

ZBORNIK
DOKUMENATA I PODATAKA
O NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU
NARODA JUGOSLAVIJE

TOM
IX
KNJIGA 6.

REDAKTORI
Ljubila Bošnjak, kapetan I klase i
Vida Markič, potpukovnik u penziji
(obradila slovenačka dokumenta)

Odgovorni urednik
Miloš Krstić, pukovnik

IZDAJE
VOJNOISTORIJSKI INSTITUT-

VOJNOISTORIJSKI INSTITUT

ZBORNIK

DOKUMENATA I PODATAKA
O NARODNOOSLOBODILAČKOM **RATU**
NARODA JUGOSLAVIJE

TOM

IX

KNJIGA 6.

PARTIJSKO-POLITIČKA DOKUMENTA 1944.

BEOGRAD

1975.

DOKUMENTA
O PARTIJSKO-POLITIČKOJ DELATNOSTI
U JEDINICAMA NOV I PO JUGOSLAVIJE
1. MAJ - 31. AVGUST 1944.

v.

i
i
i
I

BR. 1

POLITIČKI IZVEŠTAJ ŠTABA 9. KORPUSA NOVJ OD 1. MAJA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SLOVENIJE O STANJU I RADU U POTCINJENIM JEDINICAMA¹

ŠTAB

IX KORPUSA NOV I POJ

Položaj, 1. maj 1944.

Br. 13

GLAVNI ŠTAB NOV I PO SLOVENIJE

Politički izveštaj

[1.)] Politički rad u brigadama bio je u poslednje vreme, zbog naše² i neprijateljeve ofanzive³, dosta ograničen, jer je ljudstvo stalno bilo u borbama i na pokretima. Ipak,

¹ Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u Arhivu Instituta za zgodovino delavskega gibanja (u daljem tekstu: AIZDG) u Ljubljani, f. 16/111 i 223/1-1. U desnom uglu iznad naslova olovkom je dopisano: »Rudi«, što se odnosi na Viktora Avbelja, u to vreme pomoćnika političkog komesara Glavnog štaba NOV i PO Slovenije.

² Verovatno se odnosi na ofanzivne akcije jedinica 9. korpusa NOVJ, započete 18. marta 1944, na sektoru Idrija—Lôgatec, radi uništenja neprijateljevih uporišta Godovič i Hotedršica. O ovoj ofanzivi vidi dokumente br. 31, 82 i 120 u 12. knjizi i br. 31 u 13. knjizi VI toma Zbornika, a detaljnije o svim borbama u ofanzivi još dok. br. 22, 23, 24, 28, 34, 43, 47, 49, 50, 52, 54, 56, 72, 76, 84, 92, 93, 94, 124, 144, 145, 150, 151 i 156 u 12. knjizi i br. 1, 2, 78 i 79 u 13. knjizi VI toma Zbornika.

Odnosi se na tzv. treću neprijateljevu ofanzivu na teritoriji 9. korpusa NOVJ, 11—22. aprila 1944, koja je zahvatila sektor Idrija—Cerkno—šentviška visoravan—Čepovan—Čol—Predmeja. Detaljnije o ovoj ofanzivi vidi dok. br. 38, 39, 61 i 204 u 13. knjizi i br. 151 u 12. knjizi VI toma Zbornika.

prema izveštaju XXXI divizije⁴, i sudeći prema stanju u kakvom se divizija nalazi, politički rad je, uprkos naporima, bio prilično uspešan i divizija je u poslednjoj ofanzivi imala ukupno svega 5 nestalih.

Stanje koje je zavlдалo u XXX diviziji dokazuje da je tamo politički rad imao mnogo više nedostataka⁵ nego u XXXI diviziji, za što krivicu snosi Štab divizije, a u priličnoj meri i štabovi brigada. Zbog neverovatne nehatnosti koju je Štab divizije pokazao u rukovođenju svojih jedinica, kao i u pogledu političkog vaspitanja, Štab korpusa je bio prinuđen predlagati zamenu čitavog Štaba divizije.⁶

Isto tako biće potrebna promena štabova brigada pomenute divizije, koju će izvršiti Štab korpusa. Reorganizacijom štabova, pojačanim političkim i vojnovaspitnim radom i mobilizacijom biće uskoro i ova divizija postavljena na čvrste noge.

2.) Promenom Štaba Briško-beneškog odreda⁷ se stanje ovog odreda znatno popravilo, i to u pogledu borbenosti i odnosa prema civilnom stanovništvu, prema italijanskim partizanima i prema terenskim političkim radnicima. Prema izveštajima OK KPS za Brda i Benečiju, u tom odredu su zavlđale posve druge prilike.

3. Južnoprimorski odred je znatno ojačao. Usled mobilizacije on je u pogledu borbenosti unekoliko zaostao; ipak je to još uvek naš najbolji odred⁸, što dokazuje da mora biti politički rad prilično živ.

⁴ Iz tog perioda sačuvana su tri polumesečna politička izveštaja 31. NO divizije: od 28. marta i 11. aprila 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 276 a/II/ i od 26. aprila 1944. (AIZDG u Ljubljani, f. 16/111).

⁵ O političkom stanju i radu u 30. NO diviziji sačuvani su za ovaj period izveštaji od 24. marta i 21. aprila 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 274/III).

⁶ Komandanta 30. NO divizije kapetana Gliša Racu zamenio je Ivan Turšič Iztok, političkog komesara Vasju Kogej Mirko Zlatnar, a načelnika štaba majora Dušana Švaru potporučnik Franjo Rustja čanči. Vidi dok. br. 61 u 13. knjizi VI toma Zbornika; sačuvane naredbe Štaba 9. korpusa NOVJ o postavljenjima: br. 66 od 29. aprila 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 11/II-2), br. 270 od 20. maja 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 221/1-1 b), br. 273, 274, 275 i 276 od 20. maja 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 276/1-3. b); naredbu, Glavnog štaba NOV i PO Slovenije br. 2521/44 od 30. maja 1944, kojom se potvrđuju naredbe 9. korpusa NOVJ (AIZDG u Ljubljani, f. i1/1-2).

⁷ Štab Briško-beneškog NOP odreda je zamenjen naredbom Štaba 9. korpusa NOVJ br. 145 od 4. marta 1944. Za novog komandanta je postavljen Franc Uršič Joško a za političkog komesara Franc Črnugelj Zorko; ostali članovi će se postaviti kasnije (AIZDG u Ljubljani, f. 291/1-3 i f. 221/1-1).

⁸ O aktivnosti Južnoprimorskog NOP odreda u toku marta i aprila 1944. vidi dok. br. 120 u 12. knjizi i br. 38 u 13. knjizi VI toma

4.) Dolomitski odred se pramenom komandanta i zamenika komandanta odreda⁹ unekoliko popravio. Odnos prema terenu još donekle zadovoljava; ipak bi trebalo pojačati političku aktivnost, naročito što se tiče jačanja borbenog morala.

5.) Idrijsko-tolminski odred je, od svih odreda IX korpusa, najmanje bio borben i do poslednjeg časa uopšte nije pokazivao nikakvo borbeno raspoloženje. U poslednje vreme ovaj odred je izvršio nekoliko manjih akcija,¹⁰ a poslednja nemačka ofanziva ga nije mnogo pogodila, tako da smo danas ubeđeni da bi se pojačanim političkim radom i smotrenim vaspitavanjem mogao odred uspešno aktivirati. Što se tiče političkog rada na terenu, ovaj odred se pokazao prilično aktivan, održao je više uspeših mitinga, a i inače je svojim ponašanjem napravio dobar utisak na civilno stanovništvo.

6.) Gorenjski odred se pokazao veoma aktivan u mobilizaciji. Sprovodio je okupaciju¹¹ čak u okupatorovim uporištima, a i u pogledu borbenosti se prilično dobro pokazao.¹² S obzirom na to ne može se tvrditi da se u tom pogledu politički ne radi; ipak je čitavo političko vaspitavanje, što se tiče pravilne linije OF, prilično slabašno. Odnos prema terenskim političkim radnicima i civilnom stanovništvu prilično zadovoljava.

7.) Obe glavne bolnice imaju svaka svog političkog komesara,¹³ koji odgovara za političko vaspitavanje. Prema izveštajima, koji stižu direktno i indirektno, vidi se da je u poslednje vreme politička nastava obavljana prilično redovno.¹⁴

8.) Sve kurirske linije imaju, pored kontrolora, i političkog komesara linije, koji odgovara za politički "rad svoje linije. Za ovu polovinu meseca nismo primili politički izve-

Zbornika. Izveštaji o političkom radu Južnoprimeorskog NOP odreda nalaze se u AIZDG-u Ljubljani, f. 295/V-4 A.

⁹ Komandanta Franca Pajntara Močnika je, tokom marta ili aprila, zamenio Pavel Jež Stanko, a zamenika komandanta Ludvika Bradeška Iztoka, 14. marta 1944, Marian Kern (AIZDG u Ljubljani, f. 295/1).

¹⁰ O aktivnosti tog odreda u toku aprila 1944. vidi dok. br. 120 u 12. i dok. br. 38 u 13. knjizi VI toma Zbornika.

¹¹ Verovatno treba: mobilizaciju.

¹² O aktivnosti Gorenjskog NOP odreda vidi dok. br. 120 u 12. i dok. br. 38, 57, 96 i 97 u 13. knjizi VI toma Zbornika.

¹³ Odnosi se na SVPB (slovensko vojno partizansko bolnico — slovenačku vojnu partizansku bolnicu) „Franja“, u kojoj je u to vreme politički komesar bio Alojzij Herman Dušan, i na SVPB „Pavia“, u kojoj je politički komesar bio Ivan Sedej.

¹⁴ Sačuvani politički izveštaji SVPB „Franja“ za ovaj period nalaze se u AIZDG u Ljubljani, f. 16, 361/1 i f. 223/11—5. Dva politička izveštaja bolnice „Pavia“ nalaze se u AIZDG u Ljubljani, f. 223/II—5.

štaj s tog područja;¹⁵ ipak, sudeći po tome što kuriri dosta savesno obavljaju svoju službu, ne može biti politički odgoj sasvim zanemaren.

9.) Za radionice oružja i intendantske radionice još nemamo čoveka koji bi u njima politički radio, ali je u nekim radionicama ipak već organizovana ćelija.

10.) Sve korpusne i divizijske škole¹⁶ imaju svoje političke komesare, tako da se pored redovne vojne i stručne nastave obavlja i politička nastava.

11.) U komandama područja i komandama mesta¹⁷ su svuda postavljeni i pomoćnici komandanata, koji imaju zadatak da rukovode političkim vaspitavanjem u tim ustanovama.¹⁸ Ipak, ove komande su još sve u razvoju, s nekompletnim ljudstvom, dolazi do prekomandi rukovodilaca, zbog čega ima još mnogo nedostataka u pogledu organizacije i političkog rada.

12.) U bataljonu za zaštitu Štaba korpusa održava se redovna politička nastava sa svim ljudstvom koje nije na dužnosti.¹⁹

13.) U samom Štabu korpusa nije bilo pravog sistemskog političkog rada. Međutim, sada se svake nedelje redovno održavaju sastanci Štaba korpusa sa šefovima odseka, šefovi odseka imaju redovno svake nedelje obavezan sastanak sa osobljem svog odseka, a za sve skupa organizovani su 2—3 puta nedeljno teoretski sastanci.

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Politički komesar:	(M. P.)	Komandant, pukovnik:
Hribar Janez ²⁰		Ambrožič Lado s. r.
Hribar Janez s. r.		Ambrožič

¹⁵ Redakcija nije mogla pronaći te izveštaje.

¹⁶ U to vreme postoje: Oficirska škola 9. korpusa NOVJ, Podoficirska škola 30. i 31. NO divizije i partijske škole 30. i 31. NO divizije.

¹⁷ Komande područja i komande mesta u Slovenačkom primorju su formirane na osnovu uputstava Operativnog štaba za zapadnu Sloveniju od 6. oktobra 1943. i na osnovu naredbe Glavnog štaba NOV i PO Slovenije br. 11/1 od 13. septembra 1943 (vidi Zbornik, tom VI, knjigu 7, slovenačko izdanje, dok. br. 36 i 211; u srpskohrvatskom izdanju objavljen je samo drugi dokumenat, kao dok. br. 7).

¹⁸ O dužnostima pomoćnika komandanta područja vidi dok. br. 35 u srpskohrvatskom izdanju ili dok. br. 113 u slovenačkom izdanju 7. knjige VI- toma Zbornika.

¹⁹ Iz tog perioda su sačuvana tri politička izveštaja Zaštitnog bataljona odnosno bataljona „DK” (9. korpus): od 26. marta, 10. aprila i 23. aprila 1944 (AIŽDG u Ljubljani, f. 223/1—3 č).

²⁰ Janez Hribar, narodni heroj. Umro 23. oktobra 1967. u Ložu.

BR. 2

**IZVEŠTAJ SEKRETARA BIROA SKOJ 5. SLOVENAČKE
NOU BRIGADE „IVAN CANKAR“ OD 1. MAJA 1944. PO-
KRAJINSKOM KOMITETU SKOJ ZA SLOVENIJU O STANJU
I RADU ORGANIZACIJE U BRIGADI¹**

ŠTAB
5. SNOUB „I. CANKAR“
Brig. biro SKOJ-a
Položaj, 1. V 1944.

POKRAJINSKOM KOMITETU SKOJ-a ZA SLOVENIJU

CETRNAESTODNEVNI IZVEŠTAJ O RADU SKOJ-a

Organizovana i neorganizovana omladina gleda na sadašnju političku situaciju pravilno i svesna je toga za kakve se ciljeve bori. Ukoliko to kod neorganizovane omladine još nije onakvo kakvo bi trebalo da bude, pokušava se omladinu na pravilan način uputiti i privući. Međutim, ona gleda na sadašnju političku situaciju i dosta kritički, nadajući se da će se ta situacija uskoro promeniti, i osuđuje narodne izdajnike, Rupnikove švabobrnce.² Na KP gleda pravilno, s poštovanjem i poverenjem, što se vidi po tome da sve zadatke postavljene od pretpostavljenih foruma pravilno i u redu izvršava. U KP vidi rukovodeću snagu koja je započela tu našu svetu narodnooslobodilačku borbu i u njoj ujedinila sve narode Jugoslavije/U komandni kadar ima poverenje, poštuje ga i pozdravlja. Između KP i SKOJ-a postoji tesna veza i odnos.

Borbenost omladine je na odličnom nivou, što se naročito pokazalo u borbama oko Ljubljane, u kojima su se članovi SKOJ-a pokazali zaista onakvi kakvi pravi članovi SKOJ-a treba da budu, i tek posle juriša, koji je izveden s obe strane sedam puta, oni su se povukli na nove položaje.³

¹ Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, fond PK SKOJ-a za Sloveniju, f. 22/VI.

² Naziv za pripadnike kvislinških formacija, u ovom slučaju — pripadnike jedinica Slovenačkog domobranstva, čiji je duhovni vođa bio Leon Rupnik, tadašnji šef pokrajinske vlade Ljubljanske pokrajine.

? Odnosi se na borbe prilikom napada 5. slovenačke NOU brigade „Ivan Cankar“ na neprijateljevo uporište Studenec—Ig 21—24. aprila 1944 (vidi dok. br. 29, 41, 42, 44, 49, 51, 52, 53, 54-60 i 87- u 13. knjizi VI toma Zbornika).

Isto tako je sa disciplinom. Članovi SKOJ-a služe kao primer ostalima u pogledu discipline, naročito novim borbicima. Svi članovi SKOJ-a su disciplinovani, kako na položaju tako i u borbama, na pokretima i u patrolnoj i stražarskoj službi.

Brojno stanje:

Jedinica	Prema spisku	Na licu	U bol.	Kurs	Pog.	Nestali	Prekom.
I bat.	43	38	3	1	1	1	4
II bat.	49	46	2			1	ⁱ
III bat.	52	43	6	2	1	1	2
IV bat.	18	17					
Odseci	53	44		5	4		
UKUPNO	215	178 [«]	12 ⁼	8	6	3	• 8

Obuhvaćeno je otprilike oko 70% omladine. Do ovakó niskog brojnog stanja došlo je zbog velikog priliva novih boraca. U KP nije za to vreme primljen nijedan član SKOJ-a.

Takmičenje koje je objavio IOOF se nastavlja.[®] Zaključili smo divizijsko takmičenje i takmičenje između bataljona 5. SNOUB »IC«, o čemu sam već izvestio.⁷

Sastanci aktiva su održani, ali je njihov broj malen, i to zbog toga što sekretari četnih aktiva naopako shvaćaju te sastanke. Oni misle da sastanci treba da traju jedan do dva sata, kao partijski. Objasnio sam im da nije potrebno držati tako duge sastanke, već da ih održavaju prema tome kako im to prilike dopuštaju, ali na svaki način pre, odnosno posle svake akcije. Sastanak brigadnog biroa održan je 26. IV

ⁱ Pogrešno; treba: 188.

⁵ Pogrešno; treba: 11.

⁶ IOOF je svojim aktom od 7. aprila 1944. objavio „narodno tekmo vanje“ (takmičenje). Istovremeno je izdao i uputstva o ovom takmičenju (AIZDG u Ljubljani, f. 222/III—1 i 432/III—1). Takmičenje je trebalo da traje od 27. aprila do 27. juna 1944, ali je IOOF 30. juna 1944, pod br. 95/44—0, izdao akt o produženju takmičenja do 15. jula 1944. za one jedinice koje su kasno primile, uputstva (AIZDG u Ljubljani, f. 432/III—1; vidi takođe napomenu br. 42 uz dok.-br. 31).

⁷ Izveštaj sekretara SKOJ-a 5. slovenačke NOU brigade „Ivan Cankar“ od 1. maja 1944. o rezultatima takmičenja od 15. januara do 1. maja 1944. nalazi se u AIZDG u Ljubljani fond PK SKOJ-a za Sloveniju, f. 22/VI.

1944, uz prisustvo divizijskog sekretara druga Milana⁸. Dnevni red je bio sledeći: 1.) izveštaji sekretara, 2.) pregledi zaključaka, 3.) zaključci, 4.) samokritika i kritika. Pošto zbog stalnih borbi i pokreta nedostaje vremena, ne možemo omladinu toliko izgrađivati na sastancima aktiva kao radom s pojedincima — 2 do 3 zajedno. Ovaj rad je doduše mnogo uspešniji, ali se gubi mnogo više vremena. Većim delom se to praktikuje na položaju.

Pregled sastanaka:

Jedinica	1. četa		2. četa		3. četa		4. četa		radni		bat. biro
	or.	te. ⁹	or.	te.	or.	te.	or.	te.	or.	te.	
I bat.	1	1	1	1	1	1	1	1			1
II bat.	2	2	3	2	2	2	2	3	1	2	2
III bat.	2	1	1	1	1	2	1	2			2
[I]V bat.	1	2	1	1							' 2
	v. vezu		kuriri-obavešt				inž. č.				
	2	-2	2	1			2	1			2

Na sastancima su se prorađivale stare stvari: AVNOJ, SNOS,¹⁰ SKOJ, KP, jer se ovakve stvari moraju stalno ponavljati, inače ih omladina zaboravlja. Na dnevnom redu je i čitanje literature, sastavljanje i rastavljanje automatskog oružja, vežbe u nišanjenju snajperista, koji su već organizovani u svakoj četi¹¹, zatim u pravilnom izvršavanju stražarske i patrolne službe.

Drugovi odgovorni za vojnodisciplinski sektor mnogo se trude da sve omladince nauče rukovati automatskim oraž-

⁸ Milan Oblak

⁹ organizacionih, teoretskih

¹⁰ Slovenski narodno-osvobodilni svet (Slovenačko narodnooslobodilačko veće)

¹¹ Glavni štab NOV i PO Slovenije je 7. marta 1944, pod br. 16/44, izdao naredbu o organizovanju ostrostrelskih (snajperskih) trojki u vodovima sastavljenih od dva ostrostrelca i jednog pomoćnika. Formiraju se, na dobrovoljnoj bazi, od najboljih i najhrabrijih boraca i moraju biti naoružane najboljim oružjem. (Vidi Arhiv IZDG u Ljubljani, f. 28/1—3).

jem, što im je u velikoj meri uspelo; sem kod novih boraca koji-još ne znaju rukovati njime.

Higijena U brigadi je na odličnom nivou, samò nedostaje rublja i konca.

Obaveštajna, služba je organizovana na pravilnoj osnovi, ali do sada bez ikakvih uspeha.

Na kulturnom polju se još uvek mnogo radi. Zidne novine redovno izlaze. I bataljon je izdao 3 broja, II bat. 4, III bat. 2, IV bat. 4 broja, odseci kod štaba brigade 2. broja. 1. i 3. četa II bat. izdale su i po 2 broja zidnih novina. Dopisništvo je tako organizovano da sada pišu svi partizani. II bat. je izdao 2 broja bataljonskog~Omladinskog lista „Naš naprej“¹² a III bataljon 1. broj bat. omladinskog lista „Zarja“.¹³ Brigadni omladinski list „Mlade sile“,¹⁴ aprilski broj, izaći će uskoro. Svaki bataljon je proslavio 3. god. OF proslavama i povorkama.

Izveštaj o akcijama

U poslednjih 15 dana imali smo 8 većih i nekoliko patrolnih borbi. Svi članovi SKOJ-a pokazali su se kao dobri borci i majstori svoga oružja. Neprijatelj je imao 170 mrtvih i oko 100 ranjenih. Likvidirali smo jedno uporište.¹⁵ Zaplenili smo 2 automata, 4 pištolja, 1 teški mitraljez, 20 pušaka, 20 šinjela, mnogo odeće i hrane. Uništili smo 2 mosta, 2 auto-blinde i oštetili 3 tenka.

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Sekretar brigadnog biroa SKOJ-a

?"

' --

Peter¹⁶

¹² Taj list nije pronađen.

¹³ Nije pronađen.

" Vidi Bibliografiju NOR-a, str. 212, b. j. 2939.

¹⁵ Odnosi se na likvidaciju uporišta Ig (vidi napomenu br. 3).

" Alojz šoštarič Peter

BR. 3

IZVEŠTAJ PROPAGANDNE SEKCIJE SANITETSKOG ODELJENJA GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE OD 2. MAJA 1944. O POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U BOLNICAMA¹

Glavni štab NOV i POS " "
Sanitetsko odeljenje
Propagandna sekcija
2. 5. 44.

• • • IZVEŠTAJ
za me'sec april 1944.

U vremenu od 5. do 23. aprila posetio sam skoro sva odeljenja S V P bolnica. Od ukupno 23 odeljenja, kojima upravlja 5 uprava, bio sam u 16 njih". Pet ih je još bilo zakonspirisano, 3 su u gradnji-, odnosno upravo pristižu u njih ranjenici.²

: Kulturno-politički rad ti odeljenjima obavljaju komesari (ranije politički delegati). Kao što se u borbenim jedinicama najviše pažnje polaže i traži da politički komesar ume da podiže i borbenu svest i raspoloženje partizana, tako se u bolnicama traži da je politički komesar pre svega vojnik i organizator rada u odeljenju. Briga za sigurnost odeljenja, gradnja novih objekata, bunkera za ranjenike, kamuflaža puta, a često i intendantura, su oduzimali najviše vremena političkom komesaru odeljenja. Politički rad je ponegde' često tek drugorazrednog značaja.

U nekim odeljenjima rad je podeljen. Pored rukovodioca odeljenja — lekara i intendanta, odeljenje ima i vojnog referenta, koji vodi brigu o bezbednosti odeljenja. U takvim odeljenjima je političkim komesarima Omogućeno da se zaista u velikoj meri posvete kulturno-političkom radu.

¹ Original (pisan! na mašini, na slovenačkom jeziku, upućen verovatno Propagandnom odeljenju Glavnog štaba NOV i POS) u AIZDG u Ljubljani, f. 88/11. U desnom gornjem uglu iznad naslova je mastiljavom olovkom dopisano: „7/5", a na kraju dokumenta, delimično maštilom a delimično olovkom: „2 priloga: prepis raspisa nagrad. takmičenja; prepis izveštaja propagandne sekcije za mesec mart; a. a 29/V"; uz to, sa strane, olovkom: „riije bilo u koferti, Mile".

² Odnosi se na slovenačke vojne partizanske bolnice na teritoriji 7. korpusa NOVJ. Podrobnije o tim bolnicama vidi knjigu dr Metoda Mikuža „Oris partizanske sanitete na Slovenskem", • Zavod „Borec" v Ljubljani, 1967, str. 151—222.

Bolnice na području VII korpusa su u pogledu kulturno-političkog rada svakako napredovale. U mesecu aprilu održana su predavanja: časovi posvećeni godišnjicama, proslave i mitinzi prilikom trogodišnjice napada Nemačke na Jugoslaviju i okupacija Slovenije, godišnjica Xenjmovog rođenja, treća godišnjica formiranja OF i proslava 1. maja. Kad stignu izveštaji iz bolnica, podnećemo tačniju sliku.

Za proslavu treće godišnjice formiranja OF je sekcija umnožila koncept govora koji smo primili od IOOF³ i poslali ga u bolnice. Isto tako su bolnice primile uputstva za proskm.1 1. maja.⁴

Mitinzi, priređeni za vreme ovakvih prilika, još su na žalost, u najviše slučajeva, na nezadovoljavajućem nivou. Tražili smo da politički komesari s naročitom pažnjom prouče one članke u „Smernicama“⁵ koji razmatraju sadržaj i izvođenje mitinga. Polagali smo važnost na izbor tačaka i programa za te prilike, gde nam je to bilo moguće. Trebaće strogo razlikovati zabavne mitinge od ozbiljnijih akademija.

Tražili smo takođe da politički komesari bolnica vrše kontrolu nad radom političkih komesara odeljenja, sastaju se s njima i daju im direktive za politički rad.

Kao osnova za rad treba da važi načelo da svakog partizana koji se leči u bolnici treba upoznati sa istorijom Slovenaca, Jugoslovena, s narodnooslobodilačkim pokretom slovenačkog i jugoslovenskih naroda. Nadalje: glavna društvena razdoblja, razdoblja radničkog pokreta. Tek posle obrade ovih tema, i ukoliko je politički komesar sposoban dobro tumačiti ostala pitanja koja iskrsavaju, treba pristupiti drugim predavanjima.

³ Povodom trogodišnjice formiranja OF, 27. aprila, IOOF je 7. aprila 1944, pod br. 80, izdao poseban cirkular o značaju i proslavljanju tog dana. Odsek za informacije, i propagandu Predsedništva SNOS-a je istog dana izdao „Osnutek govora“ („Nacrt govora“) a zatim „Gesla“ („Parole“) i „Zaobljubo“ („Svečano obećanje“) prilikom ove godišnjice (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 222/III—1 i 432/III—1). Pojedine jedinice i forumi su povodom ovog praznika izdali svoje cirkulare. Propagandna sekcija Sanitetskog odeljenja Glavnog štaba je bolnicama poslala pomenute dokumente IOOF, uz svoj dopis br. 477/44 od 11. aprila 1944 (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 360/IV—3/1).

⁴ Povodom 1. maja CK KPJ je 11. aprila 1944. izdao cirkular o pripremama za proslave (AIZDG u Ljubljani, f. 15/IV—1 i 222/H—1). Poseban cirkular o-proslavljanju 1. maja izdala je, 24. aprila 1944. Agitprop komisija CK KPS (AIZDG u Ljubljani, f. 10/1—4), a Boris Kidrič je napisao dokument pod naslovom „Za-1. maj — mobilizirajmo vse sile“ (AIZDG u Ljubljani, f. 10/1—4). Poseban dokument povodom ovog praznika je, 24. aprila 1944, pod br. 83/44—0, izdao 1 IOOF- (AIZDG u Ljubljani, f. 222/III—1 i 432/III—1).

- vidi Bibliografiju NOR-a, str. 278, b. j. 3930.

Iz izveštaja koji su stigli iz nekih zakonspirisanih odeljenja Centralne bolnice⁶ vidi se da su ponegde održavali tečajeve po mesec dana, pa čak dva meseca, koje su zaključili završnim ispitima. Gradivo ovih tečajeva: matematika, krasnopis, istorija, geografija, privreda i uspesi narodnooslobodilačkog pokreta jugoslovenskih naroda.

U nekim odeljenjima su najčešće članovi KP, a naročito članovi ZKM⁷, najbolji saradnici političkih komesara. Oni najlakše i najviše doprinose uspehu rada i raspoloženju odeljenja. U nekim odeljenjima su članovi ZKM počeli takmičenje u praktičnom radu u odeljenju, bolničarske tečajeve 1 predavanja. Ova takmičenja su održana u mesecu aprilu, nedelju ili dve nedelje, i to kao takmičenja za ubrzavanje rada U čast 1. maja.

U mnogim odeljenjima u kulturno-političkom radu aktivno sarađuju i lekari, ponegde čak rukovode tim radom. Nastupaju u komadima, priređuju predavanja.

U mesecu maju uprave bolnica će za zajednički bolnički list⁸ sakupiti što više priloga, fotografija, skica i istorijat bolnice,⁹ u takvom obliku da će moći služiti na uvid savezničkim delegacijama. Album fotografija strogo konspirativnog značaja sklonićemo u bunker, album ostalih fotografija biće na uvidu u sanitetskom odeljenju.¹⁰

U smislu objavljenog takmičenja, koje je raspisao IOOF u čast treće godišnjice formiranja OF,¹¹ i mi smo najavili takmičenje po bolnicama. Prilažemo prepis objave takmičenja.¹²

Kao bolnicama skrenuli smo pažnju i ostalim sanitetskim ustanovama — terenskim apotekama i radionicama na području VII korpusa — da udesetostruče rad i povežu se sa odborima S P Ž Z¹³ i područjima, da im ovi pomognu u sakupljanju sanitetskog materijala, potrebnih sastavnih delova, sirovina, čaršava, prediva za tkanje zavoja itd.

⁶ Vidi političke izveštaje SCVPB od 1. marta i 9. i 20. aprila 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 361/1—2).

⁷ Zveza komunistične mladine — Savez komunističke omladine.

⁸ Redakcija takav list nije pronašla (verovatno nije ni izašao).

⁹ Sačuvane su hronike pojedinih bolnica, odnosno odeljenja (ridi AIZDG u Ljubljani, f. 417).

¹⁰ Očuvani foto-negativi nalaze se u Muzeju ljudske revolucije u Ljubljani.

¹¹ Vidi napomenu br. 6 uz dok. br. 2.

¹² Odnosi se na raspis nagradnog takmičenja koji je Propagandna sekcija Sanitetskog odeljenja Glavnog štaba NOV i PO Slovenije izdala 27. aprila 1944. pod br. 336/44 (AIZDG u Ljubljani, f. 394/11—1)^

¹³ Slovenska protifašistična ženska zveza — Slovenski antifasistički savez žena

Izveštaje o kulturno-političkom radu na području IX korpusa i IV operativne zone nismo primili ni za mesec mart, iako je šefovima sanitetskih odseka ponovo javljeno da nam u tom pogledu prikažu bar približno stanje kulturno-političkog rada u bolnicama.¹⁴

Sanitetskim odsecima IX korpusa i IV operativne zone opisali smo način rada na području VII korpusa. Pomenuli smo da od njih, zbog teškog položaja, ne tražimo da taj rad obavljaju kao na području VII korpusa, ali smo tražili da, uprkos svim poteškoćama, ožive rad u bolnicama.¹⁵ U početku aprila ove godine Nemci su, zbog izdaje, pronašli i napali jednu između bolnica IX korpusa (3 žrtve)¹⁶ a pre nekoliko dana morala se neka bolnica sa otprilike istog područja evakuisati.¹⁷ U Štajerskoj je stanje još teže. Bolnice se tek grade.¹⁸ Zajednički list svih bolnica će izaći.

Zbog udaljenosti našeg odeljenja od GŠ, zamolili smo druga Antu Novaka¹⁹ da preuzme brigu kako bi list izašao. List bi trebalo da prikazuje život (bar delimično—konspiracija!) ranjenika u bolnici. Drugovima u bolnici treba da nudi razonodu, služi im kao udžbenik, a drugovima u brigadama treba da predoči način života u bolnici. U bolnici nije tako loše kao što to misli svaki drug dok nije bio sam u bolnici. Ako nana to bar delimično uspe, biće manje straha, manje sakrivanja i više hrabrosti u akcijama.

Osetno nam nedostaje beletrističkih knjiga i molimo da nam Propagandno odeljenje pomogne u sakupljanju istih.

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Šef sekcije — poručnik:

Matevž²⁰

¹⁴ Vidi napomenu br. 14 uz dok. br. 1.

¹⁵ Redakcija nije pronašla taj dokument.

¹⁶ Verovatno se radi o izdaji pomoćnog odeljenja „Lidija“, krajem marta 1944, o kojoj dr Mikuž piše na 264. str. svoje knjige (vidi napomenu br. 2).

¹⁷ Odnosi se na bolnicu „Franja“, koja je evakuisana noću 25/26. i 26/27. aprila 1944 (vidi dok. br. 39 u 13. knjizi VI toma Zbornika; dr Metod Mikuž, n. d., str. 257—258).

Dr Metod Mikuž, n. d., str. 120—121 i 279—323.

¹⁸ U to vreme član Propagandnog odeljenja Glavnog štaba NOV i PO Slovenije i urednik „Smernica“.

²⁰ Franjo Fijavž Matevž

BR. 4

**IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA UNSKE OPERATIVNE
GRUPE OD 3. MAJA 1944. POLITIČKOM KOMESARU 4.
KORPUSA NOVJ O POLITIČKOM STANJU U 1. I 2. MUSLI-
MANSKOJ BRIGADI POSLE UBISTVA HUSKE MILJKO-
VIČA¹**

POLITKOMESAR
UNSKE OPERATIVNE GRUPE
3 V 1944 god.

POLITKOMESARU IV KORPUSA NOVJ

Politički izvještaj

Stanje u jedinicama: od prošlog izvještaja pa do danas se izmijenilo.² U jedinicama nastalo je osipanje, kristaliziranje, oni koji su bili u ustašama i u raznim pljačkaškim bandama, a našli se bili u redovima NOV, nisu mogli nikako da se smire, nego su počeli pored tajnog rovarjenja da otvoreno govore protiv NOV, n. pr. pronosili su razne vijesti da će partizani sve one koji su bili u ustašama ili u kojim drugim hrvatskim jedinicama jednog dana postreljati i t.đ.³ Te su počeli da prelaze neprijatelju pojedinačno pa i u grupama većim i manjim. Slučaj Rizvića,⁴ komandanta I bataljona II brigade, koji je odveo u Cazin 40 boraca a ostali borci toga bataljona su se razbježali neki svojim kućama, dok pojedinci se kriju po šumama, tako da od ovog bataljona ostalo je svega nekoliko boraca, komesari i partizani koji su se nalazili u tom bataljonu. Komandantu bataljona uspjelo je odvesti jednog delegata i jednog vodnika koji su bili od ranije partizani,

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta (dalje: AVII), reg. br. 10—10, k. 1616.

² Vidi tom IX, knj. 5, dok. br. 115: izvještaj političkog komesara Unske operativne grupe od 29. marta 1944. političkom komesaru 4. korpusa NOVJ.

³ Unska operativna grupa je formirana, početkom februara 1944, od jedinica Muslimanske milicije Cazinske krajine, koje su se do tada, pod komandom Huske Miljkovića, borile protiv jedinica NOV i POJ. U sastav ove grupe, pored Muslimanske milicije, ušlo je i oko 20 boraca Muslimana iz 7. divizije NOVJ i oko 50 boraca Muslimana iz Cazinskog NOP odreda (tom IX, knj. 5, dok. br. 115, objašnjenje 3). O političkoj situaciji u jedinicama koje su prešle u NOVJ nakon sporazuma Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske sa Huskom Miljkovićem vidi tom IX, knj. -5, dok. br. 82, str. 490.

⁴ Mujo

a odvedeni su vezani. Komandant odreda u zajednici sa Memagom,⁵ Šabanom⁶ i ostalim pripremao je i organizirao odred na predaju neprijatelju što mu je i uspelo, on je odveo pola odreda u Cazin dok ostali su se jedni razišli svojim kućama a drugi ostali u šumi i kriju se po selima Konjodor, Mahmić' Selo, Jezersko i t.d. Sa ovima mi nastojimo da uhvatimo vezu i već smo poslali nekoliko kurira do njih ali do sada još nismo dobili nikakva odgovora, izgledi su da oni imaju vezu sa ustašama iz Cazina i Otoke. U II odredskom bataljonu mi smo uspjeli na vrijeme da otkrijemo namjere Memagine te smo ga uhapsili. Poslije njegovog hapšenja u tom bataljonu nastalo je komešanje. Počeli su se borci razilaziti jedni neprijatelju, drugi kućama, a treći su se krili u obližnjim šumama. Dok se je ovo odigravalo bio je živ Huška.⁷ Poslije hapšenja Memagina mi smo otišli pred bataljon te smo objasnili slučaj izdajstva Memage, borci tog dana to su primili dosta sa rezervom, dok kod rukovodioca vidilo se je mnogo straha. Sam Memaga bio je popularan i voljen od boraca ovoga bataljona, jer im je davao sve na volju, puštao ih kućama na neograničene dopuste, dozvoljavao pljačku, jer je i on sam to činio i t. si. Zbog toga borci Memagina bataljona nisu primili najbolje hapšenje Memage.

Poslije hapšenja izvršen je atentat na Husku, baš onda kada je stanje u jedinicama bilo dosta napeto, te je smrt Huskina to stanje još pogoršala. Počele su kružiti razne lažne vijesti kroz vojsku i narod da je Huška poginuo i da nema

⁵ Dautović

⁶ Miljković, Huskin brat.

⁷ Huška Miljković. Pre rata bio sezonski zidarski radnik. U Velikoj Kladuši dolazi u dodir sa članovima KPJ, koji su na njega politički uticali, tako da je 1935. postao simpatizer KPJ, a uoči rata i njen član. U junu 1941. sa nekoliko članova Partije iz Velike Kladuše odlazi na Kordun, povezuje se s tamošnjim komunistima i aktivno učestvuje u pripremanju oružanog ustanka. Zbog opasnosti koja mu je pretila od četničkih elemenata, on se krajem jula iste godine vraća u Kladušu bez znanja i odobrenja Partije. Odatle odlazi u domobrane, a zatim, u oktobru, ponovo beži u partizane i nastavlja aktivan rad u NOP-u. Okružni komitet KPH za Karlovac dao mu je posebne zadatke agitaciono-propagandnog karaktera na području Velike Kladuše, Cazin. Pod kraj 1942., kada je oslobođen Bihać i veći deo Cazinske krajine, postavljen je za komandanta mesta u Velikoj Kladuši, a istovremeno je bio i sekretar Mesnog komiteta.

U toku 4. neprijateljske ofanzive postavljen je za zamenika komandanta Bihaćkog područja bataljona, koji se sa drugim jedinicama povlačio u pravcu Livna. Tada je, između Bosanskog Grahova i Glamoča, sa još 25 ljudi iz svoga kraja, pobegao u neprijateljsku pozadinu na područje Velike Kladuše. Zbog dezerterstva, Štab Prvog bosanskog korpusa kaznio ga je prisilnim radom, a po izdržanoj kazni uputio ga na Kordun. Sa Korduna on ponovo beži u Veliku Kladušu, povezuje se s neprijateljem i ubrzo postaje predmet raz-

više ni jedne brigade i da je dobar dio otišao neprijatelju a ostali su se razbježali kućama, da smo mi odveli Halila⁸ vezana, a da sam ja pobjegao na Kordun i t.d. Tada su pojedinci to vjerovali i odlazili kućama ne znajući šta da rade i čine, kuda i kamo da idu. Prije na dan svoje smrti Huška je pustio III bataljon I brigade da se raziđe svojim kućama na 2 dana, tako da se taj bataljon skoro cio bio rasuo. Kada smo saznali da je Huška ubijen mi smo odmah poduzeli da sve jedinice skupimo i da im objasnimo o ubistvu Huskinom kao i o namjerama Nijemaca i ustaša, što [su] htjeli da učine sa našom vojskom i t. si. Uspjelo nam je sakupiti I i II brigadu dok odred nije htjeo doći pošto je unaprijed bilo već organizovano za predaju neprijatelju. Borci obijr brigada dosta dobro su primili naše izlaganje povodom spirti Huskinog.

Ove dvije brigade stalno držimo u rukama i nalazimo se među njima, one krstare po ovim selima, te po malo prikupljaju one borce koji se nalaze kod kuća i obližnjih šuma. Do sada je uspjelo u II brigadi prikupiti oko 60 boraca, a isto toliko i u Prvoj. Prolazeći kroz sela komesari i komandanti usput objašnjavaju narodu, a ujedno krstarimo kroz ta- sela da narod vidi vojsku jer se nalazi pod utiskom da je vojska rasuta. Polet koji je bio kakav takav u jedinicama padao je, razlog zato je jaka neprijateljska propaganda u vojsci i pozadini, neuspjeh na Cazinu⁹ i radi obrađivanja zemlje kod svojih kuća.

nih neprijateljskih kombinacija. Uz podršku Nemaca i ustaša. Huška je polovinom 1943. pristupio formiranju Muslimanske milicije, pa je ubrzo zatim postao njen komandant. Pomoću te milicije, koja je formirana u jedanaest bataljona, sa oko 3.000 ljudi, neprijatelj je želeo da učvrsti svoje pozicije i onemogući uticaj NOP-a i aktiviranje naroda Cazinske krajine u NOR-u. Velike pobjede jedinica NOVJ li jesen 1943, oslobođenje znatnog dela naše zemlje, uspesi saveznika u borbi protiv Hitlerovih armija na svim frontovima, raspoloženje naroda Cazinske krajine prema NOP-u i kolebanje u redovima Muslimanske milicije naterali su Husku da krajem 1943, posle pregovora s predstavnicima" 4. korpusa NOVJ, pređe sa svojim jedinicama na stranu NOVJ. Drugog februara 1944, po naređenju Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske, od Muslimanske milicije, Cazinskog NOP odreda i delova 8. krajiške NOU brigade formirana je Unska operativna grupa a Huška je postavljen za njenog komandanta (tom IV, knj. 19, dok. br. 50, objašnjenje 20). Huška je ubijen 27. aprila u Velikoj Kladuši. Ubili su ga agenti nemačko-ustaške obaveštajne službe Bajro Bahra i Emin Okanović (vidi knjigu Šukrije Bijedića: Ratne slike iz Cazinske krajine, Sarajevo, 1957).

⁸ Šakanović, komandant 1. muslimanske NO brigade (tom IX, knj. 5, dok. br. 115, str. 696).

³ Vidi tom V, knj. 26, dok. br. 67: izveštaj Štaba Unske operativne gnipe od 16. aprila 1944. Štabu 4. korpusa NOVJ o borbama za Cazin.

Stanje u brigadama:

Starije u I brigadi se sređuje, prikupljaju se borci koji su bili rasuti, tako n. pr. III bataljon, koji je na sahrani Huskinoj imao 60 boraca, sada ima 120 boraca. Isto tako i ostali bataljoni su nešto prikupili. Sada se češće održavaju konferencije sa bataljonima i cijelom brigadom kao i časovi. Na tim časovima i konferencijama govorili smo mi iz grupe,¹⁰ drugovi iz štabova brigada i bataljona u glavnom o ubistvu Huske, ko ga je ubio, ko je organizovao ubistvo i šta su htjeli sa tim da naprave, a u isto vrijeme objašnjavamo im političku situaciju kod nas i u svijetu. Poslije smrti Huskine iz brigade dezertiralo je neprijatelju 7 boraca.

I dalje se u brigadi radi po političkom planu koji je bio za mjesec april, političko stanje u brigadi je još uvijek loše, i pored toga što politički radnici ulažu mnogo truda da bi svijest boraca koliko toliko se poboljšala, ima jedan dio boraca omladinaca koji se interesuju za političke časove i koji nešto shvaćaju, tako da ima boraca koji već znaju najosnovnije stvari o NOB-i.

Vojnički brigada stoji isto tako dosta loše, vojničkog znanja nemaju borci ni rukovodioci. Disciplina i poslušnost isto tako je slaba, ali daleko bolja nego što je bila u početku, manje je ispada ali treba još dosta vremena da bi ona bila dovedena na nivo starih partizanskih jedinica. Činjenica je da imaju u sebi vojničkog držanja dosta, ali im nedostaje, kao što je gore navedeno, disciplina i poslušnost.

Stanje u II brigadi nešto je slabije od I. I ova brigada nalazi se na okupu, te se i sa ovom brigadom radi vojnički i politički, kao i sa Prvom. Iz ove brigade poslije smrti Huskine dezertiralo je neprijatelju oko 20 boraca sa komandirskom čete, dok ostali borci te čete razišli su se svojim kućama. U sastav ove brigade ušao je i bivši Memagin bataljon, koji je i sada posebno poglavlje. Borci i rukovodioci ovoga bataljona su čvrsto vezani (organizovani) i što rekne jedan rekli su svi -tako da rad političkih komesara u ovom bataljonu vrlo je težak. Disciplina u ovoj brigadi slična je I brigadi, jedino te discipline i poslušnosti manje ima u bivšem Memaginom bataljonu.

Kulturno-prosvjetni rad:

Ni na ovom polju rada nije se učinilo mnogo, malo se je radilo i rezultati rada su slabi. U obje brigade postoje kult. prosvj. odbori u bataljonima, koji su u glavnom težište rada

¹⁰ Misli se na Štab Unske operativne grupe.

bacili na suzbijanje nepismenosti.- U I brigadi II bataljon izdao je zidne novine. U istom bataljonu izdale su dvije čete također zidne novine. U ovoj brigadi naučilo se čitati i pisati 6 drugova, dok 20 boraca imade koji znaju preko 15 slova. U II brigadi naučili su se pisati 4 druga dok ih ima 15, koji znaju oko 20 slova. U II bataljonu ove brigade naučili su borci 2 komada i 3 naše borbene pjesme, a u dva bataljona izdane su zidne novine. Naša tehnika pri štabu grupe svaki drugi dan izdaje radio vijesti, a svakih 8 dana pregled političke situacije, dok svakih 15 dana zidne novine.

Sanitet:

Higijenske prilike u jedinicama se izmijenile. Dobivena su burad za parenje, tako da sada ušiju nema kao što je bilo i ako se i sada nađe po malo. U bataljonima postavljeni su referenti saniteta, kao i bolničari četa, a isto tako i nosioci ranjenika. Borci se više puta peru jer su na to i po vjeri obavezni. Tifus je u opadanju i sada ima ga u manjoj mjeri.

Intendantura:

Obadvije brigade nabavile su kazane, II brigada počela je sa kuhanjem na kazanima dok I brigada još se hrani po selima. Ishrana je zadovoljavajuća.

Nešto smo izmijenili komandnog kadra u brigadama, postavili smo ljude koji više vole našu borbu, a one koji su nam kočili i nisu dobro gledali našu borbu, smijenili smo. Ima još jedan manji broj takvih rukovodioca, koji su još i sada ostali na svojim dužnostima, a koji su nam sumnjivi, neke od tih smo pustili svojim kućama na dopust i bolovanje, s tim što smo posvetili pažnju na njihovo kretanje u pozadini, takvih rukovodioca imamo naročito u nižem komandnom kadru, vodnici i komandiri, dok komandanta bataljona imamo dvojicu koji nam šaraju i izgledaju nesigurni.

Štab grupe:

Štab grupe se sređuje, straža koja je bila kod nas, a u koju nismo imali povjerenja, tek sada smo uspjeli da je otklonimo a da u stražu postavimo one borce, na koje se mi možemo osloniti. Ostali dijelovi oko štaba također se sređuju.

Odnos boraca i vojnih rukovodioca prema narodu je mnogo bolji nego ranije, ma da i sada ima još ispada i grubih postupaka prema narodu i NOO-ima. Na štetnost toga se

ukazuje na konferencijama, a naročito se podvlači o značaju NOO-a.

Mržnja prema neprijatelju još je nedovoljna, ali kod ovih boraca koji su ostali u jedinicama je prilična, ona je najjača prema četnicima, a manja prema Nijemcima a najmanja prema ustašama. —

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar
Šukrija¹¹

BR. 5

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 7. KRAJIŠKE BRIGADE 10. NOU DIVIZIJE OD 3. MAJA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O RADU I ORGANIZACIONOM STANJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE¹

CENTRALNOM KOMITETU K. P. J.

Izveštaj o radu partijske organizacije
VII kraj. brigade-

I

Rad partijske organizacije

— 1). *Organizacione promjene.*

Partijske jedinice naših četa narasle su u izvjesnim slučajevima na 20 članova pa i više. U ovakvim jedinicama rad je bio otežan. Do izražaja su dolazili najaktivniji komunisti, dok su ostali ostajali posmatračii. Sastanci su morali biti dugi. Više drugova je odgovaralo po jednom sektoru, tako da se uglavnom svodilo na to — da je jedan od njih u stvari radio

¹¹ Bijedić

¹ Original (pisan mastilom, ćirilicom) u Odeljenju za arhivu i dokumentaciju Predsedništva SKJ (dalje: OADP SKJ; ranije je naziv ovog arhiva bio: Arhiv CK SKJ, a zatim Arhiv radničkoga pokreta), reg. br.-6340/IV, 2—5.

i odgovarao, dok su se ostali osjećali pomoćnicima i kao takvi manje odgovarali — te su bili vrlo malo aktivni.

Zbog svega ovoga riješili smo da takve jedinice razdvojimo na odeljke. Ovo razdvajanje je bilo postepeno, kako su partijske jedinice narastale do 16 članova — sada je već završeno u tri bataljona naše brigade i početo u četvrtom.

a.) *Sposobnost naše partijske organizacije da radi na ovaj način.*

Sekretari vodnih odeljaka su uglavnom politički delegati vodova. Ovo je radi nedostatka kadra i privremeno. Sami vodni delegati često puta su takođe samo nešto inteligentniji i pismeniji dojučerašnji borci. Takvim sekretarima teško je bilo povjeriti odeljak, bez jače kontrole i pomoći sekretara četne ćelije, zato smo naročito nastojali na tom da ta pomoć bude što veća, a da ipak ne zadavi sekretara odeljka. Zatim, prenošenje rada iz okvira četne ćelije na rad odeljka vršeno je lagano i postepeno, ono još uvijek nije završeno. Četna ćelija, kao cjelina, u najviše slučajeva nosi veći teret rada na sebi. Sekretari nekih odeljaka su postali i samostalniji, sposobni da rukovode radom. Izvjesni odeljci rešavaju mnoga pitanja svakodnevnog života, intenzivnije rade, kako na praktičnom tako i na teoretskom polju — zbog samih mogućnosti koje im pruža rad u okviru voda.

Uopšte uzev — upoređujući rad po odeljcima, dopunjen radom ćelije kao cjeline — sa radom isključivo u okviru ćelije, prvi i u našoj organizaciji imaće znatnih prednosti i mnogo će više koristiti, kako u omogućavanju punijeg učešća u radu svakog — pa i najmanjeg člana Partije. Tako i u intenzivnijem i redovnijem radu Partijske organizacije, a takođe i u izgradnji i osamostaljenju kadrova i rešavanju svih problema.

Mi se nadamo da će se naša organizacija brzo osposobiti da radi na ovaj način.

2.) *Rad partijske organizacije u jedinicama* — nije se u mnogo čemu mijenjao, pošto su uslovi za rad ostali isti, kao i do polovine marta, što sam obuhvatio prošlim izveštajem² — izuzimajući vrijeme utrošeno na akcije u okolini Bugojna početkom aprila i većih pokreta krajem aprila.³

² Vidi izveštaj zamenika političkog komesara 7. krajiške brigade od 19. februara 1944. Centralnom komitetu KPJ o stanju i radu partijske organizacije za vreme i posle 6. neprijateljske ofanzive (AVII, mikrofilm IRPJ-1 T/218—225).

³ Vidi AVII, reg. br. 18—3. k. 854: operativni izveštaj 7. krajiške brigade od 30. aprila 1944. Štabu 10. NOU divizije.

Odlaskom politkomesara brigade⁴ na kurs i mojom bolešću — od početne t.b.c. — pomoć i kontrola partijskog i političkog rada umanjila se. Ali zahvaljujući savjesnom shvaćanju i radu sekretara bataljon, biroa i ostalih, drugova — umanjena kontrola nije prouzrokovala slabljenje rada.

3. Kadrovi

U uzdizanju naših rukovodioca od naročite su koristi bili povoljni uslovi rada poslednjih tri mjeseca, tu se može vidjeti da su drugovi znatno napredovali.

...⁵ • ' "

4. Brojna stanja

Partijska organizacija u brigadi broji 313 članova. Skojevka organizacija u brigadi broji 275 članova.

II

Rad brigade

1) Akcije

Dobri rezultati odmora i korišćenja tog odmora u radu po svim sektorima ispoljili su se naročito u akcijama. Za šest dana upornih borbi oko Bugojna — sa dijelovima »Princ Eugen« divizije i za likvidaciju centrale »Vesela« naša dva bataljona-pokazali su do sad u našim jedinicama poznatu — najveću upornost.⁶

Druga dva bataljona likvidirali su Kreševo⁷ vodeći borbe sa milicijom iz okoline i dijelovima »Princ Eugen« — te im zadali znatne gubitke.

Naši gubici su u ovim borbama naročito oko Bugojna bili veliki (38 izbačenih iz stroja) — iako su neprijateljski nekoliko puta veći. Smatramo da smo tako velike gubitke pretrpjeli zbog još nedovoljne snalažljivosti boraca i rukovodioca i zbog upornosti neprijatelja.

2). *Pitanje mobilizacije.*

Odmor i rad na terenu, koji je za sve vrijeme bio živ, nijesmo mi sami direktno koristili u mobilizacione svrhe. Mi smo stajali na stanovištu da svojim aktivnim radom na terenu pomažemo mobilizaciju koju je trebao sprovesti Ramski

⁴ Čedo Jovanović

⁵ U izostavljenom tekstu date su karakteristike za pojedine starešine.

⁶ Akcija je izvršena 7. aprila 1944 (tom IV, knj. 24, dok. br. 86 i knj. 25, dok. br. 10).

⁷ O rezultatu napada 29/30. aprila vidi opširnije tom IV, knj. 25, dok. br. 77.

odred,⁸ a da za našu brigadu dobijemo nešto zdraviji element iz odreda. Do ovakvog našeg stava došlo je zbog rđavog iskustva poslije jesenašnje mobilizacije na jajačkom sektoru — kad nam je nastalo masovnije osipanje iz jedinica. Mislili smo da će Ramski odred, kao pretežno muslimanska jedinica i odred biti mnogo privlačnija za muslimanski element koji je u pitanju za mobilizaciju na sektoru Bugojno — G. Vakuf — Prozor. Međutim — Ramski odred nije mogao na' zadovoljavajući način riješiti ovaj zadatak. A nama je skrenuta pažnja na pogrešnost ovako pasivnog stava, koji smo imali po pitanju mobilizacije, te mi taj stav sada mijenjamo — i sami ubijedeni da je bio pogrešan, zbog tako uskog posmatranja momentalne korisnosti svoje jedinice i gledanja kroz tu korisnost na najvažnije pitanje — mobilizacije.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

3-V-1944 god.
Gornji Vakuf

Partijski rukovodioc
VII brigade X divizije
Mijuško Šibalić

BR. 6

IZVEŠTAJ« RUKOVODIOCA POLITIČKOG ODELA 37. NOU DIVIZIJE OD 4. MAJA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O RADU PARTIJSKIH ORGANIZACIJA U BRIGADAMA OD 4. FEBRUARA DO 1. MAJA¹

Rukovodioc Polit-Odjela
XXXVII NOU Divizije

CENTRALNOM KOMITETU KOM. PARTIJE JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi,

Podnosim vam izvještaj o radu Polit-Odjela, kao i o stanju i radu partijske organizacije ove Divizije, u vremenu od 4-II-1944 g.² pa do 1-V-1944 g. odnosno od formiranja ove Divizije.²

⁸ Polovinom februara 1943, po naređenju Štaba 1. bosanskog udarnog korpusa, od Prozorskog partizanskog bataljona (iz rasformiranog 3. krajiškog NOP odreda) i novopridošlog ljudstva formiran je Ramski NOP odred (tom IV, knj. 10, dok. br. 93, str. 182).

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u OADP-SKJ., reg. br. 6343.

² i ⁷ Divizija je formirana u Sandžaku 4. marta 1944 (tom III, knj. 7, str. 193—4 i 199—200).

Sastav Polit-Odjela je sledeći: Ratko Radović, rukovodioc; Milan Trebješanin za opšte politički i kulturni sektor; Dušan Vukićević, za omladinski sektor; Aco Nikolić, kao pomoć. Polit-Odjel u ovakvom sastavu ne može da udovolji o čemu sam vam pisao u jednom posebnom pismu u kojem sam naveo razloge pa smatram, da nije potrebno o tome u izvještaju pisati. Zato se kao nužno po mom mišljenju nameće reorganizacija i pojačanje istoga kako rad zbog toga ne bi trpio. I pored toga što je polit-odjel takav, pomoć koju smo pružili brigadama je osjetna iako ne onakva kakva bi trebala. Mi smo sa naše strane pomagali učvršćenje part. organizacije ove Divizije, a takođe pravilno postavljanje rada po svim sektorima. Ali ipak nijesmo dali onoliko koliko je trebalo dati, a razlog za to je što prije formiranja ove Divizije mi smo češće puta dodjeljivani ovoj ili onoj grupi i tako živjeli u neizvjesnosti i očekivanju rešenja našeg pitanja kao polit-odjela i ta neizvjesnost i očekivanje u mnogome su nas ometali u radu. Takođe kod nas postoji nedovoljno umješnosti u poslu kao i nedovoljno iskustva i snalaženja. Pomoć koju smo davali brigadama bila je u obilascima i materijalu koji smo im slali. Part. organizacija ove divizije nije se ravnomjerno razvijala po svim brigadama te prema tome ja ću podnijeti izvještaj posebno.

II

Partijska organizacija III Sandžačke' brigade postala je stvarni organizator i rukovodilac cjelokupnog života i rada ove brigade. Ova organizacija je prilično učvršćena i zdrava. Ona je očišćena od svih kolebljivih i oportunističkih elemenata, a popunjena novim borcima provjerenim kroz akcije i rad i pokazali se odani. Partijski rukovodioci i rukovodioci uopšte su drugovi koji nijesu dovoljno uzdignuti, ali koji su stekli prilično iskustvo u radu. zdravi i odani i koji su kadri da rukovode partijom i brigadom sasvim uspješno. Zdravost i čvrstina partijske organizacije ispoljila se je za vrijeme njemačko-četničke ofanzive u Sandžaku i Crnoj Gori, kada se kod partijaca nije pokazalo nimalo kolebljivosti i panike i u partiji nije se desio nijedan slučaj dezerterstva. Slabosti koje su ranije se osjećale u ovoj partijskoj organizaciji otklonjene su u priličnoj meri. Partija vodi pravilnu politiku kadrova i to je imalo odraza na sve partijce i samim tim samoinicijativa, želja za uzdizanjem, kao i aktivnost u mnogome su porasli. Budnost partijske organizacije kao i poedinaca je

pojačana. Partijski rukovodioci pružaju stalnu pomoć jedinicama i pomažu im da se osamostale u radu. Kontrola partije kako odozgo tako i odozdo osjeća se i prilično je razvijena. Osjećaj odgovornosti je priličan. Disciplina je takođe dobra. Odanost i borbenost kod partijaca je na visini. Odnos u partiji je dobar i zdrav. Partijski sastanci se održavaju redovno, kako radni tako i teoretski. Rad po svim sektorima je postavljen i radi se prema planu koji se utvrđuje na sastanku. Po svemu partija se osjeća kao stvarni rukovodioc i organizator i ona ima najviše zasluga što je ova brigada postala jedna od boljih naših jedinica i kao takva imala je niz uspješnih akcija koje su neprijatelju nanijele osjetne gubitke. Iz svega ovoga da se izvesti jedan zaključak, da je partijska organizacija ove brigade potpuno ozdravljena i čvrsta i da je stala u red boljih partijskih organizacija po drugim našim jedinicama.

Ali i pored ovih uspjeha i dobrih osobina koje posjeduje ova organizacija još uvijek ima neke slabosti i nedostatke. U partiji tu i tamo se osjećaju ostaci familijarnosti, protiv kojih se i nadalje vodi borba. Takođe se osjeća da još uvijek ima sektašenja u pogledu prijema novih drugova u partiji. Budnost partije kao cjeline i partijaca kao pojedinaca nije onakva kakva bi trebala da bude. Dokaz za to je dezerterstvo koje je bilo brojno za vrijeme ove poslednje neprijateljske ofanzive, kao i nedovoljno čuvanje partijske linije. Konspiracija takođe ne zadovoljava. Nizak teoretski nivo je jedan od najvećih nedostataka ove partijske organizacije. Rad na teoretskom uzdizanju nije još dovoljan, niti dovoljno planski postavljen i preko kurseva kroz koje je prošlo oko 40 partijaca unekoliko je poboljšan kvalitet samih partijaca. Rad sa kandidatima nije dovoljan, tako se dešavalo da se sastanci sa kandidatima ne održavaju redovno i da se kandidatura oteže duže vremena. Kod partije se osjeća ukalupljenost u radu, kao i nedovoljnog snalaženja u svim situacijama. To nesnalaženje naročito se osjećalo u ovim poslednjim akcijama kada se partija nije u dovoljnoj mjeri snašla, i nije znala pronaći nove forme rada za nove uslove. Otuda su sastanci bili neredovni i rad zbog toga trpio. Isto tako se osjeća da partijski sastanci nijesu dovoljno sadržajni i neunošenja u dovoljnoj mjeri u rešavanju aktuelnih pitanja, kao i neuočavanja na vrijeme potrebe o rešavanju tih pitanja. Rad po sektorima još uvijek ne razvija se ravnomjerno, mada se u poslednje vrijeme. Jastojava da se uravnomjeri i zbog toga pojedini sektori bili su zapostavljeni. Još uvijek u političkom radu nema dovoljno plana i sistematizacije, a još uvijek ima selctaškog gledanja u odnosu na saveznike. Odnos prema na-

rodu i NO vlasti nije bio dobar u početku i dešavali su se česti propusti u tom pogledu, međutim postavljanjem pred partijom tog problema uspjelo se u priličnoj mjeri otkloniti takav nepravilan stav.

•Rukovodstvo u brigadi kako vojničko tako i političko je dobro i u potpunosti odgovara. Ta brigada postaje i postać rezervoar odakle će se crpsti "kadrovi za nove jedinice. Štab brigade je dobar, odlučan i snalažljiv u situacijama, takođe i štabovi bataljona i komande četa su dobre. I pored toga što je ova brigada malobrojna sve joj dodijeljene zadatke uspješno rešava.

III

Partijska organizacija IV Sandžačke brigade je mlada partijska organizacija i nosi obeležje jedne mlade organizacije. Iako je većina članova od skoro primljena ali se može reći da je partijska organizacija zdrava. Odanost partijaca je na priličnoj visini, borbenost takođe. Disciplina kod partijaca nije onakva kakva bi trebala da bude. Postoji pomoć i kontrola od strane partijskih rukovodioca. Partijski sastanci su se redovno održavali osim u ovoj ofanzivi kada partijski sastanci su bili neredovni. Rad po sektorima je bio intenzivan i pravilno postavljen, ali je u svojoj intenzivnosti za vrijeme borbi u mnogome popustio. U početku formiranja brigade³ partijska rukovodstva nijesu bila potpuna zbog malog broja partijaca, ali sa proširenjem part. organizacije i dobijanjem izvjesnih kadrova iz III Sandž. brigade rukovodstva su oformljena. Bataljonski biro i kao i ostala rukovodstva nijesu u dovoljnoj mjeri osamostaljena. Sekretari bataljonskih biroa kao i četnih ćelija još nemaju dovoljno iskustva u rukovođenju jedinicama, zato im je potrebna stalna pomoć koju im Ukazuje rukovodioc partije u brigadi. Kod njih ima volje za radom te smatram da će od njih kroz kratko vrijeme stvoriti se dobri rukovodioci. Partijska organizacija je na putu učvršćenja i nema nekih većih slabosti i nedostataka koje bi bile velika prepreka na putu ka učvršćenju.

Slabosti i nedostaci ove partijske organizacije su nedovoljna budnost, nekonspiracija, nedovoljna disciplina kao i neosjećanje dovoljne odgovornosti, nedovoljna aktivnost i nesnalaženje. Sve ove slabosti mahom proističu iz niskog teo-

³ Po naređenju Štaba 2. udarnog korpusa NOVI, Brigada je formirana 1. decembra 1943 (Vlado Strugar, Rat i revolucija 1941—1945, (dalje: n. d., Vojnoistorijski institut, Beograd, 1962. str. 392).

retskog nivoa partije, mada je prolaskom jednog broja partijaca kroz kurseve poboljšan kvalitet partije unekoliko. U ovim borbama još jače su se ispoljile sve te slabosti, a naročito slaba budnost koja se ogleda u prilično velikom broju dezerterstva. . .⁴ Isto tako partija se nije snašla u jednoj teškoj situaciji pod uslovima neprijateljske ofanzive. Partija se bila izgubila i u koliko je nešto urađeno to je došlo od partijaca pojedinaca. U ovim borbama partija se nije osjetila kao rukovodioc. Greška koju je partija napravila je u tome što se je u prijemu novih članova i suviše mnogo pošlo u širini, ne vodeći računa da li će tako mlada i slaba partijska organizacija biti kadra da sve to primi i svari i na taj način partija se razvodnila. Partijski sastanci i u koliko su održavani a naročito za vrijeme akcije bih su bez mnogo sadržaja, više formalistički jer odluke koje su donešene na njima nisu sprovedene u život. Partija živeći skoro pod mirnim uslovima nije se pripremila za nove uslove koji su nastali sa ovom ofanzivom. Ali poslije ukazivanja na sve te slabosti i propuste osjetila se aktivizacija part. organizacije. Propust partije se osjetio i u nedovoljnoj pomoći SKOJ-u⁵ i potpunom zanemarivanju rada sa istim za vrijeme borbi. Štab brigade je vrlo aktivan i u štabu postoji puna saglasnost. Oni se svi zalažu da svoju jedinicu učvrste i borbeno uzdignu. Kod njih ima dosta odlučnosti, ali ima prilično, sporosti U radu, a to naročito važi za komandanta. Štab brigade odgovoriti će svojoj dužnosti. Štabovi bataljona kao i komande četa sastavljene su od mladih, dovoljno neiskusnih drugova ali koji imaju uslova da se razviju u dobre rukovodioce. Brigada kao cjelina poslije prvih velikih borbi za nju borbeno se uzdigla, a pravilnim radom i rukovođenjem ima uslova da se razvije u dobru jedinicu.

IV

Partijska organizacija VIII Crnogorske brigade sa obzirom da je to mlada jedinica³ jeste mlada, ah potpuno zdrava i može se reći prilično čvrsta. Disciplina kod partijaca je dobra, odanost, budnost i osjećaj odgovornosti takođe. Partijski rukovodioci kao i rukovodioci uopšte su drugovi koji

⁴ i ⁸ Izostavljeni tekst se odnosi na personalna pitanja.

⁵ Brigada je formirana 25. februara 1944. u Beranama (sada Ivangrad) na osnovu naredbe Štaba 2. udarnog korpusa NOVJ (tom III, knj. 7, str. 182—189, 193—194).

nijesu mnogo uzdignuti, ali koji imaju prilično iskustva u radu i mahom su došli u ovu brigadu iz starijih brigada (IV i V crnogorske). S obzirom da je partijska organizacija mlađa i nije bila provjerena i tek u ovim poslednjim borbama⁰, koje su i prve borbe za ovu brigadu, partijska organizacija je bila stavljena na probu i ispoljilo se je da je partijska Organizacija zdrava i čvrsta i ona se kako u radu tako i akcijama osjetila kao rukovodioc.. Borbenost kod partijaca je na visini. Partija vodi pravilnu politiku kadrova, kontrola i pomoć od strane rukovodioca je redovna i stalna. Konspiracija nije na visini. Odnos u partiji je zdrav sa malim izuzecima. Partijski sastanci se redovno održavaju kako radni tako i teoretski. Rad po svim sektorima je pravilno postavljen i intenzivan. Po svemu se da zaključiti da je partija stvarni rukovodioc, a to se donekle da zaključiti i po uspjesima koje je ta brigada imala u borbama nanoseći neprijatelju osjetne gubitke.

Ali i pored uspjeha L.,dobrih strana koje je pokazala part. organ, ove brigade postoje i izvjesne slabosti i nedostatci?; Jedan od najvećih nedostataka. ove part. organ, je nizak teoretski nivo partije. Rad na teoretskom uzdizanju nije dovoljan i nije dovoljno planski, Takođe se tu i tamo mogu nazrijeti izvjesni znaci familijarnosti kao i nedovoljne budnosti. Kod izvjesnih partijaca nema još dovoljno partijnosti, samoinicijative i snalažljivosti. Tu i tamo bilo je pokušaja prejahivanja. Rad sa kandidatima bio je kod nekih partijskih jedinica nepravilno postavljen tako da su sa svima kandidatima skupno radili. Partija sa svoje strane- ne unosi se dovoljno u rešavanju svih problema, otuda se dešava* da pojedine stvari izmiču neopažene. I pored intenzivnog rada ima prilično formalizma i ukrućenosti, pa češće puta rad na sastancima uopšte je bez dovoljno sadržaja. Rad po sektorima nije se ravnomjerno razvijao. Pomoć partije SKOJ-u nije bila dovoljna a isti svojim radom nije bio obuhvatio ostalu omladinu. Isto tako u radu SKOJ-a bilo je prilično zbrkanosti u pogledu podjele rada po sektorima. Štab brigade kao cjelina zadovoljava i pored toga što kod izvjesnih drugova ima i suviše skromnosti koja prelazi u mlakost. Rukovodioc partijski je dobar i energičan, vrlo .vrijedan u poslu i uglavnom najviša je njegova zasluga što je part. organ, ove brigade dobra. Štabovi bataljona kao i komande četa su dobre i dobro rukovode svojim jedinicama. Sa obzirom da je

⁰ Vidi AVII, reg. br. 39—4, k. 1253: relacija 8. crnogorske brigade od 1. maja 1944. o borbama vođenim u Sandžaku od 23. do 27. aprila.

ova brigada mlada, a sudeći prema dosadašnjim držanjima u akcijama i u dosadašnjem radu ima izgleda da stane u red naših boljih jedinica kroz kratko vrijeme.

V

Iz svega ovoga gore navedenog, a sa obzirom da je ova divizija skoro formirana⁷, da se zaključiti da će se ova divizija razviti u jednu dobru jedinicu. Samo uže rukovodstvo divizije je dobro i kadro da vodi svoju jedinicu iz akcije u akciju. To se ispoljilo u ovim poslednjim borbama kada je ova divizija uz sadejstvo jedinica II divizije uspela da razbije njemačko-četničku ofanzivu na Sandžak i Crnu Goru.⁸

4-V-1944 g.
Lekovina.

Sa komunističkim pozdravom,
Rukovodilac Polit-odjela,
Ratko Radović

BR. 7

MESEČNI IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 6. BRIGADE 4. NOU DIVIZIJE OD 4. MAJA 1944. OBLAS- NOM KOMITETU KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU O MORAL- NO-POLITIČKOM STANJU U BRIGADI¹

OBLASNOM KOMITETU K. P. J. ZA BOSANSKU KRAJINU

Šaljem Vam izveštaj o stanju naše partijske organizacije i njenom radu za proteklih mjesec dana, sa problemima koji su za nas najaktuelniji i koje danas rešavamo. .

Brojno stanje dostavljeno na posebnom formularu.² Prirast u Partiju je za poslednjih mjesec dana 16 drugova. Svi su drugovi primljeni iz SKOJ-organizacije. 2 su člana isključena i smijenjeni sa rukovodećih položaja zbog nediscipline i odricanja izvršenja naređenja predpostavljenih starešina u borbi. Jedan je drug predložen Diviziji da se rasčini.

¹ Snimak originala u AVII, mikrofilm BiH—7/498—500

² Redakcija nije pronašla taj formular.

Sektaški stav po pitanju prijema u SKOJ i partiju se likvidira. Po pitanju prijema u SKOJ postoji opasnost da drugovi kriterijum prijema i suviše ne ublaže. U jednom bataljonu osetio se masovan priliv bez svestranije analize ljudi, tako da je i među novoprimljenim SKOJ-evcima bilo i dezertera. Ove smo stvari ispravili.

Priličan broj drugova je kandidovan i rad sa kandidatima se prilično odvija. Nije se poklonila dovoljna pažnja našim ranjavanim drugovima koji su u borbi već 3 godine, njihove rane onemogućavaju im da vrše vojničke dužnosti, naročito kad je promenljivo vreme i zbog toga nedostatka drugovi postavljaju pitanje da li se mógu primiti u Partiju. I to smo pitanje pravilno postavili.

Pored rešavanja svakodnevnih problema, Partijska organizacija najviše se bavila pitanjima takmičenja koje je postavio Štab Korpusa. Pored vidnih rezultata po svim sektorima ispoljili su se i nedostaci koji će nam koristiti da idući plan 0 takmičenju postavimo pravilnije.

Nedostatak je bio prvo u tome što se takmičenje i od strane komunista i boraca više shvatilo kao borba za prva mjesta, nego kao nov metod rada koji treba da razdrma drugove i da im poleta u radu. Drugo, takmičenje drugovi nijesu vezivali za vojno-političke događaje, a u prvom redu za godišnjicu Korpusa³ onoliko koliko bi trebalo, ne shvatajući naš zadatak u opštem sklopu tih događaja. Treće, tempo samog rada nije bio mnogo življi od običnog pojačanog rada. Po nekim sektorima rad je bio mnogo intenzivniji, a naročito po sektorima koji iziskuju manje sposobnosti. Vojnički sektor bio je živ, naročito obuka na automatskim oruđima 1 neki naši bataljoni obučili su skoro sve ljudstvo osim onoga u intendanturama, koje inače uvijek pokušava da izbegne i vojničku i političku kontrolu. Moglo se vidjeti lijepih sličica gde borci u grupama po četama i vodovima sa velikom napregnutošću posmatraju rad drugova koji se takmiče u brzom sastavljanju i rastavljanju automatskih oruđa. Pojedini drugovi su se takmičili ko će -više boraca obučiti.

Želja i raspoloženje i boraca i rukovodioca za akcijama je velika. Videlo se stalno kopkanje, izviđanje, oblijetanje oko uporišta, odlaženje po nekoliko puta na akcije bez obzira na zamor.

³ Reč je o 2. bosanskom korpusu koji je formiran 11. maja 1943. godine. Naredbom Vrhovnog štaba od 5. oktobra 1943. dobio je naziv: 5. korpus NOVJ (tom II, knj. 1 str. 274—275, knj. 9, dok. br. 175, str. 240—244, dok. br. 171, str. 232, tom IV, knj. 13, str. 151—153 i 308—309).

Vojnički rukovodioci niješu mnogo postigli na svom stručnom uzdizanju, osim čitanja karata gde su pokazali dobre rezultate.

Politički rad nije bio u znaku udarničkog rada. Još uvijek nedostaju uspješne metode rada, što se može tumačiti nedovoljnom uzdignutošću političkog kadra. Održavaju se redovno i časovi i konferencije, rukovodioci rade, ali često bez plana, gubeći se u trčkanju i zamarajući i sebe i borce, ali bez sumnje i ovde se postiglo rezultata.

Po pitanju kulturnog rada mnogo se napredovalo. Razbijena su shvatanja, da se taj rad ne može pokrenuti vlastitim snagama. Partija se zauzela i rezultati su se pokazali. U likvidaciji nepismenosti otišlo se daleko. Za poslednjih mjesec dana obučilo se preko 120 boraca čitati i pisati, a oko 100 računati. Za mjesec dana nepismenost će biti likvidirana u Brigadi ako ne bude novog priliva boraca. U brigadi postoji jedan broj drugova koji će se teško naučiti je; su to stariji ljudi, a takvih po bataljonima ima 5—6. Dopisništvo je pokrenuto i za mjesec dana napisano je preko 120 članaka i pjesmica među kojima ih ima i bez ikakve vrijednosti. Nedostatak papira kočio je pravilno izdavanje zidnih novina, ali je održato 10 kulturnih večeri, usmenih novina i prosvetnih predavanja. Horovi u bataljonima rade i, napreduju u razvitku. Kad bi se svi rukovodioci u potpunosti zalagali, na ovom sektoru postigli bi vidne rezultate. Rad na uzdizanju polupismenih nije dao neke naročite rezultate. Ova se potreba naročito osjeća kod vojničkih rukovodioca, među kojima ih ima koji znaju napisati samo ime i prezime, i vrijeme kada se obučavaju potpuno nepismeni drugovi nisu iskorišćavali za svoje uzdizanje.

PROBLEMI.

1) Kao i ranije naš najveći problem je dezerterstvo. Ne bi se moglo reći da se Partijska organizacija ne zalaže. Likvidirani su i nepravilni odnosi između starijih i mlađih boraca, postoji i drugarska pažnja prema njima, komunisti se i prekomjerno određuju na dužnosti da bi se olakšalo novomobilisanim, i radi se sa njima, i politički i opet ima dezertera. Ima ih koji po nekoliko puta bježe, tako da ne znamo kakve bi konkretne mjere preduzeli protiv njih. Patrolama ih ponovo vraćamo u jedinice, ne možeš ga streljati, kad ga pošaljemo u udaljene jedinice time bi mnogo oslabili brigadu. Slaba ishrana poslednjih dana pooštrava ovaj problem. Nedostatak u svim namirnicima po bataljonima je redovno 30 do 50%. I kad bi taj problem riješili moje je mišljenje, da bi uveliko

riješili dezerterstvo. Moram- ovde naglasiti nedovoljno zauzimanje partijskih organizacija na terenu, a naročito sreza Novskog. Ja sam se lično sa njima povezivao sa Komandama Mjesta, sa N. O. Odborima, i kod svih sam naišao na jedno predubedenje da će zaista vojska morati gladovati, motivišući to iscrpljenošću terena i t. d.

2) Disciplina koja se traži u Partiji i u vojsci nedostaje. Nedisciplina polazi odozgo. Drugovi postavljaju pitanje discipline, ali je ne traže. Vojnički rukovodioci opet tu prednjače. Ne treba shvatiti da imam neki nepravilan stav prema njima, ali oni su ozbiljan problem za našu partijsku organizaciju. Stari rukovodioci koji su članovi partije po 2 godine kada je komandir ranjen odbijaju da izvrše naređenje komesara, a vodnik kaže delegatu da on nema ništa sa njegovim vodom, a ono što je najgore došlo je i do šamaranja boraca od strane oficira. Ovo su svakako iznimni slučajevi, ali koji jasno pokazuju njihovu samovolju. Ovakav stav tolerišu i poneki komandanti bataljona. Ovome pitanju smo ozbiljno prišli i ono će biti riješeno.

3) Opet se kod oficira ispoljava nepravilan stav prema drugaricama. Bacajući se na njihov nerad htjeli bi da opravdaju svoje reakcionarne poglede koje inače ne smiju vidno da manifestuju. Drugarice se vidno razvijaju, — kurseve koje pohađaju završavaju sa uspehom. Kao bolničarke u nekoliko akcija pokazale su veliku svijest za odgovornost svog poziva i hrabrost koju treba pohvaliti. Nepravilnost prema nekoj od njih sve zajednički suosjećaju i kad jedna plače sve se sakupe i zajednički plaču.

4) Rad na terenu je ozbiljno postavljen pred komuniste, kako u vidu pomoći pozadine, tako i u cilju svog stranijeg razvijanja. Povezivali smo se sa rukovodstvima na terenu održavali zajedničke sastanke. na kojima su drugovi iz pozadine iznosili svoje probleme, i način kako iste rešavaju i obratno. Postoji bojazan kod drugova sa terena da nas pozivaju na sastanke valjda što u nama gledaju sposobnije drugove pred kojima im je teško otkriti svoje slabosti. Na ovim sastancima diskutovalo se o objedinjavanju zajedničkog rada i njegovoj konkretnoj primjeni.

5) Kod starijih rukovodioca stvara se neka doza neraspoloženja čiji uzroci leže u nezdravoj ambiciji. Postavljaju teoriju o preraslosti i slično što u mnogome koči njihov pravilan rad i razvoj.

6) Politički komesari počev od Brigade mogli bi biti aktivniji i više dati na uzdizanju čisto političkog kadra, pored toga što kao članovi Komiteta ne davaju mnogo u radu

same Partijske organizacije. Nameće, se, problem njihove aktivizacije.

Teoretski rad u Partiji je dosta živ i doneće rezultate. Postavili smo-proradu centralne štampe obavezno na ćelijama. Pored materijala koji redovno dolazi sada se prorađuje Opšta linija naše Partije.

Ali bez obzira na sve ove probleme stanje u Brigadi se popravlja i svakog dana ide naprijed. Brigada kao cjelina zadovoljava, borbenost je vrlo dobra, sa strtičnim nedostacima kadra koji onemogućavaju pravilno komandovanje, mānevrisanje i udaranje neprijatelja na najosetljivijim mestima. —

Drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

4-V-44 god.

Zam. pol. komesara VI Brigade:
Radoman Jakić

BR. 8

IZVEŠTAJ POLITODELA 4. OPERATIVNE ZONE SLOVENIJE OD 4. MAJA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SLOVENIJE O STANJU I RADU U POTČINJENIM JEDINICAMA¹

Politodel IV operativne zone
NOV i PO Slovenije
Na položaju, 4. V 1944.

GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SLOVENIJE
Izveštaj o radu

Sekretar sam u politodelu IV operativne zone od 17. IV.²
Od Glavnog štaba, kuda je otišao član politodela drug Brkin,³

¹ Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 16/111.

² Matevž Hace je za sekretara politodela 4. operativne zone Slovenije postavljen naredbom Štaba 4. operativne zone br. 590 od 27. marta 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 331/11—3). Tom naredbom su za članove politodela postavljeni: Dragomir Benčič Brkin, Helij Modić i Milan Venišnik. Pod tim datumom sačuvana je i depeša Glavnog štaba NOV i PO Slovenije upućena Štabu 4. operativne zone fAIZDG u Ljubljani, f. 46/11).

³ Dragomir Benčič Brkin; narodni heroj. Umro 22. juna 1967. u Zagrebu.

još nismo primili nikakvih direktiva za rad politodela.: U međuvremenu smo saznali da je drug Brkin postavljen za političkog komesara XIV divizije⁴. Da li će na njegovo mesto biti postavljen neko drugi-ili.će [politodel] odsad imati samo tri člana?

Drug Helij³ se već od 17. IV nalazi u Šlanderovoj brigadi⁰, gde rukovodi partijskim tečajem, dok je drug Milan⁷ stalno u zoni, gde obavlja propagandni posao. Ja sam, pak, bio u brigadama XIV divizije, i tamo politički radio. Sada ćemo otići u Pohorsku brigadu⁸ i Koruški odred. Članove politodela XIV divizije® rasporedili smo tako da svakog dana rade po brigadama. Posla ima mnogo, pre svega s novim boricima, a održavaju se i konferencije s političkim komesarima. Mnogi gledaju na članove politodela kao na članove drugih odseka. Međutim, gde" gód sam bio U brigadama, objasnio sam im da je naša dužnost ne samo raditi u brigadama, već i kontrolisati rad političkih komesara. Pošto pri zoni ne postoji partijski komitet, kao što ga imaju u diviziji, hteo bih da znam kakva su naša prava i dužnosti u pogledu rada po partijskoj liniji u jedinicama IV oper. zone."

Političko stanje brigada

Politički komesar I SNOUB »Tone Tomšič«¹⁰ mnogo bi više odgovarao vojničkoj funkciji 'nego -političkoj', 'zä štd se i sam oseća sposobniji. Na -političkim "časovima iieki politički komesari bataljona ^skréduàaV programa OF, što je veoma loše s obzirom na prilike u Štajerskoj. Jasno je da je za nove borce sve to novo. Međutim, nedostaje nam političkog kadra, jer ga je XIV divizija mnogo izgubila za vreme februarske ofanzive.¹¹ Ovaj problem rešavamo izgrađivanjem novih kadrova.

⁴ Dragomir Benčič Brkin je za političkog komesara 14. NO divizije postavljen naredbom Štaba 4. operativne zone Slovenije br. 749 od 5. maja 1944, a na osnovu naredbe Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 24. aprila 1944. kojom se postavlja čitav štab 14. NO divizije (dokumenat. Štaba 4. operativne zone Slovenije o tome nalazi se u AIZDG u Ljubljani, f. 355/11—5 č).

³ Dr Helij Modic

⁰ Odnosi se na 6. slovenačku NOU brigadu „Slavko Šlander".

⁷ Milan Venišnik Savinc

⁸ Odnosi se na 11. ~ slovenačku NO biigadu „Miloš Zidanšek".

^a Pomèriutom naredbom i. depešom (vidi napomenu br. 2) postavljeni su u politodel 14. NO divizije:-za sekretara Miha Čerin Aleš" a. za članove. Leopold Prošek Bajdu.kov., Jože Počkar i Peter Mendoš iztok.

¹⁰ Politički komesar 1. slovenačke NOU brigade „Tone Tomšič" u to vreme bio je Lado Mišica.,,

¹¹ Vidi dok. br. 8 i 9 u 12." knjizi VI toma Zbornika.

Borbenost

Borbenost novih boraca je na priličnoj visini. Oni su u više navrata jurišali na voz bez oružja. Uredili smo da se takvi novi borci pohvale pred zborom brigade i da odmah dobiju oružje. U aprilu su brigade izvele više uspeših akcija i to naročito I »Tomšičeva«, XIII »Bračičeva« i VI »Šlanderova".¹² Novi borci su se jako obradovani kada je XIII [brigada], prilikom upada u Velenje,¹³ iurišem zaplenila jedan top. Manje uspeha su u poslednje vreme imale jedinice Korušskog odreda¹⁴ i XI brigade,¹⁵ što se, pak, sada, popravlja.

Mitinzi

Mitinzi se održavaju svuda, naročito gde se kreću brigade XIV divizije. Nekima sam i sam prisustvovao. Naročito su bili posećeni i uspešni mitinzi održavani prilikom akcije ili posle nje. Ljudi najviše žele da im se opširno tumači naš odnos prema privatnom vlasništvu i veri. S velikom radošću prihvataju program OF, naročito kada čuju da se on na oslobođenoj teritoriji već izvodi.

Propagandni rad

Naša propaganda teži za tim da se u svim jedinicama, naročito u onima koje operišu u pograničnim pokrajinama, kao što su Koruška, Pohorje i Kozje,¹⁶ upostavi snažan propagandni rad. Tim jedinicama posvećujemo posebnu pažnju i pomažemo im direktivama i gradivom. Stalno skrećemo pažnju na pravilnu upotrebu literature, koju primamo u zadovoljavajućem broju. Najveća prepreka za propagandni rad

¹² O aktivnosti tih jedinica u toku aprila vidi dok. br. 104, 105, 108, 111, 112, 115, 121 i 125 u 12. knjizi i dok. br. 9, 10, 11, 17, 19, 26, 32, 33, 35, 36, 40, 46, 58, 59, 62, 63, 64, 65, 84, 89, 94, 162 i 163 u 13. knjizi VI toma Zbornika.

¹³ Odnosi se na akciju izvedenu noću između 30. aprila i 1. maja 1944 (vidi dok. br. 59, 63, 65, 71, 94, 121, 162, 163 i 181 u 13. knjizi VI toma Zbornika).

¹⁴ Verovatno se odnosi na akcije Istočnokoruškog NOP odreda. O akcijama ovog odreda u aprilu vidi dok. br. 58, 62, 102, 117, 162 u 13. knjizi VI toma Zbornika.

¹⁵ O akcijama 11. slovenačke NO brigade „Miloš Zidanšek" u aprilu vidi dok. br. 9, 62, 71, 93, 102 i 162 u 13. knjizi VI toma Zbornika.

¹⁶ Odnosi se na područje na kome je operisao Kozjanski NOP odred: između reke Sutle, Save i Savinje i na severa od železničke pruge Šentjur pri Celju — Rogaška Slatina.

je nedostatak odgovarajućeg kadra koji bi bio i politički dovoljno izgrađen. Takođe stalno dajemo podstreka partizanima da za naše listove opisuju akcije i druge doživljaje. U zoni izlazi vojni vesnik »Štajerski kurir«,¹⁷ i to-kao--nedeljni listi čiji je 5. broj u štampi. Pored toga, u štampi se nalazi prvi broj političko-kulturnog glasila „Nova beseda“.¹⁸ Propagandni odsek izdaje takođe letke. Do sada su izašli sledeći:

„Novi uspehi naših edinic“ — prilikom likvidacije uporišta Moravče.¹⁹

„Sedaj boste videli kaj so Rūpnikovi domobrane!“ — prilikom spaljivanja triju sela u Tuhinjskoj dolini.²⁰

„Štajerski Slovenci!“ — poziv za mobilizaciju Štajeraca.

„Železničarjem, šoferjem in tovarniškim delavcem. Vsem Slovencem v nemški službi“ — poziv da napuste službu kod okupatora i priključe se NOV.

Steindl²¹ bi rad prekosil Goebbejsa“ — odgovor na letak koji su Nemci podmetnuli Štabu XIV divizije.²²

„Poziv“ maršala Tita da se stanovnici u blizini neprijateljevih objekata isele zbog savezničkih vazdušnih napada.²³

„Deutsche Soldaten! Österreicher! Zwangsmobilisierte!“ — letak za nemačku vojsku sa kratkim obrazloženjem vojne i političke situacije, skretanjem pažnje na zaključke Moskovske konferencije, itd.²⁴

Sve što izlazi kod nas šaljemo, u traženih 8 primeraka, Propagandnom odeljenju Glavnog štaba.

¹⁷ Vidi Bibliografiju NOR-a str. 284, b. j. 4015.

¹⁸ Vidi Bibliografiju NOR-a, str. 235. b. j. 3285.

¹⁹ Odnosi se na napad 1. slovenačke NOU brigade „Tone Tomšič“ i 6. slovenačke NOU brigade „Slavko Šlander“ noću 19/20. marta 1944 (vidi dok. br. 51 u 12. knjizi VI toma Zbornika).

²⁰ Odnosi se na spaljivanje Malog i Velikog Rakitoveca prilikom borbi jedinica 1. slovenačke NOU brigade „Tone Tomšič“ i 6. slovenačke NOU brigade „Slavko Šlander“ 22. i 23. marta 1944 (vidi dok. br. 64 i 96 u 12. knjizi VI toma Zbornika). Iz samog letka se vidi da su spaljena i sela Laze (v Tuhinju), Trnjava i Kompolje, u blizini Lukovice (pri Domžalah).

²¹ Franc Štajndl (Franz Steindl), vođa Štajerskog domovinskog saveza (Steirischer Heimatbund), nemačke političke organizacije u Štajerskoj, formirane u cilju denacionalizacije Slovenaca.

²² Odnosi se na letak pod naslovom „Slovenski proletarci“, što se vidi iz sadržaja pomenutog letka, štampanog u 4. operativnoj zoni Slovenije.

²³ Svi napred pomenuti leci nalaze se u AIZDG u Ljubljani, NO tisk, F. D. V/5.

²⁴ Letak se nalazi u AIZDG u Ljubljani, NO tisk, f. D XVIII/3.

' Imamo poteškoća sa štampanjem, ali će one otpasti kada budemo imali vlastitu tehniku, koja se već formira.²⁵

Propagandnim odsecima u jedinicama stalno šaljem u-putstva i tumačenja tekućih političkih događaja. Za naše praznike i godišnjice (npr. 27. april, 1. maj)²⁶ šaljem poli-tičkim komesarima ukratko sastavljene govore kao pomoć.

Propagandni rad terenskih organizacija je slab, teren do-biva jako malo literature, zato forsiramo što intenzivniji rad među civilnim stanovništvom.

Odnosi između vojske i političkih radnika

Štabovi naših jedinica se često žale zbog pasivnog i nepra-vilnog postupka političkih radnika. Kada je I brigada „Tom-šičeva" operisala oko Zgornje Savinjske doline, Kamnika i Moravča, politički radnici okupljali su se samo oko Šlande-rove brigade, koju su smatrali za svoju rođenu, dok su Tomšičevu smatrali za stranu.²⁷ Isti je slučaj bio na Pohorju, gde su se politički radnici držali više Zidanšekove brigade. Mi smo već delimično razgovarali s političkim radnicima o tome da napuste svoj, zajedničkoj stvari štetan lokalpatrio-tizam.

Međutim, oko Mozirja, Ljubna i Luča je uopšte teško naći političkog radnika kada se jedinice XIV divizije nalaze na pomenutom sektoru. Jedino u Mislinjsko-šaleškem okru-žju dolaze politički radnici u štabove naših jedinica u cilju saradnje. Trebaće uopšte postići mnogo tešnju saradnju po-

²⁵ Odnosi se na tehniku „MILOŠ", formiranu juna 1944. Teh-nika je bila smeštena u malom podzemnom bunkeru, zvanom „Mi-ška" na Jurgovom imanju na Pohorju, na području sela Lukanja, oko 10 km severozapadno od Oplotnice). Prostoriju je pripremio i tehnikom rukovodio Miloš (do danas nije pronađeno njegovo pre-zime i ime), a za štampanje je odgovarala Vera Hreščak-Bebler, tadašnji član Propagandnog odeljenja 4. operativne zone Slovenije. Najpre se umnožavalo na šapirografu a kasnije na roto-mašini. Pošto je ovaj bunker, bio suviše mali, to je u škratekovoju šumi, iz-nad sela Parneče (oko 4 km severno od Slovenj Gradeca), sagra-đena drvena baraka (ukopana u zemlju) veličine 8x4x3 m. Preba-čena u novu prostoriju krajem jula 1944, tehnika dobija naziv CVT „SEVER". Oktobra 1944, kada je Štab 4. operativne zone Slovenije pozvao osoblje tehnike u oslobođenu Zgornju Savinjsku dolinu, ova tehnika je prestala da radi a prostoriju je preuzela civilna tehnika „Drava". Podrobnije o ovoj tehnici vidi knjige: Bogdan Žolnir, „Par-tizanski tisk ob Meži, Mislinji, Dravi", založba Obzorja, Maribor, 1962. str. 117—124; Milan Ževart, „Po sledovih narodnoosvobodilne voine v mariborskem okraju", založba Obzorja, Maribor, 1962, str. 112—113. i 203—204.

²⁶ Vidi AIZDG u Ljubljani, f. 335/5 c i č.

²⁷ Te brigade su na tim sektorima vodile zajedničke akcije (vi-di dok. br. 51, 64, 68, 96, i 105 u 12. knjizi i dok. br. 4. 10, 26, 62, 84 i 89 u 13. knjizi VI toma Zbornika).

litičke vlasti s vojnom u svim pogledima; jer ćemo jedino na taj način postizati uspehe i izbeći razne slabosti.

Narod Štajerske

U poslednje vreme stanovništvo se jako promenilo, naročito, na sektoru koji kontrolišu jedinice XIV divizije, i to s obzirom na njene velike vojne uspehe. U svemu izlazi u susret našim jedinicama i više ih ne prijavljuje.

Adorai nemačke vojske

Bio je u aprilu jako slab, svuda su pobjegli pred jedinicama XIV divizije. Čitavog aprila vladao je među neprijateljevim vojnicima nekakav paničan strah od naših boraca. Naročito se to moglo primetiti u sledećim uporištima: Luče, Ljubno, Rečica, Mozirje, šoštanj, Velenje, Slovenj Gradec itd. Sve je to jako podiglo moral civilnog stanovništva, kao i novomobilisanih drugova. Da se zbog takvog stanja kadrovi ne bi uspavali, govorili smo o budnosti u vojsci, navodeći razne primere iz Ljubljanske pokrajine, kada su naše jedinice zbog nebudnosti doživele teške gubitke.

Mobilizacija

Mobilizacija se počela sprovoditi intenzivnije. XIV divizija će uskoro postići visinu koju je imala pre dolaska u Štajersku.²⁸ Muđutim, postoje još velike mogućnosti za mobilizaciju, naročito u industrijskim centrima. Pre kratkog vremena su jedinice XIV divizije mobilisale u rudniku Črna u Koruškoj i tamošnji radnici pokazali su se jako borbeni.

Što se tiče našeg rada, stalno se nalazimo u jedinicama IV operativne zone i radimo u njima. U zoni je bio drug Milan, koji obavlja propagandni rad a pored toga se bavi pisanjem političkih članaka. Ukoliko bi drug Brkin, kada dođe u XIV diviziju,²⁹ doneo neke nove direktive, želeo bih da nam ili pošaljete, i to posebno s obzirom na to da ne bismo prevršili okvir svoga rada i ne bismo eventualno kršili kompetenciju partijskih sekretara.

Za politodel- IV oper. zone
sekretar:

Hace Matevž

²⁸ 0 brojnomo stanju te divizije pred njen odlazak u Štajersku vidi dok. br. 8 u 12. knjizi VI toma Zbornika.

²⁹ Izveštaj politodela 14. NO divizije od 16. juna 1944. navodi da je politički komesar Dragomir Benčič Brkin stigao u diviziju 13. juna 1944/AIZDG u Ljubljani" f. 17/1-1).

"Steindl bi nam prečital Goebbelsa" odgovor na letak, ki so ga Nemci dostavili štatu XIV. divizije
"Gosr" maršala Tita, da so prebivalci v bližini sovražnih objektov izseljevali radi sovražniških zračnih napadov.
"Dobroste, soldaten! Vaterreichr! Znanagomobilizirte!" letak se nanaša vojske za kratkos ročnega vojske in politzne situacije, opozorilo na sklepe Detskevoje konference itd.
Vse kar izhaja pri nas pošiljamo v zahtovenih 8 izvodih Propagandnemu oddelku Glavnega štaba.

Tedave imamo z tiskom, ki pa bodo odpadle, ko bomo imeli lastno tehniko, ki se še ustanavlja.

Preporočam in odobram po edinih pošiljano stalna navodila in razlage
tekočih političnih dogodkov. Za naše praznike, obletnice itd./na pr.27.april
1949/ pošiljamo politkomisarjem tiskarstnikov v pomoč sestavljene kratke go-
vorice.

1940. Propagandno delo borbenih organizacij je slabo, literaturna se malo delo čini, je težko, zato forsiramo čim intenzivnejše delo vojske med civilnimi prebivalstvom.

Odnosi med vojsko in političnimi delavci.

Večini naših edinic se čisto pritočujoče, radi pasivnega in nenavzivilnega po-
stavljanja na steno političnih delavcev, je suha, brigada "domoljubov"
vzela iz naše gornje Savinjske doline, Kranjske in Norveške se politični d-
lavori izbrali samo okrog tih šlandorov brigad, ki so se smatrali za domot-
ne, na to bi seveda smatrali za tujo. Isti plačaj je bil na Pohorju, jer so
se politični delavci držali le bolj Zidniškeve brigade, ki smo se deloma o-
nem govorili s političnimi delavci za omasti svoj, skumi stvari (močljivi
Tokul-matritetizma).

Okrug Meziřje, Ljubna in Luč pa je sploh težko dobiti političnega delavca, kadar se odidne XIV. divizije nakažajo na omenjenem sektorju. Rimo in Mladinsko-galešnik obkrožja prilagajo politični delavci v štabe naših enot v vrsto nadziranja. V splošnem pa bo treba čisto mnogo težnjeje sodelovanja politični občesti z vojaško v vseh pogledih, kajti le tako bomo hli vseh in se izognili raznih napak.

Induktivno študiranje.

Domoljubna nametke vojske
 Je bila v aprilu zelo slaba, povsod so sbežali pred edinicami XIV. di-
 vizije. Vsa april je bil med sovražnim noštvom nekaj padešev strela pred na-
 šimi borci. Posledice je bilo to opaziti v uledeših posejanih lučih, ljubno,
 Kolesar, podirje, Joštanj, Velenje, Slovenj Gradec idr. vse je zelo dvignilo
 domoljubnega prebivalstva, kakor tudi nove mobiliziranih tovarištev. Da se
 radi tega stanja ljudje ne bi uspevali smo govorili o budnosti v vojski ter
 največji doma primere ko se naše edince v Ljubljanski pokrajini radi ne-
 budnosti doživelo težke izrube.

Mobilizacija. Mobilizacija se je začela izvajati bolj intenzivno. XIV. divizija bo kmalu dobila vojaško vlado, ki jo je imela pred prihodom na 3. tajersko. Še pa še velike mobilizacijske možnosti, zlasti v industrijskih centrih. Pred nedavnim so edince XIV. divizije mobilizirale v rudniku Črna na Koroškem in so še tankajše; nji delavci pokasali za jako borbeno.

Nar se tiče našega dela smo stalno med edinicami IV. operativne zone in deloma med njimi. V naši zoni je bil tov. Kikanji, ki vrti propagandno delo in se poleg tega bavi s pisanjem političnih člankov. Če pa bo tov. Brkin, kadar pride v XIV. div. prejel kakih novih direktiv, bi koleni da jih pošljete in to seveda ne odlašajo na to, da ne bi bili preko svojega očeta in ne bi moreli šteti njihovega pisanja političnih člankov.

Za Polit-sekol IV operat.zone
sekretar:

Place Mats

BR. 9

**IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA ARTILJE-
RIJE 15. NO DIVIZIJE OD 5. MAJA 1944. CENTRALNOM
KOMITETU KP SLOVENIJE O STANJU I RADU PARTIJSKE
ORGANIZACIJE¹**

Zamenik političkog komesara
artiljerije XV divizije
Položaj, 5. maja 1944.

**CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE
SLOVENIJE**

Podnosim izveštaj o radu i stanju partijske organizacije u artiljeriji XV divizije od 15. 4. 1944. do 1. maja 1944.

Brojno stanje partijske organizacije vidi se iz priloga.

Stanje partijske organizacije se u poslednjih 14 dana prilično popravilo. Za vreme pokreta prema Ribnici i u samoj akciji na Ribnicu² svi članovi partije pokazali su se kao disciplinovani, savesni i marljivi i bezuslovno su izvršavali sva naređenja. Isto tako dobro su se pokazali u samoj borbi i, uprkos do sada najjačoj topovskoj vatri neprijatelja, gđali su dalje, prema potrebama. Takođe se povećala partijska svest, ali još nije takva kakva bi morala da bude. Preko partijske organizacije i članova partije izveli smo kampanju za sakupljanje haubične i druge topovske municije³ koja nam jako nedostaje. Posle ove kampanje članovi partije su sakupili oko 100 komada municije za haubicu. Na sastancima živo učestvuju i pomažu u rešavanju organizacionih pitanja i u radu jedinica. Međutim, članovima partije još nedostaje agilnost na političkom polju. Tu nisu aktivni. Veću paž-

¹ Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 16/1.

² O napadu na Ribnicu, 19/20. aprila 1944, u kome su učestvovalе jedinice 7. korpusa NOVJ, vidi dok. br. 118 u 12. knjizi i dok. br. 3, 6, 15, 27, 56 i 87 u 13. knjizi VI toma Zbornika.

Inžinjersko-tehnički referent artiljerije i Štab artiljerije 15. NO divizije izdali su u vezi s izvođenjem kampanje za nabavku oružja i municije i za štednju municije uputstva: br. 99. od 14. marta i br. 191 od 22 marta 1944 (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 184/III-A/I).

nju partijska organizacija posvetila je organizaciji SKOJ-a i već se ispoljila veća saradnja između partijske organizacije i SKOJ-a. •

Vojnički rad:

Učestvovali smo u akciji na Ribnicu. Na položaj smo postavili dve haubice od 100 mm i jedni brdsku haubicu od 75 mm. Ispalili smo 240 granata za sva oružja. Pogoci na objekte u Ribnici bili su jako dobri, mogli bismo reći odlični. Žrtve koje je neprijatelj imao od naše vatre nisu nam poznate, ali, sudeći prema odličnim pogoćima, morale su biti dosta velike. Od neprijateljeve vatre, koja je bila vrlo snažna — do sada prvi i najjači artiljerijski dvoboj, imali smo jednog mrtvog i jednog ranjenog.⁴ Neprijateljska granata pokvarila nam je brdsku haubicu, koju smo morali poslati na opravku. Međutim, našom vatrom prinudili smo neprijateljevu artiljeriju na čutanje. Pokret prema Ribnici, kao i povratak, izvedeni su u potpunom redu. Za zaštitu artiljerije na položaju prema Ribnici bilo je, prema zapovesti, predviđeno osiguranje prema Ribnici, međutim, kada smo stigli na mesto i na same položaje, tamo nije bilo nijedne jedinice.

. Na popravak smo dosad poslali dve haubice od 100 mm, jedan poljski top od 75 mm i jednu brdsku haubicu od 75 mm, tako da je sada to oružje u ispravnom stanju. Pri opavljanju Oružja pokazalo se da u hidrauličnim kočnicama nije dovoljno glicerina. Umesto 16 kg glicerina, što je potrebno za pravilno delovanje oruđa, bilo je samo 2 kg ulja.

Jedinice su svakog jutra imale zbor s podizanjem zastave i čitanjem zapovesti. Posle zbora održavani su časovi vojne nastave i praktične vežbe. Na časovima vojne nastave imali smo posredno merenje, merenje mesnih uglova, pregled komandi u gađanju, urakljivanje kolona po pravcu, opis automatskog oružja, pušaka, bombi i pištolja, pozdravljanje, oslovljavanje i poznavanje starešina po imenima i činovima. Stražarska služba se dobro obavlja, ali hramlju patrolna i obaveštajna služba. Imamo 9 novomobilisanih drugova a nedostaju nam 3, za koje još nemamo vesti gde se nalaze.

Politički rad:

Politički rad u jedinicama odvijao se dosta redovno. Politički časovi nisu održavani samo tada kada su jedinice bile u pokretu ili u akciji. Na političkim časovima, koje su odr-

⁴ Imena ovih boraca redakcija nije mogla saznati.

žali svi politički komesari, kao i neki od politdelegata, raspravljali smo o sledećem: belogardistički zločini i njihovo robovanje Hitleru; planska privreda; članovi sovjetske misije u našem Glavnom štabu; o prvom zasedanju SNOS-a;⁵ o federaciji i demokratiji; o odnosu prema civilnom stanovništvu. Prilikom trogodišnjice Osvobodilne fronte je na političkim časovima prikazan. drugovima istorijski značaj OF za Slovence i ostale narode, a uveče smo održali proslavu u Ambrusu.⁶ Uoči treće godišnjice zapalili smo više vatri po Suhoj krajini. Drugovi su se prihćno interesovali za političke časove i ulazih u diskusije. Najviše ih interesuje privredno uređenje Sovjetskog Saveza, perspektive naše buduće privrede i obnova Slovenije u sklopu slobodne demokratske i federativne Jugoslavije. Posebni politički časovi održani su protiv uspavljivanja naših jedinica a za ulaganje većih napora i postizanje veće udarnosti naše Narodnooslobodilačke vojske, s obzirom na uspehe bratske Crvene armije. Takođe smo popularisali saveznike, Engleze i Amerikance, i predočili drugovima značaj bombardovanja nemačke industrije i nužnost [otvaranja] drugog fronta.

Što se tiče kampanje za čistoću i ispravnost oružja postigli smo prilično velike uspehe. Na svim pregledima oružje je bilo čisto i spremno za dejstvo. S političkim komesarima diviziona i bataljona održali smo dva sastanka. Na tim sastancima prorađivane su sve okružnice i smernice koje smo primili od Glavnog štaba i Centralnog komiteta.⁷ Drugovi koji dolaze iz divizijske partijske škole⁸ donesu sa sobom dosta teoretskog znanja i imaju volju za rad, ali im nedo-

⁵ Prvo zasjedanje Slovenskega narodnega osvobodilnega sveta (SNOS), održano je 19. i 20. februara 1944. u Črnomelju (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 447/1). IOOF slovenskega naroda je 23. februara 1944. izdao, pod br. 70, dokument o popularizaciji prvog zasjedanja SNOS-a (AIZDG u Ljubljani, f. 432/III).

⁶ Štab artiljerije 15. NO divizije je 24. aprila 1944. izdao potčinjenim jedinicama dopis o proslavljanju 27. aprila, godišnjice formiranja OF (AIZDG u Ljubljani, f. 184/III-A č). Izveštaj Propagandnog odeluka artiljerije 15. NO divizije od 30. aprila navodi da je ova proslava održana 27. aprila 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 184/11).

⁷ Većina cirkulara CK KP Slovenije nalazi se u AIZDG u Ljubljani, f. 10 i 15.

⁸ Partijsko-politički izveštaj 15. NO divizije od 28. januara 1944. navodi da je prvi divizijski partijski tečaj, koji je trajao 17 dana, završen i da će drugi započeti 1. februara 1944. Prvi tečaj su posećivala 22 pitonica (Arhiv CK SKS — 15. NO divizija 1944). Iz podataka koje je o ovoj školi prikupila Ivka Križnar-Jakulin može se videti da je škola radila do oktobra 1944, jer je upravnik škole, od 30. marta do oktobra 1944, bila Francka Kline. Kasnije su drugovi iz ove divizije odlazili na niži pokrajinski partijski tečaj pri CK KP Slovenije (vidi napomenu br. 35 uz dok. br. 47).

plinovani i marljivi. Od svih omladinaca najbolje se pokazao sekretar SKOJ-a u Zaštitnom bataljonu drug Zvone.^{14*}

Rad po ženskoj liniji:

Drugarice iz čitave jedinice održale su 2 sastanka, na kojima je bilo kritike i samokritike, i došle su do saznanja da do sada nisu bile otvorene jedna prema drugoj. Drugarice su dosta vredne i savesne i skoro sve su organizovane u Partiji ili SKOJ-u. Odnos između drugova i drugarica je dobar.

R a d s k a n d i d a t i m a :

Kao i članovi partije i SKOJ-a, popravili su se i kandidati, kako u ponašanju tako i u borbenosti. Na teoretskim sastancima proradili smo s njima seljačko pitanje, za koje je vladalo veliko interesovanje. Na sastancima kandidata je jako živo i rado se upuštaju u diskusiju. Kandidati se trude da bi se jedinica popravila i imaju veliki smisao za kritiku i samokritiku.

O c e n a š t a b a :

Komandant¹⁵ je radan, inicijativan, savestan i svestan član partije. Odlazi na sastanke čelija i dobar je organizator, što se naročito pokazalo prilikom poslednje akcije na Ribnicu. Takođe održava stručne časove iz artiljerije za uži štab.

Zamenika komandanta nemamo.

Politički komesar¹⁶ je jednako radan, savestan, dobar član partije, posvećuje se izučavanju političkih pitanja kao i stručnim artiljerijskim stvarima. Održao je politički tečaj s političkim komesarima i političkim delegatima koji još nisu bili u partijskoj školi. Na kursu smo mu pomogli ja i neki politički komesari divizionara.

O p š t e s t a n j e :

Moral u jedinici je prihćno dobar, naročito posle poslednjeg našeg Uspeha na Ribnici. Borbeni moral je takođe prilično dobar. Disciplina u jedinici je vrlo dobra. Stražarska služba se dobro obavlja. Patrolna i obaveštajna služba takođe. Zdravstveno stanje u jedinici je dobro, ne pojavljuju se zarazne bolesti. Vašljivost je usled stalnih pokreta unekoliko porasla. U pogledu higijene je dobro. Borci se dosta re-

¹⁴ Zvone Župan

¹⁵ Komandant artiljerije 15. NO divizije u to vreme bio je Mihael Mišić.

¹⁶ Politički komesar artiljerije 15. NO divizije u to vreme bio je Franc Turner Kostja.

dovno umivaju i peru. Obuća u jedinici je dobra, ali je odeća vrlo slaba. Najveći nedostatak se oseća u rublju. Ishrana jedinice je dobra, samo nedostaje soli. Hrana se nabavlja isključivo preko privrednih komisija¹⁷. Poteškoće postoje u ishranjivanju konja i ostale stoke. S političkim vlastima na terenu nismo imah nikakvih nesporazuma.

Izveštaj je zakasnio zbog akcije na žužemberk.¹⁸

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Organizacioni sekretar:

Emil Dolčič

Prilozi: brojno stanje partijske organizacije,
brojno stanje ljudstva
oružja i municije.¹⁹

BROJNO STANJE PARTIJSKE ORGANIZACIJE I SKOJ-a U ARTILJERIJI XV DIVIZIJE

Članovi partije:

po spisku na licu u rashodu

Štab	14	13	1	(na kongresu USAOJ-a)
I divizion	20	17	3	(1 u bolnici, 2 kurs)
II divizion	16	12	4	(2 u bolnici, 2 kurs)
Zaštitni bataljon	21	19	2	(na kursu)
Tehnička četa	5	4	1	(na kursu)
Ukupno	76	65	11	

Kandidati:

Štab !	1	1	0	
I divizion	9	7	2	(1 bolnica, 1 kurs)
II divizion	10	10	0	
Zaštitni bataljon	6	6	0	
Tehnička četa	2	2	0	
Ukupno	28	26	2	

SKOJ:

štab	8	8	0	
I divizion	10	10	0	
II divizion	18	17	1	(u bolnici)
Zaštitni bataljon	21	21	0	
Tehnička četa	5	5	0	
Ukupno	62	61	1	

¹⁷ Vidi napomenu br. 32 uz dok. br. 40 u 8. knjizi IX toma Zbornika.

¹⁸ O borbama za žužemberk vidi dok. br. 30, 42, 43, 48, 52, 53, 54, 60, 67, 83, 86, 87, 103 i 131 u 13. knjizi VI toma Zbornika i polumesečni izveštaj 1. artiljerijske brigade 7. korpusa NOVJ br. 44/44 od 14. maja 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 185/III-6 b).

¹⁹ Vidi napomenu 13 uz dok. br. 22.

STAB
IV. DIVIZIJE IV. KORPUSA NOV V.
JUGOSLAVIJE
Br. 246/44
C. Rāja 104

M.H.O. S.M.P.J.
M.O. 11. 11. 1945
6. 11. 1945
K. 813A

Politkomesaru IV. Korpusa NOV Jugoslavije

Na sektoru djelovanja naše divizije posljednji mjesec dana nije bilo znatnijih vojno-političkih promjena. Pored običnih ispada koje neprijatelj vrši iz garnizona koji okružuju Baniju neprijatelj je svega dva-tri puta izvršio jače upade u naš oslobodjeni teritorij. U ovome vremenu glavni neprijatelj koji vrši manevarske obuhvate na naše istaknutije položaje jesu Čerkezi. Oni su već poznati sa svojom dračkom. Vrlo često i sa manjim patrolama dopiru u naša sela i vrše upravo gadna nasilja. Mi smo pokušali onemogućiti neprijatelja da vrši svaki ispad iz njegovih baza ali nam to nije uspjelo. Kroz ovaj mjesec dana osjetili smo da to čvrsto držanje fronta-položaja ne dovodi do svojih rezultata. Prvenstveno jedinice se zamaraju a snaga uvijek nemamo dovoljno pa da reagiramo na svaki ispad neprijatelja koji on preduzme pripremljeno po noći i slično. Neprijatelj nas je uspevao iznenaditi te čim nas potisne sa položaja koji smo čvrsto držali, naši borci užaustavljanju na privatnim položajima izgube svaku sigurnost sa bokova, u tome se povlače dosta nespretno gdje uglavnom pretrpe gubitke. Stoga mi nepuštamo duboko prema pruži jedinice naše divizije. Primjetili smo da bitku sa takvim neprijeteljem možemo dobiti, a u tim okolnostima samo kad idemo sa jakim snagama.

Danas na Baniji se nalaze dvije brigade naše divizije sa divizionom dok su druge dvije po vašem naredjenju na sektoru Krajine. Neprijatelj na Baniji u posljednje vrijeme ne pokazuje nikakve aktivnosti. Nijavijacija nije tako česta. Jedino što patrolama jačine voda neprijatelj izlazi svega 8 km. od svojih garnizona. Takvim patrolama postavljali smo zasjede. Naravno našim manjim grupama. Dešavalo se da špijunaža otkrije položaj naše zasjede, nešto Čerkezi po tačnim obavještenjima krenu jačim snagama u namjeri da našu zasjedu unište. To nam se desilo 2. ov.m.j. kad se naša zasjeda povukla uz gubitke, 1 mrtav i 1 ranjen. Dakle neprijatelj Čerkezi vode vrlo oprezne akcije na našem sektoru. Iz svega ovoga može se vidjeti da na tome sektoru koji nije naš niti neprijatelja da ima priličan broj četnički nastrojenih upravo onih koji nevole vojničku aktivnost u svojim selima. Oni se stavljaju na raspoloženje neprijatelju. To je u glavnom uzak pojas sela od Kostajnice-Sunja-Petrinja. Inače u drugim selima naše se pozicije danom učvršćuju. Trokut i ako prugom i komunikacijom odvojan, i ako ga neprijatelj kontroliše pomoću četnika najviše i Čerkeza koji marljivo pretresaju svaku šumu, ipak drukčije stoji nego ranije. Krčnja koju narod razvija iz dana u dan prema četnicima ogledava se najbolje u tome što narod trokuta brižljivo pomaže grupicu partizana koja se razvila u jednu jaku četu. Narod ih pomaže kao svoje zaštitnike. U sporazumu sa Okružnim Komitetom mi ćemo pomoći ovu četu sa oružjem da bi ona lakše svojom snagom oružanom okupila što veći broj ljudi, naravno preko koje bi mi želili brojno popuniti našu diviziju.

Inače odnos vojske i pozadine u ovim danima dolazi najviše do izražaja u tome što brigade svesrdno pomažu narod u proljetnoj sjetvi. Na mjestima osiguravamo sjetvu sa patrolama sa osim toga i iz drugih sela naše jedinice dopremaju sve plugove i time sjetva se privodi sve više i više kraju. Osim tog načina koji povezuje našu vojsku i pozadinu narod vršeći sve češće posjete podiže moral boraca, ojačava uvjerenost naših jedinica da u pozadini neko organizira narod za što izdašniju pomoć našoj armiji vojsci. U zajednici vojske i pozadine održavaju se i političke konferencije.

Narod Banije sa svojom divizijom proslavio je prilično dobro Prvi Maj. Bila su 3 veća zbora. Na njima je govoreno ispred vojske. Osim toga organizovana je proslava i u samim jedinicama kao što smo to već i javili.

U glavnom u svladavanju političkih problema koji se primjećuju u našoj diviziji, naša je želja bila da pojačamo borbeni duh naših boraca kako bi na taj način stekli kod pojedinaca što veću sigurnost u vlastito oružje. Ocjenjujući najobjektivnije stanje u našim jedinicama zaključujemo da se u svakome pogledu osjeća izvjesno napredovanje. Jedino strše izvištni mlitavci i špekulanti. Dok četničkih grupica mi toliko nezapa-

BR. 10

**IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 7. UDARNE DIVIZIJE
OD 6. MAJA 1944. POLITIČKOM KOMESARU 4. KORPUSA
NOVJ O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI NA SEKTORU DI-
VIZIJE I STANJU U BRIGADAMA¹**

ŠTAB

VII. UDARNE DIVIZIJE IV. KORPUSA N: O. V.
JUGOSLAVIJE

A br. 246/44

Dne 6. maja 1944.

POLITKOMESARU IV. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Na sektoru djelovanja naše divizije posljednji mjesec dana nije bilo znatnijih vojno-političkih promjena. Pored običnih ispada koje neprijatelj vrši iz garnizona koji okružuju Baniju neprijatelj je svega dva-tri puta izvršio jače upade u naš oslobođeni teritorij.² U ovome vremenu glavni neprijatelj koji vrši manevarske obuhvate na naše istaknutije položaje jesu Čerkezi. Oni su već poznati sa svojom drskošću. Vrlo često i sa manjim patrolama dopiru u naša sela i vrše upravo gadna nasilja. Mi smo pokušali onemogućiti neprijatelja da vrši svaki ispad iz njegovih baza ali nam to nije uspjelo. Kroz ovaj mjesec dana osjetili smo da to čvrsto držanje fronta — položaja ne dovodi do svojih rezultata. Prevenstveno jedinice se zamaraju a snaga uvijek nemamo dovoljno pa da reagiramo na svaki ispad neprijatelja koji on preduzme pripremljeno po noći i slično. — Neprijatelj nas je uspjevao iznenaditi te čim nas potisne sa položaja koji smo čvrsto držali, naši borci u zaustavljanju na prihvatnim položajima izgube svaku sigurnost sa bokova, u tome se povlače dosta nespretno gdje uglavnom pretrpe gubitke. Stoga mi ne puštamo duboko prema pruži jedinice naše divizije. Primijetili smo da bitku sa takvim neprijateljem možemo siočiti, a u tim okolnostima samo kad idemo sa jakim snagama.

Danas na Baniji se nalaze dvije brigade³ naše divizije sa divizionom dok su druge dvije po vašem naređenju na sektom Krajiné. Neprijatelj na Baniji u posljednje vrijeme ne pokazuje nikakve aktivnosti. Ni avijacija nije tako česta. Je-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, res. br. 11-15, k. 813 A.

² Vidi tom V. knj. 27, dok. br. 2.

³ Odnosi se na 3. i 4. brigadu.

dino što patrolama jačine voda neprijatelj izlazi svega 8 km. od svojih, garnizona. Takvim patrolama postavljali smo zasjede. Naravno našim manjim grupama. Dešavalo se da špijunaža otkrije položaj naše zasjede, na što Čerkezi po tačnim obavještenjima krenu jačim snagama u namjeri, da našu zasjedu unište. To nam se desilo 2. ov. mj. kad se naša zasjeda povukla uz gubitke, 1 mrtav i 1 ranjen. Dakle neprijatelj — Čerkezi vode vrlo oprezne akcije na našem sektoru. Iz svega ovoga može se vidjeti da na tome sektoru, koji nije naš niti neprijatelja, da ima priličan broj četnički nastrojenih upravo onih koji ne vole vojničku aktivnost u svojim selima. Oni se stavljaju na raspoloženje neprijatelju. To je u glavnom uzak pojas sela od Kostajnice — Sunja — Petrinja. Inače u drugim selima naše se pozicije danom učvršćuju. Trokut,⁴ iako prugom i komunikacijama odvojen, iako ga neprijatelj kontroliše pomoću četnika najviše i Čerkeza koji marljivo pretresaju svaku šumu, ipak drukčije stoji nego ranije. Mržnja koju narod razvija iz dana u dan prema četnicima ogleđava se najbolje u tome što narod Trokuta brižljivo pomaže grupicu partizana koja se razvila u jednu jaku čet. Narod ih pomaže kao svoje zaštitnike. U sporazumu sa Okružnim Komitetom mi ćemo pomoći ovu čet. sa oružjem da bi ona lakše svojom snagom oružanom okupila što veći broj ljudi, naravno preko koje bi mi želili brojno popuniti našu diviziju.

Inače odnos vojske i pozadine u ovim danima dolazi najviše do izražaja u tome što brigade svesrdno pomažu narod u proljetnoj sjetvi. Na mjestima osiguravamo sjetvu sa patrolama a osim toga i iz drugih sela naše jedinice dopremaju sve plugove i time sjetva se privodi sve više i više kraju. Osim tog načina koji povezuje našu vojsku i pozadinu narod vršeći sve češće posjete podiže moral boraca, ojačava uvjerenost naših jedinica da u pozadini neko organizira narod za što izdašniju pomoć našoj vojsci. U zajednici vojske i pozadine održavaju se i političke konferencije.

Narod Banije sa svojom divizijom proslavio je prilično dobro Prvi Maj. Bila su 3 veća zbora. Na njima je govoreno ispred vojske. Osim toga organizovana je proslava i u samim jedinicama kao što smo to već i javili.

U glavnom u savladavanju političkih problema koji se primjećuju u našoj diviziji, naša je želja bila da pojačamo, borbeni duh naših boraca kako bi na taj način stekli kod pojedinaca što veću sigurnost u vlastito oružje. Ocjenjujući najobjektivnije stanje u našim jedinicama zaključujemo da se u svakome pogledu osjeća izvjesno napredovanje. Jedino

⁴ Misli se na područje između Sunje, Kostajnice i Dubice.

strše svjesni mlitavci i špekulanti. Dok četničkih grupica mi toliko ne zapažamo a dezerterstvo dnevno opada. Usljed toga što su neki partizani putem zamjene došli iz ropstva ti špekulanti i kolebljivci ne osjećaju strah od zarobljavanja. Mi razvijamo takovo osjećanje kod naših boraca da se bore a da se u ropstvo ne daju.

Važno je još napomenuti da se osjeća izvjesna živost u hrvatskim selima koja su oslobođena padom Gline. Narod primjećuje a i osjeća da teret rata prenosimo u sela koja stoje dobro ekonomski. Diskutuje se među Srbima da Hrvati dobrovoljne priloge daju. Zore stvari u pogledu stvaranja jedinstva naroda. Mi želimo što više preko hrvatskog bataljona pojačati razvijanje takve situacije.

Dobili smo kratke izvještaje komesara I. i II. brigade o razvijanju situacije na Krajini.⁵ Izvještavaju da će se situacija kroz dulje vrijeme i mnogo brižljivijim i drukčijim raciforni u vojsci i pozadini popraviti. Već se povraćaju mnogi iz samog Cazina. Narod u Cazinu neprijateljski gleda na one koji su većinom iz .Odreda došli u okupatorski garnizon. I to utiče na moral onih koji su sa nekim komandantima dijelom i prevareni pošli k neprijatelju. Borci naših brigada shvatili su vojno-političlcu misiju naše divizije i zato oni po izvještaju iako bos, prilično fizički i slabi, dosta se dobro drže. II. brigada odbila je neprijatelja dosta propisno. To je ojačalo samu jedinicu a povoljno se odrazilo i u pozadini. U susretu naših jedinica i brigada operativnog štaba, kliču Srbi Muslimanima i obratno. Ako dođe do prilike održaće se konferencije između brigade naše i jedne od brigada iz Unske Grupe.

Takmičenje među našim brigadama je završeno 23. IV. 1944. Pri razmatranju bilansa borbi i rada u našim jedinicama nismo bili zadovoljni. Brigade su gubile oružje skoro više nego su dobivale. To nas je najviše smetalo i još uvijek je razlog da nismo dodijelili zastavu jednoj od najboljih brigada. Doduše tome je razlog i prebacivanje naših brigada na Krajinu. Naime, samo takmičenje kod nas nije postavljeno onako živo kao što bi to trebalo da se u životu i u borbi pokazuje. Možda je i sam štab divizije tome kriv što to nije dovoljno podgrijavao putem propagande, dopisa, usmenih razgovora i pomoći u pozadini. Ipak ćemo na svečan način dati zastavu možda I. brigadi čim se vrati sa Krajine a za iduće prvenstvo među brigadama koristićemo stečena iskustva.

⁵ Redakcija nije pronašla te izvještaje.

Stanje po brigadama:

1. — I. brigada: U štabu ove brigade ćemo izvršiti jednu malu organizacionu izmjenu. Načelnika Babića⁶ prebacićemo u III. brigadu da vrši i dalje tu dužnost, iz III. brigade Miču Trninića, kapetana, dovest ćemo da sarađuje sa komandantom i komesarom I. brigade. To će vjerujemo uticati na saradnju u štabovima koje nije bilo ranije. Time štab je u III. brigadi potpuno nov i izmijenjen a u I. doći će do potrebne harmonije. U ovoj se brigadi najživlje sprovelo takmičenje. Ona je zato imala i prilike. Borbe je imala vrlo često a i sam štab, naročito komesar, umjeli su zajednički da u štabovima bataljona i među borcima razviju želju da budu prvi. Međutim imah su u borbi i teških propusta. Izgubili su teškog oružja, neprijatelj im je i konja odveo. U brigadi dosta je dobro svladan politički program, razvijen je dosta dobro interes za vojnu naobrazbu. Po svom sastavu jedinica nema naročiti elemenat za borbu oduševljen, većinom ima starih boraca, odnosno ljudi. Ishranu baš sada brigada reguliše više sa terena Banije, sve u smislu što boljeg političkog uspjeha. Na tome terenu grupice odbjeglih i domaćih partizana pripucavanjem jedinicu žele provocirati, našto naši borci ne reagiraju.

2. — II. brigada:⁷ Fizički je najslabija u našoj diviziji. Ima priličan broj Talijana.⁸ Njen štab dosta dobro vojno-politički djeluje među borcima.⁹ Sam komandant¹⁰ je dobar vojnički rukovodióć.¹¹ U cjèlini štab će zadovoljiti uvijek; Ova je brigada razvila naročiti interes za takmičenje pred sam završetak. Jedan čitavi mjesec dana' ova je brigada držala položaj na Gorama.¹² Na tome položaju ona je pospjela izvjesne uspjehe čisto vojničke. Neprijatelj je nije uspio ni jednom iznenaditi. Ona je najjače pokidala veze toga na-

⁶ Branko

⁷ Brigaxia je formirana 2. marta 1944 (AVII, reg. br. 7-10 i 11-8, k. 1616).

⁸ Reč je o Italijanima — vojnicima okupatorskih italijanskih jedinica, koji su posle kapitulacije Italije prešli na stranu NOVJ (vidi knj. 5, dok. br. 124, objašnjenje 8).

⁹ Vidi knj. 5, dok. br. 124: mesečni izveštaj političkog komesara 2. brigade 7. NOU divizije od 1. aprila 1944. Centralnom komitetu KP Hrvatske o političkom radu u jedinici.

¹⁰ Rade Grmuša

¹¹ Izostavljeni tekst se odnosi na personalna pitanja.

¹² i ¹⁵ Vidi AVII, reg. br. 25-2, k. 813: izveštaj Štaba 7. divizije od 30. aprila 1944. Štabu 4. korpusa NOVJ o borbama na tom području.

roda sa neprijateljskim garnizonom u kome se nalazi priličan broj domaćih kod neprijatelja. I u ovoj je brigadi lijepo svladan politički program. Političko uzdizanje boraca napreduje sve boljim i novijim metodama rada. U njoj se održavaju usmene novine a kulturno-prosvjetni rad zasjeca u sve jače i novije forme. Pismenost se sve više i više njeguje. Kulturno-prosvjetni odbori potpuno su se osamostalili.

Možda bi bilo najbolje da okupimo sve Talijane u jednu jedinicu, u koliko to nije kasno, pa da ih bolje iskoristimo u borbi i ojačamo za nove zadatke. Oni mnogo žele svoju štampu. Dobro bi bilo da za Talijane po mogućnosti dobijemo štampe. Bilo bi naročito dobro da dobijemo ljude koji znaju talijanski jezik.

3.— III. brigada: Ona se sređuje. U njoj nema više četničkih grupica. Ona je od toga danas očišćena prilično dovoljno. Dezertera prilikom odlaska sa Banije za Krajinu bilo je svega dva slučaja. Ova brigada fizički najbolje stoji. Ona ima potpuno nov štab. Na dužnosti komandanta¹³ nalazi se novi drug koji je pouzdan i željan akcija. Štab u cjelini će odgovoriti. Štabovi bataljona isto tako imaju sve uslove da svoje jedinice ove brigade povedu u jače borbe. Kroz takmičenje kod njih nije bio naročito razvijen interes. Baš zbog toga što ona ima dovoljno jasan izgled razvitka naročito ćemo pomoći ovome štabu da brigada III. nastavi svoju po borbi prilično lijepu tradiciju. U Krajini ova je jedinica pokazala dosta lijepo političko napredovanje. Sami su borci diskutovali o jačanju našega pokreta među Muslimanima. Sami su borci primjećivah izvjesni nepravilni rad u ovim jedinicama. Oni su smatrali da je to loš način vaspitanja preko batine i drugih kazni koje je primjenjivao pok. prvak Muslimana — Huška.¹⁴ Oni su imah dobar odnos za sve vrijeme boravka na Krajini prema narodu i jedinicama Unske Grupe.

4.— IV. brigada: Ona je krenula brže napred. U posljednjih nekoliko nedjelja ona je izvela priličan broj borbi u kojima je pokazala da se može uspješno boriti. To je opazila i većina boraca. Naročito uspjeh na Gorama¹⁵ dao je potstreka ovoj jedinici. U njoj se osjeća prilična živost. Komandant¹⁶ i komesar¹⁷ u toj borbi bili su ranjeni. Stab IV..

¹³ U mesecu junu 1944. komandant 3. brigade 7. NOU divizije bio je Jovo Čakalo.

¹⁴ Komandant Unske operativne grupe (vidi dok. br. 4, objašnjenje 7).

¹⁶ Petar Miljković

¹⁷ Janko Bobetko

brigade pokazuje naročitu aktivnost. Oni uočavaju težište svoga rada u hrvatskom bataljonu, koji često posjećuju ali ne zapostavljajući i ostale bataljone. Komesarski rad u ovoj brigadi potrebuje jaču pomoć. Osjeća se da komesar bataljona a naročito niži politički kadar nije u stanju da samostalno politički djeluje. U toku takmičenja pokazali su štabovi i borci najmanji interes. U- početku su u ocjeni pogriješili. Računali su da takmičenje nijesu u stanju izdržati sa ostalim brigadama. Danas stvar stoji drukčije. Ova je brigada brojno najjača i njene rezerve su u najboljem izgledu — mislimo na hrvatska sela. Dakle borbenost u IV. brigadi jača. Hrvatski bataljon učestvuje u operacijama. No u ovome bataljonu ipak ima najviše problema. Mi želimo da unapred predvidimo problem koji bi se pojavio i da tu jedinicu naročito osposobimo za zadatke koji stoje pred našom cijelom divizijom, a to je jedinstvo i bratstvo hrvatskog i srpskog naroda. Baš zbog toga što komesarski rad u ovoj jedinici nije naročit ne osjeća se ni kulturno-prosvjetna aktivnost poglavito.

Mi mislimo da sve Ruse¹⁸ iz brigada pokupimo i da ih stavimo pod komandu njihovog jednog oficira pa da za nju odredimo komesara koji bi mogao organizovati propagandni rad. Onako nešto kao što to već radi XXXIV divizija sa, svojim Rusima. To ćemo gledati baš ovih dana.

U našem art. divizionu nema naročito ništa važno napomenuti. Jedino u organizacionom pogledu, štab se izmijenio. Bivši komesar sada je komandant divizona, a komesar je Joso Kovačević, koji je ranije bio komesar hrvatskog bataljona.

U intendanturi i sanitetu nema isto tako nešto važno za napomenu. Nastojimo raznim sastancima naročito ova rukovodstva više zainteresovati kako bi vodili bolju brigu i staranje za naše borce. To je uopšte težak posao. Naše rukovodstvo treba stalno upućivati-i govoriti mu kako je važna stvar starati se o našim borcima koji u teškim okolnostima treba da vode borbu.

Štab divizije bi trebao bolje i na vrijeme da reagira na izvjesne pojave. Načelnik našeg štaba želio bi da ide za Slavoniju u svoj rodni kraj gdje bi — kako sam on kaže, više koristio. Inače po direktivama i uputama mi želimo duh saradnje i neprestanog osposobljavanja i dalje provoditi.

Novi politički program za ovaj mjesec nastojaćemo po direktivama i uputama u život provesti.

¹⁸ Reč je o Rusima — nemačkim zarobljenicima, koji su prebegli u jedinice NOV i POJ. •

Ovaj je izvještaj zakasnio punih 8 dana. Razlog je u tome što se naš štab podvojio i što sam sam obično bio zaposlen oko kursa i oko drugih dnevnih poslova koji su mi onemogućili da na vrijeme ispunim potrebnu dužnost.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:

Uroš Krunić

M. P.

BR. 11

ZAPISNIK SA SASTANKA DIVIZIJSKOG KOMITETA 9. NO DIVIZIJE OD 6. MAJA 1944. O STANJU PARTIJSKE ORGA- NIZACIJE U BRIGADAMA¹

Z A P I S N I K

sa sastanka Divizijskog komiteta KPH IX Divizije, koji je održat 2 i 3 maja 1944 godine. Na ovom sastanku, pored članova Divizijskog komiteta, prisustvovali su 1) 2 i 3 član polit-odjela. Politkomesar divizije² usljed bolesti nije prisustvovao.

Dnevni red:

1. Stanje partijske organizacije po brigadama.
2. Diskusija i zadaci.
3. Razno.
4. Prorada proglasa CK KPJ od 1 maja 1944.³

Podnešeni izvještaji po brigadama pružili su slijedeće podatke:

1 Brigada — brojno stanje part. članova **129**, kandidata 27 (na licu). Socijalni i nacionalni sastav zadovoljava.

1. Original (pisan na mašini, 'latinicom) u AVII, reg. br. 28-8, k. 842 A.

² Andro Kovačević

³ Vidi AVII, mikrofilm BiH-7/467468: prvomajski proglas Centralnog komiteta KPJ od 1. maja 1944. upućen svim narodima Jugoslavije.

Bataljonski biroi su još nedorasli i nevješti u ostvarenju rukovodeće uloge ma da su njihovi članovi kao komunisti dobri drugovi. Slabo je stanje u II Bataljonu gdje rukovodilac biroa ne odgovara svojoj dužnosti i tu je potrebna veća pomoć. Iznešeni su neki slučajevi neaktivnosti i izvlačenja iz borbe kod part. rukovodioca. Po ranijem zadatku provjeravanja i čišćenja part. organizacije nije učinjeno ništa. Plan teoretskog rada je ostvaren ali nije dao vidnih rezultata.

SKOJ broji 186 članova a sama organizacija korača napred. Rukovodioc je prilično aktivan. .

Politički rad u Brigadi ne zadovoljava. Pomoć i učešće komesara brigade u ovom radu je slabo i u koliko je postoji svodi se samo na prorađivanje tema sa politkomesarima. Usljed slabe obrade tema interes za politička pitanja kod boraca je još nedovoljan.

Kulturno-prosvjetni rad je neorganizovan i odvija se isprekidano.

Vojnički rad je u glavnom sveden na plan koga je dao štab divizije.

Moral i borbenost boraca zadovoljava.

Od problema se još uvijek ističu krađa i dezerterstvo.

Sanitet i intendature zadovoljavaju, izuzev rada komesara ambulate koga treba smijeniti.

II Brigada: brojno stanje: članova 100, kandidata 15 (na licu).

Socijalni sastav: radnika 41, seljaka 35, intelekt. 11, drž. služb. 7.

Nacionalni sastav: Hrvata 91, Srba 7, Crnogoraca 2.-

Part. organizacija je učvršćena u smislu pravilnog postavljenja rada i rješenja ostalih organizacionih nedostataka. U pogledu provjeravanja i čišćenja Partije u toku marta i aprila isključeno je 9 članova a kažnjeno strogim uko-rom 10. Broj novoprimljenih članova u tom periodu iznosi 20. U zadnjim akcijama poginula su 4 člana Partije.

Bataljonski biroi održavali su redovne sastanke. Zadaci koji su postavljeni na zadnjem sastanku u pogledu teoretskog i praktičnog rada part. organizacije. Teoretski rad se uspješno odvijao.

Part. rukovodilac u I bataljonu ističe se svom bezvoljnošću i bespoletnošću. Stanje u II bataljonu obećava da će se popraviti sa dolaskom rukovodioca sa nižeg partijskog kursa Part. rukovodilac u III bataljonu je još nesiguran u radu,

bez dovoljno smjelosti. Rukovodioc u IV bataljonu zadovoljava, ima dobrih izgleda za razvitak.

U štabskim jedinicama ne radi se dovoljno na teoretskom uzdizanju.

Politički rad ne zadovoljava, to se slabo odražava na rješavanju političkih problema unutar jedinica.

Vojnički rad se učaurio u sprovođenje vojničkog plana. Ostale forme ovog rada se ne praktikuju.

SKOJ broji 120 članova. Sama organizacija je veoma slaba, najviše iz razloga nesposobnosti rukovodioca SKOJ-a Brigade.

Kulturno-prosvjetni rad ne napreduje. Komesari se ne interesuju za ovo pitanje.

Problem krađe i problem dezerterstva su centralna pitanja brigade, koja se moraju neodložno riješiti. Zadnje akcije su otkrile stvarnu vojničku i političku slabost jedinica ove brigade.

Komandni kadar i vojnički i politički je veoma slab i u većini ne zadovoljava.

III Brigada: brojno stanje — članova 98, kandidata 28.

Bataljonski biro i u ovoj brigadi nisu popunjeni i mladi su. Otskače biro II Bataljona. Part. rukovodilac u IV Bataljonu ne odgovara na dužnosti. Part. organizacija u intendanturi ne živi partijskim životom.

Štavska jedinica štaba brigade ne održava redovne sastanke. Teoretski rad u Partiji ne zadovoljava.

SKOJ je mrtav i pored dobrog rukovodioca.

Političko i vojničko stanje brigade je slabo. Plan političkog rada nije ostvaren i pružio je malo koristi borcima. Rad se odvija mlitavo i površno. Komesar brigade je nezauzimljiv i ležeran. U brigadi se ističu problemi: krađe, slabe i mehaničke discipline, gubljenje oružja.

Kulturno-prosvjetni rad nema masovni karakter i prilično je slab.

Vojnički rad se ne pridržava plana. Slabo se iskorišćuje vojničko iskustvo.

Stanje u intendanturi i sanitetu se popravlja.

Usljed bolesti komesara divizije, nisu podnošeni izvještaji o radu part. jedinica oko štaba divizije izuzev iznošenja zapažanja rukovodioca polit-odjela o radu štavske ćelije štaba divizije kao i o izvjesnim pitanjima koji su na njoj rješavani.

IZ DISKUSIJE:

U diskusiji je konstatovano da je stanje partijske organizacije uopšte uzev krenulo naprijed, zahvaljujući jednom forsiranom i intenzivnijem radu. Zadatak čišćenja part. organizacije od nepartijskih elemenata nije svuda izvršen zbog nezauzimanja part. rukovodioca, te zbog toga što je zadatak neodređeno i uopšteno postavljen. Zadatke koje postavlja Divizijski komitet potrebno je jasnije precizirati. U diskusiji je podvučeno kao jedno [od] najaktuelnijih pitanja, brža, sistematskima i svestranija pomoć partijskim rukovodiocima. Za dalji razvitak i snaženje naše organizacije neophodno je ozbiljno shvatiti ovaj zadatak jer od njegovog rješenja zavisi rješenje svih ostalih partijskih problema. Rukovodeća uloga Partije u redovima naših jedinica se slabo osjeća.

Teoretski rad o Partiji je potrebno i dalje sprovoditi na sistematski princip uzgajanja partijskog članstva. Da bi ovaj rad uspio potrebna je još veća i neposrednija pomoć partijskih rukovodioca.

Politički rad skoro u cijeloj diviziji se slabo odvija i to je jedan značajan momenat što se u našim jedinicama vuku neriješeni problemi koji ne samo što se ne rješavaju već se u težim momentima i povećavaju. Ova slabost političkog rada dolazi u prvom redu zbog jednostranosti i šablonskog sprovođenja političkog plana u život. Tako je politički rad i pored velike pomoći komesara korpusa⁴ koji je pomogao da se ovaj rad sistematizuje postao suv i bez efekta na borbu. Ostale forme političkog rada koje se nalaze izvan političkog plana ne smatraju se obaveznim i slabo se primjenjuju. Dobar dio krivice za ovakav rad snose komesari brigada.

Ova jednostranost se ogleda isto i u vojničkom radu gdje se vojničko uzdizanje boraca i rukovodioca svelo na nespretno obrađivanje datog plana. Dragocjeno svakidašnje iskustvo naših jedinica se skoro ne iskorišćuje ili se svodi samo na sastanke kritike ili teoretisanje. Potrebno je oživjeti raznovrsnost ovoga rada pored sprovođenja određenog vojničkog plana.

Za rješavanje najaktuelnijih vojno-političkih problema u diviziji potrebna je šira i jača i vojnička i politička kampa-nja. U diskusiji su podvučeni izvjesni momenti iz rada i slabosti skojevske organizacije kao i kulturno-prosvjet-

⁴ Boško Šiljegović

nog rada. Po tome pročitano pismo druga Andrije⁵ o većoj pomoći partijsko-političkoj našim bolnicama.

Ovdje nisu unošena mnoga zapažanja iz plodne diskusije. Na osnovu svih ovih zapažanja Divizijski komitet je postavio slijedeće konkretne zadatke.

ZADACI:

1. Provjeravanje i čišćenje partijske organizacije u svima brigadama sprovoditi intenzivnije u vidu kampanje preko partijskih rukovodstava. Da bi u ovaj proces učvršćavanja part. organizacije bili uvučeni ne samo rukovodioci već i čitavo odano članstvo potrebno je:

a) Uputiti pismo (raspis) sa imenima kažnjenih i isključenih čitavoj organizaciji brigade.

b) Na kraju mjeseca Divizijski komitet na osnovu ovih pisama i najkarakterističnijih slučajeva da uputi okružnicu part. organizaciji divizije. Oba ova pisma prorađivati i povezivati ih sa potrebom čisto[će] naše Partije od nepartijskih elemenata.

c) Saopštavanje kazni isključenja ili ukora sprovoditi na partijskim bataljonskim konferencijama.

2. Pomoći partijskim rukovodiocima u svakodnevnom radu od ćelije pa na gore. U tom cilju održati:

a) sastanak sa partijskim rukovodiocima bataljona i sekretarima ćelija ambulate i intendature radi temeljite pro-rade zaključaka i zadataka donešenih na sastanku Div. Kom-a.

b) Održati do 15 maja savjetovanje bataljonskih biroa i ostalih partijskih rukovodioca u brigadi na kojem će se pored ostalih pitanja svakodnevnog rada održati referat: Kako Partija ostvaruje svoje rukovodstvo"u masama i u vojsci.

c) Održati savjetovanje bataljonskih biroa u okviru divizije sa referatom: Struktura i sadržina rada ćelije. Ovo savjetovanje će se održati pred kraj mjeseca maja. O tome naknadno obavijestiti Obi. [i] Centralni komitet.⁰

3. Proraditi kao plan teoretskog rada slijedeće teme sa partijskim članstvom:

³ Reči »druga Andrije« dopisane su mastilom. Odnosi se na Andriju Hebranga, političkog sekretara Centralnog komiteta KP Hrvatske. Sa ove dužnosti je smenjen zbog nepravilnog gledanja na politiku bratstva i jedinstva (vidi tom II, knj. 2, dok. br. 42, objašnjenje 5 i knj. 12, dok. br. 255).

⁶ Reč je o Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju i Centralnom komitetu KP Hrvatske.

- a) O masovnom partijskom radu (Kalinjin).⁷
- b) Boljševička partija, inspirator i organizator svenarodne borbe protiv fašizma (članak sa Moskovskog radia).
- c) O kadrovima (Dimitrov).⁸ Ovo prethodno obraditi sa partijskim rukovodiocima.

SKOJ:

1. Sprovesti provjeravanje i organizaciono učvršćivanje skojevske organizacije.

2. Pomoći u stvaranju konkretnih zadataka na brigadnim komitetima.

Politički rad:

1. Politički rad i dalje da se odvija prema određenom planu dobijenom od komesara korpusa.

2. Oživjeti rad četnih, bataljonskih i političkih konferencija. Uopšte politički rad učiniti svestranijim prema zaključcima donesenim na sastanku ovog Komiteta.

a) Poltkomesar divizije da održi savjetovanje sa komesarima brigada po sprovođenju političkog plana u život, kao i drugim formama političkog rada. Na ovom sastanku konkretizovati bolje sav politički rad.

b) Održati savjetovanje polit-rukovodioca u okviru brigade sa referatom: Kakav treba da bude politkomesar naše NOV i njegove dužnosti.

3. Da se part. organizacija više angažuje na pokretanje političkog rada i da kontroliše da li se zadaci koji su postavljeni stvarno ispunjavaju.

Kulturno-prosvjetni rad:

1. Postaviti kulturno-prosvjetni rad prema uputu koga je ovaj Komitet ranije dao.

a) Obratiti veću pažnju na rad sa nepismenim čiji se broj povećao sa prlivom novih boraca.

b) Radi bržeg oživljavanja kulturno-prosvjetnog rada odrediti pri brigadama po jednog kulturnog radnika koji će uz pomoć politkomesara ovaj rad pokrenuti.

Vojnički rad:

1. Sprovesti obavezno održavanje vojnih konferencija po pitanju analize akcije i oživljavanja ostalih formi vojničkog rada.

⁷ Mihail Ivanovič Kalinini (Bibliografija NOR-a, b. j.- 5389-5414).

⁸ Georgi Dimitrov (Bibliografija NOR-a, b. j. 4791-4792).

a) O ovome štab divizije da izda konkretnija uputstva.
2. Plan vojničkog rada i dalje da se sprovodi ali u elastičnijoj formi.

U pogledu rada sa narodom i pomoći naše organizacije part. organizaciji na terenu težište rada baciti na učvršćavanje naše NO vlasti.

6. V. 1944 godine

Za Divizijski komitet
Lukić Milisav

BR. 12

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA ISTOČNOKORUŠKOG NOP ODREDA OD 9. MAJA 1944. ZAMENIKU POLITIČKOG KOMESARA 4. OPERATIVNE ZONE SLOVENIJE O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U ODREDU¹

POLITIČKI KOMESAR
Istočnokoruškog odreda
IV operativne zone NOV i POS
Na položaju, 9. maja 1944.

OBLASNOM KOMITETU KPS ZA KORUŠKU
i zameniku političkog komesara IV operativne zone!

Prema naredbi OB-koma, odnosno IV operativne zone,² trebalo bi da stigne za zamenika političkog komesara odreda drug Iztok,³ ali ga do danas još nema. Osećam da je partijska organizacija u odredu počela da popušta i uvideo sam da je hitno potrebno da počne rad i po partijskoj liniji, zato sam isti i započeo. Posle reorganizacije odreda podelio sam sve članove partije podjednako po bataljonima, odnosno po četama. Isto tako obraćao sam pažnju na njihove sposobnosti. Pošto nemamo zamenika političkih komesara četa i bataljona, postavio sam za privremene sekretare partijskih orgàni-

¹ Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 342/III.

² Redakcija nije pronašla tu naredbu.

³ Odnosi se na Gojka Gornika Iztoka. On nije došao u Istočnokoruški NOP odred, ier je kao komesar 2. čete Severnog bataljona Zapadnokoruškog NOP odreda dejstvovao na levoj obali Drave.

zacija političke komesare četa, odnosno bataljona. Ovi politički komesari su još mladi i nemaju još dobar uvid u partijsku organizaciju, pa su zato i slabi sekretari čelija. Ipak se trudimo da taj kadar popravimo i napravimo od njega dobre rukovodioce. Od danas pa nadalje slaću redovno četrnaestodnevne partijske izveštaje. Ako izveštaje treba slati svakih sedam dana, molim da me o tome obavestite. U poslednje vreme predložen je popriličan broj novih [ljudi] za kandidate, odnosno članove partije, a ja o tome nisam informisan pa molim gornji naslov da mi javi da li sme biro odreda primati pojedine članove u partiju ih je potrebno da njihov prijem predloži Oblasnom komitetu. Od 15. IV pa do danas održana su u svakoj četnoj čehji dva redovna i dva teoretska partijska sastanka. Svim tim sastancima prisustvo-
vao je komesar bataljona, odnosno, na dva, komesar odreda. Na nekim sastancima učestvovao je sekretar mežičkog okružja Džon.⁴ Sastanci su se otprilike odvijali po sledećem dnevnom redu:

1. Politička situacija
2. Novoprimiti članovi i kandidati
3. Rad po sektorima
4. Kritika i samokritika
5. Razno.

Na prvom sastanku četnih čelija politički komesari bataljona podelili su rad po sektorima, tako da je svaki drug bio odgovoran za svoj sektor u četi, odnosno u čeliji. Na drugom sastanku četnih čelija rad je uzeo više maha. Drugovi odgovorni za pojedine sektore podneli su svoje izveštaje a i rad po svim drugim sektorima temeljito je pretresan. Na teoretskim sastancima prorađivane su brošure: „Vloga partije v Osvobodilni fronti”,³ „Temeljne točke Osvobodilne fronte”⁶ i razno drugo gradivo, koje je politički komesar Grega⁷ doneo s partijskog kursa. Drugovi su ispoljili veliko interesovanje. Partijska organizacija u odredu broji oko 35 članova, od kojih je većina novih boraca. Za partijski rad se, koliko-toliko, interesuju, ah nisu svesni značaja Partije

⁴ Franjo Kastelic Džon. Umro 30. avgusta 1972. u Ljubljani.

⁵ Verovatno se odnosi na brošuru Ivana Bratka Andreja »Vloga Komunistične partije v osvobodilni borbi narodov Jugoslavije« (vidi Bibliografiju NOR-a, str. 318 i 319, b. j. 4431—4434; vidi takođe, pod br. 5581, brošuru Borisa Kidriča »Položaj OF in naloga Partije«, str. 403).

⁶ AIZDG u Ljubljani, civilni fond, f. 666/IV.

⁷ Maks Girandon Grega bio je u to vreme politički komesar 2. bataljona.

u onoj meri u kojoj bi to trebalo. Moj prethodnik drug Volt⁵ ostavio" je više cirkulara za sekretare partijskih organizacija, a i za pojedine članove partije. Ovi cirkulari bili su depenovani. Čim sam te cirkulare podigao, poslao sam ih svim sekretarima ćelija, i oni su ih proradili na partijskim sastancima. Održana su takođe dva sastanka ćelije štaba odreda, na kojima se najviše pažnje posvetilo pojedinim sektorima rada u odredu. Članovi ćelije štaba su se obavezali da će svom snagom prionuti na rad, svaki na svom određenom sektoru, kako bi odred zaista počeo da dejstvuje kako treba. Posle dolaska drugarice Čepeljnik Dorè⁹ u odred postavljeni su i aktivni SKOJ-a u četama i bataljonski biro. Aktivnost se oseća i na tom polju.

Pošto nam jako nedostaje partijskog kadra, molimo Ob. k. i Štab zone da nam ga, ukoliko je to ikako moguće, nešto pošalje. Isto tako molimo da Ob. k. što pre pošalje u naš odred druga Iztoka, odnosno da izda nekom političkom radniku naređenje da dođe u naš odred,¹⁰ da bar malo upozna drugove s partijskom linijom. Trudim se i radim da se partijska organizacija podigne na što viši stepen, ali mi je to teško jer imam pored partijskog rada da obavljam još niz drugih poslova, koji ne spadaju u delokrug političkog komesara. Uprkos tome, partijsku organizaciju neću zanemarivati i uložiću sve snage da je sredim i podignem. Pošto je to moj prvi izveštaj, molim gore pomenuti naslov da mi ga ispravi, odnosno da mi pošalje dalja uputstva o slanju partijskih izveštaja. Oblasni komitet molimo, ukoliko mu je to moguće, da nam pošalje brošuru, odnosno knjigu: Istorija VKP/b/.¹¹

Sa drugarskim pozdravima

Politički komesar:
Sever Franc¹²

⁸ Stanislav Šahman

⁹ Tada je bila član Oblasnog komiteta SKOJ-a za štajersku.

¹⁰ Iz pisma Oblasnog komiteta KPS za Korušku br. 9/1 — 44 od 20. aprila 1944. vidi se da se na tu dužnost privremeno postavlja drug Janez Kranjc, instruktor Oblasnog komiteta KPS za Korušku (AIZDG u Ljubljani, f. 343/VI).

¹¹ Vidi Bibliografiju NOR-a, str. 595, b. j. 8231-8241.

¹² Franc Sever Franta (ponegde se pominje kao Franta) primio je dužnost političkog komesara Istočnokoruškog NOP odreda 15. marta 1944 (njegov kadrovski upitnik je u AIZDG u Ljubljani f. 343 (III-3)). Iz naredbe štaba 4. operativne zone Slovenije br. 582 od 26. marta 1944. vidi se da je na ovu dužnost postavljen naredbom Glavnog štaba NOV i PO Slovenije br. 19/44 od 19. marta 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 355/II-5 b). Vidi takođe naredbu Štaba 4. operativne zone br. 524 od 13. marta 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 335/II-3 č).

BR. 13

**IZVEŠTAJ SEKRETARA KOMITETA 9. NO DIVIZIJE OD 10.
MAJA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O RADU DIVI-
ZIJSKOG KOMITETA U MARTU I APRILU¹**

Divizijski Komitet
IX Divizije

CENTRALNOM KOMITETU KPJ

Dragi drugovi,

Preko izvještaja partijskih rukovodioca po brigadama - koje ste svakako dobili mogli ste da upoznate bar približnu sliku partijske organizacije IX Divizije. U ovom kratkom izvještaju htio bih da se uglavnom dotaknem rada Divizijskog Komiteta za ovo vrijeme od kada sam ja primio dužnost sekretara komiteta.

Za zadnja dva mjeseca (mart—april) rad Divizijskog Komiteta kretao se u dva osnovna smjera: učvršćivanje Div. Kom.-a kao partijskog rukovodstva divizije i učvršćivanje partijske organizacije cijele divizije preko jedinstvenog i sistematskog rješavanja iskrsljih ili stalnih pitanja u radu i razvitku naše Partije, te naših jedinica uopšte. Za ovaj period naš Divizijski komitet održao je tri radna sastanka na kojima se u isto vrijeme prorađivao dobijeni direktivni partijski materijal. Zahvaljujući pomoći drugova iz CK KPH, komesara korpusa² i druga Steve³ iz Obi. komiteta a učeći se na iskustvu ranijih grješaka, naš komitet se je sve jače počeo osjećati kao partijsko rukovodeće tijelo u diviziji. Sa redovnim sastancima, konkretnim zadacima koji su se obavezno ispunjavali, sa uočavanjem i rješavanjem iskrsljih problema Div. Kom. se počeo učvršćavati.

Na prvom i drugom sastanku nije prisustvovao partijski rukovodioc I Brigade⁴ koji je bio na kursu dok na zadnjem sastanku koji je održan 2. maja nije prisustvovao komesar divizije⁵ koji je bio bolestan. Članovi polit-odjela prisustvovali su svima sastancima komiteta pa su i oni sa svoje

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 29-8, k. 842 A.

² Politički komesar 8. korpusa NOVJ bio je Boško Šiljegović.

³ Andrija Božanić

⁴ Vlado Bubić

⁵ Andro Kovačević

strane pomogli u njegovom radu i učvršćavanju. Odnos drugova iz polit-odjela na sastancima bio je uvijek pravilan i saradnički što se odražavalo na uzajamnoj pomoći i punoj koordinaciji u radu i rješavanju raznih pitanja.

Partijska organizacija čitave divizije u zadnje vrijeme razvija se "prema uputstvima Divizijskog komiteta koji je davao osnovnu liniju ovom razvitku a po tom i konkretne zadatke. Bilo je jasno da zbog stanja u kojem se je nalazila Partija naše divizije, trebalo je riješiti prvo osnovne zadatke da bi se onda riješili svi ostali i omogućio pravilan i postepen razvitak organizacije. Još na prvom sastanku Komiteta 14 marta konstatovano je da Partija nije svuda organizaciono pravilno postavljena i učvršćena. Bilo je slučajeva i osnovnih organizacionih grješaka koje su mnogo smetale ovom radu — o ovome smo vas već ranije obavijestili.⁶ Osnovni zadatak na kome su stvoreni svi ostali bio je upravo rješenje ovog problema. U ovome pored partijskih rukovodilaca po brigadama pružili su veliku pomoć i članovi polit. Odjela i instruktori poslani od VŠ-a. Ova pomoć ukazivana je preko direktnog pomaganja i obilaženja part. biroa i ćelija.

Već na sastanku Divizijskog komiteta koji je održan 2 maja zaključeno je da je ovaj osnovni zadatak u glavnom izvršen što ne znači da ga treba zbaciti s dnevnog reda. Danas u svima brigadama postoje po bataljoma bataljonski biroi, po četama partijske ćehje i ostale part. jedinice (štabske, prištabske, intendanture, ambulante, bolnice itd.). Izuzetak je tamo gdje mala brojčanost partijskog članstva onemogućuje da svaka četa ima partijsku ćeliju — ti su slučajevi rijetki. Rad je također pravilno postavljen preko redovnih radnih sastanaka sa pravilnom raspodjelom sektora i dr. Kako pri štabovima brigada, štabu divizije danas postoje razne vojne formacije kao: čete za vezu, izviđačke čete, prateće čete, kuriri itd. koje imaju svoje partijske jedinice, to se danas postavlja pitanje objedinjavanja partijskog rada u ovim jedinicama. Na pr. oko štaba divizije, računajući tu i bolnicu, postoji sedam partijskih ćelija. Razumljivo je da komesar divizije ne može da stigne da na svima sastancima prisustvuje. Slični su slučajevi po brigadama gdje postoje tri do četiri ovakve jedinice oko štaba. Mi smo o objedinjavanju ovog rada razgovarali na sastanku na kojem [jel prisustvovao drug Duško⁷ iz CK KPH ali nismo donijeli konačni zaključak o tome da li je moguće stvoriti biro ćelija. Drag nam je obećao da će se on o tome interesovati u CK KPJ te

⁶ Vidi knj. 5, dok. br. 147: izveštaj političkog komesara 9. divizije od 20. aprila 1944. političkom komesaru 8. korpusa NOVJ.

• Brkić

da će nas obavijestiti ali mi još dosada ništa nismo dobili. Molimo vas da nam u rješenju ovoga problema pomognete.

Teoretski rad za ovo vrijeme tekao je uporedo sa nastojanjem da se udari solidan temelj partijskoj organizaciji. U tu svrhu Divizijski komitet je donio plan teoretskog rada, koji se bazirao na činjenici da kod većine partijaca ne postoji ni najmanje znanje o partiji. Tako su se održavala predavanja o Partiji sa proradom materijala kao dopuna ovih predavanja. Pored ovoga prema planu teoretskog rada obrađeni su u part. organizaciji cijele divizije članci iz „Proletera“⁸ — iz „Linije Partije“. Na drugom sastanku 2 aprila pred Partiju naše divizije postavljen je zadatak provjeravanja i čišćenja part. organizacije. Zato što ovaj zadatak nije konkretizovan on nije svuda izvršen ili u koliko se po ovome radilo to je bila svakodnevna budnost a nikako kampanja koja će preko određenih mjera našu Partiju pročistiti od nepartijskih elemenata i time očeliniti. Na zadnjem sastanku mi smo ovaj propust ispravili sa davanjem konkretnih uputstava u pogledu izgladenja ovoga zadatka. Na poslednjem sastanku Divizijskog komiteta koji je održan 2 maja,⁹ polazeći od najaktuelnijih problema u Partiji ka njenom daljem napredovanju postavljen je osnovni zadatak pred part. organizaciju čitave divizije, brže i sistematskije uzdizanje partijskih rukovodioca. Ovaj zadatak je u toliko razumljiviji što smo se mi na primjerima naučili da od snalažljivosti i aktivnosti part. rukovodioca zavisi u prvom redu i jačina rukovodstva pa i čitave organizacije. O konkretnim mjerama koje treba preduzeti po ovome a koje je Divizijski komitet postavio kao zadatke podrobnije ćete se obavijestiti iz zapisnika sa ovog sastanka.¹⁰ Plan teoretskog rada partijske organizacije za mjesec maj postavljen je tako kako je bio koordiniran i dopunjavao gore navedene osnovne zadatke a sa druge strane kao produžetak planskog teoretskog podizanja svih partijaca.

Da bi imah još bolju sliku o radu Divizijskog komiteta napomenuću izvjesna zapažanja o pojedinim članovima koja u stvari dijele i članovi polit, odjela i ostali rukovodioci koji su imah dodira u radu sa imenovanim.

Andro Kovačević, komesar divizije, je veoma vrijedan i poletan u radu. Njegovo nastojanje i požrtvovanje da zadovolji na dužnosti nadvisuje nedovoljno iskustvo u pojed-

³ Organ Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije (Bibliografija NOR-a, b.j. 8812).

V^o i ¹³ Vidi dok. br. 13.

nim momentima, njegov rad kao člana ovog komiteta je plodan a odnos prema sekretaru pravilan i suradnički.

Bubić Vlado bio je na višem part. kursu pri CK te ocjena njega kao part. rukovodioca i člana ovog komiteta zasnivaju se na njegovom ranijem radu i na pohvalnim ocjenama koje je ponio sa kursa. Drug Bubić je veoma odan Partiji te njegova ljubav i energija se vidno ispoljavaju u njegovom radu. Kurs mu je upravo dobro došao zbog nedovoljnog teoretskog nivoa. Njegov mentalitet, mirnoća, dobrodušnost, odmjerенost govore da bi on bolje mogao da zadovolji na dužnosti komesara brigade, pogotovo zbog još nedovoljne rutine u partijskom radu.

Zamjenik komesara III Brigade ..¹¹ je pre ove dužnosti bio na terenu. U njegovom radu ostali su vidni tragovi ovog rada po isprekidanom i nestalnom zalaganju kao i nedovoljnom snalaženju rada u vojsci. U radu je prilično nesamostalan, te ako ima neko uz njega trudi se, u protivnom se može da uštabljuje. Bez partijskog kursa i izvjesnog jačeg saživljavanja sa životom i radom u vojsci on će teško zadovoljiti na dužnosti, pogotovo u jednoj takvoj slaboj brigadi kakva je XII Brigada naše divizije. Ovome treba dodati da je bolešljiv u nogama što mu još više smeta u radu.

Mi smo već razgovarali o izvjesnim kombinacijama koje bi bolje odgovarale sadašnjem stanju naše divizije. Te prijedloge je dostavio komesar divizije komesaru korpusa te ste o njima i vi svakako obaviješteni.

Pored izvjesnog pohtičkog rada na terenu i mjestimično osrednje sa partijskim organizacijama na terenu, ipak naš Divizijski komitet je malo učinio sa svoje strane da ukaže veću pomoć ovima. Istina da je postojalo veliko nerazumijevanje i nemanje želje partijskih organizacija sa terena za saradnjom¹² ali mi sa svoje strane nismo davali konkretan smjer ovom pitanju već se zadovoljavali na konstatacijama i uopšteno postavljenim zadacima.

Šaljemo vam zapisnik sa zadnjeg sastanka Divizijskog komiteta.¹³

Drugarski pozdrav

10. V. 1944. godine

Sekretar Divizijskog komiteta
Lukić Milisav

¹¹ Tako u originalu.

¹² Reč »saradnjom« dopisana mastilom

BR. 14

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 11. HERCEGOVAČKE BRIGADE 29. NOU DIVIZIJE OD 10. MAJA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O ORGANIZACIONOM STANJU I POLITIČKOM RADU PARTIJSKE I SKOJEVSKE ORGANIZACIJE OD 15. FEBRUARA DO 10. MAJA¹

ZAMJENIK POLITIČKOG KOMESARA
XI HERCEGOVAČKE U. BRIGADE
N. O. V. JUGOSLAVIJE
10. maja 1944. god.
s. Davidović

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUG.

IZVJEŠTAJ O RADU I STANJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U XI
HERCEGOVAČKOJ BRIGADI OD 15. FEBRUARA DO 10. MAJA
1944. GODINE

Poslednji izvještaj o radu i stanju partijske organizacije u ovoj brigadi do 15. februara o. g.² poslao vam je drug Aco Babić,³ član Polit-Odjela XXIX Udarne divizije N. O. V. Jugoslavije, koji je vršio dužnost zamjenika političkog komesara, pošto sam ja bio na partijskom kursu kod štaba II Udarnog Korpusa.

I. ORGANIZACIONO PITANJE:

Danas u brigadi postoje četiri bataljona, kao i novoformirana omladinska četa. Ukupan broj članova Partije u ovoj brigadi jeste 182, od toga: u 1. bataljonu 46, u 2. bataljonu 39, u 3. bataljonu 38, u 4. bataljonu 43, u štabu brigade 8, pri štabu brigade 5, omladinska četa 3. Socijalni sastav: 5 radnika, 8 podoficira, 8 đaka, 9 intelektualaca, 2 oficira i 150 seljaka. Od 15. februara o. g. do 10. maja o. g. primljeno je u Partiju ukupno 47 članova. Poginulo je u raznim akcijama 6 članova, od kojih je jedan bio komandant 3. bataljona, kao

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 10-7, k. 1150 I.

² Vidi knj. 5, dok. br. 67: izvještaj zamenika političkog komesara II. hercegovačke brigade 29. NOU divizije od 15. februara 1944. Centralnom komitetu KPJ.

³ Tada je Aco Babić bio vršilac dužnosti zamenika političkog komesara brigade.

i zamjenik komandanta 3. bataljona i 4. bataljona. Isključenih iz Partija za ovaj period bila su 2 druga i to: jedan iz 3. i jedan iz 4. bataljona. Prekomandovano je članova Partije iz ove partijske organizacije 5, koji su otišli na razne dužnosti na teren.

Kandidata za Partiju ima 36 od kojih: u 1. bataljonu 9, u 2. bataljonu 6, u 3. bataljonu 11, u 4. bataljonu 4, u omladinskoj četi 3, pri štabu brigade 3. Socijalni sastav: 2 radnika, 7 đaka i 27 seljaka.

U periodu od prošlog izvještaja do danas partijska organizacija imala je da rešava niz važnih pitanja između ostalih da se i sama organizaciono učvrsti, da podigne teoretski nivo članova Partije, da osposobi i uzdigne partijsko rukovodstvo kako bi ono moglo samostalno da radi, uočava sve nedostatke, pronade način na koji da se otklone na vrijeme. Partijsko rukovodstvo je prilično mlado, te radi toga bilo mu je potrebno davati pomoć kako ne bi zapalo u pojedine greške. Sve nepravilnosti po organizacionom sektoru koje su iznešene u prošlom izvještaju otklonjene su, ah se ipak vidi da i danas ima grešaka, kao što su: a.) nedovoljno pretresanje, odn. iznošenje političke situacije na četnim ćelijama, kao i u samim biroima; b.) nepravilno shvaćanje raspodjele rada po sektorima i ćehjama, — vojni rukovodioci, iako su članovi Partije, smatraju se samo odgovornim po vojničkom sektoru ne unoseći se u rad po ostalim sektorima; c.) štab slce ćelije ne održavaju redovno sastanke, te iz toga proizilazi da pojedini članovi štabova bataljona nemaju dovoljno odgovornosti pred Partijom i više se smatraju kao članovi štaba.

Partijska organizacija se u svim bataljonima ravnomjerno uzdizala, osim 2. bataljona gdje je organizacija nešto slabija nego u ostalim bataljonima. Stalnom pomoći uspjelo se da se partijska rukovodstva osposobe, kao i da se stanje organizacije u 2. bataljonu popravi. Na gore navedene nepravilnosti po organizacionom pitanju ukazano je i djelomično je već otklonjeno.

Partijsko rukovodstvo se osjeća, sve dobivene direktive sprovode na vrijeme u život što je znak i partijske discipline koju imaju ta rukovodstva. Na sve nedostatke, greške i propuste, partijska rukovodstva pravilno i na -vrijeme reaguju.

Četne ćelije održavaju redovno radne i teoretske sastanke, kao i vanredne po pitanjima za koje se ukaže potreba da se moraju brzo i na vrijeme pravilno riješiti. Još uvijek diskusija na sastancima četnih ćelija nije na dovoljnoj visini, a razlog zato jeste nizak teoretski nivo. Partijnost u ćehjama

kod članova Partije nije još na potrebnoj visini iako se je učinio korak unapred po ovome pitanju, od prošlog izvještaja do danas. Teoretski nivo članova Partije znatno se je podigao od prošlog izvještaja do danas.

Autoritet Partije kod nepartijaca na visini je. Borci vole Partiju i rado izvršavaju sve ono što Partija postavi pred njih kao zadatak. Uticaj Partije na vojnike po bataljonima je dobar i partijske organizacije sposobne su prenijeti i sprovesti sve direktive u život.

Partija posvećuje dovoljno pažnje kandidatima. Sa njima se radi pojedinačno. Održavaju se sa njima radni sastanci na kojima im se daju konkretni zadaci za njihov rad, pored toga održavaju se sa njima i teoretski sastanci, odn. prisustvuju teoretskim sastancima partijskih ćelija, sem na onim na kojim se pretresa organizaciono pitanje. Kandidatura sada redovno traje mjesec, pa i nešto više dana, a nema slučajeva da kandidatura traje po nekoliko mjeseci. Postavlja se da kroz kandidaturu svaki drug potpuno se pripremi za uključenje u Partiju.

Politika kadrova u ovoj brigadi pravilna je, osim u 2. bataljonu gdje je bilo nedovoljnog procjenjivanja ljudi, tako da ovaj bataljon nije uključio za ovaj period onoliko drugova u Partiju koliko je to mogao da je dovoljno vodio računa o omasovljenju naše Partije. Ovo je bilo i radi toga što je nekoliko drugova iz biroa bilo odsutno od rada, jer su se nalazili na kursu. Drugovi koji su vršili dužnost do njihovog povratka bili su neiskusni i zato se grešilo po ovome pitanju. Na ovo je pravilno ukazano i ova greška je otklonjena.

Veliki broj partijskih rukovodioca iz ove brigade prošao je kroz partijski kurs. Jedna grupa od 7 partijskih rukovodioca završila je kurs kod štaba II Udarnog Korpusa, kao i jedna grupa od 6 partijskih i političkih rukovodioca završila je isti kurs. Pri štabu divizije isto tako završile su dvije grupe po 6 drugova. Ovi kursevi u velikoj mjeri pomogli su na uzdizanju partijskih rukovodioca.

Vašu direktivu za osnivanje kurseva po mogućnosti pri štabu brigade nismo bili u stanju sprovesti zbog oskudice drugova, koji bi mogh biti predavači.

Teorijski rad u partijskim ćelijama od prošlog izvještaja odvijao se pravilno. Prorađivao se sav tekući materijal, kao i tri sveske koje je izdao Oblasni Komitet KPJ za Hercegovinu. Sve teme predhodno je proradio bataljonski biro pa tek onda po četnim ćehjama. I pored toga što se je u ovom periodu svim silama težilo da se podigne teoretski nivo, ipak on još nije na zadovoljavajućoj visini. Uspjelo se drugove zainteresovati za ovaj rad.

II. SEKTORI RADA:

S obzirom da je ova brigada prilično mlada i da je popunjena uglavnom ljudstvom koje nije služilo vojsku, to je partijska organizacija morala uraditi sve da se što prije vojnici obuču u rukovanju sa svim oruđem koga imamo na raspolaganju. U prošlom izvještaju rečeno je da se na ovome obučavanju učinilo dosta, ali ipak partijska organizacija u ovoj periodu morala je još više poraditi da bi svaki borac bio sposoban da rukuje puškom, puškomitraljezom, teškim mitraljezom, bombama itd., što se je i uspjelo. Učvrstiti disciplinu i zavesti pravo vojničko ophođenje u jedinicama bio je također zadatak partijske organizacije. Osposobiti štabove bataljona za samostalno izvršenje zadataka i razviti kod njih inicijativu, bio je također zadatak koji je riješen, tako da štabovi bataljona danas u potpunosti mogu da izvrše i izvršavaju sve zadatke koji se pred njih postavljaju. Uzdići i osposobiti niže vojničke rukovodioce bio je zadatak kome je partijska organizacija pravilno pristupila, ali ga nije još u potpunosti riješila. Da bi se oni što prije osposobili organizovan je kurs za podoficire pri štabu brigade, koga pohađaju niži rukovodioci — desetari i vodnici. Kurs traje po 20 dana, a na njemu se teži osposobiti drugove za rukovodioce i da dobiju potrebnu vojničku naobrazbu. Ovakva dva kursa već su završena sa vrlo dobrim rezultatom. Namjeravamo sa kursem produžiti dok svi niži rukovodioci ne prođu kroz isti. Na kursu vlada vrlo veliko interesovanje i drugovi teže da što više savladaju vojničkog znanja. I pored ovih kurseva radilo se po bataljonima sa nižim rukovodiocima. Još uvijek pojedini niži rukovodioci nemaju dovoljno umješnosti u rukovođenju, kao i dovoljno snalažljivosti i samoinicijative.

Vojničko ophođenje u ovoj brigadi uspostavilo se, ali ima još nedostataka naročito od, mlađih boraca, na što se ukazuje od strane Partije i svaki dan u ovom pogledu napreduje se. Disciplina vatre još nije na dovoljnoj visini, osim I. bataljona, koji je u tome najbolji. Borci nemaju dovoljno iskustva u noćnim borbama, jer ih nisu mnogo ni imah.

Najvažniji problemi, koje je partijska organizacija rešavala, jesu pitanja dezerterstva, kao i u periodu prije 15. aprila' o. g. Upoznavanje sa problematikom Narodno-oslobodilačke borbe bio je isto zadatak partijske organizacije, kao i uzdizanje političke svijesti boraca, postavljanje pravilnog odnosa drugova prema drugaricama itd. Da bi se svi ovi nedostaci otklonili, potrebno je bilo razviti širi sistematski politički rad među borcima, kao i što bolje uzdizanje političkih rukovodioca. U tome cilju partijska organizacija je peduzela ši-

roko obaveštavanje boraca o političkoj situaciji, detaljno preko četnih i bataljonskih konferencija proradivala Odluke AVNOJ-a sa Drugog Zasedanja,⁴ Rezoluciju ZAVNOBiH-a⁵ i drugi aktuelni materijal. Upoznavanjem boraca sa političkom situacijom, odlukama AVNOJ-a itd. uspjelo se. Pored toga kao zadatak postavilo se da se radi na borbenom zbližavanju Srba, Hrvata i Muslimana u našoj brigadi u čemu se i uspjelo. Bilo je izvjesnog nepovjerenja u čvrstinu saveza Engleske, Amerike i SSSR-a na što se je skrenula pažnja svim političkim rukovodiocima da obrate pažnju ovom vrlo važnom problemu. Uspjelo se u potpunosti ubijediti borce u čvrstinu ovoga saveza. Pitanje dezerterstva partijska organizacija shvatala je kao vrlo važan problem koga mora riješiti, odn. dezerterstvo otkloniti. Bilo je izvjesnih grešaka u odnosu prema novomobilisanim borcima od strane starih boraca pa i nekih nižih rukovodioca. Ta nepravilnost ispoljavala se u tome, što su postavili oštru kontrolu nad ovim borcima da oni ne dezertiraju, tako da se ta kontrola često pretvarala u stražarenje. Ovo je svakako doprinosilo tome da oni dezertiraju. Pored toga nije bilo dovoljnog zbližavanja od strane starih boraca sa njima, nije bilo pojedinačnog političkog rada, nije bilo onako toplog i drugarskog odnosa između starih boraca i novih, kao što to ima među starim borcima. Bilo je oko 30 dezertera iz naše brigade za ovaj period. Partijska organizacija zalaže se svim silama i zalagaće se da se ovo dezerterstvo otkloni iz naših jedinica. Politički rukovodioci odgovaraju svojim dužnostima uz pomoć koja im se pruža, dok je pitanje poht. delegata vodova još uvijek goruće pitanje, tj. njihovo uzdizanje se vrši, ali nije još zadovoljavajuće. Baveći se na terenu manje više na kome je četnička propaganda imala uticaj na mase, partijska organizacija radila je da preko konferencije, sijela, priredbi upozna te mase sa pohtičkom situacijom i događajima koji se oko njih zbivaju, te da bi ih na taj način otrgli ispod neprijateljske propagande i vezah ih za sebe. Postavljeno je da se radi i sa četničkim porodicama da bi se one politički pridobile, ah taj rad nije pokazao očekivane rezultate. Partijska organizacija u punoj mjeri pomagala je rad organizacije na terenu. Pitanju mobilizacije partijska organizacija posvećuje dovoljno

⁴ O Drugom zasedanju Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije (AVNOJ-a), održanom 29. i 30. novembra 1943, vidi tom II. knj. 11, dok. br. 12—17, 20, 22—24.

⁵ Reč je o brošuri: Rezolucija Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine (Bibliografija NOR-a, b. j.

pažnje iako nema neke šire mobilizacije na terenu na kome smo se mi nalazili.

. Kulturno-prosvjetni rad prema posljednjem izvještaju koga ste dobili nije bio dobar u ovoj brigadi. Glavna greška bila je u tome što politički rukovodioci nisu shvatili važnost toga rada na što je partijska organizacija skrenula pažnju i sama se više zainteresovala i unijela u ovaj rad! Od prošlog izvještaja do danas učinjeno je mnogo po ovome sektoru. Svi bataljoni usposobili su se da samostalno daju priredbe, koje su s obzirom na kulturni nivo boraca vrlo dobre. Nepismenost je svedena na vrlo mali broj, a nepismeni su uglavnom novomobilisani drugovi. Postavljeno je da se i oni što prije nauče čitati i pisati. Održavaju se predavanja iz opštih nauka. Pitanje štampe još najslabije ide, jer se borci još ustručavaju da pišu. Pored toga svaka četa izdaje mjesečno jedne džepne novine. Bataljonski listovi izlaze iako ne redovno. Na važnost štampe ukazano je i sada se mnogo više radi.

Pitanju snabdijevanja vojske partijska organizacija posvećuje dovoljno pažnje. Snabdijevanje se vrši preko NOO, a gdje ih ne postoji komisijskim putem. U pogledu ishrane još ne nailazimo na poteškoće.

Sanitetska služba u ovoj brigadi organizovana je i funkcioniše dobro. Postoji sve potrebno sanitetsko osoblje i ako ne sa dovoljnom stručnom spremom. U brigadnom previjahštu održava se sanitetski kurs na kome se borci osposobljavaju za vršenje bolničarske dužnosti. Poteškoće u nabavci sanitetskog materijala postoje, ali ipak nekako, preko raznih veza sa gradovima, uspjeli smo da se snabdijemo sa manjom količinom zavojnog materijala. Održavaju se predavanja po bataljonima o zaraznim bolestima. Zdravstveno stanje u brigadi dobro je. Nema nekih epidemija. Čistoća je na dostojnoj visini.

III. SKOJ:

Skojeva organizacija u ovoj brigadi osjeća se kao borbena organizacija mladih Komunisti, iako u svom radu ima nedostataka. Postoji brigadni Komitet SKOJ-a od 5 članova. Dosadašnji rukovodilac SKOJ-a, drug Džemo Muminagić, otišao je na novu dužnost u Polit-Odjel XXIX Udarne divizije. Za vršioca dužnosti rukovodioca SKOJ-a u brigadi postavljen je drug Milorad Babić, dosadašnji rukovodilac SKOJ-a u 4. bataljonu iste brigade. Brigadni Komitet osjeća se kao brigadno rukovodstvo iako ne još u dovoljnoj mjeri

kako bi to trebalo. Drugovi rukovodioci SKOJ-a po bataljonima još [se] ne stavljaju dovoljno u položaj rukovodioca u brigadi i uglavnom se posvećuju radu po njihovim bataljonima, dok obilazak ostalih od svih članova Komiteta nije redovan.

U našoj brigadi postoji 15 SKOJ-evih aktiva sa ukupno 154 člana. Omladinaca koji nisu obuhvaćeni organizacijom SKOJ-a ima 92. Rad SKOJ-eve organizacije pravilno je postavljen i ima sve uslove za razvitak. Partijska organizacija daje punu pomoć SKOJ-u, što se ogleda u priličnom učestvovanju članova Partije u radu organizacije SKOJ-a. Oko 20 članova SKOJ-a za ovaj period primljeno je u Partiju, što znači da je SKOJ-eva organizacija zaista rezervoar za popunu Partije novim kadrovima. Isto tako imamo 13 SKOJ-evaca koji su kandidati za Partiju. SKOJ-eva organizacija radi po svim sektorima i sprovodi sve dobivene direktive. Istina nema još dovoljnog zamaha i omladinskog poleta u radu, kako bi to trebalo. Razlog zato jeste uglavnom mladost SKOJ-evih rukovodioca po aktivima. Rad po vaspitnom sektoru odvijao se pravilno. Radilo se na upoznavanju SKOJ-evaca sa teorijom marksizma-lenjinizma. Sav materijal koji se prorađivao po aktivima predhodno je prorađen po bataljonskim Komitetima SKOJ-a. Politički su pretresana sva važnija pitanja, koja su aktuelna. Sa ovim radom težilo se da se politička svijest SKOJ-evaca podigne i da bi oni mogli uticati na ostalu omladinu bilo u vojsci ili na terenu. Iako se radilo na političkom uzdizanju, ipak politička svijest SKOJ-evaca nije još na dovoljnoj visini iako otskače od svijesti omladinaca koji nisu u SKOJ-u. SKOJ učestvuje u kulturnom životu po svojim jedinicama i pomažu taj rad. Učestvuju u priredbama, organizuju predavanja, učestvuju u štampi, horu itd. SKOJ-eva organizacija isto tako potpomogla je upoznavanje boraca u rukovanju sa svim vrstama oruđa. Rad na terenu odvija se nedovoljno iako je SKOJ-evoj organizaciji dato u zadatak da radi svugdje i u svakom momentu sa omladinom, koja nije još stupila u našu vojsku. Njihov rad na terenu svodi se uglavnom na sijela, davanje priredbi, dok organizovanje odbora USAOJ-a i SKOJ-evih aktiva jeste redi slučaj. Vršeno je predkongresno takmičenje SKOJ-evaca koje je pokazalo vidnih rezultata. Takmičenje je postavljeno po više tačaka. Ko će više ubiti neprijateljskih vojnika, ko će brže rastaviti i sastaviti puškomitrajez, ko će više održati konferencija sa seoskom omladinom itd. Mislim da će SKOJ-eva organizacija uz pomoć Partije još se bolje učvrstiti i da će njezin rad u buduću biti još bolji, isto tako da će otkloniti sve nedostatke u radu.

IV. ZAKLJUČAK:

Partijska organizacija u ovoj brigadi, iako je mlada, ipak je uspjela da se organizaciono sredi i da otkloni niz nedostataka koje je imala u svome radu. Uspjela je da učvrsti disciplinu i da poveća partijnost kod samih članova Partije. Teoretski nivo članova Partije nije još na dovoljnoj visini. Partijnost kod pojedinih vojnih rukovodioca nije dobra. Nepravilno shvatanje raspodjele rada po ćelijama, neodržavanje redovno sastanaka štabskih ćelija još su uvijek nedostatak partijske organizacije. Nedovoljno pretresanje političke situacije na sastancima ćelija, isto nedostatak je ove organizacije. Pored ovih nedostataka ima još problema koji se postavljaju pred partijsku organizaciju, ali da bi te probleme mogla riješiti potrebno je da gore navedene nedostatke otkloni i da se sama što bolje organizaciono učvrsti. Sprovesti sve direktive naše Partije u život, dati puni zamah radu po svim sektorima, uzdići i osposobiti još više rukovodioce kako bi oni u potpunosti mogli prenositi dobivene direktive, naoružati sve članstvo marksističko-lenjinističkim oružjem, povećati odgovornost kod članova Partije koji odgovaraju po vojnom sektoru. Otkloniti dezerterstvo iz naših jedinica, raditi na omasovljenju još više, biti budan prema svim pojavama oko nas i na njih odmah reagovati, to su uglavnom zadaci koji se postavljaju pred partijsku organizaciju.

Zalaganjem svih partijskih rukovodioca, a uz pomoć Polit-Odjela naše divizije koju nam je i ranije ukazivao, uvjeren sam da ćemo sve postavljene zadatke uspjeti da riješimo, kao i sve nedostatke u našem radu koje smo do sada imali.

S drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Zamj. Politkoma XI Herc. brig.

Mato Markotić

BR. 15

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 12. HERCEGOVAČKE BRIGADE 29. NOU DIVIZIJE OD 10. MAJA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KP JUGOSLAVIJE O ORGANIZACIONOM STANJU KPJ I SKOJ-a, POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U BRIGADI¹

ZAMJENIK POL. KOMESARA
XII HERCEGOVAČKE N. O. U. BRIGADE
Vilusi, 10/V-1944 g.

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE
JUGOSLAVIJE —

*Izveštaj o radu i stanju partijske organizacije u XII
Hercegovačkoj N. O. U. brigadi —*

Od poslednjeg izveštaja 20/11 o. g.² pa do danas razvoj ove Brigade nije išao onim tempom kao što se to očekivalo. Razlog za to bio je ograničenost terena na kojem se Brigada kretala, vodeći stalnu i skoro svakodnevnu borbu,³ uz to minimalni uslovi za mobilizaciju i vrlo otežani uslovi rada. Opšti rad po sektorima u brigadi do prije kratkog vremena bio je radi toga nedovoljan. Osjećala se prilična nesnalažljivost u prilagođavanju rada pod novim uslovima koji su u ovom periodu iskršli. - U međuvremenu, početkom mjeseca marta priključen je ovoj Brigadi jedan talijanski bataljon upućen od strane Štaba XXIX Divizije.⁴

Novo ljudstvo, koje je u poslednje vrijeme pridošlo u Brigadu, većinom je iz četničkih redova sa izvjesnim brojem naših simpatizera. Popunjavanje Brigade vršilo se izvjesnim brojem boraca iz naših partizanskih odreda.

Iz ovog izveštaja može se razabrati kako -je partijska organizacija rješavala pojedine probleme u razvitku partijske organizacije, kao i promjene koje su uslijedile za ovo vrijeme.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 32-7. k. 1151.

² Vidi knj. 5. dok. br. 76: izveštaj zamenika političkog komesara 12. hercegovačke brigade 29. NOU divizije od 20. februara 1944. Centralnom komitetu KPJ.

³ O borbama 12. NOU brigade u tom periodu vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 137, knj. 24, dok. br. 121 i knj. 25, dok. br. 37.

⁴ Vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 10.

ORGANIZACIONO PITANJE

Uključivši talijanski bataljon (oko 100 boraca) u sastavu Brigade danas se nalazi 5 bataljona sa ukupnim brojem oko 676 boraca, uključivši i 22 drugarice. Od toga broja partijska organizacija obuhvata 154 člana Partije sa 22 partijske jedinice i 4 bataljonska komiteta. Socijalni sastav partijaca izgleda ovako: 99 seljaka, 22 radnika, 13 podoficira, 10 intelektualaca, 6 đaka i 4 drugarice. Broj partijaca po bataljonima izgleda ovako: I bataljon — 37 partijaca i 8 kandidata, II bataljon — 37 partijaca i 7 kandidata, III bataljon — 36 partijaca i 9 kandidata, IV bataljon — 26 partijaca i 5 kandidata. U jedinici Štaba Brigade i oko Brigade ima 18 partijaca i 4 kandidata. Ukupno u cijeloj partijskoj organizaciji 33 kandidata.

U svim bataljonima partijska organizacija izdizala se ravnomjerno. Organizacioni nedostaci, koji su primijećeni u posljednjem izvještaju, može se reći da su otklonjeni. Još uvijek se osjeća nedostatak iskustva i samoinicijative, prilična nesnalažljivost naročito pod već navedenim uslovima rada. Ipak, pored ovih slabosti, odgovornost, partijska disciplina, osjećaj potrebe rada znatno su porasli, dok izdizanje partijnosti kod pojedinih vojnih rukovodioca ide dosta teško. Tome pitanju partijska organizacija posvetila je veliku pažnju i ima dovoljno uticaja pri otstranjivanju istoga. I pored slabog teoretskog nivoa članova Partije postoji velika ljubav, odanost i požrtvovanje kod njih, pa se uticaj Partije i kod partijaca i kod nepartijaca naročito osjeća. Sve direktive viših rukovodstava partijci pravilno shvataju i sprovode. Kažnjavanja nekih nije bilo, kao ni isključivanja.

Sastanci partijskih jedinica prije kratkog vremena bih su neredovni, a rad nedovoljan. Gore navedeni nedostaci uslovi su niz grešaka pa i to da se nijesu održavali redovni sastanci. Nesnalažljivost i neumješnost ogleda se u ovome: 1) nepravilno iskorištavanje i raspodjela slobodnog vremena za rad, 2) bilo se naučilo da se radi samo kad je cijela brigada 2—3 dana na odmoru, 3) direktiva koja se salje od višeg rukovodstva prihvatila se i samo se ona forsirala, dok su se ostali sektori zapostavljali. Ovi nedostaci sada su uklonjeni i rad je postao pravilniji i intenzivniji. Drugi nedostaci, koji su se mogli zapaziti, bili su slijedeći: ograđivanje od sektora koji mu nijesu direktno dodijeljeni) neunošenje u probleme istih svih članova i jednostavno povlađivanje mišljeniu sekretara, nedonošenje konkretnih zaključaka nakon diskusije po izvjesnim pitanjima i nepravilno shvatanje kritike i samokritike kao i momenata kada je

treba postaviti na dnevni red. Ovakav stav uslovio je izvjesnu familijarnost koja se pojavila samo u jednom bataljonu, nemajući ipak nekih ozbiljnijih posljedica. Partijska organizacija po ovim pitanjima uspjela je da ih u potpunosti otkloni, pa se u posljednje vrijeme osjeća znatan polet. Velika pažnja, koja se poklanja kandidatima za Partiju, imala je i svojih krutosti, naročito u metodama rada sa istima. Nije se dovoljno unosilo u otklanjanju izvjesnih nedostataka i vaspitanju istih kao i u pripremanju za Partiju. Razlog tome jeste slab nivo izgradnje pojedinih članova, njihovo neiskustvo u načinu toga rada i neobraćanje pažnje pitanju ko može da radi sa kandidatima i priprema ljude za Partiju. Često puta taj se sektor davao partijcima sa vrlo niskim partijskim stažom. Nedostaci koji su prije postojali po ovome sektoru, kao i ovaj sada, otklonjeni su i rad je potpuno pravilan.

Isto tako ni teoretski rad nije polučio one rezultate koji su se očekivah. I ovdje je bilo nedostataka zbog nedovoljnog sistema da bi se pobudilo interesovanje i pažnja i drugova na onaj materijal koji se obrađuje. Sastanci u tom pogledu trajah bi 4—5 sati, a poslije njih osjećao se kod učesnika priličan zamor. I ove smetnje su otklonjene, sa kraćim i češćim sastancima. Partijska organizacija u teoretskom izdizanju proradila je I sv. tema »O Partiji« (izdanje Obi. K. KPJ za Hercegovinu) i sada prorađuje II sv. koja sadrži članke o organizacionom pitanju naše Partije. Bolje uzdignutije jedinice prorađuju i istoriju Partije.

Partijska rukovodstva pravilno i na vrijeme uočavaju pojedine nedostatke i na njih reaguju. Mnogo su pripomogli kursevi kroz koje su prošli skoro svi naši rukovodioci, pa se osjeća više smjelosti u radu, iako sa još uvijek nedovoljno iskustva, pa im je potrebna konkretna pravovremena pomoć u njihovom radu. Takođe nije bilo dovoljno konkretne uzajamne pomoći i u samoj praksi, tj. pri izvršenju zadataka na bilo kojem sektoru rada između pojedinih rukovodstava bataljona i članova Partije.

Članovi Partije Štaba Brigade osjećaju se u dovoljnoj mjeri odgovorni pred Partijom. Postoji svestrano razumijevanje, a uzajamna pomoć je na visini. Veliko je nastojanje u teoretskoj izgradnji, i tu se radi mnogo, naročito u posljednje vrijeme.

Partijska organizacija ove Brigade za ovo vrijeme primila je u Partiju 27 novih članova. U borbama je poginulo 15 članova Partije. •

VOJNI SEKTOR

I pored toga što je Brigada vodila mnoge borbe i na taj način stekla izvjesnog iskustva ipak partijska organizacija uložila je mnogo truda da još osposobi vojno rukovodstvo i za akcije širih razmjera kao i da podigne nivo vojno-teoretske izgradnje samih boraca i njihovu vještinu u potpunom rukovanju svim raspoloživim oruđima. Može se reći da su se na ovom sektoru postigli najbolji rezultati. Planskim radom na ovom sektoru uspjelo se da je danas umješnost boraca kao i rukovodioca znatno otskočila. Borbenost, disciplina, moral i ofanzivnost ove Brigade može se mjeriti i sa boljim brigadama. Disciplina koja je u kantonmanima bila prije dosta slaba, kako spoljna tako i unutrašnja, danas je mnogo bolja i može se reći da je na visini. Glavni problem, koji se postavljao pred partijsku organizaciju u ovom sektoru, bilo je rješavanje pitanja izdizanja autoriteta nižih vojnih rukovodioca. U tom duhu mnogo se postiglo i stanje se vrlo popravilo. Veća polovina naših vojnih rukovodioca prošla je kroz razne kurseve koji se održavaju pri Štabu Brigade, Divizije i II Korpusa. Isti su pokazali odličan uspjeh i dobijeno znanje naglo se osjetilo u primjeni prenošenja toga znanja na borce. A to je znatno podiglo njihov autoritet i ugled kod boraca.

Viši vojni rukovodioci štabova bataljona u mnogome su stekli veliko iskustvo u rukovođenju jedinicama i mogu da izvršavaju sve zadatke koji se pred njih postavljaju. Oni uživaju naročito povjerenje svojih boraca.

Zadatak koji se postavlja pred partijsku organizaciju jeste postignuti potpunu vojnizaciju Brigade, učvrstiti disciplinu i unijeti više plana u sam tok izgradnje.

POLITICKO-KULTURNO-PROSVJETNI RAD

Napori, koje je partijska organizacija ulagala na izdizanju svijesti boraca i rukovodilaca, nijesu ostah uzaludni. Može se reći svijest boraca da je osjetno uzdignuta. Rad po ovom sektoru takođe se sprovodio planski, ali shvaćen dosta kruto nije polučio one uspjehe kao što se očekivalo. Nije bilo dovoljno sistema u objašnjavanju problematike narodnooslobodilačke borbe tako da su izvjesna pitanja po upoznavanju i popularizaciji naše narodno-oslobodilačke vlasti, Nacionalnog komiteta, AVNOJ-a i si. priličito nejasna i šturo shvaćena. U raskrinkavanju izdajničke reakcionarne

klike, kralja Petra i monarhije nije se pravilno shvatalo od strane boraca, pošto su pojedinci pogrešno tumačili taj stav, ne razumijevajući i ne objašnjavajući ga u svojoj suštini.

O opštoj političkoj situaciji, kako kod nas tako i u svijetu, borci se obavještavaju svaki dan preko radio vijesti, biltena, novina, konferencija itd.

Stav prema Saveznicima je pravilan.

Međusobni odnosi kao i odnos drugova i drugarica pravilan je i na visini.

Najglavniji problem koji je imala da rješava partijska organizacija u ovom periodu vremena jeste dezerterstvo koje je takođe dosta uticalo na opšti razvoj Brigade. Uglavnom dezertirah su novomobilisani i samo 1 slučaj dezerterstva od strane starog borca. Razlozi za to bili su slijedeći: teške borbe kojima oni nijesu bili navikli, duže zadržavanje na terenu van Hercegovine, bojazan da se još više ne udaljimo, a pored svega prilično je uticala i neprijateljska propaganda o tobožnjoj nekoj ofanzivi usled koje bi se morah povući u Bosnu, zatim vrlo slaba ishrana. Partijska organizacija učinila je velike napore u tom pravcu i uspjela da snažnim političkim radom smanji, u velikoj mjeri ta dezerterstva. U posljednje vrijeme nije se desio nijedan takav slučaj.

1 pored slabih uslova mobihzacije Brigada je uspjela da mobiliše oko 101 borca od kojih je ostalo u Brigadi 50.

Uslovi političkog rada na terenu sa narodom bili su minimalni. U tom duhu postignuti su ipak izvjesni rezultati. Stav vojske prema narodu i narodno-oslobodilačkoj vlasti sada je pravilno shvaćen i u posljednje vrijeme tekao je bez grešaka.

Kulturno-prosvjetni rad odvija se normalno i primjećuje se veliko poboljšanje. Rad po ovom sektoru naročito je intenzivan. Kvahtet naših četnih i bataljonskih novina znatno je otskočio i iste izlaze redovno. Takođe i u kvahtetu priredbi vidi se vehko poboljšanje. Nepismenost je u našoj Brigadi likvidirana. List Brigade⁵ koji je izašao prije skoro dva mjeseca nije požnjeo uspjeh koji se očekivao. Greške koje su u njemu zapažene bile su slijedeće: visoki stil pisanja sa izvjesnim lijevim skretanjima, zatim nedostatak članaka u tome što nijesu prikazivah život same Brigade. Ovaj broj hsta je uništen i kroz kratko vrijeme izlazi iz štampe drugi broj.

⁵ List je izlazio pod imenom »Brigadir« (Bibliografija NOR-a, b.j. 1754).

Problem koji se postavlja pred partijsku organizaciju po ovoj liniji jeste: unijeti više plana, odbaciti krutost kojom se prilazi pri tumačenju izvjesnog materijala, izdići još više svijest kod samih boraca, o pravilnoj liniji narodno-oslobodilačke borbe kao i kulturno-prosvjetni sektor kojeg Treba učiniti što masovnijim obuhvatajući sve borce.

Ishrana i snabdjevanje vojske vrši se u redu i do danas je teklo bez nekih većih grešaka. Autoritet intendantskog osoblja sada je zadovoljavajući. Po našem prijedlogu smijenjen je bivši intendant Brigade, jer se osjetila potreba za to, pošto se isti nije mogao snaći pod složenijim uslovima borbe i terena 11a kojem smo se kretali. Isti je bio skoro nepismen. Nastojah smo mnogo da mu u tom cilju pomognemo što je ostalo bez uspjeha.

Takođe sanitetska služba sada zadovoljava u potpunosti. Vršene su neke izmjene referenata saniteta bataljona radi gubitka tog osoblja u poslednjim borbama. Inače ovaj sektor sada u potpunosti zadovoljava.

Š. K. O. J.

Uporedo sa sređivanjem i učvršćivanjem partijske organizacije učvršćivao se i SKOJ koji danas broji 167 članova.⁶ Ova organizacija prihćno je sređena. Budući da su uslovi rada bili otežani, to su se odrazili i u radu same organizacije. Gubitkom izvjesnih rukovodioca ukazala se potreba za popunjavanjem istih koji su kao takvi prilićno mladi i neiskusni. Rukovodstva SKOJ-a uživaju potpuni autoritet i ljubav omladine. Ona i pored nedostatka iskustva i samoinicijative jako su zainteresovana radom i puna volje za znanjem i uz efikasnu pomoć starijih rukovodstava možemo se nadati najboljim rezultatima. Disciplina, odgovornost, kako unutar organizacije tako i van nje, znatno se osjećaju. SKOJ kao organizacija mladih komunista prilićno je shvaćen i uživa podršku i pomoć u punoj mjeri od strane Partije. Organizacioni nedostaci, koji su postojali, sasvim su otklonjeni i sad se rad razvija pravilno. Još uvijek ulažu se veliki naponi na pohtićko-teoretskom uzdizanju skojevaca kao i sve omladine. U tim nastojanjima postignuti su vidni rezultati — uspješnim prorađivanjem politićkih i teoretskih tema koje je postavio u svom planu PK SKOJ za Bosnu i

⁶ Prema izveštaju brigadnog komiteta od 12. maja 1944, organizacija SKOJ-a brojala je 165 članova, organizovarah u 17 skojevskih aktiva (vidi ARP, reg. br. 3007).

Hercegovinu svim svojim organizacijama. SKOJ kao borbeni i politički rukovodilac osjeća se svakim danom sve više. Naročito kao borbeni on je na velikoj visini i primjer ostaloj omladini.

Nedostatak koji se osjećao unutar SKOJ-a jeste takmičenje, koje se sada sprovodi i koje je pokazalo vrlo dobre rezultate. Osjeća se viša volja i interesovanje po svim sektorima rada po kojima se takmičenje vrši. Takmičenje je shvaćeno pravilno i vrši se povremeno.

Organizacija SKOJ-a za ovo vrijeme primila je oko 20 članova.

Glavni problemi koji se danas postavljaju pred SKOJ jesu: još više politički i vaspitno uzdići čitavu organizaciju, osamostaliti i naučiti njene bataljonske rukovodioce kao i rukovodioce aktiva u radu u svim situacijama i pod svim uslovima.

ZAKLJUČAK

Na osnovu gornjeg izvještaja pred partijsku organizaciju ove Brigade postavljaju se shjedeći zadaci:

1.) Unijeti više sistema i još više pojačati rad na teoretskom izdizanju Partije,

2.) Još više razviti iskustvo i umješnost u radu po svim sektorima.

3.) Pojačati partijnost, odgovornost i partijsku disciplinu naročito kod vojnih rukovodioca i pružiti efikasniju pomoć partijskim rukovodiocima u njihovom nastojanju da se to u potpunosti ispuni. *

4.) Odbaciti krutost, pojačati budnost i pažnju nad cijelim radom koji se sprovodi, a naročito pažnju posvetiti pravilnoj pohtici kadrova.

5.) I nadalje pružati punu i efikasnu pomoć organizaciji SKOJ-a.

6.) Unijeti više plana pri rješavanju problema vojnizacije cijele Brigade i izdizanja političke svijesti svih boraca i rukovodioca.

7.) Pružiti izdašniju pomoć drugovima na terenu i učiniti sve na što prisnijoj saradnji između Partije u vojsci i Partije na terenu.

Možda postoji još nedostataka koje zasada još nijesmo uočili, ah uglavnom partijska organizacija ove Brigade, iako mlada, počiva na zdravoj bazi i pravilno se razvija. Partij-

ska organizacija u stanju je da prebrodi i savlada samo jednim intenzivnim radom, uzajamnom pomoći i efikasnom kontrolom, sve zadatke koji se pred nju postavljaju. Nadamo se da ćemo ubrzo otkloniti postojeće nedostatke koje uočavamo i da će partijska organizacija ispuniti nade koje se u nju polažu.

MOJ RAD

Osnovni moj nedostatak otkako sam sekretar Partije ove Brigade bio je u tome što se, našavši se pred složenijim uslovima rada, nijesam odmah snašao, a što je pobudilo u meni sumnju u moju sposobnost. Očigledno je da je zbog toga i sam rad morao trpiti, pošto se ni sam nijesam u potpunosti mogao unijeti u sve postavljene probleme. Osjećao sam se priličite nesređen. Zato ni moja pomoć nije bila pravovremena i potpuna. Mislim .da sam se od toga sasvim *izliječio* i da sam od poslednjeg vremena uspio da dobijem potpuni pregled rada i stanja organizacije kao i da sam se u tom radu u cjelosti snašao.

Moj sadašnji rad uvjeren sam da ima mnogo manje nedostataka nego što je imao u početku. A najglavniji nedostatak kod mene, po mome mišljenju, jeste nedovoljna teoretska izgradnja koja unekoliko koči da moja volja za rad dođe do potpunog izražaja.

Sa drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

ZAMJENIK POL. KOMESARA
XII HERCEGOVAČKE N. O. U. BRIGADE

Novak Franc

BR. 16

**IZVEŠTAJ CENTRALNOG KOMITETA KP SLOVENIJE OD
12. MAJA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KP JUGOSLA-
VIJE O OPŠTOJ SITUACIJI U SLOVENIJI¹**

Centralni komitet
Komunističke partije Slovenije
12. maja 1944.

**CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE
JUGOSLAVIJE**

I. Opšta situacija

Opštu situaciju karakteriziraju sledeće činjenice:

1.) S obzirom na razvitak na velikim frontovima, pre svega s obzirom na pobeđe Crvene armije, dalje s obzirom na vojničke, unutarne političke i vanskopolitičke pobeđe nove Jugoslavije, konačno s obzirom na vojničke i političke uspehe Narodnog oslobodilačkog pokreta u Sloveniji — otpočeo se razvijati nov polet, a dati su svi uslovi za jedan buran, do sada još neviđen polet u ovom proleću odnosno letu, ukoliko ga ne bi silom sprečila jedna *naročita* nemačka presija, pobuđena opštom nemačkom situacijom u evropskom i svetskom masštabu.

2.) Nemačkih vojničkih mera koje bi naznačavale neku naročitu nemačku pripremu na mogućnost drugog fronta ili desant zapadnih saveznika — na slovenačkom teritoriju, pa čak ni u Primorskoj, za sada još nema. Mi budno pratimo razvitak vojničke i političke situacije u svim pokrajinama Slovenije, pa je u tom pogledu za sada moguće konstatovati jedino sledeće: Jaka utvrđenja na Primorskoj obali, inače obična osiguranja komunikacionih linija, pre svega velikih i značajnih, dalje nemačke tendencije da se ognjišta² borbe sa našim snagama prenesu od velikih komunikacionih linija dublje u unutrašnost, konačno zajedničke njemačko-belogardističke — plavogardističke tendencije da sa što većom efikasnošću sprečavaju početke i dalji razvitak novog poleta narodnooslobodilačkog pokreta. Kod svega toga angažovane

¹ Original (nišan na mašini, na srpskohrvatskom jeziku) u OADP SKJ br 6280 i Arhivu CK SK Slovenije.

² Trebalo-bi: žarišta.

nisu neke naročite snage, ali je njihova taktika uperena u to da sa snagama kojim raspolagaju nanesu što više štete. No, to nikako ne znači da se situacija ne može promeniti preko noći. Prema tome naša budnost i naši udarci upereni su u dva pravca: s jedne strane mobihzovati sve snage za razvitak novog poleta, naročito u Štajerskoj i Gorenjskoj, gde se postavlja pitanje skoro konačne mobilizacije svih narodnih snaga za NOV i POJ, a s druge strane biti budan prema svim mogućim eventualnostima i blagovremeno poduzeti sve mere ne samo za sačuvanje naše žive snage i za sačuvanje masa i pojedinih lica koja su se angažovala u narodnooslobodilačkom pokretu.

3.) Narodne izdajice svih boja iz lanske su godine vrlo mnogo naučile. Pre svega so³ naučile to da ne valja čekati, kako ih objektivni uslovi razkrajaju,⁴ nego da valja baš u onom vremenu, kad su objektivni uslovi za njih nepovoljni, preći u najveću vojničku i političku ofanzivu. Treba priznati da su u tom pogledu narodne izdajice naše partijske i OF-ovske organizacije bar na početku u mnogočem nadmašile. Mi smo sada poduzeli sve mere 'da taj njihov manevar sprečimo. Osnovna tendencija Rupnilcove bande sastoji se u tome da u vojničkom pogledu bace u ofanzivu one svoje snage koje su mesecima vežbali u Ljubljani, a u političkom pogledu da kolebljive narodne mase zavaravaju sa tobožnim svojim vezama sa Anslfzima, a što se tiče imućnijih slojeva, da pokušavaju za svaku cenu unašati klasnu diferencijaciju i svoju narodnu izdajničku rabotu svesti na pitanja klasne borbe. Osim toga po svemu se vidi da imaju ne samo Rupnik nego i ostale frakcije narodnih izdajica vrlo tesne i vrlo češće veze sa jugoslavenskim izbeglicama, da primaju od njih stalne direktive, odgovarajuće takođe vezama jugoslavenskih izbeglica sa reakcionarnim krugovima u zapadnom svijetu. U tom pogledu naročito je karakteristično da su izvesni sredinski i popovski krugovi, koji bi s obzirom na objektivne uslove već davno kapitulirali pred nama, postali uprkos naše pravilne linije širine vanredno naoštreni protiv nas. Vidi se da primaju stalne direktive iz nekog centra, u kojeg još sasvim poveravaju.⁵

Protiv te taktike i protiv tih nastrojenja mi poduzimamo sledeće:

U vojničkom pogledu zadavati što snažnije udarce švabransldm⁶ bandama, koje su pre kratko vreme podnele

³ su

⁴ razdvajaju, razbijaju, cepaju

⁵ potpuno veraju (imaju potpuno poverenje)

⁶ Vidi dok. br. 2, napomenu 2.

svečanu zakletvu Rupniku⁷ i koje žele manifestirati tako pred Nemcima kako pred zapadnim svetom svoju vojničku jakost. Prvi — u nekom smislu zbilja uništavajući — udarci uspjeli su nam na sektoru žužemberk — Trebnje.⁸ Ti su udarci u njihove redove uneli prilično veliku demoralizaciju. No, rukovodstvo tera ih dalje u vezi sa nemačkim intencijama, i taj posao svakako sa naše strane još nije svršen. U političkom pogledu naše su intencije sada uperene u što veće upotrebljivanje sve naše unutame političke širine, a da kod toga naravno ne sjednemo na rep špekulanata. Najrazličitim sredstama odpočinjemo borbu protiv unašanja klasne diferencijacije, za svu širinu koju omogućava opšta unutarna i vanskopolitička situacija.

4.) Po našem mišljenju naše su glavne zadaće izvesti sada u ovom vremenu što više potpuno dokončano [završiti] mobilizaciju narodnih snaga za NOV i POJ u Štajerskoj, Gorenjskoj i Koruškoj, u Primorskoj pojačati saradnju sa italijanskim antifašističkim elementom i što više potpomagati talijanski protivnemački oslobodilački pokret, na svim oslobođenim i kontroliranim teritorijama što više podići konkretnu izgradnju i na toj osnovici doprinjeti novom poletu. U tom su nam pogledu neverovatno mnogo pomogli *izbori*,⁹ koji su sa malim iznimcima zbilja dobro uspjeh i koji znače tako nov kadar iz masa kako opštu aktivizaciju narodnih masa. U vojničkom pogledu mi moramo [preduzeti] svu potrebnu budnost za svaku cenu prelaziti u nove ofanzivne operacije

⁷ Radi se o zakletvi kojom su domobranici, kao i sve nemačke vojničke i političke jedinice, morali potvrditi odanost svom vrhovnom komandantu Adolfu Hitleru. Prema odluci vrhovnog komesara Operativne zone Jadransko primorje (kojoj je pripadala i Ljubljanska pokrajina) Fridriha Rajnera (Friedrich Rainer) iz decembra 1943, ova zakletva je održana 20. aprila 1944, na Hitlerov rođendan, na stadionu u Ljubljani, posle svečane mise koju je održao Ljubljanski biskup dr Gregorij Rožman. Zakletvu je pročitao komandant „Organizacijskega štaba slovenskih domobrancev“ Franc Krener a zatim je Leon Rupnik (tadašnji šef pokrajinske uprave Ljubljanske pokrajine) održao govor u kome je pozvao na energičnu borbu protiv Narodno-oslobodilačke vojske. Na Kongresnom trgu je održana parada a u domobranskom domu na Taboru drugarsko veče.

Podrobnije o domobranstvu u 1944. i o ovoj zakletvi vidi četvrtu knjigu »Ljubljana v ilegali« (Ljubljana, 1970), članak Ivana Križnara »Slovensko domobranstvo« (str. 236—292, o zakletvi na str. 267—269) i članak dr Metoda Mikuža »Ljubljanski škof dr Gregorij Rožman in njesova okolica med NOB« (str. 320—360, o zakletvi na str. 340).

⁸ O borbama na sektoru Trebnje—žužemberk vidi napomenu br. 18 uz dok. br. 9.

⁹ Vidi napomenu br. 9 uz dok. br. 9. .

i sprečiti da nam neprijatelj prenošenjem ognjišta borbe u unutrašnjost sprečava naše vlastite ofanzivne operacije. Na tome se sada najozbiljnije radi.

II. Slabosti partijskih i OF-ovskih organizacija

Najveća opasnost u sadašnjem našem periodu kako za razvitak novog proletnog i letnog poleta tako i za podnošenje svih težkih momenata, koji su eventualno još pred nama, jesu sledeće slabosti partijskih i OF-ovskih naših organizacija, protiv kojih smo odpočeli baš sada jaku borbu kako u vojsci tako i na terenu:

a) U mnogim su mestima i sektorima partijske organizacije faktički prestale, da djeluju kao osnovni motor narodno oslobodilačkog pokreta. Svoj rad svele su na čisto formalna organizaciona pitanja, a ostalo prepustile partijcima po najrazbijačijim upravnim i drugim' linijama opšteg narodno oslobodilačkog pokreta. Mi sada djelujemo nato, da partijske organizacije opet postanu centar čitavog zbivanja — naravno ne na jedan sektaški način koji bi ikak ošteti¹⁰ našoj još potenciranoj širini narodno oslobodilačkog pokreta, nego na jedan, toj širini odgovarajući način.

b) Partijski i OF-ovski aktiv u mnogočemu se je zbirokratizirao, odpočeo se služiti administrativnim načinom i gubiti faktičke veze sa masama. Naročito u tom pogledu mi smo poduzeli sada mere i već imamo uspeha. Izbori su nam vrlo mnogo pomogli.

c) Karakterističko za naš aktiv je, da suviše ustraje na starim preživelim metodima rada, što više ne odgovara novim uslovima, i da zbog toga nije uvijek sposoban paralizirati inače slabo osnovane — bar u objektivnim pogledima slabo osnovane — tendencije neprijatelja. Takođe u tom pogledu mi preduzimamo sada sve mere.

d) Pojavlja se vrtoglavica od uspeha i nedovoljno gledanja u mogućnost još težkih preizkušnja.

III. Naše mere

Da bi sve te slabosti preodoleh i poduzeli uspešne mere kako za razvitak novog poleta tako i za uspešno podnašanje

¹⁶ Trebalo bi: koji bi na bilo koji način štetio.

eventualnih težih preizkušnja, mi smo poduzeli jednu jaču kampanju u partijskim organizacijama vojske i terena. Uvod u tu kampanju pretstavlja okružnica Centralnog komiteta,¹¹ koju prerađuju sada sve partijske organizacije, u koje smo takođe poslali potrebne instruktore. Osim toga u kratko će se vreme vršiti veće partijske konferencije.¹² Okružnicu pri-

¹¹ Odnosi se na cirkular CK KP Slovenije od 24. aprila 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 10/1, 15/IV).

¹² Partijska konferencija za Ljubljansku pokrajinu održana je 28. i 29. maja 1944. Ona je bila najpre sazvana za 21. i 22. maj, ali je dvaput odgađana, dok nije održana pomenutog datuma. Iz dopisa CK KP Slovenije o sazivu konferencije od 5. maja 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 10/1, gde je i dopis CK KP Slovenije od 11. maja 1944. 0 odgađanju konferencije) vidi se da bi na konferenciju obavezno trebalo da dođu: po dva člana okružnih komiteta, svi sekretari sreskih komiteta, sekretari bataljonskih i brigadnih biroa, sekretari divizijskih komiteta, pomoćnici komandanata mesta i područja i sekretari odreda. Konferencija je održana u Semiču. Od članova CK KP Slovenije bili su prisutni: Franc Leskošek, Miha Marinko. Vida Tomšič, Angela Ocepek, Pepca Kardelj, i, Boris Krajger, a od kandidata za članove CK: Viktor Avbelj i dr Aleš Bebler. Bilo je prisutno oko 150 delegata partijskih organizacija iz Ljubljanske pokrajine, među kojima i nekoliko gostiju iz Slovenačkog primorja i Gorenjske. Na konferenciji je Franc Leskošek Luka podneo referat o političkoj situaciji a Miha Marinko o kadrovima. Očuvani su: izveštaj o ovoj konferenciji, referati i drusi dokumenti (AIZDG u Ljubljani, f. 10/1, 283/V-10, 663/11 i 666/11 i ili).

U selu V. Lažna (1,5 km jugoistočno od Čepovana) 15. i 16. jula 1944. održana je *Treća pokrajinska partijska konferencija KPS za Slovenačko primorje*. Na njoj je bilo prisutno 86 delegata. Od članova CK KP Slovenije bili su prisutni Miha Marinko i Lidija Šentjurs, a kao gost France Bevk, predsednik POOF za Slovenačko primorje. Na konferenciji se uglavnom raspravljalo o lokalpatriotizmu i odnosu prema italijanskom narodu. France Popit je održao referat o izgradnji naše narodne vlasti, a Julij Beltram referat o privredi (vidi Arhiv CK SK Slovenije i AIZDG u Ljubljani, f. 533/11 i III). U Gorenjskoj je na Jelovici (u predelu zvanom »Na Mosteh«, iznad Rudna, kod železnika) 13—15. maja 1944. održano *prvo savetovanje političkih radnika za Gorenjsku*, poznato i kao prvo savetovanje aktivista OF za Gorenjsku. na kome je bilo prisutno preko 120 ljudi. Tom savetovanju su prisustvovali Boris Krajger, politički komesar Glavnog štaba NOV i PO Slovenije, Lidija šentjurs, Aleš Bebler i politički komesar 9. korpusa NOVJ Janez Hribar. O tom savetovanju, kao i o konferenciji »Delavske enotnosti«, održanoj odmah posle samog savetovanja vidi izveštaj i druge dokumente u AIZDG u Ljubljani. f. 436/II-2 i 662/1. Na Lipi (oko 4 km jugoistočno od Bočne) između Dobrovlja i Menine planine, 29. juna 1944. održano je savetovanje štajerskih aktivista. Očuvan je referat »Današnji položaj i naše naloge« (Današnji položaj i naši zadaci) koji je dr Aleš Bebler podneo na ovom savetovanju (Arhiv CK SK Slovenije, f. Štajerska — 1944; AIZDG u Ljubljani, f. 665/11). Od 13. do 15. jula 1944. zasedao je plenum Oblasnog komiteta KPS za Štajersku. Očuvane su konstatacije i zaključci sa ove sednice (Arhiv CK SK Slovenije, f. Štajerska — 1944)–

lažemo tom izveštaju. Veliku pažnju Centralni je komitet posvetio sada i partijskim organizacijama u vojsci.

Detaljnije naše mere izložiti će vam donosioc ovog izveštaja, drug Maček.¹³

IV. Nov kadar

S obzirom na razgranatost naših zadataka neophodno je bilo potrebno uvući nov kadar u sve sektore našeg rada. Mi nemamo više one mogućnosti direktne lične kontrole koju smo imali u ranijim periodima naše borbe. Treba je¹⁴ taj nov kadar osamosvojiti i u toku samog rada vaspitati ga. Naravno da taj kadar kod toga čini i veće ih manje pogreške, ali samo kroz borbu protiv tih pogrešaka i kroz faktičko osamostaljenje i vaspitanje tog kadra mi ćemo u relativno kratkom vremenu izgraditi novim, uslovima odgovarajući dovoljno jak aparat, koji će odgovarati svojim zadacima.

II. ORGANIZACIONI IZVEŠTAJ

Naš izveštaj po broju članova danas još neće biti potpuno tačan, pošto još nismo primili novih izveštaja o broju članstva i kandidata iz svih okružja i vojnih jedinica.

Slovenija je razdeljena na 5 oblasti. U 4 oblasti su oblasni komiteti, i to za Primorsko, Gorenjsko, Štajersko i Koruško.¹⁶ U takozvanoj Ljubljanskoj pokrajini nema oblasnog komiteta, budući da je .tu središte CK. Pored toga postojalo je Povereništvo CK za Primorsko, Koruško i Gorenjsko iz dvaju članova CK, Lidijske Šentjurc i Alekseja Beblera. Povereništvo se sada, nakon što smo Opozvali druga Beblera,¹⁷ svelo na samo jednog člana, koji će sada biti instruktor za te tri oblasti.

¹³ Ivan Maček Matija, član CK KP Slovenije i od 12. marta do 26. aprila 1944. načelnik odseka za notranje zadeve (unutrašnje poslove) kod SNOS-a (vidi zapisnik sa sednice IOOF u AIZDG u Ljubljani, f. 432).

¹⁴ potrebno je
¹⁵ osamostaliti

¹⁶ Iz dopisa CK KP Slovenije od 10. februara 1944. Oblasnom komitetu KP za Slovenačko primorje (original u Arhivu CK SK Slovenije, f. CK KPS — 1944) vidi se da su raniji pokrajinski komiteti KPS dobili nov naziv: oblasni komiteti KPS, prema odluci CK KP Slovenije prihvaćenoj 7. februara 1944. Ovaj datum promene naziva pomihije se i u drugim dokumentima.

¹⁷ Dokumenti ili depeša o opozivu dr Aleša Beblera iz Primorske nisu pronađeni. O njegovom dolasku u Dolenjsku vidi napomenu br. 36 uz dok. br. 26.

Primorsko ima 13 okružnih, komiteta, i

OK Kras:	285 članova KP 25 kandidata 719 članova ZKM ¹⁸ 6 sreskih komiteta
OK Trst:	80 članova KP 9 kandidata 170 članova ZKM 4 sreska komiteta
OK Brkini:	162 članova KP 137 kandidata 566 članova ZKM 8 okrajnih ¹⁹ komiteta
OK Tolmin:	145 članova KP 39 kandidata 212 članova ZKM 5 sreskih komiteta
OK Istra:	137 članova KP 52 kandidata 280 članova ZKM 4 sreska komiteta
OK Baški:	150 članova KP 17 kandidata 183 članova ZKM . 5 sreskih komiteta
OK Gorica:	167 članova KP 42 kandidata 500 članova ZKM 3 sreska komiteta
OK Pivka:	141 članova KP 79 kandidata 370 članova ZKM 5 sreskih komiteta
OK Brda:	152 članova KP ' 37 kandidata 280 članova ZKM 4 sreska komiteta

¹⁸ Zveza komunistične mladine

¹⁹ sreskih

OK Vipava:	242 članova KP 17 kandidata 480 članova ZKM 5 sreskih komiteta
OK Tržič: (Monfalcone)	37 članova KP 5 kandidata 58 članova ZKM 3 sreska komiteta
OK Idrija:	172 članova KP 25 kandidata 205 članova ZKM
OK Kanal:	142 članova KP 12 kandidata 197 članova ZKM 4 sreska komiteta

Gornji su izveštaji od marta o. g. Ranije su OK-i slali izveštaje samo oblasnim komitetima. Sada ih šalju izravno CK-u.

Partijske organizacije na Primorskom su brojno još slabije. Mnogo ima još dobrog kadra OF, naročito žena, koje bi trebalo primiti u Partiju. Pri Oblasnom komitetu postojala je Partijska škola²⁰ koju je svršilo 472 pitomca iz okružja i iz

²⁰ Odnosi se na Prvu pokrajinsku partijsku školu za Primorsku Sloveniju, koju su, počev od drugog tečaja, posećivali i kadrovi iz Gorenjske. Prema nekim podacima škola je počela da radi 27. oktobra 1943. a prema drugim trebalo je da započne prvi tečaj 31. oktobra 1943, (vidi napomenu br. 13 uz dok. br. 1 u 5. knjizi IX toma Zbornika). Početkom marta 1944, kada je trebalo da započne osmi tečaj, škola je, odlukom CK KP Slovenije od 1. marta 1944, ukinuta (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 535/11). Šesti tečaj doživeo je katastrofu: prilikom iznenadnog napada na Čerkno, 27. januara 1944 (vidi tom VI, knj. 10, dok. br. 173, 200, 226 i 227 i knj. 11, dok. br. 52) poginulo je što pitomaca što drugih partizana ukupno 47, ranjeno je 12 a tri su zarobljena (vidi poimenični spisak PK KPS za Gorenjsku iz tog perioda upućen CK KP Slovenije i podatke prikupljene 1964. u Arhivu CK SKS). Za sve vreme trajanja škole upravnik škole je bio Ivan Bratko Andrej, sekretar Hilarij Frančeškin, a nastavnici: Dušan Bravničar Veljko, Oskar Šavli Jaka i izvesno vreme Gregor Počkar. Školom je rukovodio Pokrajinski, odnosno Oblasni komitet KP za Primorsko a pomoć joj je pružao i Pokrajinski, odnosno Oblasni komitet KP za Gorenjsku. Tečajevi ove škole su trajali: prvi od 27. (31) oktobra do 9. novembra 1943 (35 pitomaca); drugi, verovatno, od 10. do 21. novembra 1943 (61 pitomac); treći od 23. novembra do 6. decembra 1943 (54 pitomca); četvrti od 8. do 22. decembra 1943 (43 pitomca); peti od 27. decembra 1943. do 8. januara 1944 (65 pitomaca); šesti od 11. do 29. januara 1944 (na početku 114 a prilikom napada 109 pitomaca); sedmi od 10. do 25. februara 1944 (23 pitomca);

vojske iz Primorske i Gorenjske. Tu smo školu zbog reorganizacije partijskih škola obustavili i organizovali pri okružnim komitetima i u divizijama partijske kurseve prema priloženom planu obuke.²¹ Na Primorskom radi 13 okružnih tehnika,²²

osmi, koji je trebalo da započne 1. marta (a već su se bila okupila 24 pitomca) bio je raspušten zbog ukidanja škole.

Druga partijska škola za Primorsku Sloveniju (koja se počev od trećeg tečaja, nazivala »Partijska škola za Primorsko Slovenijom Gorenjsko«) započela je 9. septembra 1944, i radila je sve do oslobođenja. Upravnik ove škole je bio Jože Lesar a instruktorica Anica Srimšek Kuhar. Između drugog i trećeg tečaja ove škole došlo je do jednomesečnog prekida rada zbog priprema barake u jaruzi blizu Sebelja, kuda se škola premestila posle dotadašnjeg stalnog premeštanja iz kraja u kraj gde je bila smeštena po kućama. Nastava u školi je obavljana prema planu nastave za partijske škole pri CK i pokrajinskim komitetima KP Slovenije. Ova škola je bila pod rukovodstvom CK KP Slovenije. Održano je sedam tečajeva: prvi od 9. do 21. septembra 1944 (26 pitomaca); drugi od 27. septembra do 10. oktobra 1944 (raspušten zbog hajke — 30 pitomaca); treći od 3. do 27. decembra 1944 (u jaruzi kod Zelina, raskrsnica puteva, 4,5 km jugozap. od Cerkna — 43 pitomca); četvrti od 4. do 26. januara 1945 (45 pitomaca); peti februara 1945 (spisak pitomaca nije pronađen); šesti od 1. do 23. marta 1945 (zaključen nekoliko dana ranije zbog ofanzive — 31 pitomac); sedmi od 25. aprila do 2. juna 1945 (19 pitomaca). Većinu ovih podataka, koji su uzeti iz arhivske građe Arhiva CK SK Slovenije i IZDG u Ljubljani, prikupila je Ivka Križnar-Jakulin.

²¹ Partijske škole pri okružnim komitetima i divizijama formirane su već krajem 1943. ili početkom 1944; u Slovenačkom primorju su, u okruzima, formirane ponovo marta 1944' (vidi dopis 9. korpusa NOVJ br. 45 od 15. marta 1944. Oblasnom komitetu KP Slovenije u AIZDG u Ljubljani, f. 535/II-1). Ove škole su se pridržavale »Nastavnog plana za partijske škole kod diviziia i okružnih komiteta« (AIZDG u Ljubljani, f. 442/III-2 i 654). Partijske škole pri okružnim komitetima ukinute su 15. jula 1944. zbog neujednačenog kvaliteta nastave i kvaliteta nastavnog kadra.

²² Prema podacima koje je do danas prikupila Darja Ravnihar, saradnik IZDG u Ljubljani (redakcija objavljuje samo naibitnije i najsigurnije izvode iz tih podataka), bile bi to sledeće tehnike:

Tehnika »Krn« -C-32

Formirana je krajem marta 1943. kao »tehnika za sever«. Smeštena je najpre u baraci iznad Boveca, prema planini Golobar (k. 1254, 5 km jugoistočno od Boveca). Već u maju 1943. preselila se u baraku u blizinu Čadrga (oko 4 km severno od Tolmina), u jarugu uz reku Tolminku. Posle dva meseca mirnog rada, kada je neprijatelj napao bolnicu u blizini, morala se povući na padine planine. U tom kraju je dočekala kapitulaciju Italije. U septembru se preselila u usamljenu planinsku kuću u Lazu, iznad Čadrga. Tu je dobila naziv tehnika »Krn«. Pošto je, krajem 1943, u njenoj neposrednoj blizini počela borba protiv Nemaca i Italijana, i pošto je jedan bunker s materijalom otkriven, sav ostali materijal prenet je na strme padine planine ispod litice zvane »Hudobrezno«, gde je postavljena mala baraka od slame. Nakon tri meseca rada tehnika se preselila visoko u Julijske Alpe i smeštena je u baraci veličine 6,30 X 3,50 m. Sagrađeni su skladište

jedna pri Oblasnom komitetu²³ a takođe su tehnike u svim brigadama, divizijama, u IX korpusu i u odredima²⁴ te jedna štamparija (Tiegel).²⁵

Oblasni komitet za Gorenjsko

Ima 4 okružna komiteta.

OK Jesenice sa:

- 7 sreskih komiteta
- 42 ćelije sa 210 članova KP
- 6 kandidata.
- O SKOJ-u nema izveštaja.

i podzemni bunker za sklanjanje materijala. Tehnika »Krn« je ovde radila punih sedam meseci. Kada se morala ponovo seliti, vratila se na staro mesto pod kamenom liticom. Bila je to jedna od većih tehnika koja je umnožavala časopise, periodičnu štampu, brošure, letke i svu ostalu literaturu.

Tehnika »Snežnik« — F-35

Kao tehnika za južnu Primorsku, formirana je maja 1943. iznad sela Gabrovica pri Crnem Kalu (oko 11 km severozapadno od Kopra), gde je bila smeštena u bunkeru veličine 2 X 2 m. Već krajem maja, kad je bunker slučajno otkriven, tehnika je prebačena u privremeni bunker kod sela Rožar (oko 2 km jugozapadno od Gabrovice pri Crnem Kalu), odnosno sela Stepani (oko 1,5 km jugozapadno od Gabrovice pri Crnem Kalu). Nov bunker je zatim iskopan na kamenom terenu južnih padina brda Tinjan (k. 365), prema r. Rižana. Kasnije, verovatno marta 1944, tehnika je s padina Tinjana prebačena iznad sela Osp (oko 3 km severozapadno od Crnog Kala) a onda u samo selo Osp, gde je u jesen 1944. dobila naziv »Snežnik«. Umnožavala je različit materijal za potrebe okruga: Slovenska Istra, Brkini i Pivka.

Tehnika »Matajur« — E-34

Do njenog formiranja došlo je na inicijativu Okružnog komiteta KP za Brda u julu 1943. Najpre je bila smeštena u podzemnom bunkeru iznad sela Kojško (oko 8 km severozapadno od Gorice). Posle kapitulacije Italije, kada su se prilike izmenile, radila je izvesno vreme u kući, a zatim ponovo, do marta, u bunkeru, u kome su bih smešteni i okružni forumi. Zbog većeg broja ljudi koji su u njoj radili, ona se tada odvojila i često selila iz kraja u kraj, jer je slabo pošumljen teren u tom predelu bio nepodesan za sklanjanje. Tuna 1944. tehnika »Matajur« je dobila šifra E-34. Od jula 1944. ona je, pored ostale literature, umnožavala glasilo 32. odnosno 30. NO divizije »Matajur«, na slovenačkom i italijanskom jeziku, i to u 2000 primeraka. Kada su formirane štamparije, njen rad je smanjen.

Tehnika »Porezen« — D-33

Formirana je 16. septembra 1943. Najpre je smeštena u starom bunkeru u selu Labinje (oko 2 km severoistočno od Cerkna). Pošto je

OK Kranj sa:

7 sreskih komiteta
53 čehje sa 289 članova KP i
42 kandidata.

O SKOJ-u nema izveštaja.

OK Kamnik imao je vehku provalu i hajku na naše kadrove.

kraj bio suviše udaljen od kolovoza, premestila se u bunker iznad imanja seljaka Obrama (Peter Lapajne) u Orehekovo Grapi. (Verovatno se odnosi na zaselak Grapa kod Oreheka, oko 2,5 km zapadno od Cerkna). Nemci su više puta dolazili u blizinu bunkera, ali ga nikad nisu otkrili. Tehnika je kasnije dobila šifru D-33, a posle 20. novembra 1944. spojila se s tehnikom R-46 i nastavila svoj rad za potrebe severne Primorske.

Tehnika »Doberdob« — Bojnik — K-40

Radila je na Banjškoj visoravni od septembra 1943. Najpre je bila smeštena u kraju zvanom Crni Kras (oko 9 km severoistočno od Kanala), u jedinoj kući koja je tamo postojala. Decembra 1944. prebačena je u Malu lažnu (predeo oko 8 km jugoistočno odčepovana), u kuću nekog seljaka, gde je, u podrumu, izrađen bunker za sklonište. Ovde je radila četiri meseca, ah su njeni radnici često morali da se povlače u brdo kada je neprijatelj dolazio u blizinu. Kasnije je tehnika prebačena u novi bunker sagrađen u prirodnoj jami, a radionica je smeštena u kući u novom kraju. Jednom prilikom, kada su se, zbog blizine neprijatelja, ljudi morali povući, bila je najpre spaljena kuća a zatim je otkriven i spaljen bunker. Izgubili su tri ciklostila, novu pisaču mašinu i veći deo ostalog materijala. Tehnika je 1944/1945. našla novo pribežište iznad sela Šebrelje (oko 6,5 km jugozapadno od Cerkna). Umnožavala je različitu literaturu, među kojom je najznačajnija Istorija VKP/b, u dva dela.

Tehnika »Čaven« — J-38

Novembra 1943. formirana je tehnika u Kalu nad Kanalom. Već u decembru te godine je izvestan deo drugova ove tehnike otišao da formira novu tehniku »Sabotin«, dok je od preostalog dela formirana tehnika »Čaven«, koja je nastavila rad u selu Rut (redakcija pretpostavlja da se odnosi na zaselak Rut kod Čepovana; na karti 1:100.000 nije označen), u kući Milke Murovec Ive, koja je kasnije postala član tehnike. Tehnika je radila za potrebe Kanalskog okružja. Njeni značajniji radovi su brošura dr Frana Zwittera (Cvitera) »Osnutek zgodovine Slovencev« i leci namenjeni italijanskim vojnicima i besarabcima. Pošto su Nemci dvaput upadali u kuću gde je bila smeštena, tehnika se prebacila u baraku sagrađenu u šumi, oko jedan sat udaljenoj od ranijeg smeštaja. Radila je skoro do oslobođenja.

Tehnika »Javornik« — G-36

Formirana je novembra 1943, ha inicijativu okružnih foruma za Vipavsku dolinu. Bila je smeštena u okolini sela štjak (oko 10 km severoistočno od Sežane). Proradila je tek decembra 1943. Dok neprijatelj nije kontrolisao ovaj teren, radila je po kućama; međutim, kada je, oktobra 1944, neprijatelj pojačao svoja uporišta, morala je

Mnogo je kadra ubijeno ili pohapšeno. Prema ranim izveštajima bilo je u OK Kamnik preko 500 članova KP. U Partiju su se ugorali razni tipovi, koji su prouzrokovali provalu. Provađa se reorganizacija i čistka. Novog izveštaja nemamo.

privremeno preći u primitivan podzemni bunker, a zatim je nastavila rad po kućama. Dok je bila smeštena po kućama, Nemci su je dvaput iznenadili, ali su se ljudi, s materijalom, pravovremeno sklonili. Ova tehnika je umnožavala različitu literaturu. Jedan od njenih najlepših radova je pesmarica Maksa Pirnika »Pesmi za mladenke«.

Tehnika »Nanos« — B-31

Počela se formirati decembra 1943. u blizini Predjame (oko 8 km severozapadno od Postojne). Smeštena je bila čas u kućama čas u bunkerima, a rad je sporo napredovao, jer su u početku radili u njoj ljudi koji nisu bili vešti tom poslu. Maja 1944. preselila je u podzemnu jamu, u koju se moglo ući jedino pomoću užeta, i tu je ostala do avgusta 1944. Krajem avgusta je prebačena u baraku, na dosta nepristupačno i sklonjeno mesto, a pred kraj godine na pl. Nanos.

Tehnika »Špik« — A-30

Formirana je krajem decembra i početkom januara 1944. u blizini sela Vojsko (oko 10 km severozapadno od Idrije), kao okružna tehnika za Idrijsko okružje. Radila je u primitivnom podzemnom bunkeru (u koji se ulazilo merdevinama), bez ventilacije, uz acetilensko osvetljenje. Zatim je, zbog neprikladnosti prostorije, prebačena u baraku od balvana, a posle dva meseca, zbog čestih dekonspiracija i napada, u šatore. Pošto je u kišovito vreme rad pod šatorima bio nemoguć, tehnika »Špik« je, prilikom reorganizacije, priključena tehnici »Jelenk« — A-30.

Tehnika »Grmada«

Počela je da se gradi 24. decembra 1943. na Krasu, u blizini s. Kazlje (oko 6,5 km severoistočno od Sežane). Organizovala su je tri druga, koji su stigli iz tehnike »Porezen«. Pošto ih je već za vreme same gradnje iznenadio neprijatelj, preselili su tehniku na drugo mesto, gde je ona započela da radi 24. januara 1944. Kasnije se još jednom selila. Umnožavala je različitu literaturu.

Tehnika »Sabotin« — H-37

Formirana je 4. januara 1944. u okolini s. Vogrsko (oko 7½* km jugoistočno od Gorice), šest meseci je radila u podzemnom bunkeru a zatim u šumi, odakle se u kasnu jesen, zbog zime, vratila u bunker. Umnožavala je različitu literaturu.

Tehnika »Slavnik« — N-43

Počela je raditi početkom 1944. u šumi ispod planine Snežnik, za potrebe okružja Pivka. Njoj je prethodila tehnika »Bistra« na terenu Ilirske Bistrice, koja je radila do kapitulacije Italije.

OK Škofja Loka ima prema posjedujem izveštaju 320 članova KP. U ovom je okružju najbolja organizacija. Odatle se crpu kadrovi za rukovodstvo za čitavo Gorenjsko.

Na Gorenjskom su partijski kursevi tek na početku i nema još tačnih izveštaja. Svako okružje ima sopstvenu tehniku²⁶ kao i Oblasni komitet.²⁷ Gorenjci takođe izkorištavaju

Redakcija pretpostavlja da je u te tehnike ubrojana i Tehnika »Jelenk« — A-30 — R-46.

Ona je formirana oktobra 1943. u blizini zaseoka Gačnik (imajući oko 2,5 km južno od Dolenje Trebuše). Prilikom reorganizacije dobila je šifru A-30, a kasnije se, kao i tehnika »Porezen«, spojila s tehnikom R-46. Iz brošure Dimitrova »Stalin in mednarodni Proletariat«, koju je ova tehnika umnožila februara 1944, vidi se da je ona tada bila i »Pokrajinska tehnika OF za Primorsko Slovenijo«.

Pored navedenih, tada su u Slovenačkom primorju, prema prikupljenim podacima, bile i sledeće tehnike:

Omladinska tehnika »Skala« — L-41

Nalazi se u blizini sela Gabrovica pri Črnem Kalu (oko 11 km severozapadno od Kopra). Bunker za nju pripremljen je već decembra 1943, a počela je da radi februara 1944. Posle, otprilike, mesec dana premestila se u podzemni podrum sa skrivenim ulazom, gde je radila pet meseci, a odatle je morala da se seli u drugi podzemni bunker. Zbog nepovoljnih zdravstvenih prilika (dva druga su obolela od tuberkuloze) u oktobru 1944. ona je ukinuta. Još u maju ova tehnika je ušla u sastav Pokrajinske tehnike za Slovensko Primorje i od juna je radila pod šifrom L-41. U početku je umnožavala uglavnom omladinsku literaturu a kasnije i ostalu.

Omladinska tehnika »Mlada« — M-42

Formirana je novembra 1943. u predelu Mala lažna (oko 8 km jugoistočno od Čepovana), na Trnovskoj visoravni. U početku je umnožavala isključivo omladinsku literaturu, a od maja 1944, kada je ušla u sastav Pokrajinske tehnike za Slovensko primorje, umnožavala je i svu ostalu literaturu. Juna 1944. dobila je šifru M-42. Prema jednim podacima ona je, navodno, u ofanzivi jula 1944. otkrivena i uništena, dok je, prema drugima, ona radila do oslobođenja.

Zatim su postojale tehnike u Trstu i tehnika »Morje« — O-44 u okolini Trsta.

²³ Odnosi se na Pokrajinsku tehniku za Slovensko primorje. Kap i u drugim pokrajinama Slovenije, ona je bila u stvari organizacioni centar svih tehnika i štamparija. Naime, već 1943. su u Primorskoj, Gorenjskoj i Štajerskoj postojali pokrajinski tehničari odgovorni za rad i organizaciju tehnika u određenoj pokrajini. U proleće 1944, međutim, došlo je do organizacije pokrajinskih tehnika, kao organizacionih centara, iz kojih se rukovodilo svim tehnikama i štamparijama. Na osnovu direktiva iz tih centara dolazilo je, s obzirom na potrebe i prilike, do reorganizacije, spajanja ili ukidanja tehnika. Centri su usmeravali rad, određivali tiraž, slali literaturu koju je trebalo umnožiti, snabdevali tehnike materijalom, organizovale foto-ateljee, izložbe i slično. S obzirom na tako svestranu delatnost ovih centara došlo je, postepeno, do formiranja raznih odeljenja prema granama navedenih delatnosti.

Takva Pokrajinska tehnika, kao organizacioni centar za Slovenačko primorje, formirana je rano u proleće 1944, posle dolaska druga

legalne štamparije za svoju štampu. Dobili su zadaću da prenesu te tiskare na sigurnu teritoriju, što će im prema posljednim izveštajima takođe uspeti. U industriji imadu takođe priličan broj odbora Delavske enotnosti. Oblasni komitet ima 7 članova,²⁸ agitprop 3 člana.²⁹ Agitpropi postoje i pri okružnim komitetima. Njihova je tehnika na visini.

Cirila Lukmana Anja iz Dolenjske. Ovaj se centar najviše zadržavao na Šebreljskoj visoravni, najduže kod seljaka ispod sela Pisanica (oko 3 km jugozapadno od Šebrelja). U početku je bio skroman, zbog malobrojnog kadra, ali se kasnije razvio. Najpre je formirano ciklostilno, grafičko, nabavno i gradbeno odeljenje, a kasnije i odeljenje za promet, kolportažu i intendanturu (Krali Jože: »Delež grafičnih delavcev pri razvoju slovenskih ilegalnih in partizanskih tiskam v letih 1940—1945«, članak u knjizi »Stoletnica grafičnih organizacij na Slovenskem«, str. 66—67). Za vreme ofanzive, 1945, deo ljudi iz centra smestio se u štampariji »Slovenija«, drugi deo u štampariji »Trilof«, a pojedinci su se zatekli i u drugim tehnikama, odakle su delovali do kraja rata.

⁴ Poznatije vojne tehnike iz tog vremena su »Toni«, »Rudi« i »Crni«.

²³ Verovatno se odnosi na prvu štampariju u Slovenačkom primorju »Ančka 222«. Ona je radila u selu Vogrsko (oko 7,5 km jugoistočno od Gorice) u podzemnom bunkeru u kući Jožeta Savora. Prvu manju štamparsku mašinu (tigel) i manji broj slova dobila je iz Budinove štamparije u Mirenu (oko 4,5 km jugozapadno od Gorice). Zbog nedovoljnog broja slova, štampanje je bilo veoma sporo, jer se svaka stranica morala slagati i štampati po dva puta. Iako je rad na pripremama prostorijske započeo već februara 1944, njeni prvi redovi su izašli tek u aprilu. Kasnije, kada je nabavljeno više slova, moglo se brže raditi. U leto 1944. je ova štamparija priključena štampariji »Julij 63«, odnosno štampariji »Slovenija« (vidi napomenu 22 uz dok. br. 145 u 8. knjizi IX toma Zbornika).

Uskoro posle formiranja štamparije »Ančka 222«, Propagandni odsek 9. korpusa NOVJ organizovao je svoju štampariju »Julij 63«, koja je taj naziv dobila po svom rukovodiocu Lucijanu Jakolinu Juliju. Štamparija je bila smeštena u teško pristupačnoj jaruzi u blizini Gorenje Trebuše. Posedovala je štamparsku mašinu »boston« (pokretanu nogom), koju je dobila iz Postojne. I ona je imala poteškoća sa štampanjem zbog nedovoljnog broja slova. Krajem jula ili početkom avgusta 1944. ovu je štampariju preuzela Pokrajinska tehnika KPS za Slovenačko primorje. U potpunosti je kadar iz štamparije »Ančka—222«, nabavljena su nova slova. Tako reorganizovana, štamparija se kasnije preselila u blizinu Stopnika (oko 2 km jugozapadno od Šebrelja) gde je dobila nov naziv »Doberdob«. Aprila 1945, zbog neprijateljeve ofanzive na Banjšku i Trnovsku visoravan, štamparija »Doberdob« je prestala da štampa. Njen rad je preuzela štamparija »Slovenija«. Podrobnije o ovim štamparijama vidi: Jože Krali, navedeni članak; Viktor Ilovar: »Tiskarna pri Savorjevih« (Vogrsko, 15. september 1958, str. 39—42) i »Razvoj tiskam in ciklostilnih tehnik v Slovenskem primorju« (Ljubljanska pravica, spominska izdaja ob otvorenju rekonstrukcij partizanskih tiskam pri Muzeju narodne osvoboditve LRS).

²⁰ U Gorenjskoj su u proleće 1944, prema podacima koje je prikupila Darja Ravnihar, postojale sledeće okružne tehnike:

Oblasni komitet za Štajersku

On je postavljen nanovo³⁰ te je premestio svoje sedište u sredinu, tako da ima sada vezu sa svim okružjima. Okružnih komiteta ima 14. Oni su sada nanovo formirani i postavljeni, i to: OK Litija, Revirji, Celje, Savinjska dolina, Sale-

Okružna tehnika KPS Selca (Selska odnosno Škofja Loka). Počela je da radi jula 1943. u s. Zali Log (oko 4,5 km jugozapadno od Železnika), kod Joža Jenšterla, najpre kao sreska a kasnije kao okružna tehnika, i nazivali su je »Crni dvor«. Avgusta 1944. premestila se u Davču (oko 4,5 km jugozapadno od Zalog Loga), ka Španu, u podrum ispod štale za koze. Prvi rukovodilac ove tehnike bio je Ivan Bertoncely Janoš, a izvesno vreme Silva Janša Darja, po kojoj je oktobra 1944. kada je ova poginula, tehnika dobila naziv »Darja«.

Okružna tehnika KPS Kranj. Počela je da radi u leto 1943. u bunkeru u stenama iznad s. Povšno (verovatno se odnosi na zaselak Povšnar ili Stara Povšna, oko 15 km severoistočno od Kranja, na desnoj obali Kokre). U jesen se prebacila u Kranj, u bunker kod Macarolovih gde je ostala do februara 1944. kada se vraća u dolinu Kokre. Najpre radi u gornjoj lovačkoj kući, zatim u Leskovcu (kamenolom na putu između zaselaka Slapar i Povšnar), pa u martu u Hajnriherovoj (Heinricher) lovačkoj kući, dok nije maja 1944. za nju dograđen bunker u dolini p. Lobnice (utiče u Kokru kod zaseoka Povšnar). Tu je dobila naziv »Taganrog« - »Jošt«. Ovu tehniku su 13. decembra 1944. otkrili Nemci i uništili.

Okružna tehnika KPS Kamnik počela je da radi u proleće 1943. u Duplici (oko 2 km južno od Kamnika), u kući Vengustovih. Ova se tehnika kasnije prebacila u brda iznad s. Vinje (oko 6 km jugozapadno od Moravča), gde joj se priključila rejonska tehnika za Zaslavje, koja je formirana već januara 1943. u šumama kod sela Petelinje (oko 2 km severoistočno od Dola pri Ljubljani). Nova udružena tehnika dobija šifru »T-2« i radi u Kramarevom silosu u zašeoku Oklo (oko 5 km jugoistočno od Domžala). Pošto rad ove tehnike nije mogao zadovoljiti potrebe okruga, formirano je više rejonskih tehnika. Ovu tehniku su u leto 1944. navodno, Nemci otkrili i uništili.

Okružna tehnika KPS za Jesenice počela je raditi u jesen 1943. u stenama doline r. Radovne, gde se više puta premeštala. Sredinom 1944. ova je tehnika dobila naziv »Planika«. Kada je, 20. septembra 1944. spaljena Srednja Radovna (danas Radovna, oko 11,5 km jugozapadno od Bleda), tehnika »Planika« se prebacila ka rejonskoj tehnici za Bohinj »Emil Škrjanc«. Obe tehnike su se udružile u tehniku »Zlatorog«, koja je bila na pl. Uskovnici (oko 4 km iznad Bohinjskog jezera).

O gorenjskim tehnikama i štamparijama vidi članak Ane Benedetič »Partizanske tehnike in tiskarne na Gorenjskem« u knjizi »Kranjski zbornik 1970«, v Kranju. 1970, izdala Skupščina občine Kranj ob petindvajsetletnici osvoboditve, str. 32—41.

²⁷ Odnosi se na Pokrajinsku tehniku, odnosno organizacioni centar pod koji su u proleće 1944. spadale sve tehnike i štamparije u Gorenjskoj (vidi napomenu br. 23) sve do, otprilike, maja 1944. kada su štamparije na sektoru Kamnika potčinjene direktno Centralnoj tehnici CK KP Slovenije (vidi napomenu br. 40). Pokrajinska tehnika za Gorenjsku je formirana početkom januara 1944. u Davči (oko 21 km zapadno od Škofje Loke), u podrumu kuće seljaka Podgrivera. U njoj je bilo i sedište pokrajinske agitprop komisije. Marta 1944. je

ško-Mislinjska dolina, Kozje—Brežice, Radeče—Laško, Ptuj, Maribor, Ljutomer, Murska Sobota, Dolnja Lendava, Smarje—Rogatec, Konjice—Slovenska Bistrica. Izveštaje smo dobili samo iz Litijske i Savinjske doline. Na Štajerskom bivalu su stalne provale i aretacije. Litijsko okružje ima 87 članova KP, a Savinjska dolina 32. Iz ostalih okružja nema još izveštaja. Stanje članstva je slabo. Vrlo je bilo teško postaviti forume u srezovima. Sreski komiteti se tek postavljaju. Morah smo poslati prilično kadrova iz Ljubljanske pokrajine. Partijski kurs postoji pri Oblasnom komitetu,³¹ u Koz-

prebačena u baraku, među stene, u neposrednoj blizini. Ovamo je došla i radio-tehnika. Formirana su odeljenja: najpre ciklostilno, kolportžno, odeljenje za snabdevanje i druga. Oktobra 1944. se u blizini smestio, u svom bunkeru, novoformirani grafički atelje. Novembra 1944. tehnika se seli u dvospratnu drvenu baraku, 200 m iznad kanjona gde se potok Zala izliva u Davču. Do nje se moglo doći stazom uklesanom u stene i merdevinama. Taj drveni bunker je imao deset prostorija. U blizini je bilo više manjih i većih skladišta, a postojala je i omanja (kasnije veća) elektrana. Na udaljenju od četvrt sata, u posebnom bunkeru, bili su smešteni slušaoci radija. U to vreme je u tehnici, zajedno s pomoćnim osobljem, bilo oko 30 ljudi, a pred sam kraj rata radilo je tu oko 50 ljudi. Ova pokrajinska tehnika je radila sve do marta 1945, kada su je, za vreme ofanzive, Nemci primetili, zbog čega je prestala da radi.

²⁸ Redakcija ne zna tačno na koje se članove Oblasnog komiteta odnosi, jer je stalno dolazilo do promena. Tako se krajem 1943. i početkom 1944. pominju u dokumentima kao članovi Oblasnog komiteta: Maks Krmelj, kao sekretar, Jože Sluga Lenart, Oskar Šavli Jaka i Vinko Hafner (poslednja trojica početkom 1944. odlaze na druge dužnosti), Jaka Štucin Cvetko Anton Peternej Igor, Avguštin Barle Ambrož (poginuo u napadu na partijsku školu u Čerknom 27. januara 1944) i Franc Kalan Evstahij (koji je kooptiran krajem 1943, ali ga CK KP Slovenije nije potvrdio za člana Oblasnog komiteta). Sredinom marta dolazi iz Dolenjske Bogdan Osolnik, koji postaje organizacioni sekretar Oblasnog komiteta. Maks Krmelj ostaje sekretar a kao članovi ostaju Jaka Štucin Cvetko i Anton Peternej Igor. Kasnije je primljena za člana komiteta Angelca Mahnič. (Podaci iz AIZDG u Ljubljani. F 649).

²⁹ U agitpropu Oblasnog komiteta KP Slovenije su takođe bile stalne promene. U martu 1944. pominju se kao članovi agitpropa: Adolf Arigler Bodin, Miloš Zihel (umro 3. februara 1945. u San Ferdinandu, kuda je otišao na lečenje zbog tuberkuloze, a sahranjen je u Barletti) i Ivan Potrč.

³⁰ Posle smrti sekretara Ignaca Voliča. (vidi napomenu br. 34) ostali su u novom Oblasnom komitetu KPS za Štajersku: Albin Vipotnik Strgar, Vojko Nemec, Cvetka Prapotnik Štefka, Tone Dvoimoč i Dušan Bole. (Podaci prema izjavama Sergeja Krajgera, inž. Pavia Žaucera, Vojka Nemeca i Dušana Bolea).

³¹ Oblasni komitet KPS za Štajersku je 12. marta 1944, pod br. 14/44, izvestio CK KP Slovenije da je 12. februara započeo prvi partijski tečaj pri Oblasnom komitetu, koji je trajao do 5. marta. Na tečaju, koji se pridržavao nastavnog plana za partijske škole pri CK i pokrajinskim komitetima, bilo je četrnaest drugarica i drugova, od kojih pet iz vojske a ostali s terena. (Ovaj izveštaj, sa imenima

janskom okružju. Tehnika radi pri Oblasnom komitetu u Kozjanskom³² i u Savinjskom okružju.³³ Literaturu primaju za sada, dok ne budu formirah svoju tehniku, većinom od tehnike pri CK.

Novi oblasni komitet se dobro uhvatio za posao. Uz pomoć koju mu pruži CK, Partija će se u najkraće vreme po-

pitomaca i njihovim ocenama, nalazi se u Arhivu CK SKS — Štajerska 1944, mapa 8, i u AIZDG u Ljubljani, f. 654 — poslednja mapa). Iz svedočanstava (očuvanih u AIZDG u Ljubljani, f. 654 — poslednja mapa) vidi se da je jedan tečaj održan od 14. marta do 3. aprila 1944. Iz drugih dokumenata se vidi da su ti tečajevi održavani oko Moravča (11,5 km istočno od Domžala). Prema izjavi Sergeja Krajgera, kasnije je ovim nižim pokrajinskim partijskim tečajevima rukovodio Franc Hribar Savinjšek. Prema podacima koje je sakupila Ivka Križnar (Arhiv CK SKS), ti tečajevi su trajali oko 14 dana a posećivalo ih je 15—20 pitomaca iz Štajerske i okruga Kamnik, i to iz vojske i s terena.

Istovremeno su održavani i tečajevi pri okružnim komitetima. Redakcija nije uspela sakupiti podatke o njima. Na primer: Agitprop Oblasnog komiteta KPS za Štajersku u svom izveštaju od 5. maja 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 654/III) navodi da je organizovan partijski tečaj pri OK KPS za Savinjsku dolinu, koji će trajati od 14. do 28. maja 1944. Trebalo je da započne 11. maja i traje 14 dana, ah je, pošto su neki pitonici zakasnili, započeo tek 14. maja 1944.

Posle ukidanja partijskih škola pri okružnim komitetima KPS, 15. jula 1944 (prema izjavi Sergeja Krajgera ti tečajevi nisu sasvim ukinuti, već su pri nekim okružnim komitetima nastavili svoj rad zbog velikih potreba), u avgusta je u Štajerskoj formirana pokrajinska partijska škola, pod kontrolom CK KP Slovenije. Iz Dolenjske su početkom avgusta, u tom cilju, u Štajersku upućeni Tončka Durjava i Miran Bertok, koji su rukovodili tom školom. Održano je pet tečajeva: prvi od 28. avgusta do 7. septembra 1944. iznad Ljubna (ob Savinji); drugi od 11. septembra do 4. oktobra 1944. iznad Ljubna; -treći od 7. do 31 oktobra 1944. iznad Ljubna, kod seljaka Praznika; četvrti od 4. do 23. novembra 1944. kod Osojnika iznad Luča; peti od 5. do 13. decembra 1944. na istom mesta. Poslednji tečaj je prekinut zbog ofanzive. Svaki tečaj je posećivalo 20—30 pitomaca iz vojske i s terena. (Podatke o ovoj školi je, na osnovu dokumenata iz Arhiva CK SK Slovenije i AIZDG u Ljubljani, sakupila Ivka Križnar-Jakulin).

³² Redakcija pretpostavlja da se odnosi na tehniku »Dušan«, kasnije nazvanu »France Prešeren«. Ova tehnika počinje da radi još 1942. Organizovali su je Sergej Krajger i Peter Stante Skala iz Pokrajinskog komiteta KPS za Štajersku, kod Marije Senica, Grabenske mame, u Sentvidu pri Planini, gde je tada bio smešten i Pokrajinski komitet. Radila je za potrebe predela Kozjansko. Tehnikom je rukovodio Ivan Lusar Dušan, po kome su je nazvali tehnika »Dušan«. Početkom 1944. je prebačena u podnožje Bohora, između sela Stranje (oko 6,5 km južno od Planine pri Sevnici) i zaseoka Ložice (oko 7,5 km južno od Planine pri Sevnici), gde je bila smeštena u smrekovoj šumi. Tada je već nosila naziv »France Prešeren«. Septembra 1944. tehnika se seli u prikrivenu baraku na padinama Bohora. U njoj tada radi dvanaest ljudi. Stampala je različitu literaturu — od časopisa do radio-vesti. Zbog izdajstva, tehnika je 26. februara 1945. otkrivena i veći deo osoblja je zarobljen.

dići. Partija je na Štajerskom još slaba. Članstva je približno 350 do 400. Napadno je da je na Štajerskom toliko okružja, čiji teren nije tako velik. Ipak je bilo potrebno dati novim, još neisprobanim kadrovima manji teren za delokrug. Kad se budu organizacije malo'podigle i kad se budu svuda postavili i obori OF, onda ćemo ujediniti po više okružja.

Sekretar Oblasnog komiteta drug Fric³⁴ je pao. Mesto njega šaljemo druga Beblera.³³

Oblasni komitet Koruško

Bio je formiran u novembru 1943. i reorganiziran u martu o. g. Sastoji se iz 5 članova.³⁶ Na Koruškom su 4 okružna

³³ U Savinjskom okrugu su u to vreme postojale (prema dosad prikupljenim podacima Darje Ravnihžir) dve tehnike: »Cankar« i »Robida«. Redakcija pretpostavlja da se ovde misli na tehniku »Cankar«, koja je počela da radi već januara 1943, na imanju seljaka Skutnika kod Sv. Miklavža (danas Miklavž pri Taboru, oko 17,5 km jugozapadno od Celja). Smeštena je bila u podzemnom bunkeru veličine 4X2 m, a kasnije je u blizini sagrađen još jedan bunker. Avgusta 1944, posle oslobođenja Zgomje Čavinjske doline tehnika »Cankar« se premestila iznad Gornjeg Grada, ali se posle upada neprijatelja ponovo vratila u okolinu Sv. Miklavža. O ovoj tehnici vidi članak Franca Hribara Savinjšeka »Tehnika Cankar« u knjizi »Med Mrzlico in Dobrovljami«, v Celju, ob desetletnici osvoboditve, 1955, str. 180.

³⁴ Ignac Voljč Fric, narodni heroj. CK KP Slovenije poslao ga je u proleće 1944. u Štajersku za sekretara Oblasnog komiteta KPS, ah je već za vreme prvog obilaska terena. 4. aprila 1944, poginuo u borbi s Nemcima u blizini Dravograda.

³⁵ Dr Aleš Bebler Primož. Redakcija predpostavlja da je on stigao u Štajersku u drugoj polovini juna 1944. Naime, 28. i 29. maja još je prisutan na partijskoj konferenciji za Ljubljansku pokrajinu a 29. juna već drži referat na savetovanju štajerskih aktivista (vidi napomenu br. 12).

³⁶ Prvi sačuvam akt Pokrajinskog komiteta KPS za Korušku nosi datum 22. oktobar 1943 (Arhiv CK SK Slovenije). Međutim, 6. novembra je PK KPS za severnu Sloveniju (koji je dotad obuhvatao Štajersku i istočnu Korušku) izvestio da Mežiški u Podjurski okrug, po odluci CK KP Slovenije od 16. oktobra 1943, spadaju u novoformirani Pokrajinski komitet KPS za Korušku (Arhiv. CK SK Slovenije), na osnovu čega se može zaključiti da je tada doneta odluka o formiranju posebnog PK KPS za Korušku. Prvi sekretar PK KPS za Korušku je bio Dušan Pirjevec Ahac a za članove su postavljeni Stane Bizjak Kostja i Ivan Bertonselj Johan. Pošto su poslednja dvojica došla u Koruškii tek u prvoj polovini januara 1944 (vidi izveštaj PK KPS za Korušku od 11. januara 1944), to je za člana PokrajihF'-komiteta kooptiran — verovatno već krajem novembra 1943 — Matija Verdnik Tomaž; manji sekretar Okružnog komiteta KPS za Korušku (vidi izveštaj PK KPS za Korušku od 3. decembra 1943). Nemci su 28. januara 1944, prilikom napada na bunker u kome je bio smešten PK KPS za Korušku (do napada je došlo zbog izdaje), teško ranili Matiju Verdnika, tako da je ovaj 1. februara, zbog sepse, pod-

komiteta, od kojih još nemamo izveštaja. OK Beijak, OK Celovec, OK Velikovec i OK Mežica. Članstva na Koruškem ima prema poslednjim izveštajima Oblasnog komiteta otprilike 170. Zato su međutim po industrijama prilično brojni odbori Delavske enotnosti. Nekoliko organizacija je također u KPA. Partija se rekrutiše iz Delavske enotnosti, na selu međutim od seljaka. Za zajedničko rukovodstvo postoji zajednički odbor iz članova KPA i KPS.³⁷ Sa nemačkim partijcima su prilične poteškoće, pošto su veliki oportunisti, ipak, uz našu pravilnu pohtičku liniju i uz pomoć koju pružamo KPA, položaj na Koruškem će se popraviti.

Ljubljanska pokrajina

Ima 5 okružja:

OK Novo Mesto: 210 članova KP
16 kandidata
447 članova ZKM
14 sreskih komiteta

legao ranama. U PK KPS za Korušku su ostala samo tri člana, dok 15. aprila 1944. nije stigao iz Dolenjske Pavle Žaucer Matjaž (vidi izveštaj tada već Oblasnog komiteta KPS za Korušku, br. 10/1-44 od 21. aprila 1944). Tada je došlo do reorganizacije ovog komiteta: Pavle Žaucer je postao sekretar, Dušan Pirjevec organizacioni sekretar a članovi su bili Ivan Bertoncej, Stane Bizjak i (prema izjavi Pavia Žaucera) Karei Prušnik Gašper, sekretar Pokrajinskog odbora OF za Korušku. Pomenuti dokumenti, kao i drugi iz kojih, su crpljeni ovi podaci, nalaze se u AIZDG u Ljubljani, f. 649.

³⁷ Radi se o privremenom komitetu preko koga bi Oblasni komitet KPS za Korušku pružio pomoć austrijskoj KP i razvoju partizanskog pokreta u Austriji. Najpre je, izgleda, takav komitet formiran još decembra 1943. sa predstavnicima KPA u Koruškoj, a zatim je trebalo, na osnovu sporazuma sa CK KPA, da dođe do formiranja takvog komiteta koji bi delovao na teritoriji čitave Koruške i Stajerske. Na osnovu različitih dokumenata i izjave Dušana Pirjeveca Ahaca, redakcija pretpostavlja da su u tom komitetu bili kao predstavnici Oblasnog komiteta KPS za Korušku Dušan Pirjevec Ahac i Matija Verdnik Tomaž a s austrijske strane Johan Kacjanka (Johann Kazianka), Konrad Puher (Pucher) Andreas i, kasnije, Peter Fišer (Fischer). Prema izjavi inž. Pavia Žaucera, posle formiranja novog Oblasnog komiteta KPS za Korušku ova veza sa predstavnicima KP Austrije je prekinuta. Iz nekih dokumenata (AIZDG u Ljubljani, f. 649/III) vidi se da je došlo do provale u redovima KP Austrije i do hapšenja Konrada Puhera i Petera Fišera. Vidi takođe knjigu Karla Prušnika Gašpera »Gamsi na plažu«, zapiski in spomini (Ljubljana, 1958, Glavni odbor Zveze borcev NOV Slovenije, založba »Borec«, str. 204—219 i članak dr Metoda Mikuža »Trojna (dvojna) interacionalistična akcija CK KPS (CK KPJ) na Koroškem med NOB od konca 1943 dalje« (u Zgodovinskem časopisu«, letnik XXIV, zvezek 3—4, leto 1970, Ljubljana, Izdaja Zgodovinsko društvo za Slovenijo, str 247—272).

OK Bela krajina:	245 članova KP 17 kandidata 580 članova ZKM 8 sreskih komiteta
OK Ritmica:	159 članova KP 23 kandidata 342 članova ZKM 6 sreskih komiteta
OK Notranjska:	156 članova KP 38 kandidata 380 članova ZKM 7. sreskih komiteta
OK Grosuplje:	95 članova KP 25 kandidata 224 članova ZKM 11 sreskih komiteta

U Ljubljanskoj pokrajini rade 3 grafičke tehnike sa jednom „Schnellpressom“³⁸ i sa 2 „Tiegelpresse“;³⁹ dalje radi odsek Centralne tehnike za Gorenjsko, Štajersko i Koroško⁴⁰ u

³⁸ U to vreme radila je brzoštamarska mašina dovezena, posle kapitulacije Italije, iz Novog Mesta u osnovnu školu u Dolnjoj Brigi (oko 13,5 km jugozapadno od Kočevja). Za vreme ofanzive oktobra 1943. Nemci su oštetili ovu mašinu, ab je ona uskoro bila ponovo osposobljena za rad. Tu je radila do maja 1944, kada je, zbog ofanzive, najpre sklonjena u šumu kod Dobije Brige a zatim prebačena na Goteniški Snežnik (t. t. 1289, oko 10,5 km jugozapadno od Kočevja), gde se od dveju štamarskih baza razvila u jesen 1944. štamarija »Triglav«. Pre toga je imala naziv Grafika 12—A.

³³ Jedna mala štamarska mašina (tigel) radila je u proleće 1944. u štamariji koja se od januara 1944. zvala *Grafika 13 A*. Ta je mašina, posle kapitulacije Italije, iz Novog Mesta dovezena u tehniku Urška 14, na Kraljevem kamenu na Kočevskom rogu (oko 19,5 km jugozapadno od Novog Mesta), gde su za nju sagradili posebnu baraku.

Druga mala štamarska mašina je već od 20. novembra 1943. radila pod samim vrhom Goteniškog Snežnika. Ova mašina je posle nemačke ofanzive u jesen 1943. evakuisana iz Kočevja, najpre u tehniku »Ivica«, na podnožju Snežnika, a uskoro zatim pod sam vrh, gde su je nezvanično nazivah »Ladopunkt« a zvanično *Grafika 11*. U jesen 1944. ova štamarija ulazi u sastav štamarije »Triglav«. Podrobnije o ovim štamarijama vidi Jože Krali, navedeni članak, str. 56—65.

⁴⁰ Štamarije na sektoru Kamnika, koji je dominirao Gorenjskom, Štajerskom i Koroškom, bile su do maja 1944. podređene Grafičkom odeljenju A Pokrajinske tehnike za Gorenjsku (vidi napomenu br. 27). Kada su formirane nartizanske štamarije u Škofje-luškom okrugu, štamarije u Kamniškom okrugu, zbog teškog održavanja veza preko Save s Pokrajinskom tehnikom za Gorenjsku u

bunkerima na Kamničkom sektoru sa jednom automatskom „Heidelbergpressom“⁴¹ i sa dve američke „Tiegelpresse“,⁴² a na Primorskom radi jedna „Tiegelpresse“.⁴³

Dalje imadu sva okružja svoje ciklostilne tehnike u Ljubljanskoj pokrajini,⁴⁴ na Primorskom,⁴⁵ i na Gorenjskom.⁴⁶

Davči, podređene su direktno Centralnoj tehnici KPS u Dolenjskoj, s kojom je održavanje veza, preko Save, na sektoru Litije. bilo mnogo lakše.

⁴¹ Tu štamparsku mašinu su nabavili tehničar za okrug Kamnik Karei Zupančič Žan i sekretar Okružnog komiteta KPS Kamnik Franc Zupančič Marjan iz Vajtove štamparije u Viru, kod Domžala, u dogovoru s njenim vlasnikom. Zatim su je rastavljenju, članovi VOS (Varnostno obvešćevalne službe) prevezli u zaselak Viševak, kod Vrha Sv. Trojice (danas Trojica oko 6,5 km jugozapadno od Moravča), gde su je smestili u pripremljene prostorije u podrumu Antona Rožiča. Štamparija je počela da radi u martu 1944, kada su seljaci, na inicijativu Okružnog komiteta, uveli električnu struju u tri obližnja sela. Tu je radila sve do juna 1944, kada je, u sukobima s Nemcima na tom terenu, nemačka mina pala na kuću u kojoj je bila štamparija. Iako je kuća izgorela, štamparska mašina je ostala neoštećena. ah je, zbog dekonspiracije prilikom gašenja požara, ostala neiskorišćena do septembra 1944, kada je prevezena u Zgornju Savinjsku dolinu. Ova štamparija je imala šifru 8 A ili 30 A.

⁴² Jedna manja štamparska mašina marke »Victoria«, koju su nazivali »amerikanka«, radila je pod šifrom 7—A od polovine februara do avgusta 1944. u šumi iznad sela Rudnik pri Radomljah (oko 7,5 km severozapadno od Domžala), "u podzemnom bunkeru. Tu mašinu su još sredinom decembra 1943, iz tvornice vate u Viru, kod Domžala, u dogovoru s vlasnikom, nabavili već napred pomenuti Karei Zupančič Žan i Franc Zupančič Marjan. Ona je najpre bila smeštena u Šrajevò ciglani u Radomljama (4 km severoistočno od Domžala), a zatim avgusta 1944, prebačena u dolinu Kamniške Bistrice. Krajem oktobra, prilikom prebacivanja na oslobođenu teritoriju u Zgornju Savinjsku dolinu, pala je s kola, te je bila prilično oštećena. Zato su je ostavili na Kamničkom sektoru, gde su je sakrili. Odatle je novembra 1944, preko sektora Moravča, prebačena u Belu krajinu, gde je, popravljena, radila u tehnici Glavnog štaba NOV i PO Slovenije.

Druga manja štamparska mašina marke »Victoria«, koja je, navodno, počela da radi početkom maja 1944, kao štamparija 4 M, u drvenoj baraci na brdu blizu sela Vinje pri Moravčah (oko 6 km jugozapadno od Moravča), konfiskovana je u tvornici »JUB« u Dolu pri Ljubljani. Nakon dva meseca prebačena je u šumu blizu Vrha Sv. Trajice, gde je radila do septembra 1944. Zatim su 18. septembra 1944, obe mašine, tj. 30 A i 4 M, prevezene u Zgornju Savinjsku dolinu.

⁴³ Vidi napomenu br. 25.

⁴⁴ Nešto više podataka, koji zahvataju i ovaj period, postoji o tehnikama: OK KPS Novo Mesto, OK KPS Notranjska i OK KPS Bela krajina, dok ih o tehnikama OK KPS Ribnica i OK KPS Grosuplje nema ih su veoma oskudni.

Tehnika OK KPS Novo Mesto je, prema nekim podacima, postojala već pre kapitulacije Jugoslavije, negde na Trškoj gori (oko 4,5 km severoistočno od Novog Mesta). Krajem avgusta 1941. tehničar OK KPS Ljuban Jakše Zveličar smestio je u konspirativnoj prostoru

Na Štajerskom imaju ciklostilske tehnike tri okružja,⁴⁷ dok ih u drugim okružjima tek formiraju. Gorenjski oblasni komitet ima još jednu svoju grafičku tehniku sa jednim „Tieg-lom“.⁴⁸ Dok su tehnike dobro formirane, fah nam s druge

riji hotela »Metropol« u Novom Mestu. U njoj su, pored pomenutog druga, radili Ciril Polajnar i Marjeta Vasič. Kada su, 16. marta 1942, ovi uhapšeni, ona se prebacuje u okolinu Novog Mesta a zatim u selo (Mala i Velika) Strmica, kod Šmarjete (oko 11 km severoistočno od Novog Mesta). Od novembra 1942. do aprila 1943. ona radi na Jagodniku (oko 7,5 km severno od Novog Mesta). Oдавde se seli na padine brda iznad sela Srednje Laknice (oko 3 km jugoistočno od Mokronoga), gde ostaje do septembra 1943. Posle toga je izvesno vreme smeštena na Taboru (k. 945, oko 5 km jugoistočno od sela Podstenice na Kočevskom rogu), a 1944. je radila u selu Občice (oko 4 km istočno od Podstenice). Rukovodstvo tehnike se često menjalo.

Tehnika OK KPS Cerknica, kasnije Notranjska tehnika, radila je od 1941. do u jesen 1943. kod OK KPS Cerknica. Posle spajanja OK KPS Cerknica i OK KPS Vrhnika (zaključak o spajanju ovih okruga donet je na sednici IOOF od 13. oktobra 1943, AIZDG u Ljubljani, f. 432) radi kao tehnika OK KPS za Notranjsku, odnosno kao Notranjska tehnika. U toku svog postojanja seli se oko petnaest puta po teritoriji Notranjske. Redakcija ne navodi krajeve njenog smeštaja, iako su oni poznati, zbog toga što se ne zna tačno u koje je vreme, i koliko, boravila u jednom kraju, a i neki podaci su kontradiktorni. Ona je, navodno, kraj rata dočekala u Kočevju. U ovoj tehnici je od 1942. do 1945. radio Franc Mlakar Gerik, koji je dugo bio i njen rukovodilac. Tehnika je radila pre svega za potrebe Notranjskog okruga. Poznato je da je u martu 1944. imala i svoju pomoćnu tehniku, formiranu od bivše tehnike OK KPS Vrhnika i PK KPS Vrhnika. Ova je umnožavala radio-vesti, razne cirkulare i formule, tj. sitniju štampu za potrebe tog dela Notranjskog okruga.

Belokranjski okrug je 1944. imao svoju *Belokranjsku tehniku*, januara 1944. nazvanu *tehnika 8 B*, a kasnije, od jula 1944. *Ciklo tehnika 13 A*. Ova je tehnika s jednim ciklostilom, septembra 1941. radila u »zidanici« ispod Tanče gore (oko 4,5 km jugozapadno od Črnomelj.) Od maja do septembra 1943. smeštena je u selu Ravnace (oko 6 km severozapadno od Metlike), u kući Jože Zlogar Ivanove, a zatim, do 2. oktobra, u Črnomelju, odakle se seli u Stražnji Vrh iznad Maverlena (oko 4,5 odnosno 6 km zapadno od Črnomelja), gde je radila do kraja 1943. a 1944. je radila u »zidanici« iznad Semiča. Belokranjska tehnika je krajem januara 1944. potčinjena Grafičkom odeljenju Centralne tehnike KP Slovenije, koje u Dolenjskoj ima istu ulogu kao pokrajinski organizacioni centri, odnosno pokrajinske tehnike u Gorenjskoj, Primorskoj i Štajerskoj. Početkom 1944. u njoj je radilo jedanaest ljudi, ah se taj broj stalno menjao, kao i njeni rukovodioci. Ova tehnika je umnožavala veoma različitu literaturu — od centralnih listova do sitnije štampe.

Verovatno je u to vreme postojala i tehnika OK KPS Ribnica. Zna se da je već krajem 1940. i početkom 1941. postojala partijska tehnika u Ribnici, a pominje se i septembra 1944. O tehnici OK KPS Grosuplje nema, za to vreme, nikakvih podataka.

⁴⁵ Vidi napomenu br. 22.

⁴⁸ Vidi napomenu br. 26.

" Redakcija pretpostavlja da se radi o sledećim tehnikama:

strane sposobnog stručnog personala, da bismo mogli udovoljavati potrebama štampe. U svim tehnikama namestih smo šegrte, tako da vaspitavamo potrebni stručni kadar.

Tehnika Staleško-mislinjskog OK KPS. Ona je od oktobra 1943. do početka marta 1944. bila smeštena u srušenoj zgradi zamka na Legenu (oko 3 km jugoistočno od Slovenj Gradeca), u podzemnoj prostoriji, zvanoj »Lipetov bunker«, veličine 5X5X2 m. Bunker se tako zvao po Slavku Gamsu Lipetu. Ova tehnika je u stvari počela da radi krajem 1942. i radila, je do sredine marta 1943, kao tehnika Pohorskog bataljona, u Spodnjem Razboru (razvučeno selo oko 7,5 km jugozapadno od Slovenj Gradeca), U/ bunkeru kod Rožea, nazvanom »Pri Roži«. Zatim je kratko vreme radila u šumi ispod imanja seljaka Rdečnika (oko 5 km zapadno od Šmiklavža), a u drugoj polovini aprila u Burčnikovoj šumi »Bure«, kod Šmiklavža (na karti nije pronađena) gde je ostala do 7. avgusta 1943, kada se vratila u »Lipetov bunker« na Legenu (vidi knjigu Bogdana Zolnira »Partizan« ski tisk ob Meži, Mislinji, Dravi«, založba Obzorja, Maribor, 1962, str. 62—74). Maja 1944. je iznad potočića Lepene, nadimanju Martina Povha iznad Škalskih Čirkovca, sagrađena tehnika »Skovik«, koja se smatra kao produžetak tehnike na Legenu. Radila je tu od juna do 12. septembra 1944, kada se preselila zapadno od porušenog zamka Vodriž (oko 2,5 km zapadno od Šmiklavža).. Ovde je sagrađena nova tehnika, koja je radila pod nazivom »Kajuh«. Od oktobra 1944. do oslobođenja baza tehnike »Kajuh« je bila na brdu Burcu (na kartama nije pronađeno), ispod Šmiklavža, u Mislinjskoj dolini. Vidi Bogdan Zolnir, n. d., str. 95—102 i 145—153; Milan Ževart: »Po sledovih narodno oslobodilne vojne v mariborskem okraju«, založba Obzorja, Maribor, 1962. str. 98, 250 i 307.

Tehnika »Lacko«

Februara 1944. je formirana u kući Julijane čus u Muretincima (oko 10 km jugoistočno od Ptuja) Tu je radila do jula, kada je morala da se povuče. U septembru, se nastanila u Stogovcima (oko 11 km jugozapadno od Ptuja), ispod Ptuijske gore gde je radila do oslobođenja (vidi Milan Ževart, n. d., str. 188, 235 i 299).

Prema podacima iz pomenute knjige Milana Ževarta (str. 137 i 213) vidi se da je 1943. i početkom 1944, kod porodice Kerenčič u Pesnici, postojala i *okružna tehnika Maribor*. Jedna mašina za umnožavanje bila je na tavanu Kerenčićeve kuće a druga je radila kod suseda Ula.

Okružna tehnika za Revirje (naziv za bazen ugljenokopa Trbovlje, Zagorje, Hrastnik), prema podacima koje je prikupila Darja Ravnihar, saradnik IZDG u Ljubljani, formirana je krajem 1943. ili početkom 1944. na južnim padinama pi. Mrzlice (k. 1051, 4,5 km severoistočno od Trbovlja), kod Kala (selo i t. t. 958, 4,5 km istočno od Trbovlja). Više puta se, zbog blizine neprijatelja, morala premeštati iz jednog kraja u drugi, na primer: na Smohor (oko 5 km severozapadno od Laškog) u Zagreben (zaselak, oko 6 km severozapadno od Laškog) itd. Ova tehnika je 15. avgusta 1944, dobila ime, po narodnom heroju, Tehnika »Lojze Hohkraut«. Radila je sve do oslobođenja.

⁴⁸ Odnosi se na štamparsku mašinu koja je krajem marta 1944, pod nazivom štamparija »Julija«, počela da radi u podzemnom bunkera, četvrt sata udaljenom od sela Log (oko 7 km jugozapadno od Škofje Loke), na desnoj obali Poljanske Sore. Mašinu su iz Pogačnikove štamparije »Kolektor« u Stražišču, kod Kranja, nabavili Edo

U centralnoj grafičkoj tehnici⁴⁹ izlaze sledeći listovi:

	puta	komada			
Slovenski poročevalec ⁵⁰	3—4 mesečno	u nakladi	od	5.500 -	
Ljudska pravica ⁵¹	3—4	<i>tt</i>	<i>tt tr tt</i>	5.500	
Kmečki glas ⁵²	1—2	<i>tt</i>	<i>tt ti</i>	5.500	
Mladina ³³	1—2	<i>tt</i>	<i>tt if tr</i>	3.600	
Mlada pest ⁵⁴	1	<i>tt</i>	<i>tt " RT</i>	3.600	
Naša žena ⁵⁵	1	<i>tt</i>	<i>ft tt tt</i>	3.500	
Pionir ⁵⁶	1	<i>tt</i>	<i>tt ft ti</i>	4.400	
Slovenski partizan ⁵⁷	2	<i>tt</i>	<i>tf tt "</i>	4.200	
Pregled dogodkov ⁵⁸	8—10	<i>it</i>	<i>tt ti tt</i>	2.200	
Partijske brošure			<i>tt tt ' ft</i>	3.600	
Brošure SNOS-a ⁵⁹			<i>tt tt "</i>	8.200	
Uradni list ⁶⁰	1	<i>ft</i>	<i>tt tt tt</i>	5.500	
Vestnik ⁶¹	1	<i>rt</i>	<i>tt ii tt</i>	800	

Berger Don i Nasta Sešek Julija, po kojoj je štamparija dobila ime. Krajem jula 1944. štamparija je prebačena u podzemni bunker kraj reke Sofe, kod sela Brode (oko 5 km jugozapadno od Škofje Loke). Tu je radila kratko vreme, jer su je već 23. avgusta 1944. otkrili domobrane! iz Škofje Loke. Osoblje je uspeo da se povuče, ali je sav inventar uništen. Vidi Ana Benedetič, n. d., str. 38.

⁴³ Odnosi se na Grafičko odeljenje Centralne tehnike KP Slovenije, kojoj su bile potčinjene partizanske štamparije u Dolenjskoj i, od maja 1944, na kamniškom sektora. Ovde se konkretno misli na štamparije objašnjene pod napomenom 38 i 39 koje su u to vreme štampale pomenutu literaturu.

»Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 8951—8955.

⁵¹ Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 8553.

⁵² Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 8529—8531.

⁵³ Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 8584—8588.

⁵⁴ Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 8570.

⁵⁵ Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 8655—8657.

⁵⁶ Odnosi se na „Slovenski pionir“. Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 8948—8950.

⁵⁷ Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 3925.

⁵⁸ Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 8799.

⁵⁹ U to vreme su izašle sledeće brošure: »Lenin—Stalin«. „O partiji“ (Bibliografija NOR-a, b. j. 5895); Boris Kidrič: „O graditvi narodne oblasti in slovenske državnosti v okviru Federativne Jugoslavije“ (Bibliografija NOR-a, b. j. 5575) i „Sklepi in odloki — Prvo zasedanje slovenskega narodnoosvobodilnega sveta“ (Bibliografija NOR-a, b. j. 7062). Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 447—448, 5574—5580 i 7061—7065.

⁶⁰ Odnosi se na „Uradni list slovenskega narodno-osvobodilnega sveta“ (vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 9007—9008).

⁶¹ Odnosi se na „Vestnik“, službeno glasilo Glavnega štaba NOV in PO Slovenije (vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 4180).

Primorske ciklostilske tehnike

	puta					komada
Slovenski poročevalec	3—4	mesečno	u	nakladi	od	3.500
Ljudska pravica	3—4	„	„	„	„	3.500
Kmečki glas	1—2	„	„	„	„	3.500
Mladina	1—2	„	„	„	„	3.500
Mlada pest	1	„	„	„	„	3.500
Primorka (Naša žena) ⁶²	1	„	„	„	„	3.500
Pionir (Mladi rod) ⁶³	1	„	„	„	„	3.500

Gorenjska tehnika

	puta					komada
Slovenski poročevalec (gor. izdaja)	3—4	mesečno	u	nakladi	od	3.000
Ljudska pravica	3—4	11	li	it	11	3.000
Kmečki glas	1—2	)>	li	ti	li	2.500
Mladina	1—2	li	il	li	li	3.000
Naša žena	1	il	li	il	li	3.000

Štajerska tehnika

Slovenski poročevalec (štajerska izdaja)

Štajerski kurir⁶⁴

Mladina,⁶⁵ Radijski vestnik.⁶⁶

Naklada nam ovde nije poznata, a po svoj prilici nije osobito visoka.

⁶² Verovatno se odnosi na primorsko izdanje lista „Naša žena“ (vidi napomenu br. 62), a izlazio je i list „Slovenka“ (vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 8944).

⁶³ Odnosi se na izdanje pionirskog lista za Slovenačko primorje pod naslovom „Mladi rod“ (vidi Biografiju NOR-a, b. j. 8580).

“ Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 4015.

⁶⁵ Verovatno se misli na štajersko izdanje lista „Mladina“ (vidi napomenu br. 53).

⁶⁶ Verovatno se odnosi na „Radio vestnik“, koji je 1945. izlazio pod naslovom „Radio poročila“, a izdavač je bila tehnika „Cankar“. Očuvam su samo sledeći brojevi: br. 60 od 4. avgusta, br. 61 od 6. avgusta, br. 66 od 18. avgusta i br. 81 od 22. septembra 1944. i br. 2, 4, 5, 9 i 10 od 16, 20, 23. januara i 1. i 3. februara 1945 (AIZDG u Ljubljani, NO tisk P/360).

Ljubljana

Slovenski poročevalec (ljubljska izdaja)
Ljudska pravica
Delavska enotnost⁶⁷
Naša žena
Mladina
Pionir⁶⁸

Pored redovnih publikacija, Centralna je grafika štampala u mesecu aprilu još:

	komada
letak: „Slovenke“ ⁶³ u nakladi od	10.000
letak: „Sodba londonskoga radia“ ⁷⁰ u nakladi od	10.000
pesem: „Himna Sovjetske Zveze“ ⁷¹ u nakladi od	20.000
letak: „Volitve“ ⁷² u nakladi od	5.400
letak: „Rusi na Čehoslovaškom in v Romuniji“ ⁷³	20.000
letak: „Obdelajmo vso zemljo“ ⁷⁴	20.000
slike: Maršal Tito (velike) ⁷⁵	650
brošure: „Tri leta osvobodilne fronte“ ⁷⁶	8.580
letak: „Svobodne volitve“ ⁷⁷	4.000

⁶⁷ Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 8399—8402.

⁶⁸ Izišao je samo prvi broj (decembra 1943). U Bibliografiji NOR-a (b. j. 8949) ovaj list je registrovan pod naslovom „Slovenski pionir“. Nisu svi listovi koji su izlazili u Ljubljani bili preštampana izdanja centralnih listova, već su neki (kao, npr., „Naša žena“) bili samostalna izdanja.

⁶⁹ AIZDG u Ljubljani, NO tisk, f. D/XI — 2.

-o AIZDG u Ljubljani, NO tisk, f. D/IX—5.

« AIZDG u Ljubljani, NO tisk, f. D/XXV—2.

U to vreme su, u vezi sa izborima, izašla tri letka (vidi napomenu br. 9 uz dok. br. 9): »Slovenske prvič soodločajo pri ureditvi domačega kraja«, »Slovenska žena si je sama priborila volilno pravico« i »Vsi na volitve«. Ovde se, verovatno, misli na ovaj poslednji letak, veliki plakat, veličine 60 X 30 cm, koji je ilustrirao Janez Subic, a nalazi se u AIZDG u Ljubljani, NO tisk, među ilustriranim plakatima. Svaki od njih izašao je u 5.400 primeraka.

⁷³ Odnosi se na letak „Rdeća armada v Čehoslovaški in v Romuniji“ (AIZDG u Ljubljani, NO tisk, f. D/II-4).

- « AIZDG u Ljubljani, NO tisk, f. D/VI—1.

⁷⁴ AIZDG u Ljubljani, NO tisk, među ilustriranim plakatima.

⁷⁵ Bibliografija NOR-a, b. j. 450, b. j. 5587.

⁷⁶ Odnosi se na plakat „Pot v svobodu — svobodne volitve“ (AIZDG u Ljubljani, NO tisk, među ilustriranim plakatima).

„ „III kongres mladine (USOJ)” ⁷⁸	10.000
letak: „1. maj” ⁷⁹	15.000
„ „Domobranci” ⁸⁰	20.000
„ „Slovincem” ⁸¹	6.000
časopis: Pregled dogodkov	2.600

Partija u vojsci VII. korpusa

U VII korpusu su XV i XVIII divizija. U svakoj diviziji je divizijski partijski komitet i politodel. U brigadama je sekretar partije. U bataljonima su partijski biro i četni sekretar.

XV divizija, IV brigada:⁸²

215 članova, 53 kandidata, 204 članova ZKM

XV divizija, V brigada:⁸³

271 članova, 40 kandidata, 251 članova ZKM

XV divizija, XII brigada:

124 članova, 28 kandidata, 134 članova ZKM

XV divizija, XV brigada:⁸⁴

145 članova, 38 kandidata, 162 članova ZKM

Artilerija 75 članova, 26 kandidata, 71 članova ZKM

XVIII divizija, VIII brigada:⁸⁵

103 članova, 35 kandidata, 164 članova ZKM

XVIII divizija, IX brigada:

152 članova, 49 kandidata, 128 članova ZKM

XVIII divizija, X brigada:⁸⁶

145 članova, 43 kandidata, 170 članova ZKM

⁷⁸ Odnosi se na plakat „Z borbo in delom za II kongres” (AIZDG, NO tisk, među ilustrovanim plakatima).

⁷⁹ Odnosi se na letak „Živel 1. maj” (AIZDG u Ljubljani, NO tisk, f. D/X—2).

⁸⁰ Odnosi se na letak „Domobranci — domobranske družine” (AIZDG u Ljubljani, NO tisk, f. D/XV—3).

⁸¹ U to vreme štampan je letak „Slovenskemu delavstvu za 1. maj” (AIZDG u Ljubljani, NO tisk, f. D/X—2). Podatke o tome na koje se letke odnosi dao je Jože Krali.

⁸² To jest: 4. slovenačka NOU brigada „Matija Gubec”.

⁶³ To jest: 5. slovenačka NOU brigada „Ivan Cankar”.

⁸⁴ To jest: 15. slovenačka NO brigada „Belokranjska”.

⁸⁵ To jest: 8. slovenačka NO brigada „Fran Levstik”.

⁸⁶ To jest: 10. slovenačka NO brigada „Ljubljanska”.

Dolenjski odred:

66 članova, 27 kandidata, 80 članova ZKM

Belokranjski odred:

57 članova, 16 kandidata, 102 članova ZKM

Notranjski odred:

82 članova, 37 kandidata, 127 članova ZKM

Istrski odred:

45 članova, 17 kandidata, 82 članova ZKM

Iz područja i komandi mesta, kao Vojske državne varnosti,⁸⁷ nemamo još izveštaja. Prema informacijama tu Partija nije slaba, jer se momčad rekrutiše od starili partizana.

IX korpus

XXX divizija:

552 članova, 94 kandidata, 572 članova ZKM

XXXI divizija:

482 članova, 102 kandidata, 535 članova ZKM

Južnoprimorski odred:

72 članova, 38 kandidata, 72 članova ZKM

Briško-beneški odred:

68 članova, 24 kandidata, 92 članova ZKM

Gorenjski odred:

180 članova, 40 kandidata, 100 članova ZKM

Dolomitski odred:

54 članova, 17 kandidata, 63 članova ZKM

Idrijsko-tolminski odred:

48 članova, 12 kandidata, 45 članova ZKM

Zapadnokoroški odred:

17 članova, 32 kandidata, 25 članova ZKM

To su stari izveštaji, a broj se je međuvremeno već povećao.

⁸⁷ Od Vojske državne varnosti je očuvano samo nekoliko partijskih izveštaja 2. brigade, koja je bila u Slovenačkom primorju (AIZDG u Ljubljani, f. 537/11).

IV operativna zona

XIV divizija, I brigada: ⁸⁸		
66 članova,	4 kandidata,	65 članova ZKM
XIV divizija, II brigada: ⁸⁹		
67 članova,	4 kandidata,	33 članova ZKM
XIV divizija, XIII brigada: ⁹⁰		
55 članova,	— „	26 članova ZKM
Štab i zaštita:		
18 članova,	4 kandidata,	6 članova ZKM
Odredi:		
Pohorski odred:		
45 članova,	28 kandidata,	65 članova ZKM
Kozjanski odred:		
32 članova,	16 kandidata,	42 članova ZKM
Kamniško-savinjski odred:		
92 članova,	32 kandidata,	103 članova ZKM
Vzhodnolcoroški odred:		
17 članova,	5 kandidata	32 članova ZKM
VI brigada Slavka Šlanda:		
80 članova,	27 kandidata,	70 članova ZKM
Brigada Miloša Zidanška:		
72 članova,	32 kandidata,	83 članova ZKM

To su novi izveštaji:⁹¹ Vojne jedinice su još male, zato je i manji broj partijaca. Partija na-terenu i u vojsci na Štajerskom je još mlada. Stari su kadrovi pali. Novi su kadrovi još neizgrađeni i vrlo oportunistički. No svi su uslovi za čvrst polet uprkos tome da je na Štajerskom velik neprijateljski teror, koji se naročito ispoljavao protiv radničke klase. Velike aretacije i streljanja u Mariboru, Celju i revirima

⁸⁸ To jest: 1. slovenačka NOU brigada „Tone Tomšič“:

⁸⁹ To jest: 2. slovenačka NOU brigada „Ljubo Šercer“.

⁹⁰ To jest: 13. slovenačka NO brigada „Mirko Bračič“.

⁹¹ O nekim napred pomenutim jedinicama očuvan je veći a o drugim manji broj partijskih izveštaja za 1944. Oni se nalaze u različitim fasciklima u AIZDG u Ljubljani ili CK SK Slovenije.

nisu pokolebale radnike.⁹² Sve seobe seljačkog stanovništva⁹³ takođe nisu pokolebale stanovništva.

Detaljniji izveštaj će vam podati usmeno drag Maček. U prilogu vam šaljem još važan materijal koji se nanosi na KPJ,⁹⁴ Vranov izveštaj⁹³ za KPJ i izveštaj iz Koruške koji se nanosi na političku situaciju i na odnose do KPA.⁹⁰

Dok saberemo sav materijal i da dobijemo nove izveštaje od naših OK i OB K. slati ćemo vam opširan izveštaj kao celinu.

Sa drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Za

M. P.
sekretar:
Leskošek⁹⁷

0 streljanju talaca u Štajerskoj vidi knjigu „Poslovilna pisma žrtev za svobodu. Druga razširjena in dopolnjena izdaja poslovilnih-pisem za svobodu ustreljenih v okupirani slovenski Štajerski. Izdala Muzej narodne osvoboditve Maribor in Muzej revolucije Celje, 1969, založba „Obzorja“, „Maribor“. U njoj su objavljeni spiskovi streljanih od 1941. do 1945. godine.

⁵³ O seobama štajerskog stanovništva vidi knjigu Toneta Ferencca „Nacistična razarodovalna politika v Sloveniji v letih 1941—1945, Knjižnica NOV in POS 35, Maribor, 1968“.

^M Redakcija ne zna na koje se materijale odnosi u vezi s Komunističkom partijom Italije.. U Arhivu CK SK Slovenije i IZDG u Ljubljani postoji više dokumenata koji govore o odnosima s KP Italije.

⁰⁵ Taj izveštaj dr Antona Vratuše nije pronađen.

Verovatno se odnosi na izveštaj Oblasnog komiteta br. 39/111—44 od 13. aprila 1944. (AIZDG u Ljubljani, f. 649/III—5).

^T Franc Leskošek Luka

BR. 17

IZVEŠTAJ KOMANDANTA 10. KORPUSA NOVJ OD 12. MAJA 1944. OBLASNOM KOMITETU KP HRVATSKE ZA ZAGREBAČKU OBLAST O STANJU U POTČINJENIM JEDINICAMA¹

Vlado Matetic²
12/V—1944.

OBLASNOM KOMITETU K.P.H. ZA ZAGREBAČKU OBLAST

Dragi drugovi,

Primio sam Vaše pismo.³ Do sada sam Vam se javio dva puta. Ne znam da li ste pisma primili. Od sada biću češći i izvještavati Vas o svemu što ima značaja.

Juče sam bio prisutan na kotarskoj part. konf. Zlatar. Drugarica Lepa ima gripu i nije mogla biti prisutna. Danas joj je malo bolje, ali još uvijek je bolesna. Zapažanja drugova bila su slaba. Sve je to mlad i neiskusni kadar ali obećava polet u radu, ako se bude pravilno radilo. Diskusija je bila vrlo slaba, a predloga uopće nije bilo. Prema zaključku drugova iz O.K. ovo je bila najslabija konferencija.

10. ov. mj. formirali smo I zagorsku brigadu.¹ Formiranje je izvršeno svečano i borci su bili zadovoljni što su stupili u jaču formaciju. U sastav brigade ušli su Ud. bat. Zap. grupe i II i III bat. Zagorskog odreda. Štab brigade izmijenjen je usled promjene koje su međuvremeno nastale, tako da izgleda: kdant Šrkljan Mato, do sada kdant Zagrebač. Odreda, komesar Srnc,⁵ do sada komesar ud. bat., zamj. komesara Rok,⁶ član O. K, načelnik štaba Šutler Stjepan, biv. domobranac, 9 mj. part. vrlo hrabar, rez. oficir.

¹ Snimak originala (pisanog olovkom latinicom) u AVII, mikrofilm CK KPH—46/523—525.

² Komandant 10. korpusa NOVJ.

³ Vidi AVII, mikrofilm CK KPH—41/568—570: pismo Oblasnog komiteta KPH za Zagrebačku oblast od 3. maja 1944. o održavanju partijskih konferencija i akcijama 32. i 33. divizije.

⁴ Brigada je formirana od Udarnog bataljona Zapadne grupe NOP odreda i dva bataljona Zagorskog NOP odreda (AVII, rea. br. 5—3, k. 1610 A). .

⁵ Đuro
Rafael

Uz pomoć štaba grupe⁷ brigada će zadovoljiti.

8 i 9 ov. mj. vodili smo borbu oko Ivanca⁸ kuda je bio upao nepr. iz Varaždina sa namjerom da se zadrži. Borbu je vodila XXXII Div. i pokazala punu neodlučnost, jer je situacija bila povoljna da se uništi banda. Na kraju banda je napustila Ivanec, a da je predhodno dva puta prelazio iz ruku u ruku. Stanje XXXII Div. kako štaba div. tako i štabova brigade i bataljona slabo je. Sa učinjenim promjenama ima izgleda da se stanje popravi. Borci naprosto neće da jurišaju, ali razlog je u rukovođenju a ne u borcima. Sastav divizije je sledeći: kdant, Štok,⁹ komesar Tuđman;¹⁰ Radići,¹¹ kdant Vulić Ivan, komesar Rukavina,¹² sekretar Marijan, brigada je počela oživljavati, ima nade da se stanje brzo popravi, ali treba im puno pomoći. Broj. stanje ispod 500 boraca; Gubici: kdant Došen,¹³ komesar Brodnjak,¹⁴ do sada komesar II bat. Brigade Radića, 8 mj. komesar bat., hrabar i marljiv. Za Jurakovića moraće se naći smena, jer on nikako da se snađe.

Razlozi da je ovakovo stanje u diviziji krupni su i ja ću ih iznijeti na sastanku. Uglavnom štab se nije snašao U samostalnom rukovođenju.

I Moslavačka brigada je najbolje i brojno najjača jedinica. Do sada nisu imali neuspjeha. Štab brigade je poletan, ali se nisu u štabu srodili. Mičić se mora smeniti jer je mlad i ne daje garancije da će rad krenuti napred. Mishm da se ga odredi za komesara Odreda u Moslav.

- Ja slabo stižem na sve poslove. Usamljen sam. Ne znam kad će stići Šibi.¹⁵

Situacija je povoljna za borbu. Šteta da je XXXII tako popustila, javio sam stanje G.Š.H. i odobrili su nam odstupanje od plana, s tim da se prvo likvidiraju manja uporišta. Ja se rukovodim sposobnošću jedinica, političkim potrebama i dobivenim zadacima. Sada kada je stigla 28-ma na naš te-

⁷ Odnosi se na Štab Zapadne grupe NOP odreda.

⁸ Vidi tom V, knj. 27, dok. br. 42: izveštaj Štaba 1. brigade 33. divizije od 9. maja 1944. Štabu divizije i Štabu 10. korpusa NOVJ o borbama kod Ivanca.

⁹ Izidor

¹⁰ Franjo

¹¹ Reč je o brigadi „Braća Radić“, koja je formirana 4. septembra 1943 (AVII, reg. br. 22—9, k. 1472A, reg. br. 11—2, k. 106, reg. br. 30—1, 37—1, k. 105 B).

¹² Zlatko

¹³ Stevan

¹⁴ Ivan

¹⁵ Ivan Šibi, tada politički komesar 10. korpusa NOVJ.

ren mislim da ćemo' osjetiti olakšanje i moći još bolje tući bandu.¹⁶

Politička situacija se popravlja, osjeća se više života. Mobilizacije još nema, ali i ona će krenuti. Pitanje dezertera je najteže, ima ih oko 400 iz XXXII div. naoružani. Moramo pristupiti radikalnim mjerama. Izdata su uputstva u tom smislu.

Ishrana je otežana. Do sada smo prebacih 2 vagona žita sa Kalnika. Sada šaljem intend. korpusa u Bilogorsko Područje za 30 kom. stoke i 500 kg. masti. Molim Vas da i vi pomognete da se to što prije pošalje, jer rekvizicija je ovdje vrlo osjetljivo pitanje.

Naše uspjehe šaljem redovno preko Kalnika radio stanicom, pa neka drug Juro šalje izvještaje k Vama.

Neuspjeh kod N. Marofa,¹⁷ u stvari je bio uspjeh u razbijanju ofanzive koju su ustaše bili pripremili na nas. Tako je to bila čisto slučajna borba i za nas i za ustaše. Bandi su naneti teški gubici, samo Boban¹⁸ imao je 47 mrtvih. Banda nije znala za našu namjeru i napad, to smo saznali od jednog zarobljenog borca kome je uspjelo pobjeći.

Uspjeh Zagrebčana u D. Orešju¹⁹ bio je potpun. Narod u Prigorju je taj uspjeh oduševljeno primio. Banda je imala 23 mrtva i 12 zarobljenih. Narod je nosio našim borcima obilno hrane i vina. Dva dana iza toga Zagreb, odred potukao je bandu koja je išla od Zgbe, da očisti Prigorje.²⁰ Tom prilikom potučeno je 7 ustaša a popaljeno 90 mina za teški bacač, 2 karabina i 5.000 metaka. Banda je bježala bezglavo. Stanje u Zagrebačkom odredu posle tih uspjeha je vrlo dobro. Pred tri dana vratili su se od Kašine gdje su zaplijenili 5 pušaka i pobili nekoliko milicionera. Mi produžujemo sa ofanzivom, iako sporo, i večeras napadamo dva manja uporišta.

S. F. — S. N.

Drugarski pozdrav
Vlado

¹⁶ Od 23. marta do 11. maja 1944. jedinice 28. NOU divizije nalazile su se na sektorima u Podravini. Dolaskom na područje Moslavine Divizija koordinira svoj rad sa jedinicama 10. korpusa NOVJ (tom V, knj. 27, dok. br. 34 i 83).

¹⁷ Vidi tom V, knj. 27, dok. br. 5: izveštaj Štaba 32. divizije od 2. maja 1944. štabu 10. korpusa NOVJ.

¹⁸ Rafajlo, komandant 5. ustaškog zdruza (tom V knj. 29, dok. br. 37, str. 189).

¹⁹ io j 20 Reč je o Zagrebačkom NOP odredu. Opširnije o njegovim dejstvima vidi tom V, knj. 27, dok. br. 30: izveštaj Štaba Zapadne grupe NOP odreda od 6. maja 1944. štabu 10. korpusa NOVJ o uništenju neprijateljske posade u Donjem Orešju.

IZVOD IZ IZVEŠTAJA POLITODELA 27. NOU DIVIZIJE OD
12. MAJA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O MORAL
NO-POLITIČKOM STANJU U POTČINJENIM JEDINICAMA¹

Politodjel
XXVII NOU Divizije
12. V. 1944.

CENTRALNOM KOMITETU KPJ.

Kao politodjel divizije došli srao koncem februara 1944. g. U sastavu su divizije bile slijedeće brigade: II Krajiška NOU Brigada; XVII. Majevička NOU Brigada, XIX. Birčanska NOU Brigada i Romanijski NOP odred. Poslije nekoliko dana naređenjem Štaba III. Korpusa NOV Jugoslavije, XVII. Majevička brigada² i Romanijski P. Odred³ izašli su iz sastava naše divizije a na mjesto njih dobili smo XVI. Muslimansku NOU brigadu.

4. marta divizija je dobila zadatak da se postavi na prostoriju Foča—Kalinovik i pošla je na tu prostoriju sa II. Krajiškom i XIX. Birčanskom NOU Brigadom bez XVI. Muslimanske NOU brigade, koja nije bila došla u sastav divizije.⁴

Politička situacija na terenu Foča—Kalinovik bila je slijedeća:

Kalinovačka opština, Trnovo, Crna Rijeka, Jabuka Goraždanska, Zakmur u većini se osjećao uticaj četnički. Muslimanski živalj na ovoj prostoriji bio je organizovan kao milicija, koja nije stupala u borbu sa nama ali koja nas nije ni čekala već se ispred naših jedinica povlačila u pravcu Sarajeva, oslanjajući se na okupatora.

Najjači naš uticaj bio je u opštini Miljeviskoj i u izvjesnim selima Crne Rijeke. Ovakav naš slabi uticaj objašnjava se nepostojanjem part. organizacije na čitavom sektoru, i odsustvom naših vojnih jedinica, kroz duže vrijeme, na istoj prostoriji.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u OADP SKJ, reg. br. Ó339/IV, 2—38/44)

² i ³ Obe jedinice ušle su početkom marta 1944. u sastav 17. NOU divizije (tom IV, knj. 23, dok. br. 22).

⁴ Detaljno o rasporedu jedinica 27. NOU divizije vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 65.

Uviđajući snagu našu — naročito poslije V. ofanzive — simpatije većine naroda toga kraja bile su za nas i našu borbu, ali se narod nije smio otvoreno vezivati uz nas vjerujući da ćemo brzo napustiti tu prostoriju i da će im se poslije našeg odlaska (kao što je to već bio slučaj) četnici sa okupatorom svetiti. Zaista ovako vjerovanje kod masa da smo mi uvijek na prolazu preko ove teritorije (bez obzira što je V Divizija bila tu već dva mjeseca) stvorilo je ovakav kolebljiv duh kod naroda toga kraja.

Prisustvo V. NOU Divizije od dva mjeseca na toj prostori-riji imalo je uspjeha što se ogleda u mobilizaciji ljudstva sa tog terena (preko 100 boraca) ali isto tako napravljene su grube političke greške od strane političkih rukovodilaca iz X brigade, naročito na uspostavljanju naše vlasti. U odbore naše vlasti uvodili su ljude četnički raspoložene „da bi ih time kompromitovah kod mäsa“ — ovi su to dobro iskoristili pa su terete ishrane za našu vojsku prenosili na sirotinju i naše prijatelje.

Početkom aprila o. g., kada je neprijatelj preduzeo ofanzivu protiv naše divizije, politička situacija se u mnogome izmijenila. Četnike i miliciju koji su sarađivali okupator je aktivirao u borbu protiv nas, dobro ih organizujući pod komandom svojih oficira. U krajevima koji su bili dobro raspoloženi prema nama oni su vršili teror i pljačku (Crna Rijeka). Narod zaplašen ofanzivom svoje držanje prema nama izmijenio je a naročito muslimanske mase koje su otvoreno pomagale neprijatelja.

Na prostorijski Foča—Kalinovik imali smo u prvom redu zadatak da ostvarimo naš uticaj u masama, da učvrstimo našu vlast i da podpomognemo političkim radnicima (koji su poslani od Oblasnog komiteta K.PJ, za Istočnu Bosnu) da se uspostavi i učvrsti partijska organizacija na tom sektoru i da se ostvare partijske veze sa M. K. Sarajeva, Hercegovinom, Sandžakom i Crnom Gorom. Naš zadatak je dalje bio da obnovimo Jahorinski NOP Odred⁵ vršeći masovnu mobilizaciju za njega.

Politodjel sa Divizijskim Komitetom uz saradnju političkih radnika sa terena uspio je da uspostavi partijsku organizaciju od 7 ćelija i 2 partijska uporišta. Ove smo partijske jedinice povezali i dali im konkretne zadatke — a poslije smo za čitavu teritoriju formirah partijsko okružno povjerenstvo. Veze sa okolnim partijskim organizacijama kao i sa M. K. [KPJ] Sarajeva uspostavili smo. M. K. Sarajeva pisme-

⁵ i ¹⁰ Borci ovog odreda bili su u to vreme uključeni u Romanijski NOP odred (tom IV, knj. 25, dok. br. 63).

nim putem (ukratko) prenijeli smo odluke Oblasnog partijskog savjetovanja za Istočnu Bosnu.

Na prostoriji Foča—Kalinovik održali smo uz saradnju polit. rad. sa terena dva velika zbora i to u Kalinoviku (500) i u Miljevini (200) i dvije veće konferencije u Trnovu. Ispravili smo greške učinjene od strane drugova X NOU brigade u pogledu narodne vlasti (na terenu Kalinovačke opštine), organizujući vlast od naših prijatelja preko seoskih konferencija demokratskim putem u koliko je to bilo moguće. Onde gdje nismo mogli uspostaviti odbore mi smo postavljali povjerenike narodne vlasti — tako je na čitavoj prostorijski bila uspostavljena naša vlast. U zajednici sa partijskim radnicima na terenu formirah smo inicijativni Okružni N. O. Odbor.

II. KRAJIŠKA N. O. U. BRIGADA

Kao najstarija i najudarnija jedinica" u sastavu divizije bila je politički i partijski najjača i najbolja. Štab brigade i kao cjelina i kao pojedinci odgovarali su svome zadatku — naročito komandant p.pukovnik Dragan Stanić. -

Štabovi bataljona bili su mladi (uslijed potreba za rukovodiocima stari su bili otišli po drugim brigadama) i nijesu u početku mogli da se brzo snađu na novim dužnostima, što se ogledalo u slabom držanju jedinica prilikom borbi, tj. nemanju pregleda situacije u toku operacija. Štab brigade je ubrzo uvidio ove nedostatke mladih štabova bataljona pa im je pružio punu pomoć te tako nije bilo nekih naročitih posljedica po jedinice.

Partijska organizacija brojila je 320 članova, 19 kandidata i 188 Skojevacu. Ovako mali broj kandidata u odnosu na partiju i njenu snagu objašnjava se time što se brigada nije popunjavala novim ljudstvom od "Tuzle — tako da je partijska organizacija bila obuhvatila sve ono što je najbolje u brigadi.

Glavni nedostatak partijske organizacije bio je slabo teoretsko uzdizanje svoga članstva. Ovaj nedostatak ustvari predstavljao je problem kojega je partijska organizacija mogla riješavati putem održavanja partijskih kurseva (u brigadi je ranije održavan niži partijski kurs kroz kojega je prošlo 30 drugova). Ovakvi kursevi bili su predviđeni u okviru divizije ali nijesu mogli biti održani uslijed neprijateljske ofanzive. O nekoj ličnoj izgradnji partijaca ne bi se moglo

¹¹ Brisada je formirana 2. avgusta 1942 (tom II, knj. 1, str. 170 i tom IV, knj. 6, dok. br. 96 i 1161.

govoriti zato što je većina članstva po svom socijalnom sastavu — seljaci, koji su u toku borbe naučili čitati i pisati. Zato je pred partijske rukovodioce u brigadi postavljeno da putem prorade partijskog materijala na bataljonskim partijskim sastancima uzdižu teoretski nivo. Ovakav teoretski rad dao je pozitivne rezultate jer je bataljonski partijski aktiv mogao da se upozna sa važnijim teoretskim pitanjima kroz diskusiju i dobro izlaganje drugova koji su ta pitanja dobro poznavali.

Od problema koji su se ranije postavili pred partijsku organizaciju bilo je uzdizanje nižih vojnih rukovodioca i stvaranje autoriteta istih. Ovaj problem je rješavan putem vojnih kurseva i dao je izvjesne rezultate ali ipak ostao je i dalje kao problem.

Ranije sektaški odnos prema drugaricama i njihovom uvlačenju u partiju u potpunosti se popravio. Drugaricama je poklanjata puna pažnja od strane partije a naročito onima koje su radile u sanitetu a koje su politički bile mnogo zaostale.

Rad partije se normalno odvijao prilikom logorovanja, u pokretu nešto slabije. Partijska organizacija je u stanju da vidi sve nedostatke i probleme i da reagira na njih dosta brzo. Pomoć koju je partija pružala Skojevskoj organizaciji često puta bila je nedovoljna. Rad Skojevskih aktiva nekontrolisan od strane partije dovodio je do slabosti bataljonskih Skojevskih organizacija kao što je to slučaj u III bataljonu gdje svega ima 18 Skojevaca. Na ovakvu aljkavost skrenuta je oštro pažnja partijskim rukovodiocima kao i četnim ćelijama.

U političko-kulturnom radu stanje u odnosu na ranije u mnogome se izmijenilo, ali ipak pored nastojanja da stvorimo političko-kulturni kadar ljudi — organizatora koji će sami pronalaziti metode rada, nije uspio. Iako u čitavoj brigadi izlaze džepne novine (koje su kontrolisane od strane komesara brigade radi iskrivljavanja političke linije) postoje organizovani horovi, sve je to još nedovoljno razvijeno da bi moglo razviti dobar političko-kulturni rad u brigadi. Da bi ovaj sektor uzdigli na onu potrebnu visinu mi smo u brigadu slali drugove iz umjetničke divizijske ekipe koji su tamo potpomagali rad. Politička i kulturna predavanja nijesu se redovno održavala i ako je izrađen plan predavanja od niza najaktuelnijih tema, ovo bi se moglo smatrati lije-nošću komesara.

Rad sa masama i zalaganje partijske organizacije po o-vome sektom bio je dobar. On se naročito ogledao u uspo-stavljanju narodne vlasti na terenima na kojima je brigada

boravila kao i u održavanju političkih konferencija. Rad na organizovanju U.S.A.OJ. i organizacija A.F.Ž. nije se postavljao ranije sve do marta meseca kada smo to ozbiljno postavili kao jedan krupni nedostatak u radu naših partijskih organizacija. U tom smislu otpočeo je rad koji je dao rezultate (na terenu Miljevske i Trnovske opštine). Da bi mogli uspješnije raditi na organizaciji A.F.Ž. mi smo u brigadi održali nekoliko predavanja sa drugaricama i upoznali ih sa organizacijom A.F.Ž.-a, tako smo ih koliko-toliko osposobili te su mogle na terenu raditi po ovom važnom sektoru.

U toku ofanzive koja je počela aprila meseca,⁷ rad partijske organizacije kao i političkih rukovodioca podbacio je. Tako su održavani sastanci u nekim bataljonskim organizacijama više a u nekim manje — ipak nisu uspjeh da dadnu jasnu perspektivu borcima o ovoj ofanzivi. - Usled takoreći svakodnevnih pokreta ne samo brigade nego i divizije, održavani su vanredni partijski sastanci kao i kraće četne konferencije na kojima se raspravljalo o tekućim dnevnim problemima, a nije se raspravljalo o događajima i situaciji šire. Ovo je imalo za posledicu da su borci ovu lokalnu ofanzivu shvatili šire — što je donekle imalo posledica na moral boraca. Iz ovakve slabe perspektive o ofanzivi zavladao je kod boraca defanzivni duh — duh izvlačenja i manevrisanja — što je brigadi oduzelo municiju i time pogoršalo borbenu moć brigade.

Mi smo sa divizijskim komitetom uvidjeli, ovaj nedostatak u političkom pogledu naše part. organizacije i političkih rukovodilaca, pa smo u tom smislu odmah intervenisali. Održali smo u brigadi — po bataljonima — partijske sastanke, grešku smo ispravili. Isto tako održali smo konferencije sa borcima gdje smo objasnili situaciju i dali jasne perspektive. Moral se kod boraca podigao ali nedostatak municije imao je za posledicu da smo i dalje morali manevrisati pred neprijateljem. Kao najveći problem u brigadi ostao je problem municije.

Odnos boraca prema masama bio je pravilan. Zbog borbenosti i dobrog morala ova brigada uživala je veliki autoritet među ostalim jedinicama ove divizije kao i kod samih masa.

6. maja 1944. g. po naređenju Štaba III Korpusa ova brigada izašla je iz sastava naše divizije.⁸

⁷ i ¹⁸ O borbama na području s. Trnovo — s. Delijaš — s. Dobro Polje — Kalinovik vidi tom IV, knj. 25, dok. br. 63.

⁸ Brigada je tada ušla u sastav 17. NOU "divizije-(tom. IV, knj. 25 dok. br. 28).

XIX. BIRCANSKA N. O. U. BRIGADA

Ova brigada ušla je u sastav naše divizije od samog formiranja divizije,⁹ ali iz razloga mobilizacije i kontrolisanja područja Vlasenica—Birča ostala je van divizije sve do 12. II. 1944. g. kada je stupila u sastav.

Brigada je mlada formirana od Partizanskog Birčanskog Odreda,¹⁰ sa svim slabostima i nedostacima jedne mlade jedinice. Otsustvo od 4 mjeseca za koje se vrijeme nalazila van divizije, učinilo je da se sve navike i slabosti odredskog života zadrže i poslije prelaska u brigadu. Ovo je imalo posljedica ne samo za partijski politički život jedinice, već i posljedica u borbenom smislu.

Najveći problem ove jedinice-bio je udaljavanje sa svog terena-(Birča) na strane prostorije — što se odrazilo u priličnom broju dezertera.

Štab brigade kao cjelina nije se mogao dovoljno snaći, niti dovoljno uočiti sve nedostatke i probleme koji se pojavljuju u jedinici. Njegova pomoć nije bila brza a niti je mogla biti efikasna. Štabovi bataljona bili su mladi i neiskusni a u borbenim situacijama nijesu se umjeli snalaziti — upravo smo morali izvršiti izvjesne promjene u štabovima bataljona I. i III. Niža vojno-politička rukovodstva bila su također slaba, neiskusna i u borbi neprovjerena.

Poznavajući sve ove slabosti i nedostatke ove jedinice, politodjel joj je dao punu pomoć, tako su se uvijek jedan ili dva člana nalazili u toj brigadi.

Brigada kad je došla u sastav divizije brojila je 480 boraca (tri bataljona), partijska organizacija brojala je 56 članova, 12 kandidata i 59 Skojevaca.

Partijsko članstvo bilo je većinom mlado primljeno u toku borbi, neiskusno i neprovjereno što je imalo za posljedicu da se partija nije osjećala kao rukovodioc u jedinici. U većini slučajeva partijske ćelije bile su sastavljene od komandnog kadra bez ijednog člana među borcima.

Glavni nedostaci part. organizacije bili su nemanje partijnosti i odgovornosti pred partijom. Familijarnost je bila česta pojava, zato kritike i samokritike gotovo nije ni bilo. Inicijativa kod partijskih jedinica nije se osjećala. Bataljonski part. rukovodioci kao i brigadni iako su se trudili nijesu umjeli dovoljno, da pruže pomoć ovako slabim partijskim ćelijama. Sastanci su održavani — radni redovno — teoretski povremeno- a vanrednih može se reći ni nije bilo. Sastanci

⁹ Dvadeset sedma NOU divizija formirana je 10. oktobra 1943 (tom IV, knj. 18, dok. br. 80, str. 212).

¹¹ Brigada je formirana u drugoj polovini oktobra 1943 (tom IV, knj. 18, dok. br. 128 i knj. 19, dok. br. 99 i 100).

su bili šablonizirani, bez postavljanja konkretnih pitanja i uočavanja glavnih nedostataka i problema čete.

Ovako slaba part. organizacija nije mogla dati punu pomoć Skojevskoj organizaciji. Skoj se također nije osjećao po četama a niti se je omasovio, iako je za to bilo dosta uslova. Glavni nedostaci Skojeve organizacije bili su što se skojevci nisu osjećali kao mladi komunisti a u većini slučajeva bili su ideološki neopredjeljeni. Ovakvom stanju doprineo je veliki broj nepismenih omladinaca, te se njihov teoretski nivo mogao teže uzdizati. I kao jedan od prvih zadataka pred Skojeve aktive postavljen je zadatak hkvidacija nepismenosti. U tome su postignuti dobri rezultati. Procenat nepismenih sveo se na minimum.

Teoretski nivo part. članstva bio je i ostao vrlo nizak. Ovaj problem smo rješavali i kao u Krajiškoj brigadi, putem bataljonskih teoretskih sastanaka, gdje su se iznosila najvažnija teoretska pitanja i problemi.

Političko-kulturni rad je bio slabo razvijen. On se uglavnom svodio na analfabetske tečajeve i horove. Bilo je manjih priredaba koje su borci pojedinih četa predviđali za narod. Glavni nedostatak ovoga rada ležao je u tome što se svodio na mali broj učesnika u ovome radu — obično na rukovodiocima ne obuhvatajući šire borce. U ovom smislu davali smo im pomoć i od kulturne divizijske ekipe, koju oni nisu pravilno iskoristili u organizatorskom smislu.

Rad u masama bio je prilično dobar u odnosu na snagu organizacije. Na terenu je uspostavljena narodna vlast i povjerenstva n. vlasti. Na terenu Miljevinske opštine drugovi iz I. bataljona uz pomoć pozadinskih radnika formirali su odbore U.S.A.O.J.

Odnos prema masama bio je pravilan na terenu Foča — Kalinovik. Na terenu Glavatičevo — Zaborani bilo je pojava pljačke. Ova se pojava objašnjava na tom terenu stalnom borbom sa četnicima i velikom mržnjom koju ovi borci gaje prema četničkim bandama. Part. organizacija je brzo intervenisala te se ova pojava javno preko konferencije osudila.

Part. organizacija u toku ofanzive imala je nedostataka uslijed priličnog broja gubitaka u rukovodećem kadru. Bilo je slučajeva da u čitavom bataljonu nema u potpunosti ni jedne komande čete, nit samog štaba bataljona. U borbenom pogledu brigada kao cjelina odgovarala je svome zadatku. Borbenost brigade umanjivao je problem municije.

Štab brigade na novoj prostoriji pokazao se inicijativan i davao je punu pomoć komandnom kadru, dobro rukovao jedinicom i na vrijeme uviđao nedostatke i probleme.

Danas glavni problem za ovu brigadu je popuna ljudstvom. U tu svrhu se i. nalazi na terenu Birča, gdje vrši mobilizaciju.

XVI. MUSLIMANSKA N. O. U. BRIGADA

Došla je u sastav naše divizije na sektoru Goražde — Ustikolina 25. III. 1944. g.¹¹ ali uslijed neprijateljske ofanzive 6. IV. o. g. odvojila se od glavnine divizije po odluci Štaba divizije¹² te je prebačena na desnu obalu Drine. Od tada do danas ona nije u sklopu ostalih jedinica ove divizije. Zbog kratkog vremena koje je bila u našem sastavu, nemamo potpun uvid u part. organizaciju te zato i izvještaj ne može biti potpun. Sa njom je otišao drug Čedo Minderovič¹³ član politodjela i načelnik štaba divizije drug Rudolf Petovar.

Brigada je u VI ofanzivi i u napadu na Tuzlu pretrpjela velike gubitke u ljudstvu a naročito u komandnom kadru, tako da je ostala sa oko 150 starih boraca.¹⁴ Poslije toga izvršila je popunu na sektom Posavine, Majevice i Bijeljine, uglavnom mobilizacijom je dostigla broj preko 900 boraca. Borci su regrutovani iz redova, milicije većinom prisilno, te se tako osjećah strani u našoj vojsci. Komandni kadar, također uslijed nedostatka starog kadra u brigadi, regmtovan je iz partizanskih odreda i vrlo je mlad, niža rukovodstva su

¹¹ Šesnaesta muslimanska brigada je uspostavila vezu sa jedinicama 27. NOU divizije 22. marta 1944. na prostoru Mirvići — Ozrenovići — Bakije, a 26.-marta je održan sastanak štabova na kojem je razmotreno stanje u ovoj brigadi (vidi tom IV, knj. 23. dok. br. 93, objašnjenje 6).

¹² Usled osetnih gubitaka 16. muslimanske brigade, početkom aprila 1944. Štab 27. NOU divizije privremeno ju je ojačao 4. bataljonom 2. krajiške brigade i povukao na sektor Foče radi sređivanja. S njom su tada upućene divizijska i brigadna bolnica sa oko 150 ranjenika. Zbog neprijateljske ofanzive u to vreme na sektora Kalinovik — Foča — Rogatica, brigada se prebacila na sektor Pive gde se oslanjala na jedinice 2. korpusa NOVJ. Dvadeset drugog maja ona se, na sektoru Izgori, priključila 17. NOU diviziji i privremeno ostala u njenom sastavu (tom IV, knj. 24. dok. br. 28, objašnjenje 2).

¹³ Cedomir Minderovič (Beograd, 31. X 1912 — Delhi 16. I 1966), rezervni potpukovnik JNA, književnik. U NOR-u i član KPJ od 1941. U ratu je bio politički komesar bataljona u Posavskom NOPO, član Politodela 2. proleterske, 16. muslimanske brigade, 27. divizije i na radu u Propagandnom odeljenju VŠ NOVJ. Posle rata je član Agitpropa CK KPS, generalni sekretar Saveza književnika Jugoslavije, predsednik udruženja književnika Srbije i član CK SK Srbije (Vojna enciklopedija, Drugo izdanje, knj. 5. Beograd, 1973, str. 484).

¹⁴ Vidi tom IV, knj. 23. dok. br. 35 i 44.

uzimata i od novih boraca koji su se pokazali otresitiji i malo vrijedniji. Takva brigada krenula je u sastav divizije na sektoru Goražde — Foča. Usput je imala dezertiranih, u manjim sukobima sa ustašama, četnicima i milicijom nestalih, zarobljenih i predanih neprijatelju oko 200. U sastav divizije brigada je došla sa 714 boraca u četiri bataljona.

Part. organizacija brojila je ukupno 102 člana i 20 kandidata. Part. članstvo mlado, uglavnom u partiju primljeno krajem 1943. i početkom 1944. g. Uglavnom dovoljno neprovjereno. Izvjestan broj partijaca bio je sa terena i iz raznih odreda, ovi iako su bili stariji po članstvu, nisu mogli da shvate tempo rada u vojsci. Part. organizacija zbog ovakve situacije nije mogla biti rukovodioc u jedinicama, niti je bila pak u stanju da ovoliki broj novomobilisanih prevaspita. Part. organizacija u brigadi nije bila u stanju da riješi najosnovniji problem — problem rukovodioca, tako u dva bataljona ove brigade nijesu postojali zamjenici komesara četa. Njihovu funkciju vršili su komesari. Isto tako i problem vojnih rukovodioca postavljao se kao ozbiljan. Mi smo odmah poslali iz II Krajiške brigade 10 vojnih nižih rukovodioca i 2 komandanta bataljona. Pitanje političkih rukovodioca nismo mogli odmah riješiti.

Part. organizacija također nije poznavala svoje članstvo, ushjed toga se dešavalo da na rukovodeća mjesta dođu pojedinci koji su kapitulantski nastrojeni.

Teoretski nivo članstva bio je nizak a njemu se nije ni poklanjalo dovoljno pažnje. Ukoliko je bilo prorade izvjesnih teoretskih pitanja, to je bilo nesistematski a kontrola se nad takvim radom nije ni vršila.

U toku ofanzive čitavu brigadu smo prebacili na desnu obalu rijeke Drine, gdje neprijatelj nije bio aktivan niti je imalo izgleda da će biti u tom pravcu. Isto tako za ovo prebacivanje bili smo rukovođeni što je kod nas postojala sumnja da ima još boraca koji bi se u cilju predavanja povezivali -sa muslimanskim življem. Na ovoj prostoriji bio je srpski živalj a neprijatelj je bio četnici, kojima se ne smiju predavati. Sa brigadom smo na toj prostoriji poslali i jedan bataljon II Krajiške brigade kao i divizijsku bolnicu. Prema izvještajima koje smo kasnije dobili brigada na tom sektoru nije imala nekih borbi izuzev manjih čarkanja sa četnicima.'

Od dolaska brigade u sastav naše divizije redovno je bio kao pomoć jedan od članova pohtodjela kao i neki član štaba divizije. Pomoć prema kratkoći vremena nije mogla biti efikasna.

STAB DIVIZIJE I DIJELOVI OKO NJEGA

Operativni dio štaba (komandant,¹⁵ komesar¹⁶ i načelnik¹⁷) se pokazao spreman u rukovođenju jedinicama. Povjerenje koje uživa kod podčinjenih mu štabova dobro je. Na sve nedostatke i probleme u diviziji brzo reagira i daje punu pomoć jedinicama. U ofanzivi na sektoru Foča—Kalinovik uspio je dobrim manevrisanjem da diviziju izvuče sa vrlo malim gubitcima, ah pregled situacije nijesu uvijek imali u rukama — što se objašnjava i odvajanjem XVI Muslimanske brigade od glavnine divizije.

Obavještajna služba je u toku ofanzive podbacila. Često se puta nije imalo tačnih podataka o neprijatelju što nas je dovodilo u nezgodnu situaciju (slučaj napada na Trnovo gdje smo vjerovali da su male snage — prema podacima ob. službe, a u stvari se radilo o jačim neprijateljskim snagama).¹⁸ Ovaj napad nije uspio. Nedostatak ob. službe leži u tome što se oslanja na neprovjerene podatke o neprijatelju i neumješnosti organizovanja iste na terenu od civila. U tom smislu održan je i kurs obavještajaca pri štabu divizije. Kurs je imao za cilj stručnu naobrazbu naših obavještajnih organa uz nekoliko političkih tema. Neke naročite rezultate kurs u praksi nije pokazao.

Intendantura je funkcionisala normalno, tj. ishrana divizije bila je i u ofanzivi dobra. (dva obroka dnevno). Grubljih grešaka u pogledu rekvizicije odnosno konfiskacije nije "bilo. Snabdijevanje je uglavnom vršeno putem rekvizicije i dobrovoljnih priloga, na sektoru Trnova konfiskacijom, zašto je izdavata uredna priznanica odnosno potvrda.

Život štabске part. jedinice bio je redovan izuzev u ofanzivi. Najveći nedostatak u radu ove jedinice bio je slabo teoretsko uzdizanje, u glavnom izgradnja drugova svodila se na ličnu. .

Pri štabu naše divizije od osnivanja" njenog, formirana je umjetnička grupa (20 članova). Rad ove grupe svodio se na javne istupe pred masama u svim mjestima gdje se divizija nalazila kao i na davanje priredaba za pojedine brigade. U umjetničkom smislu grupa je imala vidnih uspjeha. Sam njen unutarnji život nije bio dobar, jer su ljudi u toj grupi bili tipično malograđanski nastrojeni. Nije se mogla u grupi formirati part. jedinica a odsustvo part. jedinice učinilo je da se ovi drugovi nisu politički uzdigli. Komesar

¹⁵ Danilo Lekić

¹⁶ Paško Romac Zdravko

" Rudolf Petovar Rudi

ove grupe (borac II Krajiške brigade odnosno četni komesar) nije mnogo doprineo političkom uzdizanju grupe, njegov rad nije dao dobrih rezultata. Ova grupa u toku ofanzive privremeno je raspoređena po brigadama.

Kurirska part. jedinica broji 11 članova i 6 kandidata zajedno sa ostalim osobljem oko štaba. Ova jedinica živi redovnim part. životom, mada se nije još uzdigla da bi mogla rješavati i uočavati sve nedostatke koji se pojave u jedinici.

Prateća četa uzima se iz brigada i redovno se smjenjuje.

JAHORINSKI N. O. P. ODRED

Njega smo zatekli na prostori Trnovo—Crna Rijeka prilično nesređena u vojničkom i pohtičkom pogledu. Jačina njegova bila je oko 70 boraca. Mi smo izvršili reorganizaciju u samom odredu postavljajući vojno-politička rukovodstva. Isto tako sredili smo u zajednici sa okr. poverenstvom part. organizaciju koja je brojala 20 članova a koji nisu bili pravilno raspoređeni po četama.

Rad na mobilizaciji odnosno na popuni odreda novim ljudstvom bio je tek otpočeo ali ofanziva je prekinula. U toku ofanzive borci iz Odreda po svojoj staroj navici počeli su da bježe iz odreda smatrajući da je to najbolji način da ostanu živi. 30 najboljih boraca koji su se zadržali mi smo pri povlačenju sa te teritorije povelili sa sobom.¹⁹

Izveštaj smo redovno slali iz II Krajiške i XVII Majevičke brisjade Vama i Oblasnom Komitetu za Istočnu Bosnu. Izgleda da ti izveštaji nijesu stizali.

U politodjelu nalaze se tri člana od kojih Radenko Bročić radi već 20 mjeseci po liniji Skoja, drug je prerastao svoju dužnost.

Odnos politodjela, štaba divizije i divizijskog komiteta je u znaku pune saradnje i saglasnosti po svim pitanjima.

Za politodjel,
Đuro Medenica

BR. 19

IZVEŠTAJ BRIGADNOG KOMITETA SKOJ-a 12. HERCEGOVAČKE BRIGADE 29. NOU DIVIZIJE OD 12. MAJA 1944. OBLASNOM KOMITETU SKOJ-a ZA HERCEGOVINU O ORGANIZACIONOM STANJU I RADU SKOJEVSKE ORGANIZACIJE

BRIGADNI KOMITET SKOJ-a
XII HERCEGOVAČKE N.O.U. BRIGADE
D. Vrbica, 12-V-1944 g.

*Izveštaj o radu i stanju
organizacije SKOI-a u Brigadi*

OBLASNOM KOMITETU SKOJ-a ZA HERCEGOVINU

Gdje bude

Organizaciono stanje:

Brojno stanje organizacije SKOJ-a u XII Hercegovačkoj NOU brigadi izgledalo je 10 o: m. ovako:

I bataljon:	34	skojevca,	20	neobuhvaćenih,	4	aktiva;
II	42	„	20	tt	, 4	tt t
III- „	38	rt	t 32	tt	, 4	tt t
IV	39	„	,17	tt	, 4	aktiva;
Brigada :	12	.tt.	>-	nema	, 1-	aktiv .
Svega:	165	skojevaca	i	89	neobuhvaćenih	sa 17 aktiva.

U bataljonima postoje bataljonski komiteti. Takođe postoji i Brigadni komitet. Postignut je dosada mogućni broj aktiva i komiteta/

Aktivi i komiteti održavaju redovno svoje radne sastanke. U poslednje vrijeme bilo je propusta kod nekih komiteta — u »1« i »2«² — u održavanju teoretskih sastanaka.

SKOJ kao organizacija mladih komunista skoro se u potpunosti osjeća u cijeloj Brigadi. U tom pogledu najbolje stoje »2«, »3« i »4«.³ Članovi SKOJ-a u ova tri bataljona na

¹ Original <*(pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu Instituta radničkog pokreta Bosne i Hercegovine (dalje: AIRP BiH), br. dok. 3007, reg. br. spiska 43, a snimak originala u AVII, mikrofilm BiH-7/588—590.
² i ³ Misli se na bataljonske komitete.

svakom mjestu i u svakom pogledu služe primjerom svim ostalim omladincima kao i borcima uopšte, pa bilo to u političkom ili vojničkom pogledu. Skojevci svojim samopožrtvovanjem, hrabrošću i ličnim primjerom u najtežim situacijama sa punim pravom i ponosom nose ime i sve više podižu ugled naše organizacije. Samo u poslednjim borbama — r na sektoru Vilusi — Zupci¹ poginulo je 15 skojevaca, dok je priličan broj njih ranjen. Ipak to ništa nije uzdrmalo njihovu čvrstinu i odlučnost u borbi do kraja.

Radi gubitka velikog broja članova i priličnog broja ranjenih, organizacija SKOJ-a u Brigadi bila je postavljena pred rješavanje najhitnijeg i najvažnijeg pitanja za nju — omasovljavanja. To omasovljavanje nije moglo da ide uporedo sa učvršćivanjem, jer su uslovi borbe sveli na minimum bili pohtičko-teoretski rad, a osim toga, usled neprijateljske propagande, teških borbi, slabe ishrane i si., stvorili su se povoljni uslovi za pojavu dezerterstva. Tako je dezertiralo 7 skojevaca.

Sada je stanje normalno. Novi članovi su stalnim radom vezani za organizaciju, kontrohsani i uzdizani tako da se već osjećaju u svojim odlukama i mišljenjima čvršći i stalniji. Kontrola starijih članova organizacije pojačana je.

Disciphna, dragarstvo, odnos prema rukovodiocima na vidnoj su visini kod skojevaca. O borbenosti ne treba ni govoriti. Ona je više nego čehčna. Jer ono što se može postići svim silama raspoloživim i sretstvima, pa makar i životom, to se postizava. Udarnost je visoka.

Gubitkom mnogih članova organizacije smanjen je u znatnoj mjeri kadar za buduće eventualne rukovodioce, pošto su izginuli bili sve stari skojevci. Radi toga je došlo do mnogih promjena i u rukovodstvima koja su danas u nekim bataljonima skoro nova, mlada i neiskusna ali poletna i voljna za rad. Pomoć im treba, te će pomoći oni da imaju, pa se zato neće mnogo i zadugo trpiti u radu.

Rad je u potpunosti organizaciono dobro postavljen. Još prije 3 mjeseca zapažene greške i propusti otklonjeni su. Glavni nedostatak, koji je skoro opšti za sve sekretare i aktivna i komiteta unutar Brigade, jeste minimum samoinicijative i samostalnosti u radu. Izuzetak čini na prvom mjestu sekretar bataljonskog komiteta u »4«, a zatim u nešto manjoj mjeri i sekretar komiteta u »3«. Ali zahvaljujući pomoći Brigadnog komiteta rad se može da odvija kako treba, i on uz njegovu pomoć tako i djeluje.

¹ O borbama 12. hercegovačke brigade na prostoru Trebinje, Grahovo, Vilusi, vidi tom IV, knj. 25.-dok. br. 97.

Kao glavni zadatak koji se postavlja pred cijelu organizaciju SKOJ-a u Brigadi jeste baš taj rad, intenzivan i efikasan rad na osamostaljavanju na prvom mjestu sekretara bataljonskih komiteta i što bržem i potpunijem razvoju kod njih smisla za samoinicijativu, za rad u svakom momentu i pod svakim uslovima, onako kako dotičnom sekretaru komiteta izgleda da je najbolje. Ovaj zadatak preuzeo je na se Brigadni komitet uz pomoć Partije da bi se što prije i uspješnije riješio. Kao drugi zadatak po važnosti jest i dalje sistematsko djelovanje na uzdizanju političke i teoretske svijesti i nivoa izgradnje kod cijele organizacije, a na prvom mjestu kod rukovodioca.

RAD PO SEKTORIMA:

Rad po sektorima takođe je u potpunosti pravilno postavljen. Dosadašnje greške, takođe uočene još prije više od 3 mjeseca, otklonjene su. I unutar aktiva kao i komiteta podnose se potpuni izvještaji o radu po konkretnim zadacima koji se daju prema uslovima rada i sposobnosti skojevaca. Sta je i koliko učinjeno naročito za poslednjih mjesec dana najbolje se vidi iz rezultata koje je ovaj Komitet uputio Obi. komitetu povodom takmičenja.⁵ U ovom periodu ovaj je Komitet riješio da se težište rada baci na izdizanje političko-vaspitnog nivoa skojevaca i omladinaca uopšte kako bi se to njihovo vaspitanje i uzdizanje donekle uskladilo sa naglim i ubrzanim vojničkim uzdizanjem i uspjesima. Po tom planu je postignuto dosta. Po političkom uzdizanju predate su sa manje-više uspjeha sve političke teme predviđene u planu PK SKOJ-a za B-H, kao i sve teme iz prvog dijela plana, tj. teme oradu SKOJ-a i USAOJ-a (10 tema). Poslije još jednog opšteg obnavljanja materijala i kontrole znanja preći ćemo odmah i na drugi dio teoretsko-vaspitnog plana, tj. na teme koje zadiru u nauku marksizma-lenjinizma. Svaku težu temu iz oba plana prethodno su prorađivali bataljonski komiteti a tek onda su prenesene na omladinu. U, tome je bila stvorena uska saradnja sa drugovima koji takođe rade po tim sektorima u našim bataljonima. To je imalo vrlo velike koristi i za njih i za nas i vrlo se pozitivno odrazilo u našem zajedničkom radu. •

Takođe, za ovo vrijeme posvećena je puna pažnja oživljavanju našeg kulturno-prosvjetnog sektora. Uskim- i stalnim dodirima sa kulturno-prosvjetnim odborima i taj je rad

⁵ Taj izveštaj redakcija nije pronašla.

koraknuo brzo naprijed. U svim bataljonima stvoreni su uslovi za brzi razvoj diletantskih sekcija, stvoreni su i rade horovi pjevački i recitativrii, štampa je postala redovna, kako u četama tako i u bataljonima a i u samoj Brigadi. Nepismenost je potpuno likvidirana među svom omladinom, a broj polupismenih ne iznosi nego nešto preko 10. U roku od -10 dana svi bataljonski komiteti dali su sebi u zadatak da i ona bude potpuno likvidirana. Higijenska služba redovno djeluje i omladina je upoznata sa bolestima i potrebama higijene. Kulturna predavanja uzimaju sve više maha i počinju da bivaju redovna pojava i rad u svim bataljonima.

U svom radu pred našu organizaciju SKOJ-ä u Brigadi postavljaju se kao glavni zadaci: dovršavanje rada po planu za političko-teoretsko izdizanje omladine kao i još intenzivniji rad na savlađivanju još zaostalih nedostataka i propusta po kulturno-prosvjetnom sektoru.

PITANJE KADROVA:

Kao što smo na početku naveli, borbe su nam izbacile iz redova jedan broj kadrova, tj. drugova koji su dolazili u obzir za buduće ili skore rukovodioce. Zbog toga je današnje stanje kadrova u Brigadi malo slabije, ali radom koji je posvećen i postao intenzivan to će se stanje ubrzo popraviti. Ovaj Komitet nastoji da pravilnom politikom i uzdizanjem ljudi omogući što potpunije iskorištavanje svih raspoloživih snaga za našu organizaciju. Na tom planu nam u potpunosti pomaže Partija. Poslednji kurs pri Obi. K. KPJ za Hercegovinu omogućio je da su se neki drugovi dobro razvili i da će ubrzo, uz dobru pomoć i kontrolu, moći i da rukovode složenijim radom u našoj organizaciji. To je slučaj kod sekretara komiteta našeg III bataljona. Uostalom o daljem razvoju drugova vodiče se temeljiti pregled i briga.

Sa drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Za Brigadni komitet SKOJ-a
Osman Đikić

BR. 20

**IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 1. ČEHOSLOVAČKE
BRIGADE »JAN ŽIŠKA« OD 13. MAJA 1944. OBLASNOM KO-
MITETU KPH ZA SLAVONIJU O POLITIČKOM STANJU U
BRIGADI I NA PODRUČJU DARUVARA¹**

I. CS. BRIGADA N. O. V. H.
3ANA ŽIŽKI Z TROCNOVA
eis* 89
DNE 13. V 1944

OBLASNOM KOMITETU KPH ZA SLAVONIJU

IZVJEŠTAJ

Budući da je došlo do neprijateljske ofanzive ; na naš oslobođeni teritorij,³ i da su bile pokidane veze, nisam mogao poslati prije izvještaj o našem radu i uopće o stanju na ovome sektoru, jer kako sam bio ugovorio sa drugom (Doratom) nisam mogao da to učinim jer je došlo do za-tegnute situacije i na Daruvarskom kotaru kada se je banda povratila natrag a nakon toga smo bili u akciji na Hercego-vac⁴ po naređenju štaba VI. Korpusa te vam šaljem izvještaj 13. V. 1944.

Održali smo niz sastanaka po češkim selima i to:

23. IV. u Končanici, 25. IV. u Dežanovcu, 26. IV. u Go-lubinjaku, 27. IV. u Kraljevcu, 28. IV. u Šibovcu, 29. IV. u Trojeglavi, 2. V. u Tomašici, 4. V. u Brestovcu, 6. V. u Ulja-niku i 9. V. u Kreštelovcu. Na mitinzima je objašnjena uglavnom izdaja Mačeka jer ovaj kraj je bio HSS-ovski, ra-skrinkavani su ljudi koji su vezani sa tom klikom na ovome sektoru a to Ipša, Šimun Šimunović, Valent Domović i Ca-stek. Posebno se Česima prikazuje kakove su danas potrebe i dužnosti svib. Čeha i Slovaka koji se nalaze ovdje da ak-tivno učestvuju u borbi za oslobođenje i da neće nikome od onih koji stoje po strani, i svojim negativnim stavom doka-zuju -da šu neprijatelji pokreta, biti oprošteno nego će svaki

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 9—15, k. 899 A.

² Skraćenica od češke reči „číslo" (broj).

³ i ⁴ Vidi tom V. knj. 27, dok. br. 67: izvještaj Štaba Čehoslovačke NO brigade „Jan Žižka" od 13. maja 1944. štabu 6. korpusa NOVJ o borbama i o stanju u jedinicama od 22. aprila do 13. maja.

morati položiti računa o svome radu za vrijeme ustanka. Isto tako podvlačio se im poziv Dr. Beneša³ na Čehoslovake u čehoslovačkoj i izvan njenih granica na ustanak tako da danas ne može nitko da se ma na koji način izgovara ili izvlači od dužnosti prema Narodno-oslobodilačkoj borbi.

Održano je jedno kotarsko savjetovanje na kojemu je učestvovalo oko 300 ljudi. Tu su se pretresali svi problemi koji se specijalno odnose na pitanje same manjine. Savjetovanje nije bilo na naročitoj političkoj visini jer naše ljude mnogo više zanimaju stvari gospodarskog karaktera tako da u diskusiji, kada se pretresala politička situacija, osim nekoliko ljudi koji su vrlo lijepo iznijeli 'zapažanje' iz svojih sela, na pr. jedan drug vrlo lijepo prikazuje kako u selu Brestovcu uglavnom izvlače se od vojske.; sinovi: bogatih gazda govoreći da danas uglavnom u vojsku tj. partizane idu ljudi koji ništa nemaju i slično. Postavljana; su pitanja o Dru. Mačeku i kako je moguće da je on kao predstavnik HSS-a mogao sklopiti sporazum sa četnicima i da danas hoće da se vrati natrag stara Jugoslavija sa dinastijom i kraljem. Isto tako nisu bili jasni pojmovi o našim saveznicima naročito o Engleskoj. Sve je to ljudima objašnjeno do sitnica. Narod se mnogo tuži na nepravilno postupanje nekih, naših drugova iz pokretnih straža i odreda.

S velikim interesovanjem se je razvila diskusija o položaju naše manjine, o značaju naše jedinice i iz svih tih razgovora pokazala se želja da se uspostavi neke kulturno-prosvjetne ustanove koje bi uz kulturno-prosvjetni rad vodile računa o stvarima koje specijalno, se odnose na čehoslovačku manjinu. Poslije razgovora sa drugom Zvonkom⁶ vidi se da će biti najbolje da se uspostave t. zv. Čehoslovačke besede po selima i te kada se ovdje poradi da se kasnije osnuje jèdno više rukovodstvo koje bi zastupalo ili kotar ili čitavu manjinu. To je potrebno zbog toga jer «su» se već pojavile tendencije razne gospode iz Daruvara i od dragud koji bi htjeli da zauzmu prijašnje položaje koje su imali u manjini kao predstavnici manjine.

Održali smo proslavu 1: maja sa mladeži iz sela oko Trojeglave i Dežanovca. Posjet nije bio tako velik kako bi bio da se nije kasno Obavijestio narod; Omladini je objašnjen značaj proslave 1. maja u prošlosti radničkog pokreta i o tome kako treba danas mobilizacijom svih snaga za borbu slaviti 1. maj.

⁵ Eduard .

⁶ Zvonko Brkić, član Centralnog komiteta KP Hrvatske.

Održao sam sastanak sa Castekom⁷ iz Daruvara. On kategorički odbija da bi što činio po direktivama od Mačeka ili Ipše. Isto tako ogorčeno je reagirao na tvrdnju nekih naših drugova da je dao ljude hvatati i zatvarati a nakon toga da je intervenirao za njih i smatra da danas kada bi on prešao na našu stranu da bi mnogo Čeha stradalo zbog toga. Kada sam mu ja ozbiljno postavio da ćemo mi voditi nemilosrdnu borbu protiv svih onih koji danas stoje po strani i da je potrebno da on otvoreno istupi protiv Mačekove klike ako hoće da mi promijenimo mišljenje o njemu, onda mi je odgovorio da će promisliti o tome. Bilo bi potrebno da se ga pozove pred nekoji partijski forum pa da se ozbiljno s njim porazgovori.

Održao sam sastanak i sa nekoliko Čeha iz Daruvara, napose sa advokatom Vondračekom i sudijom Doržakom. Morao sam im u potančine objasniti program i liniju NOP jer im nisu poznate čak ni osnovne stvari. Iako su oni oportunisti i strašljivci, spremni su da dadu svu moguću pomoć nama, tako da smo dobili već radio-aparat a dobićemo i rotator i mnoge druge stvari.

Mobilizacija na ovome sektoru na dobrovoljnoj bazi je slaba ali izbjivanjem naše jedinice ovdje i održavanjem sastanaka i savjetovanja stvorena je mogućnost da će se moći putem poziva i prividnog hapšenja i odvođenja⁸ dosta veliki broj ljudi mobilizirati. Jedino naše je mišljenje da se to ne vrši sukcesivno nego je potrebno da se recimo u roku od dva-tri dana izvede mobilizacija na čitavom sektoru i te novomobihsane drugove smjesti u jednu bazu na oslobođenu teritoriju kao u neki mobilizacioni centar gdje treba provesti vojnu i političku obuku barem 14 dana i tek onda da ih se uklopi u sastav jedinice jer ako ćemo to činiti tako da bi uzimajući ih odmah u jedinicu, vjerujemo da bi opet neki od burgijaša dezertirali i si.

Pristupili smo pripremama proslave predaje zastave našoj brigadi. U razgovoru sa ljudima ovoga kraja govore svi da bi bilo najbolje da se ista održi negdje na Daruvarskom kotaru na neoslobođenom teritoriju, samo da bi bilo potrebno držati mjesto održavanja iste proslave do zadnjeg momenta u tajnosti i još neka vojna osiguranja jer da u protivnom ako će se održavati proslava negdje na oslobođenome

⁷ Reč je o vođi HSS iz Daruvara.

⁸ U slučaju dobrovoljnog odlaska u partizane pretela je opasnost represalija porodicama od strane vlasti NDH. Da bi se to izbeglo, vršeno je formalno hapšenje kako bi se u javnosti stvorilo uverenje o nasilnom odvođenju u partizane.

teritoriju biće mali posjet zbog otežanih prolaza i neće se moći postići ono što mi tom proslavom hoćemo a to je manifestacija Čehoslovaka u najvećoj mjeri.

U zadnjem izvještaju⁹ tražio sam od vas da mi pošaljete plan rada partijskih ćelija i da čim prije riješite pitanje sekretara brigade jer ovako je rad vrlo otežan. Isto tako predlažem da se na mjesto sekretara brigadnog komiteta SKOJ-a postavi drag Oto Vojaček kako sam o tom govorio sa drugom Doratom. Ako nemate pogodnog druga za mjesto sekretara brigade, moje je mišljenje da bi ipak bio drug Mijo Kmecik kao najpogodniji ukoliko mu to samo zdravlje dozvoljava.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

M. P.

Politkomesar:
Vojaček¹⁰

BR. 21

**IZVEŠTAJ PARTIJSKOG KOMITETA 14. NO DIVIZIJE OD
15. MAJA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KP SLOVENIJE
O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE I STANJU U DIVIZIJI¹**

**Štab XIV divizije NOV i POJ
Partijski komitet**

**< Na položaju,
15. maja 1944.**

CENTRALNOM KOMITETU KPS

Izveštaj od 1. do 15. maja 1944.

1.) Partijski rad odvijao se u to vreme redovno. Održavani su radni i teoretski sastanci ćelija. Osnovni rad partijske organizacije bio je upravljen na izgradnju naše vojske i njenih kadrova i na sređivanje naših organizacija.

⁹ Vidi AVII, reg. br. 6—15, k. 899 A: izveštaj političkog komesara 1. čehoslovačke brigade „Jan žiška“ od 23. aprila 1944. Oblasnom komitetu KPH za Slavoniju.

¹⁰ Josip

¹ Originalni prepis (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 16/1. U desnom uglu iznad naslova mastilom je dopisano „prepis“.

2.) Naši kadrovi su svi novi i većim delom neiskusni, zato im je potrebno temeljito vaspitavanje, neprekidno učenje i ispravljanje, koje se najbolje postiže kritikom, samokritikom i drugarskom pomoći. Kod nas su popunjena sva mesta, onako kao što smo vam već javili u prošlom izveštaju.² Obavestite nas kakvo je vaše mišljenje o sekretarima koji spadaju pod vašu nadležnost,³ jer su neki od njih još uvek vršioци dužnosti. U cilju vaspitavanja naših kadrova održavamo redovno teoretske sastanke i to jedanput nedeljno. Uglavnom prorađujemo glavu »O partiji« iz »Osnova lenjinizma«.⁴ Sa sekretarima, međutim, držimo posebne sastanke na kojima raspravljamo o radu i dužnostima sekretara u vojsci, i o svemu onome što tim drugovima još nedostaje za uspešno obavljanje njihove sekretarske dužnosti. Na ostalim teoretskim sastancima prorađivah smo brošuru »Fašizam in delavski razred« od Dimitrova.⁵ Pošto smo u februarskoj ofanzivi⁶ izgubili mnogo kadrova,⁷ i to se često ponavlja, partijska organizacija sprovela je kampanju za očuvanje kadrova.⁸ Za vreme te kampanje podvlačili smo gde je mesto rukovodilaca, šta je njihova dužnost i šta partija od njih zahteva. Korili smo sve one rukovodioce koji u borbama istupaju kao obični borci a nisu svesni toga da su komandanti, komandiri i politički komesari. Ova loša osobina imala je uvek za posledicu manjak kadrova, neorganizovanost i nesređenost vojske, kojom bi ne samo u kantonmanima ili na pokretima već i u akcijama trebalo da rukovode njihovi rukovodioci. Čuvanje smo tumačili na način da treba biti svestali svog položaja, ne izbegavati borbu, ne ispoljavati bezglavu hrabrost, i biti na svom komandnom mestu ili tački, odakle rukovodioci mogu imati pregled nad svojom vojskom i mogu pravilno rukovoditi njome. Borci, pak, takođe treba da shvate da je jedino takav način ispravan, što im se i ob-

² Taj izveštaj nije pronađen.

³ Odnosi se na sekretare brigada i odreda koje je postavljao Centralni komitet KP Slovenije na predlog divizijskih komiteta (vidi tom IX, knj. 5, dok. br. 134).

⁴ Autor je Josif Visarionovič Staljin (vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 7413, 7414, 7416, 7419 i 7427).

⁵ Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 4719-4722.

⁶ Odnosi se na borbe protiv jedinica 14. NO divizije posle dolaska ove divizije iz Dolenjske u štajersku (vidi dok. br. 8 i 9 u 12. knjizi VI toma Zbornika).

⁷ Spiskovi poginulih se nalaze u AIZDG u Ljubljani, f. 335/IV.

⁸ Glavni štab NOV i PO Slovenije je kasnije, 23. jula 1944, pod br. 330, o tome izdao posebna uputstva u vidu cirkulara (vidi dok. br. 25 u 15. knjizi VI toma Zbornika). : ••

jasnilo na političkim časovima. Samo u iznimnim slučajevima, kada je situacija zaista kritična, članovi partije moraju da idu napred, ali ne, kao što su to do sada činili, da su kao rukovodioci prvi pošli na juriš a i prvi poginuli.

Naš štab divizije je sada upotpunjen. Za načelnika je postavljen potporučnik drug Prodmk Mirko/¹ do sada načelnik Operativnog odseka IV op. zone; za komandanta dosadašnji zamenik komandanta drug major Vidmar Tone-Luka, a za njegovog zamenika kapetan Sekirnik Janko-Simon, do sada komandant VI SNOUB »Slavko Šlander«; za političkog komesara drug Brkin, Benčič Dragomir, do sada član Politodela IV op. zone.¹⁰ Poslednja dvojica još nisu stigli u naš štab.¹¹ Partija je kod nas organizovana tako da Štab divizije i Politodel imaju jednu ćeliju, širi štab, tj. odseci svoju ćeliju a zaštita, opet, svoju. Započeli smo sa redovnim održavanjem sastanaka, iako organizacija odseka još nije u potpunosti izvedena.

3.) Sekretari naših brigada su se za to vreme dobro držali. Pokazali su priličnu aktivnost, naročito sekretar XIII SNOB¹² drug Ilić Gavriilo-Gašo.¹³ Sekretar II SNOUB,¹⁴ koji je bio postavljen kao v. d.,¹⁵ otišao je sada na kurs a njegove poslove obavlja sada politički komesar brigade.¹⁶ Na kurs su takođe otišli politički komesar XIII SNOB drug Janko Bolničar i politički komesar 2. bat. I SNOUB »TT«¹⁷ drug Šlajpah Franc. Rad bataljonskih sekretara je zadovoljavao, pohvalu zaslužuje sekretar 1. bat. II SNOUB drug Franc Dobovšek-Zdenko, koji je pokazao vanrednu radnost, dok se sekretar 2. bat. ove brigade, drug Zubčević Re-

⁰ Teško ranjen prilikom napada na Zreče 23. juna 1944, sutradan je podlegao ranama (vidi dok. br. 98 u 14. knjizi VI toma Zbornika).

¹⁰ Taj štab je postavljen naredbom Glavnog štaba NOV i PO Slovenije koja se pominje pod napomenom br. 4 uz dok. br. 8.

¹¹ O tome kada je stigao Dragomir Benčič vidi napomenu br. 29 uz dok. br. 8.

¹² Odnosi se na 13. slovenačku NO brigadu „Mirko Bračič“.

¹³ Poginuo 15. maja 1944. kod Langersvalda (zaselak, oko 5 km jugozapadno od Lovrenca na Pohorju) (vidi napomenu br. 29 uz dok. br. 162 u 13. knjizi VI toma Zbornika, podrobniji podaci o njemu nalaze se u AIZDG U Ljubljani, f. 335/V).

¹⁴ To jest 2. slovenačka NOU brigade „Ljubo Šercer“.

¹⁵ Na tu dužnost je 19. aprila 1944. postavljen Stanislav Troha Slave (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 335/III—6).

¹⁶ Politički komesar 2. slovenačke NOU brigade „Ljubo Šercer“ u to vreme bio je Mihaet Butara Alekša.

Odnosi se na 1. slovenačku NOU brigadu „Tone Tomšič“.

uf,¹⁸ pokazao nešto nedisciplinovan i nedovoljno budan, zašto smo ga oštro ukorili. Ostali sekretari bataljona su dobri.

4.) Akcije: Naša Partija proslavila je 1. maj akcijom čitave divizije na rudnik Velenje¹⁹ i na obližnja okolna uporišta, koje je trebalo blokirati, ili skrenuti njihovu pažnju od našeg glavnog cilja. U toj akciji su se naši partijci dobro pokazali, naročito oni iz XIII SNOB, koja je napadala na sam rudnik i zaplenila prvi top u Štajerskoj, 2 teška mitraljeza i mnogo drugog različitog oružja i municije. Takođe smo organizovali kampanju za opšte podizanje borbenog morala, koji se znatno popravio u II SNOUB, a da ne pominjemo I SNOUB »TT« koja je to već dokazala u mnogobrojnim akcijama. Dokazi za to su neprekidni uspjesi naše divizije i činjenica da su Nemci i njihovi plaćenici sve više demorahsani i uopšte se ne usuđuju da krenu protiv partizana a svuda gde dođu u dodir s nama beže. Samo nismo imali značajnijih akcija, jer smo glavne snage usmerili na mobilizaciju, zašto smo angažovali čitav partijski aparat, kako bi se mobilizacija što pre i što bolje sprovela.

5.) Opšte stanje, borbenost, moral i zdravstveno stanje: Opšte stanje naše vojske je sve bolje. Stanje obuke i odeće je znatno bolje, no još uvek nam nedostaje mnogo oružja, pošto naše jedinice stalno rastu. Nedostaju nam takođe eksploziv i artiljerija za preduzimanje većih i uspehjih akcija, što bi nam omogućilo da naoružamo našu vojsku. Borbenost naših jedinica je na visini, potrebni su jedino još bolja vojna organizacija i naoružanje i da se naši vojni kadrovi školuju. Moral je isto tako dobar, iako smo u nekoj slučajeva morali oštro reagovati zbog nepravilnog odnosa prema drugaricama partizankama. Inače, niko od partizana koji su stigli u Štajersku februara ne želi da se vrati na oslobođenu slovenačku teritoriju. Zdravstveno stanje je dobro. Naši sanitetski referenti su aktivni i sada su organizovali kurs za bolničare, a u samim jedinicama češće održavaju časove o higijeni i zdravstvu. Vašljivosti ima znatno manje nego ranije a i drugovi su čistiji. Nisu se pojavile nikakve zarazne bolesti.

6.) Rad partijske organizacije i SKOJ-a: U ovom izveštajnom periodu partijska organizacija radila je pre svega na izgrađivanju svojih kadrova, na njihovoj zaštiti, na uspešnom sprovođenju mobilizacije, na budnosti naših jedinica - od iznenađenja, na učvršćivanju i naoružanju naše vojske.

¹⁸ U drugim dokumentima pominje se kao Rauf.

¹⁹ Vidi napomenu br. 13 uz dok. br. 8.

Velika pažnja posvećena je i radu sa civilnim stanovništvom i [pružanju] pomoći terenskim organizacijama. S tim organizacijama se sada nešto više sarađuje, pri čemu še uzajamno pomažemo. Članovi SKOJ-a štampaju i svoj list²⁰ i dosta su aktivni.

7.) Rad Gestapoa i drugih izdajnika: Iako smo uvek budni i oštro se borimo protiv tih gadova, za što smo angažovali i članove Partije i SKOJ-a, oni još uvek pokušavaju da rovaru u našoj vojsci i ubacuju u nju dobrovoljce, koje mi dosta brzo otkrijemo. Do sada nam nisu naneli štetu, jer smo ih uvek pravovremeno otkrili.

8.) Brojno stanje ljudstva, članova Partije i SKOJ-a u jedinicama:

Jedinica	Broj	Čl. Partije	Kandidata	Čl. SKOJ-a
I SNOUB »TT«	408	70	4	71
II SNOUB	328	64	6	33
XIII SNOB	249	51	4	93
St. div i zaštita	34-	16	3	6
Ukupno:	1019	201	17	139

a) U poslednjim borbama bili su ranjeni Požar Franc, sekretar SKOJ-a iz II SNOUB, koji je sada postavljen za sekretara XI SNOB »M. Zidanšek«, i Rifat Tvrtković, bataljonski bolničar iz iste brigade.²¹

b) U Partiju su primljeni: iz I SNOUB »TT« drugovi Klapac Vih i Novak Jože, za koje prilažemo upitnike. Ponovo je primljena u partiju drugarica Kordiš Pepca, rođena 25. I. 22. u Loškom potoku. Ranije je primljena u Partiju 12. 6. 43. i bila je član Partije do aprila 1944. Pošto se za vreme ofanzive slabo držala, bila je privremeno isključena i zabranjen joj je partijski rad. Drugarica se posle toga, u prvim akcijama, vanredno popravila i istakla, zato smo je primili i postavili za sekretara 3. čete 2. bataljona 13. SNOB. Iz ove bri-

²⁰ Pronađen je samo list „Mlađi borec“ (vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 2955 i 2956).

²¹ Franc Požar Aljoša i Rifat Tvrtković su ranjeni u borbi za Velenje (vidi dok. br. 94 u 13. knjizi VI toma Zbornika; AIZDG u Ljubljani, f. 335/IV—1 L).

gade su u borbama 1. maja bili ranjeni sledeći drugovi članovi Partije: Oražem Tone, sekretar 1. čete 2. bat., žužek Vinko, obaveštajac brigade, i Remih Duško,²² komandant 1. bat. — Zatim, iz 13. SNOB poginuli su sledeći drugovi članovi Partije: Majetič Alojzij,²³ komandant bataljona, rođen 14. 7. 1909." u Babnom Polju, u KP primljen 26. 10. 1943; Grahek Nande,²⁴ komandir 2. čete 2. bataljona, rođen 1. 7. 1924. U Ržišama kod Zagorja, u Primorskoj, u KP primljen 8. 1. 1944. U akciji na Velenje poginuli su: Žiberna Srečko,²⁵ komandir 3. čete 2. bataljona, rođen 1. 1. 1911.- u Primorskoj, u KP primljen 13. 3. 1944; i Iloviea Albert,²⁸ kurir, rođen 3. 11. 1910, Kastav, Istra, u KP primljen 22. 4. 1944. Svi ti drugovi poginuli su početkom maja ove godine.

... P

9.) Partijski komitet je u ovo vreme dva puta izvršio pregled partijskih organizacija u brigadama i održao jedan sastanak. Međutim, pošto politički komesar još nije stigao, komitet još nije popunjen.²⁶

10.) Razno: U prilogu šaljemo kadrovske upitnike o držanju članova Partije u Štabu divizije i njihovom radu.²⁹ Više ćemo izvestiti u narednom izveštaju. Na sastanku komiteta

²² Dušan Remili, narodni heroj. Poginuo 29. juna 1944. kod Klančnikove planinarske kuće u Staroj Glažuti, na Pohorju. Vidi hroniku 13. slovenačke NO brigade „Mirko Bračič“ od 1. juna do 31. jula 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 336/VII—1). O borbi kod Stare Glažute vidi dok. br. 124 i 145 u 14. knjizi VI toma Zbornika.

²³ Alojz Majetič je umro u bolnici 29. aprila 1944. usled opekotina koje je dobio prilikom napada na šoštanj 27. aprila (AIZDG u Ljubljani, f. 335/IV). O borbi za šoštanj vidi dok. br. 36, 40, 46, 58, 94 i 163 u 13. knjizi VI toma Zbornika.

²⁴ Iz kartoteke poginulih koja se nalazi u AIZDG u Ljubljani vidi se da je Ferdinand Grahek bio rođen u Ržišču, kod Litije. Poginuo je 2. maja 1944, prilikom napada na Velenje. O borbama za Velenje vidi napomenu br. 13 uz dok. br. 8.

²⁵ Žiberna Srečko je poginuo 6. maja 1944. u Mošeniku (oko 1 km severno od Crne, kod Ravna na Koroškem). Vidi AIZDG u Ljubljani, f. 335/IV; dok. br. 94 i 162 u 13. knjizi VI toma Zbornika.

Albert Iloviea je poginuo u borbi za Velenje 1. maja 1944 (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 335/IV; dok. br. 94 u 13. knjizi VI toma Zbornika).

²⁷ Redakcija je izostavila tekst koji se odnosi na kadrovska pitanja.

²⁸ Vidi napomenu br. 29 'uz dok. br. 8.

²⁹ Većina kadrovskih upitnika svih jedinica 4. operativne zone Slovenije i 14. NO divizije nalazi se u AIZDG u Ljubljani, f. 137/III.

proradili smo poslednje cirkulare i dali potrebna uputstva brigadnim sekretarima.-

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Divizijski partijski komitet

Sekretar komiteta: Komesar divizije: Sekretar politodela
sekretar I SNOUB »TT« divizije:

Tone Turnher

Čerin Aleš s. r.³⁰

br. 22

izveštaj zamenika političkog komesara 1. artiljerijske brigade 7. korpusa novj od 15. maja 1944. centralnom komitetu kp slovenije o radu i stanju partijske organizacije u brigadi¹

V. d. zamenika političkog komesara
I artiljerijske brigade
VII korpusa NOV i POJ
Položaj, dana 15. maja 1944.

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE
SLOVENIJE .

. Šaljem 15-dnevni izveštaj o radu i stanju partijske organizacije u našoj jedinici za vreme od 1. 5. do 15. 5. 1944. Brojno stanje vidi se iz priloga.

Pošto je 6. ovog meseca formirana I artiljerijska brigada,² u čiji su sastav ušli artiljerija XV divizije i artiljerijski

³⁰ Miha Čerin Aleš

⁵ Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 16/1.

² Prva artiljerijska brigada 7. korpusa NOVJ formirana je prema naređenju Glavnog štaba NOV i PO Slovenije, koje nije pronađeno. Postoji naredba Štaba 7. korpusa NOVJ br. 320 od 6. maja 1944. o formiranju brigade (AIZDG u Ljubljani, f. 184/1—6 a). Iz naredbe Štaba brigade br. 3/44 od 7. maja 1944. o formaciji brigade, upućene

divizion XVIII divizije, ušli su u naš sastav svi borci i sav komandni kadar iz divizona XVIII divizije. Ušla su 123 čoveka, od kojih 17 članova Partije, 12 kandidata i 12 članova SKOJ. Kadar koji nam je nedostajao u tom divizionu uzeli smo, ukoliko smo njime raspolagali, iz artiljerije XV divizije. Ostalo je još nekoliko nepopunjenih mesta za političke rukovodioce. Naročito nam nedostaju politički delegati.

Partijska svest je visoka, što se pokazalo u akciji na žužemberk.³ Članovi Partije su dobro ispunili sve zadatke koji su im bili poverelli. Savesno i s radošću prihvatili su svaki posao. Njihovo vladanje u logoru, na pokretu i u borbi je dobro i utiče na ostale drugove. Članovi Partije ulažu mnogo truda za lično obrazovanje, što se pre svega primenjuje na teoretskim sastancima. Neki članovi Partije, naročito vojni rukovodioci, ophodih su se ponekad suviše grubo a ponekad gotovo suviše familijarno, što znači da nisu uživah potreban autoritet i poštovanje od strane potčinjenih. Partijsko-politički kadar još nije stekao sve one sposobnosti koje su potrebne dobrom i sposobnom političkom rukovodiocu. Neki [drugovi] su suviše povučeni i osrednje inicijativni, ali se oseća da nastoje da poprave sve nedostatke. Pošto je priličan broj političkih rukovodilaca postavljen tek sada,⁴ nemaju još potreban autoritet. Većina članova Partije istupa samokritički, dok drugi priznaju samo one greške koje su očite. Preko partijske organizacije i SKOJ-a sproveli smo akciju protiv zapostavljanja boraca iz Slovenačkog primorja, koji su došli k nama iz XVIII divizije, u kojoj se u tom pogledu dosta grešilo. Postigli smo priličan uspeh. U toj kampanji smo ostahm drugovima naglašavali pre svega visoko razvijenu nacionalnu svest drugova iz Slovenačkog primorja.

5

podređenim jedinicama, vidi se da je brigada imala ovakav sastav: 1. haubički divizion, 2. poljski divizion, 3. mešoviti divizion, zaštitni bataljon (ušao u sastav brigade iz artiljerije 15. NO divizije), inženjerska četa i četa za vezu (formirana na osnovu naredbe Štaba 1. artiljerijske brigade od 24. maja 1944). Ovom naredbom od 7. maja postavljeni su i privremeni štabovi pomenutih jedinica (AIZDG u Ljubljani, f. 185/1—5 f i 185/1—8 p), a naredbom Štaba 7. korpusa NOVJ br. 321 od 6. maja 1944. postavljen je Štab brigade (AIZDG u Ljubljani, f. 185/1—5 c i 191/11—5 c).

³ Vidi dok. br. 9, napomenu 18.

⁴ O postavljenju političkog i ostalog kadra u potčinjenim jedinicama brigade vidi naredbu Štaba brigade br. 3/44 od 7. maja 1944 (vidi napomenu br. 2) i predlog v. d. zamenika političkog komesara brigade od 9. maja 1944. političkom komesaru 7. korpusa NOVJ za postavljenje zamenika političkih komesara u potčinjenim jedinicama (AIZDG u Ljubljani, f. 16/III—8).

⁵ Izostavljeni tekst se odnosi na kadrovska pitanja.

Vojnički rad:

. [U akciji na žužemberk] učestvovali smo sa dve haubice od 100 mm, 1 brdskom haubicom od 75 mm, 1 poljskim topom 75 mm i 1 protivtenkovskim topom od 50 mm. Pored nas je, sa 2 topa od 75 mm, učestvovao i artiljerijski divizion XVIII divizije, koji je za vreme akcije bio podređen komandi artiljerije XV divizije. Na neprijateljeve bunkere i objekte u žužemberku ispalili smo 956 granata raznog kalibra. Pogoci naše artiljerije su bili odlični. I borci i komandni kadar su se-u ovoj akciji pokazali disciplinovani, marljivi i istrajni. Naša oruđa smo obezbedili svojim zaštitnim bataljonom. Borci zaštitnog bataljona, iako su bili na položajima danju i noću, vrlo su se dobro pokazali, kao i borci divizona. Gubici neprijatelja od dejstva naše artiljerije nisu nam poznati, ali, sudeći prema odličnim pogocima, morah su biti' dosta veliki. Mi smo imali 1 mrtvog od neprijateljevog bombardovanja i 2 ranjena od neprijateljeve artiljerijske i minobacačke Vatre.⁶

Jedinice su imale svako jutro zbor sa čitanjem zapovesti. Zboru je usledila gimnastika, zatim 1 čas stroge strojeve obuke, nadalje borbena obuka, pozdravljanje, oslovljavanje i raportiranje. Na vojnim vežbama — časovima [praktične obuke] partizani su učili upravljati" automatskim oružjem, puškama, pištoljima i bombama. U tome smo postigli zador voljavajuće uspehe. Upravljanje topom učili smo samo teoretski, ali smo jedinicama ipak izdali naređenje da uzmu iz skloništa instrumente za gađanje, kako bi partizani na njima praktično vežbali merenje i zauzimanje elemenata. Oružje je čisto i u svakom momentu sposobno za dejstvo. Čistoću i ispravnost oružja kontrolišu članovi štaba divizona i bataljona, kao i Članovi štaba brigade. Na sastancima članova štaba bataljona i [štabova] divizona sa članovima štaba brigade proučili smo sve naredbe koje se odnose na poboljšanje jechniea. Isto tako su članovi štabova divizona i [štaba] bataljona održavali sastanke s komandama četa: Na njima su govorili o dužnostima oficira i podoficira Narodnooslobodilačke-vojske u pogledu ličnog vaspitavanja, ponašanja i sticanja visokih vojničkih sposobnosti. Na tim sastancima se nadalje govorilo o disciplini prema pretpostavljenima i o od-

⁶ Izveštaj sekretara SKOJ-a 1. artiljerijske brigade 7. korpusa NOVJ od 12. maja 1944." navodi da su u "borbi za Žužemberk bili ranjeni, od bombardovanja, Alojz Avsec i Jože Samsa iz zaštitnog bataljona; Alojz Avsec je podlegao ranama (AIŽDG u Ljubljani, fond PK SKOJ za Sloveniju, f. 22/VIII).

nosu prema potčinjenima, kao i o pravilnom obavljanju službe i njenoj kontroli u logoru, u patrolama i u akciji.

Dana 13. o. m. uputili smo protivténkovski top, s poslugom, na raspolaganje XV diviziji.

Politički rad:

Politički časovi održavani su redovno, sem za vreme akcije i 2 dana za vreme formiranja brigade. Političke časove održavaju politički komesari divizona, bataljona, baterija i četa. Pokazalo se da politički časovi koje održavaju politički komesari četa, naročito tek postavljeni, još nisu dovoljno interesantni, zato je politički komesar divizona, odnosno bataljona sada prinuđen sazivati sastanke političkih rukovodilaca u večernjim časovima. Na njima moraju politički komesari četa držati predavanja o temama koje im je politički komesar bataljona, odnosno divizona dao za proučavanje a koje će biti predmet razmatranja na sledećem političkom času. Gradivo za tekuću nedelju, koje se razmatra na sastancima, određuje svim političkim komesarima divizona i bataljona politički komesar brigade. Na tim sastancima primaju politički komesari i sva uputstva za budući rad. U svim jedinicama je na političkim časovima razmatrana ista materija. Među partizanima i civilnim stanovništvom popularisan je uspeh akcije na žužemberk. Pročitana je pohvala Glavnog štaba i Štaba VII korpusa.⁷ Drugovi su se jako ponosili tim pohvalama. Prikazano im je kako je potrebna njihova aktivnost u ličnom vaspitavanju da bi postali pravi majstori svog oružja. Zatim je bilo govora o značaju formiranja I slovenačke artiljerijske brigade, o nužnosti discipline za izgrađivanje dobre vojske, o osećanju odgovornosti, o izvršavanju postavljenih naređenja, o konspiraciji i o odnosu prema pretpostavljenima. Na političkim časovima sprovedena je akcija za prikupljanje artiljerijske municije a jedan politički čas je posvećen kritici. Takođe se govorilo o privredi u bivšoj Jugoslaviji i o perspektivama naše buduće privrede. Posebni politički časovi, kojima je rukovodio politički komesar brigade, bili su namenjeni drugovima iz Slovenačkog primorja. Razmatrana su i pitanja o čvrstini savezničkog bloka i kako Englezi i Amerikanci takođe pomažu nama i Crvenoj armiji masovnim bombardovanjem nemačke industrije. Održavani su posebni politički časovi za novomo-

⁷ Pohvale Glavnog štaba NOV i PO Slovenije br. 69/44 od 6. maja 1944. i štaba 7. korpusa NOVJ br. 319 od 5. maja 1944. nalaze se u AIZDG u Ljubljani, f. 185/1—5 c i f. 191/11—4 č, a pohvala Štaba 7. korpusa NOVJ takođe u f. 11/III—1.

bilisane borce koji su došli iz Gorenjske. Na njima su drugovi sami pričali o stradanjima Slovenaca pod nacizmom. Objašnjavane su im takođe radio-vesti, ukoliko smo raspolažali njima.

Politički rad u jedinicama je prilično otežan jer se veći broj - političkih komesara nalazi na političkim kursevima.⁸

A g i t a c i o n o - p r o p a g a n d n i r a d :

Održali smo 3 mitinga i to 2 u Dvoru i 1 u Gradencu. Jedan od mitinga u Dvoru priređen je samo za vojsku. Prisustvo civilnog stanovništva na ostala dva bilo je u Dvoru zadovoljavajuće, dok je u Gradencu bilo jako malobrojno. U govoru su civilnom stanovništvu objašnjeni značaj nove vlasti, uspesi Osvobodilne fronte, Crvene armije i saveznika. Raspoloženje civilnog stanovništva bilo je dobro.

Propagandni odsek je sarađivao na dva mitinga. Tehnika je imala dosta posla, koji je i završila. S obzirom na formiranje nove brigade morala je da izradi sve nove formule. Umnožila je i više udarnih pesama, koje su podeljene borcima.⁹

O m l a d i n s k i r a d :

Omladina koja je organizovana u SKOJ-u postala je življa. Više sarađuje u listovima. Ojačana je disciplina i podignut je opšti i borbeni moral članova SKOJ-a. Dobili su veliku volju za rukovanje automatskim oružjem. Njihovo je oružje čisto i ispravno. Svest je podignuta i primećuje se da su ponosni što su članovi SKOJ-a. Sarađivali su na svim mitinzima. Sekretar SKOJ-a drugarica Zdenka¹⁰ je marljiva, sposobna, i već se saživela s našom jedinicom. Članovi SKOJ-a pravilno se odnose prema drugovima iz Slovenačkog primorja, ne može se primetiti da ih potcenjuju, odnosno smatraju manje vrednima.¹¹

R a d p o ž e n s k o j l i n i j i :

Odnosi između drugova i drugarica, kao i između samih, drugarica, dobri su i drugarski. Da bi se odnosi među njima

⁸ Većina očuvanih političkih izveštaja 1. artiljerijske brigade 7. korpusa NOVJ za 1944. nalazi se u AIZDG u Ljubljani, f. 16/111.

⁹ O radu Propagandnog odseka 1. artiljerijske brigade 7. korpusa vidi njegov mesečni izveštaj od 12. juna 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 185/IV—C—1 c),

¹⁰ Zdenka Hladnik-Hrzič. Vidi napomenu br. 12 uz dok. br. 9.

¹¹ O radu organizacije SKOJ-a 1. artiljerijske brigade u drugoj polovini maja 1944. vidi izveštaj sekretara SKOJ-a od 14. maja 1944 (AIZDG u Ljubljani, fond PK SKOJ-a za Sloveniju, f. 22/VIII).

još više produbili i postali još srdačniji, održan je sastanak sa svim drugaricama u brigadi. Na sastanku se govorilo o ponašanju drugarica, o većoj radinosti, o čistoći i o tome da će samo svojim radom postati u očima drugova ravnopravne.

R a d s k a n d i d a t i m a :

U akciji na žužemberk istakli su se i kandidati. Bili su disciplinovani, aktivni, požrtvovani i istrajni.

Na sastancima s kandidatima razmatrali smo liniju Partije i njen zadatak u vojsci. Mnogo se radilo s pojedincima i upoznao njihov karakter.

O c e n a š t a b a :

Komandant potporučnik Miha Mišič pokazao se kao odličan. Dobar je organizator, stručno sposoban, uživa potreban autoritet kod potčinjenih, savestan je, marljiv, dobar partijac i odan našoj borbi.

Politički komesar Turner Franc »Kostja« je radan, inicijativan, održava političke časove u divizionima, redovno saziva sastanke političkih komesara i daje im direktive za njihov dalji rad. Dobar je član Partije.

Zamenik komandanta poručnik Potočar Anton dokomandovan je iz artiljerijskog divizionu XVIII divizije. Još ne mogu da ocenim njegov rad, jer je ovde tek nedelju dana. Međutim, pokazao je volju za rad i dobar je član Partije.

Načelnik štaba poručnik Aleksander Župane bio je ranije komandant I divizionu artiljerije XV divizije. Pokazao se radan i inicijativan te je sada primljen u Partiju.

. O p š t e s t a n j e :

Disciplina u jedinici u artiljeriji XVIII divizije bila je slabiji nego u artiljeriji XV divizije. Zbog toga smo komandom kadru najpre ukazali na potrebu discipline. Uočen, je prilično velik napredak, tako da je razlika između jedinica sada mala. Borbeni moral se podigao. Stražarska služba obavlja se dobro. Takođe je uznapredovala patrolna i obaveštajna služba. Novomobilisani borci koji su došli iz garnizone škole VII korpusa vrlo su disciplinovani. Dezertera smo imah 7. Trojica od njih otišli su među partizane u Gorenjsku. Zdravstveno stanje u jedinici je dobro. Sanitetsko osoblje je upotpunjeno. Sanitetski referent¹² održava kurs sa bolničarkama. Ishrana jedinica je dobra. Obuća je dobra ali je odeća vrlo slaba. Posebno nedostaje rublja. U pogledu higijene

¹² Odnosi se na Borivoja Jeleniča, studenta medicine.

stanje u jedinici je prilično dobro, ali bi se nabavkom sapuna još popravilo. Vašljivost je mala, redovno se pari [odeća], S civilnim vlastima na terenu nije dolazilo do nesporezuma.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

V. d. zamenika političkog komesara:
Emil Dolčič

Prilozi: brojno stanje partijske organizacije
brojno stanje ljudstva
brojno stanje oružja i municije.¹³

BROJNO STANJE ČLANOVA PARTIJE I SLOVENAČKE ARTILJERIJSKE BRIGADE

Članova partije:

	Po spisku	Na licu	U rashodu	
štab	19	18	1	(kongres USAOJ-a)
I divizion	17	15	2	(1 bolnica, 1 kurs)
II divizion	16	16	0	
III divizion	13	13	0	
Zaštitni bataljon	21	20	1	(politički kurs)
Inž. tehnička četa	4	4	0	
Obaveštajni vod	5	5	0	
u k u p n o	95	91	4	

Kandidati:

Štab	2	2	0	
I divizion	9	7	2	(1 bolnica, 1 kurs)
II divizion ¹	13	13	0	
III divizion	5	5	0	
Zaštitni bataljon	7	7	0	
Inž. tehnička četa	2	2	0	
Obaveštajni vod	2	2	0	
u k u p n o	40	38	2	

SKOJ:

Štab	19	19	0	
I divizion	14	13	1	(kurs)
II divizion	U	4	7	
III divizion	14	14	0	(6 bolnica, 1 kurs)
Zaštitni bataljon	23	18	5	(4 bolnica, 1 kurs)
Inž. tehnička četa	5	5	0	
u k u p n o	86	73	13	

¹³ Brojno stanje ljudstva, oružja i municije 1. artiljerijske brigade za maj nije pronađeno. Počev od 31. jula 1944, podaci o brojnom stanju se nalaze u AIZDG u Ljubljani, f. 16/111, a očuvani su i u f. 33/1 i 34/1, gde postoje i izvesni podaci o brojnom stanju artiljerije 15. NO divizije (bez datuma).

BR. 23

IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 1. BRIGADE 9. NO DIVIZIJE OD 15. MAJA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ I OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O ORGANIZACIONOM STANJU I POLITIČKOM RADU PARTIJSKE I SKOJEVSKE ORGANIZACIJE¹

DRUGARSKOM CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE. — OBLASNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE ZA DALMACIJU.—

Dragi drugovi.'

Dostavljamo vam izvještaj: stanje rada Partijskih organizacija I. brigade IX Divizije, i da vas upoznam o problemima u brigadi. Izvještaj nisam poslao od drugog mjeseca ovog god.² pošto sam bio na partijskom kursu, te ću nastojati da vam dam jednu sliku o stanju partijske organizacije.

Za vrijeme koje sam bio odsutan, Divizijski komitet je održao dva sastanka na kojima su uočeni svi problemi partijske organizacije ove brigade, te je donesen zaključak za poboljšanje i učvršćenje iste. Također su drugovi iz polit, odjela i instruktori C. K. za ovo vrijeme pružili punu pomoć i rad je tekao, razvijao se, ali još uvijek part. or. nije rukovodeći faktor po svim pitanjima u brigadi.

Da part. org. nije rukovodilac govore činjenice što je bilo raznih grešaka, loša disciplina, slab osjećaj i volja za borbom, vojnička nebudnost, nedovoljna ljubav za oružjem i drugom "spremom, što se sve dešavalo u brigadi. O svim ovim problemima se je ranije ukazivalo, ali se nije u dovoljnoj mjeri radilo kao ni pružala konkretna pomoć.

Sav rad se svodio na konstataciju. Sastanaka je bilo dosta i čestih ali se na njima nije predviđalo uzroke slabosti, te na osnovu toga poduzimale mjere. Sa površnim radom je dolazilo do toga da bataljonski birovi na sastancima su davali jednu sliku kroz izvještaj, dok u stvari je bivalo često obrat-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u OADP SKJ, reg. br. 7036. Vidi objašnjenje 10.

² Vidi knj. 5, dok. br. 60: mesečni izvještaj zamenika političkog komesara 1. brigade 9. NO divizije od 10. februara 1944. Centralnom komitetu KPJ o radu partijske organizacije za vreme borbi na području Livno, Glamoč.

no. To je potjecalo od tud, što se nije poznavalo ljude, rukovodeći članovi nijesu bili u uskoj saradnji sa svim članovima, nijesu davali konkretnu pomoć.

Postoji još uvijek od jednog broja članova zaokruženost u radu, gledaju samo na zadatke koji se dobiju u jedinici, te samo u okviru svoje jedinice, dok mnoga pitanja van postavljenih zadataka i van svoje jedinice nijesu smatrana kao nužna i preko istih se olako prelazi. Kod jednog dijela članova partije postoji loš osjećaj odgovornosti, ne osjećaju se rukovodioci. Uslijed ovakvog stanja Div. kom. je donio zaključak za učvršćenje Part. organizacije putem provjeravanja pojedinih članova. Težište rada kojeg je donio Div. kom., t. j. provjeravanje part. organ., je zaista aktuelno za ovu brigadu. Po ovom pitanju se je ranije veoma malo proradilo, i kad smo sada pristupili tom zadatku, otkrivamo nezasluženih drugova u Part. organ, koji su sa svojim držanjem mnogo štetili, kao drugi problem je postavljena pomoć part. rukovodiocima četa, koji i pored dobre volje nijesu mogli da radè pošto su malog znanja, a pomoć im nije pružena u dovoljnoj mjeri. Batäljonski biro i su se nešto više založili i osjetili odgovorni za opšti život u bataljonima ali još uvijek ne dolaze u punoj mjeri do izražaja. Rad sa kandidatima je bio povremen, nije se pružala pomoć pojedinim kandidatima koji imaju volje i uslova, tako da isti nijesu se razvijali. Značaj stepena kandidata je prihćno shvaćen, tako da u kandidatima ne stoje dugo kao što je to bio slučaj ranije, već ih se provjerava kroz borbu nešto aktivnije, ali pomoć svestrana nije dolazila do izražaja.

3

Od part. kadra nam nedostaje 1 pomoćnik komesara Čete, te 1 polit, komesar čete i 5 polit, delegata. Među polit, delegatima ima koji ne odgovaraju toj dužnosti koje ćemo morati izmijeniti, tako da part. kadar momentalno za sada nećemo moći sav popuniti.

Partijska organizacija u brigadi broji 120 članova, od toga 7 drugarica, socijalni sastav 68 radnika, 46 seljaka, 15 intelektualaca. Od drugog mjeseca pa na ovamo primljeno 29 novih članova K. P., 11 drugova je poginulo članova K. P., 4 su išla u drugu jedinicu. Kažnjeno je 6 drugova sa isključenjem iz Partije i 3 sa strogim ukorom.

Kandidata imamo 27 članova, socijalni i nacionalni sastav je zadovoljavajući. Prema socijalnom sastavu Part. organ, nije onakva kako što bi mogla da bude, pojedini članovi još ne uviđaju značaj člana partije u punoj mjeri, te pre.

³ Izostavljeni tekst se odnosi na personalna pitanja.

ma tome osjećaj odgovornosti ne dolazi do izražaja u svim momentima. Partijske jedinice štabova bataljona rusu dovoljno radile, to je naročito važno za II bataljon, te prema tome i sam štab nije uočavao najglavnije probleme u bataljonu, kao što se ni sami drugovi nijesu dovoljno razvijali, isticali Marksističku nauku. Bataljonski biro i nijesu vodili dovoljno računa o svim problemima u jedinicama te u vezi toga održavali smo savjetovanje Partijskih rukovodilaca u brigadi te postavili zadatke u duhu Div. Kom.; učvršćavanje Partijske organizacije putem provjeravanja, svestrana budnost i aktivnost u radu kao i osjećaj odgovornosti da mora biti mnogo veći, te konkretna pomoć nižim partijskim rukovodiocima. Kroz protekli mjesec rad je bio dosta dobar zahvaljujući drugovima iz polit, odjela i instruktorima V. Š. koji su uočili nedostatke i dah u-tom pogledu pomoći, tako da je rad tekao i bio dosta dobar.

Teoretski rad se odvijao po planu kojeg je donio Diviz. Komitet. Kroz mjesec april se je obrađivalo K. P. J. i Narodno Oslobođilačka Borba od Tita,⁴ borba protiv okupatora — prvi najvažniji zadatak K. P. J. i ko su sve saveznici okupatora,⁵ borimo se za čistoću i boljševizaciju Partije (od Crnog⁶). Ovi članci su prorađivani najprije sa bataljonskim biroima a onda sa članovima partije, kandidatima, Skojevcima. Tamo gdje su prisustvovali gore pomenuti drugovi dobro je prorađivano i rezultati se vidu, gdje se je prorađivalo sa samim pomoćnicima komesarima bataljona nije postignuto mnogo. Na zadnjem sastanku Div. Kom. je donešen teoretski plan za mjesec maj gdje se ima prorađiti: O kadrovima — Dimitrova,⁷ o masovnom Partijskom radu, boljševička partija organizator i inspirator svenarodne borbe protiv fašizma. Dalje je zaključeno da se kroz peti mjesec održi savjetovanje bataljonskih biroa i partijskih rukovodioca u brigadi, te pored ostalih pitanja držati referat kako Partija ostvaruje rukovodstvo nad masama uopšte — kako u vojsci, posebno i jedna savjetovanja biroa u okviru Divizije, sa istim karakterom. Ovakav metod će omogućiti i pospešiti brže razvijanje partijskih rukovodioca.

Partijska jedinica štaba brigade broji 5 članova i to: komandant,⁸ politkomesar,⁹ načelnik, pomoćnik politkome-

⁴ Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 7786—7795.

⁵ Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 7775 i 7778.

⁶ Sreten Žujović (Bibliografija NOR-a, b. j. 8307—8309).

⁷ Georgi Dimitrov (Bibliografija NOR-a, b. j. 4733—4778).

⁸ Ivo Perušić

⁹ Andro Kovačević

sara i ob. oficir. Ova jedinica kroz ovo razdoblje veoma slabo radila, sastanci su bili rijetki, te se nije postizavalo koliko je to moglo u opštem radu i u samom izdizanju istih drugova. Drugovi se osjećaju dobri komunisti, te na sve zadatke u brigadi gledaju kroz prizmu Marksizma. Sam politkomesar je drug sposoban i dobar, ali u izvjesnim momentima zna se zaboraviti. Na sastancima se je raspravljalo o problemima u brigadi, te se prema tome donose i konkretni zadatci za pojedine članove. U jedinici vlada dobra Partijska disciplina drugovi su željni partijskog uzdizanja.

Kroz ovo vrijeme part. org. nije bila usko povezana sa part. org. na te[re]nu tako da su se događale izvjesne greške a da se nije zajednički pristupilo rješavanju istih. Samo neki pomoćnici poht. komesara bih su hćno povezani sa nekim članovima partije sa terena ah od tog nije bilo vidnih rezultata, tek zadnje vrijeme se je došlo u užu saradnju, što je od vidne koristi. Kod partijaca u vojsci a i sa terena, na ovom sektora, još se ne uviđa u dovoljnoj mjeri važnost povezivanja. Sa NOO se je nešto više radilo, održano je nekohko sastanka savjetodavnog karaktera.

SKOJ — kao organizacija broji 186 članova, socijalni i nacionalni sastav je zadovoljavajući. Rad organizacije SKOJ-a je bio povremen, nije se osjetio kao čvrsta organizacija, u tom pogledu bataljonska rukovodstva nijesu uočavala probleme koji se nužno nameću i jedinicama kao zadatci za rješavanje. Ovo je naročito važno za I. bataljon u kojemu organizacija SKOJ-a nije organizaciono učvršćena tako da se nije osjetila kao čvrsta organizacija. Zapaža se da u samoj' organizaciji postoji drugova koji sa svojim primjerom i držanjem krnje ugled i kvare disciplinu u redovima mladih komunista, dok na-dragej strani postoji još omladinaca kojima se u dovoljnoj mjeri nije prišlo. Dešavalo se je slučajeva da pojedini članovi SKOJ-a su pravili krupnih grešaka, a da se po tome nije na vrijeme i energično postupilo. U tom pogledu je Diviz. Komitet donio odluku za provjeravanje SKOJ-evske organizacije putem kojeg će se moći da učvrsti.

Partijska organizacija nije pružila svestranu pomoć SKOJ-u, a što se mora najviše pripisati za grešku pomoćnicima komesara bataljona, tako je često SKOJ morao sam da rješava neka pitanja odvojeno od Partijske organizacije, a s drage strane prolazilo je masu pitanja kroz koje SKOJ nije uočavao.

Brigadni komitet SKOJ-a se dosta često sastajao sem zadnje vrijeme, kad su vršene pripreme za II. Kongres. Na sastancima je uočavano najosnovnije, dok u detalje se nije

ulazilo. Brigadni rukovodioc, Rogulj Martin, je drug agilan, ima naročito volju rada, samo teoretski nije na visini, organizacionih sposobnosti ima prilično, takođe njemu je potreban Partijski kurs. Istog druga imamo u vidu za pomoćnika komesara bataljona, a na njegovo mjesto smo dobili novog druga kojeg nam je dostavio Oblasni SKOJ za Dalmaciju — Žulj Slavko. Ovaj drug ima naročitu volju i energiju, također organizacionih sposobnosti ima dosta dobrih, pošto ima prakse u radu.

Bataljonski rukovodioci su mladi u radu, dovoljno neiskusni, organizacionih sposobnosti dovoljno ne posjeduju te im je potrebna uporna i svestrana pomoć. Težište rada SKOJ-a se naročito zapaža u vojničkom pogledu, borbenost kod većeg broja je dosta dobra, na učenju nepismenih SKOJ naročito dolazi do izražaja. Rad SKOJ-a je uglavnom uspoređen sa opštim vojničkim i političkim radom u brigadi.

Organizacija SKOJ-a u vojsci je prilično povezana sa organizacijom na terenu, u tom pogledu se održalo više zajedničkih konferencija i pružena uzajamna pomoć. U brigadi postoji dobar broj omladinaca koji još nijesu obuhvaćeni, uglavnom ti su drugovi kratko vrijeme u vojsci te nijesu kroz borbu prokušani, prema tome njih se nije obuhvatilo. Pomoć partijskoj organizaciji kod SKOJ-a je dosta dobra, a koja može da se još više proširi s time kad partijska organizacija pruži obilatiju pomoć SKOJ-u.

Politički rad: se je odvijao uskogrudno, te se je sa takvim radom gubilo veze, sa događajima koji se odigravaju kod nas i u svijetu. Kao problem postoje pojačati aktivnost političkih komesara bataljona, koji nisu u dovoljnoj mjeri davali pomoć četnim komesarima, tako da ovi nijesu dolazili do izražaja već se ispoljavala slabost i neznanje. Sami polit, delegati veoma malo su aktivni, tako da neki uopšte ne odgovaraju dužnostima polit, delegata.

Ovde se ispoljava nedovoljna pomoć polit, rukovodioca jednih s drugima, počevši od komesara brigade pa do polit, delegata. U radu se ograničavaju na plan rada kojeg dobivaju od Komesara Korpusa, te ga se kruto pridržavaju dok mnoga pitanja ostaju neriješena, a sam plan ne povezuju sa konkretnim činjenicama.

U bataljonima je ipak stanje popravljeno, tako da nema nekih naročitih problema, jedino u II bataljonu je stanje najlošije, tamo se dešava čestih slučajeva krađe pa i dezertstva. Tu se je pokazao slab politkomesar bataljona koji ne postupa zadnje vrijeme taktički sa borcima, već više puta zna da ispadne krut, to se primjećuje i kod još nekih kome-

sara četa, dok u radu i ponašanju izgledaju kao diktatori, što im u mnogome koči rad, t. j. ne postignu se oni rezultati rada, a njihov autoritet se sve više sroza. Drugarstvo nije na najvišem stepenu, postoje neke špekulacije u privatnim svojinama, a po tome se nije dovoljno radilo, odnos drugova i drugarica je dosta dobar. Drugarice sa svojim primjerom i radom uživaju autoritet kod boraca.

Politička svijest kod boraca nije dovoljno razvijena kao što bi trebala. Kod većeg dijela boraca ne postoji svestrano interesovanje dok kod jednog ograničenog broja nešto se više ispoljava interes za političkim znanjem. Najveći interes kod boraca još uvijek prevladava po pitanju razvoja frontova kroz što gledaju brzi svršetak rata. Što se tiče poznavanja političke situacije u zemlji, kod boraca je nešto više interesovanje, dok opšta međunarodna politika ne nailazi na svestrano interesovanje. Naročita mržnja boraca se ispoljava prema četnicima. Moral kod boraca je dosta dobar, prilično su se saživili sa vojničkim životom.

Četne i bataljonske konferencije su održavane površno, a naročito bataljonske, koje se ne pripremaju, tako da ne daju koristi koliko bi trebalo da daju. Na njima se uglavnom i rješavalo pojave, koje su iskrsavale dok političke konferencije su se svodile na čitanja referata i vijesti, a diskusije su vođene po manje važnim pitanjima u okviru Narodne borbe. Za oživit politički rad smo postavili pred politkomesare brigada aktivniju i konkretnu pomoć politkomesarima u bataljonima, a ovih komesarima četa i polit, delegatima, kako bi se tim radom usposobljavali sami niži polit, rukovodioci. U odnosu Vojske prema narodu je dosta dobar, zapaženo je nekih manjih grešaka u odnosu prema narodu. Još uvijek borci malo prilaze ka narodu sa objašnjavanjem i ubjeđivanjem naše borbe. Održano je nekoliko sastanaka sa N. O. O.'savjetodavnog karaktera, također je Održano nekoliko zborova na kojima je učestvovala vojska i narod, ovde u glavnom su izlazili rukovodioci. Za vrijeme ovogodišnje sjetve borci su rado pomagali obrađivati polja, također i sa stočnom snagom je davano za obradu polja što je naišlo na dobar utisak kod naroda. Svestrana propaganda kod svili boraca još ne vlada, tako da se dovoljno ne zalazi u narod sa objašnjenjem. Neprijateljska propaganda, četnički nastrojena na sektoru B. Grahovo, dosta je aktivna. Postupak narodnih vlasti je poduzet za protjerivanje okorjelih četničkih obitelji sa slobodnog teritorija, ali préthodno nije dovoljno politički objašnjavah, tako da postoji negodovanja prema našoj vojsci tumačeći da je to ustaška politika. U ovom se izražuje štet-

nost nepovezanosti i zajedničkog rada Partijske organizacije u vojsci i na terenu, čemu se je sada aktivnije prišlo.

Kulturno-prosvjetni rad: u brigadi se slabo razvija, on ide povremeno, kad ima dobrih uslova onda se nešto oživi, dok pod malo težim uslovima automatski spadne, razlog je taj da u sam rad nijesu uvučeni masovno borci, već taj rad počiva na nekoliko drugova rukovodioca ih sposobnih za taj rad. Sami politkomesari ne uviđaju važnost kulturnog prosvjetnog rada te prema tome i ne pokazuju razumijevanja u dovoljnoj mjeri za kulturno prosvjetni rad. U jedinicama postoje odbori, ali većim dijelom od rukovodioca. Pozna se nekoliko skečeva i pjesama koje su davane u narodu, ali je moglo da bude mnogo viših rezultata u tom pogledu. Kulturno-prosvjetna predavanja su veoma rijetka. Džepne i zidne novine su u jednom veoma malom broju izdavane. U ovom pogledu dosta koči to što se nema pribora za pisanje i do istog se teško dolazi. Glavno težište bačeno je na učenje nepismenih kojih u ovoj brigadi ima oko 40, pošto svi koji dolaze kao novi (sa Trogirskog sektora su nepismeni.)

Divizijski Komitet je uvidio nedostatak u kulturnom prosvjetnom radu i donio je zaključak da se u svakoj brigadi postavi po jednog druga koji će biti sposoban i zadužen specijalno na kulturnom prosvjetnom radu, na ovaj način vjerovatno će se uspjeti pokrenuti i oživiti kulturno-prosvjetni rad koji je kod nas vrlo slabo razvijen.

Vojnički rad: sa dolaskom drugova sa vojnih kurseva koji su održavani pri V. Š. kao i pri Štabu Divizije u mnogome se je povećala vojna sposobnost rukovodećih vojnih lica. Obzirom da je brigada kroz ovo vrijeme bila na položajima koji nisu direktno iziskivah borbu, te bolje vremenske uslove, omogućilo je da se postigne dobar dio iz vojničkog plana kojeg je dostavio Štab Divizije. Jedinice su prilično vojnički učvršćene, disciplina je prihćno popravljena. Uspjelo se je da jedinice dobiju vojnički izgled mnogo bolje nego što je to bilo ranije. Od nižih vojnih rukovodioca postoje izvjesne slabosti, samoinicijativa ne dolazi do izražaja, tako da ne idu za tim da nameću neprijatelju borbu. Zapaža se to, da kod jednog dijela rukovodioca nema taktičkog ponašanja sa borcima, a ovo se dobrim dijelom može pripisati što partijska organizacija nije posvetila dovoljno pažnje vojnim rukovodiocima. Niži komandni kadar, kao i vodnici desetari, vrlo malo dolaze do izražaja, prema tome se desi da se pojedine akcije ne- izvode sa uspjehom.

Zapazilo se je još ranije da je postojalo familijarnosti u štabovima bataljona bilo između boraca ili rukovodioca, u

tom pogledu su se štabovi bataljona izmijenili iz jednih u drugih tako, da je sa time i familijarnost dobrim dijelom otklonjena, a borci su prilično sa time uvidjeli da postoji zaista regularna vojska.

Kod drugova oficira postoji zdrava ambicija, a ima ih nekolicina koji imaju i nezdravih ambicija. Što se tiče borbene sposobnosti jedinice možemo reći da je dobra, a u mnogome ovisi od komandnog kadra, za kojeg ne možemo reći sto postotno-da je sigur[an]. Kod boraca se zapaža malo bojazni od borbe sa tenkovima, inače bi izvršavali bolje defanzivne akcije nego ofanzivne. Povjerenje bataljona jednih u druge dosta je dobro.

Zapaža se to, da se u dovoljnoj mjeri ne iskorištavaju iskustva iz proteklih akcija i ne uzimaju se kao za primjer, po ovim svim nedostacima štab brigade je upoznat te održava savjetovanja svih štabova bataljona skupa te pojedinačno ukazuje i pruža dosta dobru pomoć. Što se tiče samog štaba brigade vojnička sposobnost komandanta i načelnika je dosta dobra te mogu sigurno rukovoditi sa brigadom.

Odnosi prema višim štabovima su primjerni, zapaža se po koji put u dopisima Štaba Divizije komandujući ton izlaganja, što neprijatno utječe na vojna lica u Štabu brigade.

U ovome izvještaju dotakao sam se pojedinih problema koji su aktuelni i važni na što će u buduću Partijska organiz. posvetiti veću pažnju. Obzirom na to da je dugo vrijeme od kako nisam podnio izvještaj ne znam da li će ovaj izvještaj moći zadovoljavati i dati jasnu sliku, u koliko ne, ili sam izostavio neka pitanja molio bi drugove da mi ukažu.

Drugarski vas pozdravljam

15. V. 1944.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Pomoćnik Politkomesara
I brigade¹⁰ IX Divizije NOVJ

Vlado Bubić

¹⁰ Prema naredbi Štaba 8. korpusa NOVJ 3. dalmatinska brigada je 30. januara 1943. preimenovana u 1. brigadu 9. divizije (vidi tom V, knj. 23, dok. br. 135, str 613).

BR. 24

**IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 10. SLO-
VENAČKE NO BRIGADE »LJUBLJANSKE« OD 15. MAJA
1944. CENTRALNOM KOMITETU KP SLOVENIJE O
RADU I STANJU ORGANIZACIJE KP U BRIGADI¹**

Z a m e n i k
političkog komesara X brigade
XVIII divizije NOV i POS
Na položaju, 15. maja 1944.

CENTRALNOM KOMITETU KP ZA SLOVENIJU

Izveštaj [organizacije] KP o radu
i stanju u X SNOB »Ljubljanskoj«

Brojno stanje partijske organizacije u X brigadi:

	Partijaca	Kandidata	Cl. ŠK0J-a ,
ŠTAB	14	—	• —
ŠTAPSKA PATROLA	14	8	27
INŽINJERSKA CETA	10	5	5
BATERIJA	2	2	1
I BATALJON	21	2	35
II- BATALJON	22	5	34
III BATALJON	20	8	37
IV BATALJON -	19	8	31
UKUPNO PREMA SPISKU	-122	38	170

Brojno stanje partijske organizacije smanjilo se zbog toga što su neki [članovi] prekomandovani a nekoliko ih je poginulo u poslednjim borbama. Partijski rad se odvija dosta redovno. S obzirom na to što je brigada, odnosno što su pojedini bataljoni stalno na položaju, politički rad se obavlja, odnosno sastanci ćelija se drže na položajima. U ćehjama su, pored ostalih aktuelnih pitanja i političkog vaspitavanja,

¹ Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 16/1.

razmatrani i cirkulari CK KPS² i Glavnog štaba. Partijski rad se obavlja redovno, ali se zbog nedostatka kadra javljaju poteškoće. Kadar najčešće gubimo u borbama u kojima je broj mrtvih i ranjenih dosta veliki. Uzrok svakako leži u tome što još nismo uspjeli da vojnički i politički uzdignemo drugove do te mere da komandni kadar ne bi trebalo da uvek pođe prvi na neprijatelja. Tako se dogodilo da su i u poslednjoj borbi s neprijateljem, koji je nadirao, poginula 2 člana Partije, obojica zamenici političkih komesara četa.³

S kursa za političke komesare vratili su se drugovi: politički komesar II bataljona Avsec Filip⁴ i sekretar istog bataljona drug Pavšič Jože. Obojica su završili kurs s uspehom. Na isti kurs³ su sada upućeni politički komesar III bataljona drugarica Mule Nežla i zam. pohtičkog komesara 3. čete IV bataljona drug Mršek Andrej.

<i>Brojno stanje brigade:</i> prema spisku	673
u rashodu	202
na licu	471

Od drugova koji su u rashodu, 143 su u bolnicama a 59 na raznim kursevima. U to vreme je poginuo 21, prekomandovano je 29 a u svim akcijama poslednjeg meseca nestala su 62. Brigada je vodila više većih i manjih borbi, od kojih je najveća bila [napad] na utvrđeni neprijateljev garnizon Ribnica.⁶ Za borbu su Štab brigade i partijska organizacija izvršili temeljite vojne i političke pripreme. Drugovi su se u velikoj većini pokazali kao dobri, što naročito važi za drugove iz Slovenačkog primorja. U ovoj akciji brigada je imala 35 ranjenih a 6 drugova je poginulo. Akcija nije uspela. Posle

² Većina cirkulara CK KP Slovenije nalazi se u AIZDG u Ljubljani, f. 10 i 15.

³ Iz kartoteke boraca 10. slovenačke NO brigade »Ljubljanske« (AIZDG u Ljubljani) vidi se da je 8. maja 1944. u Velikom Lipovcu poginuo zamenik političkog komesara 3. čete 1. bataljona Dušan Banda »Ganjo«. O drugom nisu pronađeni podaci.

⁴ Filip Avsec Mitja je poginuo 20. maja 1944. u borbi na Kačjoj ridi (Kartoteka poginulih u AIZDG u Ljubljani).

⁵ Odnosi se na tečaj za političke komesare Oficirske škole Glavnog štaba NOV i PO Slovenije. Fihip Avsec i Jože Pavšič bili su na prvom tečaju, koji je trajao od 5. aprila do 5. maja 1944, a Nežka Mule i Andrej Mršek na drugom tečaju, koji je trajao od 17. maja do 25. juna 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 115: knjiga evidencije apsolenata Oficirske škole NOV i PO Slovenije).

⁶ Vidi napomenu br. 2. uz dok. br. 9. relaciju Štaba 10. slovenačke NO brigade »Ljubljanske« br. 749 od 14. maja o borbi za Ribnicu i 15-dnevni izveštaj br. 712 od 26. aprila 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 193/111-2).

detaljne analize štab je došao do zaključka da naši borci još nisu dovoljno izvežbani za napade na ovako jako utvrđene garnizone kao što je Ribnica, a i komanda nije bila dovoljno odlučna. Pored toga, vođeno je više borbi s neprijateljevim kolonama koje su nadirale, u kojima brigada nije imala većih gubitaka iako su borbe bile dosta teške. Na novom sektoru brigada je učestvovala u borbi za žužemberk,⁷ i to 1 bataljon, dok su ostali obezbeđivali prilaze iz pravca Novog Mesta. Prilikom ovog obezbeđivanja naš II bataljon je vodio uspešnu borbu s neprijateljevom motorizovanom kolonom i pešadijom. Od 4 neprijateljeva ténka, koji'su nadirali, uništio je 3 i jedan oklopni auto.⁸ Utvrđeno je da je poginuo 31 neprijateljov vojnik a ranjeno je još više. Naši nisu imah gubitaka, ni ranjenih. Na sektoru Ajdovec, Mali i Veliki Lipovec brigada je vodila borbu s neprijateljem koji je nastupao sa 6 pravaca.⁹ Neprijatelj je bio jači. U borbi, koja je vođena preko čitavog dana, utvrđeni gubici neprijatelja iznosili su 18 poginulih i veći broj ranjenih, dok su naše jedinice imale 4 mrtva i 7 ranjenih. Izgubili smo puškomitraljez i laki bacač, jer su oba bila u okruženju.

Vojnički sektor: Na vojničkom polju preduzete su različite mere da se vojničke sposobnosti drugova podignu na viši stepen. Mnogo truda je uloženo u to da bi drugovi u toku borbe znali da naprave sebi sigurne zaklone. Održane su vežbe iz napada na utvrđena uporišta. Sem toga, borci se obučavaju o svim osnovnim pitanjima vojničke službe. Velika pažnja se posvećuje čišćenju oružja i municije, stražarskoj i patrolnoj službi i drugim stvarima. Čitav ovaj rad se obavlja pod stalnom kontrolom.

Politički sektor: U političkoj nastavi pokušavamo da drugovima što više približimo, našu narodnooslobodilačku borbu i

⁷ Vidi napomenu br. 18 uz dok. br. 9.

⁸ Bilo jè to 2. maja 1944. Vidi dok. br. 86, 103 i 131 u 13. knjizi VI toma Zbornika i 15-dnevni izveštaj Štaba brigade br. 757 od 15. maja 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 193/III-2).

⁹ Brigada se na taj sektor prebacila noću 7/8. maja 1944, prema naređenju Štaba 18. NO divizije od 7. maja 1944 (vidi dok. br. 76 u 13. knjizi VI toma Zbornika), i, vodila pomenutu borbu 8. maja 1944 (vidi dok. br. 131 u 13. knjizi VI toma Zbornika). Podrobnije o rasporedu brigade i. njenoj, aktivnosti krajem aprila i u prvoj polovini maja vidi 15-dnevne izveštaje br. 712 od 26. aprila i br. 757 od 15. maja 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 193/III-2) i dnevne izveštaje Štaba 18. NO divizije za april i maj 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 27/11).

omogućimo da shvate njen duboki ideološki smisao. Prilikom razmatranja raznih političkih problema primećuje se prihćno interesovanje. Politićki ćasovi se većinom održavaju na položajima i s pojedincima.

Kulturni sektor: Naše jedinice su održale 3 uspela mitinga. Dva od njih isključivo za drugove naše brigade a 1 za civilno stanovništvo. Svi mitinzi su održani u ćast 1. maja i na njima je naglašavan znaćaj 1. maja kao praznika radnićke klase. Drugovi koji su pre izvesnog vremena, kao novomobilisani borci, dodeljeni našoj brigadi iz Slovenaćkog primorja položili su na ovoj prvomajskoj proslavi zakletvu, koja im je valjano objašnjena.¹⁰

Privredni sektor: Raniji osetan nedostatak cipela prilićno se smanjio jer se brigada snabdela njima. U pogledu odeće i rublja problem još uvek ostaje nerešen, utoliko više što nam nedostaje konca, koga ne možemo dovoljno dobiti. Hrana zadovoljava, mećutim, tu i tamo, naroćito za vreme .većih marševa i obavljanja dužnosti, primećuje se kod drugova želja za većim obrocima, naroćito za solju, koje već duže vreme uopšte nema. Ove želje nisu izražene u vidu nekih protesta, već u diskusijama na sasvim drugarskoj osnovi. Svi su svėsni toga da je ovaj vremenski period najteži u pogledu ishrane.

Higijena: U pogledu higijene nastojimo da u okviru postojećih mogućnosti postignemo što bolje stanje. Odeća se' pari a na drugove utićemo da se što više ćiste i peru.

Moral: Moral zadovoljava 'i ne mogu se primetiti nikakve pojave koje bi štetno uticale na opšte stanje i raspoloženje drugova. To je postignuto zbog toga što su drugovi već prihćno izgraćeni te je njihova svest već na prilićno visokom nivou.

SKOJ: Dok broj drugova organizovanih u SKOJ-u prilićno zadovoljava, njihova politićka izgraćenost manje je zadovoljavajuća. Partijska organizacija je zbog toga postavila sebi zadatak da što više pomogne pohtićkom uzdizanju omladine.¹¹

¹⁰ Vidi polumesećni izveštaj Propagandnog odseka 10. slovenaćke NO brigade »Ljubljanske« od 15. maja 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 195 a/C-5).

¹¹ O radu organizacija SKOJ-a u 10. slovenaćkoj NO- brigadi »Ljubljanskoj« u prvoj polovini maja 1944. vidi izveštaj sekretara brigade od 15. maja 1944 (AIZDG u Ljubljani, fond PK SKOJ, f. 22/V).

Naoružanje:

puške mauzer	118	engleski mitraljezi	3
italijanske puške	217	laki mitraljez »breda«	11
francuske puške	289	teški mitraljez »breda«	6
austrijske puške	4	laki minobacač	4
protivtenkovské puške	4	teški minobacač	3
»zbrojovlca«	1		

Razno: S višeg oficirskog kursa¹² vratio se komandant brigade major Rojšek Franci-Jaka. Sada su na kurs otišli načelnik štaba kapetan Džems¹³ i zamenik komandanta III bataljona drug Leon.¹⁴ Pošto je operativni oficir naše brigade drug Lovše Lado poginuo,¹⁵ odnosno nestao u borbama kod Sv. Gregora (za njegovu sudbinu se tačno ne zna), došao je na njegovo mesto poručnik Lah Borivoj,¹⁶ koji ovu dužnost obavlja zadovoljavajuće.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Zamenik političkog komesara:
Trček Anton-Gorazd

¹² Odnosi se na Oficirsku školu Glavnog štaba NOV i PO Slovenije.

¹³ Ivo Majnik Džems

¹⁴ Jože Vidmar Leon

¹⁵ Vladimir Lovše je poginuo, odnosno nestao 28. aprila 1944, prilikom sukoba s Nemcima kod Sv. Gregora, kod Velikih Lašča. (Podatak iz kartoteke boraca 10. slovenačke NO brigade »Ljubljanske« (AIZDG u Ljubljani).

¹⁶ Iz kadrovskog upitnika očuvanog u AIZDG u Ljubljani, u kartoteci boraca 1. artiljerijske brigade 7. korpusa NOVJ¹⁶, vidi se da je Borivoj Lah bio na dužnosti operativnog oficira 10. slovenačke NO brigade »Ljubljanske« od 28. aprila do 19. maja 1944.

BR. 25

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 12. DIVIZIJE OD 16. MAJA 1944. POLITIČKOM KOMESARU 6. KORPUSA NOVJ O MORALNO-POLITIČKOM STANJU I KULTURNO-PROSVETNOM RADU OD 20. APRILA DO 10. MAJA¹

ŠTAB XII. DIVIZIJE
NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE
JUGOSLAVIJE
Broj: 340
DANA: 16/V 1944 G.

Dvadesetdnevni politički
izvještaj za vrijeme od
20. aprila do 10. maja
dostavlja:

POLITIČKOM KOMESARU VI KORPUSA NOV I POJ

OPĆI PREGLED

U vremenu kojega obuhvaća ovaj izvještaj jedinice naše XII divizije nalazile su se na sektoru čačinci — Orahovica i selima oko ovih mjesta kao i na sektorima Papuka, Ravne Gore i Psunja za vrijeme neprijateljske ofenzive.² Od većih su akcija naše jedinice u ovome vremenu izvršile napad, zajednički s jedinicama XXVIII U. B., na neprijateljsko uporište Đurđenovac.³ U koliko se odnosi na jedinice naše divizije napad nije uspio. 27. IV. otpočelo je neprijateljsko nadiranje na oslobođeni teritorij. Za vrijeme neprijateljske ofenzive naše su jedinice vodile obrambene bojeve kao i napade na neprijatelja djelujući pri tome na zadnja tri gore pomenuta sektora. Ni iz ovih borbi nisu jedinice naše Divizije izašle onakve kao što su do sad običavale izlaziti slavonski.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII reg. br. 5-11, k. 882.

² Neprijateljska ofanziva je počela 26. aprila i trajala do 8. maja 1944. Opširnije o tome vidi tom V, knj. 27, dok. br. 103; izvještaj Štaba 6. korpusa NOVJ od 20. maja 1944. Štabu Zapadne grupe NOP odreda o nekim iskustvima i slabostima u radu jedinica u toku neprijateljske ofanzive.

³ Jedinice 6. korpusa NOVJ napale su Đurđenovac 21. aprila 1944. Opširnije o tome vidi tom V, knj. 27, dok. br. 81.

ske jedinice iz neprijateljskih ofanziva, konkretno sa rezultatima s kojima bi se mogh naročito ponositi. Osim gore pomenutih borbi vršene su manje akcije diverzantskog karaktera.

Iako gornje borbe nisu donijele sjajnih i zadovoljavajućih rezultata one će veoma mnogo značiti za daljnji razvitak naše Divizije. U ovih dvadeset dana uočen je jedan veliki niz grešaka, propusta i slabosti u našim jedinicama i među polit, i vojnim rukovodiocima i na taj smo način upoznati s mnogim problemima i nezdravostima. Zahvaljujući borbama koje su tekle u gornjem periodu mi smo se za relativno veoma kratko vrijeme upoznali sa stanjem u svim jedinicama — kako sa njihovom borbenošću, tako i sa vojnim i političkim stanjem u njima.

Uprkos nezadovoljavajućih rezultata mi smo ipak u stanju da ocijenimo borbenost naših jedinica i boraca kao dobru. Golema većina boraca zna da mrzi neprijatelja i hoće da ga tuče. To što još ne zna, što u odlučnim momentima nenia dovoljno smionosti i prodornosti nisu krivi oni, već političko i vojno rukovodstvo naših, uglavnom, bataljonskih štabova. To su činjenice potvrđene na svim savjetovanjima i sastancima, to priznavaju i sami rukovodioci i konačno sami su borci to dokazali jurišajući i goneć neprijatelja. Ta je činjenica — da je osnovna masa boraca — dobra i borbena, — pravilno uočena i u toku ovih dvadeset dana, i ona je osnovna garancija da će, uklanjanjem bitnih nedostataka i propusta kod rukovodstva, Divizija biti u stanju izvršiti i mnogo teže zadatke koji budu pred nju postavljeni. Bit će izvjesnih poteškoća obzirom na mladost kadra, izbacivanje iz stroja velikog broja rukovodilaca -i prisustvo mnogih novomobiliziranih boraca, ali vjerujemo da smo u stanju sve te teškoće prebroditi.

Divizija se u toku ovih dvadeset dana nije pomakla naprijed ni u pogledu brojnog ojačanja. Broj od 166 novopridošlih jednak je gotovo u cijelosti broju izbačenih iz stroja i nestalih. Prema tome ni ovaj momenat nije zadovoljavajući, a pogotovo ne kada Uzmemo u obzir situaciju koja je danas u svijetu svjetla nego ikad do sada. Prema tome mobilizacija ostaje i dalje bolno pitanje. Divizija u toku ovih dana nije bila u mogućnosti da podgotovi i sa svoje strane učini potrebno-za dizanje naroda na ustanak.

Dezerterstvo se nije u cijeloj Diviziji, osjetilo, kao neki problem. Brojka od 28 nestalih ne odgovara broju dezertera, obzirom da je situacija bila i takova da su se neki mogli izgubiti ili barem dobiti priliku da se, za neko vrijeme izgube. Za sada

koliko znamo dezertiralo je njih sedam dok će se drugi vjerojatno -vratiti ili se pojaviti u nekoj drugoj jedinici. Odnosi u Štabu Divizije su veoma dobri. Među operativnim rukovodstvom Štaba vlada drugarstvo. Međutim nije dovoljno shvaćena uloga i važnost i ostalih članova Štaba, konkretno divizijskih referenata. Ispravljanju ovoga već smo pristupili.

...⁴
Obaveštajni i informativni sektor u našoj diviziji dosta je slab. Štab divizije nema obaveštajca već mjesec dana, dok je informativac odveć mrtav i nepokretan. Informativna služba i izviđačka, ova posljednja naročito, veoma su slabe. Cijela je stvar ozbiljno postavljena pred sve rukovodioce u nekoliko navrata jednako, kako pred vojne tako i političke. Osim uputstava koja su već umnožena ovo pitanje već postavljamo i preko vojnih instruktora a postavili smo ga već u nekim bataljonima i pred sve borce.

Politodjel ove divizije ukazuje nam punu pomoć. Njihovo prisustvo znači mnogo i za politički rad. I ja si čak ne mogu predstaviti Diviziju bez politodjela. Obzirom na golemi posao u Diviziji da se stanje što prije popravi ta je pomoć neophodna i potrebna u najvećoj mjeri. Odnos Štaba Divizije i Politodjela također je veoma dobar i ukoliko je taj odnos nekad bio nepravilan on se izmjenio.—

POLITIČKI RAD I SITUACIJA U JEDINICAMA

Politički rad u jedinicama obe naše Brigade odvijao se u toku ovog vremena po planu kojega je još ranije uputio komesar našeg Korpusa. Međutim materijal taj nije prorađen. Po tome se planu radilo, sastanci su uglavnom održavani, ah materijal nije postao svojina boraca. Mnogi još nisu u stanju da budu ma i najmanji agitatori. Vrlo je česta pojava da kada zapitamo bõrea šta je to AVNOJ, ŽAVNOH, Nacionalni Komitet, u nevezanom razgovoru, da ne zna odgovoriti. Da ne govorimo o tome da odluke II. Zasedanja [AVNOJ-a] uveliko su nepoznanica. Još je bolnija činjenica da imamo veliki broj vojnih rukovodioca četa i vodova koji također ne znaju te stvari.

Jedan od razloga ovakvom stanju jest činjenica da ima veoma veliki broj drugova koji su nedavno došli i s kojima se taj materijal prorađiva tek. No drugi razlog i glavni jeste taj što naši politrukovodioci nisu uložili dovoljno truda i napora

⁴ i ^u Izostavljeni tekst se odnosi na personalna pitanja.

da ovladaju borci tim pitanjima.' Također i sam metod rada nije bio najsretniji — suhoparnim predavanjem borci se brzo umaraju. Pristupili smo metodi diskusije ali neposredne u formi razgovora. U osječkoj su se već pokazali izvjesni rezultati i veća zainteresiranost.

Uopće gotovo kod svih naših rukovodioca — ovo se odnosi i na vojne i na političke — ne osjeća se upornost i osjećaj odgovornosti. S druge strane naši politrukovioci premalo su ljubavi, života, krvi i mesa unašali u svoj rad. Premalo poleta i topline bilo je kod njih kada su davali, odnosno prenašali, direktive, davali upute i savjete i radili s masom boraca. Izvjesno mrtvilo koje pomalo vlada kod naših štabova u punoj se mjeri odnosi i na naše komesare. O ovome smo govorili na svim sastancima iznašajući pozitivne i negativne primjere i uzore, govorili smo odvojeno s pojedinim komesarima i ima mnogo nade da će i u ovome stanje se popraviti.

Naši rukovodioci ne polažu dovoljno pažnje borcima. Odnos je veoma često hladan i vojnički (mislim kruto vojnički). Zaista je čudo kako malo topline i ljubavi poklanjaju prema borcima s kojima direktno rukovode. Po ovome smo oštro udarili. Rekli smo im kuda dovodi takav odnos. Ovom pitanju posvetit ćemo i nadalje najveću brigu da se to ne bi ukorjenilo i postalo svojina naših rukovodioca.

Također je kod naših rukovodilaca našla utočišta izvjesna neiskrenost i zabašurivanje pravog stanja u jedinicama. Bit će da je ovome uzrok pomalo strah, pred opomenom ih čak kaznom, a pomalo i težnja da stanje ne ispadne previše crno. Na ovo im naročito ukazujemo savjetujući im da upravo najvjernije iznošenje stvari značit će za njih i najveću pomoć, jer će se svi nedostaci brzo ukloniti. Sa ovim prilično teško ide. Nema ni malo sumnje da je i ovdje uzrok nedovoljna politička svijest naših rukovodioca.

Uz plan rada koji već postoji i po kojem ćemo i dalje raditi mi smo počeli i radom na većoj izobrazbi i naših boraca i nižih rukovodioca po planu kojeg je dao drug komesar GŠH.⁵ Bojazan kod izvjesnih drugova rukovodilaca pa čak i komesara Brigade da se sav taj rad koji je postavljen pred njih neće moći reahzirati nestat će kada uvide prve rezultate upornog i živog rada na kojemu surađuje cijeli kolektiv.

Do sada se opazilo da borci gotovo u najvećoj većini s najvećim mteresonovanjem prate razvitak vojnopolitičke situacije u svijetu i da ih ta pitanja i najviše interesuju. Jednako je i

³ Tada je politički komesar Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske bio Rade Žigić.

s raskrinkavanjem izdajničkog rada svih izroda počam od Mihailovića do Mačeka i njegove družine. Kod drugih tema nije bilo dovoljno metoda u radu i zato uveliko manja pažnja.

Kulturno-prosvjetni rad, koji bi unio raznolikost i život u jedinicu, drugovi nisu znali iskoristiti i prema njemu su se maćuhinski odnosili.

Postavih smo najozbiljnije i najoštrije pitanje najveće pomoći političkih komesara za uklanjanje cijelog niza vojnih nedostataka i propusta koji su se jasno ocrtao u zadnjim borbama kod naših jedinica. Te očite greške i nedostaci, kao što su slaba veza, nikakova izviđačka služba, neodgovornost patrola, neznanje i nekorištenje ukopavanja, nenarodni odnos prema utrošku municije i oružja uopće, neznanje nišanja, neodgovornost pri sprovođenju naređenja, premala kontrola i tako dalje — nedostaci su i rada politkomesara. Sve smo ove stvari ozbiljno postavili i po nekoliko puta u toku ovih dvadeset dana. Dajemo im pomoć i kontroliramo, jer smo upravo primijetili da je njihove pomoći i bilo ali provjerke nikakove i jasno je da se mogao uvući duh labavosti u mnoge borbe i rukovodioce. Isto smo postavili po nekoliko puta pitanje naših delegata i komesara četa. Oni nisu stvarni rukovodioci četa i vodova. Ovo u punoj mjeri vrijedi i za vojne rukovodioce. Naročito je u tom pogledu slabo pitanje s vodnicima i desetarima kao i delegatima. Oni ne posjeduju autoriteta jer ga znamo krnjiti svi počam od rukovodioca divizije do bataljona. Ovdje ćemo pristupiti organizaciji vojničkih kratkih tečajeva pri diviziji za desetare i vodnike kao i delegate.

Povodom Prvog maja pravovremeno su data sva uputstva za proslavu. Zajedno s OK Našice mislili smo prirediti dva velika zbora, međutim plan je uveliko nerealiziran obzirom na neprijateljsku ofenzivu. Ipak održani su sastanci po svim bataljonima odnosno četama tamo gdje je bataljon bio na položaju. Naši rukovodioci, a naročito politkomesari, nisu znali pravilno iskoristiti ni takmičenje za prelaznu zastavicu najboljoj brigadi u Diviziji. Dozvolili su da duh takmičenja čak u nekim bataljonima i padne. Tamo gdje se pravilno postavilo pitanje takmičenja, tamo gdje su rukovodioci gurao stalno naprijed, tamo su pokazani rezultati i inje ni malo čudno da upravo bataljoni koji su politički i kulturnoprosvjetno najjači da su upravo i najborbeniji. Zastavicu za mjesec april odnijela je 18 Brigada sa vrlo malom razlikom u rezultatima. Sam akt predaje zastavice vjerujemo da će mnogo značiti za borbe obe brigade a jednako i za rukovodioce.

Predaja je izvršena 13. maja pred postrojenom cijelom brigadom i delegacijom iz Osječke brigade. Borci su osjetili svečanost momenta predaje zastavice i bili su jednako uzbuđeni kao i mnogi rukovodioci od kojih mnogi još nisu prisustvovali sličnim događajima. Iskoristit ćemo u punoj mjeri i ovo takmičenje i taj dan za učvršćenje stanja u Diviziji.

Što se tiče komesara brigada oni uglavnom zadovoljavaju ...⁶ Što se tiče bataljonskih politkomesara ovdje je situacija prilično neravnomjerna. Imamo u nekim bataljonima komesare koji ne zadovoljavaju, ali momentano nemamo mogućnosti da ih zamijenimo boljim, već smo prinuđeni davati tim bataljonima mnogo veću i direktniju pomoć.

Što se tiče četnih komesara, oni bi po svojoj volji i htijenju uglavnom zadovoljili, ali su mladi i treba im mnogo pomoći. Osnovna slabost naših komesara jest u činjenici da nisu znali unijeti u svoj rad ljubavi i poleta, da nisu bili stvarni rukovodioci, to jest da nisu držali jedinicu u svojim rukama, da nisu dali punu pomoć vojnim rukovodiocima, da nisu sami nastojali da postanu majstori svoga oružja. Na svojoj vojnoj izobrazbi nisu učinili gotovo ništa. Pomanjkanje osjećaja odgovornosti osjetilo se kod mnogih. Nastojimo sve ove nedostatke ukloniti i pomalo se pokazuju prvi rezultati. Sa još većom pomoći i punom, stalnom i neprekidnom provjerkom otklonit ćemo sve te nedostatke.

Usmene novine kao vrlo dobro sredstvo za političko djelovanje nisu njegovane i u ovom je razmaku održano svega 5 usmenih novina od kojih su 4 dobro uspjele. Poduzeli smo sve da one budu barem jedamput nedeljno po bataljonu a ako nije moguće onda i po četama.

KULTURNO PROSVJETNI RAD

Naši komesari nisu još shvatili da je za kulturno prosvjetni rad odgovoran komesar. A jednako tako nisu shvatili ni ogromnu pomoć koju bi imali da su ovo pitanje pravilno postavili. Otuda i nedovoljna pomoć KPO-ima, kako bataljonskim tako i četnim. Džepne novine bile su dosta rijetka pojava u četi i sada smo postavili da svaka četa mora, bez obzira na situaciju i tehničke mogućnosti, svake nedjelje izaći s jednim brojem džepnih novina, pa makar i na dvije stranice. Na ovaj ćemo način naučiti redu i dužnosti a istovremeno angažirati masu drugova boraca koji stoje po strani. Ni pjesma također nije bila pravilno postavljena. Uprte su sve snage da se stvore korovi po bataljonima, rijeđe po četa-

ma, ali je odlaskom ili izbacivanjem iz stroja rukovodioca kora stvar se odmah zakočila. I ovdje također nije uhvaćena osnovna masa boraca. Sada smo postavili stvar da je osnovno da masa pjeva, da svi borci pjevaju, a paralelno s time postojat će korovi. I u jednom i u drugom slučaju već se pokazuju rezultati. Pjeva se više i već je sedam četa izdalo svoje džepne novine. Jednako tako loše je stajalo i sa zidnim novinama i stoji još uvijek. U 3 bataljona od naših sedam kulturno prosvjetni rad nije gotovo postojao. Ovima ćemo naročito pomoći. Sport i razne igre, kao bacanje kamena, trčanje, skakanje, fiskultura i slično nepoznato je ovdje, pa ćemo i ovom posvetiti pažnju.

Po pitanju nepismenosti poduzeto je, ali ni ovdje nije bilo upornosti. Izgleda da ima oko 50 nepismenih u diviziji.

RAD I ZAPAZANJE U NARODU

Ofenziva nas je bacila u dodir s najboljim dijelom našeg naroda, to jest najvjernijim, koji je otišao u brda. Ovdje je bio uzak kontakt s narodom, kojemu smo pomogli u ishrani i koji je na povratku svojim kućama da'o vidnog znaka priznanja našoj brizi i pažnji. Za ovo cijelo vrijeme dogodio se ipak jedan nemio slučaj da je intendant jednog bataljona zaklao svinju od jedne seljanke koja je također se krila u šumi. Za to je znalo i rukovodstvo bataljona koje je prešutno prešlo preko cijele stvari. Drugovi uzeti na odgovornost i odmah je pred partizanima objašnjena nepravilnost ovoga djela. Naš momentani boravak u požeškoj kotlini nastojat ćemo iskoristiti demonstrirajući našu snagu i moć kao i podizanjem svijesti i osjećaja patriotizma kod ovog dijela naroda koji nam nije baš prijateljski naklonjen. Izgleda da je veoma jak utjecaj maćekovštine i da se, po izlaganjima drugova, zadnjih mjesec i pol dana osjetljivo pogoršalo stanje. Došli smo u vezu s OK Gradiška i s njima ćemo poraditi na mobilizaciji.

ISHRANA, OBUĆA, ODJEĆA I ZDRAVLJE

S obučom naše jedinice stoje loše. Preko 350 imamo bosih a obuća kod ostalih u velikom broju veoma je slaba i derutna i pitanje je samo dana da dobijemo nove stotine bosih. S odjećom, stanje također nije mnogo bolje. Poduzeli smo krpljenje i obuće i odjeće i za neko smo vrijeme spasili ono što bi u najskorije vrijeme propalo. Što se tiče ishrane ona je u toku ofenzive bila vrlo dobra. Nije bio ni jedan dan a da borci nisu jeli makar dva puta, u većini slučajeva bilo je

i kruha. Razlog ovoj mogućnosti ishrane u šumama daleko od naših sela leži u organiziranosti naše pozadine i njezinom radu. Ovaj smo momenat kao i sigurnost bolničkih i ranjeničkih bunkera iskoristili kod boraca popularizirajući rad pozadine o kojoj su drugovi iz op.[erativnih] jedinica nepravilno se odnosili. Ipak tu i tamo našlo se drugova koji su gundah radi kruha, ali vjerujem da je u većini slučajeva to iz političke nesvijesti i jer su Slavonci naučeni da imaju uvijek kruha.

Zdravlje je drugova uglavnom dobro. Poduzeto je parenje odijela. Zaraznih bolesti nema osim svraba kojeg uklanjamo češćim pranjem i mašću.

RAD ŠTABOVA

Štabovima smo Brigade s naše strane dali punu pomoć. To je naročito zahtijevala situacija u 18. Brigadi gdje je u toku same ofenzive štab se našao s 4 nova člana: komesarom i načelnikom, koji su pred dva dana došli na dužnost, i komandantom i zamjenikom sekretara, koji su došli da zastupaju starog komandanta i zamjenika koji su bili ranjeni dan ranije. Pa ipak i kao takav štab se snašao i učinio sve koliko je mogao. Izmjenama koje smo izvršili u štabu 18. Brigade, tj. postavljanjem novog komesara i načelnika, stvar je iz osnova krenula na bolje i oba štaba danas uglavnom daju garancije za budući rad. Štabovima bataljona morat ćemo dati najpuniju pomoć. U nekim bataljonima ne vlada harmonija i drugarstvo. Nema uzajamne suradnje. Baš štabovi bataljona pokazali su u ovim borbama niz nedostataka. Upravo oni su u toku borbi pokazali neodlučnost i neprobojnost i tako unijeli i među borce duh manjeg otpora. Pitanju rada štabova bataljona posvetili smo i najveću našu brigu, jer uveliko stanje u bataljonu, to jest diviziji, ovisi o komandnom kadru i rukovodstvu bataljona.

ZAKLJUČAK

Stanje kako rekoh nije najsajnije u jedinicama, a osnovni razlog tomu leži u nedovoljnoj partijnosti naših rukovodilaca. Organizacija je slaba i otuda toliko pomanjkanje osjećaja odgovornosti, nedovoljan rad, neodlučnost i neupornost, pomanjkanje svake kontrole i česte provjerke, kao i gotovo nikakav rad na proučavanju kod naših političkih i vojnih rukovodilaca. Vjerujemo da smo u toku borbe i zadnjih operacija uočili osnovne nedostatke i propuste i već smo poduzeli sve korake da ih otklonimo. S puno vjere i pouzdanja

gledamo na predstojeće dane i borbe uvjereni da ćemo po-
žnjeti ljepše rezultate.

15. V. 1944.

Politkomesar:

Otmar Kreačić

M. P.

BR. 26

**IZVEŠTAJ PARTIJSKOG KOMITETA 31. NO DIVIZIJE OD
18. MAJA 1944. ZAMENIKU POLITIČKOG KOMESARA
GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE O STANJU I RA-
DU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U POTČINJENIM JEDI-
NICAMA¹**

Partijski komitet XXXI. Divizije
IX. Korpusa NOV i POJ

Na položaju, 18. maja 1944.

NAM.² POLITKOMA GLAVNOG ŠTABA
N. O. V. i P. O. S.!

Polumjesečni izveštaj o partijskom djelovanju XXXI.
divizije u toku prve polovice mjeseca maja 1944. je sledeći:

1. <i>Brojno stanje:</i>	Par- tije	Kandi- data	SKOJ-a	Ukupno
Čelijica št. div.	9	0	1	10
Pri štabu div.	31	'5	31	67
III. U. B. »I. Grad.« ³	202	18	126	346
VII. U. B. »F. Preš.« ⁴	179	33	108	320
XVI. B. »J. P. Vojka« ⁵	189	17	96	302
Art. divizion	18	25	29	72
Vojnička škola	6	0	1	7
Partijska škola	3	0	0	3
Ukupno .	637	98	392	1.127

¹ Original (pisan na mašini, na srpskohrvatskom jeziku) u
AIZDG u Ljubljani, f. 16/1.

² zamenik

³ To jest: 3. slovenačka NOU brigada »Ivan Gradriik«.

⁴ To jest: 7. slovenačka NOU brigada »France Prešeren«.

⁵ To jest: 16. slovenačka NO brigada »Janko Premrl Vojko«.

2. Brojno stanje čelijskih sastanaka:

	rednih ⁰	izvanrednih ⁷	letećih	študijskih ⁷	ukupno
Čelijica štaba divizije	1	0	0	1	2
Čelijice pri št. div.	10	3	0	1	14
III. U. B. »Iv. Gradnika«	34	2	0	10	46
VII. U. B. »F. Prešerna«	30	4	5	7	46
XVI. B. »J. P. Vojka«	22	5	3	7	37
Art. divizion	4	2	0	1	7
Vojnička škola	2	0	0	2	4
Partijska škola	2	1	1	0	4
Ukupno	105	17	9	29	160

3. Brojno stanje sastanaka partiborova:

	rednih	izvanrednih ⁷	letećih	študijskih	ukupno
III. U. B. »I. Grad.«	6	1	0	3	10
VII. U. B. »Fr. Preš.«	6	3	2	1	12
XVI. B. »J. P. Vojka«	6	2	1	0	9
Art. divizion	1	1	0	0	2
Part. biro pri št. div.	1	1	0	1	3
Ukupno	20	8	3	5	36

4. Bataljonskih partijskih konferencija se je održalo svega 5, i to: 2 konferencije u »Prešernovoj« i 3 konf. u »Vojkovoj« brigadi. Zatim se je održala još jedna konferencija svih sekretara čelijica, biroa i SKQJ-a u »Prešernovoj« brigadi.

5. U periodu vremena od 1. do 15. maja naša divizija nije vršila skupnih nacrtanih akcija, već su pojedine brigade imale borbe i akcije manjeg karaktera, n. pr.c »Gradnikova« bri-

⁰ redovnih

⁷ teoretskih

gada je vršila napad na Ajdovščinu,⁸ te je vodila borbu na Leskovici;⁹ »Prešernova« brigada je imala borbe u Dolenji Vasi i na Stirpniku;¹⁰ »Vojkova« brigada pak na Fužine i Savoden.¹¹

Kod svih 3 jedinica se je opazilo da je borbeni moral na visini.

Usprkos tome što nije bilo akcija većeg značaja, partijsko djelo je bilo dosta otežano, pošto je ljudstvo bilo previše raštrkano.

U sporazumu sa G. K.¹² se je izvršilo nekoliko rekvizicija i prisilnih otkupa kod nekih porodica, čiji su muški pri beli gardi.

Dotična roba (živežne namirnice, živine¹³ i. t. d.) se je traspontirala za bolnice i civilno pučanstvo, koje je škrajno iscpirljeno i do sada mnogo žrtvovalo i doprinjelo za narodnooslobodilački pokret (osobito okolica Cerkna, koju su pred kratko Njemci potpuno opustošili).¹⁴

Sa dvije brigade smo krenuh na Gorenjsku s ciljem mobilizacije i vršenja manjih akcija. »Gradnikova« brigada kreće na sektor Jesenice, a »Prešernova« na sektor Kranj. »Vojkova« ostaje na sektoru Cerkno, Idrija, Žiri.¹⁵

⁸ Verovatno se odnosi na demonstrativan napad 2. bataljona na Ajdovščinu 29. aprila 1944 (vidi dok. br. 79 i 96 u 13. knjizi VI toma Zbornika).

⁹ Odnosi se na borbu 3. slovenačke NOU brigade »Ivan Gradhik« 5. maja 1944. kod Leskovice (oko 8. km severoistočno od Cerkna). Vidi dok. br. 96, 114 i 183 u 13. knjizi VI toma Zbornika.

¹⁰ Verovatno se odnosi na borbe vođene 3. i 4. maja 1944 (vidi dok. br. 96, 114 i 182 u 13. knjizi VI toma Zbornika).

¹¹ Na karti 1:100.000: Sovoden (danas Sovodenj). Odnosi se na borbe vođene 4. i, verovatno, 11. maja 1944 (vidi dok. br. 96, 105, 114. i 149 u 13. knjizi VI toma Zbornika).

¹² O gospodarskim (privrednim) komisijama vidi napomenu br. 32 uz dok. br. 40 u 8. knjizi IX-toma Zbornika.

¹³ stoke

¹⁴ « Verovatno se odnosi na pustošenje za vreme takozvane treće neprijateljske ofanzive, preduzete na sektoru Idrija—Cerkno, šentviška visoravan—Čepovan—Col—Predmeja od 11. do 23. aprila 1944 (vidi dok. br. 38, 39 i 61 u 13. knjizi i dok. br. 151 u 12. knjizi VI toma Zbornika; Stanko Petelin Vojko: »Vojkova brigada«, Knjižnica NOV in POS 20, str. 202—204. i 220—223).

¹⁵ Brigade su krenule na nove položaje na osnovu zapovesti Štaba 31. NO divizije br. 691 od 14. maja 1944 (vidi dok. br. 99 u 13. knjizi VI toma Zbornika).

*Tekmovanje*¹⁰ na svim područjima je u toku, ali do sada još nije poprimilo onoliko zamaha koliko se je očekivalo. K tome je najveća greška što se je prvim početcima o tekmo-
vanju govorilo odviše abstraktno (zamišljeno); sada se je
putem partijskih sastanaka dosta izboljšalo¹⁷ i aktiviziralo.
Zaista ne vlada posvuda neko osobito oduševljenje, što naj-
veća krivnja pada na naše politkomesare, koji su političke
časove vršili više-manje površno-šablonski, tako, da se nije
pobuđivao interes za debatu, istoga proizlazi kod mnogih
drugova pomanjkanje političko-klasne svijesti, zašto je po-
trebno političko uvjeravanje.

Opaža se da Partija u našoj diviziji poprma sve veće
zamahe. Partijci uživaju avtoriteta među nepartijcima i vid-
no se nalaze u prvim redovima, bilo to u borbi ili pak na
drugim mjestima, gdje su potrebni avantgardisti-prvoborci.

Također se već opaža nešto avtoinicie i osjećaja od-
govornosti među partijskim funkcionarima, kod kojih je do-
sada to u nekoj mjeri nedostajalo. Smatram da je tome naj-
više doprineo niži partijski kurs pri diviziji¹⁸ i svakodnevna
kontrola i pritiskanje¹⁹ na sastancima.

Također je bilo nekoliko manjih uspješnih akcija, koje
su im ulile još više volje do djela.²⁰

¹⁶ O takmičenju vidi napomenu far. 6 uz dok. br. 3. U vezi sa ob-
javom takmičenja, Operativni odsek 31. NO divizije, je 2. maja 1944,
pod, br. 57 svojim jedinicama uputio dopis u kome poziva operativne
oficire da se svim svojim snagama založe za izvođenje takmičenja
na vojničkom polju i prilaže im svoj plan takmičenja (AIZDG u Ljub-
ljani, f. 281a/III d i f).

¹⁷ popravilo

¹⁸ Odnosi se na tečaj Partijske škole 31. NO divizije. Iz izveš-
taja ove škole od 6. jula 1944 (AIZDG u Ljubljani f. 276a/I) vidi se da
je ona bila formirana krajem februara 1944. Tečajeve. — namenjeni
u prvom redu političkim komesarima četa, njihovim zamenicama, po-
litdelegatima, sekretarima bataljonskih biroa i četnih aktiva SKOJ —
trajali su po četrnaest dana. Do tog perioda je održano sedam teča-
jeva, kroz koje su prošla 164 pitomca—ne samo iz jedinica 31. NO
divizije, već takođe iz 2. brigade VDV (vojske državne vamosti), Bri-
ško-beneškog i ostalih. NOP odreda u severnom delu Slovenačkog
primorja i Gorenjske, izuzimajući Kokrški NOP odred, koji se na-
lazio na levoj obali Save. Rukovodioci škole su bili: najpre Frane Copi
Borutin, od marta do 14. maja 1944. Vrleta Krulj Vrle. a od 14. maja
Lovro Klajndinst (Kleindienst). Politički komesari škole: od marta
do 14. maja 1944. Ana Marila Pervania-Bavec. od 14. maja do 3. juna
1944. Jože Lenart, a od 29. juna Zdravko Oberstar. Pored pomenutih,
kao nastavnik je radio, skoro od samog početka formiranja, škole,
Matjaž Žigon. Škola se zadržavala uglavnom na sektora Čerkna na
šentviškoj visoravni.

ⁿ vršenje pritiska

²⁰ za rad

SKOJ-evci su također postali dosta aktivniji, premda su najbolji iz njihove sredine se izlučili, tj. odskočili i prešli u organizaciju višeg oblika — U redove avantgarde ne samo revolucionarnog proletariata, već čitavog radnog ljudstva i narodnooslobodilačkog pokreta — u redove Kompartije. Osobito se zanimaju za studijske sastanke, težeći za znanjem i upoznavanjem o novim prilikama. U svim akcijama se dobro izkazaju, a nesumljivo bi bili još i bolji, da je Partija vodila malo više računa o njima.

- Još uvijek je Partija u »*Gradnikovoj*« brigadi najbolja i najjača, što je razvidno²¹ iz svih dosadašnjih izvršenih djela, koja odrazuju plodove partijske djelatnosti.

To se ponajviše opaža kod političkog i kulturno-propagandnog odsjeka. U toku zadnjih 15 dana su se održali 2 politička tečaja u trajanju po 5 dana, na kojima je učestvovalo prvi put 26 drugova — partijaca, a drugi put 16 drugova — partijaca, također su priredili 12 mitinga i 7 kulturnih večeri sa priličnim uspjehom, zatim su napisali i izdali dobar broj članaka i nekoliko časopisa.²²

Partija u »*Prešernovoj*« brigadi se pomalo jača i razmahuje, opaža se da je počela prodirati nešto dublje, u čemu i leži moć organizacije. Vjerovatno da k tome dobar dio doprinosi što su se Gorenjci (poznati lokalpatrioti) ponovno vratili na sektor Gorenjske.²³ U imenovanoj brigadi se osobito primjetio napredak na vojničkom, kulturno-propagandnom i higijenskom polju, dočim političko djelo se još uvijek vrši površno-šablonski i birokratski,²⁴ protiv čega smo po-

²¹ što se vidi

²² Izveštaj o političkom radu 3. slovenačke NOU brigade »Ivan Gradnik«, počev od marta 1944, nalaze se u AIZDG u Ljubljani, f. 223/Ó, 276a/II-4 i 279/III-A. Izveštaji o kulturno-prosvetnom i propagandnom radu ove brigade nisu pronađeni, osim izveštaja od 11. jula 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 89/1).

²³ Sedma slovenačka NOU brigada »France Prešeren« krenula je u Gorenjsku, preko Cerkljanskog, početkom maja 1944, posle /korpusne akcije na pruzi Ljubljana—Postojna—Trst na sektora Pivke.. O ovoj akciji vidi dok. br. 79 i 114 u 13. knjizi VI toma Zbornika i knjige Stanka Petelina Vojka: »Prešernova brigada« (Knjižnica NOV in POS 11, Nova Gorica, 1967, od strane 307 dalje) i »Gradnikova brigada« (str. 216—224). Vidi takođe napomenu br. 15.

²⁴ Sačuvam su politički izveštaji Štaba 7. slovenačke NOU brigade »France Prešeren« od maja do novembra 1944. i za 1945 (AIZDG u Ljubljani, f. 223/1-6, 276a/II-4 i 280a/II-a). O propagandnom radu u ovoj brigadi očuvani su izveštaji od 15. jula i 30. avgusta 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 251/1-6).

veli energičnu kampanju. Održalo se je 9 mitinga, koji su vrlo dobro uspjeli, zatim se je održalo nekoliko kulturnih večeri, također je propaganda izdala vrstu raznih letaka i časopisa, što ovdje na Gorenjskoj moramo još u mnogo vještoj meri razviti, osobito na terenu kojeg kontrohra neprijatelj. Na higijenskom polju se je s pomoću parenja postiglo razušiti²⁵ svo ljudstvo brigade, oprati rublje i. t. d., i. t. d.

Partija u »Vojkovoju« brigadi je zadnje vreme nešto popustila, usprkos toga što se novi v. d. nam. politkomisara brigade²⁰ trudi i ulaže skrajne napore da pospješi partijsko djelo. Ta trenutna popustljivost Partije se osobito opaža na »vojničkom i političkom polju, dočim kulturno-propagandni odsjek je nešto napredovao.²⁷ Ista brigada se je pred dva mjeseca pokazala kao najbolja u diviziji na vojničkom polju. Najveća krivnja leži u tome, što je postojalo neko nesuglasje u štabu te brigade.

Pred nekoliko dana je izvršena neka. izmena između štaba Vojkove i Gradnikove brigade,²⁸ tako, da ima izgleda popraviti se u najkraćem mogućem vremenu.

U glavnom se u našoj diviziji opaža mali napredak skoro na svim područjima:

a. *Vojničko polje*: Na tom području je Partija znatno utjecala i dobrim delom uspjela u povećanju vojničkih vježba i održavanju teoretskih časova. U prvom redu se to odrazuje na položaju i u borbi, čišćenju oružja, usposoblja-

²⁵ očistiti od vašiju

²⁰ Od početka aprila do 25. maja 1944. tu dužnost je vršio Miran Bertok (vidi pregled - komandnog kadra 16. SNOB »Janko Premrl Vojko« na kraju knjige; Stanko Petelin: »Vojkova brigada«, Knjižnica NOV in POS 11, Nova Gorica, 1967, str. 517—518).

²⁷ Izveštaji o političkom radu 16. slovenačke NO brigade »Janko Premrl Vojko« od februara do decembra 1944. nalaze se u AIZDG u Ljubljani, f. 233/1-6, 276/114 i 281a/II-3. Izveštaji o propagandnom i kulturno-prosvetnom radu nisu pronađeni.

²⁸ Radi se, verovatno., o sledećoj izmeni: iz 16. slovenačke NO brigade »Janko Premrl Vojko« otišli su u maju 1944. u 3. slovenačku NOU brigadu »Ivan Gradnik«; komandant Oto Vrhunec-Blaž Ostrovhar, za načelnika štaba brigade, i zamenik komandanta brigade Franc Nemgar, za zamenika komandanta brigade, a iz 3. slovenačke NOU brigade »Ivan Gradnik« došao je u 16. slovenačku NO brigadu »Janko Premrl Vojko«, sa dužnosti zamenika komandanta brigade na dužnost komandanta brigade, Jože Mihevc 'Rudar (narodni heroj, poginuo 20. juna 1944. na Jelovici). Prema hronici 16. slovenačke NO brigade »Janko Premrl Vojko«, do ovih promena je došlo 20. maja 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 281/1-1). Vidi pregled komandnog kadra na kraju ove knjige; Stanko Petelin Vojko: »Vojkova brigada« (napomena br. 232 na str. 230); Knjižnica NOV in POS 20, Nova Gorica, 1968, i »Gradnikova brigada«. Knjižnica NOV in POS 7, Nova Gorica, 1966.

vanju sa svakovrstnim bojnim oružjem, za što uistinu vrijedi geslo: »Budimo majstori 'svojeg oružja«, u pozdravljanju i. t. d,

b) *Političko polje*: Na tom području je Partija polagala najveću pozornost, pa ipak nije imala toliko uspjeha, što je razvidno iz dosada vršenih površno-šablonskih časova. Partijci pralctikuju na tom polju individualno djelovati među ljudstvom, pošto je u mnogim slučajevima onemogućeno održavati skupne političke časove radi velike rastrkanosti. Svaki partijac mora svako večer svojem sekretaru ćelijice raportirati šta je učinio toga dana među ljudstvom koje mu je dodijeljeno u tom pogledu. Dosada se u tome nisu postigli naročiti uspjesi, ali ima izgleda.

Zasluga Partije je također u tome, da su se u znatnoj mjeri poboljšali odnosi među drugovima i drugaricama. Po nekim jedinicama (gdje ima veći broj ženskih) su se vršili posebni politički časovi.

Na skupnim političkim časovima se je raspravljalo o ulozi drugarica u Sovjetskom Savezu i u našoj N. O. V.

Dosada su iste bile na svakom koraku potcenjivane. U tom obziru trebamo posvetiti osobitu pažnju, da bi se to stanje uravnotežilo — izjednačilo.

Što se tiče odnosa vojske do civilnog pučanstva, vidno se. poboljšava. U mnogim slučajevima partizani pomažu civilima pri kultivaciji "polja (kopanje, oranje i. t. d.), pripremljanju drva i. t. d. To poboljšanje u odnosu su u velikoj mjeri doprinjeli također mitingi, kojih su naše jedinice priređivale po okolišnjim selima.

Također se je dosta postiglo u poboljšavanju odnosa između vojničkih funkcionera i vlasti na terenu, a osobito u stvaranju jedinstva između Partije u vojsci i Partije na terenu, gdje je do sada u nekim slučajevima izgledalo da su to dva nezavisna tjela, t. j. da su to dvije Partije među kojima postoji granica, i to Partija vojske i Partija terena.

Što se tiče političke i ideološke izgradnje partijaca podvukao bih da se posvećuje osobita pozornost na studijske sastanke. Na tim studijskim sastancima se raspravlja o trenutno najaktuelnijim i najvažnijim pitanjima, kao na primjer: organizacijska izgradnja Partije, uloga Partije u N. O. V., šta je i šta hoće O. F., zaključci i značaj A. V. N. O. J.-a i njegova uloga u taboru savezničkih slobodoljubivih sila, šta je i koga predstavlja N. K. O. J., značaj i zaključci S. N. O. S.-a za slovenski narod, te razna druga aktuelna literatura,

u čemu je udarna moć Crvene armije, Ustav S. S. S. R., ideološki temelji Partije, frakcionaštvo, sektaštvo, repaštvo, ljevi i desni oportunizam; tko može postati član Kompartije i još neke pojedinosti.

c) *Kulturno-propagandno polje*: Partija je na tom području vrlo dobro napredovala. Održavaju se uspješni mitingi, kulturne večeri, izdavaju se časopisi, razni letci i. t. d., pjevački zborovi se formiraju, u nekim jedinicama izlaze žepni i stenski²⁹ časopisi, samo još u tome nismo uspjeli da u to djelo uvučemo i one najnazadnije drugove, na čemu nastojimo, da i njih priključimo, i postepeno izjednačimo sa ostalim naprednijim drugovima. Na tom polju je najviše postigla »Gradnikova« brigada.

d) *Higijensko polje*: I na tom području je Partija dosta postigla, osobito što se tiče čistoće uopće i slično, te razušivanje s pomoću pare, kopanje poljskih nužnika i.t.d., i.t.d.

Također i na svim drugim područjima je Partija prilično postigla, s čime se ne smijemo zadovoljiti, pošto sve ovo je još premalo prema onome što smo u stanju i što moramo dati od sebe.

Po katkada popusti kontrola na sastancima i nad praktičnim djelom, radi čega se još uvijek u nekim jedinicama šablonizira na sastancima.

, U artiljeriskom divizionu Partija slabo funkcionira, a to zato što nemamo vremena, da bi kontrolirah, a tamošnji sekretar³⁰ je malo lijen, nije autoiniciativan i tako se većim delom uokviri na starim metodama djela. Razlog leži još u tome što su previše raštrkani na dužnostima za osiguranje korpusne vojničke škole. Vojničku i partijsku školu naše divizije smo fuzirali radi lakšeg i mogućnijeg osiguranja.³¹ Inače obadvije dobro funkcioniraju, s pomoću kojih se je mnogo postiglo na vojničkom i političkom polju.

Novoformirani partburo pri štabu divizije,³² pod kojim spadaju 6 ćelijica, počeo je aktivnije djelovati, što se već opaža skoro na svim odsjecima djela, osobito je aktivan S. K. O. J.

²⁹ džepni i zidni

³⁰ Verovatno Bojan Gorenc Dušan

³¹ Prema izjavi Matjaža Žigona, ne radi se o nekoj fuziji već o kratkotrajnom smeštaju u istom kraju.

³² članovi partijskog biroa pri Štabu divizije su se često menjali.

Što se tiče mojeg ličnog-djela do partijske revolucionarne djelatnosti, radim neumorno, ne pomišljajući ni najmanje na neki osebni počitak³³ ili užitak. Užitak mi je u radu. Goli proleter sam i već davno sam odlučio posvetiti čitav svoj život Partiji i samo Partiji.

Zdravstveno stanje ljudstva u našoj diviziji je primjereno, ima nekoliko slučajeva prehlade.

Prehrana je također dostatna, a osobito od kako se nalazimo na sektoru Gorenjske.

Odjeća i obuća je u nekim jedinicama u manjoj mjeri pomanjkljiva, što ćemo nastojati dopuniti. Svima drugovima smo napravili titovke.

Primjedba: Osjećam potrebu i imam osobitu volju do višeg partijskog kursa. Da li bi postojala mogućnost za to, pošto još nijedan kurs nisam pohađao?

Drugih osobitosti nema.

Smrt fašizmu •— Sloboda narodu!

Ciani Komiteta:	t	Za
1. Politikom Div., tov.		divizijski partijski komitet
Korzič Ciril		sekretar;;
2. Sekretar politodela, tov.		Alfirevič Petar
Ćopi Franc		Alfirevič Petar

Poslato:

Centralnom komitetu K. P. S., preko TV 15³⁴

Oblasnom komitetu K. P. S. (Št. 120), preko 26 g.³⁵

³³ lični odmor

³⁴ O kurirskoj stanici TV 15 vidi napomenu br. 8 uz dok. br. 8 u 7. knjizi IX toma Zbornika.

³⁵ Broj 120 je šifra za Oblasni komitet KPS za Gorenjsku. Dopis Štaba 31. NO divizije od 20. maja 1944, upućen podređenim jedinicama, u kome ih upoznaje s tom šifrom i šifrom za Pokrajinski odbor OF za Gorenjsku (br. 200), nalazi se u AIZDG u Ljubljani, f. 281a/I-3. Kurirska stanica G—26 bila je na terenu Sv. Mohora (kota 948, oko 3 km severoistočno od Selca kod Železnika) i služila je obližnjoj tehnici. Formirana 1943, ona je radila do jula 1944, kada je rasformirana. Na istom mestu je zatim formirana transportna četa, koja je radila do decembra 1944, kad je takođe rasformirana. Posle nje tu je formirana kurirska stanica G—20, koja je delovala do maja 1945. (Podatke o G—26 prikupio je Maks Burgar).

Povjereništvu Centralnog komiteta K. P. S. na Primorskoj³⁰

'Namest. politkoma Glavnog štaba N. O. V. i P. O. S.,³⁷
preko štaba IX. Korp.

Stabu IX. Korpusa N. O. V. i P. O. J. (na vpogled)³⁸

U Povereništvu CK KP Slovenije za Slovenačko primorje, Gorenjsku i Korušku bila su dva člana CK KP "Slovenije: Lidija Šentjunc i Aleš Beblen. Član Politbiroa CK KP Slovenije Lidija Šentjunc postavljena je na tu dužnost 5. marta 1944 (kopija dokumenta CK KP Slovenije o tome nalazi se u Arhivu CK SKS, f. CK KPS (44-3402). U to vreme je, međutim, CK KP Slovenije već bio opozvao Beblera, jer je ovaj bio predviđen za sekretara Oblasnog komiteta KPS za Štajersku (vidi dok. br. 16, napomenu 17 i 35). Vrativši se sa savetovanja političkih radnika za Gorenjsku, koje je održano od 13. do 15. maja 1944 (vidi dok. br. 16, napomenu 12). u sedište Povereništva za Slovenačko primorje, on se tu nije dugo zadržavao, već je krenuo u Dolenjsku, kuda je, prema depeši Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 23. maja 1944. upućenoj 9. korpusu NOVJ stigao, verovatno, tog istog dana (AIZDG u Ljubljani, f. 45/1). -

³⁷ Zamenik političkog komesara Glavnog štaba NOV i PO Slovenije, od avgusta 1943. do septembra 1944, bio je Viktor Avbelj Rudi. Vidi zapisnik sa sednice IOOF od 18. avgusta 1943. o tom postavljenju (AIZDG u Ljubljani, f. 432/1) i naredbu Glavnog štaba NOV i PO Slovenije br. 348 od 9. septembra 1944. kojom se on postavlja za političkog komesara 9. korpusa NOVJ (AIZDG u Ljubljani, f. 150/II-2). odnosno naredbu Štaba 9. korpusa NOVJ br. 545 od 11. septembra 1944. o tome (AIZDG u Ljubljani, f. 221/1-1 d).

U napomeni br. 6 uz dok. br. 10 u 7. knjizi IX toma Zbornika, zbog ispuštenog reda, nastala je greška u vezi sa brojem i datumom naredbe o postavljenju. -

³⁸ na uvid

BR. 27

UPUTSTVO SEKRETARA OKRUŽNOG KOMITETA MLADENOVAC OD 18. MAJA 1944. ZAMENIKU POLITIČKOG KOMESARA KOSMAJSKOG NOP ODREDA O ORGANIZOVANJU POLITIČKOG RADA¹

za Sucu^a

18-V-44

OKa odred^u³

Dragi družo,

Primili smo tvoje kratko pismo od 15-V u kome nas obavestavaš o stanju neprijateljskih snaga u Podunavlju.¹ Ne znamo da li ste vi tamo ali ako jeste ne bi morali da rizikujete da i dalje budete tamo, već pređite na drugi teren. U mladenovačkom srezu neprijateljske snage su mnogo manje, dok u Kosmaju momentalno nema uopšte četnika.

Šta si uradio po pitanju partiske organizacije? Trebalo bi da odmah formiraš odredski biro u koji bi ti ušao kao sekretar i svi sekretari jedinica po četama. U četama takođe treba formirati jedinice i postaviti kandidaciju novih ljudi za partiju.

Sa biroom i jedinicama treba prvenstveno proraditi ref. o radu Partije u vojsci, zatim direktivno pismo koje smo ti poslali i referat sa međukružnog vojnog savetovališta.

Biro treba da se sastaje svakodnevno, odmah posle sastanka štaba, kako bi se odluke, koje donosi štab mogle dosledno preko partije da sprovode.

Politički rad u odred^u mora takođe biti organizovan i to stvaranjem agit-propa pri štabu odreda. U njega bi mogao da vam uđe pored Bože i Rada i Mrki. Rada za sada ostaje u odred^u.

Kako novi borci? Radi li se sa njima vojnički? Mi mislimo da bi zasede na nekim prolaznim mestima mogle da budu dobra škola za te nove borce. Trebalo bi svakako da

¹ Original (pisan olovkom, ćirilicom), u Arhivu SR Srbije, reg. br. OKM-517.

² Ljubomir Ivković, zamenik političkog komesara Kosmajskog NOP odreda (tom I. knj. 20, dok. bn 153).

³ Odnosi se na Kosmajski NOP odred.

⁴ Redakcija nije pronašla to pismo.

vodite takve akcije, kao i likvidacije, jer samo skrivanje ruši moral kod. novodošlih.

Pregledaj sve materijale i knjige koje se sada nalaze u odredu i pošalji nam spisak o tome.⁵ Takođe napravi pravilnu raspodelu sveg tog materijala po četama.

Prikupi sve podatke o članovima partije i kandidatima i pošalji nam ih što pre: ime i prezime, zanimanje, mesto, god. rođenja, karakterne crte u radu i karakteru.⁶

Redovno nas izveštavaj šta sve primaš od štampanog materijala, kako bi kontrolisali da li sve redovno primate.⁷

Ovoga puta šaljem ti ref. o radu partije u vojsci kao i ref. sa međuokružnog savetovanja.

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Drugarski pozdrav

O. K. Mladenovac

P.S. Pošalji nam pismenu izjavu o tome zašto ste se posle borbe u Guberevcima⁸ povukli u Šumadiju i ostali tako dugo.

Šaljemo pismo, za druga Sretu, koji treba odmah da se vrati na svoj stari posao, ukoliko je već stigao u odred.

⁵ i ⁷ Spisak materijala i knjiga u Kosmajskom NOP odredu nalazi se u izveštaju zamenika političkog komesara od 24. maja 1944 (Arhiv CR Srbije, reg. br. OKM-527).

⁶ Podaci o članovima Partije i komandantima, kao i potvrda o primljenom materijalu, nalaze se u "izveštaju zamenika političkog komesara Kosmajskog NOP odreda od 24. maja 1944. sekretaru Okružnog komiteta KPJ za Mladenovac (Arhiv SR Srbije, reg. br. OKM-527).

⁸ O borbi u s. Guberevcu vidi tom I, knj. 20, dok. br. 150, str. 603: izvod iz operacijskog dnevnika 2. «proleterske divizije.

BR. 28

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 2. DALMATINSKE BRIGADE PRIMORSKE OPERATIVNE GRUPE OD 20. MAJA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O ORGANIZACIONOM STANJU I POLITIČKOM RADU PARTIJSKE I SKOJEVSKE ORGANIZACIJE OD 23. FEBRUARA DO 20. MAJA¹

Zamjenik polit-koma
II Dalmatinske Brigade
N. O. V. Jugoslavije.
20. maja 1944. g.

**CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE
JUGOSLAVIJE**

Dostavljam Vam izvještaj o opštem radu u II Dalmatinskoj N. O. U- Brigadi od moga dolaska na ovu dužnost, tj. 23 februara, do 20 maja o. g.

Partijska organizacija ima ukupno 320 članova u 31 (trideset i jednu) partijsku jedinicu. Od ovoga su 297 drugova i 23 drugarice. Socijalni sastav u organizaciji je ovakovi: 163 seljaka, 134 radnika i 23 intelektualca; Za ovaj period poginulo je 11 članova partije. Za ovo vrijeme primljeno je novih članova u partiju 41. Prosječan staž je oko 10 mjeseci.

Kandidata imamo u brigadi ukupno 40 drug-ova-arica.

U S. K. O. J.-u imamo ukupno 240 drug-ova-arica.

TJ brigadi imamo svega oko 750 drug-ova-arica.

Cijeli rad ukupno i pojedinačno vidjeti ćete dalje u izvještaju.

Partija se u brigadi osjeća kao opšti pokretač cijeloga rada i života i ona kao takova ima visoki autoritet među borcima. Članovi partije imaju svojih dobrih strana kao n. pr. čvrstoća, disciplina, samokritika i. t. d., ali nedostaje teoretsko znanje. Rukovodstvo uglavnom zadovoljava. Imamo u brigadi izvjesan broj vojnih i političkih rukovodioca koji bi u slučaju potrebe mogli da prime nove dužnosti.

Partija daje punu pomoć opštem pravilnom radu i uzdizanju i osposobljavanju kadrova. Rad sa kandidatima od-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 124, k. 846 A.

vija se po posljednoj direktivi (pojedinačno uz konkretne zadatke). Ima izgleda da će za kratko vrijeme biti veći dio od njih primljen u partiju.

Uz redovne partijske sastanke omogućeno je svima članovima partije da žive partijskim životom stičući i povećavajući partijnost. Tako isto uz redovne teoretske partijske sastanke, koje nastojimo da održavamo što češće, omogućeno je svima članovima partije da nauče i upoznaju osnovno iz teorije. Na ovakove sastanke pozivaju se i kandidati kao i bolji skojevci.

Naročitih problema pred partijom nije bilo, jedino što se postavilo pitanje kazni. Bilo je u pojedinim partijskim jedinicama viši broj članova kažnjen. Ovo je prouzrokovalo da same kazne su izgubile svoj značaj i nije imala efekta po takovim jedinicama. Taj se problem riješio, mnogim se kazna skinula, a u jedinicama se upoznalo šta znači kazna i kada se ona upotrebljava. U našoj brigadi imamo dosta veliki broj drugarica, kojima se nije prišlo onako kako je to trebalo, nepravilan stav mnogih drugova prema njima doveli su drugarice da su počele sa izvjesnim greškama. Ovaj rad postavili smo pred partiju i sada stanje drugarica je zadovoljavajuće. Opšte stanje u partijskoj organizaciji, kako kod boraca tako i kod rukovodioca, zadovoljava i partijnost je na visini. Opšti rad u brigadi podijeljen je. po sektorima ovako:

—

Politički sektor. Za ovaj rad odgovorni su politički komesari u brigadi po nadležstvu. Rad se odvija po unapred predviđenom planu. Za svakih petnaest dana komesari bataljona podnose izvještaje komesaru brigade.. Opšte političko stanje u brigadi relativno zadovoljava. Odras ovakove političke svijesti vidi se unutar brigade kod ljudstva, kroz borbu koju smo imali na ovome terenu koji je dosta pasivan. Ljudi su bili preopterećeni službom i borbom uz vrlo malo hrane ali moral i disciplina nisu popustili. Takođe politička svijest naših boraca se odražava i u odnosu prema narodu kuda prolazimo. Povezivanje sa narodnim i vojno-pozadinskim vlastima kao i partijskim jedinicama na terenu te održavanjem raznih konferencija i davanjem priredaba učinili smo to da o nama narod kuda prolazimo ima najbolje mišljenje.

Vojnički sektor. U našoj brigadi imamo pet bataljona sa oko 750 ljudi. Prosječni socijalni sastav u brigadi je kao i u partijskoj organizaciji. Naoružanje je prilično ali nemamo teškoga oružja kao n. pr. topova. Borbenost i prodorna moć brigade je na visini i zadovoljava. U brigadi smo dobili popunu od crnogorskog ljudstva od kojih se nešto osulo, ali

ovo što je ostalo ima ih véoma borbenih i imaju uslova za razvoj. Svaki stari borac bi mogao u slučaju potrebe da bude rukovodioc. Borci se mnogo više razvijaju vojnički nego politički iz razloga što žive svakodnevno vojničkim praktičnim životom.

U pogledu uzdizanja vojničke teoretske izgradnje kod naših boraca angažovani su se rukovodioci dajući punu pomoć. Ovaj rad se postavio kao nužan pred partiju. Vojna disciplina je na visini i ona proizlazi iz partijske.

Kulturno-prosvjetni sektor. Ovaj sektor bio je organizaciono nepravilno postavljen i nije mu se posvećivala, dovoljna pažnja. Mnogi drugovi koji nijesu znali važnost ovoga rada gledali su na njega sa izvjesnim potcjenjivanjem. Sada za ovaj rad odgovaraju i njime rukovode politički komesari. Sam rad je krenuo napred. Imamo po bataljonima i četama formirane kulturno-prosvjetne odbore, u njih pored komesara ulaze potreban broj ljudi koji imaju smisla za ovaj rad. Rad teče dosta povoljno i vidno napreduje. Kulturni nivo naših boraca u brigadi je na priličnoj visini. Odražava se kroz naše novine koje izlaze redovno po bataljonima i četama.² Mnogi nepismeni su se naučili i čitati i pisati, nepismenost je pred likvidacijom. Tako isto ovaj rad se odražava i na terenu: dajemo priredbe u duhu naše borbe, tako isto gdje bude za to mogućnosti održimo sa narodom konferecije.

S. K. O. J. Uslijed nerazumijevanja uloge S. K. O. J.-a u ovoj borbi kao i uopšte u pokretu, griješilo se u odnosu prema S. K. O. J.-u. Sama organizacija živjela je i radila bez kontrole i pomoći članova partije, kao partija broj 2.

Uzimajući u obzir nedostatke u radu i organizaciji S. K. O. J.-a, rad smo postavili kroz partiju ovako: Partija se preko članova angažovala da pomogne omladini koja se zaista interesuje za uzdizanje, osjećaju se kao mladi komunisti, a zapažena je naročita ljubav prema partiji, tako da se po aktivima četa nalaze svi činovi partije koji su mlađi od 25 godina. Ovakova pomoć od strane partije pokazala se dobro i pravilna.

Organizaciono rad u S. K. O. J.-u je ovakovi. U četama imamo aktive, sekretari aktiva ulaze u bataljonski komitet, a sekretari bataljonskih komiteta ulaze u brigadni komitet

² U tom vremenu u 2. dalmatinskoj brigadi izlazili su sledeći listovi: »Borba i rad«, list 4. bataljona (Bibliografija NOR-a, b. j. 1700), »Jedinstvo« list Čete pratećih oruđa (Bibliografija NOR-a, b. j. 2646) i džepne novine po četama.

S. K. O. J.-a. Uglavnom rad je postavljen dobro i krenuo je napred, sadanjim stanjem zadovoljava.

Ekonomija. Naša brigada se nalazi već dulje vremena na teritoriji Crne Gore, a u glavnom u borbi sa njemačko-četničkim bandama, kojima se nema što zarobiti. Stanovnici ovoga kraja su veoma siromašni, a sam kraj je pasivan. Uslijed ovih razloga opšta opskrba naše brigade jeste dosta teška. Međutim, sada se stanje popravlja, jer pomoć saveznika počela je da pomalo dolazi baš u pravi čas kada smo imali u brigadi skoro polovinu ljudi i bez odijela i bez cipela. Nabavka hrane je dosta teška, ali rad naših intendanata je dobar i njihov postupak sa narodom je na visini.

Sanitetska služba i sanitet. Ovaj rad je organizovan dosta dobro i vidi se u samoj brigadi. Sanitetsko osoblje nema nekog naročitog praktičnog znanja, ali kursevi koje održavamo imaju uspjeha, tako da se sanitetsko osoblje i u ovome pravcu podiže na viši nivo. U bataljonima imamo referente saniteta, a po četama imamo četne i vodne bolničarke. -Njihov rad se odražava u tome što, kroz redovno pranje i parenje, spriječili smo prodiranje epidemičnih bolesti u brigadu. Takođe čistoća iogora gdje se nalazimo predstavlja sanitet, a nas kao vojsku.

Samokritički osvrt. Kroz ovaj moj prvi izvještaj mislim da ćete moći dobiti pravu sliku stanja u II Dalmatinskoj Brigadi.

Partijska organizacija je brojčano jaka, ali kvalitet nije na jednoj naročitoj visini. Razlog je tome što se u partiju primalo ljude a nije se dovoljno gledalo na daljni razvoj istih. Sada se postavio i ovaj veoma važni uslov. Nedostatak je bio još i taj što se nije omogućilo drugovima koji su mogli da se bolje razvijaju. Uzdizanje se svodilo samo na redovne teoretske sastanke, te oni bolji drugovi nijesu išli naprijed, jer su ih kočili oni slabiji. Ovo smo riješili sa individualnim učenjem.. Materijal koji prorađujemo nastojimo da što bolje savladamo i da svaki dobije osnovno iz dotičnoga materijala. Rukovodstvo je dosta mlado i neiskusno, teži se tome da bi prošli kroz po jedan kurs sa kojim bi dobili podlogu za daljnji razvoj. Sam partijski kadar ne posjeduje dovoljno teoretsko znanje, ali uz malo više pomoći dobiti će ga, jer je to zdrav elemenat kod koga se pobudilo ogromno interesovanje za učenjem. Stanje u partijskoj organizaciji relativno zadovoljava, jedini problem je što treba osamostaliti rukovodstvo.

Politički se rad prilično odvija, politički nivo zadovoljava. Nedostatak koji se zapaža je taj što se ne povezujemo

dovoljno sa narodom mada za to češće puta nema ni mogućnosti. Naročitih problema po ovome radu nema.

Vojnički rad se odvija dosta dobro kao takav. Događalo se da pojedini borci i rukovodioci posmatraju našu borbu jednostrano, tj. vojnički. Dosta je toga uklonjeno, ali ne potpuno. Opšte-vojničko stanje u brigadi zadovoljava[^] kako kod boraca tako i kod rukovodioca.

Kulturno-prosvjetni rad bi se mogao bolje da odvija, ali kod izvjesnih naših boraca još uvijek taj rad je gledan sa visoka. Nije se dovoljno shvatila važnost ovoga rada kako za vojsku tako i za narod. Formirani kulturno-prosvjetni odbori nisu se osamostalili i nijesu uspjeli da sprovedu potpunu organizaciju rada. U ovome radu krenulo se dosta napred, ali cilj je još daleko.

S. K. O. J.-u partija nije davala pomoć kao što je to trebala, a ova sadanja pomoć je prilično zakasnila. Postigli smo jedan uspjeh a to je da se naši omladinci osjećaju odgovorni po svom radu i razvila se ljubav prema partiji. Danas rad S. K. O. J.-a krenuo je napred, ali mu nedostaje mnogo da se osamostali, t. j. da umije pravilno da postavlja i riješava svoja pitanja.

Ekonomski rad kao i sanitetska služba uglavnom zadovoljava.

Pitanje kadrova smo u brigadi riješili ovako: S obzirom da smo imali izvjesan broj četnih i bataljonskih rukovodioca koji su svoje dužnosti prestarili, a sa druge strane bilo ili je koji su mogli da dođu do izražaja na višim dužnostima, kao i ovi prvi. Mi smo u sredini naše brigade počeli da održavamo i vojni i politički kurs. Na ovaj kurs povukli smo izvjesan broj rukovodioca a na njihovo mjesto došli su novi ljudi kojima je omogućeno da se pravilno razvijaju. Sada u brigadi imamo okolo 20 četnih i bataljonskih rukovodioca koji bi mogli primiti nove dužnosti kada za to bude potreba.

Opšte se stanje stalno popravljja, zahvaljujući dosta velikoj pomoći viših rukovodioca.

U buduće ću dostavljati redovno tromjesečne izvještaje, a, ukoliko to bude potrebno, i međuvremeno.

Završavam izvještaj i pozdravljam Vas borbenim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

M. P.

Zamjenik polit-koma
II Dalm. N: O. U. Brigade.
Nikola Mihaljević

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKOG BIROA BATALJONA
PROTIV PETE KOLONE OD 21. MAJA 1944. OBLASNOM
KOMITETU KPH ZA SLOVENIJU O ORGANIZACIONOM
STANJU PARTIJSKE I SKOJEVSKE ORGANIZACIJE, POLI-
TIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU¹

Sekretar Part. biroa
Bataljona P..P. K.-a²
dana 21. V. 1944. g.

Podnosi redovni izvještaj
o radu i stanju partiske
organizacije u Bataljonu.—

OBLASNOM KOMITETU K. P. H.

za Slavoniju.—

Za formiranje bataljona dobili smo drugove iz Divizija, te grupa Odreda:³ kao i Komiteta sa terena, ali kod mnogih manjkala je politička pripadnost u karakteristikama, te organizaciono partiske jedinice nismo mogli odmah uspostaviti, jer nismo znali tko je čl. K. P. dok nismo, u jedinicama (četama) radom pronašli. — Ista stvar bila je i sa SKOJ-em. Po organizaciji Part. jedinica rasporedili smo sektore rada, objasnili iste, te na sastanku Biro-a postavili plan rada. Danas smo uspjeh da organizaciono učvrstimo partijske jedinice, podignemo osjećaj odgovornosti i discipline, te njeno rukovodstvo u Bataljonu.

1. *Politička situacija.*— Radom partijske organizacije te pol. rukovodioca, borci su upoznati sa svim polit. problemima kao: Odluke II zasjedanja AVNOJ-a,⁴ Moskovske⁵ te Te-

¹ Snimak originala (pisanog na mašini, latinicom) u AVII, mikrofilm H-38/251-256. ⁶

² Bataljon za borbu protiv pete kolone

³ Bataljon je formiran početkom juna 1943. i postojao je do juna 1944. kada je njegovo ljudstvo ušlo u sastav jedinica Narodne odbrane (AVII, reg. br. 22-9, k. 419, A; reg. br. 31-2, k. 104 i reg. br. 484, k. 105)

⁴ Vidi dok. br. 14, objašnjenje 4.

⁵ Konferencija ministara inostranih poslova SAD, V. Britanije i SSSR-a održana je u Moskvi od 19. do 30. oktobra 1943. Vidi Hronologiju oslobodilačke borbe naroda Jugoslavije (dalje: Hronologija), izdanje VII, Beograd, 1964, str. 569.

heranske konferencije,⁰ Titovog govora (etape borbe) kao i najnovija izdaja Mačeka i laviranje njegovih funkcionera sa funkcionerima ustaškim i četničkim. Partiske organizacije mogu to preneti i na narod, dok svi borci u tome šepaju, ali sami za sebe znaju. Greška je u tome što su politički rukovodioci šablonski prenašali to na borce, tj. čitajući iz knjige, dok tumačenje nije bilo popularno, kako bi oni to slikovito prikazali da bi borci shvatili. Takav način tumačenja smo popravili. Što se tiče saveza Amerike, Engleske i Sov. Saveza, za isti smatraju da je stvarno čvrst savez, jedino im malo smeta druga fronta, o kojoj često diskutuju, a da će biti ostvarena u to vjeruju.—

2. Organizaciono stanje

Na licu čl. K. P. ima 43 — a 3 u rashodu (bolnica) Radnika 14, seljaka 25, 1 đak i 13 namještenika — 43
Srba 34 — Hrvata 9 — 43

Organizaciono stanje partiskih jedinica je sređeno. Postoji Part. Biro koji je rukovodioc partije u Bataljon i 4 part. jedinice. Svi čl. K. P. u jedinicama su zaduženi po sektorima rada i osjećaju se odgovorni. Jedan' član partije isključen je radi aljkavog ponašanja i neizvršavanja naređenja svojih pretpostavljenih, a druga dva dobili su partisku opomenu radi aljkavosti u radu. Partijske jedinice održavaju redovito sastanke radne a, radi manjkavosti materijala, teorni sastanci se ispočetka nisu vremenski održavali, ali sada se održavaju pošto¹ smo pronašli nešto materijala. Ta bolna tačka, tj. materijal, ostala je i dalje pošto ga imamo vrlo malo. Također i u Biro-u učinjena je raspodjela rada. Kadrovike po jedinicama partiskim su uspostavljeni.

3. *Politički raci.* Politički komesar putem četnih sastanaka, te radom sa pojedinim grupama, uspjeh su da pređu plan. Pri proučavanju često se razvijala diskusija. Ispočetka, dok se je samo čitalo ili pričalo ono iz knjiga, dok se nije razvijala diskusija, tj. da je sam borac pričao o djelovanju Mačeka, ili, ako se radilo o izdajničkoj vladi, da" je sam pričao kakav je bio život, porez, nacionalna mržnja itd., sve dotle se teško shvaćalo, ali diskusijom stvar je bolje shvaćena.— Momentalno danas najaktuelnija je tema o drugoj

⁰ Opširnije o Teheranskoj konferenciji vidi u knjizi Dušana Plenče: Međunarodni odnosi Jugoslavije u toku drugog svetskog rata, Institut društvenih nauka, Beograd, str. 218-219 (dalje: Dušan Plenča, n. d.).

fronti koja se najviše diskutuje na četnim sastancima, pri odmaranju itd. Diskusija se vodi po onim komentarima koje dobivamo u radio izvješćajima.

Da bi pojačali politički rad bilo bi potrebno da dobijemo makar list »Napred«⁷ radi direktiva i smjernica u radu i »Glas Slavonije«⁸ ali i to ne dobivamo, te nam to brenza pravilan rad.

4. *Kulturno-prosvjetni rad.*— Uspostavili smo kul. pros. odbore u četama i bataljonu, ali nismo postigli da oni budu stvarni rukovodioci toga rada a od komesara da imaju samo podršku i kontrolu. U tome ćemo nastojati da ih osamostalimo. Organizirah smo pjevačke horove u četama i Bataljonu, članci se pišu za novine, ali pošto nemamo mašina te nismo ih izdali, a uče se i komadi, tako da možemo davati zabave. Do danas su se usposobili 5 igrokaza, te nekoliko recitacija. Nepismenih u Bataljonu nema.

5. *Vojnički rad.* Čisto radi samih zadataka, koji se postavljaju pred taj Bataljon, najviše se je posvetilo pažnje za učenje legitimiranja, hapšenja, opkoljavanja kuća, grupe kuća i sela ili grada. Prvo se je tumačilo na kakav se način to radi a zatim smo i u praksi isto proradili. Po tim pitanjima naročito smo posvetili pažnje kao i odnosu prema narodom kod kojeg se vrši jedna od takovih grana posla. U zadnje vreme, a u planu je da se svrši do 28. V. 44, prorađuje se borbena obuka jedinica, desetična, vodna i četna, te iznenadni napadi, u pokretima i kantonovanju i stražarsku i patrolnu službu. Isto također osim da teoretski radimo, također isprobavamo i praktički. Naše partiske jedinice pomažu taj vojnički rad naših voj. rukovodioca na taj način što podižu svoje voj. teoretsko znanje, služe primjerom a izvršavanju istog i podstrekači su discipline i slušanja takmičenja. Formalna disciplina je na visini.

6. Rad sa SKOJ-em

Članova SKOJ-a u bataljonu ima na licu 61 član.— Postoji bataljonski komitet SKOJ-a koji se ne osjeća kao komitet nego kao pročelnici aktiva, premda postoji raspodjela rada unutar Komiteta. Također ima u svim SKOJ-evskim aktivima raspodjela rada. Jedan član K. P. zadužen je sa

⁷ Organ Komunističke partije Hrvatske (Bibliografija NOR-a, b. j. 8604).

⁸ Glasilo Narodnooslobodilačke fronte Slovenije (vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 8473).

radom SKOJ-a i pomaže im na sastancima. Da bi mi pokrenuli rad našeg SKOJ-a bilo bi potrebno da Obi. komitet SKOJ-a šalje nama materijala, jer ga uopće nemamo. Sa aktivima prorađujemo kao i sa Partijom, tj. Proleterska klasa i Proleterska partija, a imamo jedan komad »Uloga Proleterske omladine«.

7. Prosvjetni rad u ćeliji

Partijske jedinice proučavaju na svojim teornim sastancima: »Proleterska klasa i proleterska partija«, »Komunistička Partija«⁹ i »O osnovama lenjinizma«.¹⁰ Pri proučavanju materijala nemamo još plana za koje vreme i koliko materijala moramo da svršimo. Na prvom sastanku Biroa postaviti ćemo si vreme za koje ćemo prorađiti iste materijale. Da bi mi stvarno prišli sistematskom *odgoju članova* K. P. bilo bi potrebno da dobijemo osnovni materijal sa kojim ćemo se upoznati sa Partijom i to. 1., Šta znači biti član K. P«. 2. Partija« itd.

• 8. Rad partijskog Biro-a i Štabske ćelije

Partislci Biro održava redovne radne sastanke na kojima se stvara plan rada za izvjesno vreme. Isti plan se u cjelosti ne izvrši, ali uglavnom se radi po njemu i nastoji se da proradi. U Biro-u postoji raspodjela rada, ali Biro još nije na toj visini, da djeluje kao najviši partiski forum u Bataljonu i da rješava sve probleme, nego se osjećaju kao sekretari četa koji djeluju u svojim jedinicama. Po tome ćemo nastojati da pojačamo i da postavimo Biro da stvarno djeluje i da se osjeti da je to stvarni rukovodioc Bataljona. Na sastanku biroa prorađujemo »Osnove lenjinizma«. Štabska ćelija također održava redovito sastanke, na kojima se postavlja plan rada. Jedino se šepa u teornim sastancima. Ali zato članovi štaba dobiju na sastanku štabske ćelije materijal koji onda proučavaju. Zasad proučavamo Historiju V. K. P. (b) i Osnove lenjinizma. Članovi štaba bataljona osjećaju se komunistima, izvršavaju ono što zaključi štabska ćelija. Harmonija vlada u štabu i nekad dođe do malo oštrijih diskusija povodom rada u bataljonu i na kojoj je strani većina, prihvaća se i rad teče pravilno.

⁹ Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 471.

¹⁰ Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 802.

9. Razno

Da bi mi pojačali naš rad po svim sektorima bilo bi potrebno da pojačamo teoretsko znanje marksizma-lenjinizma, ali nemamo materijala. Sa istim materijalom rade partiske jedinice u četama, te Part. Biro i štabska ćelija, se tako bremza rad. Po tom pitanju trebali bi da nam izadete u susret kao i da redovito dobivamo list »Napred« i prolazni politički materijal.

Pojavu neprijateljskih elemenata dosad nismo mogli osjetiti, a mišljenja smo da ih ni nema.—

Ukoliko izvještaj nije iscrpan, javite mi nedostatke da bi mogao drugi biti potpuniji.

S. F. — S. N.

Sekretar:
Antun Pehaček

BR. 30

NEDELJNI IZVEŠTAJ ŠTABA 8. SLOVENAČKE NO BRIGADE OD 23. MAJA 1944. ŠTABU 18. NO DIVIZIJE O POLITIČKOM RADU I STANJU U BRIGADI¹

ŠTAB
Vili SNOB XVIII DIVIZIJE
Položaj, 23. maja 1944.

ŠTABU
XVIII DIVIZIJE NOV I POJ,

p o l o ž a j

Medeljni politički izveštaj brigade za vreme od ' 15. do 22. maja 1944.

1. U ovoj nedelji održano je 13 bataljonskih i 31 četni politički čas.
2. Političke časove u bataljonima održavaju politički komesari bataljona, u četama politički komesari četa, a sarađuju i politički delegati. Politički komesari bataljona

¹ Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 193/c-3a

pripremaju gradivo za političke časove na sastancima s političkim komesarima četa i politdelegatima. Oni takođe u celini kontrolišu politički rad političkih komesara četa. Politički komesar brigade² održao je jedan politički čas u IV bataljonu.

3. Na bataljonskim političkim časovima raspravljalo se: o budnosti u logorima i na marševima; vojničkoj konspiraciji;³ o oslobodilačkoj borbi; Rupnikovim⁴ domobrancima i Purićevoj vladi.⁵ Čitao se Kidričev članak u »Ljudskoj pravici«, štampan povodom 1. maja.⁶ Raspravljalo se o narodnim izdajicama i dezerterima; o političkoj i vojnoj situaciji u svetu; o strateškom značaju Slovenije; o I i II zasedanju AVNOJ-a, i razlikama između godine 1918. i 1944.

Na političkim časovima, u okviru četa, raspravljalo se o disciplini i drugarstvu u NOV. Čitale su se i komentarisale dnevne radio-vesti, te unutrašnji i spoljni vojni događaji.

4. Drugovi pokazuju veliko interesovanje za teme koje se prorađuju, pre svega ih interesuju poslednji unutrašnji vojni događaji i uspesi NOV, kao i opšta vojna situacija u svetu. Oni uzimaju i učešća u diskusiji.
5. Dana 21. o. m. proslavljen je u bataljonima dan smrti Toneta Tomšiča i, u vezi s tim, svih palih heroja NOV.⁷ U nekim jedinicama priređeni su mitinzi, a za sve štapske jedinice priredila je miting, u čast sećanja na pogi-

² Vladimir Senk Gaber

³ O bundosti i konspiraciji govori niz dokumenata sačuvanih u AIZDG u Ljubljani. Za ovaj period vidi dok. br. 66 u 12. knjizi VI toma Zbornika, dokument CK KP Slovenije od 12. februara 1944. koji upozorava na ubacivanje neprijateljskih elemenata u jedinice NOV i POS i dokument CK KP Slovenije br. 15/44 od 26. marta 1944. koji, između ostalo, skreće pažnju na čuvanje vojnih tajni (AIZDG u Ljubljani, f. 15/IV-l).

⁴ Vidi dok. br. 2, napomenu 2.

⁵ Reč je o jugoslovenskoj emigrantskoj vladi Božidara Purića. Formirana 10. avgusta 1943. u Londonu, ona se održala sve do 25. maja 1944, kada je mandat za sastav nove vlade poveren dr Ivanu šubašiću. Podrobnije o tome vidi n. d. Dušana Plenče. str. 204—256.

⁶ Odnosi se na članak Borisa Kidriča »Za 1. maj — mobilizirajmo vse sile« (»Ljudska pravica«, leto V, štev. 5 od 1. maja 1944). O »Ljudskoj pravici« vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 8553.

⁷ Narodni heroj Tone Tomšič, organizacioni sekretar CK KP Slovenije, streljan je u Ljubljani, u Gramoznoj jami, 21. maja 1942 (vidi Alenka Nedog: »Tone Tomšič« — »Oris življenja in revolucionarnesa delovanja (9. 6. 1910 — 21. 5. 1942)« Zavod »Borec« v Ljubljani, 1969).

nule, brigadna kulturna ekipa. U ovu svrhu izrađen je i poseban letak, koji su primile sve jedinice.

6. Brigadna kulturna grupa umnožava dnevno 2 puta radio-vesti i raspoređuje dobijenu literaturu. Izašao je omladinski SKOJ-evski list »Mladi junak«.⁸ Priprema se sledeći broj brigadnog lista »Naprej«.⁹ Kod brigade su organizovane zidne novine a svoje zidne novine imaju i bataljoni.
7. U okviru bataljona održavaju se sastanci s političkim radnicima i raspravlja se o političkom radu u brigadi.
8. Još uvek se polaže naročito velika pažnja političkom vaspitavanju svih novih drugova koji su došli u vojsku iz Slovenačkog primorja.
9. Još uvek nedostaju politički radnici. Trenutno se na kursu za političke komesare "nalaze 3 druga."¹⁰ Jedan politički komesar čete je prošle nedelje dezertirao. Postavljaju se i uzdižu i novi politički delegati.
10. Brigada nema radne čete, ali ima inženjerisko-tehničku četu, vod za vezu i obaveštajni vod. Inženjerijska četa ima komesara, a ova dva voda imaju političke delegate.
11. Odnosi prema civilnom stanovništvu i pozadinskim političkim vlastima su korektni. Pri nabavci hrane brigadna intendantura sarađuje s privrednim komisijama. Do sporova s civilnim vlastima nije dolazilo.
12. Hrana je dobra ali nedostaje soli. Obuća zadovoljava. Jako goruće pitanje predstavljaju odeća i rublje. Neki drugovi uopšte nemaju donjeg rublja. Isto tako je i sa odećom.
13. Nije se mogao primetiti nemoral između drugova i 'drugarica, njihovi međusobni odnosi su korektni.
14. Moral i borbenost su podignuti zahvaljujući intenzivnom radu komandnog kadra. Takmičenje se vrši prema uputstvima Glavnog štaba.
15. Zdravstveno stanje je povoljno, pojavilo se samo nekoliko slučajeva influence i skorbuta. Drugih epidemija

⁸ Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 2963.

¹¹ Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 3054.

¹⁰ Odnosi se na drugi tečaj za političke komesare Oficirske škole Glavnog štaba NOV i PO Slovenije (vidi dok. br. 24, napomenu br. 5). Na njemu se iz .8. slovenačke NO brigade bili Venčeslav Kolenc, politički komesar 4. bataljona, Mirko Jurca, pomoćnik političkog komesara 3. bataljona, i Mihael Penko, politički komesar 3. bataljona.

nema. U svim jedinicama se postepeno pelcuje protiv tifusa. Higijena zadovoljava. Ukoliko vreme dopušta, preduzima se u jedinicama čišćenje od vašiju. Rublje se pere jedanput nedeljno, ipak u tom pogledu ima velikih poteškoća jer nedostaje sapuna i praška za pranje.

16. U ovoj nedelji dezertirala su dva druga.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar:
i Gaber

Zam. komandanta-majora:
kapetan
Ožbolt Jože

BR. 31

MESEČNI IZVEŠTAJ PROPAGANDNOG ODELJENJA GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE OD 25. MAJA 1944. PROPAGANDNOM ODELJENJU VRHOVNOG ŠTABA NOV I PO JUGOSLAVIJE¹

GLAVNI ŠTAB NOV I PO
SLOVENIJE
PROPAGANDNO ODELJENJE
Dana 25. V 1944.

VRHOVNI ŠTAB NOV I PO JUGOSLAVIJE

Propagandni odsek

Izveštaj Propagandnog odeljenja Glavnog štaba NOV i PO Slovenije za vreme od. 15. aprila do 25. maja 1944.

- 1.) Uopšte
- 2.) Tečajevi i kadrovi
- 3.) Štampa
- 4.) Priredbe
- 5.) Zaključak

¹ Kopija originala (pisana na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 88/1.

U poslednjem mesecu nije bilo nikakvih organizacionih px-omena. Vojni dopisnici i urednici vojnih listova održali su od 5. do 6. maja novinarsku konferenciju.² Na toj konferenciji su vojni novinari dobili za svoj rad detaljna uputstva. Tom prilikom priređena je izložba štampe.³ Raznolikost izložbe odražavala se naročito kroz štampu vojnih jedinica, od četnih novina, bataljonskih zidnih novina, brigadnih i odrednih glasila, divizijskih mesečnih listova pa sve do divizijskih nedeljnih listova i dnevnih listova VII i IX korpusa.

Rad na organizaciji bio je u svim operativnim vojnim jedinicama već odavno zaključen. Protekli mesec je, međutim, odeljenje organizovalo propagandni rad i u vojnim partizanskim bolnicama. Kod sanitetskog odeljenja Glavnog štaba je formirana sekcija za propagandu. Ova sekcija brinuće se za kulturno-prosvetni rad.⁴ Uspeh jednomesečnog rada je povoljan. U bolnicama su uvedeni časovi kulture. U

² Prva novinarska konferencija je održana u Metliki 5. i 6. maja 1944. Konferenciju je otvorio i predsedavao joj France Bevk, član IOOF slovenskega naroda. Prisutni su bili i Josip Vidmar, predsednik IOOF, Boris Kidrič, sekretar IOOF, članovi IOOF dr Marjan Breclj i Tone Fajfar, članovi SNOS Zdenka Kidrič, dr Drago Marušič i Frane Svetek, a od misija pukovnik Nikolaj Patrahajcev (šef sovjetske vojne misije kod Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 18 marta do 25. decembra 1944 — vidi AIZDG u Ljubljani, f. 18/111) i kapetan Džeims Gudvin (James Goodwin). (Vidi napomenu br. 27 uz dok. br. 24 u 7. knjizi IX toma Zbornika). Ukupno je bilo prisutno 100 ljudi. Na konferenciji se raspravljalo: 1) o zadacima novinarstva u današnjoj situaciji, 2) o sadržaju štampe, 3) o našem selu i štampi, 4) o informacijskoj službi, 5) o dopisništvu s terena i iz vojske, 6) o reportaži, 7) o listovima u vojsci, 8) o tehničkoj strani naše štampe, 9) o kolportaži i 10) o radio-veštima.

Konferencija je izabrala odbor za osnivanje Društva novinara. Zadatak ovog društva bi bio da se poveže sa svim slovenačkim i jugoslovenskim novinarima, da se brine za odgoj kadrova, za pisanje i slanje propagandnog materijala u inostranstvo, za vezu sa savezničkim novinarskim društvima i pojedinim poznatim novinarima koji su nam naklonjeni. Podrobnije o ovoj konferenciji vidi brošuru »5—6. maja 1944. novinarji zboruju«, izveštaj o prvoj novinarskoj konferenciji na oslobođenoj teritoriji (AIZDG u Ljubljani — NO tisk).

³ Izloženo je: preko 200 listova jedinica, razne brošure o pojedinim akcijama, zidne novine, radio-vesti, leci i pozivi, radovi centralnih tehnika, preko 1000 različitih radova.

⁴ Sanitetski odsek Glavnog štaba NOV i PO Slovenije, odnosno v. d. šefa propagandne sekcije Tranio Fijavž. 14. marta 1944, pod br. 192, u vezi s formiranjem Propagandne sekcije u Sanitetskom odseku Glavnog štaba NOV i POS, predložio je Propagandnom odeljenju Glavnog štaba NOV i POS program rada sekcije, uprava i odeljenja SVP (slovenačkih vojnih partizanskih) bolnica. (AIZDG u Ljubljani, f. 88.11-11).

odeljenjima bolnica izdaju zidne novine. Bolnice priređuju mitinge i druge priredbe za ranjenike. Uskoro će početi da 'izlazi i glasilo, svih bolnica.⁵ U tom glasilu sarađivaće ranjenici i sanitetsko osoblje.

Od invalida koji su pokretni osnovan je pre nekoliko nedelja »Invalidski pevski zbor«.⁸ Dirigent hora je drug Karei Pahor, kompozitor i muzički pedagog. Ovaj invalidski pevački hor broji sada jedva 20 pevača, ali će uskoro biti pojačan. Hor će ostati kao jedinica, pripremati nove programe i priređivati na oslobođenoj teritoriji turneje koncertata.⁷

U to vreme je definitivno formirana vojna muzika Glavnog štaba. Dirigent muzike je drug Bojan Adamič, odličan kompozitor i muzički pedagog. Muzika broji 33 svirača. Prvi put je nastupila na proslavi treće godišnjice formiranja Osvobodilne fronte 30. aprila 1944.⁸

II

Meseca maja je završen prvi tečaj za horovođe, koji je posećivalo 7 drugova.⁹ Na tečaju su stekli tohko praktičkog i teoretskog znanja da će moći rukovoditi bataljonskim pevačkim horovima. Zbog dobrog uspeha tečaja započeće juna meseca II tečaj, koji će posećivati i drugovi iz IX korpusa i iz IV operativne zone. Tečaj će trajati mesec dana.¹⁰

Završen je i II pozorišni tečaj za narodne talente. Taj tečaj su posećivali 32 druga i drugarice iz jedinica VII korpusa i iz IX korpusa.¹¹ Posle završetka tečaja priređena je

⁵ Takvo glasilo nije pronađeno. Verovatno nije ni počelo da izlazi, pošto su pojedine bolnice počele da izdaju svoje listove.

⁶ Formiran je 21. aprila 1944. u Odeljenju za rekonvalescente na Planini (Kočevski rog). Prilikom formiranja brojao je 15 članova. O njegovom radu su sačuvani njegovi dnevni i mesečni izveštaji (vidi tom IX, knj. 8, dok. br. 1, napomenu 31; i AIZDG u Ljubljani, f. S7/III).

⁷ Vidi spisak svih priredbi Invalidskog pevačkog hora od njegovog formiranja do 30. novembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 87/III-9).

⁸ Odnosi se na priredbu u Črnomelju (vidi napomenu br. 12).

⁹ Tečaj je organizovao »Oddelek za umetnost in ljudsko prosveto pri Odseku za prosveto predsedstva SNOS«. Održan je u Semiču od 14. aprila do 7. maja 1944. Izveštaj o ovom tečaju nalazi se u AIZDG U Ljubljani, f. 470/III-3. (Vidi i tom IX, knj. 7, dok. br. 129, napomenu 4).

¹⁰ Drugi tečaj za horovođe održan je u Gradacu kod Črnomelja : od 2- juna-do-2. jula 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 470/III-3).

¹¹ Održana su dva pozorišna tečaja za narodne talente: prvi od 11. marta do 2. aprila 1944. u Črnomelju a drugi od 18. aprila do 29.

predstava koja je jako dobro uspela.¹² Meseca juna održaće se III dramski tečaj.¹³

Propagandni odseci IV operativne zone u Štajerskoj imaju, zbog poleta oslobodilačke borbe na toj teritoriji, naročito velike zadatke. Međutim, postoje poteškoće u tome što nedostaje dobrih propagandnih radnika u tim jedinicama. Zato smo im poslali 4 propagandna radnika iz jedinica VII korpusa, među kojima i partizanskog pesnika Franca Kosmača.¹⁴ Sa tim kadrovima moći će propagandni odseci izvršiti svoje najnužnije zadatke.

III

Sve vojne jedinice su meseca aprila i maja izdavale redovno svoja glasila. Neke su počele da izdaju i nove listove i brošure. Tako je Propagandni odsek IV operativne zone po-

raaja 1944. u Semiču. Vidi izveštaj rukovodioca tečaja Gale Jožeta Frančku Drenovcu od 5. juna 1944. o drugom pozorišnom tečaju (AIZDG u Ljubljani, f. 87/1-2), poziv Propagandnog odeljenja Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 1. marta 1944. upućen Propagandnom odseku 7. korpusa NOVJ za Prvi tečaj (AIZDG u Ljubljani, f. 178/1-2, knjigu Filipa Kalana (Filipa Kumbatoviča) „Veseli vetar“, Čankarjeva založba v Ljubljani, str. 90—105).

¹² Jedna je priređena u Semiču 26. aprila a druga u Črnomelju 29. aprila 1944, prilikom trogodišnjice formiranja OF. Ova poslednja je ponovljena dvaput (vidi Filip Kalan, n. d., str. 105).

" Treći tečaj nije održan.

¹⁴ Zajedno sa Francom Kosmačem, dotadašnjim vojnim dopisnikom 18. NO divizije, u Štajersku su upućeni Janez Perovšek Pelko, dotadašnji v. d. šefa Propagandnog odseka 7. korpusa NOVJ, i Niko Adlešič, propagandni radnik iz 10. slovenačke NO brigade „Ljubljanske“. Sa Adlešičem je iz ove brigade trebalo da pođe i jedan tehničar, ali ga brigada nije htela pustiti. Iz raznih dokumenata se vidi da su drugovi pošli na put sredinom maja 1944. Vidi: dopis Propagandnog odeljenja Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 18. maja 1944, upućen Propagandnom odseku 4. operativne zone Slovenije, o tome da su poslali pomenute drugove (AIZDG u Ljubljani, f. 88/III-2); dopis Štaba 4. operativne zone Slovenije od 30. maja 1944. upućen Propagandnom odeljenju Glavnog štaba NOV i PO Slovenije, da su krajem -maja- Kosmač i Perovšek upućeni iz Štaba 4. operativne zone Slovenije na dužnost u 14. NO diviziju (AIZDG u Ljubljani, f. 89/III-1), gde su 2. juna primili dužnosti u Propagandnom odseku; dopis Propagandnog odseka 14. NO divizije od 2. juna 1944 upućen Propagandnom odeljenju Glavnog štaba NOV i PO Slovenije' (AIZDG u Ljubljani, f. 89/III-5); naredbu štaba 18. NO divizije br. 26 od 18. maja 1944. kojom se France Kosmač određuje na dužnost u 14. NO diviziju (AIZDG u Ljubljani, f. 191/III-8c). Propagandno odeljenje Glavnog štaba NOV i PO Slovenije je 21. maja 1944. poslalo u Štajersku, za propagandnog radnika, i Jožu Sinkoviča, koji je zajedno sa Adlešičem stigao u Štab 4. operativne zone 30. maja 1944 (vidi napred pomenuti dopis Štaba 4. operativne zone Slovenije, od 30. maja 1944).

čeo izdavati mesečnik »NOVA BESEDA«.¹³ Propagandni odsek XV divizije prestopio je izdavati svoj dnevnik »KURIR«,¹⁶ jer Propagandni odsek IX korpusa izdaje dnevnik pod naslovom »DNEVNIK«.¹⁷ List izlazi, zbog nedostatka papira, u tiražu od 300 primeraka. Šalje se svim jedinicama VII korpusa, nekim političkim vlastima, IX korpusu i IV operativnoj zoni. Propagandni odsek XV divizije počeo je izdavati nedeljni list »RAZGLED«.¹⁸

Propagandni odsek IX korpusa počeo je izdavati »BILTEN«,¹⁹ informativni list o akcijama IX korpusa. Objavljuje takođe vesti iz čitave Slovenije, naročito vesti iz okupiranih krajeva. Taj odsek izdaje i literarni periodični zbornik »Nova pisarija«.²⁰ Dosada su izašle 2 sveske. U jedinicama IX korpusa počelo je izlaziti više novih džepnih novina. I novoformirani Dolomitski odred²¹ počeo je da izdaje svoj mesečni list pod naslovom »Dolomitski glas«.²²

O većim vojnim akcijama su propagandni odseci jedinica koje su te akcije izvršile izdali brošure. Tako je odsek XV divizije o borbama Dolenjskog odreda, kada je ovaj likvidirao neprijateljeva uporišta Dole²³ i Zagozd²⁴, izdao brošuru »Odred v borbi«.²⁵ Dan posle akcije na Ig,²⁶ gde je potučena domobranska posada, propagandni odsek XV divizije izdao je brošuru »Pa še Ig«²⁷ a propagandni odsek Cankareve brigade, koja je akciju izvela, brošuru »Juriš na Ig«.²⁸ O borbama XVIII divizije kod žužemberka je odsek iste jedinice izdao niz reportaža »Delež osemnajste pri Zužember-

¹⁵ Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 3285. •

Odnosi se na »Kurir XV divizije« (vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 2815).

¹⁷ Pogrešno; odnosi se na »Dnevnik VII korpusa NOV i PO Jugoslavije« (vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 1865).

¹⁸ Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 3812.

¹⁹ Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 1555.

²⁰ Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 721, 722 i 723.

²¹ Dolomitski odred je formiran naredbom Štaba 9. korpusa NOVJ br. 145 od 23. januara 1944 (vidi tom VI, knj. 10, dok. br. 133 i knj. 11, dok. br. 2, 3 i 55). Do izvesnog reorganizovanja jedinica odreda došlo je u drugoj polovini aprila 1944 (vidi tom VI, knj. 13, dok. br. 38).

²² Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 1869.

²³ Reč je o napadu na neprijateljevo uporište Dole kod Tržišča noćii 3/4. aprila 1944 (vidi tom VI, knj. 12, dok. br. 103 i 107).

²⁴ Odnosi se na napad izveden 12. aprila 1944 (vidi tom VI, knj. 12, dok. br. 117, 123 i 154).

²⁵ Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 768.

²⁶ Odnosi se na napad izveden 21. aprila 1944 (vidi tom VI, knj. 13, dok. br. 29 i 44).

¹⁷ Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 613.

²⁸ Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 369.

leu»,²⁹ brigada »Ivan Cankar«, opet, o zauzimanju uporišta Trebnje³⁰ brošuru »Trebnje«.³¹

U našim jedinicama, kao i na oslobođenoj teritoriji, nemamo dovoljno zidnih novina, a i popularizacija uspeha naše vojske nije dovoljno intenzivna. Zato je naše odeljenje počelo izdavati zidne novine, koje mogu poslužiti kao gradivo za lokalne zidne novine ili ih mogu nadoknaditi.³² Ove zidne novine štampaju se u 500 primeraka i šaljemo ih vojnim jedinicama i političkim vlastima. Da postignemo brzo obaveštavanje civilnog stanovništva o poredama naše vojske, organizovali smo i telefonsku izvestilačku službu.

Štampa u vojnim jedinicama je u poslednje vreme bolja po kvalitetu. Naročito u jedinicama IX korpusa otpalo je selctaško prikazivanje naše otadžbinske borbe. Od časopisa u tim jedinicama najbolje je glasilo Briško-beneškog odreda »Klic s krajnjih meja«.³³ List donosi kritiku unutrašnjeg života jedinice, kritičku ocenu borbi jedinice i politički je dobar. U listu nađemo takođe više članaka o životu civilnog stanovništva na teritoriji na kojoj odred operiše. U jedinicama VII korpusa je najbolji nedeljni list XVIII divizije »Glas osemnajste«³⁴. Glasilo donosi dobre političke članke. U »Smernicama«,³⁵ organu politkomesarijata Glavnog štaba, dajemo uputstva i kritičke ocene celokupne štampe.

Pri izdavanju listova VII korpusa velike poteškoće predstavlja nedostatak papira i drugih potrebnih tehničkih stvari. Zato je sva štampa u jedinicama VII korpusa po obhuku lošija od štampe u jedinicama IX korpusa i IV operativne zone, gde je nabavka tehničkog materijala lakša.

IV

Treću godišnjicu formiranja Osvobodilne fronte slovenskega naroda³⁰ i 1. maj³⁷ proslavile su sve jedinice NOV i POS.

²¹ Odnosi se na borbe vođene od 23. aprila do 3. maja 1944 (vidi dok. br. 9. napomenu 18). Autor brošure »Delež osemnajste pri Žužemberku« je Ciril Rus (vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 1043).

³¹ Trebnje je zauzeto noću 16/17. maja 1944 (vidi tom VI, knj. 13, dok. br. 100, 109, 126 i 129).

³¹ Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 373.

³² Odnosi se na »Gradivo za stenske časopise« (vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 2543).

³³ Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 2724.

³¹ Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 2506.

³⁵ Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 3930.

³⁶ Vidi dok. br. 3, napomenu 3.

³⁷ Vidi dok. br. 3, napomenu 4.

Uveče uoči tih dana svuda su gorele vatre. Najviše vatri palili su borci Briško-beneškog odreda u Julijskoj Benečiji i u Brdima. U Štajerskoj su na najvišem vrhu Pohorja razvili veliku narodnu zastavu s petokrakom zvezdom. Zastava se do 8. maja još vijorila.

27. aprila su jedinice priređivale mitinge za vojnike i civilno stanovništvo. Najveći broj priredbi održan je u Slovenačkom primorju i u Koruškoj. Ništa manje svečano nije bio proslavljen 1. maj. Briško-beneški odred održao je tog dana veliki miting, na kome je bio i defile bataljona. To je bila na toj teritoriji prva masovna priredba.³⁸ -

Prilikom godišnjice smrti druga Toneta Tomšiča,³⁹ narodnog heroja, sproveli smo kampanju u znak sećanja na žrtve narodnooslobodilačke borbe. Cilj kampanje je bio takođe povezivanje operativnih jedinica i civilnog stanovništva s ranjenicima. Vojne jedinice su priredile interne mitinge a naše odeljenje je organizovalo na oslobođenoj teritoriji niz proslava u znak sećanja na žrtve. Na tim proslavama šu nastupali Invalidski pevski zbor i muzika Glavnog štaba.⁴⁰ S obzirom na uspeh, kvalitet ovih priredbi je bio jako dobar i moralno veoma efikasan. Naročito je s velikim oduševljenjem od strane vojske i civilnog stanovništva prihvaćen nastup Invalidskog pevskeg hora, koji je ovoga puta prvi put nastupao.

V

Posle objave narodnog takmičenja, koje je prilikom trogodišnjice formiranja Osvobodilne fronte slovenskega naroda raspisao Izvršni odbor Osvobodilne fronte,⁴¹ i posle objave vojnog takmičenja, koje je raspisao Glavni štab NOV i POS,⁴²

* Verovatno se odnosi na miting održan u Smartnom u Brdima (vidi politički izveštaj Briško-beneškog NOP odreda od 9. maja 1944. u AIZDG u Ljubljani f. 291/1-4 b).

³⁸ Vidi dok. br. 30, napomenu 7.

⁴⁰ Prilikom godišnjice smrti narodnog heroja Toneta Tomšiča, Propagandno odeljenje Glavnog štaba NOV i PO Slovenije priredilo je 21. maja u 21 čas u Sokolskom domu u Črnomelju akademiju posvećenu žrtvama okupatorskog terora i narodnooslobodilačke borbe. Nastupili su Invalidski pevski zbor i muzika Glavnog štaba NOV i PO Slovenije. Vidi poziv Propagandnog odseka Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 20. maja 1944. upućen Predsedništvu SNOS-a (AIZDG u Ljubljani f. 87/IV—9).

⁴¹ Vidi dok. br. 2, napomenu 6.

⁴² Glavni štab NOV i PO Slovenije, svojom naredbom br. 53 od 12. aprila 1944, raspisao je takmičenje na svim poljima delatnosti (vojničkom, političkom, kulturno-prosvetnom itd.) u trajanju od 27. aprila do 27. juna 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 11/1).

takmičiće se i propagandni odseci svih jedinica. Ovo takmičenje treba da čitavom propagandnom radu dà nov tempo, širinu i kvalitet.

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Načelnik odeljenja:

43

BR. 32

PISMO OKRUŽNOG KOMITETA KPJ ZA TOPLICU OD 27. MAJA 1944. POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA SRBIJU O MOBILIZACIJI I FORMIRANJU JEDINICA¹

POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA SRBIJU

27-V-1944 g.

18²⁰č

Dragi drugovi,

Primili smo vaše pismo od 24-V-² i radio vesti.

Neprijatelj je i dalje nepromenjen u svojim garnizonima i nije izlazio na teren, sem redovnih upada u Dobrič, gde celokupni narod uvek beži i ne čeka neprijatelja. Bugari u Blacu su upakovani i "počeli da ruše svoje bunkere. Juče su se u Pločniku sastali ljotićevci i koljaši topličkog korpusa na čelu sa komandantima brigada Đurkovićem³ i Julijancem.⁴ Sastanak je bio danju i javno. Govori se da su bili prisutni i neki Bugari. Ovo za narod nije bilo iznenađenje, jer je njihovo slizavanje svima poznato. Nemci su promenili gusenice na tenkovima sa novim. Govori se da će ovih dana da krenu

⁴³ Načelnik Propagandnog odeljenja Glavnog štaba NOV i PO Slovenije u to vreme bio je Čene Logar.

¹ Dokumentat (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu SR Srbije, reg. br. 14789.

² Redakcija ne raspolaže tim pismom.

³ Milorad, komandant 1. topličke brigade Topličkog četničkog korpusa.

⁴ Preslav, komandant 3. topličke brigade Topličkog četničkog korpusa.

ali se ne zna da li odlaze ili u akciju. U Rasini se koljaši® i dalje nalaze u V. Šiljegovcu i obliženjim selima u rovovima. .Prema njima je V brigada.®

Mi smatramo da neprijatelj ne može povesti ozbiljniju akciju na naš teren sa snagama koje sada ima u garnizonima, s obzirom na to da koncentraciju koljaša drži V brigada.

Pomoć koju dobivamo od saveznika učinila je politički preokret i kod kolebljivaca, a neprijateljske elemente porazilo. Široko u mase je prodrlo uverenje da je momenat za odlučnu i opštu borbu nastupio.

Od rasformiranja Jastrebačkog odreda⁷ do danas mobilisano je oko 700 boraca." Oko 350 je upućeno V-oj brigadi i to 150 bez oružja, a ostalih 350 boraca je u području takođe bez oružja. Sutra treba da stigne još najmanje novih 300 boraca. Ima uslova da se mobihše još do 1000 boraca ili ukupno sa mobilisanima poslednjih dana oko 2000 boraca. Zato je problem oružja za nas najvažniji i kao vrlo hitan.

Treba nam oružja za 1500 boraca a kao hitno za 1000.

Sinoć su došla dva transporta sa 32 puške, municijom, jednim minobacačem, odelom i dr. Mi smo izneli Englezima da nam je oružje hitno potrebno i oni su videli kolone ne-naoružanih boraca. Kažu da su javili njihovom birou u Bari-u, no dobro bi bilo da vi urgirate na drugoj strani.

Mi ćemo nastaviti mobilisanje, jer ono ide dobrovoljno, sa malim izuzetkom.

Drug Milisav⁵ nam javlja da će kod nas doći 31-V- te ćemo sa njima da vidimo formiranje Jastrebačke brigade, jer zato imamo odmah uslova.

Juče vam je upućena jedna radio-stanica.

Šaljemo pismo za druga Branka⁹ i objavu koljaškog oficira.¹⁰ Objavu smo preveli Englezima i ovo ih mnogo interesuje — šalju za Bari.

⁵ Reč je o Rasinskom četničkom korpusu.

⁶ Peta srpska brigada je vodila borbe sa četnicima Dragutina Keserovića, komandanta Rasinskog četničkog korpusa, i razbila ih u s. Veliki Šiljegovac (vidi tom I, knj. 9, dok. br. 1).

⁷ Aprila 1942. godine Jastrebački NOP odred „Nikodije Stojanović Tatko" preimenovan je "u Toplički odred, a 7. februara 1943. ušao je u sastav 1. južnomoravskog odreda. Novembra iste godine odred je obnovljen i postojao je do septembra 1944 (Vlado Strugar: n. d. str. 379).

⁸ Nedeljko Karaičić Brka (Milisav) član Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju.

⁹ Dragi Stamenković, član Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju.

¹⁰ Redakcija ne raspolaže tom objavom.

Sada stigoše kuriri iz V brigade. Ona se nalazi "u V. Šiljegovcu, jer su se koljaši povukli ka Kruševcu u M. Šiljegovac i Gaglovo.

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Drugarski pozdrav
OK/T¹¹

BR. 33

**MESEČNI IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA
2. BRIGADE 13. NO DIVIZIJE OD 28. MAJA 1944. CENTRAL-
NOM KOMITETU KP HRVATSKE O ORGANIZACIONOM I
PARTIJSKO-POLITIČKOM STANJU U BRIGADI¹**

Zamjenik Politkomesara
II. Brigade XIII. Divizije XI. Korpusa
NOVJ
Broj: 186/44
Dne, 28. maja 1944. g.
PREDMET: MJESEČNI IZVJEŠTAJ.

e. K. K. P. HRVATSKE

1) Po organizacionom pitanju: U našoj Brigadi ima 4 bataljona i jedinice oko Štaba Brigade. U svim bataljonima postoji bataljonski biro, a jedinice oko Štaba, u svakoj je osnovana Partijska jedinica. Te jedinice su sledeće: Prateća četa, četa za vezu, Udarne grupa, izviđački vod, sanitetski vod i intendatura. Broj članova i kandidata je sledeći:

Štab Brigade: po spisku 7 u rashodu ./ na licu 7

I. bataljon: po spisku 30 u rashodu 7 na licu 23 kandidata 3

II. bataljon: po spisku 27 u rashodu 8 na licu 19 kandidata 3

" Okružni komitet KPJ za Toplicu.

¹ Snimak originala u AVII, mikrofilm CK KPH—36/614—616.

III. bataljon: po spisku 34 u rashodu 6 na licu 28 kandidata 5

po spisku u rashodu 2 na licu 3

IV. bataljon po spisku 33 u rashodu 8 na licu 25 kandidata 2

Jedinice oko Štaba po spisku 37 u rashodu 8 na licu 29 kandidata

po spisku 10 u rashodu 1 na licu 9

Ukupno po spisku 168, u rashodu 37, na licu 131.

Ukupno kandidata: po spisku 22,² u rashodu 3, na licu 19.³ Od toga Partijskih jedinica ima 26 svih skupa. U posljednje vrijeme rad Partije nije se osjetio u našim jedinicama, uzrok toga što je rad Partije popustio je taj bivši zamj. politkomesara ranjen, a naša Brigada bila je stalno u borbama,⁴ kako nam je poznato uslovi života i prehrane bila nam je teška, tako da su i sami Partijski rukovodioci bili popustili, te zamjenici politkomesara nisu se osjetili da su oni Partijski rukovodioci, već da su zamjenici politkomesara, a što je imalo posljedica, ne imajući Partija pregled nad jedinicama, a niti čvrsto da rukovodi, kao na'pr. bataljonski biro, nisu pogledavali stanje svojih jedinica, već su se bili pasivizirali i nisu rukovodili iz jednog centra, a što najvažnije nisu se niti sastajali za vrijeme ovih operacija na terenu — Gornjeg Kraja i Drežnice.³ Baš tada u toj situaciji, tako teškoj, Partijski rukovodioci nisu se snašli kada su trebali najviše dati od sebe i da se jedinice održe. S tim neosećanjem desilo se je u našim jedinicama dezerterstvo. Stvarno bili su teški uslovi života, a naročito onda kada su nam od gladi umrla 9 drugova i oko 50 ih je otišlo u bolnicu od iznemoglosti, ali i pored ovakvih teških uslova života, da su se naši članovi Partije osjećali dovoljno odgovorni, ne bi se dešavalo dezerterstvo. Gledajući ovakvo stanje u našim jedinicama, mi smo poduzeli sve mjere, da bi ozdravili ovakvo stanje u našoj Brigadi, kao najznačajnije da podignemo osjećaj odgovornosti, na taj način što smo predvidjeli da je naše članstvo

- Po spisku 23 kandidata.

³ Na licu 20 kandidata.

⁴ Opširnije o tim borbama vidi izveštaje 13. divizije od 12. i 22. maja 1944. Štabu 11. korpusa NOVJ (tom V, knj. 27. dok. br. 59 i 111).

⁵ O borbama vođenim na području Drežnice vidi izveštaj Štaba 13. divizije od 12. maja 1944. Štabu 11. korpusa NOVJ (tom V, knj. 27, dok. br. 59).

na visokoj političkoj svijesti. Mi smo za sada predvidili i pored ostaloga rada da sprovodimo jednu kampanju o prosvetnim sastancima, podignuti političku svijest, podići i osjećaj odgovornosti. Sada se održavaju sastanci redovito, nastojimo najviše na tome, da se bataljonski biro i osamostale, tako da mogu rešavati sami pitanja bataljona. Jedinice oko Štaba su direktno pod našom kontrolom. Kada smo pošli na sektor Ogulin — Bosiljevo stanje se je popravilo u znatnoj mjeri, tako da se je čitavi rad pomaknuo.

Rad sa kandidatima: Sa kandidatima se radi kao i do sada. Svaki član je zadužen sa jednim a na teoretske sastanke pozivaju se i kandidati. Zaključili smo na sastanku Divizijskog Komiteta da naši Kandidati nisu još dorasli da prisustvuju na radnim sastancima, s obzirom iia to što su to drugovi mladi i nisu odgojeni da bi mogli prisustvovati. Direktivu smo dobili da se pozovu na radne sastanke, ali to nismo još učinili, uzeli smo u obzir gore navedeno.

2). Po političkom pitanju: Političko, stanje u našoj Brigadi nije na dovoljnoj visini, uslijed toga što je naša Brigada popunjena sa većim brojem novih boraca, a ti su drugovi borci većinom iz Istre, ne razumiju dovoljno naš dijalekt, tako da je teško bilo postići željene rezultate, a naši Partijski rukovodioci su dosta i grešili kod drugova Istrana, nisu im prilazili pravilno, tako da su se drugovi osjećali među našim starim borcima kao izgubljeni, tako da drugovi nisu bili pripremljeni na tešku situaciju, a od čega smo imali i posljedica. Nastala je teška situacija a drugovi nisu bili pripremljeni, tako da je bilo izbilo u našoj Brigadi dezerterstvo. Drugo i nisu bili naučeni biti gladni, a to je bilo kod nas ovog prošlog mjeseca, tako da za one mlade borce je to bilo teško izdržati. Da bi rešili taj problem koji nam se je nametnuo zbog ishrane, naša Brigada prešla je na sektor, kako sam to već gore naveo, Ogulin — Bosiljevo, tako da smo i taj problem rešili, ali problem što drugovi Istrijanci ne razumiju naš dijalekt, mi poduzeli da izdignemo što veći broj rukovodioca Istrana, tako da i taj problem rešimo. Problem odjeće i obuče, koji je bio kod nas, i taj smo reših u znatnoj meri. Obzirom na to što smo dobili odjeće i obuče od naših Saveznika, ali još ima dosta drugova slabo obučenih, tj. oko 30%. Da bi" naši polit, rukovodioci shvatili pravilno svoju dužnost i prišli k borcima, sa istima se održavaju redovito sastanci, na kojim im se tumači, o svim propustima koji su se već propustili. Rezultati ovoga sada se opažaju. Dezerterstvo, je u znatnoj mjeri prestalo. Za prošlih mjesec dana dezertiralo je po stotim jedan. Nastojimo da se i to suzbije. Za

dezerterstvo svega smo streljali samo dvojicu, koji su bili organizatori istoga. Odnos sa pozadinskim vlastima je dobar, nije se desio niti jedan slučaj nesporazuma. Političko starije na terenu gdje se nalaze naše jedinice jako je slabo. Neprijatelj je uspio sa svojom propagandom i sa letačima da može znatno da predobije narod na terenu kotar Bosiljeva, tako na onaj letak, što je bezglavnik⁶ izdao amnestiju do 26. o. mj. dođu i da se predaju Hrvatskim vlastima, u tom je uspio tako da je znatan broj ljudi otišao u ustaše, iako je taj teren kojega mi kontrolišemo čitavo vrijeme miran našega pokreta, a uzrok je taj što se nisu ti letači raskrinkali na vrijeme kod naroda.

3). Po vojnom pitanju: Po vojnom sektoru naši vojnici, rukovodioci, a naročito niži, nisu se osjećali dovoljno odgovorni, potcjenjivali nove borce da su oni slabi, a što je bilo štetno. Poduzeli smo sve da vojne rukovodioce uzdignemo i da podignemo kod njih vojničko držanje i pruni odgovornost. Vojnički se radi prema predviđenom planu. Borbenost naše Brigade je dobra, nije na visini, ali ipak osjeti se dobra borbena gotovost. Kod naših rukovodioca samo odgovornost je dobra. Bio je drug komesar bataljona I. Vinketa Luka koji nije zadovoljio na svojoj dužnosti, tako da je isti smenjen i postavljen na njegovo mjesto novi komesar, rezultat rada se je osjetio i stalno se sve više popravlja.

4). Rad po pitanju SKOI-a: Skojevac po spisku imamo 179, u rashodu 38, na licu 159. Za ovo vrijeme SKOJ se je dobro osjetio, a naročito po Ob. službi i u K. P. R.,⁷ ali ipak nije na visini, kako bi trebao biti. Partija u nekoj od naših jedinica nije dovoljno davala pouke SKOJ-u, a u nekoj jest, ali znajući važnost SKOJ-a, mi smo postavili pred -našu Partijsku organizaciju, da se SKOJ-u dađe svestrana pomoć, a to na taj način što će sekretari četa i bataljona dati punu podršku i punu pomoć, tako da bi se SKOJ što više uzdigao.

5). Ob. služba: Obaveštajna služba je organizovana u našoj Brigadi. Rezultati su se pokazali, kako u jedinici, tako i na terenu, u vezi raznih petokolonaša, tj. unose razdor u naše redove. U Brigadi, tj. u Štabu Brigade postoji Ob. oficir, a on je organizirao po bataljonima povjerenike i jedinica oko Štaba, ne samo da postoje obaveštajni oficir za tu službu, mi smo svi komunisti obaveštajci.

6). K. P. R.: -Kulturno-prosvetni odborni su organizovani, tj. izvršena je reorganizacija i date su nove direktive za Rad.

⁶ Misli. -se na-poglavnika NDH Antu Pavelića.

⁷ kulturno-prosvetni rad.

K, P. O. Kako do sada isti nije zadovoljavao i nije se skoro niti osjetio, mi smo dali direktive tako da bi K. P. O. bili pomoćni organi politkomesara. Materijal koji dolazi sav se prorađuje među borcima i po mogućnosti koliko se može na terenu, Džepne novine izlaze redovito. Mitinzi su održavani u svim mjestima, gdje dođu naše jedinice.

7). Sanitet: Sanitet je u našoj Brigadi organizovan. Kako je isti bio vrlo slabo organizovan i bilo je mnogo nedostataka, mi smo izmenili referenta saniteta, tako da isti sada zadovoljava. Higijena je dobra, jedino se je pojavilo svega dva slučaja pjegavog tifusa, zaraznih bolesti nema, jedino ima kožne bolesti i to jedna i to svrab, ušiju nema, odjela se šure redovito, isto tako veš se pere redovno..

8.) Intendantura: Intendantura je organizovana po svim jedinicama, hrana se je malo poboljšala, te kada bi bila hrana bolja i jedinice bi se popravile, te bi se lakše sa borcima radilo, a ovako su dosta slabe fizičke kondicije.

P. s. Dostavljam Vam socijalni i nacionalni⁸ sastav, ukoliko sam nešto propustio, jer izvještaj nije kako se traži. Molim da mi se javi na propuste, tako da idući puta bude što plodniji i da bude sve u izvještaju.

Pošto sam ja primio ovu dužnost pred 20 dana, tako da nisam slao još izvještaje, a Vi ćete staviti primjedbu u koliko je nešto propušteno.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Drugarski pozdrav:
Bogdan Božović

⁸ Vidi AVII, mikrofilm CK KPH—36/617: socijalni i nacionalni sastav kandidata i članova Partije 2. brigade 13. NO divizije.

BR. 34

**IZVEŠTAJ PROPAGANDNOG ODSEKA 9. KORPUSA NOVJ
OD 30. MAJA 1944. PROPAGANDNOM ODELJENJU GLAV-
NOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE O RADU U DRUGOJ
POLOVINI MAJA 1944.¹**

ŠTAB
IX KORPUSA NOV I POJ
Propagandni odsek
Dana 30. V 44.
Broj: 186

GL. ŠTAB, GL. ŠTAB — PROP; OD., CK KPS

Izveštaj o radu za drugu polovinu maja

Ako bismo hteli ukratko izraziti sva iskustva koja je stekao Propagandni odsék IX korpusa do današnjeg dana, mogli bismo reći da smo, tako reći, upoznali propagandnu strategiju svoje teritorije.

Šta podrazumévamo pod propagandnom strategijom? Pod tim izrazom razumemo plansko praćenje i neposredno reagovanje na sve pojave na terenu, u našoj i neprijateljevoj vojsci, uzimajući u obzir politički, vojnički i lokalni momenat. Na umu imamo pre svega promene u neprijateljevim uporištima, promene koje su tražile svaka svoju reakciju u propagandi. U garnizonima uzduž ivice oslobođene teritorije, a u poslednje vreme i na okupiranoj teritoriji, nalaze se čas nemačke, čas domobranske a čas italofašističke posade. Ove posade uvek utiču na slabije, naročito na »sredinske« elemente. Pošto je moral naroda, izuzev na terenu oko Crnog Vrha i u nekim krajevima u Dolomitima, na visini, a u dolini Vipave i na Krasu odličan; propaganda unutar samih neprijateljevih uporišta ima za nas isti, ako ne i veći značaj od propagande na terenu. Teško je izneti pravu sliku o situaciji u gradovima, u kojima se okupatorove i kvislinške posade menjaju, ali je sigurno da svaka posada ima osetan uticaj na oportunističke elemente.

Uzimajući u obzir promene u okupatorovim garnizonima, razaslali smo za nemačke vojnike letak na nemačkom

¹ Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u Arhivu IZDG u Ljubljani, f. 250/11. Broj i naslov u dokumentu dopisani su mastilom.

jeziku, koji je napisao nemački oficir Lehrman² kada se dobrovoljno javio našim jedinicama. Kada su u Goricu stigli domobranci, četnici i plavi, odmah smo poslali tamo veći broj u Engleskoj štampane »Pobede«,³ koja donosi stav iz Cerčilovog govora o maršalu Titu.⁴ Sudeći prema svim okolnostima, većinu garnizona zaposeću italijanski fašisti, zato smo štampan letak na italijanskom jeziku, za čiji se tekst pobrinula i potpisala ga Trščanska udarna brigada.⁵ Prilikom uspeha VII korpusa u borbi za žužemberk i Trebnje popularisali smo te uspehe i u posebnom cirkularu⁶ skrenuli pažnju svim jedinicama na to da treba te uspehe naglasiti, pokazati za šta je NOV već sposobna i šta mora biti dostižno i borcima IX korpusa. Naročitu pažnju posvetili smo masi novomobilisanih boraca u školskom logoru.⁷ Ponovo smo poslali tamo pozorišnu grupu,⁸ kompletnu izložbu savezničke štampe,⁹ poručili obema divizijama da umnože pesme s notama itd. Pitanju vere posvetili smo pažnju naročito nedeljom

² Vidi AIZDG u Ljubljani, NO tisk D/XVI11.

³ Očuvane primerke lista „Pobeda“ (odnosno „Zmaea“) vidi u AIZDG u Ljubljani, NO tisk, f. D/XXXIV/2.

⁴ Verovatno se odnosi na Cerčilov govor održan 22. februara 1944. u Donjem domu. Pomenuti deo objavljen je u vanrednom izdanju „Pobede“ februara 1944 (AIZDG u Ljubljani, NO tisk D XXXIV/2). ...

* Dva očuvana letka te brigade nalaze se u AIZDG u Ljubljani, NO tisk, f. D/V—4.

⁶ Takav cirkular Propagandnog odseka 9. korpusa NOVJ nije pronađen.

⁷ Školski logor 9. korpusa NOVJ (školsko taborište) formiran je prema naredbi 9. korpusa br. 201 od 18. aprila 1944. Tom naredbom je za komandanta logora postavljen potporučnik Dušan Malešević a za v. d. političkog komesara Jože Klun Pavle. Logor je počeo da se organizuje 20. aprila. Njegov zadatak je bio da vojnički i politički vaspitava novomobilisane borce. Iz izveštaja komande toga logora od 30. avgusta 1944. vidi se da je on prešao na teritoriju 7. korpusa NOVJ, gde je uključen u garnizon ovog korpusa (AIZDG u Ljubljani, f. 221/11—5c i f. 220/II—2d). Vidi takođe naredbu 9. korpusa NOVJ br. 221 od 20. aprila 1944. potčinjenim jedinicama o stanju novomobilisanih boraca u Školski logor (kopija u" AIZDG u Ljubljani, f. 221/1—1 a).

⁸ Pozorišna grupa 9. korpusa NOVJ („KIS“ — Korpusna igralska skupina) nalazila se u to vreme na turneji po Krasu i Vipavi. Vidi „Kratek pregled igralskih skupin na teritoriji 9. korpusa“ (AIZDG u Ljubljani, f. 251/IV—4) i izveštaj Propagandnog odeljenja 9. korpusa NOVJ br. 705 od 22. novembra 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 89/1—3).

⁹ Verovatno se odnosi na izložbu savezničke štampe koja se pominje u izveštaju Prdpagndanog odseka- 9. korpusa NOVJ od 14. aprila 1944 (vidi tom IX, knj. 5, dok. br. 137).

kada smo više načelnih članaka našeg verskog referenta objavili¹⁰ u »Partizanskom dnevniku«.¹¹

U ovom izveštaju ne pominjemo opšte momente, koji važe za čitavu slovenačku teritoriju, momente koje diktira spoljnopolitička i vojna situacija.

Za pravilno i brzo reagovanje na sve promene uslova propagande potrebna je svestrana obaveštenost propagandnih referenata i političkih radnika. Taj zadatak treba da obavi naš Bilten,¹² koji predstavlja prvi korak ka formiranju prvog slovenačkog informativnog ureda u IX korpusu. Uredništvo »Partizanskog dnevnika« je znalo, naročito u poslednje vreme, brzo i pravilno komentarisati kratke vesti Biltena: znake demoralizacije u neprijateljskim redovima, izveštaje o uspesima narodnooslobodilačke borbe i neprijateljev teror. Dobili smo više priznanja da je upravo u tom pogledu »Partizanski dnevnik« postigao određeni nivo i zaista izvršavao zadatke političkog dnevnika.

Propagandni odseci u jedinicama još nisu udovoljili opštim zahtevima propagandne strategije. U velikoj meri još štampaju samo zato da štampaju i izveštavaju koliko su papira potrošili. Preduzećemo mere da u tom pogledu i jedinice uznapreduju.

»Partizanski dnevnik« postaje 1. juna politički organ OF za Gorenjsku i Primorsku.¹³ Vesti o frontovima uređivaće tehnike same, dok će ostale članke primati od glavnog uredništva, koje će biti kod POOF. Glavni urednik biće drugarica Milena Mohorič. Iz našeg odseka dodeljeni su uredništvu drugovi Jurij Stante-Juš i drug Edvard Kokolj-Martin.¹⁴ O priložima iz vojske brinuće se nadalje naš Propagandni odsek. I naša tehnika¹⁵ će umnožavati dnevnik dalje, ali će van nje biti formirane još jedna ciklostilna tehnika za Gorenjsku¹⁶ i jedna za južnu Primorsku,¹⁷ dok se ne

¹⁰ U to vreme je v. d. verskog referenta 9. korpusa NOVJ bio Avgust Černetič (AIZDG u Ljubljani, f. 223/1—2 č).

¹¹ Vidi Bibliografiju NOR-a b. j. 3499.

¹² Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 1555.

¹³ »Partizanski dnevnik« postaje glasilo OF za Gorenjsko in Primorsko počev od br. 143.

¹⁴ Poginuo 1. aprila 1945. u Gačniku, ispod s. Vojsko.

¹⁵ Verovatno se odnosi na tehniku 9. korpusa NOVJ »Drago«, koja je ovaj naziv dobila po svom rukovodiocu Dragu Kuraltu.

¹⁶ Verovatno se odnosi na tehniku T. II A-Škofja Loka, koja je istovremeno bila kolportажni centar za Gorenjskü.

¹⁷ Verovatno se odnosi na tehniku N — 43 »Slavnik« (Podatke o tehnikama dela Darja Ravnihar iz Instituta za zgodovino delavskega gibanja u Ljubljani).

stvore uslovi za štampanje dnevnika.¹⁸ Sve tri tehnike primaće rukopise istovremeno, preko posebnih kurira, iz glavnog uredništva.

Time što je¹ »Partizanski dnevnik« postigao takvu značajnost, dato je priznanje našem zalaganju od formiranja »Partizanskog dnevnika«, to jest od prvog dana posle novembarske nemačke ofanzive u Primorskoj.¹⁹ »Partizanski dnevnik« se rodio u malom planinskom selu Jeseriici iznad Cerknog, za vreme prvog predaha posle ofanzive. Osetili smo hitnu potrebu da posle neprijateljevog bešnjenja partizani što pre dobiju nov moralni oslonac. Prvi brojevi »Partizanskog dnevnika« su umnoženi na šapirografu.²⁰ Pripremili su ih drugovi: France Vreg-Mile, Edvard Kokolj-Martin i drug Marjan Tepina u Propagandnom odseku XXXI divizije. Tada su drugovi želeli, ali još nisu bili ubeđeni, da »Partizanski dnevnik« postigne takav značaj i takvu popularnost koju danas ima. Najveće zasluge za tehnički rad stekao je drug Drago Kuralt, koji je rukovodio umnožavanjem lista od prvog dana, uz najveću požrtvovanost i savesnost. Tehničkim uredništvom već duže vremena rukovodi drug Dušan Fortič, opremom drug Tone Mlakar, a radio-vesti²¹ prima drug dr Jože Seražin. O literarnom delu lista starah su se citavo vreme drug France Vreg-Mile i drug Kokolj Edvard-Martin a o žurnalističkom, u poslednje vreme, drug Jurij Stante-Juš.. Drug M'arjan Tepina je od početka marta davao listu opšte smernice i napisao nekoliko aktuelnih načelnih članaka.

Tiraž »Partizanskog dnevnika« u momentu, kada ga preuzima POOF iznosi 2500 primeraka dnevno. Dakle, samo za »Dnevnik« potrošimo svaki dan .5000 i više listova papira, koji smo morali nabavljati iz neprijateljevih uporišta. List je izlazio, sem za vreme najjače neprijateljeve ofanzive, redovno svakog dana. Postigao je veliku popularnost. Ne prođe dan a da ne dobijemo nove reklamacije i razne nove želje. Slanje dopisa je u poslednje vreme tako živnulo da bismo mogli samim dopisima ispuniti čak osam stranica lista. Dopise šalju partizani, devojke, muškarci i žene odsvuda. Mnogo su tome doprineli naši vojni dopisnici. Vojno dopisništvo je postiglo zadovoljavajući nivo. U Biltenu uvek objavljuje-

¹⁸ »Partizanski dnevnik« je prva počela da štampa štamparija „Julij 63“ (vidi dok. br. 16, napomenu br. 25).

¹⁹ O toj ofanzivi vidi tom VI knj. 8, dok. br. 121, 138, 146, 148, 150, 152 i 153.

²⁰ prvo; broj »Partizanskog dnevnika« je izašao 26. novembra 1944.

²¹ Vidi tom IX, knj. 8, dok. br. 91, napomenu 7.

mo najnovije vojne dopise, navodeći inicijale vojnih dopisnika, što ih podstiče na međusobno takmičenje i redovno i brzo izveštavanje.

Iz Engleske smo sada prvi put primih propagandni materijal, prema našoj porudžbini, to jest prema porudžbini druga Vilfana.²² Dobili smo veliki broj letaka s Teheranskom izjavom na slovenačkom jeziku i deklaraciju triju velesila na nemačkom i italijanskom jeziku.²³ Pored toga, dobili smo veći broj razglednica Staljina, Rozvelta i čerčila.²⁴ Prihkom preuzimanja propagandnog materijala iz Engleske konstatujemo da nam razne letke i listove na slovenačkom jeziku, koje štampaju u Londonu, ne šalju, već ih rasturaju vlastitim putevima. Nasuprot tome, primih smo masu hrvatskih letaka, pisanih ćirilicom, pa čak mađarskih i grčkih.²⁵ Zato smo intervenisali kod savezničke misije.²⁶ Od letaka i listova za koje kažemo da ih rasturaju Englezi dobijemo mi samo po koji primerak. Tako je, npr., sa slovenačkim pozivom za rušenje značajnih neprijateljevih komunikacija²⁷ i listom »Zmaga«,²⁸ koji bi bio od značaja za nas, jer donosi pretnju domobrancima da će za sav svoj rad biti posle pobede saveznika kažnjeni.

Iz naše novosagrađene i novoopremljene štamparije²⁹ izašle su prve štampane stvari. Odštampah smo glave dopisnog papira nekim odsecima, letak na italijanskom jeziku,

²² Dr Jože Vilfan je u to vreme (tj. od juna 1943. do septembra 1944) bio član Pokrajinskog odbora OF, potpredsednik Narodnosvobodilnega sveta i član Pokrajinskog komiteta KPS za Slovensko primorje.

²³ Vidi AIZDG u Ljubljani. NO tisk, f. D XXXIII/2.

²⁴ One koje su očuvane nalaze se u AIZDG u Ljubljani, NO tišk, f. D XIX/3. ..

²⁵ Neki od njih se nalaze u AIZDG u Ljubljani, NO tisk, f. D/XXXIII i XXXIV.

²⁶ Redakcija nije mogla tačno da ustanovi ko su bili u to vreme članovi engleske misije kod štaba 9. korpusa NOVJ. Šef misije bio je kapetan britanske vojske Dejvid Dejvis (David Dawies), koji je u Sloveniju stigao u oktobru 1943. On nije imao dozvolu Vrhovnog štaba NOV i POJ za boravak u Jugoslaviji, zbog čega je opozvan, te je 19. jula 1944. otišao iz Slovenije za Bari. Vidi: četrnaestodnevni izveštaj Propagandnog odseka 9. korpusa NOVJ br. 248 od 6. jula 1944. (AIZDG u Ljubljani, f. 250/II—5), izveštaj oficira za vezu, sa savezničkim misijama kod Glavnog štaba NOV i PO Slovenije i prilog tom izveštaju, od 31. jula 1944. i spisak članova anglo-američke misije na teritoriji Slovenije (AIZDG u Ljubljani, f. 18/111—4 i 18/1V—14).

²⁷ Verovatno se odnosi na letak pod nazivom „Slovenci“ (vidi AIZDG u Ljubljani, NO tisk, f. D/XXXIV/4 a).

²⁸ List je očuvan i nalazi se u AIZDG u Ljubljani, NO tisk, D/XXXIV/2.

²⁹ Vidi dok. br. 16, napomenu 25.

koji je izdala Tršćanska udarna brigada (priložen),³⁰ i druge sitnice. Mali broj slova, naročito šuštavaca, ne dopušta nam da šampamo list, ipak smo učinili sve da i to postignemo. Sem mašine, koju smo sami nabavili, dobili smo i malu štamparsku mašinu iz Engleske, koja ima samo poljsku azbuku. Podesna je za štampanje manjih letaka, naročito zbog toga što se mogu stavljati u nju svakojaka slova.

Objava, takmičenja³¹ je na-sve propagandne odseke i referente pozitivno uticala. Propagandni odsek XXX divizije izdaje periodično glasilo pod naslovom »Tekmujemo«,³² koje pretresa uspehe jedinica XXX divizije. Gradnikova brigada³³ počela je da izdaje list »Naš glas«,³⁴ koji izlazi svaka tri do četiri dana. I jednom i drugom listu moraćemo pružiti odgovarajuću pomoć i uputstva, i razviće se u dobra divizijska glasila. Sve tehnike odštampale su mnogo propagandnih letaka, koje stalno šaljemo Propagandnom odeljenju Glavnog štaba. Celovitu sliku rezultata takmičenja podnećemo na kraju takmičenja.

Kada »Partizanski dnevnik« preuzme POOF³⁵ i kad se vrate članovi naših pozorišnih grupa,³⁶ reorganizovaćemo čitav odsek. O merama ćemo vas tačno izveštavati.³⁷ Pre svega posvetićemo veću pažnju propagadnim odsecima u jedinicama, koji su nešto oslabili otkada je više iskusnih radnika bilo pozvano u Štab korpusa, a sada u POOF.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Načelnik štaba, poručnik:

A. Jakopič

Šef odseka:

inž. Marjan Tepina

³⁰ Redakcija ne zna tačno na koji se letak odnosi.

³¹ Vidi dok. br. 2, napomemi 6. Plan vojnog takmičenja jedinica 9. korpusa NOVJ, pod br. 63 od 29. aprila 1944, nalazi se u AIZDG u Ljubljani, f. 250/11—9.

³² Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 4024.

³³ Odnosi se na 3. slovenačku NOU brigadu »Ivan Gradnik« 3L NO divizije.

³⁴ Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 3113.

³⁵ Vidi napomenu br. 13.

³⁶ Odnosi "se na povratak drugova iz pozorišnog tečaja za narodne talente (vidi dok. br. 31, napomenu br. 11).

³⁷ Redakcija nije pronašla poseban izveštaj o reorganizaciji. Veće ili manje promene su bile stalne (vidi četrnaestodnevne izveštaje Propagandnog odseka 9. korpusa NOVJ u AIZDG u Ljubljani, f. 250/11—5 i 89/1).

Prilozi: 14 primeraka Part, dnevnika
 5 „ Voj. vestnika³⁸
 2 „ Biltena
 3 „ ital. letka
 2 reportaže
 3 prim. džepnih novina GO
 3 „ posebnog izd. Dolomitskog glasa
 3 „ Dolomitskog glasa broj 5³⁹

BR. 35

IZVEŠTAJ KOMITETA KPJ ARTILJERIJSKOG DIVIZIONA 5. KORPUSA NOVJ OD 30. MAJA 1944. OBLASNOM KOMITE- TU KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU O ORGANIZACIONOM STANJU PARTIJSKE I SKOJEVSKE ORGANIZACIJE I PO- LITIČKOM RADU¹

Divizijski Komitet
 K P J
 30-V-1944 god.

OBLASNOM KOMITETU K. P. J.

za Bos. Krajinu

Mesečni izvještaj

stanja i rada partiske organizacije

I. baterija	II. baterija	III. baterija
članova partije 9	članova partije 6	članova partije 7
kandidata 3	kandidata 1	kandidata 1
članova Skoja 15	članova Skoja 10	članova Skoja 11
Štab divizion -i		
Članova partije 4		
pri štabu 4		
Članova Skoja 7		

³⁸ Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 4225.

³⁹ Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 1869.

¹ Snimak originala (pisanog olovkom, ćirilicom) u AVII mik-rofilm BiH—7/769—770.

Ukupan broj članova partije	30
„ „ kandidata	5
„ „ članova Skoja	42

U proteklom mesecu radni sastanci u partiskim jedinicama bili su redovni -i nekoliko vaspitnih. Na radnim sastancima članovi su pokazali interesovanje za svaki problem koji se postavlja pred partisku organizaciju, isto tako svaki od članova davao je sve od sebe da izvrši svoj zadatak, jedino što se je pokazao nemaran u celokupnom radu, Kesić Lazar komandir jedne baterije, iako je već nekoliko puta opominjat radi svoje nemarnosti i ostale slabosti, nije još odbacio.

Što se tiče samog vaspitanja, t. j. uzdizanja partijaca, iako je veći dio od njih seljaci, u ovom mesecu imalo se prilično uspeha, naročito kako se počelo prorađivati pojedini referati ali se nije još uspelo da se razvije kod svih članova volja i ljubav za nauku. Partija je donekle uspela da učvrsti vojnički i politički rad u jedinicama, ali ni izdaleka to nije dovoljno.

Skojevskoj organizaciji pružita je svaka partiska pomoć tako da je skojevska organizacija u jedinicama dosta svesna, i da su se većim dijelom Skojevci uzdignuli na nivo mladog komunista, isto tako za svaki posao i problem u jedinici Skojevci mogu se potpuno mobilisati za rešenje istih.

Problem koji je bio postavljen pred partisku organizaciju jeste podizanje boraca u pogledu stručne naobrazbe, učinjeno je da se osposobi jedan veći broj nišandžija i ostalog rukovodećeg kadra i u ovom mesecu je po jedinicama održavani kursevi za nišandžije gde je osposobljeno 25 boraca. Osim toga održan je kurs gde je osposobljeno 22 borca koji mogu da budu odnosno da vrše funkcije odnosno sve do komandira.

Za stručno uzdizanje kod boraca vlada veliko interesovanje tako da nastaje takmičenje ko će biti bolji i da se svršava veliki materijal za 20 dana, koji je nekada bilo potrebno vremena i godinu dana.

Drugi problem u jedinici jeste uzdizanje na veći prosvetni [i] kulturni nivo boraca, u tom pogledu u toku proteklog meseca imalo se uspeha. Poteškoće bile su velike što je priličan broj boraca teško bilo zainteresovati i što oni osećaju da je to za njih veliki teret da mogu prekuvati sve političke probleme koji se događaju. Ali ipak jedan dio pokazuje dobre rezultate. Na primer imade ih koji će pred jedinicu da iznesu par referata koji su sa njim prorađivani.

Na samom kulturnom polju nijesu uvučeni još svi borci osim tečaja nepismenih i matematike, - u stvari nepismenih

nema, samo je obrazovan tečaj za slabo pismene, tako da bi se pismenost podigla na viši nivo, u tom pogledu bilo je dobrih rezultata, borci su zainteresovani i što osjećaju da im je to potrebno za druge poslove. Što se tiče dopisa za zidne novine i džepne i razna kulturna predavanja u mnogom slabi, poteškoće su što je priličan broj boraca teško zainteresovati.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

i

Za Komitet
Politkomesar
Ličina

BR. 36

IZVEŠTAJ KOMANDE DARUVARSKOG PODRUČJA OD 31. MAJA 1944. POLITIČKOM KOMESARU 6. KORPUSA NOVJ O MORALNO-POLITIČKOM STANJU NA OVOM PODRUČJU¹

Komanda
Daruvarskog Područja
Broj 472/1944.
Dana 31. maja 1944 g.
Predmet: politički izvještaj
od 15 maja do 1 juna 1944. g.

' POLITKOMESARU VI. KORPUSA NOV.

I. OPŠTI PREGLED

Kako je poslednji izvještaj bio podnesen do 15. o. m.² to ovde iznosim sve važnije događaje Od toga vremena pa na ovamo. " . •

¹ : Kroz prošlih 15 dana bilo je više -upada neprijateljske vojske na sektoru Bastaji — Đulavec i u Ravnicama, tj. oko Uljanika i Dežanovca. Prilikom tih upada neprijatelj je vr-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) ; u AVII, reg. br. 21-1, k. 482.

- Vidi AVII, mikrofilm CK KPH—40/14—17; izvještaj Komande Daruvarskog područja od 15. maja 1944. Okružnom komitetu KPJ za Viroviticu o političkom i opštem stanju od "1. aprila do. 15. maja.

šio pljačku narodne imovine, a išlo se tako daleko da su čak i kvočke sa jaja skidali. U selu Katincima silovali su jednu stariju, žensku i jednog 13-godišnjeg dečaka, koji se poslije toga zverštva razbolio. Dana 17 maja došla je banda iz Daruvara u mjesto Vel. Bastaji, odakle je iselila 17 njemačkih familija sa svim poljoprivrednim alatom, živežnim namirnicama, pa čak su vozili i drva i skidali lance sa bunareva. Tom istom prilikom banda je uhvatila Antuna Brenera iz Borove Kose, člana Kotarskog N. O. O-a i tako ga izudarala da je isti od bolova umro u Ivanovom Selu. Dana 22. maja upao je neprijatelj u selo Donju Vrijesku, Vukovje, Dobru Kuću, opljačkao Smilju Điković, a muža joj otjerao te još neke susjedne kuće opljačkao. Toga istoga dana banda je uhvatila odnosno ubila drugu Biljan Antuna, člana K. K. Daruvar. Kako sam već gore spomenuo bilo je upadaja na sektoru Uljanika, tom prilikom izvršio je samoubistvo politički komesar bolnice IV/6, jer je bio opkoljen od neprijatelja.

Na cijelom sektoru zapadno od ceste Pakrac — Daruvar — Đulavec neprijatelj vrši strahovit teror, skoro svakodnevno upada u sela i vrši hapšenja, kako partizana dezertera tako i naših saradnika. Tako je na pr. u Uljaniku uhapšen drug Ivo Vajnaht i partizanka Kenji Katica, dok se stanoviti broj seljaka sam prijavio bandi, što ću navesti u III. tački ovog izvještaja. U selu Batinjanima banda je uhvatila jednog druga i jednu drugaricu, čija nam imena nisu poznata.

II. POLITIČKI RAD U USTANOVAMA PODRUČJA

Što se tiče političkog rada isti se odvija po predviđenom planu, no još uvijek ne daje rezultate koji su poželjni. Osjeća se pomanjkanje dobrih političkih rukovodioca. Kako sam u prošlom izvještaju izneo, a također i sada, dva druga koja su radila na političkom polju pala su. S tih razloga, sada nam je upražnjeno mjesto politdelegata pri Slagalištu I. Ek. Sektora, kažnjenih na prisilni rad, Ispostave Pošte S-17, Straže pri Komandi Područja i Vojno-sudskog istražitelja. Nadamo se da ćemo ta mjesta moći popuniti sa drugovima koji se nalaze na kursu. Da bi politički rad malo oživjeli izvršili smo reorganizaciju, odnosno premještaje pojedinih političkih delegata i komesara. Isto tako pristupili smo održavanju časova, kako političkih tako i vojnih, sa stražom pri komandi, te se nadamo, da ćemo i tu imati uspjeha, naime radi se u onom malom kursu o kom sam vam u prijašnjim izvještajima govorio.

Također je pristupljeno oživljavanju kulturno-prosvjetnog rada po svim ustanovama, te smo u zajednici sa Centralnom Radionom i drugovima iz Invalidskog Doma priredili na Duhove, tj. 28. V. o. g., u Radnoj Četi jednu malu priredbu, koja je vrlo dobro uspjela. Na priredbi je pjevao zbor Radionice Zaile, bilo je nekoliko recitacija, koje su dali drugovi invalidi, kao i jednu pjesmu.

Nadamo se da ćemo normaliziranjem prilika uspjeti potpuno oživjeti kako politički tako i kulturno-prosvjetni rad u svim našim ustanovama, jer se već sada osjeća živo interesovanje za isti.

a.) Partizanska straža

Politički rad u stražama uslijed zadataka koje straže imaju pred sobom nešto zaostaje iza drugih ustanova. No i uz prkos svega toga nastojimo da se i tu oživi politički rad. Straže redovito dobivaju sav propagandni materijal koji proučavaju, a isto tako i dijele odnosno zajednički čitaju u selima kroz koja se kreće. Glavne teme koje su do sada bile proučavane jesu još uvijek iste kao i u prošlom izvještaju.

b.) Bolnice

Promjenom politkomesara u bolnicama i politički i kulturno-prosvjetni rad krenuo je napred. Sada se u bolnicama izučavaju pozorišni komadi, recitacije, formiraju pjevački horovi, koji kako sam već naveo izlaze na priredbe. Tako sada pripremamo jednu priredbu koju mislimo davati u selu, a na kojoj će nastupiti po mogućnosti drugovi iz svih bolnica kao i Inv. Doma. Opaža se da je stanje u Invalidskom Domu dosta teško, ah ipak se popravlja. Baš radi toga pozvali smo i drugove invalide da prisustvuju u priredbi što njih veoma interesuje. Zatim smo ih pozvali u Komandu Područja gdje su slušali radio i odakle su se zadovoljni vratili nazad u Dom. Da bi se u Invalidskom Domu stanje popravilo mišljenja smo da bi tamo formirali jednu radionicu proteza u kojoj bi se zaposlio jedan majstor sa kojim bismo mogli da rade i da se uvježbavaju u radu. Isto tako molimo gornji naslov, ako se može dobiti kakova pisaća mašina, makar i neispravna, koju bi mi dali invalidima za vježbanje.

Što se tiče ishrane bolnica tu momentalno baš ne stojimo najbolje, tako na primjer pojedine bolnice nemadu nikakove rezrve hrane, a također se momentalno oskudjeva i

na mliječnoj hrani. S tih razloga uputili smo bolničkog intendanta, a i sam sam bio na terenu da organiziramo dobavu hrane za bolnice kao i dobavu mliječnih proizvoda. U tu svrhu održali smo još sastanak sa Kotarskim N. O. 0. i uređili da se bolnicama dozvoli da njihovi ekonomi sakupljaju i mliječne proizvode, jaja i povrće.

Budući da moramo sva bolnička odelenja proširiti, tj. povećati broj mjesta, nailazimo na niz raznih poteškoća koje mi dosta teško rešavamo, a te su posteljina i kuhinjsko posuđe. Isto tako u posljednje vrijeme osjeća se pomanjkanje personala, kako pomoćnog osoblja tako i bolničarki. Mišljenja sam da bi trebalo iz jedinica otpustiti nekoliko drugarica, koje su već izmorene od napora i staviti ih na raspoloženje Vojno-pozadinskim ustanovama, a sve one koje tek dolaze u partizane, a nisu bile u jedinici, slati u jedinicu. To su uglavnom problemi na koje nailazimo kod naših bolnica.

c.) Radionice

Kroz ovih 15 dana u Radionici Zaile održana su dva sastanka na kojima se uglavnom proučavao tekući materijal kao i naša štampa. Na jednom od tih sastanaka pol. instruktor prikazao im je vanjsku i unutaraju političku situaciju, kao i razvitak NOB. Glavna poteškoća na koju se nailazi kod radionice jeste pomanjkanje prostorija, kako za spavanje tako i za održavanje sastanaka. No usprkos svega toga kulturno-prosvjetni rad u Radionici se očigledno razvija, a naročito od kako se povratio drug mesar/koji' im služi kao zborovođa. Radionica ima pjevački hor, lcoji je' već otpjevao nekoliko lijepih pjesama.

Kako se u poslednje vrijeme počela proširivati, Mehanička radiona našeg područja to se ukazuje potreba da se i tu zaduži jednoga druga kao pol. delegata što do sada nismo imali, a nije bilo ni potrebno jer su se drugovi nalazili zajedno sa radnom četom te su sa njima održavali i sastanke. Što se tiče stručnih radova u radionicama, isti se u šnajderskoj i šusterskoj ne razvijaju normalno, uslijed pomanjkanja konca, a u mesarskoj uslijed pomanjkanja stoke i soli. Jedino Mehanička radionica radi punom parom.

Nastojat ćemo da stanje u našim radionicama što hitnije popravimo kako u pogledu političko-kulturno-prosvjetnog rada tako i u pogledu higijenskih uslova zemlje. To ćemo učiniti na taj način da drugovima izgradimo potrebne prostorije za rad i za spavanje.

d.) Vod za vezu

Na sektoru naše komande imademo četiri pošte koje saobraćaju odnosno od kojih neke saobraćaju na liniji sa gešom. Veza na tim prugama do nedavno je dobro funkcionisala, no sada je to ometeno, jer je banda zasjela prelaz preko Ribnjaka, ali i unatoč toga moći će se veza održavati jednom drugom linijom, koja je malo dulja. Što se pak tiče telefonske linije na našem sektoru ista je u dosta ispravnom stanju.

Politički rad u poštama, izuzev ispostave S-16, prilično je dobar, a da bi ga još više popravili i tu smo izvršili reorganizaciju, odn. promjenu polit, delegata.

Naš vod za vezu još uvijek je vrlo slab. Sada broji tek 10 ljudi, što ni u kom slučaju ne može da zadovoljava. Kao i u bolnicama tako i ovde nailazimo na probleme u ljudstvu, jer sve novomobilisane drugove moramo upućivati u jedinicu, a iz jedinica vrlo malo dobivamo. Taj problem pokušaćemo riješiti na taj način da mobilišemo na bazi dobrovoljnosti nekoliko dečkića od 15 do 16 godina.

Nastojimo da se politički rad u svim poštama kao i u vodu za vezu popravi, a isto tako da nam veza dobro funkcionise. Pitanje obuke i odjeće kurira još uvijek nije u potpunosti riješeno.

c.) Radna četa

•'

Politički rad u radnoj četi u posljednje vrijeme nalazi se u opadanju. Uzrok tome jeste aljkavost političkog komesara, kojeg ćemo radi toga morati premjestiti na neko drugo mjesto. Prema svemu izgleda da isti drug imade u Grahovljanima neku drugaricu koju često obilazi te je baš radi toga i postao aljkav. Prekomandovaćemo ga u Đulavec, odakle neće imati mogućnosti da odlazi. Što se tiče stručnih kadrova, radna četa je radila na opravci popaljenih zgrada i sam rad, usprkos svih poteškoća, dobro se razvija. Pristupili smo mobihzaciji ljudstva na smjenu kojemu dajemo radove na akord, tako da bi sve zadatke mogli što brže izvršiti. Imamo također namjeru da formiramo udarničke desetine i da između istih razvijemo natjecanje. Također nam se prikupilo veći broj ljudstva koji se u ofanzivi razišao.

Mišljenja sam da će se radovi u radnoj četi sada poslije sjetve pa do žetve moći do maksimuma razviti ukoliko nas u tome ne bi spriječio neprijatelj upadima na naš oslobođeni teritorij.

III. RAD I STANJE U NARODU

U posljednje vrijeme stanje u narodu nas zabrinjava, tako je na primjer u posljednje vrijeme učestalo prijavljivanje u neprijateljsku vojsku. Prema dobivenim ali neproverenim podacima, iz Govedeg Polja prijavilo se oko 40 muškaraca Mađara, među kojima i 4 Srbina, iz Uljanika oko 15 osoba, a iz Dežanovca također oko 40. Iz drugih sela nije mi poznat broj prijavljenih u neprijateljsku vojsku. Saznao sam da su se Dežanovčani svi, osim još trojice, vratili svojim kućama, a također su i neki iz Uljanika iz straha pobjegli kući. Prema isto tako nepotvrđenim vijestima, čuli smo da su pojedini oficiri govorili odbjeglom u uporište zašto se dolaze prijavljivati. Tako je, na primjer, jedan oficir u Poljani, kada su ga upitah gdje će spavati odgovorio, spavajte gdje hoćete, to su vaše stvari. Što su neki i iskoristili i vratili se svojim kućama.

Bio sam na terenu na sektoru oko Uljanika; sastao se sa nekim Nijemcima, razgovarao sa njima o iseljavanju, na što su mi odgovorili da oni nemadu namjeru seliti, čak šta više pripovijedah su mi jedan slučaj, koji se desio u Rastovcu. Naime dvojica Nijemaca potukli su se u selu radi toga jer je jedan bio za selenje, a drugi nije htjeo da seli i tako je između njih došlo do svađe a napokon i do tučnjave. Također su mi izjavili da im je rok za selenje produžen do poslije žetve. Ushjed krstarenja neprijatelja nije mi bilo moguće sa njima održati širi sastanak.

Prilikom iseljavanja njemačkih familija iz Velikih Bastaja došlo je do dirljivih momenata. Tako su na pr. neke poštene familije, koje su živjele u prijateljstvu sa Srbima, prilikom rastanka plakale, ljubili se sa Srbima i opraštah govoreći im: što smo dočekah da nas sa našega teraju. Nikada se više vidjet nećemo. Bilo je i takovih slučajeva da po neki nisu htjeli tovariti svoje stvari kao na pr. kovač Arnd kod kojega je vojska sve utovarila i odvezla.

Iz Daruvarskih Vukovija³ otišli su u Daruvar neki Kopriva Alojz i Huber Dragutin, a iz Mislenjače⁴ Joža i Tonča Valečić, Šoić Milan i još neki kojima imena ne znam.

Uzrok ovome svemu jeste slab politički rad sa narodom, kao i strah pred 26.⁵

Kad bi to stanje popravili potrebno je da energično sprečavamo odlazak u uporište i da temeljito čistimo petu

³ Vukovje (s. i. od Daruvara)

⁴ Maslenjača (M. i V.).

⁵ Tako u originalu.

kolonu, koja je u posljednje vrijeme vrlo oživjela. Također ćemo predložiti Kotarskom N. O. O. da bi se protiv onih koji odlaze u uporište energičnije postupalo i kažnjavalo ekonomski, tj. oduzimanjem stoke ili žita, a ne samo prisilnim radom. U tu svrhu održaćemo sastanak sa Odredom,⁶ Komitetom, N. O. O., Šefom R. D. S., a po mogućnosti uputićemo se i na teren te sa Mađarskim Bataljonom⁷ koji se kod nas nalazi pristupiti održavanju mitinga i zborova.

Što se tiče sjetve na našem sektoru ista je skoro već završena i prema izjavi druga iz Kotarskog N. O. O. više je zasijano sada nego što se to običavalo do sada zasijavati.

. Nastojaćemo da pomognemo Kotarskom N. O. O. u kampanji za pomoć postradalima kao i u izgradnji kuća.

IV. ISHRANA, ODJEĆA, OBUĆA I HIGIJENA U USTANOVAMA

Ishrana u našim ustanovama ponovno se pogoršava, uslijed nestašice stoke za klanje, masti i pasulja, dakle oskuđevamo na najpotrebnijim artiklima. Isto tako već više od dva mjeseca neke naše ustanove ne dobivaju nikako soli i baš s tih razloga hrana je vrlo neukusna i slaba.

Kako sam već u prvom izveštaju izneo, a to podvlačim i sada, da mi na našem sektoru nećemo imati bog zna kakove koristi od postojećih prehrambenih komisija, jer to ne dozvoljavaju ni prilike na našem terenu, naime tamo gdje komisije mogu nesmetano raditi, a to je oslobođeni teritorij, gdje je sve već iscrpljeno, dok na sektoru Ravnice, gdje još postoje ogromne rezerve, tu je sektor ugrožen po neprijateljskoj vojsci i nije moguće komisijama razviti rad. Postoje još i druge okolnosti koje otežavaju rad oko sakupljanja hrane, tj. rad prehrambenih komisija, a te su da pojedini članovi iz N. O. O., koji su po toj dužnosti zaduženi, bježe u uporište, te se s tih razloga narod boji davati hranu.

Ne stojim uporno na tome da neće prehrambene komisije raditi, ali mislim da je neophodno potrebno istima posvetiti više pažnje, i to od strane N. O. O. i ostalih Antifašističkih organizacija. Radi se o tome da bi te organizacije

⁶ Reč je o Daruvarskom NOP odreda koji je formiran 29. juna 1943. i postojao do polovine avgusta 1944, kada je njegovim ljudstvom popunjena Osječka brigada 12. slavonske divizije (AVII, reg. br. 5—3, k. 470; tom V, knj. 16, dok. br. 108).

⁷ Mađarski bataljon „Šandor Petefi” formiran je 15. avgusta 1943. Opširnije o tome bataljonu vidi AVII, reg. br. 7—3, 8—3 9—3, k. 470, reg. br. 3—4, k. 881.

odredile u komisiju najbolje drugove, što se kod nas slučajno ne dešava, na primjer u okružnoj komisiji nalazi se jedna drugarica. Isto tako i u kotarskoj, dok smo mi dali naše najbolje ljude, tj. one koje su oni od nas tražili. Logično je to da od sastava komisije, njene spretnosti i snalaženja u radu zavisi uspjeh.

Stojim na stanovištu da bi mi trebali primijeniti neki novi metod rada u našem području i da ne bi smjeli biti kruti formalisti, pa imali od toga koristi ili štete. Ja sam na primjer predložio da bi prehrambene komisije radile samo na prikupljanju podataka, da bi mi u saglasnosti sa Oredom po noći te zadatke izvršavali, tj. sakupljali stoku i živežne namirnice prema dobivenim podacima. Mislim da bi na takav način imali više uspjeha, jer se u Ravnicama ne može drugačije raditi.

Mohm gornji naslov da se ovim pitanjima pozabavi, jer su naše zalije na izmaku, a mi bez komisija ne možemo pristupiti sakupljanju živežnih namirnica, te nam stoga pretila opasnost da ćemo ostati, a pogotovo bolnice, koje su kako sam već naveo ostale bez hrane, a broj ranjenika i bolesnika iz dana u dan veći.

Odjeća. Što se tiče odjeće i u tom pogledu vrlo loše stojimo. Ne bi se moglo reći tko je poderaniji, da li straže ili radne čete. To pitanje dosta nam je teško rešavati, jer je oskudica i u materijalu za krpljenje i u koncu, no konac ćemo sada dobiti, pa će se i s te strane nešto moći načiniti. Mišljenja smo da bi se u vezi sa postojećom narednom o prekrajanju šinjela trebalo donijeti nekakovo rješenje, odnosno dozvola, da se u po nekim izvanrednim slučajevima, gdje to stvarne potrebe zahtijevaju, omogućiti i od dobrog šinjela načiniti hlače ili bluzu, jer na nikakav drugi način mi nećemo moći riješiti pitanje odjeće. Prema dobivenim podacima, koji su u stvari daleko veći, potrebno bi nam bilo 101 par veša, 31 par cipela, 69 odijela, 25 hlača, 10 bluza, te 9 pari ženskog veša. Sa tim brojem podmirili bi najnužnije potrebe u našim ustanovama.

Zdravstveno stanje i higijena usprkos gore izloženih uslova je ipak dosta dobro. Najteži uslovi, kako za rad tako i za stanovanje, jesu momentalno u Centralnoj radionici Zale i Registraturi, jer su nam te zgrade prilikom neprijateljske ofanzive popaljene i uništene. Pristupa se krečenju ustanova, a isto tako nastojimo da se drugovi redovito isparuju. Zdravstvena ili higijenska stanica nam je izgorjela, no sada se već kupanje može vršiti i u potocima. Oskudevamo odnosno uopće nemamo sapuna ni sode za pranje veša, te i sa te

strane dosta otežavamo održavanje čistoće. Šefu snabdevnog centra stavili smo u zadatak da nam te stvari nabavi, a preko antifašističkih organizacija nastojat ćemo da sakupimo nešto sapuna makar za bolnice.

Nikakovih zaraznih bolesti u ovom razdoblju nismo primijetili.

V. RAD KOMANDE

Zadatci na kojima je u ovom razdoblju bilo rađeno bili su slijedeći: Referentu ekonomije stavljeno je u zadatak da organizira snabdevanje bolnica, tovljenje svinja, nabavak krava muzara, za bolnice, nabavljanje stoke za klanje, običi bolnice, dignuti ušur iz mlinova, održavati sastanak sa rukovaocima, i ekonomima bolnice, peći dvopek i sušiti meso, za suhu hranu. S. P. S. snabdjeti sa više vrsti hrane i pića i organizirati prevoz mesa za 4/2 i 4/3 i sve drugo.

Građevni referent, pošta i centrala, 3 bolničke zgrade, pekara sa 2 peći i priručnim bunkerom iste, uzidati jedan kazan i ostale sitne radove. Za izradu prednjega potrebno je 100 ljudi sa alatom.

Mobilizaciju ljudstva izvršiti će mobilni oficir područja.

Referent za vezu izraditi telefonsku liniju za Bilo-goru od gole žice i izolatora (zračnu).

Saobraćajni referent da osigura potrebnu kiriju za prevoz materijala koji je potreban građevnom referentu i da otiđe u ekonomski odsjek gdje će dobiti uput i podići nekoliko konja za potrebe ovog područja.

Industrijski referent: da kotarski NOO. dade pismeno odobrenje da se prebaci jedna tokarska klupa iz Bastāja, da se dovrši durbina i da se temeljito opravi pilana u Manastiru.⁸

Politodjelu stavljeno je bilo u zadatak da organizira usmene novine, te da se obiđu sve ustanove. Za Duhove da se načini priredba koja je i održana. Imamo u vidu da za pravoslavne Duhove priredimo jednu priredbu u mjestu Koreničanima na kojoj bi učestvovale i invalidi i ranjenici, a shrva te priredbe bila bi organizacija natjecanja u snabdjevanju naših bolnica hranom.

Tokom 15 dana, tj. od 1. VI. do 15. VI. o. g., organiziraćemo natjecanje između pojedinih ustanova, kako u pogledu

⁸ Verovatno Maslenjača (V. i M.) a ne manastir, pošto je pilana u Maslenjači.

političkog rada, tako u pogledu higijene i discipline. U tu svrhu odredit ćemo komisiju, koja će donijeti rješenje, odnosno koja će odrediti nagradu ustanovi koja bude najbolja. Budući da je nama nemoguće snabdevati sve bolnice glazbalima, imamo namjeru da formiramo jedan tamburaški zbor koji bi redovito obilazio sve bolnice, a također i poslužio na priredbama koje ova komanda daje. Istovremeno vas molimo da bi se od operativnih jedinica zatražilo, ako je ikako moguće, da i oni sa svoje strane nešto poduzmu za snabdevanje bolnica glazbalima, šahom, a Okružni Komitet molimo da bi još jednom preko svih komiteta poduzeo mjere za nabavku knjiga za Invalidski Dom.

Drugovi po vojnoj liniji dobili su zadatak da ožive vojnički rad u ustanovama, te da' se drugove stražare obučava u nišanjenju, oslovljavanju i pozdravljanju u vezi postojećih naredaba.

Ostali zadatci koje predviđamo bili bi da uvedemo sistem šegrta, tj. da u svim našim radionicama uzdižemo podmladak. U tu svrhu raspisati ćemo jedno natjecanje NOO. i svim antifašističkim organizacijama, da nam pošalju mladiće koji bi želili učiti bilo kakav zanat.

Mobilni oficir još uvijek radi na mob. materijalu, a izvršio je mobilizaciju radnika na smjenu, kao i komisijski pregled dvadesetak drugova koje NOO. svojevremeno zatajio, no od istih je vrlo malen broj sposobnih za vojsku, jer su to dobrim dijelom sve stariji ljudi.

Momentalno je otežana mobilizacija na sektoru Uljanika, jer tamo neprijatelj vrši pritisak, a narod se je poplašio ultimatumata.

b.) *Komande mjesta.* Reorganizaciju komande mjesta Đulavec izvršili smo, no moraćemo pristupiti i smjenjivanju Komandanta, jer isti drug svojim postupkom nikako ne zadovoljava na toj dužnosti. U prošlom razdoblju komanda mjesta izvršila je tri konfiskacije imovine narodnih neprijatelja i to jednu u mjestu Dulavcu, a dvije u Šupljoj Lipi. •

c.) *Komande straža.* Za prošlih 15 dana straža je uhvatila i sprovela u ovu komandu 35 dezertara, koje smo mi uputili na njihove ranije dužnosti. U, tom istom vremenu Daruvarska četa imala je borbu sa 8 žandara, te su u toj borbi izgubili jednoga vodnika i dva ranjena, dok je neprijatelj imao samo jednog teže ranjenog. Kao i u prijašnjem razdoblju tako i sada straže su osiguravale prevoz hrane, radili na mobilizaciji plugova.

VI. RAZNO

Sastanci Komande, kako radni tako i izobrazbeni, održavaju se redovito. No još do danas nije nam jasno, da li je potrebno slati izvještaj, odnosno zapisnik sa takovih sastanaka i kome. Zatim molim da mi se objasni da li je referent mlinova posebna referada ili to spada pod kompetenciju e.) grane te da li je i on član Komande, može li prisustvovati sastancima šire komande i da li su zamjenici referenata, zamjenik inf. oficira, članovi komande, a ako su isti članovi Partije da li da prisustvuju part. sastancima štabске ćelije. Isto tako objasnite mi kako se to praktikuje na ostalim područjima.

Isto tako molim da mi se objasni da li je za novinarsko dopisnički rad potrebno postaviti jedno posebno lice ili se tim radom može zadužiti neko iz komande.

Dostavlja se naslovu prednji izvještaj s molbom da bi me se na eventualne pogreške upozorilo, a pò svim spomenutim pitanjima dala potrebna uputstva.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

M. P.

Politkomesar:
Krnečić Miša

Da bi imali jasan pregled i uvid na rad i stanje u pojedinim ustanovama i jedinicama, ova Komanda je uvela kontrolne knjige za sve ustanove. Pri obilasku ustanova od strane članova Komande ili od strane svake nadležnosti, isti će unositi u kontrolne knjige svoje primjedbe i zapažanja.

*Komanda Da.ruvarskog
Područja*

2. VI. 44

ŠTAB VI. KORPUSA

Narodno-oslobodilačke-vojske

JUGOSLAVIJE

K. Broj 582 _____

Dana: 194 _____ u Sati

BR. 37

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 12. BRIGADE OD 31. MAJA 1944. POLITIČKOM KOMESARU 6. KORPUSA NOVJ I POLITIČKOM KOMESARU 12. DIVIZIJE O MORALNO-POLITIČKOM STANJU U BRIGADI¹

STAB XII. UDARNE —BRIGADE
Narodno-oslobodilačke-
vojske
JUGOSLAVIJE

K Broj: 96/1944
Dana: 31. V. 1944 g.

PREDMET: Politički izvještaj za
vrijeme od 10 do 30. V. 1944
— dostavlja

Političkom komesaru VI. Korpusa NOVJ.²
Političkom komesaru XII. Divizije NOVJ.³

Za vrijeme od 10. V. do 30. V. o. g. naše jedinice nalazile su se na dva sektora, zapravo u dvije pokrajine naše zemlje i to u Bosni i Slavoniji.⁴ Dok smo bili u Bosni, t. j. ovih 5 dana koji spadaju u rok ovoga izvještaja, spremali smo se za prelaz preko Save u Slavoniju, tako da za to vrijeme nismo vršili nikakove akcije. Oko samog prelaza bilo je mnogo posla, a pri tome i mnogo poteškoća, koje smo mi morali savladati da bi naš prelaz iz Bosne u Slavoniju bio izveden na što bolji način i sa što manje žrtava. Na raspolaganju smo imali 14 manjih i 1 veći čamac. Prelaz preko Save dobro je uspio. Prebacili smo sve ljudstvo kao i grla, ali prelaz preko pruge i ceste Beograd — Zagreb bio je mnogo teži, jer je neprijatelj saznao za naš prelaz i postavio nam zasjedu između Lužana i Radovanja, tako da je tu prelaz bio skopčan sa poteškoćama i žestokom borbom u kojoj smo izgubili cijelu komoru našeg I. bataljona, 1 teški mitraljez koji je od-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, rea. br. 2—16, k. 893 A.

- Politički komesar 6. korpusa bio je tada Vlado Janić.

³ Politički komesar 12. NOU divizije bio je Otmar Kreačić.

⁴ Briada se prebacila u Slavoniju 15/16. maja 1944 (vidi tom V, knj. 27, dok. br. 187 i knj. 28, dok. br. 6).

ilio konj na sebi, naime kada se zapucalo, konj se istrkao konjovodcu i pobjegao, a da ga ovaj nije mogao uhvatiti. Na druga dva mjesta gdje smo prelazili, t. j. između Radovanja i Stupnika⁵ i Andrijevac i Slatinika,⁶ također je došlo do borbe, a ne do onako žestoke kao na prvom mjestu jer se neprijatelj nije nadao da ćemo prelaziti prugu u tri kolone. Prilikom prelaska pruge i ceste imali smo 3 mrtva i 4 ranjena i 15 izgubljenih drugova koji, uslijed nailaska pancera i motornih oklopnih terezina, nisu mogli preći prugu i vjerovatno su se vratili nazad u Posavinu i dalje u Bosnu. O njima još do sada nismo ništa čuh, osim što su se dvojica od njih vratili, a koji su bili sakriveni u šipragu neposredno pored pruge, gdje su sačekali noć i tada se prebacili.

Dolaskom u Slavoniju,⁷ pa sve do danas u glavnom naša brigada nalazila se u borbama sa neprijateljem koji je u manjim grupicama upadao na našu oslobođenu teritoriju iz uporišta Brod i Pleternica. Pored toga išli smo u dve akcije na prugu Beograd — Zagreb. U prvoj akciji naša dva bataljona nisu izvršili svoj zadatak, jer su krivnjom rukovodioca se povukli sa položaja bez naređenja, radi čega ta akcija nije 100% uspjela. Naime, XVIII. brigada, koja je napadala vlak, nije mogla izvući materijal koji se nalazio u vlaku, pošto je banda stigla iz oba pravca u pomoć, nakon što je vlak bio srušen. Druga akcija je uspjela, vlak je srušen, ali u vlaku nije bilo ništa, vagoni su bili potpuno prazni, tako da se, osim dva, ostali nisu mogli zapaliti.

U borbama koje smo imali u Slavoniji primijetilo se da su naši borci, a i rukovodioci otupili, što je najveći razlog neučestvovanje u žestokim borbama u Bosni i jasno je da vojska koja dulje vreme ne vodi jače borbe u kojima se prekaljuje, otupi. To se vidilo u ovim borbama gdje su se naši ivojnici prosto plašili neprijateljske vatre koja je bila dosta jaka, a koju nisu već čuh pet mjeseci, t. j. od akcije na Prnjavor (20. I. 1944).⁸ Pored toga naši rukovodioci nisu se mogli snaći u ovim borbama, nisu imali svoje jedinice u rukama, te prema tome nisu mogli s njima rukovoditi. Dalje, kako rukovodioci, tako i borci nisu naučili sjediti u zasjedi u ravnici, tik do glavne pruge Beograd — Zagreb pa je i to bio jedan od razloga radi čega su se naša dva bataljona bez naređenja povukla sa položaja.

⁵ Stupnik, s. z. od Slavanskog Broda

⁶ St. Slatinik, s. z. od Slavanskog Broda

⁷ Dvanesta NOU brigada je bila u Bosni od početka novembra 1943. do 15. maja 1944. Opširnije o tome vidi tom V, knj. 28, dok. br. 6.

⁸ Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 133; izveštaj Štaba 12. brigade od 24. januara 1944. Štabu 6. korpusa NOVJ o borbama za oslobođenje Prnjavora.

Za vrijeme našeg boravka u Bosni, vršili smo u posljednje vrijeme mobilizaciju u svim selima pošto smo predhodno uvidjeli da je situacija za to sazrela. Ranije vršili smo mobilizaciju samo nacionalnih manjina jer je kod njih bio teren najpovoljniji, a posljednjih dana našeg boravka u Bosni počeli smo i vršili smo istu i u srpskim selima. Mobilizacija je relativno uspijevala i mali broj je bio onih koji su pobjegli kući, a ni jedan od tih nije pobjegao neprijatelju. Prije samog prelaza u Slavoniju sve te drugove ostavili smo u Motajičkom Odredu, kako je to naređeno od strane štaba VI. Korpusa, osim onih koji su htjeli dobrovoljno da idu s nama u Slavoniju kojih je bilo 20. Motajičkom Odredu dali smo 73 druga sa 30 pušaka i 4 puškomitraljeza. 34 novaka Poljaka koje smo mi mobilisali, poslali smo u novoformirani Poljski bataljon, koji je formirala XI. divizija.

Politički rad u jedinicama za vrijeme našeg boravka u Bosni bio je dosta intenzivan, jer zato je bilo mnogo više mogućnosti, obzirom na vrijeme, jer nismo imali čestih borbi i pokreta. Međutim našim prelazom u Slavoniju, politički rad u jedinicama je mnogo slabiji jer za to imamo mnogo manje vremena. Cesti pokreti, kao borbe i akcije, nisu dozvoljavali da rad teče normalnim tokom. Za proteklih 20 dana održano je 25 četnih izobrazbenih sastanaka, na kojima se je prorađivao, propitivao i ponavljao slijedeći materijal: II. Zasjedanje AVNOJ-a, Izdaja Mačeka i klike oko njega s kojim materijalom je povezivana izdajnička izbjeglička vlada, Kralj Petar i Draža Mihailović, Organizacija narodne vlasti, Nacionalno pitanje u svjetlosti NO. borbe, Nema povratka na staro kao i sav tekući materijal. Od ovoga materijala najviše se prorađivalo: Zaključci sa II. Zasjedanja AVNOJ-a, pošto je to najvažnije, a sa kojim su borci prilično upoznati, stvar im je dosta jasna samo što oni nemaju dovoljno riječi da bi to mogli pravilno prenositi na drugoga, konkretno govoriti narodu. U glavnim crtama o svemu bi oni mogli ponešto reći, ali to nije dovoljno onome koji o tome nikad prije nije čuo. Još jedan razlog koji ide u prilog tome, naime zašto borci to ne umiju je taj, što pojedini politički rukovodioci ne umiju jednim zgodnim načinom, govoreći prostim narodnim jezikom, prenijeti to na drugove, da bi to oni što bolje shvatili, nego se kruto drže brošura. Dalje, sama diskusija na sastancima nije dobro razvijena, naime nije organizovana, a pomoću koje se najbolje i najlakše drugovi upoznaju sa dotičnom stvari koja se proučava. O načinu razvijanja diskusije govori se na svim sastancima sa političkim rukovodiocima, ali još uvijek ona nije onakva kakva bi trebala biti. Političkim rukovodiocima ukazano je da se izo-

brazbeni sastanci trebaju održavati sa što više žive riječi, jer je to najlakše shvatljiv način prorađivanja materijala. U tu svrhu obavezni su izobrazbeni sastanci sa političkim rukovodiocima u bataljonima na kojima pojedini drugovi referišu svojim riječima izvjesne teme. To ide dosta teško, ali upornim i istrajnim radom iskorjenićemo ono monotono čitanje na sastancima, koje drugove uspavljuje.

Politički kadar u glavnom je popunjen. Politički komesari bataljona su već duže vremena na toj dužnosti i kao takovi na njima zadovoljavaju...⁹

Politički komesari četa imaju volje za rad i trse se, ali nemaju dovoljno umješnosti i znanja da bi na svojoj dužnosti potpuno zadovoljavali, no, uzevši u obzir okolnosti kao i mogućnosti njihovog usavršavanja u tom pravcu, možemo reći da prilično zadovoljavaju, jer nema se toliko vremena da bi se njima posvetilo dovoljno pažnje u cilju njihove lične izobrazbe, što njima naročito nedostaje, nego su u glavnom prepušteni sami sebi i izobrazbeni sastanci sa njima nisu dovoljni da bi se njih tu izgradilo i osposobilo, a pored toga kod pojedinaca neosjećaj odgovornosti u mnogome koči njihov razvitak. Kada bi to drugovi ozbiljnije shvatili, stvar bi išla mnogo lakše.

Politički delegati u glavnom ne zadovoljavaju, a zašto je najvažniji razlog neosjećaj odgovornosti, što je za njih karakteristično. Oni smatraju da je u četi politički komesar odgovoran za politički rad, a oni ne, i radi toga se ne trse i svoj rad zapostavljaju. Jasno je da u tome ima iznimaka, ali su vrlo rijetki. Na svim sastancima koji se održavaju s njima ukazuje im se na to, ali to još uvijek ide teško.

U odnosu prema narodu dešavaju se još uvijek nepravilnosti i prestupi, a što je naročito bilo za vrijeme boravka u Bosni. Jer smo nailazili u narodu na prema nama neprijateljski raspoložene elemente i radi čega su pojedini drugovi, vidjevši takove ljude i s njima razgovarajući stvar poopćavali i često puta općenito govorili o cijelom narodu, kao prema neprijateljskom. Po tom pitanju iz dana u dan se govorilo i radilo na svim, kako političkim, tako i vojnim sastancima i stvar se u tom pogledu mnogo popravila. No postoji još iVi-jek pojedinaca koji u tome griješe, tako da se čak i u Slavoniji po nekad, ali rijeđe, dese u tom pogledu nepravilnosti, ali odnos prema narodu u Slavoniji je mnogo bolji jer drugovi ovaj narod poznaju i prema njemu se mnogo drugačije, odnosno bolje odnose. Odnos prema pozadinskim vlastima nije dobar. Većina drugova gleda u našim pozadinskim vla-

» i ¹⁰ Izostavljeni tekst se odnosi na personalna pitanja.

stima nešto što njima nije ravno, kao takove ih podcjenjuju, jer smatraju da samo zabušavaju, što je vrlo nepravilno imajući u vidu požrtvovan rad naše pozadine, ali to drugovi neće da vide. Jedan primjer nepravilnosti, koji se desio u tom pravcu, bio je od strane informativca I. bataljona, koji je nazvao komesara bataljona Diljskog Odreda pekmezarom i s njime se posvađao, radi čega je dotični bio pozvan na odgovornost. Po ovom pitanju moraćemo mnogo poraditi, jer to se ne smije dešavati u našim jedinicama, naime ne smije se stvarati jaz između fronta i pozadine, to neprijatelj hoće, a mi moramo što više zbližiti front i pozadinu. Mi u Bosni nismo imali mnogo dodira sa pozadinskim vlastima, a nije se po tom pitanju gotovo ništa ni radilo, zato postoji mogućnost i vjerovatnoća da će se u tom pogledu činiti nepravilnost. Naša vojska iz dana u dan je sve ovismja o pozadini na ovome terenu, na što mi nismo naučili u Bosni i moraće se drugove prilagoditi tome.

Kulturno-prosvjetni rad u brigadi u posljednjih 20 dana je mnogo zaostao. Naročito se osjeća slab rad na izdavanju četnih i bataljonskih džepnih novina, zašto po malo ima i opravdanja, naime nedostatak u papiru kojega gotovo nemamo ništa, osim što smo jučer dobili od tehnike XII. divizije 100 araka papira. Rad na ovom polju nastojaćemo svim silama pokrenuti, naročito sada kada za to imamo ovdje materijala, pošto se nalazimo vrlo često u borbama, a o kojima drugovi mogu najlakše pisati jer ih proživljavaju. I rad na ostalim podsektorima ovoga polja je možemo reći stao. Drugovi nisu naučili na napore i neodmaranja, tako da oni gotovo sve slobodno vrijeme upotrebljavaju 'za odmor. Inače pjesma u bataljonima se čuje u koloni i kantonmanu.

Pjevački horovi postoje u ovim četama kao i bataljonski pjevački horovi, dok stalne diletantske grupe ne postoje, nego se skečevi uče i zadužuju pojedini borci s vremena na vrijeme.

Recitacije se također uče po jedinicama, kako solo, tako i horske. Pri našem agit-propu organizujemo kulturnu ekipu koja daje veće i složenije priredbe.

Što se tiče stanja u našim jedinicama, ono nije zadovoljavajuće, za što je najveći razlog promjena terena i načina borbe, nailazak na mnogo žešćega neprijatelja, kao i neuspjesi u dosadašnjim borbama. Naši drugovi privikli su se taktici vođenja borbe u Bosni sa četnicima koje nikada nisu bile žestoke. Prelaskom u Slavoniju i dolaskom u dodir sa neprijateljem, - naši drugovi su podcjenjivali neprijatelja, i jasno da se u borbama nije uspjevalo. Ovo se zapazilo kako kod boraca, tako i kod rukovodioca, te radi toga nismo u

potpunosti uspjevali. Česte borbe i pokreti, a kratki odmore, naše drugove su zamorili od čega su se oni u Bosni odvikli i to je u mnogome poljuljalo dobro stanje u brigadi. Ovo nije tako kritično i dok naši drugovi nekoliko borbi odluče u našu korist, priviknu se načinu ratovanja i neprijatelju na ovom sektoru, stanje u brigadi će se popraviti. Akcija posljednja koju smo imali na prugu u mnogome će doprinijeti popravljaju stanja, pošto su u toj akciji naši drugovi vidjeli mnogo štošta. Vidjeli su da smo mi u stanju i da smo toliko jaki i pored neprijateljskih aviona, pancera, kao i brisanog i ravnog terena, mi možemo zadržati se ondje gdje mi hoćemo i koliko hoćemo. Naši drugovi vidjeli su da se može napadati pruga i po danu, na što oni nisu naučili. Sve je to išlo u prilog, odnosno sve je to negativno uticalo na stanje u našoj brigadi. Mi smo u Slavoniji, odlaskom u Bosnu, ostavili sasvim drugačijeg neprijatelja i njegovu taktiku, a ovo za nas je sada novo i trebaće prilično vremena da se svemu tome prilagodimo. Osim toga gubitak oružja (2 p. mitraljeza i 2 šarca) vrlo je negativno utjecalo na naše borce i stanje u brigadi. Ova akcija na pruži, koju smo mi riješili u našu korist u mnogome će doprinijeti popravljaju stanja.

Borbenost u našim jedinicama je popustila. Razlog za ovo je opet odsustvo žestokih borbi, kao i nova situacija na koju smo naišli u Slavoniji. No, prošavši kroz nekoliko uspješnijih, težih borbi, borbenost će dostići svoj prijašnji nivo. Isti razlozi doveli su do slabljenja morala kod drugova, jer vide da neprijatelj stalno napada, a da mi malo uspijevamo. Uspješne akcije podići će moral u našim jedinicama, jer naši drugovi nisu naučili da u borbama ne uspijevaju. Inače su drugovi čvrsto uvjereni u našu pobjedu. Snažno napredovanje Crvene Armije, bombardovanje Njemačke i okupirane Evrope od strane zapadnih saveznika, daju drugovima poleta u radu i vjere u konačnu skoriju pobjedu. Ogromno je povjerenje koje oni gaje prema Crvenoj Armiji, dok o ostalim saveznicima ne govore tako dobro i razgovarajući između sebe govore da oni nisu angažovali sve svoje snage za uništenje fašizma, ali vjerujući u Teheransku konferenciju uvjereni su da će saveznici dati sve od sebe i ostvariti taj dugo željeni drugi front.

U posljednjih 20 dana imali smo jednoga koji je pobjegao neprijatelju i to u Bosni, dok je od novomobilisanih koje smo dobili u Slavoniji pobjeglo 6, vjerovatno kući ili u koju drugu jedinicu. Pored toga tri druga iz I. bataljona otišli su na svoju ruku iz jedinice, vjerovatno u Moslavinu, jer su oni iz tog kraja, u tamošnje jedinice.

Ishrana jedinica je dobra i ne može se na nju potužiti, jedino što nedostaje soli. Hrana se kuha na lcazanim i na nju ne čuju se nikakovi prigovori, osim onda kada je neslana.

Odjeća je dosta slaba, jer već odavno nismo bili u akcijama gdje bi to nabavili, a odjeća se iz dana u dan troši.

Obuća je prilična. U Slavoniju smo prešli bez i jednog bosog druga, međutim sada ih ima bosih 20.

Sa vešom također stojimo vrlo slabo. Gaća i košulja manjka 150 pari.

Zdravlje u brigadi je dobro. Bolesnih drugova nemamo osim pojedinaca koji su se prehladili.

„¹⁰“
Za sve štabove bataljona možemo reći da se nisu snašli na novom terenu, nisu ozbiljno shvatili situaciju koju smo zatekli dolaskom u Slavoniju, te prema tome nisu budno pratili sve događaje, niti su predviđali ono što bi nama moglo štetiti.

Članovi štaba brigade u svemu su solidarni i sve što se radi radi se u sporazumu. Pomoć nižim rukovodiocima ukazujemo stalno preko sastanaka ili ukazivanjem na licu mjesta. Odmah po prelasku u Slavoniju održali smo savjetovanje sa štabovima bataljona 11a kojemu je prikazana situacija na ovom terenu i zadatci u vezi s tim. Pored toga Štab divizije koji je predhodno na savjetovanju sa štabom brigade upoznao se sa stanjem u brigadi, održao je savjetovanje sa štabovima bataljona, na kome su iznešeni konkretni zadatci.

U blagajni imamo 20.000 Kuna. -

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Politički komesar:

I.¹¹ Miličević

M. P.

P. S. U tački politički rad izostavljeno je kod iznošenja koliko je sastanaka održano slijedeće: pored izobrazbenih sastanaka, održano je 9 radnih sastanaka na kojima su iznošene greške i nedostaci u radu, kao i kritika i samokritika. Pored toga održano je 30 vodnih sastanaka (izobrazbenih). Za vrijeme boravka u Slavoniji održana su 5 mitinga sa narodom i to: u Oriovčiću, Kindrovu, Duboviku, Matković Maloj i u Paki. Na mitinzima je govoreno o političkoj situaciji kod nas i u svijetu, naš boravak u Bosni i zadatci tamo pri čemu je povezano govoreno o izdajničkoj ulozi Mačeka, klilce oko njega, kao i četnika.

¹¹ Ivica

BR. 38

**IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 4. CRNO-
GORSKE BRIGADE 2. PROLETERSKE DIVIZIJE OD 1. JU-
NA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O RADU PARTIJ-
SKE ORGANIZACIJE OD 1. MARTA DO 1. JUNA¹**

POMOĆNIK POLITIČKOG KOMESARA
IV PROLETERSKE BRIGADE
I-VI-1944 g.

CENTRALNOM KOMITETU KPJ

Dragi drugovi,

Izvještavam Vas o radu i stanju partijske organizacije za protekla tri mjeseca.

U ovom periodu brigada je prelazeći iz Sandžaka u Srbiju imala neprekidne marševe i danonoćne borbe sa raznim neprijateljima.² Teška situacija ovog perioda očevidno je bila probni kamen za našu mladu i još neučvršćenu organizaciju i njene mlade kadrove. Ona je neminovno morala naglasiti i istaći sve dobre strane i otkriti sve slabosti organizacije.

Organizacija danas broji 488 članova KPJ, od kojih su 62 radnika, 301 seljak, 112 intelektualaca i 13 članova drugih profesija. Od ovog ukupnog broja ima 60 žena.

Od 1 marta ov. g. poslali su u jedinice van naše brigade 57 članova KPJ, a poginulo ili je 53 člana.

Kandidata ima 45, a Skojevaca 452.

Partijska organizacija je brojno jaka, ima uticaj i osjeća se kao stvarni rukovodioc u brigadi. Za sve vrijeme organizacija se razvijala pravilno a rad je tekao normalno, sa malim izuzetcima. Nezdravih pojava u Partiji nije bilo. Izvjesne greške i nedostaci, koji su se pojavljivah, bili su takve prirode da je Partija uspjevala da ih na vrijeme otkloni. Bilo je i takvih nedostataka koji sii se povlačili duže vremena, koje Partija nije uspješno rješavala i po kojima su se ispoljile sve slabosti partijske organizacije.

Teškoće kroz koje je prošla naša mlada i još neučvršćena organizacija pokazale su i potvrdile dostojno držanje

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u OADP SKJ., reg. br. 6344.
- i ³ Vidi AVII, reg. br. 3—3, k. 738: izveštaj Štaba 4. brigade od 31. maja 1944. Štabu 2. proleTERSKE divizije o borbama vođenim u vremenu od 24. februara do 25. maja..

njenih članova. Hrabrost, odanost, požrtvovanost, izdržljivost i upornost pokazali su komunisti u izvršavanju svih zadataka, u jednoj od najtežih situacija koje je preživjela naša brigada. Svi zadatci, koji su postavljeni pred brigadom, bili su izvršeni a komunisti su svuda zato služili primjerom. Nošenje ranjenika kroz Srbiju i njihovo prenošenje do posljednjega na slobodnu teritoriju pokazuje beskrajnu ljubav,¹ požrtvovanje i izdržljivost kako komunista tako i svih naših boraca. Nije se desilo, ni u najtežim momentima, da ostane nigdje ni jedan ranjenik niti bolesnik, iako je njihov broj bio vrlo veliki. (Broj nosila se održavao stalno od 15 do 26.) Prenosnje 28 nosila preko Šargana planine pod kišom kuršuma iz njemačkih »šaraca«, bacačkih granata i »ugaraka« iz tenkova, preko tako vrletnog terena, kuda možda ljudska noga još nije stupila, predstavlja jedinstven primjer i pravo čudo od izdržljivosti i požrtvovanosti.³

Kroz ovakve teškoće naši komunisti su provjereni i iz njih izašli prekaljeni. Od ukupnog broja dezertirao je jedan član KPJ koji je tek bio primljen u Partiju. Praksa je pokazala da je pravilan kriterijum uveo u redove naše Partije, iz mase boraca, sve ono što je bilo najbolje.

No, pored svega ovoga, ispoljili su se izvjesni nedostaci koji pokazuju priličnu jedinstvenost⁴ u vaspitanju i shvatanju dužnosti kod naših komunista. Odnos prema narodu, odnosno njegovoj imovini, je najveći i jedan od ozbiljnih nedostataka, koji se ispoljio u proteklom periodu. Baš po ovom pitanju došle su do izražaja sve slabosti partijske organizacije. Iako je rješenje ovoga pitanja postavljeno i pred jedinice i pred rukovodstva i na savjetovanjima, Partija ga nije riješila kako treba, jer se odugovlačilo, produžavalo a greške ponavljale.

U ovom pogledu pokazalo se da nema dovoljno discipline i odgovornosti, da ima nebudnosti i nedovoljno kontrole od strane rukovodioca.

Bilo je i sporosti u rješavanju pojedinih pitanja i otklanjanju izvjesnih nedostataka. Partija nije u svim slučajevima brzo reagirala i intervenisala po pojedinim stvarima — ali su to redi slučajevi.

U težim situacijama rukovodioci se ne snalaze u punoj mjeri. Teška situacija otežava normalan rad i stvara uslove i sklonosti za greške i slabosti. Rad se mora održati na dostojnoj visini, učiniti intenzivnijim, a kontrola i pomoć pojačati već prema stepenu zrelosti i čvrstine same organizaci-

⁴ Verovatno se misli na jednostranost.

je. No, ovoga nema u dovoljnoj mjeri kod naših rukovodioca te otuda proističu izvjesne greške i nedostaci u radu organizacije.

Jedan od najvećih opštih nedostataka naše partijske organizacije jeste nizak teoretski nivo članova Partije.

Partija je obratila glavnu pažnju na otklanjanje ovog nedostatka, pristupajući sistematskoj i temeljitoj proradi materijala i pripremi za organizaciju partijskih kurseva.

Rad po vojničkom, političkom i kulturno-prosvjetnom sektoru bio je ispočetka vrlo intenzivan a zatim sveden na minimum ili potpuno prekinut, naročito za poslednja dva meseca. Neprekidni marševi, danonoćne borbe i potpuni nedostatak u vremenu onemogućavali su rad u ovom pogledu.

Sanitet je svojom brigom oko ranjenika i bolesnika, požrtvovanjem i istrajnošću u poslu potpuno ispunio svoje zadatke.

Skojevski organizacija broji 452 člana. Rad ove organizacije odvija se normalno i pravilno uz izvjesne nedostatke. Skojevci su kao i partijci, pokazali vanrednu hrabrost, odanost, požrtvovanost i izdržljivost u izvršenju svih zadataka, u najtežim momentima. Nedovoljna snalažljivost rukovodioca u teškoj situaciji mogla se osjetiti, zbog čega je bilo izvjesnih propusta i nedostataka u radu. Najveći nedostatak je u tome što je nizak kriterijus bio uvukao u organizaciju i one omladinke koji to nisu zaslužili, te je tako organizacija razvodnjavana.

Od ovakvih je za vrijeme velikih teškoća dezertirao jedan broj — njih oko 30.

U tešku situaciju proteklog perioda naša brigada je zagazila dosta brojna (brojno stanje bilo je preko 1500), ali sastavom ljudstva mlada i neiskusna. Njeno ljudstvo sačinjavali su novopridošli borci — od starih je bio samo rukovodeći vojni i politički kadar sa vrlo malim i neznatnim brojem ranijih boraca. Među novim ljudima bilo je preko 80 boraca koji su direktno došli iz neprijateljskih redova, t. j. zarobljeni u borbi, zatvoreni i iz zatvora upućeni u brigadu. Preko 200 ih je bilo koji su mobilisani i poslani u brigadu a koji su poticali iz neprijateljske sredine, imali neprijateljski ili negativan stav, u najboljem slučaju bili nesigurni i kolebljivi. Kratkoća vremena, zbog zadataka koje je dobila brigada, nije dozvoljavala vaspitanje i prevaspitanje ovih ljudi u onoj mjeri koliko je to bilo potrebno.

Pri ovakvom stanju, u vrlo teškim uslovima života i djelovanja brigade, moralo je biti i gubitaka i otpadaka. U

periodu od polaska za Srbiju pa do povratka iz nje brigada je imala 117 mrtvih, 238 ranjenih, 93 dezertirala (i nestala). Broj žrtava objašnjava se težinom situacije i samih zadataka koje je naša brigada, sa još neiskusnim ljudima, kao glavna snaga (prema broju ljudstva) II Proleterske divizije morala da primi na sebe.

tj

Razlozi za dezerterstvo su razni: a) bilo je ljudstva neprijateljski raspoloženog prema našoj borbi; b) izvjesan dio mobilisanog ljudstva bio je nesiguran, nestalan i kolebljiv; v) ljudstvo u brigadi, uopšte, bilo je novo, mlado, neiskusno i nije bilo prošlo kroz teške situacije; g) priličan broj žrtava negativno je uticao na ovo ljudstvo; d) fizička iscrpenost, nesanica i premorenost dostizale su krajnju granicu kod boraca. Sve ovo skupa činilo je da pojedini slabiji i kolebljivi elementi ne mogu do kraja izdržati te su otpadali i čistili se iz brigade.

Moral, borbenost i spremnost za izvršenje zadataka u svim, pa i najtežim situacijama, održani su u brigadi na visini. Ona je u potpunosti izvršila sve zadatke koji su pred nju postavljeni.

Brigada je iz ovakve situacije izašla brojno oslabljena ali očišćena, prekaljena i učvršćena, spremna za izvršenje svih zadataka koji se pred nju postavljaju. Partija je u stanju da savlada sve do sada nesavladane slabosti, otkloni nedostatke i da drži brigadu na visini dostojnoj jedne Proleterske brigade.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU! '

Pomoćnik pohtičkog
komesara,
Radovan Radović

M. P.

dvomesečni izveštaj zamenika političkog komesara 17. majevičke brigade 38. nou divizije od 1. juna 1944. centralnom komitetu kpj i oblasnom komitetu kpj za istočnu bosnu o organizacionom stanju i radu partijske organizacije¹

Zam. Pol. Komesara XVII
Majevičke Brigade
I-VI-1944.

Dvomjesečni izveštaj o stanju
i radu part. organizacije
podnosim.—

1. CENTRALNOM KOMITETU KPJ (POL. KOMU III
KORPUSA) OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA ISTOČNU
BOSNU

1. Partijska organizacija u brigadi broji 20 part. jedinica (četiri bataljona po četiri jedinice, jedna bolnička, jedna štaba brigade i jedna pri štabu, kao i jedna intendanture brigade). U periodu od 1. IV do 1. VI o. g. broj part. jedinica porastao je za pet (u novoformiranom IV bataljonu četiri i jedna pri intendanturi brigade).²

Brojno stanje članova partije: Po spisku 225. Na licu 145. U rashodu 80. Objašnjenje rashoda: poginulih 14, ranjenih 15, nestalih 15, dezertirahh 7, bolesnih 5, odsječenih pri drugim jedinicama 4, prekomandovanih 3, izbačenih iz partije 2, na kursu 12.

Kandidata: Po spisku 13, na. licu 8, u rashodu 5, Objašnjenje rashoda: nestalih 4, dezertiranih 1.

Skojevaca: Po spisku 1, na licu 130, u rashodu 82, objašnjenje rashoda: poginulih 8, ranjenih 14, nestalih 26, dezertiranih 14, bolesnih 11, odsječenih pri drugim jedinicama 5, prekomandovana 2, izbačena 2.

¹ Dökumenat (pisan na mašini, latinicom) u AIRP BiH, inv. br. 3426, arhiv br: 81.

² Vidi izveštaj zamenika političkog komesara od 3. aprila 1944. Centralnom "komitetu KPJ o organizacionom stanju i partijsko-političkom radu (AVII, mikrofilm BiH—6/618—621).

Napomena: u brojnom stanju upada u oči broj nestalih, koji je nastupio usled iznemoglosti u noćnim pokretima kada je kontrolu nad ljudstvom bilo prilično teško ostvariti. Ovo je jedan od glavnih razloga, mada su i druge okolnosti utjecale na broj nestalih kao: mladost pojedinih kao vojnika u raznim pogledima, nedovoljna pažnja rukovodioca, pa čak i teškoće u izvršenju postavljenih zadataka pojedinicima i t. d.

Jedan veliki broj teško ranjenih i teže bolesnih ostao je zabaziran u nekim selima na Majevidi (Jablanica), koje prema mnogim izgledima ne treba očekivati u jedinicu, tako da od cjelokupnog raspada i članova partije, kandidata i skojevaca očekujemo jedan mali broj da će nam se vratiti u jedinicu.

2. Rad unutar partijske organizacije. Kako partijske jedinice tako i partiska rukovodstva (bataljonski biro) održavali su redovne praktične sastanke (sedmično jednom) sa podnošenjem izveštaja o radu i stanju u jedinicama. Pored toga u dnevnom redu na ovim sastancima postojala je obavezno tačka kritički osvrti na rad uopšte i pojedinaca. Pored ove vrste sastanaka održavani su i vanredni sastanci, na kojima se raspravljalo o momentalno pojavljenim problemima, kao i o načinu njihovog rešavanja.

Teoretski sastanci u vezi sa teoretskim radom živjeli su u početku predprošlog mjeseca (IV) na kojima je sa dosta velikim uspjehom obrađena brošura: Ko može biti član KPJ i koje su njegove dužnosti. Posle obrade ove brošure, koja je trajala oko 10 dana, zbog vojne situacije i takve partijske organizacije koja se tek priprema da počne živjeti partiskim životom, teoretski rad je potpuno zamro, kroz naredni mjesec i po dana. Treba napomenuti da se je i vojna situacija od tog perioda počela pogoršavati.

Budući da je brigada u svome sastavu imala dva novostvorena bataljona, a dva stara prilično razvodnjela pri dolasku na Majevidu, i da je sa takvim jedinicama ušla u prilično teške borbe i naporne pokrete, sav partijski rad morao je biti orijentisan ka vojno-političko-organizacionom učvršćenju brigade. Ovaj zadatak ostao je jedan od najglavnijih zadataka kroz dvomjesečnu neprijateljsku ofanzivu na terenu Majevice, Semberije i Birča³ na kom se terenu

³ Za vreme dejstva na području Majevice, Semberije i Birča, 13. legionarska SS „Handžar“ divizija vršila je strašan teror nad stanovništvom (tom IV, knj. 25, dok. br. 167). O neprijateljskim snagama na Majevidi, u Posavini i Semberiji vidi tom IV, knj. 26, dok. br. 19. objašnjenje 2, 3 i 4.

uglavnom ova brigada kretala i vodila borbe.⁴ U rešavanju ovoga zadatka partiska organizacija, iako ne kao cjelina, dosta ga je dobro resila, jer je brigada iako takva izvršila skoro sve postavljene zadatke i prilično je jaka izašla iz svih dosadašnjih okršaja. Usko vezan za prvi zadatak pred partisku organizaciju postavio se je i drugi zadatak. Podići borbenost brigade na visinu koja bi bila garancija za njeno održanje i izvršenje svih zadataka.

Važno je napomenuti da je partiska organizacija u Martu i početkom Aprila mjeseca o. g. isto ovo pitanje BORBENOSTI postavljala i rešavala unutar same sebe. Ovo je pitanje bilo rešeno 60% i zahvaljujući ovakvom rešenju ovog pitanja unutar partiske organizacije, i drugi tako važan zadatak uspio se rešiti i u brigadi možda u istoj visini, mada je rešen jednostrano. Zbog jednostranog rešenja ovoga zadatka pred sve brigadno rukovodstvo postavljalo se brigadu »oditi samo ofanzivno i biti do maksimuma budan i oprezan od iznenađenja, mada iias je situacija prisiljavala i na defanzivne bojeve. Upravo kroz ovo gledamo jednostranost rešenja ovog zadatka.

3.Rad po sektorima. Rad pò svima sektorima u toku aprila i maja mjeseca o. g. nije bio na visini i pored situacije koja je vladala na terenu.

a. Vojnički rad, s obzirom na mogućnosti, bio je dobar ali jednostran. Naime bilo je nešto rada sa rukovodiocima, ali ovi su bili nemoćni da pod istim tim uslovima prenesu to dole na borce. Upravo kroz ovo.i- 'mladost jedinica tumačimo velike gubitke u našim jedinicama.

b. Politički rad u ovome periodu nije uopšte zadovoljio. Mladost i neaktivnost pol. koma četa, birokratski duh pol. koma bataljona i nedovoljna kontrola još odgovornijih drugova, pored situacije, uslovilo je da Ovaj sektor nije uopšte zadovoljio i da su se na osnovu toga pojavila tri problema u prilično jakoj oštrini a to su: pad morala, pljačka i nedisciplina. Zbog ovakvog političkog rada i nikakvih izgleda na popravljjanje i aktiviranje pojedinih pol. koma četa i bataljona, nužno se je postavilo smenjivanje jednog pol. koma bataljona (II) za pol. koma četa i dvaju pol. koma četa za obične borce. Ovo su bile¹ vojničke mjere, a isti drugovi u vezi svojih grešaka povukli su i partiske kazne.

v. Skojeva organizacija u ovome periodu i pored svili nezgoda uspjela se je djelimično izvući iz blata u koje je

⁴ Vidi tom IV, knj. 27, dok. br. 53: izveštaj Štaba 3. korpusa od 14. jula 1944. Vrhovnom štabu NOV i POJ o vojno-političkoj situaciji u istočnoj Bosni za period mart—jul.

bila zapala. Part, organizacija, odnosno part. rukovodstvo posvetilo je dosta pažnje ovome važnom sektoru, dajući mu najbolje i najiskusnije rukovodioce, tako da se danas može komotno reći da je skojeva organizacija izašla na put i ide s njim ka svome potpunom ozdravljenju. Mlađi partiski rukovodioci tek u poslednje vrijeme počinju biti svjesni činjenice da je skojeva organizacija glavni izvor partiskih kadrova i prvi saveznik partije, a pogotovu kada je brigada 65% omladinska.

g. Kulturno-prosvjetni rad u ovome periodu nije živio i pored osjećanja potrebe na svakom koraku za životom i radom na ovome sektoru. I partiska i skojeva organizacija osjetila se je i suviše umornom i zauzeta drugim poslovima da bi ovome pitanju posvetila pažnje.

d. Rad sa narodom nije situacija dozvoljavala često puta ni u najmanjoj mjeri. I baš usled nerada po ovome sektoru nije se niko sjetio da bar postavi pravilan odnos naspram narodnoj imovini, tako da je po ovome pitanju bilo prilično grešaka.

4.Qcjena partiske organizacije. — I pored nastojanja da partiske organizacije počnu živjeti partiskim životom, a u vezi ovoga da se partijnost i disciplina podignu na jedan viši stepen, zbog ofanzive koja uslovlila prilično jak priljev članova partije iz pozadine i pozadinskih ustanova, bolnica i dr. nisu dozvolili da se na ovome polju postignu neki veći rezultati. Ovi novi dragovi nisu se uspjeli snaći ni po najosnovnijim pitanjima i bili su skloni i vrlo krupnim greškama, što je doprinijelo pored ostalog i da su se part. jedinice bile počele razvodnjavati. Smatram potrebnim da naglasim da je bilo čak i takvih tih novodošlih drugova koji su svojim postupcima krnjih ugled partije.' Sa kukavičlukom koji je usko bio povezan sa panikerstvom, ti ljudi ne samo [da] su se obrukali nego su i sebe u najčešće slučajeva upropastili i danas se ne nalaze u jedinici.

Usled svega toga partijnost i disciplina još su uvijek na stepenu sa kojim se ne može nikako složiti. No i pored svega toga, rad i uporan rad dali su i daće još rezultata, a jedan od najvećih rezultata u ovome periodu jeste da je brigada, i pored svih poteškoća, dosta dobro izašla i savladala ih. Ovi rezultati dati će još više volje i snage da se uporno produži rad na ozdravljenju partijske organizacije, svakako povezujući ovaj rad sa čišćenjem partije od svega što ne vrijedi.

5. Stanje u brigadi. I pored svih poteškoća kroz koje je brigada kao vrlo mlada prošla, pored dvomjesečnih napor-

nih i pokreta i borbi stanje u brigadi izgleda dobro, bar gledajući ga spolja, kroz pokrete, borbe i si. Iako treba priznati da, kada se zaviri malo više unutra, vidi se mnogo nešto što, treba ukloniti jer koji i ne dozvoljava da brigada krene življe naprijed.

Po svima sektorima postoje vidni problemi koji su uočeni u ovome periodu, a po kojima nije dovoljno rađeno da se kao takvi likvidiraju. Iako smo imali osjetne gubitke u komandnom kadru on je uglavnom popunjen, mada sa mladim i nedovoljno ispitanim ljudstvom.

a. Intendantura u ovome periodu, s vremena na vrijeme, je podbacivala, kako po pitanju snabdijevanja tj. ishrane jedinica, tako i po pitanju pravilnog odnosa prema narodu i njegovoj imovini. Razlog ovome leži u nedovoljnoj snalažljivosti intendantskog osoblja kao i nedovoljne političke izgrađenosti, da bi mogao zauzeti pravilan stav po svim osnovnim pitanjima.

b) Sanitet je u ovome periodu potpuno podbacio. Sanitetsko osoblje mlado i nedovoljno iskusno da bi se moglo snaći u tako jednoj težoj vojničkoj situaciji, pravilo je velike greške kako u ukazivanju brze pomoći, tako i po pitanju izvlačenja ranjenika, koji su usled svega toga, kao i usled nezauzimljivosti komandnog kadra i partije, ostavljani na bojištu poneki put bez prijeke potrebe. Ovo pitanje ostavljanja ranjenika osuđeno je i najoštrije postavljeno pred sve rukovodioce i partiju i vjerujemo da neće biti ovakvih slučajeva, bar u ovolikoj mjeri, u narednom periodu.

7. Opšte stanje u brigadi je u znaku oporavljanja. Nekoliko dana odmora i bolje ishrane kao i pojačanog rada izmijenili su sliku brigade kada je prelazila preko Spreče.

Po svima sektorima i pred sve rukovodstvo postavljeni su zadatci i rad se vidi i osjeća po svima sektorima. Svjesni situacije i zadataka, rad smo postavili UDARNIČKI ili bolje rečeno odozgo je takav i teži se i dole ostvariti.

S. F. — S. N.

Zam. pol. komesara brigade
Miloš Ilić

BR. 40

**DIREKTIVE CENTRALNOG KOMITETA KP SLOVENIJE OD
2. JUNA 1944. PARTIJSKIM KOMITETIMA NA TERENU I
U VOJSCI O POTČINJENOSTI PARTIJSKIH ORGANIZACI-
JA U POZADINSKIM VOJNIM JEDINICAMA I USTANOVA-
MA PARTIJSKIM KOMITETIMA NA TERENU I O NJIHO-
VIM MEĐUSOBNIM ODNOSIMA¹**

CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE SLOVENIJE
Dana 2. VI 1944. '

CIRKULAR

PARTIJSKIM KOMITETIMA NA TERENU I U VOJSCI

Rad partijskih organizacija u pozadinskim vojnim jedinicama i vojnim jedinicama vezanim, za teren je u poslednje vreme dosta slab, naročito se oseća velika odvojenost ovih organizacija od ostalih partijskih organizacija na dotičnom terenu.

Da otklonimo ovu slabost, koliko je to moguće, i pojačamo rad partijskih organizacija u vojsci, treba u svim okružnim i oblasnim komitetima odrediti posebnog druga, člana komiteta, koji će biti odgovoran za rad partijske organizacije u vojsci.

1) Partijske organizacije u svim pozadinskim vojnim institucijama, komandama područja, bolnicama, radionicama itd. su direktno potčinjene Okružnom komitetu na čijoj se teritoriji nalazi određena vojna ustanova. Okružni komitet može, shodno najboljim političkim i organizacionim mogućnostima rada partijske organizacije u pojedinim pozadinskim ustanovama, podrediti ove organizacije i pojedinim sreskim komitetima. Ipak je član okružnog komiteta koji odgovara za rad u vojsci lično odgovoran za rad partijskih organizacija u svim vojnim institucijama, i treba da rukovodi i kontroliše sreski komitet u radu sa onim organizacijama u vojsci koje su bile podređene komitetima.

¹ Kopija originala (pisana na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 10/1.

2) Član okružnog komiteta koji je odgovoran za rad u vojsci mora takođe stalno kontrolisati i organizaciono rukovoditi radom partijske organizacije u odredima koji se nalaze na teritoriji okružnog komiteta. Partijske sekretare u odredu postavlja neposredno CK a okružni komitet mora da rukovodi radom tih organizacija preko, od CK postavljenog, sekretara odreda.

3) Član okružnog komiteta koji odgovara za rad u vojsci takođe je odgovoran za povezivanje i rad partijskih organizacija u brigadama i divizijama koje se momentano nalaze na teritoriji okružnog komiteta. Ove partijske organizacije su doduše direktno potčinjene CK-u, ali je okružni komitet dužan da im pomogne u njihovom radu i da uspostavi što bolji kontakt i što bolju saradnju između vojske i terena. Takvu saradnju moraju u najvećoj meri osigurati upravo partijske organizacije i zato mora okružni komitet da vodi brigu o što tešnjoj saradnji s vojskom, preko partijske organizacije u vojsci." (

4) Sve partijske sekretare u pozadinskim vojnim institucijama postavlja okružni komitet od članova partijskih organizacija u tim institucijama. U samoj organizaciji vojske nemaju ovi sekretari nikakve posebne položaje.

5) Partijske organizacije u vojsci dužne su najtešnje sarađivati sa svim okružnim partijskim organizacijama i, u svim gornjim tačkama, podređivati se svojim pretpostavljenim partijskim komitetima (okružnim i sreskim komitetima). Međutim, organizacije koje su direktno podređene CK-u dužne su najtešnje sarađivati sa okružnim komitetima. Za ovu, pravilnu, saradnju odgovorni su pre svega sekretari divizijskih partijskih komiteta, sekretari brigada i odreda i svi politički komesari.

U pozadinskim vojnim ustanovama su za pravilan odnos i za rad partijskih organizacija odgovorni, pored sekretara koje postavlja okružni, odnosno sreski partijski komitet, i politički komesari područja i komandi mesta.

6) Partijska organizacija, bilo u operativnoj, bilo u pozadinskoj vojsci, mora dakako pre svega jačati vojsku i zato mora ozbiljno učvršćivati njenu vojničku strukturu i disciplinu i istovremeno svim svojim snagama pružati pomoć u jednoobraznom političkom odgoju i političkoj bezbednosti vojske, u duhu doslednih osloobdilačkih i demokratskih ciljeva jugoslovenske narodnooslobodilačke borbe pod Titovim rukovodstvom. .

U čitavoj vojsci, a naročito u partijskim organizacijama, treba podići autoritet partijskih rukovodilaca, bez obzira na to da li su u vojsci ili na terenu.

7) Ovaj cirkular je strogo poverljivog karaktera i treba ga odmah, kada ga komiteti prorade i sprovedu konkretne organizacione zaključke, uništiti. , \

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za CK KPS
sekretar: Leskošek s. r.

BR. 41

IZVEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH ZA VIROVITICU OD 2. JUNA 1944. OBLASNOM KOMITETU KPH ZA SLAVONIJU O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U DARUVARSKOM I BILOGORSKOM ODREDU¹

OK. KPH. VIROVITICA
2. VI. 1944.

OBLASNOM KOMITETU KPH. ZA SLAVONIJU.

IZVEŠTAJ.

o radu Partije u vojsci.

Rukovodstvo i rad Partije u odredima jest raznoliko. U Bilogorskom odred² partijska organizacija, iako je mlada, sastavljena od mladih članova Partije, možemo reći općenito da rukovodi sa cjelokupnim radom u odredu.

U Daruvarskom Odred³ stanje se nešto malo popravilo, ali niti izdaleka da je zadovoljavajuće tako, da još uvijek ima partijskih ćelija u četama koje ne rukovode sa radom u četi što se svakodnevnim ukazivanjem na iste nedostatke i po-

¹ Snimak originala u AVII, mikrofilm CK KPH-43/480—481.

- Po naređenju Štaba 2. korpusa NOV i PO Hrvatske u s. Gakovu (kod Grubišnog Polja), 29. juna 1943, formiran je Bilogorski NOP odred (vidi tom V, knj. 16, dok. br. 108).

³ Odred je formiran kod s. Gornji Borki (blizu Daruvara) 29. juna 1943 (vidi tom V, knj. 16, dok. br. 108).

moći koja se dobiva od sekretara odreda nastoji odstraniti i postaviti partijske organizacije na zdrave temelje i osigurati rukovodstvo u jedinicama. Partijske ćelije u štabovima odreda redovno se sastaju, upoznaju se sa svim direktivama koje dolaze od viših štabova, komandantima, komesarima i drugima, te im daju punu pomoć u njihovome radu. Naročito zadovoljava partijska ćehja u štabu Bilogorskog odreda. Drugovi su partijski odgovorni, disciplinovani i sastav ovoga štaba do sada je u potpunosti zadovoljio, dok štabska ćehja Daruvarskog odreda nije na tako visokom stepenu. Stoga su izvršene neke promjene. U sporazumu sa štabom grupe postavljen je novi obaveštajac odreda tako da će rad i tamo bolje krenuti. U Bilogorskom Odredu nije posvećena dovoljna pažnja intendanturi tako da je rad na tome sektoru mnogo zaostajao.

Bataljonski biro i sastaju se redovito i na sastancima tretiraju se sva pitanja koja su u vezi sa radom komandanta, komandira i komesara, te im se od strane partije pruža puna pomoć.

Političko-prosvjetni rad u odredima razvija se po planu. U Bilogorskom odredu, osim predavanja o političkim događajima, drže se predavanja iz nauke Marksizma. Tako su do sad sa svima borcima radili »razvitak društva« i počeli »Nacionalno pitanje«. U samom radu političkih komesara osjeća se pomoć partije u diskusijama, za vrijeme časova. U zadnje vrijeme uspjelo se više u obadva odreda zainteresirati drugove borce za izgradnju naše države tako da je i sam odnos i utisak koji oni ostavljaju u narodu znatno se popravio, a to je odraz jačeg političkog i partijskog rada. Odnos između štabova odreda i bataljona naročito se popravio u Bilogorskom Odredu odlaskom bivšeg komesara tako da sada vlada puna harmonija u radu.

Borbenost u odredima jest dosta na visokom stupnju, što se može ocijeniti po izvršenim akcijama zadnjih dana. Partijskim organizacijama u odredima još uvijek nije uspjelo stvoriti čvrstu vojničku disciplinu što se naročito odražuje u Daruvarskom Odredu tako da još uvijek nailazi se na drugove koji samovoljno odlaze kućama po 2 — 3 danaj u vršenju pozdrava, i u pokretu.

Pomoć Okružnog Komiteta ovaj mjesec bila je prilično velika Bilogorskom odredu tako da je jedan član OK. otišao u odred i zadržao se nekoliko dana, te im je pomogao praktično u rješavanju svih problema koji su se postavljali pred partijske organizacije. Daruvarskom odredu ovaj mjesec pomoć je bila vrlo mala i to samo pismena, dok praktički i na sastancima štabskih ćelija nismo bili.

Partijske ćelije u komandama područja sastaju se redovito, tretiraju sva pitanja koja su u vezi sa radom komande. Rad Komande Bilogorskog Područja kao cjeline zadovoljava. Izvršene su neke promjene koje će omogućiti pravilniji rad i lakše savladati sve one poslove koji se postavljaju pred komandu. Komanda Daruvarskog Područja nije u potpunosti zadovoljila, pa bi trebalo izvršiti neke promjene u samoj komandi. Mi smo mišljenja da bi trebalo izmijeniti komesara područja iz tih razloga što njegovi odnosi naspram osoblja i drugovima u slagalištu, bolnicama i stražama nisu zdravi, a tako isto ne uživa niti dovoljno autoriteta i ugleda među narodom. Inače je drug dosta sposoban, snalazi se i posjeduje dovoljno inicijative u radu. Tako isto trebao bi izmijeniti druga koji je zadužen po E.[konomske] grani druga Adžu, koji također ima nezdrave odnose, odnosi se diktatorski, što šteti našoj borbi i našoj Partiji: Kotarski komitet i, kao i općinski, pomažu rad partijskih jedinica u komandama mjesta, bolnicama i stražama, ali još uvek ne u onoj mjeri u kojoj bi trebalo. Još uvek ima straža kao što smo izvijestili u prošlom izvještaju⁴ koje ne zadovoljavaju u svome radu. '•

Informativni rad još uvijek nije na dovoljnoj visini tako da nam ta organizacija ne funkcioniše kako bi odgovaralo potrebama.

. Prehrana U Bilogorskom Području, u njezinim ustanovama, komandama mjesta, stražama i bolnicama je dobra, ne osjeća se nikakvih nedostataka u hrani, dok u Daruvarskom Području ishrana je mnogo slabija, naročito je nedostatak u kruhu, a soli ne jedu već po 2 do 3 mjeseca. U bolnicama Daruvarskog Područja, osim bolnice 4/IV, pomanjkanje je u mliječnim proizvodima i povrću. U sporazumu sa Okružnom prehranbenom komisijom organizirati će se nekoliko mljekara koje će praviti sir, putar, maslac itd. te s time podmiriti potrebe samih bolnica.

Najviše se osjeća oskudica u odjevnim predmetima radi pomanjkanja potrebnog materijala. Naše radionice koje proizvode kožu ne mogu da podmire potrebe.

Na partijskom savjetovanju KP.³ Daruvar gdje su bili sekretari part. ćelija iz bolnica i ostalih ustanova konstatovalo se da u bolnicama i u stražama nalazi se izvjestan broj drugova koji bi mogli da vrše i veće dužnosti nego one koje vrše sada. Iz tih razloga mi ćemo da sprovederno kontrolu

⁴ Redakcija nije pronašla taj izvještaj.

⁵ Kotarski komitet KPH za Daruvar

nad istim drugovima i prema potrebi izdići ih u općinske, a u koliko odgovaraju i Kotarske Komitete.

Političko-prosvjetni rad u ustanovama znatno se popravio, a naročito u bolnicama. Partijske jedinice rukovode sa svim radovima i imaju u tome vidnog uspjeha.

Na našem okrugu nalazi se još uvijek Mađarski Bataljon⁰ i zajedno sa Daruvarskim odredom učestvuje u akcijama⁷ i odlazi u sela gdje ima Mađara. Nekih znatni promjena u samom bataljonu nema. Dobili su novoga komesara bataljona jer im je prijašnji poginuo pri hkom borbe kod Drave.

Uz drugarski pozdrav.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

M. P.

Za Komitet:
Franjo

BR. 42

MESEČNI IZVEŠTAJ SEKRETARA DIVIZIJSKOG KOMITETA UNSKE OPERATIVNE GRUPE OD 3. JUNA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O MORALNO POLITIČKOM STANJU U JEDINICAMA I NA TERENU¹

Sekretar
Divizijskog komiteta
Unske Oper. Grupe
' 3. juna 1944. g.

CENTRALNOM KOMITETU K. P. H.

Negdje

Dostavljam mjesečni izvještaj o stanju i radu Partije u Unskoj Oper. Grupi. S izvještajem sam zakasnio radi situacije na terenu.

⁰ Odnosi se na mađarski bataljon „Šandor Petefi“, formiran 15. avgusta 1943 (vidi dok. br. 36, objašnjenje 7).

⁷ Vidi AVII, reg. br. 2—6, k. 970: izvještaj Štaba mađarskog bataljona „Šandor Petefi“ od 31. maja 1944. štabu 6. korpusa NOVJ o borbama na sektoru Daruvar — Šivaća. Kip 29. maja u sadejstvu sa Daruvarskim odredom.

¹ Snimak originala u AVII, mikrofilm CK KPH—38/120—123.

I. Politička situacija u jedinicama i na terenu:

Politička situacija u ovoj jedinici bila je radi djelovanja neprijateljskih elemenata, manje u jedinici više na terenu, dosta kritična. Ali ozbiljno shvatanje partijskog kadra po pitanju stanja u koje je došla ova jedinica neprijateljskom ofanzivom, kao i ranijim radom i djelovanjem nepoželjnih elemenata, uspjelo se je održati jedinice, iako smanjene, na okupu. Stanje u I Brigadi je slijedeće: Politička svijest boraca nije na stepenu na kojem bi trebala da bude, ali, poredeći je s *onom koju su imali ranije*, osjeća se razlika. To se vidi iz toga: a) Prilikom neprijateljske ofanzive borci su se držali u cijelom njenom trajanju dobro visokog morala.² b) Nadiranjem neprijateljske kolone u pravcu Žirovca i paljevine nezaštićenih sela Banije, naši borci sami su tražili, zaustavivši onu kolonu koja je nadirala iz Bužima, da idu pomoći braći, kako su to sami rekli, i spriječiti paljevinu, c) Izdržavali su napore bez trunke protesta, d) borili se odlično i uništavali neprijatelja nemilosrdno, e) prema dezterterima očitovani su mržnju, a naročito prema onima koji se kriju po šumama a tu mržnju pokazali su i pokazuju u proganjanju takvih. Iz ovoga se vidi da se je upornim partijskim radom uspjelo prikazati borcima neprijatelja u pravoj slici i razviti na osnovu toga mržnju kod boraca, zatim otupiti oštricu vjerskog šovinizma iz kog je rezultirala mržnja prema srpskom narodu i razviti bratstvo, te interesovanje za političke teme i omogućiti njihovu lakšu obradu. Borci danas postavljaju pitanja i interesuju se o budućem uređenju i položaju seljaka u tom uređenju. Interesuje ih vojnička i politička situacija i traže da im se iznose uvijek najnovije vijesti i događaji. Napominjem da u pogledu svog izdizanja još ne pokazuju dovoljno volje. Ispravno shvataju opasnost zelenog kadra po Muslimane Krajine i zato ili ganjaju i traže njihovo uništavanje. Doduše, ima ih koji su prema njima (zelenokadrovcima) ravnodušni. Borcima se već može govoriti o značaju i ulozi K. P., o čemu se do sada nije moglo otvoreno govoriti. U Partiji već mnogi vide sigurnog i jedinog spasioca Muslimana Krajine.

Stanje u II Brigadi je slijedeće: Politička svijest boraca je slabija, jedino u I bataljonu se osjeća jača svijest i taj bataljon s punim pravom [se smatra] jezgrom brigade, dok druga dva bataljona su sirova. Uzrok tome je neorganizovan politički rad i nedovoljna kontrola partijskih organizacija.

² Vidi tom V, knj. 28, dok. br. 45: izveštaj Štaba Unske, operativne grupe od 11. juna 1944. Štabu 4. korpusa NOVJ o borbama kod Bužima i Skokova od 22. do 24. maja.

Stanje u novoformiranom Bužimskom bataljonu je dosta dobro, jer je isti sastavljen od onog najzdravijeg elementa i bivšeg Krajiškog odreda.³ Moram napomenuti da rukovodstvo ovog bataljona nije doraslo za one široke zadatke koji se pred njih postavljaju zbog njihove mladosti iako s mnogo volje pristupaju postavljenim im zadacima. Od njih se traži da djeluju kao štab odreda, a za to nisu dorasli, niti imaju dovoljno autoriteta pošto su strani (došli iz Slavonije), a tu je nužan domaći čovjek i autoritet. Poteškoće su im velike. Velik sektor a oni malobrojni i nedovoljno naoružani, a što je najglavnije nalaze se u neprijateljski raspoloženoj sredini.

Što se tiče situacije na terenu ona je dosta loša. Prvo NO Vlast je mlada, bez dovoljno autoriteta, a što je najglavnije u njoj se nalazi i izvestan broj nečasnih i neprijateljski naklonjenih ljudi, koji ometaju pravilan rad, i time služe neprijatelju. Najbolji primjer je pretsjednik Opštinskog Odbora za Bužim, koji je svojim saboterskim radom omogućio skupljeno žito da pane Švabama u ruke, jer je kočio njegov izvoz iako se je sve uložilo da se isto izveze (oko 20 m je propalo). Drugo, neprijateljski naklonjena pozadina leglo je neprijateljske špijunske mreže koja je vrlo aktivna i koja koči prvenstveno mobilisanju u redove, a čak doprinosi u mnogom demobilizaciji redova zaoštavanjem ofanzivama. Pomaže i održaje »zeleni kadar« koji je postao ozbiljan politički više nego vojnički problem. U takoj pozadini je potreban jak terenski politički i partijski kadar, međutim on je mlad i malen, a ono što ga ima jakog su stranci koji nemaju uticaja na ovaj narod.

II Organizaciono stanje u jedinicama: Brojno stanje Grupe na licu je 916, od toga su 58 partijci, 9 kandidata i 42 SKOJ-evca, I Muslim, brigada ima: 24 člana P. i 3 kandidata i 20 SKOJ-evaca, II« brigada ima 17 članova P. 2 kandidata i 17 SKOJ-evaca, Štab Grupe ima 11 članova P. 2 kandidata i 3 SKOJ-evaca, Bužimski bataljon ima 6 članova P. 2 kandidata i 2 SKOJ-evaca.

Što se tiče partijskih organizacija stoji ovako:

I brigada ima 5 ćelija u kojima su učlanjeni gore pomenuti članovi. Ima 1 SKOJ-ev aktiv u III bataljonu dok ostali SKOJ-evci djeluju samostalno. Ovaj aktiv broji 10 članova.

³ Odred je formiran 15. marta 1944. a rasformiran u maju iste godine. Krajem avgüsta odred je ponovo formiran i postojao je do polovine septembra 1944, kada su njegovim ljudstvom popunjene 1. i 2. brigada Unske operative grupe. Krajem februara 1945. odred je po drugi put formiran i postojao do kraja rata (Vlado Strugar: n. d., str. 364).

Ćelije su: štaba brigade, 3 bataljonska i 1 četa za vezu i pra-teće čete.—

II Brigada ima 4 ćelije. Jedna štaba brigade i 3 bata-ljonske. SKOJ-ev aktiv jedan sa 9 SKOJ-evaca. Ostali djeluju samostalno.

Štab Grupe: 2 partijske ćelije. Jedna štabska i jedna pri štabu. SKOJ-evci rade samostalno, aktiva nema.

Bužimski bataljon. 1 ćelija. SKOJ-evci djeluju samo-stalno. . . -

Pošto je, prema broju boraca u grupi, partijski kadar malobrojan a ako se doda još i to da taj kadar je u isto vri-jeme i politički kadar onda je jasno koliko je rad oštećen.

Uslova za razvoj Partije već postoji i mislim da ćemo uskoro moći pojačati partijski kadar. Isto tako ima uslova i za razvoj SKOJ-a.

Partijski kadar je vrlo mlad i neiskusn i treba mu mno-go pomoći. Što je najglavnije nije inicijativan. Potrebna je partijska izobrazba koja je u ovako teškim uslovima i u nedostatku materijala otešćana. U partijskim ćelijama pro-rađuje⁴ se jedino materijal političkog karaktera.

..,

III *Vojni raci u Grupi*: Vojnički rad u brigadama osta-lim jedinicama grupe je slab i nestručan što dovodi do sla-bog osposobljavanja' vojnog rukovodstva od čega trpe čitave jedinice. Mislim, da je potrebno više vojnički obrazovanih instruktora.

IV. *Kulturno-prosvjetni rad*. Sav kulturno-prosvjetni rad sveo se je na suzbijanje nepismenosti uglavnom i u tome su postignuti prilični rezultati. Od 80% nepismenih opao je taj broj na 50%. Češće se čuju borbene pjesme prikalemljene na narodnu melodiju. Ima i samostalnih sastava, te sad pri-stupamo izdanju brigadnog lista u I brigadi, koji neće biti visokih književnih kvaliteta, ali će biti odraz rada na tom polju. Na tom se nastoji podići rad i u drugim jedinicama grupe. -

V. *Rad na terenu*. Na tom polju radili su štabovi brigada i bataljona, održavajući konferencije po selima, naročito po-slije ubistva druga Huske⁵ i pri kampanji za skupljanje žita kao pomoć vojsci. Na konferencijama izlagana politička si-tuacija s osvrtom na položaj Muslimana BiH uopšte, i. kraj-nj posebno, i ukazano na težnje Švaba i njihovih slugu.— Sve jedinice održavale su konferencije po selima kroz koja su prolazile. Taj rad na terenu svodio se je uglavnom na po-

⁴ Izostavljen tekst še odnosi na personalna pitanja.

⁵ Miljković. Vidi dok. br. 4, objašnjenje 7.

htički rad. Partijskog djelovanja od strane Partije u vojsci nije bilo. Mislim da je ovdje potrebno napomenuti odnos boraca prema moralu i NO vlasti. Taj odnos je danas mnogo bolji nego ranije i nema čestih slučajeva ispada. Borci, naročito kad su vidjeli organizovan rad odbora na Baniji, postavljaju pitanje rada naših odbora na ovom terenu i ne poklanjaju im dovoljno pažnje baš radi njihovog nemarnog i slabog rada.

VI Rad po SKOJ-u Rad po SKOJ-u je vrlo slab jer, u nedostatku" SKOJ-evskih rukovodilaca u ovim jedinicama, rad je bio sveden na rad politkomesara koji su ionako opterećeni.

VII. Razno: Obraćam se preko Vas, s tim da nam se dodijeli Teufik Pletihć (pri V Korpusu) ili Ćoralić.⁶ Isti drug je već jednom tražen od V Korpusa i do danas nismo po tom ništa dobili, a neophodno je potreban, a isti je sa ovoga terena. Na našem sastanku divizijskog komiteta donijeli smo zaključak da bi mogli mjesta zamjenika politkomesara zauzeti Srbi ili Hrvati, te vam se i po ovom obraćamo. Rad Partije bi se pojačao a i pohtički, jer bi politkomesari bili u mogućnosti posvetiti se jače svom poslu, jer, kako sam naveo, polit, komesari vrše dužnosti i pomoćnika komesara ai komandantske, zbog neizgrađenosti komandanata.

Partijskog materijala nemamo gotovo nikako, pa bi trebalo da nam se istog pošalje kako bi se rad na izgradnji partijskog kadra pojačao. Naročito bi nam bilo potrebno prvih VI glava Istorije SKP(b).

Ukoliko bi bilo mogućnosti da nam se dade još Muslimana rukovodilaca, to bi nam u mnogom pomoglo, jer bi mogli ojačati rukovodeći kadar i pospješiti rad. Smatram da se u ovom ne bi trebalo škrtariti s obzirom na značaj vezivanja Krajine uz NOB.

Smatram potrebnim iznijeti i slučaj s Krajiškim odredom da bi se u taj slučaj unijelo više svijetla. Sam komandni kadar, počam od komandanta i zamjenika komandanta Odreda, bio je mahom ustaški elemenat.⁷ Iako sam od strane polit, rukovodstva bio obaviješten o situaciji u Odredu, nisu se poduzele energične mjere i ti elementi su uspjeli izvršiti puč i razbiti I, III bataljon, gdje smo izgubili 9 drugova (mahom politkomesara). Štabu grupe je od moje strane

Teufik, rodom iz Cazina. Poginuo 25. XII 1944. u selu Izačići, kod Bihaća.

⁷ Unska operativna grupa je formirana početkom februara 1944. od jedinica Muslimanske milicije Cazinske krajine koje su se do tada, pod komandom Huske Miljkovića, borile protiv jedinica NOV i POJ (tom V knj. 5, dok; br. 115, objašnjenje 2 i 3).

predočeno, ali energičnu odluku kočio je sam komandant grupe drug Huška. II bataljon Odreda, umanjen, pripojen je II brigadi.— Tu osjećam krivicu i do sebe da sam bio manje uporan u tome nego što je trebalo.

Uz drugarski:

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Sekretar diviz. komiteta
[Hajro] **Kulenović**

BR. 43

IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 10. SLOVENAČKE NO BRIGADE »LJUBLJANSKE« OD 3. JUNA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KP SLOVENIJE O STANJU I AKTIVNOSTI PARTIJSKE ORGANIZACIJE U BRIGADI¹

P o m o ć n i k
političkog komesara X SNO brigade
XVIII divizije NOV i POS
Na položaju, 3. juna 1944.

CENTRALNOM KOMITETU KP SLOVENIJE

Izveštaj o radu i stanju organizacije
KP u X SNO brigadi »Ljubljanskoj«

Brojno stanje partijske organizacije u X brigadi:

	Članova KP	Kandidata	Čl. SKOJ-a
Štab	14	0	0
Štapska patrola	14	8	21
Inženjerska četa	10	1	5
Baterija	2	1	0
I bataljon	21	2	44
II bataljon	22	5	25
III bataljon	21	5	28
IV bataljon	18	7	37
UKUPNO prema spisku	122	29	170

¹ Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 16/1.

Članovi partije nisu svi na licu mesta a isto tako ni članovi SKOJ-a. Članova partije ima na licu 94, a članova SKOJ-a 115. Drugovi koji su u rashodu nalaze se većim delom u bolnicama, zbog zadobijenih rana u borbama, a delimično i na raznim kursevima. Partijski kadar je većinom mlad i u svakom pogledu pružamo mu pomoć, kako bi što pre postigao viši nivo izgrađenosti. Na sastancima partijskih ćelija, odnosno konferencijama, razmatraju se zaključci poslednje partijske konferencije,² na kojoj je bio utvrđen niz slabosti u radu partijske organizacije kako u vojsci tako i na terenu. Posebna briga se posvećuje podizanju novog kadra u cilju popunjavanja praznina koje su nastale u zadnjim borbama-i pripremanja novog kadra, jer smo svesni ogromnih potreba u kadrovima, bilo na kom sektoru rada u našoj narodnooslobodilačkoj vojsci. Na partijskim konferencijama takođe je podvučeno da partijska organizacija treba da radi i vodi računa o radu na svim sektorima. Da bišnip naš kadar što bolje ideološki vaspitali, poslali smo u novoformiranu partijsku školu VII korpusa³ 5 drugova. U poslednjoj borbi, tj. u akciji na Tržišče,⁴ poginula su dva člana partije, i to jedan komandir čete⁵ i jedan pomoćnik političkog komesara čete iz našeg III bataljona." U poslednjoj akciji na uporište Tržišče partijska organizacija naše brigade bila je veoma aktivna i mnogo je doprinela konačnom "uspehu.

Brojno stanje brigade:

po spisku	793
u rashodu	228
na licu	565

Što se tiče rashoda, 164 druga se nalaze u bolnici a 64 na raznim kursevima. U drugoj polovini meseca maja naša brigada je imala gotovo svakog dana sukobe s neprijateljem.

² Možda se odnosi na partijsku konferenciju za" Ljubljansku pokrajinu održanu 28—29. maja 1944 "(vidi dok. br. 16, napomenu 12).

³ Verovatno se odnosi na partijsku školu pri CK SK Slovenije (vidi dok. br. 47, napomenu br. 35).

* Vidi tom VI, knj. 13, dok. br. 137, 138, 141, 142, 144, 147 i 156 i knj. 14; dok. br. 11 i 14.

⁵ Bio je to komandir 2. čete 3. bataljona Tine Berus Valentin, koji je poginuo 30. maja 1944. kod Tržišča. Vidi dok. • br. 14 u 14. knjizi VI toma Zbornika, kartoteku boraca 10. slovenačke NO brigade „Ljubljanske" i kartoteku poginulih (AIZDG u Ljubljani).

⁶ Redakcija nije pronašla ime. Možda se odnosi na zamenika komandira 2. čete 3. bataljona ložu Mileka koji je poginuo 30. maja 1944. kod Tržišča (vidi tom VI, knj. 14, dok. br. 14).

Među njima je imala i dve veće borbe, i to prilikom napada jedinica XV divizije na uporišta Mirnu Peć i Trebnje. Tom prilikom su dva bataljona brigade napadala uporište Šmihel,⁷ dok su dva bataljona vodila borbu s neprijateljevom kolonom koja je žurila u pomoć okruženoj posadi u Mirnoj Peči. Borba je bila veoma oštra. Naši su tri puta jurišali na neprijatelja i naneli mu osetne gubitke u poginulima a još više u ranjenima. Naša dva bataljona su imala 7 poginulih drugova, 1 ranjenog a jedna je drugarica nestala. Među poginulima je i politički komesar bataljona drug Avsec Fihp-Mitja,⁸ politički komesar čete istog bataljona drug Petrič Slavko i pomoćnik političkog komesara 3. čete istog bataljona drug Podobnik Danilo.⁹ Naši borci su se u ovoj borbi pokazali kao dobri. Pojedini od njih već su podignuti na nova mesta. 28. maja, kada je brigada prešla na nov sektor,¹⁰ dobila je zadatak, da napadne i likvidira utvrđeno neprijateljevo uporište Tržišče.¹¹ Akcija je bila i politički i vojnički dobro pripremljena. Štab brigade je akciju pripremio do pojedinosti. Posle završenih priprema članovi štaba brigade su otišli u bataljone, gde su lično izvršili kontrolu svih priprema za akciju i porazgovarali s članovima štabova bataljona i drugovima u četama. Očito se moglo primetiti da su drugovi dobro raspoloženi za akciju i da je njihov moral na visini. Već pre akcije moglo se uočiti da će dati sve od sebe za likvidaciju uporišta. Naročito borbena raspoloženje moglo se primetiti

⁷ Verovatno se odnosi na napade 10. slovenačke NO brigade „Ljubljanske“ na neprijateljevo uporište Šmihel pri Novem Mestu od 16/17, 17/18. i 18/19. maja 1944. i na borbe protiv neprijateljevih kolona 17/18. i 20. maja 1944 (vidi dok. br. 11 u 14. knjizi VI toma Zbornika). Napadi na uporišta pomenuta u dokumentu su se ponavljali. Podrobnije o njima ridi tom VI, knj. 13, dok. br. 98, 100, 104, 107, 109, 111, 112, 118, 122, 126, 127, 128, 129, 131, 132, i 133 i knj. 14, dok. br. 1, 11 i 80. Vidi. takođe, AIZDG u Ljubljani, f. 193/III—2: relaciju Štaba 10. slovenačke NO brigade „Ljubljanske“ br. 137 od 24. maja 1944. o napadu na Šmihel pri Novem Mestu i f. 27/11: dnevne izveštaje Štaba 18. NO divizije za drugu polovinu maja.

⁸ Filip Avsec Mitja je bio politički komesar 2. bataljona. Poginuo je 20. maja 1944. na Kačjoj ridi (t. t. 419, oko 5 km severozapadno od Novog Mesta). Vidi kartoteku poginulih (AIZDG u Ljubljani).

⁹ Slavko Petrič Slave i Danilo Podobnik Dane su poginuli 17. maja 1944. na Kačjoj ridi. Podaci su iz kartoteke boraca 10. slovenačke NO brigade „Ljubljanske“ i kartoteke poginulih (AIZDG u Ljubljani).

¹⁰ Brigada je na nov sektor prešla po naređenju Štaba 18. NO divizije od 26. maja 1944 (vidi tom VI. knj. 13, dok. br. 138).

¹¹ Zapovest Štaba 18. NO divizije od 28. maja 1944. za napad na neprijateljevo uporište Tržišče nalazi se u AIZDG u Ljubljani, f. 27/11. Prema toj zapovesti trebalo je da 10. slovenačka NO brigada „Ljubljanska“ započne napad 30. maja 1944. u 4 časa (vidi napomenu br. 4).

kod novomobilisanih drugova iz Štajerske. Zapaženo je da se kod njih već za ovo kratko vreme [otkako su kod nas] razvilo posebno neprijateljsko raspoloženje prema okupatorima i domaćim izdajnicima. U akciju su pošli s pesmom i počeli blokirati garnizon u najvećem [borbenom] raspoloženju. Borba je počela u 4 časa ujutro a garnizon je likvidiran u 10,30 časova. Iako je garnizon bio jako utvrđen, borci i čitav komandni kadar su pokazali da su potpuno dorasli ovakvim teškim zadacima. Neprijatelj je u ovoj borbi doživeo osetne gubitke. Imao je 65 poginulih, preko 90 ranjenih, uništena su 2 tenka, 2 oklopna i 2 osobna automobila. Zaplenjeno je: 1 oklopni auto, 2 kamiona od po 6 tona, 1 tenk, 1 teški mitraljez »Švarcloze«, 2 puškomitraljeza, 2 laka minobacača, 30 pušaka, 1 radio-stanica, 68 šinjela, veći broj vojne odeće, rublja i ostale opreme, kao i namirnica. Međutim, kada je neprijatelj uspeo da se probije kroz redove IV i IX brigade, koje su bile na obezbeđenju, zaplenjeni automobili i tenk morali su biti uništeni, kako ne bi [ponovo] došli u ruke neprijatelju, dok su oružje, municija i oprema spaseni. Drugovi su tokom borbe ispoljili svoje sposobnosti i visoku svest, koja ih je vodila u ovoj borbi. Naši gubici iznose 7 poginulih i 27 ranjenih. Kasnije, međutim, u borbi s neprijateljem koji se probio s nadmoćnijim snagama, nestalo je 17 drugova, među kojima i inž.-tehnički referent.¹² U toj borbi ispoljili su se kao dobri borci i drugovi iz Slovenačkog primorja:

Posle borbe, kada smo došli u nov kantonman,¹³ čitav partijski kadar odmah se prihvatio posla da od drugova koji su se u borbi istakli izgradi nov kadar. Pored toga, ova pobeda je, uz ostalo gradivo, postala značajan predmet proučavanja kako na vojnim tako i na političkim časovima, koje drugovi prate sa oduševljenjem. Opšte je mišljenje da ćemo za kratko vreme "od ovih drugova izgraditi nov kadar.

Vojnički sektor: Rad na ovom sektoru je znatno uznapredovao. Napor koji je u ovaj rad uložio komandni kadar nagrađen je u borbi za neprijateljev utvrđeni garnizon Tržišče. Dru-

¹² Inžinjersko-tehnički referent Franc Arhar je zarobljen prilikom povratka iz akcije na Tržišče i ubijen 31. maja 1944. (Podatak je iz kartoteke poginulih, AIZDG u Ljubljani; vidi, takođe Zbornik, tom VI, knj. 14. dok. br. 14).

¹³ Posle akcije na Tržišče 10. slovenačka NO brigada „Ljubljanska“ se prebacila sa sektora Drečji Vrh — Trebelno na sektor Velika Loka — Martinja Vas — Catež — Breza. Vidi dok. br. 11 u 14. knjizi VI toma Zbornika i naredbe 18. NO divizije od 31. maja i 2. juna 1944. za prebacivanje na pomenute položaje (AIZDG u Ljubljani, f. 191/111—8).

govi su pokazali znatan napredak, ali još ima stvari koje treba dograditi. Slabosti koje su utvrđene u toku izvođenja poslednje akcije nastojimo što pre otkloniti, kako bi brigada što bolje bila pripremljena za buduće nove zadatke. Posebna pažnja je posvećivana traženju zaklona prilikom napada na otvorenom terenu, jer su u tom pogledu uočeni izvesni nedostaci. Pored toga, radi se takođe na otklanjanju nedostataka kod nižeg komandnog kadra koji su uočeni u zadnjoj borbi. Nastoji se da se dalje podiže disciplina i da se oružje svakog dana čisti a municija pravilno održava. Članovi štaba brigade kontrolišu celokupan ovaj rad svakog dana.

Politički sektor:

U političkom radu nastojimo da drugovima što ubedljivije prikažemo našu narodnooslobodilačku borbu. Naročito nas raduje što posebno novodošli drugovi iz Štajerske pokazuju na političkim časovima interesovanje za čitav razvoj narodnooslobodilačkog pokreta. Radi se i s pojedincima. Za rad na političkim časovima koristimo sav materijal kojim raspolazemo. Naročito koristimo zadnju akciju u kojoj su drugovi iz svih bataljona upoznali slabosti neprijatelja i videli njegovo panično bekstvo iz uporišta.

Kulturni sektor:

Za ovo vreme brigada je održala tri mitinga, koji su svi priređeni isključivo za drugove iz vojske. Ovi mitinzi su u pravom smislu bili politički časovi. Na njima su razvoj narodnooslobodilačkog pokreta i njegova borba prikazivani jasno. Nije bilo govora samo o trogodišnjoj borbi, već i o trogodišnjem radu na stvaranju i izgradnji nove vlasti, koja uživa puno priznanje kako kod nas tako i van naših granica, kod naših saveznika. Ponovo im je prikazan celokupan razbijački rad najgnusnijih izdajnika slovenačkog naroda u njegovoj istoriji — švabobranaca. Na tim mitinzima zapaženo je posebno interesovanje i drugovi su postavljali razna pitanja.¹⁴

Privredni sektor:

U pogledu snabdevanja stanje se nešto popravilo. Tome je znatno doprineo plen iz poslednje akcije na Tržišče, ali se još uvek oseća nedostatak konca. Nešto smo ga zaplenili u garnizonu i trošimo ga, ali ga nema dovoljno. Hrana zadovo-

¹⁴ O kulturno-prosvetnom radu u 10. slovenačkoj NO brigadi „Ljubljanskoj” u drugoj polovini maja 1944. vidi izveštaj njenog Propagandnog odseka od 2. juna 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 88/IV-8).

ljava, nekada je reda a nekada gušća, što zavisi od količine i kakvoće životnih namirnica koje primamo od privrednih komisija.¹³ Žalbi zbog hrane nema.

Moral je dosta dobar, naročito sada posle uspele akcije. U celini se zapaža očitо poboljšanje.

SKOJ: Sa II zasedanja omladinskog kongresa¹⁶ vratila se drugarica Majda Šile,¹⁷ sekretar SKOJ-a brigade. Odmah po njenom dolasku smo se dogovorili o svim problemima i zadacima Partije i SKOJ-a. Upoznao sam je sa zaključcima partijske konferencije, naročito s pitanjima koja se odnose na omladinu u SKOJ-u, i ona je odmah pristupila radu. U SKOJ se već uključuju novodošli drugovi. U zadnjoj akciji se organizacija SKOJ-a u celini istakla. Drugarica Majda je članovima SKOJ-a objasnila i još objašnjava značaj II kongresa omladine, ona ih je s njim detaljno upoznala. Na sastanku SKOJ-a podvučena je nužnost što tešnje povezanosti između partijske organizacije i organizacije SKOJ-a i potreba za što većom ideološkom izgradnjom.¹⁸

Naoružanje:

Puške ' »mauser«	94	englesko-američki	
italijanske puške	242	mitraljezi	3
francuske puške	49	puškomitraljezi »breda«	
protivtenkovske		teške »brede«	5
puške	4	minobacači laki	2
austrijske puške	4	minobacači teški	3
mitraljez »zbrojovka«	1	protivtenkovski top	1

Sem ovog oružja, brigada ima na opravci jedan teški mitraljez »breda«, 4 puškomitraljeza, 1 mitraljez »Sia« i 1 laki minobacač.

S[mrt] f[ašizmu] — S[loboda] n[arodu]!

Pomoćnik politkomesara:

Trček Anton-Gorazd

¹⁵ O privrednim komisijama vidi napomenu br. 32 uz dok. br. 40 u 8. knjizi IX toma Zbornika.

¹⁶ Odnosi se na Drugi kongres USAOJ-a. održan u Drvaru 2—4. maja 1944.

¹⁷ Narodni heroj. Poginula 14. jula 1944. kod Gornje Težke Vode. (Podatak je iz kartoteke poginulih, AIZDG u Ljubljani: ridi, takođe, tom VI, knj. 15, dok. br. 33).

¹⁸ O radu organizacije SKOJ u 10. slovenačkoj NO brigadi „Ljubljanska“ u drugoj polovini maja 1944. vidi izveštaj sekretara brigade od 2. juna 1944 (AIZDG u Ljubljani fond PK SKOJ za Sloveniju, f. 22/V).

BR. 44

**MESEČNI IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA KOMANDE
BANIJSKOG PODRUČJA OD 4. JUNA 1944. POLITIČKOM
KOMESARU 4. KORPUSA NOVJ O VOJNO-POLITIČKOM
STANJU NA BANIJ¹** , -I

Komanda banijskog područja
Broj: 688, dana 4. juna 1944.
Predmet: Mjesečni politički izveštaj.

POLITIČKOM KOMESARU IV. KORPUSA

U posljednjih mjesec dana političko stanje na Baniji uzevši u obzir cjelokupno područje djelomično pa i na cijeloj teritoriji popravljeno je i pored svih poteškoća koje narod preživljuje.

Opća situacija u svijetu i kod nas mnogo interesuje narod te budno prati sve događaje, narodu je jasna slika n. o. p.² Narod nije malaksao u borbi i pored svih tegoba i patnji koje je u trogodišnjem ratu preživio, jasno da ovdje moramo odvajati srpski deo naroda od hrvatskog dijela naroda, kao i one, gdje lakše dolazi četnička i Mačekova propaganda.

Srpski dio naroda, iako većina popaljena i opljačkana, voh svoju Vojsku i n. o. p. što se dokazuje konkretnim činjenicama. Narod preko N. O. O. prikuplja dobrovoljne priloge za NOV., tako je narod naročito poslednjih operacija nosio dobrovoljne priloge vojsci, kao i darove koje je omladina u mnogim našim općinama preko N. O. O. donosila borcima na položaje. Također omladina i narod daje darove ranjenim borcima pored dobrovoljnih priloga, ovde ne izostaje i hrvatski narod Banije, koji sve više i više prilazi n.o.p.

Savezničko bombardovanje, kao i materijalna pomoć od strane Saveznika, povoljno djeluje na narod, sa oduševljenjem narod gleda Savezničke avione koji lete na bombardovanje bilo kod nas ili u Njemačku i t. d. Naročito se osjeća oduševljenost bombardovanja od strane Saveznika na neprijateljska uporišta u blizini Banije (Bos. Novi, Dvor). Vjera u čvrstinu saveza između SSSR-a i Saveznika je mnogo pojačana, narod pomalo uviđa čvrstinu toga saveza koji se

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 22—1, k. 1783.

² narodnooslobodilački pokret

svakodnevno učvršćuje, time četnički uticaj na onaj dio naroda gdje je bio dosta velik u mnogome smanjen, ali i pored toga četnici još uvijek preko svojih agenata i familija rovale.

U protekli mjesec dana sređivale su se prilike u hrvatskim selima i-naša Vlast se postepeno učvršćivala, ali je neprijatelj poveo vrlo živu propagandu i kampanju koristeći se sa zatišjem na istočnom frontu i amnestijom poglavnika³ te su sa amnestijom povezali kampanju o velikoj ofanzivi koja imade početi 26. V. 1944.⁴ Tako da je sa neprijateljskom vojskom za vrijeme neprijateljskog napada otišlo u Petrinju 3—400 žitelja, među kojima su se preselile cjelokupne familije sa svom pokretnom imovinom.

Dezerterstvo na Baniji u posljednjih mjesec dana znatno se smanjilo, a što se dešavalo to je bila većina od novomobilisanih, neki dezertteri sami se vraćaju u svoje jedinice.

Ljubav naroda prema izbjeglicama iz Like je vehka, narod ih je primio i preko N. O. O-a isti su razmješteni na području Banije, narod ih gleda stvarno kao svoju braću i znade da su to roditelji, sinovi, braća i sestre onih. koji su u borbi dali mnogo za oslobođenje svoga naroda.

Djelatnost četnika naročito na kotarevima Dvor, Petrinja i Kostajnica opada, u kostajničkom kotaru organizovana je četa koja vodi vrlo uspješno akcije protiv četnika i okupatora, mržnja prema četničkim izrodima je sve veća, očituje se u ogorčenoj borbi, tako da su dva sela, jedno partizansko a drugo četničko, porušili most između sela kako bi onemogućili četničkim uhodama da sprovede neprijatelja.

Poslije bombardovanja Dvora i Bos. Novog napustili su neki četnici i po četnicima odvedeni partizani Dvor,⁵ a i 9 legionara je prebjeglo na stranu N. O. V. Mržnja prema četnicima porasla je poslednjim ispadom neprijatelja, pošto su oni sudjelovao u palenju zajedno sa »čerkezima«.

Hrvatska sela petrinjskog kotara Mošćenica i Pračna dala su velik broj partizana od početka pokreta, ali prošlih

³ Vlada NDH donela je 26. januara 1944. „zakonsku odredbu“ kojom se obustavljaju „kazneni progoni protiv odmetnika i vojnih begunaca koji se prijave vojnim, upravnim ili sudskim vlastima“. Odredba je bila na snazi do 26. maja, a zatim produžena do 1. jula (tom V, knj. 29, dok. br. 7, objašnjenje 3 i 5).

⁴ Napad nemačkih i ustaško-domobranskih snaga na Baniju, Kordun i Cazinsku krajinu počeo je 22. maja 1944. pod nazivom: operacija „Šah“ (Schach). Cilj im je bio: vezati naše jedinice za ovu teritoriju, naneti im gubitke i obmanuti ih o pravcu glavnog udara (desant na Drvar) koji je izvršen 25. maja 1944. O neprijateljskim snagama koje su učestvovala u operaciji „Šah“ vidi tom V, knj. 27, dok. br. 123.

⁵ Nejasno. Tako stoji u originalu.

- 6 mjeseci bili su čerkezi zaposjeli ta sela i onemogućili im vezu sa oslobođenom teritorijom, ali narod je zato vrijeme prikupljao sanitetski materijal i sačuvao ga za Narodno-oslobodilačku vojsku; prilikom povlačenja neprijatelj je uspio da zaplaši narod da će odgovarati zato što su se družili sa čerkezima te je jedan dio naroda išao na konak u Petrinju. Broj tih koji odlaze na konak u Petrinju svakim danom je manji zahvaljujući našem nastojanju i ubjeđivanju u ne-tačnost neprijateljske provokacije.

Svijest osoblja u ustanovama vojnih vlasti u pozadini i partizanskih stražara nije zadovoljavajuća. Komesari komandi mjesta su posvećivali više pažnje masovnome radu na terenu nego učvršćivanju četa partizanskih straža i izdizanju njihove svijesti, te izdizanju političke svijesti svih zaduženih na radovima komande mjesta. Te otud niži pol. rukovodioci se dovoljno ne osjećaju u radu. Rad u političkom pogledu u posljednje vrijeme usmjeren je u tom pravcu da se rad političkih rukovodioca V. V.⁶ u pozadini usmjeri više ka izdizanju kadrova i političke svijesti osoblja i partizanskih stražara, i preko njih da se djeluje na mase.

Držanje komandi mjesta prilikom naleta neprijatelja bilo je na visini, partizanska straža petrinjske komande pokazala se borbena i čvrsta, pošto se ona konstantno i, bori sa četnicima. Najslabija borbenost je glinske straže koja je konstantno na slobodnom terenu i ne sukobljava se sa neprijateljem izuzevši veće ispade neprijatelja.

Straže komande mjesta Glina i Tremušnjak za vrijeme sjetve bile su suviše angažovane u prikupljanju plugova, tako da se sada svaki zahtjev za kiriju sprovodi u život pomoću straže i u tom pogledu nastoji se da straža ne inter-veniše osim izuzetnih slučajeva.

Smrt Fašizmu — Sloboda Narodu!

M. P.

Politički Komesar:

Mraković P. Milan

⁶ vojnih vlasti

BR. 45

**IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA BATALJONA PROTIV
PETE KOLONE OD 4. JUNA 1944. POLITIČKOM KOMESARU
6. KORPUSA NOVJ O POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVET-
NOM RADU¹**

Štab
Bataljona P. P. K.
Broj 225./44.—
Dne 4. juna 1944.—
Predmet: Izvještaj politkomesara.—

ŠTABU VI. KORPUSA N. O. V. I P. O. J.

za politkomesara

Položaj

Prema postojećim naređenjima dostavlja se izvještaj, s razlikom što ovaj bataljon još nije dostavio politički izvještaj i nije mi jasno kojeg datuma treba biti izvještaj u tome Štabu, no obzirom da Bataljon odlazi na specijalne zadatke i u tom vremenu neće moći na određeni dan dostaviti izvještaj zato ga dostavlja sada prije polaska, a isto će dostaviti kada se vrati i skupi podatke ukoliko ne bude od gornjeg naslova drukčije određeno.—

1) Opći pregled.

Pokreti vršeni u ovome razdoblju bili su u glavnome kratki i nije se nailazilo na nikakove poteškoće.— Akcija u zadnje vreme nismo vršili sem par jačih patrola koje su zadirale u blizinu neprijateljskih uporišta, do sukoba sa neprijateljem nije dolazilo, stoga se primjeri junaštva i paničarstva u to vrijeme nisu primijetili.

2) Politički rad i stanje u jedinici.

U ovom, bataljonu održan je kratki politički kurs za sve rukovodioce i napredne borce na kojem je prorađivano detaljno o postanku AVNOJ-a, I. zasjedanju, radu između prvog i drugog zasjedanja, drugo zasjedanje AVNOJ-a, odluke i deklaracije, uloga boraca za stvaranje AVNOJ-a, posljedice i koristi N. O. V. i naroda od Narodne Vlade, uloga kralja monarhije prije kapitulacije Jugoslavije, za vrijeme iste i

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, rég. br. 28—1, k. 482.

štetno djelovanje protiv N. O. B-e. Uloga Draže Mihailovića, četnika i drugih narodnih izdajica. Rad i uloga Mačeka i njegove klike prije kapitulacije, za vrijeme iste i poslije političke čekanja. Najnovije povezivanje sa klikom reakcije. O srpskom klubu² "pri ZAVNOH-u, izvršnom odboru HSS-a i o trećem zasjedanju ZAVNOH-a. O značaju Narodno oslobodilačke vojske u međunarodnom svijetu, te političke situacije u svijetu. Detaljno o Atlantskoj Povelji, Moskovskoj i Teheranskoj konferenciji.³ Te o ulozi SSSR i Crvene Armije u ratu protiv fašizma.

Gore navedene referate politički rukovodioci i napredni borci polaznici ovoga kursa shvatili su dobro u tolikoj mjeri da mogu prenositi na ostale borce i rukovodioce, što su uglavnom 70% svi upoznati i u stanju su da prenose na druge.

Ovo prenašanje vrši se na sastancima, ali ne čitanjem, nego usmenim referatom pojedinih rukovodioca ili naprednih boraca, te se poslije toga prelazi na diskusiju po istom. Politička Svijest u ovom bataljonu jest zadovoljavajuća.

3) *Kulturno-prosvjetni rad.*

U ovom bataljonu kulturno-prosvjetni život nalazi se u punom jeku tako, da svaka četa ima formiranu diletantsku sekciju, pjevački hor, tako da može sama svoju četvrt održavati usmene novine a isto tako davati priredbe u mjestima u koja dolazi. Do sada je održano 4 kulturno prosvjetne večeri, koje je davao ovaj bataljon u toku posljednjih 20 dana u mjestima HUM 2 puta, Đulavec i Pivnica. Priredbe su bile vrlo dobro posjećene u sva tri mjesta. Od strane naroda i omladine došlo je do burnih manifestacija Nacionalnom Komitetu, Maršalu Jugoslavije drugu TITI, Našoj NOV i našim Saveznicima,

Pisanje članaka za novine i izdavanje zidnih novina nismo do sada još radili na stepen, koji bi bio potreban, obzirom na neke tehničke poteškoće, ali nastojimo te poteškoće odkloniti, poklanjajući u zadnje vrijeme tom sektoru najve-

- Na sednici Izvršnog odbora ZAVNOH-a 10. septembra 1943. doneta je odluka o osnivanju Srpskog narodnooslobodilačkog kluba, koji su sačinjavali Srbi većnici ZAVNOH-a. Klub je, verovatno, osnovan 12. novembra 1943, jer je tog dana izdat proglas pod naslovom „Četnici i zavedeni Srbi“. Do odluke o formiranju kluba došlo je zbog jačanja propagande četnika o tobožnjoj neravnopravnosti Srba u NOP-u Hrvatske i zbog privlačenja onog dela srpskog stanovništva koji je bio pod uticajem četnika. Klub je izdavao i svoj list „Srpska riječ“ (AVII, mikrofilm CK KPH — 31/615—728).

³ Opširnije o Teheranskoj konferenciji vidi u knjizi Dušana Plenče: n. d. str. 218—219.

ću pažnju. — Nepismenih u ovom bataljonu imamo dvojicu sa kojima se radi. Kulturno prosvjetni rad potpomažu svi borci i rukovodioci.

4) *Moral i disciplina.*

Borbeni moral u ovom bataljonu ne bi se mogao konkretno konkretizirati' obzirom što ovaj bataljon nije bio u nekom jačem okršaju sa neprijateljem pa, obzirom na disciplinu koja je primjerna u ovom bataljonu i slučajeve iz prošle ofanzive, smatramo da je i borbeni moral na dovoljnoj visini, a što će se u dodiru sa neprijateljem još učvrstiti. Odnos drugova prema drugaricama je dobar.

Svjesna i formalna disciplina je na primjernoj visini. Slučajevi sabotera i dezertera nisu se u zadnje vrijeme događali.

5) *Rad Štaba.*

Ovaj Štab zajednički proučava vojnički i politički materijal. Pojedini članovi, prema mogućnostima, proučavaju i partijski materijal van sastanaka. Štab bataljona održavao je skupne sastanke sa komandama četa te im dao potrebne upute za uspješniji rad. Tekući poslovi rješavaju se u suglasnosti. Odnos članova jest drugarski.

6) *Kadrovima.*

Rad četnih političkih i vojničkih kadrova jeste dosta dobar jer im se u zadnje vrijeme posvetilo dosta pažnje i dalo da samostalno rukovode sa tom. jedinicom po danim uputstvima. Odnos rukovodstva prema borcima i obratno je dobar. Rezervnog rukovodstva nema.

7) *Ishrana, obuća i odjeća te zdravlje boraca.*

Ishrana je bila na kazanu i po kućama, već prema prilikama. Borci su sa ishranom bih zadovoljni premda je ponekad bilo i neslano, što im je pravilno nestašica soli rastumačena. Odjeća dosta slaba, a isto tako i obuća, da neki drugovi ne mogu sudjelovati u kulturno prosvjetnom radu, pošto su slabo obučeni i obuveni (nastupati na pozornicu). Čuvanju odjeće i obuće posvećena je najveća pažnja, no unatoč toga ima 30 bosih i oko 25 kome bi bilo potrebno odijelo.

Zdravlje je boraca dobro, pojedinih slučajeva zaraznih bolesti nije bilo, sem 3 slučaja svraba i 3 gonoreje.

Dezinfekcija odijela i pranje veša vrši se redovno. A isto tako higijena je na dosta visokom stepenu.

8) *Rad u narodu.*

U mjestima kuda smo se kretali održavali smo usmene novine popunjene igrokazima, skečevima i horskim pjesmama. Politkomesar iznosio je političku situaciju u svijetu, kod nas, i stanje na bojištima, a isto tako dotakao se pitanja koja su se ticala tih mjesta.

Održavani su sastanci sa mjesnim antifašističkim organizacijama i stupalo se u vezu sa partijskim.

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Komandant:

Ante Ljubić

Politkomesar:

Horvat

7. VI 44

Štab VI Korpusa

narodno-oslobodilačke vojske

Jugoslavije

— K. broj 674 —

Dana 194 u sati

BR. 46

IZVEŠTAJ POLITODELA PRIMORSKE OPERATIVNE GRUPE 2. KORPUSA NOVJ OD 5. JUNA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O ORGANIZACIONOM STANJU, POLITIČKOM I KULTURNO PROSVETNOM RADU U JEDINICAMA GRUPE¹

Politodjel

Primorske operativne Grupe

II. Udarnog Korpusa

5 juna 1944. godine

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE
JUGOSLAVIJE

Dragi, drugovi,

Dostavljamo Vam izvještaj o stanju i radu partijskih organizacija koje ulaze u sastav Primorske operativne Grupe II. Udarnog Korpusa U sastav ove Grupe ulaze: II. Dalma-

¹) Oriainal (pisan na mašini, latinicom) u OADP SKJ, reg. br. 6350.

tinska brigada, VI. Crnogorska brigada i dva bokeljska bataljona, koji su neposredno pod komandom Štaba Grupe. Grupa je formirana krajem februara 1944 godine;² a Politodjel je došao na svoju dužnost tek početkom aprila t. g.

I jedna i druga brigada, koje ulaze u sastav Grupe, provele su jedno prilično dugo vrijeme bez kontrole i pomoći viših rukovodioca ili članova Pohtodjela, te se pred nas odmah po dolasku postavilo kao nužno običi organizacije u brigadama, što smo do danas uspjeli učiniti i dobiti dosta jasnu sliku stanja i rada partijske organizacije. Pored bataljonskih komiteta Partije, bataljonskih komiteta Skoja, bataljonskih kulturno-prosvjetnih odbora, obilazili smo pojedine partijske ćelije, skojeve aktive, a i u jednoj i drugoj brigadi prisustvovah smo sastancima bataljonskih rukovodioca Partije i zamjenika politkoma brigada, gdje je pored jednog našeg člana bio prisutan i politkomesar Grupe.³ Takođe "na sastancima brigadnih rukovodstava- Skoja bio je prisutan jedan član ovog Pohtodjela.

Napominjemo da je jedan član Pohtodjela, drugarica Vjera Kovačević, koja je bila kao dopuna, čitavo ovo vrijeme proveo u bolnici i da će i dalje morati ostati, s obzirom na karakter bolesti, te se na nju ne može za duže vrijeme računati. Politodjel je potpun i ovako jer ima tri člana.

Pri Politodjelu ove Grupe nalaze se dva druga iz II. Dalmatinske brigade, dosadašnji politkomesari bataljona, koji su izuzeti iz brigade u cilju njihovog teoretskog uzdizanja. Drugovi su na svojim položajima bili dugo vremena i zaista su prerasli, a mogli bi uskoro odgovoriti višim rukovodiocima, kada bi za to postojalo uslova. Izuzimanje iz brigade učinio je politkomesar Grupe u dogovoru sa nama.

STANJE U PARTIJSKIM ORGANIZACIJAMA:

1.— II. Dalmatinska udarna brigada.

II. Dalmatinska brigada je stara brigada u našoj NOV,⁴ a po svojoj borbenosti, vještini ratovanja, disciplini i političkoj svijesti može da uđe u red naših boljih brigada.

² i ⁹ Primorska operativna grupa formirana je 23. februara 1944. Sačinjavali su je: 2. dalmatinska i 6. crnogorska brigada. Lovčenski odred i 1. bokeljski bataljon, a kasnije 1. bokeljska (od 5. oktobra 1944) i 10. crnogorska brigada (od 18. septembra 1944). Grupa je rasformirana 31. decembra 1944 (Vlado Strugar, n. d., str. 406).

³ Jagoš Uskoković

⁴ Druga dalmatinska NOU brigada formirana je 3. oktobra 1942 u s. Uništima, na pl. Dinari (vidi tom V, knj. 8, dok. br. 16).

Ljudstvo u brigadi je pretežno dalmatinsko, koje je prošlo godinu ili dvije dana u borbama, okalilo se i steklo veliko vojničko iskustvo, a u priličnoj mjeri i političko. Jednu šestinu ljudstva u brigadi čine Crnogorci, mobilisani za ovu brigadu po njenom dolasku na teritoriju Primorske operativne Grupe. Ovo ljudstvo je na mnogo nižem stupnju političke svijesti nego ostalo u brigadi, što je i razumljivo kad se uzme u obzir da je više od dvije godine dana trpjelo okupatorski ili četnički uticaj. Partija i svi stari borci zauzeli su pravilan stav prema novom ljudstvu, -nastojeći da, isto pravilnim političkim radom i pravilnim odnosom prema njemu, stvore od njega dobre, odane i našoj borbi privržene borce. U ovome se u mnogome uspjelo, mada ne u potpunosti. Nešto više od 20 je dezertiralo iz brigade.

Ukupan broj boraca u brigadi iznosi oko 750, računajući tu intendanture, osoblje oko štabova i dr.

Partijska organizacija u brigadi broji 320 članova, raspoređenih u 31 partijsku jedinicu. Od ovog broja su 23 drugarice. Socijalni sastav partijaca je sledeći: 134 radnika, 163 seljaka, 23 intelektualca. Prosječni staž partijaca iznosi oko 10 mjeseci. Broj kandidata iznosi 40. Skojeva organizacija broji 240 članova. Vrlo mali broj omladinaca neobuhvaćen u Skoj-u.

Partijska organizacija se pravilno razvija. Pravilnim i intenzivnim radom Partija je uspjela da postane pravi rukovodilac u brigadi i u mogućnosti je u svakoj situaciji da sprovede svaku odluku Partije u život. Dalje, Partija je uspjela da uzdigne partijsku disciplinu i odgovornost, kako ličnu tako i kolektivnu na zavidnu visinu, što je imalo za posledicu podizanje vojničke discipline i odgovornosti u čitavoj brigadi. Redovnim održavanjem partijskih radnih sastanaka omogućava se svima članovima Partije da steknu višu partijnost i iskustvo u partijskom radu, da pojačaju budnost, opreznost i disciplinu. Takođe se redovno održavaju i teoretski sastanci na kojima se doduše ne postiže potrebni uspjeh, što je posledica dosta slabog teoretskog nivoa partijaca, a i rukovodilaca. Uglavnom, nedostaci partijske organizacije ogledaju se baš u toj slaboј teoretskoј uzdignutosti. No, kada se uzme u obzir da su partijci u većini radnici i seljaci, i da su uglavnom ušli u našu Partiju tokom ove narodno-oslobodilačke borbe, mora se priznati da je i u ovom pogledu učinjen veliki korak naprijed.

Samokritičnost partijske organizacije je na zavidnoj visini, što joj omogućava da, uviđajući nedostatke i greške, pravilno i na vrijeme uklanja iste. Nekih naročitih problema pred partijsku organizaciju nije se postavljalo. Kriterijum

za prijem u Partiju je na potrebnoj visini, sem u malim izuzetcima. Po pitanju kazni pravljene su izvjesne greške, jer su se kazne u izvjesnim slučajevima upotrebljavale kao prvo vaspitno sredstvo, te iste nijesu postizale potreban efekat. Takođe, po pitanju rada i vaspitanja drugarica partijska organizacija napravila je grešku, stvarajući u bataljonima ženske aktive i odbore, što je moglo, ukoliko bi se sa takvim radom produžilo, nevaspitno i nepravilno se održavati na drugarice i njihov razvoj. Na savjetovanju bataljonskih part. rukovodilaca i brigadnog rukovodioca to je pitanje pravilno postavljeno i sada se rad sa drugaricama sprovodi kao i sa ostalim borcima u brigadi. Greške su se ogledale takođe u pogledu teoretskog rada, gdje su na sastancima prisustvovali izvjestan broj skojevaca. To pitanje je na ovom savjetovanju takođe pravilno postavljeno. •

a) *Politički sektor.* Opštepolutičko stanje u brigadi zadovoljava. Rad na političkom uzdizanju boraca je redovan i intenzivan. Pored redovnih političkih konferencija, gdje se pretresaju pitanja unutrašnje i spoljne političke situacije, održavaju se redovno predavanja i časovi, takođe, u cilju političkog uzdizanja boraca. Na sastancima u diskusiji učestvuju gotovo svi stari borci iz čega se može zaključiti da vladaju linijom naše narodno-oslobodilačke borbe i da je čak mogu prenositi na druge. Ovakve konferencije održavaju se obično po četama, a rede u okviru bataljona, što je posledica neimanja uslova za bataljonske konferencije. U cilju što. pravilnijeg političkog rada i podizanja političke svijesti boraca, izrađen je od strane ovoga Pohtodjela, u dogovoru sa politkomesarom Grupe, program po kome se, uglavnom, sprovodi rad. No, pored tema predviđenih tim programom, u'brigadama se prorađuju i druge teme. Rad se odvija po planu koji se predviđa za 15 ili više dana. Sem rada u bataljonima, organizacija radi takođe na političkom uzdizanju narodnih masa na terenima gdje se nalazi i gdje za to ima uslova. Taj rad se ogleda u održavanju političkih konferencija, zborova, kulturnih priredbi i pravilnim postupcima i odnosima prema narodu- i narodno-oslobodilačkim vlastima, što je imalo za posledicu da je brigada stekla lično velike simpatije i ostavila dobar utisak u krajevima kuda je prolazila.

y

b) *Vojnički sektor.* Stanje brigade u vojničkom pogledu, borbenosti i disciplini, vještini ratovanja i iskustvu, može se reći da potpuno zadovoljava. Vojna rukovodstva, kako niža tako i viša, odgovaraju svojim dužnostima i uživaju potreban autoritet među borcima. Disciplina u brigadi, kako

spoljna tako i unutrašnja, je na zavidnoj visini. Ovo je odraz partijske discipline u partijskim organizacijama. Uspjesi Partije ogledaju se baš naročito u ovom pogledu, tj. u pogledu vojničkog uzdizanja brigade, gdje je postignut znatan uspjeh. Svi zadaci koji se postavljaju pred brigadom, ista je u mogućnosti da izvrši.

Rad na vojničkom uzdizanju jedinica je vrlo intenzivan i odvija se redovno po bataljonima i četama. Za taj rad predviđen je plan od strane Štaba brigade, koga sprovode u život štabovi bataljona i ostali niži vojni rukovodioci. Pored vojničkih časova i predavanja u cilju teoretskog uzdizanja, u povoljnim uslovima vrše se i vojničke vježbe (egzercir itd.). Pored ovog redovnog rada na uzdizanju vojničkih rukovodilaca i boraca uopšte, pri brigadi je održan jedan vojnički kurs na kome su uglavnom bili slušaoci niži oficiri. Kurs je postigao željene rezultate.

c) *Kulturno-prosvjetni sektor.* Kulturno-prosvjetni nivo boraca u brigadi nije na velikoj visini i uspjesi u tom pogledu, nijesu naročito vidni, ali kad se uzme u obzir, da je ljudstvo u brigadi pretežno iz redova radnika i seljaka i to takvih koji nijesu imali prilike ni osnovnu školu da završe, može se zaključiti da je i u tom pogledu postignut izvjestan uspjeh. Partija se u priličnoj meri angažovala, osjećajući te nedostatke, da pojačanim radom podigne kulturno-prosvjetni nivo boraca. No, budući da je nivo partijaca u tom pogledu na dosta niskom stepenu i da ne otskače gotovo nimalo od nivoa ostalih boraca, to uspjeh nije mogao biti veliki niti odgovoriti radu koji je u tom smislu preduzet.

U svim bataljonima i četama postoje kulturno-prosvjetni odbori, kojima rukovode politkomesari. Dostojno je bilo pogrešno postavljeno pitanje tih odbora, odnosno pitanje rukovodioca tih odbora, a ogledalo se u tome, što je jedan od članova bataljonskog komiteta • Partije, odn. zamjenika politkoma čete bio odgovoran za taj rad. Ovim je naravno rad morao trpjeti s obzirom da drug odgovoran po tom sektoru nije mogao obavljati uspješno taj posao kao rukovodioc jedne od partijskih jedinica. Na savjetovanju bataljonskih rukovodioca partije i brigadnog rukovodioca to pitanje je pravilno postavljeno.

Po bataljonima i četama formirani su horovi i dilentantske grupe koje pripremaju priredbe za borce i narod. Nivo ovih priredbi nije na visini, jedno što su programi za njih vrlo jednostavni, a zatim i nedovoljno spremljeni, te kao takvi ne postižu potreban efekat niti naročito utiču na kulturno-prosvjetno uzdizanje masa.

Po četama i bataljonima postoje listovi mada bataljon--ski rede izlaze, što je više posledica neimanja materijala za njihovo izlaženje. Listovi uglavnom tretiraju unutrašnja pitanja jedinica, pitanja akcija, discipline, života u četama i bataljonima i si. Ne bi se moglo reći da su na nekoj naročitoj visini, ali baš zbog raznovrsnosti pitanja koja tretiraju čini ih dosta dobrim, čitalačke grupe formirane su po desetinama, mada su sa radom tek sad otpočele.

cl) SKOJ. Ne poklanjajući dovoljno pažnje radu skojeve organizacije, ovaj sektor partijskog rada je prilično zaostao i bio je prepušten samom sebi. Mada organizacija brojna i spremna da odgovori zadacima koji se postavljaju pred nju, ipak nije postigla ono što joj je bilo u mogućnosti i što se tražilo od nje. Ne uživajući dovoljno pomoći Partije, rad se u ovoj organizaciji odvijao više na inicijativu pojedinaca, nego po nekom planu. No, uviđajući te nedostatke i propuste, Partija je, angažujući se u Skoju i pružajući dovoljno pomoći toj organizaciji, već sada uticala na pravilan razvoj iste. Borbenost i disciplina skojevaca su na visini, a takođe i vojnički rad zadovoljava dok političko-kulturno-prosvjetni rad je slabiji, a takođe i nivo niži. Kroz skojevu organizaciju prošao je veliki broj partijaca, tako da se ovaj proces nije ravnomjerno odvijao, s obzirom da Skoj nije uspijevao da novoprimljene skojevce uzdigne na potrebnu visinu. Kriterij za prijem u organizaciju nije strog i radom naročito vaspitnim, političkim i kulturno-prosvjetnim obuhvaćeni su svi omladinci. Od onda, kada je Partija uvidjela svoje nedostatke u pogledu rada u Skoju i kada se više angažovala za taj sektor, rad se pravilno odvija u organizaciji i daje garancije da će se uspješno razvijati i da će ista uspjeti da postane nosioc svih oblika života i rada u bataljonima i četama.

e) Ekonomski sektor. Kako u brigadi, tako i u bataljonima i četama ova služba je pravilno organizovana i pravilno funkcioniše. Ekonomski organi su uspjeli da se osposobe za svoj posao, a što je u prvom redu posledica pravilnog gledanja i rada Partije po tom pitanju. Pomoć i kontrola politkomesara, odn. Partije, je dovoljna i u mnogome doprinosi pravilnom radu i snabdijevanju jedinica. Snabdijevanje se vrši preko NOO-a, odnosno komandi mjesta, sem u izuzetnim slučajevima, tj. tamo gdje ne postoji takvih vlasti, i tamo gdje su jedinice primorane da se same snabdijevaju, ne prave se naročite greške. Teškoće u pogledu snabdijevanja jedinica su vrlo velike, s obzirom da su tereni na kojima se, brigada kreće u velikoj mjeri iscrpljeni, te je ishrana boraca dosta slaba. Pored toga, sa odjećom i obućom brigada, stoji

vrlo slabo. Jedan mali procenat boraca je snabdjeven u posljednje vrijeme od dobivene pomoći Saveznika.

f) *Sanitetski sektor.* 'Sanitet u brigadi, bataljonima i četama je dosta dobro organizovan i posjeduje dovoljan broj osoblja za njegovo pravilno funkcionisanje. Osoblje za ovu službu nema nekog stručnog, odn. teoretskog znanja, ali posjeduje dosta iskustva, te kao takvo može da zadovolji potrebe Saniteta u brigadi. U brigadi se održava redovna higijena, parenje, pranje, šišanje kose, vakcinisanje i si. Nekih zaraznih bolesti u brigadi nema. Takođe po ovom pitanju Partija je uložila dovoljno napora da se postignu potrebni rezultati.

Stab brigade kao cjelina zadovoljava i osposobljen je da brigadu uspjeshno vodi i da je uzdiže, kako u vojničkom, tako i u političkom pogledu. Brigadni rukovodioci posjeduju dovoljno praktičnog znanja i iskustva i nastoje da isto upotpune, teoretskom izgradnjom, što naročito važi za komandanta brigade³ u vojničkom pogledu, dok ne pokazuje isto interesovanje za političko uzdizanje. Odnosi u Štabu su pravilni i ne postoji razloga da se i dalje u tom smislu ne razvijaju. Ovo isto važi i za njihov odnos prema nižim štabovima i borcima, a takođe. i prema višim štabovima.

Zamjenik politkoma brigade⁰ na ovoj dužnosti je od prije .kratkog vremena-i ne posjeduje dovoljno iskustva i rutine u radu. Neku naročitu pomoć nije mogao pružiti partijskim organizacijama, mada se dovoljno zauzima u tom pogledu. Posjedujući dovoljno volje i elana za rad svakim danom se sve više usposobljava za povjerenu mu dužnost i daje prilične garancije da će odgovoriti istoj. Pomoću, koju mu ukazujemo mi i politkomesar Grupe, smatramo da će se ubrzo razviti u dobrog partijskog rukovodioca. Glavni njegov nedostatak ogleda se u slaboj teoretskoj izgradnji, mada nastoji da radom na ličnoj teoretskoj izgradnji donekle ukloni taj. nedostatak.

Brigada raspolaže sa izvesnim brojem rukovodioca, kako vojnim tako i političkim, koje bi mogla dati drugim jedinicama: Ovi drugovi mogli bi odgovoriti četnim i bataljonskim rukovodiocima dok za brigadne rukovodioce odgovara jedan vrlo mali broj.

⁵ Obrad Egić

⁰ Tihomir-Janić

2.— VI Crnogorska, brigada...

Ova brigada formirana je početkom novembra mjeseca 1943. godine,⁷ no, prelazeći kroz stalne akcije i borbe, uspjela je, u pogledu svoje borbenosti i prodornosti, da postane prilično dobra brigada. Ljudstvo u brigadi je mobilisano jednim dijelom svojevoljno, dok je drugi dio mobilisan putem poziva od komandi mjesta, komandi područja i drugih pozadinskih vlasti. Ovo poslednje je u većini slučajeva još uvijek daleko od naše borbe ili je čak i četnički raspoloženo. Partijska organizacija i onako mlada našla se pred izvjesnim teškoćama koje nije mogla lako prebroditi i uspjeti da od toga ljudstva stvori dobre i našoj borbi odane borce. I pored nastojanja, da se to ljudstvo čvrsto veže za našu borbu i da se kod njih politička svijest toliko uzdigne da odgovori svijesti boraca naše vojske, pokazalo se da Partija, nije imala dovoljno umješnosti, niti je bila dovoljno budna, te je kao posljedica toga dolazilo do prilično masovnog dezerterstva. Partija je tek u kasnije vrijeme uspijevala da pronađe organizatore dezerterstva, dok ranije se sve to odvijalo ispred njenih očiju. Pored vaspitnih/ mjera, pojačanog političkog rada, od strane Štaba brigade preduzete su i mjere strijeljanja. Takvih slučajeva bilo je 3—4. Veći dio ovih novomobilisanih je dezertirao i to jedna polovina direktno kod neprijatelja, dok druga kod svojih kuća, gde se krije da ne bi ponovo bila mobihšana: Ukupan broj boraca u brigadi iznosi do 750.

Partijska organizacija u brigadi broji oko 210 članova, od kojih 15 drugarica. Organizacija u brigadi obuhvaćena je radom 25 partijskih jedinica. Kroz partijsku organizaciju prošlo je još oko 50 članova od kojih je veći dio poslat za rukovodioce u drugim jedinicama, a oko 20 je poginulo u dosadašnjim borbama. Broj kandidata iznosi oko 45. Socijalni sastav je sledeći: 17 radnika, 111 seljaka, 69 intelektualaca, 13 ostalih profesija. Broj članova SKOJ-eve organizacije iznosi oko 250 obuhvaćenih i 18 SKOJ-evih aktiva.

Rad u partijskoj organizaciji je pravilno postavljen po svim sektorima rada, mada rad po svim sektorima nije jednako zastupljen. I pored napora i nastojanja Partije, ne može se još reći da je Partija uspjela da postane u pravom smislu rukovodilac po svim oblicima života i rada u brigadi. Pomanjkanje teoretske izgradnje i potrebnog praktičnog

⁷ Šesta crnogorska NOU brigada je formirana u s. Drijenku (kod Kolašina) 14. novembra 1943. od delova Zetskog, Nikšićkog, Durmitorskog i Komskog NOP odreda (vidi. tom III, knj. 6, str. 83, 86, 100 i 125).

iskustva glavni su razlozi za to. Nedovoljna samolcritičnost u pogledu rada i stanja u organizaciji, što se odražavalo u neuviđanju svojih grešaka i nedostataka, činilo je da Partija nije bila uvijek u stanju da na vrijeme uklanja svoje nedostatke i ispravlja svoje greške. Ovo nije dolazilo kao posledica nezdravosti organizacije, već kao posledica nedovoljne zrelosti. Jer, sva pitanja koja su se pred nju postavljala uspijevala je riješiti, nedostatke i greške ukloniti, što govori da Partija u svojim redovima ima zdravo i odano članstvo. Glavni nedostaci i greške bili su u odnosu na narod i narodno-oslobodilačku vlast. Greške nijesu bile naročito velike, ali budući da su se ponavljale i nagomilavale, dovele su do toga da se to postavilo pred Partiju kao problem. Ukazujući joj pravilno na njene nedostatke i greške i budući ubijedena u iste, Partija je preduzela sve da otkloni te nedostatke i može se reći, da je već do sada uspela da to učini.

Partijske jedinice, kao i rukovodstva, redovno održavaju radne i teoretske sastanke. U izvesnim slučajevima radni sastanci, zbog šabloniziranja dnevnog reda i nepostavljanja konkretnih pitanja, koji su od interesa Partije i života jedinica, nijesu bili na dovoljnoj visini, takođe ni rad na teoretskom uzdizanju partijaca nije bio dovoljno sistematski i pored toga što su se sastanci u tom smislu često održavali. Više se polagalo na to, da se održi što više takvih sastanaka, nego koliko će oni stvarno koristiti. Kriterij za prijem u Partiju nije bio uvijek na dovoljnoj visini, što je i onako mladu i još neočvrslu organizaciju ostavljalo izvesnih negativnih posledica, kao nedovoljna disciplina i odgovornost pred Partijom. Takođe i pitanje kazni u Partiji nije bilo u svakom slučaju pravilno postavljeno i iste su se davale kao prvo vaspitno sredstvo, a ne kao poslednje. To je, naravno, imalo za posledicu da su se iste donekle mogle profanirati.

Na sastanku bataljonskih rukovodioca Partije i brigadnog rukovodioca ukazano je na nedostatke partijske organizacije i već sada se može primijetiti da se ista brzo oslobađa svojih nedostataka i pravilnim radom vodi organizaciju napretku. Disciplina, odgovornost kao i samokritičnost, sve više postaju sastavni dio partijaca.

a) Politički sektor.

Opšte političko stanje u brigadi nije na naročito zavidnoj visini. Rad u cilju Uzdizanja političke svijesti kod boraca je redovan i u priličnoj mjeri intenzivan, što se ogleda u redovnom održavanju političkih konferencija i političkih predavanja. Predavanja i konferencije održavaju se u okviru

bataljona, a obično u okviru četa. I u pogledu ovoga rada, kao i na teoretskom uzdizanju, "išlo se za tim; da se takvi" sastanci i predavanja što češće održavaju, ne gledajući na efekat koji se njima postiže. Uviđajući to, partijska organizacija nastojala je u tom pogledu da napravi korak, što se već i sada osjeća da uspijeva. Mada prilično teški uslovi pod kojima jedinice žive, redovno se održavaju predavanja i konferencije koje su sada na zavidnoj visini, jer u diskusijama učestvuju u prilično velikoj mjeri i obični borci, što se ranije nije moglo primijetiti. Interesovanje koje ranije, može se reći, nije ni postojalo, sada u velikoj mjeri je poraslo, što znači da je uspjeh u ovom pogledu vidan i da su se borci jače vezali za našu borbu shvatajući je kao svoju.

Predavanja predviđena u programu, izdatom od ovog Politodjela, gotovo su sva, prorađena, ali, zbog površne prorađene istih i zbog priliva novoga ljudstva, ponavljaju se prorađujući ih temeljitije.

Rad na političkom uzdizanju masa takođe je u posljednje vrijeme pojačan, a naročito odnosi prema narodu i narodno-oslobodilačkim odborima postali su pravilni, što brigadu učvršćuje u masama i ista postiže kako autoritet tako i simpatije narodnih masa. Ranije, pri dolasku na teritoriju na kojoj se brigada sada nalazi, zbog izvesnih grešaka koje su bile češće, brigada nije uživala najbolje simpatije u narodu.

b) Vojnički sektor

Borbenost i unutrašnja disciplina boraca u brigadi, može se reći da u potpunosti zadovoljava, dok spoljna disciplina nije još na dovoljnoj visini. Gotovo u svim akcijama, koje je brigada do sada vodila, postizavala je uspjehe, što je, naravno, imalo dobrih posljedica za njen razvitak kao vojne jedinice. U svim tim akcijama, brigada se pokazala kao vrlo prodorna, samo još dovoljno neiskusna da vodi operacije viših razmjera.

U pogledu vojniziranja jedinice i podizanja borbenosti među borcima, Partija je postigla najveće uspjehe. Rad po ovom sektoru redovno se odvijao, kako u okviru bataljona tako i u okviru četa, vodova i desetina. Gotovo svi borci obučili su se da rukuju svim oružjima i oruđima koje brigada posjeduje. Časovi i predavanja u smislu vojničkog podizanja jedinica održavaju se po predviđenom planu Štaba brigade.

U cilju što boljeg podizanja nižih vojnih rukovodilaca, pri brigadi se uspješno održati jedan niži vodnički kurs koji je u mnogome doprinio teoretskoj izgradnji tih rukovodilaca.

c) *Kulturno-prosvetni sektor.*

Kulturno-prosvetni -nivo boraca u brigadi nije na nekoj naročitoj visini, mada se la brigadi nalazi priličan broj intelektualaca: Rad po ovom sektoru pravilno je postavljen kako u bataljonima tako i u: četama. Postoje bataljonski i četni odbori kojima rukovode politkomesari bataljona, odnosno četa. Zbog nedovoljnog sistema u radu, a onda i nedovoljnog shvatanja važnosti toga rada, sem u poslednje vrijeme, uspjeh koji se inače mogao-postići, izostao je. Sada se redovno održavaju predavanja iz Istorije, Geografije i drugih nauka, gde borci stižu bar osnovne pojmove iz istih. Po desetinama su formirane čitalačke grupe koje koriste svaku moguću priliku za čitanje. Ta forma rada pokazala je se kao dobra i tini putem se borci najbolje navikavaju na knjigu i učenje.

Po bataljonima diletantske grupe i horovi održavaju priredbe za borce, a tamo gde ima uslova i za narod. Nivo tih priredbi je na mnogo višem stepenu nego ranije, jer se uvidjelo da, onakve kakve su, bile, tj. nedovoljno pripremljene, a i sa prilično neozbiljnim programom, nijesu mogle pozitivno uticati na...kulturno-prosvetno uzdizanje masa i boraca. Osjećala se izvesna aljkavost i nebrizljivost pri spremanju tih priredbi, što se već Sada uklonilo i što se sve više uklanja.

Brigada nema svoj list, niti su u tpm smislu, do sada učinjeni neki pokušaji. Po bataljonima i četama postoje listovi i džepne novine, I bataljonska i četna štampa uglavnom tretira unutrašnja pitanja jedinice; njenog života, rada, borbe, odnosa sa narodom i- si. Pored toga u pojedinim bataljonskim listovima tretiraju se i politička pitanja. Učešće u izgradnji štampe je još uvijek stvar pojedinaca, u prvom redu rukovodioca, mada - se nastoji proširiti na sve borce.

d) *SKOJ.*

Ukazujući; dovoljnu pažnju i pomoć SKOJ-evoj organizaciji, Partija je uspjela da organizaciono učvrsti istu i da je osposobi za samostalan rad pravilan razvitak. Uglavnom rad se odvija normalno i po, predviđenom planu, u čemu partija ulaže dovoljno napora da se isti pravilno sprovodi. SKOJ je uspio kao takav da obuhvati veći broj omladinaca, mada je još priličan broj omladinaca ostao van organizacije. Što se tiče discipline i borbenosti, ŠKOJ prednjači i primjer je ostaloj omladini i borcima. Glavni nedostatak je nemanje iskustva i slaba snalažljivost u akcijama. Izjava jednog sko-

jevca »Ili ću poginuti kao bombaš ili ću postati član Partije«, govori o spremnosti mladih komunista da žrtvuju svoj život za interese naše borbe i našeg naroda. Ta izjava došla je u času kada je bombama pošao na njemački bunker, gde je herojski dao svoj život.

Glavni zadaci koji se postavljaju pred SKOJ-evu organizaciju svode se u prvom redu na vaspitno-kulturno-prosvjetno uzdizanje, gde se ogledaju prilično veliki uspjesi. U pojedinim bataljonima SKOJ održava priredbe i izdaje omladinske novine. I pored velikih uspjeha, koje je SKOJ-eva organizacija postigla njoj još nedostaje da postane pravi nosilac svih grana rada i života u brigadi.

e) Ekonomski sektor

Organizaciono ova je služba pravilno postavljena kako u brigadi tako i po bataljonima i po četama. Organi za ovu službu nemaju još potrebnog iskustva i umješnosti u radu, te, kao posledica, toga, ovaj sektor u izvesnim slučajevima nije zadovoljavao. Partija nije bila poklonila dovoljno pažnje radu intendantata, koji su pozvani da snabdijevaju jedinice potrebama, a ovi, budući nedovoljno svjesni, bili su skloni greškama i nepravilnostima u odnosu sa narodno-oslobodilačkim vlastima i komandama mjesta. Mora se uzeti u obzir da su i vrlo teški uslovi, pod kojima su jedinice živjele, u mnogome doprinijeli tim greškama, mada ovo nije bio i glavni razlog. Sada je pitanje odnosa i snabdijevanja jedinica pravilno postavljeno i pravilno se odvija. Odjeća, obuća a takođe i ishrana brigade su vrlo slabi.

f) Sanitetski sektor.

U brigadi, bataljonima i četama postoji dovoljan broj osoblja za pravilno funkcionisanje saniteta. Doduše, zbog slabog stručnog, odnosno teoretskog znanja, a i zbog nedovoljnog praktičnog iskustva, taj rad nije još na* dovoljnoj visini.

Do sada u brigadi nije bilo nekih masovnih zaraznih oboljenja sem pojedini slučajevi tifusa koji su se uspjeli lokalizovati. Higijena u brigadi je na potrebnoj visini, šišanje kose, parenje i pranje robe je takođe redovno.

Partija pruža dovoljnu pomoć da se sanitet osposobi za pravilan rad, kako bi odgovorio potrebama u brigadi.

Štab brigade odgovara povjerenim dužnostima i sposoban je da rukovodi brigadom kako u vojničkom tako i u

političkom pogledu. Isti posjeduje dovoljno znanja kako praktičnog tako i teoretskog. Uživa potreban autoritet i povjerenje boraca. Odnosi u Štabu se pravilno razvijaju a takođe i njihov odnos prema nižim rukovodiocima i borcima je pravilan. Zamjenik politkoma brigade⁸ je dobar partijski rukovodioc i nastoji stalnim radom i pomoći koju pruža partijskim organizacijama da iste osposobi za pravilan i uspješan rad. O kadrovima vodi dovoljno brige mada u izvesnim momentima može da bude krut prema nižim rukovodiocima.

8.— *Bokeljski bataljoni.*

“*

U sastav ove Grupe ulaze i dva bokeljska bataljona, koji su formirani otprilike u vremenu formiranja Grupe.⁹ Ljudstvo u ovim bataljonima je jedan dio izuzet iz brigade, koji je još ranije mobilisan iz Boke, drugi dio mobilisan u posljednje vrijeme takođe iz Boke, a treći dio sastoji se od Bokelja, koji su uspjeli da se prebace iz italijanskih logora na našu slobodnu teritoriju u Dalmaciji, poslije čega su upućeni na ovaj teren. Po zamisli, ova dva bataljona trebali bi da budu kostur za buduću Bokeljsku brigadu. Pitanje formiranja ove brigade¹⁰ postavljeno je još ranije, mada uslovi za njeno formiranje ni do danas nijesu postojali. Bataljoni su brojčano vrlo mali, a njihova popuna vrši se vrlo sporo. Isti su do danas bili samostalni u pogledu vršenja akcija i nalazili su se na jednom vrlo nezgodnom terenu, kako u pogledu ishrane, tako i u pogledu izvođenja akcija i njihovog rada u cilju mobilizacije ljudstva iz Boke. Ukupan broj boraca u bataljonima iznosi od 140—150.

Partijska organizacija broji oko 55 članova, raspoređenih u 8 partijskih jedinica. Broj kandidata iznosi 4. Škojeva organizacija broji oko 50 članova. Organizaciono, rad je uglavnom pravilno postavljen po svim sektorima, mada rad ni po jednom sektoru ne zadovoljava. Glavni nedostaci organizacije ogledaju se u nedovoljnoj disciplini partijaca i odgovornosti, kako ličnoj tako i kolektivnoj! Partijska organizacija ne posjeduje samokritičnost i kao takva nije u mogućnosti da ispravlja svoje greške i nedostatke. I partijski i politički rukovodioci ne izdvajaju se mnogo od ostalih partijaca, te kao takvi ne mogu mnogo da pomognu pravilnom i uspješnom razvoju partijske organizacije, niti da istu izdignu na stepen pravog rukovodioca u bataljonu. Nedosta-

⁸ Vojin Đerković

¹⁰ Brigada je formirana 5. oktobra 1944 (tom III, knj. 8, dok. br. 193, objašnjenje 2).

tak teoretske izgradnje i praktičnog iskustva glavni su razloži za to. Pomoć -koja im je do sad ukazivana nije bila dovoljna, te se postavilo pred nas da, pored toga što će politikom Grupe sa svoje strane učiniti sve da se ista razvije pravilno, da i mi stalnim i redovnim obilaskom utičemo na uspješan razvoj organizacije.

a) *Politički sektor.* Političko stanje u bataljonima, s obzirom na svijest boraca, nije zadovoljavajuće. Borci još nijesu uspjeli shvatiti liniju narodno-oslobodilačke borbe, što je posljedica neshvatanja iste od strane rukovodioca. Pitanje saveznika, odnosno saveza između Engleske, Amerike i SSSR-a, nije se dovoljno pravilno shvatilo, te su u bataljonima moglo gdje gdje i izražavati sumnje u iskrenost i čvrstinu saveza i odnosa. Na konferencijama, kao i u diskusijama koje su se vodile po tim pitanjima, rukovodioci su zauzimali pravilan stav, ali, sami dovoljno neubijeđeni, nijesu bili u mogućnosti da to ubjedljivo prenose na borce. Stav prema Saveznicima shvatili su kao direktivu i istu su prenosili. Našim pravilnim objašnjenjem i ubjeđivanjem uspjeli smo u prvom redu ubijediti Partiju, koja će dalje učiniti isto sa borcima.

Konferencije, kao i politička predavanja, ne održavaju se redovno, mada je za to imalo više uslova i pored toga što su zaista bili u situacijama koje im nijesu dozvoljavale.

b) *Vojnički sektor.* Po svojoj borbenosti i disciplini bataljoni još ne zadovoljavaju, takođe ni u pogledu vještine ratovanja i snalaženja u akcijama. Bataljoni su proveli uglavnom čitavo ovo vrijeme bez nekih zamašnih akcija, držeći položaje i prepucavajući se sa neprijateljem. Ta ustaljenost, i nevođenje akcija, uticala je na njihov razvoj kao vojne jedinice. U posljednje vrijeme bataljonima je data mogućnost za uspješniji razvoj u tom pogledu, time što su pridodati Dalmatinskoj brigadi i učestvuju zajedno sa njenim bataljonima u akcijama, stičući iskustvo i učeći se od ovih bataljona.

Po bataljonima i četama održavaju se predavanja i vojnički časovi, ali još uvijek jedinice nijesu uspjele da se upoznaju sa svim vojničkim dužnostima, niti da upoznaju sve oružje kojim raspolažu. Vojni rukovodioci nemaju još dovoljno iskustva da bi svoje jedinice mogli uzdići na viši stepen: Partija u tom pogledu nastoji da učini sve da bi bataljoni postali dobre jedinice.

c) *Kulturno-prosvjetni sektor.* Kulturno-prosvjetni nivo boraca u bataljonima je zadovoljavajući. No, neshvatanje

tog važnog sektora rada Partija nije uspjela da taj nivo još više uzdigne, niti se u tom pogledu osjećaju neki uspjesi. Za njih je taj sektor partijskoga rada postojao tek forme radi i, ne ulazeći u njegovu suštinu, nijesu mu pridavali potrebnu vrijednost. Po bataljonima i četama formirani su odbori, ali koji su do skora postojali tek da bi se zadovoljila tražena forma.

Našim obilaskom i ukazivanjem na važnost ovoga sektora i rada, partijska organizacija, shvatajući svoje nedostatke u tom pogledu, preduzela je potrebne mjere za aktiviziranje tog sektora. Već se i sada ogledaju izvjesni uspjesi. Formirani su horovi, diletantske grupe, a takođe i čitalačke grupe.

d) *SKOJ*. Ova organizacija je vrlo mlada u bataljonima i kao takva neiskusna u svome radu. Organizaciono rad je pravilno postavljen, ali se ne radi uvijek po planu. Partija ukazuje dovoljnu pomoć organizaciji, ali nije još uspjela da je osamostali u njenom radu, niti da je popne na nivo rukovodioca omladine u bataljonima.

Skojevci se odlikuju u bataljonima svojom disciplinom, požrtvovanošću, mada ni to još u potpunosti, ne zadovoljava. Takođe ni politička svijest nije na dovoljnoj visini, niti je rad na podizanju iste bio redovan i intenzivan, (Dezerterstvo 2 Skojevca).

e) *Ekonomski sektor*. Bataljom se snabdijevaju od naše intendature, ili prelco komandi mjesta, odnosno NOO-a. Ranije po ovom pitanju bataljoni su pravili greške, koje su danas u priličnoj mjeri otklonjene. Po bataljonima postoje intendant, popetama ekonom, mada još nemaju dovoljno iskustva da bi mogli zadovoljiti potrebe tog sektora rada. Kontrola politkoma nad intendantima i ekonomima, odnosno Partije, je u dovoljnoj mjeri zastupljena!

f) *Sanitetski sektor*. U bataljonima i četama organizovan je sanitet, mada je osoblje nedovoljno iskusno i nema potrebnog znanja da bi pravilno obavljalo službu i odgovaralo potrebama saniteta. Ni higijena nije na zavidnoj visini. Iz bataljona ima relativno velik broj u bolnicama, ali nekih zaraznih bolesti nema,

4.— *Okolina Štaba Grupe, Intendantura i Bolnica.*

ci) *Kuriri i Prateća četa*. U objema ovim jedinicama postoje partijske ćelije. Pored kurira u njihovu ćeliju ulaže daktilografi, radio-telegrafisti i ekonom Štaba Grupe. Jedinica živi partijskim životom i redovno održava kako radne tako i teoretske sastanke. Zbog prirode njihovog posla njihov rad

se uglavnom svodi na teoretsku izgradnju u čemu: postižu vidne rezultate i u čemu. im se redovno ukazuje pomoć od naše strane i politkoma Grupe. Ova jedinica broji 13 članova Partije; 1 kandidata i 11 -Skojevaca.

Partijska jedinica Prateće čete broji 8 članova. Kandidata u četi ima 1 i Skojevaca 18. Partijska jedinica redovno održava svoje sastanke i svi sektori rada pravilno su postavljeni i u priličnoj mjeri zastupljeni. Rad na političkom uzdizanju čete naročito je intenzivan a takođe rad na kulturno-prosvetnom uzdizanju boraca u četi.

I kuriri i Prateća četa žive vojničkim životom, redovno izvode vojničke vježbe i održavaju teoretské vojničke časove. Disciplina i borbena gotovost je na visini.

b) *Intendantura* je od skoro, oformljena mada ne u potpunosti. Intendantski organi posjeduju dovoljno znanja i umješnosti i kao takvi moći će da odgovore potrebama i zadacima..koji se postavljaju pred njih. Teški ekonomski uslovi koji vladaju na terenu na kojem se nalazi i operiše Grupa, čine prilično velike smetnje i teškoće za pravilno i uspješno snabdijevanje jedinica.

Partijska jedinica u Intendanturi broji 6 članova. IX jedinici je izvršena podela rada kako u pogledu njihovog partijskog rada tako i u pogledu njihovih dužnosti kao intendantskih organa. ~ - -

c) *Bolnica*. Grupna bolnica formirana je odmah po formiranju Štaba Grupe. Osoblje i ljekari u bolnici posjeduju dovoljno stručne sprema i vode dovoljno brigu o ranjenicima i bolesnicima. Uslovi pod kojima bojnika živi sada su nešto bolji s obzirom na pomoć koja se dobija od Saveznika. Od strane Štaba ukazuje se dovoljna pažnja i pomoć a takođe i od strane ovog Pohtodjela.

S obzirom na situaciju; i prilike koje su vladale na terenu Grupe, jedan dio težili ranjenika i bolesnika prebačen je nešto dalje od teritorije gde se Grupa nalazi. U vezi s tim formirane su dvije partijske jedinice u bolnici koje broje 9 članova (ne računajući ranjenike i bolesnike). Jedinice žive partijskim životom i kao takve mogu da odgovore svojim zadacima.

Grupa ima svoga referenta saniteta kao i hiruršku ekipu kao posebnu jedinicu. Partijska jedinica u hirurškoj ekipi broji 3 člana. Ova ekipa skoro je dodijeljena Grupi iz sastava III Divizije.

5.— *Štab Grupe*: Svojim dosadašnjim radom ovaj" Štab je pokazao dovoljno sposobnosti i umješnosti, kako u voj-

ničkom tako i u političkom pogledu, da može uspješno rukovoditi povjerenim im jedinicama. Ovo se ogleda u uspješno izvedenim akcijama i borbama, koje su vođene pod prilično teškim'uslovima, kao i poboljšanom političkom stanju, u jedinicama. Pravilnim rukovođenjem, pravilnim držanjem i odnosima, kako prema nižim Štabovima tako i prema borcima, postigao je potreban autoritet i dosta veliko povjerenje. Njihov međusobni odnos takođe je pravilan i daje garancije da će se i dalje u tom smislu razvijati.

Partijska jedinica u Štabu broji 4 člana. Jedinica ne održava uvijek redovne partijske sastanke a naročito teoretski izostaju, mada i prilike uvijek ne dozvoljavaju. Rad na teoretskoj izgradnji svodi se na pojedinačno učenje. Jedinica kao cjelina, i partijci pojedinačno u njoj, posjeduje dovoljno samokritičnosti što joj omogućava da može na vrijeme da uklanja svoje greške i nedostatke.

Odnos Štaba prema Politodjelu je pravilan i obrnuto. U radu postoji' potrebna koordinacija i lconsultovanje što se uglavnom odnosi na političkog komesara i nas.

Obaveštajna služba u Grupi je organizovana sa svim potrebnim ob. centrima. Ovoj službi nedostaju osposobljeni kadrovi, sredstva za istu i redovna veza sa neprijateljskom teritorijom. Ob. organi ulažu prilično truda da odgovore potrebama obaveštajne službe, mada sa pribavljanjem tačnih podataka o kretanju i namjerama neprijatelja ne uspijevaju uvijek. Nekih naročitih iznenađenja nije bilo, sem u jednom slučaju u kojem su naše jedinice pretrpjele gubitak od 25 boraca, što nije samo posledica nemanja obaveštenja o pokretu neprijatelja već i nesnalažljivost rukovodioca.

Koordinacija između partijskih jedinica na terenu i organizacija u vojsci postoji. Ranije nije bila u dovoljnoj mjeri zastupljena i nailazilo se. na obostrano nerazumijevanje što je moglo imati negativnih posledica da se nije pravovremeno ukazalo i to pitanje pravilno postavilo.

Politodjel je organizovao tehniku u cilju snabdijevanja jedinica teoretskim i propagandnim materijalom. I pored stvarnih teškoća (nedostatak papira i drugih tehničkih sredstava) ovaj Politodjel je do sada izdao 16 brošura. Pored toga tehnika izdaje redovno radio-vijesti za vojsku.

Na sastanku divizijskog Komiteta Grupe odlučeno je da se, pri Štabu Grupe, održi jedan partijski kurs na kome

će prisustvovati bataljonski i četni rukovodioci. Kurs će obuhvatiti 20—25 slušaoca a program za isti biće onaj kojega ste vi propisali za naše partijske kurseve. Kurs će voditi rukovodioc Politodjela drug Nikola Gažević, pored toga što će izvesna predavanja održati politkomesar Grupe.

S drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Politodjel,
Nikola Gažević

P. S.

Uz izvještaj dostavljamo program za političko-kulturno-prosvjetni rad koji je predviđen od strane ovog Pohtodjela u dogovoru sa [polit.]¹¹ komesarom Grupe. Program je izrađen odmah po dolasku Politodj. [na]¹² ovu dužnost, a dostavljen je brigadama 7 aprila t. g.

BR. 47

IZVEŠTAJ PARTIJSKOG KOMITETA 31. NO DIVIZIJE OD S. JUNA 1944. ZAMENIKU POLITIČKOG KOMESARA GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE O STANJU I RADU PARTIJSKIH ORGANIZACIJA U JEDINICAMA DIVIZIJE¹

Partijski komitet XXXI. Divizije
IX. Korpusa NOV i POJ
Na položaju, dne 5. VI. 1944.

NAM.² POLITKOMA GLAVNOG ŠTABA NOV I POS

Polumjesečni izvještaj o partijskom djelovanju XXXI. Divizije u toku druge polovice meseca maja 1944. je sljedeći:

¹¹ i ¹² Dokumentat je na tim mestima oštećen.

¹ Original (pišan na mašini, na srpskohrvatskoni jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 16/1. Primerak upućen Štabu 7. korpusa NOVJ nalazi se u 223/1, a primerak koji je ostao u diviziji nalazi se u 276 a/1—A. Naslov je dopisan mastilom.

² namestnik — zamenik

1. Brojno stanje: ,	Partije	Kandidata	SKOJ-a	Ukupno
Celijica št. div.	9	0	1	10
Pri štabu div. -	' 25	6	35	66
III. UB. „I. Grad.“ ³	212	21	119	• 352
VI. UB. „Fr. Preš.“ ⁴	175	31	126	332
XVI. B. „J. P. Vojka'	198	30	: 78	306
Art. divizion	40	7	25	72
Vojnička škola	5	2	1	8
Partijska škola	8	2	4	14
Ukupno	672	99	389	1160

2. Brojno stanje čelijskih sastanaka: •

	Red-nih	izvanred-nih	lete-ćih	studij-skih ^e	ukupno
Celijica štaba div.	2	0	0	2	4
Celijica pri št. div.	8	1	1	1	- U
III. UB. „I. Gradnika"	37	6	0	7	50
VII. UB. „Fr. Preš."	31	4	5	6	46
XVI. B. „J. P. Vojka"	32	5	3	13	53
Art. divizion	5	1	0	8	' 14
Vojnička škola	4	0	0	2	6
Partijska škola	4	1	1	3	9
Ukupno „...',...	123	i8	y ' ;'• 10	42	193

3. Brojno stanje sastanaka partbiroa:

	Red-nih	izvanred-nih	lete-ćih	studij-skih'	ukirpno
Partbiro pri št. div.	1	1	0	0	2
III. UB. „I. Gradnika"	3	4	0	0	7
VII. U. B. „Fr. Preš."	5	2	, ' 2	2	11
XVI. B. „J. P. Vojka"	4	2	0	1	7
Art. divizion	2	1	0	1	4
Ukupno	15	.10	2	4	31

³ To jèst 3. slovenačke NOU brigade „Ivan Gradnik".

¹ To jest 7. slovenačka NOU brigade „France Prešeren".

³ To jest 16. slovenačke NO brigade „Janko Premrl Vojko".

⁰ teoretskih .

4. Bataljonskih partijskih konferencija se je održalo ukupno 4, i to: jedna u „Prešernovoj“ i 3 u „VojkoVoja“ brigadi.
5. U vremenu od 16. do 31. maja se je naša divizija, odnosno dvije brigade naše divizije su se nalazile, kretale i bile dosta aktivne na Gorenjskoj,⁷ gdje se je izvršilo nekoliko uspješnih akcija, koje su u znatnoj mjeri utjecale i podigle borbeni moral drugova. Likvidirali smo 5 manjih neprijateljskih postojanki,⁸ od kojih je likvidirala „Gradnikova“ 3 (Zg. Gorje, Sp. Gorje i Srednju Vas)⁹ i „Prešernova“-2 (Ribno i Koritno).¹⁰ Sve te postojanke se nalaze u neposrednoj blizini Bleda i Bohinja, gdje su moćne njemačke postojanke.

Osim toga je bilo izvršenih još nekoliko prehranjevalnih akcija¹¹ u Bohinjskoj Bistrici, Kranju, Medvode, kod Škofje Loke itd.¹²

Zaplijenje su veće količine raznih živežnih namirnica (maslo, sir, cukar, brašno itd.)- i govejih živina,¹³ s čime se je oboskrbilo naše bolnice, a dobar dio živine smo podijelili među ispljenim seljacima Cerkena i okolice, kojima su Njemci sve do skrajnosti opljačkali.¹⁴

Također smo -zaplenili nekohko konja i dosta prerađene lcože za cipele, te oko 1500 komada već izrađenih fišeklija, koje su bile namjenjene neprijateljskoj vojsci, još smo, zaplenili raznog drugog materijala, kojeg neću nabrajati, da ne bih zalazio u potankosti.

Prešernova brigada je imala veće borbe na Lavtarskom Vrh (samo I. bataljon)', gdje je palo oko 80 Njemaca; među

• ' Vidi dok. br. 26, napomenu 15 i knjigu Stanka Petelina Vojka „Gjadnikova brigada“, Knjižnica NOV in POS 7, Nova Gorica, 1967, od str. 234. dalje.

⁸ uporišta

⁹ Danas Srednja Vas v Bohinju. Odnosi se na napade izvedene noću 20/27. maja 1944 (vidi dok. br. 139, 148, 149 i 157 u 13. knjizi VI toma Zbornika; Stanko Petelin Vojko, „Gjadnikova brigada“, str. 243—347).

¹⁰ Odnosi se takođe na napade izvedene 26/27. maja 1944 (vidi Zbornik, tom VI, knj. 13, dok. br. 139, 149 i 158 i knj. Stanka Petelina Vojka „Prešernova brigada“, str. 342—349).

¹¹ akcija u cilju nabavke hrane

¹² Vidi tom VI, knj. 13. dok. br. 149, 192 i 199.

i ¹³ goveda ili stoke

. ¹⁴ Vidi dok. br. 26, napomenu 14.

kojima, nešto beže¹⁵ i ravno¹⁶ toliko ili je bilo ranjenih; naši gubici su bili 13 mrtvih i 6 ranjenih.¹⁷ Ista brigada i štab divizije su imali borbe na Jelovici, a u tom vremenu je „Gradnikova” brigada vodila borbe između Bohinja i Jesenice.¹⁸ Zaplenjeno je bilo nešto municije i oružja.

Obe brigade i „Gradnikova” i „Prešernova” su istovremeno vršile mobilizaciju, koja nije uspjela onako kako se je to očekivalo. Točno dosadašnje brojno stanje novomobiliziranih na Gorenjskoj mi nije poznato.

„Vojkova brigada” se je čitavo to vreme nalazila na sektoru Cerkno, Idrija, Žiri, gdje je vršila akcije manjeg karaktera, kao demonstrativne napade na Idriju, te sabotažne i prehranjevalne akcije.¹⁹

„Gradnikova brigada” se je opet, iako na novom sektoru, pokazala kao najbolja, najborbenija i najudarnija u našoj diviziji.

Tamo se stvarno opaža veći upliv Partije, partijski funkcioneri su donekle postali autoinicijativni, što se u druge dvije brigade još ni iz daleka nije postiglo.

U glavnome, borbenost drugova u ovim brigadama („Gradnikova i Prešernova”) se je znatno podigla, ali još uvijek se kod nižeg komandnog kadra opaža osjećaj odgovornosti u malo kritičnijoj situaciji, jednom riječju: nisu u stanju uzdržati ljudstvo na položaje kako bi se to moglo i kako bi trebalo.

Ta slaba pojava se je osobito opazila u „Prešernovi brigadi” za vrijeme borbe na Jelovici. Druga velika greška kod iste brigade je bila u tome, što je bio slabo organiziran prenos ranjenika, tako, da je jedna grupa koja je prenašala 4—5 ranjenika krenula po svojoj volji u sasvim suprotnom pravcu, to jest u pravcu neprijatelja, te ista naišla na nje-

¹⁵ Pripadnici slovenačkih kvislinških jedinica tzv. Bele garde.

¹⁶ isto

¹⁷ Borba na Lavtarskom Vrh (oko 5 i po km severozapadno od Škofje Loke) vođena je 16. maja 1944 (vidi Zbornik, tom VI, knj. 13, dok. br. 149 i 158 i knj. Stanka Petelina Vojka „Prešernova brigada”, str. 323—330.

¹⁸ O borbama na Jelovici i borbama 3. slovenačke NOU brigade „Ivan Gradnik”, 21—23. maja 1944, vidi tom VI, knj. 13, dok. br. 134 i 149 i knj. Stanka Petelina Vojka „Prešernova brigada”; str. 234—243.

¹⁹ O borbama 16. slovenačke NO brigade „Janko Premrl Vojko” u drugoj polovini maja 1944. vidi tom VI, knj. 13, dok. br. 134, 149 i 159 i knj. Stanka Petelina Vojka „Vojkova brigada”, str. 224—232.

mačku zasedu, gdje smo opet imali nepotrebne gubitke od 11 drugova i jedne drugarice, koje su bitlerovci uhvatili, zavezali i na razbojnički način postreljali.

Povodom toga i uopće o svim pitanjima za veću brigu kod ranjenika je Partija povelu najenergičniju kampanju za savršeniju organizaciju i brži prenos ranjenika.

Osim toga je Partija povelu kampanju za povezivanje sa ranjenicima i invalidima putem dopisivanja i pošiljanja mogućih paketa, što će u velikoj mjeri uplivisati na iste za vrijeme njihovog liječenja, to jest za vreme njihove izoliranosti od jedinice. Dosada je bila baš u tome jedna velika greška što su za vrijeme njihovog liječenja bili podpuno izolirani od svojih jedinica, što je na iste vrlo slabo uplivisalo.

21. maja, t. j. na dvogodišnjicu smrti nezaboravnog junaka, druga Tone Tomšiča,²⁰ organizacijskog sekretara KPS, smo po bataljonima „Prešernove“ brigade vršili spomin u počast palim drugovima i drugaricama, borcima i borkama, žrtvama krvavog naci-fašizma, koji su svjesno položili svoje živote na oltar domovine na oltar slobode svoga naroda i sveopće dobro čovečanstva. Ja, lično sam po bataljonima održao kratki govor u spomin palim junacima, u spomin tim dragocjenim i nezaboravnim žrtvama, koje će historija da zabilježi velikim i neizbrisivim slovima. Po završenom govoru smo im odali počast sa jednom minutom šutnje i potom skupno zapjevah pjesmu „Žrtvam“. S time smo bili primorani završiti, pošto je trenutna situacija zahtjevala da borci zauzmu položaje.

U „Gradnikovoj“ i „Vojkovoj“ brigadi se to nije izvelo, radi čega ćemo da pozovemo na odgovornost nam. politkomisara imenovanih brigada.²¹ Mislim da se to može i sada izvršiti, premda je u zakašnjenju. O borbenosti „Vojkove“ brigade ne bih mogao dati nešto konkretnega, pošto nije imala prilike da se izkaže, ali s druge strane imali su dovoljno vremena da nadopune sve pomanjkljivosti na svim područjima u toku njihovog boravka na jednom mjestu. Osim toga su u istoj brigadi bili prisutni 2 člana divizijskog politodela,²² koji su im dosta pomogli u izgradnji na pohtičkom i partijskom polju. U istoj brigadi su postojale neke nesuglasice, to

²⁰ Vidi dok. br. 30, napomenu 7.

²¹ Pomoćnik političkog komesara 3. slovenačke NOU brigade „Ivan Gradnik“ u to vreme bio je Stanko Petelin Vojko, a 16. slovenačke NO brigade „Janko Premrl Vojko“ Ivan Puntar Gubec.

²² U politodelu 31. NO divizije u to vreme su bili: sekretar Franc Čopi Borutin i članovi Vrleta Kralj Vrle i Ana Marija Pervanja-Bavec.

jest trzavice između štaba brigade i štabov bataljonov,²³ koje su se raščistile i riješile. Štab te brigade jc podpuno nov,²⁴ tako, da ima neke pomanjkljivosti. •

Takmovanje:²⁵ Tamo se je doseglo dosta uspeha u zadnjih 15 dana, a osobito na vojničkom polju. Također se občuti²⁶ živahno takmovanje na političkom in kulturno propagadnom djelu, ali ipak nije ni daleko od onoga što se je moglo i moralo doseći.²⁷

Moram priznati da Partija nije stvorila za oživotvorenje takmovanja onoliko koliko je to mogla, premda se na svim partijskim sastancima razpravljalo o takmovanju kao radnovnoj²⁸ tački dnevnog reda.

Napredak u našoj diviziji se opaža na sledećim područjima: a) **Vojničko polje:** na tom području se je Partija najviše ograničila in polagala najveću pažnju na izgradnji nižeg komandnog kadra, pošto se je izkazalo da desetari i vodnici ne uživaju dovoljno autoriteta i da svoje djelo nisu u stanju odpravljati u redu. U vezi s kampanjom za pobiranje²⁹ dobrovoljaca-bombaša se je prilično postiglo, a osobito poslije onih nekolilco uspješnih akcija, gdje su bombaši igrali najveću ulogu. Među dobrovoljcima su skoro svi partijci ili SKOJ-evci.

b) **Političko polje:** još uvijek, iako Partija na tom području polaze prvenstvenu pozornost, nije u stanju da doseže većih uspjeha. Sa novomobiliziranim drugovima partijci vrše osim političkih časova individualno političko delo, objašnjavajući im najosnovnije in najenostavnije stvari o oslobodilačkom pokretu, koje ih najviše zanimaju.

Takvom metodom djela se stvara veća povezanost i jedinstvo između starijih partizana i novomobiliziranih, osim toga se redovito vrše politički časovi u koliko to prilike dozvoljavaju..

²³ štabova bataljona

²⁴ Novi štab 16. slovenačke NO brigade „Janko Premrl Vojko“ u to vreme sačinjavali su: komandant Jože Mihevc Rudar (narodni heroj poginuo 20. juna 1944. na Jelovici); politički komesar Jože Kuk Branko (poginuo nesretnim slučajem 1946); zamenik komandanta Mirko Dukić; pomoćnik političkog komesara Ivan Puntar Gubec i načelnik Anton Bavec Cene.

²⁵ Pogrešno; treba: tekMOVanje (takmičenje).

²⁶ oseća

²⁷ postići

²⁸ redni — redovnoj

okupljanje

-Sta se tiče discipline, je na zadovoljivoj visini.

Pitanje odnosa između drugova i drugarica se je u znatnoj meri poboljšalo, a osobito poslije zadnjih akcija, u kojima su se neke drugarice pokazale kao odlične borke, pa čak i bombašice.

Šta se tiče odnosa vojske do civilnog prebivalstva³⁰ se također poboljšava, tome u većjom meri doprinosi to što mnogi partizani u slobodno vreme dolaze do stika³¹ sa civilima i pomažu im pri kultivaciji polja.

Poslednje vrijeme su se pojavile manje krađe po jedinicama, protiv čega smo energično nastupili i u tome moramo na svaki način uspjeti da odpravimo³² to zlo. .

Isto tako se zadnjih 15 dana na Gorenjskoj u par slučajeva opazilo, osobito u „Prešernovoj“ brigadi, da ima saboteri, petokolonaša, što se odražuje kod mitraljeza, i prilikom noćnih pokreta. Partija pokušava i nastoji na sve moguće načine da ih razkrinka.

c) **Kulturno-propagandno** djelo: je u nekoliko zaostalo poslednjih 15 dana i to radi stalnih pokreta i borba, te baš radi toga postoji mogućnost da se u buduću to djelo razvije na veći stepen. Vršilo se je nekoliko mitinga in kulturnih večeri, izlazili su časopisi i razni antinepriateljski leci, koje smo raznašali uz nepriateljske postojanke. Kulturno djelo najbolje napreduje u „Gradnikovoj“, brigadi.

d) **Higijenski odsek:** se je takođe dovoljno poboljšal i vidno se poboljšava. Rublje se pere redovito, drugovi se umivaju i što je najvažnije smo se očistili od ušiv. Čim se opazi da su se uši počele razmnoživati, odmah se izvrši generalno parenje i pranje. Mnogo veća pažnja se poslednje vrijeme polaže na sveobčtu čistoću, pa bilo to u selu ili pak u šumi, osobito se polaže pozornost na poljske nužnike. Zdravstveno stanje ljudstva u diviziji je dobro, bolje nego ikada prije.

e) **Djelo SKOJ-a:** nije na onoj visini na kojoj bi moralo biti, malo se polaže pažnje na teoretsku izgradnju istih (mladih SKOJ-evaca), premda imaju volju do studija, V borbi se izkazuju vrlo dobro, kao prvoborci — bombaši zajedno sa partijskim. Mnogi, pa čak i partijski funkcioneri, ne shvaćaju ulogu SKOJ-a, ne vide da je to najveći rezervar za Partiju.

³⁰ prema civilnom stanovništvu

³¹ u vezu

³² uklonimo

Mnogima još nisu poznate davno izrečene riječi neumrlog velikog revolucionera i genija, druga Lenjina, brižnog roditelja svih mladih na svijetu, koje nas ozbiljno savjetuju: „**Učiti i boriti se, boriti i učiti se!**”

Samo s pravilnim povezivanjem naše borbe i našeg učenja mi ćemo izpuniti uzetu obavezu", mi ćemo s uspjehom riješiti zadatke koje naša Partija postavlja pred nas danas i koje će postaviti sutra.

Da bi naši partijci postali u istinu pravi komunisti, trebat će još mnogo napora, još mnogo znoja i rada. Prije svega im manjka autoinicijative i ponekad osjećaja odgovornosti. Neprestano se oslanjaju na direktive i treba ih stalno primati po partijskoj liniji, da barem donekle u redu izvršavaju njihove partijske dužnosti. U mnogim slučajevima čim se osjećaju da su izvan okvira kontrole, odmah zaborave da su partijci.

Nastojat ćemo da pospješimo studijske časove i sastanke, što će bez sumnje u velikoj mjeri pomoći našoj velikoj skupnoj stvari. U velikom se je opazilo da se kud i kamo drugovi više zanimaju za revolucionarnu partijsku teoriju (marksizam—lenjinizam) nego za aktuelnu literaturu. Stoga se kod nekih drugova opaža da su ljudi novog savremenijeg tipa.

Kritika se prilično dobro razvija, ali još nije poprimila pravi drugarski karakter, dok autokritika je pomanjkljiva, pri kojoj drugovi otkrivaju samo manje greške, koje su bez svakog značaja, tako, da izgledaju „nepogrešivi”.

Partija u artiljerijskom divizionu je nešto zaspala, a to zato što su bili udaljeni i bez kontrole od strane višeg foruma. -

Vojnička³³ i partijska škola³⁴ naše divizije su u velikoj mjeri doprinjele k izgradnji nižeg kadra, a osobito partijska škola, u kojoj su drugovi dobili osnovnu podlogu i življu volju do budućeg studija i rada.

Prehrana ljudstva je dosada bila zadovoljiva. Odjeća i obuća u nekim jedinicama primanjuje.

Primjedba: Osjećam potrebu i imam osobitu volju do studija naše revolucionarne teorije (marksizam-lenjinizam),

³³ Odnosi se na Podoficirsku školu 31. NO divizije (vidi tom IX knj. 8, dok. br. 142, napomenu 29).

³⁴ O partijskoj školi 31. NO divizije vidi dok. br. 26, napomenu 18.

pošto posvećujem i posvetit ću čitav moj život Partiji, zato se preporučam, ako postoji mogućnost, da bih otišao na viši partijski kurs pri CK-ju,³⁵ jer dosada niti jednog kursa nisam pohađao.

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Članovi komiteta:

1. Politkom. div. drag Kerzič Ciril

Kerzič Ciril

2. Sekretar politodela

drug Copi **Franč**

Za

diviz. part. komitet
sekretar:

Alfirevič Petar

Alfirevič Petar ,

³⁵ Odnosi se na Višu partijsku školu CK KP Slovenije. Ova je škola počela da radi krajem jula 1943. na Kočevskom rogu. Od formiranja do marta 1944. školom je rukovodio Boris Zihlerl. Od marta do septembra upravnik je bio Ivan Bratko, a od oktobra 1944. do marta 1945. Pavia Mastnjak, udata Košir. Nju je zamenio Milko Goršič, a pred samo oslobođenje postala je upravnik škole Francka Kline, udata Srebrnjak, koja je na ovoj dužnosti ostala i posle rata, do 1948, kada je umrla.

Održano je 12 tečajeva: I tečaj od kraja jula do početka avgusta 1943. na Kočevskom rogu (trajao 19 dana a posećivalo ga 167 pitomaca); II tečaj od 9. pa do kraja avgusta 1943 (trajao 3 nedelje i posećivala ga 23 pitomca); III tečaj od 20. decembra 1943 do 20. januara 1944 (posećivala ga 24 pitomca); IV tečaj od 29. januara do 13. marta 1944 (29 pitomaca); V tečaj od 21. marta do 15. maja 1944 (48 pitomaca); VI tečaj od 15. maja do 15. jula 1944 (55 pitomaca); VII tečaj od 16. jula do 28. septembra 1944 (77 pitomaca); VIII tečaj od 6. oktobra do 2. novembra 1944 (43 pitomca); IX tečaj od 7. novembra do 3. decembra 1944 (41 pitomac); X tečaj od 19. decembra 1944. do 16. januara 1945 (39 pitomaca); XI tečaj od 7. februara do 12. marta 1945 (78 pitomaca); XII tečaj od 15. marta do 15. aprila 1945 (75 pitomaca). Poslednja dva tečaja su održavana u Srednjoj Vasi (oko 6 km severozapadno od Semiča). Pet poslednjih tečajeva bili su kraći, tj. imali su program nešto kraći nego ostali tečajevi, a radili su prema „Nastavnom planu za partijsku školu CK i pokrajinskih komiteta KP Slovenije“ (vidi AIŽDG u Ljubljani, f. 15/IV, 442/III—2 i 666/III—3). Te tečajeve su posećivali uglavnom drugovi iz Ljubljanske pokrajine i 7. korpusa NOVJ. Osmi, deveti i deseti tečaj pojavljuju se često i pod nazivom: viši pokrajinski partijski tečaj ili partijski tečaj 7. korpusa NOVJ. Naime, te tečajeve je pohađao veći broj drugova iz vojske. Podatke je, na osnovu arhivskog gradiva (iz AIŽDG u Ljubljani i CK KP Slovenije) i usmenih izvora, prikupila Ivka Križnar-Jakulin.

Poslato:

Centralnom komitetu KPS, preko TV 15.³⁶

Oblasnom komitetu KPS (Gorenjska), štev. 120³⁷ preko
G³⁸ 1—G 26.

Poverjeništvu Centralnog komiteta KPS na Primorskoj,³⁰
Nam. politkom. Glavnog štaba NOV i POS, preko štaba
IX korpusa.⁴⁰

Stabu IX. korpusa NOV i POJ (na upogled).

BR. 48

**IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA KOSMAJ-
SKOG NOP ODREDA OD 5. JUNA 1944. OKRUŽNOM KOMI-
TETU KPJ ZA MLADENOVAC O ORGANIZACIONOM I MO-
RALNO-POLITIČKOM STANJU U ODREDU¹**

O. K. Mladenovac

5 jun 1944 god.

Položaj

Dragi drugovi

Šaljem vam redovan opširan izveštaj o stanju partijske
organizacije u odredu kao i o stanju uopšte odreda, tako
isto o situaciji u narodu na onom delu kuda smo se kretali.

U prošlom pismu² izneto je ukratko opšte stanje i o ono-
me što ste tražili u pismu od 18-V-1944 god.³

1) Situacija u Podunavlju i jednog dela Jasenice je za-
dovoljavajuća zato što četničkih snaga nema u velikoj meri
kao što je bilo pre 15 dana i što naše prisustvo koje već

³⁶ Vidi tom IX, knj. 7, dok. br. 8, napomenu 8.

³⁷ Vidi dok. br. 26, napomenu 35.

³⁸ Vidi tom IX, knj. 7, dok. br. 8, napomenu 10.

³⁹ Vidi dok. br. 26, napomenu 36.

⁴⁰ Vidi dok. br. 26, napomenu 37.

¹ Original (pisan olovkom, ćirilicom) u Arhivu SR Srbije, reg.
br. OKM-550.

- Vidi Arhiv SR Srbije, reg. br. OKM-527: izveštaj zamenika po-
litičkog komesara Kosmajskog NOP odreda od 24. maja 1944. sekre-
taru Okružnog komiteta KPJ za Mladenovac.

³ Vidi dok. br. 27

traje 10 dana ohrabrilo je i ulilo još veće poverenje da partizane ne može niko uništiti kao što su četnici govorili kada nas nije bilo tu, za sada neprijatelja ovde ima malo u poređenju sa onim koji su bili pre 15 dana, izgleda da ih sve manje ima, recimo kad smo stigli na ovaj teren bilo ih je svuda po selima, grupe od 20—60 ljudi, sada isto tako ima grupa od po 20—60 ljudi ali samo u nekom selu, dok dotle je bilo, kao što je rečeno, u svakom selu. Kuda odlaze ne zna se tačno, po pričanju izgleda da idu prema Moravi pa i preko nje; drugih neprijateljskih grupa sem četničkih nema, izuzev Nemaca i dobrovoljaca tamo gde su i dosad bile.

Raspoloženje naroda, kao što je rečeno, dobro s obzirom na teror koji je vladao u pojedinim mestima — slučaj Drugovac, Vodanj, Lipe i drugi. Mada još postoji straha ali u mnogo manjoj meri; slučaja izdaje nije bilo mada postoji u nekim selima po koji čovek koji bi možda hteli da služe neprijatelju ali oni ne mogu da doznaju ono što bi hteli zato što ih narod uoči i od njih krije, a to su oni ljudi koji kad smo mi u ofanzivi oni čute i bajagi naši prijatelji a kad su četnici u preimućstvu oni žure da im služe.

2) Organizaciono stanje u odredu, po dolasku nekih iz Brigade i odlasku nekih iz odreda je sledeće:

Štabska jedinica ima 4 člana partije: Ljubomir Ivković, Steva Stajić, Dušan Popović i Rista Karović; održano 3 teoretska sastanka na njima prorađen materijal: Referat partije o radu u vojski, Direktivno pismo i Referat sa međiotkružnog savetovanja. Ima za prorađivanje još o Nacionalnoj borbi protiv okupatora (od Jureva),⁴ zatim N. O. Borba i org.[aniza]ciono pitanje naše partije (od Tita)⁵, kritika i samokritika i uloga rada u ljudskom društvu (od Engelsa) koje smo dobili od druga Banovca; uspeh nije onakav kakav treba, mora još jedared a možda i više puta da se čita. Radni sastanak imah smo po pitanju kritike i samokritike.

I četa. Jedinica ima 5 članova i to: 1 Spasa Zrenjanin, 2* Vojislav Vučković, 3 Mićo Ranković, 4 Dragoslav Milićević i 5 Aleksandar Milošević, zemljor. iz Drugovca, rođen 1904 god., dobar, pošten, poverljiv, samo suviše sentimentaln i ćutljiv, politički slabo stoji.

Kandidati: 1) Sava Marković zemljoradnik iz Vodnja, rođen 1924 god., dobar, hrabar, pošten; 2) Mika Stepanović,

⁴ Jurev: O nacionalnoj borbi protiv okupatora (Bibliografija NOR-a, b. j. 5345—5349).

⁵ Narodnooslobodilačka borba i organizaciono pitanje naše Partije (Bibliografija NOR-a, b. j. 7831—7835).

zemlj. iz Binovca, rođ. 1926, dobar borac, pošten; 3) Steva Ivančević, aktiv, podoficir u Jug. vojsci, rođ. 1918 god. u Lici, inače kovač, radio u Rakovici u ind. motora posle rata,⁶ pošten, disciplinovan, hrabar p. mitraljezac; 4) Dragutin Marković zem. iz Lipe, rođ. 1902, dobar borac, pošten, poslušan, disciplinovan, slab politički; 5) Dragoslav Matić, [iz s.] Umčari, zem., rođen 1927 god., dobar, pošten, disciplinovan, ima volju za rad; 6) Draga[n] Aleksijević, zem. iz Vodnja, rođen 1921 god., pošten, poslušan, poverljiv, politički slab; 7) Želimir Glavonjić, zem., Vodanj, rođen 1923., dobar borac, pošten.

Jedinica je održala 3 radna sastanka na kojima je govorjeno o organizaciji. Učlanjavanja nije bilo, sem što je došao jedan član a to je Aleksandar Milošević iz Drugovca. Kandidovano je 7 kandidata, 3 su na prvom, 4 su na trećem sastanku; još jedan kandidovan koji je dezertirao, a to je Živkić iz Seone, to bi bio osmi kandidat.

Isto tako imala je jedinica i 2 teoretska sastanka. Prorađivan je materijal Rad par.[tije] u vojsci i Direktivno pismo sa kandidatima: prorađivan Referat partije [i] klasna čistoća člana partije. Ima za prorađivanja gore navedene materijale, kao i to 2[-go] zasedanje A.V.N.O.J. uspeh nije onakav kakav treba da je. Moraće se još čitati i prorađivati.

Sa borcima o političkom radu održane su tri konference na kome je govoreno [o] pol. situacij[i] kod nas i u svetu, ukoliko na svakom a zadržavalo se na tome kakav treba da je partizan [u] ponašanju u kući, drug prema drugu, zatim o konspiraciji, disciplini i poštenju; uspeh dobar.

Po vojnoj [liniji] održano je 5 teoretskih časova na kojima je govoreno o straži, patroli, o disciplini u pokretu, kao i o zasedama; na praktičnom radu komandira su radili egzecir: rukovanje puškom, kao i na leVo, desno, k nozi, o desno rame, korak, to se svaki dan održava u veče pre pokreta.

II četa. Part.[ijska] organizacija: članovi partije 4, i to Rajko Đaković, Đorđe Gostović, Svetislav Kostić i Života Novaković, đak iz Dubone, rođen 1927 god., hrabar, odan, pošten, malo razmažen.

Kandidati: 1 Živojin Stefanović opančar iz Petrijevo, rođen 1927, hrabar, poverljiv, pošten, samo oče da ogovara po nekog, lako se popravlja; 2 Đorđe Jeftić, stolar, Lipe, rođen 1923 g., pošten, iskren, hrabar, slab politički; 3 Luka Jeftić, zem., Vlačka, rođ. 1925 god., dobar borac, pošten, kandidovan na terenu; i Matija Gručić, trg. pomoć, iz Dragince (Užice), rođen 1925, pošten iskren, disciplinovan, malo mrtav u

⁶ Misli se na aprilski rat 1941.

radu; 5 Selimir Rakić, dreer iz Kragujevca, rođ. 1918, pošten, disciplinovan; iskren, samo ćutljiv.

Jedinica ima[la] 3 praktična [i] tri teoretska sastanka, na njima je prorađivano isto što i u I četi; tako isto i sa kandidatima.

Politički rad u četi. Održano šest konferencija na kojima je govoreno isto što i u prvoj četi sa malom dopunom koje je politički komesar posvetio naročito po pitanju 2. zasedanja A.V.N.OJ.

Po vojnom sektoru isto tako, sem što je komandir po nekom pitanju održao više pažnje i dva put ponavljao jedno isto, uglavnom rad se razvija po istom planu kao i u ostalim četama; isto tako egzecir vrši se svako veče.

III četa. Organizaciono stanje sada ove čete [je] sledeće: članova partije: 1 Bogoljub Milićević, 2 Đura Marović, rođ. 1924 u Lici, radnik (Save), politički komesar namesto Radisava Jankovića koji [je] na bolovanju, hrabar, dobar, iskren, slab organizator, ima izgleda da će da se izmeni; 3 Blagoje Petrović (Bugarče) [iz sela] Landol, rođ. 1921, zem.; 4 Pavle Andrejević; 5 Mile Jović (Stiški), rođ. 1921, Smoljinac, mlinar, vredan, pošten, malo kritizer; 6 primljen u partiju Živorad Stanojević, rođ. 1921, Lipe, dobar borac, pošten, vredan, slab politički.

Kandidat: 1 Milosav Mitrović, zem. [iz] Vodnja, rođen 1925 god., dobar, pošten, poslušan, treba više teor. uzdizanja; 2 Dušan Milošević, zem. [iz s.] Lipe, rođ. 1920. hrabar, pošten; 3 Dragomir Ilić, zem., rođ. 1922, [s.] Lipe, pošten, borben, samo neiskusn; 4 Živorad Stanojević, zem., rođ. 1922, [s.] Lipe, pošten, vredan; 5 Dragoljub Mladenović, zem., [s.] Landol, rođ. 1923 god., pošten, odan, malo lenj; i 6 Danilo Milošević, Rakovica, rođ. 1923. radnik, dreer, radio u ind. motora, hrabar, disciplinovan, pošten, lako se snalazi.

U jedinici III čete bilo je još tri člana od kojih je jedan na bolovanju, Radislav Janković, i Miodrag Ivković koji se izgubio, i to komandir, i treći Živojin Gajić, koji je dezertirao. U odredu se nalaze još dva člana koja njsu ni u jednoj jedinici a to je Radoljub Andrić, agit. prop,⁷ i rukovodioc Skoja Bogomir Cvetković.

Nalaze se izvan odreda članovi partije lcoji su u udarnim trojkama, i to Dušan Adžić, izbeg. iz Stojnika, koji je u Kosmaju; Drago iz Osipaonice i Grga se nalaze u Podunavlju, isto u udarnoj.

Jedinica III čete održala je 2 praktična i tri teoretska sastanka, čitah i prorađivali rad par. u vojsci i direktivno pismo; pored toga i istoriju par. (Boljševika).

⁷ Bio je zadužen za agitaciono-propagandni rad u jedinici.

Politički rad se razvijao kao i u drugim četama. [Održane su] 4 političke konferencije na -kofjima] je govoreno isto što je i u drugim četama; tako i po vojnom; održano 5 vojnih časova i praktično svaki dan, kao što je rečeno, sve su čete radile po istom planu zato što je postavljena koordinacija rada između štaba i partije, to se vidi iz izveštaja zamenika pol. komesara, samo što je druga četa imala više samoinicijative.

Politički rad u narodu vrlo malo, skoro ništa, sem pojedinačnih razgovora, razlog: duboka konspiracija i zbog kratkoće vremena, recimo neka konferencija uveče, ali kratka noć [a] drugi pokret, mora [se] sve na brzinu; poslednjih dana imalo je prilike da se održi zbor u vezi sa borbama koje smo imali ali opet veća opreznost i rad seljaka je onemogućio; politički rad u četama: kao što se gore vidi dosta se postiglo sa obzirom na izvesne teškoće; učestvovanje na četnim konferencijama od strane pol. komesara odreda kao njegovog zamenika je bila obaveza; održani su četni sastanci po svim četama; uspeh dosta dobar.

3) Kulturno-prosvetni rad isto tako u poslednje vreme sve više se oseća, formirane su po četama diletantske grupe, pevački horovi i obrazovani analfabetski tečajevi, u ovome najviše učestvuju Skojevc.

4) Rad Skoja dosta se razvija po svim četama, formirani su aktivisti: u I četi ima članova aktiva 7, u II četi 6 i III četi 10 članova aktiva. Radili su: referat Skoja, čitah omladinci i borci.

5) Akcije (borbe)⁸ koje smo imali tri borbe i to prva u Duboni 24 maja uveče, vere ..⁹ u Duboni pohvatamo neke stražare, poskidamo ih gole i najurimo kući i odemo da predammo između Dubone i šepšina, u šumi. u 2 časa. 25 [maja] po podne naši stražari primete kolonu koja se kreće malo desno od nas, ali blizu šume, Odmah smo bili pripremljeni za borbu. Oni skoro prođu naš logor i mi se dogovaramo da ih napadnemo. U tom međuvremenu oni se okreću prema nama i streljački stroj već je pošao. Mi izlazimo na položaj, tj. iz šume, i oni nas primetiše, opale nekohko pušaka, mi odmah izvršimo juriš, pošto smo imali bolji položaj pa nismo imali šta da se mislimo; borba je trajala pola sata, u stvari nije borba već hvatanje, tu zarobimo 25 i 6—7 ubijemo, iziđemo na položaj bolji i odmah počnemo sa saslušanja-

⁸ i ¹⁰ O dejstvima Kosmajskog NOP odreda vidi tom I, knj. 20, dok. br. 154

⁹ Tako u originalu.

njima. Po izkazu mobilisanih, imali su 2 iz Kloke koji su ih terorisali i jedan iz Šepšine, isto tako, i u tome uhvatimo seosku stražu u šepšini, koji su bili blizu nas, njih tri od kojih je jedan dražinovac. Njih 4 odmah streljamo a one ostale svučemo, tj. promenimo odela i obuću, pa uveče pustimo kući.

Uveče stigla nekakva jurišna brigada koja se nalazila u Popoviću i M. Požarevcu i stvarno izvrši juriš, ali bez uspeha jer smo ih mi dočekali i najurili na drugi kraj sela. Tu im ubijemo 3 i zarobimo 4, od kojih jednog streljamo kao aktivca — seljaka iz Koračiće. Sve u svemu, zarobili smo 35 pušaka i 7—800 metaka; na našoj strani jedan ranjen, i to slučajno od naših.

3-VI. Drugu akciju koju smo imali u Drugovcu,¹⁰ odnosno na putu Drugovac—Suvodol, dobijemo obaveštenje da će četnici da dođu u Suvodol oko 2 časa po podne na ručak. Mi odmah rešimo da im napravimo zasedu, tako i učinimo, pošto smo bili blizu, ali seoska straža iz Drugovca javi im da ide neka vojska, oni izgleda nisu verovali da su to partizani ali radi opreznosti pošalju jednu patrolu od 4 čoveka da izvide i tako naiđu na nas, pitaju ko je tamo, mi im odgovorili da smo četnici, oni dođu blizu nas, mi pozovemo na predaju. Jedan koji je bio pred sam naš mitraljez morao se predati, ali druga trojica počnu da beže, a jedan koji je imao mašingever počne da daje; otpor [i on je] odmah pogođen iz puške druga Bože, i još dva druga, koji su ga gađali, sva trojica su imali pogodak. Oni dva pobegnu zahvaljujući nekim kolima seljaka koja su momentano bila tu. Uhvaćeni je streljan pošto je iz Ratara, a onaj koji je poginuo sa geverom, aktivan četnik sa velikom kosom, a brat nekog poručnika koji je isto komandant četnički, isto u ovoj okolini. Sa geverom zarobljeno je metaka oko 70. Posle 2 časa, odnosno odmah pošto smo ja i drug Banovac napisali ono pismo, naišli su 6 konjanika četnika koji su bili dočekani od naše zasede, poskakali sa konja i pobegli glavom bez obzira. Konje smo zarobili sa sve jahaćim priborom, jedan je poginuo, sedlo smo uzeli za potkivanje opanaka, a konje smo pustili pošto nije smeo niko da ih primi, neki su već otišli svojim gazdama jer su ih četnici rekvirirali.

4-VI. Treća borba, odmah sutradan, oko 10 časova pre podne, između Selevca i Drugovca primetila se jedna kolona i jedan streljački stroj, njih oko 100—120, nas nisu videli; mi se rasporedimo i dočekamo četnike, na prvi pucanj mi izvršimo juriš sa kose u jarugu gde se oni, nalazili. i za pola sata bilo je sve gotovo, poginulo 6 mobilisanih seljaka i je-

dan bradonja, a zarobimo 25 mobilisanih i dva stara četnika sa kosom od pola metra dužine, njih smo streljali po saslušanju koje je Banovac uzeo, a seljake puštili kući. Bilo je dosta ranjenih po iskazu seljaka koji nam pričaju, jer po završenoj borbi mi smo ih gonili preko Selevca. Ručali [smo] u selu, potom izišli iz sela na položaj gde smo vodili borbu radi pretresa terena i ostali do mraka, gde smo u tom međuvremenu uhvatili vezu sa drugom Srbom, i krenuli na večeru u Selevac, pre mraka, sa pesmama kroz selo.

U ovoj borbi zarobljeno je oko 25 pušaka i jedan puškomitraljez, i to baš od ona dva četnika koja su zarobljena. Municije nije mnogo zarobljeno jer nisu mnogo ni imali, oko 300 metaka. Na našoj strani nije bilo mrtvih ni ranjenih drugova, kako u ovoj borbi tako i u onoj u Dmgovcu.

Odjek ove borbe je ogroman, kako po nas tako i po narod ovoga kraja, vidi se iz toga kada smo prolazili kroz Selevac, kako danju tako i uveče, izišlo iz kuća muško i žensko, malo i matoro sa buketima ruža.

Naši partizani su se kočoperili, svaki na svoj način, a naročito puškomitraljesci, kojih je bilo preko dana 7 na čelu, sa komandantom, i mašingeverom, a uveče je bilo svega 10 automata, sve je to bilo okićeno sa ružama, pa i oni koji su nosili 2 puške; bili su zadovoljni i ponosni, sve pokazuju da su to zarobili od četnika.

6) Opšte stanje odreda je, u upoređenju od prošloga pisma, na zavidnoj visini. Moralno i borbeno stanje odlično, političko dobro. Vojničko isto dosta dobro, zdravstveno isto dobro, obuća i odeća dobra, ishrana dobra.

Štab odreda, odnosno komandant¹¹ i zamenik¹² sve bolje, politkom odreda¹³ dobro, kao i njegov zamenik, mada sve još nije prebrođeno, ali svi izgledi su da će se prebrodi. Tako i rukovodstva četa, postepeno se stabilizuju i postaju sve bolji. Sve u svemu, kristalisanje odreda dovelo je do velikog poleta u svim pitanjima, kao i streljanje dva partizana a to je Toške, kao dezerter, i jedan Lipljanin koji je streljan zbog krađe jednog sata. Sve ovo je dobro primljeno kako u odredu tako i u narodu.

¹¹ U to vreme vršilac dužnosti komandanta Kosmajskog NOP odreda bio je Dragoljub Stefanović.

¹² Rista Karović

Sleva Stajić. Poginuo avgiista 1944. u borbi protiv nedićevaca i četnika iznad s. Kamendola (kod Grocke) kao politički komesar Kosmajskog NOP odreda (tom I, knj. 20, dok. br. 158, objašnjenje 61.)

Brojno stanje odreda je sada 116, u udarnoj, u trojka-
ma 6 (2 na bolovanju) i 2 po poslu van čete, svega*-124 bor-
ca. Naoružanje: 7 p. mitraljeza, jedan-gever, svi puške, i ne-
što rezerve.

Drugovi, ukoliko ovaj izveštaj nije kako treba vi mi pi-
šite o nedostacima:

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Drugar, pozdrav
Ljubomir Ivković

BR. 49

UPUTSTVO POLITIČKOG KOMESARA ZAPADNE GRUPE NOP ODREDA 6. KORPUSA NOVJ OD 6. JUNA 1944. POLI- TIČKIM KOMESARIMA POSAVSKOG, DARUVARSKOG I BI- LOGORSKOG ODREDA O ORGANIZACIJI KULTURNO-PRO- SVETNOG RADA¹

ŠTAB ZAPADNE GRUPE
N.O.P. odreda VI. korpusa NOV.
JUGOSLAVIJE
Broj: 290
Dana: 6/VI 1944 g.

Politkomesara Posavskog NOP Odreda
Politkomesara Daruvarskog NOP Odreda
Politkomesara Bilogorskog NOP Odreda

Od Štaba VI. Korpusa NOV i PO Jugoslavije K. br. 346
od 28. V. o. g. primili smo sledeće:²

Kulturno-prosvjetni rad jeste moćno oružje Narodno-os-
lobodilačkog pokreta. To oružje je tim značajnije što su naši
narodi živjeli vjekovima u robstvu i tami. Prosvjeta je bila
pristupačna samo imućnim. Takvu prosvjetnu politiku vodili

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 14—7,
k. 1607.

- Taj dokumenat redakcija nije pronašla.

su vlastodržci ne samo bivše Äuströ-Ugarske monarhije već i velikosrpski režimi. Njihovi su razlozi isti. Oni su svoju vladavinu zasnivali na političkom zaslepljivanju narodnih masa, na raspirivanju nacionalne mržnje itd, a to je moguće postići, po njihovom računu, ako drže narode u mraku. Ne može se reći da nisu imali izvjesnih uspjeha. Iz narodne bijede, političke pasivnosti i neprosvjećenosti crpili su svoju snagu i opstanak. . . . *

Kulturno-prosvjetni rad u NOP, a napose u našoj vojsci i odredima, jeste snažna poluga za politički rad u našim jedinicama. Iako su naši drugovi politkomesari toga svjesni, ipak kulturno-prosvjetni rad u našim partizanskim odredima daleko zaostaje iza kulturno-prosvjetnog rada u brigadama, iako ni u njima nije na potrebnoj visini. Drugovi komesari još uvijek ne shvaćaju da su oni odgovorni za kulturno-prosvjetni rad i da im je to, kako smo gore rekli, moćno oružje za politički rad uopće. Iako u nekim našim odredima postoji organizovan kulturno-prosvjetni rad, kao na pr. u Bilogorskom, njega se ne gaji, on se ne proširuje i zato ne daje one rezultate koje očekujemo. .

U većini naših odreda kulturno-prosvjetni rad je potpuno zapostavljen i smatra se od strane naših politkomesara drugostepenim. Naši drugovi misle ako imaju u nekoj jedinici glazbu, ili ako neka grupa drugova znade recitacije ili koji skeč, da je to dovoljno da se u izvještaju napiše „radimo na kulturno-prosvjetnom polju“.

Imajući na umu da u ovim danima, pred slom njemačkog fašizma, pred našim odredima stoje krupni i veliki zadaci i da njihovo djelovanje i rad imaju ogromnu važnost i značaj u borbi našeg naroda za oslobođenje, naši drugovi komesari odreda moraju se ozbiljno pozabaviti pitanjem kulturno-prosvjetnog rada u jedinicama. Kulturno-prosvjetni rad mora biti organizovan. Njemu se ne smije, kao što je to do sada bilo u našim odredima, pristupiti neodgovorno i neplanski. Da bi se kulturno-prosvjetni rad u našim jedinicama podigao na potrebnu visinu treba:

- 1.) Organizovati kulturno-prosvjetne odbore u svakoj četi, a posebno u bataljonu. Svaka grupa, vod ili četa koja djeluje samostalno dulje vremena mora imati svoj kulturno-prosvjetni odbor. .

- 2.) Kulturno-prosvjetni odbor sačinjavaju 3—5 drugova boraca dotične jedinice. Oni održavaju redovito sastanke na kojima zaključuju kako će se i na koji način raditi za određeno vrijeme, do sledećeg sastanka. Svaki od njih zadužen je za jedan sektor rada. Jedan za recitacije, jedan za pjeva-

nje, jedan za skečeve i t. d. Oni imaju svoga sekretara koji 0 radu odbora podnosi izvještaj svome komesaru.

3.) Politički komesar mora redovno održavati sastanke sa kulturno-prosvjetnim odborom, davati drugovima uputstva i pomagati ih da provedu ono što se pred njih postavi.

4.) Kulturno-prosvjetni odbor bataljona sačinjavaju po dva druga iz svake čete, t. j. iz kulturno-prosvjetnog odbora čete. Oni se također sastaju redovno, vode računa o kulturno-prosvjetnom radu za cio bataljon, njima daje uputstva i pomaže ih komesar bataljona.

Ovdje je, [u] organizovanju kulturno-prosvjetnih odbora, važno da naši drugovi komesari odreda, bataljona i četa shvate da su kulturno-prosvjetni odbori njihovi pomoćni organi i jedino na taj način mogu kulturno-prosvjetnim radom obuhvatiti celu jedinicu, sve drugove.

U kulturno-prosvjetne odbore treba da uđu najbolji borci, koji imaju volje za takav rad i učenje i koji su dovoljno odgovorni. U takav odbor može da uđe (u četni'po jedan polit-delegat, u bataljonski po jedan komesar čete). Ti drugovi mogu i trebaju da budu u isto vrijeme i sekretari dotičnog odbora.

Ako pravilno organizujemo kulturno-prosvjetni rad u svakoj jedinici, onda će u njemu učestvovati svi borci, a ne pojedinci i grupe kao što je to bio do sada slučaj. Svi naši borci treba da se uče i da znadu pjevati sve naše borbene pjesme, isto tako svi treba da učestvuju na svakom sektoru kulturno-prosvjetnog rada.

Ako u jedinici ima nepismenih drugova, treba preko, kulturno-prosvjetnog odbora organizovati učenje pismenosti za te drugove.

Važno je da svaka naša jedinica i grupa koja dieb'ie samostalno ima organizovan kulturno-prosvjetni odbor, jer će se jedino na taj način organizovanim kulturno-prosvjetnim radom, moći govoriti o kulturno-prosvjetnom radu.

Na taj način postići ćemo da naši borci intenzivno i svakodnevno uče i rade, a u isto vrijeme politički rad u jedinicama samim tim biti će bolji i masovniji. Na taj način postići će naši komesari ono što nisu mogli postići do sada, jer nisu tome važnom radu prišli dovoljno ozbiljno i odgovorno, iako su svjesni njegove dužnosti.

Prednje Vam se dostavlja na znanje i na tačno izvršenje. Politkomesari odreda trebaju pristupiti organizaciji kulturno-prosvjetnih odbora kako je to navedeno pod tačkom 1, 2 i 4 ovoga uputstva. Samo ako se budemo ovako pridr-

žavali i budemo radili na ovakav način kako je to gore iz-
nešeno, kulturno-prosvjetni rad doći će do izražaja, a ako se
ne budemo ovoga pridržavali, i ne budemo shvatili značaj
kulturno-prosvjetnog rada, nikada neće biti na onoj visini
na kojoj bi trebalo da bude.

, Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

M. P.

Politički komesar:
Stojan Divić

BR. 50

**IZVEŠTAJ POLITKOMESARA 12. DIVIZIJE OD 8. JUNA
1944. POLITIČKOM KOMESARU 6. KORPUSA NOVJ O MO-
RALNO POLITIČKOM STANJU U JEDINICAMA DIVIZIJE
OD 10. MAJA DO 1. JUNA¹**

STAB XII. DIVIZIJE
Narodno-oslobodilačke vojske
JUGOSLAVIJE
K. broj: 389
Dana 8/VI 1944 g.

Dvadesetdnevni politički
izvještaj za vrijeme od
10. maja do 1. VI dostavlja

POLITKOMESARU VI. KORPUSA NOV I POJ

Opći pregled

U toku prvih dana ovog izvještaja naše su jedinice dje-
lovale na sektoru Ravne Gore i Papuka, to jest gdje su se
našle neposredno poslije neprijateljske ofenzive, a zatim na
sektoru Požeške kotline od Velike do Kutjeva, na svim sek-
torima Dilja, te s jednim bataljonom na sektoru Orahovice.²

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII reg. br. 14—2,
k. 482.

² i ⁵ Vidi tom V. knj. 28, dok. br. 49: izvještaj Štaba 6. korpusa
NOVJ od 13. juna 1944. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o dej-
stvima od 28. aprila do 31. maja.

Gotovo cijelo vrijeme naše su jedinice vodile borbe de[eiiziviioga] karaktera, izuzev napad na Jakšić, dva napada na vlak, te nekoliko napadačkih akcija postavljanjem zasjeda. Izuzev jedne zasjede, ni jedna akcija nije uspjela ih barem u cijelosti- uspjela, niti su nas rezultati zadovoljili. U ovom razdoblju imah smo dosta teške gubitke, oni su utoliko teži što je ponovno broj vojnih i političkih rukovodioca, koji su izbačeni iz stroja, dosta velik. 29. maj bio je za nas težak udarac uslijed neuspjele akcije na vlak 29. maja³ kada je akcija propala ushjed neizvršavanja naređenja od strane Štaba XII. U. B. odnosno njihovih jedinica, i uslijed upadanja u обруч naše Osječke brigade.- Naši gubici iz ovog perioda jesu 113 ranjenih, 39 mrtvih i 82 nestala. Od ovog broja nestalih oko 25 već se vratilo, od 15 do 20 uhvaćeno je od neprijatelja, što živi, što ranjeni ili mrtvi a da to nismo znali. Broj mobiliziranih u ovom razdoblju daleko je manji nego broj gubitaka — svega 114 je novih.

Koncem mjeseca maja pojavio se nešto veći broj dezertera i to uglavnom u našoj Osječkoj brigadi. Taj broj dostiže oko 20. Izuzev nekolicine svi su pobjegli svojim kućama. Ovo su uglavnom ili novi ili oni koji su prije služili u neprijateljskoj vojsci (u Osječkoj brigadi nalazi se oko 50% takvih koji su još nedavno bili u domobranima, gestapovcima, zdrugovima itd). Osnovni je razlog dezterstvu bež sumnje još nedovoljan politički rad s njima, to jest nismo ih uspjeh ubjediti u potrebu borbe. Ovome su uveliko pridonijeli ubacivači alarmantnih vijesti o »novoj ofenzivi«, o tenkovima »koji već kreću na nas«, o navodnom našem povlačenju sa sektora Slavonije itd. Ovakve su vijesti uglavnom bile ubacivanje iz pozadine na čijem su se sektora nalazile naše jedinice, a koja nije naročito prijateljski naklonjena nama. Također su krivo tumačeni sa strane nekih dragih iz pozadine (navodno iz Breznice) momenti, novog pozdravljanja (to je neprijatelj iskoristio kao tumačenje povratka na staro), zatim su se čuli glasovi da ne smijemo napadati kralja i jugoslovensku izbjegličku vladu. Na sve ovo upozorili smo odmah komesare da, i kako, treba pravilno reagirati na ove pojave i kako treba objašnjavati. Da uklonimo dezterstvo i pojave samovolje mi smo postavili pred sve naše rukovodioce kao jedini izlaz pojačanje političkog, rada, stalno ubjeđivanje, rad s kolebljivim elementima i primjena sveg našeg tumačenja u život. Tako ćemo ukloniti ovu pojavu.

³ Reč je o akciji koju su izvršile jedinice 12. divizije na prugu Zagreb—Beograd na sektora Perkovci—Striživojna, kojom prilikom su pretrpele"ogromne gubitke. Opširnije o tome vidi tom V, knj. 28, dokl br. 49. str. 225 i dok. br. 57, str. 269)

U toku ovih dana u sastav naše Divizije došla je i 12. Udar na Brigada koja je delovala oko 6 mjeseci u Bosni.⁴ Tako da u sastavu imamo sada tri Brigade. Dolaskom u sastav divizije i treće brigade naša se je divizija i kvalitativno i kvantitativno ojačala. 12. Udar na nije došla u naš sastav onakova kakvu smo ju zamišljali. Donijela je sa sobom, zahvaljujući odsustvu borbi u Bosni, pomanjkanje borbenosti, nečvrstinu, neodlučnost. Zahvaljujući pomanjkanju stalne pomoći i kontrole kao i rukovodstva višeg štaba, donijeli su sa sobom labavu disciplinu, neodgovornost. I prvo i drugo odrazilo se i kod boraca i kod rukovodilaca, kod ovih zadnjih u većoj mjeri. To se odrazilo u borbama na Dilju⁵ prah dana kada su olako izgubili 4 puškomitraljeza, kada su gotovo bili iznenađeni, to se odrazilo u akciji na vlak kada su se bez naređenja povukli, i kada su pojedinci na svoju ruku mijenjali zapovijesti. To se odrazilo na zasjedanju sa svim rukovodiocima Brigade.

Stanje u našim jedinicama kako vojno tako i političko ne zadovoljava. U odnosu prema periodu prošlog izvještaja⁶ stanje se i vojnički i politički popravilo. Rađeno je, neprekidno, to jest svakodnevno, po svim nedostacima koji su se očito pokazali u toku mjeseca aprila kao i za vrijeme neprijateljske ofanzive. Neki od ovih nedostataka već su gotovo uklonjeni a neke uklanjamo.

Opća ocjena situacije, to jest pregleda naše divizije mogla bi se ocijeniti kao nezadovoljavajuća, ali mali napredak koji se opaža i u 18. i u Osječkoj brigadi, a velike mogućnosti da i 12. U.B. postane u najkraćem vremenu jednako borbena kao prije, garancija su sigurne vjere i pouzdanja u cijelu Diviziju kao cjelinu.

U toku ovih 20 dana izdignuta su preko 45 rukovodioca na veće dužnosti (od voda do brigade a od toga polovica bataljonskih rukovodioca).

Obaveštajni oficir naše Divizije ozdravio je i vjerujem da ćemo i na ovom sektoru krenuti naprijed. Informativna služba još uvijek uopće ne zadovoljava.

Stanje naše divizije je tako da usprkos svih nedostataka i propusta naše su jedinice u stanju izvršiti dobiveni zadatak našeg višeg Štaba.

Veoma vdžan momenat u toku ovih dvadeset dana jeste promjena u rukovodstvu naše divizije. Dolazak na položaj

⁴ Vidi AVII, reg. br. 8—9, k. 893: sekcija sa ucrtanim prebacivanjem 12. brigade iz Bosne, sa sektora Majevice, preko Save, u Slavoniju 16. maja 1944. godine.

⁵ i ¹³ Vidi dok. br. 25. .

komandanta Divizije druga majora Demonje⁷ vjerujem neće oslabiti Diviziju. Odnos koji vlada u našem Štabu jest takav da daje puno nade da može služiti kao primjer ostalim našim štabovima. Vlada puno drugarstvo i ljubav koja, vjerujem, ne prelazi u familijarnost, jednako tako vlada i puna kolaboracija. Ima jedan momenat kojeg ćemo nastojati da što prije nestane. Opažam da drug komandant ne osjeća se dovoljno samostalan, sklon je da gotovo po svakom pitanju ima podršku i oslon nas ostalih članova štaba. To je po svemu kako izgleda rezultat jedino situacije u kojoj se sada nalazi, to jest da je sada rukovodilac mnogo veće i složenije formacije nego što je bio pred par dana. To se osjeća kod njega također i u želji da ima stalno jedinicu, to jest sve brigade na okupu. Radi svega ovoga izgledalo je na oko da se više ističem ja kao komesar nego drug Demonija kao komandant. Međutim, pitanje komandanta mi smo već nekog puta U toku mjeseca pravilno postavili pred naše brigade i bataljone i vjerujem da će uskoro, uz pomoć cijeloga štaba i moju lično, drug se Demonja osamostaliti u punoj mjeri. Inače pokazuje punu upornost u sprovođenju bilo naših zajedničkih odluka, bilo naređenja višeg Štaba i, kako rekoh, čvrsto sam uvjeren da će u najskorije vrijeme u tome pogledu biti stanje u našem štabu primjerno i uzorno, a jednako tako i položaj komandanta kao stvarnog rukovodioca Divizije.

Politički rad i situacija u jedinicama

Politički rad u svim našim jedinicama odvijao se po planu predviđenom od strane druga komesara Korpusa.⁸ Istovremeno uspjeli smo da započnemo i sa prorađivanjem plana druga komesara GŠH⁹ tj. prorađivanjem prve teme. Ona još nije prorađena ah ima puno izgleda da će biti jer smo postavili da po nekoliko puta bude prorađivana i da se temelji, što je više moguće, na bazi diskusije. Neposredno pred završetak izvještaja dobili smo i deklaraciju i odluke III Zasedanja Zavnoha¹⁰ i poduzeli smo sve da ovo, uz odluku II zasjedanja Avnoja,¹¹ bude glavni materijal za prorađivanje

⁷ Nikola, narodni heroj. Poginuo septembra 1944. u Slavenskoj Požegi, kao komandant 12. divizije (tom V. knj. 28, str. 270).

⁸ Tada je politički komesar 6. korpusa NOVJ bio Vlado Janić.

⁹ Rade Žigic

¹⁰ Treće zasjedanje Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske održano je od 8. do 10. maja 1944. u Topuskom. O radu i odlukama tog zasjedanja vidi knjigu: Drugi kongres KP Hrvatske, Kultura, Zagreb, 1949, str. 67 i 176.

s kojim moraju biti upoznati svi borci. Odluke III zasjedanja bit' će nam dragocjen materijal za rad u hrvatskim selima gdje sada djelujemo. Uz ovo prorađuje se tekući materijal. No sve skupa još uvijek ni izdaleka ne zadovoljava i čini mi se da ćemo mnoga pitanja mnogo lakše prebroditi nego da u kratkom vremenu, podignemo političku svijest na onu razinu na koju želimo. Ovome je uzrok u veliko pomanjkanje vremena t. j. stalne borbe i pokreti, s jedne strane, a s druge još uvijek, radi stalnog dolaska novih, nedovoljna zainteresovanost za politički rad. A konačno i neumješnost naših političkih rukovodilaca kod prorađivanja materijala. Odlučili smo da i na ovom radu uveliko koristimo brošuru druga Kalinjina.¹²

Nešto više ljubavi kod rada, nešto više odgovornosti i upornosti kod sprovađanja odluka, direktiva i uputstava, nešto više poleta i topline kod rada, poboljšanje odnosa prema borcima, nešto više iskrenosti kod naših rukovodilaca uspjeh smo postići. Međutim, još uvijek ne ono što smo si postavili kao zadatak i cilj. Jednako smo tako donekle uspjeh postaviti pitanje kontrole. Provjerka se vrši, ali ako nema stalnog ukazivanja na njezinu potrebu onda se opet prestane s njom. Uopće je primjećeno da gotovo kod svih i vojnih i političkih rukovodilaca kako nižih tako i viših potrebno je stalno gurati i ukazivati. Još uvijek nismo u stanju da jednu stvar pustimo petnaest dana bez provjerice i da stanje bude zadovoljavajuće.

Činjenicu da u našoj diviziji imamo takmičenje za najbolju brigadu nisu znali iskoristiti naši brigadni rukovodioci, a jednako talco ni ruži. Iako daleko veće interesovanje nego pred mjesec dana, iako duh se takmičenja razlikuje od prošlog mjeseca — još uvijek nije ono što želimo. Ovdje je razlog neshvaćanje takmičenja. Mnogi su shvatili da je osnovno postignuti rezultat u borbi ili pak najveći broj izdanih novina, ili pak najbolje prorađeni materijal. Rijetko je tko shvatio takmičenje kao rezultat svega, postavljeno je takmičenje gdje će svaki borac opominjati drugog ako ne pozdravi desetara, itd. Jednom riječju nismo postigli rezultat željeni iako se opaža napredak. Drugi je razlog što naši rukovodioci, poglavito komesari, ne znaju postaviti stvar, tako da smo osim opširnih nekoliko pisama prešli i na usmeno objašnjavanje kako provodati takmičenja do najmanje sitnice.

U borbama 29. maja izgubili smo komesara Osječke brigade, druga Stevu Vješticu. Na njegovo mjesto vašim odob-

¹² Mihail Ivanovič Kalinin: »O masovnom partijskom radu« (Bibliografija NOR-a, b. j. 5389—5414).

renjem postavili smo Grozaj Marijana, komesara I. Bataljona 18. Brigade.

Komesari brigada zadovoljavaju. Kod 18 Brigade za popravljavanje stanja veliki udio ima komesar Brigade,¹³ koji je veoma marljiv i mnogo se trsi da se stanje popravi. Inače mislim da ima malo nezdrave samouvjerenosti kod njega. Drug se Grozaj¹⁴ nije snašao još, ali ima izgleda da će uskoro prebroditi. Za ovu dužnost posjeduje stvarno znanje. Komesar 12. Udarne brigade,¹⁵ koliko sam uspio da sagledam, čini mi se, usprkos greške koju je počinio prilikom akcije na vlak, u stanju je da zadovolji na svom položaju.

Komesari bataljona nisu još svi zadovoljili. Osim toga imamo sada novih komesara koji su prije bili politrukovi-dioći četa i treba neko vrijeme da uđu u svoj posao. Govorili smo s njima i gotovo svi novi sa našom pomoći zadovoljit će. Jednaka je situacija i kod naših komesara četa od kojih imamo 9 novih, koji su prije bili delegati. Sa delegatima stojimo slabo. Do sad još nisam imao priliku da lično im dam pomoć iako sam si to postavio u zadatak.

Uvjerenje u sigurnu našu pobjedu vlada gotovo svom masom naših boraca.

Situacija u našim jedinicama: Kod 12. udarne brigade, kako sam već spomenuo, osjeća se odsustvo iz Slavonije¹⁶ to jest odsustvo borbi i težih situacija. Međutim, jedno je sigurno da će u najkraćem vremenu upravo ova brigada biti jedna od najboljih. Starost boraca i rukovodioca uveliko su garancije za to. Inače upravo ova je brigada i dala najveći broj novih rukovodioca i još uvijek može da da. Sa konkretnim zadacima, i čim oni uvide šta tražimo od njih i kako gledamo na sve nedostatke i propuste koje imaju i koje su činili kako ovdje tako i u Bosni, situacija će u ovoj Brigadi iz temelja se izmijeniti.

Kod Osječke brigade, iako mlade, iako sastavljene iz tako različitih elemenata, iako je imala gubitke u kadrovima, ipak je situacija takva da ne treba da strahujemo. Nešto veći problem je ovdje kod Ruske čete, koja je, istina, najborbenija ali zato i najnedisciplinovanija. Ovdje ćemo dati punu pomoć Brigadi.

Kod 18 Brigade situacija se možda najvidnije popravila, kako u borbenosti tako i u političkom pogledu. Odnos ove brigade, odnosno boraca 'prema narodu (koji je inače bio najgori), vidno se izmijenio. Ona je u toku ovih dvadeset

¹³ Mato Jurčić

¹⁴ Marijan Grozaj, politički komesar Osječke brigade

¹⁵ Ivica Miličević

¹⁶ Vidi dok. br. 40, objašnjenje 4.

dana imala najbolje rezultate tako da je ponovno po drugi put osvojila zastavicu. Jednako je postigla i najbolje rezultate u političkom i kulturno-prosvjetnom pogledu. I moje je mišljenje da bi trebala postati udarna brigada.¹⁷

Stanje u našem Konjičkom divizionu također nije zadovoljavajuće. Prije svega objektivni razlozi (kao pomanjkanje konja) nisu dozvolili da ona postane borbena jedinica, već smo je uglavnom koristili kao izviđačku jedinicu i kao takova je u potpunosti zadovoljila. Političko stanje također nije najbolje iz razloga da je cijelo vrijeme divizion bio s komesarom koji je sam nekoliko puta tražio smjenjivanje jer sam je vidio da ne može zadovoljiti. Mi smo ga prije dvadeset dana i smijenili. Zamjenika' politkomesara uopće nije bilo. Mi smo postavili privremeno druga Komunardu dok ne nađemo iz naših jedinica podesnog druga. Sada još uvijek nemamo komesara u ovoj jedinici ali, zahvaljujući zamjeniku komesara, stanje se uveliko popravilo. Komandant Bobić mora imati jakog komesara odnosno zamjenika i upravo zato još nismo našli zamjenu za druga Komunardu. Odlučili smo voditi takvu politiku da stvarno stvorimo iz ove jedinice borbenu jedinicu a jednako tako i jezgro za buduću našu konjicu; ovome smo već i pristupili.

Također smo mnogo više pažnje posvetili dijelovima pri diviziji i ovdje se pokazuje napredak a postavili smo zadatak osposobiti mnoge od njih za rukovodioce što smo u mogućnosti obzirom na gotovo stalan dodir i blizinu.

U pogledu ove tačke ostala bi u mnogome situacija kao i u prošlom izvještaju¹⁸ samo s napomenom da se je pomalo stanje popravilo.

Sastanci i savetovanja poslije svake veće akcije održani su i sa štabovima i sa borcima, jednako tako i redovito.

Kulturno prosvjetni rad

U našim jedinicama pokazao se također mah napredak i na polju kulturno prosvjetnog rada. Još uvijek ima nerazumijevanja ne samo kod vojnih rukovodioca nego i kod politkomesara, još uvijek ne shvaćaju u dovoljnoj mjeri važnost ovoga rada. Ipak uspjeli smo formirati KPO tamo gdje ih nije bilo. Održano je preko 50 sastanaka s KPO-ima. Izdano je preko 50 četnih džepnih novina, 15 zidnih, održano 20 usmenih novina sa dosta dobrim rezultatom, 8 mitinga s naro-

¹⁷ Naredbom Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske od 1. oktobra 1944, Osamnaesta brigada je proglašena udarnom (Kronologija oslobodilačke borbe naroda Jugoslavije 1941—1945, Vojnoistorijski institut, Beograd, 1964, str. 949).

dom. Uspjelo se donekle naučiti 10 boraca čitati i pisati iako još uvijek je brojka oko 100 koji ne znaju. Što se tiče pjesme ona se češće čuje, ali u pogledu sporta, odnosno fiske, nismo postigli ništa, ali ni upornosti kod' ovoga nismo ma i najmanje pokazali.

Putem kulturno prosvjetnog rada pokušat ćemo postaviti mnoga politička pitanja i probleme, a jednako i vojnička.

Rad i zapažanja u narodu

Za ovih dvadeset dana naše su jedinice boravile u glavnom na sektorima gdje je žiteljstvo hrvatsko ili izmiješano. Stalne borbe i pokreti onemogućile su nam uži kontakt s narodom, tako da smo održali svega 8 mitinga. Narod ovih krajeva nije nam sklon (mislim sela požeške kotline od Vehke do Kutjeva). Postavili smo zadatak svim brigadama, odnosno komesarima, da odmah po dolasku u selo pronađu kontakt s okružnim komitetima, s kotarskim i opštinskim, s narodnooslobodilačkim odborima, s antifašističkim organizacijama kako bi odmah bih upoznati sa situacijom u tom kraju i kako bi zajedničkim naporima doprinijeli osvješćivanju naroda i pridobijanju za našu borbu. Ova veza, na žalost, nije bila najbolja, i ponovo smo postavili ovu stvar pred drugove. U zadnje vrijeme opazilo se da iz mnogih ovih sela otišli su mnogi, pa čak i odbornici, neprijatelju. Ovo je svakako rezultat nedovoljnog političkog rada u tim selima a s druge strane činjenica da neprijatelj ima inicijativu i vojničku i političku, tj. propagandu u svojim rukama, da se pomoću čerkeza služi terorom i zastrašivanjem, tako da je otišao neprijatelju velik broj i onih koji nisu simpatizeri ni okupatora ni ustaša. Uzeli smo si za zadatak da lično doprinesemo i u razgovorima sa seljacima učvršćenju i uubjeđivanju. Istovremeno poduzeli smo sve da otklonimo ma i najmanji nepravilan postupak prema narodu i u tom također po malo uspijevamo.

Ishrana, obuća i odjeća — zdravlje

Ishrana je djelomično na kazanima a dijelom po kućama. I u jednom i u drugom slučaju zadovoljava. Obuća i odjeća je veoma bolna pitanje. Broj bosih povećao se i imamo ih preko 400. Jednako tako veoma slabo stojimo i sa odjećom i rubljem.

Zdravlje je drugova u glavnom dobro. Imali smo 4 slučajeva tifusa ali je zaraza odstranjena. Sama higijena nije za-

dovoljavajuća i sa strane komesara, počam od mene, nije se mnogo pomoglo našim referentima saniteta. Sazvali smo konferenciju referenata i njihovih zamjenika u svrhu poboljšanja.

Rad štabova

Štabovima naših brigada i bataljona. davali smo punu pomoć. To je bilo potrebno dati 18. i Osječkoj brigadi radi stanja koje je vladalo u ovim našim jedinicama, a to je bilo naročito potrebno dati 12. brigadi koja je došla s mnogim slabostima u sastav Divizije, a naročito sa slabostima koje su se očitovale kod štabova, počam od Brigade do gotovo svih bataljona. Jednako tako morah smo dati punu pomoć i obzirom na velik broj novih mladih rukovodioca. Čim smo došli u kontakt s 12. udarnom odmah smo održali sastanak i s Brigadom i posebno s bataljonima. Već smo na tom sastanku uočili pravo stanje u Brigadi, a u mnogome koristile su nam borbe koje je Brigada imala dva tri dana ranije¹⁹ dok još nismo bili u vezi. Uočili smo im sve nedostatke a jednako i uzroke, to jest od kuda dolaze ti nedostaci. Postavili smo im ozbiljno što se traži od naših jedinica danas, šta se traži od naših rukovodioca. Opširno, tačku po tačku, pretresali smo sve i ukazali im. Međutim nezdravo stanje koje je bilo između Brigade i 11. Divizije u Bosni,²⁰ zatim izvjesna samostalnost a bez pomoći, dovela je da ni štab Brigade ni bataljoni nisu još uvijek shvatili dovoljno ozbiljno cijelu stvar. Trebalo je da Brigada prođe još neke borbe i da svi nedostaci i greške izađu na vidjelo. Tako je i bilo, i tek kada je njihovom krivnjom propala akcija i koštala nas 64 izbačena iz stroja i kada im je ponovno ukazano koji je razlog tim nedostacima gotovo svi su shvatili. S puno vjere gledam u sve štabove Brigada. Kod štabova bataljona situacija se nije mnogo promijenila od zadnjeg izvještaja. Veliki dio članova bataljona je nov i tek sada podignut na ove položaje, lako mnoge stvari ponovno se moraju postavljati.

Inače još uvijek i naši Štabovi Brigada i Bataljona ne pokazuju ma baš ni malo samoinicijative. Još uvijek nema dovoljno upornosti i odlučnosti. Pitanju naših bataljona posvećujemo najveću brigu.

¹⁸ Reč je o borbama 12. brigade 15. i 16. maja 1944. prilikom forsiranja Save i prelaza preko komunikacije Beograd—Zagreb. Opširnije o tome vidi tom V, knj. 27, dok. br. 187.

²⁰ Dvanaesta NOU brigada je bila u Bosni od početka novembra 1943. do 15. maja 1944 (vidi dok. br. 40, objašnjenje 4).

Zaključak

Stanje u svim našim jedinicama u toku proteklih dvadeset dana popravilo se, iako ne toliko koliko smo mi sebi postavili za zadatak. Vjerujemo da ćemo slijedeće dane i nedelje imati bolje rezultate.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

5. VI. 1944

Štab VI. korpusa
narodno-oslobodilačke vojske
Jugoslavije
Broj: 736_____
Dana: 15. VI 44 u sati

POLITKOMESAR
Otmar Kreačić

BR. 51

UPUTSTVO CENTRALNOG KOMITETA KP HRVATSKE OD
10. JUNA 1944. DIVIZIJSKOM KOMITETU 13. NO DIVIZIJE
O NAČINU OBJAŠNJENJA ODLUKA TREĆEG ZASEDANJA
ZAVNOH-a¹

CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE
Dana 10/VI. 1944

DIVIZIJSKOM KOMITETU XIII. DIVIZIJE
NOVJ

Dragi drugovi!

Nedavno su se u Hrvatskoj odigrala dva krupna i dalekosežna događaja. Na trećem je zasjedanju ZAVNOH proglašen saborom (najviši zakonodavni i izvršni organ u Hr-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 9—7, k. 913.

vatskoj),² a na konferenciji Narodnooslobodilačke fronte Hrvatske izabran je Izvršni odbor NOF. S tim u vezi šaljem vam slijedeće upute:

I

1. Treba razviti dobro pripremljenu kampanju objašnjavanja odluka trećeg zasjedanja ZAVNOH-a, koje su položile temelje ujedinjenoj demokratskoj federalnoj državi Hrvatskoj ravnopravnoj članici Demokratske Federativne Jugoslavije.

U cilju populariziranja tih odluka treba zajedno sa svim ostalim organizacijama Narodno-oslobodilačke fronte sazivati zborove, konferencije i manje sastanke, već prema prilikama u pojedinim krajevima. Pored toga treba organizirati razgovore pojedinačno, u pojedinim kućama i s manjim brojem ljudi i na tim sastancima na jednostavan i pristupačan način tumačiti veliki značaj odluka trećeg zasjedanja po sretnu budućnost Hrvatske i Jugoslavije. Taj način propagande voditi osobito u mjestima i krajevima gdje je uslijed pasivnosti ih nepovjerenja ljudi prema Narodno-oslobodilačkom pokretu nemoguće sazivati velike zborove.

2. Poduzeti sve potrebne mjere, da odluke trećeg zasjedanja ZAVNOH-a dođu u sva neoslobodjena sela i gradove i osigurati njihovo objašnjavanje. U hrvatskim krajevima koji još manje ili više stoje po strani borbe, naglašavati i objašnjavati da su položeni temelji slobodnoj i ujedinjenoj Hrvatskoj, u kojoj su Srbima osigurana ista prava kao i Hrvatima.

U srpskim krajevima, gdje još ima utjecaj velikosrpska klika, Draža Mihajlović i kralj Petar objašnjavati da odluke trećeg zasjedanja, koje ozakonjuju ravnopravnost Srba i Hrvata, postavljaju temelje sretnoj budućnosti Srba u Hrvatskoj.

Nacionalnim manjinama treba objašnjavati, da im demokratska ujedinjena Federativna Hrvatska zajamčuje slobodan nacionalni i kulturni život, ali da su one dužne da se s oružjem u ruci bore za takovu Hrvatsku.

3. Govornici i agitatori trebaju dobro proučiti sve odluke trećeg zasjedanja, kao i članke o tom zasjedanju u našoj centralnoj štampi, a naročito članke u Naprijedu.³

⁵ Treće zasjedanje Zemaliskog Antifašističkog viieća narodnog oslobođenja Hrvatske (ZAVNOH-a) održano je 8. do 10. maja 1944. u Topuskom. O radu i odlukama tog zn^edania "idi ^i. „Drugi kongres KP Hrvatske«, »Kultura«, Zagreb, 1949., str. 67 i 176.

³ Orcran Komunističke partije Hrvatske (Bibliografija NOR-a, b. j. 8604).

Sa zborova i sastanaka treba upućivati pozdrave pret-sjedništvu ZAVNOH-a.

Tom se kampanjom, u kojoj trebaju kao govornici u što većem broju učestvovati pristaše HSS, članovi Srpskog Kluba,⁴ vanstranački rodoljubi itd., ima postići:

a) Razbiti klevete raznih narodnih neprijatelja, počam od okupatora preko Mačeka do Draže Mihajlovića, da se Narodno-oslobodilački pokret bori za komunizam i sovjetizaciju. U odlukama trećeg zasjedanja ZAVNOH-a, koje su prožete duhom slobodarstva i demokratizma, jasno su istaknuti ciljevi Narodnooslobodilačke borbe:

b) Razbiti utjecaj Mačekove klike, gdje on još postoji, i pokrenuti pasivne i kolebljive hrvatske mase u borbu za ujedinjenu federalnu Hrvatsku i njenu izgradnju.

Razbiti velikosrpski četnički utjecaj na Srbe, gdje on postoji, i pridobiti ih za Narodno-oslobodilački pokret;

c) Pokrenuti kolebljive i neaktivne u borbu, proširiti i učvrstiti jedinstvo hrvatskog naroda u borbi za nacionalno oslobođenje i produbiti i učvrstiti bratstvo Srba i Hrvata. Time zadati smrtni udarac svim neprijateljima slobode Hrvata i Srba i cjepačima jedinstva;

d) Mobilizirati nove borce za N.O.V. i P.O. i osigurati prehranu vojske do nove žetve;

e) Podići ugled ZAVNOH-a kao najvišeg zakonodavnog i izvršnog organa Hrvatske, podići ugled i ojačati Narodno-oslobodilačke odbore kao. organe narodne vlasti.

Ako se ta kampanja dobro pripremi i izvede tako, da obuhvati najšire redove naroda, ona će zatalasati mase i izazvati nov polet narodno-oslobodilačkog pokreta i proširiti i učvrstiti jedinstvo narodnih masa.

II

U toj se kampanji na temelju saopćenja i proglasa II Izvršnog] O. [odbora] N.O.F. i članaka iz centralne štampe treba ujedno popularizirati Narodno-oslobodilačku frontu Hrvatske kao općenarodnu organizaciju, koja ujedinjuje sve anti-fašističke, demokratske i rodoljubive snage za nacionalno oslobođenje i izgradnju ujedinjene Federalne Hrvatske. Izvršni odbor N.O.F. Hrvatske treba popularizirati kao jedinstveno političko vodstvo hrvatskog i srpskog naroda i pozdraviti njegov izbor.

Ta kampanja može poslužiti i kao najbolja priprema za osnivanje odbora N.O.F. od seoskih do okružnih i oblasnih

⁴ Vidi dok. br. 45, objašnjenje 2.

odbora. U te odbore treba da uđu najbolji borci i viđeni prvaci svih stranaka i grupa kao i vanstranački rodoljubi. Odbori N.O.F. moraju počivati na najširoj masovnoj osnovi i biti stvarni izraz jedinstva sela, općine, kotara i t.d. Osnivanje tih odbora treba izvršiti prema uputama koje će za kratko vrijeme izaći u svoj našoj centralnoj štampi.

Izvještavajte nas redovito o toku i uspjehu ove kampanje.

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

M. P.

Drugarski pozdrav:
Andrija⁵

BR. 52

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 6. CRNOGORSKE NOU BRIGADE OD 10. JUNA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O ORGANIZACIONOM STANJU PARTIJSKE I SKOJEVSKE ORGANIZACIJE, POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU OD 15. NOVEMBRA 1943. DO 1. JUNA 1944. GODINE¹

ZAMJENIK
POLITIČKOG KOMESARA
VI Cr. Ud. brigade

CENTRALNOM KOMITETU KPJ —

Dragi drugovi,

Podnosim Vam izvještaj o dosadašnjem radu i stanju partijske organizacije u VI Crnogorskoj udarnoj brigadi od njenog osnivanja na dan 15 novembra 1943 g.² do juna mjeseca 1944 g.

⁵ Hebrang (vidi tom II, knj. 2, dok. br. 42, objašnjenje 5. knj. 12, dok. br. 255 i knjigu Mila Milatovića: Slučaj Andrije Hebranga, Kultura, 1952. godine).

¹ Original (pisan na mašini ćirilicom) u AVII, reg. br. 3—3/1, k. 398

- Brigada je formirana u s. Drijenku (kod Kolašina). O tome vidi tom III, knj. 6, str. 83, 86, 100. i 125.

ЗАМЈЕНИК
ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА
VI Цр.Уд.бригаде

ЦЕНТРАЛНОМ КОМИТЕТУ КПЈ

Драги другови,

Подносим Вам извјештај о досадашњем раду и стању партијске организације у VI Црногорској ударној бригади од њеног оснивања на дан 15 новембра 1943 г. до јуна мјесеца 1944 г.

VI Црногорска ударна бригада формирана је наредбом Штаба II Ударног Корпуса и ушла у састав III Ударне дивизије. У њен састав ушло је људство из одреда: Дурмиторског, Никшићког, Зетског, Ловћенског и Комског. Ловћенски Одред није могао послати предвиђено људство, те га немамо у саставу бригаде. Зетски, Никшићки и Дурмиторски одред упутили су до бро људство, мобилисано на добровољној основи, те је као такво доста погодно за политички одгој. Йудство Комског Одреда било је слабијег квалитета и више четнички оријентисано. Бригада је при оснивању бројила око 560 бораца, међу којима око 60 другарица. Наоружање је било доста слабо, услед недостатка аутоматског и тешког оруђа.

На војничким задацима које је бригада примала, показала је приличну борбеност и имала малих успјеха; њене прве акције биле су према четничким бандама, а почетком VI немачке офанзиве против немачко-четничких банди у Санџуку. За вријеме ове офанзиве осуђетила је намјере непријатеља у циљу продирања на ослобођену територију, у правцу Колашина и у садејству одредских јединица потукла непријатеља и нанјела му осјетне губитке.

Сталним партијским и политичким радом, бригада је организационо и војнички и политички учвршћена. Рад је био правилно постављен, имао је видних резултата у јачању политичке и војничке свијести код руковођица и бораца, што је сталним акцијама показивала.

22 јануара бригада је изашла из састава III ударне дивизије добила самосталан задатак, пребацивања на просторију Никшић-Грахово-Билу си-Велиње, у циљу разбијања четничких банди, које су оадје стекле војничку и политичку базу и спречаваље сваки наш додир са народом. Исто тако бригада је добила задатак пресијецања комуникације Никшић-Даниловград и комуникације Петине-Подгорица, проширивање слободне територије и потпмагања учвршћивања народно ослободилачке власти. Овај задатак је успјешно извршила у садејству XII Херцеговачке и II Далматинске бригаде, које су на ову просторију пребачене крајем фебруара и почетком марта. До оснивања Штаба Приморске Оперативне Групе II Ударног Корпуса, штаб бригаде је руководио овим операцијама. У акцијама око Грахова, Вилуса, Никшића, Даниловграда, Чева као и на комуникацији Петине-Подгорица извршила је успјешно своје задатке, а из ових акција добрим дијелом попунила своје наоружање иако је имала приличан број губитака.

ОРГАНИЗАЦИОНО-ПАРТИЈСКИ СЕКТОР:

Дужност Партијског руководиоца у бригади примио сам 23 новембра 1943г. Организација је била недовољно учвршћена. Рад у организацији није био редован. Партијски руководиоци и партијско чланство било је младо, без довољно иницијативе, снажљивости, са недовољно развијеним степеном личне одговорности, без довољно дисциплине и будности. Партија се није осјећала као руководиоц у бригади. Политички и теоретски ниво изградње био је низак. Осјећале су се последице недовољно партијног живота.

Пред партијском организацијом поставља се задатак отклањања ових недостатака и припремања бригаде за веће и теже задатке.

По обиласку организације, уочавају недостатака, рад је постављен плански у циљу што бржег отклањања недостатака и уздицања Партије у бригади на ниво свестраног руководиоца. Рад се почео правилно одвијати по свим секторима, а организацији је укаивана помоћ сталним обиласцима ћелија и комитета, као и писмено директивним путем.

Организација је у почетку бројила 84 члана Партије и 13 кандидата. Партијци су имали већином дужности политичких и војничких руководиљаца.

У циљу што бољег анализирања рада, исправљања уочених недостатака

VI Crnogorska udarna brigada formirana je naredbom Štaba II Udarog Koprusa i ušla u sastav III Udarne divizije. U njen sastav ušlo je ljudstvo iz odreda: Durmitorskog, Nikšićkog, Zetskog, Lovćenskog i Komskog. Lovćenski Odred nije mogao poslati predviđeno ljudstvo, te ga nemamo u sastavu brigade. Zetski, Nikšićki i Durmitorski odred uputili su dobro ljudstvo, mobilisano na dobrovoljnoj osnovi, te je kao takvo dosta povoljno za politički odgoj. Ljudstvo Komskog Odreda bilo je slabijeg kvaliteta i više četnički orijentisano. Brigada je pri osnivanju brojila oko 560 boraca, među kojima oko 60 drugarica. Naoružanje je bilo dosta slabo, usled nedostatka automatskog i teškog oruđa.

Na vojničkim zadacima koje je brigada primala, pokazala je priličnu borbenost i imala manjih uspjeha. Njene prve akcije bile su prema četničkim bandama, a početkom VI njemačke ofanzive protiv njemačko-četničkih bandi u Sandžaku. Za vrijeme ove ofanzive osujetila je namjere neprijatelja u cilju prodiranja na oslobođenu teritoriju, u pravcu Kolašina, i u sadejstvu odredskih jedinica potukla neprijatelja i nanijela mu osjetne gubitke.

Stalnim partijskim i političkim radom, brigada je organizaciono i vojnički i politički učvršćena. Rad je bio pravilno postavljen, imao je znatnih rezultata u jačanju političke i vojničke svijesti kod rukovodioca i boraca, što je stalnim akcijama pokazivala.

22 januara brigada je izašla iz sastava III udarne divizije, dobila samostalan zadatak: prebacivanje na prostoriju Nikšić — Grahovo — Vilusi — Velimlje,³ u cilju razbijanja četničkih bandi,⁴ koje su ovdje stekle vojničku i političku bazu i sprečavale svaki naš dodir sa narodom. Isto tako brigada je dobila zadatak presijecanja komunikacije Nikšić — Danilovgrad⁵ i komunikacije Cetinje — Podgorica, proširivanje slobodne teritorije i potpomaganja učvršćivanja narodno oslobodilačke vlasti. Ovaj zadatak je uspješno izvršila u sadejstvu XII Hercegovačke i II Dalmatinske brigade, koje su na ovu prostoriju prebačene krajem februara i početkom marta. Do osnivanja Štaba Primorske Operativne Grupe II Udarog Korpusa,⁶ štab brigade je rukovodio ovim operaci-

³ i * Vidi tom III, knj. 7. dok. br. 19: naređenje Štaba 3. NOU divizije štabu 6. crnogorske brigade za prebacivanje na sektor Nikšić—Viluse—Grahovo radi razbijanja četnički! bandi na toj prostoriji.

⁵ Vidi tom III. knj. 7. dok. br. 101: izveštaj štaba 6. crnogorske NOU brigade od 12. marta 1944. Štabu Primorske operativne grupe o borbama oko Nikšića i Danilovgrada.

⁶ Vidi dok. br. 46, objašnjenje 2 i 9.

jama. U akcijama oko Grahova, Vilusa, Nikšića, Danilovgrada, Ceva kao i na komunikaciji Cetinje — Podgorica izvršila je uspješno svoje zadatke* a iz ovih. akcija dobrim dijelom popunila svoje naoružanje iako je imala priličan broj gubitaka.

ORGANIZACIONO-PARTIJSKI SEKTOR

Dužnost partijskog rukovodioca u brigadi primio sam 23. novembra 1943 g. Organizacija je bila nedovoljno učvršćena. Rad u organizaciji nije bio redovan. Partijski rukovodioci i partijsko članstvo bilo je mlado, bez dovoljno inicijative, snalažljivosti, sa nedovoljno razvijenim stepenom lične odgovornosti, bez dovoljno discipline i budnosti. Partija se nije osjećala kao rukovodioc u brigadi. Politički i teoretski nivo izgradnje bio je nizak. Osjećale su se posledice nedovoljnog partijskog života.

Pred partijskom organizacijom postavlja se zadatak otklanjanja ovih nedostataka i pripremanja brigade za veće i teže zadatke.

Po obilasku organizacije, uočavanju nedostataka, rad je postavljen planski u cilju što bržeg otklanjanja nedostataka i uzdizanja Partije u brigadi na nivo svestranog rukovodioca. Rad se počeo pravilno odvijati po svim sektorima, a organizaciji je ukazivana pomoć stalnim obilascima ćelija i komiteta, kao i pismeno direktivnim putem.

Organizacija je u početku brojila 84 člana Partije i 13 kandidata. Partijci su imali većinom dužnosti političkih i vojničkih rukovodioca.

U cilju što boljeg analiziranja rada, ispravljanja uočenih nedostataka kroz obilaske partijskih ćelija i komiteta, kroz izvedene akcije i praktičan rad, sazvano je partijsko savjetovanje svih partijskih rukovodioca brigade, 11 januara 1944 god.⁷ Pored partijskih i političkih rukovodioca brigade savjetovanju su prisustvovali komesar⁸ i članovi politodjela III udarne divizije.⁹ Kroz detaljne izvještaje i opširnu dis-

⁷ i ⁰ Na savetovanju je izvršena analiza rada partijske organizacije: uspesi partijske organizacije u dosadašnjem radu i nedostaci »koje partijska organizacija mora u što kraćem vremenu otkloniti«. Najvažniji zaključci tog savetovanja su: organizaciono učvršćenje partijske organizacije; razvijanje planskog političkog rada u vojsci; pojačanje sistematskog vojničkog rada; pomoć u radu SKOJ-a; nastojanje da kulturno-prosvetni odbori postanu nosioci celokupnog kulturno-prosvetnog rada po bataljonima i četama (AVII, reg, br. 1-3/1, k. 398).

⁸ Jovan Kapičić

kusijir konstatovani su izvjesni uspjesi u dotadašnjem radu, a uočeni i podvučeni nedostaci u radu organizacije. Rad je sumiran u zaključcima koji su izdati sa ovog savjetovanja. Stanje organizacije je zadovoljavalo svojim rezultatima. Organizacija se povećala na 149 članova Partije, čiji je socijalni sastav bio 17 radnika, 78 seljaka, 49 intelektualaca i 5 ostalih profesija. Od ovog ukupnog broja bilo je 14 drugarica. Kandidata je bilo 51. Zaključke sa ovog partijskog savjetovanja dostavljam sa ovim izvještajem.

20 marta, pored sastanka divizijskog komiteta Primorske Operativne Grupe održano je savjetovanje sa članovima PKKPJ za Crnu Goru i Boku, sekretarima OKKPJ za Nikšić, Cetinje i Boku, predstavnikom Oblasnog Komiteta za Hercegovinu i zamjenicima komesara X i XII Hercegovačke brigade.¹⁰

Na sastanku diviziskog komiteta konstituisan je komitet, izabran sekretar komiteta, sumiran i ocijenjen rad brigadnih partijskih organizacija, a naročito podvučeni nedostaci u radu. Na savjetovanju, pored ostalih pitanja, tretirano je pitanje odnosa vojske prema narodu, narodnoj imovini i narodnoj vlasti, i što tješnje saradnje sa partijskom organizacijom u vojsci i na terenu. Naročito su istaknuti propusti i greške organizacija u vojsci i na terenu prema pomenutim pitanjima i postavljen kao neposredni zadatak partijske organizacije u vojsci, i na terenu da ove nedostatke otklone. VI brigada je imala isto tako izvjesnih grešaka i propusta, u nedovoljno organizovanoj intendantskoj službi na teritoriji Grahovo — Nikšić, što je uslovalo da napravi-izvjesni niz grešaka, koje su na ovom savjetovanju podvučene. Rad partijske organizacije u brigadi bio je zadovoljavajući. Organizacija je uspjela da se omasovi, sa mlađim i u borbi isprobanim i Partiji odanim kadrovima, da kroz stalni teorijski i politički rad razvije kod mlađih partijaca i rukovodioca interes za sopstvenu izgradnju, da kroz redovni partijski rad uzdigne partijsku disciplinu, razvije ličnu odgovornost i rukovodeće sposobnosti. Rad po sektorima imao je manjih propusta i nedostataka. Stanje organizacije u broju i socijalnom sastavu izgledalo je ovako: u brigadi je postojalo 25 partijskih čelija, sa 4 bataljonska komiteta Partije, 4 bataljonska komiteta Skoja. Partijaca je bilo 196, čiji je socijalni sastav bio 23 radnika, 98 seljaka, 65 intelektualaca, 10 ostalih profesija. Od ovoga ukupnog broja bilo je 14 drugarica. Kandidata je bilo 45, čiji je socijalni sastav bio: 1 radnik, 39 seljaka, 5 intelektualaca, od ovoga 3 drugarice.

¹⁰ Redakcija nije pronašla materijale sa tog savetovanja.

Upućenih iz brigade kao rukovodioci i prekomandovanih na druge dužnosti bilo je 13 partijaca, poginulih u dotadašnjim borbama 14 partijaca.

27 aprila održan je sastanak zamjenika komesara bataljona, zamjenika komesara i komesara brigade, komesara i rukovodioca politodjela Primorske Operativne Grupe i jednog člana Pokrajinskog Komiteta KPJ za Crnu Goru i Boku. Kroz izvještaj i diskusiju konstatovano je da je rad pravilno postavljen, da je rad ćelija i komiteta bio redovan, da se posvetila pažnja uzdizanju mladog partijskog kadra i da se rad po sektorima odvija po unaprijed određenom planu. Partijska organizacija je brižljivo shvatila pitanje odnosa vojske prema narodu, narodnoj vlasti i narodnoj imovini i ćvršćeg povezivanja koordinacije rada sa organizacijom na terenu. Rad na terenu bio je plodan i Partija mu je posvetila, pažnju preko seoskih konferencija sa narodom, priredbi, preko sastanaka sa narodno oslobodilaćkim odborima, komandama mjesta i drugim antifašistićkim organizacijama. Na sastanku su isto tako podvućeni nedostaci pojedinih organizacija unutar brigade, u radu po sektorima i pojedinim pitanjima. Za ovo vrijeme teorijski rad nije bio temeljit, plodan u pro-radi partijskog materijala, da bi stalno osposobljavao partije u poznavanju pojedinih pitanja. Partijski sastanci ćešće su održavani, sa ušablonjenim dnevnim redom. Lićna odgovornost i budnost nije još izrasla kod partijaca i rukovodioca na potreban nivo. Partijski rukovodioci nijesu se dovoljno angažovali da zaštite Partiju od gubitaka nepartijskim masama u borbi. Po politićkom sektoru nastojavalo se pro-raditi veću kolićčinu materijala, obraditi više pitanja ne uno-seći se dovoljno, koliko se tim uzdiće politićki nivo boraca. Na ovom sastanku konstatovano je da je partijska organizacija mobilisana u otklanjanju nedostataka u odnosu vojske prema narodu, narodnoj vlasti i narodnoj imovini i da se pokazala sposobnom da ovo pitanje pravilno riješi. Kroz uspješno izvedene akcije u tećim borbama koje je imala brigada, rukovodioci i partijci su se pokazali preduzimljivim i snalaćljivim.

Sadašnje stanje partijske organizacije u brigadi izgleda ovako: Partijska organizacija broji 209 ćlanova Partije, od kojih 15 drugarica. Njihov socijalni sastav je 17 radnika, 111 seljaka, 69 intelektualaca, 12 ostalih profesija. Kandidata ima 45. Ovo je obuhvaćeno radom 24 partijske ćelije, 4 bataljonska komiteta Partije i 4 bataljonska komiteta Skoja. Do sada prekomandovanih na druge dućžnosti i za rukovodioce u druge brigade ima 30 partijaca. Poginulih u dosadašnjim borbama 18 partijaca.

U partijskoj organizaciji nema nezdravih pojava, rad se odvija planski i pravilno, politika Odabiranja kadrova je pravilna.

Rad sa kandidatima je brižljiv i zasnovan na ličnoj vezi. Kandidati prisustvuju na teoriskim časovima sa partijcima.

Partijska disciplina, odanost, budnost i druge komunističke vrline zadovoljavaju kod članova Partije u organizaciji.

Teoriski rad u organizaciji pravilno je postavljen, temeljit je i brižljiv. Partijska organizacija je prorađivala i prorađuje sledeći materijal: „Partija“¹¹ od Staljina, „Teoriju Partije“,¹² „Učenje o Partiji“¹³ Lenjin—Staljin, „0 kadrovi- ma“ Dimitrov¹⁴ „Fašizam i radnička klasa“ od Dimitrova,¹⁵ „Seljačko pitanje“¹⁶ Lenjin—Staljin, „Nacionalno pitanje“¹⁷ Lenjin—Staljin, „Iz pitanja lenjinizma“,¹⁸ „Istoriju Svesavèz- ne Komunističke Partije boljševika“,¹⁹ 6 glava, „Iz kratkog filozofskog rečnika SSSR-a“,²⁰ „Nacionalno pitanje u Jugo- slaviji u svetlosti narodnooslobodilačke borbe“²¹ od Tita, „0 masovnom partijskom radu“²² od Kalinjina, „Proleter“²³ br. 14, 15 i 16, i sav tekući materijal Partije.

Partija se u cjelosti osjeća kao rukovodioc li brigadi.

POLITIČKI SEKTOR:

Od formiranja brigade partijska organizacija se trudila, da preko planskog političkog rada uzdigne političku svijest kod boraca i da prilazeći tome radu otpočne od najlakših i najosnovnijih pitanja, koja su od najvećeg interesa za bor- ce i narodno oslobodilačku borbu. Politički rad bio je dosta intenzivan. Preko političkih konferencija, četnih i bataljon- skih, objašnjavani su svi politički momenti iz spoljne i unu- trašnje situacije. Na političkim časovima obrađivani su ak- tuelna politička pitanja, pitanja iz problematike narodno o-

¹¹ Bibliografija NOR-a, b. j. 7414—7428.

Bibliografija NOR-a, b. j. 7520—7521.

¹³ Bibliografija NOR-a b. j. 5916—5925.

» Bibliografija NOR-a, b. j. 4738^778.

¹⁵ Bibliografija NOR-a, b. j. 4687-4718.

¹⁰ Bibliografija NOR-a, b. j. 7460—7477.

¹⁷ Bibliografija NOR-a b. j. 5882—5890.

¹⁸ Bibliografija NOR-a, b. j. 7227—7237.

>» Bibliografija NOR-a, b. j. 281—284.

Bibliografija NOR-a, b. j. 340—342, 5256—5264.

²¹ Bibliografija NOR-a, b. j. 7804—7828.

²² Bibliografija NOR-a, b. j. 5398—5414.

²³ Organ Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije (Bibliografija NOR-a. b. j. 8812).

slobodilačke borbe, naučna pitanja iz razvitka društva, pitanja iz postanka SSSR-a, i sav propagandni tekući materijal naše štampe. Preko povremenih konferencija o unutrašnjim pitanjima jedinica, četa i bataljona odstranjivani su nedostaci pojedinih boraca, greške i propusti, isticane vrline pojedinaca, boraca i rukovodioca, analizirane i ocjenjivane akcije i izvlačeno iskustvo za dalje. Rad je bio plodan i odrazio se u disciplinovanju i vojniziranju brigade, kao i na pravilnom međusobnom odnosu, s jedne strane, boraca i rukovodioca, s druge strane, odnosu prema narodu, njegovoj imovini i narodnoj vlasti. Iz opšteg plana za politički rad, dostavljenog bataljonima od političkog komesara brigade, bataljonski komiteti su uzimali pojedina pitanja u svoj petnaestodnevni plan i obrađivali ih preko političkih časova, u četama i bataljonima. Plan je jedanput preden i s obzirom na popunu brigade novim ljudstvom ponovo se obnavlja.

Politička svijest kod boraca koji su u brigadi od njenog formiranja znatno je uzdignuta, što se ogleda, kako učešćem u diskusijama na političkim časovima i konferencijama, tako i savjesnom svršavanju dodijeljenih im zadataka, u interesu za događaje i pojedina politička pitanja i uzdizanju na razne rukovodeće položaje. Plan po kome se odvijao ovaj rad dostavljamo ga.

KULTURNO-PROSVJETNI SEKTOR:

U bataljonima rade i rukovode ovim sektorom bataljonski kulturno-prosvjetni odbori, pod rukovodstvom komesara bataljona. Kulturni rad se odvija dosta uspješno, preko kulturno-prosvjetnih časova iz raznih naučnih grana, u okviru četa bataljona.

U brigadi po svim desetinama organizovane su čitalačke grupe, koje vode po mogućstvu partijci, najbolji skojevci i intelektualci. Ove grupe čitaju našu štampu i naprednu literaturu, koju međusobno mijenjaju. Pokazale su rezultata u razvijanju interesa kod boraca za diskusiju po izvjesnim pitanjima i za njihovo lakše razumijevanje.

Po sektoru dopisništva postignuti su izvjesni rezultati izlaskom bataljonskih i četnih listova, u kojima je zastupljena dovoljna saradnja boraca.

Nedostatak tehničkih sredstava u mnogome otežava ovaj rad.

Umjetničko-priređivački rad razvijao se uspješno u brigadi i pokazuje sve više rezultata, kako po sadržaju, tako i po umjetničkom nivou priredbi. Diletantsko-priređivačke

grupe, sa recitativnim i pjevačkim borovima, u okviru kulturno-prosvjetnih odbora, održavaju priredbe za vojsku u okviru bataljona, i za narod na teritoriji na kojoj se nalaze.

Nedostatci po ovom sektoru rada su do sada bili, što izbor materijala nije bio najbolji, kao i umjetnička strana samih priredbi. Plan po kome se odvijao ovaj rad obuhvaćen je u opšte-političkom planu.

VOJNIČKI SEKTOR:

Rad na vojničkom uzdizanju i osposobljavanju boraca i rukovodioca Partija je postavila planski, trudeći se da kroz sticanje vojničkih znanja i vještina uzdigne boračke sposobnosti kod boraca, umanju žrtve u borbama i kroz ovaj rad učini da se brigada što prije i bolje vojnizira. U okviru četa i bataljona, svakodnevno se održavaju časovi iz ratne službe, pješadijskog egzercira, borbene obuke, rukovanja automatskim, lakim i teškim oruđima i si. Časovi se održavaju prema datom vojničkom planu od štaba brigade.

Partija se savjesno zauzima za odgajanje spoljne i unutarnje vojničke discipline kod boraca, za pravilan odnos boraca prema starješinama, za uzdizanje autoriteta komandnog kadra, da se pravilno shvataju vojnička naređenja, revnosno vrši služba i razvije vojnička budnost i snalažljivost u borbi.

Vojnički rukovodioci su dobro vodili svoje jedinice i do sada su u većini slučajeva uspješno izvršavali zadatke, sa malim brojem žrtava iz svojih jedinica, pokazujući dosta snalažljivosti, prodornosti i samoinicijative u akcijama. Brigada je vojnički prilično uzdignuta i osposobljena za teže zadatke. Ona se kroz borbe i akcije dobrim dijelom sama naoružala.

Pored redovnih vojničkih časova, štab brigade održava povremena savjetovanja sa štabovima bataljona u cilju što boljeg sprovođenja Vojničkoga plana, za vojničko uzdizanje boraca, u cilju uspješnijeg izvođenja akcija, kao i izvlačenja iskustva iz istih na učinjenim propustima i nedostacima. Štabovi bataljona održavaju ovakve sastanke sa komandama četa.

Autoritet komandnog kadra u očima boraca je na visini i međusobni odnosi su između boraca i rukovodioca zdravi i pravilni.

Brigada nije još isprobana u dovoljnoj mjeri u osvajanju većih gradova.

U cilju što boljeg osposobljavanja nižeg vojničkog kadra, održan je pri štabu brigade podoficirski kurs, za vodnike i desetare na kome su učestvovali 24 slušaoca. Kurs je uspješno završen, kursisti su pokazali interes i volju za rad i vojničko uzdizanje, završili su svi sa vrlo dobrim i odličnim uspjehom. Na višem vojničkom kursu, pri štabu II Udarnog Korpusa iz brigade su učestvovala 2 vojna rukovodioca, a na nižem vojničkom kursu pri Štabu Korpusa učestvovalo je 6 vojničkih rukovodilaca.

SKOJ:

Pri formiranju brigade Skoj je bio vrlo uzak i malobrojan. U brigadi je bilo oko 96 skojevaca, kod kojih, nije bila dovoljno uzdignuta disciplina i svijest prema obavezama svojoj organizaciji. Svestranom brigom i pomoći, koju je Partija ukazivala skojevoj organizaciji uspjela je da ovu organizaciono učvrsti, uzdigne kriterijum, disciplinu, polet u radu i svijest. Skojevcima su počeli da prednjače u borbenosti, požrtvovanju, disciplini, i političkoj svijesti pred ostalim borcima.

Brigadno rukovodstvo Skoja sastajalo se s vremena na vrijeme i zauzimaljivo otklanjalo nedostatke iz organizacije.

Rad u aktivima i komitetima Skoja u brigadi je redovan i uživa punu pomoć od rukovodioca Partije.

Teoretski rad u aktivima je zastupljen u dovoljnoj mjeri, gdje prorađuju, pored materijala namijenjenog za omladinu, i drugi vaspitni materijal, kao „Fašizam i radnička klasa“, „Kuda ide Bugarska“²⁴ od Dimitrova, „Nacionalna borba protiv okupatora“²⁵ od Jureva, pojedina poglavlja iz pitanja lenjinizma, i si.

Skoj je aktivan u radu sa drugom omladinom, koju okuplja preko konferencija i približava joj se putem ličnog kontakta, razvijanja drugarstva i tome slično.

Naročito je plodan rad skojevaca po kulturno-prosvjetnom sektoru, gdje su oni uglavnom nosioci ovoga rada, po bataljonima.

Rukovodioci Skoja u bataljonima povezuju se sa rukovodiocima organizacije sa terena, češće; organizuju zajedničke sastanke, konferencije, priredbe i zborove omladine. Tamo

²¹ Bibliografija NOR-a, b. j. 4727—4730. -

²⁵ Bibliografija NOR-a, b. j. 5345—5350.

gdje ne postoji organizacije omladine na terenu potpomažu omladini da se organizuje, i putem priredbi, konferencija i zajedničkih sastanaka potpomažu učvršćivanje narodno oslobodilačke vlasti i mobilizaciju novih boraca.

Po svojoj borbenosti, disciplini i požrtvovanju skojevci znatno otkaču od ostalih boraca.

Organizacija ima i dalje nedostataka koji se ogledaju a nedovoljno uzdignutoj disciplini, u nemanju dovoljne lične odgovornosti na poslu, nerazvijenoj budnosti i nedovoljnom interesu za svoje uzdizanje.

11 januara ove godine, organizacija je imala 15 aktiva i 4 bataljonska komiteta Skoja. Brojala je oko 242 člana.

20 marta organizacija je imala 19 aktiva, 4 komiteta i 261 člana Skoja. Socijalni sastav ovih bio je: 11 radnika, 199 seljaka, 51 intelektualac. Od toga 34 drugarice. Neobuhvaćenih radom Slcoja bilo je 97 omladinaca i omladinki.

Sadašnje stanje organizacije izgleda ovako: "organizacija ima 218 članova koji su obuhvaćeni radom 18 aktiva i 4 bataljonska komiteta Skoja. Ostale omladine ima 78. Socijalni sastav skojevaca bio bi: 9 radnika, 179 seljaka, i 30 intelektualaca.

Od osnivanja brigade do danas, skojevaca je poginulo 21, ranjeno 53, a primljeno u Partiju 110.

Sekretari svih aktiva u brigadi su članovi Partije.

Pored redovnih obilazaka i ukazivanja pomoći, od strane bataljonskih komiteta Partije, organizaciju Skoja su obilazili članovi politodjela III udarne divizije, a sada članovi politodjela Primorske Operativne Grupe.

EKONOMSKA SLUŽBA:

Snabdijevanje boraca je vršeno od ratnog plijena, preko narodno oslobodilačkih odbora, komandi mjesta i putem dobrovoljnih priloga. Dioba hrane između jedinica bila je pravilna i prehrana se vršila po propisanim tablicama. Partija se naročito angažovala da pravilno organizuje i osposobi ekonomsku službu u okviru brigade, kao i to da snabdijevanje i dioba hrane budu pravilni.

U cilju uzdizanja i osposobljavanja ekonomskih organa, politički komesar brigade održavao je sastanke sa intendantom brigade, intendantima bataljona i političkim komesarima bataljona, na kojima je pretresan rad, podvlačeni pro-

pusti i greške i davata uputstva za pravilno funkcionisanje ove službe, za pravilan odnos prema narodnoj imovini i za što tješnji kontakt sa narodno oslobodilačkim odborima i vojnim komandama.

Postojalo je teškoća u ovome radu, s obzirom što se brigada duže vremena nalazila na vrlo pasivnim prostorijama, gdje nije bilo učvršćene narodne vlasti. Nedostatci ove službe uočeni su u februaru i martu ove godine, kada se brigada nalazila na prostoriji Nikšić — Grahovo, gdje je neprijatelj imao prilično jak uticaj, a usled velikog snijega jedinice su bile skoro nepokretne i ovaj teren prilično iscrpljavale. Nijesu pravilno odabirani izraziti neprijatelji naše borbe, kako bi se ekonomski teret prenio na njih. Nedostatci su uočeni na vrijeme i spriječeni. Intendanti bataljona su članovi Partije, a i većina ekonoma četa.

Knjigovodstvo prihoda i rashoda nije u početku bilo dovoljno zastupljeno, ali u posljednje vrijeme i to je otklonjeno i uredno se vodi.

Prehrana ljudstva na ovoj teritoriji nije ni sada zadovoljavajuća, češće ispod tablica, zbog toga što se isključivo snabdijevamo sa terena na kome se nalazimo već duže vremena, a koji je dosta iscrpljen.

Saveznička pomoć do posljednjih dana bila je minimalna.

SANITET:

Rad sanitetskog osoblja u suzbijanju zaraznih i epidemičnih bolesti bio je brižljiv i stalan. Partija mu je ukazivala stalnu pomoć. Pojave epidemije tifusa ili drugih zaraznih bolesti nije bilo. U brigadi sve do posljednjih dana i on je sveden na minimum od svega 4 slučaja. Higijenske mjere u održavanju lične higijene, higijene stanova, stalno se sprovode. Referenti saniteta, a i veći broj četnih saniteta su odgovorni drugovi i drugarice. Održavaju se časovi po bataljonima i četama o zaraznim bolestima, o higijeni i njezovanju ranjenika. U brigadi je uspješno sprovedena nedjelja čistoće. Organizacija brigadne bolnice bila je dosta dobra i ona je pretvorena u bolnicu grupe. Briga i staranje za ranjene i oboljele drugove je dobra kako od ljekara i bolničkog osoblja, tako i od bataljona, i Partija nastoji da od svakog plijena do koga dođe u hrani i odijelu odvoji za ranjene i

oboljele drugove -najveći i po kvalitetu najbolji dio. Pri upravi bolnice održan je jedan bolničarski kurs, za niže sanitetsko osoblje.

U dosadašnjim borbama brigada je imala oko 72 poginula, 113 ranjenih i 90 oboljelih boraca. Od ovoga sada se nalazi u bolnici 51 ranjeni i 12 bolesnika.

VOJNO-OBAVJEŠTAJNA SLUŽBA:

Pri formiranju brigade, pa za jedno duže vrijeme, u brigadi se ova služba oslanjala na podatke prikupljene putem patrola, izviđačkih dijelova i slično. Organizacijom centra pri brigadi i po završetku obaveštajnog kursa pri korpusu, od nekoliko partijaca ova je služba osposobljena za samostalan rad. Izvjesni njeni organi svakim danom pokazuju većih rezultata u radu. Partija se trudi da potpomogne ovu službu, ukazujući na njene nedostatke i propuste.

TEHNIKA:

Da bismo omogućili partijskoj organizaciji da raspolaže sa izvjesnim materijalom za teorijsko uzdizanje, "pri stabu brigade organizovana je tehnika. Rad nije mogao biti razgranat iz razloga oskudice materijala i tehničkih sredstava.

Umnoženo je nekoliko marksističkih brošura: „Seljačko pitanje" Lenjin — Staljin, „Nacionalno pitanje" Lenjin — Staljin, „Učenje o Partiji" Lenjin — Staljin, „Partija" od Staljina, elaborat „Teorija Partije", „Iz filozofskog rečnika SSSR", „O kadrovima" od Dimitrova, „Fašizam i radnička klasa" od Dimitrova, „Marksizam" od Lenjina, „O masovnom partijskom radu" od Kalinjina, „Razvitak društva" od Segala²⁰ „Dvije taktike socijal-demokratije u demokratskoj revoluciji"²⁷ od Lenjina, „Seljaštvo" od Uraljskog.

Za skojev[sk]u organizaciju umnožen je sledeći materijal: „Borba kineske omladine", „Naša i sovjetska omladina u borbi protivu fašizma", „Odgojiti i vaspitati komsomolske kadrove", „Mlada Bosna", „Stahanovski pokret", „Sovjetska omladina u otadžbinskom ratu", kao i izvjesni članci iz „Proletera" koji se odnose na rad skojeve organizacije.

²⁰ Bibliografija NOR-a, b. j. 7028—7030.

²⁷ Bibliografija NOR-a, b. j. 5764..

Za širi politički rad umnožavano je: „Govor druga Tita na Drugom Zasijedanju AVNOJ-a”-⁸, „Odluke AVNOJ-a”,²⁹ „Govor M. Đilasa o 26-godišnjici oktobarske revolucije”,³⁰ „Govor druga Švernika”,³¹ „članci iz Sovjetske štampe” „Kuda ide Bugarska” od Dimitrova, „Značaj Moskovske konferencije”, „Strani radnici u njemačko fašističkom ropstvu” i drugi tekući materijal.

Brigada je pri osnivanju bila brojno mala, te je njena popuna vršena na dobrovoljnoj osnovi sa terena gdje se nalazila. Pored toga u brigadi je zadržan i izvjestan broj četnika koji su hvatani po grupama na slobodnoj teritoriji, ili su se predali našim jedinicama pri prvom susretu u borbi kao silom mobilisani. Pored toga od Durmitorskog NOP Odruga brigada je popunjena sa 130 boraca, koji su bili slabog kvaliteta, u većini četnički orijentisani, jer su mnogi od njih imali svoju braću ili bližu rodbinu u blokovima.³² Vrlo mali broj se ove popune zadržao u brigadi. Štab Primorske Grupe preduzeo je mjere da brigadu popuni novim brojem boraca. Pred partijsku organizaciju je postavljeno da svojim radom doprinese uspješnijem rešavanju ovoga pitanja.

Sadašnje brojno stanje brigade iznosi na licu oko 650 boraca, od kojih ima 50 drugarica i 75 Talijana.

Odnosi između Partije • i štabova su pravilni i zdravi. Odnos u samim štabovima je zdrav i pravilan. Štabovi imaju potrebni autoritet kod boraca i nižih starešina.

Štab brigade ima takođe potreban autoritet kod štabova bataljona i u očima boraca. Odnosi u štabu brigade su pravilni i zdravi. Svi članovi štaba brigade su pouzdani kao rukovodioci i u potpunosti su dorasli svojim ulogama.

3)

Za zamjenika komesara u 4 bataljonu postavljen je drug Blažo Marković, dosadašnji zamjenik komesara čete u 3-em bataljonu.

²⁸ Odnosi se na referat vrhovnog komandanta NOV i PO Jugoslavije druga Tita, održan 29. novembra 1943. na Drugom zasjedanju AVNOJ-a: »Razvitak oslobodilačke borbe naroda Jugoslavije u vezi sa međunarodnim događajima« (tom II, knj. 11, dok. br. 84).

²⁹ Vidi tom II, knj. 11, dok. br. 12, 13, 14, 15, 16 i 17.

³⁰ Bibliografija NOR-a, b. j. 4895.

³¹ Nikolaj Mihailovič švernika (Bibliografija NOR-a b. j. 7659-7663).

³² uporišta neprijatelja

³³ Izostavljeni tekst, se odnosi na personalna pitanja.

Izvještaj je obuhvatio razvoj brigade i partijske organizacije iste, od formiranja do 1 juna ove godine.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

10 juna 1944 godine,

Zamjenik, politkoma
VI Crnogorske udarne brigade,
Vojin Đerković
M. P.

PREGLED

brojnog stanja i socijalnog sastava partiske i skojevske organizacije u VI Cr. n. o. u.
brigadi na dan .1 juna 1944 g.

Redni broj	Naziv organizacije	Komiteta		Čelija	Partijaca						Prekomandovanih	Poginulih	Kandidata						Aktiva	SKOJ					
		Partija	SKOJ		Radnika	Seljaka	Intelek.	Ostalih profesija	Svega	Od toga drugarica			Radnika	Seljaka	Intelek.	Ostalih profesija	Svega	Od toga drugarica		Radnika	Seljaka	Intelek.	Ostalih profesija	Svega	Od toga drugarice omladinke
1	1 bataljon	1	1	5	7	21	21	3	52	3	8	8	2	7	3	—	12	1	4	3	53	8	—	64	21
2	2 bataljon	1	1	5	3	33	8	—	44	3	8	4	—	6	3	—	9	1	4	—	44	5	—	49	18
3	3 bataljon	1	1	5	4	26	17	6	53	4	5	5	1	9	1	1	12	2	4	3	38	9	—	50	16
4	4 bataljon	1	1	5	1	24	12	3	40	4	3	1	—	5	2	1	8	1	4	2	32	3	—	37	23
5	Štab brigade	—	—	1	—	—	5	—	5	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6	Prateći vod i kuriri š-br.	—	—	2	1	6	4	—	11	—	4	—	—	2	1	—	3	—	1	—	8	3	—	11	—
7	Intendantura	—	—	1	1	1	2	—	4	—	—	—	—	1	—	—	1	—	1	1	4	2	—	7	—
	S v e g a	4	4	24	17	111	69	12	209	14	30	11	3	30	10	2	45	5	18	9	179	30	—	218	78

Napomena: Partiska organizacija brigadne bolnice nije pokazana zato, što je ista ušla u sastav grupne bolnice.

10 juna 1944 god,

M.P,

Pomoćnik politkoma
VI Crnogor. n.o.u. brigade
Vojin Đerković

BR. 53

**IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 4. KORPUSA NOVI OD
12. JUNA 1944. POLITIČKOM KOMESARU GLAVNOG ŠTABA
NOV I PO HRVATSKE I CENTRALNOM KOMITETU KP HR-
VATSKE O MORALNO-POLITIČKOM STANJU U JEDINICA-
MA I NA TERITORIJI KORPUSA¹**

ŠTAB IV. KORPUSA
Narodno-oslobodilačke Vojske
JUGOSLAVIJE
' K. Broj: 30/44.
Dne 12/VI. 1944.

POLITIČKOM KOMESARU NOV I PO HRVATSKE I
C.K. K.P.H.

I.

Od poslednje konferencije političkih komesara korpusa do danas možemo konstatirati da su u našem korpusu prilike i rad krenuli na bolje. Zadatci koji su bili na toj konferenciji postavljeni nisu još u potpunosti sprovedeni u život.

U vremenu od zadnjeg izvještaja² do danas mi smo vas usmeno obavještavali o svim promjenama i situaciji u našem korpusu. Obzirom na neke nove momente u- vojnoj i političkoj situaciji kod nas šaljem vam ovaj izvještaj da biste imali bolji pregled tog stanja. U našem štabu dolaskom druga pukovnika Oreščanina³ za komandanta korpusa situacija se mnogo izmijenila. Ne bi mogli reći da je rad u našem štabu potpuno onakav kakav bi trebalo da bude, ali svakako možemo konstatirati činjenicu da je on bolji nego prije i da stvari u našem štabu kreću na bolje. Harmonija u štabu je mnogo bolja, mnogo bolje drugarstvo, a i pravilniji vojnički odnosi. Održavaju se redovno vojni sastanci, kojih smo do danas od dolaska druga komandanta održali jedno četiri. Poslednji naš vojnoštabski sastanak bio je posvećen pitanju sređivanja rada u našem štabu i vojnoj oblasti, pitanju operacija i buduću rad uopće.

¹ Original (pisan na mašini latinicom) u AVII, reg. br. 5—3, k. 429.

² Redakcija nije pronašla taj izvještaj.

³ Bogdan

U vezi sa Vašim usmenim primjedbama po pitanju naše vojne oblasti kao i nepravilnosti u vezi sa materijalom kojeg dobivamo od saveznika, mi smo poduzeli mjere da se ta pitanja urede." U vojnoj oblasti smo stvari konačno sredili. Neke ljude iz oblasti smo uklonili-i izvršili izmjene u tehničkom osoblju. Za šefa kancelarije postavili smo jednog bivšeg komesara bataljona. Po pitanju sređivanja rada u oblasti možemo primijetiti da izbor ljudi koji rade u odsjecima oblasti nije naročit. Oni mogu da dadu od sebe nešto, mogu i da rade, ali samo pod dobrom kontrolom. Od naših pomoćnih služba uočili smo činjenicu da intendantura ne funkcioniše i da u njoj stanje nije sređeno. Nepravilno je bilo da smo dali intendanturi da rješava poslove, koje je trebao da rješava ekonomski odsjek oblasti, tako da je ona gubila svoj operativno-trupni karakter i bavila se specijalno primanjem materijala od saveznika. Kod tog primanja bilo je dosta nedostataka i grešaka. Postojale su i objektivne teškoće kao na pr. pljačka naroda i jedinica koje smo postavili za osiguranje, ali bilo je nepravilnosti i od strane naših organa koji su bili zaduženi primanjem materijala. Mi smo zaključili da organizujemo aero-bazu gdje ćemo postaviti dobru stražu kao i komandanta i komesara. Isto tako uredit ćemo prostorije za smještaj ranjenika, prolaznika avijatičara i prostorije za komandu te baze. Pronašli smo i tumača, tako da saveznički avijatičari i članovi misije mogu lakše da se snađu.

Samo primanje materijala prebacili smo na vojnu oblast, t.j. na njezin ekonomski odsjek kojeg ćemo pomoći sa ljudima, koji će taj zadatak moći izvršavati. Mi se nadamo da u buduće neće biti grešaka i nepravilnosti kao što je bilo do sad.

U našem štabu izvršene su izmjene i to: za načelnika štaba predložili smo vam druga Pericu Kleuta potpukovnika, koji je do sada bio na dužnosti šefa operativnog odsjeka, a za šefa operativnog odsjeka uzeli smo druga potpukovnika Miška Blaževića. I jedan i drugi drug izgleda nam da će na svojim dužnostima zadovoljavati. U našem sanitetskom odsjeku imade nedostataka. U pozadinskom sanitetu naročito nam šepa izgradnja novih bolnica i zemunica na Kordunu, a u trupnom sanitetu u posljednje vrijeme nije bilo dovoljno pomoći od strane našeg referenta podređenim organima. Ta pomoć u zadnje vrijeme svela se na pismenu pomoć, dok je ličnog kontakta bilo vrlo malo. Na te nedostatke ukazali smo drugu potpukovniku Kronji.⁴

⁴ Tomislav

Ostale pomoćne službe oko štaba nam prilično funkcionišu i, uz malo veću pomoć i kontrolu, ljudi na dužnostima u tim službama će zadovoljavati.

II.

Što se tiče stanja u našem korpusu o njemu smo najviše razgovarali na zadnjoj konferenciji komesara divizija, koju smo održali 11. VI. 1944. Toj konferenciji prisustvovali su komesar VII,⁵ VIII,⁶ i XXXIV.⁷ divizije, kao i komesari Unske operativne grupe⁸ i Grupe Odreda. Dnevni red na konferenciji bio je slijedeći: 1) izvještaj po divizijama, 2) politička situacija, 3) natjecanje kojeg je raspisao G. Š. i 4) razno.

Prema izvještajima koje su podijeli komesari možemo konstatirati činjenicu da je u cijelom našem korpusu u posljednje vrijeme rad, borbenost, disciplina i političko stanje krenulo na bolje.

U našoj VII. diviziji koja je pred dva, tri mjeseca proživljavala tešku krizu,⁹ situacija je mnogo bolja. U toj diviziji smo pred dva mjeseca imali još organizovane četničke grupe, danas, zahvaljujući upornom političkom radu, to pitanje u toj diviziji nije više tako aktuelno. Još uvijek postoje pojedinci u izvjesnim jedinicama koji su četnički nastrojeni, ali nad kojima naši komesari i ob. služba imaju punu kontrolu. I po vojnim rezultatima te divizije može se ocijeniti poboljšanje. Zadnji napad na Komarevo,¹⁰ zatim borba kod Kamenskog Mosta¹¹ i u Čemernici¹² o tome najbolje govore. Inače u diviziji postoje izvjesni problemi koje treba riješiti, a to su pitanje discipline, pitanje odgovornosti, pitanje Jev-

⁵ Uroš Krimiće

⁶ i ¹⁵ Dušan Hrstiće

⁷ Franjo Knebl

⁸ Šukrija Bijediće

⁹ U izvještajima Štaba 7. udarne divizije ne vidi se o kakvoj »teškoj krizi« je reć. Verovatno se misli na neke od borbi Divizije u martu 1944, kada su pojedine jedinice pretrpele neuspehe i imale gubitaka. Opširnije o tome vidi tom V, knj. 25, dok. br. 76, str. 369 i dok. br. 120, str. 559.

¹⁰ O tome napadu opširnije vidi tom V, knj. 28, dok. br. 36: izvještaj Štaba 7. divizije od 10. juna 1944. štabu 4. korpusa NOVJ o napadu na delove 1. kozačke konjičke divizije u Komarevu.

¹¹ Detaljnije o toj borbi vidi tom V, knj. 28, dokbr. 18: izvještaj Štaba 7. divizije od 6. juna 1944. Štabu 4. korpusa NOVJ.

¹² Vidi tom V, knj. 28, dok. br. 19: izvještaj Štaba 7. divizije od 6. juna 1944. štabu 4. korpusa NOVJ.

reja koji su u posljednje vrijeme u toj diviziji ušli u skoro sve štabove i tehnike za razne poslove.

U samoj diviziji nacionalni sastav je raznolik. Ona se sastoji od Srba, Hrvata, Talijana, Jevreja i Rusa. U vezi s takvim nacionalnim sastavom i politički rad u toj diviziji je u izvjesnoj mjeri otežan. Štab divizije zadovoljava. Vojni i politički rad u diviziji odvija se po programu i može se reći da je on u glavnom savladan. Divizija još nije sposobna za izvršenje svakog zadatka. Prodornost i upornost je u porastu, ali još nije onakva kakova bi trebala da bude. III. i IV. brigada je prodornija od I. i II. Komesarski kadar je najbolji u I. brigadi. Brojno stanje divizije je danas 3.250 boraca na licu i 1.392 u rashodu. Rashod je vrlo veliki. U njega ulazi i dosta priličan broj dezertera, nad kojima se nema potpuna kontrola, tako da tačan broj istih nije poznat. Naredili smo diviziji da riješi pitanje rashoda kako bi se već jedanput znalo tko je na bolovanju, tko je dezertirao, a tko je u bolnici

U VIII. je diviziji nakon događaja na Kordunu¹³ situacija krenula na bolje. Može se reći da su događaji na Kordunu imali svog utjecaja i odjeka unutar divizije. O tome govori i priličan broj dezertera koje ta divizija danas imade. Njeno brojno stanje je 3.240 na licu, i 1.340 u rashodu. Od toga je priličan broj dezertera. Disciplina u toj diviziji slabija je nego što je bila prije. Ona se posljednjih dana nakon sastanka divizijskog komiteta, gdje su mnogi problemi uočeni, počela popravljati. Izvjestan broj dezertera vratio se u jedinice. Pripreme za prelaz preko Krupe u diviziji vršene su 3 dana i izgleda da su te pripreme dale rezultate, jer ni jedan borac još do sada nije napustio jedinicu. Polet u diviziji kod rukovodioca bio je do nedavna u opadanju i nje ga je potrebno povratiti, baš zato dobro će doći operacije u koje je divizija krenula.¹⁴ Unutar divizije osjećaju se izvjesne četničke parole, koje borci donošaju od svojih kuća kad dolaze sa odsustva. Istrani koji su bili stigli u diviziju nisu primljeni kako treba. Poltkomesarski kadar i part. organizacije nisu dali sve od sebe da pripreme prijem Istrana. Poduzeli smo korake da se odnos prema Istranima, koji je do sada bio nepravilan, popravi.

¹³ Vidi tom V, knj. 28, dok. br. 11: izveštaj Štaba 8. divizije od 3. juna 1944. Štabu 4. korpusa NOVJ o borbama na Kordunu od 26. do 28. maja.

¹⁴ Reč je o napadu jedinica 8. NOV divizije na ustašku posadu u Buševcu. Opširnije o tome vidi izveštaj Štaba 8. divizije od 23. juna 1944. štabu 4. korpusa NOVJ (tom V, knj. 28, dok. br. 79). •

U toj diviziji došlo je do izražaja otuđivanje rukovodioca od boraca i ne ulaženje politkomesarskog kadra u probleme koji borce interesuju.

Štab divizije zadovoljava. Komesar¹³ koji je nanovo postavljen izgleda da će se dobro snaći i sa dosadašnjim njegovim držanjem možemo biti zadovoljni. Trebati će malo više pomoći da se što bolje snađe i osamostali.

U toj diviziji najjača je II. brigada brojčano kao i po organizaciono političkom radu. I. brigada, nakon teškoća koje je proživjela u Lici, danas se je nešto popunila i u njoj se stanje u glavnom popravlja. Sve 3 brigade su brojčano podjednake. Ipak prodornost i upornost najbolja je u I. brigadi te divizije. Rad politički i vojnički odvija se po planu. Program koji je bio izdan od strane našeg štaba nije u potpunosti savladan.

U našoj XXXIV. diviziji stanje se mnogo" popravilo. Brigada „Selje“¹⁶ imala je u zadnje vrijeme dva lijepa uspjeha koji su u diviziji dobro odjeknuli. Jedan je bio na njemačkoj granici kod Samoborca, a drugi na Plješivici ovih dana.¹⁷ U ovim akcijama brigada je zaplijenila oružja i municije. U sastav te divizije ušla je Karlovačka brigada. Sa štabom te brigade ne idu stvari kako treba, i mi ćemo se tim pitanjem pozabaviti ovih dana. U posljednje vrijeme iz divizije nije bilo dezertera, ali borci koji su dezertirali zimi nisu se vratili u svoje jedinice. U odredima te divizije također je stanje mnogo bolje, iako oni još i danas imaju ostavšihe i greške koje su imali i prijašnjih dana. Prodornost i upornost je najveća kod brigade Franje Ogulinca-Selje. I politički rad u toj brigadi je najbolji. U Karlovačkoj imade dosta nedostataka. Oni se očituju i u njenom dosta slabom vojničkom držanju prilikom susreta sa neprijateljem. Vidi se da je ležanje na terenu i držanje položaja na tu brigadu vrlo loše djelovalo i ostavilo svoj negativan utjecaj.

Brojno stanje te divizije je 2.200 boraca, a po spisku 3.000. Po nacionalnom sastavu to su u glavnom sve Hrvati. Disciplina u jedinicama te divizije nije još onakova, kao u našim starim divizijama, no ona se popravlja. Formiranjem divizijskog komiteta i polit, odjela vjerojatno će se stanje još više poboljšati.

Istrani koji su stigli u tu diviziju primljeni su vrlo dobro. Kampanja za prijem Istrana vođena je 14 dana. Ogromna

¹⁰ Odnosi se na brigadu »Franjo Ogulinac Seljo«,

¹⁷ Vidi tom V, knj. 28, dok. br. 46: izveštaj Štaba brigade »Franjo Ogulinac Seljo« od 11. juna 1944. Štabu 34. divizije.

je razlika između prijema u toj diviziji i onoga u VIII. Rad na terenu te divizije nije išao usporedo sa popravljanjem stanja u diviziji. Dok se situacija u diviziji popravljala, na terenu je ona svakim danom postajala sve teža.

Štab divizije nešto je u posljednje vrijeme živnuo. Nakon opomena koje smo dali komesaru, on se je prihvatio posla, samo još bi mogao više da radi. Načelnik štaba još uvijek je najmarljiviji i najviše radi.

U našim muslimanskim jedinicama,¹⁸ zahvaljujući upornom političkom radu i razvitku događaja u svijetu, stanje je krenulo mnogo na bolje. . . Naročito je dobro stanje u onoj brigadi koja je prošla borbe na Baniji i to I. U štabu te brigade bilo je nesuglasica i grešaka koje su ovih dana ispravljene. Štab II. brigade kao cjelina bolje djeluje od štaba I. Za načelnika grupe¹⁹ postaviti ćemo druga Stanka Kreču, kapetana iz VII. divizije, koji je već preuzeo dužnost, a druga majora Perića zaposliti ćemo negdje drugdje. Uputiti ćemo im još jednog oficira koji će vršiti dužnost operativnog oficira grupe. Borbenost u jedinicama te grupe je promjenljiva. Disciplina je dosta slaba. . . Drug Jandrić²⁰ koji je do sada bio pomoćnik komesara te grupe, trebao bi da ide na drugu dužnost, iako je tamo dosta potreban. Zbog razvitka samog Šukrije,²¹ mi mislimo da ga stavimo na drugu dužnost. Ovih dana formirali smo i Bihaćki bataljon, koji broji oko 150 boraca, od kojih je velika većina dobrovoljno pristupila u bataljon. Na tom sektoru postoje uslovi i za formiranje jednog odreda. U tom smislu mi smo dali i direktive štabu Unske grupe. Brojno stanje grupe danas jeste 1343 borca. Potrebno bi bilo sa ovima koji su ponovno prišli proći kratki kurs vojni i politički, prije nego što se upute u jedinicu. Zeleni kadar, kojeg je tamo organizovao neprijatelj, je u raspadanju. Zahvaljujući izvjesnim odlučnim potezima štaba grupe, kod dezertera je bila nastupila panika koju su naše jedinice dobro iskoristile. Neprijatelj još uvijek operiše sa parolama: „Din je u opasnosti“- i „Borba za Din i Islam“. Velika većina komandanata i komandira dosta se lijepo razvija i danas možemo reći da su mnogi od njih odani našoj borbi.

¹⁸ Reč je o 1. i 2. muslimanskoj brigadi.

¹⁹ Odnosi se na Unsku operativnu grupu.

²⁰ Dušan

v.,

²¹ Šukrija Bijedić je bio politički komesar Unske operativne grupe i na toj dužnosti je i dalje ostao.

U grupi odreda koju po vašem naređenju trebamo rasformirati,²² stanje je danas takovo, da u Kordunaškom odredu imamo 651 borca, u Plaščanskom 235 boraca i u Karlovačkom 250 boraca... Od bataljona Plaščanskog odreda koji je bio otišao u šumu fale svega još 5 boraca, drugi svi su se vratili. U Kordunaški odred također su se vratili skoro svi borci koji su sudjelovali u bjegstvu. Iz Kordunaškog odreda fale još neki borci trećeg poziva koji su mobilizirani prilikom revizije nesposobnih sa strane našeg štaba. Po pitanju rasformiranja tih odreda, naš štab je zaključio da istom pristupi postepeno, jer isto iz tehničkih razloga ne možemo izvršiti odmah zbog toga, što nam je divizija u operacijama. Mislimo najprije rasformirati Plaščanski odred, u kojem je situacija teža nego u Kordunaškom.

III.

Politička situacija na teritoriji naše vojne oblasti, u vezi sa zadnjim događajima u svijetu, počela je znatno da se popravlja. Još do nedavna okupator je uspio da sa teritorija naše oblasti mobilizira oko 1400 boraca za svoju vojsku. Od toga 1000 je mobilizirano iz Pokuplja, a 400 sa teritorija Žumberka i karlovačkog područja. Mobilizira sa područja Žumberka, u vezi sa zadnjim događajima i bombardovanjem saveznika, već su se svi vratili svojim kućama. Neki se vraćaju i u Pokuplju. Razlog za toliki broj koji je otišao iz Pokuplja leži u slabom ili skoro nikakvom radu naših organizacija na teritoriju Pokuplja. Mnogim rukovodiocima u Pokuplju fali šire gledanje, perspektiva i vjera u pobjedu. Oni i suviše posmatraju stvari i događaje sa stanovišta Pokuplja. Tako su ovih dana bili protiv mobilizacije koju je naš mobilizacijski odsjek pokušao da vrši u Žumberku, navodeći za razlog da još nije situacija i vrijeme za mobilizaciju povoljna. Takovim svojim stavom oni koče pravilan rad i vojno-pozadinških vlasti u Žumberku i Pokuplju, a i djelovanje naših operativnih jedinica. Mi ćemo se ovih dana tim pitanjima pozabaviti i vjerujemo da će prisustvo naših većih snaga u Pokuplju popraviti tamošnju situaciju u našu korist.

Na Kordunu stvari još uvijek ne idu kako treba. Mi smo donekle uspjeli da sredimo Kordunaško područje, ali samim

— U izveštaju Štaba 4. korpusa Glavnom' štabu NOV, i PO Hrvatske od 7. avgusta 1944. piše »da je sa Kordunaškim i Plaščanskim odredom popunjena 8. divizija« (tom V, knj. 28, dok. br. 106, objašnjenje 96).

lime nismo riješili sva pitanja koja danas interesuju narod Korduna. Neprijateljske parole koje kruže po Kordunu vrlo su smišljene i one se planski ubacuju, pa možemo konstatirati i to da vrlo daleko prodiru. Te parole uglavnom su još uvijek slične onima koje su izbacivali ljudi koji su danas uhapšeni i koji potiču iz čisto četničkih vrela. Jedna od tih parola jeste i ta, da će svi Učeni Srbi biti pobijeni, i da su naši današnji oficiri nepismeni i t.d. S druge strane naša propaganda na Kordunu nije dovoljno snažna da suzbije utjecaj neprijateljskih parola i četničkih elemenata. Politički rad nešto je živnuo. U posljednje vrijeme održano je nekoliko zborova, kao i smotra divizije, ali sve to nije dovoljno. Bilo bi potrebno sprovesti jaku i dobro pripremljenu političku kampanju sa zborovima po svim općinama i kotarevima. Isto tako pojačati našu propagandu i rad naših organizacija. Sadašnja politička situacija u svijetu kao i početak općeg juriša na hitlerovsku evropsku tvrđavu omogućuje nam baš danas da stvorimo novi polet u krajevima kao što je Kordun, gdje je isti uslijed ekonomskih i ratnih teškoća znatno opao.

U vezi s tim smo dali zadatke našim podređenim organima, komandama područja, kao i komesarima divizija na zadnjim konferencijama, u hrvatskim i muslimanskim krajevima mi mislimo tu situaciju iskoristiti za daljnje jačanje i širenje ustanka kao i za daljnju mobilizaciju tamošnjih masa u Narodno-oslobodilačku vojsku.

Vojnička situacija na teritoriji našeg Korpusa također je krenula u našu korist. Mi lagano ali sigurno uzimamo inicijativu u svoje ruke. To naročito važi za Kordun, Baniju, i Krajinu, dok u Pokuplju i Žumberku neprijatelj inicijativu još čvrsto drži u svojim rukama, ali i tu naše jedinice zadnjih dana polučile su izvjesne uspjehe. Sa teritorija na kojem djeluje naš korpus ne osjeća se još odliv neprijateljskih snaga. Garnizoni su podjednako jaki, a komunikacije su načičkane posadama dobro fortificiranim i naoružanim.

U vezi sa naređenjem Vrhovnog komandanta maršala Tita, mi smo poduzeli mjere za ofenzivu naših jedinica o kojima ste vi već obaviješteni.²³

Mi se nadamo da ćemo postići u budućim borbama veće uspjehe nego što smo ih imali do sada iako već i u sadašnjim borbama vidimo izvjesno poboljšanje u borbenom smislu kod naših jedinica.

²³ Vidi tom V, kni". 28, dok. br. 26: izveštaj Štaba 4. korpusa ' NOVJ od 7. juna 1944. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o predstojećim dejstvima na području Pokuplja i Žumberka.

Ovaj izvještaj šaljem vam kraći nego inače, obzirom na to da ste uglavnom obaviješteni o situaciji u našem korpusu, a i zbog toga što nisam dospio da pišem opširniji izvještaj.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar:

V.^{2*} Holjevac

M. P.

BR. 54

IZVEŠTAJ PROPAGANDNOG ODSEKA 9. KORPUSA NOVJ
OD 14. JUNA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SLOVENIJE
O RADU I ORGANIZACIJI PROPAGANDE U KORPUSU I
POTČINJENIM JEDINICAMA¹

ŠTAB
IX KORPUSA NOV I POJ
Propagandni odsek
Dana 14. juna 44.
Broj 202

GLAVNOM ŠTABU NOV I POS

RADNI IZVJEŠTAJ ZA PRVU POLOVINU JUNA

Ponovo smo primili od vašeg odeljenja dopise koji nam naređuju da stalno izvještavamo o odnosima između štabova i njihovih propagandnih odseka. Zato se nećemo ogrešiti o vojničku disciplinu ako iznesemo nekoliko objašnjenja ka tom pitanju.

Uzev u celini, odnosi između nas i naših štabova su dobri.

Iako smo već u poslednjem pismu objasnili sva pitanja u vezi kojih ste nas kritikovali, mi ćemo ipak još jedanput sve komentarisati i navesti uzroke zbog kojih se naš rad ne odvija prema vašim željama. Na umu imamo suviše slabe

²⁴ Vječeslav

¹ Originali (pisani na mašini, na slovenačkom jeziku, upućeni Glavnom štabu NOV i PO Slovenije i Propagandnom odeljenju Glavnog štaba NOV i PO Slovenije) u AIŽDG u Ljubljani, f. 89/1 a primerak namenjen CK KP Slovenije u' f. 250/11. Naslov i broj dokumenta dopisani su mastilom. Sa desne strane iznad naslova dopisano je: »47/1/7«.

veze između nas i Propagandnog odeljenja Glavnog štaba i našeg štaba, vanredne prilike u Slovenačkom primorju i nedostatak sposobnog kadra.

Razumljivo je da svaki štab interesuju više, u prvom redu, vojničke operacije. Pošto su članovi štaba potpuno angažovani na tom poslu, naši su razgovori kratki i retki, o vojničkim akcijama IX korpusa još nismo dovoljno brzo informisani, iako u zadnje vreme redovno primamo sve depeše² koje se odnose na vojničke operacije u Sloveniji.

Nedavno je šef našeg odseka posetio rukovodioca propagandnih odseka obeju divizija³ i interesovao se i tamo za ta pitanja. Odnosi u divizijama su, uže u celini, takođe dobri. Ipak su svi štabovi u prvom redu zainteresovani za štampu, dok se ostali pododseci smatraju više ili manje nepotrebnima. Posledica toga je da propagandni odseci uživaju skroman ugled kod svojih štabova i drugih drugova. Uprkos oštrom sadržaju cirkulara Glavnog komesarijata⁴ da se umetničke grupe moraju smatrati kao sastavni delovi i nužni pratioci narodnooslobodilačke borbe, u jedinicama još uvek postoji navika da se u propagandne odseke šalju ljudi koji se na drugim mestima ne mogu upotrebiti. Nasuprot tome, mnogi dobri propagandni radnici oduzeti su propagandnom odséku za administraciju ili politkomesarski rad. Dakako, propagandni odseci su time oslabljeni i neki od njih postali su samo birokratski privesak štaba. Pored toga, svim propagandnim odsecima nedostaju sredstva. Bez njih je naročito štampanje i fotografisanje nemoguće.

Skroman ugled članova propagandnih odseka, uprkos velikoj požrtvovanosti, sposobnostima i nastojanjima nekih drugova, najbolje se ogledao u tome da su propagandni radnici, prilikom zadnjeg unapređenja podoficira i oficira, bili previđeni. I propaganda traži svoje sposobnosti. Razumljivo je da su za podoficire i oficire najpre bili proizvedeni borci. Da ova okolnost ne bi uticala kod propagandnih radnika na volju i rad, molimo da se pri idućem unapređenju uzme u obzir i propagandni kadar.

Za podizanje propagandnog rada morali bi i kontakti s vašim odeljenjem biti. tešniji! Ne mogu se stvari rešavati cirkularima, već individualna pisma čine mnogo više. Bilo bi korisno kad bi nas posetio neko iz Propagandnog odelje-

² Depeše 9. korpusa NOVJ., primljene od Glavnog štaba NOV i PO Slovenije ili njemu posiate od decembra 1943. do kraja rata, sem za mesece jul i avgust- 1944, očuvane su u AIZDG u Ljubljani, f. 45.

³ Šef Propagandnog odseka 30. NO divizije u to vreme je bio Aleksander Štempihar Saša, a 31. NO divizije Srečko Rihtar.

⁴ Redakcija nije pronašla taj cirkular.

nja Glavnog štaba, kako bi se sam uverio o posebnim prilikama u Slovenskom primorju, ili bi možda trebalo pozvati šefa našeg odseka na savetovanje. Drugovi koji su se vratili s kursa kod SNG³ i s novinarskog kongresa⁶ imaju* sada mnogo više iskustava i širi horizont.

U cilju upoređivanja rada koristili bi nam takođe izveštaji iz VII korpusa i njegovih divizija.⁷ Na taj način bi se nove ideje i iskustva preneli i na druge jedinice i takmičenje bi došlo više do izražaja. Kao što nam je poznato, takmičenje će se posle 27. juna u suštini nastaviti.⁸ Molimo' da nam pošaljete kopije ovih izveštaja.

Još uvek je nejasno pitanje sastava propagandnih odseka u jedinicama, kakve su funkcije, koliko članova imaju odseci itd. Jedna od naredbi Glavnog štaba⁹ sadrži npr. da imaju odredi i brigade samo propagandne **referente**, „**Smer-nice**“¹⁰ sadrže drugo, dok cirkulari¹¹ nabrajaju više različitih funkcija. Ako bi bilo rešeno to pitanje, otpala bi sva prebacivanja štabova da su propagandni odseci suviše brojni s obzirom na borbeni deo jedinica. Takva naredba bi takođe podigla ugled propagandnih radnika, jer bi se na osnovu nje rukovodioci postavljali naredbom i drugovi propagandni radnici bar bi znali šta su: horovođa, sekretar, pomoćnik šefa itd.

Za vreme takmičenja izdali smo uputstva¹² za unifikaciju štampe u divizijama s nameirom: da sistematizujemo štampu u našim jedinicama; podstaknemo inicijativu i samostalnost propagandnih radnika u jedinicama; podignemo kvalitet štampe; ograničimo anarhičnu potrošnju papira;

⁵ Vidi dok. br. 31, napomenu br. 11. Iz dopisa Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 3. juna 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 89/1-3) vidi se da su drugovi koji su završili Drugi pozorišni tečaj upućeni u Slovensko primorje 30. maja 1944.

⁶ Vidi dok. br. 31, napomenu 2.

⁷ Većina izveštaja Propagandnog odseka 7. korpusa NOV i njegovih jedinica nalazi se u AIZDG u Ljubljani, f. 88.

⁸ Vidi dok. br. 2, napomenu 6 i dok. br. 31, napomenu 42. Glavni štab NOV i PO Slovenije je 11. avgusta 1944. objavio novo takmičenje (vidi tom IX, knj. 7, dok. br. 5, napomenu 11).

⁹ Verovatno se odnosi na naredbu Glavnog štaba NOV i PO Slovenije do 2. februara 1944. objavljenu kao dok. br. 8 u 11. knjizi VI toma Zbornika.

¹⁰ Iz članka „Reorganizacija propagandnega dela v vojaških edinicah“, objavljenog u organu politkomesarijata Glavnog štaba NOV i PO Slovenije br. 1 od 4. aprila 1944. vidi se da su ukinuti bataljonski propagandni referenti. Pisac navodi da je osnovna borbeni jedinica još uvek brigada, zbog čega bi brigadni propagandni referenti morali da budu glavni nosioci propagandnog rada (AIZDG u Ljubljani, NO tisk, f. P/411—1).

¹¹ Redakcija ne zna na koje se cirkulare odnosi.

¹² Nisu pronađena.

pomoću štampe povežemo teren s našom vojskom; i, naročito, da bismo ostvarili zajedničku osnovu za upoređivanje štampe obeju divizija, odredili smo da prigodan list XXX divizije „Tekmujemo“¹³ izlazi stalno kao divizijsko nedeljno glasilo. Urednik lista drug Saša Štempihar postao je šef propagandnog odseka u XXX diviziji,¹⁴ sada je urednik drug Jovo Vasič.¹⁵ Propagandni odsek XXXI divizije također bi izdavao svoj nedeljni list, kao XXX divizija. Iz Gradnikove brigade je radi toga premešten ka štabu divizije najuži krug uredništva lista „Naš glas“,¹⁶ koji na taj način postaje divizijsko nedeljno glasilo. Za urednika tog lista postavili smo druga Pagona Andreja-Ogareva, koji je učestvovao na novinarskoj konferenciji. Novoformirani istovi moraju pratiti čitav unutarnji život svojih divizija u takvom obliku da sadržaji budu interesantni podjednako za vojsku i teren. Taj deo lista sastavljaju i uređuju propagandni odseci divizija potpuno samostalno. Neka se takmiče između sebe ko će bolje izveštavati o akcijama, donosi bolje reportaže, imati bolje vojne dopisnike, koji će list biti omiljeniji na terenu i među borcima, itd. Urednici moraju uvek uzimati u obzir posebne prilike na terenu, po kome se jedinice divizije trenutno kreću. Pošto divizije preduzimaju duboke prodore u okupiranu teritoriju, biće ovi predeli bar izvesno vreme opskrbljeni najaktuelnijom literaturom i upoznaće život naših boraca. Na čelu naslovne strane lista moraju uvek biti objavljeni: kratak pregled nedeljnih uspeha savezničkih frontova i borbi NOV i POJ i kratki komentari najaktuelnijih domaćih i inostranih događaja. Što se tiče tog uvodnog dela lista, urednici će stalno primati uputstva od Propagandnog odseka IX korpusa, ali općenito neka crpu smernice iz glasila Propagandnog odseka IX korpusa i POOF „BILTENA“, „Partizanskog dnevnika“ i „Vojaškoga vestnika“.¹⁷ Odmah u početku treba posvetiti posebnu pažnju Koruškoj, Beneškoj Sloveniji, takmičenju i stanovništvu OF prema veri. Na neutralnom mestu pominjati borbe, italijanskih partizana. Nedeljni list XXX divizije „Tekmujemo“ već je s uspehom pristupio izvršavanju naše naredbe, dok se PROD XXXI divi-

¹³ Bibliografija NOR-a, b. j. 4024.

¹⁴ Iz izveštaja Štaba 30. NO divizije br. 57 od 10. juna 1944, upućenog Propagandnom odseku 9. korpusa NOVJ (AIZDG u Ljubljani, f. 89/1—5 a), vidi se da je Saša Štempihar preuzeo dužnost rukovodioca Propagandnog odseka 30. NO divizije 2. juna 1944, na osnovu naredbe Štaba divizije.

¹⁵ Jovo Vasič je umro 6. marta 1963. u Jesenicama. Sahranjen je na Bledu.

¹⁶ Bibliografija NOR-a, b. j. 3113.

¹⁷ O tim glasilima vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 1555, 3499 i 4225.

zije nalazi u nepovoljnim prilikama s obzirom na vojne operacije divizije.¹⁸

„Partizanski dnevnik" već izlazi kao glasilo OF za Gorenjsku i Slovensko primorje.¹⁹ U našem odseku nalazi se, kao član uredništva, drug Franc Vreg-Mile, koji vodi brigu o redovnom pristizanju članaka i vesti iz vojničkog života. Dnevni list do daljeg još uginožava naša tehnika „Drago". Za vreme prodora neprijatelja na oslobođenu teritoriju²⁰ ponovo smo preuzeli uredništvo u celini, kako bi list nesmetano izlazio dalje.

U ovom mesecu izdali smo 14. broj „Vojaškoga vestnika", sa uvodnim člankom povodom unapređenja komandanta IX korpusa za general-majora.²¹ Umnožili smo ga u našoj ručnoj ciklostilnoj tehnici, u 900 primeraka, a sledeći broj se umnožava. Za uvodni članak u ovom broju zamolili smo načelnik GŠS general-majora Dušana Kvedera, kome smo postavili nekoliko aktuelnih pitanja u vezi s prilikama u Slovenskom primorju i takmičenjima.²²

Zbog neprijateljevog prodora na oslobođenu teritoriju,²³ upravo prvih dana invazije, „Partizanski dnevnik" nije mogao izlaziti. Zato smo 8. 10. i 11. juna izdali naš „Bilten" u 500—800 primeraka, dodali mu najvažnije radio-vesti i svakom pojedinom broju dali posebno obeležje (takmičenje, opšta ofanziva, saradnja između slovenačkih i italijanskih partizana). Pri tome se pokazalo kao podesno da „Bilten" izlazi češće kao informativno glasilo IX korpusa. Pored najnovijih događaja iz našeg korpusa, objavljujemo u njemu i -vesti koje smo preko depeša primili iz Glavnog štaba.

Naša ručna tehnika, koja neprekidno radi, u junu je umnožila 900 primeraka „Vojaškoga vestnika", 750 italijanskih letaka, 3 broja „Biltena", u proseku po 650 primeraka, hiljadu cirkulara koji se odnose na pobijanje kleveta o našoj vojsci (tekst je predložio i potpisao POOF) i 2.500 različitih formulara.

Naše tehnike nisu u stanju da umnože sve što bi htele štampati. Kada budemo „Partizanski dnevnik" štampali u

¹⁸ O borbama 31. NO divizije u prvoj polovini juna 1944. vidi tom VI, knj. 14, dok. br. 16, 22, 35, 37, 40; 50, 52, 66, 72, 79, 86 i 138.

¹⁹ Vidi dok. br. 34, napomenu br. 13.

²⁰ Odnosi se na upade u prvoj polovini juna 1944 (vidi tom VI, knj. 14, dok. br. 22, 37, 38, 40, 50, 52, 53, 66, 72, 79, 86, 138).

²¹ Naslov članka („Vojaški vestnik" od 5. juna 1944) glasi: „Generalmajor Lado Ambrožič — tvorec IX korpusa" (AIZDG u Ljubljani, NO tisk, f. P/496—I).

²² Članak, pod naslovom „Tov. Tomaž — generalmajor Dušan Kveder zopet na Primorskem", objavljen je u „Vojaškom vestniku" št. 15 od 16. juna 1944 (AIZDG u Ljubljani, NO.tisk, f. P/496—I).

²³ Vidi dokumente pomenute u napomeni br. 20.

štampariji,²⁴ Biće naša tehnika, sa dva roto-ciklostila, na raspolaganju za druge potrebe.

Želimo da u centralnim listovima narodnooslobodilačka borba u Slovenačkom primorju bude uočljivija. Pošto je shvatljivo da naši drugovi pišu pre svega za čitaoce — poznanike, i pošto naši listovi stižu samo u manjem broju primeraka na teritoriju bivše Jugoslavije, vredelo bi neke od članaka iz naših listova katkad preštamovati. To bi takođe značilo priznanje našim propagandnim radnicima i podiglo njihov ugled. Ako bi sami pribavili izbor, možda ne bi uvek pogodili ono pravo što odgovara vašem mišljenju. Isto važi za izbor literarnih priloga.

Primili smo dopis koji se odnosi na slanje vesti za „Poročila”,²⁵ Odseka za informaciju i propagandu pri SNOS,²⁶ koja zaista donose nedovoljno ili čak netačne vesti iz Slovenačkog primorja. Da ne bismo bez potrebe opteretili naš administrativni aparat, trebalo bi u „Poročilima” preštampavati naše vesti iz Biltena, jer On uvek donosi najznačajnije i najnovije vesti iz vojske i s terena.

Vojno dopisništvo funkcioniše. Navodimo odgovorne vojne dopisnike po jedinicama:

XXX divizija:	Črt Kolenc
17. brigada	: Brešan Vika-Tatjana
18.	: Tacrodič Florjan
19.	: Križman Matija
XXXI divizija:	Rihard Srečko
3. brigada	: Viliem Gruber-Draao
7. "	: ftulin Miloš-Miha
16. "	: Jane Pervanja
UB Trščanska :	Gigi ²⁷
JPO	: Doganoč Nande-Bogomir
BBO	: Preis Franci
ITO	: Fornazarič Franc
DO	: Lesjak Nande
GO	: Tone Pipan ²⁸
ZKO	: Albert Rajer-Borut

²⁴ Vidi dok. br. 34, napomenu br. 18.

²⁵ Bibliografija NOR-a, b. j. 8787.

²⁶ Slovenski narodnoosvobodilni svet — Slovenačko narodnooslobodilačko veće.

²⁷ Luigi ili Gigi Guicciardi (Luidi Gičardi). U oktobru 1944. je bio šef Propagandnog odseka brigade „Garibaldi d'assalto Trieste” (AIZDG u Ljubljani, f. 251/1—4 i f35/1—4).

²⁸ Poginuo 7. novembra 1944. u zaseoku Kompari kod Lokaveca (oko 2,5 km severozapadno od Ajdovščine).

- Drug Preis Franci pozvan je u GŠS.²⁹ Pošto je u vezi s tim Štab BBO intervenisao kod nas, odluku o toj stvari doneće načelnik GŠS general-major Kveder.³⁰ I mi mislimo da bi na ovako eksponirane teritorije trebalo dobar kadar slati, a ne oduzimati ga.

Prilažemo delove hronika koje smó primili od jedinica.³¹ Molimo vas da nam javite da li treba forsirati pisanje kronika ili dati prednost drugom radu. Interesuje nas kakvi su rezultati ovog rada u VII korpusu.

Prilažemo biografiju narodnog heroja J. P. Vojka,³²-za koju je podatke prikupio drug Stante Juš, a za poseban broj lista 16. brigade „Za Vojkom”,³³ priredio drug Mile.³⁴ Ponovo smo naredili jedinicama da prikupe podatke za biografije uglednih boraca.³³

- Literaturu vam šaljemo redovno i tačno prema poslatom ključu. Svakog dana šaljemo vam po 10 primeraka „Partizanskog dnevnika” a izveštaju prilažemo brojeve od polovine meseca. Ukoliko literatura ne stiže redovno do vas treba tražiti uzroke u sredstvima veze, jer moraju podneti mnoge poteškoće. Naša administracija i kolportaža povećavaju se svakim danom i njima rukovodi drugarica Ančka Verdir, održavajući uzoran red. Dok na bivšoj jugoslovenskoj teritoriji dele literaturu Glavni štab i VII korpus, dotle u Primorskoj i Gorenjskoj obavlja taj posao uglavnom PROD IX korpusa koji ima slabija sredstva i kadrove. ; • -•

Već smo naredili jedinicama da moraju slati svoje izveštaje u dva primerka, jedan ćemo redovno slati vama. Danas vam šaljemo one za koje imamo kopije. Međutim, posle 27. juna, kada će takmičenje biti zaključeno, moći ćemo vam poslati sve izveštaje koji se nalaze u našem arhivu.

Foto-sekciju organizovaćemo ponovo. Za kupovinu materijala nemamo sredstava. Aparat imaju većim delom ofi-

²⁹ Iz spiska sastava štabova Briško-beneškog odreda koji je 22. juna 1944, pod br. 267, upućen Štabu 9. korpusa NOVJ i iz drugih dokumenata vidi se da je Franci Prajs (Preis) ostao u odredu kao vojni dopisnik (AIZDG u Ljubljani, f. 291/1—3).

³⁰ Dušan Kveder Tomaž, narodni heroj. Umro 12. marta 1966. u Beogradu. Sahrnjen u Grobnici narodnih heroja u Ljubljani.

³¹ Očuvani delovi hronika se nalaze u fondovima pojedinih jedinica u AIZDG u Ljubljani.

³² Bibliografija Jank'a Premria Vojlca je očuvana u AIZDG u Ljubljani.

³³ Vidi pod nazivom „Vojkov borec” u Bibliografiji NOR-a, b. j. 4228.

³⁴ France Vreg Mile

³³ Očuvane biografije boraca 9. korpusa NOVJ nalaze se u AIZDG u Ljubljani, f. 252/III i 91/111.

ciri, kojima ih je nemoguće oduzeti. Zato ćemo u većim jedinicama organizovati fotolaboratorije, kuda će svi rado slati negative na razvijanje i kopiranje, a za nas ćemo uvek moći zadržati najinteresantnije kopije. Na taj način moći ćemo izvršiti svoj zadatak s malo sredstava i sa dobrim rezultatima. Taj posao poveren je novodošlom drugu Čo.ru Šlcodlaru, bivšem reporteru ljubljanskog [časopisa] „Jutro”. S obzirom na vaš poslednji dopis, prilažemo sav foto-materijal kojim raspolažemo.

„Dnevni vestnik”,³⁶ koji primamo od Odseka za informaciju i propagandu pri SNOS, jako nam koristi. Kasnije, kada naša tehnika ne bude više umnožavala „Partizanski dnevnik”, pokušaćemo i mi, zajedno sa POOF, izdavati nešto slično za sve jedinice i teren.³⁷ U tom cilju smo poručili tri univerzalna prijemnika iz Engleske. Isto talco je drug Škodlar predložio spisak najnižijeg materijala koji smo predložili engleskoj misiji kod našeg štaba.

S kursa kod SNG stigli su članovi naše pozorišne grupe. Drugarica Irma Kacin³⁸ nedostaje nam jer je POOF dao zadatak da rukovodimo i brinemo se za program radio-predajne stanice Bazovica,³⁹ koja se nalazi pred. završetkom definitivne tehničke izgradnje. Svi drugovi koji su bili na kursu dobili su najlepše utiske o kulturnom životu na oslobođenoj teritoriji i kurs im je jako koristio. Još se ponavljaju sporovi između pojedinih članova grupe, zato nam nedostaje jača ličnost koja bi čitavu grupu držala pod disciplinom i u istrajnom radu. I gledanje pojedinih članova na umetnost je različito, zato su česte vatrene diskusije. Imamo nameru da drugove i drugarice koji su se vratili s kursa i novodošle podelimo u tri pozorišne grupe: za obe divizije i korpus. Ove grupe bi stalno menjale jedinice i u određeno vreme vraćale se u korpus, gde bi dobile nova uputstva. Jednom od ovih grupa rukovodila bi drugarica Bogdana Stritar, jednom

³⁶ Bibliografija NOR-a. b. j. 8411, 8412 i 8413:

³⁷ Bibliografija NOR-a, b. j. 8417.

³⁸ Iz dopisa Propagandnog odeljenja Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 3. juna 1944. -vidi se da je Irma Kacin posle drugog tečaja za narodne talente, koji je završen 29. maja 1944, ostala na produženom tečaju za usavršavanje (AIZDG u Ljubljani, f. 89/1—1).

³⁹ Verovatno se odnosi na radio-predajnu stanicu jačine 1 kilovat-časa, namenjenu aerodromu u Videmu (Udinama), koju je diverzantska grupa Odseka za vezu 9. korpusa NOVJ zaplenila na železničkoj stanici u Solkanu. Stanica je montirana u bunkeru srušene zgrade u Lokvama i pod zemljom priključena najbližem električnom dalekovodu. Međutim ona nikad nije proradila, jer je, na traženje Glavnog štaba NOV i PO Slovenije, upućena u Dolenjsku, ali je, navodno, na putu propala. (Podatke dali Janez Žnidaršič i Vinko Vrščaj).

Danilo Turk-Joco, a trećom neko od drugova koji su došli s kursa.⁴⁰

Umetnička grupa kojom rukovodi drug Danilo Turk-Joco, a sastoji se od tročlanog džeza i tri pevača, izvela je turneju u Vipavskoj dolini i južnoj Primorskoj. Prilažemo njihov izveštaj.⁴¹ Ista grupa je s uspehom učestvovala na velikom izbornom mitingu u Srednjem Lokovcu 11. 6. 44.

⁴⁰ U Slovenačkom primorju je prva pozorišna grupa u vojsci počela da se organizuje krajem 1943. i početkom 1944. Ona je 15. januara 1944. oformljena kao Pozorišna grupa 31. NO divizije. Zajedno s kuriorom i rukovodiocem Danilom Turkom Jocom brojala je 8 člana. Ova grupa je do 27. februara 1944. priredila 17 mitinga za vojsku i civilno stanovništvo u široj okolini Cerkna. Prema izveštaju Propagandnog odseka 9. korpusa NOVJ br. 705 od 22. novembra 1944 (AIZDG~u Ljubljani, f. 89/1), ova grupa je 29. februara 1944 (u izveštaju rukovodioca grupe Danila Turka ovaj broj nije jasan) premeštena u Štab 9. korpusa NOVJ. kao Prva pozorišna grupa 9. korpusa NOVJ. Ojačana sa 3 nova dinga, ona je priredila 3 mitinga, a zatim otišla na turneju u 30. NO diviziju, gde joj je bio priključen muzički trio. Na jednomesečnoj turneji ona je priredila 15 mitinga. A 15. marta 1944. formirana je Druga pozorišna grupa 9. korpusa NOVJ, u kojoj su rukovodstvo preuzeli Danilo Türk Joco, kao dramski, i Lev Svetek Zorin, kao muzički rukovodilac. Iz brigada je povučeno još 7 drugova i kurir. Ova grupa je priredila 4 mitinga kada je Glavni štab NOV i PO Slovenije pozvao 15 drugova na tečaj za narodne talente (vidi dok. br. 31, napomenu br. 11). Iz obe grupe je na kurs otišlo 14 drugarica i drugova, tako da su kod korpusa ostali samo Danilo Türk, Lev Svetek i muzički trio. Pošto su dobili još 2 druga, formirali su Treću grupu, kasnije nazvanu Prvu korpusnu pozorišnu grupu „KIS” (Korpusno igralsko skupino). Njoj se sredinom aprila priključila Bogdana Stritar (akt Propagandnog odeljenja Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 5. aprila 1944, kojim se ona upućuje u Slovenačko primorje, nalazi se u AIZDG u Ljubljani, f. 89/1—1). Ona je stigla iz SNG (Slovenskega narodnega gledališča — Slovenačkog narodnog pozorišta). Grupa je, s novopripremljenim programom, priredila 7 mitinga. Bogdana Stritar se zatim vratila u korpus, a grupa je po Krasu i Vipavskoj dolini priredila 22 mitinga i u sedištu korpusa 4 mitinga. Grupa je 26. juna 1944. ponovo krenula na turneju (vidi napomenu br. 23, uz dok. br. 10 u 7. knjizi VI toma Zbornika). U međuvremenu, verovatno 9. juna 1944, od drugova koji su se vratili iz Dolenjske, s tečaja za narodne talente (vidi napomenu br. 5 i 6), formirana je Druga pozorišna grupa, čije je rukovodstvo preuzela Bogdana Stritar. Napred pomenuti Izveštaj od 22. novembra 1944. navodi kao datum formiranja ove grupe 9. april 1944, što, prema svim ostalim dokumentima i izjavi Bøgdane Stritar, nije tačno. Ova je grupa priredila 29 mitinga a zatim je, 8. avgusta 1944, reorganizovana, pošto su se iz Dolenjske, s kursa za usavršavanje, vratili 2 druga i jedna drugarica, a nekoliko njih je otišlo. Otišla "je i Bogdana Stritar, koju je na dužnosti rukovodioca reorganizovane grupe zamenio Tone Hlebce. a ovoga je 17. oktobra 1944, zamenio Ivo Mavser (vidi tom IX, knj. 7, dok: br. 64, napomenu 36). Podrobnije o orim grupama vidi napred pomenuti izveštaj.

Drugarica Bogdana Stritar donela je sa sobom više pesama, originalnih i prevedenih s ruskog, koje ovde veoma brzo stiču popularnost. U zaštitnom bataljonu IX korpusa uvežbavala je pevački hor. Rukovodi dramskim tečajem za novodošle drugove i drugarice koji žele da se posvete pozorištu. U poslednje vreme zaposlena je na pripremi veće pesmarice, koju ćemo štampati u velikom tiražu. Pesmarica svuda nedostaje.⁴²

Drug Dorè Klemenčič-Maj je portretirao general-majora Ambrožiča, čitav Štab JPO⁴³ i priprema ciklus linoreza s motivima iz narodnooslobodilačke borbe.⁴⁴

Naš PROD dobio je zadatak da vodi računa o političkim časovima i društvenom životu u Štabu IX korpusa. U tom cilju pozvali smo draga Vilfana,⁴⁵ koji nam je održao predavanje o spoljašnjem i unutrašnjem političkom životu. Za radnice naših ustanova priredili smo društveno veče s plesom. O horovođama smo već izvestili u posebnom pismu. Ponavljamo: svi vaši pozivi stižu suviše kasno, moramo ih dobiti najmanje 3 nedelje pre početka kursa. Tri druga iz XXXI divizije su otišli na kurs. Drugovi iz XXX divizije takođe su se javili svom štabu, ali ih je ovaj odbio da pođu na kurs navodeći da je putovanje nemoguće, da se vrate u svoje jedinice i da će biti ponovo pozvani. Pozvani nisu bili. Štabovi su i ovom prilikom pokazali nerazumevanje za naš rad. Molimo vas da u tom pogledu pružite podršku našem autoritetu.

Pošto se kod Štaba IX korpusa niko nije dovoljno interesovao za registrovanje takmičenja, pozvali smo kao referenta za takmičenje u naš odsek draga Jožu Korena, koji je već u XXX diviziji pokazao dosta smisla za ovaj rad. Posle takmičenja on će, u sporazumu sa Povjereništvom CK KPS, otići na teren Prekomurja, jer su mu prilike tamo dobro poznate. U vezi s takmičenjem poslaće vam svoj izveštaj.⁴⁶

⁴¹ Redakcija nije pronašla taj izveštaj.

⁴² Radi se o pesmarici koja je trebalo da izađe pod naslovom „Sedaj pa pesem si zapoj veseli veter“, za koju je Dorè Klemenčič Maj već bio pripremio naslovnu stranu. Pesmarica nije izašla. Naslovna strana (linorez) očuvana je kod autora.

⁴³ Južnoprimeorskog odreda.

⁴⁴ Svi očuvani radovi nalaze se kod autora.

⁴⁵ Dr Jože Vilfan. Vidi dok. br. 34, napomenu br. 22.

⁴⁶ Taj izveštaj nije pronađen.

Prilažemo kadrovske upitnike,⁴⁷ koliko ili je stiglo. Vodićemo ubuduće brigu o tome da vam s novim upitnicima javljamo sve promene.

- Naredbom javnog tužioca kod Štaba IX korpusa dr Kobe⁴⁸ bilo je obustavljeno rasturanje letka s naslovom „Mobiliziranim Slovincem — domobrancem“⁴⁹ zbog nepravilnog komentarisanja kraljeve predaje mandata za sastav nove vlade dr Subašiću.⁵⁰ Letak je odštampana naša štamparija i poslali smo vam ga u 10 primeraka a 1 prilažemo.

Na kraju vas molimo, ponavljajući još jednom naše osnovne misli: šaljite nam kritike i komentare na naš rad. Pomognite nam podići autoritet propagandnih i kulturnih radnika. Uzimajte u obzir sve misli i molbe koje smo već naveli a i danas ih navodimo u našem izveštaju.

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Načelnik štaba, potpukovnik:
Jakopič A.

Šef odseka, potporučnik:
inž. Marjan Tepina

Prilozi: Vidi priložen spisak.⁵¹

⁴⁷ Neki kadrovski upitnici propagandnih radnika jedinica 9. korpusa NOVJ nalaze se u AIZDG u Ljubljani, f. 250/V—1.

« Dr Božo Kobe

⁴⁹ Letak se nalazi u AIZDG u Ljubljani, NO tisk., f. D V/4.

⁵⁰ Mandat za sastav nove vlade poveren je dr Subašiću 25. maja 1944 (vidi dok. br. 30, napomenu 5).

⁵¹ Odnosi se na spisak literature koju Propagandni odsek 9. korpusa NOVJ šalje Propagandnom odeljenju Glavnog štaba NOV 1 PO Slovenije. Redakcija «a ne objavljuje, a nalazi se» među kopijama u AIZDG u Ljubljani, f. 250/III.

BR. 55

**IZVEŠTAJ POLITODELA 10. NOU DIVIZIJE OD 17. JUNA
1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O ORGANIZACIONOM
STANJU PARTIJSKE I SKOJEVSKE ORGANIZACIJE, POLI-
TIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U 17.
BRIGADI¹**

IZVJEŠTAJ POLITODJELA
X DIVIZIJE

Prepis OBLASNOM za KRAJINU

CENTRALNOM KOMITETU K. P. J.

Naš rad, od dolaska novih, drugova u politodjel, koji je ostao sa jednim članom, odvijao se samo u okviru XVII brigade., Zbog toga šaljem izvještaj o stanju Partijske organizacije u XVII brigadi.

Novoformirana, prerasla iz odreda u brigadu,² ona nosi sve tragove ranijeg odredskog života, čije je rukovodstvo bilo mlado i neiskusno sa vrlo malo pomoći i kontrole, koja je dolazila od drugova mladog, neiskusnog (naročito za rad u vojci) i nepotpunog O. K-a. Odreda koji je nikao na terenu, gdje su još ranije nacionalne razlike između muslimana i Hrvata bile od strane reakcije korištene u njihovom međusobnom gloženju, talco da su u uslovima okupacije, i N.O. Borbe, koja je širila svoj uticaj uglavnom na muslimanske mase, muslimani stupali u borbu protiv okupatora i njegovih slugu, često ne praveći razliku između ustaša i kolebljivog, odnosno poštenog dijela hrvatskog stanovništva.

Neuočavanjem tog na vrijeme problema i čestih grešaka koje su se pravile od strane naših drugova, — što je koristila hrvatska reakcija i uspjela da veći dio hrvatskog, još neopredeljenog, stanovništva odvoji od N. O. Borbe, i registruje u domobranstvo ili miliciju, uporedo sa muslimanskom reakcijom koja je pokušavala sa svojim radom da pasivizira muslimane, stvarajući miliciju i zeleni kadar, — problem bratstva nikao je kao najvažniji i postao kočnica za pravilan razvitak ustanka na tome terenu, a naročito aktivizacije hrvatskih masa u N. O. Vojsku.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u OADP SKJ, reg. br. 6354.

² Sedamnaesta brigada je formirana 14. maja 1944 (vidi AVII, reg. br. 1—6, k. 855).

Tako se Ramski odred razvijao isključivo kao muslimanski, sa vrlo malim, gotovo neznatnim, postotkom Hrvata, na kome su se odražavali problemi sa terena.

Odnos boraca prema narodu bio je neposredno vezan za problem bratstva, jer se nepravilan odnos ispoljavao većinom prema hrvatskom stanovništvu: prilikom akcija na miliciju,³ raznih rekvizicija ili „ekonomskih akcija“, koje su nepravilno uticale na vaspitanje boraca.

To je ukratko izloženo stanje na terenu koje je bilo potrebno izložiti da bi se lakše shvatili problemi u odredu, na kome su se oni ogledali, a zbog mladog i neiskusnog partijskog i političkog rukovodstva, koje nije moglo na vrijeme da uočava i riješava iskrsele probleme, prenijeli su se ti problemi i u brigadu.

II. Organizaciono stanje — Partijska organizacija broji 83 člana Partije (26 radnika, 37 seljaka i 20 intelektualaca — đaka), 12 kandidata i 110 skojevaca, prema brojnom stanju brigade od 465 boraca.

U vezi sa formiranjem brigade u tri bataljona, iz odreda koji je imao dva, formirani su bataljonski biro i partijske ćelije tako, da su sada oformljeni bataljonski biro i partijske ćelije u svim vojnim jedinicama. Partijske ćelije broje prosečno 4—5 članova partije. Članovi partije su uglavnom članovi komande četa i po neki vodnik ili vodni delegat.

Partijski kader, — koji je nikao iz odreda, sem četiri druga iz Mostarskog i jednog iz Visoko-fojničkog odreda, — je vrlo mlad, sa vrlo malo teoretskog znanja i organizacionog iskustva, tako da ti drugovi još nisu našli svoje pravo mjesto partijskog rukovodioca, rukovodioca koji će sa svojim radom i aktivnosti, koja nije na visini, steći autoritet i uspješno uzdizati mlado partijsko članstvo, čiji se partijski staž kreće od jednog, dva, najviše četiri mjeseca. Familijarnost sa jedne, „kritika“ ljudi, bez drugarskog ukazivanja i pomaganja u radu sa druge strane, govore da su rukovodioci, ili nepravilno, ili nikako prilazili ljudima, ne videći osnovno u radu partijskog rukovodioca: da ljude treba dobro poznavati da bi se moglo uspješno raditi sa njima. Tako recimo zamjenik komesara bataljona ne može pred rukovodioce SKOJ-a da postavi neke stvari oštro, zbog toga što su Mostarci. „Jer, kako kaže taj drug, to bi se moglo

³ Reč je o miliciji koja je, pod uticajem okupatora i ustaša, formirana 1943. godine. Zahvaljujući pravilnoj politici NOVJ, pripadnici ove milicije su u velikom broju prišli jedinicama NOVJ.

shvatiti kao uobraženost." Ih sa druge strane, često su partijski rukovodioci bataljona sa pomoćnicima komesara četa pismeno saobraćali i naređivali, iako je bilo mogućnosti za sastajanje.

Osnovni problem koji je ometao, pa još i danas ometa da se partijska organizacija uzdigne na rukovodeće mjesto, i to u potpunosti ostvari, bila je nekonkretnost u radu, šematizarn, na čije razbijanje smo bacili težište rada. Moglo se naći upravo školskih primjera šematizma. Bilo je ćelija u kojima je dnevni red na nekoliko sastanaka bio potpuno isti: 1 org. stanje, 2 izvještaji, 3 zadaci i 4 razno, gdje su se suviše široko i općenito, bez pojedinačnog raščlanjavanja konkretnih problema postavljah općeniti zadatci, koji se, razumljivo, nisu ni izvršavali, dok u isto vrijeme u četi ima često dezerterstva, preko čega se prelazi. Ili dnevni red kroz četiri sastanka: 1. polit-situacija, 2. popuna partijske organizacije, 3 kritika i samokritika, a jedinica ostaje stalno na brojnom stanju od tri člana i, bez kandidata. Ovakvih primjera bilo je dosta i oni najbolje ilustruju nekonkretnost u radu partijskih ćelija i neiskustvo partijskih rukovodioca. Mi smo i na sastancima, a i pre sastanaka, sa sekretarima diskutovali o načinu postavljanja dnevnog reda, i isticali potrebu stavljanja na dnevni red konkretnih problema.

Iz brojčanog omjera boraca i organizovanih drugova jasno se vidi da postoji sektaštvo po primanju novih drugova u organizaciju. Ima slučajeva da SKOJ-evac od 1940 god. iako nema naročitih zapreka, još nije član partije, — dok je sa druge strane bilo slučajeva da su ljudi primani, a da nisu dovoljno provjeravani, što pokazuje da kriterij tko može biti član partije nije bio rukovodiocima jasan i da nije bilo dovoljno pažnje pri primanju novih članova. Taj problem postavljen je tako, da se paralelno sa učvršćavanjem partijske organizacije smjelije prilazi primanju novih članova, uz dobro poznavanje i provjeravanje drugova koji se primaju. Bilo je organizaciono krivo postavljenih stvari, koje su se protezale iz odreda, a koje su odmah ispravljane. Tako, pogrešno postavljen rad sa kandidatima (skupno), biro bez podjele rada po sektorima itd.

Na osnovu takvog stanja i vrlo niskog teoretskog nivoa članova, postavljen je plan teoretskog rada, koji do ranije uopće postojao nije, a koji se je već počeo provoditi. Teme su sledeće: 1. organizaciono pitanje, 2. razvitak društva, 3. razvitak radničkog pokreta, — uz proradu aktuelnog materijala iz naše štampe. Način prorade je: Najprije referat na proširenom bataljonskom birou koji će redovno držati neko iz politodjela ili partijski rukovodioc brigade, pa referati

na ćelijama sa detaljnom proradom materijala, kojim se raspolaze pojedinim temama, i zaključna partijska bataljonska konferencija po toj temi.

III. Politički sektor. Ljudstvo u brigadi je dobrim dijelom mobilisano, od koga je priličan prošao kroz neprijateljsku vojsku, što se odražava na političkoj svijesti boraca, i brigadi kao cjelini. Stariji borci dobili su svoje osnovno vaspitanje, školsko i političko kod nas u vojsci (veliki broj boraca bio je, a i sada koji dolaze je nepismen), prethodno razbijajući sve predrasude kojima ih je opteretio njihov raniji život. To je pred političke komesare postavilo velike zadatke uzdizanja i vaspitanja inače borbenog ljudstva.

Političko rukovodstvo kao i partijsko je vrlo mlado i neiskusno, sa malo znanja. Veći broj delegata nisu u organizaciji, a u najboljem slučaju su članovi SKOJ-a. Kriterij kojim su birani delegati, a često i komesari četa, bio je da imaju više znanja, ne provjeravajući ih, i ne znajući njihovu odanost. Njihov rad nije raznolik, primjenjujući forme rada koje odgovaraju konkretnim uslovima, nego šablonski, krut, i samim tim borci nisu još dovoljno zainteresovani, uvedeni u jednu radnu atmosferu. Od toga se provlači štetna teorija kod rukovodioca kako borci teško primaju, kako se ne smiju mnogo zamarati. Isto tako komesari nisu dovoljno vaspitači boraca na svakodnevnim sitnim stvarima, a njihova pomoć oficirima je mala, zbog krute podjele vojne i političke linije.

Osnovni politički problemi koji su se nametali u brigadi bili su problem bratstva, i u vezi sa tim odnos boraca prema narodu, i pitanje mobilizacije zbog malobrojnosti brigade, a povoljnih uslova na terenu za široko uvlačenje novih boraca u brigadu.

Nužno je bilo liniju bratstva — koja se ogledala ne toliko u nepravilnom odnosu rukovodioca i boraca muslimana prema borcima Hrvatima, koliko u nepravilnom odnosu prema hrvatskom stanovništvu — raščistiti u partijskoj organizaciji, da bi se pravilno mogla postaviti pred borce, proširujući im politički horizont. Ukazujući na potrebu bratstva i jedinstvene borbe naroda Jugoslavije za Demokratsku Federativnu Jugoslaviju, u kojoj će sudbina pojedinih naroda zavisi o njihovoj aktivnoj borbi i ulogu koji su stavili u temelje nove Jugoslavije; da se sreća muslimana može ostvariti samo uz ostvarenje sretne Srbije, Hrvatske itd., ukazujući na primjere već postignutog bratstva; na rad muslimanske, hrvatske, srpske reakcije.

Po pitanju mobilizacije težište rada bačeno je na pojedinačno, na dobrovoljnoj bazi, uvlačenje ljudi, a pitanje šire mobilizacije koju vrše vojno-pozadinske vlasti da se pomogne pojačanim radom na terenu, i to ne samo putem, konferencija, nego upoznavanjem prilika i dužnosti N.O. Odbora i pomaganjem tih odbora, i tim omogućiti uspješno provođenje, odnosno odziv masa.

Sistematski plan rada za političko uzdizanje boraca i objašnjavanje aktuelnih događaja nije postojao, ili se svodio na mehaničko učenje odluka AVNOJ-a, i bilo je nužno postaviti takav plan rada koji bi, uz upoznavanje odluka i objašnjavanje aktuelnih događaja, tumačio i rješavao aktuelne probleme koji su postojali u jedinici. Takav plan je i postavljen: 1. Razvitak N.O. Borbe 2. Narodna vlast 3. Federativno uređenje Jugoslavije 4. Bosna i Hercegovina u demokratskoj Jugoslaviji 5. Muslimanska reakcija; nastojeći da se kroz te teme obrade odluke AVNOJ-a i da se njihovo pručavanje bazira na člancima iz Nove Jugoslavije⁴ i Oslobođenja,⁸ čije će se prorađivanje najbolje na taj način ostvariti.

IV. Vojni sektor. Brigada nema borbenog iskustva jer ranije kao odred ljudstvo je učestvovalo u sitnim, diverzantskim akcijama, napadima na vozovima i manjim zasedama, gdje se ljudstvo nije moglo očeliti i osposobiti, za složenije i teže akcije, koje će se pred jedinicu kao brigadu uskoro nametnuti, odnosno postaviti, a koje će brigada, uz pravilan rad na vojničkom uzdizanju boraca, postepenim uvlačenjem brigade u takove akcije, sa ovako borbenim ljudstvom, moći uspješno rješavati.

Disciplina, kako borbeno tako i u pogledu odnosa boraca prema starešinama, i nižih komandi prema višima, a koja se u odredima ne traži kao u brigadama, iako ima pozitivnih izmjena od formiranja brigade, još nije na onom stepenu na kojem treba da bude. Još brigadom nije ovladao duh vojničke discipline, još ima nepravilnih odnosa boraca prema starešinama i zbog familijarnosti koja je vladala u odredima, i neautoritativnosti vojnih rukovodioca, naročito nižih:

Štabovi bataljona kao vojna rukovodstva nemaju dovoljno iskustva, snalažljivosti i odlučnosti u rukovođenju ljudstvom, iako se to poslednjim izmjenama znatno popra-

⁴ Časopis za politička i društvena pitanja (Bibliografija NOR-a, b. "j. 6246).

⁵ Orsan Narodnooslobodilačkog fronta za Bosnu i Hercegovinu (Bibliografija NOR-a, b. j. 8759).

vilo, i nisu davali punu garanciju da će se sve odluke i naređenja štaba brigade sa uspjehom i na vrijeme izvršavati. Štab I. bataljona u poslednjoj akciji pokazao maksimum neodlučnosti i neiskustva, kada su mu se dvije čete odvojile sa komesarom i zamjenikom komandanta i bile 5 dana van sastava svoga bataljona, iako to situacija nije nametala. Često se ide u akcije koje se ne sprema temeljito, o kojima se dovoljno ne razmisli i prodiskutuje, nego ako se pruži mogućnost za akciju štab bataljona je gotov da poleti za njom (a i to ima svojih pozitivnosti) ne pripremajući je temeljito, i češće ne uspevajući u toj akciji, što ljudstvo zamara, demoralizuje i onemogućava da se sa njim radi.

Komande četa i niže vojno rukovodstvo je sa malo znanja i autoriteta, tako da vojničko uzdizanje boraca pada uglavnom na štabove odnosno na komandante i na njihove zamjenike.

Tako se i postavilo osposobljavanje vojnog rukovodstva, teoretsko i praktično, u onom najosnovnijem, što je nužno za njih da mogu prenijeti na borce. Očekujući neprijateljsku ofanzivu i spremajući se za nju, koristeći stečena iskustva i videći osnovne nedostatke iz nekoliko poslednjih akcija, dat je plan da bi se jedinice što pre i što bolje osposobile i učvrstile, iz najosnovnijeg vojničkog znanja: 1. upoznati svoje oružje (da bi borac imao više pouzdanja u sebe i u svog druga); 2. iz borbene obuke zaklone i prebacivanje; 3. kretanje u stroju i koloni. Ceo rad je kombinovan teoretskim radom i praktičnim vježbama.

V. Kulturno-prosvjetni rad. S obzirom na kulturnu zaostalost ili broj nepismenih ili polupismenih (oko 80% boraca), težište kulturno-prosvjetnog rada bačeno je na likvidaciju nepismenosti u čemu ima vidnih rezultata. Zbog nepravilnog shvatanja važnosti kulturnog rada nije mu bila posvećena ni dovoljna pažnja i prepušten je uglavnom omladinskim rukovodiocima i pismenijim omladincima koji ga nisu mogli dovoljno organizovati, te prema tome i rezultati su bili neznatni. Obrazovani su kulturno-prosvjetni odbori (četni i bataljonski) koji, iako ne dovoljno samostalni, postepeno oživljavaju kulturni rad u jedinicama uz punu pomoć komesara bataljona koji su svi intelektualci. Pored Učenja slova, predviđen je izvestan broj tema iz oblasti nauke, specijalno iz geografije i istorije. Organizovani su i pjevački horovi, koji su svoj rad sveli uglavnom na stvaranje raspoloženja i veselja u bataljonima a manje na davanje priredbi narodu. Izdavanje lista i to prilično solidno spremljenog je bio pojedinačan slučaj u jednome bataljonu.

VI. SKOJ. Organizacija SKOJ-a u brigadi broji 110 članova organizovanih u 14 aktiva tako da svaka vojna jedinica ima aktiv. U SKOJ-u je učlanjeno 23 radnika, 83 zemljoradnika i 7 đaka.

Shodno stanju partijske organizacije odgovara i stanje SKOJ-a. Partijska organizacija, naročito pre formiranja brigade, nije bila načisto sa ulogom i zadacima SKOJ-a, te nije ni nastojala da od njega stvori zaista borbenu i rukovodeću omladinsku organizaciju kao najbolju potporu partije, te je sav rad uglavnom prepušten mladim i sa neznatnim iskustvom sekretarima aktiva koji se nisu ni malo razlikovali od ostalih članova. Često su za sekretare aktiva postavljali omladinci neprovjereni kroz borbu i bez borbenog i radnog iskustva a jedino što su mogli lijepo da pričaju ali ne i da učvršćuju organizaciju. Bilo je slučajeva da su neki članovi SKOJ-a duže vremena živjeli van aktiva samo zato što u njihovoj sredini nije bilo omladinaca koji bi mogli biti priključeni u organizaciju. Ono što je najviše uticalo na spor i nepravilan razvitak organizacije, pored nedostatka pomoći partije, bila je nesamostalnost, upravo ovisnost SKOJ-a u odnosu od O.K. SKOJ-a. Naime aktivni pa i bataljonski komiteti nisu se bavili konkretnim pitanjima u četama, nego su mehanički primali direktive od O.K. SKOJ-a a ako Ove ne bi došle onda je SKOJ mirovao, jer navodno nije imalo šta da se radi. Ovaj odnos kočio je razvitak mladih ali prilično spremnih sekretara bataljonskih komiteta kao i brigadnog rukovodioca SKOJ-a. Stoga se je postavilo kao najpreči zadatak organizaciono pravilno postaviti SKOJ, objasniti ulogu i zadatke SKOJ-a u vojsci, privesti SKOJ na rad i rješavanje konkretnih problema u vojnim jedinicama i stvoriti od njega oslonac partije i mobilizatora omladine van organizacije. Opštost u radu i postavljanje u radu nejasnih i neodređenih zadataka još se pojavljuju, iako ima mnogo primjera da aktiv analizira akciju ili diskutuje o pojedinim pitanjima koja su vezana za život i borbu čete. Taj rad se odvija pravilnije od kako su sekretari bataljonskih komiteta, čiji se raniji rad sastojao i iz kratkog obilaska aktiva, i partija shvatili da bez njihovog direktnog učešća u radu aktiva i stalnog ispomaganja SKOJ ne može izvršiti namijenjenu mu ulogu. Bataljonski komiteti SKOJ-a uz pomoć brigadnog rukovodioca u mnogome se osamostaljuju u radu, iako, kao rezultat ranijeg rada, nastupe zastoji i samozadovoljenje poslije manjih uspjeha.

Teoretski nivo članova SKOJ-a je vrlo nizak i još nema jasnog shvatanja uloge i karaktera organizacije, te i kriterij

za primanje novog članstva i sposobnost uočavanja nedostataka i ispravljanja istih je slaba. To je nužno postavilo pred organizaciju da se preko literature i omladinske štampe upozna sa najosnovnijim zadacima SKOJ-a (posebno u vojsci). U vezi s tim je odabran i odgovarajući materijal.

VII. **Sanitet** — Sanitetska služba u brigadi je pravilno organizovana. Brigada ima jednog ljekara (student medicine) i referenta saniteta. Nedostaje potreban broj bolničara tako da u bataljonima sem referenata saniteta ima po jedna bolničarka u četi.

VIII. Brigada ima intendanta sa pomoćnini osobljem, kao i intendante bataljona. Većina intendantskog kadra je neiskusna u radu, i pravi česte greške u odnosu prema narodu i N.O. Vlastima. Intendantura brigade posjeduje mnoge slabosti, nepokretne i nesnalažljive odredske intendanture, i nije još u stanju da organizuje ishranu jedinica u pokretu.

IX. Štab brigade, iako sastav nije najsretniji, i uz sve svoje nedostatke, može da zadovolji. Aktivnost kojom se odlikuju, natkriljuje sve njihove nedostatke, (često prebrzi i netaktični, ša nedovoljno stalozenosti u radu) obećava pravilno djelovanje tog štaba..⁶ Općenito brigada ima, s obzirom na situaciju, uslova za razvitak, da i brojčano i kvalitativno postane dobra, i time posluži kao mobilizator muslimanskih masa u dolini Neretve.

17/VI 1944. god.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

1. **Miladinović Veljko**
2. **Adam Kovačević**
3. **Semjon Kuharenko**

⁰ Izostavljeni tekst se odnosi na personalna pitanja.

BR. 56

**IZVJEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKOG BIROA 2. BRIGADE
VOJSKE DRŽAVNE VARNOSTI OD 17. JUNA 1944. OBLAS-
NOM KOMITETU KP SLOVENIJE ZA PRIMORSKU O STA-
NJU ORGANIZACIJE I PARTIJSKOM RADU U POTČINJE-
NIM JEDINICAMA¹**

Sekretar partijskog biroa
II brigade VDV² Slovenije

Na položaju, 17. 6. 1944.

OBLASNOM KOMITETU KPS ZA PRIMORSKU³

Posle svog poslednjeg izveštaja koji sam Vam poslao** počeo sam odmah ša radom u I četi V bataljona. Sa članovi-
ma ćelije proradio sam „Partiju“, novodošli cirkular CK KPS⁵
i održao sastanak ćelije. U toj četi je ćelija dosta mrtva, dru-
govi članovi partije su sasvim nedovoljno inicijativni i ne
shvataju ulogu partije u vojsci. Pošto je ova ćelija slaba, i
pošto je imala neupućenog sekretara, postavili smo dosada-
šnjeg političkog komesara ove čete druga Milčeta za zame-
nika, jer mu ova dužnost više odgovara. Za komesara čete
postavili smo pak druga Boruta, koji je stari aktivista OF,
član KPS i ima autoritet u četi. Pokazao se kao dobar bo-
rac, samoinicijativan i odan stvari..Njegove lične podatke
poslaću vam naknadno. Ranijeg sekretara Branka uzeo sam
sa sobom u Primorsku i poslaću ga na prvi partijski kurs.
Sastanku partijskog biroa u bataljonu nisam mogao da pri-
sustvujem, jer zbog hajki sekretari nisu stigli na mesto. Odr-
žao sam, međutim, sastanak sa sekretarom bataljonskog par-
tijskog biroa i dva četna sekretara. Proradili smo uglavnom
sve direktive koje su stigle u vezi s formiranjem II brigade
VDV⁰ i cirkular CK KPS. Pošto mi se žurilo u centar, pose-

¹ Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG
u Ljubljani, civilni fond, f. 537/11. U desnom uglu iznad datuma do-
pisano je mastilom: „17“ a ispod datuma: „21/VI“.

² Vojske državne varnosti — Vojska državne bezbednosti.

³ Ta reč je dopisana mastilom.

⁴ Reč je o izveštaju od 19. maja 1944 (AIZDG u Ljubljani,
f. 537/11).

⁵ Redakcija nije mogla utvrditi na koji se cirkular odnosi.

⁰ Odlukom SNOS-a od 19. februara 1944. ukinuta je VOS (Var-
nostno-obvešćevalna služba) i iz njenih jedinica formirane su bri-
gade VDV (Vojske državne varnosti). Druga brigada VDV Slovenije

tio sam uz put OB. K. KPS za Gorenjsku. Tamo sam našao druga Igora,⁷ s kojim sam se dogovorio da nam OB.K. KPS dà nekoliko političkih radnika s terena. Istovremeno smo porazgovarali o svim slabostima u bataljonu VDV u Gorenjskoj i o nužnosti čistke. Međutim, nismo doneli nikakve konkretne zaključke. Nužno je da to učinimo u što kraćem vremenu. Nemački dezerteri, od kojih je uglavnom sastavljen ovaj bataljon, doduše su postali članovi KPS, ali su primljeni bez nekih većih ispitivanja i pravog upućivanja u rad partije. U njihovim redovima se ne oseća dovoljno odanosti, a ponegde se mogu naći i kontrapartijski elementi, odnosno drugovi koji još uvek otvoreno hvale nemačku vojničku organizaciju, i iz njihovog pričanja može se primetiti da su došli u partizane samo zbog strahovanja od ruskog fronta.

Iz našeg I bataljona izveštava me sekretar doslovno ovako: „Drug Poki,⁸ još žalosnija pojava su ljudi koji ne dvoume da li ima KP pravo, već kažu „kolhoz je ropstvo“ (čuo drug komandant Sočan⁹)“. Drug Sočan je to čuo od jednog Gorenjca, i to u gorenjskoj četi, koja je sastavni deo tog bataljona. Sekretar takođe javlja o tome da su dezertirala 4 druga iz ove čete i- da ne može da garantuje da se nešto slično više neće ponoviti. Drugovi koji su učestvovali u protivkomunističkoj propagandi držimo sada pod strogom kontrolom, tražimo za njih dokazni materijal da bismo ih postavili pred vojni sud.

U III četi I bataljona, u kojoj je ćelija zajedno sa sekretarom brojila 6 članova, sada se ćelija raspala. Sekretar je otišao na kurs, jedan [drug] je ranjen, drugi zarobljen, drug vodnik i zamenik komandira, koji su takođe članovi ćelije, otišli su na vojni kurs. Pošto je ovoj četi najhitnije potrebna jaka ćelija, poslao sam tamo pet dobrih drugova, članova partije. Kao što sam vam već javio, dogovorio sam se sa Ob. K. KPS da nam za ovaj bataljon pošalje politič-

formirana je prema direktivama koje je njen komandant Dušan Furlan doneo 1. aprila 1944. Za političkog komesara brigade postavljen je Miroslav Remškar Boštjan, za zamenika komandanta Branko Jerkič a za zamenika političkog komesara Franc Pokovec Poki. Iz bivših bataljona VOS formirano je pet bataljona, koji su ušli u sastav brigade, čije je operativno područje bilo Slovenačko primorje i Gorenjska.

⁷ Anton Peternelj Igor. Bio je tada član Oblasnog KPS za Gorenjsku.

⁸ Franc Pokovec Poki

⁹ Ivan Klobučar. Poginuo novembra 1944. na Pivki.

kog komesara.¹⁰ Ovaj drug je stigao u naš štab tek 15. 6, zbog čega je sav politički rad ležao na drugu zameniku političkog komesara Branku.¹¹ Pošto je on 27. 5. bio ranjen, zamenjuje ga sada drug Bogdan,¹² sekretar SKOJ-a u bataljonu. I četa je posle formiranja održala pet sastanaka ćelija, a isto tako druga. III je održala samo dva, iz gore navedenih uzroka. Sastanak partijskog biroa sazvan je drugi put 29. 5, njime je rukovodio drug Bogdan, dok je sekretar III čete bio opravdano odsutan. Uopšte se iz izveštaja može videti da su ćelije prilično zanemarivale kontrolu nad pojedinim sektorima rada, a i sastanci ćelija bili su u početku veoma loši i tek su se u poslednje vreme popravili.

Proučavanje: Po ćelijama se prorađivao, i to zadnjih dana, cirkular CK KPS, a pri toga brošura „Partija“. Odlučeno je da se moraju u svakoj ćeliji održati nedeljno najmanje dva teoretska sastanka. Ne mogu tačno izvestiti koliko teoretskih sastanaka je do sada održano, jer me sektor izveštava o političkim časovima i teoretskim sastancima zajedno, pošto je svima sam rukovodio. AKCIJE: Za sada sam primio od ovog bataljona izveštaj samo o dve akcije. U jednoj su ubili dva kvislinga, dok su 3 bili ranjeni, a u drugoj su srušili 6 električnih dalekovoda. Pošto je sada stigao drug politički komesar bataljona, i pošto će za nekoliko dana odzdraviti drug zamenik, nadam se da će se u svim bataljonima, na svim poljima, razviti veća aktivnost.

II bataljon

Sekretar partijskog biroa II bataljona javlja mi da su u partiju primljena 3 druga, tako da je tačno stanje članova partije- i kandidata sada ovako: uža štab: 4 člana KPS; šira štab: 2 člana KPS, 2 kandidata; I četa: 16 članova KPS, 2 kandidata; II četa: 10 članova KPS, 6 kandidata; III četa: 12 članova KPS, 5 kandidata. Za tri novoprimita člana još nisam primio karakteristike. Sve tri čete, kao i šira i uža štab, održavali su redovno organizacione sastanke. Isto tako su održavani redovno sastanci kandidatskih grupa. Ćelije u tom bataljonu su prilično aktivne, isto tako sekretari. Dakako, drugovima nedostaje znanja. Ćelije u tom bataljonu su zaista pokrenule čete, što se poznaje u radu bataljona i u akcijama. Politički časovi se održavaju svakoga dana, prema dnevnom redu. Isto tako vojni. I svaki

¹⁰ Za političkog komesara je došao Stanislav Žerovnik.

¹¹ Verovatno Humar. Poginuo 1. maja 1945. u Trstu.

¹² Bogdan Bukovec

sektor za sebe još dosta dobro funkcionise. Iz izveštaja se vidi da se svaki pojedini član partije, kome je poveren određen sektor rada, strogo kontroliše. Naročito iz zadnjih izveštaja vidi se napredak. Takmičenje, koje se sada odvija u bataljonu, prilično je razdrmalo borce, ali je unekoliko zakočilo politički rad. Politički časovi održavaju se redovno ako drugovi nisu u akcijama ili zasedama. Do sada su drugovi politički komesari prorađivali OF i SNOS. Teoretski sastanci se održavaju dva puta nedeljno. Na njima se prorađivala tekuća partijska literatura, najviše „Ljudska pravica”.¹³ Pošto im nisam dao nikakva posebna uputstva za jednoobrazno proučavanje, proučavali su svi jednoobrazno samo cirkular CK KPS. Kada sam stigao u centar, poslao sam sekretarima uputstva¹⁴ da prorade ideološke i organizacione temelje partije. Mislim da je pravilno ako pored prorade tekuće partijske literature uvedemo i jednoobrazan plan proučavanja. Pridržavaćemo se plana proučavanja koji mi je poslao sekretar Ob. K. KPS za Primorsku drug Žiga.¹⁵ Borbenost tog bataljona je dosta velika. Drugovi članovi partije služe u tome za primer i često zbog toga zanemaruju političko vaspitavanje, i to naročito sada u vreme takmičenja. Bataljon je za to vreme pobio 26 neprijateljevih vojnika, 7 zarobio a 30 ranio. Na cesti Sv. Lucija¹⁶ — Kanal srušili su 12 m dug most i za nekoliko dana prekinuli promet.¹⁷ Takođe su minirali prugu Plave — Solkan i izbacili voz iz koloseka.¹⁸

III bataljon

Brojno stanje partijske organizacije: uži štab: 4 člana; širi štab: 3 člana; I četa: 11 članova, 3 kandidata; II četa: 13 članova, 1 kandidat; III četa: 12 članova, 3 kandidata. Dva druga koji su do sada bili članovi SKOJ-a i članovi šireg štaba primljeni su, prema odluci užeg štaba i bataljonskog partijskog biroa, u partiju. U partiju je takođe primljen drug Alojz iz III čete. Njegove karakteristike sam primio i prilažem ih. Možda će vam izgledati čudnovato što su se

" Vidi „Bibliografiju NOR-a", b. j. 8553.

¹⁴ Nisu pronađena.

¹⁵ Franc Kimovec Žiga

¹⁶ Danas: Most na Soči.

" Iz izveštaja Štaba 2. brigade VDV br. 33/II od 22. juna 1944. vidi se da je ova akcija izvedena 5. juna 1944. kod zaseoka Pòdsela, oko 5 km jugozapadno od Tolmina (AIZDG u Ljubljani, f. 537/11—2).

¹⁸ Tu akciju je 27. aprila 1944. izvela patrola od osam ljudi (vidi izveštaj u napomeni br. 17).

ćelije od poslednjeg opisa brojnog stanja unekoliko povećale. Uzrok tome je što nisu bili ubrajani u brojno stanje članovi partije sa ekspoziture. U tom bataljonu je partijska organizacija dosta slabija nego u II. Sekretar je doduše dobar, ali su dva sekretara četa bili na partijskom kursu, i pošto su ih, za vreme njihove odsutnosti, zamenjivali politički komesari četa, rad je prilično zastao, zbog njihove nezainteresovanosti. Svaka ćelija je redovno održavala sastanke. Prilikom pregleda njihovih zapisnika primetio sam da su samo donosili zaključke o tome šta će raditi a sprovođenje zaključaka su zanemarivali. Direktive, koje je primila svaka jedinica, sprovedene su dosta površno. Ovaj bataljon je pokazao još najviše interesovanja za kulturni rad, dok su se zadaci sa ostalih sektora slabo sprovodili. Na njihovim sastancima ćelija se takođe ne može primetiti kritika. Bataljon je, kao prvi, izdao svoj bataljonski list pod naslovom „Napredek”,¹⁹ koji je za početak još dosta dobar. U radu štaba toga bataljona²⁰ primećuje se oportunizam. Zato sam odlučio da sekretarā, još pre sazivanja sastanka partijskog biroa brigade, pozovem k sebi, te da se temeljito prihvatimo posla u tom bataljonu po partijskoj liniji i potražimo uzroke nedovoljne aktivnosti. Teoretski sastanci u četama ovog bataljona održavaju se dva puta nedeljno. Međutim, za vreme odsustva sekretara, to jest četrnaest dana, u dve čete uopšte nisu održavani. Na sastancima su prorađivali tekuću partijsku literaturu, razvoj radničkog pokreta i studiju o Partiji, a poslednjih dana cirkular CK KPS. Podrobnije izveštaje o uspehu proučavanja o razvoju diskusija i o interesovanju nisam primio, pa sam sada to od njih zatražio. U akcijama je ovaj bataljon pobio 9 Nemaca. Za broj ranjenih u jednoj akciji se ne zna a u drugoj su ranjena četvorica.²¹ Bataljon je uništio električni dalekovod i prekinuo dovođenje struje tvornici cementa u Anhovu.²² U istoj tvornici takođe je jako oštećena žičara.²³ Šteta se ocenjuje na dva miliona lira. Bor-

¹⁹ List nije pronađen.

²⁰ Komandant 3. bataljona 2. brigade VDV bio je Srečko Stupica (njegov kadrovski upitnik se nalazi u AIZDG u Ljubljani, f. 127), politički komesar Bogomir Stibilj Gorazd, zamenik komandanta Franc Abromič Primorc a pomoćnik političkog komesara Franc Sever (podatke dao Branko Jerkič).

²¹ Štab brigade u svom izveštaju br. 33/11 od 22. juna 1944. navodi da je 22. maja 1944. na cesti Gorica—Plave, iz zasede, patrola bataljona napala neprijateljev kamion u kojem je bilo 25 Nemaca. Neprijatelj je imao 2 mrtva i 4 ranjena. Patrola nije imala gubitaka.

²² Akciju je 26. maja 1944. izvela patrola od četiri čoveka.

²³ I ta je akcija izvedena 26. maja 1944. Patrola od osam ljudi je minirala žičaru koja je fabrici Anhovo služila za dovoz materijala. Šteta je iznosila oko dva miliona lira.

benost ovog bataljona nije suviše na visini. Iz izveštaja koje sam primo nisam mogao razabrati koliko je partijska organizacija učinila da bi akcija uspela. Politički komesar tog bataljona²⁴ je oportunist i moraćemo ga verovatno zameniti.

IV bataljon

Brojno stanje partijske organizacije: užii štab: 4 člana; širi štab: 5 članova KP; I četa: 16 članova, 2 kandidata; II četa: 6 članova; III četa: 11 članova i 4 kandidata. U ćeliji I čete primljen u partiju drug Ivan a u ćeliji II čete drug Marjan. Sekretar bataljonskog partijskog biroa mi je u izveštaju opisao da su obojica disciplinovani, borbeni i odani, ali mi nije poslao njihove lične podatke. Sastanci ćelija su se, od formiranja tog bataljona, održavali redovno svake nedelje. Partijski biro bataljona održao je treći redovni sastanak. Iako je sekretar bataljonskog partijskog biroa drug Miloš²⁵ na partijskom kursu XXX divizije,²⁶ te ga zamenjuje politički komesar bataljona drug Zoran,²⁷ rad nije stao. Pošto je ovaj bataljon sastavljen od tri ranija najbolja bataljona,²⁸ i pošto su ćelije i sekretari aktivni, možemo reći da je ovaj bataljon u svakom pogledu najbolji. Prema izveštajima koje sam primio u tom bataljonu se strogo kontroliše svaki pojedinac, i to ne samo u okviru partijske već i skojevske organizacije. Primećuje se dosta velik napredak na svim sektorima rada. Sekretar treće čete javlja da su ponekada drugovi članovi partije unekoliko nedisciplinovani. On ne navodi uzroke. Sekretari ćelija se interesuju za svoj rad, redovno kontrolišu drugove kojima su povereni zadaci i redovno svakog dana šalju izveštaje bataljonskom sekretaru. Kadar u ovom bataljonu, uzev u celini, pokazao se kao dobar. Direktive koje su stigle još uvek prorađuju po ćelijama i stalno se skreće pažnja na nedostatke. I kulturni rad u tom bataljonu je dosta uznapredovao. Sada, kada se vratio iz partijske škole sekretar, rad će verovatno još bolje uznapredovati. Sekretar je bio na kursu odlikaš, prvi po rangu. U našim bataljonima on takođe najbolje radi. Javlja mi da se sekretari dosta interesuju za svoj rad ali su često izo-

²⁴ Vidi napomenu br. 20.

²⁵ Miloš Kumar

²⁶ Vidi tom IX, knj. 5, dok. br. 144, napomenu 16.

²⁷ Janko Kovačić Zoran

²⁸ Četvrti bataljon 2. brigade VDV formiran je od Goriškog, Kraškog i Vipavskog bataljona. On je, prema izveštaju sekretara partijskog biroa brigade od 16. aprila 1944, brojao 93 čoveka (AIZDG u Ljubljani, f. 537/11—2).

stali teoretski sastanci, jer je u poslednje vreme bataljon bio suviše angažovan u akcijama. Sada se u ćelijama prorađuje cirkular CK KPS, dok se ranije uglavnom prorađivalo građivo iz „Ljudske pravice“. U akcijama je ovaj bataljon prvi. Do poslednjeg izveštaja je bataljon izveo 11 [pravilno 12] akcija. I) 17 drugova je napalo nemačku auto-kolonu od 10 kamiona, oštetilo 1 kamion, ubilo 6 Nemaca a više njih ranilo.²⁹ II) Patrola je napala tri fašista, jednog ubila, jednog ranila i jednog zarobila. Zaplenila je 2 automata i 7 bombi.³⁰ III) Bataljon je minirao žel. prugu kod Rihemberka³¹ i zapalio stražarnicu. IV) Pruga kod Rihemberka minirana je na tri mesta i zapaljene su stanice Batuje i Kačovje.³² V) 2 druga su zarobila i razoružala 4 italijanska vojnika.³³ VI) 7 drugova je opkolilo italijansku stanicu u Prvačini. Sva posada od deset članova bila je zarobljena i razoružana. Zaplenjen je jedan automat, 9 pušaka, 2 sanduka municije i telefonski aparat.³⁴ VII) Napali su karabinijersku posadu u Prošek. Poginula su 4 karabinijera a 2 su bila ranjena.³⁵ VIII) Patrola je zarobila italijanskog planinskog podoficira i vojnika. Zaplenjen je motocikl, automat i puška.³⁶ IX) Tročlana patrola napala je u Prvačini fašistu, ubila ga i zaplenila automat.³⁷ X) U Prvačini su napali planinca-fašistu i zaplenili pušku.³⁸ XI) Istog dana je patrola od 8 članova zarobila u selu Divača 4 SS-ovca, zaplenila automat i tri puške.³⁰ XII) Patrola od 10 članova je na cesti između Prvačine i Dornberka napala italijanske planince, 2 su poginula a 7 je bilo zarobljeno. Zaplenjen je automat, mitraljez sa

²⁹ Akcija je izvedena 18. aprila 1944.

³⁰ Patrola od šest ljudi je napala te fašiste kod sela Brje, kod Ajdovščine.

³¹ Danas: Branik. Akcija je izvedena 24. aprila 1944.

³² Kačovje nije pronađeno na karti 1 : 100.000. Akcija izvedena 28. aprila 1944.

³³ Italijanski vojnici su zarobljeni 23. maja 1944. između sela Vogrsko i Prvačina.

³⁴ Posada u Prvačini se predala 23. maja 1944.

³⁵ Akciju je, 24. maja 1944, izvela jedna četa pod rukovodstvom komandanta Krasa (Venčeslav Velikonja). Posada (18 karabinijera) čuvala je 250 radnika organizacije „Tot“.

³⁶ Ta patrola (9 drugova) pod rukovodstvom komandira 1. čete Tarasa (Cvetko Martelanc), izvela je akciju 3. juna 1944. kod sela Volčja Draga.

³⁷ Akcija je izvedena 5. juna 1944.

³⁸ Tu akciju su, 6. januara 1944, izvela tri borca iz 1. čete.

³⁹ Akcija je izvedena 6. juna 1944. pod rukovodstvom komandira 2. čete.

sandukom municije, 7 pušaka, 2 pištolja i mula.⁴⁰ U tim akcijama su se drugovi članovi partije jako istakli. Borbenost je u tom bataljonu na visini.

U poslednje se vreme, uzev u celini, primećuje da je partijska organizacija počela nešto brže da se podiže. Drugovi koji su se vratili s kurseva uneli su u ćelije priličnu dinamičnost. Na kursevima je bilo 5 sekretara četnih ćelija i sekretar bataljonskog partijskog biroa IV bataljona. Sekretar tog bataljona bio je na kursu odlikaš. I ostala dva sekretara čete bih su odlikaši, jedan peti a jedan sedmi po rangu. Drugovi sekretari koji su bili na kursu XXXI divizije slabije su se pokazali. Sva trojica su završili kurs sa dovoljnim uspehom. Pošto sam bio sada mesec dana u Gorenjskoj i nisam mogao odmah ispravljati greške, iste greške koje sam naveo u prvim izveštajima ponavljaju se do danas. Uglavnom se primećuje da se u svim ćelijama još uvek nedovoljno teži za tim da se zaključci koji su primljeni na sastancima ćelija dosledno sprovode. Kontrola sekretara nije dovoljna. Kod nekih ćelija se primećuje da još uvek drže sastanke samo da bi o njima mogle poslati izveštaj. Kritika i samokritika se ne razvijaju dovoljno. Ni disciplina ne služi svuda za primer. Drugovi su, međutim, postali nešto više zainteresovani za učenje. Naročito danas, u vreme takmičenja, drugovi su nekako zaboravili na to da se treba takmičiti i u pitanju izgradnje. Svim drugovima sekretarima poslao sam cirkular o tome kako da mi pišu i šalju izveštaje.⁴¹ - Što se tiče rada Štaba brigade, ne mogu vam ga danas opisati jer ćemo tek uveče imati partijski sastanak. Tekuću partijsku literaturu i VKP/b, II glavu, na putu smo, sa drugom Brankom⁴² i sekretarom brigadnog biroa SKOJ-a,⁴³ dosta temeljito proradili a isto tako cirkular CK KPS. Ja sam proučavao i Osnove lenjinizma.

Pošto naša brigada operiše na teritoriji IX korpusa, te su čete razmeštene daleko naokolo, nemoguće mi je da sam kontrolišem partijski rad na tom području. Praksa je pokazala da mora uvek neko biti na centru, koji će rešavati sve dospele dopise i davati direktive, dok je nužno da se u jedinicama, u kojima rad zastaje i gde treba održavati teoret-

⁴⁰ Akcija je izvedena 7. juna 1944. pod rukovodstvom komandira Bojana.

Podaci o napred navedenim akcijama su iz izveštaja Štaba 2. brigade VDV br. 33/II od 22. juna 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 537/II-2).

⁴¹ Taj cirkular nije pronađen.

⁴² Branko Jerkič

⁴³ Sekretar SKOJ-a 2. brigade VDV bio je Anton Šega Tonček.

ske sastanke i kontrolisati sekretare, nalazi bar jedan. Zato bih vas molio, ukoliko vam je moguće, da mi pošaljete nekoga u pomoć. Takođe bih vas molio da mi javite kakve greške pravim, a isto tako kako da pravilno pišem izveštaje.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu! -

Sekretar brigadnog partijskog biroa
Poki

BR. 57

MESEČNI IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 10. HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 17. JUNA 1944. POLITIČKOM KOMESARU 29. NOU DIVIZIJE O POLITIČKOM I KULTURNOPROSVETNOM RADU U JEDINICAMA BRIGADE¹

POLITIČKI KOMESAR
X .— Hercegovačke U. Brigade N.O.V.
Jugoslavije
dana 17-VI-1944. g.
s. Donje Bezdeđe

POLITIČKOM KOMESARU

XXIX. U. Divizije N.O.V. Jugoslavije

Gdje bude.

Redovni mjesečni izvještaj o stanju i radu u jedinicama ove brigade u vremenu od 1. maja do 31. maja 1944. g.

Naša brigada u ovome periodu kretala se je na terenu: Bileća, Ljubinje, Stolac i Nevesinje.² U svim ovim srezovima, sem Nevesinja, zadržali smo se kratko vrijeme i prolazili ma-

¹ J Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII reg. br. 30—2, k. 1149/1.

² i ⁴ Vidi tom IV, knj. 25, dok. br. 164: izvještaj Štaba 10. hercegovačke brigade od 31. maja 1944. štabu 29. NOU divizije i AVII, reg. br. 6—1, k. 1148/11: bojna relacija 10. hercegovačke NOU brigade o operacijama njenih jedinica u vremenu od 1. do 30. maja 1944.

nji dio teritorija tih srezova. Na tom putu nije bilo nekog naročitog rada niti nekih naročitih uspjeha vojničkih ni političkih. U ljubinjskom srezu pojavom našom zadali smo politički udarac četnicima i raskrinkali njihovu laž o uništavanju naših brigada što su oni proturali u svojoj propagandi u narod. Naša pojava u ovim srezovima nije ostavila samo vojnički utisak na narod nego i politički. Veselost, raspoloženje, ispravan stav prema Saveznicima, prema familijama četničkim i partizanskim ostavio je dubok utisak na naše simpatizere, na kolebljivce, i čak na četnički nastrojene stanovnike. U tom radu nije bilo dovoljno organizacije jer da je politički rad bio dobro organizovan, uspjeh bi bio mnogo veći.

Na teritoriji nevesinjskog sreza nalazimo, se, već duže vremena. Svojim postupcima i političkim djelanjem u vezi sa vojničkim akcijama uspjeli smo do izvjesne mjere da raskrinkamo četničke laži, o uništenju naše vojske, o pljački volova, o bježanju u Bosnu itd. Spoljna situacija vojno-politička kao i unutarnja omogućila nam je paralelno djelovanje u neutralnim i četničkim masama. Naročitu smo pažnju posvetili razbijanju već nagrižene čvrstine četnika. Mogućnost ovakvog rada baš su nam stvorile poslednje akcije naše brigade gdje smo se suprotstavljali i pobjeđivali mnogo brojnijeg i naoružanijeg neprijatelja te na taj način pokazali svoju moralnu, vojničku i političku snagu, a tu se vidjela i njihova svestrana slabost. Naši borci, iako niske kulture i' nezavidne političke svijesti, pokazali su se dostojni svoje dužnosti. Iako je bilo napora i teških borbi, nije bilo nekih većih dezerterstava, kolebanja, panike itd., sem izuzetnih slučajeva. Da smo mi, rukovodioci, više pažnje posvetili životu boraca vjerujem da ne [bi] bilo ni tih izuzetnih slučajeva. Izdržljivost, požrtvovanje došli su do izražaja u marševima i akcijama za ovaj vremenski period. I pored svih dobrih strana i povoljnih uslova za nas kako, u svijetu tako i u zemlji nismo uspjeli u mobilizaciji, naime to nismo oštro ni postavljali misleći da ćemo na taj način izvući što više „škripara“³ kući a to bi dalo povoda da se i u aktivnim četničkim bandama stvori demoralizacija i osipanje što bi išlo u našu korist.

Za sve ovo vrijeme naše jedinice često puta nisu imale najpovoljnije uslove za rad na vlastitom podizanju. Bataljoni stoje ovako:

³ Škriparima je narod u Hercegovini zvao vojne begunce i ostatke razbijenih četničkih i ustaških jedinica koji su se krili u blizini svojih sela.

1.— Politički sektor: Kod svih bataljona nije postojala ista forma rada niti se prorađivao isti materijal. Isto tako nisu nicali isti problemi te tako ni radne konferencije nijesu bile održavane u istom smjeru. Kod bataljona („1“) [bataljona] demoralizacija; „2“ — nedržanje položaja, povlačenje bez naređenja, oklijevanje itd.; „4“ — loš odnos među rukovodiocima; kod „5“ — neispravnost prema narodu itd.) pojavile su se razne stvari sa kojima je trebalo raščistiti. Poslije akcije na Baljcima,⁴ raspoloženje u našem „1“ pogoršalo se je i trebalo je uložiti truda da se to stanje ozdravi. U tom smislu održane su u četama po tri radne konferencije i uspjeh konferencija osjetio se na raspoloženje boraca koje su dobili u posljednje vrijeme. Osim toga u istom tom bataljonu održavani su politički časovi na kojima je prorađivan tekući materijal. Kod bataljona „2“ uočene su gore navedene mane i iskritikovane na radnim konferencijama (po dvije u svakoj četi) tako da je uspjeh konferencija mnogo pridonio u poslednjim akcijama bataljona. Kod „4“ smo morali pored konferencija i ukazivanja poduzeti i oštrije mjere (smjenjivanje izvjesnih rukovodioca da bi se stanje ozdravilo). Kod „5“ se stanje nije naročito popravilo. Prorađivanje političkog materijala u bataljonima svodilo se uglavnom na prorađivanje: 1.) značaj Odluka AVNOJ-a za dalji razvoj narodno-oslobodilačke borbe i stvaranje federativne državne zajednice. 2.) Položaj našeg oslobodilačkog pokreta poslije Moskovske i Teneranske Konferencije; 3.) Karakter naše prve narodne vlade; 4.) Bosna i Hercegovina u n. o. borbi; 5.) „Glas“, „Vjesnik“, „Proglas CK“, „Nova Jugoslavija“, „Referat Maršala Staljina“, radio-vijesti i ostalo.

2.— Kulturno-prosvetni sektor: U bataljonima postoje kulturno-prosvetni odbori bataljona a ipak rad nije u napredovanju. Drugovi koji rukovode kulturnim radom još nemaju dovoljno iskustva niti dovoljno opšteg znanja da bi dali potstreka u kulturnom radu. S druge strane sam materijal sa kojim raspolažu je sirov, tj. borci su većinom ljudi sa sela sa kojima je teško raditi u tom smislu (hor, diletantska grupa itd.). I pored takvog stanja treba Anše posvetiti pažnje na tome sektoru rada jer je on od neobične važnosti za ostale grane života naše vojske. Usled marševa i akcija taj rad nije mogao doći do izražaja, naročito u štampi i pismenosti. Kulturna predavanja uopšte nijesu održavana što je veliki manjak u kulturnom radu. Borci su pokazali veliko interesovanje na predavanjima koja su ranije održavana, učestvovali kao diskutanti i sada na konferencijama postavljaju pitanje i interesuju se za takva predavanja. — „2“ je dao

jednu priredbu koja je imala uspjeha i dobro je došla baš u momentu kad su četnici pričali da smo mi pobjegli, razbijeni i uništeni.

3.— Sanitet: Sanitetska služba u našim bataljonima je organizovana preko referenata saniteta bataljona i četnih bolničara. Referent saniteta brigade rukovodi brigadnim previjalištem u kojemu se nalaze, sem dva-tri ranjenika lakših, osam bolesnika. U izvjesnim bataljonima sanitetsko osoblje (drugarice) nijesu pravilno shvaćene od strane boraca. Bilo je izvjesnih nepravilnosti i od samih drugarica. Ukazivanjem, pa čak i premještanjem izvjesnih drugarica, stanje je ozdravilo. Svi bataljoni još nemaju nosila; ni politički rukovodioci ne poklanjaju dovoljnu pažnju na organizaciji sanitetske službe. Nastojaćemo ubuduće tehnički i organizaciono pripremiti naš sanitet. Referent saniteta brigade prilično je nepokretan te se to osjeća u nedostacima bataljonske sanitetske službe. Sanitetskog materijala imamo u priličnoj mjeri, samo nam nedostaje joda i alkohola i uopće dezinfekcionih sredstava. Jedna od pojava u našem brigadnom Previjalištu koja je nezgodna, a mora se otkloniti na najbolji način, je dolazak bolesnih i ranjenih civila na pregled koji u mnogome otežavaju rad našeg referenta kao i razvodnjava vojnički izgled našeg previjališta.

4.— Služba snabdijevanja: Ekonomsku službu organizuju intendant brigade sa svojim zamjenikom i intendant bataljona sa svojim nižim osobljem. Snabdijevanje se vrši preko komanda mjesta, narodno-oslobodilačkih odbora, rekvizicijom od naših i četničkih familija, konfiskacijom itd. Ishrana vojske na sadašnjem terenu je zadovoljavajuća. Koliko god smo vodili računa o tome da drugovi borci budu nahranjeni, vodili smo isto toliko računa da narod pravilno shvati potrebu vojske. Dio nevesinjskog sreza na kome se mi sada nalazimo je četnički nastrojen, odnosno jedan dio neutralan. Ukoliko rad intendantata ne bi bio pravilan mogli bi još više zaštititi te loše strane stanovništva. Zato intendantima skrećemo naročitu pažnju kad zalaze u sela, kad vrše rekviziciju, kada razgovaraju sa ljudima itd. — Održao sam jedan sastanak sa intendantima poslije koga se osjetio pravilniji rad i postupak prema narodu. Osoblju oko ekonomata i intendanture ne posvećuje se dovoljna pažnja u njihovoj političkoj, vojničkoj i kulturno-prosvetnoj izgradnji.

5.— Moral i borbenost: — Moral i borbenost boraca bili su u prošlom mjesecu manje-više u nekim bataljonima opali. Naporedo s tim i disciplina kako u borbi tako i na od-

moru osjetno je popustila. Poslednje akcije, dobivanje pomoći od Saveznika, svjetska situacija — sve je to uticalo da se te dobre osobine boraca osjete i u borbi i u logoru i svugdje. Taj zadatak su najuspješnije izvršile konferencije poslije akcija. Borbenost i udarnost osjeća se naročito kod našeg „4“, „2“ i „5“ dok je „3“ mlad, a „1“ nije ni bio u nekim akcijama, gdje bi mogao ispoljiti svoju udarnost. Što se tiče boraca, oni imaju samopouzdanja u čemu ih učvršćuju poslednji događaj. Jedan drug iz našeg „4“ kad je bio ranjen i kad su ga drugovi borci iznijeli iz vatre, osvijestivši se i otvorivši oči zapitao je: „a gde je moj „šarac“. Taj je drug prije nekoliko mjeseci bio kolebljiv a danas se ovako savjesno odnosi u borbi protivu neprijatelja. To je jedan od primjera moralnog držanja naših boraca.

6.— Odnos prema narodu: — Borci nastoje kao i rukovodioci svim silama i raspoloživim znanjem ubijediti narod u ispravnost naše borbe. U izvjesnim selima ljubinskog sreza dolazilo je do oštirih prepirki između boraca i civila, gdje su borci podlegli odnosno nasjeli nedostojnom držanju nekih žena, te su pogrde odvrćali pogrđnim riječima što se nije smjelo desiti, jer na taj način se umanjuje ponos narodno-oslobodilačkog vojnika. U pogledu netaktilskog držanja prema četničkim familijama prednjači naš „5“, jer on je sastavljen većinom od ljudstva koje nije živjelo stalno u ovim krajevima.

7.— Kadrovi: — U ovom periodu naša brigada je izgubila priličan broj rukovodioca, kako vojnih tako i političkih. Vojni se mogu i nekako nadoknaditi, ali manjak političkih je osjetljiv i teško je njihovo uzdizanje. Primijetilo se da naši rukovodioci ne posvećuju dovoljno pažnje u prorađivanju materijala te im je u tom smislu skrenuta pažnja.

8.— OB—Služba: — Kao i prošlog mjeseca naša Ob-sluzba nije odmakla; možda je ostala na istoj visini a vjerovatno da je i slabija nego što je bila. To dolazi otuda što je drug Šef bio neraspoložen, bolestan, te Ob-sluzba nije funkcionisala kako treba. Odlaskom njegovim iz brigade taj sektor je još više zanemaren. Smatram da bi bilo neophodno potrebno da nam se dodijeli jedan drug koji će pravilno organizovati Ob-sluzbu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom,
Živko Jošilo

BR. 58

IZVEŠTAJ PROPAGANDNOG ODSEKA 7. KORPUSA NOVJ
OD 18. JUNA 1944. PROPAGANDNOM ODELJENJU GLAVNOG
ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE O RADU ODSEKA I POTCI-
NJENIH JEDINICA¹

Štab VII korpusa NOV i POJ
Propagandni odsek broj 309
Na položaju, 18. juna 1944.

GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SLOVENIJE
P r o p a g a n d u o m o d s e k u
P o l o ž a j

Izveštaj o radu Propagandnog odseka VII korpusa za
vreme od 1. do 15. juna 1944.

Osoblje u odseku:

U odsek smo pozvali druga Rusa Ciirila, do sada člana propagandnog odseka XVIII divizije, u kojoj je vršio dužnost vojnog reportera i urednika. Naime, ukazala se potreba da u uredništvo „Dnevnika“² povučemo još jednog sposobnog žurnalistu koji će voditi brigu o tome da reporteri pojedinih jedinica redovno šalju časopisu izveštaje i u tu svrhu poveže se s njima. On će u prvom redu uređivati 3. i 4. stranu „Dnevnika“, na kojima će se uvesti sistematsko izveštavanje o događajima u okviru korpusa. Drug Rus se u XVIII diviziji pokazao kao veoma dobar dopisnik, naročito svojom zadnjom reportažom u brošuri „Udarec pada za udarcem“.³ Pored toga, on ima veoma širok horizont, tako da bi mogao u redu obavljati svoj posao. Drug San⁴ uređivaće 1. i 2. stranu „Dnevnika“, dakle, poglavito radio-vesti, a pored toga, pošto se nalazi kod tehnike, on će imati zadatak da konačno rediguje svaki broj.

¹ Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 88/111. Broj dokumenta je dopisan mastilom. U desnom uglu iznad naslova mastilom je dopisano: „9/22. 6“.

² Vidi Bibliografiju NOR-a, b. i- 1865.

³ Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 1045.

⁴ Dušan Savnik San

U naš odsek je stigao takođe drug Omahen Dušan,³ do sada administrator u Propagandnom odseku XV divizije, koji će i u našem odseku obavljati tu dužnost. Jako je savestan i marljiv.

Inače je osoblje ostalo nepromenjeno.

Promene u opštoj organizaciji: Formiran je Propagandni odsek kod komande Istarskog vojnog područja.⁵ U Dolenjskom odredu je mesto propagandnog referenta preuzeo drug Tavčar Ivo i postoje nade da će se sada prilike u tom odseku s vremenom promeniti i popraviti. Drugde nema suštinskih promena. Osoblje se postepeno popunjava, postavljaju se reporteri a takođe horovođe, jer ih do sada nije bilo. Želimo samo da bi osoblje propagandnih odseka dobilo veću stalnost i ne bi se više postavljalo na druge sektore rada.

Frontno pozorište: Osoblje Frontnog pozorišta u XV diviziji sada je kompletirano sa devet članova, među kojima su dve drugarice.⁷ Uskoro će stići i Vasja Ocvirk, kao politički komesar pozorišta, i Fele Anton, poznati autor hronika, koji će se brinuti za veseli program teatra. Iz Istarskog odreda pozvana je Rina Zužek,⁸ koja je dobra pevačica. S tim osobljem pozorište će biti sposobno da ispuni zadatke koji su mu dati, iako će se sposobnost nekih drugova još morati proveriti. Pri obrazovanju pozorišta bilo je mnogo zapreka, jer sino nekoliko članova veoma teško dobili iz njihovih jedinica. Međutim, uspeali smo ukloniti sve prepreke, jer nam je

⁵ Iz izveštaja Propagandnog odseka 15. NO divizije br. 473 od 15. juna 1944. vidi se da je Dušan Omahén na novu dužnost otišao 5. juna 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 88/111—3).

⁶ Odsek je formiran krajem maja i početkom juna 1944.

⁷ Naredbom štaba 7. korpusa NOVJ od 26. maja (AIZDG u Ljubljani) iz pozorišne grupe 15. NO divizije, formirane još januara 1944 (o obrazovanju pozorišnih grupa vidi izveštaj Slovenskega narodnega gledališča od 16. januara 1944, AIZDG u Ljubljani, f. 436/1—1), stvoreno je Frontno gledalište, koje se pominje kao Frontno gledalište 15. NO divizije ili 7. korpusa NOVJ. U stvari, sve do 21. jula 1944. ono je formalno pripadalo 15. NO diviziji. Zato o njegovom razvoju, radu i promeni kadrova izveštava Propagandni odsek 15. NO divizije! Izveštaj ovoga odseka od 1. avgusta 1944. navodi da je Frontno gledalište 21. jula dodeljeno Podoficirskoj školi 7. korpusa NOVJ. A iz izveštaja br. 437. od 15. juna 1944. vidi se da su u tom pozorištu tada bili: Zvone Sintič, kao rukovodilac, Stane Goršič Jelko, Samo Jare, Oto Jugovec. Dušan Kăpun, Franc šramelj, Micka Vidmar, dok se u izveštaju od 3. jula 1944. pomiraju, pored napred navedenih, još četvorica novih: Vasja Ocvirk, Milan Kacjan, Jože Stritar i Mimi Goršič (AIZDG u Ljubljani, f. 88/111—3).

⁸ Iz dokumenta Istarskog NOP odreda se vidi da je Rina žužek otišla iz odreda krajem maja 1944.

u tome pružao podršku drug politički komesar Bolko,⁹ koji ide pozorištu u svakom pogledu naruku. Pozorište ćemo moći otvoriti pred sam zaključak razdoblja takmičenja. Priprema-ju se: „Hlapec Jernej“¹⁰ u novoj priredbi, „Domobrani“¹¹ od pesnika Mateja Bora,¹² nekoliko partizanskih prizora i pe-vački skeč „Janko se ženi“,¹³ koji je priredio drug Goršič, muzički referent pozorišta. U pozorištu je zastupljeno neko-liko pevača, tako da imaju kvalitetan pevački hor i moći će gajiti i muzičku kulturu. Postojeće poteškoće samo sa dram-skim tekstovima, ali se može očekivati da će pozorište vla-stitom inicijativom rešiti to pitanje.

Štampa: Pomoću centralizacije tehnika u divizijama do-šlo je do velikog razmaha u štampi. Tehnika u XVIII divi-ziji još nije proradila kako treba, jer su tri druga, ciklostilca, još uvek na tečaju.¹⁴ Zato mnogo bolje radi tehnika XV di-vizije, koja gotovo svakog dana izda po 1 publikaciju, bilo glasilo neke jedinice, bilo brošuru s reportažama ili sličnu zbirku. U XV diviziji počela su ponovo redovno izlaziti gla-sila pojedinih jedinica,¹⁵ sada sva prilično jedinstveno opre-mljena, te je na taj način ponovo došlo do izražaja literarno stvaralaštvo pojedinih partizana, koje je do sada, kada je težište štampe, tako reći, ležalo na izdavanju reportažnih brošura i time na radu intelektualaca, bilo nešto suviše za-nemareno. Tehnika XV divizije izdala je takođe zbirku „Kro-nike Toneta Veseljaka“,¹⁶ što svakako predstavlja literarnu novinu ove vrste. Glasila su srazmerno vrlo dobra i po svo-jim priložima dosta slična, tako da bi ih verovatno bilo naj-bolje unificirati u jedinstvena divizijska glasila. Štampa u

⁹ Dr. Jože Brilej

¹⁰ Radi se o drami Ivana Cankara „Hlapec Jernej in njegova pravica“.

¹¹ Nisu pronađeni.

¹² Vladimir Pavšič

¹³ Nije pronađen.

¹⁴ Taj tečaj je, prema izjavi Ivana Seljaka čopiča, koji je njime rukovodio, održavan u Sadinjoj Vasi (kod Semiča).

¹⁵ U jedinicama 15. NO divizije izlazila su sledeća glasila: u 4. slovenačkoj NOU brigadi „Matija Gubec“ brigadno glasilo „Tovariš“ i omladinsko glasilo „Nova mladina“, u 5. slovenačkoj NOU brigadi „Ivan Cankar“ brigadno glasilo „Borec“ i omladinsko „Mlade sile“; u 12. slovenačkoj NO brigadi „Svobodi naproti“ i „Mladina piše“, od-nosno „Mladina dvanajste“; u 15. slovenačkoj NO brigadi „Belokranj-skoj“ „Polet“ i „Mlada zarja“. Podrobnije o Maženju ovih listova vidi u AIZDG u Ljubljani, f. 88/IV, izveštaje propagandnih odseka po-menutih brigada i Bibliografiju NOR-a: b. j. 4061, 3287, 1714, 2939, 4003, 2992, 2991, 3617 i 2938.

¹⁶ Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 513.

odredima ni izdaleka ne dostiže elan brigadne štampe, i to ti priličnoj meri zbog tehničkih zapreka (nedostatak papira i pomoćnih sredstava za umnožavanje), a delimično zbog nedostatka samoinicijative. Do sada su izdavali svoje publikacije samo Notranjski i Belokranjski odred,¹⁷ a u Istarskom odredu nam obećavaju da će uskoro početi (izdavati) syoju štampu.¹⁸ Na područjima su za sada još na stepenu izdavanja zidnih novina, koje naročito inicijativno gaje u Notranjskom vojnom području. Našu štampu uopšte nećemo moći s uspehom razvijati ako jedinice ne budu snabdevene potrebnom količinom papira, ciklostilnim mastilom i drugim pomoćnim sredstvima. I naša intendatura neće moći izvršiti ove zadatke ako ne dobije dovoljno finansijskih sredstava za široko organizovanu nabavku tehničkog materijala.

Takmičenje:¹⁹ Takmičenje propagandnih odseka u divizijama je dobro sprovedeno i postignuti rezultati objavljuju se nedeljno u divizijskim nedeljnim listovima.²⁰ Odredi takođe šalju izveštaje, iako u njima često nema svih poželjnih konkretnih podataka. Slabije izveštavaju odseci područja, ali oni su tek osnovani, i među njima se odlikuje odsek Notranjskog vojnog područja, koji se agilno takmiči. Propagandni odseci takođe vrše propagandu i pružaju inicijativu za opšte vojno takmičenje. Više ili manje iscrpne podatke o opštem takmičenju poslale su nam sve brigade XV divizije a iz XVIII divizije samq .X brigada, koja je poslala najbolje sreden izveštaj.²¹

Dopisništvo: Pošto reporterska služba nije dobro funkcionisala, naročito u tome što dopisnici nisu dovoljno brzo i iscrpno izveštavali o vojnim događajima jedinica, tako da „Dnevnik” u tom pogledu nije raspolagao odgovarajućim gradivom, izdali smo poseban cirkular,²² koji prilažemo” izveš-

¹⁷ U Notranjskom NOP odredu ie izlazilo glasilo „Snežnik” a u Belokranjskom „Strelec” (ridi Bibliografiju NOR-a, b. j. 3934 i 3981).

¹⁸ U izveštaju Propagandnog odseka Istarskog NOP odreda od 11. jula 1944 (AIZDG u Ljubljani.- f. 88/111—2) navodi se da su izašli list odreda pod naslovom „Brkinski borec” (vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 1765) i brošura reportaža pod naslovom „Naša borba — naš uspeh” (vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 3191). Izdavali su takođe svoje radio-vesti.

¹⁹ Vidi napomenu br. 6 uz dok. br. 2.

²⁰ U 15. NO diviziji su rezultati takmičenja objavljeni u nedeljnom listu „Razgled” a u 18. NO diviziji, verovatno, u glasilu „Glas. osemnajste” (vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 3812 i 2506).

²¹ Očuvani izveštaji propagandnih odseka jedinica 7. korpusa NOVJ nalaze se uglavnom u AIZDG u Ljubljani, f. 88. i 178.

²² Odnosi se na uputstva vojnim dopisnicima koja je Propagandni odsek 7. korpusa NOVJ 14. juna 1944, pod br. 306, uputio svim potčinjenim jedinicama (AIZDG u Ljubljani, f. 88/TII—2).

taju. Uputstvima koje sadrži cirkular hteli smo pre svega naglasiti to da su vojni dopisnici organi „Dnevnika“ a ostalih centralnih listova, kojima su dužni, redovno slati izveštaje. Nadalje, pokušali smo raščistiti pojam vojnog izveštaja za razliku od reportaže. Naime, do sada su dopisnici slali pešnički obojene sastave, u kojima su nedostajali najosnovniji žurnalistički podaci (datum, kraj događaja, imena osoba), a pored toga su ovakve „reportaže“ pristizale samo s vremena na vreme, bez ikakvog sistema. Zato je bilo potrebno naglasiti značaj vojnog izveštaja kao stvarnog, objektivnog vojnog dopisa, koji treba redovno slati časopisu, koji će ga redovno i objavljivati. S druge strane, mi smo dali pobudu da dopisnici veću pažnju posvećuju sakupljanju gradiva koje dolazi u obzir za istoriju partizanskog pokreta (memoari i slično).

„Dnevnik“: Po obliku se popravio, pošto je tehnika- sada na pogodnom kraju,²³ tako da se može posvetiti svome radu. Po sadržaju list se unekoliko popravio, u smislu kritika koje smo primili. Glavni nedostatak „Dnevnika“ bio je, međutim, svakako taj što nije bio dovoljno povezan s jedinicama korpusa i, prema tome, nije u dovoljnoj meri izveštavao o njihovom životu i borbama. Sređivanjem žurnalističke službe, povlačenjem u uredništvo druga Rusa, koji će preuzeti uređivanje rubrike „Iz življenja jedinica VII korpusa“, biće ovaj nedostatak uskoro otklonjen.

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Načelnik štaba, pukovnik:
politički komesar:
Bolko

M. P.

Šef odseka:
Seliškar²⁴

²³ Prema izjavi Jožeta Kralia, posle akcije na žužemberk (vidi dok. br. 9, napomenu br. 18) tehnika 7. korpusa NOVJ nalazila se u Jami pri Dvora, a kasnije (možda juna ili jula 1944) prebačena je u novu bazu 7. korpusa NOVJ, na Kočevski rog, između Rdečeg Kamena i Komoleca (oko 10,5 km jugoistočno od žužemberka).

²⁴ Dr Vladimir Seliškar Peter. On je Propagadni odsek 7. korpusa NOVJ preuzeo 12. maja 1944 (vidi izveštaj Propagandnog odseka 7. korpusa NOVJ od 15. maja 1944 (AIZDG u "Ljubljani, f. 88/111—2).

BR. 59

IZVEŠTAJ ZAMJENIKA POLITIČKOG KOMESARA 2. KRAJIŠKE BRIGADE 17. NOU DIVIZIJE OD 19. JUNA 1944. POLITIČKOM KOMESARU 3. KORPUSA NOVJ I OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA ISTOČNU BOSNU O RADU BRIGADNE PARTIJSKE ORGANIZACIJE OD 1. APRILA DO 19. JUNAI

Političkom komesaru III. Korpusa NOVJ
Oblasnom Komitetu KPJ za Istočnu Bosnu

IZVJEŠTAJ

o stanju i radu part. organizacije u II. Krajiškoj NOU brigadi

Pošto u periodu od mjeseca marta do danas nisam imao mogućnosti da dostavim izvještaj o stanju i radu part. organizacije u brigadi, to ću u ovome izvještaju obuhvatiti cio ovaj period iznoseći važnije i krupnije promjene koje su se desile u brigadi kao i rad part. organizacije u tom vremenu.

I. Opšte vojno-političko stanje. 1. aprila otpočela je ofanzivna aktivnost okupatora na našu (XXVII) diviziju na sektoru Goražde — Trnovo.² U operacijama neprijatelj je bio uporan i riješen da ovlada terenom koji smo mi držali. U punoj mjeri je iskorištavao četnike i miliciju što mu je, pored pomoći u borbi, koristilo i u savlađivanju terena, obavještajnoj službi itd. Defanzivne borbe koje smo vodili iscrple su nam municiju a oštra zima i velik snijeg gotovo potpuno su nam onemogućili izvođenje ofanzivnih akcija u kojima bi se mogli snabdjeti sa municijom, te je tako oskudica u municiji nametnula nam stalno manevrisanje i povlačenje pred neprijateljem. Neprijatelj je primjenjivao taktiku upornog praćenja naših snaga, ne ograničavajući se samo na jedan sektor i angažujući svoje snage iz svih garnizona i uporišta kojima bi smo se približili.

Oskudica u municiji oslabila je borbenu sposobnost i sigurnost jedinica, a stalno povlačenje i manevrisanje, prije svega, fizički je iscrpljivalo ljude (dugi i teški marševi po velikom snijegu, slaba i neuredna hrana itd.) a pored toga vrlo štetno je djelovalo na borbeni moral jedinica.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 25—7, k. 408 A.

- O neprijateljskim snagama i njihovom dejstvu vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 186 i 190.

Takva naša vojnička situacija uticala je-i na stav naroda prema nama, tako da smo vrlo rijetko mogli dobiti pomoći od naroda sa terena kojim smo se kretali, a taj rezervisan i često puta neprijateljski stav naroda prema nama vrlo štetno je uticao i na moral i raspoloženje boraca.

Savlađivanje svih ovih teškoća kod naše brigade bilo je otežano još nekim specijalnim okolnostima.

1) Naš (najudarniji i najjači) IV. bataljon, sa velikom bolnicom, bio je odvojen od brigade i zajedno sa XVI. (Muslimanskom) brigadom upućen ka Sandžaku i Crnoj Gori.³ Ovaj bataljon smo uzeli u svoj sastav tek kada smo mi došli na teren oko Gacka. Otsustvo ovog bataljona znatno je umanjilo snagu brigade, a u bolnici se nalazio veliki broj rukovodioca iz cijele brigade, čije je dugo otsustvovanje od jedinice, te zamjenjivanje novim i mlađim drugovima, znatno se osjetilo.

2) Ove teškoće zatekle su našu brigadu sa novim, mladim i neiskusnim rukovodstvima. U štabovima bataljona imali smo samo 7 starih rukovodioca a od toga su četvorica bili u IV. bataljonu. U komandama četa je takođe bilo dosta novih drugova. Teškoće i težina situacije prevazilazili su, često puta, njihove snage i sposobnosti. Ovo se osjećalo kako u borbi tako i u svakodnevnom životu i radu jedinica.

Sve ove okolnosti prouzrokovale su, u pojedinim bataljonima, opšte popuštanje i opadanje. Udarnost, disciplina, borbeni moral, kolektivnost, odnosi u jedinicama, autoritet rukovodioca, spali su na vrlo nizak stupanj. Slabost rukovodstva naročito se ispoljila u I. bataljonu u kome komandant usljed bolesti nije mogao vršiti dužnost, a ostali članovi štaba, novi i neiskusni, nisu se mogli snaći u takvoj situaciji te su pravili i grublje greške i propuste u pogledu staranja i odnosa sa borcima.

Sve ovo prouzrokovalo je osipanje jedinica a naročito I. bataljona.

Za ova dva mjeseca (april i maj) izgubili smo: ukupno 194 čovjeka. Od toga 37 poginulih, 46 dezertiranih, 4 zarob-

³ Prema naređenju Štaba 3. korpusa NOVJ od 9. maja 1944, trebalo je da 16. muslimanska brigada, sa 4. bataljonom 2. krajiške brigade, bude upućena na sektor Sokolovića. Pomenute jedinice su i dalje ostale na sektoru Gacko — čemerno (tom IV, knj. 25, dok. br. 32 i 40). Opširnije o njihovom rasporedu i dejstvu vidi tom IV, knj. 25, dok. br. 46, 62, 114 i 143. Prema izveštaju štaba 17. NOU divizije od 15. juna 1944, 16. muslimanska brigada ušla je, 10. juna, privremeno u sastav ove divizije kod s. Kosanice (tom IV, knj. 26, dok. br. 62, str. 248).

Ijena i 107 ostalih. Od toga broja na I. bataljon otpada 87 ljudi i to: 10 poginulih, 33 dezertirala, 1 zarobljen i 43 nestala.

Razlozi dezerterstva su uglavnom velike teškoće i naponi i slab politički rad, uslijed čega su borci često puta gubili perspektive.

Među ostalima je veliki broj drugova koji usljed fizičke iscrpljenosti nisu mogli ići a nije bilo mogućnosti da se transportuju, a takođe je bilo slučajeva da pojedini drugovi u pokretu zaspu i tako ostanu.

Po ulasku naše brigade u sastav XVII. divizije,⁴ poslije kraćeg perioda napornih pokreta i teških borbi koje je zah-tijevao i nametao važan zadatak koji je bila dobila divizija, nastupile su povoljnije prilike: odvojili smo se od neprijate-lja, prestali su dugi, teški marševi, normalizovala se ishrana, došlo se na teren gdje je narod bio prijateljski raspoložen prema nama, gdje je postojala čvrsta i organizovana narodna vlast itd. Sve ovo djelovalo je na brzom oporavljanju jedi-nica u svakom pogledu. Napominjem da je i sam ulazak naše brigade u sastav ove divizije primljen vrlo dobro od boraca i od rukovodioca a naročito s obzirom na zadatak prebacivanja u Srbiju.

Normalne prilike iskorištene su u punoj mjeri za vojno-politički, kulturni i ostali rad u cilju sređivanja i oporavlja-nja brigade.

U rukovodstvima su izvršene izvjesne izmjene. Smije-njen je sa dužnosti i stavljen na raspoloženje Štabu brigade komandant našeg III. bataljona koji se i ranije nije najbo-lje pokazivao a u ovom periodu je svojom labavošću i neod-lučnošću naročito podbacivao. Na njegovo mjesto postavljen je jedan zamjenik komandanta koji se i u ovim teškoćama naročito istakao svojom sposobnošću i odlučnošću.

U I. bataljonu izvršene su izvjesne izmjene u koman-dama četa.

Upražnjena mjesta rukovodioca popunjena su.

Naš IV. bataljon nalazio se je u povoljnijoj vojničkoj situaciji té nije pretrpio naročitih poremećaja. Uslijed slabe ishrane, koja je bila uslovljena pasivnošću terena po kojem se bataljon kretao, vršene su krupnije greške i nepravilnosti po pitanju odnosa prema narodu i narodnoj imovini. U po-gledu borbenosti bataljon je ostao na istoj visini.^

⁴ Po naređenju Štaba Grupe divizija od 6. maja 1944, za izvr-šenje zadataka 17. NOU divizija ojačana je sa 2. krajiškom brigadom (tom IV knj. 25, dok. br. 28, str. 130).

Danas, poslije živog vojno-političkog rada, u izmijenjenoj situaciji, dobro snabdjevena oružjem, municijom i drugim materijalom dobijenim od Saveznika, brigada se znatno popravila, tako da sada u ovoj brojnoj jačini pretstavlja u pogledu udarnosti, discipline, vojničke organizovanosti i ostalog istu vrijednost koju je i imala. Ovo dokazuju uspješno vođene borbe na teritoriji Sandžaka i sadašnje borbena raspoloženje boraca i rukovodioca koje je besprijekorno.

Kao najvažniji problem postavlja se pitanje popune.

II. Stanje i rad part. organizacije. Partijska organizacija u brigadi ima 25 jedinica i to po bataljonima po 5 i po jedna jedinica štaba, prištaba, bolnice, intendanture i topovskog voda. Umjesto prištabskih jedinica po bataljonima formirane su part. jedinice u radnim vodovima koji su nedavno osnovani.

Partijska organizacija broji 275 članova Partije, 24 kandidata i 108 skojevaca. Sastav partijske organizacije je slijedeći: 44 radnika, 217 seljaka, i 14 intelektualaca. Pored gubitaka koje je pretrpela, partijska organizacija je smanjena i brisanjem iz spiska drugova koji su ostali na liječenju po bolnicama u Istočnoj Bosni (sa XXVII div., u Korpusnoj bolnici).

Teškoće koje smo imali za vrijeme neprijateljske ofanzive uticale su i na stanje u partijskoj organizaciji. U tom periodu ispoljili su se svi nedostaci i slabosti partijske organizacije. Pored objektivnih uslova koji su prouzrokovali opšte slabljenje brigade, tome slabljenju su doprinijeli i nedostaci partijske organizacije, t.j. u tom smislu što Partija nije bila u stanju da svojim radom nadvlada i neutrališe neke od tih objektivnih uslova.

Osnovni nedostaci koje je partijska organizacija pokazala u vremenu ofanzive su slijedeći:

1) U nepovoljnoj vojničkoj situaciji i u nepovoljnim političkim okolnostima koje su postojale na terenu kojim smo se kretali, obzirom na loše držanje naroda prema nama, naročito se ispoljio i osjetio nizak teorijsko-politički nivo partijaca. Svojom, prosječnom hrabrošću, odanošću i požrtvovanjem, Partija nije mogla da da, onoliko koliko je bilo potrebno, perspektiva i moralne snage borcima. Sam lični primjer partijaca nije bio dovoljan da bi borci podnijeli i izdržali najveće teškoće. Radi toga se osjećala opšta malak-salost i moralna zamorenost kod boraca.

2) Partijska organizacija se nije u dovoljnoj mjeri osjećala kao rukovodioc. Njen rad nije bio svestran. Ovo se ispo-

ljilo naročito u tome što partijska organizacija nije dovoljno kontrolisala i uticala na rad vojno-političkih rukovodioca. Labav stav pojedinih partijskih jedinica prema greškama pojedinih rukovodioca dozvolio je njihovo dalje grešenje te množenje štetnih posljedica njihovim greškama. Najčešće greške rukovodioca bile su: grub i nepravilan stav prema borbama, nedovoljno staranje i briga za borce, nedovoljno zalaganje za izvršenje postavljenih zadataka itd.

Pored toga partijska organizacija nije umjela da mobilise i u dovoljnoj mjeri iskoristi SKOJ u rješavanju svakodnevnih pitanja i problema. To je imalo za posledicu zapuštanje i slabljenje SKOJ-a kao organizacije i sa druge strane nerješavanje problema koji bi se, uz snažno zalaganje Partije i pomoć SKOJ-a mogli riješiti.

Ovi nedostaci uslovljeni su ranijim opštim stanjem partijske organizacije. Na primjer od uvijek je u našoj organizaciji nizak stupanj teorijskog i političkog znanja bio najakutelniji problem. Osim toga, mislim, da su kao uslovi ovih nedostataka partijske organizacije djelovale i ove okolnosti:

1) Veliki broj partijskih rukovodioca bio je nov na svojim dužnostima, bez praktičnog iskustva a sa slabim teorijskim znanjem te se u teškoj situaciji, kada su baš najpotrebniji elastičnost, snalažljivost i odlučnost, nisu snašli.

2) Moja budnost i pomoć partijskim organizacijama po bataljonima nije bila dovoljna i nije bila ravnomjerna.

Moja nebudnost kao partijskog rukovodioca u brigadi, po mom mišljenju, ogleda se u slijedećem:

Nisam preduzeo mjere da razmještajem partijskih rukovodioca pojačam partijsku organizaciju I. bataljona u kojoj je sekretar bio mlad i neiskusan i u kojoj su četni rukovodioci bili, jedan tek postavljen na dužnost, a druga dvojica, iako nešto stariji rukovodioci, neodlučni i labavi. Na ovo me je navelo ranije stvoreno povjerenje u organizaciju I. bataljona koja je uvijek bila solidna i jaka. Slabosti ove organizacije izbile su naglo tako da su me i iznenadile.

U toku ofanzive najveću pažnju sam posvećivao organizaciji III. bataljona koja je i ranije bila slabija i koja je u samom početku ofanzive, u borbama, pretrpjela najteže gubitke. Rezultati toga mog staranja oko ove organizacije nisu izostali. Ona je se relativno dobro držala u ofanzivi i izišla je bez ikakvih krupnijih poremećaja.

Pošto je zamjenik komandanta brigade⁵ bio sa IV. bataljonom i bolnicom, te Štab brigade nije bio potpun, više sam se angažovao, kao član štaba, u radu Štaba brigade. Ovo

⁵ Milan Zgonjanin

angažovanje mi je oduzimalo vremena kojeg je inače bilo vrlo malo, te se moj rad i neposredna pomoć u partijskim organizacijama za vrijeme ofanzive sastojala od svega: 5 sastanaka sa bataljonskim biroom, 3 sastanka sa jedinicama nekih četa, 3 sastanka u štabskim jedinicama bataljona i 3 sastanka sa partijskim rukovodiocima, pored češćih pisama i pismenih uputa i davanja zadataka partijskim rukovodiocima bataljona.

Pokazalo se da je moja nedovoljna pomoć u partijskim organizacijama više štetila nego što je koristilo moje zauzimanje u Štabu brigade.

Svi ovi nedostaci i propusti izazvali su slabljenje partijske organizacije koje se odrazilo kako u samoj organizaciji tako i u cijeloj brigadi.

Partijska disciplina, odnosi u Partiji, kao i odnosi partijaca sa borcima, partijska budnost i uopšte partijnost bili su dosta popustili. Samim tim i ugled i autoritet Partije su bih oslabili.

U toku ofanzive partijska organizacija je izgubila ukupno 59 članova, među kojima 30 partijskih i vojno-političkih rukovodioca. Od toga broja:

Poginulo 23, dezertiralo 7, isključeno 6, nestalo 5 i prekomandovano u druge jedinice 18.

Od 7 dezertiranih 6 su iz I. bataljona i to iz jedne čete 5. Povod ovog dezertiranja, kako se, tačno ustanovilo, jeste nepravilan stav i držanje (preterane grubosti) komande čete, a naročito komandira prema borcima i nižim rukovodiocima. Partijski rukovodioc u ovoj četi bio je drug koji je u početku ofanzive postavljen na tu dužnost.

Sada je stanje u partijskoj organizaciji znatno popravljeno. Uočene greške pretrešene su i oštro postavljeno njihovo otklanjanje. Sa stečenim i uočenim iskustvima pristupilo se radu na podizanju i jačanju partijskih organizacija i jačanju brigade. Rezultati toga rada već se dobro vide i osjećaju, kako na opštem stanju u brigadi tako i u samoj partijskoj organizaciji.

Rješavanju problema teorijske izgradnje članova Partije pristupiće se najupornije i sa svim mogućnostima.

III. Rad po sektorima.

1) Vojni sektor. Rad partijskih organizacija po ovom sektoru uglavnom nije zadovoljio. Usljed opštih slabosti partijskih organizacija u pojedinim bataljonima, uticaj Partije na vojničko stanje bataljona bio je slab. To se ogledalo u popuštanju vojničke discipline i borbenosti kao i u pogledu

izdržavanja i čuvanja oružja. U toku ofanzive izgubili smo, bez opravdanih razloga, 7 pmitraljeza i 1 t.mitraljez. Dobar rad i rezultate po ovom sektoru imamo na primjer u našem II. bataljonu u kome je i opšte stanje partijske organizacije u toku ofanzive bilo vrlo dobro. U ovom bataljonu je očuvana borbenost i udarnost, ni jedno automatsko oruđe nije izgubljeno, vrlo je mali broj dezertiranih i nestalih.

2) Politički sektor. Rad po ovom sektoru takođe nije bio dovoljan i po mom mišljenju rad političkih rukovodioca bio je nepravilan i promašen. Zadatak o staranju, brizi i čuvanju ljudi bio je shvaćen u ofanzivi kao jedini i najvažniji zadatak političkih radnika, te su se često puta vrijedni i požrtvovani politički radnici pretvarali u ekonome, intendante i obične čuvare. Nije bilo posvećeno dovoljno pažnje čistom političkom radu sa borcima. Nije se dovoljno objašnjavala vojno-politička situacija, nisu davane borcima političke perspektive, nije se među borce unosio duh raspoloženja, veselosti i živosti. Ovo nije bilo opšta pojava ali je najkarakterističniji nedostatak u radu pojedinih političkih radnika.

Na sastanku svih-političkih komesara brigade, kojem je prisustvovao i politički komesar divizije⁰ istaknuti su nedostaci učinjeni u političkom radu i objašnjene te ispravljene greške koje su činjene.

3) Kulturno-prosvjetni sektor. Rad po ovom sektoru bio je potpuno zamro. Uslovi za ovaj rad bili su zaista teški i kad se ima u vidu nedostatak smisla i sposobnih ljudi u našoj brigadi za taj rad onda je razumljivo njegovo odsustvo. Odsustvo ovoga rada imalo je dosta štetnih posljedica: iščezli su bili živost, veselost i raspoloženje kod boraca. Postavljeno je kroz partijsku organizaciju razvijanje interesa za ovaj rad i osposobljavanje drugova pomoću kulturne ekipe divizije, tj. pojedinih članova te ekipe koji će se povremeno baviti u našoj brigadi u cilju razvijanja i pokretanja ovoga rada. Sada se već rad po bataljonima na osposobljavanju bataljona da samostalno istupe sa nekom kulturno-umjetničkom priredbom pokrenuo. Rad sa nepismenima je takođe obnovljen a održava se i poneko kulturno-naučno predavanje.

4) Rad na terenu.

Prije ofanzive na sektoru Goražde — Foča — Kalinovik — Trnovo kuda je se kretala naša brigada,⁷ rad po ovom

⁰ Politički komesar 17. NOU divizije bio je tada Branko Petričević.

⁷ Opširnije o rasporedu i dejstvu te brigade u aprilu vidi izveštaj njenog štaba od 2. maja 1944. Štabu 27. NOU divizije (AVII, reg. br. 8/5 i 9/5, k. 987).

sektoru, bio je dosta živ i plodan. Obnavljani su NOO odbori, uspostavljeni odbori i povjerenici USAOJ-a i AFŽ-a. O svemu što je urađeno izvješteno je part. rukovodstvo na tom terenu i isto povezano sa drugovima i drugaricama sa kojima smo mi u pojedinim mjestima radili.

U toku ofanzive uslova za ovaj rad uglavnom nije uopšte bilo. Sem nešto naših dobrih sela na sektoru Lukovac — Bjelimići (između Bjelašnice i Treskavice), na ostalom terenu kojim smo prolazili naroda gotovo uopšte nije bilo. Sklanjao se ispred nas uglavnom iz straha od četnika i milicije.

U Bjelimićima je održano nekoliko konferencija sa narodom i data jedna priredba za narod i vojsku.

Odnos boraca prema narodu uglavnom je dobar. Sem pojedinačnih slučajeva samovoljnog uzimanja uglavnom hrane, krupnijih grešaka nema. I ove pojave koje nisu česte energično se sprečavaju.

Vjerujem da ćemo kada budemo imali bar osnovne uslove za ovaj rad, t. j. kada dođemo u masovniji dodir sa narodom moći dosta da uradimo po ovom sektoru.

5) Sektor SKOJ-a. Kao što sam već napomenuo SKOJ u našoj brigadi nije ispunio svoje zadatke. Pored greške Partije ovo je bilo uslovljeno i sledećim okolnostima: U toku ofanzive poginuli su rukovodioci SKOJ-a brigade i 2 rukovodioca SKOJ-a bataljona. Pitanje rukovodioca SKOJ-a u brigadi još nije riješeno a upražnjena mjesta rukovodioca SKOJ-a bataljona su popunjena. Za sada SKOJ u našoj brigadi nema naročitih uslova za razvijanje budući da ima vrlo malo omladine koja nije u bilo kojoj organizaciji. Pred partijsku organizaciju je postavljeno da posveti punu pažnju SKOJ-u u cilju regrutovanja skojevaca za Partiju i održanju ove organizacije kako bi mogla, kada se popunimo, otpočeti sa živim i efikasnim radom.

6) Kadrovi.

Vojno-politička i partijska rukovodstva za sada zadovoljavaju. Izvjesne slabosti osjećaju se kod nekih nižih partijskih i političkih rukovodioca. Slabo teorijsko i političko znanje njihov su osnovni nedostatak.

Smjenjivanje sa dužnosti komandanta bataljona, iako strogo vodimo računa o autoritetu i ugledu oficira, bilo je nužno. On se sad nalazi pri štabu brigade, momentalno vrši dužnost Komandanta mjesta u Foči, dok međutim nema stalne dužnosti. On je kao komunista pošten i odan, ali je slabe

vojničke sposobnosti. Zbog gubitaka koje smo pretrpili u rukovodiocima, za sada ne bi smo imali mogućnosti da dajemo rukovodioce.

IV. **Štapska jedinica.** Život i rad štap'ske jedinice bio je normalan. Odgovornost pred Partijom i partijska disciplina nisu ni za momenat popuštali. Odnosi među drugovima su dobri, komunistički i drugarski, izuzev nekoliko slučajeva neozbiljnog šaljivanja između Ob. oficira i referenta saniteta.

Autoritet Štaba brigade je na visini.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

19. juna 1944 g,
Foča

Zamj. Politkomesara
II. Krajiške NOU brigade
Vojin Lukić

BR. 60

**IZVOD IZ IZVEŠTAJA ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA
6. ISTOČNOBOSANSKE BRIGADE 17. NOU DIVIZIJE OD 19.
JUNA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ I OBLASNOM
KOMITETU KPJ ZA ISTOČNU BOSNU O RADU BRIGADNE
PARTIJSKE I SKOJEVSKE ORGANIZACIJE¹**

ZAMPOLKOMBRIG
VI bosanske n. o. u. brigade
19 juna 1944 godine

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE
JUGOSLAVIJE I OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA
ISTOČNU BOSNU

Dragi drugovi!

U razdoblju od 28- III do 28- IV o. g. VI bosanska nou brigada nalazila se na prostoriji srebreničkog kraja. U tom međuvremenu brigada nije imala neku ozbiljnu borbu, sem sitnih čarki. Za ovo vrijeme partiska organizacija je razvi-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u OADP SKJ, reg. br. 6356.

jala sve življu djelatnost na svim sektorima partiškog rada. Aktivnost partiske organizacije-ispoljavala se kako unutar brigade, talco i u radu sa narodnim masama u ovome kraju. Održan je niz političkih konferencija i priredaba pred vojskom i narodom, lcoje su imale pretežno mobilizacioni karakter. U tom smislu postignuti su i vidni rezultati, jer se naša brigada popunila sa 220 boraca iz ovoga kraja. Može se konstatovati da su partisko-politički rukovodioci, i partiško članstvo uopšte, ozbiljno shvatili zadatak mobilizacije, što je imalo za posljedicu vidan uspjeh u tom pogledu. No, u izvršavanju ovoga zadatka činjeni su i propusti koji su se docnije sveli. Naime, kod pojedinih drugova preovladala je tendencija da se mobilizacija izvrši po svaku cijenu, ne vodeći računa da se ista dovoljno politički objasni i ne uzimajući u obzir subjektivne razloge pojedinaca kóji su se opirali mobilizaciji. Ovo naročito važi za rukovodstvo našeg IV bataljona koji je mobilisao najviše novih boraca.

15- IV o. g. objavljena je u brigadi Prvomajska utakmica, koja je popularisana preko sastanaka partiske i skojevske organizacije i četnih konferencija. Ovaj poduhvat partiske organizacije u potpunosti je uspeo, jer su stvarno svi borci i rukovodioci ozbiljno shvatili utakmicu i duh takmičenja osjećao se na svim sektorima partiškog rada. U danima takmičenja naročita aktivnost se ispoljavala na sektoru , vojničkog rada, zatim Jia sektoru političko-teoretske izgradnje i svakom drugom pogledu. U ovom periodu održan je peti partiski kurs i započet šesti. Kursevi su u mnogome omogućili da se popune sva rukovodeća mjesta u brigadi. Uopšte, organizaciono stanje u brigadi bilo je posve sređeno, trebalo je samo nekoliko akcija manjega stila da bi se brigada u borbenom pogledu, kao cjelina, lcoliko-tolilco prekalila.

Međutim, neprijateljska ofanziva u Istočnoj Bosni, koju su ranije izdržavale jedinice XVI i XXVII. u. divizije, prenijela se i na jedinice naše divizije. U razdoblju od 28-IV do 22-V o. g. trajala je neprijateljska ofanziva na našu diviziju.² Brigada je za ovo vrijeme imala svakodnevne borbe i naporene marševe. Prve žestoke borbe sa neprijateljem brigada je prihvatila, u kojoj je bilo preko polovine boraca bez ikakvog borbenog iskustva i vještine (borci iz Srema i srebreničkog kraja). I u tim prvim borbama brigada je pretrpjela osjetne gubitke u rukovodiocima i novomobilisanim borcima.

- Vidi tom IV, knj. 25, dok. br. 114: izveštaj Štaba 17. NOU divizije od 25. maja 1944. Štabu 3. korpusa NOVJ o borbama na prostoriji Sarajevo — Sokolac — Vlasenica — Srebrenica od 27. aprila do 25. maja.

Jedan dio novomobilisanih boraca izranjavan je i izginuo, a drugi dio se izgubio u borbi ili dezertirao. Gubici i relativno slabo držanje naših bataljona, u prvim danima neprijateljske ofanzive, unijelo je priličnu demoralizaciju i besperspektivnost kod dobrog dijela boraca, a čak i kod pojedinih rukovodioca. U prvim borbama kod priličnog broja, naročito vojnih rukovodioca, stvorilo se nepovjerenje prema novim borcima (mislim nepovjerenje u borbenost boraca) i po mom mišljenju ova okolnost je dosta negativno djelovala na buduće držanje naših jedinica. Partiska organizacija ipak je na vrijeme uočila ove probleme i počela ih rešavati. Valja napomenuti da je odmah poslije ovih najžešćih borbi održan sastanak svih partiskih komiteta u brigadi na kome su oštro postavljeni nedostaci partiske organizacije u prethodnim borbama i postavljeni zadaci partiske organizacije. Naročito je oštro postavljen zadatak suzbijanja nepovjerenja prema novim borcima i bolje brige čuvanja i staranja o borcima. Međutim, može se konstatovati da partisko-politički rukovodioci i partiske ćelije nisu dale sve od sebe za izvršavanje ovih zadataka, ali je neosporna činjenica da je ovaj sastanak bio značajan i da je imao dosta pozitivan uticaj za dalje držanje rukovodstva i partiškog članstva. Brigada za koju se može reći da je u prvim okršajima osjetno podbacila počela se dizati i, uprkos daljih teških borbi i marševa, ipak se sve više osjećao napredak u brigadi. Partiska organizacija za sve ovo vrijeme živjela je aktivnim partiskim životom — kroz veoma česte partiske sastanke, koji su doprinosili da se stanje u brigadi poboljšava.

Skojevska organizacija, kao i u šestoj neprijateljskoj ofanzivi ni ovoga puta nije se najbolje snašla. Skojevski aktivni, naročito u prvim danima ofanzive, nisu se sastajali. Uopšte, vidjelo se da u organizaciji ima jedan dio omladinaca koji ne zaslužuju zvanje člana SKOJ-a. To svedoči činjenica da je među nestalim, izostalim i dezertiralim borcima bio i priličan broj skojevac. Dakle, vidjelo se da ti drugovi nisu bili svjesni zvanja člana SKOJ-a, a neki nisu ni zaslužili da nose to ime. Partiska organizacija je sa svoje strane napravila propust, što nije nastojala u dovoljnoj mjeri da u izvršavanju zadataka mobiliše i skojevske organizacije. U stvari ovo je jedan od važnih razloga kojim se može objasniti držanje skojevske organizacije za vrijeme ove neprijateljske ofanzive. Zatim, tome su doprinjeli i drugi razlozi kao što su izbacivanje skojevskih rukovodioca iz stroja i nesnalaženje i slabost ranijeg brigadnog rukovodioca ..³ No,

³ i ¹⁵ Izostavljeni tekst se odnosi na personalna pitanja.

ipak se može zaključiti da je skojevska organizacija u izvjesnoj mjeri koristila iskustvo iz šeste neprijateljske ofanzive, naročito u pogledu održavanja sastanaka.

Od blizu 300 novomobilisanih drugova Sremaca koji su došli u našu brigadu na Majeveci 24 januara o. g., sada se u brigadi nalazi oko 70. Iz srebreničkog kraja u brigadi se nalazi oko 20 boraca. Dobar dio boraca iz srebreničkog kraja je izginuo i izranjavan, a drugi dio je nestao i dezertirao. Sto se tiče drugova Sremaca i od njih je jedan broj izginuo i izranjavan, a veći dio je zaostao i izgubio se u borbama. U prvim borbama 120 boraca, sa zamj. komandanta našeg IV bataljona poručnikom drugom Lukom Nedićem, otcijepilo se od glavnine brigade i sada se ti drugovi nalaze u Istočnoj Bosni. Štab našeg Korpusa⁴ obavijestio je štab divizije o tome. Pretpostavljamo da se među ovim drugovima nalazi najveći broj novomobilisanih boraca, naročito iz našeg bivšeg IV bataljona.

U toku ovih 25-dnevnih borbi i marševa brigada je doživjela teške gubitke u kadrovima. Gubici u rukovodiocima su slijedeći:

političkih	14 —	i to: 3 bataljonska i 11 četnih rukovodioca;
vojnih	11 —	i to: 2 bataljonska i 9 „ „ ;
ob. oficira	3 —	i to: 3 bataljonska;
ekonom, kadra	14 —	i to: 3 bataljonska i 11 četnih (ekonoma);
sanitet.	4 —	i to: 1 bataljonska i 3 četne (sanitarke).

UKUPNO

46

Što vodnika, vodnih poldelegata i desetara poginulo i izgubljeno 42, što znači UKUPNO 46+42=88 rukovodioca.

Vjerovatno da se oko 10% ovih rukovodioca nalazi u grupi boraca koja se odvojila sa drugom Lukom Nedićem i to su obično drugovi ekonomski rukovodioci. Veći dio od rukovodioca je izginuo, a manji je ranjen i nalazi se u bolnici. Među ovim drugovima spada i drug Nikola Bosnić, zam-polkoma II bataljona koji je poginuo u prvim danima neprijateljske ofanzive. Isto tako tu je i drug Dragoslav Mitrović (Učo), koji se teško ranjen sa amputiranom nogom nalazi u bolnici. Ova dvojica su stari iskusni partiski rukovodioci.

Dolazeći na teritoriju Crne Gore i rasmatrajući opšte stanje u brigadi poslije neprijateljske ofanzive, štab brigade je donio odluku da se rasformira IV bataljon, sa kojim će se popuniti rukovodstvo i jedinice ostala tri bataljona.

¹ Odnosi se na 3. korpus NOVJ.

Štab divizije se složio sa predlogom štaba brigade, i. stvarno ova odluka se docnije pokazala kao sasvim nužna, i pravilna. Po prelasku na teritoriju Crne Gore (23TV o.g.) .pa do danas, brigada se uglavnom, odmarala i sređivala.³ U- ovom periodu naša brigada je učestvovala, u zajednici sa ostalim jedinicama naše divizije, u akciji na neprijateljsku kolonu koja je pokušala da se iz Pljevalja, preko Levertare, probije na oslobođenu teritoriju Crne Gore, Napad koji je izvela naša brigada, sa dva bataljona. bio je uspješan i dao rezultate i on je pozitivno uticao na podizanje ofanzivnog duha kod boraca.

U dosadašnjem izlaganju ja sam se uglavnom zadržao na periodu 30-dnevnog boravka brigade na teritoriji srebreničkog kraja, a zatim na periodu neprijateljske ofanzive. U daljem izlaganju uglavnom ću prikazati sadanje stanje i probleme partiske organizacije u brigadi.

1) Stanje i rad partiske organizacije

Partiska organizacija u brigadi broji na licu 124 člana KPJ, sa 23 kandidata. U brigadi ima 18 partiskih jedinica.

Za sve vrijeme — do danas održavani su redovni partijski sastanci i partiska organizacija je uglavnom rešavala problem organizacionog sređivanja i učvršćivanja brigade. Na tim sastancima analizirani su akcije, propusti i nedostaci rukovodstva i partiske organizacije za vrijeme neprijateljske ofanzive. Neki od rukovodioca nisu pokazali dobro držanje za vrijeme ofanzive i smijenjeni su sa dužnosti, a bilo je nekoliko slučajeva isključenja iz Partije zbog slabog držanja ..⁶

Teoretski rad u partiskoj organizaciji u zadnje vrijeme nije bio naročiti, ali to nisu dozvoljavale ni objektivne okolnosti. U ćelijama se proučavao tekući partisko-politički materijal, a između ostalog prorađivana je i brošura druga Bevca⁷ (Strategija i taktika naše Partije). Inače, .teoretski rad se sada pod povoljnim uslovima razvija sve više. Danas se pokazuje da interesovanje za teoriskom izgradnjom, koje se kod partiske organizacije bilo probudilo za vrijeme dvomjesečnog boravka brigade u srebreničkom kraju, da se to interesovanje produžuje i oživljava. Valja istaći da u štabskim ćelijama naročito ima interesovanja za političko-teorij-

³ U periodu od 27. aprila do 25. maja 1944. jedinice 17. NOU divizije nalazile su se u neprekidnim borbama što je iziskivalo potrebu sređivanja i odmora jedinica (tom IV, knj. 25, dok. br. 114, str. 416).

⁷ Edvard Kardelj Beve

sku izgradnju. Može se reći da štabске ćelije u brigadi stoje prilično u teoretskom pogledu.

- Partiske ćelije i komiteti naviknuti su na redovne sastanke i u tom pogledu se vrlo rijetko dešavaju propusti.

- Od zadnjeg izvještaja⁸ do danas iz stroja je izbačeno oko 50 članova Partije, a u Partiju primljeno 35 drugova i drugarica.

2) Stanje i rad skojevske organizacije

O držanju skojevske organizacije u brigadi bilo je riječi u dosadašnjem izlaganju. Uglavnom i u ovoj organizaciji poslije neprijateljske ofanzive preduzete su mjere za njeno organizaciono učvršćivanje. U našu brigadu došao je za skojevskog rukovodioca drug Luka Martinović, koji je tu dužnost vršio u XV Majevičkoj brigadi. Raniji skojevski rukovodioc drug Mišo Kovačević primio je drugu dužnost — dužnost polkoma bataljona. Takođe popunjena su mjesta u skojevskim komitetima po bataljonima. Takođe i u skojevskoj organizaciji bilo je nekoliko slučajeva isključenja. U zadnje vrijeme, zahvaljujući redovnim sastancima i aktivnom radu brigadnog komiteta SKOJ-a, organizacija se počima sve više osjećati. Brigadni komitet SKOJ-a u današnjem sastavu potpuno odgovara, jer su u njemu drugovi-ce koji imaju dosta iskustva u rukovođenju skojevskom organizacijom. Partiska organizacija je shvatila svoj propust u odnosu na skojevsku organizaciju za vrijeme neprijateljske ofanzive i sada je podrška partiske organizacije skojevskoj solidna.

Bataljonski komiteti SKOJ-a još se uvijek ne osjećaju kao bataljonska rukovodstva, već više kao zbir sekretara četnih aktiva, nemaju dovoljno inicijative u radu, što dolazi od mladosti samih sekretara. Brigadni rukovodioc drug Luka redovno obilazi skojevske organizacije po bataljonima i sarađuje sa partiskim rukovodiocem u brigadi.

Slcojevska organizacija u brigadi broji 90 članova, koji su svrstani u 12 aktiva. Problemi skojevske organizacije su slijedeći: podići političko-teoretski nivo organizacije; omasoviti organizaciju; podići osjećaj odgovornosti i svijest o zvanju člana SKOJ-a; osamostaliti bataljonske komitete SKOJ-a.

⁸ Reč je o izvještaju zamenika političkog komesara 6. brigade 17. NOU divizije od 28. marta 1944. Centralnom komitetu KPJ u kojem se iznosi da je bilo nedostataka u radu sa kandidatima za članove Partije i nedovoljne partijske budnosti. Zatim se govori o problemu kadrova i radu partijske i skojevske organizacije po sektorima. Skojevska organizacija (oko 150 članova) svojim radom obuhvatala je omladinu i van skojevske organizacije. Opširnije o tome vidi AVII, reg. br. 26—9, k. 989.

3) Vojno-politički i kulturni rad u brigadi

Političko-kulturni rad, koji je prije neprijateljske ofanzive uzeo prilični zamah, bio je u ofanzivi prekinut. Uglavnom, političko-komesarski rad svodio se na kraće konferencije po jedinicama u cilju otklanjanja svakodnevnih nedostataka i propusta. Politički rad poslije ofanzive temeljio se uglavnom na tumačenju vojno-političkih prilika u svijetu i u našoj zemlji. U stvari, to je i bila najveća potreba na sektoru političkog rada, jer se pokazalo da je jedan dobar broj boraca u ofanzivi izgubio političku perspektivu. U tom smislu održane su po jedinicama po nekoliko političkih konferencija. Interesovanje boraca za današnje događaje stvarno je na visini. Partiska organizacija i politkomesari podbacili su u popularisanju i objašnjavanju otvaranja drugog fronta u Evropi. Ovaj propust je uočen i postavljen pred partisku organizaciju i komesare. Politički komesari, kako bataljona tako i četa, prilično su teoretski uzdignuti, ali izvjesni ne pokazuju dovoljno snalaženja u praktičnom komesarskom radu. Ovo važi manje-više za komesara bataljona, a i za komesare četa. Inače, postoji dosta dobra saradnja između politkomesara i partiskih rukovodioca po bataljonima. Međutim, ta saradnja nije ostvarena između svih politkomesara i zamjenika po četama. Politički komesar brigade drug Relja Lukić je veoma aktivan na svojoj dužnosti, inicijativan, ima puno iskustva i snalaženja u praktičnom komesarskom radu, nedostaje mu dovoljna teoriska uzdignutost. Saradnja polkoma brigade i zamjenika takođe je dobra.

Što se tiče kulturnog rada on se za sada slabo osjeća u brigadi. U mnogome iz objektivnih razloga. Pjesma oživljava po jedinicama i pokrenuto je pitanje 'nepismenosti, i štampe. Sada je, kako u našoj brigadi, tako u čitavoj diviziji objavljeno takmičenje u znaku proslave godišnjice formiranja naše divizije,⁹ koja treba da se održi 2 jula o. g. Vjerovatno da će to takmičenje veoma pozitivno uticati na razvijanje interesovanja za učenjem i uticati na oživljavanje štampe i uopšte kulturnog rada po jedinicama.

Za vojni rad u zadnje vrijeme nije bilo uslova, - inače vojni rukovodioci su aktivni u tom pogledu, naročito vojni rukovodioci u štabovima. Pošto raspolazemo sa dovoljnom količinom municije, sada je na redu da se u našoj brigadi — jedinicama izvrši bojno gađanje. U zadnje vrijeme održani

⁹ Odlukom VŠ i naredbom vrhovnog komandanta NOV i POJ Josipa Broza Tita, 2. jula 1943, formirana je 17. NOU divizija (tom II, knj. 1, str. 301).

su česti sastanci komandnog kadra po bataljonima, a i sastanci štaba brigade sa štabovima bataljona na kojima se ukazivalo na vojničke propuste i analizirane vojničke akcije. U pogledu ovih sastanaka svi komandanti bataljona, kao i vojni rukovodioci u štabu brigade, pokazuju stvarno dosta samoinicijative.

4) Intendantura i sanitet

Za vrijeme neprijateljske ofanzive izbačeno je iz stroja veliki broj intendantskih i ekonomskih rukovodioca. Sada ekonomski kadar je dosta slab. Naročito slab je politički nivo toga kadra i zbog toga se dešava da drugovi intendanti često puta prave političke greške u odnosu prema narodu. Za vrijeme ofanzive intendantura je kadkada pokazivala nesnalaženje, često puta radi nedovoljne pomoći i kontrole od strane štabova. U zadnje vrijeme ona je odgovarala svojim zadacima u ekonomskom smislu, ali su činjeni propusti u pogledu političkog nastupanja prema narodu. To se donekle objašnjava i time što se je u zadnje vrijeme naša brigada kretala preko teritorija četničkih, pa se ta navika snabdijevanja na neprijateljskim teritorijama kadkada osjeća na teritorijama gdje je narod naklonjen NO pokretu. Ovo pitanje je oštro postavljeno u partiskoj organizaciji, kao i pitanje borbe protiv pojedinačnog i samovoljnog snabdijevanja pojedinih boraca. Mjere koje su u ovom pogledu preduzete dosta su doprinijele rešenju ovoga problema. Ali borba za pravilan odnos naših intendanata prema narodu, a i boraca, postavlja se još u izvjesnoj mjeri kao problem. Sada ishrana brigade teče dosta povoljno i u ovom pogledu zapaža se mnogo manje grešaka. Intendant brigade je aktivan na svome poslu, dorastao da pravilno nastupi prema narodu ali i pored toga kadkada mu se potkradaju greške u tom pogledu. Inače, pokazuje dosta iskustva i snalaženja na svome poslu, nedostaje mu aktivnost u održavanju sastanaka sa drugovima intendantima. I sama partiska organizacija do sada nije dovoljno kontrolisala da se održavaju redovni sastanci intedanata i ekonomata. Uбудuće u ovom pogledu će se sprovesti veća kontrola. Dostojala je jedna objektivna okolnost koja je otežavala funkcionisanje intendature, a to je nedostatak konja, koje smo izgubili u ofanzivi. Sada se brigada snabdijela sa konjima i u partiskoj organizaciji oštro je postavljen problem čuvanja i njege konja. Ranije je partiska organizacija u tome napravila propust i vjerovatno je da je partiska organizacija provodila budniju kontrolu u tom pogledu, da ne bi došlo do tolikog gubljenja konja. U radnim

vodovima (komorama) nije još sprovedena pravilna organizacija posla sviju-drugova koji se nalaze u tim jedinicama i to često izaziva loše posljedice. Objektivna poteškoća je u tome što se u tim jedinicama nalazi jedan broj fizički iznemoglih, i nesposobnih drugova da u potpunosti izvršavaju svoje dužnosti.

Sanitet se u našoj brigadi u zadnje vrijeme prilično podigao. Zahvaljujući redovnim sastancima sanitarki i pomoći partiske organizacije sanitetskom rukovodstvu, sanitet se sve više osjeća. Takođe raste sve više autoritet drugarica sanitarki koji je ranije bio vrlo slab. Za sada kod nas nije još rešen problem • referenta saniteta u brigadi, ali ima izgleda da se odmah reši. Taj korak će doprinijeti daljem uzdizanju saniteta u našoj brigadi.

5) Obavještajna služba

Organizacija obavještajne službe u našoj brigadi je momentalno slaba. Tri druga dobra ob. oficira bataljona iz naše brigade izbačeni su iz stroja u toku ofanzive. Sada nam u II i III bataljonu nedostaju ob. oficiri i njihovu dužnost vrše zamjenici k-nata bataljona. Momentalno moći ćemo da rješimo pitanje jednog ob. oficira bataljona. Ob. oficir brigade drug Nemanja Tešić aktivan je u svom poslu, ah često puta pokazuje nesnalaženje, ma da ima stvarnih poteškoća uslijed opšte slabosti kadra obavještajne službe. Partiski rukovodioci po bataljonima ne sarađuju još u dovoljnoj mjeri sa rukovodiocima ob. službe u bataljonu. Aktivnija pomoć partiske organizacije doprineće ipak oživljavanju ob. službe i uprkos toga što su rijetki partijci koji imaju iskustva i snalaženja na ovom poslu.

6) Razno

— Odnosi između štaba brigade i štabova bataljona su pravilni, kao i odnosi štabova bataljona i komandi četa. U odnosu štaba II bataljona i pojedinih članova štaba brigade (zamj. k-nta i intendanta) bilo je nekih nepravilnosti koje su otklonjene na zajedničkim sastancima. Uopšte vlada drugarski, vojnički odnos između štabova.

— Postoje nepravilnosti u odnosu pojedinih četnih rukovodioca i desetara prema borcima. Taj problem postavljen je u partiskoj organizaciji.

— Vojnička disciplina koja je jako popustila u toku ofanzive — ona se prilično popravila, naročito, u I i II bata-
ljonima, "dok je u III bataljonu" slabije.

* — Kolektivni život 'u'jedinicama' nije još na visini. Ima dosta egoizma kod 'priličnog' broja "boraca, pa čak i 'nekih rukovodioca. Ova se pojava suzbija preko četnih sastanaka.

— Odnosi između drugova i drugarica su uglavnom dobri. Karakteristično je istaći da su u toku ofanzive drugarice u našoj brigadi pokazale neobično dobro držanje. Ni jedna drugarica nije izostala u pokretu. Zbog takvog držanja neke su postale članicama KPJ.

— Pred partiskom organizacijom se oštro postavlja problem popune naših jedinica, jer je brigada brojčano dosta slaba. Naoružanje brigade je, dosta solidno i borbenost jedinica je sada na priličnoj visini.

— U brigadi se dosta dobro popularisala naredba Maršala Tita o potrebi prelaska naših jedinica u ofanzivu. To je dosta koristilo podizanju ofanzivnog duha kod naših boraca, koji je bio jako opao u toku 30-dnevnih defanzivnih bojeva naše brigade.

— Štabovi bataljona su dovoljno izrasli kao bataljonska rukovodstva i mogu im se povjeriti samostalni zadaci, ponajbolje valja istaći priličnu samostalnost k-nata bataljona, naročito k-nta I bataljona kapetana Cede Đukića.

— Štabovi bataljona skloni su da kadkada krše naređenja o ishrani štabova bataljona i u ovom pogledu je potrebna stalna kontrola partiske organizacije i štaba brigade.

— Odnosi u štabu brigade su pravilni, među članovima štaba brigade postoji saradnja i svi drugovi iz štaba brigade pokazuju aktivnost i priličnu inicijativnost na svome poslu.

— Brigada, prema svojoj brojčanoj snazi i naoružanju, u stanju je sada da izvršava ozbiljne vojno-političke zadatke.

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Sa drugarskim komunističkim pozdravom

ZAMPOLKOMBRIG.

Milojica Pantelić

Trpinje kod Cajniča

BR. 61

**IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 15. MAJE-
VICKE BRIGADE 17. NOU DIVIZIJE OD 19. JUNA 1944.
CENTRALNOM KOMITETU KPJ O RADU PARTIJSKE I
SKOJEVSKE ORGANIZACIJE¹**

Zamjenik politkomesara
XV Majevičke NOU brigade
19. juna 1944. god.

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE
JUGOSLAVIJE

IZVJEŠTAJ

RAD I STANJE PARTIJSKE ORGANIZACIJE

Naša brigada nalazi se sada na terenu Sandžaka sa tri bataljona. I. bataljon ostao nam je kod Olova, kada je neprijatelju uspjelo da ga odcijepi od nas. Štab našeg III Korpusa NOVJ javio nam je da se I bataljon nalazi kod njega.

Kada je XVII Udarne divizije ušla u borbu 28. IV 44 protiv neprijatelja,² naša brigada je brojala oko 800 boraca. Današnje njeno brojno stanje, bez I bataljona koji je brojio u vrijeme kad se odcijepio 152 borca,³ iznaša 425 drugova i drugarica. Razlika u brojnom stanju uglavnom je tolika zbog toga, što je u borbama sa neprijateljem, nastradala komora i većina ljudstva iz nje je nestala. Takođe je bilo nestalih drugova koji su se gubili u borbi po šumama. Drugi dio stradao je u borbama, odnosno poginuo i ranjen, a bilo je i umiranja zbog gladi i iznurenosti prilikom teških pokreta.

Kako sam već u prošlom izvještaju⁴ naglasio da je naša brigada omladinska, ona je baš zbog toga mnogo više osjetila nedostatak hrane, kao i teškoće pokreta.

Partijska organizacija brojila je pri ulasku u borbu sa neprijateljem 221 član KPJ, 52 kandidata i oko 180 SKOJ-evaca.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u OADP SKJ, reg. br. 6355.

² Vidi dok. br. 60, objašnjenje 2.

³ U toku popodneva 7. maja 1944. po naređenju štaba 17. NOU divizije, 15. majevička brigada stigla je iz Medojevića u Olovo. Prvi bataljon, u svom pokretu 6/7. maja od Olovskih Luka prema Žunovima, odvojio se od Štaba 15. majevičke brigade, koja od tog dana dejstvuje samo sa tri bataljona (tom IV, knj. 25, dok. br. 114, str. 401).

⁴ Redakcija nije pronašla taj izvještaj.

Rad partijske organizacije, do samog nadiranja neprijatelja na teritoriju Istočne Bosne, bio je vrlo živ i intenzivan. Part. organizacija nastojala je da savlada sve poteškoće pri radu unutar iste, kao i radu u četama, i u pozadini.

Partijska disciplina bila je prilično visoka, a takođe i partijnost. Organizacioni sastanci ćelija održavali su se redovito, kako u četama, tako i u štabovima. Bilo je dosta održano i vanrednih sastanaka po pitanju ispravljanja grešaka pojedinaca i općenito.

Rad na teoretskom uzdizanju Partijaca bio je vrlo živ. Proučeno je organizaciono pitanje Partije i linija Partije i stvoren plan za dalji rad. Uz to su prorađivani na Partijskim sastancima tekući politički materijal i listovi naše štampe.

Održavani su redovito radni sastanci bataljonskih BIRO-a. Problemi i zadatci, koji su se pred njih postavljali, rješavani su uz učešće zamj. politkomesara bataljona, jer su mnogi sekretari jedinica nedavno primili svoju dužnost i nisu bili u stanju da se sami snalaze u radu. Ima ih koji se brzo razvijaju i ne treba im mnogo pomoći, dok kod nekih ide to teže. Za zamj. politkomesara III. bataljona postavljen je drug Branko Bahrić. On je se brzo snašao na novoj dužnosti i osjetio se kao rukovodioc. Njegov rad u štabskoj ćeliji nije u potpunosti zadovoljio zbog neenergičnog stava po pojedinim pitanjima. Naročito se dobro razvija zamj. političkog komesara I bataljona drug Radomir Šćepanović, dok zamjenici politkomesara II i V bataljona teže. Rad na teoretskoj izgradnji bio je postavljen na bazi takmičenja i najbolje rezultate pokazala je Part. organizacija V bataljona: Teoretsko izučavanje održavalo se na sastancima bataljonskog Partijskog aktiva.

Zbog toga što smo dobili novo ljudstvo u brigadi, Part. organizacija je obratila veliku pažnju njegovoj vojnoj izobrazbi. Još u poslednje vrijeme, prije neprijateljske akcije, nisu bile savladane u potpunosti neke vojničke vještine, kao na primjer: ocjenjivanje daljine neprijatelja u borbi i, u vezi s tim, pomjeranje gajke na pušci. Novi puškomitraljesci nisu u potpunosti savladali borbenu obuku na p. mitraljezima. Što sve mora znati osmatrač pri osmatranju. Kako se ponaša izvidnica i šta sve obavještava, kao i prebacivanje brisanim prostorom kod nastupanja na neprijatelja. Ovu zadnju vojničku vrlinu naši borci nikako nisu ozbiljno shvaćali što je imalo štetnih posledica u kasnijim našim borbama. .

Politički rad, kao i četne konferencije održavale su se redovito. Tim radom prestalo je izvjesno političko mrtvilo i nastalo živo interesovanje za sve događaje. Brigada je počela da kroče uporedo sa svim političkim događajima što

prije nije bio slučaj. Na političkim časovima prorađivao se tekući politički materijal, kao i naša štampa Istočne Bosne. Politički komesari bataljona i četa dali su mnogo truda da izvrše planove rada na političkom polju koji su se postavljali pred Part. organizaciju. Za političkog komesara II bataljona postavljen je drug Ilija Vasić, jer je dosadašnji komesar pomenutog bataljona postavljen za komesara VI Bos. brigade. Ilija Vasić se teško snalazi na svojoj dužnosti, ali se ipak vidi napredak u njegovom razvoju. Rad se oslobađao dugih političkih časova i prenatrpanosti i prelazilo se na kratke političke časove sa mnogo više diskusije od strane boraca. Rad se je sve više približavao praktičnim metodama.

Neki politički komesari četa, zbog njihove mladosti, na dužnosti, su prilično teško savlađivali svoje dužnosti i rad.

Kulturni rad nije toliko uzeo maha kao politički i vojnički. Part. organizacija nastojala je svim silama da taj nedostatak otkloni, ali se stalno pri tome hramalo. Kulturna predavanja, premda su bila u programu rada, slabo su se održavala iako je bio veliki interes za njih kod boraca. Diletantske grupe bile su organizovane, ali njihov rad nije zadovoljavao potrebama bar prosječne umjetnosti. Kod nekih prikaza bilo je skretanja sa linije naše Partije, što je odmah uočeno i otklonjeno. Horovi po četama bili su prilični i mogli su zadovoljiti, ali s njima nije bilo stalnog i sistematskog rada. Naučile su se mnoge domaće, kao i ruske pjesme. Horske recitacije, kao i solo recitacije učile su se slabo, premda se nastojalo da i to postane sastavni dio horskog rada. Kod prosvjetnog rada, predavanja su se održavala povremeno bez tačno utvrđenog plana, a glavna težnja rada prenijeta je na svladavanje nepismenosti. Tu je Part. organizacija dala sve od sebe, tako da se išlo brzim koracima ka potpunoj likvidaciji nepismenosti.

Sanitetska služba, odnosno bataljonski referenti, kao i brigadni, nisu dovoljno obratili pažnju na vaspitavanju boraca za ličnu higijenu, kao i opću. Slabo su se održavala, a u nekim bataljonima nikako, zdravstvena predavanja koja su bila neophodno potrebna. Part. organizacija se dala ozbiljno na rad po tome pitanju, da se što prije riješi.

Obavještajna služba na terenu boravka naše brigade bila je prilično aktivna jer se povezala sa već prilično poznatim domaćim ljudima. Inače ob. služba imala je slabu kontrolu nad licima u bivaku i u prolazu, tako da se dešavalo da su narodni neprijatelji bili u mjestu ili prolazili kroz ista gdje su se nalazile naše jedinice. Bilo je i slabog vaspitnog rada među ob. organima četa od strane bataljonskog. obavještajca, kao i brigadnog. I tu je part. organizacija nastojala da po-

krene rad ali nije bilo većih rezultata, jer ob. organi nemaju naročite sposobnosti u svom radu.

Odnos naših jedinica prema narodu s kojim su bile u doticaju, bio je pravilan. Naše jedinice radile su sa narodom i pokazale prilično intenzivan rad koji je imao dobre rezultate. Osnivanje NO vlasti, održavanje veze sa NOO-rom te sa Part. organizacijom na terenu, održavanje političkih zborova i konferencija, kao i priredaba za narod. Rad na mobilizaciji bio je slab, što je Part. organizacija postavila preda se kao ozbiljni nedostatak.

Intendantska služba, bila je organizovana, a vršila je snabdijevanje jedinica sa hranom preko NO odbora. Pravile su se od strane intendantata bataljona manje greške koje su se brzo ispravljale.

Drugarstvo među borcima bilo je razvijeno i nisu se dešavali slučajevi nedrugarstva i nepažnje. Odnos rukovodioca prema borcima bio je takođe pravilan, osim slučaja jednog komandira iz I bataljona i politkomesara čete V bataljona koji su ošamarili nekoliko boraca. Isti pozvani na odgovornost i najstrožije Partijski kažnjeni.

Naši oficiri i podoficiri pazili su da ne okaljaju čast i povjerenje koje im je dato od Vrhovnog štaba.

Partijska jedinica štaba brigade shvatila je pravilno osposobljavanje brigade za vojničke i političke zadatke, zbog čega je nastojala da što više pomogne bataljonskim rukovodiocima. Održavani su sastanci politkomesara, kao i sastanci čitavog komandnog kadra po bataljonima, na kojima su prisustvovali pojedini članovi štaba brigade. Takođe su održavane bataljonske konferencije, kao i međubataljonske konferencije u vidu natjecanja na kojima su takođe prisustvovali članovi štaba jedinice. Komandant brigade⁵ naročito se istakao na sastancima bataljonskog komandnog kadra kao dobar vaspitač, jer ima sposobnosti da se dobro približi još neuzdignutom komandnom kadru.

SKOJ-evska organizacija bila je vrlo aktivna u svome radu, što je u mnogome doprineo brigadni rukovodioc SKOJ-a drug Luka Martinović, koji imade dosta organizatorske sposobnosti i smisla da zainteresuje SKOJ-evce za rad. Održavani su sastanci (radni), kao i teoretski, na kojima se prorađivao SKOJ-evski materijal. SKOJ je bio zaista pomažuć u radu Part. organizaciji na svim sektorima rada.

Bila su postavljena SKOJ-evska natjecanja unutar brigade, kao i sa SKOJ-evskom organizacijom VI Bos. brigade. SKOJ-evci su na tim natjecanjima pokazali dobre rezultate,

⁵ Ratko Vujović

a po nekim sektorima i odlične. Najbolje su se pokazali na vojničkom polju rada.

Nedostatak kod SKOJ-evske organizacije jeste, što naši SKOJ-evci stoje na niskom stupnju teoretskog znanja. Mnogo ih ima koji još nisu ideološki opredeljeni. SKOJ-evska organizacija nije uspjela da veći broj omladintaca osposobi da uđe u organizaciju. Takođe SKOJ-evska organizacija nije se dovoljno povezivala sa omladinom pozadine.

Povremeno se sastajao brigadni Komitet SKOJ-a, koji je bio prilično sposoban da uoči nedostatke u radu, kao i neuspjehe i propuste.

Bataljonski rukovodioci, kao i većina četnih, svršili su niži partijski kurs.

Od početka neprijateljske akcije na nas, pa nadalje, normalni rad koji je tekao prije toga dok smo bili u Srebrničkom kraju, zastao je. Trebalo je sav rad prilagoditi prilikama koje su nam bile nametnute borbama sa neprijateljem.

Za vrijeme borbi, sve do dolaska u Crnu Goru, partijski život sveo se na kratke redovne i vanredne sastanke na kojima su se jedinice pripremale za iduću akciju i pokret, ili se pak pretresala prošla borba ili akcija i, u vezi s tim, držanje pojedinaca. Organizacioni sastanci održavali su se neredovito jer su iziskivali više vremena. Bataljonski BIRO-i, takođe su bili redovito na okupu, ali ti sastanci imah su više direktivni karakter. U ovim borbama i pokretima Part. organizacija pokazala se sposobnom za izvršavanje zadataka koji su se pred nju postavljali, ma da je bilo sitnih nedostataka i propusta.

Part. organizacija pojedinih bataljona nije dobro poznavala neke drugove koje je primila u Partijsku organizaciju. Bilo je više slučajeva dezerterstva članova naše Part. organizacije iz II, III i V bataljona. Uglavnom su dezertirali članovi pozadinske Part. organizacije koji su bili upućeni u našu brigadu.

Bilo je i takvih slučajeva da su se poneki članovi Part. organizacije potpuno demoralisali zbog čega su isključeni iz Part. organizacije. Bilo je takođe slučajeva kažnjavanja Part. kaznama zbog propusta pojedinaca.

I kod primanja u kandidatsku grupu nije bilo dovoljno budnosti, jer se i kod njih našlo takvih koji nisu dostojni da budu kandidati KPJ i zbog toga oduzeta im je kandidatura. S druge strane pokazao se u nekim Part. jedinicama nepravilan stav prema pojedinim kandidatima s kojima se

odugovlačilo da budu primljeni u Partiju, a u ovim borbama i pokretima ginuli su kao junaci.

Sektaški stav po pitanju ulaska drugarica u Part. organizaciju kod pojedinih ćelija sada se naročito ispoljio, jer su se dotične drugarice u borbama i pokretima pokazale ravne članovima Part. organizacije.

Pored toga, što je Part. organizacija bila upoznata, sa slučajem familijarnosti u štabu I bataljona VI Bos. brigade i posljedicama takve familijarnosti, ipak se sličan slučaj ponovio kod nas u štabu- V bataljona, što je svakako slabost Part. organizacije istog bataljona. Posljedica ovako familijarnog života u štabu dovela je do nemoralnog odnosa između komandanta V bataljona i bataljonskog referenta saniteta u istom bataljonu. Ta stvar je potpuno ispitana i donijeće se konačno rješenje na sastanku Divizijskog Komiteta. Na tom primjeru se može vidjeti kako se gubi partijskost i drugarstvo kod pojedinih članova Part. organizacije, kada ne žive pod strogom Part. kontrolom.

Part. organizacije, naime partijsko-politički rukovodioci, nisu se snašli dovoljno u novoj situaciji za iskorištavanje vremena, tako da su im izmakli dragocjeni časovi za održavanje kratkih političkih časova i konferencija. Uvidjelo se da se sa naglašavanjem ratnim načinom i tempom rada nisu srodili naši vojno-politički rukovodioci i nisu koristili svaki čas slobodnog vremena. Za vrijeme ovih borbi održavale su se četne konferencije, kao i brigadni zborovi, s kojima se u mnogome nadoknadio nedostatak rada po četama. Za zbrove se iskorištavalo vrijeme obično prije pokreta ili prije smještaja na neku prostoriju. Za teških i napornih pokreta už nedostatak hrane i spavanja, ljudstvo je počelo malaksavati i ostajati putem. Na sprečavanju ostajanja naših boraca putem pokreta dala je Part. organizacija prilično od sebe, ali ipak nije tu bilo dovoljno boljševičke upornosti i partijske odgovornosti, tako da se je desilo da nam je ostalo putem nekoliko partijaca, kao-i priličan broj SKOJ-evaca. -

Naša brigada bila je na visini što se tiče pravilnog odnosa prema narodu, ah zbog "iznurenosti koja je zatekla brigadu, taj odnos prema narodu u pogledu ishrane za Vrijeme pokreta osjetno se srozao. Part. organizacija nastojala je da po svaku cijenu otkloni tu nenormalnu pojavu, ali nije u potpunosti uspjela, tako da se i danas desi po koji put drzak ispad prema narodu.

Pojavili su se kod nekih partijaca-rukovodioca nepravilni odnosi prema borcima, tako da je došlo do nervoze, deranja i grubosti. Protiv toga je energično istupila Part. organizacija.

Part. organizacija nije dovoljno obratila pažnju da suzbije nepovjerenje prema bolnicama, koje je proisteklo zbog toga što je jedan dio Divizijske bolnice bio odcijepljen u borbi s neprijateljem. Nije se pravilno i na vrijeme objasnio taj slučaj borcima, kao i da je taj dio bolnice spašen.

Part. organizacija nije se dovoljno založila da se u tim teškim pokretima spasi što više konja, što je još preostalo od komore. Bilo je objektivnih uslova zbog kojih su morali mnogi konji propasti, ali su mnogi propali takode nepažnjom i aljkavošću. To nas je prisililo da su borci morali svu spremu brigade nositi na leđima i time ih još više iscrpljivati. To nam se svelo i u bolnici gdje je jedan dio ranjenih ostao bez konja i prisiljen na veće napore.

Partijska disciplina je popustila neposredno pred dolazak u Crnu Goru po pitanju čuvanja ljudstva i ishrane.

Borbeni duh takođe je popustio, ali su ipak bili spremni da se pobiju sa neprijateljem.

Intendantura za to vrijeme nije mogla doći do izražaja, jer je komora propala i nije bilo konja za nošenje hrane. Zamj. intendanta, sada v.d. intendanta, nije se u mnogim situacijama snašao, a i nije davao potrebne direktive za rad bataljonskim intendantima.

Ob. organi su bili u takvoj situaciji da nisu mogli doći do izražaja, po vanjskoj svojoj djelatnosti, ali s druge strane oni se nisu uopšte ili malo zalagali za rješavanje svih pitanja koja se postavljaju pred štab bataljona ili štab brigade.

SKOJ-evska organizacija je ovim borbama prilično razdrmana. Veliki broj SKOJ-evaca je izginuo i nestao, kao što je izginulo i četnih rukovodilaca. On se u zadnje vrijeme borbi slabo osjećao što je doprinijelo i opadanju discipline u brigadi.

Za čitavo vrijeme nisu se održavali redovno sastanci, što se rdavo odrazilo na držanje i političku svijest SKOJ-evaca.

Neki od SKOJ-evaca, zbog svojeg slabog držanja, izbačeni su iz SKOJ-evske organizacije, a neki su primljeni u Part. organizaciju. U ovo poslednje vrijeme SKOJ-evska organizacija primila je vrlo mali broj novih članova.

Jedan od uzroka što se je u Part. organizaciji desilo mnogo propusta za ovo proteklo vrijeme jeste i taj, što je naša Part. organizacija u prva tri dana krvavih borbi izgubila pet četnih političkih komesara, dva zamj. političkih komesara, tri komandira i više desetara i vodnika koji su svi većinom bili stari prekaljeni borci i dobri rukovodioci.

Naša Part, organizacija izgubila je u prvim borbama oko 50 članova. To je takođe doprinijelo slabljenju discipline i Čvrstine.

Jedinica štaba brigade bila je stalno budna i [uoča] vala sve nedostatke te na vrijeme poduzimala sve da se isti uklone. Nastojalo se da se što više pomogne našim bataljonskim i četnim rukovodiocima kod završavanja postavljenih im zadataka. Komandanta i komesara⁶ ti naporni marševi takođe su fizički oslabili, ali nisu dozvolili da to osjete rukovodioci, kao i borci. Uprkos zamorenosti oni su davali sve od sebe kad je već došlo u pitanje spašavanje iznemoglih drugova koji su ostajali u pokretima. Zamjenik komandanta⁷ pokazao je u svim momentima odlučnost i hladnokrvnost i time doprineo u potpunosti izvršavanju dužnosti koje su se pred nas postavljale. Komandant brigade nasuprot iz šeste neprijateljske ofanzive takođe se snalazio u svim situacijama, ali je zbog fizičke iscrpljenosti došla kod njega do izražaja pretjerana nervoza. Komesar brigade takođe je nastojao da što više dade od sebe, ali mu je dosta smetala fizička iscrpljenost.

Partijska organizacija u ova tri bataljona broji: 152 člana KPJ, 41 kandidat i 113 SKOJ-evaca. K tome imade u I bataljonu, koji se sada ne nalazi kod nas, oko 44 člana KPJ, a za ostalo ne znam tačno.

Dolaskom na teren Crne Gore i prelaskom u Sandžak, Part. organizacija je poduzela sve da otkloni nedostatke i propuste za prošli period borbi.

Odmah je počeo redoviti Partijski rad i održavaju se redoviti organizacioni sastanci. ćelija, kao i bataljonskih BIRO-a.

Čitava Part. organizacija pretresla je sve nedostatke i probleme i nastoji da se što prije učvrsti partijska disciplina i podigne na prijašnji stupanj. Uvedeni su opet teoretski sastanci na kojima se ponavlja već prije prorađeni materijal A poslije toga počecemo raditi nova pitanja iz teoretskog znanja.

Politički rad sastoji se takođe od ponavljanja već prorađenog političkog materijala i čitanja članaka iz lista „Narodna Borba“.⁸

⁶ Milenko Stojković

⁷ Milorad Miklavčić

⁸ Organ Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak (Bibliografija NOR-a, b. j. 8614).

Kulturno-prosvjetni rad najteže se pokreće, ali Part, organizacija ulaže sve da se borci ponovo oduševе tim radom.

Rad u narodu je potpuno zamro od strane naših boraca," tako da Part. organizacija postavlja pred svoje članstvo rad u pozadini kao sastavni dio opšteg rada i da će odgovorni za taj rad biti najstrožije kažnjeni ako se on ne bi izvršavao.

Naš prijašnji brigadni rukovodioć SKOJ-a premješten je po potrebi u VI Bos. brigadu. Za novog brigadnog rukovodioca izabran je drug Joco Jović, koji se nije snašao na svojoj novoj dužnosti organizacione sposobnosti,⁰ ma da mu Part. organizacija pomaže u radu koji, i pored toga što mu Part. organizacija ukazuje pomoć, ne snalazi se na dužnosti.

Kod štabova bataljona nastoji Part. organizacija da se što prije otkloni nesamoinicijativa koja u priličnoj mjeri kod štabova bataljona još postoji.

Stanje u brigadi se naglo popravlja, naime otklanjaju se greške stečene za vrijeme prošlog perioda borbi, a u tu svrhu angažovana je Part. organizacija, kao i SKOJ-evska organizacija preko svojih sastanaka, te posebno rad sa političkim komesarima četa i bataljona, sastanci komandnog kadra u bataljonima, kao i bataljonskih konferencija.

Vojnička oštrina vraća se na taj način kod naših jedinica, što one svaki dan sudjeluju u napadu na neprijatelja na ovom terenu i time jačaju svoj ofahzivni duh.

Uz drugarski pozdrav,

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

M. P.

Zampolkombrig,
Lesić Velimir

⁰ Tako stoji u originalu.

BR. 62

**IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA MAĐARSKOG BATA
LJONA »ŠANDOR PETEFI« OD 19. JUNA 1944. POLITIČKOM
KOMESARU 6. KORPUSA NOVJ O POLITIČKOM RADU U
BATALJONU¹**

Štab
Mađar, batalj.
„Petöfi Sándor”
Broj:
dana, 19-VI-1944 g.

POLIT. KOMESARU — VI KORPUSA N.O.V. JUGOSLAVIJE

1.) Kretanja jedinice:

29-V-44 g. bili smo u sastavu Daruvar. N. 0. P. odreda u Borcima, bio nam je zadatak rušenje pruge poslije čega bi se vraćali i držali položaj do podne, 30-V-44 g. Kip gdje je izvršena akcija.² Od 30-V do 9-VI-1944³ rušenje pruge, paljenje šlipera i držanje zasjede kod Bijele, 9-10-VI-44 g. održan miting u Borovoj Kosi, 10-11-VI-44 g. u zasjedi radi konfiskacije u Batinjanima, od 11 do 13-VI- ov. g. u Borcima, 14-VI-1944 g. zasjeda radi napada na Vel. Grđevac, 15 do 17. VI-44 g. Koreničani gdje je održan miting, 17-VI- ov. g.⁴ Mala Barna, 18-VI-44. Gornja Kovačica— vršenje mobilizacije, Grđevac i Grbovac, — 19-VI — Pisanica. —

2.) Borba na Kipu³ u 17h, upali smo zajedno sa odredom na cestu koja je bila osigurana, zadatak je bio na juriš izvršen i držali smo zasjedu da se može banda koja se sakriva pohvatati. Svi su se drugovi u borbi istakli, novomobilisani drugovi pokazali su da su dorasli starim borcima. Ruководioци su bili na svojim mjestima. — Prolazeći kroz mjesta sa strane štaba vlada budnost tako da u mjestima Ostav-

¹ Original (pisan rukom mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 31—1, k. 482.

² i ⁵ Vidi AVII, reg. br. 2—6, k. 970: izveštaj Štaba mađarskog bataljona „Šandor Petefi” od 31. maja 1944. Štabu 6. korpusa NOVJ o borbama na sektoru Daruvar — Šivača — Kip dana 29. maja 1944. u sađejstvu sa Daruvarskim odredom.

³ Vidi izveštaj Štaba bataljona od 8. juna 1944. o političkom stanju i radu u bataljonu od 28. maja do 8. juna (AVII, mikrofilm CK KPH — 28/313 — 316).

⁴ O tim deistvima vidi izveštaj Štaba mađarskog bataliona „Šandor Petefi” od 18: juna 1944. Štabu 6. korpusa NOVJ (AVII, reg. br. "4—6, k. 970).

ljamo dobar utisak. — Do sada se nije događalo nikakvo nedjelo. — Raspoloženje naroda a naročito Mađara za naš bataljon je odlično i u mnogim mjestima se drugovi vrlo dobro slažu. Poteškoće nam čini narod kod mobilizacije jer isti se vrlo teško odluči da napusti svoj dom. — Moral i borbenost drugova je dobar, disciplina zadovoljavajuća. — Drugovi se lepo odnose naspram drugarica, kao i obratno. — Borci se disciplinovano ponašaju naspram rukovodioca. — Vojni i politički rukovodioci se upotpunjuju, jedino se primjećuje da su politički rukovodioci slabi po znanju sa političkog gledišta. — Općenito stanje u bataljonu je dobro a u četama je stanje promjenljivo pošto uvijek dolaze novi drugovi. — Uze li smo si u zadatak da se novopridošlim drugovima posveti najveća pažnja. —

Politički rad:

Držali smo 3 sastanka sa komesarima četa i delegatima, na kojima smo rešavali tekuća pitanja u batalj., naročitu pažnju posvetili smo svjesnoj disciplini što smo do nekle i uspjeli, kao i ponašanje drugova međusobno i ophođenje sa narodom.

Održao sam 3 sastanka sa batalj. na kojima sam tumačio o disciplini i odstranjenju samovolje koja je najštetnija. Drugovi su ulazili u diskusiju i zalagali su se da odstrane sve manjkavosti svojevoljno. — Bilo je govora o jednakosti, kako se ima ona shvatiti, koja je došla naročito u pitanje kod diobe odijela, cipela i veša. — Da se kod nas svakom daje mogućnost i da se dijeli po zaslugi i djelima. —

Na sastancima se vodila živa i svestrana diskusija i drugovi su shvatili značaj kritike. — Četni komesari su držali više sastanaka gdje su obrađivali odluke — III — zasjedanja Z.A.V.N.O.H-a, rezolucija i sav tekući materijal, novine i vijesti. Vodni sastanci su bili održavani na položajima u zasjedi jer se jedino tamo imalo vremena raditi. — Drugovii shvaćaju teško, jer su to većinom politički neopredijeljeni seljaci. — Politički se rad nije mogao održati na onoj visini kako bi bilo potrebno jer uslijed napornog rada i putovanja drugovi nisu imali volje za ma kakav rad. — Općenito se zadovoljilo nije uslijed neznanja nas polit, rukovodioca kako da se radi, jer smo svi novi na dužnostima (to naročito važi za Polit, komesara batalj.). — Praktički rad svima nama je nepoznat, stoga bi bilo neophodno da se izašalje jedan drug na nekoliko dana da nas uputi- sve u rad. —

Kulturno-prosvjetni rad:

Postoji batalj. kulturno-prosvjetni odbor i dva četna koji u potpunosti zadovoljavaju. Imamo jedan pjevački hor, re-

citacioni hor, diletantsku sekciju kao i harmonikaše, pjesme i pozorišni komadi prevedeni su na mađarski jezik, i u toku su dalji prevodi.

Velike poteškoće nam čini to što nemamo pisaći stroj i šapirograf, stoga bi nam bilo potrebno ako nam možete izaći u susret glede nabavke istih. —

Ishrana obuča odjeća i zdravlje:

Ishrana se vrši po kućama gdje je to moguće, odjeća je dosta slaba usljed novomobilisanih drugova koji većinom dolaze goli i bosí. — Zdravlje vojske je primjerno, osim jedne drugarice koju smo uputili na specijalni pregled, po tužbi jednog druga što ona uporno odbija, o ishodu ćemo vas naknadno izvijestiti.

Rad na terenu:

Održali smo 2 mitinga u Borovoj Kosi i Koreničanima koji su dobro uspjeli. — Narod je pažnjom i interesovanjem slušao govornike na mađarskom i hrvatskom jeziku kao i program kojeg damo cijelog na mađarskom jeziku što iznenađuje prisutne Mađare.

Kadar:

Pitanje kadrova je najbolnije ovog bataljona, usljed toga što imamo mnogo ljudi, ali malo sposobnih i starih partizana a još manje članova K. P., stoga bi bilo neophodno potrebno da se drugarske jedinice odnose više drugarski i potpomognu sa odašiljanjem Mađara rukovodioca u naš bataljon (isti drugovi se po spisku vode kao Hrvati). Svi članovi štaba izvršavaju sve zadatke u granicama njihove mogućnosti, znajući i sposobnosti koje su pred njih postavljene.

Razno:

Pridošlo je 15 drugova iz stranih jedinica i 1 dobrovoljac. U toku je mobilizacija, za sada već imamo 20 novih drugova, a nadamo se danas mobilizirati u Pisanici oko 30 drugova. — O čemu ćete dobiti detaljne izveštaje. U toku je i odlazak drugova iz XXVIII Divizije, oko 20—30 drugova za koje se znade. Poginulih i ranjenih drugova nema.—

Smrt Fašizmu — Sloboda Narodu!

Polit, komesar:

Besar Gabor

BR. 63

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 19. DIVIZIJE OD 20. JUNA 1944. POLITIČKOM KOMESARU 8. KORPUSA NOVJ O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI U RAVNIM KOTARIMA I POLITIČKOM STANJU U DIVIZIJI¹

Štab

XIX DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

K. br. 48

20. VI. 1944. g.

KOMESARSKI IZVEŠTAJ.

POLITIČKOM KOMESARU VIII KORPUSA NOVJ

Vršenjem ofenzive na zapadnu Bosnu, kroz čitavo vrijeme na našem sektoru njemačke snage bile su dosta oslabljene. U takvoj situaciji i naša divizija mogla je da uspješnije djeluje i vrši akcije. Kako je Bukovica 70% mobilisana u N.O.V., situacija je dozvoljavala, a i situacija u Ravnim Kotarima nalagala nam je vršenje akcija tamo, radi uvlačenja tamošnjeg življa u borbu. Nastojali smo paralelno da zadamo udarac i ustašama i četnicima. Zato smo I. ud. brigadu angažovali na Vranu i Polaču, jer su ta dva uporišta bila smetnja za upadanje dublje u Ravne Kotare sa južne strane Benkovca, a II brigada vršila je napad na četnike u Atlagića Kuli. Razbijanjem četnika u Atlagića Kuli i prelaskom komandanta četničke zadarske brigade kapetana Klicova² na stranu N.O.V., kao i ranijim porazima u Kistanjama, Đevrskama i Bribiru, i češća koordinacija savezničke avijacije s nama, četnici u Ravnim Kotarima (Smilčić, Kašić, Atlagića Kula, Biljane, Grčki Islam) ozbiljno su prodrmani i neposredno poslije izvršene akcije oni su bili nekoliko dana u rasulu, sakrivali se kod kuća, po ogradama itd. I sada su oni jako demoralisani, Stegnjajić³ upotrebljava sve moguće da ih skupi. Ali usled toga što se naše jedinice ne mogu duže zadržavati na tom terenu, mi nismo u stanju dovoljno iskoristiti takvo stanje kod njih. Malobrojnost tamo naših organizacija, ih njihovo skućeno djelovanje, uz ovako naše kraće zadržavanje, ne dozvo-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 1—3. k. 522.

² Petar

³ Milorad

ljava nam da te pobjede politički- iskoristimo za uvlačenje tamošnjeg življa u borbu, a koje traži saradnju s nama. Dokaz za ovo je, što su se u G: 03iljanima 6 naših nestalih drugova držali i sakrivali 4 dana, a kasnije su ih sproveli do nas. Na ovakvo stanje kod četnika Đujić⁴ je odmah intervenisao i poslao svog zamjenika đeneralštabnog majora bivše jug. vojske Kapetanovića,⁵ i on pokušava ponovo skupiti i oformiti neke jedinice. Dosta im teško ide, ali uz pomoć Nijemaca, te terorom, ipak uspijevaju nešto prikupiti. Mi sa naše strane smo Samo učinili to da smo iskoristili Klicova i on je napisao jedan letak-Upućen Srbima u Ravnim Kotarima.

Likvidacijom Vrane i Polače i kod ustaša se moral poljuljao, ali ne kao kod četnika. Ipak ustaše u Ravnim Kotarima još dosta dobro stoje, i' povoljna međunarodna situacija nije kod njih ostavila nekog jačeg uticaja. Oni još uvijek uspijevaju da mobilišu oko Biograda, Pakošтана, a sada vrše pripremu i oko Skradina. Razlog zašto oni uspijevaju još u Ravnim Kotarima, možemo pripisati našem slabom političkom uticaju i neobaveštenosti tamošnjeg naroda o pravom stanju u svijetu i kod nas, pojačanoj djelatnosti ustaša preko ustaških oficira, koje je Pavelić uputio na sektor Sjeverne Dalmacije, od kojih je dobar dio svršio škole u Jasenovcu i Gospiću. Oni' rade na taj način što uz pomoć okupatora stvaraju najprije seoske milicije za tobožnju odbranu sela i navodnu borbu od četnika. U ovome im naročito pomažu agenti Mačeka, čiji se rad nedovoljno raskrinkava sa naše strane. Na tome sektoru ima velik broj katoličkih popova koji aktivno rade i izdali su letak protiv nas, opozivajući svoju' raniju izjavu koju su bili izdali u našu korist. Ima nepravilnih postupaka i rada naših drugova prema njima, tako da je Kotarski N.O.O. Preko internirao 6 njih na nekom otoku. Dolazak hrvatske legionarske jedinice također je omogućio mobilizaciju hrvatskog življa u ustaške redove.

Politički rad sa narodom u Bukovici je krenuo. Vojno-pozadinske vlasti učvršćuju i njihovo djelovanje sada se mnogo bolje osjeća. Pomoć koju mi dobivamo također je veća, nego do sada, na pr. mobilizaciju oko Kistanja je vršila Komanda mjesta i područja, a mi smo im samo pomagali, dok do sada to smo mi isključivo radili. Nastojimo uspostaviti što pravilnije odnose i saradnju u čemu i dosta uspjevamo.

Osjetilo se da smo nacionalne momente malo koristili kod srpskog naroda, upravo nismo nikako. Nismo znali isko-

⁴ Momčilo, komandant Dinarske četničke divizije.

⁵ Miodrag

listiti sveštenike da održavaju crkvene obrede. Malo smo im pažnje posvećivali i nije ih se nastojalo vezati uz naš pokret. Radi svog izdržavanja bili su upućeni, sami na sebe, a ne da smo im mi ili N.O.O. osigurali egzistenciju. Sad za Vidov-dan spremili smo proslavu i u crkvama će se održati parastos palim Vidov-danskim junacima i borcima N.O.V. Ova proslava će se održati na više mjesta gdje će pored drugova iz organizacija i ustanova govoriti svagdje i jedan predstavnik iz vojske.

Naprotiv četnici su mnogo koristili i još uvijek koriste momente iz prošlosti srpskog naroda i to je jedan od vrlo važnih uzroka zašto oni u kninskoj krajini i kod nas drže dobar dio boraca. Odluke AVNOJ-a i ZAVNOH-a, pitanje federacije, pitanje stvaranja federalne države Hrvatske i položaja Srba u Hrvatskoj narodu je vrlo slabo poznato. Pitanje kralja je najbolnije pitanje za većinu naroda u Bukovici. Radi ranije povezanosti ovog kraja za Beograd i kralja, u kome su gledali oličenje srpstva, i radi nepravilnog našeg raskrinkavanja, prikazivajući ga izdajnikom, a ne iznoseći činjenice, narod posle nove izjave njegove očekuje neki sporazum, govori kako je mlad, da prizna N.O. Borbu itd.

Ishrana vojske vrši se u većini slučajeva konfiskacijom i rekvizicijom, a ne nalazi dobrovoljnih priloga, kako bi na taj način vezali što prisnije narod uz nas. Narodu se uzima a dovoljno ga se ne ubjeđuje i objašnjava o potrebi toga. Također i ono što dobije i prikupi na dobrovoljnoj bazi ne objavljuje se u vijestima i ne populariše se. Do sada narod u Bukovici, iako je oslobođena teritorija, ne vidi neke konkretne koristi za sebe. Pitanje škola, zdravstvenih sekcija, sajmovi itd. nije se postavljalo kao gorući problem. Narod uviđa veću pomoć na otocima, dijeli se hrana, ima više škola, ima zdravstvenih ekipa itd. Ti momenti djeluju i po pitanju jedinstva, što četnici u svojoj propagandi iskorišćavaju da Primorci uživaju, dok Bukovica daje više i materijalno, a skoro i u borcima.

Zasad na čitavom sektora ne postoje neki širi uslovi za mobilizaciju, jedino ponovnim uspješnim prodiranjem u Ravne Kotare i pojačani politički rad, tu bi se uspjelo. Naša djelatnost u prvom redu biti će uperena tamo.

Djelovanje Grupe Odreda⁰ nije najpravilnije shvaćeno. Sama težnja (možda malo i bolesna ambicija) za stvaranje brigada od Odreda i njihovo kruto operativno djelovanje, te uvijek težnja za skupim djelovanjem ne vodi ka razgaranju borbe. Na pr. Zadarski Odred koji se nalazi u Podgori već

⁰ Reč je o Grupi sjevernodalmatinskui NOP odreda.

dva puta vrši akcije na Sliynicu i druga neka mjesta preko kanala u Ravnim Kotarima,⁷ a ne da grupama i manjim jedinicama se nastoji zadržati između Nina, Zadra i Novigrada. Zato ima uslova. Još uvijek su odredi utočište dezertera i sve to skupa ide na uštrb razvoja divizije i slabi mobilizaciju. I pored toga što mi stvarno nastojimo uspostaviti što pravilnije odnose i dati im pomoć, ono se odvija kako je već navedeno. Upravo radi toga smo i predložili izmjene u Štabu grupe i pupunu divizije iz Odreda.

STANJE U DIVIZIJI:

Podpadanjem III brigade pod 35 Diviziju,⁸ naša divizija je momentalno oslabila. Novoformirana brigada⁹ je sastavljena najviše od novomobilisanog ljudstva sa nepotpunim i dosta slabim kadrom i ne bi je mogli upotrebiti još niti za manje zadatke. Samo proglašenje brigade izvršićemo na Vidov-dan na svečan način uz prisustvo jiaroda.

Popuna brigada kao gorući problem više nije. Mobilizacijom i uključenjem Otočkog Odreda u I brigadu uspjeli smo I i II brigadu popuniti do 900 boraca, a novoformiranu do 700 boraca. I i II brigada mogu da prime još po 400 boraca a da se mnogo ne osjeti i to mislimo da bi učinili što prije uključenjem boraca iz Odreda.

U vezi sa popunom brigada, prilivom novih boraca postavio se novi problem, — rad sa novomobilisanim. Obilazeći i održavajući konferencije vidilo se da se ovom pitanju nije dovoljno poklonila pažnja. Stari borci, a i niži rukovodioci, nisu shvatili popunu kao i svoju korist i pristup novim drugovima je dosta grub i netaktičan. Čuje se više puta od starih boraca „pa gdje ste vi bili, kad smo se mi borili“, „zato što smo mi stari borci, vi morate da nas slušate“, udaljavali su se od njih itd. Štabovi bataljona odnosno komesari malo se zadržavaju među borcima, tako da nisu mogli dublje ući u dušu svakog borca, da zapaze ove nedostatke, nego su komesari više dolazili službeno da održe konferenciju, referat itd. Sa ovim usko je povezan kod nas i problem dezerterstva. I brigada je za ovaj mjesec dana imala 30 dezertera, II iz III bataljona 31, novoformirana 42. Ovi poslije nekoliko dana

⁷ O toku i rezultatima borbe na tom području vidi AVII ree. br. 20—12, k. 1617.

⁸ Reč je o 7. dalmatinskoj brigadi (3. brigada 35. divizije) koja je 16. juna 1944. ušla u sastav 35. divizije (Vlado Strugar: n. d. str. 403).

⁹ Reč je o 14. NO brigadi koja je formirana 28. juna 1944. od Grupe bukovičkih bataljona¹⁰ i dobila naziv Bukovička brigada 19. divizije (vidi tom V, knj. 25, dok. br. 94).

povratili su se skoro svi. Kad smo malo dulje analizirali ovu stvar, vidjeli smo da razlog za dezerterstvo u III bataljonu II brigade je bio taj: kada je brigada pošla na komunikaciju' Pađene — Srbski Klanac, nije se borcima uopšte objasnilo kuda idu i potrebu toga. Kada je bataljon došao na Rujišta umoran, rukovodioci su se izdvojili od boraca koji su ostali sami i neko je bacio vijest da se ide za Liku i borci su to iskoristili i otišli kući u Bilišane. Ovdje dolazi, pored nebudnosti i odvajanja od boraca, još jedan momenat kojega mi nismo savladali, a to je da se borci još uvijek boje Like, Bosne itd. Kad smo analizirali slučaj u novoformiranoj brigadi, Vidjeli smo da je dobar dio od ovih koji su dezertirali trebao biti liječničkim pregledom onesposobljen, ima ih starih preko 45 godina. Dalje vrlo slab postupak prema njima i boraca i rukovodioca. Kad smo pogledali u sela iz kojih su ti drugovi (BioAdčino Selo) vidimo da je u tome selu odbor vrlo slab, ne voli ga selo, ne brine se o borcima koji imaju mnogó djece, za obradu zemlje, sjetve itd., u tom selu nema omladinske organizacije, a ni ostalih, slab politički rad itd. U I brigadi pokazalo se to da su novomobilisani borci odmah bačeni u teške borbe na koje oni nisu navikli, a još i vojnički uspjesi te brigade donekle su uspavali političke rukovodioce i nisu dovoljno zadirali u ove probleme. Pitanje otsustva borcima nismo pravilno rešavali, tako da su borci to otsustvo sami uzimali i poslije nekoliko dana bi se povratili.

Mi, a i pozadinske organizacije nisu ove sve momente uzimali u obzir, pozabavljali se s njima i pravilno rešavali, već naprotiv govorilo se treba „oštro postupati protiv dezertera“, „treba ih streljati“, „konfiskovati imovinu itd.“

Pitanje kadra, naročito nižeg političkog, isto je problem. U novoformiranoj brigadi najslabije stojimo. I brigada u ovim borbama imala je prilično gubitaka i to najviše u kadru. Nove borce, od kojih su dobar dio dezertteri, ili došli ispod neprijateljskog utjecaja, moramo ubrzo izdizati za vodne delegate. Mnogo nižeg komandnog kadra je ranjavano i nalazi se negdje u Italiji, ili na Visu. Samo iz I brigade ima 4 člana štaba bataljona, 9 pomoćnika i komesara četa, 3 bataljonska rukovodioca SKOJ-a, 4 zamjenika, komandira i 25 vodnika i delegata. Složili smo se sa načelnikom saniteta Korpusa major Alfredom, da postavimo svoju bolnicu na Visu u kojoj bi bilo naše rukovodstvo. Također mislimo kapetana Bursaća poslati na Vis i Italiju da pogleda dje se nalaze ovi naši drugovi. Partijski kurs se održava pri O.K. Knin ne može zadovoljiti naše potrebe niti iz daleka, naročito kad

se uzme u obzir slab politički nivo i teoretska sprema i rukovodioca i naših boraca. Otpočeli smo sa nižim partijskim kursem pri štabu divizije. Kurs je počeo 8. VI. a na njemu učestvuje 22 slušaoca i to pomoćnici i komesari četa. Teme smo podijelili, tako da će članovi Divkoma i politodjela održavati referate. Imamo jednog stalnog rukovodioca kursa.

Nepismenost u našim jedinicama je također velika. I ud. brigada ima 60, II brigada 85 i dobar broj polupismenih, a novoformirana oko 150. Ovaj problem mislimo da bi se mnogo uspješnije riješio, kad bi bile izrađene neke početnice (ćirilicom i latinicom), tako da borci iz njih uče. Mi namjeravamo u našoj tehnici nešto izraditi. Olovaka i papira također malo imamo, ah ovo rješavamo nabavkom sa Visa.

Stalnim borbama koje smo vodili u posljednje vrijeme politički rad je bio zapostavljen, i plan političkog rada za mjesec maj tek se završio i proradio 15. o. mj. Novi plan rada je u proradi. Napravili smo šeme odnosno potpitanje o „Ustavu SSSR-a“¹⁰ i o „Nacionalnom pitanju“ i dostavljen je komesarima brigada. „NoTM Jugoslaviju“ br. 6 nismo dobili, pa članak „Borba naroda porobljene Jugoslavije“¹¹ neće biti za ovaj mjesec proraden. Odluke III zasjedanja ZAVNOH-a uzećemo za proradu. Dolaskom novih boraca postavlja se pitanje upoznavanja istih sa najosnovnijim stvarima.
₁₂

Za mjesec maj imali smo plan po kulturno-prosvjetnom radu i to:

- I predavanje o postanku zemlje,
- II o Evropi,
- III o Slovenima.

Pošto ovaj plan rada nije ostvaren u svim jedinicama to će se i za ovaj mjesec uzeti, s tim što ćemo još dodati o Mičurinu i o voćarstvu, a umnožili smo iz knjige „Stvaranje novog .svijeta“ rudnik žita. Džepne novine nisu redovno izašle za ovaj mjesec. Glumačka grupa naše divizije nalazila se uz I brigadu, a sada se nalazi kod štaba divizije, gdje priprema komade za proslavu Vidov-dana. Izdali smo prvi broj Divizijskog lista.

Intendantura, s obzirom na prilično tešku ishranu i kanal nije dovoljno popunjena. Ishrana boraca sada je dosta slaba, nedostaje brašna, tako da borci skoro jedu samo me-

« Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 1377—1380.

¹¹ Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 4422.

¹² Izostavljeni tekst se odnosi na personalna pitanja.

so. Poduzeli smo to da smo poslali načelnika intendature na Vis, da dotjera što više hrane. Isto tako za koji dan pčćeće se sa žetvom i to pitanje ćemo riješiti.

Sanitet u diviziji je dosta dobar. Jedino po četama nije " još dovoljno sprovedena organizacija saniteta. Higijenska služba nije na dovoljnoj visini i kraj u kom boravimo je prilično zapušten. Civilni sanitet nije uopšte organizovan i uzeli smo si u zadatak, a to već naši doktori i rade, pomoć naroda i u tom pravcu. Pitanje šišanja nije dovoljno sprovedeno. To ćemo pitanje riješiti na taj način što će se najprije pošišati Štab divizije i brigade, pa će onda mnogo lakše ići. Bilo je nepravihiih odnosa u štabovima bataljona prema sanitetu. Osjeti se i to da sanitetsko osoblje je slabo unapređivano, pa i s te strane se osjećaju zapostavljeni i postavljaju pitanje većih činova.

Dostavljaju se izveštaji komesara brigada i dva primjerka Divizijskog lista. Molimo da se stavi primjedba na sve izveštaje kao i na divizijski list.

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Politički komesar:

Petar Babić

BR. 64

**IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 12. DIVIZIJE OD 23.
JUNA 1944. POLITIČKOM KOMESARU 6. KORPUSA NOVJ
O MORALNO- POLITIČKOM STANJU¹**

ŠTAB XII. DIVIZIJE
Narodno-oslobodilačke vojske
JUGOSLAVIJE
Broj: 430
Dana: 23/VI 1944 G.

Dvadesetdnevni politički
izvještaj za vrijeme od
1. VI. do 20. VI. dostavlja

POLITKOMESARU VI. KORPUSA NOV I POJ

OPĆI PREGLED

Izvršavajući naređenje Vrhovnog komandanta Maršala Tita² — preći odlučnije u napad i nastupanje — naša je divizija u toku ovih dvadeset dana odlučno napadala neprijatelja, njegove garnizone i komunikacije i sa svim svojim brigadama bila u neprijateljskim borbama.³ "Ovakvu aktivnost pojačala je i činjenica da je Divizija odlučila uložiti sve znanje i snage da u natjecanju kojeg je raspisao naš Glavni Štab pobjedu odnese naš Korpus.

U ovih dvadeset dana Divizija je djelovala na istočnim dijelovima Slavonije, tj. prema Đakovu, Osijeku i na glavnoj pruzi Brod—Vinkovci operirajući na neoslobođenom i poluoslobođenom području.⁴

U ovih dvadeset dana, nakon dužeg vremena, zahvaljujući uputama i direktivama Štaba Korpusa kao i djelomično

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII reg. br. 44—2, k. 482.

² U tom naređenju rečeno je sledeće: „Naređujem svim jedinicama NOV i POJ da u svim odsjecima fronta gdje su Nijemci oslabili svoje garnizone smjesta poduzmu najodlučnije akcije protiv važnih uporišta i vojnih objekata neprijatelja. Naročito je važno uništavati željezničke pruge, komunikacije i druge važne vojne objekte" (tom V, knj. 28, dok. br. 31, objašnjenje 9).

³ i ⁴ O dejstvima 12. divizije na teritoriji Slavonije u mesecu junu vidi tom IV, knj. 28, dok. br. 75; AVII, reg.br. 6—7, k. 473/g.

našim samoinicijativnim odlukama, uspjeli smo uzeti neprijatelju inicijativu iz ruku i voditi upornu borbu na sektgorima i u vremenu kada smo i gdje smo mi htjeli.

Početkom mjeseca juna u sastav naše Divizije ušla je i čehoslovačka brigada,⁵ tako da je sastav naše Divizije: 4 brigade i 1 konjički divizion.

Kroz ovo vrijeme sa cijelom Divizijom bih smo 3 puta na glavnoj pruzi Zagreb—Beograd, imah smo 2⁶ napada na neprijateljska uporišta i likvidirali ih. Dva smo puta postavljali zasjede sa cijelom divizijom oko samih uporišta a osim toga svakoga dana postavljali s manjim snagama zasjede na isturenim sektorima, tako da gotovo nije bilo dana da sve, ili neke naše jedinice nisu vodile borbu s neprijateljem. Ovakova aktivnost donijela je ploda. Borbena sposobnost naših jedinica porasla je, a naše su se brigade snabdjele s velikim količinama teškog oružja i municije.

U toku ovih dvadeset dana naša je divizija ubila 662 neprijateljska vojnika i oficira. Ovo je broj koji je utvrđen i gotovo svi su ostali ležati na bojnopolju i svučeni su, dok je stvarni broj vjerojatno veći. Broj ranjenih neprijateljskih vojnika ne znamo, no gotovo je sigurno da je dva puta veći. Zarobili smo u ovom vremenu 131 neprijateljskog vojnika. Od plijena među ostalim dobijeno je: 2 topa, 8 teških bacača, 53 što laka što teška mitraljeza, preko 700 pušaka, preko 350.000 metaka, preko 450 uniformi, preko 2000 mina za bacače, preko 500 ručnih bombi, 50 pištolja i desetak kola ostalog ratnog materijala. Uništena je i oštećena velika količina ratnog materijala. Tako su uništena 1 borna kola, 2 kamiona, pruga je porušena na oko 300 mjesta, uništeno 490 kilometara žice, oko 10.000 telef. čašica itd. U borabama ovih 20 dana naši su gubici 23 poginula, 88 ranjeno i 4 nestala.

Stanje u našim jedinicama kako vojno tako i političko, uprkos poboljšanja od prošlog izvještaja⁷ još uvijek ne za-

³ čehoslovačka brigada „Jari Žiška“ bila je u sastavu 12. divizije od 3. novembra 1943. do 23. juna 1945, izuzev perioda od februara do juna 1944 (Vlado Strugar: n. d., str. 401).

⁶ Broj 2 dopisan mastilom.

⁷ Reč je o dvadesetodnevnom izvještaju političkog komesara 12. divizije od 20. juna 1944. političkom komesaru 6. korpusa NOVJ u kojem se daje opšti pregled dejstava i moralno-političkog stanja u Diviziji. Zatim se ističe da nije ostvaren plan kulturno-prosvetnog i političkog rada usled svakodnevnih pokreta i borbi u kojima je izbačen iz stroja veliki broj komesara i boraca. Opširnije o tome vidi AVII, reg. br. 44—2, k. 482.

dovoljava i mi upiremo sve snage da uklonimo još mnoge greške i nedostatke.

Dezerterstvo nije uklonjeno iz naših jedinica i ono se pomalo povlači, naročito u Osječkoj brigadi. Uzrok dezertstva je veliki broj novomobiliziranih, među kojima ima raznih elemenata, a politički rad nije na takvoj visini da bi mogao da ih za kratko vrijeme sve obuhvati. Mi smo ukazali brigadama da je osnovni razlog nedovoljan politički rad, jer se nije uspjelo da novi borci odmah još istoga dana nađu na toplinu, brigu i drugarstvo.

Otvaranje drugog fronta, ofanzivne operacije Crvene armije, napredovanje u Italiji, formiranje federalne države Hrvatske, sve smo to iskoristili za učvršćenje naših jedinica i za podizanje političkog i vojnog stanja. Sve smo ove momente upotreabili kao pokretače i političkog rada i borbenosti. Međutim, tako važne faktore ipak nismo uspjeli da potpuno iskoristimo.

Natjecanje koje je u toku za najbolju brigadu u našoj diviziji uklopljeno je istovremeno u natjecanje za najbolji Korpus Hrvatske. Duh i polet natjecanja porastao je u odnosu prema prošlom mjesecu, no ipak još je daleko od onog što bi moralo biti. Iskorištavamo u punoj mjeri natjecanje i ono će u budućim mjesecima odigrati važnu ulogu u razvitku naših jedinica.

POLITIČKI RAD I SITUACIJA U JEDINICAMA

Gotovo svakodnevni pokreti i borbe omogućile su intenzivan politički rad u našim jedinicama. Koliko je rađeno bilo je to po planu. Naročito smo postavili u zadatak prorađivanje odluka i deklaracije III. zasjedanja ZAVNOHA. Usmene novine iskorištavamo ne toliko radi kulturnog i prosvjetnog podizanja naših boraca i rukovodioca već radi podizanja političke svijesti i znanja, obzirom da je ovakova forma mnogo življa nego predavanja. Drugovi komesari kako brigada tako i bataljona iskorištavali su slobodno vrijeme i održavali gotovo redovito sastanke, no još uvijek nije postignuta željena odgovornost kod njih za svaku stvar koja se dogodi i koja je vezana sa jedinicom. Jednako tako još uvijek neumješnost u radu uzrokom je da se situacija nije u većoj mjeri poboljšala. Našim stalnim ukazivanjem i s pomoću drugova iz Politodjela, kao i pravilnom raspodjelom slobodnog vremena, mi ćemo uspjeti u mnogim pitanjima koja su još neriješena i u kojima nismo postigli rezultate.

I u ovih dvadeset dana imali smo izbačenog komesarskog kadra iz stroja, te nam je ova činjenica uveliko kočila ispravljanje mnogih nedostataka, što drugovi još nisu sposobni da se odmah uvedu u rad, nego je redovito potrebno izvjesno vrijeme.

Komesari naših brigada uglavnom zadovoljavaju. Najviše osjeća odgovornosti i pokazanih rezultata pokazao je komesar 12. U. B. gdje je u posljednje vrijeme politički rad vidno se popravio. U 18. Brigadi drug komesar zadovoljava, dok u Osječkoj još uvijek nije pokazao rezultate koje može dati i koji se traže od njega.

Sa čehoslovačkom brigadom na žalost moram najprije samoga sebe i pomalo i naš Stab da ukorim. Od kako je ta Brigada kod nas ja nisam imao ni jednog službenog sastanka, već se gotovo uvijek sve svršavalo ili putem pisama i pisanih uputstava i direktiva ili pak slučajnim sastancima.

Sređivanje ostalih naših jedinica, te stalne borbe, činili su mi se mnogo hitnijim problemima i nepravilno sam izgubio iz vida ovu našu četvrtu brigadu. Čim dođe sa osiguranja transporta odmah ću ispraviti ovu grešku a jednako i naš je štab odlučio da i ovoj brigadi, iako brojno najslabijoj, povjeri teže zadatke za koje ćemo ocijeniti da je u stanju da izvrši. Inače bilo kakovih drugih nepravilnosti u odnosu prema ovoj brigadi nije bilo.

Uvjerenje u sigurnu pobjedu vlada u cijeloj masi naših boraca. — Situacija u našim jedinicama također se popravlja i s puno vjere gledam u buduće dane i mjesece., 12. U. B. naročito je pokazala uspjeh poslije svog dolaska iz Bosne. To se odražava na svim poljima djelatnosti, kako kod samih rukovodioca tako i kod boraca. U Osječkoj i Osamnaestoj nije sam napredak tako vidan i očigledan iako se osjeća i primjećuje, čehoslovačku smo brigadu malo ojačali s Česima koji su bili u našim drugim brigadama i stanje po izvještajima odgovornih drugova iz te brigade dosta je dobro, međutim, kako rekoh tek ću u slijedećem izvještaju biti u stanju dati vjernu sliku rada i situacije u ovoj brigadi.

Stanje u našem Konjičkom divizionu nije se poboljšalo, čak šta više uslijed odlaska druga Mesića ono se još pogoršalo. Sada ćemo pristupiti temeljitom sređivanju ove naše jedinice. Pri dijelovima Divizije vidno se stanje popravlja i rad je intenzivan, dok pri dijelovima Brigada stanje je slabo. Mi smo na njih zaboravili a Brigade nisu poklanjale tim svojim dijelovima pažnju i tako se gotovo kod 300 ljudi nije radilo. Ovo ćemo ispraviti odmah.

Kulturno-prosvjetni rad

I ovdje se je osjetilo pomanjkanje vremena, tako da plan koji je bio postavljen nije dostignut. Ipak je rađeno i u odnosu prema prije — kada su jedinice imale više vremena — napravljeno je prilično. Tako je u cijeloj diviziji u ovih dvadeset dana izdano preko 60 džepnih novina što je uspjeh i u odnosu prema prošlih 20 dana. Održano je oko 25 usmenih novina, a izašao je i lijep broj zidnih novina. Također su pokrenuti i bataljonski listovi dok su brigadiri u radu. Kulturno-prosvjetni odbori postoje ali nisu ozbiljno shvatili svoju dužnost i nisu pokretači kulturno-prosvjetnog rada. Ovdje uveliko otežava činjenica da su mnogi drugovi izbačeni iz stroja tako da su se mnogi KPO-i morali nanovo formirati. U ovih dvadeset dana 5 ih je naučilo čitati i pisati dok se sa ostalim nepismenim radi, ali cijela stvar ide teško, s jedne strane uslijed neupornosti drugova koji uče, a dijelom ushjed nehajnosti onih nepismenih.

Ovih dvadeset dana kulturno-prosvjetni rad nije pokazao naročitih uspjeha uglavnom ushjed pomanjkanja vremena.

Rad i zapažanja u narodu.—

Uspjesi i stalna aktivnost naših jedinica uveliko su doprinijeli da se stanje u krajevima gdje se nalazimo popravi. Prisustvo velikih jedinica u krajevima gdje dugo nisu zalazile veće formacije razbilo je u prah laži neprijatelja o našem uništenju i često se čuje među narodom kako oni nisu nikada vidjeli toliko vojske i toliko naoružanih partizana. Nastojali smo iskoristiti i ovdje slobodno vrijeme, odnosno, boravke u selima oko Đakova, za održanje zborova s narodom. Takovih je zborova održano preko desetak. Na zboru u Dretju (zbor je najavio s oltara drenjski župnik) koji je održan poslije mise (jer se moglo iskoristiti veliki broj prisutnih) bilo je prisutno oko 1000 duša. Gotovo na svim zborovima postavljali smo zaključke III Zasedanja, Nije se uspjelo dobiti u diskusiju prisutne, ali su pažljivo slušali. Ja sam lično čuo jednu grupu koja je međusobom komentirala na slijedeći način: „Sve je istina što govore i oni će dobiti rat, ali sad će uskoro morati biti i kraj makar se mi i ne borili.“ Drugi je dodao da se ne bi isplatilo poginuti sada pred konačnom ratom.

Uspjesi vani na svijetu, politički događaji kod nas prodrijeti su i narod ovih krajeva, ali čini mi se da nismo znali iskoristiti ni mi, ni drugovi s terena sve ove momente.

Kontakt s organizacijama imali smo i on je bio mnogo veći nego prije ili još uvijek ne možda toliko nedovoljan koliko iisimo znali da taj kontakt iskoristimo.

Odnos prema narodu, iako nema dana da ne govorimo o njemu, ipak nije zadovoljavajući. Dogodile su se sitne krađe i pljačka, bilo je i momenata samovolje. Odmah smo uzeli u postupak sve ove pojave, ali neekspeditivnost uveliko je štetila i nije postignut željeni rezultat.

Ishrana, obuća i odjeća te zdravlje

Ishrana svih naših jedinica zadovoljava. Stanje sa obućom i odjećom uveliko se popravilo. Dosta vehke količine odjeće koju smo dobili od Korpusa i zarobljena obuća i odjeća u akcijama ovih dvadeset dana iz temelja su izmijenili situaciju, tako da je sada broj bosih minimalan a jednako, i slabo odjevenih. Ovo ima ogromni učinak kako kod naroda tako i kod samih boraca.

Zdravlje je uglavnom dobro. Zaraze nije bilo. Poteškoća ima obzirom na stalne pokrete tako da mnogi drugovi imaju ranjave noge. Organizirah smo pravljenje papuča. Nešto malo ima skorbuta i svraba.

i

Rad štabova

Štabovima naših brigada i bataljona davali smo pomoć. Naročitih trzavica nema ni u jednom štabu, a sve one male nesuglasice koje smetaju pravoj harmoniji otklanjamo. Najveći uspjeh u radu Štaba kao cijeline pokazao je štab XII, kojemu smo i poklonili najveću brigu i dah najviše pomoći obzirom na stanje u toj Brigadi. Mnogi su se nedostaci uklonili. Rad štabova bataljona još uvijek ne zadovoljava iako ima malih rezultata i ovdje. Ponovno smo imali izbačenih 'političkih komesara iz stroja tako da su popune zahitjevale ponovno postavljanje mnogih stvari.

Zaključak

Stanje u svim našim jedinicama, iako smo postavili veoma lijepe rezultate u toku ovih dvadeset dana, iako smo mnogo postigli da bi izvršili naređenje Vrhovnog komandanta, nije

tako dobro kao što to• pokazuju vojnički rezultati ovog perioda. Međutim u odnosu prema prošlih dvadeset dana stanje se popravilo i daje puno, izgleda da će se stanje u cjelini u danima i tjednima i još više popraviti i krenuti na bolje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pohtkomesar .
Otmar Kreačić

P.S.⁸

Izdah smo i 8 puta radio-vijesti
kao i plakate povodom pobjeda naših
saveznika.

Izdah smo 3 (proglasa) letka za
neprijateljsku vojsku koja smo odštampah
na porušenoj pruzi i na mjestima gdje
smo računah da će neprijateljska vojska
izaći da pokopa mrtve. Šaljem i neka pisma
komesarima.

Štab VI. korpusa
narodno-oslobodilačke vojske

Jugoslavije

Broj:

Dana': / 194— u — sati

⁸ Dalji tekst dopisan mastilom

BR. 65

UPUTSTVO ŠTABA 6. KORPUSA NOVJ OD 24. JUNA 1944.¹
ŠTABU 12. DIVIZIJE O ORGANIZOVANJU DOPISNE
SLUŽBE¹

Štab VI. Korpusa
NOV Jugoslavije
Broj 1135/1944.
Dana 24. VI. 1944.

ŠTABU XII DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

POLOŽAJ

Uloga štampe u životu naroda je i za vrijeme mira vrlo velika dok je za vrijeme rata još daleko veća. Zato joj se i u našoj Narodno-oslobodilačkoj borbi posvetila najveća pažnja, tako da mi danas raspolažemo sa prilično velikim brojem novina i dragih listova. Ipak smo mi još uvijek daleko od toga, da bi postigli maksimum od onoga što bi se moglo postići. Razlozi su tome različiti. Ima uzroka koje mi nismo danas u stanju odstraniti, ali ima i takovih koje mi možemo, pa prema tome i moramo odstraniti. Jedan od ovih zadnjih je pitanje organizacije dopisne službe. Organizirati dopisnu službu znači stvoriti mrežu dopisnika, koje bi mi morali imati u svakom mjestu, svakoj vojnoj jedinici i u svakoj ustanovi, bila ona vojnička ili civilna, i koji bi nam javljali o svemu što se je gdje dogodilo, a naročito sve ono što je od interesa za NOV. Već postoji organizacija dopisne službe, ah ta, na žalost, još nije zahvatila sve ono što bi morala zahvatiti, te tako naše novine nisu obaviještene niti o svemu što se događa na našem oslobođenom teritoriju, a pogotovo ne o onom što se događa na neoslobođenom teritoriju, a i o onom o čemu su obaviještene nisu pravodobno obaviještene. Prema tome ne mogu ni reagirati onako kako bi trebale i mogle. Krajnje je vrijeme da to stanje prestane i da dopisna služba počne funkcionirati barem toliko koliko je to minimalno potrebno, da udovolji zadaćama koje se pred nju postavljaju.

¹ Dokumentat umnožen na šapirografu, latinicom, u AVII, reg. br. 30—7. k. 482.

Kako se ovdje radi o organizaciji dopisne službe u vojsci tj. u njenim jedinicama i ustanovama, to ćemo ovdje razraditi njezin zadatak samo za taj slučaj.

Svi oni koji sudjeluju [u radu] dopisne službe dijele se na:

- 1.) Saradnike i
- 2.) Dopisnike

Saradnici djeluju u štabovima korpusa, divizija i brigada, zatim u štabovima grupa odreda i odreda i pri komandama područja.

Dopisnici djeluju kod svih nižih jedinica, tj. kod bataljona i četa, zatim kod svih ustanova podređenih korpusima i komandama područja i ² po svim bolnicama.

Saradnici imaju za dužnost da sami pišu o svemu što se je dogodilo, a od interesa je za štampu, da organiziraju na svom sektoru dopisnike po nižim jedinicama i ustanovama, da primaju od njih dopise i da, prema potrebi, urede ih sprema za štampu u najkraćem vremenu i zatim odmah pošalju Saradništvu centralne štampe pri Štabu VI. Korpusa. Kako mi u prvo vrijeme možda nećemo naći saradnike koji bi mogli dopise obraditi, to će biti dovoljno, da se dopisi pošalju neprerađeni na istu adresu. Isto se tako može dogoditi, da dođe neki važniji dopis, a jedinica u kojoj se nalazi saradnik je u pokretu ih bi dopis uopće mogao doći brže u saradništvo centralne štampe pri Štabu korpusa, to ga treba tamo direktno poslati, da ne bi dopis došao odviše kasno do uredništva naših novina. Saradnici mogu biti premješteni i pozivani u redakciju itd.

Dopisnici imaju iste dužnosti kao saradnici samo što je, s obzirom da se oni nalaze kod manjih jedinica i ustanova, njihov djelokrug manji. Dobro bi bilo kad bi imah i više dopisnika u jednoj te istoj jedinici, time bi rad bio masovniji i donio bi bolje rezultate. Radi toga treba nastojati da se što više boraca zainteresira za taj rad. Idealno bi bilo da svaka desetina ima barem jednog dopisnika. Ipak treba .u prvom redu paziti da sama organizacija nastaje postepeno i da najprije postignemo nxxiimum a onda polako, ali zato sigurno krenemo prema maksimumu, od onoga što moramo postići.

Saradnici i dopisnici moraju dobro poznavati liniju NOB.

² U dokumentu ostavljen prazan prostor.

O ČEMU ĆE SARADNICI I DOPISNICI PISATI

Rad dopisnika i saradnika dijeli se u tri dijela:

I. Redoviti rad.

Redoviti rad saradnika i dopisnika jest u prvom redu pisati:

- 1.) O svim borbama divizije, brigade, bataljona, pa sve do desetine i pojedinaca;
- 2.) o taktičkom usavršavanju u pojedinim borbama na temelju iskustva;
- 3.) o gubicima i uzrocima koji su do njih doveli (eventualne pogreške kod izrade planova za napad i njihovom izvođenju, neopreznost boraca itd.
- 4.) O životu u jedinicama, kao što su razni zajednički doživljaji ih doživljaji pojedinaca, o pohtičkom i kulturno-umjetničkom radu itd.
- 5.) Opisivati život i razne pojave u pozadini. Tu spada kritika raznih nedostataka i raskrinkavanje rada raznih narodnih neprijatelja, kao i isticanje pozitivnih pojava i primjera gdje su razni problemi uspješno riješeni.
- 6.) O svemu što može koristiti NOB.
- 7.) O zločinima okupatora i njihovih slugu ustaša, četnika, bijele garde itd.
- 8.) O oblicima rada neprijatelja (kod njihove propagande, vojničkih upada itd.); o njihovim parolama i sredstvima borbe.
- 9.) O stanju u njihovoj vojsci (pohtičko raspoloženje, strujanja u vojsci, način njihove mobilizacije, ishrana, disciplina, agitacija, stanje morala itd. Sve se to može doznati, bilo od naroda u mjestima kroz koja prolazi neprijateljska vojska, od neprijateljskih vojnika ili od onih koji su iz neprijateljske vojske k nama pobjegli.

II. Historičarski rad.

Saradnik je historičar jedinice ili ustanove kojoj pripada, dok mu dopisnici iz njegovih područnih jedinica i ustanova pomažu u tom radu prikupljajući mu historijski materijal. Pod njegovim rukovodstvom moraju njegovi dopisnici prikupiti potrebne historijske podatke:

1.) O postanku i razvitku NOB. Taj rad treba razviti prema krajevima i pokrajinama prikupljajući podatke od početnih akcija, najsitnijih diverzija itd., pa sve do stvaranja moćne NOV i opisivanja krupnih bojeva. Ti podaci moraju biti detaljni i konkretni uz naznaku imena onoga od koga su dobiveni, imena boraca koji su učestvovali i poginuli u tim akcijama, što su bili po zanimanju, otkuda su itd. Tu treba navesti i imena boraca koji su se naročito istakli u radu i akcijama i kako su se istakli.

2.) O radu Nijemaca, četnika, ustaša, bijele garde itd., podatke o borbi protiv NOB xiz oznake imena, datuma, mjesta i ostalih podataka, podatke o zločinima počinjenim po ustaškim, četničkim i drugim istaknutim banditskim vođama za vrijeme i prije NOB. Ovaj zadatak se može riješiti samo samostalnim planskim radom, okupljajući oko njega što širi krug boraca i ostalih koji su upoznati sa borbom.

III. Stvaranje kadrova

Saradnik mora pronaći u svojoj sredini mlade i darovite drugove, kakovih ima mnogo u našoj vojsci, te pomoći organizaciji da se takvi drugovi okupe oko brigadnih, bataljonskih i četnih listova, da se izgrade za dobre dopisnike novinare. Preko njih i pomoću njih moći će i uspješnije prikupljati materijal naveden pod točkom I. i II.

Oblik dopisa

Svi dopisi moraju biti jasni i stvarni, s čitljivo pisanim imenima, datumima kad se nešto dogodilo, mjesto događaja, njegov detaljan opis, kao i svi ostali potrebni podaci. Kod prikaza svakog rada ili pojedinih događaja treba uočiti sve momente koji su do njega doveli, kao i sve posljedice koje bi taj događaj mogao izazvati. Svaki događaj, a naročito oni gdje je u pitanju rovanjenje neprijatelja, treba nadasve pažljivo ispitati, i prikazati ga objektivno, da se ne bi iz krivo prikazanog događaja povukli krivi zaključci. Treba istaći kako je događaj djelovao na borce, na neprijatelja, a kako na narod u pozadini i na narod na neoslobođenom teritoriju, kakove je posljedice izazvao itd.

Iznesene okolnosti su neobično važne, ah ipak treba izbjegavati pretjeranu opširnost i komentare. Ukratko dopis mora sadržavati sve osnovne elemente.

1. Jasan i potpun opis radnje ili događaja.
2. Utisak, koji je događaj ostavio na one, koji su s njim upoznati i
3. Stav koji je prema njemu zauzeo NOP odnosno njegovi organi na mjestu gdje se je događaj zbio. Na svakom dopisu mora biti naznačen datum kada ga je dopisnik ili saradnik poslao, a na dopisima koje je saradnik obradio treba biti naznačen datum kada je dopisnik poslao saradniku i kada ga je saradnik primio i ime i prezime toga dopisnika, te naznake da li je dopis prerađivan. Za vjerodostojnost svakog dopisa odgovara saradnik ili dopisnik, te zato mora³ uvijek provjeriti njegovu istinitost. Radi toga mora³

BR. 66

MESEČNI IZVEŠTAJ PROPAGANDNOG ODELJENJA GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE OD 25. JUNA 1944. PROPAGANDNOM ODELJENJU VRHOVNOG ŠTABA NOV I PO JUGOSLAVIJE¹

GLAVNI ŠTAB NOV I PO
SLOVENIJE
PROPAGANDNO ODELJENJE
Dana 25. VI 1944.

VRHOVNI ŠTAB NOV I PO JUGOSLAVIJE

Propagandni odsek

Izveštaj Propagandnog odeljenja Glavnog štaba NOV i PO
Slovenije za vreme od 25. maja do 25. juna 1944.

	1.) Uopšte
	2.) Tečajevi
i	3.) Štampa
	4.) Priredbe
	5.) Zaključak

³ Nedostaje kraj dokumenta.

¹ Kopija originala (pisana na mašini, na slovenačkom jeziku u AIZDG u Ljubljani, f. 88/1. U desnom uglu iznad naslova mastilom je dopisano: „6/25. 6.“

Težište našeg propagandnog rada bilo je u poslednje vreme u propagandi protiv domobranaca. Izdali smo više serija letaka s parolama i slikama, čime smo pokušali ubrzati raspad u domobranskim uporištima i dali prisilno mobilisanim domobrancima još uvek mogućnost da se priključe našoj NOV. Letke je izradila tehnika Glavnog štaba,² a isto tako i tehnike svih vojnih jedinica. Letke su rasturali partizani i sve terenske organizacije, pre svega u krajevima u kojima se kreću domobranci. U toj akciji su obaveštajci imali poseban zadatak.

Druga serija letaka bile su crtane karikature domobranaca i hitlerovaca.³ U štampi je treća serija letaka, koji još uvek koriste invaziju, sovjetsku ofanzivu i proslavu, slavonske braće Ćirila i Metodija.⁴ Svi ti leci stižu i u najekspoziranije tačke, kamo inače ostala naša literatura ne može da stigne.

Čitav propagandni rad se u poslednjem mesecu odvijao u znaku takmičenja.⁵ Propagandni odseci vojnih jedinica takmiče se u kvalitetu štampe, u brzini reagovanja na neprijateljevu propagandu, u masovnoj saradnji partizana na priredbama, pri pisanju itd.

² Tehnika Glavnog štaba NOV i PO Slovenije bila je uz Propagandno odeljenje. Prema izjavi Jožeta Kralla, ona je u to vreme bila u Črmošnjicama. Umnožavala je sitniju štampu, sve dok nije. 12. januara 1945. u Črnomelju, formirana štamparija Glavnog štaba NOV i PO Slovenije (vidi napomenu br. 4 uz dok. br. 1 u 8. knjizi IX toma Zbornika).

³ Očuvani pomenuti leci i karikature nalaze se u AIZDG u Ljubljani, NO tisk, f. D/XV i D/XIX.

⁴ Praznik Ćirila i Metodija, 5. jul, slavile su sve jedinice NOV i PO Slovenije. Leci štampani povodom tog praznika očuvani su u AIZDG u Ljubljani, f. D/II. Izvršni odbor Osvobodilne fronte slovenskega naroda je 21. juna 1944, pod. br. 92/44—0, izdao posebna uputstva o proslavljanju tog dana. Ova uputstva, sa biografijama Ćirila i Metodija, umnožena na ciklostilu, Glavni štab NOV i PO Slovenije je 24. juna 1944. poslao svim potčinjenim jedinicama (AIZDG, f. 10/11—1, 11/II, 335/11—3 i civilni fond f. 432/III). Međutim, još pre toga, tj. 16. juna, Odsek za prosvetu SNOS je pod br. 247/b, izdao uputstva u vidu cirkulara o-proslavljanju tog praznika i, pod br. 249/c, uputio ih tog istog dana Propagandnom odeljenju Glavnog štaba NOV i PO Slovenije, predlažući mu da se u svim vojnim jedinicama organizuju proslave praznika Ćirila i Metodija (AIZDG, f. 87/IV—10).

⁵ Odnosi se na „narodno takmicanje“ (vidi dok. br. 2, napomenu 6).

II

1. juna je započeo tečaj za horovođe brigada i odreda. Posećuje ga 12 drugova iz brigade i odreda VII i IX korpusa.⁶ Tečaj će se završiti krajem meseca, a zatim će posetioci tečaja prirediti turneju koncerata po oslobođenoj teritoriji. - Posle završene turneje vратиće se u svoje jedinice.

Protekli mesec održan je i tečaj za ciklostilne tehnike. Tečaju je prisustvovalo iz svake jedinice po nekoliko drugova. Uspeh je bio vrlo dobar. Posetioci tečaja moći će u tehnikama vojnih jedinica našu štampu još više oblikovno u potpuniti.⁷

III

Poslednji mesec su sve jedinice izdale redovno svoja glasila. Ukupno su izašla 32 glasila odreda i brigada. Divizije su, pored toga, izdavale svoje nedeljne listove. Po obliku i sadržajno se dobro usavršio „Dnevnik”,⁸ glasilo VII korpusa. List IX korpusa „Partizanski dnevnik” prestao je da bude glasilo IX korpusa i postao dnevnik Pokrajinskog odbora OF za Slovenačko primorje.⁹ Ovaj mesec počela je sa izdavanjem svoga glasila i I brigada Vojske državne varnosti Slovenije.¹⁰ Prilikom akcija na Tržišče,¹¹ na tvornicu papira u Radečama¹² i na Štampetov most¹³ izašle su, međutim, reportaže o akcijama u posebnim brošurama, koje su izdali propagandni odseci jedinica koje su akciju izvele.¹⁴

⁶ Vidi dok. br. 31, napomenu 9 i 10.

⁷ Vidi dok. br. 58. napomenu 14.

⁸ Vidi - Bibliografiju NOR-a, b. j. 1865.

⁹ Vidi dok. br. 34, napomenu 13 i Bibliografiju NOR-a, b. j. 3499.

¹⁰ Odnosi se na list „Naša borba” (vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 3177).

¹¹ Odnosi se na akciju izvedenu 30. maja 1944, kada je 10. slovenačka NO brigada „Ljubljanska” zauzela neprijateljevo uporište Tržišče (vidi dok. br. 43, napomenu 4).

¹² Odnosi se na akciju 12. slovenačke NO i 4. slovenačke NOU brigade »Matija Gubec« na tvornicu papira »Piatnik« kod Radeča, izvedenu 3. juna 1944. Podrobnije o ovoj akciji vidi tom VI, knj. 14, dok. br. 4, 71, 131 i 155.

¹³ Reč je o mostu na pruzi Ljubljana—Trst. između stanica Verd i Dolenji Logatec, koji je 12. juna 1944. srušila 5. slovenačka NOU brigada »Ivan Cankar« (vidi tom VI, knj. 14, dok. br. 20, 29, 32, 71, 81 i 157).

¹⁴ O akciji na Sv. Jurij — Tržišče (oko 4 do 4,5 km severoistočno od Mokronoga)) izašle su brošure »Urlarec pada za iidarcem«, koju je napisao Ciril Rus, i „Sv. Jurij—Tržišče” od Ive Peliconi (vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 1045 i 841).

Prilikom trogodišnjice narodnooslobodilačke borbe je Propagandno odeljenje Glavnog štaba izdalo više publikacija i to:

1. Pesme partizanskog pesnika Kajuha — Karla Destovnika,¹⁵ koji je poginuo februara meseca za vreme okupatorove ofanzive na XIV diviziju.¹⁶
2. „Naša pesem“, I sveska, zbirka partizanskih pesama s notama,¹⁷ namenjena našim jedinicama i horovima na terenu. Pesmarica je izrađena u ciklostilnoj tehnici.
3. „Pesmi naših borcev“, I i II sveska, izbor najboljih pesama naših partizana.¹⁸ To su sve pesme partizana — samouka, koje su izašle u listovima vojnih jedinica.
4. „Ranjenec“, prevod sa srpskohrvatskog.¹⁹
5. Tom prilikom su izašla i dva vehka dvobojna letka akademskog slikara i šefa slikarske sekcije našeg odeljenja druga Nikolaja. Pirnata.²⁰

IV

Petog juna je otvorena I fotografska izložba, koju je priredila fotografska sekcija našeg odeljenja. Izloženo je 118 fotografija. Izložba je imala 4 ciklusa: zločini okupatora, život i borbe naše vojske, briga o ranjenicima i kulturne priredbe. Samo u jednom mestu izložbu je posetilo preko 2000 ljudi.²¹ Izložbu priređujemo u svim krajevima oslobođene

O akciji na tvornicu papira kod Radeča napisao je Jože Kos Jožek brošuru »Papir« (vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 476) a o rušenju Šampetovog mosta napisali su Đuro Šmicberger i Oto Jugovec Luka brošuru »Šampetov most« (vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 1190).

¹⁵ Izašle pod naslovom »Pesmi« (vidi Bibliografiju NOR-a b. j. 146).

¹⁶ Karei Destovnik Kajuh je poginuo 22. februara 1944. kod Belih Voda, iznad šoštanja (vidi tom VI, knj. 12, dok. br. 8).

¹⁷ Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 686.

¹⁸ Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 852 i 853.

Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 1000.

²⁰ Redakcija ne zna na koje se letke odnosi. Svi očuvani leci i plakati Nikolaja Pirnata nalaze se u AIZDG u Ljubljani, NO tisk. Nikolaj Pirnat je umro 9. januara 1948. u Ljubljani.

²¹ Iz dopisa (poziva na otvaranje izložbe) Propagandnog odeljenja Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 3. juna 1944, upućenog Predsedništvu SNOS, vidi se da je izložba priređena u salonu Lakerova restorana u črnomelju od 5. do 8. juna 1944. Uveče 9. juna predviđeno je otvaranje te izložbe u Metliki a 13. juna U Semiču (AIZDG u Ljubljani, f. 87/IV-9).

teritorije i u vojnim jedinicama VII korpusa. Kada ovde bude završena, priredićemo istu izložbu u Štajerskoj.

„Invalidski pevski zbor“²² je priredio turneju koncerata za vreme kampanje u čast žrtvama narodnooslobodilačke borbe.²³ Pored toga je bor, koji sada već broji 28 pevača — invalida, priredio više vojnih koncerata. Ovih dana hor priređuje drugu koncertnu turneju u većim mestima oslobođene teritorije i u partizanskim bolnicama.

Vojna muzika Glavnog štaba priredila je više koncerata. Učestvovala je i na proslavi formiranja I artiljerijske brigade.²¹ Isto tako je muzika priredila više seoskih koncerata. Ovih dana ima turneju koncerata.

Poslednji mesec imali smo 5 kino-predstava.²⁵ Davah smo vojne žurnale kojé su nam poslali saveznici.

U VII korpusu je formiran „Frontni teater“, koji broji sada 12 članova. Ovih dana održaće se piva predstava.²⁶ Pozorište će priređivati predstave u svim vojnim jedinicama VII korpusa i na oslobođenoj teritoriji VII korpusa. I u IX korpusu organizovaćemo „frontni teater“.²⁷

V

Čitav propagandni rad u našoj vojsci je za vreme takmičenja dobio nove dimenzije, brzinu i kvalitet. S tim osobinama moći ćemo s uspehom obavljati zadatke koji su pred nama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik odeljenja:

²⁸

²² Vidi dok. br. 31, napomenu 6 i 7.

²³ Ova akcija je povezana sa godišnjicom smrti narodnog heroja Tone Tomšiča (vidi dok. br. 30, napomenu 7, i dok. br. 34, napomenu 40).

²⁴ Brigada je formirana 6. maja 1944 (vidi dok. br. 25).

²⁵ Predstave su održavane u Sokolskom domu u Črnomelju.

²⁶ Vidi dok. br. 58, napomenu 7. Prva predstava je održana 4. jula 1944, uoči praznika Čirila i Metodija, u Dvoru pri žužemberku (AIZDG u Ljubljani, f. 88/11).

²⁷ Vidi dok. br. 54, napomenu br. 40.

²⁸ Načelnik Propagandnog odeljenja Glavnog štaba NOV i PO Slovenije u to vreme bio je Čene Logar.

BR. 67

**UPUTSTVO POLITIČKOG KOMESARA 4. KORPUSA NOVJ
OD 25. JUNA 1944. POLITIČKIM KOMESARIMA 8, 34, 15. I
13. DIVIZIJE, BELOKRANJSKOG I KARLOVAČKOG ODRE-
DA O POLITIČKOJ PRIPREMI JEDINICA ZA PREDSTO-
JEĆE ZADATKE¹**

ŠTAB IV KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
K. Br. služ.
25 juna 1944. g.

**SVIMA POLITIČKIM KOMESARIMA VIII. UDR. DIVIZIJE
XXXIV DIVIZIJE, XV DIVIZIJE, XIII. DIVIZIJE, BELO-
KRANJSKOM I KARLOVAČKOM P. ODREDU.**

I.

Zapovješću koju je izdao štab ovoga Korpusa, Vaše su jedinice dobile krupan i važan zadatak.² Od velikog je značaja operacija u kojoj će Vaše jedinice ovib dana sudjelovati. Broj naših snaga koje su za ove borbe predviđene govori Vam najbolje od kolike je ona vehke važnosti za dalji razvitak naše borbe i naše ofanzive u tim krajevima. Ova operacija nije važna samo za jedinice našeg Korpusa, ona je isto tako od vehkog značaja i za jedinice VII Slovenačkog korpusa kao i za jedinice XI Korpusa. Uspjeh koji ćemo mi ovom operacijom postići pomoći će nam da rešimo mnoge probleme koji danas pred nama stoje.

Pitanje mobilizacije, pitanje prehrane Gorskog kotara, pitanje sigurnosti slobodne teritorije, pitanje povezivanja slobodne teritorije Karlovačkog, Žumberačkog, Belokranjskog i Primorsko-Goranskog Područja rešava se baš ovom operacijom.

Rušenjem objekata koji su zapovješću predviđeni mi zadajemo okupatoru i njegovim slugama težak vojnički i po-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 40—1, k. 429.

² Reč je o akcijama u Pokuplju, Žumberku i na karlovačkom sektoru. Opširnije o tome vidi izveštaj političkog komesara 4. korpusa od 4. jula 1944. političkom komesaru Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske o političkom stanju i radu u Žumberku i Pokuplju (tom V, knj. 29, dok. br. 7).

litički udarac. Od tog udarca neprijatelj će biti ošamućen, i biti prinuđen da prihvati borbu sa našim velikim snagama u momentu koji je za njega najnepovoljniji.

Naša ofanziva vezat će snage protivnika za ovaj teren i prisiliti ga da dovuče svoje rezerve, time će se postići da se one ne odvlače na neku drugu frontu. Samim time i naša pomoć Crvenoj Armiji kao i našim Saveznicima biti će od ogromne važnosti.

II.

Zadatak je političkih rukovodioca da u vezi sa tim akcijama koje pred nama stoje izvrše svestrano pripremu svojih jedinica. Svaki borac, svaki starješina mora biti potpuno upoznat sa svojim zadatkom. Politički rukovodioci dužni su da u tim pripremama sudjeluju najživlje i da vojnim rukovodiocima u njihovom radu pruže potpunu pomoć. O tome kako će u kojoj jedinici biti izvršena priprema za izvršenje njenog zadatka, zavisi uspeh dotične jedinice. Ni jedan politički rukovodioc ne smije izgubiti iz vida činjenicu da o tome kako će desetar držati svoju desetinu, vodnik vod, komandir čete čet, komandant bataljona bataljon zavisi i uspjeh postavljenog zadatka.

Svaki starješina i rukovodioc mora voditi računa o svojim borcima i svojoj jedinici, briga za čovjeka borca mora doći do izražaja kao i ljubav starješine prema borcu. S druge strane potrebno je od boraca tražiti da dadu sve od sebe, da postavljeni zadatak bude u potpunosti izvršen. Sredstva i naoružanje koje nam stoje na raspoloženju velika su. Mi posjedujemo oružje sa kojim se neprijatelj može i mora uništiti. Neprijatelj kojeg ćemo imati pred sobom, zavukavši se u dobre bunkere, pokušavao je na razne trikove i smicalice će produžavati sebi život i sačekati svršetak rata. Gorki je rekao „ako se neprijatelj ne predaje njega uništavaj“.

III.

U ovoj borbi i borbama koje stoje pred nama doći će do izražaja bratstvo i jedinstvo naših naroda. U tim borbama sudjelovati će borci Srbi, Hrvati i Slovenci. Bratstvo naših naroda treba da se osjeti na svakom koraku. Vojska nove Jugoslavije koja će u ovim borbama doći do potpunog izražaja, treba da pokaže našim neprijateljima da je naše jedinstvo nesalomljivo i da su naši narodi čvrsto rešeni voditi borbu do konačne pobjede.

Drugovi politički komesari, u vezi sa općom vojničkom situacijom u svijetu u momentu kada je otpočeo sveopšti juriš na hitlerovsku evropsku tvrđavu, kada je naša bratska Crvena Armija otpočela svoj veliki pohod koji će je dovesti do nas, i kada su naši Saveznici otvorili front na zapadu potrebno je da i naša vojska doprinese što veći udio kod konačnog uništenja fašizma. Bilo bi glupo misliti uči nas drug Staljin da će Nijemci bez borbe ostaviti ma i kilometar naše zemlje, dobro prateći ovo upozorenje druga Staljina povećavajući organizovanost i disciplinu u našim jedinicama izvojevati ćemo konačnu pobjedu nad mrskim neprijateljem.

M, P.

Smrt fašizmu — sloboda Narodu!

Politički komesar

V.³ Holjevac

BR. 68

IZVOD IZ IZVEŠTAJA POLITIČKOG KOMESARA 29. UDARNE DIVIZIJE OD 25. JUNA 1944. POLITIČKOM KOMESARU 2. KORPUSA NOVJ O MORALNO-POLITIČKOM I FORMACIJSKOM STANJU U DIVIZIJI¹

2

2. — STANJE I RAD U DIVIZIJI:

a. — FORMACIJSKO STANJE

U toku juna mjeseca izmijenilo se je formacijsko stanje naše divizije. Formirana je XIII Hercegovačka N.O.U. brigada na osnovi naređenja Vrhovnog Štaba od 30 marta o. g, a i u vezi odobrenja Štaba II. U. Korpusa.³ Brigada ima tri

³ Vjećeslav

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 45—12, k. 1145/11.

² U izostavljenom delu dokumenta se govori o vojno-političkoj situaciji u Hercegovini.

³ Trinaesta NOU brigada je formirana 14. maja 1944. od Mostarskog NOP odreda i 4. bataliona 11. hercegovačke brigade (AVII, reg. br. 7—8, k. 1143 A, reg. br. 32—2, k. 1144, reg. br. 1—7 i 2—7, k. 1152 A).

bataljona, 1. bataljon od 85 boraca, koji je bio bivši Mostarski odred⁴ i na to je brojno stanje sveden posljednim neuspješnim i neumjesnim borbama koje je vodio na sektoru Konjic. Oko 15—20 rukovodilaca ostavio je Ramskoj brigadi⁵ kao i dvadesetak bolesnih povrh ovog brojnog stanja. Drugi bataljon je kao kosturni bataljon bivši Četvrti bataljon XI hercegovačke N.O.U. Brigade sa kompletnim štabom bataljona. Treći bataljon je bivši partizanski bataljon „Savo Belović” Južnohercegovačkog partizanskog odreda sa Hrguda. Ovaj brigadni bataljon je vrlo borben i iskusan tako da zaista može služiti kao kostur nove XIII hercegovačke N.O.U. brigade. Partizanski bataljon, koji je vodio po Hrgudu uspješne borbe i pokazao veliku upornost pod artiljerijskom vatrom ubrzo će postati dobar bataljon sa uvođenjem potrebne discipline i političke svijesti. Nastojaćemo da XIII brigada što brže poveća brojno stanje koje joj sada iznosi nešto preko 300 ljudi.

Od partizanskog bataljona „Miro Popara” Sjevernohercegovačkog partizanskog odreda formirah smo novi 4. bataljon XI hercegovačke N.O.U. Brigade, a bivši partizanski bataljon „Vule Skoko” sa sektora Gacko uključili smo u 1. bataljon XI hercegovačke N.O.U. Brigade, jer je Prvi bataljon jedan od najboljih bataljona ove divizije.

Bivši partizanski bataljon „Nevesinjska Puška” uključili smo u X hercegovačku N.O.U. Brigadu kao 3. njen bataljon. Štab X brigade sposoban je da rukovodi sa pet bataljona, a smatramo da je to potrebno i zbog tradicija X hercegovačke N.O.U. brigade.

Tako X hercegovačka N.O.U. Brigada ima pet bataljona, XI i XII hercegovačka N.O.U. Brigada po četiri bataljona, a XIII hercegovačka N.O.U. Brigada tri bataljona. Brojno stanje svih bataljona je relativno malo, a naročito zbog ogorčenih borbi koje smo vodili i u kojima smo imali osjetan broj gubitaka, gdje smo neprijatelju nanijeli velike gubitke, kao što se može vidjeti iz izvještaja štaba divizije štabu korpusa.⁰

⁴ Mostarski NOP odred je formiran 16. marta 1944. u Konjičkoj župi (tom IV, knj. 23, dok. br. 28).

⁵ Reč je o 17. krajiškoj NOU brigadi koja je formirana 14. maja 1944. od Ramskog NOP odreda (AVII, reg. br. 1—6, k. 855, reg. br. 2—3, k. 1205, reg. br. 33—5, k. 458A).

⁰ Vidi tom IV, knj. 26, dok. br. 90: relacija Štaba 29. NOU divizije upućena 25. juna 1944, štabu 2. udarnog korpusa NOVJ o borbama u Hercegovim u toku maja.

b. — ŠTABOVI BRIGADA:

Štab X brigade u cjelini je najbolji štab. Komandant major drug Nikola Ljubibratić je vrlo prodoran komandant. Pomoćnik komesara drug Slobodan Šakota, koji je i sekretar Diviziskog partiškog komiteta je iskusan i dobar partiski rukovodilac i u tom štabu se osjeća mnogo više nego politički komesar drug Živko Jošilo, koji još nema dovoljno iskustva u radu.

Štab XI brigade zadovoljava. Komandant kapetan drug Jovan Andrić još nema mnogo iskustva, ali je prodoran. Komandant drug Špiro Srzentić je iskusan rukovodilac. Pomoćnik komesara drug Mato Markotić je zauzimljiv u radu i razviće se u dobrog rukovodioca. Ponekad se dešava da se ne vide izvjesne nepravilnosti po bataljonima (nesnalaženje pomoćnika političkog komesara i komesara 3 bataljona prilikom ofanzive u pogledu sprečavanja pokolebanosti boraca, nepravilan rad pomoćnika političkog komesara 2 bataljona). Ovo su shvatili svi iz štaba brigade.

Štab XII Hercegovačke N.O.U. brigade je prodoran štab. Kod pomoćnika komesara druga Franca Novaka i komesara druga Doka Novosela osjeća se nedovoljno iskustvo po pitanju kadrova. Česta promjena mišljenja o pojedinim nižim rukovodiocima kao i formiranje nedovoljno pravilnog mišljenja o pojedinim nižim rukovodiocima dovodi do toga da češće mijenjaju i predlažu za smjenu i premještaje pojedine niže rukovodioce. To im je predloženo i nastojaće da to isprave.

Štab XIII hercegovačke N.O.U. brigade: Komandant major drug Danilo Komnenović, prema dosadašnjem rukovođenju, pokazao se je kao najbolji komandant naših brigada, pa smo ga zato i predložili za komandanta XIII brigade. On bi mogao komandovati i divizijom. Ima šire vojničke horizonte od komandanta X brigade, mada je komandant X brigade neobično prodoran i snalažljiv komandant.

Politički komesar XIII hercegovačke brigade (v. d.) je drug Enver Čemalović, bivši politički komesar Mostarskog partizanskog odreda, a do pete ofanzive politički komesar 3. mostarskog bataljona X brigade. Njegove kvalitete još nijesam upoznao, ali iz obilaska brigade i sa sastanaka i konferencija i iz razgovora konstatovao sam da taj drug još nema dovoljno iskustva u radu političkih komesara, pa mu treba dosta pomoći, jer ima dosta volje i disciplinovan je.

V. d. pomoćnika političkog komesara je drug Novak Anđelić, bivši sekretar S.K. Bileća. Dobro uočava nedostatke i greške i pravilno na njih reagira. Može odgovoriti toj duž-

nosti. Glavni mu je nedostatak nedovoljno energičan nastup, te izgleda kao da se stidi od svake svoje riječi, ali će moći zadovoljiti.

V. d. zamjenika komandanta je kapetan drug Milorad Kujačić, bivši komandant 2 bataljona XII Hercegovačke brigade. Energičan komandant i moći će se osposobiti za komandanta brigade kada se bude naša vojska još više omasovila.

c. — BROJNO STANJE:

Naša divizija ima danas oko 2.500 ljudi. U junu mjesecu povećalo se nešto brojno stanje neznatnom mobilizacijom pored uključivanja novih bataljona, odnosno XIII brigade. Prema zadacima nalazimo se na terenu na kome nema uslova za mobilizaciju pa se, bez bavljenja na mobilizacijskim terenima, neće moći ni mobilisati. Moraćemo bar po jednu brigadu upućivati na terene podesne za mobilizaciju, ah je mnogo efikasnije prodirati sa većim snagama. U maju je dezertiralo oko 70 boraca iz brigade i oko 140 iz odreda. Morah su odredski bataljoni voditi frontalnu borbu, a partizanski bataljon „Vule Skoko” prateći omladince za Bosnu, naišao je na ofanzivu u konjičkom srezu, te se je pri povratku u aprilu mjesecu i maju osuo od 110 na 30 boraca.

d. — POLITIČKI RAD:

Politički rad obavlja se po planu, pri čemu je glavni zadatak upoznavanje boraca i rukovodilaca sa problematikom narodno-oslobodilačke borbe, pri čemu se detaljno proučava materijal:

- Govor Maršala Tita
- Odluke AVNOJ-a i ZAVNOBIH-a
- Nova Jugoslavija br. 1—5, a naročito članci Maršala Tita, M. Đilasa, Bevca, Sretena Žujovića itd.
- Oslobođenje itd.

Redovno se objašnjava politička situacija i upoznavaju se borci i rukovodioci preko radio vijesti i konferencija sa vojničkom situacijom. Nastoji se da se postigne da naši borci i rukovodioci mogu u narodu pozitivno politički raditi i doprinijeti mobilizaciji novih boraca. Posvetila se je pažnja vaspitanju novih boraca, u čemu nijesmo ranije dovoljno

uspjeli, te je bilo dezterstava pored ostalog i zbog nedovoljne topline starih boraca i rukovodilaca prema novim borcima.

Borcima se pruža i ponešto iz opšteg znanja: iz geografije, istorije itd. (osnovni pojmovi).

U političkom radu imali smo i sada imamo nedostataka. S obzirom na skoro svakodnevne borbe, koje vode naše jedinice, nije bilo dovoljno umjesnog političkog rada sa borcima. Održavane su konferencije i politički časovi kada su borci bih umorni, nije se u pojedinim bataljonima znalo podesiti politički rad prema vojničkim akcijama. "U pojedinim bataljonima za vrijeme ofanzive borci nisu upoznavani sa uspjesima ostalih jedinica i sa stanjem u Hercegovim, pa je kod pojedinica izazivalo neobavještenje potištenost i izvjesnu malodušnost. Osjeća se da je potrebna veća kontrola od pomoć komesarima i pomoćnicima komesara bataljona od strane komesara i pomoćnika komesara brigada. Nije bilo dovoljno bavljenja bataljonskih komesara među borcima što se je u toku ofanzive pokazalo nepravilno i netaktilno. Osobitosti pojedinih brigada u pogledu političkog rada smatram da ne trebam iznositi, jer je opšta karakteristika da su se u majskoj ofanzivi i prvoj polovini juna u stalnim borbama politički komesari našli pred teškim zadatkom, a to je održavanje i uzdizanje borbenog elana i sprečavanja dezertstva. Najmanje je dezterstava bilo u X brigadi. Na savjetovanju politkoma i pomoćnika pohtkoma X brigade kome sam prisustvovao, a koje je održano 16. o. mj. konstatovano je da su politički komesari uložili dosta truda u političkom radu sa borcima, ali da je često taj rad zamarao i onako umorne borbe, što je posljedica i nedovoljne kontrole od strane brigadnih komesara, kao i nepotpunih izvještaja bataljonskih komesara.

Na političkim konferencijama borbe interesiraju razna pitanja koja postavljaju, ah u diskusiji još slabo učestvuju. Naravno velika je razlika između pojedinih bataljona. Tako na pr.: odskaču 1. bataljon XI brigade i 1. bataljon X hercegovačke brigade, gdje politička svijest i borbenost na vrlo velikoj visini. U 1. bataljonu (mostarskom) XIII brigade osjećaju se ostaci izvjesnih „ljevičarskih“ istupa, a naročito po pitanju Saveznika, bratstva među narodima, odnosa prema stanovništvu itd. Na jednoj opširnoj konferenciji toga bataljona, kojom sam ja rukovodio objašnjena su im sva najaktuelnija pitanja, što je na njih ostavilo dubok utisak, naročito kada su postavljeni zadaci i dužnosti sa obrazloženjem prilikom stupanja u brigadu i značaj toga, kao i pre-

gled naše borbe. Tu smo se osvrnuli i na greške pojedinaca i nedostatke bataljona kao cjeline.

Politkomi brigada održavaju jedamput ili dvaput mjesečno sastanke sa politkomima bataljona, kako u pogledu pregleda rada i zadataka, tako i u pogledu pojedinih direktiva i dopisa koje daje diviziski komitet i politkom divizije:

Osjeća se veliki nedostatak u broju intelektualaca, te se naši borci ne upoznaju brzo sa važnim osnovnim pitanjima iz opšteg znanja. Nastojimo da u tom pogledu ipak nešto postignemo.

Nepismenih je vrlo malo — po 3—5 u bataljonu, a negdje i manje. Naravno ta pismenost nije na visini, ali se nastoji da se što više postigne.

Odnos boraca prema narodu je na visini. Održavaju se i konferencije sa narodom.

e. — PUBLIKACIJE:

Redovno izlaze u većem dijelu četa džepne novine, a također i bataljonski listovi. Još nijesmo uspjeh izdati brigadne listove, niti diviziski list. Razlog tome je nedovoljno razvijena tehnika, stalne borbe, a poshje prvog broja „Naša zvijezda“⁷ donekle i strah od pisanja, zbog našeg suviše oštrog, a možda i nedovoljnog taktičkog stava poshje one greške. Niži politički rukovodioci se teško usuđuju da napišu politički članak. Ovim pitanjem ćemo se pozabaviti i pitanje publikacija uspješnije riješiti, a naročito sada kada su izgledi za poboljšanje materijalnih uslova naše tehnike. Inače u publikacijama koje izlaze ima zanimljivih dopisa. Osjeća se napredak u tom pogledu. Naravno u njima se mahom piše o životu naših jedinica.

f. — EKONOMSKO STANJE:

Naše jedinice hrane se relativno dobro. Prosječno u normalnim prilikama van borbe borac pojede dnevno do 1.— kg mesa i do pola kilograma brašna u hljebu i škrobu. Kada je borba, hrana je manje redovna. Gdje gdje dobija se i mlijeka, a vrlo malo negdje i krornpira. Osjeća se iscrpljenost istočnih graničnih sektora Hercegovine, kao i Dabra odakle smo se uglavnom snabdijevah. Na sektoru Nevesinje ima

⁷ List ; 12. hercegovačke NOU brigade (Bibliografija NOR-a, b. j. 3243).

hrane, ah je većinom dijelom evakuisana prema samom gradu. Hrana je najviše u polju, koje još ne kontroliramo, ali, ako dozvole opšti zadaci, kontrohaćemo veći dio toga sektora.

g. — ZDRAVSTVENO STANJE I SANITETSKA SLUŽBA:

Zdravstveno stanje naše divizije zadovoljava. Tifusa nema. Ima nekoliko slučajeva otvorene tuberkuloze koja se liječi i kojih je sve manje poshje proljeća, koje je predstavljalo izvjesnu krizu za te bolesnike. Obolenja se naročito pojavljuju kod izvesnog broja boraca koji su bih po okupatorsko-četničkim zatvorima.

Sanitetska služba pravilno funkcioniše, ah nemamo dovoljno lekara (svega jednog doktora medicine). Sanitetski referent divizije kapetan drug Tripko Vujičić dobro je organizirao sanitetsku službu. Ah sanitetski referenti bataljona su skoro sve drugarice, koje su dobre kao bolničarke, ah kao organizatori sanitetske službe nemaju dovoljno iskustva. Radi se na osposobljavanju i uzdizanju tih referenata.

x. — STANJE ODJEĆE I OBUĆE:

Pomoć koju smo dobili od Saveznika imala je veliki uticaj na raspoloženje naših boraca. Prilično je pomogla u poboljšanju stanja odjeće i obuće. Sada je XIII brigada najoskudnija u odjeći i obući, pa ćemo joj čim dobijemo još pomoći pored ovoga što smo joj sada dodijelili oko 150 pari cipela i odijela. Sa većom stojimo dosta dobro. Padobrani su odigrahi dobru pohtičku ulogu. Konjovodci iz raznih sela, koji su gonili materijal za brigade, dobivši po jedno parče od padobrana, popularisali su ekonomsko stanje naših jedinica, u čemu su i pretjerivah, a naročito u pogledu oružja i municije.

Akcije na kamione u Južnoj Hercegovine učinile su da je preko polovine naših boraca obučeno u gumene opanke, što je jedini izlaz po terenu Hercegovine, jer bi inače išli bosu. Nastojimo da se što veći broj snabdije gumenim opancima.

i. — BORBENOST I MORAL:

Slomom neprijateljske ofanzive u Hercegovini, slomom ofanzive u Crnoj Gori i Sandžaku, neuspjehom njemačkih banditskih generala pri napadu na Vrhovni štab, a uspjehom

naših jedinica u Bosni i ofanzivnih operacija NOVJ, a pos-
hje svega togà otvaranjem drugog fronta, borbenost i moral
naših boraca i rukovodilaca, koji su i ranije bih na visini,
još više su porash. Naravno u ofanzivi se je osjećalo izvjesno
popuštanje u tom pogledu, što je posljedica nedovoljno uz-
dignute političke svijesti. Međutim posljednje vrijeme naglo,
se je napredovalo u tom pogledu. Naročito od kako je Cr-
vena Armija počela sa ofanzivom, koju su borci naših je-
dinica sa čežnjom očekivah, učinilo je da je borbenost za-
ista na visini. Ima nekoliko bataljona, koji su samouvjereni
u ovoj situaciji u svoju udarnost toliko da je čak potrebno
intervenirati da ne ginu prekomjerno.

Smatram da borci ove divizije ne bi bih dovoljno izdr-
žljivi u uslovima gladi, kako zbog nedovoljne pohtičke čvr-
stine tako i zbog navike da mnogo jedu.

Rukovodioci, a naročito oficiri, odlikuju se u većini je-
dinica prodornošću.

Disciplina je na visini, ako se uzme u obzir prošlost na-
ših boraca. Na tome se intenzivno radi, jer nam je važan
zadatak podizanje discipline na veću visinu. U tom pogledu
prvenstveno se insistira da budu disciplinovani svi štabovi,
odnosno svi partiski, politički i vojni rukovodioci, počev od
štaba divizije do desetara.

j. — MOBILIZACIJA:

U toku posljednjih borbi, i pored slabih objektivnih us-
lova za mobilizaciju, ipak nismo iskoristili sve mogućnosti.
Naime, iz bojazni da se „škripari“ ih dezertirer „ne otjeraju“
u žicu,⁸ poneki rukovodioci ustručavah su se od energičnog
postavljanja pitanja mobilizacije. To je naročito bilo kod
izvjesnih terenskih radnika u pojedinim opštinama i srez-
ovima. Navodim jedan karakterističan primjer krupne greške
u tom pogledu:

4. bataljon X brigade, početkom ovoga mjeseca, čisteći
sektor Nevesinja nailazi na jedno selo i u njemu na 30 na-
oružanih ljudi, među kojima se je nalazio i jedan terenski
radnik. Kada se je povel borba, ti naoružani ljudi su se
sklonili, mada su izjavljivali da su veliki prijatelji naše bor-
be. Na docniji zahtjev komesara bataljona da se ovi ljudi
mobiliziraju, terenski radnik je bio mišljenja i čak insistirao da
ih ne treba mobilisati, kada nisu voljni. Tu su se i bata-
ljonski rukovodioci pokazali neenergični i nisu mobilisali te
besposlene naoružane ljude, koji su htjeli da ostanu prija-

⁸ Neprijateljska uporišta

telji naše borbe, a da u njoj ne učestvuju. Ovaj primjer iznosim. ne zbog greške tog terenskog radnika, koji je imao pravilnu direktivu, nego zbog nedovoljne energičnosti pojedinih naših rukovodilaca, odnosno zbog činjenice da nijesmo dovoljno uspjeh osposobiti sve bataljonske rukovodioce da pravilno u jasnim situacijama zauzmu stav, a naročito po pitanju stvaranja naše vojske. Konstatujem da još nijesmo uspjeh osposobiti niže političke rukovodioce da pitanje mobilizacije shvate pravilno, u njegovom procesu razvoja ka opštoj mobilizaciji, te se dešavaju gdjegdje greške i labavošti i drske krutosti. Ovome pitanju ćemo posvetiti pažnju na slijedećem sastanku Diviziskog komiteta, a sa tim su načelno upoznati i politički komesari brigada. Sada postoje uslovi za mobilizaciju, pa ih moramo iskoristiti. Naravno veliki je nedostatak u tome što se naša divizija svojim vojničkim zadatkom nalazi na terenima koji nisu mobilizaciski, t.j. sa kojih je skoro sve mobilisano.

Oblasni komitet SKOJ-a i USAO Hercegovine u vezi sa odlukama II Kongresa Omladine odlučili su da mobilišu omladinsku hercegovačku brigadu i počeli su na tome punom parom raditi. U tome im donekle uspijeva, ah s obzirom na relativno malu teritoriju koju mi kontroliramo, neće uspjeti mobilisati veliki broj (najviše oko 300).

k. — VOJNIČKI RAD:

Vojnički rukovodioci (oficiri i podoficiri) uzdižu se brže od političkih. Dosta dobro shvataju i vojnu nauku, u kojoj svrsi se održavaju vojnički kursevi pri štabovima brigada.

Jedinice prema mogućnosti egzerciraju i održavaju se vojnički časovi.

1. — STAV PREMA NOVIM BORCIMA:

U toku prošlih borbi uvidjelo se je da nije dovoljno pravilan stav prema novim borcima. Nije bilo dovoljno drugarske pažnje i topline u svim jedinicama. U pažnji je prednjačio 5. bataljon X brigade, koji je vrlo vaspitno djelovao na nove borce.

Postavili smo i još ćemo postaviti kao vrlo važno pitanje uzdizanje novih boraca, koje je pitanje u neposrednoj vezi sa pitanjem mobilizacije i stvaranjem novih jedinica i jačanjem već postojećih jedinica.

Dešavalo se je da se, pored objektivnih teškoća za nove borce i zbog nepravilnog stava prema njima, jedan broj udaljio iz jedinice.

m. — INFORMATIVNA SLUŽBA:

Naša divizija nema šefa informativnog odsjeka. Tu dužnost obavlja za sada pomoćnik načelnika major drug Drago Đukanović. Ta služba ne funkcioniše onako kako bi trebalo. Nastojaćemo da predložimo sposobnog druga za tu službu, kako bi se pomoćnik načelnika još. više angažovao u svoju dužnost. Inače o neprijatelju dosta prilično i na vrijeme saznajemo. No ćemo se postarati da još više postignemo u tom pogledu. Konstatujem da II odsjek Korpusa ne obavještava našu diviziju o stanju na sektoru Crne Gore, Sandžaka i Foče, što smatram da bi trebalo, jer bi se time olakšao rad naše informativne službe.

3. — DIVIZISKA VOJNA OBLAST:

U Diviziskoj vojnoj oblasti za sada postoje:

zamjenik komandanta divizije potpukovnik drug Petar Komnenić, šef mobilizaciskog odsjeka major drug Obren Ivković i šef ekonomskog odsjeka drug Simo Babić, inženjer. Počeli su sa radom, koji se najviše sastoji u pomoći komandama mjesta.

Formirano je I područje, koje obuhvata srezove: Gacko, Bileća i Nevesinje i postavljena je komanda toga područja.

Komande mjesta funkcionišu pravilno u bilećkom i stolačkom srezu, a u ostalim djelimično.

O vojnoj oblasti štab Korpusa dobiće poseban izvještaj od Diviziske vojne oblasti.

4. — PARTIJSKI RAD U DIVIZIJI:

.1 jula o. g. održaće se redovni sastanak Diviziskog komiteta. Poslije toga sastanka sekretar Diviziskog komiteta podnijet će Vam izvještaj o stanju i radu Partije u našoj diviziji.® U vezi sa direktivama, koje je dobio Oblasni komitet KPJ" za Hercegovinu, a koje se pored ostalog odnose na partijski rad u Štabu divizije i Diviziskoj vojnoj oblasti za sada postoje shjedeće partijske jedinice:

" Redakcija nije pronašla taj izveštaj.

— Partiska jedinica operativnog štaba. Članovi: Politički komesar, komandant,¹⁰ zamjenik komandanta, načelnik¹¹ i pomoćnik načelnika.¹² (Do sada je zamjenik komandanta bio u partiskoj jedinici vojne oblasti.)

— Partiska jedinica odsjeka. Članovi: Načelnik intendature, šef sanitetskog odsjeka, šef odsjeka za vezu i intendant u intendanturi. Daljim razvojem odsjeka od njih će se napraviti više odjelenja. Za sada je sekretar ove jedinice načelnik intendature kapetan drug Risto Gaćinović, koji je izabran kao član Partije sa najviše iskustva, a ima vezu i stalnu pomoć od komesara divizije.

— Vojna oblast za sada ima, osim zamjenika komandanta, svega dva člana Partije, sa kojima održava sastanke komesara divizije.

Ovakvu podjelu izvršili smo u vezi pomenutih direktiva P. K. KPJ za B.H.

Štabska partiska jedinica normalno radi. Osjeća se napredak druga Rada u pogledu shvatanja Partije i značaja člana Partije. Svojom partijnošću, kada se sve uzme u obzir, ne izostaje iza druga Vlada, bez obzira što ovaj ima duži staž. Ako Vas interesuju detaljne karakteristike o njima i o meni, javite mi pa ću Vam ih detaljno dostaviti, ali se nadam da ćete valjda posjetiti Hercegovinu, pa ćete ovamo vidjeti sve to.

Ja bih Vam češće podnosio detaljne izvještaje o stanju i radu u diviziji i Hercegovini, kao i o radu Oblasnog komiteta i ostalih organizacija, kada bih znao da Vas to interesuje. Više bih se udubio u pojedine probleme u izvještajima, što nisam uradio iz toga razloga što sam bio mišljenja da Vas to ne interesuje. Što više, mislio sam da to nije dužan komesar divizije, nego Oblasni komitet PK-u i dalje. A udubljivanje u izvještajima u pojedine probleme, gdje bi se detaljisalo, smatrao sam za nepotrebno, ma da je moja navika pojedine, detalje obrađivati do kraja.

Molim Vas da mi iznesete svoje mišljenje u pogledu izvještaja, jer do sada od Vas nisam dobio nijedan dopis u pogledu mojih izvještaja, kao ni odgovor na pojedina pitanja, koja sam Vam uputio da mi date uputstva.

Nadam se da ćete posjetiti Hercegovinu uskoro, da se upoznate u detaljima sa objektivnim uslovima našeg rada, da se upoznate sa ljudima na terenu Hercegovine i da nam konkretno ukažete na nedostatke i greške u našem radu.

¹⁰ Vlado Šegrt

¹¹ Rade Hamović

¹² Drago Đukanović

S obzirom da divizija egzistira već 7 i po mjeseci, a u svome razvoju postigla je relativno priličan nivo, borbenost i disciplinu, lijepo bi bilo da jedan od članova Štaba Korpusa obide i diviziju i Hercegovinu. Mislim da bi najbolje bilo da nas Vi obidete. Ovamo biste se zadržali desetak dana. Ovo bi bilo lijepo i s obzirom na što čvršću vezu naših svih Štabova sa štabom Korpusa, koja je zaista vrlo čvrsta, ah lični dodir mnogo znači.

Molim Vas da mi odgovorite i na pitanje da li možemo dobiti jednog lekara za upravnika bolnice.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Dragiša Ivanović

BR. 69

IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 8. CRNOGORSKE NOU BRIGADE OD 25. JUNA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU PARTIJSKE I SKOJEVSKE ORGANIZACIJE OD 25. FEBRUARA DO 25. JUNA¹

Pomoćnik političkog komesara
VIII Crnogorske udarne brigade
25 juna 1944. god.

CENTRALNOM KOMITETU K. P. J.

GDJE BUDE

Dragi drugovi,

Šaljem vam izvještaj o radu i stanju part. organizacije u VIII C. brigadi, od njenog formiranja² do danas.

Ova brigada formirana je 25 februara 1944. g. u Beranama.

Prilikom formiranja, brigada je brojila oko 950 boraca. Ljudstvo u brigadi je uglavnom iz odreda — (Zetskog, Dur-

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u OADP SKJ, reg. br. 6347.

² O formiranju brigade vidi tom III knj. 7, dok. br. 6, 44, 53, 65, 66 i 71.

mitorskog, Nikšićkog i dr.), kao i kompletan Prateći bataljon Gl. štaba za C. Goru i Boku.

Dobrim dijelom, ljudstvo je još od ranije bilo u NOV ili PO.

Štabovi bataljona i komande četa su iz IV i V Crn. brigade, a dijelom iz odreda ili sa terena, te imaju prilično iskustvo iz života i rada vojske.

Poslije formiranja, brigada izvesno vrijeme nije imala pokreta i borbi, što je omogućilo da se rad pravilno postavi i da se sa ljudstvom dosta uradi.

Prenoseći iskustvo iz starijih brigada, rad je uglavnom još od početka pravilno postavljen po svim sektorima.

Part. organizacija ove brigade, prilikom formiranja, brojala je oko 120 članova. Danas part. organizacija broji 225 članova, raspoređenih u 23 part. ćelije. Socijalni sastav članstva je sledeći: radnika 17, seljaka 153, intelektualaca 55. Od ovog broja ima oko 20 drugarica.

Kandidata ima 36. Socijalni sastav: radnika 1, seljaka 29, intelektualaca 6.

Part. članstvo za ovu brigadu je jednim dijelom iz odreda i sa terena, a dijelom iz IV i V crn. brigade, što je mahom rukovodeći kadar. Part. staž članova je uglavnom mah.

Part. aktiv je dosta mlad, s izvjesnim iskustvom, ah sa malo teorijskog znanja iz oblasti marksizma-lenjinizma.

Zbog mladosti i nedovoljnog iskustva, Partija se nije osjećala u početku kao rukovodioc svih oblika partijskog rada i nije obuhvatila cjelokupni život vojničke jedinice, već se rad po nekim sektorima sprovodio na inicijativu pojedinaca.

Partijski život je normalan, tj. održavaju se redovno radni i teorijski sastanci. Na praktičnim sastancima diskutuje se o radu svakog pojedinca, te o zadacima pojedinaca i ćelije. Ovi sastanci održavaju se najmanje jedanput nedeljno.

Teorijski sastanci su češći, a najmanje dva nedjeljno u kohko to dozvoli vojnička situacija. Na ovim sastancima obrađuju se pitanja iz Razvitka društva i radničkog pokreta, iz oblasti marksizma-lenjinizma, Istorije SKP/b/, teorije Partije i dr.

Ukazano je na potrebu teorijskog uzdizanja kadrova u ćelijama, što je postavljeno kao zadatak još od prvog dana, obzirom na to što je teorijski nivo Partije prilično nizak.

Sada se obrađuju pitanja iz „Programa za niže part. kurseve“, koji smo dobili od C.K.-ta.

Materijala za teorijski rad nijesmo imali dovoljno u početku. Tu smo potrebu donekle riješili na način što je bri-

gadna „tehnika“ umnožila, pored tekućeg materijala i još oko 20 brošura — uglavnom part. materijala, ih naučnog iz oblasti marksizma-lenjinizma.

Rad u ćelijama se obavlja na način što sekretar part. jedinice unaprijed odredi temu — pitanje, a na sastanku se odredi referent, tako da svi drugovi dođu na sastanak s potrebnim minimumom znanja o dotičnom pitanju, ih se čita materijal, pa potom diskutuje, što zavisi od teorijskog nivoa jedinice. No ovaj rad otpada uglavnom na uzdignutije partije iz ćelije.

Nije bilo uslova da održimo part. kurs pri štabu brigade, u početku zbog postavljanja rada, a kasnije zbog borbi i pokreta u vezi poslednjih neprijateljskih ofanziva u Sandžaku i C. Gori.

Na politički kurs koji se održavao pri C.K.-tu, poslali smo bih 8 bataljonskih i četnih rukovodioca. Zbog neprijateljske ofanzive, kurs se nije mogao završiti. Trajao je svega 15 dana. Ovi drugovi sada su ponovo nastavili kurs koji se održava pri Štabu II prol. divizije.

Na sastanku Divizijskog komiteta naše divizije, odlučili smo da održavamo kurseve pri Štabu divizije, pošto pri brigadama nemamo uslova. Poslje neprijateljske ofanzive to smo i učinili. Na taj kurs poslali smo iz brigade 12 četnih političko-partijskih rukovodioca. Izbor je bio prilično dobro izvršen. Drugovi su dosta naučili i moći će prenijeti obrađene teme u svoje jedinice. Po ocjeni rukovodioca kursa, slušaoci su zadovoljili, a nekoliko njih moći će uskoro biti bataljonski rukovodioci.

Predavanja na kursu bila su dosta uspješna. Interesovanje kod drugova veliko. Predavači su referisali po dotičnom pitanju, poslije referata slušaoci su postavljali pitanja referentu na koja je on odgovarao, potom je nastajao rad u kružocima, zatim konferencija — diskusija i propitivanje. (Na kursu sam i sam bio predavač).

S kandidatima je rad pravilno postavljen. Sa svakim kandidatom se radi pojedinačno, a prisustvuju na teoretskim sastancima partijaca. Nastojimo da kandidatski staž ne bude dug, što u ostalom zavisi od svakog pojedinog kandidata.

Obzirom da je ljudstvo iz naše brigade prilično raspoloženo za našu borbu i Partiju, upozoreni su rukovodioci da se ne sektaši po pitanju prijema u Partiju, provjeravajući svakog pojedinca i naglašavajući da se ne pođe mnogo u širinu i tim Partija razvodni, što nije bio slučaj.

Politika kadrova je pravilno sprovedena, što je omogućilo da se Partija znatno omasovi, uključujući u članstvo najbolje i stvari naše Partije i NO borbe najodanije borce.

U radu Partije iz vojske sa Partijom na terenu bilo je prilično koordinacije, osobito u političkom radu sa širokim narodnim masama, inače s part. rukovodiocima na terenu ili jedinicama održali smo stalni kontakt, gdje je ovih bilo.

Odnos part. organizacije u vojsci prema NO vlasti bio je uglavnom pravilan, no često puta držanje pojedinaca nije bilo onako kako mora biti, te su činjene manje greške.

Disciplina u part. organizaciji zadovoljava, dok budnost nije na visini. Takođe i svijest o ličnoj, odgovornosti kod jednog dijela partijaca nije na visini. Konspiracija, osobito vojnička, mogla bi biti bolja. Inače ugled Partije kod mase boraca je na visini i ona se sve više pokazuje kao stvarni rukovodioc širokih masa boraca. Još nije dovoljan rad u part. jedinicama, nedostaje organizacionog smisla, nedovoljno se kontrolišu i prate u radu pojedini partijci. U pogledu podmlađivanja part. organizacije, desi se da novi članovi budu teret a ne pomoć Partiji što je znak nedovoljnog rada s kandidatima. Zapaženo je pomalo i familijarnosti u Partiji, što iščezava.

Na sve nedostatke koji se zapažaju, blagovremeno se ukazuje.

Održah smo jedno savjetovanje svih part. rukovodioca, na kome je bio prisutan i sekretar P.K. K.P.J. za C. Goru i Boku.³ Savjetovanje je konstatovalo da je rad pravilno postavljen, da se dobro odvija i da su postignuti izvjesni rezultati, no savjetovanje je zapazilo i niz nedostataka što je postavljeno u zadatke da se otkloni.

Drugo savjetovanje part. rukovodioca održano je koncem aprila. Sa ovog savjetovanja donešeni su zaključci za dalji rad.

Česti su obilasci od strane part. rukovodioca bataljonskih biroa i četnih čehja. S nedostacima u radu jedne jedinice, poshje obilaska, upoznajemo ostale, da se u budućem radu drugih jedinica ne bi ponovile iste greške i propusti.

Bataljonski biro-i još nijesu izrash u prave rukovodioce, niti su se u dovoljnoj mjeri osamostalili u radu, no na putu su da to budu.

Bataljonska rukovodstva će moći odgovoriti svojim dužnostima, iako su u početku pokazivala prilično nesnalaženja. Pomoć od strane Štaba brigade nije izostala.

Opšta karakteristika: Part. organizacija je mlada, nedovoljno teoretski uzdignuta, borbena i rukovodeća, no ne još u dovoljnoj mjeri. Nije još uvijek sposobna da uoči važna pitanja i probleme i da po istima na vrijeme mobi-

li Blažo Jovanović

liše part. članstvo ka njihovom rešavanju. U radu nije dovoljno snalažljiva, pogotovo ne u promijenjenim uslovima života i rada.

Izrečeno je nekoliko part. kazni, 2 isključena iz Partije, kao i 2—3 smenjivanja sa položaja nižih rukovodioca. Zapaženo je da su se izvjesni part. rukovodioci liberalno odnosili prema greškama pojedinih partijaca.

Ovo su najglavnije karakteristike u radu part. organizacije.

Rad po sektorima

Vojnički: Danas brigada broji oko 650 boraca. Brigadu sačinjavaju četiri bataljona, brigadna intendantura, brigadna bolnica i sanitet.

Brigada je naoružana sa 42 p. mitraljeza, 8 t. mitraljeza, 3 laka mitraljeza „Šarca“, 1 teški i 4 laka bacača, kao i 4 protivtenkovske puške. Svi borci naoružani su sa puškama.

Pošto jedan dio boraca nije služio vojsku, to je vojnički rad počeo o najosnovnijim pojmovima i planski je postavljen od strane Štaba brigade. Plan vojničkog rada (i obrađeno gradivo je uglavnom iz sledećih grana vojnih nauka) obuhvata pitanja iz: ratne službe, borbene obuke, strojeve obuke, naoružanja, pravila službe, službe veze, o brzim jedinicama, nastave i teorije gađanja.

Teorijski vojnički rad je bio intenzivan. Obrađeno je mnoštvo pitanja što je svakako išlo na uštrb temeljnijeg proučavanja istih. Jedan od nedostataka u ovom radu jeste taj što nije bio dovoljno i praktično izvođen.

Da bi podigli teorijski nivo naših oficira i vojničkog komandnog kadra, prošli su kroz oficirske kurseve — više ih niže svi komandanti bataliona i njihovi zamjenici, kao i veći broj komandira i zamjenika komandira četa. No ipak to se nije mnogo osjetilo u praksi.

Čitav vojnički i dr. rad trebao je da se oproba u vatri borbe. Tada se je pokazalo prilično nedostataka, nesnalaženja kako boraca talco i rukovodioca, dok je hrabrost i borbenost bila na visini, ali nedostajalo je ratnog majstorstva i vještine u izvođenju akcija, što još uvijek nije na visini.

Sa nižim rukovodiocima — desetarima i vodnicima, rad se odvija u vidu kurseva koji se održavaju pri štabovima bataljona. Tu naši komandanti obrađuju pojedina pitanja sa njima kao i sa komandirima, što se poshje prenosi na borce. Autoritet desetara i vodnika nije još na visini, iako se čini sve da se oni uzdignu, a i komandni kadar u tom smislu,

pravilnim odnosom prema njima, nastoji uzdići im autoritet. U poslednje vrijeme u svojim jedinicama — desetinama i vodovima, oni se već u veliko osjećaju.

Održavaju se redovno sastanci štabova bataljona sa komandama četa — vojnopolitička savjetovanja, na kojima se analizira rad, vođenje akcije, daju zadaci za dalji rad i dr.

Manje akcije, kroz koje su u početku prošli svi bataljoni, izvođene su prilično uspješno. U težu situaciju zapala su bila dva naša bataljona, na početku neprijateljske ofanzive, u Sandžaku aprila ov. g. Pošto su bili odsječeni na prostora Bijelo Polje — Brodarevo morali su se probijati kroz neprijateljski обруч. Ta dva bataljona tada su se ponijela odista junački, izvlačeći se i probijajući neprijateljski обруч.⁴ Gubitaka je naravno bilo, ali gro oba bataljona je spašen, takođe i naoružanja; uz manje gubitke. Ovim bataljonima tada je neposredno komandovao Štab divizije. Do ovoga je došlo brzim napredovanjem neprijateljske motorizacije, a očekivana pomoć susjedne brigade zbog ovoga nije mogla uslijediti. Ta situacija mogla se ravnati sa momentima iz V neprijateljske ofanzive. Uticala je izvjesno na slabljenje morala, ali nije dugo trajalo takvo osjećanje boraca.

Akcije koje je poslije toga vodila brigada, — bitke oko Mojkovca — (Uloševina — Bojna Njiva),⁵ potvrdile su zrelost i vojničku spremnost brigade. Lavovski dio onako teške i uspjehom krunisane bitke na Mojkovcu, po priznanju viših štabova, nosila je na sebi VIII Brigada.

Kasnije vođene borbe oko Bijelog Polja,⁶ Brodareva i Prijepolja, na desnoj obali Lima, uz manje nedostatke pokazale su da je brigada osposobljena za rešavanje i težih vojničkih zadataka.

Brigada je imala znatnih gubitaka u prošloj ofanzivi kao i u sadašnjoj, preko 80 mrtvih i 125 ranjenih boraca i rukovodioca. Među poginulim bilo je preko 30 članova Partije, većinom rukovodioca.

Od formiranja brigade do danas imah smo preko 100 dezertera. Od ovih u neprijateljske redove nije pošao ni jedan mali procenat. Glavni razlog je kukavičluk, želja da se

⁴ O neprijateljskim snagama, te o rasporedu, zadacima i stanju 8. crnogorske NOU brigade vidi tom I, knj. 16, dok. br. 177 i tom III, knj. 10, dok. br. 50.

⁵ Vidi tom III, knj. 10, dok. br. 46: izveštaj Štaba 8. crnogorske brigade od 26. aprila 1944. Štabu 37. NOU divizije o uspešnim borbama na položajima Bojna njiva—Uloševina.

⁶ Vidi tom III, knj. 10, dok. br. 47: izveštaj Štaba 8. crnogorske brigade od 27. aprila 1944. štabu 37. NOU divizije o neuspelom napadu na Bijelo Polje.

ostane živo pa makar kako. Inače, čini nam se da to nije posledica nedovoljnog političkog rada ili neimanja perspektive kod boraca.

Vojno-politička savjetovanja Štaba brigade sa štabovima bataljona su češća, kao i štabova bataljona sa komandama četa.

Odnosi između štabova bataljona i komandi četa su dobri, kao i ovib prema borcima i obratno, uz manje nedostatke u držanju pojedinaca što se ispravlja. U samim komandama četa i nekim štabovima bilo je nepravilnog držanja ili nekonsultovanja u radu, što se otklanja i iščezava. Komande četa i štabovi bataljona mogu odgovoriti svojim dužnostima i zadacima, ali štabovi bataljona nijesu još uvijek dovoljno samoinicijativni i prodorni. Borbenost je zastupljena, ali se nema dovoljno energičnosti i ofanzivnog duha. Istina, jedinice su malobrojne, no ipak zadaci se izvršavaju prilično uspješno, u posljednje vrijeme uz male sopstvene gubitke. Štab brigade daje pomoć bataljonima, obilascima pojedinih članova, ukazivanjem na licu mjesta na greške i nedostatke i na dr. načine, odnosi štabova bataljona prema Štabu brigade su uglavnom pravilni, kao i obratno.

Odnosi u samom Štabu brigade su dobri. Poželjno bi bilo još više samoinicijative i prodornosti kod pojedinih članova Štaba, inače borbenost i hrabrost je zastupljena.

Politički:

U svim bataljonima održavaju se radne i političke konferencije u okviru čete ili bataljona. Na radnim konferencijama diskutuje se o pitanjima iz života i rada pojedinaca i jedinice kao cjeline, analiziraju se vođene akcije, i dr. Bilo je slučajeva da je kritika i samokritika nepravilno shvaćena i postavljena pred borcima, češće u odnosu na rukovodioce, što se ispravilo.

Političke konferencije održavaju se češće u okviru čete ili bataljona. Bila je i jedna brigadna politička konferencija. Na političkim konferencijama objašnjava se unutrašnja i međunarodna politička situacija.

Zapaža se da je naraslo interesovanje boraca i rukovodioca za razumijevanjem događaja, što se zaključuje iz niza postavljenih pitanja, kojima se redovno proučavaju konferencije.

Rad po ovom sektoru odvija se po planu datom od štaba brigade i prilagođava se političkom nivou boraca. Budući da

je brigada mlada, radi njenog vojno-političkog učvršćenja nužno se je nametala potreba intenzivnog političkog rada.

Plan političkog rada obuhvatio je po nekoliko pitanja iz sledećih ciklusa i to:

I

Iz razvitka društva i radničkog pokreta: 1. — Prakomunizam i ropstvo, 2.— Feudalizam i kapitalizam, 3.— I, II i III Internacionala.

II

Iz pitanja lenjinizma i proleterske revolucije: 1.— Imperijalizam i imperijalistički ratovi (pravedni i nepravedni ratovi), 2.— O revolucijama uopšte (buržoasko-demokratska i socijalistička), 3.— Seljačko pitanje (uloga seljaštva, kao saveznika proleterijata), 4.— O nacionalnom pitanju i kako se ono postavlja u Jugoslaviji, 5.— Fašizam i borba slobodoljubivih naroda protiv njega..

III

Iz postanka SSSR-a 1.— Oktobarska revolucija i postanak SSSR-a, 2.— Razvitak poljoprivrede i industrije u SSSR-u (pjariljetke, sovhozi, kolhozi, Stahanovski pokret), 3.— Postanak i razvijanje Crvene Armije, 4.— O Staljinskom ustavu, 5.— Uloga SSSR-a u današnjem oslobodilačkom ratu.

IV

Naučne teme: o državi, o demokratiji, o socijalizmu.

V

Problematika NO borbe u Jugoslaviji: 1.— Postanak i politička istorija Jugoslavije, 2.— Kapitulacija Jugoslavije i 13 juli u G. Gori 3.— Uloga K. P. J. u NO borbi, 4.— Politika okupatora i domaćih izdajica, 5.— Izdajnička uloga monarhije i Londonske izbjegličke vlade — organizovanje četništva i saradnja sa okupatorom, 6.— NO odbori kao nova narodna vlast, 7.— NO vojska ostvaruje bratstvo naroda Jugoslavije, 8.— Razvoj narodnog ustanka u C. Gori od 13 jula do danas,

9.— Uloga crnogorske omladine u oslobodilačkoj borbi crnogorskog naroda prije i poslije rata, 10.— AVNOJ — postanak, značaj i uloga u NO borbi, 11. — Nacionalni Komitet narodnog oslobođenja Jugoslavije — uloga, značaj i sastav, 12.— Značaj osnivanja ZAVNO za C. Goru i Boku i Zemaljskih vijeća drugih naših pokrajina.

Pitanja iz prvog ciklusa sva su obrađena i ponavljana, iz drugog i trećeg ciklusa veći broj, dok su pitanja iz V ciklusa skoro sva obrađena u svim jedinicama, tako da su borci upoznati sa glavnim pitanjima iz problematike NO borbe.

Ukazano je političkim rukovodiocima da nije glavno plan što prije ispuniti, tj. teme obraditi, već da obrada bude što temeljnija i borcima pristupačnija, no ipak tako se rad nije odvijao. Pošto su u svim bataljonima obrađena skoro sva'ili većina ovih pitanja, za ovaj relativno kratak period vremena to je svakako moralo biti na uštrb svestramje i dublje obrade dotičnih pitanja.

Pitanja su obrađivana prethodno na sastanku političkih komesara četa sa komesarom bataljona. Neka od ovih pitanja obrađivali smo i mi pred čitavim bataljonom. Iz ovog opšteg plana političkog rada, politkomi su izrađivali posebne 15-to dnevne planove rada.

Politički rad na terenu u mirnim uslovima rada bio je prilično intenzivan. U pokretima i borbama nedovoljan. Održavale su se konferencije i izborovi u mjestima gdje je brigada boravila, no ipak taj politički rad u narodu nije imao mnogo uspjeha.

Propagandni materijal iz vojske nije se prenosio na narod u radu sa masama, već je često ostajao unutar jedinica, što je jedan od nedostataka u našem političkom radu sa masama, što se sada popravlja. S političkim radnicima na terenu bilo je dovoljno koordinacije i češće su istupali govornici iz vojske i sa terena na zborovima.

Sastancima opštinskih ili sreskih NO odbora često su prisustvovali politički komesari. Podiže se autoritet narodne vlasti kako u očima boraca tako i u narodu, iako se kadkad prave greške u odnosu na organe narodne vlasti.

Politički nivo brigade je na priličnoj visini.

Kulturno-prosvjetni:

Rad po ovom sektoru pravilno je postavljen i odvija se po planu, no nekih vidnih rezultata nije bilo. Davane su češće priredbe, koje su bile na prosječnoj, visini naših prire-

daba, no taj rad nije bio sistematski već više povremeni — radi priredbe. Jedan od nedostataka u ovom radu jeste i to što mu se prilazi s nepovjerenjem u uspjeh još u početku.

U svim jedinicama postoje kulturno-prosvjetni odbori, a u okviru bataljona bataljonski kulturno-prosvjetni odbor,

Sektori unutar kulturno-prosvjetnog rada su: a) Prosvjetni — ima za cilj organizovanje predavanja iz prirodnih i znanstvenih nauka, organizovanje čitalačkih grupa po desetinama ih vodovima i organizovanje analfabetskih tečajeva što je sve zastupljeno.

b) Umjetničko-priredivački: ima za cilj organizovanje priredaba, zabavnih večeri i drugog za vojsku i narod. U tu svrhu postoje bataljonski horovi i diletantske grupe u okviru bataljona, rede po četama, no ipak ovaj rad ne zadovoljava.

v) Sektor dopisništva — ima za cilj organizovanje dopisa za zidne i džepne novine, četne i bataljonske listove. Ovaj rad se u početku pravilno odvijao, tako je svaka jedinica imala svoje novine ili list, izlazili su bataljonski listovi, brigadnog nije bilo. U nedostatku pisačkog materijala ovi listovi sada izlaze rede.

Plan prosvjetnog rada obuhvatio je najvažnija pitanja iz geografije, istorije, fizike, hemije i književnosti. Iz ovog plana, donosi se 15-dnevni plan prosvjetnog rada, prilagođavajući ga kulturnom nivou boraca.

Nepismenih u brigadi nema, dok polupismenih ima više.

Omladinski:

Prilikom formiranja brigade, skojevska organizacija brojala je oko 150 članova. U svim jedinicama brigade postoje skojevski aktivisti. Organizacija je bila izrasla na preko 240 članova, ali od ovog broja u dosadašnjim akcijama bilo je više mrtvih i za duže vremena iz stroja izbačenih, kao i jedan broj, istina malo, dezertiranih, tako da danas organizacija broji ukupno 193 člana od kojih 29 drugarica. Ovo članstvo podijeljeno je u 19 aktivisti.

Socijalni sastav članstva je sledeći: 11 radnika, 157 seljaka i 25 đaka — intelektualaca.

Broj omladinaca van organizacije iznosi nešto više od 100.

Brigadno i bataljonsko rukovodstvo SKOJ-a nijesu još izrasla u pravog i svestranog rukovodioca života i rada omladine u bataljonima. Rukovodstva su mlada, teorijski nedovoljno uzdignuta, u radu se nijesu još dovoljno osamosta-

lili, nedovoljno snalažljiva i inicijativna. Bataljonski komiteti održavaju radne sastanke redovno, sada i teorijske; takođe i četni aktivni.

Disciplina, budnost i samokritika podižu se, ali ne zadovoljavaju. Što se tiče borbenosti ona je na priličnoj visini.

Rad unutar organizacije prilično živ, ali se u nj ne unosr dovoljno plana i sistema. Odvija se često na bazi udarničkog takmičenja, po pojedinim konkretnim pitanjima i zadacima, a isti je postavljen kao pomoć organizacije Partiji u političkom, kul.prosvjetnom, vaspitnom i vojničkom uzdizanju boraca u našoj brigadi, kao i naroda kuda prolazimo. Ovim radom je obuhvaćena i omladina koja se nalazi van SKOJ-a.

Rad po političkom sektoru sastojao se u razjašnjavanju događaja, u vojnopolitičkoj situaciji, proučavanju i upoznavanju problematike NO borbe i zadacima omladine i SKOJ-a u njoj. U tom smislu proučavan je sledeći materijal: Omladinska borba, Omladinski pokret, Mi mladi, Godine preloma, razni govori, odluke AVNOJ-a i dr.

U radu po vaspitnom sektoru prorađivao se i još prorađuje Razvitak društva i druga pitanja.

Rad po vojničkom sektoru sastojao se uglavnom u što boljem rukovanju i upoznavanju sa automatskim oružjem.

Kulturno-prosvjetni rad sastojao se u pomaganju ostvarenja plana koji po ovom sektora predvidi kul.prosvjetni odbor čete ili bataljona. Radom po ovom sektora kao i njegovim podsektorima obuhvaćena je sva omladina, tako da se uspjelo suzbiti nepismenost, naučiti sve omladince čitanju i pisanju itd.

SKOJ-ska omladina uzima vidnog, učešća u svim manifestacijama života i rada brigade. Prilično je hrabra, puna divnih podviga pojedinih mladih komunista, no bilo je i slabih pojava — dezerterstva, slabog držanja u borbama, no rede..

U toku ovih akcija sastav komiteta se u potpunosti izmijenio (zbog gubitaka). Novi su svi sekretari bataljonskih komiteta a i veći broj četnih sekretara. -

U prvim danima SKOJ u brigadi je bio pun elana, rad je bio intenzivan i organizacija je krenula putem osamostaljenja, no usled gubitaka i promjena u rukovodstvima, organizacija je oslabila.

Odnos SKOJ-a prema neobuhvaćenoj omladini je pravilan. Nije se sektašilo po prijemu u SKOJ, te se organizacija nije začaurila, no ipak još uvijek nije obuhvatila veliki broj omladinaca.

Usled vođenih akcija, neodržavanja sastanaka, rad je bio zaostao, tako da politički, ideološki i kul. prosvjetni nivo nije se mogao povisiti, dok je borbenost narasla.

Na sve ove propuste i nedostatke ukazano je. Održana su do sada 2 savjetovanja brigadnog rukovodstva SKOJ-a. Obilasci Komiteta i aktiva od strane rukovodioca su česti, njegova pomoć je vidna.

Pomoć Partije organizaciji je dobra.

E k o n o m s k i :

Organizovana je brigadna kao i bataljonska intendanтура. Bataljoni raspolažu potrebnim brojem kazana i tovarnih grla, u čemu se u početku oskudijevalo. Ishrana se uglavnom vršila preko brigadne intendanture putem izuzimanja od komandi mjesta, NO odbora, a odatle se slalo bataljonima ih su se bataljonske intendanture snabdijevale neposredno od ovih. Ishrana se vršila još i putem konfiskacije i rekvizicije no u glavnom sve je to išlo preko NO odbora ili u sporazumu sa njima. Grešaka u snabdijevanju nije bilo mnogo, odnos ekonomskih organa i vojske prema narodnoj imovini uglavnom je bio pravilan, no bilo je manjih grešaka.

Ishrana se je vršila još i sledovanjem namirnica koje smo dobijali od Saveznika, no manje;

Brigadni intendant je vrlo vrijedan i sa puno organizacionog smisla. Bataljonski intendanti u početku slabo su se snalazili, gubili komore, no sada njihov rad zadovoljava. Radi uzdizanja ekonomskih organa, poslali smo na intendantski kurs sve intendante bataljona, koji je u toku.

Održavaju se česta savjetovanja intendanta brigade sa intendantima bataljona, takođe ovih sa ekonomima četa. Svim sastancima redovno prisustvuju politički komesari. Odnos ekonomskih organa prema organima narodne vlasti bio je dobar.

Hrana se redovno i na vrijeme izdaje četnim ekonomima. Kad smo u borbi izgoni se. na položaj i dijeli ljudstvu. Ishrana brigade za ovo vrijeme bila je dobra i pravilna. Nije se oskudijevalo sa onim što sačinjava redovna sredstva za ishranu vojske, no sada je već postala problem, pošto je teren na kom se nalazi brigada, kao i okolina, prilično iscrpljen.

Ljudstvo je slabo odjeveno i obuveno. Nešto odjeće i obuće dobijali smo od Saveznika, po malo i nedovoljno' s obzirom na potrebe, ali u izgledu je da će se i to pitanje (popraviti) pravilno riješiti obzirom na Savezničku pomoć.

Higijena:

Higijeni se poklanja puno pažnje, te zdravstveno stanje brigade zadovoljava. Zaraznih i drugih bolesti nije bilo mnogo. Formirana je brigadna bolnica u kojoj je od formiranja na ovamo bilo redovno 20—40 lakše ranjenih ili oboljelih dok smo teže ranjenike slah ža Divizijsku bolnicu.

Sanitetski kadar nije stručno uzdignut, no zalaže se i radan je.

Održali smo jedan sanitetski 10-dnevni kurs pri brigadnoj bolnici. Sad smo organizovali i drugi koji je u toku, tako da će kroz kurs proći svi bataljonski, četni i vodni saniteti.

Ranjenicima se ukazuje blagovremeno prva pomoć, a njega u bolnici zadovoljava. Lijekova nemamo, dok prevojnog i dr. sanitetskog materijala dobijamo od Saveznika i u tom se ne oskudijeva.

Lična i opšta higijena je zastupljena. Vrš se pranje i parenje veša — (svaki bataljon ima i nosi bure za pranje veša, a pri brigadnoj bolnici postoji higijeničarska ekipa). Svi su borci vakcinisani protiv pjegavog i trbušnog tifusa, tako da oboljelih od ovih bolesti sada nemamo.

Brigadni referent održava češće savjetovanja sa bataljonskim referentima i kontrohše ih obilascima.

Ob. služba

Kadar za ovu službu je mlad i neiskusn. Šefovi ob. centara u bataljonima prošli su kroz 10-dnevni kurs i po prvi put su na ovim dužnostima. Takođe i šef ob. službe u brigadi, no ipak spoljašnja ob. služba prilično funkcioniše, pribavljaju se na vrijeme podaci o neprijatelju, njegovim namjerama i si. što omogućava operativnom štabu donošenje odluka i pravilno orijentisanje. Iznenadjenja nijesmo imali, ah ipak ovaj nam je kadar najslabiji.

Unutrašnja služba ne funkcioniše dobro, tako da se i pored ob. organa, Partije i Skoj-a, promaknu izvjesne pojave, a da se blagovremeno ne osujete.

O brigadi kao cjelini: ubojnost je na priličnoj visini. Moral i borbenost takođe. Borci su svjesni značaja i ciljeva borbe, te se nesebično zalažu za izvršenje postavljenih zadataka. Na sve nedostatke koji se zapažaju blagovremeno se ukazuje i isti se otklanjaju. Štabovi i komande svakim da-

nom se zalažu sve više. Rezultati tog zalaganja postaju sve vidniji, te se može očekivati da brigada izraste u dobru vojničku jedinicu.

No brigada je malobrojna, jer je u minulim borbama imala dosta gubitaka, te se pitanje popune postavlja kao aktuelno i hitno, što se i predočilo nadležnim višim štabovima.

Obzirom da unutar part. organizacije nema nekih nezdravih pojava, koje bi kočile pravilan rad i razvoj, kao i na to da je rukovodeći part. kadar u štabovima brigade, bataljona i komandi četa zdrav i sa prilično iskustva i volje za radom, postoje uslovi da se part. organizacija razvije u dobrog rukovodioca.

U brigadi ima puno uslova za uzdizanje vojničkih i političkih kadrova.

Štabovi bataljona i komande četa su uglavnom kompletirani.

Štab brigade je sada kompletiran. Mišljenja sam da će odgovoriti, iako bi bilo potrebno više samoinicijative i prodornosti, odbacujući ležernost koja se po malo zapaža kod pojedinih članova. Inače, kod svih postoji dovoljno hrabrosti i odanosti, više ih manje interesovanja za politički i vojnički rad i hčnu izgradnju.

Ovo je u glavnim crtama slika rada i stanja part. organizacije i našeg rada u ovoj brigadi.

S drugarskim pozdravom.

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Pomoćnik politkoma,

Božidar Brajović

BR. 70

**PETNAESTODNEVNI IZVEŠTAJ KOMANDE BUZETSKOG
PODRUČJA OD 25. JUNA 1944. OPERATIVNOM ŠTABU ZA
ISTRU O POLITIČKOM STANJU U JEDINICAMA I NA TE-
RENU***

Komanda
Buzetskog područja.
Dne, 25. VI. 44.
Br. 42/44

Predmet: Petnaestdnevni politički
izvještaj.

OPERATIVNOM ŠTABU ZA ISTRU XI. KORPUSA NOVJ

Politička situacija u našim jedinicama: Politička svijest boraca nije na onoj visini na kojoj bi trebala da bude, ali to nije njihova krivnja, već zato što se nije pružala dovoljna pomoć u radu kako bi oni bili upoznati sa ciljevima NOB i političkom situacijom kako unutarnjom tako vanjskom. Moral boraca je na prihćnoj visini, to se može zaključiti usljed neprijateljske propagande koju ubacuje po našem terenu sa letcima u kojima kaže da je XIII. Divizija uništena, da je zarobljeno 10.000 a pobijeno 6.000 partizana u majskoj ofenzivi. Ovoj neprijateljskoj propagandi borci ne nasjedaju već ostaju vjerni NOB. Borbenost i borbena disciplina kod boraca i kod komandnog kadra ne možemo reći da je zavidna ali je na prihćnoj visini, kao dokaz može se navesti prošla neprijateljska ofenziva, koja je djelomično obuhvatila naš teren, za vreme koje su se borci kao i komandni kadar pokazali na prihćnoj visini, osim nekolicine o kojima je već podnešen izvještaj i smenjeni sa položaja. Spremnost na žrtve kod boraca kao i komandnog kadra je razhčitija, imade slučajeva i drugova koji su spremni dati sve od sebe, i sam život, za opću narodnu stvar, dok ima pojedinaca koji bi izbjegavali podnijeti te žrtve. Linija NOB im nije u tančine poznata, jer se politički nije do sad s njima dovoljno radilo, i prema tome politička linija NOB im nije poznata i zato ne možemo ocijeniti njihov stav naprama NOB. U svim jedinicama ne vlada drugarstvo onako kako bi trebalo da vlada,

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 21—10, k. 1321A.

šta se može zaključiti iz pojava pojedinih manjih krađa kao n. pr. čarapa, košulja i t. d. Pojava dezerterstva nema. Izbjegavanja dužnosti nema, nego malo paničarstva kod pojedinaca. Gledanje boraca na formiranje većih jedinica u Istri je dobro, šta se može vidjeti koliki vlada interes i koliko se prepričava među drugovima dotične jedinice šta se vidi i u tome što borci traže prekomandovanje u operativne jedinice. Odnos komandnog kadra prema borcima i obrnuto, kao drugarstvo je dobro ah sa vojničkog gledišta nije, n.pr. borci svoje starješine smatraju svojim običnim ili ravnopravnim drugovima a ne pretpostavljenima i starješinama. Što je opet razlog vojno-politički rad nedovoljan. Život jedinica uopće, mitinzi obzirom na velike promjene koje su nastale formiranjem komandi mjesta na svim stanicama ovog Područja, ovoga puta ne možemo da podnašamo izvještaj kao i uspjeh mitinga, izražavanje partizana na tim mitinzima. Što se tiče familijarnosti u našim jedinicama, izgleda da ima, koje ćemo nastojati da otklonimo. Kulturno-prosvjetni rad je do sad slabo organizovan zatražiti hoćemo jednog kulturnog-prosvjetnog radnika od prosvjetnog referenta O. [pćinskog] NOO Buzet, koji će drug dobiti u dužnost da kulturno radi sa našim jedinicama. Vojnička izobrazba boraca i komandnog kadra bila je slabo organizovana i neplanska. Nedostaci kod vojne izobrazbe jesu slijedeći: što većina drugova naših jedinica služila su talijansku vojsku koje ustrojstvo je drugčije od NOV, i zato što nije imao s njima tko da radi. Sad imademo vojno-političkog instruktora čija je dužnost da radi vojno-politički sa našim jedinicama.

Napraviti hoćemo jedan plan po kojem ćemo vršiti vojničku obuku drugova. Politička izobrazba naših jedinica nije na visini na kojoj bi mogla i trebala biti iako je plan političko-prosvjetnog rada upućen za 15 dana, sa priloženim materijalom, kojeg se ima, proučavati svakog dana. Rezultat o političkom radu do sada zapaža se djelomičan zato što se nije dosad prorađivalo s mlađima rukovodiocima kao i borcima. Organizacione promjene: promjene u vojničkoj organizaciji jesu slijedeće: dodijeljen je za v. d. komandanta ove komande drug Privrat Ivan, za zamj. komandanta drug Flego Hrvoj, za vojno-političkog instruktora drug Buneta Mate. Organizacija Intendanture do sada bila je slaba, tako rekuć ova komanda nije pravilno rukovodila sa istom kako bi to trebalo, i kako će to. od sada, iza reorganizacije koja je izvršena. Intendant je Kukanić Josip, do sada ima jednog ekonomu Rupenu Vlatka.

Radionica do sad nismo imali ali smo iste predvidjeli i to dvije postolarske i krojačke. Postavljen je šef. radionica.

Organizacija obaveštajne službe, do sada je nema već prema uputama potpala politikomesaru koji će je za najkraće vrijeme organizirati. Informativnu službu do sad nismo organizirali, već pred dva dana smo postavili informativnog oficira.

Ocjena komandnog kadra: kako je već unapred spomenuto, većina drugova od komandnog kadra jesu novi na dužnostima, tako da je samo politkomesar ove komande sa jednim članom Operativnog štaba postavio sve komande, te zato ovaj puta nemoguće nam je podnesti konkretnijeg izvještaja. Već u toliko da drugovi imaju volju za rad, a koliko će oni pokrenuti i izvršavati pred njih postavljene zadatke, sastoji se o tome koliko im mi budemo pružih pomoć.

Politička situacija na terenu kotareva: Kras, Buzet i Motovun. Narod ovih kotareva odan je našoj borbi, daje sve od sebe za tu borbu, on tu borbu smatra svojom borbom. U narodu vlada strah pred zločinima koje vrši neprijatelj na terenu našeg Područja, ali ne znači da je pao moral u narodu i da je izgubio vjeru u pobjedu. Narod čvrsto vjeruje u pobjedu, i to u skorju pobjedu. Pripravan je na žrtve. Narod je prilično upoznat sa žrtvama koje su podijeli narodi Jugoslavije u ove tri godine borbe, i divi se tim narodima. Narod je sa oduševljenjem primio odluke donesene na drugom zasjedanju AVNOJ-a; a naročito historijsku odluku o pripojenju Istre Hrvatskoj odnosno Jugoslaviji.² Narod u tim odlukama vidi svoj snošljiviji život u novoj demokratskoj federativnoj Jugoslaviji. Nacionalni komitet smatra svojom narodnom vladom, šta se 'može vidjeti iz gledanja naroda na NOO.

Odnos prema talijanskim manjinama u Istri. Narod mrzi te manjine, narod tu svoju mržnju tumači time: da su svi Talijani u Istri bih fašisti ili u najmanju ruku fašistički raspoloženi krvni neprijatelji Hrvata. Dočim Talijane koji su se nalazili za vrijeme kapitulacije u Istri i ovdje ostali i dalje ne mrzi.

Prije otvaranja druge fronte narod je gledao sa potpunim nepovjerenjem na Englesku i Ameriku, poshje otvorenja druge fronte držanje naroda naprama Engleske i Amerike popravlja se. Na SSSR narod gleda sa potpunim povjerenjem i u Crvenoj Armiji gleda tako rekuć spasioca čitavog čovječanstva i predvodnika borbe protiv fašizma. Narod prima našu vojsku rado i sretan je kada dojde naša vojska u sela pa makar i u susjedna sela. Ima slučajeva, gdje narod kaže neka dojde vojska, mi ćemo ju hraniti jer je naša voj-

² Vidi dok. br. 14, objašnjenje 4.

ska, pa makar mi nemamo dovoljno hrane, makar mi manje jeli, ah vojsku hoćemo hraniti.

Hrana i stoka se ne unaša uopće u neprijateljska mjesta. Narod ne učestvuje u radu za neprijatelja. Ima pojedinaca iz ovih kotareva koji se nalaze još od prije po pojedinim gradovima Istre, ovi isti nalaze se još i danas a po nekoji od njih rade za neprijatelja. Krijumčarenje koje se je pojavljivalo tri do četiri mjeseca, sada se uopće ne pojavljuje, suzbijeno je od samih naših organizacija NOO.

Greške zapažane na terenu od naše vojske jesu slijedeće: Štab III. Bataljona Odreda Učka naredio je u selu Juradi, Kotar Motovun, seoskom NOO da moraju dati 3. ht. vina za vojsku, njihovu jedinicu. Dana 12. VI. 44 bio je obaviješten štab III. Bataljona koji se je nalazio na Bregima, Kotar Buzet, da je neprijatelj izašao iz-garnizona Buzet u pravcu Prodani. Bataljon je stvarno postavio zasjedu ah prekasno, ma isti štab kao i cijela vojska plesala do 3 sata u noći, svakako da ta vojska onako zamorena nije mogla da izvrši ono što se pred nju postavilo. Uzeli su položaj preko 1000 metara daljine i prepucali na neprijatelja.

Navodno da nisu imali dovoljno municije i počeli se povlačiti a neprijatelj ih je sledio, i paho sela za njima.

Saradnja sa organizacijama na terenu: izgleda dosta slaba, da sve naše organizacije nisu uopće povezane ili jako slabo su vezane sa vojskom i obratno. Šta se tiče saradnje nastojat ćemo da se sve naše jedinice usko povežu sa svim političkim organizacijama na terenu.

Teror, palež, pljačka i ubistva.

12. VI. 44. fašisti iz Buzeta zajedno sa Nijemcima zapalili su 4. kuće u selu Prodani, Kotar Buzet. Istog dana, slijedeći naš Bataljon koji se povlačio, palili su sela kuda su prolazili. Zapalili su cijelo selo Kozari, cijelo selo Peničiće i dvije kuće u Sv. Donatu.

18. VI. 44. zapalili su selo Civitež, ostala je samo jedna kuća.

19. VI. 44. zapalili su tri kuće sa gospodarskim zgradama i jednom štalom na Cunju kotara Buzet, prema, prknjenim a nepotvrđenim podacima navodno da je tu izgorjelo 20—30 q. hrane za našu vojsku.

6. VI. 44. zapalili su dva mlina u Općini Štrped, ovi su mlinovi ubirali ušur od samljetih žitarica, a ubirali su za NOF.

U budućem izvještaju podnijeti vam hoćemo točan izvještaj o zločinima koje je neprijatelj počinio na terenu našeg područja.

Prisilne mobilizacije u ova tri kotara nema, odnosno neprijatelj ne vrši mobilizaciju.

Mržnja naroda naprama neprijatelja je strašna.

Moral neprijateljske vojske nije nam poznat, jer nismo do sada imali informativnog oficira niti Ob. s.

Rad reakcije na ova tri kotara tako rekuć se niti ne primjećuje, osim letak kojeg je ubacio jedanaestog VI. 44. Sadržaj letaka je: pozivlje partizane dok dođe sila, da će se onda zajednički boriti protiv gospode i fašizma, letak je potpisan sa RAF.³ Ova tri kotara jesu tako rekuć potpuno mobilizirana. Točne podatke o mobilizaciji podnijeti vam hoćemo čim se vrati sa vojno-političkog kursa zamj. komandanta koji je ujedno i mobilizacijski oficir.

Kotar Umag i Buje: politička situacija u ova dva kotara nije ravna ostalim kotarevima našeg područja; U prvom redu tamo je potalijančeni živalj koji vjerovatno nasjeda neprijateljskoj propagandi, koju neprijatelj vrši u tim kotarevima. Politički rad na tom terenu je otežan. Unatoč poteškoćama na koje nailazimo na tom terenu, primjećuje se da se svakim danom politička situacija poboljšava u našu korist. Kao najbolji dokaz tome je mobilizacija koja je sprovedena u zadnje vreme, a naročito na kotaru Buje.

Posljednjih dana neprijatelj pokušava sa prisilnom mobilizacijom i odašiljanjem poziva. Muškarci se u većini slučajeva ne odazivlju na poziv, već naprotiv idu u NOV. Detaljan pregled ovih kotareva ne možemo vam podnijeti jer smo udaljeni od tog terena i to je razlog što smo donijeli zaključak da prenesemo sjedište našeg Područja, na sredinu našeg terena.

Izvještaj saobraćajnog referenta i mobilizacionog oficira kao i vojno-sudskog istražitelja isto tako i referenta saniteta ne možemo vam podnijeti jer nemamo drugova koji bi po tom sektoru odgovarali i vršili dužnost?

Ukohko nije ovaj izvještaj potpun molimo da nas o tome izvijestite i ukažete na nedostatke.

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

v. d. Komandanta:

Ivo...⁴

v. d. Politkomesara:

...Gržetić⁵

³ U to vreme u Istri je bila pojačana propaganda Jugoslovenskih pročetničkih elemenata čije bi delo mogao biti ovaj letak. Redakcija nije ustanovila značenje ove skraćenice. Verovatno su se pisci letka poslužili skraćenicom britanskog kraljevskog vazduhoplovstva — RAF (Royal Air Force).

⁴ Prezime nečitko

⁵ Ime nečitko

BR. 71

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA KOMANDE RIJEČ
KOG PODRUČJA OD 25. JUNA 1944. POLITIČKOM KOME-
SARU OPERATIVNOG ŠTABA ZA ISTRU O MORALNO-PO
LITIČKOM STANJU¹

KOMANDA
Riječkog Područja
broj 10/44
dne 25. lipnja 1944.

Polkom²

POLITIČKI IZVJEŠTAJ³

od 25. lipnja 1944.

Morah kod boraca na visini je. Sa zanimanjem prate događaje na našoj fronti i vanjskoj fronti, političke događaje kod nas i u vanjskom svijetu. Vjeruju i sigurni su u našu pobjedu i pobjedu saveznika. Momentalna pometnja koju je zavela posljednja neprijateljska ofanziva iščezla je, i moral je na istoj visini kao i prije ofenzive. Svi oni borci koji su bili napustili naše vojno-pozadinske ustanove prilikom posljednje ofenzive mahom su se vratili na svoja mjesta. Podizanju morala kod partizana mnogo su doprinijele sjajne akcije naše vojske po Istri i ostalim dijelovima Jugoslavije. Naročito lijepo je primljena vijest o savezničkom iskrcavanju vojske na evropski kontinent. Sa iskrcavanjem savezničkih trupa na zapadnoj obali Francuske razbijeno je nepovjerenje kod boraca prema saveznicima Englezima i Amerikancima. S iskrcavanjem pobijene su sve neprijateljske i reakcijske tvrdnje i propagande da postoje nesuglasice između saveznika, i tvrdnja da iskrcavanje je nemoguće. Odnos između komandnog kadra i partizana još uvijek nije onakav kakav bi trebao biti. Mjestimično opaža se familijarnost, mjestimično nediscipliniranost. Kako još nismo bili u mogućnosti da obidemo sve komande mjesta i stanice, nastojati ćemo to čim prije i sve uočene griješke na sastancima komandnog kadra

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 20—10, k. 1321 A.

² Tako stoji u originalu. Redakcija nije utvrdila ko je to dopisao.

³ Izveštaj je upućen Operativnom štabu za Istru.

iznijeti i poduzeti potrebne mjere da se iste uklone. Neprijatelj često razbacuje letke ali borci im ne pridaju važnost i ne nasjedaju.

Akcije partizanskih straža bile su malobrojne s razloga što je za sada brojno stanje partizanskih straža malo a dnevnih tekućih poslova ima mnogo. Veze se održavaju redovito, jedino je bila prekinuta veza kroz dva dana u pravcu Gorskog kotara. Budući je ovo područje tek osnovano, po kulturno-prosvjetnom radu radi se za drugu polovinu lipnja program koji je bio predviđen od Operativnog štaba za vrijeme od 1. do 15. 6. Zidne novine organizirane su po svim stanicama. Borci živo sudjeluju sa svojom saradnjom. Pristupilo se već i odklanjanju nepismenosti, odnosno poboljšavanju pismenosti. Štampu primamo redovito i u dovoljnoj količini. Kulturno-prosvjetni rad nije zadovoljio ni izdaleka; i to s razloga što nema dovoljan broj spremnih političkih delegata. Radi postignuća što boljih rezultata u tom pravcu, naročitu brigu posvetiti će se odgajanju kadrova. Mnogo će nam doprinijeti tome Vojna Škola Operativnog štaba za Istru koja je počela da radi a u koju ćemo nastojati upućivati čim više sposobnih drugova.

Situacija na terenu. Moral naroda porastao je. Mnogo su tome doprinijele akcije naše N.O.V. i savezničko iskrčavanje na zapadnoj obali Francuske. No moral nije još na onoj visini kako je bio prije neprijateljske ofenzive. Kod naroda još uvijek se osjeća strah pred divljim i barbarskim postupkom hitlerovih razbojnika. Naročito se narod plaši da se ne bi ponovio slučaj sela Lipe, koju vrlo često spominje. Radi toga još uvijek se čuju prigovori od strane seljana da se akcije ne bi trebale praviti u blizini sela. Ne bi se moglo reći da je pučanstvo neprijateljski raspoloženo prema N.O.V. već jedino prestrašeno, a u izvjesnim mjestima i oportunistički raspoloženo pokazujuć bojažljivost da će im kuće biti popaljene i imovina uništena. Dokaz je zato da oni radosno primaju vijesti o uspjehm akcijama našim N.O.V. i onda odobravaju te akcije. Narod je spreman i on pomaže naš pokret.

Kretanje neprijatelja po terenu kastavštine⁴ je svakodnevno. U grupi od dvadeset do četrdeset ljudi krstare i zalaze u najudaljenija mjesta od svojih garnizona, pljačkaju narodu hranu i stoku. Radi ovih krstarenja oteščan je rad, s narodom za naš pokret jer se ljudi kod nailaska neprijatelja razbježe. Na ovom terenu nalazi se sada druga brigada

⁴ Predeo oko mesta Kastva. Ne postoji kao geografski pojam.

tog Štaba i do sada došlo je u tri maha do sukoba sa ovim krstarećim neprijateljskim grupama, rezultati su nepoznati. Teren Klana, Lipa, Škalnica i Studena nepoznat je jer od prošle ofenzive do danas nije se uspjela uhvatiti veza. Sa neprijateljskim garnizonom koji je uspostavljen u Klani, neprijatelju je omogućena kontrola tog sektora. Taj neprijateljski garnizon mnogo smeta i dok on bude tamo, biti će skoro nemoguć bilo kakav rad s naše strane na tom sektoru. Jedino se zna da je narod mnogo prestrašen, da neprijatelj vrši svakodnevnu pljačku po selima i da je priličan broj muškaraca iz same Klane odveden na rad u Njemačku. U kotarevima Opatija, Lovran situacija se je nešto popravila u našu korist. Neprijatelj često krstari i po tom terenu. Moral kod naroda dosta je slab. Naročito mnogo smetaju domaći špijuni koji su postali vrlo aktivni od posljednje neprijateljske ofenzive. O tome svjedoči događaj prilikom dolaska jednoga našega bataljona u selo Škrapnu, gdje je već drugi dan bila uhapšena familija one kuće gdje se je štab bio smjestio. Slijedi događaj u selu Kućelima gdje su u kući bili opkoljeni od strane četnika drugovi članovi Kotarskog N.O.O. Opatija. Zatim događaj kod sela Zagrada gdje na položaju čekao naš jedan bataljon neprijateljsku kolonu koja je trebala da prebaci hranu taj dan za njihov garnizon na Učki, no taj dan nisu prošli, iako su trebali, već drugi dan kada vojske tamo naše nije bilo. Skrenuta je pažnja našim vojno-pozadinskim ustanovama tog sektora da naročitu pažnju posvete baš ovim događajima i da nađu načina da se ovaj vrlo štetan rad onemogući.

Suradnja sa civilnim vlastima na terenu dobra je i vrlo uska i povezana. Po svim zajedničkim pitanjima sporazumno se pristupa rješavanju istih.

Podatke o organizaciji K.P., skojevih grupa i aktiva ne možemo dati jer nisu bili prikupljeni zbog pr.ekratkog vremena rada ovoga područja.

Primjećuje se da moral kod neprijateljske vojske opada. Slučajevi prebjegavanja vojnika koji nisu njemačke narodnosti iz njihovih redova k nama postali su dosta česti. Obavješćavanja o podacima i stanju u neprijateljskim garnizonima i kretanju neprijateljske vojske nismo do sada uspostavili, no na tome se radi.

Reakcija nastoji ubacivanjem letaka, i usmenih propagandnih parola uvesti pometnju među našim redovima, Uglavnom narod ne nasjeda tim lažima. Naročito bilo je mnogo govora u pogledu našeg novog jedinstvenog vojnog pozdra-

va,[®] mijenjanju partizanki, posjeti Dr šubašića na naš oslobođeni teritorij. Reakcija ubacivala je među narod kako se je naš pokret rasplinio s tim, da će narod biti prevaren da je sva borba dosadašnja uzaludna jer će na vlast doći ljudi koji se nalaze u emigraciji i koji su kroz 20 godina pritiskali narode Jugoslavije. Narod nije nasjeo tim glasinama jer su se te nove promjene objasnile u vezi razvitka našeg NOV i N.O.B.

Seoske noćne i danje straže uspostavljane su samo po kastavskom terenu. Po ostalim terenima do sada straža nije organizirana.

Mobilizicijskog oficira nema te njegov izvještaj otpada. Mobilizirano je kako sijedi: Komanda mjesta Kastav 14 drugova; Vojno-pozadinska stanica broj 7 čest drugova; Vojno pozadinska stanica broj 11 dva druga; iz Rijeke stigla su dva novomobilisana.

Izvještaj referenta saniteta otpada jer istoga još nemamo. Izvještaj saobraćajnog referenta otpada jer istoga još nemamo. Izvještaj intendanta otpada zbog premještaja našega dosadašnjega intendanta, a novi još nije stigao. Izvještaj o radu vojnog suda otpada jer nije bilo ni jednoga slučaja suđenja.

Izvještaj o radu postolarske radionice: uposlena su tri majstora. Od 16. do 20. 6. izrađeno je: 11 pari novih opanaka; 5 pari polupotpata; 3 para gumi-peta; 5 pari kusi,^G 11 komada razne krparije.

Moli se Operativni štab da se na prvi ovaj naš izvještaj kritički osvrne ukazujuć njegove nedostatke, kako bi se u buduće ti nedostaci otklonili.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

V. D. Politkomesara:
Danijel Brnčić

V. D. Komandanta: -

⁵ Naredbom Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 25. aprila 1944. ukinut je dotadašnji vojnički pozdrav sa stisnutom pesnicom i uveden novi — sa ispruženim prstima tako da srednji prst dodiruje desnu stranu-čela do ivice vojničke kape. Ova naredba je važila samo za regularne jedinice NOVJ, a ne i za partizanske odrede, koji su zadržali dotadašnji način pozdravljanja (tom II. knj. 1, str. 402).

⁶ pet pari okrpjenih cipela

BR. 72

**MESECNI IZVEŠTAJ KOMANDE ŽUMBERAČKOG PODRUČ-
JA OD 25. JUNA 1944. VOJNOJ OBLASTI 4. KORPUSA NOVJ
O POLITIČKOM, VOJNOM I ORGANIZACIONOM STANJU'**

KOMANDA
ŽUMBERAČKOG PODRUČJA
Dne 25. VI, 1944.
A. br. 280/44.

VOJNOJ OBLASTI IV. KORPUSA N.O.V.J.

Predmet: mjesečni izvještaj
od 25. V. do 25. VI. 1944.

Opća vojna, politička i ekonomska situacija.

Vojnička aktivnost neprijatelja: je svakog dana sve ozbiljnija i neprijatelj je svakog dana sve drskiji, te vrši ispade na cijelom frontu Krašić, Sveta Jana, Plešivica, Okić i Slani Dol, nekad sa većim snagama, a nekad-sa jačim, patrolama. Kontrolirše u potpunosti, 2 kotara i 2 općine od kotara Žumberka, te nam onemogućava rad na tim sektorima. Ispade vrši ne samo danju, već i noću. Napada naše jedinice koje se nalaze na tim sektorima. Obavještajnu službu ima vrlo dobru i znade za sve naše jedinice, gdje se nalaze i kuda kreću. Pošto je do sada bilo na ovom području manje snage naših jedinica, uslijed toga je i on postao sve aktivniji, te inicijativu imao u svojim rukama. -

Politička situacija: nije najpovoljnija, naročito u kotaru Jaska, a i Samobor. Narod se dosta pokolebao, u koliko nije, dosta je u strahu jer mu prijeti opasnost od neprijatelja koji vrši stalne ispade na tim mjestima. Od zadnjeg izvještaja² situacija na ovom području se nije promijenila. Narod će se popraviti samo ukoliko budu vojnički uspjesi na ovom

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 23—3, 1c 1780.

² Reč je o mesečnom izveštaju Komande Žumberačkog područja od 25. maja 1944. Štabu 4. korpusa NOVJ u kome se iznosi vojno-politička situacija na terenu područja, - zatim daje pregled političkog rada komandi mesta i bolnice, koje su, prema direktivi Korpusne vojne oblasti, izgrađene u šumi, - gdje je preseljeno hirurško i interno odeljenje. Opširnije o tome vidi AVII, reg. br.-19—3, k. 1780.

sektoru, jer do sada nije doživio većih uspjeha i to vojničkih, na ovom području.

Na ovom području pokazali su se znakovi „zelenog kadra“ i to u manjem broju, ali to nije organizirano, već je samo skrivanje pred mobilizacijom. Oni koji su dobili pozive i nisu htjeli da idu u vojsku, već se skrivaju po šumama i napucavaju na naše kurire i to na pojedince. Oni koji su pobjegli neprijatelju, bilo povodom ispada neprijatelja ili pred mobilizacijom, a čak i oni koji su bili već više vremena u neprijateljskoj vojsci, isti se svakog dana vraćaju natrag. Oni koji su bili otišli masovno, povodom letka kojeg je bacio neprijatelj, isti su se većim dijelom vratili natrag. Poslije bačenog neprijateljskog letka je počelo bombardiranje "savezničkih aviona, te su se isti preplašili i odmah drugi, treći dan vraćali su se svojim kućama.

Ekonomsko stanje: na ovom području nije onakovo kako smo zamišljali i predviđali da bi moglo biti. Na kotaru Žumberak narod je dao većinom sve što je imao, što se tiče žita i ostalih artikala.- Jedino blago još imade. Dok na kotaru Samobor i Jaska rekvizicije su podbacile 50%, jedno što je narod poskrivao hranu, a drugo neprijatelj je po nekim mjestima i popljačkao. Jedino u onim selima koja se nalaze u blizini neprijateljskih garnizona, tu nešto imade, ali je nemoguće izvršiti rekviziciju, pošto treba jako osiguranje za te rekvizicije, kao što to sada nije moguće. Sada su izgledi da će se moći više uraditi kada su došle jače snage naše vojske. Pomoć za 13. Diviziju je davana, nešto malo u žitu i izvjesna količina blaga, tj. 7.500 kg. žita i 119 kom. blaga. Jedinice su bile do sada osigurane te je bilo sakupljeno rezerve žita oko 1 vagon, koje se sada dava jedinicama koje su stigle na ovo područje. Unapred ishrana jedinica neće biti najpovoljnija, jedino mesnata hrana će biti zadovoljavajuća, pošto na ovom području imade blaga dovoljno za jedinice koje se nalaze na ovom području.

Organizaciono stanje Komande područja, komandi mjesta i vojnih komandi

Komanda Područja (organizaciono stanje):

U ovoj Komandi postoje svi odsjeci koji su predviđeni po novoj Naredbi,³ kao što nije bilo u zadnjem izvještaju

³ Reč je o naredbi Štaba 4. korpusa NOVJ od 15. maja 1944. o postavljenjima u operativnim, jedinicama i komandama područja na osnovu naredbe Glavne štaba NOV i PO Hrvatske (vidi AVII, rea. br. 13—5. k. 427).

i nisu postojale industrijska i građevinska sekcija, sada su i te dvije sekcije organizovane. Jedino ne postoji odsjek za zaštitu naroda, sa kojim nismo dovoljno upoznati sa njihovim radom, te očekujemo direktive od Vojne Korpusne Oblasti. Osim svih odsjeka koji su predviđeni postoje i radionice, sve koje su potrebne za vojsku.

Komande mjesta: u komandama mjesta ne postoji potpuna organizacija odsjeka, pošto "ni jedna komanda mjesta, odnosno komandant mjesta nema pomoćnika, pošto su dvojica poslani u operativne jedinice a jedan je poslan za vršioća dužnosti Komande mjesta Samobor. Bivši komandant mjesta Samobor, pošto je bolestan i nije mogao da izdrži na terenu, postavljen je za šefa vojno-partizanskih radionica. Pošto nemamo koga postaviti na njihovo mjesto, to su sada ostale komande mjesta bez pomoćnika. Teren komandi mjesta jeste podijeljen ponovno na komande mjesta, kao što smo to već podnesli u posebnom izvještaju. Pošto Komanda mjesta Samobor i Komanda mjesta Krašić nisu bile na svom sektoru, nego su bile na sektoru Komande mjesta Sošice, pošto je njihov teren kontrolirao neprijatelj.

Rad Komande područja po referadama i rad područja kao cjeline:

Ekonomski odsjek: za sada zadovoljava i zadovoljavao bi u potpunosti u koliko bi narodno-oslobodilački odbori bili aktivniji i dolazili u susret. Pošto narodno-oslobodilački odbori su slabo aktivni, te mu je zato otežan rad, te sada ekonomski odsjek u sporazumu N.O.O.-a vrši rekvizicije, ali većinom narodno-oslobodilački odbori ne zadovoljavaju u svom radu u rekvizicijama, tako da ekonomski odsjek ne može udovoljiti svojoj dužnosti. Sada je organizirana rekviziciona, centralna komisija. Tu komisiju sačinjava jedan član iz Okružnog N.O.O.-a, član Komande područja i iz svakog kotarskog N.O.O.-a jedan član. Ista komisija ide po terenu gdje su predviđene rekvizicije i upravlja se radom ostalih komisija. U zadnjoj rekviziciji koja je bila u Desincu, kotar Jaska, bile su raspršene i opkoljene gdje je stradalo nekoliko boraca i neprijatelj im je oteo veći dio hrane i blaga. Joju su rekvirirali. Podataka nemamo još tačnih.

Mobilizacija: od zadnjeg izvještaja mobilizirano nije ništa. Jedno što nisu raščišćene stvari sa onima koji se nisu do sada odazvali. Prema tome drugovi iz O.K. nisu bili u sporazumu da se šalju ponovo pozivi. Kako se do sada nije raščistilo¹ sa onima koji se nisu odazvali te se je počelo ponovno slati pozive, kako je to navedeno, u izvještaju referen-

ta za mobilizaciju. Na dobrovoljnoj bazi se ne može ništa da mobilizira, već sve sa pozivima i patrolama.

Sanitet: nije u potpunosti organiziran, kako to zahtjevaju najnovije naredbe Glavnog saniteta, pošto nisu bile mogućnosti da se organizira kako treba. Bolnica koja je građena u šumi, dovršena je i ranjenici su preseljeni u šumu u novu bolnicu. Stanje bolnice ne zadovoljava u potpunosti, pošto nedostaje raznih artikala koji su potrebni za ovu bolnicu a mi ih ne možemo dobiti na ovom području. To je šećer, i takove slične stvari. Isto tako bolnica je slabo obskrbljena sa odjećom, naročito u vešu. Nemaju se ranjenici u što presvlačiti, tako da ne može da vlada red i čistoća. Isto tako nema čebadi, tj. pokrivača za ranjenike. U ovoj bolnici imade jedno 7 ranjenika kojima nema pomoći u ovoj bolnici, dovoljne^ kako bi to njima trebalo, te bi bilo neophodno potrebno da se prebace u bolnicu gdje bi im se mogla pružiti dovoljna pomoć, tj. razne operacije koje se ne mogu ovdje vršiti. Broj ranjenika se je do sada bio smanjio, ali sada svi koji su tamo većinom su nepokretni i teški ranjenici, kako je to već navedeno u izvještaju upravnika bolnice. Zatražili smo G. Š. Slovenije nekoliko puta da bi prebacili u njihovu centralnu bolnicu naše teže ranjenike. Oni su nam obećali da će nam javiti, ali do sada ništa nema. U koliko ne bi oni primili, molimo da bi se prebacili isti negdje u bolnicu na Kordunu, pošto im prijete opasnost njihovim životima.

Referent za saobraćaj: pošto je preuzeo dužnost referent građevinske sekcije svu građevinu preko sebe, pa za sada u ovoj Komandi nije potreban referent saobraćaja, nego vrši dužnost i referenta saobraćaja i šefa nabaAmog centra. U svom radu do sada je zadovoljavao.

Rad komandi mjesta, vojnih komandi, zasebno, općenito o radu svih komandi:

Komanda **mjesta Sošice:** ne zadovoljava u potpunosti u svom radu, ali stanje se popravlja od kada se daje više pomoći i odkada smo izvršili promjene, tj. poslali neke zamjenike komandanta'mjesta u operativne jedinice. Ista Komanda mjesta nije osamostaljena, niti je samoinicijativna, već se za sve većinom obraća na Komandu područja. Stanje se te Komande popravlja. •

Komanda **mjesta Krašić:** Isto tako ne zadovoljava, ne izvršava one zaključke koje smo zaključili na konferenciji komandi mjesta i Komande područja. Jedno je opravdano, što je izbačeno sa svog-teritorija i ne djeluje na svom teri-

toriju, pošto ga neprijatelj kontrolira u potpunosti. Stanje se u Komandi popravlja od kad su počele izmjene po svim komandama, te i to na njih djeluje.

Komanda mjesta Samobor: Komanda mjesta Samobor zadovoljava ali ne u potpunosti. Jedno, što nema pomoćnika komandanta, a drugo ima vrlo mali broj straže na kojoj oskudijeva cijela Komanda područja, te je onemogućen rad, jedno što se nema čime dovoljno osiguravati, sama sebe i nema čime dovoljno kontrolirati svoj sektor koji joj je dodijeljen, tako da ona ne može djelovati na svom terenu. Mišljenja smo da bi sasvim ukinuli tu Komandu mjesta i na njezino mjesto postavili samo jednu jaču partizansku stražu koja bi kontrolirala njezin teren.

Organizaciono stanje i djelatnost straža: Kod komandi mjesta postoje partizanske čete i to vrlo malo brojno stanje. Komanda mjesta Samobor, odnosno njezina četa broji svega 28 boraca koji su u sastavu svoje čete. Ne postoje partizanske straže, već samo šalju patrole koje krstare po terenu. Stanje čete odnekle je zadovoljavajuće, ali ne u potpunosti, kako bi to trebalo, jer je rad sa četom nemoguć i vojnički i politički, pošto su uvijek u rashodu, kontrolisanje terena, rekvizicije itd.

Druga četa Komande mjesta Krašić jeste u sastavu Komande mjesta i nema partizanskih straža, pošto ih nema gdje postaviti, jer se ne nalazi na svom terenu, već se nalazi na terenu Komande mjesta Sošice. Stanje te čete jeste dosta slabo, jer u njoj imade većinom novomobiliziranih, starijih ljudi koji misle samo na svoje kuće, a nikako se neće da zainteresuju za rad koji im je dodijeljen. Drugo, što Komanda mjesta ne posvećuje dovoljno pažnje na izgradnju istih boraca. Stanje se čete malo popravilo, ali izgledi su da će se i dalje popraviti.

Četa Komande mjesta Sošice imade četvu koja je podjeljena na 2 voda. Jedan je vod pri Komandi mjesta, a jedan je vod, kao partizanska straža, u Vivodini. Stanje čete ne zadovoljava kako bi to trebalo, jer sama Komanda nije posvetila dovoljno pažnje, pošto se je četa u zadnje vrijeme brojčano povećala, jer su ušli novomobilizirani, a nije im se posvetila pažnja izgradnji, tako da ista četa malo popustila, kako je to prije bila na boljoj visini. Rad njezin na terenu zadovoljavao bi za sada.

Problemi, namjere i slično: Najveći problem u ovoj Komandi je odjeća, pošto je dosta veliko brojno stanje, a od nikuda ne dobivamo, niti smo dobili apsolutno ništa. Došlo je sada, da će ostati mnogo boraca tako pocjepani da neće

smjeti izaći među narod. Isto tako imade veliki broj bosih,⁴ kako pošte koje najviše hodaju, ima ih većina bosih. Bilo bi neophodno potrebno da se dodijeli ovoj Komandi izvjesna količina odjeće, naročito veša kojega jedan dio boraca apsolutno nema. Isti tako su velike potrebe bolnice za veš, kako kod ranjenika, tako i kod osoblja.

Drugi problem jeste ishrana vojske, tj. jedinica koje su na ovom području.

Namjeravamo rasformirati komande mjesta i postaviti samo na njihovo mjesto jače partizanske straže i to ukoliko se ne bi proširio oslobođeni teritorij. Ukoliko se proširi oslobođeni teritorij komande mjesta bi ostale i dalje. Pošto sada komande mjesta se nalaze mnogo udaljene od svojih sektora, tako da ne mogu djelovati kao komande mjesta, već kao partizanske straže.

Referent za vezu: u svom radu zadovoljava, ah ne može da radi **u** potpunosti kako bi **to** trebalo, pošto nema dovoljno boraca koji bi mu odgovarali i koji bi mogli da vrše dužnosti, na pr. kao pošte, jer se pošte nalaze većinom na poluoslobođenom teritoriju, te su tamo potrebni borci koji poznaju dobro taj teren, kako bi mogli na više kanala prebacivati poštu. Tih boraca nema dovoljno i pošta ne funkcioniše onako kako bi trebalo.

Ova Komanda nalazi se u dosta kritičnom stanju, kako u ljudstvu, tako i u materijalu, pa zato molimo Vojnu korpusnu oblast da bi nam izišla u susret te ukoliko raspolaže sa odijelom, vešom, da bi nam neku količinu poslala.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar:⁴
S. O.

Komandant:
M. Šajatović

⁴ Tada je politički komesar Zumberačkog područja bio Ivan Pipić.

**IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA KORUŠKE GRUPE
ODREDA OD 27. JUNA 1944. POMOĆNIKU POLITIČKOG KO-
MESARA GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE O STA-
NJU U KORUŠKOJ¹**

Na položaju, dana 27. VI 1944.

Drug Viktor Avbelj-Rudi

zam. političkog komesara Glavnog štaba NOV i POS-

Primio sam Tvoje pismo³ i pridržavaću se Tvojih direk-
tiva i uputstava koje će mi dati drug Ahac,⁴ koji još uvek
nije stigao iz Povereništva CK.⁵

Kažeš da Ti suviše površno pominjem naše planove u
pogledu Austrije. Što se tiče veza sa ÖFF⁶ i KPA⁷ ne mogu
do povratka Ahaca ništa da preduzmem. Zato sam morao
privremeno da se ograničim na to da što pre prodrenio sa
svojim jedinicama preko Drave i da uspostavimo redovnu
vezu preko. Sa drugom načelnikom Markom⁸ zauzeli smo se
za to, i ovih dana uspelo nam je prebaciti preko jedinicu od
13 partizana, s komandirrom Bojem⁹ i komesarom Poldom.¹⁰
Bili smo lično kod Drave i svakog pojedinog partizana gur-
nuli u čamčić koji se sumnjivo ljuljao preko 200 metara ši-

¹ Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG
u Ljubljani, f. 16/III-6.

- Viktor Avbelj Rudi se u to vreme nalazio u Štajerskoj, u
Štabu 4. operativne zone Slovenije (vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 21,
napomenu 2).

³ To pismo nije pronađeno.

⁴ Dušan Pirjevec Ahac. U to vreme je bio organizacioni sekretar
Oblasnog komiteta KP za Korušku i član Pokrajinskog odbora OF
za Korušku.

⁵ Odnosi se na Povereništvo CK KP Slovenije za Gorenjsku i
Primorsku (vidi dok. br. 26, napomenu 36). Oblasni komitet KPS za
Korušku je već 1. juna 1944, u svom izveštaju CK KP Slovenije, javio
do su Košta (Stane Bizjak) i Ahac (Dušan Pirjevec), na poziv Pove-
reništva CK KPS, otputovali ka Oblasnom komitetu KPS za Gorenj-
sku, gde bi trebalo da se sastanu s tim povereništvom (AIZDG u Ljub-
ljani, f. 649).

⁶ Oesterreichische Freiheitsfront — Austrijski oslobodilački front

⁷ Komunistička partija Austrije

⁸ Načelnik Koruške grupe odreda bio je Franc Primožič Marko.
Umro 31. juna 1963. u Bagdadu, kao poslanik SFRJ u Iraku. Saha-
njen u Ljubljani.

⁹ Franc Mahnič Boj

¹⁰ Miha Roš Polde, rodom iz Železne Kaple. Da ne bi pao u ruke
neprijatelju, on je decembra 1944, kada je uništena Bojeva četa, izvr-
šio samoubistvo.

roke i 30 metara duboke Drave.¹¹ S ove strane Drave postavili smo karaulu, 3 partizana sa čamcem, koja održava nedeljno vezu između nas i jedinice preko. Ubeđen sam da će veza sada biti regulisana, jer smo zato postavili dobre i poverljive momke. Pored toga, uspostavili smo s jedinicom i nedeljnu legalnu vezu preko drvoseče, koji je rodom iz Železne Kaple i radi na Svinjskoj planini, koja će biti operativni centar prve naše jedinice preko. Takođe nam je uspešno pronaći seljaka kod koga se naša prva jedinica (15 partizana)¹² javlja svake nedelje, tako da će se obe jedinice sastati.

Čim primimo prvi izveštaj od druga Boja, prebacićemo preko Drave još jednu jedinicu od 15 partizana¹³ sa radio-stanicom i postaviti tamo štab bataljona.¹⁴ Drug Slamič¹⁵ nam je obećao obaveštajca, koji će takođe poći preko, a Obkbn dobrog aktivistu. Sa ovom partijom otići će i partizan — Austrijanac,¹⁶ koji ima s onu stranu mnogo veza u redovima KPA. On je partizan 7 meseci, u borbama proveren kao vanredno hrabar, požrtvovan a i politički izgrađen, samo u nekoliko skreće ultralevo. Moraćemo mu dati pratioca, koji će paziti na njega, i moći će nam mnogo da koristi. Veoma nestrpljivo očekujem Ahaca, da ne bih sve te stvari radio na svoju ruku, ali, opet čekati ne možemo, jer može položaj na Dravi svakog časa postati kritičan s obzirom na međunarod-

¹¹ Ta grupa je prešla Dravu noću 23/24. juna 1944. Podrobnije o njenoj aktivnosti preko Drave vidi: njene izveštaje (AIZDG u Ljubljani, f. 342/111-18 i); knjigu Karela Prušnika Gašpera »Gamsi na plažu« — Zapiski in spomini, Ljubljana, 1958, Glavni odbor Zveze borcev NOV Slovenije, Založba »Borec«, str. 268; i knjigu »Koroški zbornik«, 1946, Državna založba Slovenije, str. 558. Vidi takođe tom VI, knj. 15, dok. br. 13, napomenu 20.

¹⁵ Odnosi se na jedinicu komandira Antona Mivšeka i političkog komesara Gojka Gornika Iztoka, koja je prešla Dravu 18. marta 1944 (vidi napomenu br. 5 uz dok. br. 12 u 14. knjizi VI toma Zbornika; Karei Prušnik Gašper, »Gamsi na plažu«, n. d., štr. 262; »Koroški zbornik«, str. 538).

¹³ Štab Koroške grupe NOP odreda je noću 16/17. jula 1944. poslao preko Drave grupu od 20 partizana, pod komandom Marjana Reja, ali je ona razbijena (vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 85, napomenu 15). Zatim, 9. septembra, Dravu je prešla grupa boraca pod komandom Jože Belina (vidi tom VI knj. 16, dok. br. 22, napomenu 7; i knjigu Karei Prušnik. n. d., str. 271; »Koroški zbornik«, str. 559).

¹⁴ Bataljon je preko Drave postojao tek od oktobra 1944. kada je (noću 14/15. oktobra) Dravu prešao Jože Ulčar Mirko sa svojim bataljonom. Tom bataljonu su se u novembru priključili svi preostali borci Mivšekove, Bojeve i Belinove cete (Karei Prušnik, str. 245).

¹⁵ Herman Slamič. Tada je bio zamenik načelnika Obaveštajnog centra 4, operativne zone Slovenije (vidi tom VI, knj. 15, dok. br.13).

¹⁰ Redakcija ne zna na koga se odnosi.

nu situaciju. Kad bismo bar imali preko radio-stanicu. Dru-
gih Austrijanaca nema u našim jedinicama, a ni našeg kadra
kome bismo mogli poveriti samostalan rad u Austriji.

Sa Englezima ima sve većih poteškoća jer se za Austriju
suviše interesuju. Navodno je još oko 70 engleskih oficira
spremno za Korušku. Sada ih ima kod nas osam.¹⁷ 4 Engle-
za,¹⁸ 1 oficir za vezu¹⁹ i komesar brigade Mika (19. brigada)²⁰
stigli su u naš štab danas. Biće veoma teško kontrolisati sve
te ljude ako će misije još uvek dolaziti. Kjuzelc hoće na svaki i

¹⁷ Iz izveštaja oficira za vezu pri Glavnom štabu NOV i PO Slo-
venije upućenih Vrhovnom štabu NOVJ i kartoteke članova savez-
ničkih misija (AIZDG u Ljubljani f. 18/111 i lila) može se zaključiti
da su u to vreme pri Koruškoj grupi odreda bili sledeći engleski
oficiri: Alfagar Kjuzek (Cahusac) major, šef britanske misije »Kla-
uder« (»Clowder«; o njemu vidi nap. br. 42 uz dok. br. 63 u 7. knjizi
IX toma Zbornika); poručnici Carls (Charles) Gardner i Piter (Pe-
ter) Brand, iz misije »Grin Lezv« (»Green Laves«), koja je bila u sa-
stavu grupe »Klauder«; poručnici Piter Hol (Hall) i Gamli (Gumley)
članovi misije »Klauder«; narednici Henri Smit (Henry Smith) i Her-
bert Sanders, iz grupe »SPAM« i narednik Ričard Blek (Richard Black)
iz misije »Bali« (»Bully«). Carls Gardner i Piter Brand, rodnom Aus-
trijanci, spustili su se avionom u Slovenačko primorje 2. aprila i
u Korušku otišli, sa svojim šefom Alfagarom Kjuzekom, 27. aprila
1944. Piter Hol i Gamli stigli su takođe 2. aprila i u Korušku otišli:
Hol 28. aprila a Gamli, navodno, 28. maja 1944. Piter Hol se vratio u
Bari 2. septembra 1944. (O grupi »SPAM« vidi napomenu br. 75 uz
dok. br. 63 u 7. knjizi IX toma Zbornika). Telegrafista grupe »SPAM«
Henri Smit i Herbert Sanders, takođe austrijskog porijekla, stigli su u
Glavni štab NOV i PO Slovenije, preko Vrhovnog štaba NOV i POJ,
20. marta, a 28. marta otišli u 4. operativnu zonu Slovenije i, odmah
zatim, u Korušku. Obojica su opozvani u Bari avgusta 1944, i to Smit
zbog indiskretnosti u službi. Datumi povratka su u raznim dokumen-
tima različiti, zato ili redakcija ne navodi. Ričard Blek, rodnom Aus-
trijanac; spustio se u Sloveniju 14. maja 1944. Njegovo pravo ime je
R. Pernerl (Poernerl). U Glavni štab NOV i PO Slovenije stigao je još
istog dana a 25. maja otišao je u 4. operativnu zonu Slovenije i
odatle u Korušku. Kada su ga, 14. jula 1944, za vreme hajke Nemci
uhvatili kod Solčave, on je odao, sve što je znao. (Vidi tom VI, knj.
15, dok. br. 3 i 13; i AIZDG u Ljubljani, f. 343/VI: izveštaj Štaba
Koruške grupe odreda br. 247 od 19. jula 1944).

¹⁸ Verovatno su to bih: britanski major Carls Bakston (Buxton),
koji je trebalo da zameni šefa misije »Klauder« majora Kjuzeka
kada se ovaj vrati. Prema jednom podatku, spustio se avionom u
Slovenačkom primorju 12. maja 1944. i stigao u Štab 9. korpusa NOVJ
15. maja 1944. S njim su došli telegrafisti — podnarednici Varmen
(Warman) i Roberts. Prema nekim podacima Bakston i Varmen su
otišli u Korušku 11. juna a Roberts 19. juna 1944. Bakston je opozvan
u Bari 18. septembra 1944, Varmen 13. Oktobra 1944. a Roberts 5. ja-
nuara 1945. Četvrti je, verovatno, bio Gotoni (Gottoni, na nekim me-
stima Goatoni). Vidi napomenu br. 78 už dok. br. 63 u 7. knjizi IX
toma Zbornika.

¹⁹ Franc Bavdek

²⁰ Alojz Švagan Mika iz 19. slovenačke NO brigade »Srečko
Kosovel«.

način u Austriji. Pošto smo od Glavnog štaba primili vrlo nečitku depešu koja se odnosi na njega, zasada mu još branimo, dok ne dobijemo jasne direktive od vas. Slati ga preko danas znači poslati ga u smrt, jer je momak dugačak i nespretan i zaglaviće u prvoj gostionici gde će prospavati."²¹ Na osnovu Tvoga pisma napravili smo sada red s kapetanom Smitom.²² Sve izveštaje primaće odsada samo od mene, biće kod nas u štabu i dali smo mu dobrog oficira za vezu, druga Boruta,²³ do sada pokrajinskog tehničara, koga nam je ustupio Obkom. Ja ću lično da kontrolišem sve njegove veze i kontakte. Veoma je nezgodno što imamo toliko briga i posla s tim misijama, pošto imamo toliko svog posla.

Molio bih Te da sprečiš toliki priliv engleskih misija k nama, jer u sadašnjoj situaciji ne možemo garantovati njihovu bezbednost, čak ni u logarskoj republici,²⁴ jer je jako kompromitovana. Što se tiče Austrije, nema ni govora da bi se i jedna jedina takva misija mogla zadržavati s njihovom razmaženošću i nekonspirativnošću.

Što se tiče „komande područja“, učinili smo tačno prema Tvojim direktivama.²⁵ Izbore, međutim, nismo imali nameru da sprovodimo, prošli put hteo sam samo da kažem da bi to bilo moguće s obzirom na prilike.²⁶

Do sada nismo dostavili nikakve izveštaje za BBC,²⁷ jer ih nismo imali. Oni prvi, o kojima sam Ti pisao, nisu se sviđali Englezima, jer su suviše govorili o akcijama partizana

²¹ Kjuzek je prešao Dravu sa bataljonom Joža Ulčara Mirka. Oficir za veze sa stranim misijama kod Glavnog štaba i PO Slovenije poslao je 3. jula 1944. dopis Štabu Koruške grupe odreda u kome ga izveštava da je, u smislu dogovora između Vrhovnog štaba NOV i POJ i savezničkih vojnih vlasti, misiji »Klauder« odobreno da svoje ljude šalje u Austriju preko naše teritorije te da se, na osnovu toga, majoru Kjuzeku i njegovim ljudima omogući odlazak u Austriju (AIZDG u Ljubljani, f. 342/1—1).

²² Vidi napomenu br. 3.

²³ Egon Remec Borut

²⁴ U Logarskoj dolini nije bilo stalnih neprijateljevih uporišta, zbog čega je kretanje u njoj bilo slobodnije, pa su je verovatno, zbog toga nazivah republikom.

²⁵ Verovatno se odnosi na promenu naziva Komande solčavsko-logarskog vojnog područja u naziv: Logarsko-solčavska partizanska straža (vidi dok. br. 13 u 15. knjizi VI toma Zbornika, napomenu br. 24). Ona je, na osnovu depeše Glavnog štaba NOV i PO Slovenije, potpala pod komandu 4. operativne zone Slovenije. Vidi dopis Štaba Koruške grupe odreda br. 164 do 5. jula 1944. Štabu 4. operativne zone (AIZDG u Ljubljani, f. 342/1—5).

²⁶ Vidi dok. br. 9, napomenu 9.

²⁷ British Broadcasting Corporation — Britansko radijsko udruženje

u Koruškoj, pa ili nisu emitovali. Od Glavnog štaba još nismo primili odgovor da li možemo emitovati takve izveštaje, verovatno ćemo ih morati slati preko Glavnog štaba.

Što se tiče stanica, sada sam- načisto kako stvari stoje, nije mi jasno samo još jedno: komesar koruške linije²⁸ hoće takođe da organizuje liniju preko Drave, a ja sam mu kazao da pričeka s tim. Da li nije pravilnije da za tu liniju odgovaraju samo naš Štab i Obkom i niko drugi, s obzirom na konspiraciju? Organizovanjem bilo kakve karaule mimo nas i Obkoma mogu nam sve skupa samo pokvariti. Uopšte bi, s obzirom na prilike u Koruškoj, bilo dobro ako bi Obkom i u organizacionom pogledu preuzeo odgovornost za stanice i svoja pleća, bar za sada. Međutim, komesar karaule se s tim ne slaže i samo pokazuje na svoje pismene naredbe. Nadam se da u praksi neće doći do nesporazuma. Prošli put smo sa Obkomom takođe promenili na svoju ruku kompletnu stanicu, bez Lugija,²⁹ jer ga nigde nismo našh a stvar je bila hitna.

Uostalom veze neće funkcionisati sve dotle dok ne uspostavimo radio-mrežu. Sada rade dva naša aparata. Jedan ima vezu sa Glavnim štabom i 9. korpusom a drugi s našim aparatom preko Gorenjskog odreda. Jedan aparat poslaćemo sada preko Drave. Dva telegrafista nam je sada uvežbao major Kjuzek, jednog ćemo poslati preko Drave a jednoga na zapad. Aparata imamo sada dovoljno. Sa Zonom još nemamo redovnu vezu. Molim Te, kaži Zoni neka još jedanput pošalju tačne uslove za vezu između nas, šifru i šifrantkinju, jer ovde nemamo nijedne. Šifrantkinja mora da bude član Partije jer će šifrovati i poverljive depeše, naše i od Obkoma.

Sutra očekujemo treću pošiljku. Interesuje me da li ćemo je uspeti skloniti na sigurno mesto. Doneće nam vrlo dragocene stvari: velike čamce, radio-aparate i kompletnu pokretnu štampariju, zbog čega se najviše radujem.

Komandant Gašper³⁰ mi se jako svideo, jer je zaista pravi vojnik i veoma će podići aktivnost naših partizana. Samo u tome je đavo što neće da ostane na centru. Svakog dana imamo „svađu”: ko će ostati na punktu a ko će ići u jedinice. Sada je takva sudbina zadesila Bogu,³¹ koji je nesretnim slučajem prilično ranjen u nogu i uopšte je nepokretan.

²⁸ Lisac Moro. Poginuo nesretnim slučajem 1945, uskoro' nakon oslobođenja u Ljubljani.

²⁹ Alojz Šprogar Lugi

³⁰ Vinko Šimončič Gašper, narodni heroj. Teško, ranjen prilikom napada na neprijateljevo uporište Blagovicu, podlegao je ranama 7. novembra 1944.

³¹ Božidar Gorjan Bogo. Nesreća mu se desila prilikom-prelaska Bojeve čete preko Drave.

Odnelo mu je kakvih pola kg mesa od buta. Pištolj mu je sam opalio u patroli.

Što se tiče sastanka s Tobom, spreman sam najviše ovih dana, kada moram ovde da čekam Ahaca. Javi samo kraj kuda da dođem i doći ću kud želiš, ta poznajem svu Štajersku. Voleo bih da sastanak bude što pre. Mnogo, mnogo bih morao da te pitam.³²

Nikad Ti neću zaboraviti da pokušavaš da pomogneš mojoj ženi.

Sa drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar
Ciril-Mitja Ribičič

BR. 74

IZVEŠTAJ SEKRETARA ŠTAPSKJE PARTIJSKE ĆELIJE OD
27. JUNA 1944. POLITIĀKOM KOMESARU' 8. KORPUSA
NOVJ O PARTIJSKO-POLITIĀKOM RADU OD 20. MAJA DO
24. JUNA¹

Drugu

POLITKOMESARU VIII. KORPUSA NOV. JUGOSLAVIJE

POLOŽAJ.

Izvještaj rada Partijske
(operat.) jedinice pri Štabu VIII.
Korpusa od dana formiranja 20. V. do
zadnjeg part. sastanka 24. VI. t. god.

Naša jedinica održala je u gornjem periodu ukupno devet sastanaka, od toga četiri teoretska, jedan izvanredni radni i četiri redovita radna.

³- Iz dokumenta Koruške grupe odreda od 20. jula 1944 (tekst pod s) vidi se da su se Rudi Avbelj i Mitja Ribičič sastali (tom VI, knj. 15, dok. br. 13).

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 2—3, k. 522.

Na 20. V. formiranju naše jedinice prisustvovao je i drug Brko,² a bili su prisutni sledeći drugovi: Josip Šperac, dr Alfred Ržehak, Šerif Šehović (Herceg), Dušan Kotoraš i Tartalja Hrvoje. Otsutni na putu bili su iz naše jedinice Ferdo Vodušek i Rudi Rak.

Nakon formiranja jedinice drug Šperac predlaže sledeći dnevni red, po kojem se dalje vodi tok sastanka.

I. Politička i vojna (lokalna) situacija,

II. Smjernice budućih zadataka u duhu zaključaka Part. konferencije, svili partijaca pri Štabu VIII. Korpusa, .

III. Raspodjela zadataka,

IV. Razno.

Kratak pregled svih sastanaka:

Drug Brko nakon uvoda pred formiranjem jedinice, daje sažetu sliku vojne i opšte političke situacije. Diskusija je plodna sa sudjelovanjem svih drugova. Nakon iscrpljenja prve tačke, u drugoj tački se obuhvataju opšti zaključci Part. konferencije sa kritičkim osvrtom unazad i postavljaju se u gornjem smislu konkretni zadaci pred sve članove jedinice. U trećoj tački, osim uočavanja opštih zadataka članova Partije, nakon opće konferencije partijaca i nakon proučavanja triju direktivnih pisama od Obi. N.O.O. za Dalmaciju i Obi. K.K.P.H. za Dalmaciju, postavlja se i pitanje kandidata Partije u pojedinim otsjecima. U Intendanturi kandidati drug Pleić i Munitić, odlučeno je da sa drugom Munitićom radi drug Herceg, a sa Pleićem drug Kotoraš. U Otsjeku za naoružanje dva kandidata drugovi Božić i Čipčić sa kojima treba da radi drug Šperac. U Sanitetu rad kao do sada, a drug Alfred treba da pojača politički rad unutar svoga sektora. Drug Tartalja predlaže da se primi u Partiju drug Radič s time, da drug Šperac ispita njegovo dosadašnje stanje. Druga Šperca se zadužuje još sa time, da vodi brigu o skojevcima Vel. Tičeva (s time u vezi se sastao sa sekretarom SKOJ-a Obi. K.) U četvrtoj tački pod razno, vođena je diskusija o općim pitanjima itd.

Na 24. V. održan je teoretski sastanak. Prisutni drugovi: Šperac, dr Alfred, Kotoraš, Herceg, Ferdo i Tartalja. Na putu otsutan: drug Rak. Na sastanku je drug Šperac prikazao u kratkom referatu organizaciju OZNE,³ kao ilegalnu ustanovu protiv klasnog neprijatelja, pod neposrednim rukovodstvom

² Jerko Paltrinjeri

³ Odeljenje za zaštitu naroda

Nac. Komit. Oslob. Jugoslavije. Dalje se čita „Kalinjin“ 0 masovnom part. radu. O pojedinim se pasusima naglašava 1 tumači, diskusija je opća.

Radni sastanak 27. V. Dnevni red:

I. Politička situacija (lokalna, vojnička), unutarnja i vanjska,

II. Izvještaj o radu po sektorima,

III. Kritički i samokritički osvrt na rad (sa zadacima),

IV. Razno.

Prisutni drugovi: Šperac, Tartalja, Herceg, Kotoraš. Otsutni na putu: dr Alfred, Rak i Ferdo.

Sastanak jedinice na 30. V. sa dnevnim redom:

I. Primanje u partiju druga Marjani (po odobrenju Obi. K. druga Steve),

II. Proučavanje linije Partije sa zajedničkim čitanjem i diskusijom,

III. Opći politički pregled,

IV. Eventualije.

Prisutni drugovi: Šperac, Herceg, Rak, Kotoraš. Tartalja i Marjani. Otsutni na putu: drug Ferdo i Alfred.

Nakon sastanka jedinice 30. V. nastupa period pred ofenzivu, kao i same ofanzive, te pripremanje i put kroz Jadovnik.⁴ U radu jedinice bio je zastoj od 11 dana, a na 10. VI. održava se sastanak u prisustvu druga komesara Voje. Drug Šperac predlaže dnevni red:

I. Kritički i samokritički osvrt na rad i držanje drugova od ofanzive do danas,

II. Razno.

Prisutni drugovi: Šperac, Kotoraš, Herceg, Mujo, Rak i drugovi (Jurić i Maričić partijci, koji su netom došli u Otsjek za naoružanje i obuhvaćeni partijski i jedinici). Otsutni drugovi: Tartalja, Ferdo, dr Alfred i Marjani.

Sastanak jedinice na 14. VI., dnevni red:

I. Primanje u Partiju druga Vanje,

II. Politička situacija,

III. Razno.

Drug Šperac prikazuje na primanju u Partiju druga Vanje, pokazujući mu, da je to danas njegov najveći dan. Kad

⁴ Vidi tom V, knj. 28, dok. br. 41: izvještaj Štaba 8. korpusa NOVJ iz prve polovine juna 1944. o dejstvima potčinjenih jedinica od 26. aprila do 11. juna.

je to postao, stekao je povjerenje najveće Partije i jedine, koja se bori za sveobća čovječanska prava i ideale porobljenog proletarijata. Ona je tvrđava, čija se vrata otvaraju samo pred najdostojnijima i njegov lični život postaje život naš, život Partije kojoj treba biti u najtežim momentima duboko odan i spreman dati sve, da pod rukovodstvom Partije za oslobođenje svoga napaćenog naroda u ovoj svetoj oslobodilačkoj borbi uvijek, kad to ona od nas traži, dati i svoj život. Drug sekretar predlaže neka drug Herceg prikaže jednu iscrpnu vojno-političku situaciju i da to bude ne samo ilustracija nego da uočimo političku situaciju onakovu kakva će nastati u ovim historijskim danima borbe, da bi nas komuniste našla situacija potpuno spremne za sve postavljene zadatke. Drug Herceg vrlo lijepo, sažeto i popularno prikazuje situaciju, u diskusiji učestvuju svi drugovi, a naročito po pitanju izbegličke vlade, čiju diskusiju otvara drug Ferdo.

Prisutni drugovi: Šperac, Vanja, Ferdo, Herceg, Kotoraš, Tartalja i Rak, Maričić i Jurić. Otsutni na putu: drugovi dr Alfred i Marjani.

Sastanak jedinice na 11. VI., dnevni red:

- I. Rad po otsjecima,
- II. Zaključci,
- III. Kratak politički pregled,
- IV. Razno.

Prisutni drugovi: Šperac, Ferdo, Tartalja, Rak, Jurić, Maričić, Kotoraš, Herceg i Mujo Dizdar. Otsutni drugovi na putu: dr Alfred i Marjani.

Kratak tok sastanka: Drug Šperac podnosi izvještaj sa drugom Ferdom o stanju Otsjeka za naoružanje i puškar-skoj radionici. Nakon toga drug Kotoraš smatra da raspored novomobilisanih treba vršiti jedna jedinica u Dalmaciji, a ne da ih raspoređuje Štab Korpusa. U prištabskim jedinicama neka se uzimaju po mogućnosti stari borci, koji su prošli kroz borbu, nadalje drug Kotoraš izvješćuje ukratko o stanju Intendanture. Drug Herceg izvješćuje o kandidatu dragu Munitiću i smatra da je postigao izvjestan napredak 1 pozitivne rezultate u svome izgrađivanju, kao i ličnom životu. Drag Mujo govori o reorganizaciji Intendanture — za opskrbu Štaba Korpusa i prištabskih jedinica osnovana je Intendantura Garnizona. Drug Tartalja izvješćuje o stanju Saniteta. Kaže: u ofenzivi je rad bio prekinut ali se sada obnavlja. U Sanitetu VŠ-a formiran je Apotekarski Otsjek. Sav materijal apotekarski, kojim je rukovodio, nije propao,

sve je sačuvano. Treće, drug Rak se zadužuje na predlog drupa Šperca, da radi sa drugom Vanjom na političkom izgrađivanju. Dalje drug Rak iznosi kratak politički pregled.

Teorijski sastanak na 22. VI. 44.

Prisutni drugovi: Šperac, Ferdo, Rak, Mujo, Kotoraš, Vanja, Hrvoje, Jurić i Maričić; sa prisutnim kandidatima: Munitićem i Pleićem iz Intendanture i Božićem iz Otsjeka za naružanje. Otsutni na putu: drug dr Alfred, Marjani i Herceg..

Drug sekretar tumači kandidatima, zašto su isti pozvani na sastanak. Dalje drug Šperac čita sa drugovima Komunistički manifest u sklopu sa Ekonomskim razvitkom društva, te tumači glavne crte. Diskusija se razvija od svih drugova. Drug Rak govori o političkoj situaciji i vijestima i nakon toga se zaključuje sastanak s tim, da na idućem sastanku pripremi jedan referat o teoriji Partije drug Šperac.

Sastanak jedinice 24. VI. Dnevni red:

- I. Izvještaj rada i budući zadaci,
- II. Kritika i samokritika,
- III. Politička situacija (sa čitanjem literature),
- IV. Eventualije.

Prisutni drugovi: Šperac, Ferdo, Rak, Tartalja, Kotoraš, Mujo, Jurić i Maričić. Otsutni na putu: drugovi Herceg, Marjani i Alfred.

Redoviti pregled rada po sektorima, a zatim kritika i samokritika. Drug Šperac kritikuje i kaže da je mogao još više dati u svome radu bez obzira na drugi posao. Svako drugo pravdanje je oportuno, nadalje što dozvoljava nedisciplinu, koja se još uvijek ispoljava u toku partijskih sastanaka. Kritika i samokritika je u najboljoj i drugarsko plemenitoj atmosferi, kako je to inače rijetkost. Drugovi iznose svoje nedostatke u radu i zajednički obećavaju, da će svoj part. rad kao takav, te kao odgovorni drugovi u svojim sektorima nastojati da još više poboljšaju svoj rad, kao i rad svoje part. jedinice s tim da bude jedinica na većoj političkoj visini. Predlaže se primanje u Partiju druga Munitića i Pleića. Preko Part. jedinice poslao se dopis Opć. Komitetu Podić, radi izgradnje dva bunkera za smještaj Oružja i municije. Opća je konstatacija da je odnos članova jedinice na visini kao i nastojanja, da se dade još više nego do sada u ličnoj samoinicijativi i više lične odgovornosti pred Partijom.

Prisustvovanje članova jedinice na sastancima bilo je redovito a sva izostajanja i zakašnjenja opravdana.

Sastav jedinice:

Josip Šperac i Ferdo Vodušek iz Otsjeka za naoružanja.

Mile Jurić i Iviša Maričić iz pišbarske radionice.

Dušan Kotoraš i Mujo Dizdar iz Intendanture.

Šerif Šehović (Herceg) iz Agitpropa.

Rudi Rak, Personalni Otsjek.

Tartalja Hrvoje, dr Alfred Ržehar, Tomaseo Vanja, Sanitet.

Ivo Marjani, Sudski Otsjek.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Dana 27. VI. 1944.

Sekretar Part. jedinice:

Josip Šperac

BR. 75

MESECNI IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 7. UDARNE DIVIZIJE OD 28. JUNA 1944. POLITIČKOM KOMESARU 4. KORPUSA NOVJ O POLITIČKOM STANJU U DIVIZIJI¹

Š T A B

VII UDARNE DIVIZIJE IV. KORPUSA N. O. V.

JUGOSLAVIJE

A Br. 354—44.

Dne 28. juna 1944.

POLITKOMESARU IV. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Politički izvještaj
za mjesec juni dostavlja.

Poslije akcije na Komarevo² i nekoliko manjih diverzija na komunikacijama³ naša divizija nije skupno djelovala. Po

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 21—5, k. 429.

² Vidi tom V, knj. 28, dok. br. 111: izvještaj Štaba 7. divizije od 30. juna 1944. Štabu 4. korpusa NOVJ o borbi kod Komareva.

³ Vidi tom V, knj. 28, dok. br. 109 i 112: izvještaj Štaba 7. divizije od 30. juna 1944. Štabu 4. korpusa NOVJ o napadu na vijadukt na pruzi Kostajnica—Bosanski Novi i o borbi na pruzi Sunja—Kostajnica.

naređenju Korpusa, kao i u prošleme mjesecu jedna je brigada otišla u Krajinu a druga u Kordun. U sastav divizije ušao je Banijski Odred.⁴ Pod komandom našeg štaba bila je u tome vremenu sve do 27. ov. mj. brigada »Jože Vlahovića«³. Prema tome s naše dvije brigade koje su ostale na Baniji, sa brigadom »Jože Vlahovića" i Odredom naš štab je ovaj mjesec dana ispoljavao svoju vojno-političku djelatnost.

Veće akcije nismo mogli preduzeti. Diverzije i zasjede su bile najunosniji način za našu borbu u ovome vremenu i sa ovim snagama. To je dalo prilično jak udarac neprijatelju koji je u stalnome pokretu užurbano prebacivanje svojih snaga cestom i prugom. Naše mine na pruzi, minska polja po cestama imale su uspjeha. Neprijatelj je i u tome bio vrlo oprezan te sistematski pregledava prugu prije svakog transporta.

Ostim toga, po naređenju, naše snage, većinom iz Odrda i ponekim bataljonima brigada, vrše akcije u Trokutu,⁶ gdje je danas najvažnije pitanje učvršćivanje i jačanje našeg podhvata. Koliko je neprijatelj slab vidi se najbolje po tome što naše jedinice leže između glavne pruge i sporedne. Jedino što radi jeste krajnje nastojanje da što prije usposobi pragu koju' mi opet trgamo. To je što se tiče naše čisto vojničke djelatnosti. Politička situacija na našem sektoru djelovanja bila bi' slijedeća: U duhu postavljenih problema pred JNOF⁷ rade pozadinske organizacije, naša pomoć iz vojske biva iz dana u dan solidnija. Nekoliko predstavnika SHS⁸ stranke i iz SDS,³ onih, koji su iz različitih motiva dosad stajali pomalo van našeg pokreta, izvršili su prelom u svom radu, nalaze se na slobodnoj teritoriji, gdje će raditi isti posao — proširivanje našeg pokreta. Omladina je naročito

⁴ Odred je formiran početkom decembra 1941 (vidi tom V, knj. 2, str. 91, 327). -

³ Omladinska brigada »Joža Vlahović« otišla je iz Slovenije u Žumberak 20. oktobra 1943, gde je stavljena pod komandu Štaba' Žumberačko-posavskog sektora, a krajem . januara 1944. ušla je u sastav tada formirane 34. divizije. U maju iste godine ona je prešla na Kordun, a zatim na Baniju, gde je vodila borbe do 29. juna, kada se prebacila preko Sаве u Moslavinu, pa onda u Slavoniju (tom V, knj. 20, dok. br. 172, knj. 23, dok. br. 126, knj. 27. dok. br. 69, kao i operacijski dnevnik Omladinske brigade »Joža Vlahović« u AVII, reg. br. 60—8 k, 1296).

⁰ Reč je o području između komunikacija Sunja—Dubica—Kostajnica—Sunja.

⁷ Jedinstvena narodnooslobodilačka fronta (JNOF)

³ Pogrešno. Verovatno je reč o Hrvatskoj seljačkoj stranci (HSS).

⁹ Samostalna demokratska stranka

živnula. To se ima zahvaliti tome što su radne brigade, lcoje sačinjava većinom omladina, postavile pred sebe najkonkretnije zadatke u ovome vremenu: to su, sjetva, žetva, izgradnja popaljenih kuća i tome si. — Taj stvarni rad, koga omladina danas provodi i koji cijeni, pa osim toga i same manifestacije koje omladina vrši u vidu posjeta brigadama, sve to daje karakteristiku izvjesne živosti na Baniji. I organizacija najmladih — pioniri, i oni svojim radom, koji je vezan za školu, daju izvjesni potstrek masama Banije za odlučnost u borbi. *

U pogledu prikupljanja hrane i kampanja za opštu i što veću pomoć našim gladnim krajevima, naša divizija i pozadina djelovali'su koordinirano. Danas se nalazi priličan broj vagona prikupljene hrane, koji treba što prije prebaciti. Relativno još ima u Trokutu i hrvatskim selima ogromnih rezervi za ishranu naše vojske. Pozadinske organizacije, kad bi imale više vještine, smjelosti i organizatorskog duha, hrana bi bila iz Trokuta i hrvatskih sela već izvučena. Uvijek im se desi neka nespretnost te ne izvrše zadatak kad im mi postavimo osiguranje.

Inače, narod je sa naročitim interesom propratio otvaranje druge fronte i borbu Saveznika za potrebni teritorij na kome bi nastavili daljnju borbu. Napredovanje Crvene armije vojska i narod sa specijalnim oduševljenjem pozdravljaju. Od pitanja naše unutrašnje politike ovladao je naročiti interes šta će napraviti TITO sa šubašićem?¹⁰ Kakvi je stvarno položaj Srba u Hrvatskoj, i, konačno, šta komunisti misle u pogledu privatne svojine i života u sutrašnjoj demokratskoj federativnoj Hrvatskoj. To su pitanja vrlo aktuelna i živa. Na zborovima ko se ne dotiče tih pitanja ne zadovoljava mase i njihove interese. Vojska je naročito zadovoljna a i narod se oduševljava kad je čuo da je naš stav odlučan i čvrst i da u pogledu tekovina koje je formulisalo II. zasjedanje AVNOJ-a mi ne popuštamo.

Osim toga u ovom kratkom osvrtu na opšte stanje u diviziji i u narodu, važno je napomenuti da smo imali savjetovanje i Skojevske organizacije. Znali smo unapred za značaj tog savjetovanja i zato smo izvršili sve pripreme. I zaista u pogledu ozdravljavanja i učvršćavanja naše divizije, može

¹⁰ Misli se na sporazum na Visu od 16. juna 1944. između Josipa Broza Tita, predsednika Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije (NKOJ) i Ivana šubašića, predsednika Kraljevske vlade u izbeglištvu (vidi Oslobođilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945, knj. 2, drugo izdanje VII, str. 330—342).

se po objektivnom stanju u SKOJ-evskoj organizaciji zaključiti da će ono imati skoro nimalo manji značaj od Partijskog savjetovanja. Možda je malo ocjena pretjerana, ali naša SKOJ-evska organizacija predstavlja ogromnu okosnicu za rad po svim sektorima. I zaista, danas tek možemo reći da je naša divizija pretrpila izvjesne pi"omjene svoje unutra, da je dobila boju života i da se sad tek nalazimo u drugoj fazi — kad treba jedinicu učiniti udarničkom. Zato postoje objektivni uslovi u svijetu i kod nas.

Stanje po brigadama:

I. brigada:

U njoj nema nikakvih naročitih problema. U njoj postaje život sve intenzivniji i borba odlučnija. Rad po svim sektorima odvija se po vremenu i mogućnosti svakodnevno. Inače organizacionih izmjena nije bilo, harmoničnost u štabovima i komandama nastojimo što više postaviti. Dosad smo reagirali na vrijeme, u vezi sa svakom nezdravom pojavom u ovoj jedinici. Brzo i odlučno reagirati to je najvažnije.

II. brigada:

Nalazi se u stanju želje i nastojanja da dođe do što vidnijih uspjeha. Štab brigade je aktivan i od kad se nalazi komesar novi, moglo se utvrditi da cio komesarski kadar u ovoj brigadi bio nedovoljno borben, sigurno zbog toga što u širini svoga rada komesari nisu vidili da je borbenost najvažnije i najhitniji uslov da se postigne sve drugo što se hoće. Zato ćemo oportuniste u komesarskom kadru II. brigade nastojati popraviti ako se ikako bude moglo pa da ih ne smjenimo sa borbenim i poletnim-mlađima. Ovoj smo brigadi dali najviše odjeće i obuće što smo od vas prošli put primili jer njen izgled s te strane pun je bijede. Inače, u brigadi nema ništa drugo važno. Politički rad u njoj kao i u drugim uvijek se vodi koristeći sve načine komesarskog djelovanja. Naročito novi metodi kroz kulturno-prosvjetni rad daju mogućnosti da se znanje političko proširuje.

III. brigada:

Radi na Kordunu, u selima gdje ima dosta problema lcoji se stavljaju preko pozadinske organizacije Korduna. Komesar su zapazili sve te probleme i žele što uže sarađivati sa pozadinom radi stvarnog udarničkog svladavanja svih pro-

blema. Međutim, oni ne nailaze na razumijevanje [potrebe] potpune saradnje. Borci imaju dobro držanje prema narodu. Pomaže brigada narodu u poljskim radovima.

IV. brigada:

Vrši pokrete od Banije preko Krajine sve do Slunja. Na tome putu pojava dezerterstva nije tako ozbiljan problem, izuzev IV. bataljona. Rad u ovoj brigadi po svim sektorima ide sa izvjesnim napredovanjem. Opreznost koju brigada pokazuje na ovome sektoru lcarakteriše najbolje njene rukovodioce koliko oni cijene i koriste iskustva. Brigada dezertere prikuplja. U raskrinkavanju tih ljudi uzimaju učešća mase boraca sa sve snažnijim i uspješnijim načinima.

P. O. Banije:

Ovih dana po vašem naređenju pripao je Odred u našu diviziju operativno i organizaciono. Dosad imali smo savjetovanje sa njihovim štabom na kome smo im dali izvjesne upute i najmaterijalniju pomoć u kadru za sređivanje tih problema. Još ćemo morati propratiti stanje u Odredu pa da nešto više rečemo o perspektivi samoga rukovodstva. Inače mi nastojimo izgladiti sve suprotnosti između boraca u brigadama i Odreda. Učinićemo sve što budemo zapazili samo da Odred što prije svlada mnoge odlike čiste partizanštine. Zaista Odred treba djelovati na oslobađavanju nove teritorije a ne u pozadini ga vezati čvrsto za jedan položaj. Kroz borbu sve se učvršćava. Zato, ćemo, prema mogućnostima, nastojati da Odred u cjelini proba svu svoju zrelost, naravno, u nekoj pogodnijoj akciji. Inače ćemo formirati jedan bataljon u Trokutu. Postavićemo mu dobro rukovodstvo. Tako Odred će preko njega vršiti popunu i mobilizaciju za cijelu diviziju. Održaćemo savjetovanje posebno sa svim komesarima Odreda.

Art. divizion:

U njemu se odvija gotovo po pravilu svaki rad. Taj rad je i vremenski pravilno raspoređen. Jedino je novo to što smo formirali bateriju protivkolskih topova i smjestili je u divizion. Kulturno-prosvjetni rad se dobro razvija.

Održali smo malo savjetovanje sa' komesarima jedinica oko štaba. Vidilo se da im treba puno pomoći. Njihov rad je u kaskanju za radom koji komesari obavljaju u brigadama. Uz pomoć i oni će dobro raditi. Ispomoć ćemo dati našim

nastojanjem da preko raznih organizacija svaki borac bude aktivni učesnik u saradnji sa komesarom.

Održali smo savjetovanje sa komesarima brigada. Sastanku je posvećena pažnja kako bi komesar Odreda što više profitirao u radu komesara brigada. Poslije savjetovanja postavljani su zadaci u duhu zadataka koje ste postavili na sastanku komesara divizija.

Intendantima komesari pružaju pomoć sve veću. Naši intendantima dobijaju u zadatak od štaba — pravo — od komesara u zadaću da drže referate po nekim temama, čisto intendantske struke, te se na taj način oni izgrađuju. Nastojimo kod njih razviti punu odgovornost i ljubav kod njihovog posla.

Sa sanitetom ne stoji stvar gore. Dosad smo uspjeli da referent sam vidi da nema druge nego da treba u svome poslu tražiti naročitu podršku u komesarima. Naime, referent naše divizije po sanitetskoj strani htio je da gura. Imali smo pojedinačni razgovor s njime gdje je on tražio najiskrenije postavljanje stvari. Na osnovu izvjesnih činjenica on je dobio utisak da se u našoj diviziji vodi antisemitska politika. On se osjećao bojažljiv i smatrao je ako je on uzrok izvjesnim nepravilnostima koje dolaze od Jevreja u našoj diviziji, da mu se kaže kako ne bi živio u nekom predosjećaju — da će biti zato on kažnjen ili šta slično. On je čovjek koji ima malo drukčije gledanje na život od pravih partizana. Zato mi držimo da smo s njim dovoljno uspjeli dok hoće iskreniji razgovor pored toga što kao stručnjak potpuno zadovoljava.

Plan komesarskog rada za idući mjesec¹¹ sa jednim kratkim direktnim pismom uputićemo komesarima brigada.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar, ppukovnik:

M. P.

Uroš Krimiće

¹¹ Vidi AVII, reg. br. 17—15, k. 813-A: mesečni plan i program ideološko-političkog rada jedinica 7. divizije od 1. jula 1944. godine.

BR. 76

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA SANITETSKE PODOFICIRSKJE ŠKOLE OD 28. JUNA 1944. POLITIČKOM KOMESARU 6. KORPUSA NOVJ O NASTAVI I KULTURNO-PROSVETNOM RADU¹

Sanitetska podoficirska škola
VI. Korpus N.O.V. i P.O.J.
Br. 10.
dana 28. VI. 44. god.

Mjesečni politički izvještaj

POLITKOMESARU VI KORPUSA N.O.V. I P.O.J.

U ovoj školi nalaze se 33 kursista, od toga 15 drugarica a resto su drugovi. Većinom su svi podoficiri i članovi K.P. ili S.K.O.J. Prema tome nema nikakvih zapaženih stranih političkih strujanja kod drugova i drugarica. Svi su oduševljeni sa napredovanjem Crvene Armije kao i Saveznika sa drugim frontom. Nastoji se popularisati i Saveznike. Samo ima jedno, da je sa drugovima jako dosad slabo rađeno po političkoj liniji, tako da drugovi nisu bili upoznati sa najosnovnijim, kao npr. Atlantska povelja, vojni slom Jugoslavije itd. Premda su većinom drugovi već i po dve godine u N.O.V. Inače kod medicinskih predavanja jedan veći deo teško savlađuje, uzrok je kod nekih nepismenost a i prenatrpanost latinskih fraza. Premda su i skraćena neka opširnija predavanja još uvek teško drugovi savlađuju latinske reči. Inače po praktičnom radu su odlični. Disciplina i moral su na visokom stupnju kao i vojne vežbe. Sa drugovima se radi 1 čas vojne obuke, 4 časa medicinska predavanja, zatim 2 časa politička predavanja, zatim 2 časa repeticije po medicini i 1 čas i pol po praktičnom radu saniteta (previjanje, nošenje i t.d.)

KULTURNO-PROSVETNI RAD.

Kako sam naveo svaki dan imamo po dva časa politička predavanja po raznim temama, izuzev kad se ide po sledovanje. Dosad je prorađen sledeći politički materijal: Vojni slom

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 38—1, k. 482.

Jugoslavije, Nacionalno pitanje u svjetlosti N.O.B. (Tita.)' III. zasjedanje Z.A.V.N.O.H., Ciljevi i smisao N.O.B., Dve slavne godine, Komunistička Partija i tko su saveznici neprijatelja, Maček neprijatelj omladine i tko su naši saveznici S.S.S.R., Amerika i Engleska. Jedan veći deo savladao ie navedeni materijal. Zidne novine postoje i veći deo surađuje u njima. Igrokaze i priredbe ne praktikujemo iz razloga nedostatka vremena, jer sve vreme iskorišćujemo u ponavljanju pređenog materijala, inače u slobodno vreme se pevaju partizanske pesme i ide u lov. Jedino kad neka obližnja bolnica priređuje neku priredbu onda se na nju odlazi. Jako neredovito dobivamo vijesti od Agitpropa obiasnoga premda sam ih dva puta obavestio o tome. Tako da vidimo razne nove slike i parole a da nama nitko ništa nije poslao.

HIGIJENA, HRANA I ODJEĆA.

Mi smo na početku kursa odmah okrećili sve zgrade i dezinficirali odijela. Inače zdravlje drugova nije najbolje, uvek netko poboljeva, većina od prehlade ili stomaka. Jer hrana je jako jednolična, grah i brašno, premda ima drugova koji boluju od žgaravice ili stomaka, gde gladuju po celi dan a mi im nemamo šta dati drugo, što zatim ometa i samo učenje. Inače ima pojava i skorbuta ali to već nekako lečimo sa pridošlim salatama i čajem od jelovog drveta. Jedini je problem poboljšanje hrane, jer čim je slabija hrana slabije se pokazuje volja za radom, nije skoncentrisano kod drugova za predavanje nego se samo misli na jelo. Zato molimo druga komesara da nam izide u susret te, po primjeru Škole za vezu, odobri 50.% na sledovanju. Ja sam obavestio. o tome i drugaricu major Kiseljevskaju ali ona je preko toga prešla sa nerazumljivim mi obećanjima. Što se tiče odeće i obuće isto je tako loša. Od intendanture Korpusa dobio sam svega 5. pari opanaka i 14. pari veša i rečeno mi je da više ne možemo dobiti ništa. Obratio sam se na jedinice kojim pripadaju kursisti ali dosad je sve bilo uzaludno i pitaju se drugovi kome se sad mogu obratiti za odeću. Mišljenja sam da će drug komesar rešiti povoljno to pitanje.

UPRAVA ŠKOLE

Sastoji se od: upravnice, politkomesara, vojnog nastavnika i nastavnika po praktičnom radu saniteta. Harmonija među nama A'lada najbolja i nije došlo do sada do nikakvih nesuglasica. Sva pitanja rešavamo zajednički.

RAZNO

. Pošto sam po prvi put komesar škole i nisu mi poznate sve tačke za izveštaj, to molim druga komesara da navede koje sve tačke trebam navesti kao i greške mi podvući u koliko ne bi iste ponavljao.

Nego usled slabe ishrane stalno poboljšavam jer sam dobio parandentozu od moje još prošlosti, slabog života kao radnik, zatim Špansci rat, francuski logori i dalje te sad sam ponovo na dužnosti gde je jako slaba ishrana, što već otpornost mog organizma prestaje biti, to ako je moguće da me se baci opet u neko područje, jer sam bio godinu dana komesar Papučkog područja i Diljskog. Ako moram tu biti meni nije za Partiju ništa žao dati ni život ni zdravlje.

S. F. — S. N.

Štab VI Korpusa
narodnooslobodilačke vojske
Jugoslavije

Politkomesar
Trišić

Broj ...
Dana ... 194 . . . u . . . sati

BR. 77

UPUTSTVA POLITIČKOG KOMESARA 4. OPERATIVNE ZONE SLOVENIJE OD 29. JUNA 1944. POLITIČKIM KOMESARIMA POTČINJENIH JEDINICA O SPROVOĐENJU MOBILIZACIJE I IZVRŠAVANJU OSTALIH ZADATAKA¹

Š T A B

IV operativne zone NOV i POS
Položaj, dana 29. 6. 1944.
Br. 893

SVIM POLITIČKIM KOMESARIMA JEDINICA
IV OPERATIVNE ZONE

POLOŽAJ

1. Mobilizacija

Brzi razvoj događaja na svim frontovima, uspesi savezničkih armija u Francuskoj i Italiji, brzo nezadrživo prodi-

¹ Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 342/11. U desnom uglu iznad naslova-dopisano je mastilom: »PK«, »182« i olovkom: »prepiši«.

ranje Crvene armije, stalni vazdušni napadi savezničke avijacije na industrijske centre, železničke raskrsnice i druge objekte, uspesi naše NOV i oslobodilački pokreti u čitavoj Evropi jasno nam ukazuju na skorašnji slom Hitlerove Nemačke. Pred našom NOV stoje još teški zadaci i borbe i od naših snaga zavisi kako ćemo te zadatke što bolje izvršavati. Da bismo te zadatke mogli izvršavati, a to je danas naš prvi i najvažniji zadatak, potrebno je da naša vojska poraste, da se u nju uključe svi koji su sposobni za oružje i da se izvede temeljita mobilizacija. Našom mobilizacijom odvući ćemo Hitleru živu snagu, koja mu je jako nedostajala, a to je danas njegov glavni problem. Time ćemo s druge strane spasti naše ljude od besmislenog žrtvovanja na frontovima i izlaganja nemačkom teroru. Uprkos svim našim cirkularima o značaju mobilizacije,² pojedini štabovi nisu je pravilno shvatili i nisu polagali dovoljno pažnje tom pitanju. Mobilizacija svih živih narodnih snaga, to je naređenje GŠ,³ koje moramo bezuslovno i bez svakog opravdanja do kraja tačno izvršiti. Zadatak političkih komesara je da sve svoje snage posvete mobilizaciji, da sazovu sastanke svih rukovodilaca i objasne im potrebu mobilizacije, da [preuzmu na sebe] odgovornost da se odmah sastave tačni nacrti za mobilizaciju, da stupe u kontakt i održavaju stalnu vezu s političkim organizacijama i radnicima na terenu i da održavaju sastanke s tim organizacijama, na kojima treba pripremiti planove za sprovođenje mobilizacije. Politički komesari divizije, brigada i odreda treba da kontrolišu izvršavanje naređenja o mobilizaciji, preduzmu odmah sve mere protiv neizvršavanja istog i razviju takmičenje između jedinica ko će više mobilisati. Ne samo među rukovodiocima, već kod čitavog ljudstva treba razviti najširu kampanju za mobilizaciju, za što treba na političkim časovima i na mitinzima za partizane objašnjavati značaj i potrebu mobilizacije.

Nadalje, politički komesari treba da kontrolišu, a zato su i odgovorni, da se svakog dana šalju Štabu zone izveštaji o sprovođenju mobilizacije.

² Vidi tom VI, knj. 14, dok. br. 27 i 77. štab 4. operativne zone Slovenije izdao je i druge dokumente koji se odnose na mobilizaciju (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 335/II-5). On je 29. juna 1944, pod br. 892, izdao posebnu naredbu za mobilizaciju (AIZDG u Ljubljani, f. 333/III i 342/1).

³ Iz depeše koju je 18. maja 1944. uputio Štabu 4. operativne zone Slovenije (AIZDG u Ljubljani, f. 46/1) vidi se da Glavni štab NOV i PO Slovenije nije zadovoljan mobilizacijom 14. NO divizije i traži da se mobilizacija ubrza.

2. Pregovori s Nemcima

U našem cirkularu smo već jednom zabranili svim štabovima jedinica samostalna dogovaranja i pregovaranja s Nemcima.⁴ Ipak se neki štabovi nisu pridržavali ove zabrane i vodili su na svoju ruku pregovore za razmenu zarobljenika, koji ne samo da nisu urodili nikakvim plodom već su, naprotiv, pokazali time neprijatelju našu popustljivost. Ponovo zabranjujemo svim štabovima naših jedinica bilo kakva samostalna dogovaranja i pregovaranja s Nemcima, ni o razmeni zarobljenika, ni o bilo čemu. Mogući su samo informativni kontakti, s našim izjavama da mora o svemu odlučivati GŠ. Ako bi došlo negde do nekih kontakata s Nemcima, preko samih Nemaca, treba o tome odmah obavestiti Štab zone, koji će vam dati dalja uputstva. Ponovo podvlačim da se svi štabovi tačno pridržavaju toga i svako kršenje ovoga biće najstrože kažnjeno.

3. Takmičenje

Rok takmičenja, koje je, za sve jedinice, objavio GŠ, produžuje se do 2. jula o.g.⁵ Politički komesari moraju na kraju takmičenja sastaviti tačne izveštaje o uspehu takmičenja, tj. o političkom radu za vreme takmičenja, prema planu koji su primili i koji su jedinice same sastavile. Ako plan ne bi bio sasvim sproveden, treba da daju obrazloženje iz kojih se razloga plan nije sproveo.

4. Shema organizacije naše nove vlasti

Radi boljeg razumevanja čitave organizacije naše narodne vlasti šaljem priručnik za političke časove. Priručnik treba tako umnožiti da svaki politički rukovodilac u vojsci ima uvek po jedan primerak kod sebe. Politički komesari brigada 1 odreda neka na zajedničkom sastanku prorade ovo gradivo i izveste me o tome.

5. 22. jun

U „Smernicama“ br. 8⁶ štampan je članak o 22. junu, trogodišnjici formiranja Glavnog štaba NOV i POS. Pošto se 22. jun slavi isključivo kao dan podmuklog napada Nemačke na Sovjetski savez, junačke borbe Crvene armije i

⁴ Redakcija nije pronašla taj cirkular.

⁵ Vidi dok. br. 2, napomenu br. 6.

⁶ Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 3930.

borbe ugnjetenih naroda, zabranjeno je slavljenje formiranja GŠ NOV i POS. Zato naređujem da se iz „Smernica“ br. 8 ovaj članak izreže pre no što se doći u promet.

Potvrdite prijem ovog cirkulara!

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Štab KGO⁷

Politički komesar:

Primljeno 7. VII 44.

Jože Borštnar

Br. 182

prepisano, poslato jedinicama⁸
odnosno političkim komesarima KGO
11/7. 44.

BR. 78

IZVEŠTAJ PARTIJSKOG SEKRETARA POSAVSKOG NOP ODREDA OD 29. JUNA 1944. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA NOVU GRADIŠKU I POLITIČKOM KOMESARU ZAPAD- NE GRUPE NOP ODREDA O POLITIČKOM I ORGANIZA- CIONOM STANJU¹

Sekretar Partijskih organizacija
Posavskog NOP Odreda
Broj: službeno
dana 29. VI. 44.

OKRUŽNOM KOMITETU KPH. N. GRADIŠKA
' ŠTABU ZAPADNE GRUPE NOP ODREDA

P o l o ž a j

1. Politička situacija.

Političko stanje na sektoru na kome se mi nalazimo dosta je se popravilo. Na sektoru na kojem se nalazi bataljon „Hajduk Veljka“ mase su mnogo zainteresovanije sa političkim događajima koji se dešavaju u zemlji i izvan nje. Na-

⁷ Dopisano mastilom.

⁸ Dopisano olovkom. ' .-' ; :

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII reg. br. 33—7, k. 1607. •

ročito je mase uzdrimalo otvaranje II fronta. Sada je potrebno održavati mitinge po selima i prikazivati političku situaciju, koja jako mase interesuje.

Na sektoru gdje se nalazi bataljon „Hajduk Veljko“ održana su u roku ovaj mjesec dana 2 mitinga. Prvi puta kada je održan miting nije uspio, radi toga što je bilo loše vrijeme, te narod nije mogao doći. Drugi puta kada je miting održan u tim selima, narod se je prilično odazvao na miting, tako da je na mitingu sudjelovalo oko 100 duša. Miting je uspio dobro i narod je bio oduševljen. Na istom sektoru nije se primijetilo nikakvog strujanja među srpskim narodom.

Političko stanje na sektoru na kojem se nalazi I i II bataljon dosta se popravilo. Naročito je narod zainteresovalo otvaranje II fronte, dok se u nekim selima nalazi četničkih nastrojavanja, ah ih je sasvim malo. Na pr. u selu Lovskoj se je primijetilo, dok u ostalim selima se nije primijetilo. Ostali narod mnogo je oduševljen prema našoj borbi. U nekim selima narod pita, kakovi se ugovori vode između Nacionalnog Komiteta i šubašića. Naši su svi drugovi upoznati kako će to da objašnjavaju narodu.

Političko stanje u našim jedinicama je slijedeće:

Stanje u I bataljonu je dosta prilično. Drugovi su u roku ovaj mjesec dana upoznati sa političkim događajima, koji se dešavaju u zemlji i izvan naših zemalja. Drugove je mnogo zainteresovalo otvaranje II fronta. Drugovi u istom bataljonu bili su mnogo zainteresovani ugovorima između šubašića i Nacionalnog Komiteta, ah sada su drugovi upoznati sa tim pregovorima i date im direktive kako će govoriti pred narodom. U istom bataljonu primijetilo se je da su neki drugovi nastrojani četnički i da imaju vezu u selu Lovskoj, te smo posvetili pažnju preko obavještajne službe i preko Partije da se to tačno provjeri, te ćemo onda po istome postupiti. Tako je toj mreži koja se nalazi u bataljonu uspjelo da izbacila dva druga iz I bataljona u redove neprijatelja. Obadva druga koji su otišli u redove neprijatelja su iz sela G. Rajića i to: Mehandžija Stanko i Kukrika Rade.

Političko stanje u II bataljonu je dosta dobro i odvija se pravilnim tokom. U istom bataljonu su upoznati sa najnovijim događajima koji se dešavaju u zemlji i izvan zemlje. Naročito je drugove zainteresovalo otvaranje II fronta. Tako drugovi više ne podcjenjuju naše saveznike Englesku i Ameriku i drugovi su uvidjeli da se ispunjavaju svi zadatci, koji su zaključeni na Moskovskoj i Teheranskoj konferenciji. U istom bataljonu političko stanje je dosta dobro iako su politički rukovodioci mladi i primili skoro dužnosti. U istom

bataljonu se nije primijetilo nikakvih strujanja sem jednoga druga koji nam je malo sumnjiv, ali još tačno nije provjeren. Dezerterstva u ovom bataljonu u roku ovaj mjesec dana nije bilo.

Potitičlco stanje u bataljonu „Hajduk Veljka” dosta je dobro. Drugovi su upoznati sa svim događajima koji se dešavaju i mnogo ih je zainteresovalo otvaranje II fronta. Upoznati su sa svim najnovijim materijalom. U istom bataljonu stanje je dosta zdravo, samo se nalazi jedan drug koji voli nešto da rekne ali isto iz neznanja. U istom bataljonu ovoga mjeseca dezertirala su dva vojnika i to: Adžijević Mato, koji je došao iz Jasenovca kao ustaša, isti je iz Bijeke Stijene, i Vukomanović Ilija koji je došao iz domobranstva prije nekoliko dana, te je bio u jedinici 8 dana, te je opet pobjegao u redove neprijatelja. Isti je iz sela Ratkovca a već je bio više puta mobilisan i uvijek je pobjegao. Drugih elemenata nije se primijetilo.

Političko stanje u Četi „Matije Gubca” sada se dosta popravlja. Drugove je mnogo zainteresovalo otvaranje II fronta. U istoj četi političko stanje iz dana u dan sve je bolje. Kako smo promijenili komandira i sekretara stanje se mnogo popravlja, to se vidi i po tome pošto se je ta četa nešto i pojačala. Više se ne vidi nekoga razdvoja u jedinici kao što je to prije bilo. Tako isto bila je prijeko na svom sektoru i potukla se dva puta, tako da se je i borcima podigao moral i borbenost. Iz iste čete nije niti jedan drug dezertirao u roku ovaj mjesec dana. Također se nije primijetilo da je neprijatelj ubacio nekih pokvarenih elemenata koji bi štetili našoj borbi..

Održan je miting u selu Subotskoj² u roku ovaj mjesec dana na kome je govorio sekretar Odreda o političkoj situaciji, Komesar I bataljona održao je miting u selu G. Čagliću i u Bairu i Popovcu. Na istim mitinzima upoznawali su narod sa najnovijim političkim događajima.

Kulturno-prosvetni rad u našim jedinicama odvija se dosta dobro. Drugovi izučavaju nove komade, recitacije, pjesme za odigravanje na mitinzima.

2. Organizacioni izvještaj Partije.

U našem Odredu imade tri bataljonska biroa, 15 Partijskih ćelija. Partijska organizacija ovoga Odreda pojačala se je za jednu partijsku ćeliju. U roku ovaj mjesec dana partijska organizacija ovog odreda nije se pojačala ni za jednog

² Selo se zove Subocka, s. i. od Novske.

novog člana Partije. Nego iz našeg odreda u roku ovaj mjesec dana, premješteni su neki drugovi kao na pr. 1) Drug Kosanović Đorđe, sekretar II bataljona premješten je u Daruvarski Odred za sekretara. Za sekretara II bataljona postavljen je drug Keser Milan, odgovorni po SKOJ-u u Odredu. Na njegovu dužnost je postavljen drug Dušan Živković, šef kancelarije bataljona „Hajduk Veljko“. Drug komesar ovoga odreda otišao je na raspoloženje Zapadnoj Grupi radi svojih pogrešaka koje je počinio u našem Odredu. Istog druža . . . predloženo je da se izbací iz Partije, radi svojih nedostataka koje ćete dobiti na posebnom listu. Drug Mirko Guberović delegat u bataljonu „Hajduk Veljko“ postavljen je za sekretara Čete „Matije Gubca“. Sekretar Čete „Matije Gubca“ stavlja se na raspoloženje Štabu ovoga Odreda. Komandir Čete „Matije Gubca“ Sedlarić Mijo, radi tačno neizvršavane svoje dužnosti stavlja se na raspoloženje Štabu ovoga Odreda. Na njegovo mjesto za komandira u istoj četi postavljen je drug Ljuban Kosanović, mitraljezac iz bataljona „Hajduk Veljka“. Drug Pero Šučurović koji je došao od Okružnog Komiteta, postavljen je za sekretara čete u I bataljonu. Drug Branko Pavlović Komesar I bataljona postavljen je na dužnost komesara Odreda na njegovo mjesto došao je za v.d. Pero Mišćević komesar 1 čete I bataljona. U Agitprop našega Odreda došao je jedan novi član i to drug Zatezalo Drago koji je bio u općinskom NOO-u Okučani za prebacivanje paketa za St. Gradišku.

Za sada u Odredu imadem sve sekretare četa i bataljona a ako su drugovi sekretari dosta mladi ipak se sastanci u svemu radu održavaju redovno u svim jedinicama. Samo u Bataljonu „Hajduk Veljko,“ nije se ćelija „sastajala redovno, u roku od ovaj mjesec dana sastala se je samo jedanput a uzrok je bio taj što se nisu slagali komandant i sekretar bataljona, sada se slažu bolje, radi toga što je komandant istoga bataljona Ignjo Vujčić došao za zamjenika komandanta ovoga Odreda, a zamjenik komandanta odreda, drug Savo Radenović otišao na kurs. U bataljonu „Hajduk Veljka“ za komandanta postavljen je drug Divić Milenko, njemu za zamjenika postavljen je drug Stevo Dujanović zamjenik komandanta Diljskog Odreda te je po kazni ovamo došao za zamj. komandanta bataljona „Hajduk Veljko“. Tako isto iz našega Odreda otišla su dva druga za X Korpus, obadva članovi Partije i to drug Poslon Rajko i Poslek Viktor. Drug Martin Miletić, - čl. K. P., išao je na prugu Beograd—Zagreb metat minu i banda ga je teško ranila da se nije mogao-povući te je pao neprijatelju u ruke. •

Drugih :prömjena^u roku ovaj mjesec dana nije bilo.

3.— O partijskim organizacijama

Partijske ćelije Štaba I. bataljona sastajale su se redovito. Riješavaju sve probleme na koje nailaze, samo komandant I bataljona dosta je surov i ne osjeća se kao komunista, dosta je težak za kritiku dok ostali članovi zadovoljavaju na svojoj dužnosti i osjećaju se kao komunisti. Četne ćelije sastaju se redovito i rješavaju sve probleme na koje nailaze.

Ćelija Štaba II bataljona sastaje se redovito, iako su u istoj ćeliji većinom svi drugovi naskoro primili dužnost zadovoljavaju na svojoj dužnosti. Četne ćelije u istom bataljonu redovito se sastaju i riješavaju sve probleme na koje nailaze. U istim ćelijama uočili smo neke poteškoće pošto su većinom mladi komuniste te nisu samoinicijativni u svome radu.

Ćelija Štaba bataljona „Hajduk Veljko“, prošli mjesec dana sastala se samo jednom, dok u roku ovaj mjesec dana sastaje se redovito, kako održava redovne sastanke tako i teoretske. Četne ćelije sastaju se redovito i u redovnim sastancima i u izgradnji.

Ćelija Štaba Odreda sastaje se redovito i proučava sav materijal i redovito se sastaje i riješava sva pitanja na koja nailazi. Ćelija Agitpropa sastaje se redovito. Drugovi zadovoljavaju na svojim dužnostima i proučavaju materijal, ali sav tekući, kao i o masovnom partijskom radu.

Ćelija voda za vezu uopće slabo, radi a uzrok je taj što ne mogu da ih kontrolišem kao i ostale jedinice. Radi teškoća u Agitpropu u održavanju sastanaka, pošto se je ista ćelija sastojala od drugova iz straže, šusterske i krojačke radionice, te smo formirali novu ćeliju pri štabii - da bi olakšali Agitpropu.-
...'

4.— Partijska disciplina i odgovornost cijelih ćelija.

Partijska disciplina u Štabu Odreda u roku ovaj mjesec dana bila je malo popustila, kod samoga druga Carića i komesara Steve Dejanovića, a to se je vidilo iz toga što su se isti drugovi više puta voljeli zakačiti za 'neke sitnice u tome se vidi da je partijska disciplina bila slaba kod istih drugova a tako 'isto slabo su se osjećali odgovornim pred Partijom a; to se vidi po tome pošto na partijskim sastancima mi smo iznosili te njihove greške a oni te nikako nisu shvatili za ozbiljno nego su se uvijek međusobno kvačili. Sada kako je komesar Odreda radi svojih grešaka otišao na raspolaganje Zapadnoj Grupi te mislim da će se sada stanje u samom

Štabu popraviti. Ostali članovi Štaba svi zadovoljavaju na Partijskom radu.

Partijska disciplina u Agitpropu dosta je dobra drugovi se osjećaju odgovorni pred Partijom izvršavaju sva naređenja koje Partija postavi pred njih. Disciplina i odgovornost u ćeliji I bataljona u Štabu dosta zadovoljava samo komandant istoga bataljona, dosta je surov i slabo shvaća kritiku i samokritiku, dok ostali članovi Štaba zadovoljavaju. U ćelijama četa I bataljona disciplina je na srednjem stepenu. Samo komandir I čete istog bataljona voli dosta da ispada sa lošim riječima. Ćelija Štaba II bataljona, u istoj su ćeliji svi članovi partije kao mladi rukovodioci te još sada zadovoljavaju, u partijskom radu, nismo mogli uvidjeti nikakve greške. U četnim ćelijama drugovi zadovoljavaju u svom radu i osjećaju se odgovornim pred partijom. Ćelija Štaba bataljona „Hajduk Veljka“ nije na onom stepenu na kojem bi morala biti, radi toga što se nisu mogli slagati komandant i sekretar istoga bataljona, te sada je komandant istoga bataljona došao za zamj. komandanta ovoga Odreda te sada mislim da će se stanje u istoj ćeliji popraviti, dok ostali članovi Partije se dobro slažu u istoj ćeliji.

U ćelijama istog bataljona drugovi kako rukovodioci tako i ostali članovi partije zadovoljavaju na svojim dužnostima i nema nikakvih poteškoća za njih.

Ćelija Čete „Matije Gubca“ do sada nije zadovoljavala u svome radu, radi toga, pošto komandir i sekretar rusu zadovoljavali na svojim dužnostima te je sada obadva su smijenjena i na mjesto njih postavljeni su drugi drugovi, te je sada u istoj četi stanje će se popraviti kao što to imade sada "izgleda.

5.— Rad cijelokupnih organizacija

Partijske ćelije ovoga Odreda sastaju se redovito i pručavaju sav partijski materijal i ostali propagandni materijal. SKOJ-evslce grupe ovoga Odreda sastaju se redovito i održavaju sastanke dok drugovi SKOJ-evci ovoga Odreda nisu tako politički jaki da bi mogli objasniti političke događaje koji se dešavaju u našoj zemlji i van naše zemlje, ali drugovi su zainteresovani i na sastancima kod čitanja materijala vole stupiti u diskusiju, te tako mislim da će brzo doći do političkoga znanja. Drugovi SKOJ-evci pišu članke ali je bilo poteškoća u samome Agitpropu što nismo imali šapirografa te nije se moglo redovito izdavati Džepne novine. Te sada smo nabavili šapirograf te mislim da će sada biti još: više zainteresovani po pisanju članaka kada budu redo-

vito dobivali svoje Džepne novine. U bataljonu „Hajduk Veljka“ izrađen je 3 broj Džepnih novina dok se sad radi za I i II bataljon 3 broj Džepnih njihovih novina. Drugovi SKOJ-evci mnogo su aktivni u ovom natjecanju i sada se takmiče koji će bolje ispuniti one tačke koje su došle od IV Korpusa te ne bi li dobili zastavu. Isto tako Partija pruža punu pomoć drugovima SKOJ-evcima.

Bataljonski biro sastaje se redovito, održavaju sastanke i svaki član bataljanskog biroa zadužen je po svome sektoru rada po kojem odgovara na sastanku. Kandidati idu na sastanke sa članovima Partije kada se proučava partijski materijal a kada su redovni sastanci onda drugovi kandidati ne sudjeluju na tim sastancima. Tako ima izgleda u idućem mjesecu moći ćemo da primimo iz kandidata u Partiju nekoliko drugova.

6.— Partijske konfrencije, savjetovanja i sastanci.

U I bataljonu u roku mjesec dana održao je sekretar bataljona dva partijska savjetovanja i 4 sastanka. Dok u Štabu bataljona održao je 4 redovna sastanka.

U II bataljonu održano je savjetovanje sa članovima Partije na kome je sudjelovao i član O. Komiteta N. Gradiška. Sekretar istog bataljona održao je tri sastanka sa članovima Partije u bataljonu.

U bataljonu „Hajduk Veljka“ održano je jedno partijsko savjetovanje rta kojem je sudjelovao i jedan član O. Komiteta N. Gradiška. Sekretar istoga bataljona održao je 5 sastanka po četama i u štabu bataljona.

U Četi. „Matije Gubca“ nije održano niti jedno savjetovanje nego se sada drže sastanci redovito.

7.— Kursevi

Ćelije ovoga Odreda proučavaju o Masovnom Partijskom radu i brošuru III Zasjedanje ZAVNOH-a. Drugovi materijal dosta dobro savlađuju dok imade poneki drug koji se teže izražava. Kursevi bi bili potrebni svim sekretarima četa kao i komandantu ovoga Odreda i njegovom zamjeniku.

8.— Vojska

Bataljonski biro upoznat je sa svim naredenjima koja se dobivaju od višeg foruma. Komandant odreda sprovodi u djelo tridesetodnevni plan rada i nastavu u gađanju. Komesar ovoga Odreda primio je naskoro dužnost te je održao tri sastanka u bataljonirna. Sekretar ovoga Odreda održao je 12

sastanaka po jedinicama. Zamjenik komandanta odreda održao je tri sastanka pošto isti je naskoro primio dužnost te nije mogao više održati. Komandant I bataljona održao je 5 sastanaka po vojnom pitanju, komandant II bataljona održao je 10 sastanaka po vojničkom pitanju. Komandant bataljona „Hajduk Veljka” održao je 4 sastanka, na istim sastancima sprovodi se u djelo tridesetodnevni plan rada kao i nastava gađanja. Politkomesar I bataljona održao je 4 bataljonska sastanka po političkoj izgradnji. Komesar II bataljona održao je 5 bataljonskih sastanaka. Komesar bataljona „Hajduk Veljka” nalazi se na kursu te dok je sekretar i tog bataljona održao tri bataljonska sastanka. Na istim sastancima drugovi su upoznavali drugove sa najnovijim političkim događajima.

Veza između bataljona održava se pomoću telefonske veze, politkomesari i komandanti pridržavaju se naređenja druga Tita po pitanju ishrane i jahaćih konja.³ Disciplina u našem odredu je na srednjem stepenu, bolesnih u bataljonima nema tako mnogo, ako je neki bolestan to je bolestan od malarije i od škorbuta i to nije tako opasno.

Moral i borbenost u jedinicama je dosta dobra. U našem Odredu imade 303 karabina, 17 p.m., 3 laka mitraljeza, 1 teški mitraljez, 3 šmajsera i 1 laki bacač, 1 avionski mitraljez; 1 protivtenkovska puška i 26 pištolja raznih kalibara.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

M.P.

Sekretar:
Adam Starčević

³ Vidi tom II, knj. 9, dok. br. 21: naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 7. aprila 1943. o načinu snabdevanja jedinica. Za sprovođenje ove naredbe posebnu odgovornost snosili su politički komesari.

**UPUTSTVO POLITIČKOG KOMESARA 10. KORPUSA NOVJ
OD 30. JUNA 1944. POLITIČKIM KOMESARIMA POTČINTE-
NDI JEDINICA O ODNOSU VOJSKE PREMA SRPSKOM
NARODU¹**

Š T A B

X. Korpusa „Zagrebačkog“

NOV j "

K. broj službeno.

Dne 30. VI. 1944. u -11 sati.

Mnogi naši borci i rukovodioci pogrešno i nepravilno se odnose prema srpskom dijelu pučanstva u našim krajevima. Taj nepravilan odnos doveo je do toga, da Srbi u našoj oblasti gledaju na N. O. borbu sa stanovitom rezervom i nepovjerenjem. U čemu se očituje taj nepravilan stav:

1.) Zaista, čak i lcod mnogih rukovodioca osjeća se neki šovinizam, te su skloni svakoga Srbina smatrati četnikom, velikosrbinom i t. d., premda za to nema nikakove osnove, jer su baš Srbi u Hrvatskoj najzaslužniji za razvitak N. O. Borbe.

2.) Postupak naših boraca i rukovodioca u srpskim selima i srpskim kućama često je grub i naredbodavan. Zahtijeva se bolja hrana, a ne vodi se računa, da su baš Srbi oni, koji su snosili i još uvijek snose najveći teret borbe, da su oni izloženi najžešćem progonu okupatora i ustaša, da su popaljeni, opljačkani i t.d.

3.) Mnogo puta naše jedinice, kada treba da brane neko selo (srpsko) od neprijatelja, prilikom svog boravka u njemu ne vode ni malo računa o tome kakav će politički učinak imati njihovo držanje u borbi, t.j., da li će primiti borbu, ili se bez borbe povući. (Slučaj Brigade „Matije Gubca“ u Botinovcu). Na taj način daje se mogućnost haranjerima da ubace u narod, kako se hotimično ostavljaju srpska sela na milost i nemilost neprijatelju.

4.) Naši rukovodioci ne znaju da ožive ponos srpskog naroda na slavnu prošlost i herojsku borbu u toku ovog rata.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 4—1 k. 556.

Ne znaju da ožive njihovu visoku nacionalnu svijest i nacionalni ponos, nego ih obično zovu pravoslavicima, prepiru se s njima jesu li Srbi ili Hrvati, nazivaju ih pravoslavnim Hrvatima i t. d.

Prije izvesnog vremena formiran je „Srpski bataljon”² u Moslavini. Taj bataljon broji danas već oko 200 ljudi. Ovih dana održan je i na Bilo-gori sastanak Srba, te se upravo i tu formira „Srpski bataljon”.

Te činjenice treba iskoristiti i popularizirati kod boraca, a naročito kod srpskog naroda u našim krajevima.

Drugovi politkomesari neka obrate pažnju na to, kako će borci Hrvati misliti o borcima Srbima i uopće o srpskom narodu i obratno. Treba nastojati da borci pjevaju pjesme u kojima se podvlači i ističe bratstvo srpskog i hrvatskog naroda. Na pr.

Kad se slože Srbi i Hrvati

Fašisti će iz zemlje bježati,

i druge prigodne pjesme.

Bratstvu Hrvata i Srba treba posvetiti veliku pažnju i stvarno ga učvrstiti i kod boraca i u narodu. To bratstvo najveći je залог naše pobjede i najveća je tekovina naše borbe.

Na taj način odstraniti će se nepovjerenje srpskog naroda prema N. O. borbi i stvoriti će se novi uslovi za mobilizaciju, a što je glavno parirati će se svakom pokušaju četničkog i petokolortaškog rovarjenja.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:

M. P.

Ivan A. Šibi

- Prvi srpski bataljon Istočne grupe NOR odreda formiran je. po naređenju Štaba 10. korpusa NOVJ, 29. maja 1944 (AVII, reg. br. 23/11, k. 1602, reg. br. 4/1, k. 551 B).

BR. 80

**MESEČNI IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA KOMANDE
POŽEŠKOG PODRUČJA OD 30. JUNA 1944. ŠTABU 6. KOR-
PUSA NOVJ O POLITIČKOM RADU¹**

KOMANDA
POŽEŠKOG PODRUČJA
Broj: 289/44.
Dana, 30. VI. 1944.

ŠTABU VI. KORPUSA N.O.V. JUGOSLAVIJE

IZVJEŠTAJ
o političkom i kulturno-prosvetnom radu za mjesec juni 1944.

I. Opći pregled

Neprijateljska ofanziva pored uništenja mnogih naših ustanova poremetila je i rad naših straža. Radi čestih upada neprijatelja sa jakim snagama na naš teritorij — naše straže pored svega toga što su djelovale kao čete — ipak nisu mogle da uspješno odoljevaju neprijatelju. To je dovelo do toga da su mnogi naši stražari iscrpljeni prenapornom službom i borbom po malo smalaksavali, što je dovelo do priličnog broja dezerterstva. Pored ovih naših dezertera nalazilo se još na našem području priličan broj dezertera iz brigada i odreda, koji su za vrijeme reakcije izostali iz svoje jedinice ili su samovoljno produžili svoje bolovanje. Ukupan broj svih tih na našem području kretao se oko trideset ljudi. Mi smo poduzeli mjere, da se ti drugovi pozovu na svoju dužnost, to jest upute u njihove jedinice. Tako smo doznali, da se u Brđanima nalazi jedan dezerterski iz naše 1. čete — Aleksić Jovo, bivši četnik, koji nagovara ljude da prebjegnu neprijatelju—u nameri da osnuje neku četničku grupu. Naš izvještaj je bio tačan i doista uhvatili smo čovjeka koji je prenosio poštu u kojem Aleksić poziva nekog tabornika Kocića iz Požege, da pošalje kozake na našu stražu u Brđanima, kao i na ostale ustanove koje su se tamo nalazile. Mi smo odmah dali nalog Brđanskoj straži da se Aleksić uhapsi. Me-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 23—1, k. 482.

đutim, jedan stražar iz Brđanske straže imenom Bizić — za vrijeme hapšenja omogućio je bijeg Aleksiću. Kad smo poslali našeg vojnog instruktora da se uhapsi navedeni Bizić —[^] on je pravovremeno uspio umaći. U Požegi su ih jedva dočekali, dobro ih pogostili, dali im dobro oružje i uputili ih da se povrate natrag sa zadatkom, da sakupe još veći broj partizana i prevedu bandu. Međutim, to im nije uspjelo. Svega trinaest dezertera javilo se u Požegu, koji osim dva-tri nisu prešli iz neke iskrene namjere da se bore protiv nas, već jedino iz kukavičluka i pod prijetnjom neprijatelja, a i bojazni od naše kazne radi dezterstva. Prva naša mjera da se spriječi to odlazanje neprijatelju bilo je, da smo izmijenili Brđansku stražu, a na njezino mjesto postavili našu specijalnu čet, koju smo upoznali detaljno sa Aleksićevom prljavštinom. Također odmah su pušteni iz zatvora seljaci iz Brđana, koje je dao pohapsiti Kotarski NOO Požega i Požeški odred, kojima smo prije puštanja iz zatvora prikazali pravi razlog prljave rabote Aleksića. Nadalje u sporazumu sa Okružnim komitetom — pozvani su drugovi zamj. komandanta p-pukovnik Bogdan Crnobrnja i Dušan Calić, sekretar Obi. komiteta — da obidu taj kraj, a drug Putnik napisao je pozive izbjeglim partizanima, da se povrate svojim kućama. — I doista za kratko vrijeme povratila su se tri naša dezertera, koje smo rasporedili na njihove dužnosti. Također su se i drugi povratili, pa čak i sam Aleksić došao je svojoj kući. Ostali koji su bili u Požegi — među njima i Bizić — poslani su na rad u Njemačku. Tako ta afera bila je u najkraćem roku likvidirana bez većih posljedica, a može se reći da smo imali i političkog efekta. U raskrinkavanju četničke rabote Draže Mihailovića i ostalih.

Pored navedenih razloga tog dezterstva treba tražiti i u slaboj disciplini kojoj se nije posvećivalo dovoljno pažnje od strane rukovodstva. — Da se to stanje popravi — tražili smo od Korpusne vojne oblasti — jednog energičnog vojnog rukovodioca. Dodijeljen nam je drug poručnik Stevo Damjanović (Bomba), u svojstvu pomoćnika komandanta. Odmah po tom održano je skupno savjetovanje sa svim vojnim i političkim rukovodstvom naših straža, na kojemu su se ispitali pravi uzroci nediscipline i dezterstva — i ustanovljeno kako smo gore već naveli. Odmah nakon toga izmijenjeno je rukovodstvo gotovo u svim četama i nadopunjeno sa novim snagama. Izgrađen je detaljni plan o zadatku naših pojedinih straža. Poslije toga održani su skupni sastanci sa pojedinim četama na kojima je prisustvovala cijela komanda područja. A kao najglavnije — uzpostavljena je komanda mjesta Orljavac. Već sada možemo reći, da se disci-

plina i borbenost naših straža naglo popravila. Pored sviju nasrtaja neprijatelja da prodre u komandu mjesta Velika, nije mu uspjelo, već je redovito bio odbijen od naše malo-brojne straže. Takođe i specijalna četa imala je nekoliko borbi sa većim skupinama neprijatelja, a naročito 26. ov. mj. kada je u Vilić Selu ubila šest neprijateljskih vojnika. !

Također i formalna disciplina je mnogo bolja.

II. Politički rad i stanje u ustanovama područja

Tokom ovoga mjeseca politički rad po našim ustanovama počeo se normalizirati. Održana su dva politička savjetovanja i to: jedno šire sa svim političkim i vojničkim rukovodiocima — na kojem se raspravljalo u glavnom o odlukama III. Zasedanja Žavnoh-a, a na drugom savjetovanju, koje je održano 14 dana nakon prvog, — detaljno su se razradile odluke III. Zasedanja Žavnoh-a, a isto tako raspravljalo po svim aktuelnim političkim problemima. Takođe date su direktive za populariziranje uspjeha naših saveznika kao i o zadacima Narodno Oslobođilačkog Fronta.

Ovaj mjesec održana su dva zbor sa svim radnicima i vojskom iz naših vojno-pozadinskih ustanova. — Oba zbor vrlo su dobro uspjela. Na prvom zboru bilo je preko 500 ljudi, na kojem se je pored političkih i vojničkih uspjeha naših saveznika — govorilo i o konkretnim zadacima naše pozadine. Na drugom zboru koji je održan 25. ov. mj. bilo je preko 700 ljudi bez Češke Brigade,² koja je kasnije prispjela. Na zboru je govorio drug zamj. komandanta Korpusa p.pukovnik Bogdan Crnobrnja, kao i član Oblasnog NOO-a — drug Zvonko Brkić. Nadalje zbor je pozdravio Engleski kapetan gospodin Vithaker. Naročito sa oduševljenjem primljen je govor druga p.pukovnika Tolje, koji je sa svojim snažnim govorom prikazao najnoviju političku situaciju. Zboru su još prisustvovali i diletanti centralnih radionica Požeškog područja sa svojim vrlo uspješnim programom. Također je Češka brigada sa svojim pjevačkim i glazbenim zborom kao i par šaljivih tačaka — oduševila je sve prisutne.

Komesar područja obišao je tokom ovog mjeseca gotovo sve ustanove, kao i straže na našem području sa kojima je održao savjetovanja po njihovim konkretnim potrebama.

III. Rad i stanje u narodu

Zakupljeni mnogim poslovima oko sređivanja prilika u našoj pozadini tokom ovog mjeseca — organizovan je samo

² Reč je o čehoslovačkoj brigadi »Jan Žižka«.

jedan veći miting—sa narodom. Međutim, za slijedeći mjesec dato je u zadatak komandantu mjesta, da u sporazumu sa Okružnim NOO-om, organizuje cijeli niz mitinga po našim selima. Baš sa pojavom tzv. četnika kod naše Brdanske straže opazili smo, da kod srpskog dijela našeg naroda vrlo se malo radilo kod populariziranja i objašnjavanja odluka II. Zasjedanja Avnoj-a, a da ne govorimo o III. Zasjedanju Zavnoh-a. Primijećeno je, da su se činile mnoge greške, a jedna od najznačajnijih je ta, što se je bez dovoljne pripreme među srpskim narodom izbacivale parole protiv kralja Petra i četnika. Tako se dogodilo, da mnogi stariji seljaci kod kojih je tradicija dinastije Karađorđevića kao i četnikovanje za vrijeme Turaka vrlo voljena—izazvalo nerazumijevanje, a time i nezadovoljstvo protiv onih, koji su te parole izvikivali— to znači indirektno i protiv rukovodstva NOP. Primijećeno je, naročito u zadnje vrijeme, da nekoji tako velikosrpski nastrojani elementi dolazak šubašića na pregovore žele iskoristiti za opravdanje svog — neprijateljskog držanja za vrijeme naše kampanje protiv kralja Petra i njegovih četnika. Baš sada je potrebno, da se izađe među narod i temeljito im se prikaže izdajnički rad četnika, kralja Petra, koji slanjem svoga ministra šubašića — drugu Titu.— sankcioniše sve ono što smo do sada iznijeli o njihovom protunarodnom radu.

Kod hrvatskog djela stanovništva naročito je snažno odjeknulo otvaranje II. fronta kao i prolazanje ogromnih formacija savezničkih bombardera preko našeg područja. Može se reći, da sada postoje samo dva stanovništa i to: jedni koji se vesele našoj pobjedi i drugi, koji se te pobjede boje. Gotovo i nema više onih, koji još vjeruju da će Hitler, odnosno Pavelić, pobijediti. Primjećuje se, da kod velikog dijela hrvatskoga naroda postoji jedno zbrkano mišljenje o ciljevima NOB. Još uvijek vjeruju, da je naša borba četnička odnosno velikosrpska ili borba za komunizam. Trebaće mnogo političkog rada, a i kontrole nad onima koji svjesno ili nesvjesno sa svojim radom po terenu ostavljaju kod hrvatskog naroda utisak, da neprijateljska propaganda imade pravo. Mi smo sve naše stražare, kao i rukovodstvo straža, naročito upozorili, da paze na svaki svoj postupak sa narodom. Ali postoji još cijeli niz drugih drugova koji se kreću po našem području, kao što su to informative!, obavještajci, njihovi kuriri i povjerenici kao i mnogi drugi odbornici NOO-a, koji su sa narodom stalno u kontaktu — pa u koliko ne brijave, a ono u većini slučajeva iz neznanja krivo tumače i prenose odluke III Zasjedanja Avnoj-a kao i druga naša naređenja.

Mi smo već upozorili drugove koji su odgovorni za te ljude na terenu — da ih upozore na njihove greške, a još najbolje, da ih često obilaze i pozivaju na savjetovanja i kurseve tako, da ne bi radi svog neznanja nanosili štetu našem pokretu.

IV. Ishrana, odjeća, obuća i higijena u ustanovama.

Općenito naša ishrana do pred par dana bila je dobra i hrana se izdavala po tabeli. Međutim, zadnjih par dana ponestala nam je mast, međutim dok ne nabavimo nove zalihe — davati će se drugovima povećani obrok hljeba — do jednog kilograma po osobi. Također otpočelo se sa davanjem povrća iz naših područnih bašta. U bolnicama zalihe masti su prilično velike i računa se, da ćemo izdržati kraj s krajem, to jest do jeseni — kada će se početi sa klanjem pripremljenih svinja. Drugovi ranjenici već od polovine ovoga mjeseca dobivaju toliko hljeba, koliko mogu pojesti.

Obuća i odjeća naših drugova malo se popravila sa robom koju smo primili od saveznika, međutim to je vrlo malo i upravo smo došli u nepriliku — kome da se podijeli ta mala količina odijela i cipela[^] — Sa vešom stvar svoji malo bolje, jer nam je ipak uspjelo sa dodijeljenom količinom bar donekle snabdjeti naše drugove — bar sa po jednim parom veša.—

Higijena po našim ustanovama mnogo je bolja od prošlog mjeseca i to za to, jer je kroz to vrijeme izgrađeno nekoliko novih prostorija za rad i stanovanje. Također završio je kurs higijeničara pred par dana, a drugove higijeničare razaslali smo po svim glavnim ustanovama, da se staraju za red i čistoću. .

V. Rad komande

Komanda područja

Komandant područja odmah u početku mjeseca otišao je na s.p.³ kurs i još se nije vratio. Dužnost komandanta vrši njegov zamjenik. Početkom ovog mjeseca održano je savjetovanje Korpusne vojne oblasti — sa svim komesarima i komandantima područja. Na tom savjetovanju osim komesara — bio je prisutan zamjenik komandanta kao i pomoćnik komandanta područja. — Prema zaključcima tog savjetovanja komandu područja osim komesara, komandanta i njegovog zamjenika — sačinjavaju tri referenta i to: ekonomski, sanitetski i tehnički. Već su održane dve takove

⁵ srednji partijski kurs

sjednice i pokazalo se, da je rad tako smanjene komande mnogo ekspeditivniji. Odlučeno je, da svaki referent kao i ostali članovi komande — redovito mjesečno najmanje dva puta održe savjetovanje sa rukovodećim kadrom iz njegovoga djelokruga rada.

Komanda mjesta Velika

Radi gotovo dnevnih upada neprijatelja na teritoriji, a naročito na mjesto Veliku — te se komanda nije mogla stabilizirati. Stalno je u pokretu. Već smo najmeravali, da sjedište komande prebacimo više u pozadini t.j. u Stražeman, ali radi povlačenja bande iz Trenkova koje je uslijedilo prije dva dana — mi ćemo ipak ostaviti komandu u Velikoj, gdje će njezin rad biti svakako uspješniji.

Ovaj mjesec otpočeli smo sa izgradnjom **III.** ekonomskog sektora i za sada je rad vrlo lijepo napredovao — za dan-dva — već će biti dogotovljen prvi bunker za tri vagona žita. Pošto se **III.** ekonomski sektor nalazi na teritoriju okolice Velika, s toga smo ga i dodijelili pod komandu mjesta Velika.

Komanda mjesta Orljavac

Početkom ovog mjeseca, formirali smo komandu mjesta u Orljavcu. Pod ovu komandu potpala je I. četa sa svojim stražama u Brđanima, Bolomači, Škrabutniku i Orljavcu. Također i II. ekonomski sektor koji se nalazi u čečavcu — potpao je pod ovu komandu. Iako se tek otpočelo sa radom — u toj komandi već ima vidnih rezultata njihovog rada, a to naročito kod mobilizacije omladine za košnju, kao i u borbenosti naših straža sa neprijateljem. (6 mrtvih u Vilić Selu). Pod ovu komandu potpašće cijeli zapadni dio našeg područja, a također i sektor Babje Gore.

Razno

"U vezi sa natječajem, koji je raspisao Glavni štab⁴ — mi smo poduzeli sve potrebno, da naše područje ne zaostane za ostalim, već po mogućnosti bude među prvima. Na svakom savjetovanju kao i sastanku postiže se drugove za natječaj, a po pojedinim sekcijama izrađen je detaljni plan natjecanja.

⁴ Reč je o naređenju 6. korpusa NOVJ od 12. juna 1944. podređenim jedinicama o organizaciji tumačenja (AVII. reg. br. 1—5, k. 475).

U vezi sa košnjom livada, mi smo poduzeli sve — da livade koje su stavite nama na raspolaganje — budu na vrijeme pokošene, a sijeno pospremljeno. Ša košnjom se uglavnom već završilo, a sa spremanjem sijena malo smo u zaštoju radi ružnog vremena.

U vezi sa predstojećom žetvom — poduzeli smo sve mjere, da se mašine koje su ugrožene da ih neprijatelj iskoristi za sebe — sabotiraju, odnosno prebace na naš oslobođeni teritorij (u konspiraciji). Također već sada se pravi raspoloženje kod svog ljudstva — da za vrijeme kosidbe aktivno učestvuju u radu tako, da bi se u najkraćem vremenu izvršila kosidba, a pokošeno žito spremilo na sigurno mjesto.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

M. P.

2. XII. 1944
Štab VI korpusa
narodnooslobodilačke vojske
Jugoslavije
K. Broj 897
Dana . . . 1944 . . . u . . . sati

Politkomesar:
Milan

BR. 81

POZIV ŠTABA 1. MAKEDONSKE BRIGADE 48. NOU DIVIZIJE OD JUNA 1944. ALBANSKOM NARODU U MAKEDONIJI DA SE BORI U SASTAVU NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE¹

Svim poštenim Albancima i Albancima!

U poslednjim borbama, koje je naša Narodnooslobodilačka vojska uspešno vodila protiv nemačkog fašizma i njihovih albanskih slugu, najbolje se videlo da su nemački okupatori najveći neprijatelji albanskog naroda. Jasno se videlo, da oni žele-nesvesne Albance upotrebiti kao puščano i topovsko meso protiv svoje albanske i makedonske braće i da nemilosrdno uništavaju (ubijaju) svakog Albanca koji neće, da izvršava njihove naredbe.

" 2 juna o.g. zajedno sa Nemcima pošlo je iz Debra i okoline nekoliko stotina Albanaca; jedni su, predvođeni barjaktarima, kao dobrovoljci, vodili borbu protiv naše Narodno-

oslobodilačke vojske, pljačkali i palili .makedonska sela; drugi ,su bili silom mobilisani. Putem, idući za Lokov, neki su Albanci, koji su bili silom odvedeni, ne želeći da se bore za interese Nemaca, pokušali da pobjegnu i da se vrate kući. Ali u tome momentu Nemci 'su ih prhnetili, počeli mitraljezima gađati i oko 30 pobili. Ovakav se slučaj dogodio i u borbama kod Mislodežda. Balisti, koji nisu mogli izdržati pritisak naših boraca, napustili su pozicije i počeli panično da ostupaju. Nemci su tada "otvorili vatru na njih i pobili nekoliko Albanaca^ Između ostalih ubijen je i Bekir aga Bauta, komandant balista tog sektora.

Ubistvo ovih Albanaca, a naročito ubistvo Bećir age iz Struge, jasno otkriva pravo lice nemačkih okupatora. Bećir aga .je bio izdajnik albanskog naroda, borio se protiv naše Narodnooslobodilačke vojske, verno je sjužio Nemcima, ali kada je on postao nepoželjan, tada ga odmah ubijaju,

Braćo Albanci!

.Ova zverstva Nemaca, neka im posluže kao poslednja oporijenā da je došao, poslednji čas,, poslednji minut, kada treba najozbiljnije da pomislimo o, našoj sudbini, da je: došao-poslednji minuti kada trebamo povesti zajedničku borbu za isterivanje nemačkog okupatora.. Barjaktari, kao što su Uke Carni, Ali Malići, Miftar Kolaši i drugi i njihovi pomagači, kao Nazim iz Tateši, Faik iz Dóbovjana i drugi su najveći izdajnici i neprijatelji albanskog naroda. Oni su spremni da za novac svakome prodaju svoj narod. Ove stare ija-rodne izēlice i badniti, gledajući da se bliži njihov kraj i računajući da sebi produže život, udružili su se sa Nemcima. Služeći verno okupatoru, oni danas pokušavaju da organizuju albansko stanovništvo protiv albanskih i makedonskih partizana, te zajedno sa svojim bandama čine zverstva, pljačkaju i pale mirna makedonska sela. ••

Albanci i Albanke!

-

Bliži se dan pobeđe, dan kada će svi narodi slaviti slobodu i .ravnopravnost. Pobēdonosne savezničke -vojske- -5. o.m. zauzele sii Rim, prestoniću Italije, 6 o. m: preko 7000 savezničkih bojnih brodova izvršilo je desant U Francuskoj, a 11000 aviona lete nad Francuskom i-Nemačkom da bi uništili razorene nemačke gradove i fabrike. Crvena armija se sprema da .zada poslednje smrtonosne udare krvavoj hitlerovoj bandi. Vaša braća u Albaniji, divizije i brigade herojske Narodnooslobodilačke vojske u Albaniji zadaju smrtne

udarce neprijateljima slobode albanskog naroda, hitlerovom fašizmu. Vaša braća iz Albanije pozivaju vas da sledite njihov put, put svih poštenih Albanaca, put Skender-bega. Zar sada, mi Albanci i Makedonci, da vodimo borbu između sebe za interese Hitlera i to kada je dan slobode bliži no ikada, kada se naš zajednički neprijatelj, nemački pljačkaši nalaze pred iskopanim grobom. Zar vas ne boli, kada gledate popaljene kuće, opljačkano makedonsko stanovništvo i zar tada ne pomišljate na svoje kuće i decu? Zar ćete i dalje služiti nemačkim krvnicima i njihovim albanskim slugama, paleći kuće radnih Debarčana i malesijskih majstora i t'o onih majstora koji su gradili i vaše kuće? Zar ćete dozvoliti da Vam se i dalje baca ljaga vašem imenu, da igrate ulogu pljačkaša i palikuća? Ne, i sto puta ne! Vi to ne smete dozvoliti! Ne zaboravite da stotinama godina živimo zajedno. Ne zaboravite da su u našoj zemlji dolazili i drugi okupatori, ali da smo mi opet ostali da živimo ovde. Voda teče, ali trag ostaje. Mi smo trag. Sutra će se tražiti račun od svakog čoveka šta je učinio za vreme kada se ceo svet borio protiv neprijatelja celog čovečanstva — Hitlerovog fašizma.

Dok nije dockan pružimo ruku jedni, drugima i zajedno udarimo na one koji hoće da nas posvađaju. Udarimo na nemačke okupatore i njihove sluge — neprijatelje albanskog i makedonskog naroda. Bez čekanja stupite svi do jednog — ko je sposoban za pušku — u redove naše pobedonosne oslobodilačke vojske, da ne dozvolimo nijednom okupatorskom vojniku da izađe iz naše zemlje. Nemački banditi, će hteti da se povuku iz naših mesta, ali mi to ne trebamo dozvoliti dok ne vidimo da se proliva gnusna krv kroz polja i dolove, krv onih koji su glavni krivci za nesreće koje su zadobile naša dva bratska naroda.

Napred u poslednji boj za našu slobodu i bolju budućnost.

ŽIVELO BRATSTVO IZMEĐU MAKEDONSKOG I ALBANSKOG NARODA!

ŽIVELA NAŠA HEROJSKA I NEPOBEDIVA NARODNOOSLOBODILAČKA VOJSKA!

SMRT NEMACKIM OKUPATORIMA I NJIHOVIM ALBANSKIM I MAKEDONSKIM SLUGAMA KOJI HOĆE DA POSVAĐAJU NAŠA DVA BRATSKA NARODA!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

• „ „ . ŠTAB 1. N. O.
Makedonske udarne brigade

BR. 82

**PREGLED ČLANOVA KPJ I NOVOMOBILISANIH BORACA
NA TERENU DALMACIJE, U JEDINICAMA 8. KORPUSA I
MORNARICE NOVJ U JUNU 1944. GODINE¹**

Okrug	Stanovništvo	Procentualno							
		u N.O.V.J.	u N.D.H.	u četnicima	u N.O.V.J.	u N.D.H.	u četnicima	ukupno mobilisano	u nepr. redovima
Dubrovnik	90.000	4,100	1.000	80	4,5%	1,1%	–	5,6%	11%
Biokovo-Neretva	109.000	4.267	3.558	56	3,9%	3,2%	–	7,1%	3,2%
Srednj. dalm. otočje	48.000	5.000	70	–	10,4%	–	–	10,4%	–
Split	215.000	22.300	2.767	968	10,3%	1,3%	0,4%	12%	1,7%
Šibenik	92.000	13.400	500	60	14,5%	0,5%	0,5%	15,5%	1%
Knin	80.000	2.600	4.500	5.000	3,2%	5,6%	6,2%	15%	11,8%
Zadar	120.000	6.700	2.000	1.300	5,6%	1,6%	1%	8,2%	2,6%

U --gornjim podacima po okruzima nisu uračunati novomobilisani borci u posljednjim nedeljama.

8,5% naroda Dalmacije nalazi se u N.O.V.J., 2% u N.D.H. i 1,1% u četnicima.

U Dalmaciji je mobilisano ukupno 11,6% a od toga 3,1% u neprijateljskim redovima.

Svi podaci su uglavnom približni.

M. P.

¹ Fotokopija originala (pisanog latinicom) u OADP SKJ, reg. br. 6287.

O.K. KPH Dubrovnik	Neretva"	otočfe	O.K. KPH SpHt	O. K. KPH šibenik	O. K. KPH Zadar	O-K. KPH Knin	Ukupno članova K. P. na terenu
£ 201	329	396	601	250	267	178	2222

IX divi- zija	XIX divi- zija	XX divi- zija	XXVI di- vizija	pri Vili korpusu	Sjevero- dalm. grupa Odreda	Srednje- dalm. grupa odreda	Srednie '	Južno- dalm" grupa odreda	M rica	Ukupno čl. K. P.) edmicama VIII korpusa i Mornarice N.O.V. J.
469	473	366	1.143	61	80	180	60	150	365	3.357

Članovi K.P. u vojsci i na terenu	elan0va SKOJ-a vojsd i na terenu	• • • '	M.P.	Vicko ²
5.579	10.218			

Podaci su oc! VI. fuj. 1944. god.

'- Krstulović

BR. 83

MESECNI IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA 17. MAJEVIČKE BRIGADE 38. NOU DIVIZIJE OD 1. JULA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ I OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA ISTOČNU BOSNU O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U BRIGADI¹

Zam. Pol. Komesara XVII
Majevečke Brigade
1 - VII - 1944 godine
Mjesečni izvještaj o stanju
i radu part. organizacije
podnosim.—

1. CENTRALNOM KOMITETU KPJ (Pol. Komesaru III Korpusa NOV)
2. OBLASNOM KOMITETU KPJ za ISTOČNU BOSNU

1.) Partijska organizacija u brigadi broji 20 partijskih jedinica (4 bataljona po 4, jedna bolnička, Štaba brigade, prištabska kao i jedna u intendanturi brigade. Novoformiranih jedinica u toku mjeseca juna nije bilo.

Brojno stanje članova Partije i kandidata na dan 1/VII. 44. iznosi: brojno stanje članova Partije po spisku 177, na licu 156, u rashodu 21. Objašnjenje rashoda: poginulih 6, ranjenih 5, bolesnih 1, nestalih 1, dezertiranih 6, prekomandovanih 1, umrlih od bolesti 1.

Kandidata: po spisku 17, na licu 15, u rashodu 2. Objašnjenje rashoda: bolesnih 1, dezertiranih 1.

Brojno stanje Skojevacu ovoga puta ne možemo ovde da podnesemo zbog neimanja tačnog brojnog stanja.

Napomena: U brojnom stanju članova Partije upada u oči broj dezertiranih koji je uslijedio zbog kolebljivosti dezertiranih i strahom pred novim teškoćama i zadacima Partije, kojih su izgleda oni bili svjesni. Krivicu za dezertiranje ovih drugova po našem mišljenju ne snosi niko drugi nego oni. Smatramo da su partijska rukovodstva i rukovodioci dovoljno objasnili razloge našeg povlačenja sa Majevice kao

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u OADP SKJ, reg. br. 6205/IV, 248/44.

i situaciju na Majevici kao i zadatke na novom terenu.³ Sva tri ova pitanja mnogo su šire objašnjena po partijskim jedinicama nego što su objašnjena našim borcima uopšte, pa i pored svega toga bilo je duplo više dezertera iz redova Partije, kandidata i skojevac nego iz redova boraca. Važno je napomenuti da je bilo i takvih partijskih jedinica iz kojih su pojedini dezertirali poslije drugog i trećeg sastanka i ukazivanja na gore navedena pitanja o stanju na Majevici, naročito kao i mogućnostima opstanka naših jedinica makar i najmanjih na terenu Majevice u vezi aktivnosti okupatora i svih njegovih slugu na tom terenu. Ovo su razlozi sa kojima smo se rukovodili dižući optužbu protiv dezertiranih i okrivljujući samo njih i nikog drugog.

U toku prošlog mjeseca partijske jedinice primile su ukupno 10 novih članova Partije i 7 kandidovali.

2.) Rad unutar partijske organizacije. Sve partijske jedinice kao i rukovodstva (bataljonski biroi) održavali su redovno radne sastanke sedmično jednom u povoljnijim situacijama i mlađim jedinicama dva puta. Zbog pojačanih problema dezerterstva kako unutar Partije tako i vojnih jedinica, teškoća u ishrani a u vezi s tim pravilnog odnosa prema narodu i NOO, raznih grešaka rukovodioca i si. broj vanrednih sastanaka u toku mjeseca u pojedinim jedinicama dostiže deset do dvanaest održanih sastanaka. Rezultati ovih sastanaka ni izdaleka ne odgovaraju broju održanih sastanaka. Teoretski rad i ovoga mjeseca je bio vrlo slab. Razlozi ovako slabog teoretskog rada jesu: situacija u kojoj se Brigada nalazila skoro čitav mjesec dana nije dozvolila da se ovo važno pitanje postavi na njegovo mjesto. Drugo, vrlo niska svijest članstva po jedinicama i nižeg rukovodstva o potrebi teoretskog rada, pa makar i pod težim okolnostima.

U ovom periodu održano je nekoliko partijskih savjetovanja po partijskim organizacijama bataljona. Prvi ovakvi sastanci održani su poslije povratka Brigade sa Ozrena³ po pitanju problema kako u partijskim tako i u vojnim jedinicama, u isti mah na ovim sastancima postavljeni su i zadaci

² U depeši Vrhovnog štaba od 1. juna 1944. Štabu 3. korpusa NOVJ stoji: »Vaš glavni pritisak treba biti usmeren u pravcu Romanije sa ciljem ugrožavanja saobraćaja Sarajevo—Višegrad i Sarajevo—Brod. Po mogućnosti uništavajte garnizone na sektora Romanija—Bratunac. Ako imate jedinice na sektoru Kalinovik—Foča dobro bi bilo očistiti taj teren od neprijatelja. Vojvođanske jedinice neka čiste teren Majevice i Posavine« (vidi tom IV, knj. 26, dok. br. 19 i knjigu depeša 3. korpusa NOVJ u AVII, reg. br. 2—1, 8—1, k. 408 A).

³ Teritorija Ozrena je kontrolisana od jedinica 3. korpusa NOVJ, koje su se na tom terenu zadržavale kratko vreme (vidi tom IV, knj. 27, dok. br. 42, str. 215).

u vezi rešenja problema. Drugi ovakvi sastanci održani su u vezi priprema Brigade za ofanzivne akcije na Majevici kao i zadacima koji stoje pred svim vojnim partijskim organizacijama s obzirom na stanje na terenu Majevice i Semberije kao i partijske organizacije na tome terenu.

3.) Rad po sektorima. Rad po svim sektorima od 1-VI do 7-VI bio je na visini, svestran i aktivan jer je situacija, u tom periodu bila relativno mirna bez pokreta i borbi.⁴ Od 7-VI do 15-VI po svima sektorima napravljen je prekid u radu jer je Brigada bila za čitavo to vrijeme u neprestanim akcijama³ i pokretima gde je prestajao svaki rad sem onoga što se je moglo kroz dnevne zapovijesti naglasiti i upozoriti. Od 15-VI do 30-VI i pored marševa i borbi Brigada je imala i kratkih predaha⁶ koji su se iskorištavali u radu uglavnom po dvama sektorima (vojnim i političkim) jer su se po ovim sektorima poslije povratka sa Majevice, a u vezi s tim napornih marševa i borbi, pojavili i najoštriji problemi koji su tražili hitna rješenja.

a.) Vojnički rad. Prema navedenim periodima bio je različit po svojoj aktivnosti. Radom na ovome polju uspelo se je, iako djelimično, dati borcima osnovna i najpotrebnija znanja iz oblasti nišanjenja s puškom i p.mitraljezom, pravilnom upotrebom ovoga oružja, važnosti discipline vatre, ratne i borbene obuke, pravilnog nastupanja i povlačenja. Početkom ovog mjeseca organizovan je vojnički kurs nižih rukovodioca (desetara i vodnika) koji je trajao svega šest dana. Na ovome kursu prorađivan je materijal gore naveden. I pored kratkoće vremena rezultati ovoga kursa osjetili su se u prvim borbama na Majevici.

b.) Politički rad. Kao i vojnički prema periodima bio je različito aktivan. U planu političkog rada bilo je postavljeno što šire objasniti vojno-političku situaciju, kako vanjsku talco i unutaranju, i stvoriti pred borcima pravu sliku toga stanja. Upoznati borce sa plodovima trogodišnje borbe, naročito ukazujući na stvaranje vojske, AVNOJ-a, Nacionalnog komiteta i velikog ugleda naše vojske, na čelu sa mar-

⁴ Prema naređenju Štaba 38. NOU divizije od 5. juna 1944, jedinice 17. majevičke brigade produžile su pokret 6. juna preko komunikacije Tuzla—Zvornik i od 7. do 11. juna vodile borbu u rejonu Lopara (vidi tom IV, knj. 26, dok. br. 19 i 60).

⁵ Vidi tom IV, knj. 26, dok. br. 60: izveštaj Štaba 17. majevičke brigade od 14. juna 1944. Štabu 38. NOU divizije o borbama brigade u rejonu Lopara.

⁶ Vidi tom IV, knj. 27, dok. br. 19: izveštaj Štaba 38. divizije od 6. jula 1944. štabu 3. korpusa NOVJ o dejstvu u srebreničkom kraju u drugoj polovini juna.

šalom TITOM, u inostranstvu i u vezi svega toga pomoć koju nam saveznici ukazuju danas. Održano je nekoliko sastanaka sa političkim rukovodiocima kojima je ukazano na važnost aktivnog političkog rada bez obzira na situaciju i ostalo. Gledajući rad političkih rukovodilaca kroz ovaj mjesec dana možemo sa zadovoljstvom konstatovati da se on uveliko razlikuje od rada istih tih rukovodioca u prethodnom periodu. Zahvaljujući raznovrsnosti političkog rada i čvrstini većeg dijela partijskih i pripartijskih masa moral brigade i pored napora i teškoća, a naročito povlačenje s Majevice, nije opao. Na ovu činjenicu upozoreno je sve rukovodstvo, a s njima i cijela partijska organizacija, te s obzirom na ovo smatramo da će čitav rad u narednom periodu biti bolji od rada i u ovom periodu.

v.) Rad skojevske organizacije. U prošlom izvještaju⁷ naglasili smo da je skojevska organizacija, čisteći se od svega onoga što ne valja i učvršćujući se od izabranih, uspjela da se izvuče iz blata u koje je bila zapala i da je stupila na put svoga ozdravljenja. Ona je produžila, i to prilično, smjelo, nastupanje s tim putem rukovodeći se pomenutim principima čišćenje i učvršćenje i skori su izgledi njenog ozdravljenja. Ona je u ofanzivi na Majeveci pokazala i dala od sebe mnogo više nego što je to prvi i drugi put učinila. No pored svega toga, i u ovoj organizaciji, s obzirom na nedavno njeno postavljenje na zdrave noge i mladost rukovodioca, živeli u prihvatnoj oštrocini mnogi problemi koji se nisu uspjeli savladati u kratkom periodu. Detaljniji izvještaj po ovom pitanju sledi od rukovodstva Skoja.

g.) Kulturno-prosvetni rad. I po ovome sektoru rad je bio povremen. I partijska i skojevska organizacija posvetili su više pažnje ovome sektoru nego u prošlom periodu. Pojačani rad po ovom sektoru osjetio se drugom polovinom ovoga mjeseca. Ni u ovom periodu nije nam pošlo za rukom da pokrenemo sve sekcije ovoga sektora. Osjetno je živila sekcija horova i kulturnih radova iz oblasti geografije, istorije postanka zemlje i drugog vezano usko sa ovim. Ostale sekcije kao na primjer rad po analfabetskom tečaju nema nikakvih vidnih rezultata.

d.) Rad sa narodom. Rad na Majeveci sa narodom bio je ravan nuli. Ovaj opšti nerad po ovom pitanju uslovljava situacija ma da je bilo puno volje i ljubavi prema ovom radu. Rad na ovom terenu nešto je bolji ali i ovde se nailazi na prilično mnogo teškoća, opustošena sela usled ratne situacije, bježanje naroda i si.-Ako bi se i malo normalizo-

⁷ Vidi dok. br. 39

vale prilike bar u sela koja stoje u zaledim fronta rad bi se pravilnije odvijao.

4.) Ocjena partijske organizacije. I pored situacije koja se nije u veliko mijenjala, već je u pogledu rada i mogućnosti rada ostala i u ovom periodu isto onako teška kao i ranije. Partijska organizacija maksimalno iskorištavajući kratke odmore koji su pruženi brigadi uspjela je da se sredi, prodiskutuje o svim nedostacima i da, na osnovu grešaka i nedostataka, smjelo postavi pitanje čišćenja svojih redova. U svom nastupanju ka rješenju gorućih problema ona je isto tako smjelo postavila i kažnjavala sve one koji su usled svojih grešaka morali biti kažnjeni. Uporedo s ovim partijska organizacija trudila se je da pronađe, i pronašla je, nove u teškoćama i borbama isprobane ljude i sa njima pojačavajući svoje redove partijska organizacija, i pored svih svojih momentalnih nedostataka, uspjela je da partijnost i disciplinu podigne na jedan viši stepen, i time napravi jedan korak naprijed u rešenju svih problema, u koje se bila zaplela. Ona danas sa mnogo više povjerenja nego ranije gleda u samu sebe, i samim tim i sa mnogo više volje i uvjerenosti da će uporan rad dati rezultate, pristupa rešavanju svih postavljenih joj zadataka. Svi ovi uspjesi postignuti su za relativno kratko vrijeme, i zbog toga pred Partiju i njeno rukovodstvo u ovome momentu postavlja se zadatak učvrstiti i produbiti dosad postignute uspjehe. Teoretski rad uzeli smo kao jedan od puteva za produbljavanje i učvršćivanje dosad postignutih uspjeha kao i za stvaranje uslova za nove rezultate. U ovome teoretskom radu u partijskim jedinicama nailazi se na mnogo poteškoća. Zbog vrlo niskog teoretskog nivoa teško je pronaći materijale od kojih treba početi. Svakodnevne borbe i pokreti pojačavaju umor, a ovaj negativno utječe na duševni rad. Ova dva razloga, pored ostalih, ne dozvoljavaju nam, odnosno oni nisu dozvolili da do danas na ovome polju postignemo vidnije rezultate. I zbog svega ovoga nužno se postavilo održavanje partijskih kūrseva od kojih je jedan završen a sa drugim se odmah otpočelo. Ma da još nismo osjetili rezultate od prvog kursa mi smo uvjereni da će se ti rezultati osjetiti u najskorije vrijeme, i da će se po ovom pitanju napraviti korak naprijed. S obzirom na prilično uspio završetak prvog kursa i povratak kursista u jedinice (iz svake jedinice jedan ili dva) stvorile su se veće mogućnosti za pojačanje teoretskog rada u jedinicama. U tom cilju stvoren je mjesečni plan teoretskog rada za sve jedinice. Ovaj plan rada sastavljen je od četiri teme i to: 1.) Razvitak ljudskog društva. 2.) Istorija radničkog pokreta. 3.) Značaj Partije. 4.) Osnovni pojmovi o Partiji.

Dosad postignuti rezultati i danomično uvjeravanje stečeno u radu „Da ništa nema nemoguće za Partiju ako se ona istinski založi“ dati će nove snage partijskoj organizaciji u narednom periodu da uporno nastavi raščišćavanje unutar sebe i svoje okoline sa svim onim što je štetno.

5.) Stanje u brigadi. Zahvaljujući postignutim uspjesima u sređivanju brigade pred ofanzivu na Majevicu, postignutim uspjesima na Majevidi, pravilnim i blagovremenim povlačenjem sa Majevice stanje u brigadi se znatno popravilo i kao takvo dosad se uspjelo održati. Pitanje rukovodioca koje se u prošlom periodu oštro postavilo, sada je uveliko riješeno. Kursevima i svakodnevnim radom sa rukovodiocima uspjelo se je uzdići ih da mogu odgovoriti uz pomoć i kontrolu zadacima postavljenim pred njih.

Osnovni problemi brigade su: nedovoljna budnost. (vojnička) i teškoće u ishrani. Prvi problem uspjeh smo djelimično riješiti ukazujući na gorka iskustva XX brigade⁸ na ovom terenu. Likvidacija ovoga problema nije završena, opasnost od iznenađenja s obzirom na taktiku neprijatelja nije otklonjena. Mi smo svjesni velike ozbiljnosti ovog problema i nastojimo da unošenjem te svijesti u niže rukovodioce i borce dokrajčimo likvidaciju ovog problema. Mnogi su uzroci pojave ovog problema a jedan od najvažnijih je nedovoljna svijest nižeg rukovodstva i boraca o teškoćama koje bi nastupile ako bi neprijatelj iskoristio situaciju postojanja ovog problema. Prve neprijateljske pokušaje da nas iznenadi mi smo osujetili i pored sve njihove prepređenosti u tom pokušaju ah ipak nemamo još uvek dovoljno garancija, a trudimo se da ih radom nađemo kako bi ovaj problem do kraja likvidirali.

Drugi problem u vezi sa teškoćama u ishrani prema rezultatima dosadašnjeg rješavanja teško se rešava a pogotovu ako se ovo pitanje poveže sa pravilnim odnosom prema narodu i narodnoj imovini. Naše snabdijevanje na ovom terenu na dobrovoljnoj bazi i putem rekvizicije najčešće je nemoguće. Sve što se od hrane nađe u selima ispred naših položaja sve je to više manje ratni plijen koji se zarobljava od grupe zelenokadrovaca pod borbom koji čuvaju i stoku i narod i namirnice sakriveno duboko po šunama. Narod ispred naših položaja, a naročito muslimanski, zakopava u zemlji sve što ima a sa ostatkom bježi prema neprijateljskim uporištima tako da je izdavanje rekvizicionih priznanica i pravilna rekvizicija u najčešćim slučajevima nemoguća.

⁸ Reč je o 20. romanjskoj brigadi 27. NOU divizije.

a.) Intendantura. S obzirom na problem ishrane nije u stanju da odgovori potrebama brigade. U poslednjih par dana sve akcije koje je brigada poduzimala sa većim ih manjim dijelovima bile su ekonomske akcije. Intendantsko osoblje još uvijek ne daje naročitih garancija da će pitanje snab, dijevanja i u drugim prilikama postaviti pravilno. Partijska organizacija biće prinuđena da i na ovom polju uzme vidnijeg učešća da bi se spriječile nepravilnosti koje su do danas činjene.

b.) Sanitet. U periodu ovog mjeseca odgovorio je mnogo bolje postavljenim zadacima za razliku od prošlog perioda. U ofanzivi na Majeveci'kao i drugim borbama sanitetsko osoblje mnogo se je više založilo i po pitanju ukazivanja brze pomoći kao i izvlačenja ranjenika. Grešaka po ovim dvama pitanjima u ovom periodu nema. Teoretsko uzdizanje sanitetskog osoblja s obzirom na njihovo sadanje znanje jeste vrlo slabo. Odgovornog stručnog osoblja koji bi po ovom pitanju mogao raditi nemamo a neodgovornog teško se aktivira.

6.) Opšte stanje u brigadi je u znaku vidnijeg ozdravljenja. Povremeni odmor i aktivniji rad po svima sektorima dokrajčiće sa mnogim problemima. Po svim sektorima I pred sve rukovodstvo postavljeni su zadaci praćeni sa planom i praktičnog i teoretskog rada i rad se vidi već sada. Kontrolom nad izvršenjem postavljenih zadataka i uzajamnom pomoći nižih rukovodioca Partije i rukovodioca usloviće se pravilno izvršenje zadataka postavljenih za naredni period.

Uz drugarski komunistički pozdrav

Zam. Pol. Koma XVII Brigade
Mile⁹

⁹ Miloš Ilić

BR. 84

**UPUTSTVA CENTRALNOG KOMITETA KP SLOVENIJE OD
2. JULA 1944. PARTIJSKOM KOMITETU 15. NO DIVIZIJE
O RAZGRANIČENJU RADA IZMEĐU PARTIJSKIH KOMI-
TETA I POLITODELA U DIVIZIJAMA¹**

CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE SLOVENIJE
Dana 2. jula 1944..

PARTIJSKOM KOMITETU XV DIVIZIJE

Da konačno normalizujemo odnose između partijskih komiteta i politodela u divizijama, dajemo sledeća uputstva:

1) Partijski komitet u svakoj diviziji obrazuju:

sekretar partijskog komiteta, koji je istovremeno sekretar partijske organizacije u jednoj od brigada iste divizije.

Članovi partijskog komiteta su svi ostali sekretari partijskih organizacija u brigadama iste divizije i politički komesar divizije.

2) Time je naše ranije uputstvo promenjeno utoliko da sekretar politodela nije više član partijskog komiteta divizije,² već su umesto njega članovi partijskog komiteta svi brigadni sekretari.

Ova promena je potrebna, jer može na taj način partijski komitet lakše rukovoditi partijskim organizacijama u svim brigadama a politodel može da obavlja, svoju funkciju kontrolnog i instruktorskog organa.

3) Partijske komitete u divizijama postavlja neposredno CK KPS i zato treba poslati CK predloge za sve brigadne sekretare i za sekretara divizije, ukoliko ovi još nisu bih postavljeni od CK.

4) Ovo uputstvo je strogo poverljivog značaja "i treba ga posle prijema uništiti."³

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za: M. P.

Sekretar: Leskošek⁴

¹ Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 15/IV.

² Vidi tom IX, knj. 5 dok. br. 39, napomenu 10 i dok. br. 134

³ Vidi dok. br. 121,

⁴ Franc Leskošek Luka

**IZVEŠTAJ PARTIJSKOG KOMITETA 31. NO DIVIZIJE OD
4. JULA 1944. POMOĆNIKU POLITIČKOG KOMESARA GLA-
VNOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE O STANJU I RADU
PARTIJSKE ORGANIZACIJE U POTČINJENIM JEDINI-
CAMA¹**

PARTIJSKI KOMITET XXXI. DIVIZIJE

IX. KORPUSA NOV T POJ

Na položaju, dne 4. jula 1944.

POM. POLITKOMA GLAVNOG ŠTABA NOV I POS²

Polumjesečni izveštaj o partijskom djelovanju XXXI. divizije u toku druge polovine mjeseca juna 1944. je sledeći:

I. Brojno stanje:

	Partije	Kandidata	SKOJ-a	Ukupno
Čelija št. diviz.	11	0	0	11
Pri št. diviz.	34	6	28	68
III. UB „I. Gradnilca“	190	14	106	310
VII. UB „Fr. Prešerna“	184	30	131	345
XVI. B „Janka Pr. Vojka“	231	33	105	369
Vojnička škola	- 5	1	2	8
Partijska škola	5	2	4	11
Ukupno:	660	86	376	1122

Primjedba: „Vojkova“ brigada ima sada nešto veći broj partijaca, pošto je priključen 1 bataljon iz Gorenjskog odreda.³

¹ Orginal-(pisan na mašini, na srpskohrvatskom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 16/1. Primerak namenjen CK KP Slovenije u f. 276/I-A.

² Ovaj naslov je dopisan mastilom (vidi dok.br. 26, napomenu 37).

³ Odnosi se na 1. bataljon Gorenjskog NOP odreda, tzv. »Tomažev bataljon«, koji je ovaj naziv dobio po svom komandantu Joži Fajfaru Tomažu. Bataljon je 11. juna 1944. upućen u 16. slovenačku NO brigadu »Janko Premrl Vojko« i uključen u nju kao treći bataljon. Vidi napomenu br. 321 na str.- 308 u knjizi Stanka Petelina Vojka »Vojkova brigada«, Knjižnica NOV in POS 20. Nova Gorica, 1968; dopis Operativnog odseka 9. korpusa NOVJ op. br. 1095 od 10. juna 1944. upućen Štabu 31. NO divizije (AIZDG u Ljubljani, f. 281/II-5 č) i izveštaj Štaba brigade br. 606/44 od 25. juna 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 281 a/II-3).

Artiljerijski divizion ne pripada više našoj diviziji, već je dodijeljen IX. korpusu.⁴

2. Brojno stanje ćelijskih sastanaka:

	rednih	izvanred.	letećih	študij- skih ⁵	ukup- no
Ćehja št. diviz.	2	1	0	0	3
Pri št. diviz.	6	2	0	3	11
III. UB „Iv. Gradnika“	20	33	5	2	60
VII. UB „Fr. Prešer.“	28	26	23	10	87
XVI. B „J. P. Vojka“	29	8	14	5	56
Vojnička škola	4	2	0	2	8
Partijska škola	2	1	1	• 3	7
Ukupno:	91	73	43	25	232

3. Brojno stanje sastanaka partbiroa:

	rednih	izvanred.	letećih	študij- skih	ukup- no
Partbiro pri št. div.	2	1	0	1	4
III. UB „I. Gradnika“	6	3	1	1	11
VII. UB „Fr. Prešer.“	7	8	5	6	26
XVI. B „J. P. Vojka“	6	0	5:	1	12
Ukupno:	21	12	11	9	53

4. III. UB „Iv. Gradnika“ je imala samo jednu bataljonsku part. konferenciju.

VII. UB „Fr. Prešerna“ je imala tri bataljonske part. konferencije i dvije konferencije svih sekretara ćelija, biroa i SKOJ-a.

XVI. B „J. P. Vojka“ je imala tri bataljonske part. konferencije.

⁴ Artiljerijski divizion 31. NO divizije, formiran 15. marta 1944. na Predmeji od Prateće čete ove divizije, dodeljen je 2. maja 1944. za zaštitu Oficirske škole 9. korpusa NOVJ (vidihroniku Propagandnog odseka Artiljerijskog diviziona od 31. maja 1944, AIZDG u Ljubljani, f. 277/III-C-4). Prema uspomenama Jože Vodnika, 12. maja 1944. je formirana artiljerija 9. korpusa NOVJ, i divizion 31. NO divizije je navodno, tada ušao u njen sastav, što ne može biti tačno, jer se iz dragih dokumenata vidi da je on tada još bio u sastavu 31. NO divizije (vidi dok. br. 47 i tom VI, knj. 14 dok. br. 66. Prema tome, verovatno se radi o 12. junu 1944.

⁵ teoretskih

Također smo dne .27. juna t. g. održali jednu skupnu partijsku konferenciju svih sekretara čelija, biroa i SKOJ-a u diviziji.

Toj konferenciji su osim div. partijskog komiteta i jednog člana politodela bili prisutni: članica CK KPS drugarica Lichja⁶ i dva člana Ob. K. KPS za Gorenjsku, drug Bogdan⁷ i drug Igor.⁸

Dnevni red te konferencije je bio sledeći:

1. Politički referat
2. Izveštaj sekretara o djelu Partije
3. Zadaci Partije
4. Kadrovska pohtika
5. Odnos vojske do terena i civilnog pučanstva.

Konferencija je potekla prilično dobro, ah nije bila živahna onako kako bi trebalo, pošto su većina prisutnih sekretara direktno stigli sa noćne akcije i bili prihčno umorni. U periodu vremena od 16. do 30. juna su jedinice naše divizije vodile borbe na sektora Gorenjske, ponajviše na Jelovici, isto tako se je porušilo nešto pruge, par mostova i par manjih železničkih stanica.⁹ Radi jačeg neprijateljskog pritiska na naše jedinice, premaknili smo se na sektor Martinj Vrh — Davča, Robidnica — Crni vrh — Novaki,¹⁰ gdje smo se malo otpočiniili i istovremeno vršili akcije manjeg karaktera, zatim je naša divizija dobila zadatak za nove akcije većeg stila, u kojima je učestvovao cijeli Korpus. Stoga su jedinice naše divizije krenile na novi sektor radi predviđenih akcija u dolini reke Bače.¹¹ Imali smo ogromnog uspjeha. Borbe su trajale pet dana, likvidirali smo tri neprijateljske postojanke,¹² od kojih je »Gradnikova« brigada likvidirala Koritnicu, a »Vojkova« Mohorc i Pranger.¹³

⁶ Lidija Šentjunc. Vidi dok. br. 26., napomenu 36.

⁷ Bogdan Osolnik

⁸ Igor Peternej

⁹ Vidi tom VI, knj. 14, dok. br. 35, 59, 72, 95, 107, 110, 111, 141 i 157; Stanko Petelin Vojko: »Vojkova brigada«, str. 307—318, »Prešernova brigada«, str. 360—373, »Gradnikova brigada«, str. 259—269.

¹⁰ Dolenji i Gorenji Novaki. Vidi zapovest štaba 31. NO divizije br. 756 od 20. juna 1944. objavljenu kao dokumenat br. 74 u 14. knjizi VI toma.

¹¹ Zapovest štaba 9. korpusa NOVJ br. 1341 od 27. juna 1944. za napad na uporišta u dolini reke Bače objavljena je kao dok. br. 87 u 14. knjizi VI toma Zbornika.

¹² uporišta

¹³ « Vidi tom VI, knj. 14, dok. br. 90, 94, 101, 107, 110, 111, 112, 144 145 i 148 i knj. 15 dok. br. 41; Stanko Petelin Vojko: »Gradnikova brigada«, str. 212—290, »Vojkova brigada«, str. 319—337, »Prešernova brigada«, str. 375—385.

Zarobili smo okoli 35 neprijateljskih vojnika, mnogo veći broj je bilo mrtvih i ranjenih s neprijateljske strane, zaplijenili smo prilično veliku količinu teškog i lakog oružja, municije i razne druge vojničke spremlje. S naše strane su gubitci neznatni.

Prešernova brigada je hrabro i uspješno držala blokadu neprijateljske postojanke Podbrdo i s vremena na vrijeme vodila borbe, koje su trajale po nekoliko sati.

Istovremeno su naše jedinice rušile mostove i prugu. Jednom riječju, uspjeh naših jedinica je bio potpun. Moral ljudstva je na izvanrednoj visini. Ako zahtevate, mogu Vam 0 tome dati točnije podatke, ah smatram da nije potrebno, pošto ionako Vam pošiljaju štabi viših vojničkih jedinica.

Partijci su se sjajno izkazali u tim borbama, te dosledno 1 svjesno vršili svoju dužnost kao partijci i još više kao partijski funkcioneri. Upliv Partije se je znatno opažao na položajima, a osobito u trenucima jurišanja na bunkere i neprijateljske postojanke.

Otkako je Partija povelala ozbiljno računa za kontrolu na pokretima, u akcijama-borbama, i u logoru, opaža se već prilično uspjeha.

6. Razne aktuelne greške i kampanja protiv istih:

a) Dezerterstvo se je veoma dobro ograničilo, pojavilo se je samo par slučajeva istoga po povratku sa Jelovice. To su bih par novomobiliziranih, kojih se nije moglo tako hitro uvjeriti i pritegnuti kroz par dana, koji su za njih bili uistinu vrlo teški. Partijska kontrola nad istimi se vidno pojačava.

b) Kampanja protiv lokalpatriotizmu pokazuje dosta uspjeha.

c) Isto tako kampanja za liječenje i eliminaciju prakticističkog rada naših partijaca i SKOJ-evaca, koji se svodi većinom na pojedine sitnanje, pridobija sve većeg razmaha. Stoga vjerujem da u tome možemo i moramo uspjeti.

d) Također i to stalno se vodi borba protiv šabloniziranja partijskih sastanaka i protiv birokratskom radu, koji se opaža još uvijek na svim područjima.

e) Vojvodstvo, osobito kod vojničkih funkcionera, se je ta zarazna bolest u zadnje vrijeme počela širiti, na što je odmah posredovala Partija indirektnim putem pomoću partijskih sastanaka. U tom pogledu se je u kratko vrijeme postiglo dosta i vjerujem da će se to ubrzo likvidirati.

f) Povelali smo kampanju za izgrađivanje novog kadra, a istovremeno i za očuvanje već postojećeg, pošto smo u po-

slednjim borbama na jurišima izgubili dobar broj vojničkih, političkih i partijskih funkcionera.

g) Odnos između drugova i drugarica se je u velikoj mjeri poboljšao i nadalje se poboljšava. Partija je sada uzela za dužnost da ona zaposluje drugarice na mjesta koja najbolje odgovaraju njihovoj konstrukciji i sposobnosti.

h) Psovke se putem političkih časova i pomoću individualnog političkog uvjeravanja postepeno smanjuju.

i) Krađe među pojedinim osobama su se s pomoću partijske kampanje skoro potpuno otpravile,¹⁴ ah krađe iz kolektiva, osobito prihkom prisilnih odkupa i rekvizicija, se još uvijek nastavljaju, protiv čega moramo bezuslovno nastupiti s najenergičnijim protumjerama.

7. Mobilizacija nema tako vehkog učinka, ali •ipak malo po malo se prikupi priličan broj novomobiliziranih, na koje otvaranje druge fronte¹⁵ u znajnoj mjeri uphviše, tako, da politički časovi i individualno političko delo ima vrlo dobrog odjeka.

8. Takmovanje¹⁶ je mnogo oživilo, osobito po produženju istog do 27. jula, dočim prije je bilo na vrlo niskom stepenu, skoro da se nije niti opazilo na nekim područjima. Osobito je oživilo poshje zadnjih uspjeha naših jedinica. Brigade ulažu svoje napore, koja će od njih izaći kao prva pobjednica, iz čega sledi silan efekt za diviziju, koja sa drugom Lazarom¹⁷ na čelu nastoji da bude najbolja među najboljima. Takmovanje je imalo najviše uspjeha na vojničkom polju, pošto svi naši naponi su usmjereni najviše ka vojničkom usposobljavanju, stvaranju udarnijeg i borbena-ofanzivnijeg duha.

9. Djelo po odsjecima:

a) Vojnički odsjek. Na tom području se vidno napreduje, kao što sam već u prijašnjoj tački izrazio. Pokreti, koji su se stalno vršili u neredu, sada su se sa aktivnim posredovanjem partijaca u znatnoj mjeri izboljšah, ponajviše sa kontrolom nad nepartijcima i sa održavanjem letećih sastanaka pred samim pokretima i za vrijeme istih. Borce se usposo-

¹⁴ uklonile

¹⁵ Drugi front je otvoren 6. juna 1944 (»Hronologija oslobodilačke borbe naroda Jugoslavije 1941—1945«, Vojnoistorijski institut, Beograd, 1964, str. 779).

¹⁶ Vidi dok. br. 2 napomenu br. 6). Iz različitih dokumenata se vidi da je narodno takmičenje trajalo sve do objave sledećeg takmičenja (vidi tom IX, knj/ 7, dok. br. 5, napomenu br. 11).

¹⁷ Stane Potočar Lazar

bljava na svim vrstama oružja sa kojima raspolažemo. U pozdravljanju, koje je bilo dosada na vrlo niskom stepenu, labavo i nemarno, se je prilično postiglo.

Budnost naših jedinica je znatno povećana, što dokazuju djela. Upravo radi toga ne proživljamo više ona iznenađenja, koja su pred par mjeseci bila na dnevnom redu za sve naše jedinice. Moral boraca je, kao što sam već prije izrazio, na izvanrednoj visini. Novomobiliziranci su se prilično uživali u novi vojnički partizanski život, koji im se je prvih dana izgledao neizdržljiv. Sve više se prilagođuju novim prilikama i partizanskom življenju.

b) Politički odsjek. Održavanje redovitih političkih časova je bilo nekoliko otežavano, ali s obzirom na ogromne međunarodne i domaće vojničke i političke uspjehe se na iste sa malo riječi znatno upliviše. Individualno političko djelo (sa strane partijaca) među ljudstvom ima osjetljivog uspjeha. Raspravlja se o najaktuelnijim pitanjima i o pitanjima za koja se ljudstvo ponajviše zanima, tako, da na svaku njihovu slabost se nađe način odgovora u političkom smislu. To se je pred kratko vrijeme počelo aplicirati. Disciplina je vidno porasla. Godrnjanja,¹⁸ koja su se prije čula na svakom koraku, više se ne ponavljaju.

c) Kulturno-propagandni odsek. Na tom području je djelo unekoliko opalo, s time nije rečeno da je zaostalo, već trenutne prilike su to donekle kočile, tako, da se je održalo vrlo malo mitinga i kulturnih večeri. Isto tako se je izdao mnogo manji broj časopisa i letaka.

d) Higijensko-sanitetni odsek. U poboljšanju higijenskih uslova se je dosta napredovalo, uprkos raznim teškoćama. Kao dokaz toga se vidi po čistoći u logorima, kuhinjama i na ljudstvu samom. Zdravstveno stanje ljudstva je u glavnom dobro, jedino to, što se je u nekim jedinicama trenutno pogoršalo, t.j. radi hrane, koja se sastoji skoro iz samog mesa, što pouzrokuje grižu¹⁹ i zubobolju, t.j. skorbut, koji proističe usled pomanjkanja vitamina C. Istina, zelenjave,²⁰ ima vrlo malo, voće još ne dozreva, stoga bi bilo potrebno, ako se može na neki način nabaviti veću količinu medicinskog vitamina C. O tome ću još razgovarati sa div. sanitetnim referentom.²¹

¹⁸ Gundanja

¹⁹ srdobolju, dizenteriju

²⁰ povrća

²¹ Odnosi se na dr Svetomira Jaukovića (vidi spisak od 13. juna 1944. u AIZDG u Ljubljani, f. 359).

e) Delo SKOJ-a je počelo poprimati sve veći razmah i to pod pritiskom Partije, koja je dosada to unekoliko zapostavljala, premda je znala da se iz SKOJ-a crpe najbolji kad[ov]i za razne grane. SKOJ dosada nije jednolično djelovao u svim jedinicama naše divizije, stoga je potrebno to djelo uskladiti, što ćemo postići s time, da postavimo jednog druga SKOJ-evca za sekretara SKOJ-a u diviziji.²² Taj drug će istovremeno biti član pohtodela. Postavit ćemo ga u najkraćem vremenu, tako, da SKOJ-evsko delo oživi onako, kako to zahteva njihova uloga u sadašnjem trenutku, pošto oni omladinci su iskra iz koje će se razplamtati plamen budućnosti. Među SKOJ-evcima se je popularizirao drugi kongres U.S.A.O.J.²³

f) Odnos za vezu sa civilnim pučanstvom se vidno poboljšava. Na to znatno utiču naši sjajni vojnički uspjesi u poslednje vreme. Osim toga, mnogi od drugova shvaćaju potrebu i u slobodno vrijeme dobrovoljno idu da obližnjim seljacima pomažu pri košenju i sakupljanju trave i drugim poljskim radovima. Isto tako mnogi partijci često dolaze u dodir sa civilima, te im na pravilan način objašnjavaju potrebu današnje borbe i.t.d. i.t.d.

g) Pismo povezivanje sa ranjenicima i invalidima prima sve većeg i većeg razmaha, što sjajno upliviše na ranjene drugove za vrijeme njihovog liječenja u bolnicama. Kampanja za to se nadaljuje i svi bez razlike su počeli pisati.

Od vojničke i partijske škole naše divizije²⁴ Vam ne mogu poslati točne izvještaje, pošto još nisam primio od odgovornih sekretara.²⁵ Ukoliko mi je znano, tamo delo ide prilično dobro, što se može zaključiti po drugovima koji se vraćaju sa tih tečajeva, pa bilo to vojničkih, ili partijskih.

²² Verovatno je postavljen Vinko Flandij, koga je početkom avgusta 1944. zamenio Matjaž Žigon (AIZDG u Ljubljani, fond - PK SKOJ-a za Sloveniju, f. 24/VIII).

²³ Drugi kongres Antifašističke omladine Jugoslavije održan je u Drvaru 2—4. maja 1944 (vidi »Hronologiju oslobodilačke borbe naroda Jugoslavije 1941—1945«, str. 747). U AIZDG u Ljubljani, fondu PK SKOJ-a za Sloveniju, f. I/I, očuvani su: cirkular CK SKOJ-a od 23. maja 1944. upućen svim organizacijama SKOJ-a i cirkular Glavnog odbora ZSM (Zveze slovenske mladine) od 26. juna 1944, koji govore o Drugom kongresu, o zadacima koje je ovaj kongres postavio i njihovom sprovođenju. Na slovenačkom jeziku očuvane su dve brošure o Drugom kongresu, od kojih je jedna štampana u Gravini, u Italiji (vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 4825 i 4826).

²⁴ Odnosi se na podoficirsku školu 31. NO divizije (vidi tom IX, knj. 8, dok. br. 142, napomenu 29). O partijskoj školi 31. NO divizije vidi dok. br. 26, napomenu 18.

²⁵ Ti izveštaji nisu pronađeni.

To bi bile glavne značajnosti partijskog djelovanja naše divizije, ukoliko se je to moglo opaziti. Partija se stvarno učvršćuje, počela je ići malo više u dubinu, t.j. počelo se je raditi na boljševizaciju iste.

Jedno pitanje postavljam kao poslednje, premda je od velike važnosti, a to je pitanje odjeće i obuće. To su postavile kao važno pitanje sve jedinice naše divizije.

Stvarno, mogu potvrditi da se za to osjeća velika potreba, a osobito u „Gradnikovoj” brigadi.

Primjedba: Ne znam zašto nam sa obratnom poštom ne odgovorite kad primite naše izveštaje. Isto tako smatram za potrebno da me upozorite, ukoliko opazite neke nedostatke u partijskom delu naše divizije, pošto stalno se rađaju nova i nova iskustva.

Smrt fašizmu— sloboda narodu!

Za
divizijski partijski komitet
sekretar:
Alfirević Petar
Alfirević Petar

Poslato:

Centralnom komitetu KPS, preko TV 15²⁶

Povjereništvu Centralnog komiteta KPS na Primorskoj, preko P 35²⁷

Oblasnom komitetu KPS za Gorenjsku, štev. 120, preko G 1²⁸

Pom. politkomesara Glavnog štaba NOV i POJ, preko štaba IX. Korpusa.

Štabu IX. Korpusa NOV i POJ (na vloglad).

²⁶ Vidi tom IX, knj. 7. dok. br. 8, napomenu 8.

²⁷ Vidi tom IX. klj. 7, dok. br. 8, napomenu 9.

²⁸ Vidi dok. br. 26, napomenu 35 i tom IX, knj. 7. dok. br. 8, napomenu 10.

BR. 86

MESEČNI IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 6. BRIGADE 4. NOU DIVIZIJE OD 4. JULA 1944. OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE¹

Pomoćnik politkomesara
VI. KNOU. Brigade
Broj: službeno
Dne 4. VII. 1944. god.
P o l o ž a j

OBLASNOM KOMITETU K.P.J. ZA BOS. KRAJINU

Dostavljam vam izvještaj o stanju i radu partiske organizacije za proteklih mjesec dana.

Brojno stanje dostavljam vam na posebnom formularu.² Prijem kako u Partiju tako i u SKOJ bio je uglavnom pravilan, nije bilo škrtarenja, a ni primanja bez provjeravanja ljudi.

U toku prošlog mjeseca rad partiske organizacije u ovoj brigadi bio je više usmjeren u rješavanju svakodnevnih pitanja i problema koji su se pred Partiju postavljali. Partiska organizacija radila je i na što uspješnijem sprovođenju takmičenja postavljenog od Štaba Divizije. S obzirom na same uslove u kojima se je Brigada nalazila, takmičenje se nije ravnomjerno razvijalo po svim sektorima rada. Dok se je vojnički rad odvijao bolje, dotle je politički i kulturno-prosvjetni rad kao i ostali sektori za ovo vrijeme donekle zaostali. Podizanje opšteg nivoa boraca i rukovodioca za posljednjih mjesec dana nije napredovalo zbog stalnog pokreta i borbi koje je brigada imala.³ Činjenica je da je takmičenje ovoga puta pravilnije shvaćeno od rukovodioca i boraca i ono je od početka razvijanja srazmjerno dalo bolje rezultate,

¹ Snimak originala (pisanog na mašini, latinicom) u AVII, mikrofilm BiH—8/365—367.

² Vidi AVII, mikrofilm BiH—8/323: pregled brojnog stanja članova KPJ i SKOJ-a 6. krajiške brigade od 1. jula 1944. godine.

³ i ⁴ Vidi tom IV, knj. 26, dok. br. 108: mesečni operativni izveštaj Štaba 6. krajiške brigade od 29. junā 1944. Štabu 4. NOU divizije o dejstvima brigade u zahvatu komunikacije Bosanska Krupa — Bihać — Bosanski Petrovac — Drvar.

nego prošlo takmičenje. I u žestokim borbama takmičenje je prožimalo borce. Mogli su se vidjeti vrlo lijepi prizori gdje borci dozivaju jedni druge da dobro nišane, jer je takmičenje.

U posljednjoj neprijateljskoj ofanzivi i borbama koje je Brigada imala,⁴ a koje su bile žestoke i gotovo stalne, partijska organizacija, ako se uzme prosječno, pokazala je dosta upornosti i čvrstine i u tome bila rukovodilac jedinica. Jasno se je vidjelo nastojanje komunista a naročito u nekim bataljonima, da se neprijatelju zadaju što veći udarci i gubici. No, s druge strane bilo je osjetnih propusta i nedostataka koji su se u Partiji mogli uočiti.

Takav jedan propust bio je nesnalaženje naših Štabova i samog Štaba Brigade za vrijeme neprijateljskog prodora na našu teritoriju, tako da neprijatelju nije ni približno zadat udarac, kakav je mogao biti. Bilo je nedovoljnog shvaćanja zadataka, tako da je i u samom Štabu Brigade došlo do toga da se, u donekle promjenjenim uslovima borbe, nije izvršilo naređenje Štaba Divizije.⁶ To pitanje je pretresano na partijskoj ćeliji i samokritički je [sagledana] veličina greške.

U pojedinim bataljonima bilo je nedostataka u rješavanju svakodnevnih nepravilnosti i problema. Neke partiske jedinice nisu na vrijeme reagirale na nepravilnosti koje su se dešavale u jedinicama, pa i kod pojedinih članova Partije, tako da je odgovornost članova u nekim ćelijama popustila. Takav je slučaj u III. bataljonu gdje partiska organizacija nije na vrijeme preduzimala mjere prema članovima Partije, koji su olako shvaćali vojnička naređenja i pokazivah se ne-disciplinovani, nego su takve stvari ostavljene za poshje. Takva su slučajeva bila nekoliko u Brigadi. Bilo je kod pojedinih partijaca, nižih rukovodioca odstupanja od tačnog izvršenja naređenja i olakog shvaćanja istoga. Tako je jedan vodnik, koji se nije pridržavao naređenja, nego je radio po svom nahođenju, doveo svoju jedinicu, u teži položaj i sam poginuo. Iako takvi slučajevi nisu bili češći, ipak se pri sadanem stanju može reći da je odgovornost i disciplina članova Partije nedovoljna (radi se svakako o manjem broju) i da je to pitanje među ostalim problem naše partiske organizacije.

⁵ i ⁰ Neprijatelj je, posle prodora na pravcima Bihać—Drvar — Petrovac — Knin i Krupa — Petrovac, zaposedanjem komunikacija u toku juna 1944. bio u defanzivi. Jedinice NOVJ vršile su aktivna dejstva i postavljanje zasada na komunikacijama, u čemu su postigle velike uspehe. Opširnije o tim dejstvima vidi izveštaj Štaba 4. divizije od 4. jula 1944. Štabu 5. korpusa NOVJ o dejstvima u Bosanskoj krajini od 26. maja do 30. juna (tom IV, knj. 27, dok. br. 9).

Teoretsko-politički rad u Partiji za ovo vrijeme nije bio živ zbog okolnosti u kojima smo se nalazili, tako da se u tome radu za ovo mjesec dana nije napredovalo. Uglavnom taj se rad odvija po planu koji je postavljen na Diviziskom komitetu. Tema, Linija Partije je uglavnom prerađena i sada se obavezno prorađuju članci iz Centralne štampe, što će tu temu bolje razraditi. Takođe je u planu postavljeno proučavanje na teoretskim sastancima Teorija Partije. Teoretsko-politička izgradnja partijskog članstva je nedovoljna i podizanje partijaca na viši nivo u tome pogledu je jedan od važnih zadataka partiske organizacije.

Politički rad partije je bez sumnje dosta aktivan, ali taj rad nije do sada pokazao dobre rezultate. Iako se radilo tako reći udarno da se borci upoznaju sa političkim pitanjima, a osobito pitanjem uređenja naše zemlje, cilj još nije postignut. Politički rukovodioci zadržavaju krutost i šablon u radu i nisu do sada uspjeli s tim načinom rada zainteresovati borce. Kroz takmičenje je dobar dio boraca naučio odluke AVNOJ-a da ih može referisati, ali te odluke nisu shvaćene još dovoljno, osobito pitanje samostalne Bosne i Hercegovine u Federativnoj Jugoslaviji. Ta pitanja nisu još zatalasala naše borce, a ni sve komuniste da oni cilj svoje borbe vide u ostvarenju Federativne Bosne i Hercegovine u Federativnoj Jugoslaviji. Pojam državnosti nije još prodro među sve članove Partije kao i borce. Prema tome pred partisku organizaciju u ovoj brigadi se postavlja, iako je do sada po tom prilično učinjeno, politički uzdići partijce, a i sve borce i rukovodioce posebno po pitanjima uređenja naše države. Za političko uzdizanje kadrova i boraca radiće se po političkom planu, koji će se ovih dana izdati za cijelu Brigadu. Teme istog plana biće obrađene na zajedničkim sastancima politrukovioca po bataljonima, što će učiniti politkomesar brigade,⁷ a zatim će se raditi sa borcima. Da bi partiska organizacija pomogla što bolje pohtrukovodioče iste teme će se prorađivati i na sastancima ćelija. Teme ćemo uglavnom uzeti iz razvoja naše borbe i uređenja naše države i kao materijal koristiti centralnu štampu kao »Novu Jugoslaviju« i t.d.

Poslednji događaji pobudili su dosta veliko interesovanje kod boraca i rukovioca. Osobito se primećuje da je interesovanje jako u vezi Drugog fronta i pregovora između Nacionalnog Komiteta i Dr. šubašića. Da bi se pravilno ocijenili politički događaji i njihov značaj predviđeno je, i to

⁷ Tada je politički komesar 6. krajiške NOU brigade bio Ratko Novakovic.

će što prije biti učinjeno, da se po bataljonima održe bataljonske partiske konferencije na kojima će se detaljno pretesti politička situacija. Te konferencije su već počele.

U posljednje vrijeme broj dezertera se je smanjio. Kroz samu ofanzivu dezertera je relativno bilo mnogo manje, nego ranije. To je uglavnom zbog toga što je onaj dio koga se nije uspjelo vezati za našu borbu u većini se osuo, dok je u većini ostao onaj broj, koji se saživio sa starim borcima i shvatio našu borbu. Ipak pitanje dezertera nije još potpuno riješeno iako smo u sadanjim uslovima po tom pitanju u boljem stanju, jer se i sad dešavaju pojedini slučajevi. Po pitanju stava prema dezerterima bilo je oportunizma, što je konstatovano i na Diviziskom komitetu, a što se vidi iz toga, da je bilo boraca koji su 4—5 puta bježali, a da po tome nisu preduzimane konkretne mjere i to je svakako bio jedan od razloga osipanja. Bilo je i grešaka u shvatanju budnosti prema mobilisanim ljudima, tako da se sprečavalo saštajanje tih ljudi iz istog kraja i to je činjeno dosta kruto. Što se tiče odnosa starih boraca (Podgrmečana) prema mobilisanim borcima iz Timara, ti su odnosi sada pravilni. Bilo je toga da su se stari borci osjećali superijorniji i tim dubom su bili po malo nastrojeni i rukovodioci, ali je radom Partije po tom pitanju to već od ranije pravilno riješeno.

•S obzirom da je Brigada brojno omanjila usljed izbacivanja jednog dijela boraca iz stroja za vrijeme posljednjih borbi kao i zbog dezertera, to se pred nas postavlja pitanje mobilizacije, pošto se računa na mobilizaciju ljudstva, koje se je ranije osulo iz naših jedinica, to se već unapred nameće pitanje odnosa prema tim ljudima, prema kojima stari borci nemaju povjerenja i postoji mogućnost da će biti teškoća da se ovi pravilno prime. To pitanje je već postavljeno i svakako tome će partiska organizacija što pravilnije pristupiti.

Ukoliko bi se pred brigadu postavio pokret sa terena Bos. Krajine, to bi se dosta teško sprovelo uzevši u obzir sadašnje stanje. To nije samo zbog novomobilisanog ljudstva, nego je to pitanje i za jedan dio starih boraca. Ne bi se tačno moglo ocijeniti u kolikoj mjeri je to problem za našu partijsku organizaciju, ali se prema raspoloženju boraca zato u dosadašnjem iskustvu može reći da je to ipak problem, koji treba da rješava partiska organizacija.

Vojnički rad, koji se odvijao u znaku takmičenja, naročito prije ofanzive je pokazao dobre rezultate o vojnom podizanju boraca i rukovodioca. Po najbolje rezultate taj je pokazao u učenju rukovodioca sekcijom i rukovanje boraca

sa automatskim oružjem. Tako je mali broj boraca u Brigadi koji ne znaju rukovati sa raspoloživim automatskim oružjem, dok se veći broj boraca naučio rukovati sa bacačem i protutenkovskim oružjem. Kroz poslednje borbe došli su do izražaja nedostatci rukovođenja, a naročito nižih rukovodioca za vrijeme borbe. Bilo je n. pr. slučajeva da su desetine i vodovi izmiješani jurili na neprijatelja i pri tome je -bilo zagubljanja boraca i nepotrebnih žrtava. Bilo je i istrčavanja rukovodioca, tako da je nekoliko rukovodioca izbačeno iz stroja od kojih 3 komandanta bataljona ranjena. Samim tim se postavlja i čuvanje boraca i rukovodioca, čemu rješenje treba tražiti u pravilnom rukovođenju, osobito nižih rukovodioca, i pravilnom korištenju vojničke vještine. Život i rad naših štabova zadovoljava.

Kulturni rad pred samu ofanzivu bio je sasvim živ i pokazao je vidne rezultate. Iako se u početku osetila tendencija pridavanja veće važnosti kvantitetu, nego kvalitetu, ipak se po jednom i drugom vrlo lijepo postiglo. Više skečeva, horskih recitacija i pjesama naučile su diletantske grupe i horovi po bataljonima i sa tim izlazili na priredbama po terenu i pred vojskom. Do sada je nepismenost svedena na one borce koji se vrlo teško mogu naučiti, jer su to većinom stariji. Dopisništvo se je dobro razvijalo, a i u poslednje vrijeme zbog nedostatka tehničkog materijala dopisništvo, izdavanje zidnih i džepnih novina zaostalo. Za ovo vrijeme u poslednjih mjesec dana u kulturnom radu nije se znatno napredovalo. Održavane su kulturne večeri po četama i bataljonima, nekolike priredbe na terenu. Do sada je kulturni rad u Brigadi dobro pokrenut i on će od sada moći više doprinijeti uzdizanju naših boraca.

Kroz pokrete i borbe SKOJ je pokazao dobrih osobina, naročito u pogledu hrabrosti i požrtvovanosti kroz borbe. Sam rad SKOJ-evskih organizacija za vrijeme pokreta i akcija nije bio zadovoljavajući. Pojedini aktivisti i SKOJ-evski komiteti nisu se snašli u promijenjenim uslovima, tako da je rad bio zanemaren. Nisu n. pr. držani sastanci, pravdajući to da nije bilo vremena. Bilo je nediscipline i kod SKOJ-evaca. Pomoć Partije SKOJ-u bila je zadovoljavajuća i ona se sastoji u tome da su partiski rukovodioci prisustvovali na SKOJ-evskim sastancima i pomagali ih u postavljanju i rješavanju konkretnih zadataka.

Rad na terenu odvija se onako kako je to već ranije pred partisku organizaciju postavljeno. Održavana je veza sa partiskom organizacijom na terenu na kome se Brigada nalazila. Uzajamno se je prisustvovalo na partijskim sastancima.

ma. Tako su drugovi iz Brigade prisustvovali na nekoliko sastanaka na terenu Bihaća i Bos. Petrovca. Takođe su politički i vojni rukovodioci prisustvovali na nekoliko konferencija u pozadini. Pred samu ofanzivu postavljeno je pitanje odnosa vojske prema narodu i narodnim vlastima uzimajući u obzir iskustva iz prošlih ofanziva. Nije bilo znatnih ispada prema narodu i narodnoj vlasti izuzev dva-tri slučaja, da su se konji puštali bez nadzora u njive i činili štetu narodu, i što su vojnici jednog bataljona brah i lomili ašlame⁸ bez pitanja, nakon čega su te stvari postavljene i riješene na partijskim jedinicama.

I pored nastojanja da se pitanje ishrane riješi u granicama krajnjih mogućnosti, ipak se to pitanje nije moglo riješiti često puta ni u najosnovnijem obliku. Za to se je zauzimala i partijska organizacija u pozadini sa ostalim organizacijama, ali je i tu bilo, po mom mišljenju, i propusta kod pojedinih odbora i komandi mjesta. To se je moglo zapaziti iz neke vrste potcjenjivanja intendantata kao da ovi traže hranu za sebe i iz toga što su svoju netačnost u dostavljanju hrane pravdali time da i druge jedinice ne dobijaju više i da su slabije snabdjevene, po čemu se je mogla vidjeti namjera da se u tom radu ide linijom manjeg otpora.

Sanitet je za cijelo vrijeme uglavnom funkcionisao dobro sa manjim nedostacima.

I pored navedenih nedostataka Brigada kao cjelina je dosta dobra što se je moglo vidjeti iz poslednjih borbi i pokreta.⁹ Nužno ju je potrebno brojno jačati i podići stručnu sposobnost, naročito nižih rukovodioca. Moral, borbenost i upornost Brigade zadovoljava. Ima jedan dio boraca, usled slabe hrane i težih pokreta iscrpljenih, koji će se u boljim uslovima oporaviti.

Drugarski pozdrav,

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Pomoćnik politkomesara

Popović Savo

⁸ Tako u tome kraju zovu trešnje.

⁹ Naredbom štaba 5. korpusa NOVJ od 27. juna 1944. pohvaljen je 1. bataljon 6. krajiške brigade za pokazanu hrabrost i požrtvovanje u toku drvarske operacije (vidi tom IV, knj. 26. dok, br. 101).

BR. 87

**MESEČNI IZVEŠTAJ ŠTABA BATALJONA PROTIV PETE
KOLONE OD 4. JULA 1944. ŠTABU 6. KORPUSA NOVJ O PO-
LITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADUJ**

STAB BATALJONA P. P. K.
ZA HRVATSKU
Broj 65/1944
dana: 4/VII 1944 g.

Predmet: Politički izvještaj
za mjesec juni 1944.—

ŠTABU VI. KORPUSA N.O.V. I P.OJ. ZA POLITKOMESARA

P o l o ž a j

Dostavlja se izvještaj za razdoblje od 4. VI. do 4. VII. t.g.,

1.) Opšti pregled (Pokreti i akcije):

Pokreti izvršeni u tom razdoblju bili su u većini slučajeva dulji ali se nije nailazilo na veće poteškoće sem uslijed velike vrućine kretalo se je noću, pošto imade dosta bosih boraca to su bili teško pokretni po sklizavom terenu i uslijed duljeg hodanja natjecale su im noge. No unatoč svega pokreti su bili uvijek na vrijeme izvršeni i nije se događalo nikakovo zaostajanje iza jedinice. Akcije su vršene na raznim sektorima i to pojedine čete bile su samostalne, tako I. četa, dobivši podatke da se u mjestu Podcrkavlju nalazi 30 gestapovaca koji su došli iseljavati neprijateljski raspoložene elemente, krenula je u napad na gore navedene gestapovce i rastjerala ih nanevši im gubitke od 1 mrtvog i 4 ranjena. Svi su se borci u toj akciji dobro pokazali i krenuli u napad sa visokim moralom. Četa je brojala 25 boraca.

II četa naišla je u selu Marin Dvor na 80 gestapovaca od kojih se većina nalazila u jednoj kući. Čim su doznali jurnuli su u napad na spomenutu kuću, otvorivši žestoku vatru na neprijatelja i bacili 3 bombe u spomenutu kuću. Međutim je neki dio čerkeskih jedinica naišao u pomoć pomenutim gestapovcima, našto se je četa morala po-

¹ Original, (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 29—1, lc. 482.

vući, što je učinila bez ikakvih gubitaka u najvećem redu. Neprijateljski gubici nisu nam poznati.

III. četa nije imala akcije u borbi sa neprijateljem, već je upala bez neprijateljskog otpora u Viroviticu i izvršila u vezi sa Bilogorskim Odredom konfiskaciju. Osim toga vršile su čete hapšenja petokolonaša, špijuna, tako I. četa izvršila je jedno hapšenje u Osiječkoj ulici u Brodu i na glavnoj pruzi u mjestu Stupniku.

2.) Politički rad i stanje u jedinici:

Za vrijeme ovih pokreta i akcija održavani su četni i vodni sastanci na kojima je prorađivan tekući materijal naše štampe kojega smo dobivali u dovoljnoj mjeri a naročito bilo je prorađivano o Jedinствenoj narodno oslobodilačkoj fronti[^]III. zasjedanju ZAVNOH-a i o drugoj fronti. Po povratku jedinica sa terena održane su bataljonske usmene novine kao i bataljonski sastanak. Primijećeno je, da su borci ovog bataljona zainteresirani za sve političke događaje i da rado uče i proučavaju politički materijal te ga 80% znadu i tumačiti pred narodom.

3.) Kulturno-prosvjetni rad:

U ovom razdoblju malo je zastao kulturno-politički rad radi vršenja pokreta i akcija, stoga je održana samo jedna, priredba u selu Kindrovu, koja je odlično uspjela. Poslije povratka kulturno-prosvjetni život je ponovno počeo, jedino ga koči što su mnogi drugovi slabo obučem pa nemaju volju za nastupanje. Pjevački hor vježba nove pjesme, uče se 3 diletantska komada, a izašle su jedne zidne novine, a također se i sprema materijal za četne džepne novine. Nailazimo na poteškoće što nemamo na raspoloženju igrokaza i skečeva koje bi borci mogli uvježbati.

IV.) Moral i disciplina:

U ovom pokretu primijećeno je da je borbeni moral na zadovoljavajućoj visini, jer su borci želili da se ogledaju sa neprijateljem. Međutim u tome baš nismo imali mnogo sreće, jer na postavljene zasjede neprijatelj nije nailazio. Odnos drugova prema drugaricama je dobar. Nije se primijetilo sem jednog slučaja kada je jedan drug u pijanom stanju u noći tražio da mu otvori jedna raspuštenica da uđe kod nje spavati, imenovanog su borci radi pijanstva i spomenutog slučaja najenergičnije kritikovali, a pomenuti je upućen na odgovornost pred Vojno-istražni sud.

Svjesna i formalna disciplina je na primjernoj visini. Slučajevi dezerterstva nisu se događali.

V.) Rad štaba:

Ovaj Štab nije djelovao prigodom ovog pokreta zajednički kao Štab jer su članovi Štaba dodijeljeni bili na terenu sa pojedinim četama. Po povratku sa terena počeo je zajednički rad, zajednički rješavaju sve probleme i proučava se vojno-politički i partijski materijal. Odnos članova Štaba je drugarski.

VI.) O Kadrovima:

Četni politički vojnički kadar je zadovoljavajući. Posvećuje se pažnja njihovom uzdizanju da bi postigli vještinu vođenja svojih jedinica, te da bi se osamostalili. Odnos rukovodstva prema borcima i obratno je na zdravoj bazi.

VII.) Ishrana, obuča, odjeća te zdravlje boraca:

Ishrana je u posljednje vrijeme bila po kućama i obzirom na prilike borci su bih zadovoljni. Odjeća je u lošem stanju, a isto tako i obuća, zato smo preduzeli popravke po povratku sa terena.

Zdravlje boraca dobro, zaraznih bolesti nema. Dezinfekcija je vršena po povratku/ sa terena, a i higijena je na zadovoljavajućem stepenu.

VIII.) Rad u narodu:

Naši su borci u mjestima kuda smo prolazili bili tumači najnovijeg zbivanja kod nas i u svijetu. Odnos boraca prema narodu bio je svuda vrlo dobar.

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

M. P.

Politkomesar:
Horvat

Komandant:
Ante

5. VII. 44
Štab VI korpusa
narodno-oslobodilačke vojske
Jugoslavije
K. broj 923
Dana 1. 194 .. .u ... sati

BR. 88

**PETNAESTODNEVNI IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA
6. ISTOČNÖBOSANSKE BRIGADE OD 6. JULA 1944. POLI-
TIČKOM KOMESARU 17. NOU DIVIZIJE O POLITIČKOM
STANJU NA TERENU I POLITIČKOM I KULTURNO-PROS-
VETNOM RADU U JEDINICAMA¹**

Politički komesar
VI. Bos. nou brigade
6. VII. 1944. god.

POLITIČKOM KOMESARU XVII. U. DIVIZIJE NOVJ.

Petnaestodnevni izvještaj koji obuhvata rad i stanje u
brigadi od 15-og juna do zaključno 1-og jula.

Politička situacija na terenu.

Brigada se u ovom periodu nalazila na prostoriji čajni-
če, Trpinje, Metaljka, Ifsar i drugi zaseoci.² Dolaskom na
ovaj teren pojavio se problem privesti narod kućama, koji
je bio pobjegao pred našim snagama. U vezi s tim postavili
smo u zadatak svim našim jedinicama i ukazali im na pot-
rebu što većeg i pravilnijeg djelovanja na taj narod, da što
više privuku odbjeglo stanovništvo i da ga upoznaju sa do-
gađajima. U tome radu su naše jedinice postigle prilično us-
pjeha, ali treba naglasiti da su se svi naši rukovodioci a na-
ročito Part. organizacija angažovali u tome poslu davajući
priredbe održavajući konferencije i zborove i pravilno dje-
lujući na narod.

Kako sav rad tako i rad na terenu bio je postaviti na
bazi petnaestodnevnog takmičenja, i za ovo vrijeme ruko-
vodioći naših jedinica prodirali su i u druga seia dokle se
god dalje mogio prema Drini i Limu. Svaki put kada se išlo

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 6—9
k. 989.

² Po naređenju Štaba 2. korpusa NOVJ, prema kome se jedna
jedinica 17. divizije ima jače angažovati prema Pljevljima, 6. istoč-
nobosanska brigada izvršila je, 18. juna 1944. pokret i postavila se
na prostoriju Ifsar, čajniče, Metaljka. koju je tada držala 16. mu-
slimanska brigada. Opširnije o izvršenju zadataka 6. istočnobosanske
brigade vidi izveštaj Štaba 17. NOU divizije od 2. jula 1944. o dejstvu
na prostora Foča—čajniče—Pljevlja u drugoj polovini juna (tom
IV, knj. 27, dok. br. 4).

po hranu ili u razbijanju četničkih bandi koristila se prilika i narod se obavještavao o događajima putem kraćih i užih konferencija, davajući im radio vijesti i drugi propagandni materijal. U ovom radu po mom mišljenju mnogo se uspelo. Ljudi su dolazili kućama i javljali se našim štabovima. Bilo je lijepih primjera gdje je narod kod našeg II i III bataljona u Ifsaru i Metaljci donosio našim borcima sam hranu, naročito mlječne proizvode.

Još na ovom terenu ima jedan dobar dio naroda koji je odbjegao u šumu prema Limu i ne vraća se kućama, naravno tamo je pod četničkim uticajem. Također treba naglasiti da ima jedan dio ljudi, iako mah broj, ali neprijateljski raspoložen prema nama. Osjeća se strah kod naroda da mi otidemo sa ovoga terena pa da će oni opet biti izloženi četnicima, jer su na ovom terenu bili neki četnički oficiri iz Srbije koji su narod gnjavili. Za ovo vreme ufaćeno je nekoliko naoružanih četnika od kojih su neki pušteni kući, a neki sami pobjegli iz jedinice, nama je bio čuđ da na njih ostavimo dobar utisak više nego da ih zadržimo kod nas. To smo uspjeh jer se poslije čulo od naroda kako smo ih dobro dočekali, dali im odijelo (veša — padobrana). U tome periodu mobilisali smo tri borca u jedinice. Od njih jedan je pušten kući.

U ovom periodu je u pomenutim selima, u čajniču i u selima do kojih se moglo doprijeti, održano što konferencija, zborova i proslava na Vidov-dan šesnaest. Dato je pet priredaba za narod zajedno sa vojskom. Formirana su četiri NOO. u selima.

Na ovom terenu ima jedan dio četnika koji se kriju i od četnika tj. onih krvničkih oficira. Radi se na tome da se oat prvenstveno pridobiju odnosno privuku kućama.

Primjećuje se da se kod naroda otklanja onaj nepravilno mišljenje i gledanje na muslimansku brigadu.³

Političko-kulturni rad po jedinicama.

Sav rad u našoj brigadi po jedinicama postaviti je na bazi takmičenja u toku ovih petnaest dana za divizijsko prvenstvo. U vezi sa najnovijim događajima i uviđajući kao najpotrebnije za rad sa našim borcima postavili smo plan rada za protekli period sledeći: Uvek na vreme što bolje objašnjavati borcima sve događaje koji budu, prorađivati u vezi s tim odluke AVNOJ-a, Nacionalni Komitet. Teme o Sovjetskom Savezu i zatim čitanje aktuelnog materijala.

³ Reč je o 16. muslimanskoj NOU brigadi koja je formirana 21. septembra 1943 (AVII, reg. br. 1/4 i 8/1, k. 408 A).

Za kulturno-prosvjetni rad bilo je postavljeno da se drži što više predavanja o geografiji povezano sa frontovima, i oblasti opštih nauka. Otpočeti što aktivnije sa kulturnim životom po jedinicama i među narodom. Što više likvidirati nepismenih itd.

U sprovođenju ovog plana i u čitavom radu dobro se angažovala Part. organizacija i' bila je dobra saradnja između poht. komesara i pomoćnika polit, komesara. Otežavajuće okolnosti u radu su preopterećenost jedinica sa dužnostima. Ovaj plan rada ostaće i dalje sa dopunama koja je predviđena na sastanku polit, komesara brigada, jer borci nisu dovoljno upoznati sa potrebnim stvarima..

U I bataljonu održane su tri redovne četne i četiri vanredne konferencije, na kojima su rešavani problemi u četa-ma, pitanje kulturno-prosvjetnog rada, pripreme za proslavu, odnos prema starješinama, labavost u vršenju dužnosti itd.

Za ovo vreme održano je dvanaest političkih časova sa gore navedenim temama.

U II bataljonu održane su tri redovne i tri vanredne konferencije, na kojima su rešavana slična pitanja kao i gore.

Pored toga u II bataljonu održane su dvije bataljonske konferencije na kojoj je bilo prisutno po dvije čete i radni vod. Na ovim poht. konferencijama iznosita je vojno-pohtička situacija i rešavani problemi. Za ovo vreme u II bataljonu održano je devetnaest političkih časova, sa gore navedenim temama po predviđenom planu.

U III bataljonu održane su dvije redovne i četiri vanredne konferencije. Na vanrednim konferencijama postavlja-to je odnos borca prema narodu, labavost u vršenju dužnosti i pripreme za proslavu.

U I četi toga bataljona nije održana nijedna redovna konferencija, što je greška komande čete, odnosno političkog komesara čete i bataljona.

Naši komesari četa imali su praksu da drže redovne konferencije svakih petnaest, dana, a ne svakih osam dana kako je to potrebno našim jedinicama. Ovo je postavljeno u planu budućeg rada.

Za ovo vreme u tom bataljonu održano je devetnaest političkih časova, na kojima su rađene gore navedene teme i vojna-politička situacija.

U bolnici je održana jedna redovna konferencija i jedna vanredna. Zatim je održano tri politička časa sa izlaganjem vojno-pohtičke situacije i jedan sa temom Ustav SSSR-a. U gore navedene pohtičke časove uračunati su i

neki časovi na kojima je čitan tekući materijal „Glas Sandžaka”,⁴ „Narodna Borba”⁵ itd.

Kulturni rad za ovo vrijeme bio je dosta živ. Taj rad mogao bi biti još mnogo bolji, ali naši kulturno-prosvjetni odbori nisu dovoljno aktivni, niti imaju iskustva u radu. U I bataljonu, pored toga što se uz radio-vijesti opširnije objašnjavao geografski položaj, održana su dva predavanja 0 tome. Horovi u našim jedinicama tek sada su donekle organizovani, ali su isti po četama mali, i ne mogu da daju nešto naročito novo. Za ovo vreme naše jedinice dale su sedam priredaba za vojsku i narod. Od ovih tri priredbe dale su čete I i II bataljona pojedinačno. Četa I bataljona dala je uspjelu priredbu u čajniču. Za kulturni rad u našim jedinicama karakteristično je to da je on bio aktivan i živ. Problem u tome radu je nedostatak ljudi koji imaju umjetničku sposobnost, zatim koji bi napisali nešto novo, i u pišaćem priboru.

U bolnici su data za osoblje, ranjenike i bolesnike dva predavanja: O postanku čoveka i higijeni.

Od 49 nepismenih koji su bih u toku učenja, naučilo je 13 drugova i drugarica pisati i pomalo čitati. Na ovom poslu nisu kulturno-prosvjetni odbori, niti oni drugovi koji uče nepismene dovoljno uporni.

Za ovo vreme bio je najslabiji rad u III četi I bataljona 1 I četi III bataljona. Ovo sam postavio pred komesara bataljona i četa, kao i slabiji rad u III četi III bataljona. U I četi III bataljona taj rad je bio slabiji zbog toga što je bila smenjivana komanda čete i nova postavljena, te se zato rezultati rada u toj četi slabije osećaju, jer ranija komanda čete nepravilno je vaspitala borce te čete, što se vidi iz toga. da je po neki borac te čete sklon greškama, u odnosu prema narodu i disciplini.

Opšti odraz političkog rada u našim jedinicama, i pored grešaka koje su naši rukovodioci činili u pravilnom sprovođenju, odnosno objašnjavanju pojedinih momenata, je prilično dobar. Moral kod boraca je na zavidnoj visini i oseća se veliko raspoloženje za borbu. Bilo je nedisciplinskih grešaka u vršenju vojničke službe, ali disciplina općenito gledajući je zadovoljavajuća. Što se tiče odnosa boraca i rukovodioca tu se u ovom periodu desio jedan slučaj u I i jedan u III bataljonu kažnjavanja boraca sa po nekoliko smena prekoredne stražarske službe za grešku koju su činili vršeći

⁴ List Zemaljskog antifašističkog veća narodnog oslobođenja' Sandžaka (vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 8472).

⁵ Organ Pokrajinskog komiteta za Crnu Goru. Boku i Sandžak (Bibliografija NOR-a, b. j. 8614).

stražu, što je bilo sasvim nepravilno. Štabovi bataljona imali su običaj i prije toga kažnjavati borce prekorednom dužnosti. Ovoga puta u tome naročito pretero naš štab I bataljona koji je jednog borca po drugi put kaznio sa nekoliko smena stražarske službe tj. kad je drugi put pogrešio razoružali su ga i on je od straha pobjegao iz jedinice i kasnije su ga patrolom pronašli. Ovu nepravilnost koju su činili neki naši štabovi bataljona nisu uvidjeli politički rukovodioci, a sama Part. organizacija bataljona kasno je to uvidjela.

Dijelovi oko štaba brigade sada su bolje obuhvaćeni radom jer smo postigli⁰ političkog delegata i komandira tih dijelova. Sa kuririma štaba brigade u ovom periodu održana su četiri organizovana politička časa. U početku ovog polumjesečja tehnički vod je bio uz našu brigadu i s njim je održana jedna konferencija.

Rad intendature.

Za ovo vreme naša intendatura organizaciono vidno se popravila. Iskoristila je mogućnost i organizovala u čajniču potkivanje svih konja u brigadi, pravljenje sanduka za municiju, popravljavanje satova, šivanje veša itd. Obzirom da imamo veliki broj konja sa malo konjevodaca moglo bi se desiti da oslabi briga o konjima u pogledu čuvanja i ishrane. Na ovo se stalno ukazuje. Veterinarski referent nalazi se u našoj brigadi i našao je nekoliko slabih konja. Saradnja intđanata i političkih komesara bataljona prilično je dobra, dok saradnja ekonoma četa i političkih komesara četa ne zadovoljava. Izvršili smo neke izmene i dopune u ekonomskom kadru. Intendant III bataljona popravljajući se, ranije nije bila dobra saradnja između njega i štaba bataljona. Problem naše intendature jeste uzdizanje ekonomskog kadra, što je oštro postavilo pred intendanta brigade, intendanta bataljona i političkih komesara za uzdizanje ekonomskog kadra, naročito ekonoma četa. Snabdevanje naših jedinica vrši se putem rekvizicije. Hrana je uglavnom dobra. Nekoliko dana za ovo vreme jedinice nisu imale hljeba. Taj nedostatak ne bi se mogao pripisati našim intendantima, već ekonomskoj iscrpljenosti sela.

Rad saniteta.

Za sada ne postoji nikakav problem u sanitetu naše brigade. Sav sanitetski kadar je popunjen, i posao se odvija normalno. Nema nikakvog obolenja. Broj ranjenika i boles-

⁰ Verovatno: podstakli.

nika u ambulanti stalno se smanjuje. U našim četama i bataljonima ima preko deset drugarica bez kursa koje rade u sanitetskoj službi. Ovih dana će otpočeti kurs (niži) za naše četne i vodne sanitarke. Kurs će se držati u našoj ambulanti. Poteškoće su u radu oko čistoće boraca jedino sapun i brijaći pribor, do kojega se ne može ni da dođe.

Rad na uzdizanju kadrova.

Politički komesari bataljona može se reći da su u stalnom kontaktu sa političkim komesarima četa, ah još nije dovoljna pomoć političkim komesarima četa koji su slabiji i koji se ne mogu dovoljno brzo snalaziti. Politički komesar III bataljona mora više davati pomoć komesaru I čete i III čete svog bataljona, na što mu je ukazano. Politički komesari bataljona nisu dali najveću pomoć političkim komesarima četa i njihovom teoretskom uzdizanju. Politički komesari bataljona održavaju dosta redovne sastanke sa političkim komesarima četa, ali su oni više direktivnog karaktera.

U svim bataljonima održan je svega po jedan sastanak ekonoma četa i intendartata bataljona. Ovo ni izdaleka nije zadovoljilo potrebe uzdizanja našeg ekonomskog kadra. Najviše sastanaka, i oni su redovni, je održano sa našim sanitetskim osobljem u jedinicama, ali isto tako ovi sastanci svedeni su donekle samo na stručni rad. Za uzdizanje sanitetskog kadra mnogo će pomoći kurs koji će se održati, na kojem će biti i političkih predavanja. U uzdizanju vojnih rukovodioca do sada se nije posvetila najveća pažnja. U vojničkom polju rada koji je postavljen to je uzeto u obzir.

Rad štabova bataljona je zadovoljavajući. Štabovi bataljona kao cjeline su dobri. Nema nekih nepravilnosti u pogledu odnosa štaba brigade i štabova bataljona. Po mom mišljenju svi štabovi bataljona bili su aktivni za ovo vreme kako u radu sa narodom, tako i u jedinicama.

Nekih težih problema koji bi se morali hitno rešavati i koje mi u brigadi ne bi mogli rešiti nema, osim nekih problema koji su gore navedeni. Na problem popune naših jedinica ovde ne mislim.

Šta se tiče rada štaba brigade tu nema nikakvih, tj. ja ne primjećujem, nedostataka.

Obavještajna služba u našoj brigadi ne funkcioniše najbolje zbog nedostatka obavještajnih oficira u II i III bataljonu. Tu dužnost vrše zamjenici komandanata bataljona. To je donekle problem u našoj brigadi jer nemamo drugova koje bi mogli postaviti na tu dužnost. Ob. oficir u brigadi

više odlazi sam na teren za manje stvari, i tako njegove organizacione sposobnosti ne mogu doći [do] izražaja.

Vojni sud pri štabu naše brigade u ovom periodu sudio je, i svojom odlukom osudio smrtnom kaznom uslovno na četiri mjeseca ekonomu I čete III bataljona, rukovodeći se time da će ova presuda poslužiti svim onim borcima i rukovodiocima koji su skloni sličnim greškama. Presudu šaljem štabu divizije na uvid ostalim našim jedinicama.

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Politički komesar,
Relja Lukić

BR. 89

IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA GORENJSKOG NOP ODREDA OD 6. JULA 1944. ZAMENIKU POLITIČKOG KOMESARA GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE O STANJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE I RADU U ODREDU¹

Š T A B
GORENJSKOG ODREDA
PARTORGANIZACIJA
Na položaju, 6. 7. 44.
broj: 99

Zam. političkog komesara
Glavnog štaba NOV i POS²

I. REDOVNI IZVEŠTAJ PARTORGANIZACIJE GORENJSKOG ODREDA

1. 6. 44. bio sam odlukom Ob. komiteta za Gorenjsku postavljen za zamenika političkog komesara GO.³ Odmah sam

¹ Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 16/1 i 293/V—1 b.

- Vidi dok. br. 26, napomenu 37, i dok. br. 73 napomenu 2.

³ Oblasni komitet KPS za Gorenjsku, na svojoj sednici 31. maja 1944 (zapisnik sa sednice u AIZDG u Ljubljani, f. 662/1), doneo je odluku da se Janez Jerman, član OK KPS Kamnik, pošalje za zamenika političkog komesara u Gorenjski NOP odred. Očuvan je dopis Oblasnog komiteta br. 758/44 od 31. maja 1944 upućen Štabu Gorenjskog NOP odreda, sa svim podacima o Janezu Jermanu, kojim se ovaj upućuje na tu novu dužnost (AIZDG u Ljubljani, f. 662/11—3 d).

se uputio u jedinice i zadržao se tamo mesec dana. Prime-
tno sam da je partijska organizacija veoma slaba ili je pone-
gde uopšte nema. Morao sam većim delom zaorati ledinu i
postaviti organizacione i teoretske osnove. Šaljem podatke
koje sam uspeo do sada dobiti, ali se nadam da će idući iz-
veštaji biti potpuniji jer je partijska organizacija u jedini-
cama GO počela da radi.

1.) I btl.: priključen XXXI diviziji.⁴

II btl.: 34 članova KP, 12 kandidata, 43 čl. SKOJ-a, postoji partbiro.

III btl.: 29 „ 8 „ 21 „ „ „

IV btl.: 32 „ 3 „ 17

Sve kurirske veze Gor. odreda preuzeo je II relejni sektor.

1. MSV: 9 članova KP, 6 kandidata, 12 čl. SKOJ-a.

2. iVLSV; 6 „ 3 „ 70

3. MSV: još nema podataka.

1. trans, karaula: nema podataka.

2. iranjp: karaula : 6 članova KP, 1 kandidata 6 čl. SKOJ-a.

Transportna četa : 9 „ 2 „ nema podat. •

Ambulanta „G“ : 5 „ —, 2

• Ambulanta : 3 — ' —

Bolnica odreda II⁵ : 9 „ 1 —

Radio-ekipa : 4 „ - —

Štapska patrola : 8 „ 2 u formiranju.

Čelija referenata GO: 9 „ 2 —

Čelija Štaba GO : 3 (politički komesar, zana, poitič.
komesara, načelnik štaba).¹

Pored toga postoje još razne manje Ustanove, sa 1—3
druga, u kojima ćelije ne postoje, ali ćemo nastojati da tak-
ve drugove, koje zaslužuju da postanu članovi KP, uključimo
u najbližu ćeliju. . - • - „ „ „

⁴ Odnosi se na tzv. „Tomažev bataljon“ (vidi dok. br. 85, na-
pomenu 3).

„Iz Pregleda slovenskih voino-partizanskih bolnica 1941—1945,
koji je načinjen i odštampan posle rata, vidi se da je ambulanta „F“
Gorenjskog NOP'odreda postojala od marta'1944. do aprila'1945:-pod
pl. Storžičem u Kamniškim Alpima. Ambulanta „G“ postojala je od
aprila 1944. do aprila 1945. iznad Drage u dolini Begunjščice, a bok
uica odreda br. II u dolini r. Kokre pod vrhom Kočna u Suhadöl-
nikovoj kući, takođe od aprila 1944. do aprila 1945 (vidi takođe knjigu
dr Metoda Mikuža „Oris partizaiiske sanitete na Slovenskem“, Zavod
„Borec“ v Ljubljani. 1967; str. 269[^]-272).. . „- •-•. /;-

.^c Politički komesar Gorenjskog NOP odreda je u to- yxeme'bio
Anton Kržišnik Ljubo, njegov -pomoćnik Jàněž Jerman a načelnik
štaba Boris GlobOčhfk Dàmjan. „ ' „: „;••.-/-.

2.) Sastanci ćelija se u nekim jedinicama i ustanovama održavaju redovno, a u drugima neredovno zbog neupućenosti i neizgrađenosti članova partije. U svim ćelijama je rad podeljen po sektorima. U ćelijama se uglavnom razmatra: unutrašnja situacija (uloga OF, KP, NKOJ, SNOS u našoj vojsci i na terenu, uloga KP od početka našeg pokreta do danas itd.); politička situacija u svetu; gestapovsko-izdajnička be-ga i njen grozan teror; kako sprečiti dezerterstvo; kako raskrinkavati belogardističke provokatore; odnos prema političkim radnicima i civilnom stanovništvu; moral, borbenost i stanje u jedinici; pridobijanje, odgoj i izgrađivanje novih članova KP i SKOJ-a; značaj SKOJ-a; akcije i mobilizacija; problem oružja i eksploziva, problem kadrova itd.

3.) Partijske ćelije imaju veoma malo tekuće literature. Osetan je nedostatak OF i partijske literature za proučavanje. Starije literature nema u zalihi, jer se jedinice stalno šalju dalje i formiraju se nove. Njih treba na brzinu svestrano izgrađivati, jer su sastavljene od novih boraca. Zato molimo da nam hitno pošaljete što više razne literature, jer jedinice žele da proučavaju i, u zapisnicima ćelija, stalno mole za literaturu. U vezi s nabavkom literature već smo se obratili Ob. K. KPS za Gorenjsku, agitrop komisiji kod Ob. K. i svim OK. Literatura se deli prema planu, s uspehom proučava i čuva.

4.) Do sada uticaja KP u jedinicama gotovo nije bilo, jer članovi KP nisu bili svesni svoje uloge i zadataka a KP je bila samo nekakva formalna organizacija. Odnos partizana prema KP je mlak, jer nisu bili upućeni u to šta je partija i smatrali su je za sektašku organizaciju. Partija se popularisala samo na nekakav reklamni način, a ne primerom i radom.

5.) Moralno stanje jedinica je dobro, dok je borbeno stanje osrednje, jer su jedinice većim delom zaposlene mobilizacijom i transportima, u borbi nisu prekaljene i nemaju iskustava.

Aktivnost be-ga se primećuje na svim sektorima, naročito propagandnom. Novi borci su u tom pogledu nezreli i pojedinci nasedaju. Zato smo potpuno aktivirali sav politički i partijski aparat, kako bismo objasnili i raskrinkali metode be-ga. Rezultati su već tu (smanjenje dezerterstava). Ima slučajeva da belogardistički provokatori dolaze s namerom da likvidiraju rukovodioce i odnesu teško oružje (automate) beloj gardi. Za njihovo raskrinkavanje smo sistematski i planski aktivirali članove partije. Uspesi su zadovoljavajući.

6.) Odnos vojske prema civilnom stanovništvu je uglavnom dobar, samo se tu i tamo javljaju poneke nepravilnosti, zbog neupučenosti i neizgrađenosti, koje se energično uklanjaju. Primećuje se da je naša vojska suviše udaljena i izolovana od pokreta narodnih masa, jer se za njega ne interesuje, ne uzima ga u obzir i ne razume ga. Da se to ispravi, preduzeli smo odmah potrebne mere (nastava, odgoj, samokritika, usmena uputstva potkrepljena dopisima i cirkularima itd.).

Odnos vojske prema političkim radnicima bio je donekdavna vrlo slab. Zajedničkim naporima političkih i vojnih foruma on se sada popravlja. Međutim, nema još vidnih rezultata, uglavnom krivicom političkih radnika koji, uprkos stalnim upozoravanjima i savetima svojih viših foruma, ne pokazuju razumevanje prema vojsci, naročito u pogledu mobilizacije i nabavke raznih stvari potrebnih vojsci.

7.) Napomene: Što je partijska organizacija u vojsci Gorenjskog odreda na tako niskom stupnju krivo je, prema izjavama štaba GO,⁷ to što pri štabu GO nikada nije bilo partijskog rukovodioca, sem u manjim razmacima. Trebalo je početi raditi iznova. Najprije sam počeo raditi u većim jedinicama, te sam upoznao njihovo stanje. Sada sam stigao u centar, gde sam sastavio „Privremena uputstva”⁸ za rad partijskih ćelija Gorenjskog odreda (prema „Privremenim uputstvima za rad partijskih ćelija na terenu” koje je izdao Ob. K.⁸ i prema brošuri „Partija .u NOV”, koje sam prilagodio sadašnjim prilikama i potrebama u vojsci GO) i „Pitanja i direktive”¹⁰ za 14-dnevne opšte izveštaje, takođe prilagođena

⁷ Komandant Gorenjskog NOP odreda Leopold Škraber Vanja je u to vreme bio premešten u 19. slovenačku NO brigadu „Srečko Kosovel” (vidi dok. br. 90, napomenu 19), tako da je odred izvesno vreme bio bez komandanta.

^a „Začasno navodilo za delo partijskih celie (SKOJ-evskih grup) in partbirojev G. O.” izdala je partijska organizacija Gorenjskog NOP odreda 1. jula 1944, pod br. 82. Ova uputstva su priložena izveštaju u AIZDG u Ljubljani, f. 293/V—1 b.

⁹ Verovatno se odnosi na „Začasno navodilo za delo v partijskih celicah na terenu”, koje je Pokrajinski komitet KPS za Gorenjsku izdao 1. decembra 1943. Umnoženo na ciklostilu, nalazi se u AIZDG u Ljubljani, f. 663/1—4.

¹⁰ „Vprašanja in direktive — vsem partijskim celicam Gor. odreda” izdala je partijska organizacija Gorenjskog NOP odreda 4. jula 1944, pod br. 91. Priložena su izveštaju U AIZDG u Ljubljani, f. 293/V—1 b. Verovatno su pisana prema jednakom dokumentu koji je Pokrajinski • komitet KPS za Gorenjsku izdao 1. januara 1944, a koji se, umnožen na ciklostilu, čuva u AIZDG u Ljubljani, f. 663/1—4.

prilikama i potrebama, u cilju ispravljanja grešaka, naročito sektaštva. Oboje prilažem na uvid! Pored toga sam im dao usmena uputstva i smernice, izdao više cirkulara za rad ćelija i uveo redovnu kritiku na sve izveštaje. Cilj ove kritike je podučavati i odgajivati.

Predloži: Ovaj izveštaj šaljem vam još prema starim uputstvima Branka Babića, tadašnjeg zamenika političkog komesara IX korpusa, od 10. januara 1944, broj 19.¹¹ Međutim, čini mi se da su već zastarela, i da su sigurno u međuvremenu izdata neka nova, za koja bih molio. Javite takođe kuda i preko kojih veza treba da šaljem svoje partijske izveštaje.

Nužno bi nam trebalo nekoliko primeraka VKP/b, koju nema gotovo nijedna ćelija a jako se raspituju za nju. Molim za što više partijske i OF literature, koja bi služila kao pomoć rukovodiocima u izgrađivanju političkih i partijskih kadrova.

Predlažem da se upotpuni i stabilizuje štab GO, koji je stalno nepotpun. To nam je potrebno zbog toga što moramo stalno slati jedinice i izgrađene rukovodioce u sastav divizija i brigada IX korpusa, jer moramo stalno od novomobilisanih boraca formirati nove jedinice, pri čemu je stalno najveći problem postavljanje rukovodećeg kadra, koji moramo uzgred i na brzinu izgrađivati da bi bar delimično odgovarao. Međutim, ako je naš štab nepotpun, rad je jako otežan.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

M. P.

Zam. političkog komesara:
Janez Jerman

¹¹ Ta-,uputstva nisu pronađena.

BR. 90

**IZVEŠTAJ ŠTABA 9. KORPUSA NOVJ OD 7. JULA 1944.
GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SLOVENIJE O POLITIČKOM
RADU I STANJU U POTČINJENIM JEDINICAMA¹**

ŠTAB
IX KORPUSA NOV I POJ
Položaj, 7. jula 1944.
Broj: 20

GLAVNI ŠTAB NOV I PO SLOVENIJE

Politički izveštaj za vreme
od 20. juna do 5. jula

Politički nivo u jedinicama se polako podiže, naročito u XXXI diviziji. Dokaz tome su teške borbe i strašni napori koje je vojska morala podnositi u poslednjim i pretposlednjim borbama u Gorenjskoj.² Doduše, oskudica u hrani, koja se pojavila u zadnje vreme, upravo pred novim godišnjim prinosom od žetve, donekle je nepovoljno uticala na raspoloženje partizana, ali su je ipak u priličnoj meri shvatili i nisu se mogle čuti posebne žalbe ih gundanja. Isto tako borci još dosta dobro shvaćaju da treba istrajati uprkos oskudici, ne samo u hrani već i u odeći i obući, koja je u poslednje vreme u vrlo lošem stanju. Pohtički komesari stavljaju im za primer staru partizansku vojsku iz vremena kapitulacije, koja se borila gola i bosa, sa nedovoljno oružja[^] protiv mnogobrojnijeg i jačeg neprijatelja, i uprkos tome postigla divne rezultate. Gde znaju pohtički komesari na razgovetan način prikazati patnje starih partizana, primećuje se da partizani podnose sve patnje s mnogo većom lakoćom i shvataju da se treba boriti oružjem i sredstvima koja su trenutno na raspolaganju.

Uprkos svim pojavama nediscipline, dezorganizacije i neizvršavanja naređenja, a ponekad i neborbenosti, treba konstatovati da je svemu tome kriv nedostatak dobrog rukovođećeg kadra.

¹ Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 16/111 i 223/1.

² O aktivnosti 31. NO divizije od 20. juna do 5. jula 1944. vidi tom VI knj. 14, dok. br. 74 87, 90; 95, 100, 101, 107, 110, 111, 112, 141, 144, 145 i 148.

Oseća se nedostatak dobrog vojničkog kadra, to jest komandanata, a još više političkih komesara i pomoćnika. To je posve razumljivo, jer je za odgoj dobrog političkog komesara ili pomoćnika potreban mnogo duži period nego za komandanta. Najveća poteškoća je u tome da nisu dorasli svojim zadacima, naročito štabovi brigada, politički komesari i pomoćnici. U XXX diviziji su komesari svih triju brigada³ partizani koji su stupili u NOV tek prilikom kapitulacije Italije. Isto talco važi za dva pomoćnika, to jest 17. i 18. brigade.⁴ Razume se da takvi ljudi, s tako kratkotrajnim političkim i vojničkim odgojem, [ne mogu] pružati jedinicama to što bi tako mlada vojska nužno trebala. Sada kada se vrate drugovi iz škole za političke komesare kod Glavnog štaba,⁵ izvršiće se promene, što će bez sumnje povoljno uticati na razvoj jedinica. Tako mlad kadar može češće da padne u oportunistam i smatra da su različite poteškoće, do kojih dolazi prilikom izvršavanja zadataka, nesavladive. Ipak, istrajnim radom i ukazivanjem pomoći koju treba pružiti tom neiskusnom kadru, svi ti nedostaci će se ispraviti. Sada često organizujemo vojničke, političke i partijske konferencije s partizanima i rukovodiocima. To naročito važi za brigade, lcoie treba smatrati kao osnovno jezgro vojske, zbog čega treba po svaku cenu ukloniti sve te nedostatke, kao i nedostatke u pogledu borbenosti, discipline, izvršavanja naređenja itd. Da bismo ojačali divizije, oduzeli srno GO dva bataljona,⁶

³ Politički komesari brigada u 30. NO diviziji su bili: u 17. slovenačkoj NO brigadi »Simon Gregorčič« je, 22. juna 1944, Lojza Bukoveca Nanija zamenio Dušan Ukmar Mirko, koji je 20. jula 1944. poginuo na Šebreljama; u 18. slovenačkoj NOU brigadi „Bazoviškoj“ je, 2. jula 1944, Dušana Ukmara Mirka zamenio Drago Košmrlj; u 19. slovenačkoj NO brigadi „Srečko Kosovel“ je, u drugoj polovini juna 1944, političkog komesara Alojza Švagana Miku zamenio Stefan Levčič Pišta (vidi dok. br. 73, naponienu 20).

⁴ U 17. slovenačkoj NO brigadi „Simon Gregorčič“ je pomoćnik političkog komesara brigade do 22. juna 1944. bio Venčeslav Hojak, a tada ga je zamenio Svetislav Popović Puco. U 18. slovenačkoj NOU brigadi „Bazoviškoj“ je od 24. aprila do 2. avgusta 1944. bio Jože Bajt (vidi spisak komandnog kadra 18. slovenačke NOU brigade „Bazoviške“ u knjizi Franje Baveca Branka „Bazoviška brigada“, Knjižnica NOV in POS Ljubljana, 1970, str. 564).

⁵ Odnosi se na tečaj za političke komesare u okviru Oficirske škole NOV i POS. Prvi tečaj je održan od 5. aprila do 5. maja, drugi od 17. maja do 25. juna a treći od 5. jula do 25. avgusta 1944. Podaci su iz knjige apsolvenata raznih tečajeva Oficirske škole NOV i POS (AIZDG u Ljubljani, f. 115).

⁶ Iz dnevnog izveštaja Gorenjskog NOP odreda br. 1262/54 od 28. juna vidi se da je ovaj odred 31. NO diviziji ustupio 1. i 2. bataljon (AIZDG u Ljubljani, f. 293/1—3).

STAB
IX. KORPUSA NOV IN POJ

Poročilo št. 20. Julija 1944.
Štev. 0.

Glavni štab NOV in PO Slovenije*

Politično poročilo na čen
za 20. Julija - 2. Julija

Političen nivo po edinicih se pola osem dviza, poročno v XXXI. diviziji, dokler temu ne teko borbe in siloviti napori katere je moralo močno prenesti v zadnjih in predzadnjih borbah na Gorenjskem. Sicer je pomanjkanje hrane ki se je pojavilo zgodnji čas tik pred novo letino nekoliko neugodno vplivalo na razpoloženje partizanov, vendar se pa pomanjkanje hrane v precejšnji meri pozna in ni bilo čuti posebnih pritiskov in podhranjenosti. Isto tako močno se precej dobro razume, da je treba vztrajati kljub pomanjkanju ne samo hrane ampak tudi obleke in obutev, ki je v zadnjem času v sušno slabem stanju. Politkomisarji jim navkljub za vzpored staro parti znanko vojsko iz kapitulacije, ki se je v rila pola in bossa s pomanjkljivim orožjem, z veliko številnejšim in močnejšim novražnikom, pa je kljub temu dosegla krasne uspehe. Kačer našo politkomisarji prikazati m razumljiv način trpljenje starih partizanov, tam se opazna da partizani prenašajo vse trpljenje z veliko večjo lahkoto, ter potem razumejo da se je treba boriti z orožjem in sodelstvi ki se ne more razpustiti na razpino.

Kljub vsem pojavom nediscipline, dezorganizacije in neizvrševanja povelj in včasih tudi neobremenosti je treba ugotoviti da je vsemu krivo pomanjkanje dobrega funkcionalnega kadra. Čuti se pomanjkanje dobrega vojaškega kadra to je komandantov, se veliko večje pomanjkanje pa je v pogledu politkomisarjev in pomočnikov. To je povsem razumljivo, kajti za vojsko dobrega politkomisarja ali pomočnika je potrebna veliko daljša doba kakor pa za komandanta. Največja težava je v tem da so neobrasli svojim nalogam posebno stabi brigad, politkomisarji in pomočniki v XIX. Diviziji so komisarji vseh treh brigad partizani, ki so stopili v NOV šele ob kapitulaciji Italije, isto velja za dva pomočnika, to je 17. in 18. brigade. Razume se, da taki ljudje s tako kratko trajno politično in vojaško vzgojo edinec na čisti togi, kar bi tako mlada vojska najino potrebovala. Sedaj, ko se vračajo tovarisi in politkomisarjske sole pri dvajset letih bodo izvršene naloge e kar bo brez dvoma usodno vplivalo na razvoj edinic. Taka mlad kadra lahko večkrat zapade oportunistu in smatra različno težavo ki se pojavijo na potu pri izvrševanju nalog za napretnost. Vendar pa z vztrajnim delom in pomočjo katere je treba nuditi tem neizkusnim kadrom se bodo popravili vsi ti nedostaki. Sedaj smo organizirali pogoste vojaške, politične in partijske konference s partizani in funkcionarji. To velja posebej o za brigade, katere je treba smatrati kot glavno vojaško jedro zaradi česar je treba za vsako enoto odpraviti vse te nedostatke in pa v pogledu borbenosti, discipline, izvrševanja povelj itd. Da bi se divizije ojačale smo odvedli od GO dva bataljona, od JPO en bataljon in od JPO dva bataljona. Pokazalo se je, da so odredi potem ko so jim bile odvedene edince mnogo agilnejši v pogledu mobilizacije in JPO je že zopet spravi skupaj en tretji bataljon, ki bo kmalu kompletan.

BBQ jedan⁷ i JPO dva bataljona.⁸ Pokazalo se da su odredi, kada smo im oduzeli jedinice, mnogo agilniji u pogledu mobilizacije. JPO je već ponovo sakupio nove borce za treći bataljon, koji će uskoro biti kompletan. Štab korpusa smatra kao jedan od glavnih zadataka pojačati tempo mobilizacije. Treba priznati da mobilizacija napreduje suviše polako. Prvo zbog toga što su naši rukovodioci još uvek nekako neraspoređeni prema mobilizaciji, a zatim u velikoj meri zbog oportunizma terenskih političkih organizacija. Terenske političke organizacije sprečavaju mnogim drugovima odlazak u vojsku, pod izgovorom da su im potrebni na terenu, umesto da za politički rad privuku drugarice i time mnoge drugove oslobode. Toga rada i stave ih na raspolaganje vojsci. S pokrajinskim odborima OF za Gorenjsku i za Primorsku smo se dogovorili da ćemo sprovesti temeljitu čistku svih drugova na terenu koji nisu neophodni. Međutim, najviše bi se moglo mobilisati u uporištima, naročito u Trstu, Tržiču i Gorici i, u Gorenjskoj, u Jesenicama i Kranju. Tu, međutim, vojska ne može mnogo da uradi, mobilizacija je ovde u velikoj meri ovisna od političke organizacije. Pokušaćemo sada s pozivnicama,⁹ koje bi političke organizacije dostavljale pojedincima, čime se nadamo bar nešto ljudi otpremiti u vojsku;

XXX Divizija pokazala se neuporedivo slabija od XXXI i to u pogledu borbenosti, discipline, izvršavanja naređenja i političkog i vojničkog rada. Borci su dokazali da bi pod dobrim rukovodstvom mogli s uspehom obavljati svoje zadatke. Međutim, pošto je sav oficirski i političarski kadar vrlo neizgrađen, neizvežban i neiskusn, pojavili su se pri izvršavanju datih im zadataka, naročito u akciji na Kanal¹⁰ i u Baškoj grapi,¹¹ tako veliki nedostaci, da će biti po-

⁷ Bio je to 3. bataljon, štab Briško-beneškog NOP odreda, svojim dopisom br. 522 od 26. juna 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 291/11—8), obavestio ga, je da, prema naređenju Štaba 9. korpusa NOVJ, treba odmah da krene preko Soče. Bataljon se upravo pre toga vratio iz Beneške Slovenije. Vidi hroniku Briško-beneškog NOP odreda br- 69 od 28. avgusta 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 291/1—2).

⁸ Izgleda da je štab Južnoprimeškog NOP odreda više puta slao svoje bataljone u sastav divizija. Iz tog perioda postoji dopis štaba odreda od 14. juna 1944, upućen Štabu 9. korpusa NOVJ, u kome ga izveštava da je, prema njegovom naređenju, 30. NO diviziji predao kompletan 2. bataljon (AIZDG u Ljubljani, f. 295/V—3; vidi i druge dokumente u tom fasciklu)T ••

⁹ Očiivane pozivnice za mobilizaciju iz -Slovenačkog primorja nalaze se u AIZDG u Ljubljani. NO tisk, f. D—XXIII/3.

¹⁰ O napadu jedinica 30. NO divizije na neprijateljevo uporište Kanal, noću 13/14. juna 1944, vidi dok. br. 31, 61, 72 i 78 tr 14. knjizi VI toma Zbornika; Franjo Bavec Branko, n. d., str. 272—277.

trebno ogromno sistematskog rada i preuređivanja da bi divizija bila sposobna izvršavati svoje zadatke isto onako kao što ih izvršava XXXI divizija. Divizija je sada za kratko vreme povučena na odmor,^{11,2} kako bismo je mogli sistematski preurediti i vojnički i politički izgrađivati. Stalno se održavaju konferencije, politička nastava, vojne vežbe, pregledava se i menja kadar. Ubeđeni smo da će divizija, ta Wis-trajnim radom, uskoro pokazivati drugo lice.

XXXI Divizija. Ova divizija, koja je živela pod mnogo težim okolnostima i vodila teže borbe nego XXX-divizija, nalazi se, danas na neuporedivo višem nivou u pogledu organizacije, a naročito uđarnosti. Poslednji pohod u Gorenjsku pokazao je da je divizija sposobna savladati sve poteškoće. Iako je Jelovica bila tako blokirana da redovno snabdevanje hranom nije bilo moguće, te su borci divizije jako gladovali, onako kao što su partizani gladovali samo u italijanskoj ofanzivi 1942. godine, i bili nedelju dana, noću i danju, na kiši, divizija je ipak postigla, u borbi s policijskim trupama s kojima se sukobila, divne uspehe a zatim se u redu povukla na Cerkljanski sektor.¹³ Odatle je divizija, posle kratkog odmora, krenula u akciju u Bašku grapu,¹⁴ gde je likvidirala više uporišta, srušila na tom sektoru sve mostove, zaplenila priličnu količinu oružja i uhvatila veći broj zarobljenika. Sve te akcije divizija je izvela bez podrške artiljerije. Da je svoj zadatak izvršila i XXX divizija, Baška grapa bi bila potpuno očišćena od okupatora a čitava pruga od Sv. Lucije¹⁵ do Podbrda temeljito uništena.

Pošto je politički komesar divizije drug Metod¹⁶ fizički tako iscrpen da ne može više obavljati svoju funkciju, predlažemo, u sporazumu sa drugaricom Lidijom,¹⁷ dosadašnjeg pomoćnika obaveštajnog centra IX korpusa druga Kodriča

¹¹ O napadu 30. NO divizije na neprijateljeva uporišta u dolini reke Bace vidi tom VI, knj. 14. dok. br. 87, 102, 107, 109 i 112; i knjigu Franja Baveca Branka, n. d. str. 280—290.

¹² Iz dnevnog izveštaja Operativnog odseka 30. NO divizije od 14. jula 1944 (AIŽDG u Ljubljani, f. 226/1), vidi se da je ova divizija bila na odmoru od 5. do 10. jula, sem. 19. slovenačke NO brigade „Srečko Kosovel“, koja je 9. jula došla u sukob s neprijateljem.

¹³ Odnosi se na tzv. drugi pohod 31. NO divizije sa sektora Cerkljanski u Gorenjsku 14. jula 1944 (vidi dok. br. 85. napomenu 9).

¹⁴ O napadu 31. NO divizije na neprijateljeva uporišta u dolini reke Bace vidi dok. br. 85, napomene 11 i 13.

¹⁵ Danas: Most na Soči.

¹⁶ Ciril Keržič Metod

¹⁷ Lidija Šentjurs. Vidi dok., br. 26, ..napomenu 36.

Rudija-Branka za v.d. političkog komesara. On je tu funkciju već preuzeo.¹⁸

Gorenjski odred smanjio se sada skoro na polovinu jer je morao da preda diviziji dva svoja bataljona. Dosadašnji komandant odreda drug Vanja¹⁹ bio je opozvan iz odreda i postavljen za komandanta 19. brigade. Novi komandant odreda još nije postavljen. U odred smo poslali operativnog oficira druga majora Dula²⁰ sa zadatkom da pregleda odred i rukovodeći kadar i utvrdi raznorazne greške. Međutim, iz njegovih izjava, kao i iz izveštaja gorenjskih političkih organizacija, vidi se da je stanje u odredu još dosta dobro. Da bi odred mogao uspješnije sprovoditi zadatke mobilizacije, odlučeno je da se u Gorenjsku pošalju još neke jedinice, isključivo sa zadatkom da "mobilišu".

Dolomitski odred se još uvek vrlo loše razvija, i to u pogledu borbenosti i brojčanog porasta, pošto je do sada svoje zadatke mobilizacije obavljao gotovo minimalno. Čim se politički komesari vrate iz škole u brigadu, biće odmah potrebna reorganizacija tog štaba.

Južnoprimorski odred je predao brigadama dva bataljona. Posledica toga bila je da je borbenost prilično popustila, međutim, mobilizaciju sprovodi još dosta dobro i uskoro će ponovo toliko porasti da će moći predati diviziji još jedan bataljon.

Briško-beneški odred. Iz ovog odreda takođe je pozvan jedan bataljon, koji treba da stigne svaki čas i uključi se u diviziju. Ovaj odred se posle izmena u štabu²¹ dobro raz-

¹⁸ Rudi Kodrič Branko je dužnost preuzeo 1. jula 1944, što se može videti iz potpisa na dokumentima br. 100 i 101 u 14. knjizi VI toma Zbornika.

¹⁹ Leopold škraber Vanja je dužnost komandanta 19. slovenačke NO brigade „Srečko Kosovel“ preuzeo, navodno, 4. jula 1944 (vidi hroniku ove brigade u AIZDG u Ljubljani, f. 289/1). Na toj dužnosti je ostao do 29. jula 1944, kada je lakše ranjen (vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 57, napomenu 19).

²⁰ Dušan Švara Dule

•

²¹ Naredbom Štaba 9. korpusa NOVJ br. 145 od 4. marta 1944. postavljeni su u Briško-beneški NOP odred: za komandanta Franc Uršič Joško a za političkog komesara Franc Črnugelj Zorko (AIZDG u Ljubljani, f. 124/1V—3 i 221/1—1). Međutim, Franc Uršič Joško je krajem juna 1944. opozvan (AIZDG u Ljubljani, f. 291/11—5) jer je postavljen za komandanta 17. slovenačke NO brigade „Simon Gregorčič“ (vidi naredbu Štaba 9. korpusa NOVJ br. 409 od 20. juna 1944, AIZDG u Ljubljani, f. 221/III—1). Tada je došlo do promena u Štabu odreda, a i u bataljonima. Postoji predlog Štaba Briško-beneškog NOP odreda br. 768 od 23. jula 1944/ upućen Štabu 9. korpusa NOVJ

vio. Preduzimao je uspešne akcije, stvorio divne uslove za saradnju sa Italijanima i omogućio razvoj italijanskih partizanskih jedinica, i znatno doprineo poboljšanju političkog stanja u Benečiji. Pre kratkog vremena otišao je jedan bataljon tog odreda na pohod kroz Benečiju²² i iz izveštaja koji smo posle povratka bataljona primih vidi se da se stanje u Benečiji popravilo.²³ Na osnovu toga odreda će pokušati sada da od mobilisanih Benečana organizuje male terenske partizanske jedinice, koje bi ostale u svom kraju. U odred smo poslali šefa kadrovskog odseka druga Radoša²⁴ sa zadatkom da pregleda stanje odreda i da mu odredi konkretne zadatke. "

Idrijsko-tolminski odred je formiran²⁵ i dugo se zadržavao se na Banjškoj visoravni, a zatim smo ga poslali na Tolminsko, gde se još uvek nalazi, sa zadatkom da tamo preduzima akcije, kontroliše tu teritoriju i sprovodi mobilizaciju.²⁶ Odred je posetio načelnik Štaba korpusa potpukovnik drag Kajtimir.²⁷ Prema njegovom izveštaju, borbenost u odred u se prilično podigla i postigao je to da okupator ne može više ora teritoriju na kojoj se odred nalazi tako često kontrolisati. Narod želi da odred ostane na tom terenu. Sto se tiče mobilizacije, odred nije pokazao onu aktivnost koja bi bila potrebna, iako, treba priznati, uslovi za mobilizaciju postoje. Nadamo se da će se moći ipak nešto više uraditi.

Bolnice. Zbog izdaje od strane domaćih izdajnika morala su se oba glavna sektora da sele. S jednog sektora je po-

s molbom da se potvrde sledeći novi rukovodioci: za komandanta Zvonimir Vodopivec Nazdar, za zamenika komandanta Silvester Geminili Srečko i za načelnika Tine Remškar (AIZDG. u Ljubljani, f. 291/1—3; detaljnije o tim promenama vidi u f. 291).

²² Vidi napomenu br. 7.

²³ Verovatno se odnosi na politički izveštaj. Štaba Briško-beneškog NOP odreda br. 505 od 24. juna 1944. (AIZDG u Ljubljani, f. 291/1—2).

²⁴ Vinko Šumrada Radoš. Na tu dužnost je postavljen naredbom Odeljenja za kadrove Glavnog štaba NOV i PO Slovenije br. 72/Kd od 29. februara 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 124/IV—3).

* " "Idrijsko-tolminski' NOP' odred je' formiran', prema Kronici ovog odreda, 1. februara 1944 (AIZDG u Ljubljani, f.-295/111—1), na osnovu naredbe štaba 9. korpusa NOVJ od 23. januara 1944 (vidi tom VI, knj. 10, dok. br. 133).

O aktivnosti Idrijsko-tolminskog NOP odreda Vidi njegove izveštaje i izveštaje štaba 9. korpusa NOVJ objavljene u 11, fi, 13. i 14: knjizi VI toma.

"Albert Jakopič Kajtimir. Naredba Štaba 9. korpusa NOVJ br. 144 od 4. juna 1944. o njegovom postavljenju na tu dužnost nalazi se u AIZDG u Ljubljani, f. 221/1—1 b.

begla bolničarka i javila se okupatoru, zbog čega je morala bolnica još iste noći da se evakuiše i prebaci na drugo mesto.²⁸ Južni sektor stoji u pogledu snabdevanja hranom još dosta dobro, dok je na severnom sektoru stanje u tom pogledu prilično loše, i to zbog toga što se dva puta selio.²⁹ Porastao je broj ekonomista koji imaju da se brinu o ishrani bolnica, i time su stvoreni uslovi za stvaranje rezervi, kako bolesnici ne bi bili ovisni od hrane koja im se dovozi svakog dana.

Italijanska brigada. Ova brigada je brojčano jako porasla i već duže vremena je uključena u XXX diviziju.³⁰ Učestvovala je u svim poslednjim akcijama,³¹ ali se u njima vrlo loše pokazala. Od Korpusa je dobila dosta oružja, tako da će moći uputiti jedan bataljon, preko BBO, u Italiju.

Komande područja. Do sada smo imali dve komande područja i to: Idrijsko i Vipavsko područje.³² Međutim, sada je formirano još Tolminsko područje, s tri komande mesta.³³ Komande mesta imaju pored partizanskih straža i radničke čete, koje s uspehom pomažu civilnom stanovništvu [u radu] na poljima.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar:	M. P. Komandant, general-major:
Janez Hribar, s. r.	Lado Ambrožič, s. r.
Hribar Janez ³⁴	

²⁸ Odnosi se na SVPB »Pavla« u jugoistočnom delu Primorske. Podrobnije o izdajstvu i o evakuaciji vidi dr Metod Mikuž: »Oris partizanske sanitete na Slovenskem«, Zavod »Borec« v Ljubljani, 1967, str. 250—251; Stanko Petelin Vojko: »Vojkova brigada«, str. 304.

²⁹ Odnosi se na SVPB »Franja« (vidi dr Metod Mikuž, n. d., str. 257—258; Hroniku ove bolnice od 23. decembra 1943. do 5. maja 1945, očuvanu u AIZDG u Ljubljani, f. 417/11—3).

³⁰ Reč je o italijanskoj brigadi »Triestina d' assalto Garibaldi«, koja je, naredbom Štaba 9. korpusa NOVJ od 9. juna 1944. stavljena, u operativnom pogledu, pod komandu Štaba 30. NO divizije radi napada na neprijateljeva uporišta i druge objekte u dolini reke Bače (vidi tom VI, knj. 14, dok. br. 31).

³¹ O stanju i aktivnosti italijanske brigade »Triestina d' assalto Garibaldi« u tom periodu vidi tom VI, knj. 14, dok. br. 31, 68, 72, 78, 80, 87, 107 i 112.

³² Vidi tom VI, knj. 12, dok. br. 57.

³³ Prema izveštaju Vojne oblasti 9. korpusa NOVJ od 3. jula 1944, Komanda Tolminskog vojnog područja je formirana 1. jula 1944, s komandama mesta Kojško Tolmin i Kobarid (vidi tom VI, knj. 14, dok. br. 103).

³⁴ Vidi dok. br. 1, napomenu 20.

BR. 91

**IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 17. UDARNE DIVIZIJE
OD 7. JULA 1944. POLITIČKOM KOMESARU 3. KORPUSA
NOVJ O MORALNO-POLITIČKOM STANJU I KULTURNO-
PROSVETNOM RADU OD 1. APRILA DO 7. JULA¹ ,**

POLITIČKI KOMESAR
XVII udarne divizije NOVJ
7 juli 1944 g.

Izveštaj o političkoj
situaciji na terenu, stanju
i političko-kulturnom ra-
du u diviziji.

POLITIČKOM KOMESARU III KORPUSA NOVJ

I

Period od 1 aprila do 1 juna

Od 1 do 27 aprila naša divizija se nalazila u srebreničkom kraju, uspješno rješavajući postavljene joj zadatke i pripremajući se za prebacivanje preko Drine — u Srbiju, što je trebalo da uslijedi 28/29 aprila.² Raspoloženje naših boraca i rukovodioca za prelaz u Srbiju bilo je vrlo veliko i sa nestrpljenjem se očekivao taj momenat.

U ovom periodu nije bilo nekih značajnijih promjena u političkoj situaciji na terenu. Naš politički rad na terenu se više intenzivirao a naročiti značaj imao je zbor u Bratuncu na kojemu je govorio i drug politkomesar III Korpusa.³

U ovom periodu završeni su vojni kurs za srednje rukovodioce i kurs za intendante, koji su održani pri Štabu divizije. I jedan i drugi kurs dali su vrlo dobre rezultate. Po brigadama su održavani niži partijsko-politički kursevi.

Radi uspješnije organizacije sanitetske službe formirana je bolnička četa sa kojom je održan kurs pri div. bolnici.

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 27—7, k. 408 A. ~

², ³, ⁵ i « Vidi tom IV, knj. 25, dok. br. 114: izveštaj Štaba 17. divizije od 25. maja 1944. štabu 3. korpusa NOVJ o dejstvima od 27. aprila do 25. maja.

³ Vladimir Popović

27 aprila naša divizija se pokrenula sa zadatkom primanja bitke sa njemačkim snagama koje su od pravca Sokolca i Rogatice nadirale prema Vlasenici i Srebrnici.⁴ Neprijateljske snage bile su mnogo jače nego što se mislilo. Naše jedinice su junački izvršile ovaj zadatak, zadržavši znatno neprijatelja i nanijevši mu osjetne gubitke. Po našem mišljenju ova borba, u kojoj smo mi takođe imali prilične gubitke, znatno je olakšala položaj ostalih naših snaga na sektoru Vlasenica — Šekovići — Kasaba. Moral i borbenost naših jedinica bili su na visini. Rezultati intenzivnog vojnog, političkog, kulturnog i dr. rada u diviziji, odigrali su u ovom pogledu značajnu ulogu. Ali vještina i snalaženje naših boraca u borbi bilo je slabo. Nedostatak borbenog iskustva kod velikog broja novih boraca (a takvih je bilo oko 40%) naročito je došao do izražaja u jednoj ovako teškoj borbi, što je uglavnom i dovelo do naših većih gubitaka. Pored toga, ova činjenica uslovlila je izbacivanje iz stroja većeg broja rukovodioca, naročito u VI brigadi, koji su svojim primjerom u borbi podizali moral kod boraca.

Poslije ovih borbi koje su se odigrale 28—30 aprila⁵ naša divizija, je, u cilju izvršavanja postavljenih joj zadataka, prošla kroz razne krajeve većina kojih je bila potpuno ili djelomično napuštena od stanovništva, tako da zbog toga, kao i zbog vojničke situacije — neprestane borbe i pokreti — nije moglo biti ni govora o nekom političkom radu na terenu.

Prijem na koji smo naišli kod stanovništva sela Ljubinje i Vrbniče naročito treba istaći. U selu Vrbnici, zbog naglog pokreta koji smo morali izvršiti uslijed neprijateljskog pritiska, bili smo prinuđeni da rekviriramo veći broj stoke, čak i krava. Narod toga sela pravilno je shvatio našu situaciju i nužnost ovakvog postupka.

U periodu od 26 aprila do 25 maja naša divizija se nalazila u stalnim borbama i pokretima, što je bilo praćeno našim osjetnim gubicima, iscrpljenošću, i glađu.⁶

Naročitu upornost u ovom periodu pokazali su i štab divizije i štabovi brigada i sve naše jedinice u cilju izvršenja zadatka — prebacivanja preko Drine, na Slapu — što je neprijatelj sa jačim snagama i uz pomoć avijacije onemogućio.

Ali u ovom periodu došlo je do niza krupnijih i sitnijih propusta i nedostataka u radu naših štabova brigada, štabova bataljona i komandi četa, što je naročito došlo do izražaja u VI bosanskoj brigadi koja je iz ovih borbi i pokreta izašla vrlo oslabljena u ljudstvu i materijalu. Naravno, ovo me treba dodati i činjenicu da je ova brigada u ovom peri-

odu izgubila oko 80 bataljonskih, četnih i vodnih rukovodioca, među kojima 3 politička, 2 vojna, 3 obavještajna, 3 ekonomska i 1 sanitetskog bataljonskog rukovodioca, a 11 političkih, 9 vojnih, 11 ekonomskih i 3 sanitetska četna rukovodioca. Uslijed ovih gubitaka, kao i velikog gubitka boraca u toj brigadi, bili smo prinuđeni da rasformiramo njen IV bataljon, tako da ova brigada sada ima tri bataljona. Ovom reorganizacijom stanje u brigadi se naglo popravilo, poslije čega je ona ubrzo bila sposobna za izvršenje svih zadataka.

U ovom periodu naročito se istakao štab II Krajiške nou brigade u svakom pogledu, tako da je to i danas najsolidniji naš štab brigade.

3) Dolaskom naše divizije na oslobođenu teritoriju Crne Gore i vrlo dobrim prijemom na koji smo naišli kod vojno-pozadinskih ustanova i antifašističkih organizacija u ovom kraju, inspirisanim od Štaba II Korpusa, pružila nam se mogućnost da intenzivnim vojnim i političkim radom unutar naših jedinica znatno i brzo popravimo njihovo stanje i osposobimo ih za izvršenje svih zadataka. U ovom pogledu značajnu ulogu odigrala je i pomoć u oružju, municiji, odjeći i hrani kojii smo dobili od Saveznika i od Štaba II Korpusa.

II

Period od 1 juna do 7 jula

U ovom periodu naša divizija se nalazila pod komandom Štaba II Korpusa, izvršavajući zadatke na teritoriji Sandžaka i dijelom Istočne Bosne (Foča — Čajniče).⁷

Politički rad na terenu

Politički rad naših jedinica na terenu došao je do izražaja naročito na prostoriji Foča — Čajniče — Pljevlja, gdje smo se zadržali u toku čitavog ovog perioda.⁸

Vojno-pozadinske vlasti na ovoj teritoriji ne funkcionišu baš najbolje, s izuzetkom donekle komande mjesta — Mevljak. NO odbori još se ne osjećaju kao pravi organi narodne vlasti, a u većem dijelu ove teritorije oni nisu ni postojali. Kod Odbora i odbornika naročito je naglašen oportunizam

⁷ i ⁸ O izvršenju zadataka 17. NOU divizije na pomenutoj teritoriji vidi tom IV, knj. 27, dok. br. 4 i 62: izveštaji Štaba 17. NOU divizije od 2. i 16. jula 1944. o dejstvima na prostoru Foča — Čajniče — Pljevlja u drugoj polovini juna i prvoj polovini jula i AVII, reg. br. 10—2, k. 987 i. 10—3, k. 982.

u odnosu na četnike i njihove porodice, što dolazi kao posljedica njihovog kompromisnog stava sa četnicima i nedovoljne rješenosti da u NO borbi istraju bez obzira na sve posljedice.

Naše jedinice, iako sa malim zakašnjenjem koje je došlo kao posljedica nepravilnog shvatanja „privremenosti“ našeg zadatka na ovoj prostoriji, pristupile su učvršćenju već postojećih NO Odbora i organizovanju odbora onamo gdje ih nije bilo, a to je veći dio sela ove prostorije. Naravno, da je to sve tek u začetku i da su ti odbori daleko od toga da [budu]pravi organi narodne vlasti, te se njihov rad uglavnom svodio na pomoć u snabdjovanju naših jedinica, jer, s obzirom na priličan uticaj četnika i njihovu već dužu nesmetanu propagandu u ovom kraju, narod je još uvijek kolebljiv u odnosu na pristupanje našoj borbi, što dolazi do izražaja i kod većine odbornika. .

Najnoviji vojno-političci događaji u svijetu i kod nas (otvaranjem drugog fronta, ofanziva Crvene armije, sporazum), koji su preko većeg broja političkih zborova i konferencija, kao i drugim sredstvima naše propagande, objašnjeni narodu ovoga kraja, znatno su uticali u otklanjanju izdajničkog četničkog uticaja na narod, razbijanju domaćih četničkih jedinica i porastu simpatija za našu borbu i našu vojsku. Naročito uspjele konferencije sa narodom održane su na Vidovdan 28. juna.

Prisustvo naših jedinica na ovom sektoru nije uopšte iskorišteno od partiske organizacije, niti od drugih antifašističkih organizacija, što je bilo moguće naročito na sandžачkom dijelu ovoga sektora. S obzirom da je r. Drina za sada velika prepreka za proširivanje rada i uticaja partiske organizacije Istočne Bosne na bosanski dio teritorije s desne obale Drine, mišljenja sam da bi trebalo privremeno da partiska organizacija Sandžaka, tj. Oblasni Komitet, preuzme rad na ovoj teritoriji.

2) Političko-kulturni: rad u diviziji

Ovaj rad, koji je u prošlom pèriòdu do 1 juna bio, uslijed situacije u kojoj se nalazila naša divizija, sveden uglavnom na vanredne, kratke sastanke i konferencije, u periodu od 1 juna do danas jako se'-aktivizirao, tako da rezultati toga rada mogu. se gotovo uporediti sa onim u srebreničkom kraju, kada je on zaista došao do maksimuma svoje intenzivnosti. U ovom periodu kao najvažnija tema koja je prorađivana na političkim časovima bile su odluke II zasjedanja AVNOJ-a. Na sastanku političkih komesara bri-

gada koji smo održali 2 o.m. konstatovali smo da je nedovoljno prorađivati samo te odluke kao takve, već da, ih treba dopuniti proradom i drugih pitanja koja su sa njima u uskoj vezi, a naročito nacionalnog pitanja u Jugoslaviji, zbog čega smo preporučili članak druga Tita: „Nacionalno pitanje u Jugoslaviji u svjetlosti NO borbe“ (Proleter br. 16),¹¹ Referat druga Tita na II zasjedanju AVNOJ-a¹⁰ i članak S.ⁿ Žujovića o Makedoniji, objavljen u „Novoj Jugoslaviji“.^{1,2}

Politički rad u našim jedinicama još uvijek trpi od šablonizma, što dolazi kao posljedica nedovoljne političke izgrađenosti političkih komesara četa, kao i nedovoljne pomoći u tome radu od političkih komesara bataljona. Pored toga, u ovom periodu došlo je i do izvjesnih političkih zastranjivanja, koja su se uglavnom ogledala u nedovoljnoj popularizaciji otvaranja drugog fronta i time nedovoljnog korišćenja ovog događaja u cilju popularizacije čvrstine i iskrenosti sovjetsko-anglo-američkog bloka. Kod naših političkih rukovodioca postojao je strah da bi jačom popularizacijom ovog događaja umanjili ulogu Sovjetskog Saveza i Crvene armije u oslobodilačkom ratu (Crvena armija tada još nije prešla u ofanzivu). Drugo zastranjivanje ogledalo se u nedovoljnom korišćenju postignutog sporazuma između Nacionalnog komiteta i dr. šubašića, u cilju suzbijanja izdajničke četničke propagande, njihovog uticaja u narodu, dezorganizacije njihovih redova i privlačenja zavedenih i mobilisanih četnika na pozicije NO borbe. Ovo zastranjivanje došlo je kao posljedica nepravilnog shvatanja pitanja monarhije, odnosno postavljanja tog pitanja više kao akcione parole, nego kao agitacione parole, kakav ona karakter uostalom i ima. Bojazan da bi se popularisanjem sporazuma moglo pretjerati u popularisanju monarhije, odnosno kralja, znatno je kočila pravilno korišćenje sporazuma u korist naše borbe.

I jedno i drugo zastranjenje došla su kao posljedica nedovoljnog teoriskog rada unutar naše part. organizacije i pomanjkanja marksističko-lenjinističke elastičnosti kod naših partisko-političkih rukovodioca. Ovi nedostaci na vrijeme su uočeni i sada se otklanjaju.

⁹ Organ Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije (Bibliografija NOR-a, b. j. 88|2).

¹⁰ Naslov tog referata bio je „Razvitak oslobodilačke borbe naroda Jugoslavije u vezi sa međunarodnim događajima“ (vidi tom II, knj. 11, dok. br. 84).

¹¹ Sreten

¹² Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 6245.

Kulturno-umjetnički sektor rada, koji je u prošlom periodu bio potpuno zamro, počinje da se oživljava. Najveći nedostatak u ovom radu jeste pomanjkanje kulturno-umjetničkog kadra, a kulturno-umjetnička grupa koja postoji u našoj diviziji, s obzirom na svoj sastav, nije u stanju da nešto pomogne u podizanju ovih kadrova, tako da se njena djelatnost ograničava na priređivački karakter.

U vezi sa godišnjicom naše divizije,¹³ koja je vrlo svečano i uspješno bila proslavljena 2. jula u čajniču,¹⁴ objavljeno u svim našim jedinicama 15-dnevno takmičenje po svim sektorima borbe, života i rada naših jedinica, dalo je priličnih rezultata.

Štampe u našim jedinicama uopšte nema. Razlog ovome je nepostojanje nikakvih tehničkih sredstava i materijala. Jedina publikacija koja je u ovom periodu izdata jeste brošura povodom godišnjice divizije, koja takođe ima svojih nedostataka, naročito uslijed pomanjkanja tehničkih sredstava.

Čim dobijemo potrebna tehnička sredstva i materijal namjeravamo da damo inicijativu za oživljavanje štampe u našim jedinicama, a postaraćemo se da pokrenemo i divizijski list.

3) Rad političkih komesara

U ovom periodu rad naših političkih komesara bio je vrlo intenzivan. Pored njihovog rada ha terenu i u jedinicama, on se sastojao i u nizu održanih sastanaka i savjetovanja političkih komesara po bataljonima i u okviru brigada. Pored sastanaka političkih komesara brigada o kojemu je bilo riječi, ja sam održao sastanke sa svima političkim komesarima i političkim delegatima u II Krajiškoj i VI bosanskoj NOU brigadi na kojima su detaljno objašnjeni svi noviji vojno-politički događaji, iscrpno pretreseno stanje i političko-kulturni rad u jedinicama i data potrebna i jasna uputstva. Isti ovakav sastanak, jer se to pokazalo kao vrlo efikasna pomoć u radu naših političkih komesara, imam namjeru da održim u XV Majevičkoj brigadi.

¹³ Divizija je formirana 2. jula 1943 (tom II, knj. 1, str. 301).

¹⁴ U zapovesti Štaba 17. NOU divizije od 29. juna 1944. podređenim jedinicama ističe se da će se glavni deo svečanosti održati u čajniču, u prisustvu članova Štaba divizije i delegata sa terena a da, po mogućnosti, proslava treba da se obavi u pojedinim brigadama. Opširnije o tome vidi AVII, reg. br. 15—2, k. 987.

III

Naši problemi

1) Najvažniji problem svih naših jedinica jeste njihova malobrojnost. Borbe i novi zadaci koji nam predstoje još više će potencirati oštrinu ovoga problema. Brojno stanje naših jedinica je zaista takvo da one predstavljaju minimum jezgra dobrih, iskusnih i prekaljenih rukovodioca i boraca, koji bi bili u stanju da apsorbuju u svoju sredinu još najmanje dva puta toliki broj novog ljudstva. Pored toga, otcjepljenje od svojih brigada I bataljona XV Majevičke NOU brigade i oko 120 boraca i rukovodioca iz VI bosanske NOU brigade još više je pojačalo ovaj problem. Njihov povratak u sastav svojih brigada je neophodno potreban, čime bi se, pored brojnog ojačanja istih, omogućilo postojanje po četiri bataljona u ovim brigadama, koje su sada sa po tri bataljona jako osakaćene u izvršavanju svojih zadataka.

Na terenu kojim se u toku ovog izvještajnog perioda kretala naša divizija nije bilo skoro nikakvih mogućnosti za mobilizaciju i pored toga što se tome pitanju pristupalo sa svom ozbiljnošću i upornošću u svim našim jedinicama. U ovom periodu mobilisano je za čitavu diviziju oko 10 novih boraca.

Mobilizaciono područje naše divizije i dalje je ostala Majevisa, Semberija i Posavina bez obzira na našu udaljenost od tih krajeva. Naše je mišljenje da bi vojno-pozadinske vlasti i antifašističke organizacije u tim krajevima mogle da nam znatno pomognu u rješavanju ovog našeg osnovnog problema, jer mobilizaciju za našu diviziju, za naše VI bosansku i XV majevičku brigadu zaista ne bi teško bilo provesti, ako to dozvoljava situacija.

2) Obavještajna služba u našoj diviziji takođe je važan problem koji se i pored svih naših nastojanja teško može skinuti s dnevnog reda. S obzirom na naše brojno stanje mi zaista nismo u stanju da u našoj diviziji provedemo organizaciju obavještajno-izviđačke službe, kako je to predviđeno najnovijom uredbom VŠ. Nastojaćemo da bar po našim bataljonima formiramo izviđačke desetine, a čim brojno stanje dozvoli provešćemo potpunu organizaciju obavještajno-izviđačke službe, koja je pomenutom uredbom predviđena.

3) Sanitetska služba u našoj diviziji kroz posljednje borbe i pokrete znatno je oslabila. Veliki dio bolničke čete nalazi se sa otcjepljenim dijelovima VI brigade. Pored toga, priličan broj sanitarki u zadnjim borbama je poginuo.

Još nam nedostaju 2 ljekara — jedan za XV Majevičku nou brigadu a jedan za divizisku bolnicu.

4) Pomanjkanje ekonomskog kadra takođe je jedan od naših problema, ali još veći problem je nepravilan odnos dobrog dijela članova ekonomske struke prema narodu i organima narodne vlasti. Sa strane Štaba divizije i štabova brigada preduzima se sve da bi se suzbio ovaj nepravilan odnos i u tome se prilično uspijeva. Glavni razlog za ovo jeste činjenica da je veliki dio drugova koji rade u ekonomskoj struci otišao na tu dužnost, jer iz raznih razloga nije bio upotrebljiv za neku drugu. Nastojimo da i ovaj nedostatak postepeno otklonimo.

Kurs za intendante i ekonome koji je u aprilu mjesecu održan pri štabu divizije dao je dobrih rezultata u pogledu stručne naobrazbe kursista i njihovog vaspitanja u pravilnom odnosu prema narodu i organima narodne vlasti.

5) Problem odjeće i obuće koji je poslije našeg probijanja u Crnu Goru bio vrlo akutan donekle je riješen zahvaljujući savezničkoj pomoći. Da bi se u potpunosti riješio, potrebno bi nam bilo još 1000 pari odijela i 800 pari cipela, što se nadamo da ćemo uskoro dobiti preko pretstavnika britanske vojske koji se sada nalazi kod štaba naše divizije.

6) Pomanjkanje vojničke vještine kod naših boraca i rukovodioca takođe je jedan od naših problema. I pored održanih vojnih kurseva i intenzivnog vojnog rada u našim jedinicama, naši borci i rukovodioci nisu još naučili, upravo nije im još dovoljno „ušlo u krv“ korišćenje zaklona, tačnije pravljenje zaklona u borbi. Uslijed ovog nedostatka mi smo do sada u borbama imali mnogo više gubitaka od neprijateljske artiljerije, nego što bi bio slučaj da ga nije postojalo.

IV

N a p o m e n e

XVI Muslimanska nou brigada bila je pod komandom štaba naše divizije oko 20 dana.¹⁵ U tom vremenu dali su se zapaziti u toj brigadi isti oni nedostaci sa kojima se ona borila poslije neuspjelog napada na Tuzlu. Štab ove brigade od tog vremena može se reći tapka u mjestu, ako li nije još i više produbio nedostatke u svome radu ...¹⁶

¹⁵ Štab 3. korpusa NOVJ obavestio je 31. maja 1944. depešom Štab 17. NOU divizije da se 16. muslimanska NOU brigada stavlja privremeno pod komandu štaba 17. divizije (vidi tom IV, knj. 26, dok. br. 62. str. 245).

¹⁶ Izostavljeni tekst se odnosi na personalna pitanja.

Važnost zadataka ove brigade i njenog pravilnog razvoja zahtjeva da se u štabu brigade izvrše izmjene kako bi on mogao da odgovori zadacima koji se pred ovu brigadu postavljaju.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

B.¹⁷ Petričević-Kadja

Dostavljeno: CK-u KPJ,

Oblasnom Komitetu za I. Bosnu,

Političkom komesaru III Korpusa NOVJ i

Političkom komesaru II Korpusa NOVJ.

BR. 92

IZVEŠTAJ PROPAGANDNOG ODSEKA 7. KORPUSA NOVJ OD 8. JULA 1944. PROPAGANDNOM ODELJENJU GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE O AKTIVNOSTI ODSEKA U DRUGOJ POLOVINI JUNA 1944¹

Štab VII korpusa NOV i POJ
Propagandni odsek
Položaj, 8. 7. 1944.

GLAVNOM ŠTABU NOV I POS

Odeljenju za propagandu

**Izveštaj o propagandnom radu odseka za period od 15.6 —
—30. 6. 1944.**

Osoblje u odseku: Izvršene su sledeće promene osoblja: Daktilografkinja odseka drugarica Sabina Mavser premeštena je u Obaveštajno odeljenje Glavnog štaba. Dana 20. 6. primili smo u našu tehniku druga Polajnara Cirila, koji privremeno radi kod nas kao daktilograf. 23. 6. vratio se s tečaja za cik-

¹⁷ Branko

¹ Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 88/111. U desnom uglu iznad naslova dopisano je olovkom: „109/12/7“.

lostilne radnike² drug Ogorelc Jože. Od 26. 6. nalazi se u tehnici drugarica Papež Draga, koja radi na štampanju časopisa.

U potčinjenim odsecima u tom periodu nije bilo bitnih promena osoblja.

Rad u odseku:

Konferencija s pomoćnikom načelnika odeljenja Gl. Š. drugom F. Drenovcem.³ Dana 23. 6. zadržavao se u našem odseku drug F. Drenovec i sazvaio konferenciju na kojoj su, pored članova odseka, bili prisutni drugovi: pohtički komesar Bolko⁴ i oba šefa divizijskih propagandnih odseka.⁵ Drug Drenovec je na sastanku izneo direktive da se pre svega podigne lična inicijativa samih partizana na taj način što bi se aktivisali za saradnju u štampi, kao i da se od njih podigne nov kadar propagandnih radnika. U tom pogledu je XVIII divizija već preduzela konkretne mere i privukla nekoliko neintelektualaca koji pokazuju prirodnu obdarenost za propagandni rad. I u štampi se takođe pokazuje tendencija sve većeg razvoja naše literature u narodno-konkretnom pravcu, čime postaje sve bliskija partizanima.

Štampa: Upravo u poslednje vreme došlo je do snažnog stilskog preokreta u našoj štampi. U 6. i 7. br. „Razleda“⁶ i poslečinjom broju „Glasa osemnajste“⁷ preovlađuju članci koji srazmerno dobro opisuju konkretna herojstva partizana — boraca, tako da su ovi brojevi ovili nedeljnih listova prvi put zaista posvećeni partizanima — borcima i ne više sladunjavim reportažama. Istu tendenciju pokazuje brošura IX brigade „IX brigada v zasedi pri Stični“,⁸ koja je kolektivna zbirka triju autora i u 12 kratkih sličica prikazuje herojstvo pojedinih boraca. Iako je zbirka omanja, ona je po svom konceptu ipak originalna, jer je to prva zbirka takvih realističkih herojskih anekdota, sakupljenih u posebnoj bro-

² Vidi dok. br. 58, napomenu 14.

³ Franček Drenovec. Umro 25. avgusta 1968. u Ljubljani.

⁴ Dr Jože Brilej Bolko

⁵ U 15. NO diviziji bio je u to vreme šef Propagandnog odseka Vekoslav Jakopič a u 18. NO diviziji Vito Globočnik (vidi izveštaje propagandnih odseka 15. i 18. NO divizije u AIZDG u Ljubljani f. 88/11i).

⁶ Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 3812.

⁷ Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 2506.

⁸ Odnosi se na devet kraćih reportaža Janina (Albina Šibenika), Borisa (Grabnara) i Milana (Merčuna). Vidi izveštaj Propagandnog odseka 9. slovenačke NO brigade od 1. jula 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 88/1V—7) i Bibliografiju NOR-a b. j. 371.

šuri, i predstavlja suprotnost sentimentalnoj reportaži koja je do sada preovlađivala u našoj literaturi. Ovaj preokret naše literature ka konkretnom detalju i neposredno ka samom borcu, i time njen definitivni rastanak od lažnočuvstvene reportaže, uočljiv je i inače, npr. u prilogima koje „Dnevnik“⁹ prima, među kojima sve više preovlađuju sitni opisi konkretnih, plastičnih detalja iz borbe. Ovaj preokret u literaturi je bar delimično plod nastojanja i direktiva koje su propagandni radnici dobili posle sastanka u Ajdovcu, i značajan je ne samo zbog toga što prikazuje našu borbu istorijski vernije već, pre svega, zbog toga što se približava, po stilu, konkretno intuitivnom mišljenju partizana — borca samog, pobuđuje njegovo interesovanje i daje mu podstreka da i sam piše, jer je ovaj stil nekako po prirodi prirodan običnom čoveku, dok ga je reportaža, u obliku u kakvom se do sada javljala (naročito u nekim literarno inače značajnim brošurama), odbijala svojom estetsko-sentimentalnom misao-nošću, koja je običnom borcu tuđa, i svojom komplikovanom literarnom formom, koja mu nije dopuštala da bi i sam s njom pokušao postići uspeh.

Uostalom, aktivnost dopisivanja partizana samih smotreno se ubrzava širokom organizacijom zidnih novina. Lepe uspehe u tome postigli su u poslednje vreme, sem starijih jedinica koje imaju u tom pogledu već stečenu tradiciju, i komanda Notranjskog vojnog područja, Belokranjski, Notranjski i Istarski odred i komanda Istarskog vojnog područja. Slabije su razvijene džepne novine; za sada nas izveštavaju o njima samo Cankareva, Gupčeva i Ljubljanska brigada.

U aktivizaciji partizana za literarno dopisivanje igraju značajnu ulogu i glasila organizacija SKOJ-a. Pošto se kod njih sistematski gajilo to da borci sami pišu za njih i pošto se velika pažnja posvećivala opisu herojskih podviga pojedinih boraca, postignuto je to da su ova glasila postala interesantnija i aktuelnija od samih opštih glasila pojedinih jedinica, a i po stilu su već mnogo prè postigla onaj realizam koji se u našoj opštoj literaturi tek sada javlja.

Frontno pozorište:¹⁰ Održalo je svoju prvu predstavu 4. 6, uoči Ćirila i Metodija.¹¹ Propagandni odsek, uz saradnju čitavog Štaba VII korpusa, organizovao je ovom prilikom veliku proslavu. Spoljnu organizaciju proslave sproveo je drug Oma-

⁹ Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 1865.

¹⁰ Vidi dok. br. 58. napomenu 7.

¹¹ Priredba je održana u Dvoru pri žužemberku (vidi dok. br. v 66, napomenu 4),

hen Dušan, a drug Mihelič¹² je održao svečani govor. Pored Frontnog pozorišta nastupili su tom prilikom vojna muzika Gl. štaba i pevački hor garnizona. Frontno pozorište je izašlo s tačkama: „Hlapec Jernej“¹³ (u Sintičevoj¹⁴ priredbi) i pozorišni komad u jednom činu „Izdajalee“¹³ od Šolara.¹⁰ Posle oficijelnog dela programa pozorište je nastupilo s veselim tačkama, od kojih treba pomenuti operetu „Janko se ženi“.¹⁷ Ovom predstavom je Frontno pozorište, prema opštoj oceni, steklo ugled i dokazalo opravdanost svog postojanja. Glavnu poteškoću pozorišta predstavlja sada još jedino nedostatak odgovarajućih aktuelnih partizanskih tekstova. Ovaj nedostatak pokušaće otkloniti vlastitom literarnom produkcijom. Pozorište je sada otišlo na gostovanje u divizije. Predstavu je posetilo oko 800 lica, među kojima i odlični predstavnici naših vlasti i savezničkih misija. Svi prisutni bili su i ugošćeni.

Vojna muzika:¹⁸ Stigla je 27. 6. i isto veče održala kratak javni koncert u Dvoru, 28. 6. u garnizonu a 29. 6. u prihvatnici 15. divizije. Zatim je otišla i vratila se 3. 7, održala koncert 4. 7. u Dvoru i 5. 7. u žužemberku, našto je ponovo otišla.

Fotografska izložba: Fotografska izložba je održana najpre u Dvoru, 25. i 26. Aranžirao ju je Propagandni odsek VII korpusa. Posetilo ju je preko 400 posetilaca, od toga je polovinu bilo vojnika. Posetioci su sa interesovanjem razgledali fotografije. Žalili su samo što nije svestranije prikazan život samih partizana i što nema neposrednih fotografija iz borbi. Dana 28. i 29. 6. održana je izložba u I artiljerijskoj brigadi a 30. 6. je izložbu preuzeo Propagandni odsek 18. divizije.¹⁹

„Dnevnik“: U tom razdoblju nije u biti promenio svoj kurs. Od sada redovno posvećuje dve stranice vestima iz VII korpusa i pokušava, naročito u rubrici „Iz edinic VII korpusa“, da uvede obhk kratkih i realnih vesti i uopšte nastoji što više se osloboditi bombastičkog i sentimentalnog stila, koji

¹² Stane Mihelič

¹³ Drama Ivana Cankara.

¹⁴ Zvonimir Sintič, dramski rukovodilac Frontnog pozorišta.

¹⁵ Izašao u „Novoj pisariji“ (vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 722).

¹⁶ Janez Solar — Ivan Potrč

¹⁷ Nije pronađena.

¹⁸ Odnosi se na muziku Glavnog štaba NOV i PO Sloveniije (vidi dok. br. 31, napomenu 8).

¹⁹ Verovatno se odnosi, na izložbu koja se pominje u dok. br. 66, napomeni br. 21. O ovoj izložbi u napred pomenutim jedinicama vidi . izveštaje njihovih propagandnih odseka od jula 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 88/111—2).

je u našu literaturu unela krivo shvaćena reportaža. Listu još uvek nedostaje dobar reporter, pošto se do sada, zbog nedostatka osoblja u propagandnim odsecima, nije moglo pronaći odgovarajuće lice za taj posao a da ne bi razbijali kadar koji je nužno potreban dole.

Takmičenje:²⁰ Pošto su do sada svu inicijativu u pogledu opšteg vojnog takmičenja, kao i sakupljanja podataka imali propagandni odseci u jedinicama, a zato nisu imali odgovarajuće [referente], niti odgovarajuću podršku od strane ostalih referenata u štabovima, organizacija i izveštavanje o takmičenju su bili do sada krajnje nepotpuni. Izuzetak je bila samo X SNOB.

Otkada su u jedinicama formirane posebne komisije za ocenjivanje, stanje se znatno popravilo i veći deo jedinica bar se trudi da izveštaje šalje redovno i tačno.

Što se tiče takmičenja samih propagandnih odseka, tražili smo od njih da nam konačno pošalju pregledan izveštaj o svim radovima koji dolaze u obzir za ocenu, i to za period od 27. 4. — 27. 6, posebno za svaku od 12 tačaka koje sadrži raspis. Pošto je u našem korpusu bilo objavljeno da je takmičenje produženo do 21. 7,²¹ smatramo da je time i takmičenje propagandnih odseka produženo za isti period. Takvo objašnjenje nam je na naše pitanje dao i pomoćnik načelnika drug Drenovec prilikom svoje posete.

Takmičenje na polju narodnog stvaralaštva nije dalo vidnih rezultata. U obzir za festival došlo bi za sada samo naše Frontno pozorište i možda još neka pozorišna družina potčinjenih jedinica (možda iz Notranjskog odreda). Što se tiče doprinosa slikarstvu i muzici, do sada nismo primili nikakvih radova niti izveštaja o tome. U literaturi došlo bi u obzir za ocenjivanje to što je u kritičkom razdoblju izašlo u našoj vojnoj literaturi. U pogledu oba takmičenja, koji se navode na kraju, molimo vas da nam za njih pošaljete konkretna uputstva, naročito u pogledu završnog termina i načina kod konačnog ocenjivanja.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Načelnik štaba, major:	M. P.	Šef odseka:
Malnarič Jože		Seliškar ²²

²⁰ Vidi dok. br. 2. napomenu 6.

²¹ Dokument Štaba 7. korpusa NOVJ br. 427 od 14. juna 1944. o produženju takmičenja do 27. jula 1944. nalazi se u AIZDG u Ljubljani, f. 88/111—2.

²² Dr Vladimir Seliškar Peter

BR. 93

UPUTSTVO POLITIČKOG KOMESARA OPERATIVNOG ŠTABA ZA ISTRU 11. KORPUSA NOVJ OD 8. JULA 1944. O ORGANIZACIJI KULTURNO - PROSVJETNOG RADA U JEDINICAMA I PLAN KULTURNO-PROSVJETNOG RADA ZA JULI I AVGUST¹

OPERATIVNI ŠTAB ZA ISTRU
XI. KORPUSA NOV I POJ
Dne 8 srpnja 1944.

ORGANIZACIJA KULTURNO-PROSVJETNOG RADA. —

Sve veći razvitak naših jedinica, širenje, jačanje NOP-a u Istri kao i zadatci koje postavlja pred borce i rukovodioce sama borba i učestvovanje svakog našeg borca i rukovodioca u izgradnji narodne demokratske vlasti. Kao i borba protiv podmuklih makinacija reakcije i svih neprijatelja našeg naroda, nameće nam kao jedan od glavnih zadataka, postavljanje i organizovanje planskog kulturno-prosvjetnog rada. Mi moramo podići osnovno znanje naših boraca koje treba da posjeduje svaki kulturni čovjek.

Mi moramo nepismene borce naučiti čitati i pisati, naša vojska sastavljena je uglavnom od omladinaca, koji su prošli kroz fašističke; škole gdje im je bilo onemogućeno učiti svoj maternji jezik. Te borce treba također učiti čitati i pisati i pomoći im da se upoznaju sa pravopisom našeg jezika.

Također borce treba upoznati sa osnovima naše narodne Istorije i zemljopisa, kao i osnovnim gradivom iz ostalih nauka, kao fizike, kemije, prirodopisa itd.

U četama i bataljonima treba organizirati pjevačke i recitativne horove, gdje će borci učiti naše borbene pjesme i umjetničke recitacije. Također organizirati pozorišne grupe, koje će izvoditi pred vojskom i narodom igre o borbi i partizanskom životu.

Borce treba zainteresirati za opisivanje preživjelih događaja i utisaka iz borbe kao i doticaja sa narodom. U najkraće vrijeme treba da svaka četa izdaje svoje džepne novine u kojima mora saradivati što veći broj boraca. Ovim džepnim novinama treba dati prikladna imena kao na pr. bombaš, jurišač, topdžija, mitraljezac itd.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 29—10, k. 1321 A.

Štabovi bataljona, komande mjesta i ostale ustanove i jedinice izdavati će svoje zidne novine, u kojima treba da sarađuje što veći broj boraca, te će u njih prešampavati najbolji članci iz džepnih novina. Štabovi brigada i odreda nastojat će izdavati svoje brigadske i odredske listove, kroz koje će tretirati probleme svojih jedinica i u koje će -unašati najbolje članke, pjesme i crteže iz džepnih i zidnih novina. Ovi listovi moraju biti ogledalo jedinice!

Treba posvetiti pažnju upoznavanju naših boraca sa parolama. Imamo dvije vrste tih parola, jedne su nutarnje, kojima treba borce pozivati i poticati na uredno vršenje dužnosti i na međusobno takmičenje u pogledu borbenosti, discipline, organizovanosti i pravilnog vojničkog odnosa. Druge su vanjske-, kojim borci treba da utiču na mase i prenašaju istrajnost, odlučnost i borbenost, kojim treba da pokazuju postignute rezultate i ciljeve koji se trebaju borbom postići. Parole treba ispisivati svuda po selima, cestama, putevima i mjestima kuda naše čete prolaze. A nutarnje parole pisati po džepnim novinama. Komande i štabovi stavljati će te parole i na službene spise u gornjem desnom uglu, razumije se koje budu prigodne. Za niže komande i štabove pisati parole koje pozivaju na borbenost, organizovanost i disciplinovanost a za pretpostavljene pisati parole koje odaju stanje u dotičnoj jedinici.

Treba nastojati iz „Radio Vijesti“ sastavljati najpodesnija saopćenja za neprijateljske vojnike i istima preko usmenog megafona sa pogodnog mjesta saopćavati. Ovim ćemo pospješiti demoralizaciju u neprijateljskom taboru, jer imamo danas odličnih viesti s kojima možemo izazvati demoralizaciju u neprijateljskim redovima.

Organizatori i rukovodioci kulturno-prosvjetnog rada su polit, komesari. A da bi oni mogli angažovati i pokrenuti sve borce na taj rad treba pristupiti organizaciji kulturno-prosvjetnih odbora po četama, komandama i bataljonima pomoću kojih će oni postavljeni plan provesti u djelo. Napominjemo da su, ovi odbori organi polit, komesara a ne neka posebna tijela. U ove odbore treba uvući školovane i kulturne ljude koji će umjeti prenijeti znanje na borce. Četni odbori trebaju imati 7 do 9 članova i to politkomesar i njegov pomoćnik kao i sekretar SKOJ-a ulaze u ovaj odbor, koji ima svog pretsjednika.

Predsjednici četnih odbora, politkomesari četa i bataljona i njegov pomoćnik i sekretar bataljonskog Komiteta SKOJ-a sačinjavaju batalionski kulturno-prosvjetni odbor, koji ima i svog pretsjednika. U brigadama i odredima treba pronaći drugove koji će biti zaduženi za kulturno-prosvjetni

rad kao pomoćni organi politkomesara. Rad u ovim odborima treba podijeliti prema grupama koje su gore iznesene.

Predsjednici bataljonskih kulturno-prosvjetnih odbora i odgovoran drug u odredu i brigadi zadužuje se još kao i dopisnik. On treba da šalje sve dopise ratnom dopisniku¹ Operat. štaba. Također sve borce i rukovodioce treba zainteresirati da rade na tom polju i da šalju također svoje dopise.

Plan kulturno-prosvjetnog rada.—

za Juli i August 1944. god.

I. Podučavanje nepismenih i polupismenih.

1.— Učiti nepismene borce čitati i pisati (Partizanska početnica).

2.— Učiti hrvatski čitati i pisati i one koji su svršili samo talijanske šokle (prema početnici).

3.— Osnovne radnje iz računa (Računica).

II. Kulturna predavanja.—

1.— Osnovi naše narodne hrvatske Istorije (referat).

2.— Osnovi zemljopisa (referat).

3.— Istra u Narodno-oslobodilačkoj borbi (Mandić).

III. Pjevački i recitativni hdrovi.—

1.— Hej Slaveni! .

2.— Lijepa naša domovina! - .

3.— Naša partizanka^

4.— Mitrovčanka!

5.— Bilećanka! •

. 6.— Pjesma o Istri!

Recitativne pjesme.—

1.— Titov Naprijed_____Vladimir Nazor,

2.— Branioc Staljingrada . . . Aleksej Skiiov

3.— Krunisanje u Zagrebu . . . -Antun Aškerc,

4.— Strašni su • . . . Šandor—Petéfi Petrović

5.— Zov mučenika Teofil.

IV. Diletantska grupa!

1.— Jedini put	(Zbornik).
2.— Istarski sinovi	. Teofil.

V. Džepne i Zidne novine.

- 1.— Svakih deset dana moraju izaći džepne i zidne novine (u mjesecu julu tri broja).
- 2.— Brigade i odredi trebaju jedanput mjesečno izdati svoje listove.

Napomena:

Sve džepne i zidne novine pošto se pročitaju moraju se poslati Operativnom štabu kao i listovi brigada i odreda.

VI. Pisanje parola.—

1.) Nutarnje parole.—

- 1.— Postanimo majstori svoga oružja!
- 2.— Disciplina je potrebna radi borbe i pobjede!
- 3.— Organizacija je uslov svakog uspjeha!
- 4.— Izvršavajmo naređenja bez pregovora!
- 5.— Političkim radom podići ćemo svijest boraca i upornost u borbi!
- 6.— Izvidnice su oči i uši naše vojske!
- 7.— Uredna i propisna uniforma stvara ugled vojske!
- 8.— Pravilno vojničko držanje pred starješinama osnov je discipline!
- 9.— O patrolama i straži ovisi sigurnost jedinice!
- 10.— Dobrom stražarskom i patrolnom službom izbjeći ćemo iznenađenje!
- 11.— Podignimo svijest i odgovornost kod kurira!
- 12.— Kuriri treba da budu oprezni i budni prema špijunima jer špija ima velike uši!
- 13.— Upornost u borbi je osnov uspjeha!
- 14.— Iznenađenje neprijatelja je pola uspjeha!
- 15.— Točno izvršavanje naređenja i zauzimanja položaja je osnov za dobru akciju.

2.) *Vanjske parole.*

1.— Živjela Demokratska Federativna Jugoslavija bratska zajednica ravnopravnih i slobodnih naroda!

2.— Živjela Slobodna Ujedinjena Demokratska Federativna država Hrvatska!

3.— Živjeli naši veliki Saveznici Engleska, Sovjetska Rusija i Amerika!

4.— Živjela junačka NOV Jugoslavije!

5.— Živjelo borbeno bratstvo i jedinstvo svih naroda Jugoslavije u borbi protiv fašističkog okupatora i -njegovih pomagača!

6.— Živjelo AVNOJ Vrhovno Zakonodavno i izvršno tijelo naroda Jugoslavije!

7.— Živio Nacionalni Komitet oslobođenja Jugoslavije jedina narodna vlada Jugoslavije na čelu sa Maršalom Jugoslavije drugom Titom!

8.— Živio vođa naših naroda Maršal Jugoslavije Josip Broz — Tito!

9.— Živio Vrhovni Štab NOV i PO Jugoslavije!

10.— Živio Glavni Štab NOV i PO Hrvatske!

11.— Živio ZAVNOH pravi Državni Sabor Hrvatske!

12.— Živjela NO Fronta Hrvatske!— -

13.— Živjela K. P. organizator N. O. Borbe!

14.— Živjela nepobjediva bratska Crvena Armija!

15.— U Borbu za ostvarenje odluka III. Zasjedanja ZAVNOH-a i II. Zasjedanja AVNOJ-a!

16.— Živjele Istarske Brigade! -i

17.— Živjeli Istarski Partizani!

18.— Živio Oblasni Narodno-oslobodilački odbor!

19.— Živio USAOH!

20.— Živio SKOJ!

VII. Propaganda među neprijateljskim vojnicima!

Svakodnevno treba nastojati davati vijesti usmenim megafonom neprijateljskim vojnicima!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:

M. P. Komandant, potpukovnik:²

Joža Skočilić

S.O.

¹⁾²⁾³⁾⁴⁾⁵⁾⁶⁾⁷⁾⁸⁾⁹⁾¹⁰⁾¹¹⁾¹²⁾¹³⁾¹⁴⁾¹⁵⁾¹⁶⁾¹⁷⁾¹⁸⁾¹⁹⁾²⁰⁾ - 'Tada je bio komandant Operativnog štaba za Istru Savo Vukelić.

BR. 94

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE POSAVSKOG NOP ODREDA OD 8. JULA 1944. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA N. GRADIŠKU I ŠTABU ZAPADNE GRUPE NOP ODREDA O POLITIČKOM I ORGANIZACIONOM STANJU U ODREDU¹

Sekretar Partijskih Organizacija . .
Posavskog NOP Odreda
Broj: službeno
Dana 8. VII 44. g.

OKRUŽNOM KOMITETU KPH. N. GRADIŠKA
ŠTABU ZAPADNE GRUPE NOP ODREDA

P o l o ž a j

. 1. Politička situacija

Političko, stanje na sektoru na kojem se nalaze naše jedinice dosta je popustilo u toku poslednjih 10. dana a naročito na sektoru Trokuta.² Upadanjem neprijatelja na naš sektor u Trokutu, neprijatelj, je pljačkao po istim selima, tako isto u Popovcu popalio je nekoliko kuća i štagljeva, kao i u Grabovcu zapalio je školu, kao. i u Lovskoj neprijatelj je zapalio školu tako da je političko, stanje u tim selima dosta popustilo. Tako je u istim selima neprijatelj pljačkao stoku po nekoliko, komada. Za u buduće, morat ćemo u tim selima održati mitinge.

Političko stanje na kojem se nalazi Bataljori »Hajduk Veljka« dosta je dobro, narod se dobro odnosi prema našoj vojsci.

Političko stanje u našim jedinicama dosta je dobro, drugovi su upoznati sa najnovijim političkim događajima, koji se dešavaju kod nas u zemlji i izvan naših zemalja: Političko stanje mnogo je drugovima dalo poleta za dalnji rad, tako da se drugovi sada mnogo interesuju sa čitanjem radio izveštaja i dragog materijala; Kao i borbenost u samim jedinicama se je primjetilo nekih špekulanata koji su nastrojeni četnički ali to iz Ràjića i iz Lovske. Glavna im je Vezä i Lovskoj. Te ćemo gledati u najskorije vrijeme da to tačno pro-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII reg. br. 6—2, k. 1608.

² Reč je o području između Sunje, Kostajnice i Dubice.

nađemo i da iskorijenimo iz naših jedinica. To se isto primijetilo u I bataljonu, dok u ostalim bataljonima nije se primijetilo nikakvih takovih elemenata koji bi kočili našoj borbi.

U Bataljonu „Hajduk Veljka“ dezertirao je jedan drug i to iz sela Ratkovaca Dušan Babić, koji je bio već više puta od naše strane mobilisan te je svaki puta pobjegao u redove neprijatelja. Partija u ovome Odredu uživa dobar autoritet među drugovima borcima. Radi toga što im ona pokazuje primjere u svakome radu.

II. Organizacioni izvještaj.

Brojno stanje članova Partije u našem Odredu je 132, imade 15 partijskih ćelija, 3 bataljonska biroa, u našem Odredu u roku ovih 10 dana izbačeno je iz stroja 2 člana Partije i to drug Đuro Vladetić koji je ranjen u selu Rajčićima. Isti je drug ranjen u ruku. I drug Miletić Martin, koji je išao na glavnu prugu postavljati, minu i banda ih je pustila na tri koraka i onda je pripalila tako da je istoga druga teško ranila i uhvatila živoga. Isti je drug rođen 26. VII 1912. g. Stupio u partizane 11. XI. 42. g. Postao član Partije 15. VIII 43. g. selo Gaj, općina Gaj, srez Pakrac, dok je isti živio u selu Paklenici isti je drug iz I bataljona. Drugovi koji su primljeni u Partiju u roku ovih deset dana poslat ću Vam na posebnoj tabeli njihove karakteristike.

Drugih promjena u jedinicama ovoga odreda nema.

III. O partijskim jedinicama

Partijske ćelije ovog Odreda sastajale su se redovito u roku ovih deset dana. Partijske ćelije u bataljonu »Hajduk Veljka« dosta su dobre kao i u ostalim bataljonima kao i u Četi »Matije Gubca«, stanje se popravlja. Dok ćelije se sastaju redovito kako na redovitim sastancima tako i na izobrazbenim. Na istim sastancima drugovi rješavaju sve probleme na koje oni nailaze u svojim jedinicama. Ćelija Štaba Odreda sastaje se redovito kao i druge dvije ćelije koje se nalaze pri Štabu ovoga Odreda i to ćelija Agit-propa, i ćelija u straži.

Ćelija ovoga Odreda proučila je materijal O masovnom Partijskom radu, i ostali tekući materijal, dok ćelije ovog odreda³ proučile "šu pola, brošure o masovnom partijskom radu."

³ Misli se na partijske "ćelije" podređenih jedinica. • -

IV. Partijska disciplina i odgovornost cijele organizacije

Partijska disciplina u našem Odredu je dosta dobra ali još kod nekih drugova nije na onom stupnju na kojem bi morala da bude; kao na pr. kod sekretara bataljona „Hajduk Veljka“ koji se ne može da slaže sa komandantom i ostalim članovima Štaba. Tako isto i komandant I bataljona voli više puta da se izrazi ono što ne bi trebao jedan komunista da napravi. Dok u ostalim partijskim ćelijama, partijska disciplina je dosta dobra. Drugovi partijci osjećaju se odgovornim pred Partijom.

V. Rad cjelokupne organizacije.

SKOJ-evske jedinice Ovoga Odreda sastaju se redovito, i proučavaju materijal rad SKOJ-a u vojsci kao i materijal mladi borac, novine Naprijed, kao i ostali tekući materijal. SKOJ-evske grupe ovoga Odreda slabo su se povezale sa omladinom na terenu dok u buduće mi ćemo nastojati da to ispravimo i da se drugovi više povezuju sa omladinom na terenu. Partijske ćelije ovoga Odreda pomažu dovoljno SKOJ-u u vojsci. Disciplina kod samih SKOJ-evaca se popravlja. Borbenost je dobra. SKOJ-evci ovoga odreda pišu članke za novine Džepne. Kandidati ovoga Odreda proučavaju isti materijal koji proučava i partijska ćelija. Drugovi kandidati osjećaju se odgovorni po svojim sektorima rada, po kojem su zaduženi.

VI. Partijska savjetovanja i konferencije i sastanci.

U roku ovih deset dana u našem odredu nije održano ni jedno partijsko savjetovanje kao niti konferencija dok se sastanci redovito održavaju u svim jedinicama. U svakoj ćeliji ovoga Odreda održan je tj. u roku ovih deset dana po jedan redovni sastanak i jedan po teoretskoj izgradnji.

VIII. Kursevi .

Jedinice ovoga Odreda proučavaju materijal O masovnom Partijskom radu kao i nacionalno pitanje i novine Naprijed i ostali propagandni materijal. Kursevi bi bili potrebni -svakom sekretaru čete kao i komesaru bataljona dok

sekretari bataljona su bili na srednjem partijskom kursu. Kao i za komandanta ovoga Odreda. Drugovi dosta se teško izražavaju u čitanju materijala'.

VIII. Vojska

Što se tiče vojničke discipline nije na onom stupnju na kojem bi trebala da bude ali nastojaćemo da je popravimo. Komandant i komesari pridržavaju se naređenja druga Tita po pitanju ishrane i jahanja konja.⁴ Bataljonski partburo upoznat je sa svim pitanjima koja se dobiju od višeg foruma. Upoznati su sa informativnom službom, sanitetskom, obavještajnom.

Informativna služba ovoga Odreda sasvim slabo funkcioniše a uzrok je taj što informativci u bataljonima zanemarili su svoju dužnost. Mi smo po tome poduzeli potrebne mjere da smijenimo informativca I bataljona i informativca Bataljona „Hajduk Veljka“ ne bi li se bolje popravila informativna služba. Komandanti i komesari zadovoljavaju na svojim dužnostima. Komandanti održavaju sastanke po vojničkim pitanjima i proučavaju tridesetodnevni plan rad, dok komesari odreda kao i komesari bataljona upoznaju drugove sa novijim političkim događajima. Obavještajna služba ovoga Odreda mogla bi bolje da funkcioniše pošto se dešavalo da neki drugovi borci prvo saznaju za neke stvari u jedinicama nego obavještajci. Sanitetska služba ovoga odreda funkcioniše dosta dobro dok u našim jedinicama nije se pokazalo nekih naročitih bolesti.

IX. Razno

Dragi drugovi, molim Vas da mi pošaljete objašnjenje za one drugove koji su predloženi za izbacivanje iz Partije. Isto tako radio-vijesti redovito ne dobivamo, dok sve ustanove oko nas prvo dobiju nego mi. Te Vas molimo ako je moguće da se po tome poduzmu neke mjere.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

M. P.

Sekretar:
Adam Starčević

⁴ Vidi dok. br. 78, objašnjenje 3.

BR. 95

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 1. TENKOVSKJE BRIGADE NOVJ OD 10. JULA 1944. O POLITIČKOM RADU I ORGANIZACIONOM STANJU¹

Štab
I Tenkovske brigade² na izveštaj politkomesara i
NOV Jugoslavije pomoćnika odgovoreno 18-VII.44³
10. Jul 1944
Gravina (Italija)

IZVEŠTAJ⁴

Naš tenkovski bataljon I Proleterskog Korpusa upućen je na tenkovski kurs u Italiju.³ Bataljon je krenuo iz Jajca 4. januara 44 g. Bataljon je brojao oko 120 drugova, sa 56 članova KPJ, 8 kandidata i članova SKOJ-a 23.

U Bariju ušla je u sastav našeg bataljona jedna četa od 52 borca, koja je isto upućena i na tenkovski kurs od strane Glavnog Štaba Hrvatske. Partiska jedinica te čete imala je 18 članova KPJ, bila vrlo slaba i članstvo je bilo na vrlo niskom političkom stanju — jedinica kao da nije živela partiskim životom.

Ceo bataljon je smešten u Karovinju, 88 km. južno od Barija. Imajući dosta vremena na raspoloženju (čekajući na početak tenk. kursa), pojačali smo u partiji teoretski rad. U zajednici sa našim avijatičarima, koji su i sa nama bili smešteni u istoj zgradi, organizovali smo kratak partiski kurs sa temama koje su bile na zadnjem partizanskom kursu u Jajcu. Iz našega bataljona kurs je pohađalo 32 partijca, kurs nije završen usled pokreta za Egipat. Kurs nije dao najbolje rezultate, jer su teme, prema teoretskoj izgradnji učesnika, bile teške.

Za dva meseca, od dolaska u Italiju pa do odlaska u Egipat, rad organizacije je bio prilično dobar, najviše se 'ra-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u OADP SKJ, reg. br. 6331, a snimak u AVII.. mikrofilm IRPJ — 1/482-486.

² Prva tenkovska brigada NOVJ formirana je u Gravini (Italija) 16. jula 1944. od slušalaca Tenkovske škole NOVJ i jednog dela oslobođenih interniraca iz Slovenije, Hrvatske i Crne Gore (OADP SKJ, reg. br. 2^113 i 114/1944).

• ... ?-Dopisanp., mastilom.

⁴ Izveštaj je verovatno upućen Centralnom komitetu KPJ.

» Vidi dok. br. 98.

dilo na proučavanju partiske linije NOB, što nam je mnogo koristilo, naročito docnije u Egiptu u odnosu prema saveznicima, raznim izbeglicama i novodošlim drugovima koji su bili u Kraljevoj vojsci.

15-III- krenuli smo za Egipat, tenkovski kurs počeo je 26-III-. Pred partisku organizaciju postavili smo tri zadatka kao problem za vreme našeg boravka u Egiptu:

1 .— Da se kurs shvati najozbiljnije, na njemu da se što više nauči. Da se pokaže Englezima da je naša vojska dobro organizovana, disciplinovana i da može da savlada kurs za kraće vreme sa istim rezultatima ako ne i boljim. (Naš kurs je trajao 30 dana, za Engleze 3 meseca).

2 — Novi borci koji su došli iz Kraljevog Gardiskog bataljona da se prime bez potcenjivanja — da se sažive sa ciljevima NOB, da pravilnim stavom starih boraca ne dođe do nacionalnih suprotnosti jer su novi drugovi Slovenci. Da se ne osete nacionalno ugnjetenim i zapostavljenim.

3 — Odnos prema Englezima da bude korektan, da se izbegnu incidenti sa Kraljevcima (četnicima) ili sa Poljacima.

Tenkovski kurs bio je naporan (10 sati dnevno na temperaturi 45), rad partiskih jedinica tekao je skoro normalno, sastanci su održavani redovno.

Prvi i treći zadatak par. organizacija ispunila je, drugi polovično: veliki deo članova partije nije umeo da podesi stav prema novim drugovima, osetilo se da je stvoren čitav jaz između starih i novih boraca, nacionalni šovinizam. je iskrasao, partiske jedinice vrlo malo su uradile da se šovinizam ukoči, da se ne raspiruje. Stvarale su se grupice starih i novih boraca, koje su živele kao neki kružoci, partiske jedinice nisu ništa preduzimale iako je u tim grupama starih boraca bilo i partijaca.

Tenkovski kurs završen je u dve grupe po 420 boraca. Po dolasku iz Egipta u Italiju formirali smo 4 bataljona.⁶ Partiske jedinice raspoređene su pravilno po bataljonima. Pred partiske jedinice postavili smo: uklanjanje šovinizma, jačanje jedinstva i razbijanje grupa starih i novih boraca.

Prešlo se na najozbiljniji masovan rad. Održano je čitav niz predavanja⁷ i konferencija o jedinstvu i bratstvu na-

o i s Prva tenkovska brigada imala je u svom sastavu četiri tenkovska bataljona, pionirski bataljon, četu bornih kola i mehaničarsku radionicu. Jedinice su bile popunjene vojničkim i političkim kadrom. Opširnije o tome vidi OADP SKJ, reg. br. 6331.

⁷ Spisak tema koje su održane tokom januara., februara.-marta, aprila, maja i juna nalazi se u dok. br. 98 ove knjige.

roda Jugoslavije stvorene trogodišnjom borbom. Postignuti su vrlo dobri rezultati — ljudi su se zbližili — organizovali smo tečajeve srpsko-hrvatskog jezika za Slovence, a slovenačkog jezika za ostale narodnosti, tečajevi su bili na dobrovoljnoj bazi, objašnjena je potreba jedinstvenog jezika radi komandovanja, radi radio-telefonske veze i t.d. Potreba jednog jezika pravilno je primljena od svih boraca.

Zidne i džepne novine, usmene novine i predavanja pišu se i govore podjednako na srpsko-hrvatskom i slovenačkom jeziku. Danas uglavnom ne postoje nacionalne netrpeljivosti — šovinizam je nestao, grupašenje stari i novi borci potpuno je nestalo.

Dolaskom ljudstva iz II korpusa i G.S. Hrvatske u naše jedinice (oko 300 boraca od kojih 78 članova partije) partiska organizacija naše brigade je ojačana, a i nacionalni sastav se izmenio.

Partiska organizacija naše brigade brojno je prilično mala, kadrovi su mladi, teoretski nivo članstva je prilično dobar. Priliv članstva je svakodnevan dolaskom boraca koji su bih ranjeni ili bolesni pa su ozdravili; među njima ima drugova koji su vrlo dobri komunisti i bili u domovini rukovodioci.

Do danas nije bilo problema pred partijskom organizacijom koji je ostao nerešen — uočavanje problema i njihovo rešenje uvek je bilo na vreme.

Vojni sektor dao je u celini vrlo dobre rezultate, svi borci koji su prošli kroz tenkovski kurs dali su odlične rezultate, uložili velikoga truda i zaista naučili mnoge stvari. Formiranjem Brigade, koja po svojoj veličini i vojnoj organizaciji veoma malo ima sličnosti sa našim pozadinskim jedinicama, pojedini vojni rukovodioci vrlo su se teško snašli na novim dužnostima — veliki nedostatak pismenosti, učenje vojne veštine koja je gotovo neprimjenjivana u našem ratovanju. Veliki broj vozila traži dobru i brzu administraciju, kontrolu, veliku ličnu odgovornost i t.d., vrlo malo lične samoinicijative, nedostatak odgovornosti kao celine (štabovi, komande četa). Bolesna ambicija za činovima i položajima, to su uglavnom nedostaci vojnih, rukovodioca. Svi ovi nedostaci su pojava koja je u većini slučajeva morala doći, jer naši oficiri većinom su bili radnici i seljaci gotovo bez ikakve škole. Putem partije, samim namećanjem rada u vojnoj organizaciji naši vojni rukovodioci su na putu da sve nedostatke koje danas poseduju isprave.

Politički rad je prilično dobar, ali do sada nije dovoljno planski sproveden.

Kulturno-prosvetni rad dao je do sada vrlo dobre rezultate, masovan je, svi su borci zainteresovani, dobro je organizovan. Na tom poslu se očekuju u buduće još bolji rezultati.

Partiski rad dao je do sada u glavnom vrlo dobre rezultate, samoinicijativa u radu bila je velika, to se naročito videlo u Egiptu kada su uslovi za rad bili veoma teški jer smo bili u Engleskim logorima.

Stalnim prilivom ljudstva do danas, i prilagođavanjem u sastavu vojnih formacija, doveli su do stalnoga premeštanja partijaca (formiranjem 2 tenk. kursa, posle 2 bataljona po 6 četa, docnije 7 bataljona, i sada formiranjem brigade od 4 bataljona (nisu dozvoljavah da se partiske jedinice stabilizuju, da se ustale i da sistematski rade.

Danas je završena vojnička formacija brigade,⁸ i partiske jedinice postavljene su organizaciono, izvršena je pravilna raspodela kadrova po bataljonima i u svim jedinicama izvršena je podela rada po sektorima i rad postavljen je planski. Treba sačekati rezultate.

SKOJ

Rad organizacije SKOJ-a u našim jedinicama razvijao se paralelno sa partiskim radom. Rukovodioci SKOJ-a nisu iskusni u radu, oseća se nedostatak jednog dobrog rukovodioca brigadnog SKOJ-a. Do sada partiske jedinice nisu posvetile dovoljnu pažnju SKOJ-u, u nekim jedinicama učlanjivanjem članova SKOJ-a u partiju Skoj je ostajao bez dobrih rukovodioca, jer novoprimiti članovi prekidali su rad sa Skojem i u partiji dobijali drugi sektor rada, u nekim jedinicama više formalno jer je isti sektor bio dobar i novoprimiti drugi; dobijao je isti sektor umesto da ostane da radi sa SKOJOM.

Učinjeno je sve da se rad Skoja više-aktivizira, a na propuste koje su učinjeni udareno je dobro.

ZAKLJUČAK

Partiska. organizacija naše brigade sposobna je da ispunji vojne i političke zadatke koje se pred njome postavljaju. Do danas nije napravljen ni jedan veći propust koji bi štetio interesima borbe i partije. Manji propusti koji su napravljeni isti su rešeni u okviru brigade.

Na svakom polju vidi se rad partije kao rukovodioca. Pomoć našoj partiskoj organizaciji potrebna je u jednom dobrom rukovodiocu SKOJ-a i Polit odelu. Kao i u partiskom i tehničkom materijalu.

KAZNE. Kažnjeno je 12 drugova, dva druga i dve drugarice radi nepravilnog održavanja odnosa. 3 druga radi rđavog držanja na putu prema drugovima, dva druga radi međusobne svađe, i tri druga radi nediscipline. Šestorica drugova skinuta je kazna koju su dobili u domovini. Dva druga su vraćena u partiju, bih su isključeni još u Domovini, jedan radi hrane, jedan što mu je pobjegao zarobljenik pri sprovodu.

Organizaciona podela

Jedinica	Članova KPJ	kandidata	Članova SKOJ-a
Štab brigade	6	—	2
I bataljon	39	6	18
II "	38	7	23
III "	38	5	30
IV "	43	9	37
Mehaničarska radionica	15	2	9
Radni Vod	3	—	2
Ambulanta	2	—	—
SVEGA	184	29	121

Socijalna struktura

Radnika:	115
Seljaka	60
intelekt,	4
ostalih	5

organizaciono je obuhvaćeno 334 druga.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pomoćnik polit-komesara

Radomir Đurić

BR. 96

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA MAĐARSKOG BATALJONA »ŠANDOR PETEFI« OD 10. JULA 1944. POLITIČKOM KOMESARU 6. KORPUSA NOVJ O POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU OD 20. JUNA DO 10. JULA¹

Komesar
Mađar, bataljona
„Petöfi Sándora”
Broj: 28
dana, 10-VII-1944 god.

POLIT. KOMESARU -VI- KORPUSA N.O.V. JUGOSLAVIJE

Izvještaj

o radu Mađar, batalj. u vremenu od 20-VI do 10-VII o.g.

1) Opći dio:

Kretanje jedinice: 20. Vel. Pisanica, 21. Gor. Kovačica, 22. i 23. Vukosavljevica, 24. St. Gradac, gdje je održan uži govor sa Mađarima i održan miting sa Bilogor. Odredom, 25. St. Gradac izvršena mobilizacija, 26. Lukač gdje je čekan vlak sa ustašama koji nije došao, gdje je minirana pruga i izvezena jedna vršalica, 29. progon Bjele garde do Brodića kod Drave, gdje je održan miting, 30. Lazani (odvojili smo se od Bilogor. Odreda). 1. Topolovica (podjela oružja, odjeće i obuće), 2. Topolovica (pranje veša i parenje), 3. Ivanovo Selo, 4. Sirač, s. Bijela (stupili u sastav Daruvar. / Odreda), 6. Trojeglava, odakle, jedna četa odlazi u [Daruvarski] Brestovac na mobilizaciju a jedna u Sensovac² gdje drži miting i izvrši mobilizaciju.— 7. Kreštelovac, mobilizacija, 8. Sirač održan miting i mobilizacija, 9.. Bijela (Odmaranje).

U Lukaču smo dočekivali pancir, pošto banda nije došla izvršena je diverzija pruge Virovitica — Barč, izvežena jedna vršalica i ekonomska akcija. Nakon čega je banda pucala iz svih vrsta oružja iz uporišta na nas dočim smo se mi onda' povukli. Održan, je miting u Starom Gradcu u zajednici sa odredom koji nije uspio, radi toga što se često održavaju mitinzi bez dobro pripremljenih govornika. Održan je miting, u Brodiću sa prosječnim uspjehom, jer je narod sklon pasivnom držanju. U Sensovcu održan miting sa uspjehom

- ¹ Original (pisan mastilom, latinicom) u AVII, reg. br. 32—1, k. 482.

² Verovatno Imsovcu, zapadno od Daruvara..

na mađarskom jeziku. Mađarima je prikazano ciljevi naše borbe i poziv jedinstvenom frontu na suradnju. Sinoć održan miting koji je potpuno neuspio radi mobilizacije koju smo vršili, mitingu je prisustvovala jedino ženska omladina koja je došla radi programa i zabave.—

Prolazeći kroz sela borci se dobro vladaju. Do sada nismo imali nikakav slučaj opijanja. Opće raspoloženje masa je dobro, a mađarski živalj je oduševljen sa svojom jedinicom.—

Na terenu se nailazi na mnoge neispravnosti postupka nasilja samovolje i pljačke, koje su ranije učinjene a nisu ispravljene. Moral u našoj jedinici je dobar, borbenost zadovoljavajuća, disciplina slaba usljed novomobilisanih drugova. — Drugovi i drugarice se slabo odnose. — Borci cijene svoje rukovodioce, vojni i politički rukovodioci se upotpunjuju. Bataljon zadovoljava svojim zadacima, čete su dobre, ali usljed novopridolazećih drugova nije na onoj visini kako bi trebalo biti.

2) Polit, rad i stanje u jedinici:

Održana su 3. radna sastanka sa komesarima, i delegatima čete i više teoretskih, održana su 2 bataljonska sastanka, u kojima je bila posvećena briga disciplini i održavanju reda, isto tako pred polazak u akciju kao i odlazak u nove krajeve ukazivalo se drugovima potreba vladanja kako bi čim bolji utisak ostavili. II četa održala je 5. polit, sastanka na kojima je čitana tekuća štampa, tumačilo se ciljeve naše borbe, prorađeno je nacionalno pitanje Jugoslavije, što je borbe najviše interesovalo bilo je više vodnih sastanaka koji su održavani na položaju gdje je vojska razrađivala raniji napomenuti materijal. I četa održala je 5 sastanaka na kojima je razrađivala isti materijal. Vodni sastanci su održavani na položajima.—

3.) Kulturno-prosvjetni rad:

Kulturno-prosvjetni odbor bataljona radi sa zadovoljavajućim uspjehom. Izgradili smo jedne zidne novine u kojima su drugovi imali učešća sa nešto uspjeha. — Članci su pisani na mađarskom i hrvatskom jeziku, primijećeno je da članke na mađarskom jeziku 80% nisu drugovi mogli shvatiti. Pitanje mađarskog jezika je najbolnije pitanje našeg bataljona, jer ima vrlo malo drugova koji vladaju mađarskim jezikom, tako da nam je nemoguće pred mađarskim narodom dokazati da smo Mađari. U mnogim mjestima desilo nam se da su stanovnici sumnjali u našu narodnost baš zbog neznanja mađarskog jezika.—

Naša nastojanja su da odklonimo te nedostatke i to činimo preko naših recitacija i pjesama što nam prilično uspijeva.—

4.) Ishrana, obuča i odjeća i zdravlje.

Ishrana se vrši većinom po kućama. Odjeća je šarena uslijed novomobilisanih drugova koji dolaze u jako pohabanim civilnom odjelu i bosu. Zdravlje je zadovoljavajuće.

5.) Rad na terenu:

Prolazeći kroz mađarska sela održavamo savjetovanja sa Mađarima o njihovim potrebama a gdje je to moguće održimo miting. Održana su 4 mitinga: 24. u St. Gradcu, 29. u Brodiću, 6. u Imsovcima, 8. u Siraču. U Vukosavljevici smo održali savjetovanje sa mjesnim N.O.O. i uspjelo nam je predstavnika mađarske manjine metnuti u odbor.

6. Kadrovi:

Imenovah smo sekretara batalj. Komiteta Skoja za Polit. komesara II. čete. Za zamjenika komesara I-čete postavljen je borac Tot Dragutin, za zamjenika komandira I. čete bivši komesar II čete Hando Ivan; za delegata II voda, II. čete postavljen je borac Podravac Ivan.—

Drugovi zadovoljavaju na svojim dužnostima, jedino se osjećaju slabost političkih rukovodioca.—

6.) Razno:

Novomobilisanih imamo 7.

! .-

Dezertera starih boraca 4, novomobilisanih 3, uk.[upno] 7

Ranjenih nemamo, poginulih nema.—

Brojno stanje na licu 136 drugova

rashod 11

Na licu 125 drugova.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Polit, komesar:
Besar Gabor

11. VII 44
Štab VI, Korpusa M.P.
Narodno-oslobodilačke vojske
Jugoslavije
K. broj: 979
Dana ... 194 ... u ... sati

BR. 97

IZVEŠTAJ ČLANA POLITODELA 31. NO DIVIZIJE OD 12. JULA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KP SLOVENIJE O SVOM RADU I O STANJU U POTČINJENIM JEDINICAMA¹

Štab XXXI. divizije
Politodel
Na položaju, 12. 7. 1944.

CENTRALNOM KOMITETU KPS

Usled stalnih akcija i borbi poslednjih n'edelja² aktivnije delo³ u- brigadama bilo mi je skoro sasvim onemogućeno. To vreme sam proveo u štabu divizije, gde sam pomagao propagandnom odseku pri izdavanju novoga divizijskoga dnevnika,⁴ napisao za taj dnevnik i za „Triglavske odmeve“⁵ par političkih članaka, održao u partijskoj divizijskoj školi⁶ govor o našim nalogama⁷ u sadašnjem času i napisao za divizijskog komesara, dve okružnice,⁸ jednu povodom otvaranja drugog fronta, a drugu povodom akcije našeg korpusa, posebno naše divizije, na prugu Sv. Lucija? — Podbrdp, a .u. vezi raznih komentara i primedaba, koje su se med. Ljudstvom u jedinicama pojavile. . . .

Na štabu divizije sam prisustvovao raznim, sastancima i konferencijama, na kojima sam davao prégled međunarodnog i unutrašnjeg položaja. Bio sam prisutan na konferenciji, koju je sazvao Ob. Kom. za Gorenjsku, a na kojoj su učestvovali svi partijski funkcionéri XXXI. divizije. Na konferenciji je uzela n'Češća 'i tovarišica Lidija Šfentjunc,' član Centralnog komiteta.¹⁵ Na toj. konferenciji sam ja. podao kratki referat o odnosu Vojske, i terena u sadanjem času.¹¹

¹ Original (pisan na mašini, ria srpskolirvatskom jeziku) ii Arhivu IZDG u Ljubljani f., 276 a/II. U- desnom uglu iznad naslova dopisano je mastilom: „1038/44“.

² Vidi dok. br. 85, i tom VI, knj. 15. dok. br. 11.

⁴ Odnosi se na „Novice“ (vidi Bibliografiju NOR-a b. j. 3302).

⁵ Glasilo 31. NO divizije (vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 4096).

⁶ Vidi dok. br... 26, napomenu 18.

⁷ zadacima“

⁸ Nisu pronađene.

⁹ Danas: Most na Soči.

¹⁰ Vidi dok. br. 26, napomenu 36.

¹¹ Verovatno se odnosi na konferenciju, održanu. 27. juna 1944, koja se pominje u dok. br. 85. Iz zapisnika sa šednice Oblasnog komiteta KPS za Gorenjsku od 29. juna-1944 (AIZDG. u Ljubljani, 'ei

Pošlednjih sam dana boravio u Gradnikovoj brigadi,¹² gde sam održao niz sastanaka i konferencija sa partijskim funkcionerima brigade i štabovima. Tom prilikom sam ustanovio sledeće:

1). Dešava se da izvesni vojaški funkcioneri, pa čak i politički primenjuju fizičke kazne protiv nedisciplinovanih partizanama. Skrenuo sam pažnju da se izlažu funkcioneri najtežim sankcijama ako produže u tome pravcu.

2). Odnos među funkcionerima štabova je dobar, osim u 2. bataljonu gde postoji nasprotje,¹³ pa čak i mržnja između namestnika¹⁴ komandanta i pomoćnika politkomesara.

3). Stanje Partije je dosta dobro, naročito u 2. bataljonu, gde postoje zarotki¹⁵ vodilne¹⁶ vlogé Partije, pa prema tome svi uslovi da ona postane to u potpunosti. (Čim se pojavi neka nepravilnost, Partija, odmah interveniše, predlaže smenu slabih funkcionera i njihovu zamenu drugim sposobnijim itd.). Ipak nigde se ne da opaziti tvrda¹⁷ partijska disciplina, što je posledica nedostatka stalne i sistematske kontrole s jedne i dejstva da se u Partiji nalaze izvesni članovi koji ne zaslužuju da budu partijci, s druge strane. Većina sekretara nije ništa preduzimala protiv onih članova koji nisu uopšte ili samo djelimično izvršavali svoje naloge. Posledica toga je bilo da je partijska disciplina slabila i kod drugih i da se srozavao ugled partije u očima nepartijaca. Usled toga je slabio upliv partije na ljudstvo. Ako bi se i dalje, toleriralo takvo stanje postoji opasnost da se partija u našoj vojsci „poburžoazi“. • >....'-' . „•

Na sastancima i konferencijama sam, prema uputstvima tov. Lidijske, poveo kampanju:

vilni fond, f. 662/1) vidi se da su na partijskoj konferenciji 31. NO divizije bili prisutni i održali referate: Bogdan Osolnik, organizacioni sekretar Oblasnog komiteta KPS za Gorenjsku (o političkoj situaciji), Lidija šentjurc (o partiji i njenim zadacima u vojsci), Ciril Keržič Metod, politički komesar 31. NO divizije (o kadrovskoj politici) i yrlleta Kralj Vrle (referat koji se pominje u dokumentu). Sekretari brigada, bataljona, ćelija štabova i SKOJ-a podneli su na konferenciji svoje izveštaje. Svakom referatu i izveštaju usledila je diskusija. Iz izveštaja se moglo videti: da je moral u jedinicama borben i da najslabiji je u 1. bataljonu, da je odnos prema drugaricama potcenjujući i da je partijska organizacija solidna, sem u ćelijama štabova, da se od terena traže materijalna pomoć, kadrovi i bolji kontakti.

¹² Odnosi se na 3. slovenačku NO brigadu „Ivan Gfàtìm“,

1) Za željeznu, staljinsku, partisku disciplinu. One članove partije koji neće da se toj disciplini podvrgnu i koji škode ugledu partije treba isključiti. Ta eventualna „čistka“ ne treba ni u kome slučaju da dobije široke razmjere (tiče se samo „nepopravljivih“) i ne sme da se vrši u okviru neke „kampanje“.

2) Preko partiske discipline ostvariti vojašku disciplinu. Disciplina je najbolji lek za „vojvodstvo“, tako da će svaki surovi funkcioner biti lahko uzet¹⁸ na odgovornost, bilo po partijskoj ili vojničkoj liniji.

3) Za „rednu armadu“. ¹⁹ Naša vojska je saveznička vojska kojoj je povjeren „Južni sektor“. Samo kao redna armada ona može da reši preduzete obaveze i naloge.

4) Za očuvanje partije in sploh kadrov. ²⁰ Partija mora „politički da pripremi akciju talco da partijci ne idu sami. Partija mora da čuva komandni kadar.

Na sastancima sam podvlačio i praktično pokazao kako to vršiti, potrebu da sastanci budu konkretni, a kritika da bude stvaralačka (da služi izboljšanju našeg dela²¹ i nas samih) a ne negativna, razorna. Sekretar treba, pravilno kritiku da usmjeri.

Podvlačio sam svuda potrebu da baš u sadašnjem trenutku učvrstimo naše redove, i jedinstvenost OF. To je uslov da lahko zagotovimo²² plodove naših triletnih napora i žrtvi.

Osim toga sam objašnjavao i popularizirao naše naloge prema članku druga Borisa Kidriča koji je izišao na uvodnom mjestu u Ljudskoj Pravici od 28 juna.

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Za politodel,
Vrleta Krulj-Vrle³³

da će se svaki nekultivisan rukovodilac moći uzeti

^M redovnu armiju

²⁸ i uopšte kadrova

²¹ da služi poboljšanju našeg rada

²² da možemo obezbediti

²³ Vrleta Krulj Vrle je s te dužnosti opozvan depešom Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 10. septembra 1944, na traženje Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije, radi odlaska u Hercegovinu (AIZDG u Ljubljani, f. 45/11). U napomeni br. 32 uz dok. br. 19 u 7. knjizi IX toma Zbornika ispušten je jedan red.

BR. 98

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 1. TENKOVSKJE BRIGADE NOVJ OD 12. JULA 1944. O POLITIČKOM STANJU I KULTURNO-PROSVETNOM RADU OD 1. JANUARA DO JULA¹

STAB I. TENKOVSKJE BRIGADE

' • N. O. V. J.
12. 7. 1944.

IZVJEŠTAJ O KULTURNOM I POLITIČKOM RADU²

U početku januara mjeseca naš tenkovski bataljon, koji je bio pod komandom štaba I. proleterskog korpusa, bio je upućen na tenkovski kurs u Italiji. Naše putovanje preko oslobođene i neoslobođene teritorije bilo je vrlo teško uslijed vremenskih teškoća,³ snijeg i mećava stalno su nas pratili, drugovi su bili uporni, izdržljivi, vladao je red i disciplina, jedino prilikom prelaza preko neprijateljskih položaja pojavile su se slabosti kod dvojice drugova, koji još nijesu učestvovali u borbi. Počeli su da šire paniku među drugovima kako će nas neprijatelj uništiti, zbog njihovog ovakvog držanja mi smo ih predali Glavnom Štabu Hrvatske i obavijestili ga o njihovom držanju. Naše prebacivanje sa ladama bilo je potpuno u redu. Pošto smo stigli u Italiju smjestili smo se u mjestu Carovigno, udaljeno od Barija nekih 88 kilometara. U sastav našeg bataljona ušla je jedna četa koju je uputio Glavni Štab Hrvatske. U ovoj četi bilo je dosta nezdravih pojava koje su proisticale od njihovih rukovodioca. Uzroci su bili u tome da je njihov politički nivo bio nizak, njihovo političko vaspitanje u domovini dosta je slabo bilo, mi smo im pomogli prebacivši nekoliko drugova u tu četu i kroz kratko vrijeme se stanje poboljšalo.

Pošto smo dobili dosta slobodnog vremena mi smo pojačali politički i kulturni rad. Najvažniji zadatak koji se pred nas postavio bilo je podesiti pravilan odnos prema saveznicima i održati s njima dobro prijateljstvo, s druge strane držati se pristojno kako bi sačuvali ugled naše vojske i još ga više podignuti u inostranstvu. Morali smo pravilno obja-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u OADP SKJ, reg. br. 4881.

² Izveštaj je, verovatno. upućen Centralnom komitetu KPJ.

³ Vidi dok. br. 95.

šnavati liniju naše narodno oslobodilačke vojske da se ne bi napravilo izvjesnih lijevih skretanja koje bi mogli da iskoriste razni agenti. Mi smo uložili sav trud kako bi drugovima objasnili važnost našeg kursa i zadatak koji se pred nas tenkiste postavlja, što je kod drugova naišlo na potpuno razumijevanje. Drugovi su uložili mnogo napora da bi zaista postigli rezultate. Engleski oficiri su pokušali kod pojedinih drugova ponuditi im razne stvari, kako bi time stekli prijateljstva sa pojedincima, kako bi im ovi poslužili za davanje izvjesnih podataka o našem radu. S druge strane da zaobiđu naš štab kako bi ga pred borcima omalovažili, ali drugovi nisu htjeli primiti pojedinačno nego su im govorili da ih predadu nama. Pošto su i sami uviđali da smo mi organizovana jedinica i da su im neuspjeli takvi pokušaji, od tada su se za sve stvari obraćali ovom štabu.

Sa ljudstvom koje je došlo s nama mi smo završili šoferski kurs u Italiji i kako nijesmo mogli dobiti mogućnosti za tenkovski kurs u Italiji mi smo se prebacili u Afriku gdje smo dobili sva sredstva za školu. Nastava je otpočela sa prvom grupom koja je brojala 420 drugova. Našu jedinicu nadopunili su drugovi koji su došli iz italijanskih logora i kraljevog bataljona u Egiptu. Rad u školi je otpočeo, ali su nam u početku Englezi zadavali mnogo poteškoća mešajući se u naše unutrašnje stvari, stalno su švrljali kroz naš logor neki Jugosloveni iz Kanade koji su služili kao tumači na kursu, itd; itd. Mnogo nam je bio otežan politički rad.. Ovi isti pošto nijesu uspjeli da izvrše one zadatke koje su pred njih postavili njihovi pretpostavljeni, budući da je kod svih drugova vladala budnost, a stalno se pazilo na sve drugove koji nisu bili još provjereni, jer smo mislili i na to da je moguće da su među njima bili ubačeni ljudi koji bi imali da šalju podatke o našoj jedinici i praviti razdor među drugovima, govorili su kako mi branimo našim drugovima da se druže s njima i da ih ne susrećemo kao svoje Jugoslovene, ovakve su stvari iznosili i kod Engleza iako to nije bilo tačno, naprotiv mi smo se prema njima uvijek odnosili prijateljski, ali se uspjelo kod drugova da oni ne dobiju ono što su tražili."

Druga grupa koja je završila kurs u Africi sastavljena je od ljudstva iz Hrvatske, Slovenije, Like i kraljevog bataljona. Ova je brojčano jaka 460 drugova. Stanje u ovoj grupi iz početka nije bilo najbolje, naročito kod Slovenaca se osjećalo šovinističkih pojava, bojaznost je bila da gore navedeni elementi ne stupe s njima u vezu i te pojave kod njih iskoriste za pravljenje razdora. Mi smo u tom pravcu poduzeli mjere s time što smo održali neka predavanja koja

su im mogla dati pravilne poglede na našu današnju borbu i pitanje svih nacija i manjina u Jugoslaviji. Tako se i kod njih postigla međusobna ljubav i jedinstvo i izbjegli su se problemi koji su mogli iskrsnuti da ih nijesmo preduhitrili.

Oba kursa su se sa uspjehom završili i sami instruktori su mnogo uložili truda da bi naše drugove što bolje usposobili. Iako je bilo i ovakovih slučajeva gdje bi se instruktori ovako izjasnili našim drugovima: „mi vas učimo a sutra možemo ovo oružje da dobijemo po glavi“.

Osim škole dobili smo zadatak od naše vojne delegacije da primimo komandu nad našim jedinicama u Egiptu koje su pridolazile iz kraljeve vojske. Da bi se to ljudstvo moglo okupiti i upoznati sa događajima u našoj zemlji trebala su nam prevozna sredstva jer smo od tih logora bili udaljeni oko 280 km. Englezi su uvidjeli da svakodnevno dolazi ljudstvo k nama i mnogo su nam ometah kretanje tako da smo češće morah ići u glavnu englesku komandu i postavljati to pitanje. Poslije dugih razgovora dali su nam auto na raspoloženje i omogućili nam obilazak svih logora kao i naš zbjeg. Drugo pitanje je bilo malo teže: izlazak naših drugova u Kairo i Aleksandriju sa izgovorom da se boje sukoba sa četnicima iako je i tu bilo i drugih razloga. Nama nije bio cilj u tim izlazima samo provodnja nego i političko prodiranje. Sam pristup naših drugova u tim gradovima doprineo je prilivu novih drugova u naše jedinice, kao i upoznavanje našom borbom onih elemenata koji nijesu imali jasnu sliku, i ovo pitanje smo sa saveznicima riješili i naši drugovi su išli u grupama na izlaz. Tako isto smo obilazili naš zbjeg koji je imao sektaški stav prema saveznicima i postojala je zategnutost između engleskih komanda i komande logora. Održali smo konferenciju sa odborom i ukazivali smo im na njihove nepravilnosti i upoznali ih sa pismom druga Marka.

Za čitavo ovo vrijeme naš odnos sa saveznicima bio je dobar, nije došlo do nikakvih nesuglasica, sva pitanja koja su bila u djelokrugu našeg rješavanja sa saveznicima povoljno su riješena. Uspjesi kursa su potpuno iznenadili savez-
nike.

Dešavalo se izvesnih izazivanja sa strane četnika ali do sukoba nije dolazilo jer smo ih mi izbjegavali.

Sadašnje stanje u brigadi koja je narasla na 1664 jeste dobro. Kod Slovenaca bilo je pojava da bi želeli da se bore u Sloveniji, pošto smo iz drugih krajeva dobili drugova mi smo izmešali jedinice, i povećali politički rad i prilaženje tim novim drugovima. Stanje se popravlja i rad se razvija normalno. Disciplina, moral i red u logoru zadovoljava. Jedinice prilično napreduju; Odnos rukovodioca bataljona i

četa prema drugovima jest dobar, vojni rukovodioci ne raspolazu sa dovoljno vojničkog znanja, a naročito komandiri četa. I kod političkih komesara ima nedostataka u organizovanju rada, ali smo na putu da ih uklonimo.

Gore navedeno ljudstvo je oko 400 došlo iz zemlje, ostalo iz raznih talijanskih logora a veći dio iz kraljevog bataljona.

Zdravstveno stanje u brigadi je dobro, odeća i hrana je također dobra. Nema nikakvih problema koji nam onemogućavaju rad osim nedostatka tehničkog materijala.

Dva druga su nam poginula: Lazić Nikola, rodom iz Gospića, Lika. Pao je sa tenka na vježbi u Africi i tenk ga je pregazio. Prdec Ivan iz Slovenskog Primorja, jednom drugu je pala strojnica iz ruku i ubila ga.

Dostavljam vam ciklus tema koje smo održali u ovo vreme i pojedinačno sadanji kulturni rad u brigadi, kako bi imali jasniju sliku.

Teme koje su održane u mesecu januaru:

- 1) Značaj jedinstva narodno oslobodilačke vojske
 - 2) O fašizmu
 - 3) Narodi Jugoslavije i izbeglička vlada
 - 4) O šest neprijateljskih ofanziva
 - 5) Prorada odluka AVNOJ-a
 - 6) Istorija Jugoslavije
 - 7) O četničkom i ustaškom pokretu
 - 8) Značaj moskovske i teheranske konferencije
- 1 br. Zidnih novina

Mesec februar:

- 1) Razvitak društva
 - 2) Proslava 26-godišnjice Crvene Armije
 - 3) Razvitak industrije u Sovjetskom Savezu
 - 4) Antifašističke organizacije i njihov značaj u borbi protiv fašizma
 - 5) Ustanak u Jugoslaviji
 - 6) Postanak čoveka
 - 7) Jedno predavanje iz geografije i istorije
 - 8) 20.godišnjica smrti Lenjinove.⁴
- 2 br. Zidnih novina
- 3 Priredbe

⁴ Pod tačkom 8 dopisano mastilom.

Mart:

- 1) Borba slovenskih naroda protiv fašizma
- 2) Život naše vojske i uslovi borbe
- 3) O izdajnicima našega naroda -
- 4) Međunarodni značaj Oktobarske Revolucije
- 5) Geografski položaj Jugoslavije
- 6) Naša književnost
- 1 br. Zidnih novina i 1 Džepne novine
- 2 priredbe

April:

- 1) Građanske partije u Jugoslaviji i njihov rad u prošlosti i sada
- 2) O Nacionalnom Komitetu
- 3) Jugoslavija — Versajska tvorevina
- 4) Uzroci brze kapitulacije Jugoslavije
- 5) Postanak zemlje
- 6) Pozorište u prošlosti
- 1 br. Zidnih novina
- 1 br. Džepnih novina
- 1 Priredba

Maj:

- 1) O federativnom uređenju Jugoslavije
- 2) Razvoj Narodno-oslobodilačke vojske
- 3) Istra i njen ustanak
- 4) Nacionalno pitanje Jugoslavije
- 5) Osvobodilna fronta Slovenije
- 6) Francuska revolucija
- 7) Istorija Slovena
- 1 br. Zidnih novina
- 1 Priredba

Juni:

- 1) Trogodišnjica Hitlerovog napada na Sovjetski Savez
- 2) O značaju II. omladinskog kongresa
- 3) O živim bićima
- 4) Objašnjenje o razgovoru između dr. šubašića i pretstav-
nika Nac. Kom.
- 5) Značaj otvaranja drugog fronta
- 6) O željeznicama
- 7) Uloga elektriciteta
- 8) Postanak Vojvodine

- 9) Stahanovski pokret
- 2 Priredbe
- 1 br. Zidnih novina
- 1 br. Brigadnih zidnih novina

Kulturni rad je organizovan u brigadi., Imamo kulturne odbore od čete pa do brigade. Raspored je izvršen po sekcijama:

- 1) Uredništvo novina
- 2) Diletantske sekcije
- 3) Pjevačka
- 4) Tehnička
- 5) Sport ,
- 6) Kulturna predavanja
- 7) Škola za srpsko-hrvatski i slovenski jezik.— Nepismenih nema.

Sve su ove sekcije dale rezultate u svom radu.

Svakog mjeseca održavamo po dva referata o političkoj situaciji po bataljonima, vijesti kao i ostale listove redovno čitamo. Osim gore navedenih bilo je po četama još raznih predavanja i prerada materijala.

P. S.

Nacionalno stanje naše jedinice je: 60% Slovenaca, 20% Hrvata i Srbijanaca, 20% Crnogoraca.

Socijalni sastav: 65% Radnika, 30% Seljaka, 5% Intelektualaca.

Politički komesar
Marko Vuletić

BR. 99

PISMO SEKRETARA DIVIZIJSKOG KOMITETA 1. PROLETERSKE DIVIZIJE OD 13. JULA 1944. PARTIJSKIM ORGANIZACIJAMA U DIVIZIJI O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE ZA VREME SEDME OFANZIVE¹

DIVIZIJSKI KOMITET KPJ
ZA I PROLETERSKU DIVIZIJU
13 - VII -1944 god.

**SVIM PARTIJSKIM ORGANIZACIJAMA I PROLETERSKE
DIVIZIJE**

Izašli smo iz VII neprijateljske ofanzive.² Ciljevi, koje je neprijatelj htio da postigne: uništenje Vrhovnog štaba NOV i POJ; da omete razvitak naše države i njenu avangardnu ulogu u borbi porobljenih naroda — ostali su neostvareni. VII ofanziva, ne samo da nije ostvarila neprijateljske namjere, nego je još jedanput pokazala, da se N.O. vojska ne dà uništiti, da se ne može ugušiti borba naših naroda za stvaranje istinski demokratske i federativne Jugoslavije.

Našoj diviziji je i u ovoj neprijateljskoj ofanzivi pao u dio jedan od najvažnijih zadataka. Ona je, i kao prva proleterska divizija, bila jedinica naše vojske na koju su se fašističke horde naročito okomile.

Prva proleterska divizija je izvršila svoj zadatak u ovoj ofanzivi. Ona je, u borbama sa elitnim jedinicama njemačke vojske, pokazala masovni heroizam, čvrst moral i veliku izdržljivost. Njena ubojnost bila je na visini i pored veoma teških napora: stalnih marševa, svakodnevnih borbi i čestog gladovanja. Danas je naša divizija bogatija ratnim iskustvom; njena borbena sposobnost je veća; njeni rukovodioci i borci, naročito mlađi, postali su još bolji ratnici. Ona je spremna da i ubuduće odgovori svojim zadacima.

Držanje divizije u ofanzivi pokazalo je sve dobre osobine naše partijske organizacije, a takođe, i sve njene nedostatke.

Partijske organizacije u diviziji su pripremile svoje jedinice za neprijateljsku ofanzivu rešavanjem aktuelnih pitanja

¹ Original (umnožen na šapirografu, latinicom) u OADP SKJ, rea. br. 6147/VII 2—1 (44).

- Reč je o drvarskoj operaciji. Bliže o njoj vidi tom IV, knj. 25, dok. br. 111, 137, 184—188 i 192.

prije napada na našu diviziju i davanjem uputstava za rad kroz ofanzivu. Od posebnog značaja bila je priprema partijske organizacije XIII Proleterske brigade koja je, uklanjanjem niza nedostataka i slabosti, uspjela da sebe i brigadu osposobi za izvršavanje zadataka u VII ofanzivi.

Težište rada naše partijske organizacije kroz ofanzivu bilo je na podizanju i učvršćenju borbene sposobnosti divizije. Taj osnovni zadatak ona je uspješno riješila. Partijski forumi i ćelije su se najčešće bavili baš tim pitanjima: svakodnevnih akcija i marševa. Držanje partijskog članstva u borbama bilo je vrlo dobro. Ono je bilo odraz ozbiljnog shvaćanja svojih dužnosti u takvim situacijama.

Takav rad naše partijske organizacije bio je nužan za uspješno rešavanje vojničkih zadataka naše divizije.

No, ona je pokazala i niz nedostataka koji su otežavali da naš glavni zadatak bude još punije riješen.

Osnovni nedostatak naše partijske organizacije jeste jednostranost u radu, koja se naročito ispoljila kroz ovu ofanzivu i to:

1.— U nedovoljnom političkom životu partijskih foruma i ćelija koji se ogleda: u sporom reagiranju na političke događaje (drugi front, sporazum Tito — šubašić i t.d.); u nepreduzimanju efikasnih mjera protiv nepravilnog odnosa naših boraca prema narodu i njegovoj imovini; u nezauzimanju određenog stava prema četnicima i miliciji;³ u neupoznavanju političkih prilika krajeva u koje dolazimo; u nedovoljnom objašnjavanju borcima ove ofanzive; u nepotpunom zauzimanju po pitanju dezerterstva i td.

2.— U nedovoljnoj odgovornosti partijaca van partijskih sastanaka. Oria se naročito izražava -u dužnostima partijaca van borbe. N. pr. mnogi partijci, ne samo da se nisu energično borili protiv nepravilnog odnosa prema narodnoj imovini, nego su i sami služili kao loš primjer u tom smislu; takođe u maršu (kidanje kolone) itd,

3.— U nepotpunom rukovođenju pomoćnim službama: sanitetu, intendanturi, obavještajnoj službi i dr.

4.— U nedovoljnoj budnosti i samoinicijativi partijskih organizacija u vojničkom pogledu. N. pr. pitanja: budnosti prema četničkim grupičama, obezbeđenje logora, nesređenosti oko štabova i t.d.

³ Reč je o miliciji koja je formirana 1943. godine pod uticajem okupatora i ustaša. Zahvaljujući pravilnoj politici NOVJ, pripadnici ove milicije prišli su u velikom broju jedinicama NOVJ.

Što prije otkloniti ovaj nedostatak, to je prvi i osnovni zadatak naše partijske organizacije.

Drugi zadatak kroz učvršćenje i podizanje partijske organizacije na bazi njenih uspjeha i nedostataka pripremiti diviziju vojnički i politički za dalje zadatke.

Partijski forumi i ćelije dužni su temeljito proraditi ovo pismo uz detaljnu analizu svoga rada.

Drugarski pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za divizijski komitet

Sekretar,

Đuro Lončarević, s. r.

BR. 100

MESEČNI IZVEŠTAJ SEKRETARA DIVIZIJSKOG KOMITETA 9. NOU DIVIZIJE OD 13. JULA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O RADU DIVIZIJSKOG KOMITETA I STANJU U PARTIJSKOJ ORGANIZACIJI¹

Divizijski komitet K.P.H.

IX. Div. N.O.V.J.

13.-VII 1944. g.

CENTRALNOM KOMITETU K.P.J.

Dragi drugovi!

Pošto vam nismo poslali niti zapisnik, niti izvještaj sa prethodnog sastanka Divizijskog Komiteta koji je održan 13. juna o. g., ja ću se u jednom kraćem izvještaju dotaci rada našeg Komiteta za zadnja 2 mjeseca. I to tako dotaći ću se ukratko i rada čitave naše partijske organizacije koju ćete vi moći detaljnije, da upoznate preko izvještaja partijskih rukovodilaca po brigadama.

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 31—8, k. 842 A.

13. juna održat je sastanak div. Kom-a na kome su pored članova komiteta prisustvovali i drugovi iz Polit, odel. Glavna pitanja na Ovom sastanku o kojima je bilo govora, i na bazi kojih su postavljeni konkretni zadaci, svodila su se na jedno: kako iskoristiti vojničke uspehe koje je imala čitava Divizija za učvršćenje njenih jedinica i jačanje naše partijske organizacije. Činjenica da je naša Divizija po prvi put kao celina učestvovala u borbama, vodeći uspešne bojeve sa Nemcima, a zatim da su se u ovim borbama istakle pored I Brigade i naše mlade — II i III — predstavlja za daljnji vojno-politički razvitak naše Divizije kao celine i Brigade posebno, pravu prekretnicu.²

Kroz analizu razvitka naše divizije od njenog formiranja³ pa do danas konstatovano je da, pored ostalog, jedan od najvažnijih razloga koji je kočio uzdizanje naših jedinica — jeste više pasivno, odbrambeno držanje položaja skoro kroz čitavu zimu. Kroz te borbe naše jedinice imale su osjetnih gubitaka dok su uspesi bili minimalni.

Najnoviji uspesi pokazali su da naši borci mogu dobro da se tuku s neprijateljem samo ako se pravilno vode od rukovodioca.

Kroz izveštaje i diskusije dobila se je slika da su ovi uspešni bojevi zaista prava prekretnica ne samo u vojničkom već i u svakom drugom životu naših jedinica. Da bi se ti uspesi još bolje i pravilnije iskoristili Div. Kom. dao je partijskoj organizaciji i skoku konkretne zadatke koje su polazile od osnovnih zadataka: učvršćivanja jedinstva divizije koje se počelo kovati u zajedničkim borbama, vojno-politički iskoristiti ove uspehe za učvršćivanje jedinica i rukovodstva i iskoristiti ove uspehe za jačanje partijske organizacije i Skoja.

Na ovom sastanku pored ostalog sekretar Komiteta dao je referat" o političkoj situaciji zbog izvesnih novonastalih momenata u situaciji van naše zemlje i unutar nje.

Ovo je ukratko tok ovog sastanka.

II.

10. jula održat je redovni sastanak Div. Kom-a na kome su prisustvovali svi članovi Komiteta i I i II član Polit. Od-

² Vidi tom V, knj. 29. dok. br. 21: izveštaj Štaba 9. divizije od 8. jula 1944. Stabil 8. korpusa NOVJ o napadu na Nemce i četnike između Bosanskog Grahova i Strmice.

¹¹ Divizija je formirana 13. februara 1943 (tom II, knj. 8, str. 57, tom V, knj. 12, str. 130).

jela. Ovaj sastanak je uglavnom bio posvećen životu i radu naše part. organizacije pored drugih pitanja i problema o kojima se diskutovalo. Sastanak Je tekao sa ovim dnevnim redom:

- 1) Izveštaj o stanju organizacije po Brigadama
- 2) Problem političkog kadra
- 3) Zadaci i plan teoretskog rada za part. organizaciju
- 4) razno.

I Brigada: Partijski rukovodioci Brigade drug Bubić⁴ podneo je izveštaj o stanju part. organizacije u svojoj brigadi.

Brojno stanje: na licu 127, po spisku 145 član. KP. Kand. 16 S.K.O.J.: „ „ 161, „ „ 181 t, •

Od maja meseca isključeno je iz Partije 5 čl.

Ma da brojčano part. organizacija nije krenula napred ipak povećavanje odgovornosti i uticaja Partije na opšti život po jedinicama se sve više oseća. U tom pogledu organizacija je počela sve više da napreduje. Zbog nezalaganja part. rukovodioca teoretski rad nije se najbolje odvijao. Zadaci koje je Div. Kom. postavljao pred Partiju pozitivno su se odražavali na učvršćivanje organizacije.

Rad skojevske organizacije ide dosta dobro. Pomoć Partije se ne oseća u dovoljnoj meri. U svojim daljim izveštajima drug Bubić se je osvrnuo na rad štabске jedinice i život Štaba Brigade.

II Brigada: Partijski rukovodioc Brigade drug Lukić⁵ podneo je izveštaj o stanju part. organizacije u svojoj Brigadi.

Brojno stanje: na licu 104, po spisku 118 čl. KP. Kand. 15 S.K.O.J.: „ „ 155, „ „ 162 čl.

U razdoblju od maja meseca do danas u našoj organizaciji je izgubljeno, što poginulo—što nestalo 17 članova. U tom periodu isključeno je iz Partije 5 članova (ovo od početka maja). I pored velikih gubitaka part. organizacija je napredovala. Ona je sve više počela da se oseća po jedinicama što dokazuje: da u onim bataljonima u kojima Partija bolje radi da su oni i vojnički i politički na većem nivou. Posle ocene rada pojedinih rukovodioca bila je reč o teoretskom radu koji se je i pored izvesnih nedostataka prilično odvijao koga je dao Div. Kom. Centralni problem i za Partiju i za Brigadu bio bi nedostatak političkih i partijskih rukovodilaca.

⁴ Vlado

⁵ Milisav

Rad skojevske organizacije je osetno napredovao. Pomoć Partije Skoju se oseća.

III. Brigada: Partijski rukovodioc III Brigade⁶ ponudio je izveštaj o brojnom stanju part. organizacije.

Brojno stanje: na licu 95/po spisku 100 čl., kandidata 25.
S.K.O.J.: „ " 114, „ " 125 čl.

U razdoblju od maja meseca do danas poginulo je 7 članova, primljeno u Part. 5, dok je isključen 1 čl.

Pitanje organizacije se popravljja. Mladost rukovodioca se oseća u praktičnom i teoretskom radu, naročito u teoretskom koji je popustio. Jedan od glavnih problema je pomanjkanje rukovodioca.

Kod nekih rukovodioca ukazuje se izvlačenje iz jedinica na račun bolesti.

Rad Skoja nije na dovoljnoj visini, jer pomoć Partije nije dovoljna.

Prištabske jedinice

štaba Div.: Izveštaj je podrio Komesar Divizije⁷ ,

Brojno stanje: na licu 58, po spisku — kandidata 10.

• S.K.O.J.: „ " 101, „ " —

Zbog stalnih izmena partijske jedinice pri štabu Divizije, kojih ima 9, ne žive čvrstim partijskim životom. Njihov rad je otežan zbog svojevrsnih zadataka koje imaju članovi i nemanja jednog partijskog rukovodstva.

Ovo je ukratko pregled izveštaja koga su podneli članovi Div. Kom-a gdje nisu uneti mnogi detalji kao, na pr., karakteristika pojedinih rukovodioca i rad pojedinih organizacija. O ovome će svakako više pisati part. rukovodioci po brigadama u vojnim izveštajima.

Kroz diskusiju se konstatovalo da je part. organizacija u čitavoj Div., zahvaljujući jednom sistematskom i pravilnom radu, koračila napred, te da se je ona sve više počela [osjećati] u vojno-političkom životu naših jedinica. Diskutujući tako o najaktuelnijim problemima part. organizacije, ušlo se u III tačku dnevnog reda, tj. na problem političkog kadra. U I Brigadi nedostaje 1 pomoćnik komesara čete, u II-oj nedostaje 5 pomoćnika komesara i 5 komesara četa, u 3-oj nedostaje 5 pomoćnika komesara i 5 komesara četa. Ostala rukovodstva su popunjena. Još na ranijim sastancima naš

⁶ Franko Telenta

⁷ Andro Kovačević

Div. Kom. se je bavio ovim problemom. U tom smeru na sastanku komiteta u maju mesecu bili su postavljeni zadaci i praktične i teoretske pomoći rukovodiocima. Ali kroz to vreme izbačeni su novi rukovodioci iz stroja a način dotadašnjeg rešavanja ovog krupnog problema pokazao se nedovoljan. Da bi uspešnije rešili ovo pitanje Komitet je zaključio da bi bilo dobro otvoriti pri diviziji niži Partijski kurs. Bez obzira na vojničke i ostale teškoće ovaj bi kurs pod rukovodstvom Komiteta mogao uspešno da obavi svoj zadatak. / Mi smo mišljenja da na ovaj kurs šaljemo one kojima bi bila najpotrebnija pomoć da bi bar mogli odgovoriti na dužnosti četnih rukovodioca. U obzir bi došli razume se isključivo članovi Partije, pol. delegati, rukovodioci Skoja i poneki četni rukovodioc. Komitet je zaključio da se prethodno o ovome porazgovara sa Komesarom Korpusa.⁸ Predavači bi bili članovi Div. Kom-a i polit. Odjela a kursom bi rukovodio, ukoliko to ne bi mogli da dobijemo sa strane, jedan od drugova iz Polit. Odjela.

Molimo vas da nam što pre javite vaše mišljenje o ovome.

Pored toga Div. Kom. je zaključio da se pitanje političkog kadra rešava od onoga kojim raspolaže svaka organizacija. Zato je potrebno temeljito upoznavanje svakog čoveka ponaosob, te veća pomoć rukovodiocima. Ovu pomoć pored partijske organizacije treba da pružaju i politički komesari preko češćih tematskih konferencija sa polit, komesarima i polit, delegatima. Preko tih konferencija potrebno je pružiti jednim sistematskim radom praktičnu pomoć u radu jednog polit, rukovodioca.

Partijska organizacija treba da nastavi sa još forsiranim radom na uzdizanju mladih članova Partije prema konkretnim zadacima koje je ovaj Komitet donio sa pravilnim vođenjem kadrovske politike (vođenje statistika, kadrovskih listi, temeljitije upoznavanje ljudi kroz partijske sastanke 1 t. d.).

Pored toga potrebno je popuniti sve polit, delegate jer za to ima mogućnosti uzimajući najbolje skojevce i članove Partije. Pravilan rad sa ..⁹

III.

Za dalje jačanje part. organizacije čitave Divizije, gledajući vezano sa onim zadacima koje je Komitet ranije posta-

³ Politički komesar 8. korpusa NOVJ bio je tada Boško Šiljegović.

⁹ U dokumentu dalje nema teksta.

vljao i sa onim stanjem u kome se ona danas nalazi, nužno se postavlja osnovni zadatak omasovljavanja naše Partije. Ovo se postavlja tim pre što kvantitativni porast naše organizacije ne ide u korak sa njenim razvitkom kao uopšte sa razvitkom naših jedinica. Mi smo kroz period od 3 mjeseca bacali težište na proveravanje i čišćenje naše part. organizacije. O rezultatima ovog čišćenja bićete naknadno izvešteni preko posebnih izveštaja part. rukovodilaca. Kroz borbe koje su vodile naše jedinice mi smo ovaj zadatak uspešno obavljali što ne znači da ga treba zbaciti sa dnevnog reda.

Kroz zadnje bojeve koje su vodile naše jedinice bilo je masovnih herojstava oko kojih se naša Partija nije u dovoljnoj mjeri pozabavila da bi time povećala svoje redove. Sa druge strane zbog prethodnog zadatka dobar deo naših part. rukovodioca zauzimao je često sektaški i nepoverljiv stav prema drugovima koji zaslužuju da uđu u Partiju.

Ovaj zadatak omasovljenja Partije ne može se nevezano gledati od pomoći koju treba ukazati skojevskoj organizaciji i u pojačanom radu sa kandidatima.

Divizijski Komitet je diskutovao o pomoći koju treba pružiti Skoju. U tom cilju u najkraće vreme održaće se savetovanje bat. komiteta koja prema već utvrđenom dnevnom redu.¹⁰

Radi pojačanja kult.-prosvjetnog rada u našoj Diviziji, Komitet je donio zaključak da se pri Diviziji osnuje jedna kulturna ekipa. Pri radu te ekipe naročito voditi računa da ona ne pređe u granice profesionalizma.

Politički rad u našim jedinicama nešto je živnuo. Ali se još osećaju nedostaci u sprovođenju političkog plana. Da bi se politički rad i politički plan rada što tešnje vezao za život naših boraca održaće se jedno savetovanje polit. komesara Brigada po istim pitanjima.

U našoj diviziji pokrenut je divizijski list čiji će prvi broj izaći za koji dan: O karakteru lista mi smo donijeli zaključke na pretprošlom sastanku Div. Kom-a. Zadaci su part. organizacije čitave divizije da pruže punu pomoć za dalje izlaženje ovog lista.

Da bi sakupljanje dobrovoljnih priloga za list Naprijed uspešnije funkcionisalo Komitet je odredio druga Bubića koji će biti odgovoran za odašiljanje i skupljanje svih priloga. Skupljanje ovih priloga ne sme da bude samo materijalne prirode ili da se ograniči na Partijsku i skojevsku organizaciju već ona treba da bude široko postavljena i da obuhvati sve borce. Teoretski rad: Pošto je plan teoretskog rada

¹⁰ Tako stoji u originalu.

za part. organizaciju koji je ranije postavljen uglavnom završen u svim jedinicama Komitet je postavio novi plan teoretskog rada.

Uzimajući u obzir sadašnje potrebe kao i dosadašnje planove teoretskog rada koji su postavljeni pred našu part. organizaciju, zatim uzimajući u obzir opšte prilike i razvitak događaja, Div. Kom. je donio zaključak da osnovica toga plana bude izučavanje Sovjetske vlasti. Ali pre nego što bi prešli na ovu temu bilo bi neophodno potrebno proučiti rađanje sovj. vlasti kroz revoluciju. Tako je za idućih mjesec dana za prorađivanje na part. jedinicama uzeta VII glava Historije VKP/b. Kao nadopunu uz ovaj materijal treba uzeti izvesne članke iz teorije proleterske revolucije ali osnovno VII glava Historije.

Kako bi se moglo urednije snabdevati potrebnim partijskim i političkim materijalom za naše jedinice pri Štabu Divizije će se osnovati tehnika za umnožavanje.

Radi jače koordinacije part. organizacije naše Divizije i radi prečišćavanja izvesnih pitanja naš Div. Kom. održaće zajednički sastanak sa Šreskim Komitetom za Bos. Grahovo.

IV

Rad našeg Div. Kom-a odvija se preko redovnih radnih sastanaka koji se održavaju svaki mesec dana. Sam Komitet je na visini i može da odgovori kao part. rukovodstvo u Diviziji. Zahvaljujući postavljanju konkretnih i pravilnih zadataka autoritet Div. Kom-a svakim danom jača u očima part. organizacije. Članovi Komiteta odgovaraju na svojim dužnostima te je to jedan od razloga da je naša organizacija krenula napred. Na samim sastancima Div. Kom-a drugovi Bubić i Dada ne ulaze mnogo u diskusiju našto im je skrenuta pažnja. Nedostatak našeg Komiteta bio bi taj da nismo tešnie povezani van sastanka. Div. Kom-a kako bi se Komitet osetio ne samo preko sastanaka već i u neposrednom rukovodstvu i rešavanju iskrsljih pitanja i problema.

U ovom kratkom izveštaju ja nisam iznio o političkom stanju i političkim problemima na terenu gde operišu naše jedinice. O tome ćemo vas detaljnije izvestiti preko naših posebnih izveštaja a također će o tome pisati i Polit. Odjel.

S. F. — S. N.

-

Sekretar Divkoma,
Lukić Milisav

**MESEČNI IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 27. NOU
DIVIZIJE OD 13. JULA 1944. O VOJNO-POLITIČKOJ SITU-
ACIJI NA TERENU I STANJU U JEDINICAMA DIVIZIJE¹**

Politički komesar
XXVII NOU divizije
13. juli 1944.

Mjesečni izvještaj²

Situacija na terenu: Dijelovi naše divizije zadržavali su se na prostori ispred Bratunca i Srebrenice do 25. VI. 1944. g. gdje su skoro svakodnevno vodili borbu sa ustašama³ pod komandom Sudara.⁴ Političkog rada u narodu nije bilo radi stalnih borbi i pokreta kao i radi toga što je muslimanski svijet najvećim dijelom bježao iz sela ili je aktivno učestvovao na strani ustaša u borbi protiv naših jedinica. Dešavale su se vjerovatno i greške prilikom nabavke hrane ali mi nisu poznati pojedini slučajevi a ove greške su bile djelomično uslovljene neprijateljskim stavom življa ovih sela a djelomično neoprežnošću i nepravilnim postupcima boraca kao i rukovodioca XX. NOU brigade koja je bila na ovom sektoru. Sudar je uspio da mobiliše iz Srebreničkog sreza najmanje oko 400 boraca isključivo Muslimana i da ih otpremi preko Rogatice za Sarajevo. Ostale je svrstao u svoje bojne.

Birač i gornji dio Spreče drži i dalje XIX. Birčanska brigada. Ovdje se politička situacija osjetno popravlja u posljednje vrijeme. Narod se skoro potpuno otresao od panike i demoralizacije koja ga je bila obuhvatila poslije neprijateljskih akcija proljetos i mobilizacija za XIX. Birčansku brigadu je lakše išla nego ispočetka tako da je brojno stanje ove brigade više od 500. Naročito je živ bio rad u narodu u Spreči i preko ceste Tuzla — Zvornik uspostavljen je kontakt sa selima sa kojima ga do sad nije bilo. Tako je u selu Brezik održan jedan zbor i data priredba na kome su bili prisutni i Srbi i Muslimani. Organizacija narodne vlasti u selima Brda, Kalesija, Prnjavor, Medaš i druga kao i razgovori sa predstavnicima Muslimana pristupilo se u dogovoru sa

¹ Snimak dokumenta u AVII. mikrofilm BiH—8/475—478.

² Izveštaj je verovatno upućen političkom - komesaru 3. korpusa NOVJ i Oblasnom komitetu KPJ za istočnu Bosnu.

³ Vidi tom IV, knj. 27, dok. br. 17: izvod iz operacijskog dnevnika za drugu polovinu juna 1944. godine.

* Franjo •

političkim radnicima na terenu ali su ovi razgovori i organizacija vlasti još uvijek u toku.

Grešaka u odnosu na narodnu vlast i vojno-pozadinske ustanove nije bilo (krupnijih) a kontakt sa njima je redovan i pravilan. O podizanju i čuvanju njihovog autoriteta takođe vođeno uvijek računa.

Na sektor Romanije naša XX. brigada prebačena je krajem juna mjeseca.³ četničke bande su u odsustvu naših snaga zavele najsvirepiji teror nad narodom uopšte, a posebno nad familijama naših boraca. Ubijali su na desetine a pljačkali i prebijali skoro od reda. Narod je dobro primio naše jedinice ali su još uvijek zastrašeni. Stanovništvo je prorijeđeno. Jedan dio četničkih familija prebačen je preko Drine u Srbiju. Svijet nije uopšte obaviješten o događajima ni kod nas ni u svijetu. Naši borci direktno kao i preko NO odbora djelili su propagandni materijal. Moral kod svijeta se ipak popravlja a dioba padobrana je došla u pravi čas, jer je jedan dio naroda već formalno gladovao a i druge potrebe je riješila ova dioba. Formirana je u Sokolovićima komanda mjesta no sa dosta slabim mogućnostima rada za sad.

Nijemci i ustaše⁶ nisu reagovali iz garnizona, međutim, četničke bande su bile vrlo aktivne tako da brigada skoro svaki dan vodi borbe sa njima, četničke grupe pod komandom Radivoja Kosorića⁷ nisu vodile borbu sa našim jedinicama ali nije ni kontakt sa njima uspostavljen iako se na tome radilo. Sve ostale grupe su ili napadale ih davale otpor. Mobilizacija nije išla kako se očekivalo i do prije nekoliko dana mobilisano je svega oko 30 novih boraca. Neki od dezertara pružali su otpor i svim silama radili na ometanju mobilizacije.

Okolinu Kladnja kontroliše djelimično Kladanjski p. odred (desno od ceste Kladanj — Živinice) a u Kladnju je ustaška legija⁸ koja broji oko 600—700 boraca slabog morala i bez ikakvog ofanzivnog-duha. Slabo su o ma čemu obaviješteni a pružaju otpor pokušajima ustaša da ih svrstaju u ustaške ili SS jedinice.

³ Dvadeseta NOU brigada nalazila se na prostoriji Srebrenice od 15. do 24. juna 1944 (vidi tom IV, knj. 27, dok. br. 17).

⁰ O neprijateljskim snagama u Srebrenici kao i o neprijateljskim dejstvima vidi tom IV, knj. 27, dok. br. 19. objašnjenje 4, 5 i 8.

⁷ Reč je o Sarajevskom četničkom korpusu pod komandom Save Derikonje i Radivoja Kosorića (tom IV, knj. 26, dok. br. 18, str. 445).

⁸ Reč je o 36. ustaškoj viteškoj bojni („Kladanjskoj“) 12. ustaškog djelatnog zdruga, čiji je komandant bio Avdaga Hasić (vidi tom IV, knj. 25, dok. br. 197).

Četnici na prostoriji Birča⁹ i okoline Kladnja¹⁰ nisu u stanju da ofanzivno djeluju i pojavljuju se samo kao pljačkaši i presretači manjih patrola i pojedinaca. Kontakt sa njima nije također uspostavljen i pored nastojanja u tom pogledu.

Stanje divizije: XVI. Muslimanska brigada još nije došla u sastav divizije.¹¹

XIX. Birčanska brigada i dalje je u sređivanju. Uglavnom su riješeni svi gorući problemi. Najviša pažnja se poklanja podizanju novomobilisanog ljudstva koje je skoro isključivo omladina i njihovu podizanje se razvija prilično dobro. Brigada je radila uspješno i. vojnički i politički za ovo vreme dolinom Spreče i preko ceste Zvornik — Tuzla gdje je potpuno paralisala saobraćaj. Brigada je imala prilično uspjeha u gonjenju zelenokadrovskih i četničkih grupa i nanijela im je prilične gubitke. Brigada se istakla u osiguravanju aerodroma prilikom transporta ranjenika. I vojnički i politički rad u brigadi je dobro organizovan i intenzivan. I naročito je plodonosan poslije savjetovanja koje se je održalo oko 20. juna o.g.

Komandni kadar nije potpun. U svim štabovima bataljona fali po jedan član štaba — ili komandant ili zamjenik komandantov. U komandama četa također ima po neko upražnjeno mjesto. Štab divizije je smijenio v.d. komandanta III. bataljona Slavka Rupića radi ispada prema jednoj drugarici koja je tek došla u brigadu kao i radi nedovoljne brige za bataljon i rada uopšte. Kapetana Arslana Gitivušića, do sada kod štaba divizije poslali smo za komandanta bataljona u ovoj brigadi. U brigadi je održan niži vojni kurs na kome je učestvovalo 20 slušalaca. Ovaj kurs će doprinijeti prihćno podizanju nižih vojnih i nižih političkih rukovodioca. Politički rad, iako nije na visini radi mladih rukovodioca, sa malo iskustva teče ipak uspješno. Sastanci političkih komesara četa i bataljona su redovni. Obzirom na mlade novomobilisane borce ponovo su najdetaljnije prorađivane teme: razvoj ustanka u našoj zemlji i o narodnoj vlasti. Politički komesar II. bataljona još je mlad i neiskusn, dok su komesari ostalih bataljona izrasli i mogu potpuno odgovoriti svojim dužnostima. Komesar brigade aktivan ali se osjećaju u radu izvjesne posljedice živčane bolesti iako se trudi da ih otkloni.

⁹ Reč je o pripadnicima četničke Birčanske brigade. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 29, dok. br. 6. objašnjenje 7. 8 i 9.

¹⁰ Pripadali su verovatno Kladanjskoj brigadi Zeničkog četničkog korpusa. Ona se nalazila na prostoriji oko Kladnja.

¹¹ Šesnaesta muslimanska brigada bila je pod komandom štaba 17. divizije. Od 8. do 15. jula nalazila se u pokretu sa prostorije Čajniča na prostoriju Vlasenice gde je ušla u sastav 27. NOU divizije (dok. br. 129, objašnjenje 11).

Kulturno-prosvjetni rad je također intenzivniji i pokazuje priličan napredak a interes je priličan. Za sad se svodi Ovaj rad uglavnom na svlađivanje osnovnih kulturno-umjetničkih pojmova i likvidaciji nepismenosti u čemu je koristilo uputstvo kulturne ekipe divizije u dva navrata. Pristupilo se pripremama za izdavanje džepnih novina. Davane su priredbe za narod i vojsku.

Sanitet je organizovan dobro i zadovoljava. Imali su jedan slučaj pjegavog tifusa i nekoliko slučajeva svraba kod novomobilisanih boraca. Preduzete su mjere za sprečavanje ovih bolesti.

Ishrana brigade bila je sa terena i djelimično od plijena iz akcija. Intendant brigade je sklon greškama, radi kojih je kažnjavao i teško radi bez kontrole. Odjeća i obuća su dobre.

Ob. služba je u formiranju. Nedostaju kadrovi, no ipak zadovoljava.

Rijeđi su slučajevi dezertstva boraca, ah je ipak ovo problem, naročito kad se bude brigada pokretala sa ove prostorije. Rukovodstvima je skrenuta pažnja na ovo. Ima i dalje mogućnosti za mobilizaciju, naročito preko ceste Tuzla—Zvornik. Porastao je i broj drugarica u brigadi, pa je naročito nižim rukovodiocima skrenuta pažnja na pravilan odnos i vaspitanje istih. U brigadi ima nešto više od 40 drugarica.

XX. NOU brigada-u sređivanju je i malobrojna. Brigada je u dosadašnjim borbama pretrpila osjetne gubitke i u rukovodiocima i u materijalu. U svim situacijama došla je do izražaja mladost i nesnalažljivost rukovodioca, naročito vojnih. Naročito je I. Majevički bataljon imao gubitke u ljudstvu i opao je. Ovome je doprinio i slučaj zarobljavanja komesara bataljona a koji je uspio da umakne ali je danas, prema ocjeni zamjenika politkomesara brigade, nepodesan za komesara. Razloge ne javlja. Štabovi bataljona su nepotpuni, ali ćemo ipak uspjeti da riješimo ovaj problem. Brigada je od osnivanja do danas izgubila 5 p. mitraljeza, 2 bacača i 1 p. kolsku pušku, sve u borbama sa ustašama oko Srebrenice. Borbeni moral je na visini, ali kolektivna gotovost i hrabrost nije na visini. Borci kao ni rukovodioci nemaju ratničke Vještine, a pored toga ni budnost prema neprijatelju nije na visini. Štab brigade je aktivan ali neiskusno te nedovoljno snalažljiv. Osjeća se nepovjerenje boraca kao i nesigurnost u štabove bataljona i komande četa i o tome se diskutovalo. Ovome je razlog vojnička nesnalažljivost rukovodioca.

Kod Romanijskih bataljona iščezava odredski duh.

Politički rad oživljava a stvoren je i plan političkog i kulturnog rada ali se isti ne sprovodi dovoljno organizovano i sistematski, a ovome je glavni razlog slaba teoretska uzdig-

nutost političkih komesara četa i bataljona. Politički rad u četama takođe nije dovoljno konkretan ali se ipak popravljao a i interes boraca je prilično porastao.

Kulturni rad je tek u začetku, rad na likvidaciji nepismenosti također je oživio. U nekim četama održana su predavanja o Evropskom kontinentu i Slovenima — u I. bataljonu. Kroz čitavu brigadu uspješno je objašnjavan sporazum Tito — šubašić i značaj istog. Održan je sastanak sa štabom brigade a štab brigade održao je sastanke sa štabovima bataljona i komandama četa u vezi odlaska brigade na Romaniju. Također održana je politička konferencija sa čitavom brigadom. Uopšte se zapaža kod četa pozitivna pojava — praksa vanrednih sastanaka po konkretnim pitanjima što će doprinijeti sređivanju brigade i pravilnom podizanju boraca.

Sanitet brigade bio je neorganizovan i nepotpun te nije ni zadovoljavao a sad je potpuno organizovan i pravilno iako su sanitetski kadrovi stručno neizdignuti. Sanitetski kurs završilo je 14 drugarica iz ove brigade i ovaj kurs je omogućio popunu i organizaciju sanitetske mreže.

Intendantura je također u sređivanju i organizovanju i još uvijek ram[lje]; razlog: ekonomski kadar mlad i nesnažljiv a i nepotpun.

Obavještajna služba nije bila sve do zadnjih dana organizovana niti funkcionisala kako treba ali će izmjenom tj. postavljanjem novog šefa II. odsjeka koji je završio kurs i prisustvom šefa II: odsjeka Ove divizije ubrzo biti riješena tj. pravilno organizovana i ova služba.

Komesar brigade nije bio dovoljno aktivan i spor je u uočavanju i rešavanju problema. Komandant brigade je aktivan, ali nepravilno, učestvuje u riješavanju mnogih stvari koje pripadaju drugim članovima štaba brigade.

Od odlaska brigade na Romaniju mobilisano je svega oko 30 boraca a slučajeva dezerterstva nije bilo iako je to problem ali ne naročito zabrinjavajući.

Kladanjski NOP odred uglavnom živi izvan direktne kontrole štaba divizije. Politička pomoć ovom odredu nije bila dovoljna iako sam se nekoliko puta sastajao sa komesarom odreda i ostalim članovima štaba odreda, a razlog ovome je u prvom redu udaljenost odreda od nas. Nisam ga obilazio. Iz izvještaja politkomesara vidi se da je politički kao i vojnički rad u odredu živ i dosta uspješan. Kulturno-prosvetni rad je također zastupljen i živ. Odred izdaje džepne novine. Odred ne raste, ali je odigrao značajnu, naročito političku, ulogu u zatupljivanju ofanzivnog dejstva ustaške legije iz Kladnja i okoline.

U diviziji je organizovana divizijska bolnica koja je sad rasterećena evakuacijom ranjenika za Italiju. Uspješno je završen niži sanitetski kurs koji je pohađalo 29 drugarica. U diviziji imamo tri lekara. U brigadama nema ni jednog. V.d. referenta saniteta divizije drugarica Burić Stanojka, kapetan pokazala je dosta aktivnosti i brige za sređivanje prilika" u sanitetu.

U pripremi je kurs za bataljonske obavještajce.

Ekonomski kurs završilo je 17 drugova iz naše divizije uglavnom sa uspjehom, 15 drugova su završili uspješno kurs i savladali osnovne organizacione i teorijske zadatke ekonomske službe i dosta će doprinijeti organizaciji ekonomske službe po jedinicama ove divizije. Ovaj kurs održan je u zajednici sa slušaocima iz XXXVIII. NOU divizije pod rukovodstvom načelnika intendature ove divizije, koji je pokazao najveću brigu za kurs. Političke teme predavali su komesar XXXVIII divizije,¹² nastavnik na nižem polit, kursu drug..¹³ i ja.

Bacački kurs završilo je 16 drugova iz naše divizije pod rukovodstvom kapetana Tome Đukića (artiljerijski podoficir u Jug. vojsci) a kurs je također održan u zajednici sa slušaocima iz XXXVIII divizije. Ovome kursu nije poklonjeno dovoljno pažnje — političke a kurs je pokazao dobre rezultate.

Politički kurs koga je XXXVIII divizija ovdje organizovala pohađalo 8 drugova iz naše divizije.

Kulturno-umjetnička grupa je aktivna, umjetnički na visini, politički rad je također osjetno oživio i ima uslova da se razvija pravilno.

Štab divizije nije za čitavo ovo vrijeme bio na okupu i pružio je osjetnu pomoć jedinicama.

Problemi divizije:

Popuna XX NOU brigade. Organizaciono sređivanje iste, djelimična popuna upražnjenih mjesta u komandama i štabovima bataljona i vojno-politička izgradnja nižih rukovodioca. Potreban bi bio načelnik štaba u ovoj brigadi. Daljna popuna XIX. Birčanske brigade. Podizanje nižih vojno-političkih rukovodioca (komandi četa), pojačan politički rad u svim jedinicama i sprečavanje pojave dezerterstva koja bi

Tada je politički komesar 38. NOU divizije bio Vladimir Rolović. Narodni heroj. Sedmog aprila 1971., kada se nalazio na dužnosti izvanrednog i opunomoćenog ambasadora SFRJ u Švedskoj, izvršen je na njega teroristički atentat, a 15. aprila je umro u bolnici u Štokholmu od rana zadobijenih u tom atentatu.

¹³ Nejasno u dokumentu.

došla. do izražaja prilikom pokreta divizije sa dosadašnje prostorije. Ishrana jedinica na Romaniji, gdje žetva neće još prispjeti.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
Z.^u Škerović

Izvještaj politkomesara XXVII NOU
divizije¹⁵

Br. 38/VII 1944¹®

BR. 102

MESEČNI IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA
11. DALMATINSKE BRIGADE 26. NOU DIVIZIJE OD 14. JU-
LA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O RADU PARTIJ-
SKE ORGANIZACIJE¹

ZAMJENIK POLITKOMESARA
XI DALMATINSKE UDARNE BRIGADE
14. VII. 1944.

CENTRALNOM KOMITETU K.P.J.

Predmet:

Izvještaj o stanju
i radu partijske
organizacije za mje-
sec lipanj.

Partijski rad kroz protekli mjesec svodio se uglavnom na pojačanju intenzivnosti partijskog rada i na ispravljanje izvjesnih nedostataka partijske organizacije, koji su prilikom

¹⁴ Zarije
i» j io Dopisano mastilom.

¹ Fotokopija originala (pisanog na mašini latinicom) u OADP SKJ reg. br. 6202.

akcije, koju je brigada izvršila došli u jačoj mjeri do izražaja. Pri koncu mjeseca organizacija, je uzela sebi na dužnost obezbjeđiti provođenje takmičenja i biti njegov nosioc.

Nakon I-majskog takmičenja kroz koje je rad bio dosta intenzivan, a i prenatrpanost prilična, došlo je pred prošlog mjeseca do izvjesnog zastoja u radu uopće, pa i u radu same partijske organizacije. Kod boraca osjetio se je zamor, koji je nastao poslije takmičenja, a izvjesno popuštanje u radu partijske organizacije došlo je kao rezultat izvjesnog samozadovoljstva poslije nego je brigada odnijela pobjedu unutar Divizije² za vrijeme takmičenja. Popuštanje u radu odrazilo se je na sporo intervenisanje partijske organizacije u izvjesnim slučajevima gdje je bila potrebna njena brza intervencija (slučaj sa pomoć, politkomesara IV. bataljona, koji je poslije nego je radi svog rada i držanja izgubio ugled boraca ostao još dugo na dužnosti). Odrazilo se potom u nedovoljno oštrom, reagiranju partijske organizacije na izvjesne greške i propuste pojedinih partijaca i slično.

Tako je stanje trajalo samo kraće vrijeme. Intenzivnijim i češćim obilascima, kontrolom rada organizacije odozgo prema dole; brzim i energičnim reagiranjem na greške, propuste i pojave aljkavosti u radu, rad i čvrstina partijske organizacije znatno se popravila. Rad je intenzivniji, a propusti rijedi, a ako se po koji desi prilično se brzo poduzimlju mjere za njegovo otklanjanje.

Jedna od značajnijih slabosti partijske organizacije koja je u akciji, iskrsla je ta, da su na sastancima partijskih biro-a, koji su održani poslije akcije u jednom bataljonu dolazili do konstatacije kako je za propuste u akciji kriv susjedni bataljon naše brigade, a ne ovaj, ili u krajnjem slučaju na sastancima u više bataljona došlo se do konstatacije, da su za propuste krivi bataljoni susjedne brigade, koji su napadali zajedno s našima. (Slučaj I. i IV. bataljona, koji su teretili jedan drugoga, a obojica bataljone I. U. brigade). Ovakve konstatacije donesene na partijskim sastancima nijesu imali nikakve stvarne osnove. Štab je brigade uglavnom trebao iznositi nedostatke svakog pojedinog bataljona poslije akcije, a da nije bio pomagan sa strane partijske organizacije bataljona na kojeg se to odnosi. Ukazano je ne samo na štetne posljedice u pogledu odnosa među pojedinim jedinicama, koje bi proistekle iz takve prakse, nego i na rad i držanje

² Reč je o 26. NOU diviziji.

organizacije u idućim akcijama i na njenu ulogu u odnosu prema nedostacima.

Potkraj mjeseca postavljeno je pred brigadu takmičenje. I još prije nego je takmičenje postavljeno sa strane štaba brigade, održani su po tom pitanju izvanredni sastanci svih partijskih jedinica u cilju pripremanja istih za takmičenje i da se populariše i objasni svrha i način takmičenja.

Posvećena je pažnja pravilnijem radu štabskih jedinica koje su nepravilno radile. Ukazano je da se na sastancima štaba ima raspravljati o problemima, stanju i radu u jedinici uopće, i radu svih članova štaba, a na sastancima štabskih jedinica, članovi jedinice raspravljaju o svom udjelu u općem radu u bataljonu, i o svom partijskom životu.

Kako se je zadnje vrijeme partijska organizacija znatno omasovila (mnogi su članovi Partije otišli u druge jedinice na dužnost), to se organizacija nije umjela da snađe po pitanju teoretskog rada, odnosno nije umjela da podesi plan partijskog teoretskog rada tako da bi stariji članovi išli naprijed sa izdizanjem, a da bi i novi s obzirom na njihov niski teoretski nivo opet imali koristi od rada koji bi bio planski postavljen. Dosta dugo prorađivala se brošura „0 masovnom partijskom radu“. Tapkalo se u mjestu, dok na divizijskom komitetu nije postavljen plan teoretskog rada za čitavu Diviziju. Sad se u brigadi proučava „Nacionalno pitanje“, jedna od tema koje su ušle u pomenuti plan. Iskusi se članovi Partije zadužuju pojedinačnim pomaganjem mladima u teoretskom radu.

Iako veći dio ljudstva u brigadi sačinjava omladina, a Stariji su tek novomobilisani, opet bi broj kandidata mogao da bude veći da se ne sektaši. S obzirom da mladi većinom odlaze iz brigade na druge dužnosti, a u brigadu dolaze stariji, koji se mogu organizovati jedino preko kandidacionog stepena, to se ukazuje na važnost i potrebu pravilnijeg i "smjelijeg rada prema tim starijim borcima, naročito kad je već jednom stvorena takva atmosfera da se novodošli borci brzo saživljavaju sa jedinicom.

Uz svakodnevni partijski rad na gornje je probleme bilo prebačeno težište partijskog rada.

SKOJ :

Kod SKOJ-a je intezivnost u radu i disciplina same organizacije išla uporedo sa stanjem partijske organizacije. Odlaskom druga SKOJ-evog rukovodioca iz brigade, i time što

su neki drugovi iz brigadnog komiteta SKOJ-a nastradali u akciji, komitet je doživio promjene, i kao novi još nema dovoljno iskustva u radu. Isto tako oslabljeni su i bataljonski komiteti. No opet se sve bolje snalaze. Dovoljan broj dobrih partijaca prisustvuje praktičkim i- teoretskim sastancima SKOJ-a, tako da mu pružaju priličnu pomoć. SKOJ nije odmah primio ni prišao provođenju takmičenja kojeg je postavio štab, dok bi se više bio angažovao za takmičenje među pojedinim SKOJ-evim organizacijama, čiji bi SKOJ bio isključivi nosioc. Preko omladinskih konferencija, koje je SKOJ organizovao, nastojalo se je zainteresovati omladinu i borce uopće za takmičenje. SKOJ-evci su se u akciji dobro držali i među njima ima srazmjerno najviše gubitaka.

Vojnički sektor:

Na radu oko utvrđivanja položaja i kod vojne obuke nije bilo naročitih nedostataka, osim što su se rukovodioci po bataljonima često puta kruto držali predviđenog plana, i kad to nije trebalo. Time je sav rad postao monoton, gubio je na intezivnosti i nijesu se postizali odgovarajući rezultati. O svim tim pitanjima raspravljano je na sastancima partijskih organizacija, preko kojih se nastojalo podići samoinicijativu i snalaženje naših rukovodioca po pitanju ispravljanja gornjih nedostataka, t.j. po pitanju prilagođavanja plana rada samim mogućnostima rada u jedinici.

U akciji su iskršli skoro isti nedostaci, koji su iskršavali i u prošlim akcijama, samo u manjoj mjeri. Služba veze je ozbiljno podbacila, u odnosu prema sredstvima, koja su stali brigadi na raspoloženju za organizaciju veze. Još se u dovoljnoj mjeri ne umije da iskoristi premoć u teškom oružju. Borci se gužvaju u pokretu i na položaju. Štabovi bataljona za vrijeme borbe još se dovoljno ne snalaze. Poduzeto je niz mjera da se otklone spomenuti nedostaci: Poslije akcije održalo se niz savjetovanja odozgo prema dole; održavaju se kursevi za niže vojne rukovodioce; izvode se vježbe; daju se na riješavanje pismeni taktički zadatci itd.

Politički sektor:

Prorađivana je tema „Nacionalno pitanje“. Tema je bila prilično teška ne samo borcima nego i rukovodiocima, tako da je prilično površno prorađena. Da bi partijska organiza-

cija pomogla pri razrađivanju teme, podešen je partijsko-teoretski rad političkoj temi (proučavalo se „Nacionalno pitanje“).

Iz izvjesnih sumnja, koje su se pojavile kod dijela boraca u vezi sa pregovorima između šubašića i Maršala TITA vidi se da borci prilično površno savladavaju političke teme. (dugo su prorađivane Odluke II zasjedanja AVNOJ-a). Činjenica da naši politički rukovodioci nijesu baš tako brzo reagirali na tu pojavu, odnosno objašnjavali pregovore, a u nekim slučajevima i krivo reagirali, dokazuje da ni oni još s mnogim osnovnim stvarima nijesu na čistu. (Komesar jednog bataljona je kad su se vodili pomenuti pregovori, na izvjesna zapitkivanja boraca odgovorio raskrinkavanjem šubašića kao neprijatelja). U vezi toga nameće se potreba pojačanja teoretskog rada kod svih rukovodioca.

Kulturno-prosvjetni sektor:

Rad je po ovom sektoru, u odnosu koji je stepen intenzivnosti bio dostigao za vrijeme I.-Majskog takmičenja, bio prilično opao. Međutim, on je opet oživio.

Partijske su organizacije zadužene kontrolisati plan rada naročito priredbi, jer se dešavalo da su priredbe radi svog iskrivljenog sadržaja mnogo puta promašile svoju svrhu. Kulturno-prosvjetni rad podešava se općem radu u jedinici i obuhvata sve više boraca.

Informativna služba:

Ona je tek organizovana. Preko partijske organizacije pronađeni su ljudi, koji imaju najviše smisla za taj rad. Kako se već vidi iz njihovih prvih izvještaja, koje šalju sa terena, uz izvjesnu pomoć moći će se snalaziti.

Intendantura:

Dobro je organizovana i pod ovakim uslovima funkcionije. Zbog izvjesnih nedostataka u akciji, kao nesnalaženje pri oskrbljavanju jedinica municijom i zbog slabe organizacije za evakuaciju plijena pojačane su bojne komore i teži se sve većem njihovom osamostaljenju.

Sanitet:

Iako je referent saniteta tek primio dužnost u brigadi, opet sanitet prilično dobro funkcioniše. Kroz kurseve osposobljava se novo bolničko osoblje. Bilo je manjih oboljenja kod boraca i to većinom radi slabe vode.

Opće stanje:

Brojno stanje brigade je 1.427.

Naročitih problema u brigadi nema. Odnosi između i u-tar štabova su dobri. Ispadi uopće su u opadanju.

P.S. U posljednoj akciji brigada je imala 9 mrtvih, 4 nestala i 99 ranjenih.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POMOĆNIK POLITKOMESARA:

Benko³

BROJ PARTIJSKIH ORGANIZACIJA I SKOJEVACA U XI. D. U. BRIGADI XXVI. DIVIZIJE NOVJ.

Brojno stanje Brigade 1.427 P A R T I J A 6202 1944. g. mjes. Lipanj

Naziv jedinice i broj ćelija	Broj ćlanova •K. P.	S o c i j a l n i s a s t i V.				
		radni- ka	seljaka	intele- ktual,	jnam je- št.	đaka
I bataljon jedinica: 6	55	12	34	3	3	1 3
II bataijon jedinica: 6	54	6	42	2	2	2
III bataljon jedinica:...6	57	11	43	2	1	
IV bataljon jedinica: 6	49	9	30	6	• 4	
Bolnica 1	3	—	2	1	—	
Intendantura jedinica: 1	7	4	2	—	—	
Ćeta za vezu jedinica: 1	10	1	6	2	1	
Alinobac. ĉeta jedinica: 1	9	3	4	2		
Štab brigade jedinica: 1	6	1	3	1	1	
Pri štabu brig. jedinica: 1	3		3 -			
Ukupno jedinica 30	253	47	169	19	13	

³ Matulić

KANDIDATI

Naziv jedinice	broj kandidat
I bataljon	6
II bataljon	7
III bataljon	11
IV bataljon	3
Bolnica	—
Intendantura	1
Četa za vezu	1
Minobacačka četa	3
Štab brigade	—
Pri štabu brigade	—
Ukupno:	32
SKOJ	
Naziv jedinica i broj aktiva	broj SKOJ- -evaca
I bataljon	75
II bataljon	89
III bataljon	74
IV bataljon	69
Bolnica	2
intendantura	11
Četa za vezu	19
Minobacačka četa	25
Štab brigade	—
Pri štabu brigade	14
Ukupno :	379

VEĆINOM SELJACI
I RADNICI

VEĆINOM ' SELJACI
I RADNICI

Pomoćnik politkomesara
XI. Dalm. Udarne Brigade:
Benito

BR. 103

**PETNAESTODNEVNI IZVEŠTAJ BRIGADNOG KOMITETA
SKOJ-a 11. HERCEGOVAČKE BRIGADE 29. NOU DIVIZIJE
OD 15. JULA 1944. OBLASNOM KOMITETU SKOJ-a ZA HER-
CEGOVINU O RADU BRIGADNE SKOJEVSKE ORGANIZA-
CIJE¹**

BRIGADNI KOMITET SKOJ-a
XI. HERC. U. BRIGADE NOVJ
Dulići,

OBLASNOM KOMITETU SKOJ-a ZA HERCEGOVINU

Sadržaj: Izvještaj o
stanju i radu SKOJ-a
od 1 — 15 jula 1944

Za proteklih petnaest dana naša organizacija osjećala se i radila je redovno u svim bataljonima. Također brigadni komitet održao je svoj redovni radni sastanak, na kome se je podnosio izvještaj o sektorima, pretresalo se je o organizaciji SKOJ-a i njenome radu, naročito poslije ovih borbi, koje su se vodile 11. jula,² a zatim diskutovalo se je povodom omladinske brigade i dopisništva za list „Mlada Hercegovina“.

Naš brigadni komitet ima 5 članova. U brigadi postoje četiri bataljonska komiteta plus aktiv omladinske čete i plus aktiv kurira. Ukupno četrnaest aktiva sa 131 SKOJ-evaca. Omladine koja nije obuhvaćena sa SKOJ-em ima 39.

Tokom ovih 15 dana primljeno je u SKOJ 15 omladinaca. U KPJ primljena su tri. Od ovoga broja SKOJ-evaca i omladinaca nalaze se u rashodu (odsutnih) 25, tj. u bolnici, na kursu itd. Promjena ili ispada nekih od strane SKOJ-evaca i omladinaca nije bilo posljednjih dana. Također nije se pojavljivalo ni dezerterstvo. Samo rukovodstvo „1“ [bataljona] rešavalo je također jedan problem povodom mjenjaanja sekretara aktiva jedne čete. Aktiv na svom radnom sastanku u prisustvu pomoćnika političkog komesara čete složio se je da smijem sekretara. Uzrok tome je što se je sekretar, i pored

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AIRP BiH, br. dok. 3321, reg. br. spiska 79, god. 1944, mesec VII.

² i ³ Reč je o neuspelom napadu neprijateljskih snaga na jedinice 11. hercegovačke brigade. Opširnije o toj borbi vidi izvještaj štaba 29. divizije od 21. jula 1944. Štabu 2. korpusa NOVJ (tom IV, knj. 2I, dok. br. 91, str. 379 i 380).

³ List USAOJ-a za Hercegovinu (Bibliografija NOR-a, b. j. 8568).

nekoliko opomena od strane samih SKOJ-evaca pokazao lijen. A osim toga on je delegat voda, te zamišlja i izgovara se da je preopterećen sa dužnostima. Ovaj predlog istoga aktiva prenešen je na bataljonski komitet, koji se je također složio.

Bataljonska rukovodstva su mlada ah se snalaze prilično i mogu odgovoriti dužnosti. Rad po bataljonima tokom ovih 15 dana odvijao se je prihćno po svim sektorima. S obzirom da su bili uslovi tako dobri. Svi bataljonski komiteti i aktivni širom cijele brigade održavali su redovne sastanke i to po dva radna. Zatim vanredni sastanci su održavani povodom izvjesnih pitanja, a povodom pretresa prošle akcije u svim bataljonima održani su vanredni sastanci na kojima su iznošeni nedostaci u borbi. Rad se je razvijao najbolje kod „1“, dok je „4“ zaostajao mnogo.

Politička svijest kod omladine ne može se reći da je na dovoljnoj visini. Ona je različita kod boraca, npr. „4“ i „3“. U „4“ zaostaje dok se u ostalim poboljšava. Ima još političkih pitanja, koja bi se trebala znati a koja ipak nisu savladana, naročito kod „4“. Zato i naše brigadno rukovodstvo ovom bataljonu daje najveću pomoć.

Pojedinačno čitanje odvija se i dalje. Sav materijal se čita koji postoji u bataljonima, ali još nije sav prorađen. Odanost i borbenost su također dobri. To se je moglo vidjeti u prošloj akciji,⁴ kojom je neprijatelj pokušao da nas izbaci sa ovoga terena. Omladina se je prihćno pokazala i nije bilo nikakvih ispada niti neke kolebljivosti. Oštrica borbenosti je ista kako protiv ustaša tako i protiv četnika. Omladinci koji su došli iz odreda u brigadu pokazali su se kao dobri borci, ne zaostaju iza naših starih boraca mnogo. Moral je na visini, naročito poslije uspješnog proterivanja Švaba i četnika. Odnos omladine prema narodu zadovoljava.

Teoretsko znanje je ipak bolje nego političko. Sada se u cijeloj brigadi prorađuje kongresni materijal. Omladina se upoznava sa zadacima kongresa, a ostali teoretski materijal radi se pojedinačno.

RAD PO SEKTORIMA

Vaspitni:

Na posljednjim sastancima prorađivani su referati Brane Perović i Slavka Komara sa II. Kongresa,⁵

⁵ i ⁰ Vidi knjigu: Prvi i Drugi • kongres USAOJ-a, izdanje Istoriškog odeljenja Centralnog komiteta Narodne omladine Jugoslavije, Beograd, 1953. godine.

ali ne po svim aktivima ovaj drugi referat. Bataljonski komiteti „1" i „3" proradili su treći referat Rata Dugonjića.⁶ Omladina nije najbolje upoznata sa kongresnim materijalom ali ipak znaju se osnovni zadatci.

Politički:

Po ovom sektoru brigadni komitet predvidio je da je najpotrebnije prorađivati članke iz „Nove Jugoslavije" i „Oslobođenja"⁷ na sastancima, a pojedinačno omladinski materijal kao „Mi mladi",⁸ „Omladinška borba"⁹ i dr. Na taj način omladina se najbolje interesuje. Inicijativom SKOJ-a prorađen je u „1" „Heroj Sovjetskog Saveza",¹⁰ zatim dolazak sovjetske misije u našu zemlju, razgovor sa gen. Maklenom,¹¹ govor Titov na svečanoj večeri dolaskom misije, poslije moskovske i teheranske konferencije. Također i po ostalim bataljonima prorađivan je ovaj i sličan materijal. U „2" su održana dva, u „3" tri a u „4" četiri političke konferencije.

Vojni:

Što se tiče vojne discipline ona nije još u potpunosti zadovoljavajuća. U borbi je dobra dok je u logoru malo slabija, ali se je ipak poboljšala u pogledu pozdravljanja i psovke. Sva naređenja svih rukovodioca omladina izvršuje. Borbenost je kao što smo i naveli dobra¹² naročito kod SKOJ-evaca. Jedan SKOJ-evac „4" sam se je držao na jednoj čuki i nije htio napustiti dok nije dobio naređenje od svoga starešine, premda nije imao nego tri metka, takvih, primjera bilo je više u našoj brigadi. Po svim bataljonima održani su vojni časovi povodom posljednje borbe. Još se vrši obuka na au-

⁷ Oraan-Narodnooslobodilačko fronta za Bosnu i Hercegovinu (Bibliografija NOR-a, b. j. 8759).

⁸ List Ujedinjenog saveza antifašističke omladine Jugoslavije (Bibliografija NOR-a, b. j. 8561).

⁹ Organ Saveza komunističke omladine Jugoslavije (Bibliografija NOR-a, b. j. 8744).

¹⁰ „Heroj Sovjetskog Saveza Aleksandar Matrosov". izdanje „Mladinu" (vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 5079).

¹¹ Maklin Ficroj (Maclean Fitzroy)

tomatskom oružju. Održani su sastanci o noćnim napadima bombaša na bunkere i o važnosti održavanja noćne veze, i ponekim bataljonima o postavljanju automatskog oružja i u komandovanju a u „4" još se radi sa obukom na oružju. Sve navedeno radilo se je inicijativom SKOJ-a.

Kulturno-prosvetni:

a) štampa U pisanju članaka učestvuje većina omladine. U cijeloj brigadi dato je za ovih 15 dana za džepne novine po četama 65 članaka. Za bataljonske listove 12 članaka. U „4" nije napisan ni jedan članak, to se može razumjeti, jer ih ima dosta nepismenih u ovome bataljonu.

b) hor U bataljonima postoje horovi a većinom i po četama. Horovi se prilično često sastaju, ali nije naučeno nekih novih pjesama. U nekim bataljonima sastaje se po tri, a u nekim po četiri puta u 15 dana. U horu učestvuje 78 omladinaca i SKOJ-evaca u cijeloj brigadi. U „3" i u „2" naučene su dvije nove recitacije. Narodne pjesme se također pjevaju i osjeća se dosta veselosti kod sve omladine.

c) diletanska Po ovoj sekciji rad se malo poboljšava posljednjih dana. U „1" i „3" naučena su po dva nova skeča i to „Miši" i „U podrumu". Starih skečeva znaju 10. U „4" tek se uče dva stara skeča. U ovim novim skečevima učestvuje 11 SKOJ-evaca i omladinaca. Također je u „1" data jedna priredba inicijativom SKOJ-a. „1" i „2" dao je zajednički priredbu u kojoj je učestvovalo iz oba bataljona 8 SKOJ-evaca.

d) nepismenost Nepismenih postoji još u brigadi i to svi, koji su bili u odredima, ali ipak rade.

U brigadi ih ima nepismenih 9 omladinaca, polupismenih 7 omladinaca i 3 SKOJ-evca. Za ovih 15 dana 2 su naučila ćirilicu a 3 latinicu, dvojica po 20 slova.

e) higijena Čistoća je na visini kod svih bataljona. I dalje se održavaju predavanja o čistoći dok je u „2" održano inicijativom SKOJ-a predavanje o

kliconošama tifusa. Pranje, šišanje i brijanje, parenje itd. vrši se redovno, a zato su naročiti posmatrači bolničari.

Rad na terenu:

U posljednjem periodu vremena bilo je interesovanja svih SKOJ-evaca naše brigade, također bilo je i rada sa omladinom na ovom sektoru dosta, ali ipak ne može se reći da je postignuto nekih uspjeha u pogledu mobilizacije za omladinsku brigadu. Sa ovog terena nije ni očekivati neke mobilizacije izuzev Dulića.

Naš brigadni komitet u dogovoru sa sreskim komitetom SKOJ-a za Gacko, održali smo jedan omladinski zbor na kome je prisustvovala omladina sela: Kazanci, Vratkovići, Galešine, Danići i stari i novi Dulići, zatim bilo je oko 80 omladinaca iz brigade. Zbor je bio zastupljen sa oko 220 osoba iz vojske i sa terena. Sa terena je bila skoro sva ženska omladina. Na zboru su učestvovala dva govornika i to sa terena V. Starović, koji je iznio političku situaciju u svijetu i kod nas i jedan iz vojske iz brigadnog komiteta SKOJ-a koji je govorio o borbi omladine kroz tri godine rata, dotičući se I. i II. Kongresa i zadataka naročito nama u Hercegovini tj. stvaranje omladinske brigade, gdje je apelovana omladina da stupa u brigadu. Na zboru od muške omladine nije bilo preko 13 godina, a od ženske nije očekivati mobilizaciju, bar na ovom sektoru. Također i bataljoni su posebno održavali konferencije sa omladinom i to rukovodstvo „1“ 3 konferencije, u vezi sa terenskim omladinskim radnicima. Iz Dulića se je javilo 10 omladinaca samo još nisu došli u omladinsku četvu. Radićemo da dođu što prije. Također iz prvog spremnjeno je 5 kolektivnih pisama za Površ i tri pojedinačna. U drugom održane su dvije konferencije u Dobreljima. Omladinci „3“ održali su 2 sjela na svom terenu i spremili dva kolektivna pisma. Rukovodstvo „4“ održalo je jednu konferenciju sa Omladinom s. Vratkovići. Na ovom terenu nije očekivati više uslova za mobilizaciju. Mi ćemo i dalje raditi sa omladinom, pošto se omladina na svim konferencijama osjeća prilično zadovoljna.

Obavještajna služba

Po ovom sektoru nije bilo nekih naročitih podataka od strane omladinaca. Samo je pronađeno 282 jugoslavenska metka.

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Za brig. Komitet SKOJ-a
sekretar

Radisav Petković

BR. 104

**IZVEŠTAJ POKRAJINSKOG KOMITETA KPJ ZA SRBIJU OD
16. JULA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O POLITIČ-
KOM STANJU¹**

C.K.-u KPJ , . ..

Dragi drugovi,

Šaljemo vam prve utiske o stanju na ovoj teritoriji, a nešto i o severnoj Srbiji.

Ovog momenta potpuno slobodna teritorija je između reka Toplice, J. Morave, planine Kukavice (Vlajna), granice sreza Gnjilanskog i granice prema Kosovu.

Dokora je bila slobodna teritorija i severno od reke Toplice (sem mesta na pruzi Niš—Kuršumlija i Blaca) sve do Aleksandrovca i najbliže okoline Kruševca, ali se sada na toj teritoriji vode borbe sa četnicima iz čitave zapadne, severne i centralne Srbije i sa bugarskim pukom. Nemci ih podržavaju iz Kruševca i Vrnjačke Banje, gde ih ima oko 3000. Pored njih na ovoj teritoriji je i ljotićevec Marisav Petrović sa oko 2000 nedićevaca. Nadamo se da će naše divizije razbiti ovu koncentraciju neprijatelja. Radi se; baš sada, u-ovim borbama, o borbi za Srbiju. Zato bi razbijanje neprijatelja ovde

¹ Dokument (pisan na mašini, ćirilicom) u Arhivu Srbije, reg. br. 10199.

otvorilo široke perspektive za učvršćenje ove teritorije, za proširivanje akcija na Homolje i u Šumadiju.²

Teritorije Crne Trave, Vranja i Pirota još su opsednute i posejane bugarskim garnizonima, ali naši politički radnici i manje vojničke jedinice rade na terenu.

Teritorija istočno od Leskovca, između Vlasotinaca i Niša prema Pirotu bila je pod kontrolom četnika, ali su ili pre dva-tri dana jedinice naše XXII i XXIV divizije razbile, te su i tu izgledi povoljni.³

Na teritoriji severno od Nišave do Boljevca i Andrejevca i od J. Morave do bugarske granice deluje naša XXIII divizija. Najbolje stanje je u ražanjskom, sokobanjskom, niškom i zaglavskom srezu. Naši su razbili četnike, najurili ih prema Homolju.

U Šumadiji i Kosmaju, a naročito zapadnoj Srbiji i Homolju situacija je teška, što ćete videti iz izveštaja koje vam ovog puta šaljem da bi neposredno, dobili sliku iz njihovih izveštaja. Ipak je sa teritorije Kosmaja i Šumadije formirana brigada, XX-ta srpska,⁴ pored postojanja Kosmajskog i Šumadijskog odreda. ...

Održali smo sastanke sa O.K. Leskovac i O.K. Toplica. Oba O.K. imaju po oko 200 članova Partije u pozadini. Na svim terenima narod aktivno učestvuje u NO borbi sem u novooslobođenim terenima Orugliće, Gornje Jablanice i Kosao-nice. Prenećemo težište političkog rada tamo. Sa teritorija ova dva O.K-a može da se mobiliše još oko 12000 boraca pored svega što se do sada mobilisalo uglavnom sa ovih teritorija, samo ako pokrenemo Oruglicu, G. Jablanicu i Kosao-nicu. Na teritoriji C. Trave i Lužnice (Pirot) nema muškaraca, sve je popaljeno a muškarci su u našoj vojsci i internirani. U ostalim delovima Srbije gde ima naših jedinica očekujemo da ima mnogo uslova za stvaranje široke mobilizacije naroda, vojničke i političke. Ima slučajeva da tamo gde naših nema narod traži uputstva za stvaranje partizanskih jedinica i NO organizacija, kao što je bio slučaj oko J. Morave.

² Početkom juna 1944, Nemci i Bugari, potpomognuti četnicima i ljoticčevcima, preduzeli su ofanzivu protiv naših jedinica u Jablanici, koja se kasnije prenela na Toplicu i ostale delove naše slobodne teritorije. Ova neprijateljska ofanziva trajala je oko dva meseca — do početka avgusta 1944. (vidi tom. I, knj. 9, dok. br. 178).

³ Vidi izvod iz operacijskog dnevnika 24. NO divizije od 13. jula do 20. avgusta 1944 (tom I, knj. 9, dok. br. 184).

⁴ Formirana je 21. avgusta 1944: u s. Trgovištu (kod Sokobahje), od boraca Niškog i Timočkog NOP odreda i novodošlih boraca iz okoline Aleksinca, Svrlijaa i Sokobanje (tom I, knj. 11, dok. br. 1 i 175).

Ovih dana je poslat jedan bataljon da prati radio telegrafiju i stanicu sa Jastrepca do Sokobanjskog sreza (za XXIII diviziju). Dok je bataljon stigao do sedišta niskog O.K. narastao je i stvoren je odred od tri bataljona.

Nedić i Draža mobilisu. U selima nemaju uspeha. Po gradovima više. Draža mobilise u Beogradu. O nemačkim snagama u Srbiji ne znamo još ništa.

Pristupili smo formiranju seoskih, opštinskih, sreskih i okružnih odbora NO fronta na ovoj teritoriji, a počecemo i u čitavoj Srbiji ne čekajući formiranje G.O.N.O.F.⁵ Mislimo da će to olakšati što brže stvaranje G.O. i otkloniti sve slabosti u našem pol. radu i radu NOO.

Slabe su veze sa Beogradom za izvlačenje predviđenih i drugih ljudi za G.O. i Savet, a nepostojanje veze sa sev. Srbijom još više otežava. Mnogi bi ubrzali ako bi vojnički spojili Jastrebac sa Rudnikom, makar i sa manjom jedinicom koja bi manevrisala između zapadne Morave i Šumadije. Juče smo razgovarali sa delegatom Dr. Dragoljuba Jovanovića.⁶ Pitao nas je da li će Dragoljub biti ravnopravan sa nama i raditi u NO org. ili ćemo „paziti“ na njega, u smislu da li će biti slobodan ili pod prismotrom i izolovan! Sa onim što smo rekli delegatu i što je on video ovde, izgleda da je neobično zadovoljan i da će ovog puta Dragoljub doći, možda ubrzo. Gornje pitanje je u vezi sa strahom da ga ne odbacimo što je do sada otsustvovao od borbe. Delegat je rekao da vidi pravilan rad kod nas, a ne usku međupartijsku politiku trvenja!.

Neophodno nam je potrebno da nam što pre, najhitnije pošaljete prepiše uputstava, pravilnika, statuta i programa ili što slično o odborima Osi. fronta, koja su izrađena u Slo-

⁵ Glavni odbor Narodnooslobodilačke fronte

⁶ Dragoljub Jovanović, šef levog krila Srpske zemljoradničke stranke. Sa rukovodstvom NOP-a se na rečima slagao o saradnji i zajedničkoj borbi protiv okupatora, ali ništa u tom smislu nije učinio kod svojih pristalica. Vreme okupacije proveo je u Beogradu. Posle oslobođenja vraća se na Pravni fakultet, postaje narodni poslanik i sekretar Narodnog fronta (u NRS). S vremenom, međutim, on se sve više udaljava od Fronta i zapada u otvoren protivnarodni rat, zbog kojeg je osuđen od Vrhovnog suda NRS 1947 (dr Jovan Marjanović, Ustanak i Narodnooslobodilački pokret u Srbiji 1941, Beograd, 1963, str. 74; Enciklopedija Jugoslavije, Zagreb MCMLX, knj. 4, str. 536).

venačkoj i Hrvatskoj. Mi bi na osnovu toga saobrazno prilikama izradili za nas. Vaši saveti u tom smislu bi nam dobro došli.-

Bilo bi potrebno da se formira i C. K. Srbije, jer neprijatelj i nepostojanje C. K. koristi u propagandi kao argument protiv Partije. Mislimo da na ovoj teritoriji i okolini ima uslova da izvršimo pripreme kakve budete rekli da su potrebne za formiranje C. K., a čim se povežemo sa Šumadijom biće i tamo tih uslova. Dakle, očekujemo uputstva i direktive kako da izvršimo pripreme, a mislimo da ćete vi poslati drugove ili imena drugova koji treba da sačinjavaju C. K.

Propao nam je sav materijal (novine, listovi, brošure) koje smo poneli iz C. Gore i od vas za Srbiju. Nemamo ni „Nove Jugoslavije”.⁷ Saveznici su negde bacili, a ne gde je trebalo. Sve te materijale mogli bi -da nam pošalju drugovi iz Crne Gore, jer je kod njih dosta došlo, ali da prikupe od svega, da pošalju u Bari a odatle da Milentije⁸ pošalje po našem kuriru i avionom koji će se spustiti, a ne baciti. Molimo vas da posređujete kod drugova po ovoj stvari. Naše štamparije ne mogu da zadovolje potrebu zbog teških veza i prenošenja materijala. Treba da stvorimo ovde: Pozvaćemo ovde stručnjake, ali štampariju očekujemo od Milentija ili Saveznika. Molimo vas posređujte. Stvorili smo propagandni osek G.O.N.O.O. (G.O.N.O.F.) na čelu sa Tasom Mladenovićem.

Sporazum sa šubašićem se komentariše u narodu kao naš uspeh, neki kao da je sada „dvovlašće”, ali uglavnom da su izbeglice „legle”. Zadrtni dražinovci viču da ne priznaju sporazum, da neće sporazum sa „Hrvatima” dok im se ne revanširaju za poubijane Srbe — hoće da pretstave spora-

⁷ Časopis za politička i društvena pitanja (Bibliografija NOR-a, b. j. 8699).

⁸ Milentije Popović, rođen u Crnoj Travi — Leskovac 7. VII 1913. Umro u Beogradu 8. V 1971. General major JNA u rezervi. Završio Tehnički fakultet u Beogradu gde je učestvovao u naprednom studentskom pokretu. Član KPJ od 1939, a od 1941. sekretar Mesnog komiteta KPJ Beograd. U ratu bio rukovodilac Politodela 4. proleterske brigade i politički komesar Oficirske škole pri Vrhovnom štabu. Član AVNOJ od Drugog zasedanja. Posle oslobođenja vršio je odgovorne dužnosti u vladi SR Srbije i SFRJ. Umro je na dužnosti Predsednika Savezne skupštine (Podaci dobijeni od redakcije Vojne enciklopedije, koji će biti Objavljeni u drugom izdanju, knj. 7).

zum kao da je između vlade i Hrvata! Međutim, drugi državinci pokolebam su, napuštaju Dražu i izjavljuju da oni sada gledaju dragim očima na nas nego što su gledali pre sporazuma, to jest da gledaju bolje.

Makedonci se bune što Šubašić nije pomenuo i njih, već samo „Srbe, Hrvate i Slovence“ u federativnoj Jugoslaviji i pitaju se hoće li Šubašić ispuniti sporazum.

Inače niko nije znao da S.⁹ Vukosavljević i Marušić¹⁰ nisu predstavnici Nac. K. Osi. Jug. u vladi.¹¹

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

16 juli 1944 god.

Drugarski pozdrav
P.K.

BR. 105

IZVEŠTAJ POKRAJINSKOG KOMITETA KPJ ZA BOSNU I
HERCEGOVINU OD 16. JULA 1944. CENTRALNOM KOMITE-
TU KPJ O SHVATANJU SPORAZUMA TITO—ŠUBAŠIĆ¹

POKRAJINSKI KOMITET KPJ.
ZA BOSNU I HERCEGOVINU

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE
JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi,

Poslali smo vam jedan izvještaj po drugu Toši.² Koristimo priliku da vas obavijestimo o posljednjim događajima po dragu Dizdareviću³ koji odlazi kod CK SKOJ-a. Ne mo-

⁹ Sreten

¹⁰ Drago

¹¹ Na ostrvu. Visu, 16. juna 1944, potpisan je sporazum između predsjednika NKOJ-a Josipa Broza Tita i predsjednika izbegličke vlade Kraljevine Jugoslavije Ivana Šubašića. NKOJ je dao saglasnost da u vladu uđu Sreten Vukosavljević i Drago Marušić kao saradnici NOP-a, ali ne i kao njegovi predstavnici (Hrroioloiija NOR-a, str.7.81).

¹ Original (pisan na mašini latinicom) u OADP SKJ, rea. br. 6239/IV, 1—41 (44).

² Todor Vujasinović Toša

³ Mustafa, načelnik Štaba 10. hercegovačke NOU brigade.

žemo vas detaljnije obavijestiti o tome kako je primljen sporazum sa Subašićevom vladom u narodu. Mi smo na zasjedanju ZAVNOBIH-a⁴ ocijenili sporazum kao krupnu političku pobjedu našeg pokreta. O tome smo pisali i u našem listu „Oslobođenju“⁵ koji će izaći ovih dana.

Održali smo jedno savjetovanje u IV Diviziji i tu smo primijetili da ima naših rukovodilaca koji, usljed svog ranijeg sektaškog stava, ne shvataju sporazum i daju mu nepravilnu ocjenu. Tako je na tom savjetovanju rukovodilac politodjela tvrdio da smo sa sporazumom otstupili od svog ranijeg programa. Vjerojatno da će takvih nepravilnih stavova biti kod naših ljudi još i na drugim mjestima. Mnogi naši partijci, kao i SKOJ-evski rukovodioci postavljali su pitanje kralja kao definitivno pitanje, iako to i ranije nije bio naš stav, a sada, kad je to pitanje postavljeno da se riješi poslije oslobođenja, oni ne mogu da izađu iz dosadašnje šeme i donose nepravilne i "štetne zaključke.

Mi smo radi toga po pitanju tumačenja sporazuma zaključili da održimo ovih dana partijska okružna savjetovanja gdje ćemo pred naše drugove postaviti pitanja: sporazum predstavnika N.K.OJ. sa Subašićevom vladom, odluke II zasjedanja ZAVNOBIH-a⁶ i pitanje organizacionog učvršćenja NOP Bosne i Hercegovine. Ova pitanja ćemo postaviti i na partijskim savjetovanjima u vojsci.

U pogledu tumačenja sporazuma šire u narodu zakazali smo niz konferencija i zborova. Danas se održavaju sreski zborovi u Sanskom Mostu i Ključu. Na Ilindan, drugog avgusta, dan ustanka u Krajini održaćemo velike okružne manifestacione zborove na kojima ćemo postaviti danas tri najvažnija politička pitanja: sporazum, odluke II zasjedanja ZAVNOBIH-a i organizacija našeg političkog pokreta. Na zborove ćemo ići mi sami kao i drugovi iz Izvršnog odbora NOP B i H . .

⁴ Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine (ZAVNOBiH).

⁵ Organ Narodnooslobodilačkog fronta za Bosnu i Hercegovinu (Bibliografija NOR-a. b. j. 8759).

⁶ Drugo zasjedanje Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine (ZAVNOBiH-a) održano je u Sanskom Mostu noću 30. juna, 1. jula i noću između 1. i 2. jula 1944. Prisustvovalo je 150 delegata iz svih krajeva BiH. Na zasjedanju su prihvaćene sledeće glavne odluke: o odobrenju rada Predsjedništva ZAVNOBiH-a; o konstituisanju ZAVNOBiH-a u najviše zakonodavno i izvršno narodno predstavničko telo federalne BiH; o ustrojstvu i radu NO odbora i NO skupštine u federalnoj BiH. Usvojena je i deklaracija o pravima građana BiH (vidi Kronologiju NOR-a, str.787).

Druga Murata⁷ smo poslali nazad nekoliko dana u Istočnu Bosnu da prenese tamo naš stav po gore navedena tri pitanja. On će preći sa hrvatskom brigadom⁸ i omladinom koja je bila na II omladinskom kongresu⁹ i koja se sve do danas zadržala u Centralnoj Bosni jer nije mogla preći na drugu stranu radi vojničke situacije.

Mi ćemo u najskorije vrijeme preći na organizaciju odbora NOP BiH počevši od seoskih odbora pa preko opštinskog, sreskog, okružnog do oblasnih. Po pitanju organizacije odbora NOP izradićemo uputstva koja ćemo i vama dostaviti.

U prilogu vam šaljemo proglas Izvršnog odbora NOP BiH¹⁰ koga nismo mogli dostaviti po Toši jer je bio u štampi.

Uz drugarski pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

16 jula 1944 god.

Za Pokrajinski Komitet KPJ
za Bosnu i Hercegovinu:

Đuro"

M. P.

BR. 106

PISMO RATE DUGONJIĆA OD 16. JULA 1944. CENTRALNOM KOMITETU SKOJ-a O RADU POKRAJINSKOG KOMITETA SKOJ-a ZA SRBIJU¹

16. VII 1944.

Dragi drugovi²

Evo ima već tri dana kako se nalazimo u Srbiji. Vrijeme koje smo proveli do sada ovdje taman je dosta da možemo dati nekoliko utisaka koji će vas sigurno zanimati ali vam još ne možemo pružiti ni približnu sliku Srbije. Sigurno da

⁷ Pašaga Mandžić

⁸ Reč je o 18. istočnobosanskoj (hrvatskoj) brigadi 38. NOU divizije.

⁹ Vidi dok. br. 103, objašnjenje 5 i 6,

¹⁰ Redakcija ne raspolaže tim proglasom.

¹¹ Pucar

¹ Prepis dokumenta (pisan na mašini, latinicom) u OADP SKJ, reg. br. 5960.

² Izveštaj je, verovatno, upućen Centralnom komitetu SKOJ-a.

u tome ima razloga što smo odmah sa aerodroma otišli u šumu i tu se nalazimo već četvrti dan a da nismo vidjeli ni jednoga seljaka poslije one noći kada smò se spustili.

-i

A ta noć će za mene ostati u vječitoj uspomeni. Prvo zato što je naš avion naleteo na jedan jarak dubok skoro dva metra i malo se polupao.³ Srećom nikome se nije ništa desilo ali to nije ništa. Kada smo izlazili čekah smo da vidimo narod. A taj narod je divan. Gledao sam neke žene koje su plakale kada su vidjele avion sa petokrakom zvijezdom i od plača nisu znale da progovore. Na svim licima se vidjela radost što smo došli i povjerenje da će od sada sve da ide još bolje. Kako i neće tako misliti kada su vidjeli one silne generale. Sve je bilo na nogama u onim selima kuda smo prolazili. Iako su dan prije u ta sela bili prodrli tenkovi ipak nigdje ne vidiš nekog straha. Samo da vidite sa kakvom jednostavnošću pioniri, omladinke ih žene pričaju o tome kako bježe pred neprijateljem. Izgleda da su postali pravi majstori u tome. Jedna baba kaže: „E sutra će sinko opet tenkovi kada čuju da ste došli. Ali neka ih sada koliko god hoće, samo neka ste vi stigli.“ Mnogo me ove potsjećaju na krajiške žene.

Do sada smo mnogo razgovarali sa drugovima iz PK Skoja⁴ ali još nemamo pravu sliku o stanju u Srbiji, ali ona slika koju smo znali daleko je da bude potpuna. Tuče se ovde narod žestoko i to svaki dan sve bolje. Borbe koje vode ovdašnje divizije mnogo su veće nego što smo mi zamišljali. Mobilizacija ide dobro i. one cifre koje smo prije čuli nisu pretjerane. Neke druge opaske ostavljam za drugi put dok prohodam malo kroz vojsku i kroz sela. Ovih nekoliko bližih okruga po mome mišljenju imaju uslove da za kratko vrijeme stvore i veliku vojsku i dobro uređenu i politički čvrstu pozadinu i da se malo razlikuju od ostalih krajeva koji su oslobođeni već duže vremena. Još nemam jasnu sliku kakvo je stanje u Šumadiji, Kosmaju, zapadnoj Srbiji itd. i zato i to ostavljam za drugi put da vam pišem.

Sp?

PK SKOJ-a po sastavu je odličan. Sastoji se sada od 9 članova, ali je počeo da funkcioniše kao rukovodstvo tek kad smo mi došli. Još se 4 člana nisu prikupili, ali oni koji su ovde u potpunosti zadovoljavaju, zapravo ne znaš koji ti se više sviđa po odanosti, upornosti i mnogim drugim osobinama koje su stekli. Kroz tri godine borbe u Srbiji. A to su sve mladi ljudi. Kada slušaš njihove karakteristike svaka

³ Avion se spustio noću, 10. jula 1944, na aerodrom Kosačić, severozapadno od Leskovca (vidi OADP SKJ, reg. br. 6780).

* Odnosi se na Pokrajinski komitet SKOJ-a za Srbiju.

ti izgleda kao neki roman, samo sada treba da nauče da rade. Rad i borba u Srbiji ostavili su svoj pečat na njima.

Glavna njihova karakteristika je uskost u promatranju svih stvari i to su prenijeli i na organizaciju. Manjka im perspektiva i to je učinilo da su se više i gotovo isključivo bavili organizacionim pitanjima, što je naravno išlo na račun širine pokreta. Sada smo se Mile³ i ja bacili da to odstranimo i ja vjerujem da će biti mnogo uspjeha.

Inače oni su dosada mnogo uradili. Organizacija, osim u 4 okruga postoji svuda. Negdje su ti samo uporišta ah negdje postoje i solidne organizacije koje će moći mnogo da rade. Glavni zadatak koji ćemo nastojati da riješimo je stvaranje USAOS-a^u i to kao pokret, a ne prilično uske organizacije kako je do sada postavljan.

Danas smo razgovarali o kongresu za Srbiju⁷ i o njegovim pripremama. Gledaćemo da se održi oko prvog septembra. Postoje sve mogućnosti da ga dobro organizujemo.

Prikupili smo neke slike iz Srbije i Makedonije pa vam ih šaljemo. U stvari poslali smo ih na Milentija⁸ u Bari s tim da on to preda Slavku⁹ ili Vlatku¹⁰ kada pođu. Prekontrolišite da li su stigle te stvari. Šaljemo i sve brojeve „Mladog borca”.¹¹

Ako ikako možete da nabavite materijala pošaljite. Sve što smo mi poslali iz Drvara i što je Mihajlo¹³ ponijeo sa Visa, i naš materijal a i njegov, sve je to negdje izgubljeno tako da smo ostali bez igdje ičega. Sve bi nam dobro došlo, što se izdaje od Trsta pa do Crne Gore.

Brana¹³ se još juče odvojila od nas i krenula za Makedoniju. Vrlo je zadovoljna i nema ni traga od njene bojažljivosti da neće moći odgovoriti. Vrlo nam je žao što smo se rastali.

³ Miodrag Milovanović Mile

^u Ujedinjeni savez antifašističke omladine Srbije (USAOS-a).

⁷ Prvi kongres Ujedinjenog saveza antifašističke omladine Srbije (USAOS-a) održan je 16. novembra 1944. u Beogradu (vidi Hronologiju NOR-a, str. 1017).

⁸ Popović. Aprila 1944. Vrhovni štab NOV i POJ imenovao je Milentija Popovića za zastupnika NKOJ-a i komandanta baza NOVJ u Italiji (Hronologija NOR-a, str. 722). Vidi dok. br. 104, objašnjenje 8.

⁹ Slavko Kòmar

¹⁰ Vladimir Velebit

¹¹ Organ Ujedinjenog saveza antifašističke omladine Srbije (Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 8575).

Blagoje Nešković. Sekretar Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju.

¹³ Perović

Šta je sa Biltenom i brošurama. Ako je izašlo što od toga materijala odmah nam pošaljite. Ovdje se Bilten već umnožava. Ako izdajete drugi broj Biltene objavite za kongres a mi ćemo vam poslati i neki članak.

Pišite nam o svemu!

Mnoao vas voli i pozdravlja
Rato¹⁴

Nema lepše zemlje od Srbije
Mile

BR. 107

DVOMESEČNI IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 3. DALMATINSKE BRIGADE 9. NOU DIVIZIJE OD 16. JULA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ I OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O RADU PARTIJSKE I SKOJEVSKE ORGANIZACIJE U BRIGADI¹

Pomoćnik Politkomesara III. Dalmatinske²
Udarne Brigade IX. Divizije

CENTRALNOM KOMITETU KOM. PARTIJE JUGOSLAVIJE.
OBLASNOM KOMITETU KOM. PARTIJE HRVAT, za DALMACIJU.

Dragi Drugovi!

Dostavljam Vam izvještaj stanja i rada partijske organizacije III. Dal. Udar. Brig. IX. Divizije, od 15-V. do 15-VII. 1944, za dva mjeseca, te da Vas upoznam sa glavnim problemima u brigadi. Izvještaj za prošli mjesec nijesam poslao, usled toga, što čitava brigada nije bila na okupu,³ dva bataljona bili su duže vremena na putu za Dalmaciju.

¹⁴ Dugonjić . . .

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u OADP SKJ, reg. br. 7039.

² Prema naredbi Štaba 8. korpusa NOVJ 1. dalmatinska brigada je ponovo preimenovana u 3. brigadu 9. divizije (vidi tom V, knj. 29 dok. br. 35).

³0 dejstvima. i rasporedu, jedinica 3. dalmatinske brigade 9. NOU divizije u junu 1944. vidi tom V, knj. 28, dok. br. 42 i knj. 29, dok. br. 21.

Kroz ovo vrijeme se je napravilo izvjesnih izmjena u pogledu rukovodstva u partijskoj organizaciji. Problem koji je bio pre dva mjeseca; učvršćivanje part. organizacije, putem provjeravanja, danas to nije problem, pošto je partijska organizacija dobrim dijelom učvršćena i provjerena.

Kao najaktuelnije u part. org. brigade, da kod jednog dijela članova koji su mladi u partiji, zapaža se, da u dovoljnoj mjeri ne uviđaju veličinu part. kao ni svoje zadatke kao komunista, usled čega dolazi do slabe budnosti. Ovi drugovi smatraju za dužnost, lični samopregor obavezno, dok svestrana budnost i aktivnost, kod njih nije dolazila do izražaja. Glavni uzrok je u ovome, da se nije dovoljno radilo, kako bi se uvidjelo značaj naše Partije u borbi kao i daljne zadatke, koji stoje pred njom.

Općenito se može reći, da je part. organiz. bila rukovodioc u brigadi. Uočavani su propusti i nedostaci koje se rješavalo, ali nije dovoljno rađeno na tome kako bi se unapred uviđale greške i poduzimale mjere suzbijanja. Osjećaj odgovornosti je dosta dobar kod većega dijela članova, dok kod manjeg dijela taj osjećaj je u okviru samoga sebe. Sa ovim nedostacima se je upoznalo sve part. rukovodioc u brigadi, te će se u buduće po ovim nedostacima mnogo upornije početi raditi, nego što je to bilo do sada. Sa mlađim članovima partije radit ćemo osnovni materijal, kakovi treba da bude član K.P. i koji su danas zadatci pred našom Partijom.

Politička svijest kod članova partije je prilična u okviru N.O. borbe, dok u međunarodnom okviru nije na visini, usled čega kod pojedinih drugova dolazi do nesnalaženja. Teoretsko znanje, kod starijih članova partije je osrednje, dok kod mlađih je na niskom stepenu. Po pitanju izdizanja teoretske svijesti, nije se dovoljno radilo, usled čega dobar broj članova K.P. ne može da dođe do izražaja među boricima i narodom.

Divkom na svom zadnjem sastanku je uočio slabu stranu, loše teoretsko znanje, koje postaje problem za cijelu Diviziju, i smatra se kao glavna kočnica, za nedostatak kadra partijskog i političkog. U tu svrhu se je pozabavio pitanjem, da se održi jedno kratko vrijeme kurs pri štabu Divizije na kojem će prisustvovati mladi članovi K.P. i odani, kao polit. delegati, gde bi prorađili najnužnije teme, i osposobili ih za četne rukovodioc.

Po pitanju omasovljenja part. org. nije se dovoljno radilo, tako da ima još drugova odanih i primjernih koji još nijesu primljeni, čemu ćemo u buduće preći smjelije sa primanjem novih članova u borbi provjerenih. Za vreme od dva

mjeseca teoretski se je prorađivalo: O masovnom partijskom radu, O kadrovima, i Boljševistička partija organizator i inspirator svenarodne borbe. Ovaj materijal je prorađivan ali u potpunosti nije savladan, najveća je greška kod partijskih rukovodioca što se nijesu dovoljno založili.

Partijska organizacija u brigadi broji 129 članova na licu, 19 u rashodu, kandidata 17 na licu, 3 u rashodu. Kroz dva mjeseca poginulo je 8 čl. K.P., iz partije je isključeno 5 članova, prekomandovana su 2 člana. U Partiju je primljeno 20 novih članova. U rashodu su drugovi ranjeni koji su u bolnicama.

Kroz ovo vrijeme napravljeno je izvjesnih izmena, tako da smo izmijenili tri pomoćnika komesara bataljona. Pomoćnik komesara I bataljona drug Jurin Smiljan je išao na dužnost v.d. komesara I. bat. a na njegovo mjesto je došao drug Dujšin Frane, do sada na dužnosti pomoćnika komesara čete, a komesar I. bataljona je pošao na dužnost politkomesara u II. bataljon. Biro u I. bataljonu je potpun, i mogao bi udovoljiti, iako su drugovi mladi partijci, samo im je potrebna pomoć. >

Pomoćnik politkomesara u II. bataljonu koji je bio ranije smenjen je sa dužnosti, na njegovo mjesto došao je drug **Rogulj Martin**, dosadašnji rukovodioc Skoja u Brigadi. Polit komesar ovog bataljona je išao na dužnost povjerenika OZN-e u brigadu. Biro u ovom bataljonu je potpun, može zadovoljiti na dužnosti, samo što nemaju dovoljno upornosti u radu.

Pomoćnik komesara III. bataljona koji je do sada bio na dužnosti smenjen je a na njegovo mjesto došao je drug Vidak **Ljubo** koji je do sada bio na dužnosti pomoćnika komesara čete u istom bataljonu, ovaj drug zadnje vrijeme pokazao je jaku volju u radu, te će bolje odgovoriti nego dosadanji. Biro u ovom bataljonu je potpun, u radu zadovoljava, sem pomoćnika komesara III. čete Matošić Jugoslava, koji je pomalo aljkav u radu. U IV. bataljonu Biro nije potpun, nedostaje pomoćnik politkomesara III čete, koji je poginuo, a novog nijesmo u stanju da zasada postavimo. Biro može prilično da zadovolji, drugovi u ovom bataljonu imaju jaku volju u radu.

Kod dobrog dijela partijskih rukovodioca postoji zapreka u teoretskom radu, a to potječe što i samo njihovo teoretsko znanje-je.nisko, te [ne] mogu da pravilno i u dovoljnoj mjeri prenose na ostale članove. Držanje part. rukovodioca u borbi je dosta dobro, kao i u ostalom životu su primjerni. Držanje svih članova partije u borbi je dosta do-

bro, dok po ostalim pitanjima nema dovoljno svestranog zalaganja od većeg dijela partijaca.

Sve jedinice oko štaba brigade imaju partijske jedinice, u kojima se partijski rad odvija dosta dobro. U ovim jedinicama partija se osjeća rukovodioc.

Za daljnji teoretski rad, Divkom je donio plan za mjesec dana i to: Istorija K.P. (b), VII. glava, i Proletersku revoluciju. Ovaj plan je donešen tim više da bi se uskladio sa političkim radom, i sa događajima kod nas i u svijetu, koji se odigravaju.

SKOJ

Po dolasku druga brigadnog rukovodioca Skoja Žulj Slavka, koji je pokazao dosta volje u radu i pružio svestranu pomoć, Skoj se počeo osjećati više odgovornim. Brigadni Komitet se češće sastajao i rješavao aktuelna pitanja, i pristupio učvršćivanju Skojevske organizacije, putem provjeravanja tako da je bilo izbačeno iz Skoja oko 10 članova. Bataljonski rukovodioci su počeli da aktivnije rade; u bataljonima gde su pomoćnici komesara pružili više pomoći, tu je rad krenuo napred; to je naročito vidljivo u I. bat. dok u ostalim bataljonima nije tako vidno ali ipak postoji bolja saradnja između Partije i Skoja nego što je to bilo ranije. Skojevska organizacija, po više pitanja pomaže partiju, a naročito u vojničkom pogledu. Zapaža se još da kod jednog, dijela Skojevaca ne uviđa 'se veličina organizacije Mladih Komunisti.

Teoretsko znanje kod većeg dijela Skojevaca je na niskom stepenu, kroz ovo vrijeme prorađivao se je uglavnom omladinski materijal, u ovom pogledu se nije mnogo napredovalo, ovde je uzrok i. u tome, da jedan dio boljih Skojevaca se izdiže, jedan ide u prekomandu, a jedan pogine. Politička svijest kod većeg dijela Skojevaca je na niskom stepenu, ne gleda se dovoljno na širinu političkih događaja u svijetu.

Zapaženo je da pomoć Skoju od Partije nije pružena" u dovoljnoj mjeri, te je Divkom donio zaključak, za pružanje obavezno svestrano pomoći organiz. Skoja na taj način, što će se održat savjetovanje brigadnih komiteta Skoja u Diviziji te, prema potrebama, part. org. će pružiti pomoć. Glavni materijal kojeg će Skoj u buduće prorađivati biti će materijal sa. II. Kongresa usklađen sa političkim planom.

Organizacija Skoja u Brigadi broji 180 članova na licu i 27 u rashodu, - Sa odlaskom druga Feđe iz Divizije, polit.

odjela, rad u Diviziji će biti manje usklađen. U brigadi se nalazi dobar broj omladinaca koji je zadnje vrijeme stigao, te nije obuhvaćen.

POLITIČKI.

Zadnje vrijeme rad se je sprovodio po planu, kojeg jer dodjeljivao Politkomesar Korpusa.⁴ Težište rada je bačeno na prorađivanje Nacionalnog pitanja. Interes boraca za političkim znanjem je osrednji, najveći interes kod boraca vlada u pogledu novonastale situacije, te kako se odvija utjecaj N.O. borbe u svijetu. Otvaranje drugog fronta od strane saveznika nije izazvalo oduševljenje koliko se očekivalo, uzrok tome je da se na vrijeme nije ukazalo na važnost i značaj otvaranja drugog fronta. Najveću buru kod boraca izazvalo je pregovori Maršala TITA i šubašića; bilo je slučajeva, da su borci to gledali nešto neodređeno, ali se je očito vidjelo povjerenje, koje naši borci gaje i imaju u Vrhovni Štab i TITA. Po ovom pitanju se je dosta dobro poradilo, tako da sad svi borci imaju potpuno uvjerenje i govore o uspjesima koji su postignuti sa ovim pregovorima. Ovde se osjeća slabost part. org. u tome, što članovi Partije ne ulažu dovoljno truda da objasne borcima i narodu na vrijeme političke događaje, ovde dolazi do izražaja to da se članovi partije smatraju nesposobni da objašnjavaju, te usled toga i rie ulaze u diskusije, po političkim pitanjima, smatraju da je njihovo znanje nisko, te da neće moći dovoljno objasniti.

Pohtički kadar u brigadi nije potpun, nedostaje nam jedan politkom čete, i 8 poht delegata. Polit komesari bataljona su dosta dobri i sposobni drugovi, dok polit, komesari četa nemaju dovoljno rutine u radu kao i nedovoljne upornosti, ovo se može tumačiti i na taj način da našem nižem polit, kadru" nedostaje opšte kulture.

Politički materijal je prorađivan na taj način: politkom brigade najpre prorađuje sa politkomesarima bataljona, a onda ovi sa komesarima četa te sa borcima. Kod samih boraca nema nekih nezdravih pojava, drugarstvo je dosta dobro. Stariji borci su prihćno upoznati sa razvojem naše borbe, dok mladi u tom pogledu zaostaju.

Kroz ovo dva mjeseca iz brigade je dezertiralo oko 20 boraca .i .to od novo došlih, sem dva slučaja, koji su imali namjeru da idu na svoj teren.

U odnosu prema narodu ima više pojava nepravilnosti, uglavnom potječe od loše ishrane, te borci naprave po koji ispad, kao krađa hrane. Odnos pozadinskih vlasti i Vojske

⁴ Politički komesar 8. korpusa NOVJ bio-je tada Boško šiljegović:

nisu onakovi kako bi to moralo da bude, a glavni problem je ishrana. Teren oko B. Grahova na kojem se mi nalazimo već 7 mjeseci, i od ranije je ekonomski- prilično iscrpljen, te sa našim dolaskom se je naišlo na poteškoće u pogledu ishrane. Postoji kod pozadinskih vlasti pomalo i sektaškog odnosa prema našoj vojsci, a to bi se moglo tumačiti da padaju pod utjecaj neprijateljske propagande. Bilo je momenta kad pozadinske vlasti nijesu izlazile u susret, te je vojska sama poduzimala mjere, tako da je dolazilo do izvesnih nesporazuma. Po ovom svemu dosta je krivnje u tome da partijska organizacija na terenu i u vojski, nije bila usko povezana. U vezi svega ovog Divkom je sazvao sastanak sa Sreskim Komitetom B. Grahovo, te na tom sastanku su konstatovani svi nedostaci, i donio se zaključak, za užu saradnju, kako bi na vrijeme udaljavah ovakove nedostatke. Narod ovog kraja je četnički nastrojen, te i pored zajedničkog rada, političkog, i pružanja pomoći narodu od strane vojske, nije se mnogo postiglo. Održavano je nekoliko priredaba i zborova, koji nijesu dali nekih vidnih rezultata. Sada se zapaža neko previranje kod četničkih obitelji, koji se svestrano interesuju kakovi će biti postupak sa četnicima, od strane N.O.V., ovo je naročito zapaženo iza pregovora Nacionalnog Komiteta i šubašića.

Saradnja sa N.O.O. nije bila svestrana, tako da je to i jedan od glavnih uzroka, što je dolazilo do nesporazumjevanja.

Kod naših boraca u glavnom je zapaženo raspoloženje za borbu, samo takmičenje je pobudilo dosta interesa. U brigadi se nalazi oko 5% boraca za koje karakteristike govore, da ih se mora imati pod kontrolom. Dosad nije zapaženo nekog rovarjenja ili negodovanja, jedino što su neki od ovakovih dezertirali. Po svemu ovome smo od strane part. org. dah svestranu kontrolu i budnost. Organizacija O.Z.N.-e po ovim pitanjima prilično djeluje, pronalaze se ljudi sa sumnjivom prošlošću, te sa istim se postupa kako zaslužuju.

Pomoć koja se dobija od Saveznika je odraz da se je ugled Saveznika podigao u očima naših boraca.

Loša ishrana koja je većinom na ovom sektoru, prouzrokuje da borci više žude za Dalmacijom, i s druge strane, loša ishrana je ishod, da imamo dobar broj drugova fizički iscrpljen. Pojavljuje se kod manje svjesnih boraca težnja za odlaskom na otoke ili u Italiju, usled čega se prave "bolesni. Zadnje vrijeme nije bilo dovoljno kontrole u divizionskoj bolnici pri odašiljanju bolesnika na liječenje, tako da je umakao jedan broj onih koji nijesu trebali da idu, po

ovom ćemo povest svestraniju budnost pri odašiljanju drugova na liječenje.

Sanitetska služba u brigadi je osrednje organizovana, dosta dobro funkcioniše.

KULTURNO-PROSVJETNI RAD

Po odluci Divkoma, u brigadi imamo jednog druga koji je odgovoran za kulturno-prosvjetni rad. Od kad je on došao rad je krenuo napred. Težište je bačeno na izučavanje nepismenosti, također je davano nekoliko kulturno-prosvjetnih predavanja, koji su naišli na dobar interes kod boraca, predavanja su bila iz nauke. Daljni kulturno-prosvjetni rad ćemo uskladiti sa političkim radom, na taj način, što ćemo iz pojedinih tema vidljive tačke, strane riječi i pojmove, obradivati sa kulturno-prosvjetnog gledišta. Rad na pisanju zidnih novina je dosta dobar, dok džepne novine ne izlaze. U brigadi imamo jednog sovjetskog oficira koji održava predavanja o životu u SSSR-u, te o disciplini Crvene Armije, što ima dobar efekt kod boraca. Nedostatak je da u brigadi nema veselja koje bi moglo biti mnogo bolje da nemamo ni jednog instrumenta, koji je dosta mio Dalmatincima, po ovome ćemo se postarati, da dođemo do bilo kojeg instrumenta.

Zapaža se da je zadnje vrijeme pjesma dosta česta, u brigadi, te kolo i druge zabave, skupa sa narodom.

VOJNIČKI RAD

Dolaskom drugova koji su prošli vojničke kurseve pri štabu Korpusa i Divizije, pojačalo se je vojničko rukovodstvo. Borbe koje su vođene kroz ova dva mjeseca pokazale su dobro držanje jedinica u borbi, gde se je istaklo dosta heroizma od pojedinaca. Zapaža se kod nižih vojnih rukovodioca da ne zalažu mnogo truda, da bi osposobili sebe i svoju jedinicu u vojnoj obuci.

Brigada broji oko 650 boraca, ukupno kroz ovo vrijeme u borbama je poginulo 36 drugova, i to većinom starih boraca.

Štabovi bataljona su svi članovi K.P. i kao rukovodioci bataljona mogu dosta dobro da rukovode, osjećaju se odgovorni pred Partijom i pred višim štabovima. Vojni kadar je potpun sem što nedostaju dva zamjenika komandanta bataljona, te nekoliko nižih rukovodioca a koje imamo u vidu.

Raspoloženje boraca za borbom je dosta dobro, a naročito od VII. ofanzive kada je brigada dobila pohvalu od TITA, te naziv Udarca i zastavu od štaba Divizije, borci se

sa tim ponose, i željni su borbe. Samo vezivanje dugo vremena na jednom sektoru utjecalo je na udarnu moć brigade.

U svim borbama članovi Partije većinom dolaze do izražaja, ima po koji što ne dolazi do izražaja, ali uglavnom nema panike u borbama kod članova K.P.

Štab brigade kao vojni rukovodioc je dosta dobar, Komandant³ ima autoriteta i dobro se snalazi u borbama, Načelnik⁶ ima dosta dobrog znanja kao jugoslovenski oficir, te svoje znanje prenosi.

Komandant kao komunista se osjeća i radi, dok kod Načelnika se ponekad zapažaju ostatci jugoslavenkog oficira, te u tom momentu se ne osjeti kao komunista, našto mu se ukazuje a i sam uviđa, i spreman je da ispravi te nedostatke. Politkomesar Brigade⁷ ima volju u radu, ali prilaženje ljudima nije mu najbolje, ponekad ispadne kao krut, na ovo utječe i njegova bolest.

Zajednički život štaba brigade je dosta dobar, te zajednički se rješavaju sva pitanja. Odnosi štabova bataljona prema štabu brigade su dosta dobri, kao i odnosi između štaba brigade i štaba Divizije.

Pomoć od Politodjela kroz ovo vrijeme bila je dosta dobra, pružana je preko prisustva druga Đure⁸ i preko savjeta koji su davani usmeno i pismeno, daljna pomoć biti će sigurno manja, obzirom da je jedan član polit odjela pošao na drugu dužnost, Feđa.—

Što se tiče samog moga rada, smatram da nijesam ni sam uložio dovoljno truda u radu da bi otklonili sve nedostatke koji postoje u partijskoj organizaciji. Uzrok ovome je i to da sam dosta vremena izgubio u radu oko ispunjavanja karakteristika za vojne i političke rukovodioce u brigadi.

Sa ovim bi završio ovaj moj izvještaj, te bi zamolio drugove da mi ukažu na nedostatke i propuste u njemu, kako bi idući mogao bolje da ispunim.

Drugarski Vas pozdravljam

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Položaj 16-VII-1944 Pomoćnik Politkomesara — Kapetan.
V.⁹ Bubić

⁵ Josip Babin

⁶ Sveto Katić

⁷ Danilo Simonović

⁸ Bošković

» Vlado

BR. 108

**IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 9. SLO-
VENAČKE NO BRIGADE OD 16. JULA 1944. POMOĆNIKU
POLITIČKOG KOMESARA GLAVNOG ŠTABA NOV I PO
SLOVENIJE O RADU ORGANIZACIJE KP I STANJU U
BRIGADI¹**

Štab

IX SNOB XVIII div. NOV i POJ

Položaj, 16. jula 1944.

CENTRALNOM KOMITETU KP SLOVENIJE

Pomoćniku političkog komesara GŠ².

Partijskom komitetu XVIII divizije NOV i POJ

Položaj

14-dnevni izveštaj za vreme ocl 1. do 15. jula 1944.

I. Brojno stanje:

Partija:	po spisku	92,	rashod	11,	na licu	81,
Kandidati: -	„	„ 31,	„	8,	„ „	23,
SKOJ:	„	„ 129,	„	19,	„ „	110.

Promene:

a) novoprimiti:	članova KP	6,	kandidata	4
b) prekomandovani:	„	6, ¹	„	—
c) prikomandovani:	„	4,	„	—
č) bolnica:	„	4,	„	6
d) poginuli:	„	4,	„	1
e) nestali: •	• \ •-«-	„	„	—
f) kursevi:	„	3,"	„	2

Prekomandovani su bili drug Požar Ivan, operativni ofi-
cir u Štabu brigade, u Štab XVIII divizije NOV i POJ, i drug.
Starič Vinko, pomoćnik oružara u Štabu brigade, u Štab VII
korpusa NOV i POJ. Ostale prekomande su izvršene između
bataljona.

¹ Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u
Ljubljani, f. 16/1.

- Vidi dok. br. 26, napomenu 37.

Za operativnog oficira u Štab brigade je prikomandovan drug Vujnović Milan iz VIII brigade, gdje je bio komandant bataljona.³

Na nižem partijskom kursu nalazi se 5 drugova.⁴

II. Sastanci:

Brigadni biro je 9. o.m. održao jedan sastanak na kome su doneti zaključci: jačanje partijske organizacije, podizanje svesti članova partije, popuna kadrova, ideološko izgrađivanje članova KP, pregled takmičenja.³

I bataljon je održao 2 sastanka bat. biroa.

II bataljon je održao 1 sastanak bat. biroa.

III bataljon je održao 2 sastanka bat. biroa.

Zaključci: jačanje partije, podizanje svesti članova partije, popuna kadrova, ideološko izgrađivanje članova partije, pregled takmičenja. Sastancima je prisustvovao i pomoćnik političkog komesara brigade.

Uži štab brigade je redovito održavao sastanke ćelije.

Širi štab brigade je održao 6 sastanaka ćelije.

Bataljoni su održali 4 sastanka štabnih" ćelija.

I bataljon je po četama održao 5 sastanaka ćelije.

II bataljon je po četama održao 5 sastanaka ćelije.

III bataljon je po četama održao 4 sastanka ćelije.

-IUB3[-BUAaUpOJ-^X T3UOp3AOjds 3f nOipUBJSBS UITAO UTtAS T3N]

panja za podizanje borbenosti, discipline i partijske svesti,

³ Milan Vujnović je za operativnog oficira 9. slovenačke NO brigade postavljen naredbom Štaba 18. NO divizije br. 40 od 15. jula 1944. Do tog vremena je bio komandant 4. bataliona 8. slovenačke NO brigade »Fran Levstik« (AIZDG u Ljubljani, t 191/III-8 c).

⁴ Verovatno se radi o partijskom tečaju, odnosno školi kod 18. NO divizije. Ova je škola radila od decembra 1943. do oktobra 1944. Održano je 8 tečajeva. Do 30. marta 1944. je rukovodilac ove škole bio Martin Mencel i a zatim Jožef Nedog Joso. Pronađena su dva izveštaja ove škole: o drugom tečaju, koji je održan od 4. do 21. januara 1944, a posećivalo ga je 15 partizana (1 rukovodilac propagandnog odseka brigade, 1 sekretar SKOJ-a brigade, 5 zamenika političkih komesara bataljona, 6 političkih komesara četa, 1 sekretar ćelije i 1 član ćelije iz čete), i o četvrtom tečaju, koji je trajao od 10. aprila do 2. maja 1944. Predavanja su održavana prema nastavnom planu za partijske škole kod divizija i okružnih komiteta KPS. (Ovi izveštaji se nalaze u AIZDG u Ljubljani, f. 15/IV-2). Od oktobra 1944. su drugovi iz jedinica 7. korpusa NOVJ odlazili na niži pokrajinski partijski tečaj kod CK KP Slovenije (vidi dok. br. 51, napomenu 35). Tečajevi su trajali po 22 dana i posećivalo ih je 20—25 slušalaca. (Prema podacima Ivke Križnar-Jakulin u Arhivu CK SK Slovenije).

⁵ Vidi dok. br. 2, napomenu 6, i dok. br. 92, napomenu 21.

te je naglašavana nužnost pravilnog vojničkog pozdravljanja i raportiranja. Proučavane su odluke AVNOJ-a i SNOS-a, kao osnova naše federativne Jugoslavije i tekovina naše trogodišnje borbe.

Zadaci koji su postavljeni članovima su svi izvršeni u toku 14-dnevne kampanje. Rad sekretara se osetno poboljšao, naročito rad bataljonskih sekretara. Rad sekretara u četama još nije u takvom razvoju, jer to su većinom mladi članovi KP.

Rad brigadnih i bataljonskih starešina zadovoljava, ali se može zapaziti da starešine kao članovi partije još nisu dovoljno svesni svojih zadataka. Intendantura radi dobro i u dobrim je odnosima sa civilnim vlastima i stanovništvom. Bataljoni i štabna četa izdaju zidne novine u kojima drugovi dobro sarađuju. Referat za propagandu je pripremio i uputio u tehničku obradu brigadni list „Naš pohod“⁶ i brošuru „Deveta v tunelu pri Višnji gori“.⁷ Takođe redovno šalje članke u glasila XVIII divizije i VII korpus. Sanitetski referent⁸ je izvršio pelcovanje protiv tifusa u celoj brigadi. Sav rad u brigadi stalno se kontroliše i na svim sektorima primećuje se opšti napredak.

Rad sa kandidatima se obavlja, uglavnom, pojedinačno. Održana su tri sastanka kandidatske ćelije, kojima su rukovodili članovi Partije. Na ovim sastancima su razmatrana, uglavnom, ista pitanja kao na partijskim sastancima. Kandidati pokazuju dosta interesovanja i oseća se da su znatno napredovali. Prisustvuju i teoretskim partijskim sastancima.

III. Vojnički raci:

Borci se stalno vežbaju tr rukovanju oružjem, pre svega automatskim, te su u tom pogledu postigli znatan napredak, što se naročito oseća u takmičenju. Borbenost i moral vojske su vrlo dobri. To se pokazalo i U zadnjim akcijama u kojima je brigada učestvovala.⁹ Komandni kadar odgovara svojim dužnostima. Izvršena je popuna nižeg komandnog kadra.

⁶ Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 3145, , .

⁷ Autori brošure su Janin (Albin Šibenik), Boris (Grabnar) i Milan (Merčun). Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 372.

⁸ Sanitetski referent 9. slovenačke NO brigade u to vreme bio je, verovatno, Bogomil Kenda, student medicine.

« O borbama 9. slovenačke NO briaade u prvoj polovini jula 1944. vidi dok. br. 105, 108 i 113 u 14. knjizi u br. 33 u 15. knjizi VI toma Zbornika. Vidi takođe polumesečni operativni izveštaj štaba 9. slovenačke NO brigade br. 1490 od 15. jula 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 193/ III-l b) i dnevne izveštaje Operativnog odseka 18. NO divizije (AIZDG u Ljubljani, f. 27/11).

IV. O SKOI-u:

Organizacija SKOJ-a napreduje i primećuje se opšti napredak. U akcijama su [članovi SKOJ-a] uvek najbolji borci i iz njihovih redova se najviše i popunjava niži komandni i politički kadar.

V. Politički rad:

Politički komesari bataljona odgovaraju na svojim dužnostima i brinu se za redovno održavanje političkih časova. Politdelegati, koji su većinom novi, nisu još dovoljno osposobljeni za rukovođenje političkim časovima. Sastanci političkih rukovodilaca održavaju se redovno. Na sastancima su razmatrani unutrašnji i spoljni politički događaji, s posebnim osvrtom na našu NOV. Odnos komandnog kadra prema potčinjenima je pravilan. Odnosi između drugova i druga-rica su korektni.

VI. Odnosi prema civilnim i terenskim vlastima, te prema stanovništvu:

Odnosi prema civilnim vlastima i stanovništvu su u svakom pogledu pravilni i ne mogu se primetiti nikakve nepravilnosti.

VII. O obući, odeći, ishrani, zdravstvenom stanju i higijeni:

Obuća zadovoljava. Odeća nam nedostaje u tolikoj meri da neki drugovi idu samo u gaćama. Nužno je da brigada dobije najmanje 300 pari kompletne odeće i 400 pari rublja. Zbog toga im se civilno stanovništvo podsmeva, te oklevaju da idu u patrole. I moral će da padne ukoliko se u tom pitanju stanje ne popravi. Hrana bi zadovoljavala ukoliko ne bi bila neslana. Zdravstveno i higijensko stanje zadovoljava.

VIII. Razno: ,

Postavljena su dva operativna oficira i to u I i III bataljonu. Prema nacionalnosti su obojica Rusi i imaju čin poručnika.¹⁰

¹⁰ Iz kadrovskih upitnika se vidi da je operativni oficir u 1. bataljonu bio David Pajlodza, rodom iz Matroža, a u 3. bataljonu Aleksander Kolesnikov, rodom iz Kujbiševa. Obojica su pobegla u partizane iz zarobljeništva (AIZDG u Ljubljani, f. I97/II-C 5).

U brigadu je stiglo 40 novih boraca, mobilisanih u Štaterskoj, većinom iz Trbovlja, Hrastnika itd. Njima je posvećena posebna pažnja od strane partijskih rukovodilaca.

Brojno stanje brigade dana 15. o.m.:

Po spisku 608, u bolnici 98, na kursu 34. Ukupni rashod 132, na licu 476.

Oružje i municija:

237	komada pušaka sa	24.403	komada municije
3	„ protivtenk. pušaka,	160	komada municije
24	„ puškomitraljeza,	20.920	komada
3	„ mitraljeza,	4.650	komada
2	„ teških bacača,	186	kom.
3	„ lakih bacača,	57	komada

S obzirom na navedene podatke nužno nam je potrebno bar 100 pušaka, jer prema zahtevu pretpostavljenih štabova šaljem drugove u prekomandü sa oružjem, a stižu nam u brigadu ljudi bez oružja.

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

M. P.

V.d. pom. politkomesara:
Radulović Branko¹¹

¹¹ Branko Radulović je za v.d. pomoćnika političkog komesara 9. slovenačke NO brigade postavljen naredbom Štaba 18. NO divizije br. 35 od 16. juna 1944 (AIZDG u Ljubljani, t 191/III-8 c).

BR. 109

**IZVEŠTAJ ZAMENIKA POLITIČKOG KOMESARA KOSMAJ-
SKOG NOP ODREDA OKRUŽNOM KOMITETU KPJ ZA MLA-
DENOVAČ O ORGANIZACIONOM STANJU PARTIJSKE I
SKOJEVSKE ORGANIZACIJE I BORBAMA OD 9. DO 16. JU-
LA 1944. GODINE¹**

Položaj jula 1944

IZVEŠTAJ

drugovima O.K.

Mladenovac

Izveštaj od 9-VII-1944 god.

Dragi drugovi! U izveštaju vam šaljem brojno stanje članova K.P.J. i komandanta u Odredu, kao i brojno stanje boraca u odredu.

Jedinica I čete: Voja, Miča, Dika i Brka novi članovi koji su učlanjeni: Nikolić Duško i Milić Milićević, jedinica ima 6 članova i 5 kandidata.

Kandidati su: Ljuba, Srba, Sava, novi kandidati su Radomir i Kaca.

Jedinica je održala 1 praktički sastanak.

Jedinica II čete ima 5 članova i 4 kandidata.

Članovi su: Roda, Sano Steva, Jastreb Luka i Marko.

Kandidati su: Popović Nikola, Ratko, Pomoćnik i Bosiljka.

Jedinica je održala 1 praktički sastanak.

Jedinica III čete ima 6 članova i 5 kandidata.

Članovi su: Toza, Taške Grga Steva, novi članovi ove jedinice su Kaverma i Lune.

Kandidati su: Čeda, Glavonjić, novi kandidati su Živa Ljubinko i Kasapin. Jedinica je održala -1 praktički sastanak. Jedan član je poginuo: Milićević Bogoljub, na bolovanju je jedan Milićević Drago. U trojkama se nalaze 2 člana Liko i Mića iz Dražnja.

Jedan kandidat je ranjen na bolovanju: Nikolić Radosav i 1 kandidat u trojci: Drago Aleksijević, 1 poginuo Stanković

¹ Original (pisan mastilom, ćirilicom) u Arhivu SR Srbije rea. br. OKM — 647.

Obrad. Štab ima 4 člana, jedan je na bolovanju Ljuba.

Odred ima ukupno 25 članova i 17 kandidata.

' Na bolovanju se nalazi 3 člana i 2 u trojci.

Na bolovanju se nalazi 2 kandidata i 1 u trojci.

Na licu mesta se nalazi 20 članova KPJ i 14 kandidata.

Rad jedinica se smanjio malo usled velikih pokreta i...čestih borbi.

Dve jedinice su u I i II četi nema zam. polit, komesara.

Rad SKOJ-a. Aktivni su po četama formirani. Skojeovski rukovodilac u odredu je Miodrag Radovanović (Tuđinac).

Aktiv I čete: Dika, Sava, Radomir, Sveta i Danica, ima 5 članova.

Aktiv II čete: Marko, Jastreb, Pera i Nikola, ima 4 članova.

Aktiv II čete: Lune, Crni, Jablan, Dura i Živa, ima 5 članova.

U odredu ima 14 članova aktiva SKOJ-a.

Rad SKOJ-a se slabo oseća po četama.

Borbe i akcije odreda od 9-16-VII-1944 godine.²

10-VII u Progorovcima je uhvaćen jedan Kalabićev³ kurir od Kruševca do Valjeva. koga smo likvidirali.

11-VII — u sastavu sa brigadom bila je borba sa čupavcima i žandarmima, u borbi je poginulo 2 žandarma. Mi 'smo izgubili 4 druga, bili su u poteri za nama ceo dan, 8 drugova je ranjeno. Tu je poginuo drug Bogoljub Milićević.

15-VII- bila borba sa čupavcima gde su poginula 2 čupavca i zaplenili smo 1 holandski mitraljez sa 280 metaka. U borbi su se izgubila 3 druga.

U odredu se moral boraca podigao posle dolaska iz Šumadije, "moral im je bio opao posle povlačenja u Šumadiji jer su borci bih bez municije. •

Zdravstveno stanje u odredu je dobro osim ranjenika koji su lakše ranjeni. Ishrana je sada dobra, drugovi su prilično obučeni samo ima nekoliko bez obuču.

Brojno stanje u odredu je sada 93. Bez štaba u rashodu ima oko 10 koji su se izgubili u borbama.

² Vidi tom I, knj. 20, dok. br. 158.

³ Nikola Kalabić, komandant Gorske garde četnika Draže Mihailovića.

U brigadu smo dali 30 boraca.
Ovde vam šaljem spisak boraca koji su u odredu i njihov socijalni sastav.⁴

Drugarski pozdrav zam. pol. kom. odreda
Boža⁵

BR. 110

UPUTSTVA POLITIČKOG KOMESARA 4. OPERATIVNE ZONE SLOVENIJE OD 17. JULA 1944. POTČINJENIM JEDINICAMA O OTKLANJANJU NEGATIVNIH POJAVA¹

S - T A B

IV operativne zone NOV i POS

Položaj, dana 17. 7. 1944.

Br.: 923

SVIM JEDINICAMA "TV OPERATIVNE ZONE NOV I POS

Položaj

Na sastanku koji je Štab zone održao sa OB. KOM-om za severnu Sloveniju, članovi OB. Kom-a,² koji su obišli čitav sektor naše zone, izneli su i skrenuli nam pažnju na nepravilnosti koje čini naša vojska na terenu, a naročito na ne-

¹ Redakcija ne raspolaže tim spiskom.

⁵ Stevo Stajić Boža. Poginuo 24. avgusta 1944. u borbi sa nedićevcima i četnicima Draže Mihailovića, iznad sela Kamendola (kod Grocke), kao komesar Kosmajskog NOP odreda.

¹ Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 432/11. U desnom uglu iznad naslova dopisano je mastilom: »P. K.« a olovkom: »260«.

² Verovatno se ovde misli na članove Oblasnog komiteta KPS za Štajersku i Oblasnog komiteta KPS za Korušku. Oblasni komitet KPS za severnu Sloveniju nije nikada postojao, već je postojao Pokrajinski komitet KPS za severnu Sloveniju, pod koji su spadale štajerska i istočna Koruška, dok je zapadna Koruška spadala pod Pokrajinski komitet KPS za Gorenjsku. U jesen 1943. je formiran poseban Pokrajinski komitet KPS za Korušku (vidi dok. br. 16, napomenu 36.) Međutim, odlukom CK KP Slovenije od 7. februara 1944, umesto pokrajinskih komiteta, stvaraju se oblasni komiteti (vidi dok. br. 16, napomenu 16).

pravilan odnos prema političkim radnicima na terenu. Naglasili su: da naši rukovodioci smatraju da su politički radnici podređeni njima, da im mogu diktirati, da nepravilno postupaju pri nabavljanju hrane, otklanjanju veze s njima i mobilišu političke radnike. Nepravilno gledanje i odnos rukovodilaca prema političkim radnicima prenosi se i na ostalu vojsku, i tako dolazi do nesporazuma koji jako štete i loše utiču na čitav naš oslobodilački pokret.

Koji su uzroci ovih slabosti?

1.) Naši vojni i politički rukovodioci ne znaju, ili (zaboravljaju, *da je OF vlast* i da je naša vojska — vojska Oslobođilačkog fronta.

Razumljivo je da naše stanovništvo u početnom poletu još nije toliko politički zrelo i gleda na vojsku kao jedinu vlast. Civilno stanovništvo i veliki deo naše vojske gleda političke radnike kao ljude koji nabavljaju hranu, prenose letke i naše listove, prave spiskove za mobilizaciju itd. i podređeni su našoj vojsci. Često puta se događa da se stanovništvo u raznim pitanjima koja u stvari spadaju u nadležnost političkih radnika i naših političkih organizacija obraća našim štabovima, iako tamo postoji odbor OF. Štabovi pak, umesto da ljude upućuju na političke radnike i organizacije i objasne im čitavu organizaciju naše narodne vlasti, rešavaju stvari koje bi mogle urediti političke vlasti. Jasno je da tamo gde nema političkih organizacija preuzima njihov rad vojska. Tamo gde su političke organizacije još slabe i u razvoju dužnost je vojske, a naročito njenih političkih komesara da pružaju što veću pomoć terenu. Iz svega toga jasno proizlazi da je dužnost naše vojske stvarati političkim radnicima potreban autoritet među vojnicima i civilnim stanovništvom, da treba ostvariti najtešnju saradnju između političkih radnika i vojske i da se ne sme dozvoliti da dođe do toga da izgleda kao da postoje vojnička i politička vlast svaka za sebe.

2.) Vojvodstvo:

Krajnje opasna i štetna je pojava vojvodstva, koje se proširilo naročito među našim oficirima i političkim komesarima, koji se na samostalnim sektorima osećaju kao neograničeni gospodari, a naročito vojvodski odnosi prema političkim radnicima i organizacijama. Naši štabovi imaju takav nepravilan nastup prema političkim radnicima da se ovi ne usuđuju. Hi pak sa strahom dolaze u partizanske štabove. Zato moraju naši štabovi s radošću primati političke radnike, držati s njima što više sastanaka i pružati im punu

pomoć u njihovom radu, naročito ako su politički radnici mladi i manje iskusni. Štab zone će sve pokušaje vojvodstva egzemplarno ugušiti.

3.) Birokratija:

Jedan od uzroka nesuglasica je takođe rešavanje problema između vojske i terena preko dopisa. Često se događa da je partizanski štab samo nekoliko časova, ili još manje, udaljen od političke organizacije, odnosno njenog rukovodstva, pa ipak, umesto da se ličnim kontaktom srede sve tekuće stvari, šalje dopis strogo zvaničnog sadržaja. Ne tvrdimo da iste greške ne čine i političke organizacije, koje mogu takođe da greše u tome. Takvo ponašanje političkih organizacija je donekle razumljivo zbog vojvodskog stava nekih naših štabova prema terenskim političkim radnicima, koji neće da primaju političke radnike ili ih puste da čekaju samo da bi time ispoljili svoju vlast. Zato što manje birokratskog dopisivanja i što više ličnih kontakata!

4.) Rad pete kolone:

Pošto neprijatelj, s obzirom na porast i vojničku snagu naših jedinica i s obzirom na svoju slabost, ne može s uspehom nastupati prema našim jedinicama, on ubacuje u (našu) vojsku svoje agente, koji pokušavaju sistematski trovati odnose i praviti zbrku između vojske i civilnog stanovništva, na taj način što namerno i planski pljačkaju i čine druge svinjarije da bi time odvratili civilno stanovništvo od naše vojske. Događa se da se totalno rekvirira našim najboljim pristalicama, da se naše pristalice denunciraju, kao izdajice, da se prljaju i šire neistinite vesti o političkim radnicima itd. Zato su svi štabovi dužni da sve nepravilnosti koje pojedinci počinu na terenu uzmu strogo u razmatranje i da se za krivce detaljno raspitaju, da se interesuju odakle su, kakav je bio njihov raniji život, kako se inače ponašaju u vojsci itd.

Kao što vojska čini greške, tako greše i politički radnici. Zato je dužnost naših rukovodilaca da političkim radnicima koji greše, pravilnim nastupom i na pravilan način, skrenu pažnju na njihove greške, upute ih i daju im potrebne savete.

Sve naše jedinice sigurno vide da, s obzirom na prostranost teritorija Štajerske, nedostaje političkih radnika i da nekoliko aktivista treba da radi i stvara na prostranim okružjima i rejonima u stalnoj opasnosti i teško savlađuje svoj posao s obzirom na brzi razvoj. Jasno je da iz tog razloga

oni ne mogu biti uvek za svaku sitnicu na raspolaganju vojsci.

Politički komesari brigada, odreda i divizija dužni su na konferencijama sa štabovima objasniti značaj, ulogu i poteškoće naših političkih radnika, naročito u Štajerskoj. Isto tako treba na političkim časovima govoriti o ulozi političkih radnika na terenu, naročito novim borcima.

Potvrdite prijem ovog cirkulara i javite nam o merama koje ste preduzeli u vezi s njim.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

M. P.

Politički komesar:

Jože Borštnar

Štab KGO»

Primljeno: 21. VII 1944.
Broj: 260

Dostavljeno jedinicama⁴

BR. 111

**IZVEŠTAJ SEKRETARA POLITIČKOG ODELJENJA 14. NO
DIVIZIJE OD 17. JULA 1944. POLITIČKOM KOMESARU
GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE O RADU I STANJU
U DIVIZIJI¹**

POLITODEL

XIV divizije NOV i POJ
Na položaju, 17. jula 1944.

POLITIČKOM KOMESARU GLAVNOG ŠTABA NOV I PO
Slovenije³

Izveštaj o radu Politodela od 1. do 15. jula 1944.

Politički rad se odvijao redovno a posebno se politički radilo s novim borcima. Političke časove obično održavaju politički komesari i njihovi pomoćnici.

³ Dopisano mastilom.

⁴ Dopisano olovkom.

¹ Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 335/11.

² Boris Krajger, narodni heroj. Poginuo, u saobraćajnoj nesreći 3. januara 1967. kod Sremske Mitrovice. Sahranjen u Ljubljani.

Brigade su imale svaka svoj zadatak. Prva brigada zadržavala se u okolini Celja, druga na Graškoj Gori i Razboru,³ a XIII na Pohorju, u okolini Slovenske Bistrice.⁴ S novim borcima, kojih smo mobilisali oko 200, prorađivane su uglavnom osnovne tačke OF⁵ i suštinske stvari iz našeg narodnooslobodilačkog pokreta, o našoj vojsci, našoj novoj Jugoslaviji. Pošto je pretežan broj novih boraca sa sela, govorili smo još o seljačkom i nacionalnom pitanju. Najviše je mobilisala Tomšičeva brigada a najmanje Šercerova.⁶ Sa ostalim drugovima prorađivano je staro, zaostalo gradivo o našoj novoj, narodnoj vlasti, o terenskim političkim organizacijama i odnosima vojske prema njima. Delimično smo takođe prorađivah novo gradivo iz slovenačke političke istorije od 1849. g. pa do danas. Ostale teme su bile: o našim saveznicima i sadržaj cirkulara politodela zone od 24. juna.⁷ I sva tekuća literatura prorađivana je delimično na političkim časovima, a drugovi je rado i sami čitaju. Stani prorađenu literaturu dajemo civilnom stanovništvu. Pošto je bilo dosta pokreta i marševa, poslužili smo se i sitnim radom s pojedincima. U svim jedinicama smo svečano slavili praznik Girila i Metodija,⁸ i to s mitinzima. Isto tako svečano smo proslavili 155. godišnjicu francuske revolucije. Političke časove su držali i članovi politodela divizije, drug sekretar Matevž.⁹ Istovremeno su kontrolisali kako na političkim časovima istupaju politički komesari, pružali im pomoć i ispravljali njihove greške. Više političkih časova imali smo i u Pohorskom odredu,¹⁰ koji je politički slabiji a ima mnogo novih boraca.

³ Odnosi se na Spodnji i Zgornji Razbor (kod Slovenj Gradeca).

⁴ Podrobnije o rasporedu brigada u prvoj polovini jula 1944. vidi njihove dnevne izveštaje i izveštaje Štaba 14. NO divizije u AIZDG u Ljubljani, f. 335/1 i f. 334/11. Vidi takođe tom VI, knj. 14, dok. br. 116, 118, 120 i knj. 15, dok. br. 3, 4, 20 i 30.

⁵ O OF i njenim osnovnim tačkama vidi AIZDG u Ljubljani, f. 666/IV.

⁶ O mobilizaciji vidi dnevne izveštaje brigade koji se pominju u napomeni br. 4.

⁷ Verovatno se odnosi na cirkular Politodela 4. operative zone Slovenije od 24. juna 1944, upućen svim političkim komesarima potčinjenih jedinica, koji sadrži osnovne teme za političke časove (AIZDG u Ljubljani, f. 342/11-15).

⁸ Vidi dok. br. 66, napomenu 4.

⁹ Matevž Hace

¹⁰ O formiranju Pohorskog (od 19. septembra 1944. Lackovog) odreda vidi tom VI, knj. 14, dok. br. 77 i knj. 15, dok. br. 21, napomenu 9.

Rad na propagandnom polju odvija se sada prilično u redu, jer imamo dobar propagandni odsek.¹¹ Izlaze periodična brigadna glasila, omladinska a i divizijsko glasilo.¹² Sve brigade održale su mitinge za civilno stanovništvo i vojsku, koji su dobro uspeli. Pevanje u brigadama je opet živnulo. Akcije pisanja parola preduzimaju naši omladinci, propagandni radnici, koji istovremeno rasturaju letke i raznose literaturu. U poslednje vreme su naše brigade preduzimale upade u veće neprijateljeve garnizone (Si. Bistrica,¹³ Vitarje,¹⁴ Nova Cerkev¹⁵ itd.), što je jako podiglo ugled naše vojske i politički učvrstilo naše organizacije i našu moć. Interesovanje za našu OF i našu vojsku je sve Veće, i neki sami traže vezu s nama. Dobro se stvar razvija u celjskom i konjiškom¹⁸ okrugu, a u mariborskom sporije.

Odnosi prema terenu i političkim vlastima su dobri, naročito je očita saradnja u celjskom okrugu. Ljudi su većinom naklonjeni nama i poteškoće su sve manje. Još je uvek nedovoljan broj političkih radnika na terenu.

Za odgoj naših kadrova staramo se na teoretskim sastancima, gde im se pruža pomoć i daju uputstva. Na političke kurseve šaljemo redovno. Sada imamo drugove i na kursu

¹¹ U propagandnom odseku 14. NO divizije bili su u to vreme Janez Perovšek Pelko, kao šef odseka, i France Kosmač; kao vojni dopisnik. Imali su svog crtača, tehničara i daktilografinju. O radu ovog odseka vidi njegove izveštaje i izveštaje Propagandnog odseka 4. operativne zone Slovenije u AIZDG u Ljubljani, f. 89/111.

¹² U 14. NO diviziji su štampana sledeća brigadna glasila: u 1. slovenačkoj NOU brigadi »Tone Tomšič — »Tomšičev glas«, u 2. slovenačkoj NOU brigadi »Ljubo Šercer« — »Udarnik«, u 13. slovenačkoj NO brigadi »Mirko Bračič« — »Juriš«. Divizija je imala svoje glasilo »Glas svobode« (vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 4051, 4101, 2669 i 2515.

¹³ Odnosi se na napad 13. slovenačke NO brigade »Mirko Bračič« na fabriku bakarnih proizvoda u Žgornjoj Bistrici (oko 2 km severozapadno od Slovenske Bistrice), izveden, prema jednim dokumentima, noću 4/5. jula ili, prema drugima, 6/7. jula (vidi tom VI, knj. 14, dok. br. 116, 118 i 149 i knj. 15, dok. br. 3; hroniku Propagandnog odseka 13. slovenačke NO brigade »Mirko Bračič« od 1. juna do 31. jula 1944, dnevne izveštaje ove brigade i izveštaje Štaba 14. NO divizije u AIZDG u Ljubljani, f. 336/VII-l, 335/1 i 334/11).

¹⁴ Verovatno se odnosi na akciju 1. bataljona 1. slovenačke NO brigade »Tone Tomšič« izvedenu noću 9/10. jula 1944. u cilju rekviriranja (vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 3 i 20; dnevne izveštaje ove brigade u AIZDG u Ljubljani, f. 335/1).

¹⁵ Danas: Strmec pri Vojniku. O upadu 1. slovenačke NOU brigade »Tone Tomšič« u NOTO Cerkev, noću 4/5. jula 1944, vidi tom VI, knj. 14, dok. br. 118 i knj. 15, dok. br. 158.

¹⁶ Odnosi se na okrug Slovenske Konjice.

kod Politodela IV operativne zone.¹⁷ Na sastancima se pro-
rađuje marksističko-lenjnistička literatura.

Borbenost naših jedinica je dobra. Takođe radimo na tome kako bi naše oficirske kadrove što bolje školovali i obrazovali. Svuda se podvlači značaj mobilizacije a posebno izgradnja naše vojske. Zdravstveno stanje naših jedinica je dobro i sanitetska služba radi bolje nego ranije. Nastojaćemo da mobilishemo nove lekare. Sa ishranom, odećom i obućom nemamo poteškoća. Naši intendanti su se vratili s kursa i snabdevanje će biti bolje.

Politodel je održao jedan sastanak zajedno sa sekretarom IV operativne zone drugom Matevžem, koji se duže vreme zadržavao kod nas i pružao nam pomoć. Članovi politodela su većinom bili u brigadama, gde su pružali pomoć u političkom radu i vaspitavanju naših kadrova. Drug Iztok-Mendoš Peter još se nalazi u XIII brigadi i obavlja poslove pomoćnika političkog komesara brigade.¹⁸ Kada se naši drugovi vrate s kursa, odmah će ga jedan zameniti. Jako nam nedostaje politički kadar.

Deo naših jedinica je otišao na nov sektor oko Rogaške Slatine i u Slovenske gorice.¹⁹ Tu ćemo pokušati uspostaviti vezu s političkim radnicima koji se navodno već nalaze ovde. Pružaćemo im svestranu pomoć i nastojaćemo da se što pre postavi terenska politička organizacija. Narod nam je naklonjen. Nemci su izgubili svako poverenje ljudi u Štajerskoj i niko im više ne veruje.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za politodel XIV div.
sekretar:

Čerin Miha-Aleš

¹⁷ Tu su tečajevi, prema izjavi dr Helija Modica, člana Politodela 4. operativne zone Slovenije, koji je njima rukovodio bili organizovani u okviru brigada, ali su na njih dolazili često i drugovi iz drugih jedinica. Kretali su se zajedno sa brigadom i koristili za nastavu svako slobodno vreme. Trajali su različito, prema prilikama, od 14 do mesec dana. U očuvanim izveštajima politodela 4. operativne zone Slovenije i 14. NO divizije pominju se maja, juna, jula i avgusta 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. I'7/I).

¹⁸ Mendoš Peter je privremeno postavljen za v. d. pomoćnika političkog komesara 13. slovenačke NO brigade »Mirko Bračić« na rednom Štaba 14. divizije br. 193 od 29. juna 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 335/II-5 d).

¹⁹ Verovatno se odnosi na sektor Rogaške Slatine i Haloza. Na sektor Rogaške Slatine je otišla 2. slovenačka NO brigada »Ljubo Šercer« (vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 32, 63, 72, 83 i 158; dnevne izveštaje Ove brigade i izveštaje Štaba 14. NO divizije u AIZDG u Ljubljani, f. 335/I-2 i f. 334/II-1).

BR. 112

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE 2. BRIGADE 8. NOU DIVIZIJE OD 17. JULA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPH O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE¹

Sekretar Partijske Organizacije
II. Brigade VIII. Udarne Divizije N.O.VJ.
17. VII. 1944.

CENTRALNOM KOMITETU K.P.H.

Dragi drugovi!

Naša brigada nalazila se poslednji mjesec dana na teritoriju Žumberka, svoj boravak na ovome terenu brigada je provela većim dijelom u borbama sa neprijateljem, koji je poduzimao ofanzivu na ovaj sektor.²

Partijska organizacija pripremila je borce na dolazak u ovaj kraj i na borbe, koje su se ovdje očekivale. U tome radu naša partijska organizacija imala je dobrih uspjeha, jer je uspjela mobilizirati i pripremiti sve borce na teške, duge i uporne borbe. Partijska organizacija objasnila je borcima potrebu i važnost borbe na ovome terenu.

U ovim borbama koje su bile duge i naporene brigada se je pokazala uporna i izdržljiva, iako ona u opšte od njenog postanka³ do sada nije vodila ovako teške defanzivne borbe. Rukovođenje u borbi od strane naših starješina bilo je dosta dobro i zalaganje vehko, a naročito od Štaba brigade i Štabova bataljona.

Članovi partije u ovim borbama držali su se dobro, ali još uvijek su oni uglavnom lično hrabri borci, dok je vrlo rijedak slučaj, da su oni rukovodioci masa u borbi.

Rad Partijske organizacije za ovo vrijeme bio je uglavnom na vojničkom i političkom sektoru, pripremanju boraca za ove borbe i objašnjavanju njihove važnosti.

¹ Snimak originala u AVII, mikrofilm CK KPH — 36/304-305.

² Vidi tom V knj. 29, dok. br. 69; izveštaj Štaba 8. divizije od 24. jula 1944. Štabu 4. korpusa NOVJ o borbama u Žumberku od 10. do 16. jula.

³ Brigada je formirana 16. septembra 1942. u s. Radomanovoj Poljani (tom V, knj. 7, dok. br. 37).

Političko stanje u brigadi je dosta dobro, borci su svjesni potrebe borbe na svakome terenu. Bilo je političkih prestopa prema narodu i to pljačke nekih odjevnih predmeta i hrane. Pljačkaške tendencije u brigadi nijesu iskorijenjene.

Naša Partijska organizacija poduzela je sve potrebno, da se ta pojava iskorijeni.

Usljed teških i upornih borbi na ovome terenu brigada je imala dosta velik broj boraca izbačenih iz stroja i to oko 160, među njima 23 člana K.P. Među izbačenim iz stroja nalazi se veliki broj rukovodioca i to naročito vojnih rukovodioca, komandira četa i vodnika, Teško je ranjen sekretar bat. biroa drug Košta Katić, a također su ranjeni i dva sekretara četa. Upražnjena mjesta popunjena su sa novim rukovodiocima, koji su slabiji sa teoretskim znanjem, kao i sa praktičnim iskustvom.

j Prehrana boraca za vrijeme ovih borbi na terenu Žumberka bila je vrlo slaba i to bez kruha i soli, što je bilo najteže za naše borce. Partijska organizacija imala je zadatak, da objasni našim borcima razlog toga stanja i poteškoća u prehrani, što je dobrim dijelom i uspjelo.

U ovim borbama naša brigada sretala se je i zajednički učestvovala u borbama sa slovenskim i čisto hrvatskim jedinicama, gdje se je očitovala velika ljubav i bratstvo.

Bilo je nepravilnosti od strane pojedinih vojnih rukovodioca Slovenaca, koji su pomalo i podcjenjivali naše borbe i izražavali kako su oni u stanju učiniti više, što se je u borbi pokazalo kao netačno. Također po neki rukovodioci iz slovenskih jedinica nijesu vjerovali našim štabovima kakovo je stanje u našim jedinicama po pitanju municije i prehrane. Naša brigada učestvovala je na mitingu u Metlici, gdje su bile prisutne jedna slovenska brigada, Karlovačka brigada, kao i veliki broj naroda iz Bijeke Krajine i iz Karlovačkog kotara. Taj miting ostavio je lijep utisak kod naših boraca.

Kampanja takmičenja za naziv Proleterske brigade razvijena je dosta dobro i naši borci sa ponosom govore, kako se bore da postanu proleter. Ljubav za naziv proletera je vrlo velika, što se odražava svagdje i na svakom mjestu u razgovoru i u dopisivanju naših boraca.

Stanje kod naroda na ovome terenu je slijedeće. Opština Jastrebarsko, Krašić i Vivodina su vrlo slabe i rad naše Partijske organizacije na ovome terenu ne osjeća se. U ovim selima u većini nema ni N.O.O.-a niti drugih organizacija. Opštine Radatovići, Sošice i Kalje su dosta dobre općine i na-

rod je odan našoj borbi i za istu daje sve. Naročito stanje u ovim opštinama biti će još bolje poslije ove neuspjele neprijateljske ofanzive, jer neprijatelj nije uspio da dođe u centar ovih opština i da uništi ovaj nam odani narod. U selima gdje je dopro okupator, t.j. u prve tri opštine, neprijatelj je činio svakojaka zvjerstva, pljačke, klanja, ubijanja i nasilja, što će biti neophodno potrebno iskoristiti u našem agitaciono-propagandnom radu.

Veza između Partijske organizacije na terenu Žumberka i naše partijske organizacije u brigadi nije postojala iz razloga što se drugovi partijski rukovodioci sa ovoga terena nisu potrudili, da dođu u vezu sa našom Partijskom organizacijom, dok našim partijskim rukovodiocima bilo je nemoguće staviti se s njima u kontakt, pošto su isti bili neprekidno u borbama.

Brojno stanje brigade sada na licu je 760 boraca, od toga 150 članova K.P., 140 SKOJ-evaca i 60 kandidata.

Brigadi je momentalno potrebno par dana odmora za sređivanje i popunu sa novim rukovodiocima, a također je potrebna popuna sa novim borcima, da bi brigada mogla izvršavati nove zadatke, koji pred njom stoje.

Partijska organizacija poduzeće sve moguće, da se uspjesi koje je postigla naša brigada u posljednjim borbama iskoriste za razvijanje daljeg borbenog morala.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Drugarski pozdrav

Rade M. Zrinjanin

BR. 113

**IZVEŠTAJ ZAMENIKA KOMANDANTA JUGOSLOVENSKOG
DETAŠMANA NOVJ U ALŽIRU OD 18. JULA 1944. CENTRAL-
NOM KOMITETU KPJ O POLITIČKOM I KULTURNO-PRQ-
SVETNOM RADU¹**

Zamj. Komandanta
Jugosl. Detašmana NOV.²
(u sast. RAF-a³)
ALŽIR

C. K. K. P. J.

Dragi drugovi,

Dostavljamo vam izveštaj o stanju i radu u Detašmanu
N.O.V.J. u sastavu (RAF-a) od 4 juna 44 do danas.

RAD PART. ORGANIZACIJE

Sve do početka jula meseca u našoj jedinici nije postojala part. organizacija, jer nije bilo nijednog člana part. sem druga Ljubiše. U julu mesecu dobili smo iz Benine nekoliko oficira, od kojih je bilo pet članova part. tako da smo formirali jednu ćeliju od četiri člana, dok smo dvojicu dali u fabriku u Bufariku kod Alžira, gde se nalazi jedna grupa mehaničara.

-Naša ćelija imala je svega dva sastanka, na kojima su rešavana pitanja organizacije rada i stručne izobrazbe ljudstva u fabrikama, pitanje međusobnog odnosa i odnosa prema našim saveznicima i ovdašnjem francuskom narodu. Postavljanje plana političkog rada sa borcima i t.d.;

BROJNO STANJE LJUDSTVA

Oficira: 14

Podofic.: 95 — sa desetarima.

Boraca: 1.164 (od kojih 340 u fabrici Bufarik (i 4. ofic.)

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u OADP SKJ, reg. br. 4868.

² Štab detašmana NOVJ zastupao je interese vazduhoplovno-tehničkog osoblja NOVJ koje se obučavalo ili radilo u britanskim radionicama i bio njihov predstavnik pod britanskim vlastima (tom X, knj. 1, dok. br. 38, objašnjenje 2).

³ Royal Air Force — Kraljevsko vazduhopolovstvo.

Socijalni sastav ljudstva, otprilike 70% radništva (raznih zanatlija) a 30% seljaka, dok je mali broj intelektualaca i aktivnih vojnika.

Ljudi su svi Slovenci iz Istre—Gorice—Trsta i t.d. koji su bili u Talijanskoj vojsci i po raznim radnim jedinicama.

VOJNI-STRUČNI RAD.

Uglavnom svi drugovi rade u fabrici po raznim odele-njima i radionicama, i na raznim avionskim delovima. Pri-bližan raspored:

U radionici gde se vrši montaža, demontaža i razne op-ravke „Spitfaera" radi oko 320 drugova. Na „Moskitosima" oko 25. Na „Liberatorima, Halifaksima i D.C.3" oko 100. Na krilima, hidrauličnim uređajima, kompresorima, ehsama, magnetima, fino-mehaničara, električara, radio-montera, oru-žara za topove i mitraljeze, na motorima, bravarski i švaj-serski posao i t.d. uposlano je oko 390 drugova. Na automo-bilskim motorima, montaža-demontaža, šoferi i spremanje za transport oko 170 drugova. Stolaru za rad na avionima i za pakovanje i kovača oko 70. Kuvara, zidara, šnajdera i si. oko 100.

Dobar deo boraca koji nisu imah mehaničarski zanat ih su pak bih zemljoradnici raspoređen je većinom na auto-mobilske motore, odakle ih posle nekog vremena rada pre-bacujemo na avionske motore, prema sposobnostima (rani-je su nekoliko meseci u ropstvu radili na montaži i demon-taži automobila i motora).

Kod svih boraca postoji ljubav prema usposobljavanju za vazduhoplovno osoblje, da postanu dobri majstori u svom zanatu, a zašto im se pružila dobra prilika, jer radionice su snabdevene sa novim modernim-tehničkim uređajima i in-stalacijama.

Radi se do sada praktično, na pripremanju i izbaciva-nju kompletnih aviona iz fabrike.

Teorna nastava bila je onemogućena usled nedostatka naših of. stručnjaka, usled rasporeda novih boraca koji do-laze iz logora, kao i nedovoljno sredstava i udžbenika za iz-vođenje iste. Velike poteškoće su bile zbog razbacanosti lju-di po raznim stanbenim prostorijama, dok skoro nismo do-bili logor u koga smo se svi smestili (sem one grupe u Bu-fariku).

Uskoro ćemo otpočeti i sa večernjim časovima za teornu nastavu, jer se u fabrici radi od 7 ujutru do 18 časova. Ug-lavnom njima je u interesu da se što veći broj aviona izbaci

iz fabrike za front i da su svi ljudi uposleni, dok s druge strane nama omogućavaju ubacivanje u fabriku i onih ljudi koji nisu ranije bili stručnjaci i si. Sa radom naših ljudi su naročito zadovoljni.

Što se tiče organizacije rada i rasporeda naših boraca po radionicama, prepustili su nama, tj. u dogovoru. Naši oficiri stručnjaci su isto po odelenjima radi kontrole i pomoći u radu borcima, tako da svaka veća grupa ima jednog oficira. Zajedno sa našim ljudima rade i francuski radnici-ce i Englezi.

Smešteni smo u posebnom logoru. Izvršili smo formiranje četa, kojih sada ima 10 a u kojima su ljudi obično iste vrste struke i iz istog odelenja.

Komandiri četa birati su demokratskim putem (na konferenciji), jer je trebalo postaviti najbolje stručnjake, dobre i poštene drugove, kako bi u isto vreme mogli biti i šefovi odelenja, a koji bi imah ujedno i dobar autoritet kod boraca. Oficiri nisu došli u obzir jer stanuju na aerodromu, odvojeno od boraca.

Na isti način su izabrali i vodnici vodova (vođe ekipa u radionicama).

Ta formacija nam je bila omogućena odmah kada smo se smestili u zajednički logor, gde se nije moglo raditi sa velikim brojem ljudi kao i radi raznih drugih razloga.

Najstariji naš oficir postavljen je od njihove strane za C.O. komandanta Detašmana — major Hubmajer,⁴ dok za njegovog zamenika i oficira za sprovođenje discipline, kontrole nad ljudima u logoru i td. određen je kapetan Ljubiša⁵ a za Bufarik kapetan Rodić Mile, tako da nam je rad u fabrici na stručnom polju sasvim onemogućen, a naročito u ovom logoru gde ima oko 900 ljudi.

RANIJE STANJE KOD LJUDI.

Nedavno pre našeg dolaska ljudi su stupili-u NOV. Jednu grupu od 500 boraca našli smo u fabrici, a koji su radili već nekoliko meseca. Stizali su i novi. O nekom partizanskom držanju nije bilo ni govora, jedino što je vladala velika ljubav prema NOV i si. Navike iz predašnjeg života ostale su i dalje. Opijanja, poseta javnih kuća, napadanje na žene, međusobna svađa i razdori, tuča sa Talijanima i Arapima i t.d., uzimala je sve veći zamah. Sa našim dolaskom

⁴ Danilo

⁵ Čurgus

i načinom rada i prilaženja ljudima stanje se ubrzo izmenilo, mada je u početku išlo teško. Nas je bilo četvorica, od kojih trojicu odmah uposlili na aerodromu te je ovamo bilo raznih poteškoća. Sada možemo reći da je stanje sasvim zadovoljavajuće. Ljudi su uvideli štetnost tih navika i okategorisali ih kao takve, pogotovu kada ih čine borci NOVJ, uz to u inostranstvu gde se na nas gleda duplim očima. Kod nekolicine to ostaje i dalje, a najbolnije pitanje jest vino, u čemu nemaju mere.

Od RAF-a smo tražili da nam omoguće prevozno sredstvo kao i ispisivanje iz RAF-a četvorice boraca, čiji boravak u ovoj sredini je štetan, a naročito za ugled naše vojske, šta su nam i obećali. (Jedan je hteo silovati neku Francuskinju, drugi malo lud izaziva incidente, uvek pijan i t.d.

POLITIČKI RAD.

U međuvremenu od 4—VI do danas održano je 40 raznih predavanja (pol. časova) i radnih konferencija.

Teme, pol. predavanja bile su si.:

„0 staroj Jugoslaviji i sistemu njenog uređenja“, „Trojni pakt, napad na Jug. i uzroci njene propasti“ „Fašistički teror u Jug., posebno u njihovim krajevima Istri i Gorici“. „No pokret i njegovo rasplamsavanje, ustanci po pojedinim krajevima, kraće crte“. „Organizacija PO i stvaranje regularne NOV“. „Borba naših naroda kroz tri godine, u kratkim crtama“. „Moral i disciplina naših boraca, kako potiče i na čemu se zasniva“. „Naš stav prema saveznicima“. „Sporazum između predsednika Nac. Kom. Maršala Tita i šubašića“.

Predavanja su bila kratka, jer se moralo otpočeti od kraja, kako bi borci mogli shvatiti lakše najnovije događaje. Ista predavanja će se ponovo obnoviti ah detaljnije.

Radne konferencije u početku i nisu bile konferencije, jer su se drugovi ustručavali da o nečem diskutuju, to im je izgledalo više na neka tužakanja; dok u poslednje vreme su pravilno shvatili i uvideli stvarnu potrebu.

Mržnja prema podoficirima osećala se kod većine boraca, koja postoji još i danas. Oni su im bili starešine do dolaska ovamo i za vreme služenja u italijanskoj vojsci. To pravdaju sa tim da je podoficir ili oficir od Slovenaca mogao biti samo fašista, pa prema tome da su i oni.

Kako izgleda njima je ranije neko pogrešno tumačio NOV, jer su je zamišljali bez of. i pod. kadra, da nisu verovali mnogi, da oficiri i pod. mogu biti bliski borcima i t.d.

Danas to uviđaju svi, ali mržnja prema onima koji su došli sa njima još je ostala. Kako izgleda da će postepeno iščezavati.

Po četama se prorađuju razne brošure pisane na Slovenačkom jeziku, koje smo dobili iz Barija. To su brošure od Drugog zasedanja AVNOJ-a, Titov govor, zasedanje SNOS-a,⁶ Začetak oruž. borbe prot. okupatora i Draža Mihailović i si.

Uglavnom nastojimo da čitav politički rad bude na liniji NOB i da se savez, mukom slučaju ne da da ma u šta posumnjaju, jer za ovo kratko vreme mogli smo da ih dobro upoznamo.

Drug p.pukovnik Manola⁷ u mnogome nas je pomogao, dok je ranije od njihove strane bilo raznih nameštenih smetnji.

KULTURNO-PROSV. RAD.

Organizacija kulturno-prosvetnog rada nedavno je u potpunosti sprovedena, mada još ljudi nisu ušli u sami tok rada, i jasno se uočava slabo snalaženje i nedovoljno sistema u radu.

U svakoj četi postoji kulturno-prosvetni odbor koga su borci na svojim konferencijama birali. Postoji i centralni Kul. pr. odbor koji funkcioniše dosta dobro. Nekoliko sastanaka je održano, na kojima je vršena podela rada, i postavljen plan i način rada.

Postoje dva pjevačka hora, od kojih je jedan vrlo dobar. U tome pogledu postignut je dosta veliki uspeh. Pjevači su od pre nekoliko godina pjevali u horovima.

Održane su tri priredbe u Alžiru, uglavnom hor je samo pjevao.

Na dan proslave Francuskog nac. praznika 14 o.m. naš pjevački hor pjevao je na ulicama Alžira, pošto smo bili pozvani od strane Francuza pjevali smo na četiri mesta. Uspeh je bio sjajan, gde se jasno izražavalo oduševljenje Francuskog naroda prema partizanima Titove Armije. Nastup hora i tok pjesama narod je sa velikim oduševljenjem i pažnjom pratio uzvikujući razne parole a naročito Maršalu Titu (provokacije nije bilo).

⁶ Slovenski narodnoosvobodilni svet

⁷ Srećko Manola, zamenik komandanta Mornarice NOVJ, otputovao je u drugoj polovini juna 1944. u Alžir kao član delegacije NOV i POJ. Novi zamenik nije postavljen, jer se potpukovnik Manola vratio 22. avgusta 1944. na istu dužnost (tom VIII, knj. 2, dok. br. 126, objašnjenje 12).

Pjevate su većinom narodne pjesme (notalne) i nekolike borbene, jer vežbanje borbenih pjesama je u toku.

Izdali smo dva broja zidnih novina, dok je treći broj u toku. U početku je bilo poteškoća u samom pisanju člana; dok sada već ide najbolje. Izdajemo redovno rad. vesti.

Isto tako organizovane su razne sportske sekcije, fudbalski tim, odbojka, boks-meč. ping-pong i t.d.

Pjevački hor skoro svake nedelje pjeva crkvene pjesme u ovdašnjim crkvama.

Kulturno-prosvetni odbori, ukoliko ih ubrzo uzdignemo, moći se odigrati vrlo dobru ulogu u pogledu suzbijanja crta nedrugarstva, političkog i ostalog vaspitanja ljudi, jer su izabrati baš od najboljih boraca.

Otpočeli smo sa akcijom prikupljanja dobrovoljnog priloga u novcu od piata za NOVJ, jer je to bio najbolji način onemogućiti borcima razmetanje i suvišno trošenje novca. U tom se dobro odazivaju.

...

Ostala dva oficira koja su nam skoro prišli iz Italijanske vojske inače bih zarobljenici — ne poznajemo ih, niti možemo za njih dobiti podatke.

por. MATZOTI MARIO
p.por. STIBJEL HINKO

Za sada su jako mirni i mnogo stidljivi, sa neobično velikom voljom za rad. Jedan od njih ne zna Slov. jezik (poručnik) i sada ga uči, i moh da mu se oduzme čin jer da ga nije zaslužio u NOVJ.

Inače su oba rezervni oficiri, bili na sporednim dužnostima a u Africi zarobljeni.

Por. Matzotija uputićemo u Bari kod naše delegacije, jer nije vazd. stručnjak.

Uz drugarski pozdrav;

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU.

18 jula 44 god.
ALŽIR.—

Ljubiša Čurgus

⁸ Izostavljeni tekst se odnosi na personalna pitanja.

BR. 114

**IZVEŠTAJ SEKRETARA SKOJ-a 14. NO DIVIZIJE OD 19.
JULA 1944. POKRAJINSKOM KOMITETU SKOJ ZA SLOVE-
NIJU O STANJU I RADU ORGANIZACIJE U POTČINJENIM
JEDINICAMA¹**

SKOJ

XIV divizije NOV i POJ

Položaj, 19. 7. 1944.

POKRAJINSKOM KOMITETU SKOJ-a ZA SLOVENIJU

I

OBLASNOM KOMITETU SKOJ-a ZA ŠTAJERSKU

Izveštaj sekretara SKOJ-a za XIV diviziju

Brigade naše divizije bile su razmeštene na raznim sektorima već od početka ovog meseca.² Tako je I UB otišla na sektor Celje i Paški kozjak, gde je na drumu Celje—Konjice³ srušila 2 drumska mosta i likvidirala neprijateljevo uporište Nova Cerkev.⁴ Posle ovih akcija morala se usied neprijateljevih koncentracija povući na Pohorje. U logoru, u selu Skomarje, napali su je Nemci pošto je veče ranije upala u Vitanje i izvela uspele rekviziciju.⁵ Pošto je imala nekohko ranjenika, morala se povući i otpremiti ranjenike u bolnicu. Zatim je ponovo krenula natrag i momentano nemamo vezu s njom.⁶

II UB se nalazila na sektoru Graška Gora, kuda se povukla zbog iznenadnog napada Nemaca ispod Velike kope⁷

¹ Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, fond PK SKOJ-a za Sloveniju, f. 22/XI. U desnom uglu iznad naslova dopisano je mastilom: »1966 (b)«.

² Vidi dok. br. 111, napomenu 4.

³ Slovenske Konjice

⁴ Danas: Strmec pri Vojniku (vidi dok. br. 111, napomenu 15.)

⁵ Odnosi se na sukob s Nemcima do koga je došlo. 10. jula 1944 (vidi tom VI, knj. 14, dok. br. 154 i knj. 15, dok. br. 20).

⁶ Podrobnije o pokretima i aktivnosti 1. slovenačke NOU brigade »Tone Tomšič« u prvoj polovini jula vidi njene dnevne izveštaje i izveštaje Štaba 14. NO divizije u AIZDG u Ljubljani, f. 335/1 i 334/11, kao i tom VI, knj. 14, dok. br. 116 i 118 i knj. 15, dok. br. 3, 4, 20, 23, 47 i 158.

⁷ Odnosno t.t. 1542, oko 7 km istočno od Slovenj Gradeca.

na Pohorju.⁸ Kada je ponovo stigla na Pohorje,⁹ krenula je s novim zadatkom na sektor Haloze i tako zasada nemamo vezu s njom.¹⁰

XIII brigada je imala zadatak da ruši prugu Celje—Maribor a pored toga da ometa neprijatelja na sektom u neposrednoj blizini Maribora. Uspelo joj je da baci u vazduh tvornicu rezervnih električnih delova za elektromotore u Slovenskoj Bistrici,¹¹ koja je takođe izrađivala čaure za puške. U Polskavi je rekvirirala oko 800 kg kože.¹² Pored toga je upala u Oplotnicu,¹³ gde je nabavila hranu.¹⁴

- Sve brigade su imale zadatak da mobilišu, što im je i uspelo. Tako je bilo ukupno mobilisano oko 200 ljudi. Svi ovi novomobilisani nalaze se momentano kod Pohorskog odreda, gde uvežbavaju i čekaju oružje. Neprijatelj je na sve te akcije reagovao i počeo da se koncentriše u dolini. Sada krstari jakim patrolama po Pohorju i onemogućava spuštanje savezničkog materijala. XIII brigada ima takođe zadatak da snabdeva hranom te nove borce, što joj delimično onemogućava izvođenje drugih akcija. Tako momentano naše jedinice još nisu porasle, ali, čim dobijemo oružje, stanje će se popraviti. Borci su sada prilično zauzeti dužnostima, što nas ometa u političkom radu.

Naša organizacija pruža pomoć u vojničkom radu, kako bi se vojska uvežbala. Novi borci na časovima vojne nastave uče rukovanje automatskim oružjem, zauzimanje položaja, razvijanje u strelce i redovno vežbaju. Vodnici i pohtički

⁸ Verovatno je reč o napadu Nemaca na Planinki, arebenu sa k. 1392, oko 5 km jugoistočno od Ribnice na Pohorju (vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 3, napomenu 8).

⁹ Brigada se vratila na Pohorje uveče 11. jula 1944 (vidi njen dnevni izveštaj od 12. jula 1944, AIZDG u Ljubljani, f. 335/1).

¹⁰ Brigada je na sektor Haloza krenula uveče 15. jula 1944 (vidi njen dnevni izveštaj od 16. jula 1944, AIZDG u Ljubljani, f. 335/1). Podrobnije o pokretima i aktivnosti 2. slovenačke NOU brigade »Ljubo Šercer« u prvoj polovini jula vidi njene dnevne izveštaje i izveštaje Štaba 14. NO divizije u AIZDG u Ljubljani, f. 335/1 i 334/11; tom VI, knj. 14, dok. br. 116 i knj. 15, dok. br. 3, 4, i 47.

¹¹ Vidi dok. br. 111, napomenu 13.

¹² Vidi dok. br. 116 u 14. knjizi i dok. br. 3 u 15. knjizi VI toma Zbornika. Podrobnije o ovoj rekviziciji iddi dnevni izveštaji Štaba 13. slovenačke NO brigade »Mirko Bračič« od 9. jula 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 335/1).

¹³ Verovatno se odnosi na rekviziciju hrane izvedenu noću 13/14. jula 1944 (vidi dnevne izveštaje 13. S.NOĐ od 13. i 14. jula 1944, AIZDG u Ljubljani, f. 335/1).

** O aktivnosti i pokretima 13. slovenačke NO brigade »Mirko Bračič« u prvoj polovini jula vidi njene dnevne izveštaje i izveštaje Štaba 14. NO divizije u AIZDG u Ljubljani, f. 335/1 i 334/11, kao i dok. br. 116, 118 i 149 u 14. i dok. br. 3 i 4 u 15. knjizi VI toma Zbornika.

delegati, koji su pre kratkog vremena postavljeni, većim delom su članovi SKOJ-a i možemo tvrditi da oni mnogo pomažu u uvežbavanju vojske. Moral članova SKOJ-a, kao i ostale omladine, na priličnoj je visini. Članovi SKOJ-a su već u više akcija javili dobrovoljno. Organizacija sada dobija masovan karakter, što smo čitavo vreme očekivali. Čim dođu u brigade preostali novi borci naša će organizacija još više porasti. Moral starijih novomobilisanih ljudi nije tako visok, jer mnogi još misle na kuću i porodicu, koju su morali ostaviti. Uzev u celini, ipak se radije odazivaju našoj mobilizaciji nego za nemačku vojsku. Inače se u našim redovima osećaju dosta dobro, pošto vide da je omladina živahna. Naročito uzorna disciplina može se primetiti kod onih novih boraca koji su dezertirali iz nemačke vojske. Ona u mnogočemu nadmašuje disciplinu naših starijih boraca, kojima ove postavljamo za primer. Sve to utiče na starije drugove i oni se takođe trude da bi postali jednaki njima. U poslednjoj akciji se naročito istakao član SKOJ-a Požar Stefan, koji je prvi upao u tvornicu u Slovenskoj Bistrici i minirao je, i mitraljezac Samsa Peter, koji je tom prilikom ubio 2 Nemca. Požar Stefan je dobio javnu pohvalu od Štaba XIV divizije. Ne smemo prevideti ni naše minere, koji obavljaju svoju opasnu službu disciplinovano i savesno. Često moraju da puze kroz nemačke zasede na cesti i pruži. Oni su svesni toga kakvu štetu nanose okupatoru uspelom akcijom. Posebnu pohvalu zaslužuje zastavnik drug Marjan,¹⁵ komandir minerske čete iz II UB, koji je uspešno minirao vijadukt kod Lipoglava¹⁶ a zatim bio u akciji na uporište Zreče¹⁷ ranjen u glavu, kada je hteo pod mitraljeskom vatrom da minira zgradu. Pomenuti drug ima 16 godina i već je 27 meseci partizan.

Najveće poteškoće imamo s političkim radom. Na primer, brigada dođe s pokreta ih akcije, koja joj je oduzela čitavu noć ili još više, a u mestu boravka treba odrediti zasede, straže i patrole, koje moraju biti dosta jake, i u logoru oстане tako najčešće 20—30 ljudi, koji su većim delom rukovodioci, a ponekada, kada je neprijatelj u blizini, situacija je još gora, jer treba biti u pripravnosti i nijedan od sekretara ne može taj dan bilo šta da radi, sem s pojedincima. Do toga dolazi i zbog toga što su članovi SKOJ-a ve-

¹⁵ Marjan Marolt

¹⁶ Odnosi se na Veliki i Mali Lipoglav. Radi se o rušenju izvedenom 18/19. juna 1944 (vidi tom VI, knj. 14, dok. br. 62, 69 i 120).

¹⁷ Spodnje i Zgornje Zreče. Akcija je izvedena 23/24. juna 1944 (vidi tom VI, knj. 14, dok. br. 98; detaljnije o ovoj akciji vidi izveštaje Štaba 2. slovenačke NOU brigade »Ljubo Šercer« u AIZDG u Ljubljani, f. 335/1).

čim delom samo borci. Takvo stanje biće sve dotle dok ne dobijemo oružje i ne pojačamo jedinice novim borcima. No, uvek nije tako. S vremena na vreme se ipak desi da ima u logoru i više omladinaca. Tada se iskoristi svaka zgodna prilika za održavanje sastanaka i teoretskih časova. U takvim slučajevima štabovi rasporede rad uobičajeno, tako da se pre podne održavaju vojničke vežbe a posle podne pohtički časovi u okviru četa ili bataljona, a ostalo vreme koristi se za sastanke. U večernjim časovima uz logorsku vatru, ih ako se nalazimo u selu, održavaju se vežbe iz pevanja ili se peva. Tako se čitav dan iskoristi prema datoj situaciji.

Što se tiče mog rada, postoje poteškoće u tome što su brigade stalno udaljene jedna od druge po dva do tri dana [hoda]. Ponekada nemam vezu po nedelju, pa čak i više dana, zavisno od situacije na samom terenu na kome se brigada nalazi. Kuririma je onemogućen prelaz preko drumova i pruga zbog zaseda, zbog čega nema veze između jedinica. Do takvog stanja dolazi s vremena na vreme, posle čega se situacija opet popravi. Upravo sada su brigade smeštene na prostranom terenu, to jest: na Pohorju, Halozama i u okolini Celja i [na] Konjiški gori. Tako se moram zadržavati u jednoj brigadi duže nego što bi to bilo potrebno, i ne mogu imati tako tačan*pregled nad jedinicama.

Politička situacija na terenu se stalno popravlja u našu korist. S obzirom na uspehe naših i savezničkih jedinica na frontovima i .prodor naših jedinica u Haloze, u blizini Maribora, to jest u najfanatičniji predeo na kome niko nije hteo ni da čuje o OF i našoj vojsci, gde su bih mobilisani najuporniji vermani za borbu protiv naše vojske, stanovništvo se potpuno promenilo. Kada danas dođe naša vojska tamo, dobija svuda podršku od njih. Sakupljaju nam podatke o pokretima neprijatelja i njegovoj snazi, ukratko rade to što do pre pola godine niko ne bi mogao od njih očekivati, naprotiv, bili su nam najgori neprijatelji. Danas, kada ovaj narod u nama prepoznaje zaista onu vojsku koja će mu doneti slobodu i uništiti nemački fašizam, stavljaju nam se na raspolaganje. Na primer, u nekom pouzdanom uporištu hitlerizma bio je neko pre dve godine odlikovan Zelenim krstom I stepena. Sada se upravo on stavio na raspolaganje našoj obaveštajnoj službi. Ne postoji, međutim, samo ovaj slučaj, to isto događa se skoro svuda. Mobilizaciji se odazivaju gotovo svuda 100%. Slučajeva dezertiranja kod nas gotovo nema. Tako pozivi Štajndlove¹⁸ bande ostaju bez uspe-

¹⁸ Franc štajndl (Franz Steindl), vođa »štajerskog domovinskog saveza (Steirischer Heimatbund), nemačke političke organizacije u Štajerskoj, formirane u cilju denacionalizacije Slovenaca.

ha, iako pretil seobom i oduzimanjem imanja svima onima koji neće da se odazovu pozivu izgubljenog vođe Štajndla.⁷ Štajerska je počela da se budi i da upoznaje sve nepravde koje su bile počinjene u vreme trogodišnjeg terora nemačkih krvnika nad štajerskim narodom.

Naša omladina u vojsci sa oduševljenjem dočekuje i prati uspehe savezničkih armija. Političke događaje u svetu prati sa interesovanjem. Kada se na političkim časovima čitaju radio-vesti, razvije se posle časa živa diskusija, dok je na samom času nema toliko jer su ljudi plašljivi i boje se da bi ko postavio pitanje nepravilno. Pre invazije saveznika¹⁹ moglo se kod nekih ljudi još primetiti neispravno tumačenje savezništva prema Anglo-Amerikancima, jer tobož Englezi nisu iskreni, pošto neće da počnu sa invazijom. O odnosima sa saveznicima mnogo se raspravljalo na raznim sastancima i političkim časovima, tako su bile ove greške prevremeno uklonjene, to jest još pre invazije. Početkom invazije bili su svi drugi događaji potisnuti u pozadinu i govorilo se isključivo o zapadnom frontu. Tako omladina, kao i svi drugi, vidi danas da je saradnja saveznika iskrena. Ona danas pažljivo prati spoljnopolitičku situaciju i nestrpljiva je što ne dobija radio-vesti ili dobija dosta stare. Ranije se moglo primetiti da neki novi borci sumnjaju u naše savezništvo sa ostalim demokratskim državama, ali im se ova sumnja rasplinula kada su sami prisustvovali bacanju savezničkog materijala.²⁰ Kada su stigle prve pošiljke oružja, saznalo se za to i u dolini, i sada sav narod govori o tome, a i svi oni koje naše oatrole mobilišu odazivaju se mobilizaciji bez pogovora. Dok su ranije smatrali našu vojsku isključivo komunističkom, sada su uvideli da je čitava nemačka propaganda bila lažna. Pojedini mobilisani borci doneli su takva shvaćanja sa sobom kada su stupili u našu vojsku, pa se tako desilo da su napravili još po koju sitnu sektašku grešku u odnosu prema veri.²¹ Svi takvi slučajevi su odmah uklonjeni

¹⁹ Odnosi se na desant saveznika 6. juna 1944. u Normandiji, u Francuskoj (vidi Hronologiju oslobodilačke borbe naroda Jugoslavije 1941—1945«, str 779).

²⁰ Iz izveštaja oficira za vezu sa savezničkim misijama pri Glavnom štabu NOV i PO Slovenije od 31. jula 1944. vidi se da su u to vreme u Štajerskoj postojala tri stalna spuštališta, i to između Save i Savinje. Njihov kapacitet je bio vrlo mali s obzirom na situaciju u Štajerskoj, na nepostojanje veće slobodne teritorije, zbog čega je trebalo primljeni materijal što pre skloniti i sakriti (AIZDG u Ljubljani, f. 18).

²¹ Komisija za agitaciju i propagandu pri CK KP Slovenije izdala je 14. maja 1944. dokumenat u kome upozorava na kvislinšku propagandu, koja se služi, pored ostalog, i argumentima da su OF i KP protiv vere i crkve, i skreće pažnju na objavljenu partizansku

na političkim časovima ili kroz ličnu diskusiju. Ovi novi borci su, uzev u celini, još bili pobožni i vodi se računa o tome da ne bi neko vređao njihovo versko osećanje. Ostala omladina je pravilno upoznata s tim gledištem i ne greši. O izgradnji naše nove državnosti se upravo sada mnogo raspravlja na političkim časovima i sastancima. Članovi SKOJ-a, ostala omladina i stariji drugovi to još dosta dobro shvaćaju, a međutim, Stajerci stvari manje poznaju, jer do sada O tome nisu još ništa, ih pak malo, čuli. Počeli su da shvaćaju kuda ih je doveo nemački fašizam, zato danas još odlučnije istupaju protiv njega. Zato možemo tvrditi da će Stajerci, koji su danas dobrovoljno došli u naše redove, biti dosledni u borbi za slobodnu Sloveniju. Zaključci SNOS i AVNOJ-a²² se općenito odobravaju i o njima se dosta raspravljalo. Rad našeg parlamenta naročito odobrava narod, koji još dobro poznaje bivše zakone iz Jugoslavije i vidi čitavu razliku između naše države i bivše Jugoslavije.

Organizacioni rad je u poslednje vreme dosta trpeo zbog već pomenutih poteškoća. Za sastanke se koristimo svim vremenom kojim raspolažemo. Pazimo na to da svaki član SKOJ-a bar jednom nedeljno dođe na sastanak. Pored toga što se održavaju sastanci skojevskih aktiva, radi se i sa ostalom omladinom, često s pojedincima, ih s više njih zajedno, i pripremaju se za prijem u organizaciju. Omladinu ne ostavljamo suviše dugo van organizacije, već ju uključujemo čim se malo upoznamo s njom. Sadržaj sastanaka je različit, prilagođen je omladincima koji prisustvuju sastanku. Tako se na njima raspravlja o samoj organizaciji, tj. o dužnostima i zadacima, a zatim obrađuje gradivo o najznačajnijim događajima pohtičkog karaktera iz tekuće literature. Pošto su u organizaciji većim delom mlađi članovi, upoznaju se i sa OF. Na sastancima se još ne može primetiti onakva živost u diskusijama kakva bi trebalo da bude. Svako sluša sa interesovanjem, ali se gotovo ne događa da bi neko sam učestvovao u diskusiji. Poteškoće postoje zbog toga što ni sami četni sekretari još nisu dovoljno pouzdani u rukovođenju aktivom. Još im nedostaje potrebnog znanja. Pored toga se dešava i to da se sekretari četa često menjaju zbog toga što vojni rukovodioci moraju menjati borce u vezi s raznim preokupacijama koje diktira situacija usled nedostatka ljudstva. Sastanci se često održavaju i u okviru bataljona, i to u slučaju kada se ne može sazvati sastanak aktiva, npr. ako

literaturu koja tretira ta pitanja i kojom se treba koristiti u borbi protiv takve propagande (AIZDG u Ljubljani, f. 10'I-4).

Vidi AIZDG u Ljubljani, f. 441/III.

je večina članova SKOJ-a na obezbeđenju ili u patrolama. Na tim sastancima se razmatraju opšti zadaci koji stoje pred bataljonom. Održati konferenciju je teško, jer se teško može sakupiti toliko omladinaca da bi mogli donositi kakve zaključke, ako 'nisu svi na okupu. Zaključci koje donose pojedini biro i ne izvršavaju se potpuno, zato smo brigadnim biroima dali zadatak da se svi zaključci moraju sprovoditi pod kontrolom. Do sada se stalno naglašavao planski rad, ali se nije potpuno sprovodio. Krivicu za to snose i sami biro i, a u izvesnoj meri i to da se plan nije mogao uvek izvršiti u određenom roku. Uzrok je bio u tome što se, bilo zbog borbi ili pohoda, nije uvek raspolagalo sa dovoljno vremena. U vezi s tim su sekretari dobili zadatak da ubuduće stavljaju u plan samo ono što smatraju da će se moći sprovesti u delo. U planu rada su biro i zadali sebi zadatak povećati organizaciju, izgraditi četne sekretare, naučiti sve drugove u četama upravljati automatskim oružjem i politički vaspitati sekretare. To se sada sprovodi na taj način što su se sekretari ozbiljnije angažovali u izgrađivanju sekretara četa i u političkom vaspitavanju. Što se tiče podučavanja novih boraca u rukovanju oružjem, postoje trenutno poteškoće zbog vojničke situacije, do koje je došlo u poslednje vreme zbog toga što neprijatelj češće preduzima akcije protiv naših jedinica.

Članovi SKOJ-a su stalno marljivo učestvovali u pisanju (članaka) za omladinske listove. U početku smo imali velike poteškoće sa štampanjem i morali smo ih umnožavati na [pisaćoj] mašini, što nam je oduzimalo prilično vremena, a nismo ni uvek imali na raspolaganju mašinu. Međutim, kada je u diviziji organizovana tehnika,²³ dogovorili smo se sa šefom odseka²⁴ da će divizijska tehnika preuzeti umnožavanje tih listova. Došlo je, međutim, do novog problema, pošto je Štab divizije oduzeo propagandnom odseku daktilografkinju i tako odsek nije mogao preuzeti prekucavanje lista. Sada je gradivo za štampu sakupljeno, a i brigade imaju svoje tehnike, ali je problem opet tu, jer brigade nisu toliko na [jednom] mestu da bi mogle početi umnožavati.

²³ Odnosi se na tehniku »Sova« (vidi napomenu br. 34 uz dok. br. 128 u 7. knjizi IX toma Zbornika; Milan Ževart: »Po sledovih narodno-osvobodilne vojne v mariborskem okraju«, založba Obzorja, Maribor 1962, str. 270—272; Bogdan Žolnir: »Partizanski tisk ob Meži. Mislinji, Dravi«, založba Obzorja, Maribor, 1962, izdao Muzej ljudske revolucije Slovenj Gradec v počastitev dvajsetletnice vstaje jugoslovanskih narodov, str. 103—117).

²⁴ Verovatno se misli na šefa Propagandnog odseka 14. NO divizije Janeza Perovškega Pelka (vidi dok. br.- 31, napomenu 14).

Izgleda, pak, da će se situacija uskoro popraviti, jer je divizijska tehnika postavljena na stalno mesto i-već nam je obećano, čim dobijemo potrebne snage za tehniku, preužeće ona štampanje našeg lista. Takođe smo se dogovorili sa Propagandnim odsekom o zajedničkoj saradnji u propagandi. Omladinci, članovi SKOJ-a prilikom raznih akcija će bacati literaturu u uporištima i rasturati je preko patrola. Članci koje pišu omladinci imaju sada još nedostataka, što je razumljivo, pošto nisu vešti pisanju i do sada to uopšte još nisu radili, s obzirom na to da je većina te omladine sa sela. U člancima se opisuju razne borbe naših brigada i različiti doživljaji pojedinaca. Izvesne poteškoće postoje i zbog toga što nemamo crtača koji bi list upotpunio crtežima. Omladinski agitprop ne možemo organizovati jer nam nedostaju za to sposobni ljudi, te bi takve [sposobne] omladince morali upotrebiti u propagandnom odseku, pošto i njemu isto tako nedostaje ljudi. Do sada su rad omladinskog agitpropa obavljali sami sekretari, koji su istovremeno i urednici. Čim nađemo takve omladince, pristupićemo odmah organizaciji omladinskih agitpropa. Mitinzi se u poslednje vreme gotovo nisu održavali, jer su brigade bile stalno na pokretima ili u borbama i nije bilo za to vremena. Omladinci članovi SKOJ-a sarađuju u brigadnom pevačkom horu, pošto zasada sami još ne mogu organizovati svoj hor. Na mitinzima uvek nastupaju sa recitacijama. Općenito uzev omladinski propagandni i kulturni rad dosta je živnuo. Uveče, ako vojska nije suviše umorna, čuje se pevanje. Narod je često, kada čuje slovenačku pesmu, ganut do suza.

Prilivom novih boraca je držanje drugarica prema drugovima postalo dosta značajno i obratili smo mu priličnu pažnju. Držanje članova SKOJ-a je sasvim ispravno, samo kod starijih je nešto slabije. Zato je naša organizacija zajedno s partijskom [organizacijom] zadala sebi zadatak da se to pitanje što pre smetne sa dnevnoga reda. Držanje starih partizanki je još dosta dobro, ali se prema njima donekle sektaši, ne gaje se prema njima pravi drugarski odnosi. Zato je, na pobudu SKOJ-a i KP, bilo sazvano već više sastanaka na kojima su se rešavala ta pitanja. Rezultati su već tu. Neke drugarice su dosta lene, dok su drugarice članovi SKOJ-a marljive u radu i vode računa o tome da su rublje i odeća vojnika oprani i sašiveni. I bolničarke su dobre i vode brigu o čistoći. Vašljivost je u poslednje vreme u našim redovima minimalna, pored ostalog i zbog toga što smo nabavili sebi prilično novu odeću.

Brojno stanje ZKM²⁵ 20. 7. 44.

I UB „T. Tomšič“	52 druga
II UB „Lj. Šercer“	58 drugova
XIII B. „M. Bračiča“	54 druga
Div. zaštit. četa	26 drugova
Ukupno organizovanih	190 drugova

Od 1. 7. do 20. 7. 44. primljeno je u ZKM 25 drugova, u KP 4 draga, nestala su 4 druga a poginuo je 1 drag. Isključena je bila 1 drugarica. Na viši skojevski kurs²⁶ smo poslali 1 brigadnog sekretara, tj. iz XIII brigade, i dve drugarice koje su bile sekretari bataljona.

Sastav brigadnih biroa je ovakav:

I UB „Tone Tomšič“

Vučinič Đoko	brigadni sekretar
Potočnik Janez	sekretar I bat.
Strle Franci	sekretar II bat.
Kranjc Milan	sekretar III bat.

II UB „Lj. Šercer“

Ruparčič Jože	brigadni sekretar
Nemanič Ivan	sekretar I bat.
Furlan Rudolf	sekretar III bat.

XIII brigada „M. Bračič“

Škarja Anica	v.d. brigadnog sekretara
Drucker Gerda	sekretar I bat.
Graden Alojz	sekretar II bat.

Divizijska zaštitna četa

Zbasnik lože	sekretar
--------------	----------

U diviziji je sada 20 aktiva i postavljeni su svi sekretari. U svakoj četi je organizovan aktiv, a isto tako u štapskim

²⁵ Zveza' komunistične mladine — Savez komunističke omladine

²⁶ Verovatno se odnosi na Skojevsku školu pri CK KP Slovenije, formiranu početkom avgusta 1943. u sklopu Partijske škole. Obema je rukovodio CK KP Slovenije. Održano je 10 tečajeva. Do juna 1944. ona je bila na Kočevskom rogu a 8. juna 1944. se premestila u Belu krajinu, u selo Gradnik (oko 6 km seвероzapadno od Metlike), kod seljaka Konda. Upravnik' škole je sve -vreme bio Ferdo Godina Marko. (Podatke sakupila Ivka Križnar-Jakulin, Arhiv CK SK Slovenije).

patrolama, u koje su uključeni i obaveštajni vodovi pri štabovima brigada. Tim aktivima rukovode za to postavljeni sekretari, koje kontroliše brigadni sekretar.

Ako iznesem opštu karakteristiku rada sekretara, moram konstatovati sledeće: sekretari brigada su se često menjali, zbog čega je rad prilično trpeo. Pored toga su još nedovoljno izgrađeni da bi mogli održavati sa omladinom teoretske sastanke ideološkog značaja. U pogledu organizacije dosta dobro odgovaraju. Isto je sa bataljonskim sekretarima. Svi bataljonski sekretari su borci, disciplinovani i omiljeni kod omladine. Sekretari četa su, međutim, slabi, i to zbog toga što nisu stalni, i što im ostali sekretari ne pružaju dovoljnu podršku. Organizaciono smo još dosta čvrsto povezani sa [organizacijom] KP, ali to zavisi od toga kakvi su partijski rukovodioci. Čitav rad su u početku donekle ometali i vojni rukovodioci, jer nisu pravilno shvaćali značaj SKOJ-a. Sekretari, naročito bataljonski, morali su često slušati razne primedbe, ali do nekih ozbiljnijih [razmimoilaženja] nije došlo. U svim slučajevima se intervenisalo po partijskoj liniji i pomoću smernica politodela divizije. Sada možemo reći da svega toga više nema, pošto je i partijska organizacija dobila svoje kadrove, koji su joj ranije u velikoj meri nedostajali. Uzev uopšte, organizacija SKOJ-a se u poslednje vreme podigla i dobila je priznanje od strane partijskih a i vojničkih foruma. Skojevcima pomažu u obaveštajnoj službi, ta obaveštajci su većinom članovi SKOJ-a, zatim, desetari, vodnici i pohtički delegati, ukoliko nisu partijci; u podizanju morala među boricima, u obučavanju novih boraca da rukuju automatskim oružjem i na mitinzima. O zadacima koje je sebi zadala organizacija izvestiću vas u sledećem izveštaju.²⁷

;...²⁸

Kod svih se može primetiti nedostatak političkog obrazovanja, zbog čega se ne osećaju dovoljno jaki za rukovođenje organizacijom. Zato sam ptićeo raditi s njima, pre svega, na organizacionom polju, dok će ideološka izgradnja doći kasnije na red. Svi su osetljivi na teoriju i pokazuju mnogo razumevanja za omladinski rad. U dogledno vreme moći će se od njih stvoriti dobri sekretari. Svi ovi sekretari

²⁷ Očuvani izveštaji sekretara SKOJ-a 14. NO divizije od marta, do decembra 1944. nalaze se u AIZDG u Ljubljani, fond PK SKOJ-a za Sloveniju, f. 22/XI.

²⁸ Redakcija je izostavila karakteristike napred pomenutih rukovodilaca SKOJ-a.

stupili su u našu vojsku posle kapitulacije Italije i ranije nisu, ili su pak nešto malo, sarađivali sa OF. Ti su jedini koji se sada mogu upotrebiti za omladinski rad.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Sekretar SKOJ-a
Leopold Prošek-Bajdukov

P. S. Spisak koliko omladinaca iz redova SKOJ-a je napredovalo na rukovodeća mesta poslaću vam naknadno, čim iste primim od sekretara brigada.

BR. 115

**UPUTSTVO POLITIČKOG KOMESARA 10. KORPUSA NOVJ
OD 21. JULA 1944. POLITIČKOM KOMESARU BJELOVAR-
SKOG NOP ODREDA O TUMAČENJU SPORAZUMA TITO—
ŠUBAŠIĆ¹**

Š T A B

X. KORPUSA ZAGREBAČKOG N. O. V. I P. O.

JUGOSLAVIJE

Broj služb.

Dne 21/7. -1944.

POLITKOMESARU BJELOVARSKOG PART. ODREDA

Sporazum postignut između druga Tita i Subašićeve vlade naišao je kod našeg naroda i kod naših boraca na različite komentare. Uglavnom i kod naroda i kod naših boraca formiralo se je jedno nepravilno gledanje na taj sporazum. Naši borci, vide u tome slabost i popuštanje s naše strane, a također dobrim dijelom i sam narod. Stoga je potrebno da politkomesari upoznaju borce s činjeničnim stanjem i da isprave njihovo pogrešno gledanje.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 15—1, k. 556.

Sporazum treba tumačiti ovako:

1) Istaći „Krupan uspjeh" i našu veliku političku pobjedu koja se manifestuje u samom sporazumu, iz kojeg nedvojbeno izlazi koliko je naša borba u svijetu i kod naših Saveznika gledana sa simpatijama i koliko ugleda uživa danas NOV Jugoslavije. Činjenica da smo mi sporazumom uspjeh postići jedinstvo svih protufašističkih snaga u zemlji i van nje svjedoči nam koliko je to „krupan uspjeh" i koliko će nam to pomoći u daljnjoj borbi.

2) Iz samog teksta sporazuma vidi se da Subašićeva vlada, a prema tome i Saveznici priznaju sve tekovine naše borbe, pa prema tome i AVNOJ, ZAVNOH itd., iz čega opet izlazi da priznaju federativnu demokratsku Jugoslaviju, što znači da usvajaju naš program. Iz toga isto tako izlazi da su oni voljni prihvatiti odluku sa II. Zasedanja AVNOJ-a, koja govori da će pitanje kralja i monarhije riješiti narod slobodnim glasanjem po završetku rata. Zbog svega toga možemo konstatirati da stvarno oni pristaju na sve naše uslove, te mi nemamo nikakova razloga i ne bi vodili pametnu politiku kada ne bi bili voljni s njima sarađivati po pitanju borbe protiv okupatora.

3) Postignuće „sporazuma" jest velika pobjeda nad srpskom reakcijom. Samim sporazumom mi smo likvidirali Dražu Mihailovića, Fotića² i mnoge druge reacionere iz redova Veliko-srpske čaršijske klike.

Ako budemo na taj način pravilno objasnili borcima i narodu što dobivamo „sporazumom" onda ćemo samim tim osigurati pravilan tok njihovog gledanja na taj „krupan uspjeh".

Naša je zadaća popularizirati taj sporazum u narodu, koji još dobrim dijelom nije upoznat s njegovim značenjem. Naša pismena i usmena agitacija i propaganda treba da u ovim danima dostigne maksimum, jer samo na taj način mi ćemo moći maksimalno iskoristiti tu veliku političku pobjedu.

Govoreći o „sporazumu" treba da se govori o AVNOJ-u, ZAVNOH-u, Nacionalnom komitetu i uopće svemu što je tješno povezano sa sporazumom, s našim programom i našim budućim životom. Mi ne smijemo nigdje izbjegavati diskusiju o kralju, jer je naš stav prema njemu ostao jasan i nepromijenjen. Što više, mi treba da na svakom mjestu poti-

² Konstantin. Poslanik jugoslovenske kraljevske izbegličke vlade u Vašingtonu.

cerno takove diskusije i da još većim žarom agitiramo za republiku. Treba objasniti narodu da će on svojom riječju odlučiti da li će doći do monarhije ih republike. Uvjeriti narod koliko će njegova riječ vrijediti. Upoznati ga s činjenicom da se N.O. Vojska oružjem u ruci već 3 godine bori za to da bi, nakon sloma fašizma, sam narod slobodnom voljom odlučivao o svom budućem životu. Mi smo to postigli i nitko nam to neće moći oduzeti, a garancija za to jest naša vojska. Međutim, posve je jasno, da se mi sada moramo lojalno odnositi prema kralju i šubašićevoj vladi, naprosto zato jer se oni lojalno odnose prema nama i surađuju s nama na liniji našeg programa i odluka II. Zasjedanja AVNOJ-a.

S tim u vezi treba reći nekoliko riječi o našoj agitaciji i propagandi. Mi moramo agitaciju i propagandu pojačati do maksimuma. Tehnike treba da svakodnevno u što većem broju izdaju kratka saopćenja, kratke letake u kojima se objašnjava narodu neko aktuelno političko pitanje. Na pr., u kratkom letku kratkim tekstom objasniti veliku dobit sporazumom. Ili pak, kratkim tekstom parira se, inicijativno, na neku ubačenu neprijateljsku parolu, na koju naidete prilikom kretanja po terenu.

Svaki naš borac treba da bude naoružan s takovim propagandnim materijalom, svaki treba da vrši i usmenu agitaciju i propagandu na terenu. Sam tekst sporazuma, inače toliko je jasan, da mu i ne treba suviše komentara, te stoga treba nastojati da on prodre u narod u što većem broju.

Politički komesari dužni su ove direktive provesti u život i stalno kontrolirati kako se one sprovode.—

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

M. P.

Politkomesar:

Ivan A. Šibi

BR. 116

**IZVEŠTAJ POLITODELA 3. NOU DIVIZIJE OD 21. JULA 1944.
CENTRALNOM KOMITETU KPJ O ORGANIZACIONOM STA-
NJU, POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU U
JEDINICAMA DIVIZIJE¹**

Polit, odjel
III Udarne divizije
NOV Jugoslavije
Br. SI.

21-VII-1944 g.

CENTRALNOM KOMITETU KPJ

Dragi drugovi,

Podnosimo vam izvještaj o stanju i radu u III Udarnoj diviziji Narodno-oslobodilačke vojske Jugoslavije. U sastav ove divizije sada ulaze V Crnogorska Proleterska brigada, VII Crnogorska Udarne brigada i IX Crnogorska Udarne brigada. Od ovih brigada najstarija je V Crnogorska Proleterska brigada,² dok IX postoji svega tri i po mjeseca.³ Rad u svim jedinicama ove divizije je jednako postavljen, te su i nedostaci skoro iste prirode, samo što se kod starijih jedinica osjećaju u mnogo manjoj mjeri a kod mladih su jače izraženi. Zbog te sličnosti u prirodi nedostataka, iako ta sličnost u njihovoj jačini nije ista, u izvještajima po pojedinim brigadama biće sličnih konstatacija. U izvještaju ćemo obuhvatiti vrijeme od prošlog izvještaja, tj. od februara ove godine.⁴

V Proleterska brigada,⁵

¹ Kopija originala (pisana na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 2-1/5, k. 755 A,

² Vrhovni štab NOV i PO Jugoslavije, 10. juna 1942. donio je odluku o formiranju 4. i 5. proleterske NOU brigade od crnogorskih partizanskih jedinica koje su se, pod pritiskom italijansko-četničkih snaga, povlačile iz Crne Gore prema pL Goliji i pl. Volujaku (tom III, knj. 4 str. 355—362; tom II, knj. 1, str. 169—170).

³ i ¹⁰ Odlukom Štaba 2. udarnog kopusa NOVJ, 1. aprila 1944, u s. Dragovića Polju (kod Kolašina) formirana je 9. crnogorska NOU brigada (tom III, knj. 7, dok. br. 134 i 208).

⁴ Vidi tom IX. knj. 5, dok. br. 48: izvještaj Politodela 3. NOU divizije od 4. februara 1944. Centralnom komitetu KPJ o radu i brojnom stanju u 6. i 7. crnogorskoj brigadi.

* Vidi dok. br. 119.

Rad i stanje partijske organizacije: Partijska organizacija ove brigade broji 328 članova po spisku od kojih sada na licu ima 267 raspoređenih u 27 ćelija. U brigadi postoje četiri bataljonska komiteta. Drugovi koji se nalaze u rashodu većinom su ranjeni i bolesni, a nalaze se u brigadnoj ih divizijskoj bolnici, i jedan prilično veliki broj na liječenju u Italiji. S obzirom na težinu rana, postoji mogućnost da se jedan priličan broj od ovih ranjenih neće skoro vratiti u jedinicu ih se uopšte neće vratiti.

Kandidata za Partiju u brigadi ima 50.

Prilikom slanja prošlog izvještaja partijska organizacija je brojala 240 članova. Od tada do danas ima poginulih oko 35 članova Partije, a priličan broj je dat za drage jedinice i za teren, tako da je porast organizacije u broju članstva vrlo veliki, iz čega se vidi da je politika kadrova u pogledu, - prijema novih članova u Partiju bila dosta pravilna. Prije- mom ovako prilično velikog broja boraca u Partiju mislimo da nije povrijeđen kriterijum prijema u članstvo Partije, već da se u pogledu prijema novih članova može još učiniti. U posljednje vrijeme iz organizacije je isključeno 6 drugova, što govori da je bilo i nebudnosti kod nekih ćelija u pogledu prijema u članstvo Partije.

Partijski život organizacije je normalan, tj. održavaju se redovni partijski sastanci po ćelijama kao i sastanci komiteta. Najviše nedostataka u pogledu redovnog održavanja sastanaka ima kod štabskih ćelija, na što je ukazano i taj nedostatak se otklanja. Na tim sastancima se diskutuje o radu pojedinaca i ćelije kao cjeline, O uspjesima i nedostacima, kao i o novim zadacima. Nedostatak u održavanju sastanaka jeste u tome što su oni često puta isuviše dugi i nekonkretni, na koji je nedostatak takođe ukazano. Teoretski sastanci po ćelijama su mnogo redi od praktičnih iako je u pogledu teoretskog rada stalnim ukazivanjem na njegovu važnost prilično urađeno.

Disciplina u Partiji je sasvim dobra, iz čega se vidi i ogromna ljubav prema Partiji. Ta ljubav se još ogleda u odanosti Partiji koja se izražava prilikom sprovođenja u život partijskih direktiva.

Budnost članova Partije, samoinicijativa i lična odgovornost svuda i na svakom mjestu i u svim situacijama trebala bi da bude bolja. Nebudnost do izvjesnog stepena, nesnalaženje i nedovoljno shvatanje odgovornosti ne dolaze zbog slabe odanosti i ljubavi prema Partiji već su rezultat dosta niskog teoretskog nivoa našeg članstva, tako da izvjestan član Partije ne reagira na neku stvar ne zbog toga što ne bi htio već zbog toga što ne umije. Tako, na pr., u borbi čla-

novi Partije čine čuda od junaštva ličnim zalaganjem i samoprijegorom, dok poklanjaju malo pažnje tome da povuku i čitavu jedinicu, tj. i nepartijce sa sobom. U pogledu otklanjanja ovog nedostatka u ovoj brigadi je učinjeno dosta, iako se može i treba još učiniti.

Bataljonski komiteti su dovoljno dorasli da mogu rukovoditi svojim organizacijama. Rukovodioc komiteta u 1 bataljonu ove brigade pokazao je izvjesne slabosti koje su ostavljale pečat na čitavu organizaciju te je zbog toga i smijenjen i data mu je odgovarajuća funkcija.

U pogledu odmjeravanja kazni izvjesne ćelije su pokazivale slabosti time što su donosile, što je češći slučaj, suviše oštre kazne, ili, što je rjeđi slučaj, suviše blage kazne. Ova slabost govori isto o nedovoljnoj uzdignutosti članova Partije i prema tome i o neumijeću pronaći najbolji put i način da kazna postigne potreban efekat.

Iz ovoga izlazi da je jedan od najvećih nedostataka partijske organizacije prilično nizak teoretski nivo članstva. To je zbog toga što se Partija podmlađuje novim i dovoljno neuzdignutim drugovima, a veliki dio od njih su seljaci, koji nijesu imali prilike da uče, niti su navikli na učenje, te im zbog toga teško i ide. Mi smo u tom pogledu, osjećajući taj nedostatak, i prema uputstvima dobivenim od Vas, preduzeli mjere održavajući partijske kurseve. Održana su dva kursa pri diviziji gdje su kao predavači i slušaoci učestvovali drugovi i iz drugih jedinica. Na kurs koji je održan pri P.K. K.P.J. za Crnu Goru i Boku slali smo takođe nekoliko drugova. U brigadi je otpočinjat jedan kurs koji je zbog situacije morao biti prekinut. Postavljeno je kao zadatak na sastanku divizijskog komiteta da se nastavi sa organizovanjem kurseva po brigadama pojedinačno i pri diviziji.

Rad sa kandidatima je pravilno postavljen, iako bi u izvjesnim slučajevima rad sa njima morao biti mnogo bolji. Praktični sastanci sa njima se održavaju pojedinačno, dok prisustvuju teoretskim sastancima ćelija.

Partijska organizacija u ovoj brigadi kao cjelina je dosta mlada, izuzev rukovodioca koji suiskusni i znaju prilično da rade. Uglavnom rad organizacije je sasvim dobar i ona uživa ogroman ugled i autoritet koji je stekla svojim radom u brigadi. Partijska organizacija je brojno dovoljno jaka i postala je rukovodiocem cjelokupnog života i rada ove jedinice, koji se izražava u vrlo lijepim rezultatima. Odnosi unutar Partije su dobri i drugarski, što je uslovalo veliku ljubav i povjerenje među bataljonima što se naročito odražava u akcijama.

Politički rad: Rad po ovom sektoru se odvija po planu. Održavaju se redovno političke i radne konferencije, na kojima se pretresaju politička pitanja i problemi iz života i rada jedinica. Redovno se prorađuje tekući materijal po čitalačkim grupama. Odnos prema narodnoj vlasti i stanovništvu je uglavnom dobar i pravilan. Politički rad na terenu u posljednje vrijeme nije bio najplodniji zbog toga što se jedinica nalazila na jednom dijelu Sandžaka, odakle je veći broj stanovništva bio pobjegao. Rad po ovom sektoru je prilično dobar ali ga treba još pojačati.

Kulturno-prosvjetni rad: Rad po ovom sektoru nije najplodniji, a naročito u pogledu davanja priredaba, dok je veselje u jedinicama zastupljeno u priličnoj mjeri. Održavaju se prosvjetna predavanja koja imaju prilično uspjeha. Štampa u brigadi nije na dovoljnoj visini. Po bataljonima i četama izlaze listovi, iako se osjeća ogromna oskudica u pisaćem materijalu. Glavni nedostatak štampe jeste u tome što se pišu obično članci sa suviše opštom sadržinom bez dovoljno konkretnosti. Nepismenost u brigadi može se reći da je u potpunosti likvidirana.

Vojnički rad: Ovaj rad se odvija takođe po planu. Brigada je naročito za posljednjih četiri mjeseca imala teške borbe,⁰ u kojima je stekla ogromno vojničko iskustvo, koje joj je zaista bilo potrebno. Borbenost u brigadi je na zavidnoj visini. Unutrašnja disciplina koja se ogleda u zalaganju za izvršavanje naređenja je dobra, dok i spoljašnja disciplina uglavnom zadovoljava. Komande četa i štabovi bataljona su kao vojnička rukovodstva dobri i mogu u potpunosti odgovoriti svojim funkcijama. Brigada broji oko 800 boraca što je prihćno malo s obzirom na broj članova Partije i SKOJ-a, kao i na naoružanje. Popuna brigade stoji kao jedan od stalnih problema pred brigadom. V brigada kao vojnička jedinica jeste stub divizije.

SKOJ: Broj članova SKOJ-a u brigadi je 322 po spisku a 278 na hcu. Rad skojevske organizacije je dosta dobar, iako SKOJ još uvijek nije dovoljno pošao u širinu što se nastoji otkloniti. Skojevcu učestvuju u punoj mjeri u životu i radu jedinice, i SKOJ se osjeća zaista kao dobra organizacija. Borbenost i zauzimljivost Skojevacu je dobra. Pomoć Partije SKOJ-u je dobra, ali bi mogla biti i bolja.

ishrana brigade je uglavnom zadovoljavala s obzirom na savezničku pomoć. Ukohko je snabdijevanje na terenu vršeno bilo je redovnim putem preko Narodno-oslobodilačkih

⁰ O borbama 5. crnogorske NOU brigade u tom vremenskom periodu vidi tom III, knj. 7, dok. br. 296 i 297, knj. 10, dok. br. 62, 82 i 144.

Odbora i komandi mjesta. Greške u tome pogledu su svedene na najmanju mjeru iako nijesu u potpunosti likvidirane. Obuća i odjeća, s obzirom na savezničku pomoć, zadovoljavaju, iako bi još mnogo trebalo pa da jedinica bude u potpunosti obezbijeđena.

Sanitetska služba je dobro organizovana i lijepo funkcioniše. Naročito je važno u tome pogledu prebacivanje teških ranjenika za Italiju, čime je naš položaj mnogo olakšan. To prebacivanje je do sada funkcionisalo dosta normalno.

Uglavnom stanje u ovoj brigadi je sasvim dobro. Štab brigade je u potpunosti na visini svojih zadataka, i sigurna je garancija da će rad u ovoj brigadi iz dana u dan ići naprijed. Najveće priznanje za rad i borbu ovoj brigadi dao je Vrhovni Štab proglašavajući je za proleteršku brigadu, što će takođe dati ogromnog potstreka i elana za dalji razvoj ove jedinice.

VII Crnogorska Udarne brigada.

Stanje i rad partijske organizacije: Partijska organizacija u brigadi broji 221 člana po spisku i 174 na licu, raspoređenih u 26 ćelija. U brigadi postoje 4 partijska komiteta. Kandidata za Partiju ima 58. Prilikom slanja prošlog izvještaja organizacija je brojila 123 člana. Od tada pa do danas u borbama koje je brigada vodila poginula su 42 člana Partije. Iz ovoga **Se** vidi da je Partija brojčano brzo rasla.

O partijskom životu ove organizacije mogle bi se reći iste stvari kao i o V brigadi. U pogledu održavanja partijskih sastanaka njihova nekonkretnost i dužina ovdje je došla prilično do izražaja na što je ukazano i što će se ubrzo likvidirati. Ljubav prema Partiji i odanost su na visini, dok, zbog mladosti i neuzdignutosti organizacijé, samoinicijativa i odgovornost mogu biti mnogo bolje.

Pitanje discipline u Partiji nije bilo shvaćeno u dovoljnoj mjeri od pojedinih drugova rukovodilaca, što se ogleдалo u diskusiji po naređenjima i direktivama, li liberalnom odnosu prema njima i njihovom labavom sprovođenju u život, tako da disciplina nije bila na visini. Ovo je odmah uočeno i učinjeno je sve da se pitanje discipline u Partiji shvati kako treba, tako da je danas, zaista se može reći, partijska disciplina u ovoj organizaciji dobra. Partijsko članstvo u ovoj brigadi je vrlo mlado i bez dovoljno iskustva. Politički partijski rukovodioci četa mogli bi biti bolji, dok po bataljonima ipak zadovoljavaju. Među poginulim članovima Par-

tije bio je veliki broj četnih rukovodilaca, tako da su popunjavanja njihovih mjesta vršena sa mladim i neiskusnim drugovima. U broju poginulih iz brigade ima 51% članova Partije što svjedoči o borbenosti i požrtvovanosti partijaca sa jedne strane i o nedovoljnom vojničkom iskustvu s druge strane.

Teoretski nivo partijaca kao i jednog dijela rukovodilaca je prilično nizak. Drugovi iz ove brigade učestvovali su na kursevima o kojima smo govorili u izvještaju o V brigadi,¹ i u samoj brigadi- je otpočinjat jedan kurs koji je bio zbog situacije prekinut. Teoretski sastanci se održavaju prema mogućnostima, iako taj rad treba uveliko pojačati. Rad štab-
skih čehja je i ovdje dosta neredovan.

Uglavnom rad partijske organizacije je normalan i zadovoljava. Partija uživa ogromno povjerenje kod boraca. Na sve nedostatke je ukazano i na vrijeme se interveniše i preduzimaju se sve mjere za njihovu što bržu likvidaciju.

Pohtički rad se uglavnom odvija na isti način kao i kod V brigade, samo je ovdje teškoća veća što je partijska organizacija mlađa i neiskusnija. Rad komesara četa uoči borbi i za vrijeme samih borbi nije bio dovoljan. U odnosu prema narodu i narodno-oslobodilačkoj vlasti pravljeno je izvjesnih grešaka.

Kulturno-prosvjetni rad mogao bi biti mnogo bolji. Na takav rad po tome sektoru imali su ogromnog uticaja stalni pokreti i borbe koje je brigada imala u poslednje vrijeme.⁷ Rad se odvija na isti način kao u V brigadi. Broj nepismenih i u ovoj brigadi sveden je na najmanju mjeru.

Vojnički rad u brigadi poshje njenog formiranja⁸ bio je dosta dobar. Ah zbog mladosti boraca nije se moglo tako brzo najbolje da savlada vojnička vještina. U poslednja četiri mjeseca brigada je stalno u akcijama i vodila je vrlo teške borbe.⁹ Kao mlada jedinica pokazala je neobičnu hrabrost i upornost u borbi, tako da po borbenosti nije zaostajala za starim jedinicama, ali kao vojnički nedovoljno obučena pokazala je prilično vojničke vještine što je koštalo prilično žrtava. U ovim borbama brigada je stekla ogromno iskustvo tako da se danas može računati u red boljih jedinica naše vojske.

⁷ i ⁰ O dejstvima 7. crnogorske NOU brigade u tom vremenskom periodu vidi tom III, knj. 10, dok. br. 29, 56 i 69.

⁸ Sedma crnogorska NOU brigada formirana je u s. Vlahovićima (kod Kolašina) 30. decembra 1943 (tom III, knj. 6, str. 400 i 403).

Brigada broji oko 700 boraca tako da se popuna i pred njom postavlja kao problem. Štabovi bataljona mogu odgovoriti svojim funkcijama, dok bi komande četa trebale da budu još bolje i uzdignutije.

SKOJ broji 213 članova na licu a po spisku 267. Skojevski rukovodioci u pojedinim bataljonima i četama nijesu bili na visini a naročito u početku, dok se i sam rukovodioc SKOJ-a u brigadi nije dovoljno snašao. Pomoć Partije SKOJ-u bila je dosta dobra. U aprilu mjesecu prilikom neprijateljske ofanzive na nas dezertiralo je oko 40 članova SKOJ-a, što svjedoči o tome da skojevska organizacija nije bila najbolja. Međutim, je SKOJ-u kasnije pružena pomoć i sada je stanje u skojevskoj organizaciji prilično konsolidovano i može se reći da je dosta dobro. SKOJ uzima punog učešća u životu i radu jedinice. Za ekonomski i sanitetski sektor rada može se reći skoro isto što i o V brigadi, s tim što bi se u pogledu sanitetske službe u ovoj brigadi moglo još učinjeti.

Stanje u ovoj brigadi je prilično dobro. Ona je za prilično kratko vrijeme uspjela da postigne dobre rezultate po svim sektorima rada, a naročito se učvrstilo kao borbena jedinica. Štab brigade odgovara svojoj funkciji, prilično se zauzima za rad po svim sektorima i dobro rukovodi jedinicom.

IX Crnogorska Udarne brigada.

Ova brigada je formirana 1. aprila ove godine.¹⁰ Partijska organizacija u ovoj brigadi sada broji 182 člana, raspoređenih u 23 partijske ćelije. U brigadi postoje četiri bataljonska komiteta. Kandidata za Partiju u brigadi ima 23. Prilikom formiranja brigada je brojila oko 130 članova Partije, a od tada do danas u borbama je poginulo 10 članova Partije. Služeći se iskustvom iz rada starijih jedinica, rad po svim sektorima u samom početku postavljen je pravilno. Četna i bataljonska rukovodstva u ovoj brigadi su većinom iz naših starijih brigada tako da su u samom početku posjedovali izvjesno iskustvo, iako priličan broj od njih vrlo malo. Naročito četni rukovodioci izostaju iza rukovodilaca u V i VII brigadi, dok bataljonski zadovoljavaju. Organizacija je vrlo mlada, tako da je ogromna većina članstva primljena u Partiju u drugoj polovini 1943 godine i u 1944 godini.

Partijski sastanci se održavaju redovno i to češće praktični nego teoretski. Nedostatci iznešeni u izvještaju o organizaciji u V brigadi ovdje važe u priličnoj mjeri a naro-

čito onih koji se tiču samoinicijative, snalaženja, teoretskog rada itd. U ovoj brigadi do sada nije održan ni jedan kurs izuzev što je slala po nekoliko drugova na kurs pri diviziji i Pokrajinskom Komitetu. Disciplina u Partiji i odanost su prilično dobri. Uglavnom organizacija je vrlo mlada i s obzirom na to u svom dosadašnjem radu po svim sektorima zadovoljava. Ugled Partije u jedinici je priHčno velik.

Politički rad u ovoj brigadi postavljen je na isti način kao u Vi VII brigadi. Politički nivo ljutstva u ovoj jedinici je niži nego u prve dvije te se samim tim ovdje pred političkim rukovodiocima postavlja potreba još intenzivnijeg rada. Moral u jedinici kao i odnosi između starešina i boraca i obratno su dobri. U odnosu prema narodu i narodnooslobodilačkoj vlasti u početku su pravljene izvjesne greške koje su kasnije otklonjene.

Kulturno-prosvjetni rad nema nekih osobitih rezultata a postavljen je kao u prvim dvjema brigadama.

Vojnički rad u ovoj brigadi razvija se po planu i bio je dosta intenzivan. Kod svih bataljona su održani vojnički kursevi, što je kasnije prenešeno na borce. To je učinilo da je u pogledu discipline do sada postignut dosta lijep rezultat. Brigada je odmah poshje formiranja učestvovala u akcijama i pokazala se vrlo borbena,¹¹ iako bez dovoljno vojničke vještine. Do sada je učestvovala u nekoliko akcija, ali je ipak i mirovala, što joj je omogućilo da razvije dosta živ rad po svim sektorima. Nadamo se da će brigada kao vojnička jedinica biti u stanju da odgovori zadacima koji se pred njom postavljaju.

Skojevska organizacija u brigadi broji 205 članova. Rad po liniji SKOJ-a je postavljen pravilno i dobro se odvija. Skojevski rukovodilac je vrlo vješt i agilan, tako da se to osjeća na čitavu organizaciju. Skojevci se priHčno ističu i uzimaju punog učešća po svim sektorima rada u jedinici.

Brigada je živjela na vrlo siromašnom terenu, tako da je trebovanje za hranu kao i odijelo i obuču dobijala većinom od divizijske intendanture. S obzirom na savezničku pomoć ishrana je bila prilično dobra.

Sanitetsko osoblje u ovoj brigadi je "takođe mlado, ali se priHčno dobro snalazi.

Uglavnom brigada je vrlo mlada i do sada u svome radu zadovoljava. Štab brigade je dobar i mislimo da' će u potpu-

¹¹ Vidi tom III, knj. 10, dok. br: 82. izvod iz dnevnika Radovana Vukanovića, komandanta 3. udarne divizije za period od 1. januara do 27. jula 1944. godine.

nosti zadovoljiti, dok četna rukovodstva i izvjesni bataljonski rukovodioci mogli bi biti bolji.

Osim brigada u sastavu ove divizije imamo izvjesne jedinice oko Štaba divizije i to: bolnicu, hiruršku ekipu, intendanturu, prateću četvu, izviđačku četvu, kurire i kulturnu ekipu. U svakoj od tih jedinica postoji i partijska ćelija. Ukupan broj partijaca u tim ćelijama iznosi 70, kandidata 16, skojevaca 47. Rad u tim ćelijama je dosta normalan.

Kulturna ekipa u našoj diviziji skoro je formirana sa zadatkom da dadne podstreka za što bolji kulturni rad po brigadama gdje je do sada bilo prilično nedostataka.

Stanje u našoj diviziji uglavnom zadovoljava i ona predstavlja jedinicu na koju se može računati za, izvršenje svih i najtežih zadataka.

Štab divizije uživa puno povjerenje boraca i rukovodilaca. Odnos Štaba prema borcima i nižim starešinama je dobar i pravilan kao i obrnuto. Odnos među drugovima u samom Štabu je na visini. Odnos Štaba divizije prema Polit, odjelu i obrnuto je sasvim drugarski i dobar.

Nas u Polit, odjelu ima svega dvojica, što je malo da bi smo uvijek mogli imati u vidu rad u čitavoj diviziji.

S drugarskim pozdravom.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Polit, odjel
Boško Đuričković i
Nikola Darčević

Dragi drugovi,

Šaljemo vam kopiju izvještaja.¹²

Boško

¹² Poslednja rečenica je dopisana mastilom. Verovatno je ova kopija upućena Pokrajinskom komitetu za Crnu Goru. Boku i Sandžak.

OBAVEŠTENJE POLITIČKOG KOMESARA GLAVNOG ŠTABA
NOV I PO SLOVENIJE ÓD 22. JULA 1944. KOJIM UPOZNA-
JE CENTRALNI KOMITET KP SLOVENIJE O SITUACIJI U
POTCINJENIM JEDINICAMA I NA NJIHOVIM SEKTORIMA
I O MERAMA KOJE SE PREDUZIMAJU ZA POBOLJŠANJE
TE SITUACIJE¹

Dana 22. jula 1944

Dragi drugovi!

1.) Osim manjih ispada iz uporišta, nigde na sektoru VII i IX korpusa i IV operativne zone nema ništa naročito.

Pitanje obezbeđenja Roga² rešili smo na taj način što ćemo Kočevski i Belokranjski odred spojiti u Kočevski odred.³ To će biti izvedeno u najkraćem vremenu. Istovremeno smo na sektor Kočevja odmah poslali jednu brigadu, koja će u neposrednoj blizini Kočevja menjati svoje položaje, dok se ne formira Belokranjski odred, i dok on ne bude mogao preuzeti obezbeđenje kočevskog pravca.⁴ Javljamo da je tehnika direktno zamolila Štab VII korpusa da se na tom sektoru ne bi kretala nikakva vojska jer to šteti tehnici.⁵ Mi nismo mogli tu želju uzimati u obzir, već smo izdali brigadi strogo naređenje da pri svom manevrisanju nigde ne zalazi preduboko-u šume, kako time ne bi dekonspirisala naše ustanove. Stane⁶ je bio u Štabu korpusa i sve to direktno uredio.

¹ Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u Arhivu CK SKS, f. CK KPS — 1944, br. dok. 3592. Kopija u AIZDG u Ljubljani, f. 15/IV.

² Odnosi se na planinski masiv Kočevski rog.

³ Kočevski i Belokranjski NOP odred spojeni su u Belokranjski NOP odred naredbom Štaba 7. korpusa NOVJ od 21. jula 1944 (vidi tom VI, knj. 15, dok br. 15).

⁴ Obezbeđenje u pravcu Kočevja, na sektoru bivšeg Kočevskog NOP odreda, preduzeo je na sebe jedan bataljon Belokranjskog NOP odreda. O tome vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 16, 36 i 82.

⁵ Odnosi se na tehniku »Urška 14«, odnosno na štampariju 13 A (vidi tom IX, knj. 5 dok. br. 31, napomenu 17), koja se krajem jula premestila sa Kraljevskog kamena u blizinu s. Podstenice, na Kočevskom rogu, i početkom avgusta 1944. dobila naziv »Partizanska tiskarna« (vidi knjigu »Stoletnica grafične organizacije na Slovenskem« i članak Joža Kralla »Delež grafičnih delavcev pri razvoju slovenskih ilegalnih in partizanskih tiskam v letih 1940—1945, str. 61—65.

⁶ Franc Rozman Stane, narodni heroj, komandant Glavnog štaba NOV i PO Slovenije. Teško ranjen prilikom isprobavanja savezničkog oružja, umro je 7. novembra 1944. u Črnomelju i sahranjen je u Grobnici narodnih heroja u Ljubljani.

Da bismo bolje resili pitanje mobilizacije u Štajerskoj i transportovanje nenaoružanih boraca, i istovremeno, prema mogućnostima, zaštitili sektor Mokronoga, dogovorili smo se sa Štabom VII korpusa da pojača Dolenjski odred na 4 bataljona. 2 bataljona biće na sektoru Litije, 1 na sektoru Mokronoga a 1 bataljon preko granice radi direktne veze. s Kozjanskim sektorom.⁷

VII korpus svojim glavnim snagama manevriše oko garnizona bliže prema Ljubljani: Grosuplja, Škofljice i Vel. Lašče—Štična, sa osnovnim zadatkom da dobro sruši šmarski tunel.⁸

IX korpus javlja da je likvidirao belogardističko uporište Hotavlje u Gorenjskoj.⁹ Takođe je ponovo likvidirao italijansko uporište u Baškoj grapi i srušio još nekoliko mostova na železničkoj pruzi Podbrdo—Sv. Lucija.¹⁰ Nemci su napravili ispad iz Idrije u Cerkno.¹¹

2.) Iz Rudijevog¹² izveštaja vidi se da moramo u Štajerskoj vrlo brzo preduzeti čitav niz mera. Mi sa svoje strane preduzećemo sledeće:

a.) Za svu vojsku izdaćemo specijalan cirkular o čuvanju kadrova, sa zadatkom da razvijemo kampanju u tom pravcu.¹³

⁷ Vidi dok. br. 36 i 117 u 15. knjizi VI toma Zbornika. Kozjanskim sektorom je nazvan predeo između Sutle, Save, Savinje i severno od železničke pruge Šentjur pri Celju — Rogaška Slatina, na kome je operisao Kozjanski NOP odred.

⁸ O aktivnosti jedinica 7. korpusa NOVJ u toku jula 1944. vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 33 i 82.

⁹ Radi se o napadu izvedenom 18/19. jula 1944, u kome su učestvovali 17. slovenačka NO brigada „Simon Gregorčič“ i 19. slovenačka NO brigada »Srečko Kosovel« 30. NO divizije i 16. slovenačka NOU brigada »Janko Premrl Vojko« 31. NO divizije/ koja je direktno napadala pomenuto uporište. Podrobnije o ovoj akciji vidi tom VI, knj. 14, dok. br. 123 i knj. 15, dok. br. 6, 11, 27, 51 i 54.

¹⁰ Verovatno se odnosi na likvidaciju neprijateljevih uporišta Lušin, Panter, Zapolje i hotela u Hudajužni (podrobnije o tome i o rušenju komunikacionih objekata vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 11 i 27). Veće akcije na železničku prugu Podbrdo—Sv. Lucija (danas: Most na Soči) i na uporišta u dolini reke Bače izvedene su tokom juna i početkom jula 1944 (vidi tom VI, knj. 14, dok. br. 31, 55, 61, 72, 78, 79, 86, 87, 90, 92, 94, 96, 97, 100, 101, 102, 107, 109, 110, 111, 112, 117, 148 i knj. 15, dok. br. 41).

¹¹ Reč je o ispadu posle likvidacije uporišta -Hotavlje 19. jula 1944 (vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 11, 27, 34, 51, 54, 66 i 151).

¹² Viktor Avbelj Rudi, pomoćnik političkog komesara Glavnog štaba NOV i PO Slovenije (vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 21, na pomenu 2).

¹³ Vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 25.

b.) U Štajerskoj, posebno u vezi s tim pitanjem, kaznit ćemo neke naše rukovodioce a komandanta XIII brigade druga Gedžu¹⁴ zbog toga pozvaćemo k nama. Momentano je ranjen,¹⁵ pozvaćemo ga čim se toliko oporavi da će biti sposoban za put.¹⁰

c) Štabu IV operativne zone poslaćemo posebno pismo¹⁷ radi sređivanja veza, jer vlada potpun kaos kako kod kurir-; skih tako i kod radio-veza, i radi sređivanja odnosa između pojedinih štabova. Gotovo na svim sektorima Štajerske biće potrebno, posebno zbog uspešne mobilizacije, formirati pozadinsku vojsku.¹⁸ To traže pre svega sektori Moravča, Gornji Grad, Solčava, Savinjska dolina, Pohorje i Kozje. Zasada ćemo, verovatno, na svim tim sektorima postaviti komande mesta sa specijalnim zadacima pri organizaciji mobilizacije, organizaciji skladišta i magazina i spuštališta savezničkog materijala, za organizaciju baza za razne radionice i za snabdevanje bolnica. Za organizaciju pozadine poslaćemo nekoliko kadrova iz VII korpusa.

d.) Organizaciju rada u Štabu zone trebaće mnogo bolje sistematizovati. Pre svega treba pojačati sam Štab zone. Mi predlažemo sledeće promene: Ako želimo da budemo dosledni u paroli čuvanja kadrova, ne smemo nipošto više zadržavati u Štajerskoj Mileta Kilibardu.¹⁹ Potreban nam je nov komandant. Posle temeljite diskusije odlučili smo se da za komandanta postavimo Kranjca,²⁰ koji je bio do sada načelnik Štaba IV [operativne] zone. Za zamenika komandanta nameravamo poslati majora Jovu,²¹ koji je sada komandant Oficirske škole. U Oficirskoj školi stekao je mnogo teorij-

¹⁴ Franc Bobnar Gedžo

¹⁵ Vidi tom VI, knj. 14, dok. br. 36, napomenu 8 i knj. 15, dok. br. 21, napomenu 15.

¹⁰ Naredba Glavnog štaba NOV i PO Slovenije, br. 327 od 23. jula 1944 o opozivu Franca Bobnara Gedže nalazi se u AIZDG u Ljubljani, f. i1/1-2.

¹⁷ Verovatno se odnosi na uputstva Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 23. jula 1944. koja se odnose na pomenute probleme (vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 21).

¹⁸ Vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 13, 58 i 63 (napomenu 17); knj. 16, dok. br. 75; i tom IX, knj. 7, dok. br. 63, napomenu 66.

¹⁹ Mile Kilibarda je stigao u Štajersku, da bibbio komandant 4. operativne zone Slovenije, 24. marta 1944 (vidi depešu Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 23. marta 1944. i depešu 4. operativne zone Slovenije od 27. marta 1944. u AIZDG u Ljubljani, f. 46/II i 46/1-3).

²⁰ Franc Poglajen Kranjc

²¹ Alojz Hostnik Jovo. Poginuo u Ljubnu, prilikom oslobađanja Zsornje Savinjske doline, 31. jula 1944 (vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 102).

skog znanja i mnogo iskustva, jako je aktivan i inicijativan i veoma savestan u izvršavanju naređenja. Za načelnika štaba nameravamo poslati majora Peru Brajovića, koji je bio do sada komandant XVIII divizije i ima iskustava u rukovođenju širim operacijama. Pored toga, smatramo da štab treba ojačati i pomoćnikom političkog komesara i za ovoga predlažemo Matevža Hacea.²² Smatramo da je to nužno, iako se Rudi već gotovo sasvim dogovorio sa Primožem²³ da Matevž Hacea ide u OBKOM za Štajersku. Na osnovu Rudijevog izveštaja²⁴ vidi se da Štab zone treba hitno dobro ojačati. Zbog nagle mobilizacije postoji u vojsci takav haos koji Štab zone neće moći savladati ako zaista ne bude jak. Pored toga, meni se lično drug Matevž ne čini suviše podesan za OBKOM, prvo zbog toga što je iz Notranjske a drugo kao čovek koji nema nikakvih iskustava u radu Okružnog komiteta.

Molim da nam odmah javite svoje mišljenje o takvom štabu, jer ga nameravamo u tom sastavu odmah postaviti²⁵ i, sa odgovarajućim uputstvima, u toku par dana poslati u Štajersku Jovu i Brajovića.²⁶

3.) Posle razgovora sa Rudijem moraćemo još govoriti o političkoj situaciji u Štajerskoj, o prvim Primoževim organizacionim reformama,²⁷ o slanju u Štajersku izvesnog broja ljudi koji imaju iskustva u pogledu grešaka do kojih je dolazilo prilikom formiranja oslobođenih teritorija a koje se na oslobođenim sektorima u Štajerskoj ponovo javljaju u jako izrazitom obliku.²⁸

²² Matevž Hacea je dotada bio sekretar politodela 4. operativne zone Slovenije (vidi dok. br. 8, napomenu 2).

²³ Dr Aieš Bebler Primož je u to vreme bio sekretar Oblasnog komiteta KPS za Štajersku (vidi dok. br. 16, napomenu 35).

²⁴ Verovatno se odnosi na opširan izveštaj Viktora Avbelja od 2. jula 1944. o situaciji u 4. operativnoj zoni i o problemu kadrova (AIZDG u Ljubljani, f. 16/111).

²⁵ Glavni štab NOV i PO Slovenije izveo je ove promene svojom naredbom br. 328 od 23. jula 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 11/1-2). Vidi takođe naredbu Štaba 4. operativne zone Slovenije od 1. avgusta 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 331/II-2).

²⁶ Drugovi su, verovatno, odmah upućeni u -štajersku, jer već krajem jula učestvuju u akcijama u Štajerskoj.

²⁷ Verovatno se radi o političkim, vojnim, privrednim i organizacionim merama o kojima je razmatrano i na plenarnoj sednici Oblasnog komiteta KPS za Štajersku 13—15. jula 1944. Drug Bebler ih je, u vidu zaključaka, 20. jula 1944. poslao štabu, odnosno političkom komesaru 4. operativne zone Slovenije Joži Borštnaru i Viktoru Avbelju (AIZDG u Ljubljani, f. 15/II-5).

²⁸ Misli se na nepravilne odnose vojske ili pojedinaca prema organima narodne vlasti i terenskim političkim radnicima, na pojave nedemokratske i samovlašća.

4.) Na Babnom polju pristala su dva aviona. Kakav materijal su dovezli još ne znamo. S uspehom i u redu su evakuisali naše putnike i nekoliko ranjenika — broj nam još nije poznat.²⁹

5.) Odnos između Turka³⁰ i naše radionice za radio-aparate moraćemo svakako srediti. Türk je dobio našu najbolju radio-stanicu. Da bi je on dobio morali smo mi u zamenu prihvatiti slabiju, zbog čega je naša veza sa Vrhovnim štabom čitavo vreme jako slaba. Uprkos tome, Türk stalno gundā, i izgleda da je danas njegova stanica već sasvim drugojačija nego što je bila kada ju je primio od nas. Prema svom starom običaju, eksperimentiše. Hteo bih da o čitavoj toj stvari jednom porazgovaramo, eventualno na jednoj sednici šefa radio-stanice,³¹ Gigija³² i Urbana³³ — Turka kojoj bi, pored mene, trebalo da prisustvuje još jedan član CK. Odgovorite da li se slažete. Javite kada, i u slučaju da se slažete, obavestite Turka.

Što se tiče radio-slušalačke službe dao sam svoj predlog Petru,³⁴ koji je upravo bio kod nas, i molim vas da se o tome dogovorite. Radi se o radio-slušalačkom centru u našoj radionici za radio-aparate, sa direktnom telefonskom vezom s vama. Ova telefonska veza bila bi samostalna i samo bismo je, na vašu želju, u svakom slučaju posebno, priključili na redovnu telefonsku liniju.

Sa drugarskim pozdravima

Janez³⁵

²⁹ Iz izveštaja oficira za vezu sa savezničkim misijama pri Glavnom štabu NOV i PO Slovenije od 31. jula 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 18/111) vidi se da je u to vreme u Notranjskoj već postojao aerodrom za pristajanje savezničkih aviona, i to kod sela Nadlesk (kod Starog Trga pri Ložu), sposoban da primi 10 transportnih aviona tipa DC-3. Izveštaj navodi da su se do tog vremena spustili anglo-američki avioni tri puta: 21, 24. i 25. jula. Doneli su materijal, doveli neke članove misije i odveli neke članove misije, ratne zarobljenike — savezničke avijatičare, nekoliko naših drugova i 123 ranjenika i 13 lekara.

³⁰ Rudi Jančar Türk je bio odgovoran za vezu s Moskvom.

³¹ Šef radionice za radio-aparate bio je u to vreme Ludvik Rremžar.

³² Verovatno se odnosi na Džidžija (Silva Hrasta) šefa Radio-televizijske sekcije Odeljenja za vezu Glavnog štaba NOV i PO Slovenije, koji je bio odgovoran i za vezu sa Vrhovnim štabom.

³³ Dr Marjan Dermastia. Tada je bio pomoćnik načelnika Glavnog štaba NOV i PO Slovenije.

³⁴ Verovatno misli na narodnog heroja Borisa Kidriča, člana CK KP Slovenije i sekretara IOOF slovenskega naroda. Umro 11. aprila 1953. u Beogradu. Sahranjen, u Ljubljani, u Grobnici narodnih heroja.

³⁵ Boris Krajger (Kraigher) Janez

BR. 118

**IZVEŠTAJ ŠTABA 9. KORPUSA NOVJ OD 22. JULA 1944.
GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SLOVENIJE O POLITIČKOM
RADU I STANJU U POTČINJENIM JEDINICAMA¹**

Š T A B

IX KORPUSA NOV I POJ

Položaj, 22. jula 1944.

br. 21

GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SLOVENIJE

Politički izveštaj za vreme
od 5. do 20. jula 1944.

I

Uvođenjem kampanje za što brže podizanje stručne vojničke sposobnosti stanje u našim jedinicama, naročito u brigadama, polako se popravlja. Na divizijskim, brigadnim i bataljonskim konferencijama donet je zaključak da treba sa ovom kampanjom nastaviti, bez prekida, sve dotle dok vojska ne postigne onaj stepen stručne osposobljenosti koji je potreban za uspešno izvršavanje datih zadataka. Izrađen je plan² po kome treba osposobiti naročito niži vojni kadar, kako bi svaki vodnik a i desetar bili na svom mestu. Time će biti postignuto da vod i desetina, kao osnovne jedinice, igraju onu ulogu koja im je određena. Što osnovna jedinica nije došla do izražaja krivi su velikim delom komandanti bataljona koji su, zbog neupućenosti i nepravilnog odgoja, često komandovali borcima neposredno, mimo komandira, vodnika i desetara. Očito je da se takvim postupkom, uz tako očito ignorisanje nižeg rukovodećeg kadra, ovaj nikada

¹ Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 16/111 i 223/1.

² Štab 9. korpusa NOVJ je 4. aprila 1944, pod br. 385, poslao potčinjenim jedinicama Nacrt za formaciju jedinica u minimalnom obimu. U dopisu uz ovaj nacrt govori se o tome šta treba postići tim nacrtom, tj. pre svega: da se osposobi i osamostali niži komandni kadar i podigne njegov autoritet, da svako obavlja onu funkciju za koju je određen itd. (AIZDG u Ljubljani, f. 281/II-5). O istim stvarima govore »Direktive za formaciju brigada i divizija«, koje je 3. aprila 1944, pod br. 19/a, Štab 9. korpusa NOVJ uputio potčinjenim jedinicama (AIZDG u Ljubljani, f. 221/I-Id).

ne može osposobiti i izvežbati. Na konferencijama sa štabovima bataljona ovaj je nedostatak posebno naglašavan i treba ga, u što kraćem vremenu i po svaku cenu, ukloniti.

Političkim komesarima je predloženo da je njihova dužnost da energičnim ubeđivanjem potpomognu ovu kampanju za vojničko osposobljavanje naših jedinica, da ulože sve svoje snage i ubeđe rukovodeći kadar, a i same borce, u nužnost rešenja ovog problema, od koga u velikoj meri zavisi jačanje discipline i osposobljenost vojske za uspešno izvršavanje zadataka koji su pred vojsku postavljeni i postavljajuće se ubuduće.

Pošto se kod političkih komesara ispoljilo ogromno vojničko neznanje, Štab korpusa je doneo zaključak da organizuje vojno-političku školu za političke komesare,³ u kojoj bi prema programu polovina nastave bila političke a polovina sasvim vojno-stručne sadržine. Na taj način pomogli bismo političkim komesarima da steknu najosnovnija vojnička znanja. Naime, stalno se naglašava da je politički komesar isto što i komandant i treba da se snalazi u svim vojničkim pitanjima, što je sasvim pravilno. Međutim, do sada nije bilo baš ništa učinjeno za vojničku obuku političkih komesara. Dopis kojim tražimo dozvolu za formiranje pomenute škole već je poslat Glavnom štabu. Čim je dobijemo, pristupićemo organizaciji škole za političke komesare.

U XXX diviziji održana je konferencija za političke komesare na kojoj su učestvovali i politički delegati iz čitave divizije, politički komesari iz artiljerije i komesari triju odreda. Konferenciji je takođe prisustvovao drug Miha Marinko, koji je održao politički referat. Dnevni red konferencije bio je sledeći:

1. Politički referat — drug Miha Marinko..
2. Konkretni zadaci političkih komesara u vojsci — politički komesar korpusa.
3. O izboru i vaspitanju korpusa — politički komesar divizije drug Mirko.⁴

³ Verovatno se misli na formiranje tečaja u okviru Oficirske ili Podoficirske škole 9. korpusa NOVJ. Do formiranja takvog tečaja, verovatno, nije došlo, jer se iz izveštaja Odseka za kadrove 9. korpusa NOVJ br. 313 od 5. septembra 1944: vidi, da je Oficirska škola ovog korpusa otišla u sastav Oficirske škole Glavnog štaba NOV i PO Slovenije a Podoficirska škola u sastav 7. korpusa NOVJ (AIZDG u Ljubljani, f. 124/IV-I).

⁴ Odnosi se na političkog komesara 30. NO divizije Mirka Zlatnara-

4. Odnos vojske prema terenu i o podizanju autoriteta civilne vlasti i novoizabranih NOO — drug Mirko, pohtički komesar.

Svakom referatu Usledila je diskusija, koja je bila dosta živa. Konferencija je trajala jedan dan.

II

Naša vojska ima dosta poteškoća u pogledu ishrane, zbog slabe organizacije privrednih komisija,⁵ koje nisu u stanju pribaviti dovoljne količine hrane iz bogatijih u privredno pasivnije krajeve; gde se vojska obično zadržava. Tome su, s jedne strane, krivi nesavršenost organizacije privrednih komisija i, s druge strane, oportunizam komisija i drugih rukovodilaca civilne vlasti koji rade na terenu. Umesto da sebi postave za cilj nabaviti po svaku cenu za vojsku sve što joj je nužno, oni se zaustavljaju na prvim poteškoćama na koje naiđu i izjavljuju da ne mogu nabaviti više hrane, a ni drugih stvari koje su joj potrebne. To važi podjednako za Primorsku i za Gorenjsku. Ništa bolje nije u pogledu odeće i obuće. Dok u većim centrima, koje zaposeda okupator, ima još ogromno te robe, dotle je naša vojska pocepana i bosa. Potrebno je samo doći u kontakt s ljudima koji poseduju tu robu i otpremiti je iz centara, što bi se moglo uraditi uz nešto veću samoinicijativu. U Slovenačkom primorju je sada izvedena reorganizacija okruga i time i reorganizacija privrednih komisija.⁶ Nadamo se da će neki, naročito očigledni, oportunisti biti otpremljeni u vojsku i da će ih zameniti novi drugovi i drugarice, za koje se nadamo da će imati više razumevanja za potrebe vojske.

Time što odgovornost za ishranu jedinica preuzima ekonomski odsek vojne oblasti,⁷ i time što će hranu za operativ-

⁵ O formiranju privrednih komisija vidi napomenu br. 32 uz dok. br. 40 u 8. knjizi IX toma Zbornika.

⁶ Pokrajinski odbor OF za Slovenačko primorje izveo je reorganizaciju okružnih odbora svojim aktom br. 555/44 od 15. jula 1944. Na osnovu te odluke su formirani: od dosadašnjeg Briškog, Beneškog i Tolminskog okruga Zapadnoprimorski okrug; od Idrijskog i Kal — Kanalskog okruga Severnoprimorski okrug; od Goriškog, Vipavskog i Kraškog okruga Srednjeprimorski okrug; od Pivskog, Brkinskog i Istarskog okruga Južnoprimorski okrug, dok je Trst ostao samostalan okrug (AIZDG u Ljubljani, civilni fond, f. 540/III-2). Oblasni komitet KPS za Slovenačko primorje, u svom dopisu okružnim komitetima KPS od 19. jula 1944, napominje da će u vezi s reorganizacijom okruga doći i do reorganizacije srezova, odbora OF, masovnih organizacija i okružnih privrednih komisija (AIZDG u Ljubljani, f. 533/1-1).

⁷ O tome da ekonomski odseci vojnih oblasti preuzimaju odgovornost za snabdevanje vojske govori više dokumenata. U svim tim

ne jedinice dostavljati pozadinska vojska, biće operativne jedinice u priličnoj meri rasterećene i lakše će izvršavati svoje zadatke.

III

Mobilizacija, uprkos pritisku, sporo napreduje. Pokrajinski odbor OF za Slovenačko primorje izdao je svim okružnim (odborima) direktive⁸ da sve muškarce sposobne da nose oružje, a nisu na terenu naophodni treba poslati u vojsku. Međutim, da bi se sprečilo bilo kakvo prikrivanje [ljudi], moraju okružni odbori napraviti tačan spisak svih drugova koji će ostati na terenu i jedan primerak poslati Pokrajinskom odboru OF a jedan Štabu 9. korpusa. Tom čistkom, i uvođenjem stroge kontrole, biće priličan broj drugova poslan u vojsku. Mobilizacija se sprovodi u neposrednoj blizini Trsta, tu i tamo dođe poneko i iz samog Trsta, ipak su ti slučajevi redi. Uprkos bombardovanju Trsta i Tržiča, neće da idu u partizane.

U Gorenjskoj su prilike za sprovođenje mobilizacije još mnogo teže nego u Primorskoj. Doduše, odred⁹ stalno mobilize. Poslali smo tamo i 7 brigadu,¹⁰ koja je, prema dosadašnjim izveštajima, za kratko vreme mobihsala 350 drugova, ali ju je neprijatelj napao i tom prilikom je imala oko 200 gubitaka, što mrtvih što izgubljenih, tako da ih je ostalo samo 150. Brigada se morala povući iz Gorenjske jer se nemačka vojska tamo uveliko koncentrisala. Na Jesenicama ima 16.000 ljudi, a veći broj vojske je na Bledu, u Kranju i Poljanskoj dolini.

dokumentima se poziva na naredbu Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije od 8. februara 1944. i na njeno tumačenje od 9. maja 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 255/11, f. 302 i 306).

⁸ Odnosi se na direktive o izvođenju opšte mobilizacije od 2. jula 1944. koje je Pokrajinski odbor OF poslao svim okružnim NOO-ima, odnosno odborima OF (AIZDG u Ljubljani, f. 222/III-2).

⁹ Reč je o Gorenjskom NOP odred.

¹⁰ Sedma slovenačka NOU brigada »France Prešeren« krenula je iz okoline Črnega vrha (oko 7 km severoistočno od Cerkna) u Gorenjsku 15. jula 1944 (vidi tom VI, knj. 14, dok. br. 125). stigla 18. jula 1944. na pl. Uskovnicu, zatim se spustila prema Jesenicama, gde je, u tamošnjim barakama, mobilisala radnike. Većinom su to bili Francuzi i Primorci. Na povlačenju preko Mežaklje su ih Nemci dočekali i razbili. Morali su se povući preko doline r. Radovné na Polkljuku. Podrobnije o tome vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 50 i 179; i knj. Stanka Petelina Vojka »Prešernova brigada«, Knjižnica NOV in POS 11, Nova Gorica, 1967, str. 386—389.

iNemci su izdali provokativni proglas o primirju koje su, navodno, sklopili s partizanima.¹¹ Pojavile su se takođe nemačke i kvislinške grupe, sa belim zastavama, koje su naši odmah prihvatili vatrom. Nemci i kvislinzi su proširili vesti, naročito u Gorici i Postojni, da će partizani na osnovu sporazuma doći k njima. To je u prvom momentu donekle zbunilo civilno stanovništvo. No, kada su ljudi videli da partizani Nemce i kvislinge, svuda gde god se oni pojave, napadaju, odmah su shvatili da je ova vest o primirju obična nemačka i kvislinška provokacija. I civilno stanovništvo i partizani shvatili su odmah da je s Nemcima moguć samo jedan sporazum, a to je njihova potpuna kapitulacija. Jedinice su dobile direktive da treba ovakve provokativne vesti iz nemačkih izvora tumačiti kao odraz slabosti okupatora, jer nema više snage da s uspehom reaguje na partizanske akcije. Takođe je izdan proglas¹² da će svako ko bi na svoju ruku vodio bilo kakve razgovore s Nemcima, sem o predaji, biti postavljen pred vojni sud, gde će primiti za to zasluženu kaznu.

V

Da bi se politički rad u jedinicama obavljao po jednoobraznom planu i da bi se svuda razmatrala ista najaktuelnija pitanja, Štab korpusa je, u sporazumu s Pokrajinskim odborom OF, odlučio da nedeljno ih na četrnaest dana, izdaje smernice za pohtički rad,¹³ koje će biti obavezne za sve političke komesare. U tom cilju smo organizovali jedanput nedeljno sastanke sa članovima Pokrajinskog odbora, na kojima bi trebalo rešavati i druga aktuelna pitanja. Istom prilikom bi se izdavale i smernice za propagandu na terenu i u vojsci.

Iz izveštaja koje smo primili iz jedinica vidi se da su se, u poslednje vreme, na političkim časovima razmatrala sledeća pitanja:

1. Učvršćenje borbene i organizacione discipline.

¹¹ Nemački proglas nije pronađen. Pronađen je prepis letka koji su izdali domobranci u selu Laze kod Planine (oko 3 km severoistočno od Planine pri Rakeku), a koji govori o tobožnjem sporazumu između partizana i Nemaca, sklopljenom, navodno, 3. jula 1944. u s. Bilje kod Gorice.

¹² Taj proglas Štaba 9. korpusa NOVJ od 14. jula 1944, br. 422, očuvan je u AIZDG u Ljubljani, f. 221/1-1 č.

¹³ Redakcija nije pronašla takve pismene smernice.

2. O pravilnom odnosu prema terenu i terenskim političkim radnicima i novoizabranim narodnooslobodilačkim odborima.
3. Pravilan odnos prema drugaricama i o njihovom pravilnom zapošljavanju prema njihovim sposobnostima.
4. Sporazum Tito — šubašić.
5. Kako ubrzati rasulo u redovima bega
6. i u redovima italijanske vojske u redovima okupatora.
7. Značaj prodora Crvene armije i kako je Crvena armija proslavila trogodišnjicu otadžbinskog rata.
8. Vojnički i politički značaj drugog fronta!
9. Unutrašnji i spoljnopolitički i vojnički uspeh naših akcija.
10. Zašto Nemci šire vesti o primirju.

VI

Da bismo oživeli naš propagandni rad, u jedinicama i na terenu, pozvali smo iz odreda više drugova, propagandnih radnika, kako bismo na taj način ojačali Propagandni odsek da bi on s većim uspehom mogao obavljati svoje zadatke. Nadalje, Propagandni odsek će redovno dobijati direktive od Štaba korpusa i Pokrajinskog odbora OF. Smatramo da bi trebalo sazvati konferenciju svih propagandnih radnika IX korpusa, na kojoj bi trebalo da se pretresu sve slabosti i greške našeg propagandnog rada i odrede nove smenice, koje bi bile obavezne za sve propagandne radnike.

VII

Pošto su se u radu svih brigadnih, odrednih i područnih sudova ispoljile velike greške, Sudski odsek IX korpusa, u sporazumu s javnim tužiocem IX korpusa drugom dr Kobeom,¹⁴ organizovao je konferenciju svih predsednika sudova, javnih tužilaca i političkih komesara brigada, odreda i područja IX korpusa.¹⁵ Na toj konferenciji su podneti refe-

¹⁴ Dr Božidar Kobe. Akt javnog tužioca Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 24. maja 1944, kojim se dr Božidar Kobe šalje na dužnost javnog tužioca 9. korpusa NOVJ, nalazi se u AIZDG u Ljubljani, f. 222/111-1."

¹⁵ Na toj konferenciji, održanoj 11. jula 1944, bilo je prisutno 38 ljudi. Vidi mesečni izveštaj Sudskog odseka 9. korpusa NOVJ od 9.

rati: javnog tužioca dr Kobea, šefa Sudskog odseka dr Dovgana¹⁶ i predsednika Višeg vojnog suda dr Puca.¹⁷ Iz referata se mogao razabrati značaj sudova. Pored toga su referenti analizirali razna pitanja koja drugovima koji se moraju baviti sudskom praksom dosada nisu bila poznata. Postavljena su različita pitanja kojima je usledila viščasovna 'diskusija, koja je i raščistila različite nejasnoće koje su dosada vladale u našoj vojnosudskoj praksi.

VIII

Italijanska brigada „Triestino d'assalto Garibaldi" brzo raste i to pre svega zbog pristizanja italijanskih vojnika i karabinijera koji beže iz redova okupatora, a delimično i dobrovoljaca iz Trsta i Tržiča. Već smo otpočeli sa slanjem odeljenja ove brigade u Furlaniju. Pokazalo se da se od drugova koji su došli dobrovoljno mogu napraviti dobri partizani, dok to od karabinijera ne možemo očekivati. Pri Oficirskoj školi IX korpusa formiran je za drugove Italijane kurs na italijanskom jeziku,¹⁸ koji pokazuje zadovoljavajuće rezultate. Zasada su na taj kurs poslani samo drugovi iz Tršćanske brigade, ali će doći u obzir i drugovi iz italijanskih partizanskih jedinica koje se nalaze u Brdima u Furlaniji.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar:	M. P. Komandant, general-major:
Hribar J.	Ambrožič

avgusta 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 268/II-3) i dopis Štaba 31. NO divizije od 9. jula 1944, upućen svim štabovima brigada, u kome se" pozvani obaveštavaju da se konferencija neće održati u ponedeljak, već u utorak 11. jula i da tog dana do 14 časova treba da se sakupe u Komandi mesta Cepovan (AIZDG u Ljubljani, f. 282 a/VI-2).

¹⁶ Dr Danilo Dougan

¹⁷ Dr Boris Puc

¹⁸ Izveštaj Odseka za kadrove 9. korpusa NOVJ br. 1414 od 5. jula 1944. Odeljenju za kadrove Glavnog štaba NOV i PO Slovenije navodi da je 22. juna 1944. formiran vojnopolitički tečaj na italijanskom jeziku i da ima nameru da odgoji osnovni vojno-politički kadar za italijanske partizanske jedinice. Tečaj će trajati 15 dana a posećuje ga 15 pitomaca (AIZDG u Ljubljani, f. 124/IV-l). Iz drugih dokumenata se vidi da je tečaj trajao od 23. juna- do 11. jula. 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 249/1-6).

PLAN POLITIČKOG RADA U JEDINICAMA IX KORPUSA NOV I POJ

1. Popularizacija borbenog jedinstva Jugoslovena. Opšti akcenat na Titovoj Jugoslaviji i ujedinjenoj Sloveniji uključenoj u Titovu Jugoslaviju. Stalno izveštavanje i o borbama drugih jugoslovenskih naroda. Jedini pravilan put borbe bio je put na učvršćivanju bratstva među jugoslovenskim narodima. Zajedničke, najveće žrtve jugoslovenskih naroda za novu Jugoslaviju. Uzroci ranije nesložnosti između jugoslovenskih naroda i uzroci današnjeg veličanstvenog jedinstva.

2. O sporazumu TITO — ŠUBAŠIĆ,¹⁹ kao i o svim sličnim događajima, treba govoriti samo u smislu zvaničnih komunique TANJUGA i RSJ. Treba naglasiti da je pobedila borbeno linija i da su sve pristalice čekanja doživele neuspeh. Svi zaključci AVNOJ-a su sporazumom priznati, drugačije i ne može biti.

3. Sporazum TITO — ŠUBAŠIĆ treba iskoristiti za izazivanje rasula u redovima domobranaca. Ni za koga nema više izgovora da je podrška savezničke linije moguća van narodnooslobodilačkog pokreta pod rukovodstvom maršala Tita. Sporazum ponovo dokazuje da moramo imati potpuno poverenje u naše rukovodstvo i da ne postoji nikakva opasnost da tekovine naše borbe budu ikad okrnjene.

4. Popularizacija TITOVE ličnosti. Savezničke novine o maršalu TITU, koga priznaju kao savezničkog komandanta U krugu drugih slavnih komandanata savezničkih armija.

5. Uporedo sa izazivanjem rasula među domobrancima treba takođe pružati podršku rasulu među nemačkim vojnicima i fašistima. Pri tom treba naročito isticati uspehe Grvene armije i oslobodilački pokret svobodoljubivih naroda Evrope. Naš pokret, zbog opšte-čovečanskog sadržaja, nije samo oslobodilački pokret jugoslovenskih naroda, maršal TITO je centralna ličnost čitavog evropskog narodnooslobodilačkog pokreta i borbe protiv fašizma.

6. Popularizacija i značaj izbora.²⁰ Naši izbori su najjača narodna manifestacija za TITOVU Jugoslaviju. I naša vojska treba uvek da podržava autoritet narodnooslobodilačkih odbora, koji jedini predstavljaju našu vlast. O značaju izgradnje vlasti i nove narodne države.

7. Da bi naša vojska mogla zaštititi sve tekovine naše borbe potrebno ju je učvrstiti i podići u redovnu armiju. Svojstva

¹⁸ Vidi tom IX, knj. 7, dok. br. 8, napomenu 5.

²⁰ Vidi dok. br. 9, napomenu 9.

redovne armije su najstroža disciplina, autoritet komandnog kadra, oštrina i istrajnost u izvršavanju naređenja.

8. Popularizacija objava komisije za utvrđivanje zločina okupatora.²¹ Kod krivaca treba probuditi strah od kazni koje će primenjivati sve savezničke države.

9. Popularizacija uspeha Crvene armije, koja još uvek nosi glavni teret rata i ima najveće zasluge za rušenje Hitlerove evropske tvrđave. Svaki novi uspeh treba iskoristiti za izazivanje rasula u neprijateljevim redovima, rasturajući neposredno posle uspeha kratke udarne letke. To važi naročito za trenutak kada će ruske jedinice preći granicu Nemačkog Rajha.

10. Neprijatelji narodooslobodilačkog pokreta u svojoj propagandi još uvek se služe pitanjem vere. OF i NOV su ponovo izjavile da je verska sloboda zagantovana sada i ubuduće. Tu svoju politiku izvode dosledno, ali nikako ne mogu podnositi da se vera iskorišćuje za protivnarodne ciljeve šarenih gardi. U takvim slučajevima NOV će se svagde poslužiti najefikasnijim sredstvima.

²¹ »Komisija za ugotavljanje zločinov okupatorjev in njihovih pomagačev« formirana je odlukom SNOS od 19. februara 1944, prihvaćenom na Prvom zasjedanju SNOS (vidi dok. br. 11. napomenu 5). Odluka je objavljena u brošuri »Sklepi in odloki«, Prvo zasjedanje Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta, 1944; izdanje Predsedstva Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta (AiZDG u Ljubljani, f 447/1). i Bibliografija NOR-a b.j. 7061—7065). Tom odlukom je komisiji postavljen zadatak da utvrdi odgovornost, da pronade i kazni sve krivce odgovorne za zločine, da utvrdi štetu učinjenu slovenačkom narodu. Za predsednika ove komisije postavljen je Maks šnuderl. Podrobnije o ovoj komisiji vidi zapisnike sa sednica IOOF i SNOS i druge dokumente u AIZDG u Ljubljani, f. 432/1, 448/1 i 434/11.

BR. 119

IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 5. CRNOGORSKE BRIGADE 3. NOU DIVIZIJE OD 22. JULA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O ORGANIZACIONOM STANJU PARTIJSKE I SKOJEVSKE ORGANIZACIJE I POLITIČKOM RADU OD 15. APRILA DO 15. JULA¹

Pomoćnik politkoma V Crnogorske
Proleterske brigade

Dostavlja izvještaj o radu i stanju
partijske organizacije

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE
JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi,

Izvještaj koji Vam podnosim sadržavaće uglavnom rad ove organizacije u toku protekla 4 mjeseca, tj. zaključno do 15. jula 1944.

Organizaciono stanje u Partiji i gubici u toku proteklih 4 mjeseca.

Partija je organizovana u 27 ćelija. Brojno stanje u organizaciji:

Članova Partije	Socijalni sastav ovih po spisku	Od toga po spisku na licu kandidata, rad. selj. intel. priv. namješ. žena
323	261 50 45 190 67	21 35

Članova Skoj-a Stanje po bataljonima izgleda ovako:

Po spisku	na licu		Po spisku	na licu
355	278	1 bataljon	60	52
		2 bataljon:	71	50'
		3 bataljon:	72	62
		4 bataljon	68	49

¹ Orginial (pisan. ria mašini, ćirilicom) u OADP SKJ, rea. br. 6207/IV 2—23 (44). •

Štab		
i jedinice oko		
Štaba	52	48

Ukupan broj poginulih 107; od toga

Član. Partije	Kandid.	Član. Skoj-a,	između njih rukovodilaca:				
			zam. k-ta bat.	ob. o. kom.	čete p. kom.	č. rukov. Sk.	
39	13	37	1	1	4	3	1
			vodnika	del. voda	desetara;	i više p. mitraljezaca	
			10	8	7	i bombaša.	

Ukupan broj ranjenih oko 220, ne računavši tu lakše ranjene, koji su se liječili u bataljonu, uz poštedu.

Od toga:

Čl. Partije	kandidata	Skojevaca	Između njih	Ranjenih vrače-
			rukovodioca	nih u jedinicu
54	25	98	50	70

Priličan broj ranjenika je pošao za Italiju, dok je jedan dio, koji su se ranjavah po nekoliko puta, skoro nesposoban za boračke jedinice. .

Ukupan broj	de z e r t e r a	oko 150, od toga,
Članova Partije		Skojevaca
2 (jedan vodni deleg.)		21

Rad organizacije

U međuvremenu brigada je .rešavala dosta teške vojničke zadatke, radi čega je morala Partijska organizacija rad da postavlja pod dosta teškim uslovima. S druge strane, organizacija je dala prilično veliki broj rukovodilaca za inlađe brigade² (njih oko 90), a uz to gubici, kako se iz statistike vidi, u rukovodiocima, bili su prilično Veliki. Sve to skupa učinilo je da i onako mlada organizacija postane još mlađom, i da se ne snađe u dovoljnoj mjeri za postavljanje rada pod nametnutim uslovima, koji su bili dosta teški.

² Odnosi se na 7. i 9. crnogorsku¹ brigadu:

U okviru brigade održana su tri savjetovanja, na kojima su bili prisutni sekretari biroa i sekretari ćelija oko Štaba; jedno savjetovanje kojemu su bili prisutni svi sekretari ćelija i jedna partijska konferencija, na kojoj je prisustvovao skoro cjelokupni rukovodeći partijski aktiv, kao i komesar Divizije³, član P. K.,⁴ kao i drugovi iz Politodjela.

Ćelije su uglavnom održavale, sa malim izuzetkom, redovne radne sastanke. Na savjetovanjima i konferenciji ukazano je na niz propusta u radu naše organizacije i konstatovano, da se drugovi prilično samokritički odnose i nastoje da se posluže iskustvom. Na zadnjoj konferenciji je konstatovano da je rad uglavnom pravilno postavljen i da je prilično dobio u svom zamahu. Osnovne slabosti sa kojima se organizacija borila jesu slijedeće:

a) radni sastanci, koji su održavani uglavnom redovno, bili su bez dovoljno metoda i prilično šablonski, radi čega nijesu bili dovoljna škola za postavljanje rada, koji bi obuhvatio u svoj svojoj širini cjelokupan život vojničke jedinice. Nekonkretnost, uopštavanje stvari, ne postavljanje problema iz svakodnevne vrlo žive prakse, rijetka analiza situacije uslovlilo je u mnogome dosta sporo uzdizanje drugova.

b) budnost, disciplina, samoinicijativa i lična odgovornost, bilo da su stivane jednostrano, bilo da nijesu dovoljno zastupljene, uslovile su priličan niz propusta i grešaka. Broj dezerterstva, slučaj da se tu i tamo uvlače u Partiju, pa i na rukovodeća mjesta, izvjestan broj nezdravih i neprovjerenih elemenata, radi čega su isključeni njih 6, neuzdizanje na rukovodeća mjesta provjerenih, ali teorijski slabijih drugova, jasno o tome govore.

v) Slab rad na teorijskom uzdizanju i neredovni partijski sastanci.

g) Nemanje dovoljno upornosti pri sprovođenju pravilnih zaključaka i konstatacija u život.

Sve to je uslovlilo da kontrola i pomoć organizaciji, kako od strane partijskih rukovodilaca, tako i od strane drugova iz Politodjela, postane svakodnevna praksa, što je u mnogome donijelo željene rezultate. Sada je organizacija prevladala čitavi niz slabosti i sa puno više samoinicijative i upornosti postavljaju rad po svim sektorima.

³ Jovan Kapičić

⁴ Pokrajinski komitet KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak

Rad na teorijskom uzdizanju.

Čitavi niz propusta i grešaka usloveni su niskim ideološkim nivoom članstva. Još u novembru mjesecu održan je jedan partijski kurs, kojim je rukovodio raniji partijski rukovodioc, drug Uskoković.⁵ U aprilu mjesecu organizovan je bio kurs pri brigadi, koji je, kako po njegovoj tehničkoj organizaciji s obzirom na uslove, tako i po izboru ljudstva na kurs, a i po predavanjima, koja su se uglavnom odvijala po planu datom od Vas, bio na visini. Na kursu su održana svega prvih pet predavanja iz plana, kojima je uglavnom i posvećena velika pažnja. Tema o Partiji je podjeljena u tri predavanja, a i materijal sa kojime su raspolagali kursisti bio je dovoljan. Međutim, kurs je, s obzirom na poznatu ofanzivu neprijatelja na našu teritoriju, prekinut i nije se stvorila mogućnost ni do danas da se nastavi. Baš sada je u toku kurs pri Diviziji, na kome je poslato 9 rukovodioca iz naše brigade, među kojima i dva rukovodioca bataljona. Sada se taj rad razvija dosta intenzivno kod svih partijskih čelija, prilagođavajući Vaš plan za niže kurseve stepenu uzdignutosti i raspoloživog materijala.

Štabovi i partijska rukovodstva.

Zapaža se zaista velika mladost kod sekretara četnih čelija i nedovoljna energičnost pri sprovođenju partijske linije u život. Samim tim i rukovodstva se dovoljno ne osjećaju, mislim na biroa. Sekretari biroa su ljudi mladi, sa prilično volje za rad, od kojih se nešto ističe Veljko Begović, ali takođe sa nedovoljnim iskustvom. Drugarica Mica Nikolić, sekretar biroa u 1 bataljonu, i pored njene volje za radom, nije se dovoljno snašla, što se odrazilo i na bataljon kao na vojničku jedinicu, radi čega je prebačena za rad na terenu po sporazumu sa drugovima iz PK. Štab brigade u svojoj cjelini je na priličnoj visini i može da odgovori kao rukovodstvo. Uglavnom, isti je slučaj i sa štabovima bataljona. Nekih međusobnih nezdravih odnosa nema. Štabske ćelije održavaju redovne partijske sastanke i žive punim partijskim životom, što se donekle odrazilo i na stanje u jedinicama, jer se nižim vojničkim jedinicama pruža mnogo punija pomoć, nego što je to bilo ranije.

⁵ Jagoš Uskoković, tada zamenik političkog komesara 5. crnogorske NOU brigade.

⁶ Reč je o uspešnim operacijama 2. korpusa NOVJ u aprilu 1944. za odbranu slobodne teritorije. Opširnije o tome vidi tom III, knj. 10, dok. br. 49.

Rad na terenu.

Naša brigada je uglavnom izvodila akcije na prostoriji Rožaj — Sjenica — Mojkovac.⁷ Veza sa organizacijom na terenu, kao i sa masama bila je nedovoljna. Razlog je donekle i to što je naša brigada obično bivakovala po pustim i popaljenim selima, po kojima se vide tragovi borbe između četnika i muslimana i međusobnog klanja. Narod u svojoj osnovi nije prema nama neraspoložen i četnička propaganda nije uspjela da ih mobiliše u borbu protiv nas, iako ih je zaplašila strahovitim represalijama, te tu i tamo nijesu uspjeli da nas sačekaju. Pa ipak je u odnosu na mase bilo niz propusta i grešaka, što je znak da shvatanje naše Partije u tom pogledu nije bilo na visini sadanjeg momenta i zadatka, koji se pred nama postavljaju. Na to je mnogo puta ukazivano, pa su se pojedinci i uzimali na odgovornost, u čemu je donekle izvršen prelom. No, s druge strane Partija na ovome terenu pokazala se kao nedovoljno samoinicijativna, da i sa svoje strane učini sve da se rad koordinira i-na greške vojske ukaže neposredno, već je to često rađeno od strane ZAVNOS-a,⁸ preko Štaba Divizije.

Rad po ostalim sektorima Vojnički sektor.

Svi vojnički zadaci, među kojima je bilo i težih, čitava brigada, pa i bataljoni ponaosob, uglavnom su riješili, iako po cijenu dosta teških žrtava. Skoro svestrana neobučenost novomobilisanog ljudstva u vojničkom pogledu, nemanje čvrstih veza za brzo sadejstvo između jedinica, borba naoružanim i brojnim neprijateljem, pa i vještijim u borbi (divizija „Princ Eugen”),⁹ rešavanjem zadataka sa manjim dijelom ljudstva, dok uslijed noćnih borbi dio novih boraca imao je mogućnosti da se skloni od borbe — s obzirom da se noću ne može sprovesti kontrola; nedovoljno korišćenje ratnog iskustva od tri godine, i to bkš sada kad se traži čuvanje granica slobodne teritorije, što neprijatelju daje preimućstvo, s obzirom na raspolaganje artiljerijom.— Eto sve su to elementi koji su uslovili ovako velike žrtve, i to pr-

⁷ Vidi relaciju 5. crnogorske brigade od 1. juna do 15. jula 1944 (AVII, reg. br. 34—3 i 37—3, k. 754).

⁸ Zemaljsko antifašističko veće narodnog oslobođenja Sandžaka. (ZAVNO Sandžaka).

⁹ Nemačka 7. SS „Princ, Eugen” divizija

venstveno rukovodioce. Problem čuvanja ljudstva bio je postavljen pred cjelokupnom partijskom organizacijom i pred štabovima, kao vrlo ozbiljni problem, pa se donekle uspjelo da se procenat gubitaka u zadnjim akcijama donekle smanji. Cjelokupan rad po ovom sektoru uglavnom se odvijao po liniji najnužnijih vojničkih vještina, za uspješno vođenje akcija, sa manjim gubicima, kao i za držanje položaja u defanzivnim akcijama, za što je naša jedinica pokazala priličnu slabost. U tom smislu je održavan niz savjetovanja. Od strane štaba brigade izrađen je plan, po kome se rad uglavnom odvija. Brigada je dobro naoružana, ali je prorijeđena, tako da danas ima niz četa, koje u sterljačkom stroju mogu upotrijebiti 25—30 boraca, od kojih se obrazuju mitraljeska i puškomitraljeska odjeljenja. To će, razumije se usloviti dalji, gubitak komunista i rukovodioca. Brigada je nešto popunjena, ma da su te popune bile većinom od četnički raspoloženih elemenata, koji su prisilno mobilisani, a uz to su dolazile u jeku izvođenja akcija, te tako nijesu obuhvaćene radom organizacije, već su u težim situacijama dezertirali. To je takođe pred organizacijom postavljeno kao problem, s obzirom da su se ta dezerterstva odvijala u jeku najkrupnijih pobjeda, kako spolja tako i iznutra, pa i u uslovima naših lokalnih ofanzivnih operacija.

Politički sektor.

Održan je čitavi niz konferencija, kako u okviru bataljona, tako i u okviru četa, na kojima je uglavnom govoreno o političkoj situaciji, kao i o značaju konkretnih akcija. Mladost političkih komesara — naročito četnih — konferencije u sferi visoke politike, neanaliziranje žive stvarnosti današnjih događaja i perspektive sjutrašnjih, sve je to skupa učinilo da rad po ovome sektoru ne da željene rezultate. Pojedine grane ovog sektora sii bile prilično zapostavljene (sektor štampe, diletantske grupe, horovi, analfabetski tečajevi, naučna predavanja itd.). Izlazile su četne zidne novine, po jedan bataljonski list i jedan brigadni list. Nešto življe i prilagođene uslovima bile su čitalačke grupe u okviru vodova i desetina, gdje su se čitali članci iz Sovjet, štampe i naših listova. Veliki nedostatak za rad po ovom sektoru, kao i po pitanju teorijskog uzdizanja, je i nemanje mogućnosti za umnožavanje popularnijih članaka i brošura, s obzirom na nedostatak papira. Materijal, koji dobijamo, je u vrlo ograničenom broju primjeraka.

SKOJ.

Rad po ovom sektoru uglavnom nosi otisak rada po ostalim sektorima. Neorganizovanili u SKOJ-u imamo 143. Radu po ovom sektoru od stišane Partije nije poklanjana puna pažnja, što se naročito ogleda u vrlo čestom mijenjanju rukovodilaca SKOJ-a, po četama i bataljonima. Bolje rukovodioce SKOJ-a, po četama i bataljonima. Bolje rukovodioce SKOJ-a odmah prebaciju na pohtički rad. Održana su dva savjetovanja SKOJ-a, na kojima je ukazano na propuste i nedostatke u dosadašnjem radu. Radni sastanci su dosta česti, iako ne sa dovoljno metode i plana. I pored čitavog niza skojevaca, koji su položili ispit odanosti i koji su svojim heroizmom u mnogome prednjačili, postoji jedan dio koji su dezertirali.

Intendantura.

S obzirom na ekonomske uslove u kojima živi naša vojska, nastojali smo da vojska dobije redovnu ishranu, što nam tu i tamo nije polazilo za rukom. U vezi sa prehranom dogodile su se i niz grešaka na terenu tim prije što se naša brigada obično kretala u graničnim krajevima, gdje su organi vlasti Narodno-oslobodilačke, bilo prelazili iz neprijatelju, bilo da nijesu uspostavljeni ili pobjegli u pozadinu, radi čega su se ekonomski organi morali sami snalaziti, što je uslovalo i mnoge greške. Još kad se tome doda da su naši ekonomski organi vrlo rijetko obuhvaćeni radom u organizaciji, s obzirom na tehničke poslove, koje svršavaju redovno na terenu, oni su najčešći izvor niza grešaka. Neznatan dio brigade oblačio se zarobljavajući od neprijatelja manju količinu odijela. Drugi dio oblačio se od pomoći koju su nam pružili Saveznici, a koja se svakodnevno povećava. Imamo znatan dio slabo obučenih drugova. Što se tiče obučbe, to je pitanje donekle riješeno, s obzirom na pomoć Saveznika i klanje krupne stoke.

Sanitetska služba.

Sanitetska služba, s obzirom na mladost sanitetskog osoblja, izvjestan broj gubitaka sanitetskog osoblja, kao i na ogroman posao, koji je imala da obavi, pokazala se kao prilično dobro organizovana. Ranjenici su na vrijeme transportovani, izvlačeći se iz prve borbene linije i po cijenu žrtava i ukazivana im prva pomoć. Zbog nedostatka sanitetskog o-

soblja, bili smo prinuđeni da organizujemo niži sanitetski kurs, koji je donekle i uspio, s obzirom na broj nepismenih i polupismenih, koji je pohađao ovaj kurs. Organizacija službe u bolnici na visini je.

Pa i pored niza nedostataka u našem radu, naša partijska organizacija kao cjelina pokazala se odana, požrtvovana, pa i herojska. U organizaciji nema nekih nezdravijih pojava, što je sve skupa najbolja garancija, da će pomoć koja im bude pružena, uroditi plodom i da će čitavi niz nedostataka, od kojih su mnogi i dosad preovladani, biti sa uspjehom, otklonjeni. To je takođe dobra garancija, da će vojnička jedinica, koja je proglašena proleterskom, odgovoriti zadacima, koji se pred njom postavljaju.

S borbenim pozdravom,

Smrt fašizmu — sloboda narodu.

22 juli 1944 god.
Položaj.

Pomoćnik politkomesara-kapetan,
Vuko Tmušić¹⁰

BR. 120

IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKE ORGANIZACIJE 2. NOU
BRIGADE 19. NO DIVIZIJE OD 22. JULA 1944. CENTRALNOM
KOMITETU KPJ O POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVET-
NOM RADU¹

Sekretar part. org.
II. Ud. Brigade XIX. Divizije
22. VII 1944.

CENTRALNOM KOMITETU K. P. JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi!

Naša Brigada za poslednji mjesec dana učinila je pri-
ličan napredak u odnosu na ranije stanje. Ukoliko se ovak-
vim razvojem nastavi ona ima sve uslove da postane dob-

¹⁰ Umro 1972. godine

• Original (pisan na mašini, latinicom) u OADP SKJ, reg. br. 7040.

rom i jakim brigadom. Taj napredak postignut je boljim i upornim radom naše partijske organizacije. Iako postoji još dosta neriješenih problema, uopće uzevši partijska organizacija uočavala je i rješavala mnogo brže i uspješnije probleme i zadatke nego je to ranije bilo. Sastanci ćelija sa malini izuzetcima održavali su se redovno. Ćelije su malene (3 do 5 članova). Probleme još ne znaju dobro uočiti i pravilno rješavati iako je članstvo u ogromnoj većini spremno da radi i rješava zadatke i probleme svoje jedinice. Odgovornost i disciplina članova dosta je dobra. Najveći nedostatak kod mase našeg partijskog članstva jest malo znanje, i slaba teoretska sprema. Ćelije štabova bataljona manje više mogu da uoče probleme i dosta ih uspješno rješavaju. Ćelija Štaba Brigade zna također dobro da uoči probleme ali pri njihovom rješavanju nema uvijek dovoljno brzine i upornosti. U pogledu teoretskog izdizanja osjeća se izvjestan napredak. Teoretski sastanci, izuzev nekoliko ćelija, održavah su se redovito a radilo se nešto i individualno. Teoretski rad je organizovan najviše preko teoretskih sastanaka na kojem prisustvuje članstvo čitavog bataljona. Uspjeh tog rada nije-zadovoljavajući jer dobar dio drugova vrlo teško shvaća i pamti. U ovo vrijeme prorađivah smo teme predviđene planom političkog rada (nacionalno pitanje, Odluke III zasjedanja ZAVNOH-a i t. d.). Nekoliko drugova prošlo je niže partijske kurseve.

U ovom razdoblju primljeno je u partiju 20 novih članova. U najkraće vrijeme imamo u izgledu još priličan broj drugova. Imamo izvjestan broj drugova dobrih boraca ali im prošlost nije dobra (dezertteri i si.) i tu smo malo oprezniji pri primanju. Perspektive uopće za proširenje partije prihćno su dobre. Sada imamo 22 kandidata.

Bataljonski biroi pomalo se popravljaju. Gubici, kursevi i prekomanda čine da se pojedini članovi biroa često mijenjaju. Ranije smo imali velik broj upražnjenih mjesta pomoćnika komesara a dužnost sekretara vršili su komesari. Stavili smo sebi u zadatak da što prije te praznine popunimo. U tome smo bili dobrim dijelom uspjeli, ali posljednje akcije izbacile su nam iz stroja baš najviše pomoćnika komesara. Nekolicina ih je išla na kurseve tako da danas opet u tome pogledu dosta oskudijevamo. Nastojaćemo ponovno da taj problem riješimo, ali će ići dosta teško. Biroi mogu prilično da uočavaju i rješavaju probleme iako još ne možemo reći da su u potpunosti ostvarili rukovodstvo u bataljonima. Svi su biroi od prilike na istom nivou. Sastanke održavaju manje više redovito. Za vrijeme borbi "ponekad se zakasni po koji dan ali to su rjeđi slučajevi.

Vojničko stanje u jedinicama dosta je dobro. Borbenost je kod većine boraca dobra. U vojničkom kadru imamo još izvjesnih praznina ali ima izgleda da ćemo te praznine moći popuniti. Slabost našeg komandnog kadra je u nedovoljnom vojničkom, znanju. Svakodnevno popunjavamo kadar novim dobrim borcima dok njihovo teoretsko vojničko izdizanje ide mnogo sporije. Imamo kurs za desetare i vodnike pri štabu Brigade koji nam u tom pravcu mnogo pomaže. Izvjestan broj drugova ide na kurseve pri štabu Divizije i Glavnom štabu Hrvatske, ali to sve skupa ne može u potpunosti zadovoljiti. Za složenije operacije i nove vrste oružja naš komandni kadar nije dovoljno usposobljen. Pored kurseva održavaju se i teoretski časovi sa kadrom unutar jedinica. Osjeća se potreba za što više takvih časova. Vojnički rad sa borcima izvodi se svakodnevno uglavnom po planu takmičenja. Jedinice su dosta spore u spremanju za položaj ih pokrete te smo odlučili da dajemo što češće uzbune i slične radnje koje bi otklonile taj nedostatak. Osiguranju u maršu također nije posvećivana dovoljna pažnja što smo uočili i nastojaćemo otkloniti.

Naš II. bataljon (kao i pojedine jedinice drugih brigada naše divizije) pretrpio je pred nekoliko dana na sektoru primorja prilično osjetljiv udarac što će se u izvjesnoj mjeri odraziti negativno na bataljon a i na cijelu Brigadu. Izgleda da je glavna krivica na višim i nižim Štabovima-koji nisu pravilno ocijenili situaciju. Bilo je slabosti i kod nižeg rukovodstva i boraca. Stvar je još u ispitivanju. Učinimo sve da ovaj udarac što prije prebolimo i onda će Brigada biti sposobna i za malo teže operacije.

Političko stanje pomalo se popravlja. Svijest boraca iz dana u dan raste. Problem jedinstva Srba i Hrvata, Bukovčana, Primoraca i Ličana nije u potpunosti riješen iako on ne dolazi do nekog ozbiljnijeg izražaja. U ovom vremenu proučavano je nacionalno pitanje i odluke III. zasjedanja ZAVNOH-a koje je u mnogome doprinijelo rješenju tog pitanja. U toku proučavanja iskravala su u diskusijama razna pitanja kao na pr. kod pojedinih Srba „zašto opet Hrvatska“ i si. koja su jasno odražavala kako mnogim našim borcima ta pitanja nisu jasna. Danas se ta pitanja ne pojavljuju, ali mi smo svjesni da još mnogo treba učiniti da se to pitanje u potpunosti riješi. Jedno od bolnih pitanja je odnos novih boraca prema N.O. Odborima. Mase boraca sa sektora Bukovice dižu uzbunu protiv N.O. odbora svojih mjesta. To je uslovljeno s jedne strane što borci još dovoljno ne shvataju ulogu N.O. Odbora a s druge strane što na Ovome sek-

toru N.O.O. nisu još izabrani demokratskim putem i što je rad mnogih odbora zaista slab i nepravilan što daje povoda borcima da se bune protiv istih tražeći demokratske izbore N.O. Na rješenju tog pitanja naša partijska organizacija nije dovoljno učinila, to smo uočili i stavili u zadatak svim organizacijama da pored upornog objašnjavanja borcima uloge N.O.O. dadu svestranu pomoć samim odborima. Pored toga mišljenja smo da su sazreli uslovi za demokratski izbor odbora. Dali smo prijedlog Okružnom Komitetu Zadar da bi bilo potrebno da se tome pristupi. Uopće pomoć naša organizacijama na terenu nije dovoljna, a često puta nije ni u pravilnom obliku pružena.

Sporazum Nacionalnog Komiteta sa Dr. šubašićem nije odmah borcima objašnjavan i kod pojedinaca počela se je bila pojavljivati izvjesna sumnja. Tek ovih dana otpočeli smo širokim objašnjavanjem i izgleda da će borci dobro primiti uviđajući da taj sporazum olakšava i ubrzaje N.O.B.

Perspektiva skorog svršetka rata i nešto povoljniji uslovi života izazvali su pojavu širih ljubavnih odnosa između pojedinih drugova i drugarica. U većini slučajeva u pitanju su rukovodioci članovi Partije. Partijski rukovodioci nisu tome pitanju posvećivali potrebne pažnje već su na njega gledali sa podsmjehom. Sada smo to pitanje ozbiljnije postavili pred naše rukovodioce.

Pohtički rad razvija se po planu. On je dosta dobro organizovan, ali trpi zbog niskog teoretskog nivoa komesara četa i delegata. Rad se uglavnom razvija u okviru bataljona i četa dok je rad delegata do sada bio minimalan. U zadnje vrijeme prilično smo popunili mjesta delegata ali oni su sa" vrlo malim znanjem. Stavljeno je u dužnost komesarima da posvete mnogo pažnje radu sa delegatima. Još nam nedostaje trojica komesara četa a u nekoliko četa imamo v.d. komesara.

Sa narodom se radilo nešto. Održano je nekoliko zborova. Obzirom na stanje u Sj. Dalmaciji naš rad u tom pravcu bio je nedovoljan. Naročito je danas potrebno objasniti narodu najnovije događaje (razvoj situacije u svijetu, sporazum Nacionalnog Komiteta i Dr. šubašića itd.). U tu svrhu povezali smo se sa pozadinskim organizacijama i organizujemo široku kampanju zborova i sastanaka sa narodom.

Problem dezerterstva nije riješen. Još uvijek pojedini borci napuštaju svoje jedinice. Prema našoj ocjeni glavni uzroci dezerterstva jesu strah od borbe, uticaj obitelji (većina naših boraca često se sastaju sa članovima svojih obitelji), te slabi rad N.O.O., tj. nebriga za obitelji boraca. Tome do-

lazi nedovoljan politički rad u jedinicama i na terenu. Pitanju pravilnog odnosa prema novim borcima posvećivali smo uvijek naročitu pažnju i taj je odnos, izuzev rijetkih slučajeva, dobar.

Takmičenje je dosta dobro organizovano. Takmičarski duh je prilično zahvatio naše jedinice. Rezultati se već osjećaju.

Kulturno-prosvjetni rad krenuo je prilično naprijed i to pojedini sektori. Naročito vidljive uspjehe postigli smo u radu sa nepismenima. Pred mjesec dva dana imali smo velik broj nepismenih dok je danas njihov broj malen. Većina onih koji su bili nepismeni naučili su bilo sva slova ili nekoliko njih. Svakako smo na putu uspješnog rješenja tog pitanja. Ima par pojedinaca, većinom starijih ljudi, koje još nismo uspjeli ubijediti i natjerati da uče. Džepne novine izlaze po četama i bataljonima ali su još uvijek slabe. U pripremi je 4. broj brigadnog lista. Pjevački horovi još su na niskom stupnju. Inače pjesme i igre u jedinicama ima dosta. Diletantske grupe dale su nekoliko priredaba za vojsku i narod. TJ pripremi su nove priredbe. Oskudijevamo materijalom naročito korisnih skečeva.

Skojevska se organizacija proširuje. Sada imamo u Brigadi 153 Skojevca. U zadnje vrijeme primili smo priličan broj novih. Borbenost i odgovornost Skojevac je dobra. Teoretsko izdizanje ostaje i dalje jedan od najvažnijih problema. Skojevski kurs koji se počeo održavati pri diviziji mnogo će nam u tome pomoći. Sastanci grupa kao i komiteta održavaju se redovito. Od vremena na vrijeme održavaju se i omladinske konferencije. Skoj je uglavnom aktiviziran na radu sa neobuhvaćenom omladinom i na općim problemima i zadacima jedinica. Njegov rad i pomoć partiji i rukovodiocima osjeća se prilično iako bi ta pomoć mogla biti veća. Drugovi Skojevci kao i rukovodstva bataljonska a i brigadno još su slabi i nesposobni da sami uoče i rješavaju probleme. Pomoć Partije Skoju dosta je dobra. Rad Skoja sa omladinom na terenu slab je kao što je do sada bio nedovoljan i rad Partije na terenu.

Sanitet je srednje organizovan. Sanitetsko osoblje, slabo stoji sa stručnim znanjem. Počeli smo održavati pri Brigadi bolničarski kurs. Odnos između sanitetskog osoblja, s jedne strane, štabova, komandi a i samih boraca, s druge strane, nije bio najbolji. Pri analizi tih odnosa ustanovili smo da je krivice bilo na jednoj i drugoj strani, a najvažnije da za ta pitanja nije dovoljno interesa posvetila partijska organi-

zacija i nije ih rješavala već je često puta shvaćala da je pitanje saniteta stvar sanitetskog osoblja a ne partije. Tu smo slabost uočili i vjerujemo da će se otkloniti.

Uz drugarski pozdrav

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Sekretar:

BROJNO STANJE

članova K. P. II. Ud. Brigade XIX Divizije N.O.VJ.

Redni broj	J e d i n i c a	po spisku	po talisodu	na licu	P r i m j e b d a
1.	Štab i jedinice pri Štabu	31	4	27 '	
2.	I B a t a l j o n	'29	5 '	24	
3.	II B a t a l j o n	32	6	16	Nestalih među kojima će biti poginulih ima 10
4.	III B a t a l j o n	27	6	21	
5.	IV B a t a l j o n	28	6	22	
6.	U k u p n o :	147	27	110	

Sekretar: ^s

² i ³ Redakcija nije mogla utvrditi ko je -tada vršio ovu dužnost.

PISMO OD 24. JULA 1944. UPUĆENO POLITIČKOM KOMESARU GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE O RAZGRANIČENJU RADA IZMEĐU PARTIJSKIH KOMITETA I POLITODELA U DIVIZIJAMA I O NJIHOVOJ SĄRADNJI¹

24. jula 4.

Dragi Janez! ²

Zasad smo potvrdili politodele u takvom obliku kao što si ih predlagao Ti, i kao što nam ih je predlagala Joža.³

Nadam se da si primio cirkular CK o sastavu divizijskog partijskog komiteta.⁴ Divizijski partijski komitet obrazuju sekretari brigada i politički komesar divizije. Najbolji brigadni sekretar je sekretar divizije. Divizijske partijske komitete postavlja CK i zato treba da nam pošaljete predloge s potrebnim kadrovskim upitnicima.

Sekretar politodela, prema novoj direktivi, nije više član partijskog komiteta u diviziji, jer se to kosi s funkcijom politodela kao kontrolnog i instruktorskog organa CK.

Obojica, politodel i partijski komitet, moraju obavljati svoje funkcije što više kao istinski kolektiv. Zato partijski komitet treba što češće da se sastaje. Moram posebno da skrenem pažnju na to da su naši partijski komiteti u svom radu često suviše birokratski i sitničavi. Na sednicama partijskih komiteta, a još više na sednicama politodela, treba pre svega prorađivati političku situaciju i proučavati partijsku literaturu (kao takve treba, pored „Ljudske pravice“, smatrati i načelne članke iz „Poročevaleca“, „Partizana“, „Kmečkog glasa“ itd.)⁵ i na osnovu tih proučavanja donositi konkretne zaključke šta treba u vojsci preduzeti u svakom konkretnom pitanju. Isto tako treba politodelima i partijskim komitetima dati na uvid sve naše depeše i pisma upu-

¹ Redakcija pretpostavlja da je to originalan dokumenat, a obzirom na to da se on nalazi među primljenom poštom političkog komesara Glavnog štaba NOV i PO Slovenije (AIZDG u Ljubljani, f. 15/11). Verovatno ga je pisao neko od članova Centralnog komiteta KP Slovenije. Mišljenja smo da mu nedostaje kraj.

~ Boris Krajger (Kraigher)

³ Lidija Sentjurc. Vidi dok. br. 26, napomenu 36.

¹ Vidi dok. br. 84.

³ Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 8553 i 8951 i 8529—8531. Redakcija ne zna o kojem je časopisu „Partizan“ reč.

cena vašem štabu, ukoliko se na bilo koji način odnose na političke probleme. Jasno je da ne mislimo da im date pisma u celini, već samo one delove pisama koji su za njih od značaja. Sem pojedinih kadrovskih pitanja, u najviše slučajeva je gotovo čitavo pismo, odnosno čitava depeša značajna za divizijski partijski komitet, odnosno za politodel.

Politodel neka radi kao kolektiv i ne treba ga angažovati za rukovođenje kakve partijske škole. Kao celina neka odlazi u ovu ili onu brigadu, kontroliše i pruža pomoć celokupnom radu dotične brigade, kako u logoru tako na pokretu i u borbi. Politodel mora dobiti mogućnost uvida u direktive koje dobijaju štabovi divizija i brigada, ali to nije njegovo pravo, već to zavisi od poverenja koje moraju znati svojim privilnim radom steći u štabovima divizija i brigada. Ipak je potrebno da Ti sa svoje strane preduzmeš da bi štabovi divizija i brigada dali politodelima na raspolaganje sve što je za njihov rad potrebno. Bez takvog uvida politodel ne može pružati pomoć štabu, jer ne zna u kom pravcu je trenutna pomoć najpotrebnija.

Partijski život je u većini naših jedinica veoma slab, naročito u štabovima. Potrebno je da politodeli kontrolišu taj život i da pre svega, u sporazumu sa odgovarajućim sekretarima, što češće učestvuju na tim partijskim sastancima.

Danas je potrebno sve partijske organizacije orijentisati pre svega u kampanju za sprovođenje što šire mobilizacije, za što planskije ubrzanje rasula u redovima bele garde i redovima nemačke vojske.

BR. 122

**MESEČNI IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA KOMANDE
KARLOVAČKOG PODRUČJA OD 25. JULA 1944. POLITIČ-
KOM KOMESARU 4. KORPUSA NOVJ O POLITIČKOM STA-
NJU¹**

Komanda
Karlovačkog Područja
Broj: 1125.
Dne 25. VII. 1944. g.

Predmet: Politički izvještaj
za mjesec VII. 1944.

KOMESARU IV. KORPUSA NOV I POJ.

Politička situacija:

Politička situacija na terenu Karlovačkog Područja u posljednje vrijeme znatno se popravila i to likvidiranjem neprijateljskog uporišta u Bosiljevu, otvaranjem invazije u Francuskoj, uspjesi Crvene armije, atentat na Hitlera, to je sve uslovalo, da je među narodom postalo interesovanje o uspjesima Crvene armije, saveznika kao i o našim uspjesima. Oni, koji su ranije sumnjali u našu pobjedu, danas vjeruju u našu pobjedu. One familije čije [su] sinovi i muževi u neprijateljskoj vojsci, postoji zabrinutost, šta će se dogoditi sa njima i pitaju za informacije, što bi bilo da se vrate svojim kućama, da li bi im se što dogodilo. Mi smo ih pozvali da se vrate kućama svi oni koji nisu vršili pokolje nad našim narodom, da se povrate svojim kućama sa oružjem i da pristupe u N.O.V., do sada su se nekoji vratili i prijavili se našim vlastima a pojedinci traže još informacije, ne vjerujući da im se neće ništa dogoditi. Nadamo se da će u najkraćem vremenu i ostali se prijaviti. Narod je mnogo zainteresovan o sporazumu šubašić — Nacionalni komitet, što još nismo uspjeli u dovoljnoj mjeri da objasnimo kako je došlo do sporazuma između Nacionalnog komiteta i šubašića. Održani su nekoliko sastanaka u pogledu sporazuma između navedenih, ali još pojedincima nikako nije jasno, da je moglo doći do sporazuma između Nacionalnog Komiteta i šubašića. Narod se najviše plaši povratka kralja Petra u Domovinu.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 28—8, k. 1780

Među narodom se čuje i gdje govore da su Hrvati bili uvijek prevareni i da će biti i ovaj puta. Mi smo održali sastanke sa komandama mjesta o tome sporazumu, tako da bi se mogli što laglje snalaziti na terenu i da bi što pravilnije mogli objašnjavati o njemu. Miting, koji je održan u Metliki, donio je pozitivnih rezultata, jer narod do tada nije vidio veće snage naše vojske i time je dobio moralnu podršku.

Komanda mjesta Ribnik: Situacija na terenu komande mjesta Ribnik stanje je dosta dobro, ona sela uza Kupu od kuda je neprijatelj imao najjaču podršku i od kuda je vrbovao ljudsku snagu i slao je kao topovsku hranu, danas taj narod, iako prije nikada nije se obraćao na narodnu vlast, danas se on obraća na vojne i civilne vlasti i priznaje kao svoju pravu narodnu vlast. U tim selima vidi se zabrinutost kod svih porodica koji imaju svoje sinove u neprijateljskoj vojsci, strahujući za njih što će sa njima dogoditi poslije istjeravanja okupatora iz naše domovine. Danas svaljuje krivnju selo na selo, da je ono krivo što su otišli njihovi sinovi u neprijateljsku vojsku. Iz tih sela do sada su se vratili nekoji iz neprijateljske vojske i iz ustaša, nekoji su se prijavili kod nas da pristupe u N.O.V. a drugi još, strahujući da im se ne bi što dogodilo, skrivaju se kod svojih kuća. Vjerujemo da će se i oni u najkraćem vremenu prijaviti u N.O.V.

Komanda mjesta Severin: Politička situacija u komandi mjesta Severin slabija je nego u komandi mjesta Ribnik, ali poslije likvidiranja neprijateljske posade u Bosiljevu, situacija se mnogo promijenila pošto narod iste općine nije mogao i nije imao prilike viditi snagu naše vojske do tada, te je tim našim uspjehom stekao uvjerenje o našoj neminovnoj pobjedi i ispravnosti. Likvidacijom neprijateljske posade u Bosiljevu narod je bio zapanjen nad uspjesima naše vojske. Kod naroda se osjeća raspoloženje poslije pada neprijateljske posade u Bosiljevu, pošto je isti dnevno upadao u obližnja sela Bosiljeva. Svaki upad značio je teroriziranje tamošnjeg pučanstva, a naročito porodica naših simpatizera. Stanje političko u općini Bosiljevo se popravlja, narod se odazivlje na sastanke, interesira se za najnovije događaje u svijetu i kod nas. Voljan je dati i materijalnu pomoć za partizane, ali u NOV baš nije najbolji odaziv. Mobilizaciju koju smo sprovodili u ovome kraju nije dala nikakvih rezultata, pošto većina mlađih godišta otišla je u neprijateljsku vojsku. Općina Bosiljevo imala je preko 500 obveznika prvoga poziva, dok oko 45 nalazilo se kod svojih kuća i od tih veći broj nesposobnih. Gdje smo mislili najviše imati u

mobilizaciji računajući s time da se veći broj vojnih obveznika nalazi kod svojih kuća pošto ranije u istoj općini imah smo vrlo mali broj partizana. Od onih koji su primili pozive veći broj je nesposoban za operativne jedinice. Općina Severin politička situacija je vrlo slaba, pošto u istoj općini sami odbornici su glavna kočnica u sprovađanju direktiva koje se sprovađaju pred nas od naših nadležnih forma. Bilo je slučajeva da su odbornici iste općine skrivali i hranili dezertere, koji su se sakrivali pred našim patrolama. Isti odbornici uhvaćeni su na djelu, prilikom lovljenja dezertera od naših patrola.

Politička situacija u općini Dubrave:

Politička situacija u općini Dubrave i- dalje je nepovoljna, kako smo i ranije u našim izvještajima obavijestili. Neprijatelj stalno krstari jednim većim dijelom te općine, narod stalno odlazi u Karlovac, baveći se švercom. Dezertera imade priličan broj i prema podacima koje smo primili od Općinskog N.O.O. Dubrave tih dezertera imade oko 80. Naše je uvjerenje da je broj znatno veći. Mi smo mislili pristupiti mobilizaciji u istoj općini, ali iz političkih razloga nismo pristupili, pošto bi pojedini protunarodni elementi mogli iskoristiti propagandu u svoje svrhe i kazati da ih Hrvati tjeraju u vojsku. Povodom mobilizacije, dogovorili smo se sa drugom Hrženjakom, da ne bi pristupili mobilizaciji, nego da će se on dogovoriti sa Vama, da bi Vi poslali jednu kordunašku brigadu, koja će izvršiti mobilizaciju u istoj općini, tako da bi tu bili bolji Uspjesi.

Mi smo skrenuli pažnju N.O.O. Dubrave da pazi prilikom izdavanja propusnica, da izdaje samo familijama boraca, a nikako familijama dezertera, međutim Općinski N.O.O. Dubrave i mimo tog upozorenja izdaje i dalje propusnice svima bez razlike. U priličnoj mjeri narod je zbuđen, jer više puta dogodilo se da" je neprijatelj dolazio preobučan sa partizankama na glavi, tražeći razna obavještenja, tako koga narod lično ne pozna obazriv je i nepovjerljiv.

Općina Dugaresa: Politička situacija je dosta povoljna, ali naš rad je vrlo težak pošto neprijatelj stalno krstari na tom terenu, tako da narod nije upoznat sa novim događajima, koji su u posljednje vrijeme iskršli kod nas i u svijetu. Pojedinci' su počeli dolaziti iz te općine u partizane, ali u vrlo malom broju. Narod se voli vrlo rado sastati sa partizanima i sve hoće dati za partizane, ali strahujući pred neprijateljem za svoje familije teško se odlučuje u N.O.V. U

posljednje vrijeme u mjestu Dugaresi bilo je hapšenja nekih familija, ali nam nije poznato u kojoj mjeri.

Posljednje vrijeme na našem području neprijatelj je bio dosta aktivan i više puta ispadao na naš teren od Stativa i Lešća i time ugrožavao žetvu na oslobođenom teritoriju. Narod je bio vrlo uplašen, da će neprijatelj prodrijeti na teren i da će pokupiti žito i stoku. Jednom zgodom je neprijatelj upao u Netretić i sa vakantnog posjeda počeo je žeti pšenicu, ali mu nije uspjelo da ju odveze.

Mobilizacija:

Tokom ovog mjeseca počeli smo vršiti mobilizaciju na čitavom našem području i to prvi poziv od 1909—1926. g. Mobilizaciju koju sprovodamo ne ide tako najbolje pošto bez lovljenja patrola vrlo mali broj se javlja, bez predvođenja patrola i to koji sami dolaze većinom su bolesni i nesposobni za operativne jedinice. Za mobilizaciju pripremljena je kampanja, održani su po svim selima sastanci, gdje se vršila mobilizacija, propaganda se je vršila putem letaka, sastanaka, zborova. Mobilizacija nije uspjela u onoj mjeri koju smo mi očekivah pošto neprijatelj stalno upada na naš teren i oni koji se osjećaju sposobni za vojsku ne odlaze u neprijateljsku vojsku, ali se kriju kod svojih kuća, a mogućnost im zato postoji pošto neprijatelj stalno krstari po našem terenu i time omogućava sakrivanje istima. Do sada nismo imali vojnih snaga na našem terenu, koje bi onemogućile krstarenje neprijatelja po našem terenu i ujedno koje bi mogle da nam pomognu provesti mobilizaciju. Odred koji se nalazi na ovom terenu nije nam mogao pomoći u ovom pogledu pošto je morao osiguravati žetvu. Broj mobilisanih na našem području u poslednjih mjesec dana je 138 i 43 mobilisala je Karlovačka Brigada u općini Barilović, svega skupa imade mobilisanih 181 a od tih je 88 sposobnih za operativne jedinice, 40 za pozadinsku službu, 35 nesposobnih, 5 privremeno bolovanje, 12 ih je otpušteno na privremeno odsustvo zbog njihovih naročitih prilika. Svim ostalima kojima su uručeni pozivi, a nisu se odazvali, biti će pokupljeni u dogovoru sa operativnim jedinicama, koje se nalaze na našem terenu. Mobilizacija je sada u punom toku, jer se sada nalaze na našem terenu operativne jedinice koje će riam pomoći prilikom mobilizacije. Tehnički radovi oko mobilizacije su završeni. Prešli smo na kampanju za mobilizaciju na onom terenu, gdje još nije provedena.

Organizaciono pitanje komande Područja:

Od prošlog izvještaja² bile su promjene u Komandi Područja i to tehničkog referenta druga Kebera, koji je na zamolbu Slovenačkih vlasti premješten u Sloveniju, a isti je podrijetlom Slovenac, pa je želio doći među svoje, njegovu dužnost preuzeo je za sada drug Klemenčić Miro, koji se nalazi na dužnosti kod ove Komande Područja. Formirali smo vod za saobraćaj, koji broji za sada 16 drugova, a koji će se upotpunjavati i dalje prema potrebi. Smijenili smo komesara bolnice, koji je nesavjesno vršio svoju dužnost, a i činio nemoral u bolnici, pa je kažnjen partijskim ukorom i premješten za tehničara u Komandu mjesta Severin. Njegovu dužnost preuzeo je drug Brozović Milan dosadnji komesar čete Karlovačke Brigade, koji je radi bolesti otpušten iz operativne jedinice. Isti drug mišljenja smo, da će odgovoriti na novoj dužnosti.

Formirah smo u ovoj komandi partijsku jedinicu štaba Komande Područja. Ostalih promjena po organizacionom pitanju nema od prošlog izvještaja. Sa svim partijskim članstvom održano je savjetovanje o novim direktivama, kao i 0 planu rada.

Ekonomsko pitanje Komande područja:

Ekonomsko stanje na našem terenu je slijedeće: Tokom ovog mjeseca nalazile su se jedinice VIII., XIII., XV., 1 XXXIV. Divizije kao i I. K. P. Odred,³ koje su se sve ishranjivale sa našeg terena. Kako je došla nova žetva, pitanje ekonomskog stanja za sada je riješeno. Od kako je otpočela žetva na vakatnim posjedima sakupljeno je oko 2.000 kg. pšenice, dok je od ušura⁴ sakupljeno 2.500. kg. brašna. To nije sav prihod od ušura, jer nekoji mlinari imadu zaostatka, koji će se naknadno ubrati. S obzirom na žetvu stavljeno je ekonomskom odsjeku u zadatak da iskopa još jednu zemunicu, tako da se mogu spremiti rezerve. Napominjemo, da ekonomija nije na onoj visini na kojoj bi morala biti, pošto referent ekonomije ne zadovoljava dužnosti na kojoj se nalazi, i ne osjeća se odgovoran za svoj rad. Stoga smo mišljenja da istoga ekonoma smijenimo ukoliko budemo mogli dobiti jednog odgovornijeg druga.

² Redakcija nije pronašla taj izvještaj.

³ Odnosi se na Karlovački NOP odred koji je formiran 17. aprila 1943 (AVII, reg. br. 15—1, k. 106, reg. br. 4—3, k. 420. reg. br. 8—4, k. 796; reg. br. 31—2, k. 106 A).

⁴ plaćanje mlevenja brašnom

Veza:

Referent za vezu pored sadašnjih telefonskih linija uspostavio je jednu novu jednolančanu liniju od Rosopajnika do Modruš Potoka u duljini od 5 km. Osim toga popravljeno je nekohko km. stare linije, koja je ushjed ofanzive bila pretrgana. Veza sa Goranskim i Žumberačkim Područjem kao i sa komandama mjesta funkcionira redovito, samo uslijed pomanjkanja baterija i mikrofonskog materijala rad je prihćno otešćan. Ushjed nailaska neprijatelja bila je veza sa Goranskim i Žumberačkim Područjem prekinuta, ah je ponovno uspostavljena. Imademo dvije pošte i dvije telefonske centrale, sa Štabom Korpusa i sa Kordunom veza se uglavnom održava sa kuririma. Jedni kuriri idu tri puta tjedno do Lalić Dola, odnosno Dubrava i Perjasice, a druga dva kurira idu direktno za Korpus i Vojnu Oblast kada to potrebe zahtijevaju.

Saobraćaj:

Referent ja saobraćaj organizira prevoz hrane i materijala za operativne i druge jedinice kao i prevoz ranjenika. Vršni nadzor nad svim prevoznim sredstvima na rijeci Kupi kao i na ostalim prevoznim sredstvima. Za pravilno odvijanje saobraćaja ima na raspolaganju vod za saobraćaj koji se uglavnom sastoji od lađara, konjušara i nekohko stručnih radnika. Referentu za saobraćaj stavljeno je u zadatak da izgradi jedan pokretni splav i jedan platneni čamac za potrebe I.K.P.O.-a. Sam referent vrši svoju dužnost savjesno i nastoji da odgovori zadacima koji se pred njega postavljaju.

Tehnika:

Radovi oko izgradnje kožare su u toku, drvena građa je prikupljena, dok se materijal za izradu kože prikupljava. Za klanje stoke uređena je klaonica uz Kupu radi lakšeg održavanja čistoće. U vidu imademo izgradnju zemunice, za koju je također pripremljen materijal. Također imademo u vidu provesti svjetlo za našu vojnu bolnicu, te je vod u izgradnji. Također imademo u vidu kod naše bolnice izgraditi jedan paviljon za kožne bolesti, te je za isti građevni materijal priređen.

Vojni isljednik:

Vojno sudski isljednik vrši redovito svoje poslove. U zadnje vrijeme bilo je veći broj saslušanih lica, koji su odl-

žili u žicu⁵ i prenašali vješti. Petorica od njih su streljani, koji su ulovljeni prilikom pada Bosiljeva, našli sa ustašama u Bosiljevu, a koji su služili neprijatelju kao obavještajci. U vršenju svoje dužnosti je dosta spor i blag, na te njegove greške skrenuta mu je pažnja više puta, ali do sada ih nije još otklonio.

Sanitet:

Referenta saniteta ova komanda nema, već samo higijeničara u svakoj komandi mjesta kao i komandi područja. Po istoj dužnosti bila je zadužena -drugarica Anica Graho, koja nije odgovarala svojoj dužnosti, jer je bolesna, te je neki dan upućena na hječenje. Pomanjkanje stručnog lica se osjeća, jer liječnik bolnice mora da vrši dužnost kao pregled i civilnog pučanstva, pa ukoliko raspolazete sa ovakvim stručnim licima, molimo Vas, da nam istog pošaljete. Priljepčivih bolesti među vojskom nema, tek među civilnim pučanstvom u selu Pravutini pojavio se trbušni tifus u većoj mjeri. Do sada mrtvih nije bilo. Cjepiva protiv tifusa nismo imali, tako da nismo mogli pružiti potrebnu pomoć, mi smo sa svoje strane htjeli formirati ambulante, tako da bi sve smjestili u ambulante, međutim nismo mogli postaviti u iste ambulante svoje bolničarke, pošto neprijatelj stalno upada u ta sela i ne mogu se u tim selima održati.

Administracija:

Administracija se odvija redovito ukoliko nema smetnje u otpremanju pošte, pošto se dešava da uslijed upadanja neprijatelja na oslobođeni teritorij i događa se da pošta kasni po više dana. Sada smo u bolnicu uputili druga Ostarčevića kao tehničara, koji je dosada radio u komandi kao tehničar, jer je zato ukazala se potreba da se administracija bolnice redovitije i pravilnije odvija.—

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:

Matičić

P.S. Obavještajna služba:

Obavještajna služba na našem terenu bila je dosta slaba, tako da je bio veliki odlazak na neoslobođeni teritorij. Obavještajni rajonski Centar, koji je imao tu dužnost nije vršio dužnost obavještajne službe ni na oslobođenom terito-

⁵ Neprijateljski garnizoni koji su bili obezbjeđeni žicom.

riju, a niti dobivao podatke tačne sa neoslobođenog teritorija. U samome obavještajnom Centru nastale su unutar njih nesuglasice i to između šefa ROC-a⁶ i druga šušlje-a, tako da će se morati pristupiti reorganizaciji ROC-a. Isti šef bio je pozvan na sastanak og. GOC-a.⁷ te su mu oni dah upute o vršenju njegove dužnosti.

Izvještavam da na 1. VIII. polazim na Kordun, na sastanak i dogovoriti ću se sa drugom Rankom da se izvrši reorganizacija i da se postave stvari na zdrave temelje. U posljednje vrijeme bio je veliki odlazak u Karlovac Goranaca,⁸ koji su prevozili daske, koje su mijenjaj za hranu, međutim mi smo to zabranili, u posljednje vrijeme odlazak na neoslobođen teritorij se je smanjio.

BR. 123

MESEČNI IZVEŠTAJ VRŠIOCA DUŽNOSTI POLITIČKOG
KOMESARA KOMANDE VIROVITIČKOG PODRUČJA OD 28.
JULA 1944. ŠTABU 6. KORPUSA NOVJ O MORALNO-POLITIČKOM
STANJU NA TERITORIJI PODRUČJA¹

KOMANDA
VIROVITIČKOG PODRUČJA
KORPUSNE — VOJNE — OBLASTI
BROJ: 254./1944. g.
Dne, 28. -VII./1944. g.

Predmet: Mjesečni izvještaj
za mjesec juli 1944.—

ŠTABU VI. KORPUSA NOV. I POJ. I. ODJEL..

I. Opći pregled.

U toku zadnjih mjesec dana politička situacija i stanje u mnogome se je popravilo, naročito u selima blizu upori-

⁰ Reonski obaveštajni centar

⁷ ogranak Glavnog obaveštajnog centra

^{fi} Stanovnici Gorskog kotara.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII reg. br. 23—2, k. 482.

šta, koja su bila pod neprijateljskom kontrolom, t.j. oko Velikog Grđevca i bližih sela Virovitici.

Lijep postupak i pravilno prilaženje narodu, jasno tumačenje širine narodno oslobodilačke borbe preko naših komandi mjesta i njihovih podređenih straža, povećalo je popularnost i s tim u vezi lakše se prilazi k mobilizaciji. Narod je uvjeren, da mu je osigurana budućnost jer se na čelu sa Sovjetskim Savezom bore i sve napredne snage čovječanstva za bolju i sretniju budućnost svih naroda. Narod se upoznaje da je taj protivfašistički blok Sovjetskog Saveza, Amerike i Engleske, te svih porobljenih naroda, snažan i čvrst te kao takav najbolja nam je garancija za slom fašizma. Narod je također oduševljen sjajnim uspjesima na Istočnom, Zapadnom i Južnom frontu kao i uspješnom partizanskom borbom svih potlačenih naroda te vedro gleda u budućnost.

Porazi Nijemaca na Istočnom bojištu kao i unutrašnje rastrajstvo u Njemačkoj, s tim u vezi i atentat generala na Hitlera uzbudio je široke narodne mase te ih potakao na još uži i bolju saradnju sa Narodnim oslobodilačkim pokretom, a najokorelije naše protivnike ti događaji su uznemirili i pokolebali. Isto se vidi iz stalnog dezerterstva iz neprijateljske vojske i pridolazak na našu stranu. Tako se u zadnje vrijeme predalo komandi mjesta Spišić-Bukovica 4 gestapovca sa oružjem, a u komandi mjesta Suhopolje jedan gestapovac jedan ustaša i šest mađarskih vojnika sa oružjem.

Divovskim naporima naroda i vojske uspjeh smo žetvu zadržati za nas i svoj narod. Svi ti naši uspjesi pobudili su interes kod naroda koji budno promatra događaje kako na Istočnom tako i na drugim frontovima naših Saveznika. Narod u Podravini sada mnogo više simpatije pokaziva prema NOV, a to se vidi po tome, što se narod mnogo lakše odaziva pozivu na rad te pomoći sa stočnom spremom, dok je to prije mnogo teže išlo. Slabije krstarenje neprijateljske vojske po našem oslobođenom teritoriju u toku zadnjih mjesec dana omogućilo je bolje povezivanje s narodom i kontrolu terena u Podravini. Ipak u nekim selima narod, iako zna da je slom fašizma blizu, ne učestvuje u Narodnoj oslobodilačkoj borbi, nego izbjegava dužnostima držeći se po strani. Tako se dešava u selu u Vukosavljevici, Turnašici, Lozanu i t.d., da iskopaju bunkere u kojima kriju sinove i svoje ljude da ne idu ni u partizane ni u bandu.

Narod na čvrsto oslobođenom teritoriju je vrlo aktivan. Primjećuje se veselje u radu i opće zadovoljstvo kao i zainteresovanost za događaje koji se odigravaju u korist naše borbe te u vezi s tim pričaju razne viceve na račun fašista: „Priča se da se je došlo do zategnutih odnosa između Ame-

rike u Sovjetskog Saveza radi toga što su Amerikanci liferodali Rusima na hiljade tenkova neispravnih i bez kočnica, te kad su Rusi sjeli u tenkove i počeli napredovati ne mogu se više zaustaviti ni u samoj Njemačkoj — već napreduju dalje. Ili „šta ima novo? Kako Rusi idu? Odgovor: Bogami slabo, Rusi više ne idu već upravo lete kao lavina u Njemačku." Iz samih viceva se vidi, da je narod siguran u pobjedu, te na račun neprijatelja pravi i viceve.

Naše straže na terenu, te drugovi iz naših ustanova pokazali su se disciplinovani i taktični pri prilaženju narodu tako, da se više ne dešavaju nepoželjni ispadi pljačke i samovolje pojedinaca.

II. Politički rad i stanje u ustanovama ovoga područja.

Zamjenjujem komesara područja tek 25 dana te nisam bio u mogućnosti da upoznam pravo stanje ustanova. Koliko sam mogao primijetiti političko stanje u ustanovama ove komande je na dobrom stepenu. Dne 26. VII. ov. g. održalo se je savjetovanje svih političkih rukovodioca ovog područja.

Savetovanju je prisustvovao i drug pomoćnik zamjenika komandanta Korpusa² major Momo, koji nas je upozorio na naše dosadašnje nedostatke te nam dao upute i savjete za naš budući rad.

Političko uzdizanje drugova zastalo je prihćno ovih mjesec dana radi velikih poslova glede spremanja žetve i vršidbe te se sastanci nisu održavali redovito. Na održanim sastancima proučavan je materijal prema planu za mjesec maj 1944. g. Drugovi su upoznati sa Odlukama donešenim na II. zasjedanju AVNOJ-a i III. zasjedanju ZAVNOH-a. Prorađuje se sva tekuća štampa i svi najaktuelniji događaji: kao sporazum TITO—ŠUBAŠIĆ, atentat na Hitlera i t.d." U većini naših ustanova u saradnji drugova boraca i rukovodioca izdaju se zidne novine. U nekim ustanovama održavaju se usmene novine, prvenstveno u bolnici, gdje se održavaju svake nedjelje i koje služe za uzdizanje i razonodu drugova ranjenika.

Pitanje nepismenosti gledamo da riješimo osnivanjem alfabetskih tečajeva kojima rukovode politički rukovodioci, a sa nepismenim drugovima komande mjesta V. Grđevac, pored političkih rukovodioca radi i poučava seoski učitelj iz Gornje Kovačice. Tako je u zadnje vrijeme 3 druga nau-

- Zamenik komandanta 6. korpusa NOVJ nije mogao sam da rešava sve zadatke koji su postavljeni, pa je uvedena i nova dužnost — pomoćnik zamenika komandanta Korpusa (tom V, knj. 28, dok. br. 57, str. 268).

čilo potpuno čitati i pisati, a 4 su naučili po deset slova. Osim toga osnovani su u nekim ustanovama aktivni koji se takmiče u prorađivanju materijala i političkom uzdizanju, pravilnom tumačenju linije Narodno-oslobodilačke borbe, pravilnom pri-
laženju narodu, disciplini, kontroli terena i t.d. .

III, Rad i stanje u narodu.

U zajednici sa ostalim našim organizacijama održavaju se sastanci i mitinzi. Tako je komanda mjesta Veliki Grdevac održala 14 mitinga, komanda mjesta Suhopolje 7, špišić-Bukovica 3 mitinga.

Na mitinzima govoreno je o značaju otvaranja druge fronte, o čvrstini Saveza naših Saveznika, po Odlukama donešenim u III. zasjedanju ZAVNOH-a, pravilno tumačenje sporazuma TITO — ŠUBAŠIĆ, o atentatu na Hitlera, te o ostalim pohtičkim događajima koji narod interesuju.

Na sastanke i konferencije dolaze i oni ljudi koji do sada nisu bili zainteresovani događajima u svijetu i kod nas.

U selima koja se nalaze blizu uporišta odlaze još u uporišta, a porodice koje su prilikom naleta neprijatelja izselile se sa naše oslobođene teritorije u uporište, vraćaju se natrag i mole, da ih se primi. Većina tih porodica koji se vraćaju ne ponašaju se korektno jer dolaze iz uporišta tako rekuć bez ikakvih stvari jedino što im je najpotrebnije, te izgleda da se oni vraćaju samo da bi prigrabili žetvu, a onda po svoj prilici natrag u uporište. Poduzeti su svi koraci da se to spreči.

IV. Ishrana, odjeća, obuća i higijena ustanova._

Ishrana je u svim ustanovama dobra samo prilično jednolična. Inače prema prilikama u kojima se nalazimo ishrana se je mnogo poboljšala. Najveća oskudica je sa donjim vešom i odijelom. Vrlo je nezgodno što su naši stražari koji dolaze u širi doticaj s narodom podrpani i slabo obučeni.

Sa obučom mnogo bolje stojimo nego sa odjećom ah ipak se u svakoj ustanovi nađe po nekoliko drugova bosih. Oskudica za veš u bolnicama ne može nikako da se riješi pored svih nastojanja, jer ranjenici kad se evakuiraju i odlaze iz bolnice odnose i naš veš te tako nismo u stanju da zadovoljimo potrebe bolnice sa vešom.

Higijenske prilike u našim ustanovama su dosta dobre pošto se mnogo truda ulaže da se udovolji svim higijenskim

zahtjevima: kao krećenje ustanova, kopanje nužnika za ustanove, snabdijevanje sa dezinfektorima. Topliji dani omogućavaju bolju ličnu higijenu i bolji razvoj zdravstvene stanice. Ima slučajeva zaraznih bolesti od svraba, gonoreje, i luesa, među civilima kao i vojnim licima.

V. Rad komande.

Rad komande područja uglavnom se odvija pravilno i sa bržim tokom. Zajednički se rešavaju sva pitanja kao i upoznavanje naredaba i direktiva koje dobivamo, kako bi rukovođenje bilo što bolje i pravilnije. Među članovima komande vlada prihćno dobro drugarstvo i harmonija. Ukoliko bi se pojavio neki nedostatak i razmimoilaženje, potrudimo se, da našim zajedničkim sastancima ispravimo naše nedostatke i uskladimo naš rad.

Rad komande mjesta Subopolje zadovoljava u svakom pogledu te se trudimo, da i ostale naše komande mjesta uzdignemo na stepen komande mjesta Suhopolje. Sve naredbe izvršavaju se odano i svjesno. Drugovi borci i rukovodioci iste komande pokazali su se disciplinovani i marljivi u radu. Među njima vlada dobro drugarstvo i poštenje. Nema nikakvih razmimoilaženja. Njihove straže pokazale su se požrtvovane i dobre tako, da je prije izvjesnog vremena straža, iako brojčano slabija, spasila, nakon trčanja od više kilometara, 6 Savezničkih avijatičara i 3 avionska mitraljeza uzprkos što je neprijatelj bio brojčano jači i tehnički naoružaniji i za pola puta bliži mjestu događaja.

Rad komande mjesta Špišić-Bukovice jest zadovoljavajući. Ističe se savjesnom kontrolom terena, hvatanjem dezertera i ostalih raznih konfidenata. Političko uzdizanje drugova prilično se popravilo, ali još uvijek nije zadovoljavajuće, no ima izgleda, i uslova, da se ista komanda u najskorije vrijeme uzdigne na odgovarajući stepen. Drugovi se dobro slažu, odgovorni su i disciplinovani.

Komanda mjesta Veliki Grđevac je tek u razvoju ali iako je najmlađa komanda mjesta ovoga područja, borci i rukovodioci odlikuju se agilnošću i borbenošću. Tako su prije kratkog vremena istjerah neprijatelja iz V. Barne gdje je došao po žito. Neprijatelj je odvuкао dvojа kola' žita, dok su naši odvezli 40. kola žita koje je neprijatelj pokosio.

Disciplina naših straža diže se svakim danom sve više i više a zahvaljujući političkom radu nestalo je samovoljnih ispada i pljačke.

Komande četa sa svojim drugovima u zadnje vrijeme u mnogo su se popravili i aktivizirali. Vidan rezultat jeste mnogo pohvatanih narodnih neprijatelja te velika pomoć naših straža prilikom ovogodišnje žetve i vršidbe.

VI. Razno.

Radu naših komandi mjesta i četa posvećujemo naročitu pažnju kako bi mogli uzdići i još više usposobiti na izvršenje zadataka koji će se u budućnosti pred njih postaviti.

Nastojimo da svaka naša komanda mjesta osniva pjevačke tečajeve, diletantske grupe, tamburaške sekcije, analfabetske tečajeve te zidne i usmene novine. Na savjetovanju političkih rukovodioca održanom dne 26. VII. ove g. postavljeno je u zadatak da se što prije iskorijeni nepismenost te da za kratko vrijeme ne bude nijedan nepismen drug u našim redovima, osim ako koji ne dođe.

Napominjem, da ima tačaka u ovome izvještaju koje nisam popunio jer zamjenjujem komesara područja, koji se nalazi na kursu, te još nisam imao prilike, da se upoznam sa radom na svim ustanovama ovoga područja.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

M. P.

V. d. polit. komesar:

Aco Bigović

Štab VI. korpusa
Narodno-oslobodilačke vojske
i partizanskih odreda
Jugoslavije
K. Br. 1240
Dana 1/VIII 1944 u — sati

BR. 124

**IZVEŠTAJ ŠTABA 8. SLOVENAČKE NO BRIGADE »FRAN
XEVSTIK« OD 29. JULA 1944. ŠTABU 18. NO DIVIZIJE O
POLITIČKOM RADU I STANJU U BRIGADI¹**

Štab
VIII SNOB XVIII divizije
Na položaju, 29. jula 1944.

ŠTABU XVIII DIVIZIJE NOVJ

Na položaju

Politički izvještaj VIO SNOB za period od 24. do 31. jula 1944.

•ti prošloj nedelji održana su u okviru brigade četiri bataljonska politička časa sa sledećom sadržinom:

- 1) Položaj u Jugoslaviji između I i II zasedanja AVNOJ-a.
- 2) O odlukama II zasedanja AVNOJ-a.
- 3) Objašnjenje sporazuma između naše privremene vlade NKOJ i predsednika kraljevske vlade dr šubašića.
- 4) Razvoj ljudskog društva.

Četni politički časovi održavani su u brigadi svakog dana. osim ako se ljudstvo nalazi na položajima ili na odmoru. Sadržaj tema je takav da služi kao pomoć vojničkom radu. Politički časovi se ne održavaju po vodovima, jer ih naši politdelegati zasad još nisu u stanju održavati, već se vežbaju čitanjem tekuće literature i radio-vesti.

Pored političkih časova, prilična se pažnja posvećuje pojedincima, posebno novodošlim, koji su u zadnje vreme došli iz Štajerske. Često se održavaju i razne debate u manjim grupicama, na kojima drugovi naročito vole govoriti o događajima na svetskim bojištima. U zadnje vreme se prilično, popularisao uspeh naše brigade, koji je postigla prilikom zadnje akcije, kada je srušila železnički tunel kod Šmarja² i proterala neprijateljsku zasedu. Raspravljalo se i o unutrašnjim pitanjima koja se tiču samih naših jedinica, na primer, o odeći, novoj mobilizaciji itd.

¹ Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 193/1.

² To je bilo noću 26/27. jula 1944 (vidi tom VI, knj. 15, dok. br. • 28, 29 i 82).

Drugovi s priličnim oduševljenjem učestvuju u političkom radu. Naročito vole diskutovati o poslednjim tačkama u kojima smo se takmičili.³ Većina drugova prilično dobro shvata razna politička pitanja.

Zadnje hedelje je dezertiralo nekoliko drugova. Svi su bili iz Štajerske i otišli su verovatno u Štajersku. U jedinicama se opet primećuje lokalpatriotizam, onako kao što se ranije osećao kod drugova iz Primorja. Protiv lokalpatriotizma smo već preduzeli potrebne mere, te se u tu svrhu održavaju politički časovi. U brigadi su održana dva mitinga i više zabavnih večeri. Program: recitacije, pevanje i harmonika. U ovim priredbama učestvuju drugovi sami, uspeh je bio dobar.

Kulturno-propagandni odsek izdao je brigadni list⁴, „Naprej“ i brošuru o našoj poslednjoj akciji: „Osma ruši”.³ Brigadna kulturna grupa takođe uvek deli po bataljonima svu tekuću literaturu. U svakom bataljonu su organizovane zidne novine, koje uređuju, po običaju, sekretari SKOJ-a. Članke za list pišu većinom drugovi borci.

U poslednjoj nedelji nismo imali nikakvih žrtava, osim nekoliko nestalih drugova iz Štajerske. Verovatno su pobjegli u Štajersku i tamo se pridružili našim jedinicama.

Na kursu se sada nalazi 1 pohtički komesar bataljona, 1 politički komesar čete i 4 politdelegata. Kadar u bataljonima se donekle izmenio, odnosno popunio, ali nam, uprkos tome, nedostaje pohtičkog kadra.

U okviru naše brigade postoje sledeće brigadne jedinice: inženjerijsko-tehnička četa, vod za vezu, obaveštajni vod, bolničarski vod i štabna patrola. U ovim jedinicama održava se politički rad na isti način kao u bataljonima. Političke časove održavaju ovde politdelegati, odnosno referenti, odnosno politkomesari četa. Odnosi s pozadinskim vlastima su dobri. Do nesporazuma nije dolazilo, sem u okolini Golobinjeka, gde je neka naša patrola izvršila manju krađu. Ovu stvar još ispitujemo i ispravićemo je. Hrana u bataljonima je dobra, obilna i slana. Hranu dobavlja intendant brigade⁶ u sporazumu sa privrednim komisijama.⁷

³ Verovatno se odnosi na tačke u planu takmičenja. Taj plan nije pronađen.

⁴ Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 3054.

⁵ Autor je Rado Trošt Murko (vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 1313).

⁶ Intendant 8. slovenačke NO brigade „Fran Levstik” u to vreme je bio Anton Kump.

⁷ Vidi tom IX, knj. 8, dok. br. 40, napomenu 32.

Ljudstvo ima za sada dovoljno rublja, ali nedostaje puno odeće i nekoliko pari cipela.

U brigadi ima nekoliko drugarica koje su zamolile da ih prekomanduju u pozadinu, van vojske. To su pre svega bolničarke koje nemaju prave volje za rad.

Borbeni moral se znatno poboljšao, naročito nakon poslednje akcije kod Šmarja.

Ove nedelje održana su 2 sastanka sa bataljonskim rukovodiocima u štabu brigade. Prorađene su i okružnice koje smo dobili od divizije.⁸ U štabovima bataljona održavaju se takođe sastanci s komandama četa i nižim rukovodećim kadrom.

Zdrastveno stanje u brigadi zadovoljava. U brigadi ima nekoliko slučajeva skorbuta i nešto kožnih osipa. Rublje se u jedinicama pere svake nedelje a, ako je potrebno, i više puta. Takođe se u jedinicama brigade vrši čišćenje od vašiju. Jako nam nedostaje prašak za pranje i sapun. Takmičenje se još uvek redovno odvija, prema mogućnostima i prema uputstvima Glavnog štaba, i to po svim granama.⁹

U bataljone smo poslali novih šest tačaka, odnosno političkih pitanja koja će drugovi naučiti kroz takmičenje u idućoj nedelji.

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

V.d. politkomesara:	M. P.	Komandant-major:
Kolenc Venčeslav ¹⁰		Gerdovič ¹¹

⁸ U Arhivu 8. slovenačke NO brigade „Fran Levstik“ očuvan je iz tog perioda cirkular Štaba 18. NO divizije o tumačenju sporazuma između NKOJ i predsednika kraljeve vlade dr Ivana šubašića- (AIZDG u Ljubljani, f. 193/11—3).

⁹ Verovatno se odnosi na prvo takmičenje (vidi dok. br. 9, napomenu 6 i dok. br. 31, napomenu 42). Glavni štab NOV i PO Slovenije 11. avgusta 1944. je objavio novo takmičenje za jedinice NOV i PO Slovenije (vidi tom IX, knj. 7, dok. br. 5, napomenu 11).

¹⁰ Venčeslav Kolenc je za v. d. političkog komesara 8. slovenačke NO brigade „Fran Levstik“ postavljen naredbom Štaba 18. NO divizije od 24. jula 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 191/III—8 c). štab 7. korpusa je ovu naredbu potvrdio svojom naredbom br. 498 od 26. jula 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 191/11—5 c). Iz kartona njegovih personalnih podataka se vidi da je on na toj dužnosti bio od 25. jula 1944.

¹¹ Leopold Gerdovič Jure. Poginuo septembra 1944. u selu Pudoob, kod Starog Trga pri Ložu (vidi tom VI, knj. 16. dok. br. 88, napomenu 61).

BR. 125

ZAPISNIK SA SASTANKA BIROA PARTIJSKE ORGANIZACIJE BATALJONA »BORIS VUKMIROVIC« OD 29. JULA I BATALJONSKE KONFERENCIJE OD 2. AVGUSTA 1944. O ORGANIZACIONOM STANJU, POLITIČKOM I KULTURNO -PROSVETNOM RADU¹

Zapisnik sa sastanka Biroa part. organizacije u Bataljonu „Boris Vukmirović“² od 29. VII. 1944

Dnevni red na sastanku: [1.] Organizaciono pitanje i zadaci u vezi sa planom. 2. Problemi četa i part. org. 3. Eventualije.

Bataljon nije bio ceo da bi se planski rad u potpunosti sproveo. Jedna četa je zbog pokreta za Ljumu bila odvojena od druge za 2 dana. Druga četa je pripadala II bataljonu, za to vreme i part. org. je radila po planu tog bataljona.

U sastavu I bataljona:

B-ro: održana su 2 praktična i ³ teoretska sast. Obraduje se II glava Istorije SKP (b).

Kontrola nije bila dovoljna. Jedino je na sastancima ćelije u II četi prisustvovao sekretar biroa.

Ćelija I čete: članova 7. Održana su 3 organizaciona sast., jedan vanredni i 2 teoretska (predavanje i ispitivanje). Obraden je materijal: Prve tri karakteristike Partije iz „Osnova lenjinizma“.⁴ Gradivo se sporo prelazi jer drugovi teško shvataju. Kandidata ima 3. Sa njima je prorađeno iz referata; Osnovne dužnosti članova Partije I deo. Dva kandidata teoretski stoje vrlo slabo.

SKOJ — 7 skojevaca.

Održao 3 organizac., ⁵ vanredni i 3 teoret. sast. (1 pred. i 2 ispitivanja). Aktiv je predložio da Sabo Spahija bude isključen iz SKOJ-a zbog nediscipline.

¹ Snimak originala (pisanog na mašini ćirilicom) u Arhivu SR Srbije, reg. br. 14.360, a original se nalazi kod Savke Đaković.

² Na pl. Dajti (kod Tirane, u Albaniji) formiran je 20. septembra 1943. Drugi kosovsko-metohijski partizanski bataljon „Boro Vukmirović“ od „boraca sa Kosova i iz Makedonije koji su, kao pripadnici NOR-a, bili internirani u logor „Porto Romano“ (kod Drača) ili su bili u tiranskom zatvoru, odakle su oslobođeni posle kapitulacije Italije. Nekoliko dana posle formiranja, Bataljon se, kod Debra, prebacio u Makedoniju (vidi Hronologiju NOR-a, str. 556).

⁴ Vidi Bibliografiju NOR-a. b. j. 802.

^{3, 5 i 7} U originalu ostavljen prazan prostor.

Politički rad

Održane su .2 konferencije: 0 borbi protivu okupatora
1 Kritika i samokritika i druga konf.: Zapažanja sa puta do
Ljume.

Kulturno-prosv, rad: Zbog pokreta nisu mogli nepismeni
da nauče slova predviđena za ovaj mesec. Jedan je uspeo da
pređe sve, a drugi, inače dosta star, nije stigao. Nisu još svi
savladali 3 računske radnje.

Vojni rad:

0 disciplini i pokretu. Strojeva obuka.

Sanitet je još neumešan. *Intendant* vrlo aktivan i is-
pravan u poslu. Bio je kažnjen ukorom te je ćelija predlo-
žila da mu se skine kazna.

Održani su sastanci sa delegatima i desetarima oko ured-
nog vršenja dužnosti zbog toga što nisu svi partijci.

Ćelija II čete: 9 part. Deseti će preći po potrebi u III
bataljon. U početku ovog meseca rad nije bio sređen.

Održana su 3 praktična, 2 vanredna i 3 teoretska sas-
tanka. Obrađen je materijal iz „Osnova lenjinizma“, prve tri
karakteristike Partije.

Poljka i Mileta shvataju slabo. Videla se aktivnost i in-
teresovanje kod partijaca, naročito kod Stanke, Vuka i Šu-
jice.

Sa kandidatima, kojih ima 4, održana su 2 praktična i
2 teoretska. Kako se rukovodi SKOJ-em, Uopšte o Partiji,
Organizaciono pitanje i uloga Partije u Nar. oslobodilačkoj
borbi.

SKOJ — 7 članova.

Održana 2 teoretska, 2 praktična. Na dva sastanka go-
vorilo se o „Ulozi SKOJ-a u vojsci“.

Politička nastava je sprovedena.

Kulturno-prosvetni rad

Jedan je nepismen. Potrebno je još malo da radi i nau-
čiće skoro i ćirilicu i latinicu. Raćunske radnje nisu savla-
dane. Pisanje ćlanaka ide slabo.

Sanitet i intendant aktivni.

Štapska ćelija.

U toku meseca nije bila na okupu. Plan koji je bio predviđen uglavnom je sproveden. Održan je jedan praktični, jedan vanredni. Obradeno je „Seljačko pitanje”.⁶

Političke konferencije bataljonske održane su: Naša vojska u borbi protiv okupatora i Nacionalno pitanje.

Vojni rad je uspešno ispunjen.

Na kulturno-prosvetnom polju održano je predavanje „0 francuskoj revoluciji”. Drugo predavanje „Obhć zemlje” nije održano. Pre formiranja brigade bilo je isto predavanje održano po ćetama.

Bataljonski biro SKOJ-a

Održana dva organizaciona i ⁷ teoretskih na kome se radilo „0 direktivama za SKOJ”.

Rukovodioci SKOJ-a po ćetama aktivni su i zainteresovani za teorijski rad. Mladi su, ali potpomaganjem u radu imaju uspeha. Potrebno je da se osamostale. U II ćeti bio je nepravilno postavljen plan rada. Skoro svi skojevci pokazuju, interesovanje za rad, mada mnogi od njih teško shvataju.

Za vreme pokreta bila je opšta nezainteresovanost ali” je bila održana u dovoljnoj meri lićna odgovornost skojevaca. Potrebna je stalna kontrola.

Problemi ćeta i part. org.

U bataljonu ima prićčan broj Rusa, - crvenoarmejaca, koji su prilićno nedisciplinovani.⁸ Vodi se stalna kontrola nad njima i Kosovari teže da održe drugarske odnose sa njima. Naroćito su nezadovoljni radi pokreta koji treba da preduzme naša brigada.⁹ Ipak, u poslednje vreme su se prilićno ućtali. Dalje, vest da naša brigada treba da poće, za Azot¹⁰ i Poreć¹¹ izazvala je živu diskusiju kako kod part. tako i kod partizana.

Svi partijci traće partijsko savetovanje. Partizani se prilićno odupiru da poću na taj teren, naroćito zbog toga što je jednom rećeno za polazak na Kosovo.

U vezi sa kolektivom prave se izvesne grećke te se udarilo po tome.

¹⁵ Vidi Bibliografiju NOR-a, b: j, 7037, 7038.

⁸ Reć je o zarobljenim crvenoarmejcima koji su pobećli iz nemaćkih logora i prićlućili se jedinicama NOV i POJ.

⁹ Reć je o 1. kosovsko-metoMjskoj NOU brigadi koja je formirana 24. juna 1944 (Vlado Strugar: n. d., str. 396).

¹⁰ Predeo kod Velesa. -

¹¹ Predeo kod Kićeva.

Opšti zaključci:

Mada je sastanak biroa održan pre određenog vremena dokle treba da se izvrši plan, ipak se vidi da se u potpunosti neće ispuniti. Nešto zbog pokreta, nešto zbog neprimenjivanja ratnog stila u radu.

2. Vili. 44¹²

Bataljonska konferencija — II bat.

1. razvitak života u SSSR — kolhozi
2. Predragov¹³ članak u Titovcu¹⁴ — situacija današnja u Nemačkoj.

Prateća četa

U toku jula rad komandira: održane 2 četne konferencije: discipl. u radu, o postavljanju oružja, egzercirna obuka se nije izvodila, nije bilo moguće, jer je četa bila stalno na položaju. Po odeljenjima se radilo, vođe odeljenja sast.: o oružjima, komand. je prisustvovao, savladane osnovne stvari kod oružja, ali nije savršeno savladano njime rukovati. ,

Politički: zainteresovanje situacijom, za Kosovo — zadovoljstvo, za Azot i Poreče. komešanje, negodovanje, interesovanje o situaciji, Talijani i Slovenci¹⁵ naročito, disciplina nije na dovoljnoj visini, ne osećaju se ljudi dovoljno odgovorni— naročito od kad se čulo za rasformiranje prateće. Kod novih oseća se kritizerstvo. Politkom pročitao Partiju.

Održane su 2 konferencije: O borbi kod Debra i polit. situac. -U diskusiji učestvuje dobar deo partiz. Za potrebne stvari idu direktno št. brig. Zuf.¹⁶ obukao onog druga što je potkivao cipele.

Intendant: radi dobro, nije svestan da se sam snalazi, ušeptrlji se.

Sanitet: koliko zna daje od sebe.

SKOJ — 8 rađeno, pojedinačno održana 2 sastanka: da se oseti rad SKOJ-a. Pomažu radu u vojsci, svaki pojedinačno.

¹² Zapisnik sa bataljonske konferencije koja je održana 2. avgusta 1944. godine.

« Ajtić

¹⁴ List bataljona „Boris Vukmirović”.

¹⁵ Reč je o Slovencima koji su se nalazili u italijanskom zatvoru i koncentracionom logoru u Albaniji.

¹⁶ Zufer Music, komandant 1. kosovsko-metohijske NOU brigade. Umro 25. decembra 1967. godine.

no dobio zadatke, materijal za prorađ. dobili „Uloga SKOJ-a u vojsci“. Skojevcima nisu kako treba da budu, ne osjećaju se odgovorni, ne shvaćaju potrebu za sast. (Albin) odlazak za Sloven. — traže materij. — dat. Antifaš. 3 pojedinačno govoreno.

Intendanti nisu izvršili inventar.

Rad sa star. 5: jedan sast.: ustanak u Cr. Gori, o sporaz. Tito—Subašić, o četnicima i njihovoj ulozi, razumeju dobro stvari, nisu shvatili odgovornost za sast[anke]. Povezanost — zbližavanje — pažljivo su slušali i učestvovali u diskusiji.

Sa Talijan.: 14, organizovan hor, nove pjesme i skojevcima koji znaju talij. da rade sa njima. Poslušni bez samoinicijative.

Rusi — razgovarano pojedinačno naglašeno sa naše strane za bježanje, oni neće da beže — Aleksand. — miran.

Zaključ. — 3 — materijal pojedinačno govor Dimitrova,¹⁷ Lenj[in] Boljševički stil u radu. —¹⁸

Agitprop — predavanje pripremlj. O istor. slovenač. naroda — o postanku zemlje i neb. tela — nije održano nije se bilo na okupu — dato je članaka za list. Skoj mater,[ijal]

Rad ćelije: 6 partij. materij. — part. nije dobiven materijal nije prorađivano, čitan materijal.

Vid: Prolet, kl. i partija, brošure iz aviona¹⁹

Zoraja: organizac. pit. KPJ, kl. proletar. izvod iz istorije.

Organizac. 4 sast.: —

partiz. trguju —²⁰

4 Talij., 2 Rusa, 15 Srba, 7 Crnogor., 1 Hrv., 5 Sloven.²¹

" Georgi Dimitróv (Bibliografija NOR-a. b. j. 4687—4793.

¹⁸ Vladimir Ilič Lenjin (Bibliografija NOR-a, b. j'. 2880 i 2881).
ta j 2o Tako stoji u originalu.

²¹ Nacionalni sastav partijske organizacije.

BR. 126

**MESEČNI IZVEŠTAJ PROPAGANDNOG ODELJENJA GLAV-
NOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE OD 31. JULA 1944. PRO-
PAGANDNOM ODELJENJU VRHOVNOG ŠTABA NOV I Po
JUGOSLAVIJE¹**

GLAVNI ŠTAB NOV I PO
SLOVENIJE
PROPAGANDNO ODELJENJE
31. 7. 1944.

VRHOVNI ŠTAB NOV I PO JUGOSLAVIJE

Propagandni odsek

**Izveštaj Propagandnog odeljenja Glavnog štaba NOV I PO
Slovenije za vreme od 25. juna do 1. avgusta 1944**

- 1.) Uopšte**
- 2.) Tečajevi
- 3.) Štampa
- 4.) Priredbe**
- 5.) Zaključak

I

Glavni zadatak propagandnih odseka u vojnim jedinicama prošlog meseca bio je propagiranje među domobrancima da napuste izdajničke redove i stupe na našu stranu. U smislu ove kampanje bilo je odštampano mnogo malih letaka s parolama i slikama. Takve, letke izradile su naša tehnika² i tehnike svih ostalih propagandnih odseka. Patrole obavешtajnih vodova i četa su ove letke rasturale po krajevima gde se kreću domobranci i u samim domobranskim uporištima. U toj kampanji je naglašavan i sporazum između dr Šubašića i maršala Tita.³

¹ Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u OADP SKJ, pod br. reg. 18466, nova registracija 576; Arhiv VII, reg. br. 40/13, k. 62, kópíja u AIZDG u Ljubljani f. 88/1.

² Vidi dok! br. 66, napomene 2 i 3.

³ Vidi tom IX, knj. 7, dok. br. 8, napomenu 5. Leci o sporazumu Tito — šubašić nalaze se u AIZDG u Ljubljani, NO tisk. D 1/3.

U znaku opšte mobilizacije izdali smo plakat s parolama: »Zgrabimo za orožje vsi!« Za vreme žetvene kampanje odštampan je plakat u kome pozivamo narod da pred okupatorom sakrije'sve žito. U vezi s poslednjim događajima u Nemačkoj izdali smo plakat: „Sieg heil 1944". Sve plakate je nacrtao šef slikarske sekcije našeg odeljenja, akademski slikar, kapetan Nikolaj Pirnat.⁴

Zajedničke borbe slovenačkih, hrvatskih i srbskih brigada dale su slovenačkom narodu nov polet i bratsku, povezanost svih naroda Jugoslavije. Očigledan izraz takvom raspoloženju naše vojske i civilnog Stanovništva dale su velike manifestacije koje su priređene za sve jedinice koje su se borile kod Bosiljeva⁵ i za vreme razbijanja neprijateljeve ofanzive na oslobođenu teritoriju Slovenije.⁶

II

Prvih dana meseca jula zaključen je II horovodski tečaj za brigadne horovođe⁷. Tečaj je posećivalo 7 drugova iz brigada i odreda: Posle završenog tečaja drugovi su se vratili u svoje jedinice.

Drugog avgusta biće otvoren I tečaj za propagandne radnike.⁸ Tečaj priređuje Odsek za informacije i propagandu pri Predsedništvu SNOS i posećivaće ga 7 referenata za propagandu iz brigada i odreda VII korpusa. Tečaj će imati sveopšti karakter i trajaće oko 20 dana. Na tom tečaju predavaće i drugovi iz Propagandnog odeljenja!

⁴ Svi napreci pomenuti ilüstrovani plakati Nikolaja Pirriata su velikog formata F° i nalaze se u 'AIZDG u Ljubljani, NO tisk.. •

⁵ U borbama za Bosiljevo učestvovala su jedinice '4. hrvatskog i 7. slovenačkog korpusa NOVJ. Podrobnije o ovoj akciji vidi tom V, knj. 29, dok. br. 23; tom VI, knj. 14, dok...br 82, 88, 89. i: 93 i knj. 15, dok. br. 24 i 41.

⁶ Verovatno se odnosi na nemačko-ustašku ofanzivu od- 10. do' 16. jula 1944. na oslobođenu, teritoriju. Bele krajine, O ovoj. ofanzivi vidi tom VI, knj.. 15, dok. br. 16, 24, 33 i 82.

⁷ Tečaj je završen 2. jula. 1944 '(iddi* dok. br.*31-, napomene 9 i 10.

⁸ Tečaj je započeo 2. avgusta, 1944. u staroj, školi u Šemiču, u Beloj krajini, i" trajao tri nedelje.. Kasnije je održan još je'dän. tečaj (vidi tom IX, knj. 7, dok.,br, 38, napomenu., 13L. Iz očuvanih.-materijala o oba tečaja (AIZDG u Ljubljani, f. 494/1) vidi se da je kroz ta dva tečaja prošlo oko 50 propagandnih- radnika iz svih pokrajina, sem Koruške, i da ih je trećina bila iz' vojske.

III

Redovna glasila su poslednjih meseca izdale sve jedinice. Posle predaha od 8 meseci počele su izdavati svoja glasila i I SNOUB „Tone Tomšič”⁹ i II SNOUB „Ljubo Šerčer”.¹⁰ XVIII brigada¹¹ IX korpusa izdala je broj svoga glasila „Za Vojkom”,²¹ kóji je posvećen poginulom primorskom narodnom heroju Janku Premrlu Vojku, u znak sećanja na njega. Izašlo je u 2000 primerka.

Pored ovih redovnih izdanja izašlo je i više brošura. Propagandni odsek IX korpusa je, prilikom velike akcije na železničku prugu Gorica—Jesenice, izdao o tim borbama zbirku reportaža pod naslovom „Bača”.¹³ Propagandni odsek XV divizije je izdao boršuru „Bosiljevo”¹⁴, koja sadrži opis borbi slovenačkih i hrvatskih jedinica prilikom zauzimanja jakog okupatorovog uporišta Bosiljevo. O akciji na pruži Ljubljana — Grosuplje, u kojoj je bio srušen železnički tunel kod Šmarja,¹⁵ propagandni odsek VIII brigade, koja je akciju izvela, izdao je reportažu pod naslovom „Osma ruši”.¹⁶

Prilikom, trogodišnjice narodnooslobodilačke borbe je naše odeljenje, pored antologije partizanskih pesama koja je izašla u dve sveske,¹⁷ pored pesmarice partizanskih pesama¹⁸ i izdanja pesama partizinskog pesnika Kajuha-Karla Destovnika¹⁹ izdalo i album linoreza „Naša borba”.²⁰ Linoreze

⁹ Odnosi se na „Tomšičev glas” (vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 4051).

¹⁰ Odnosi se na list „Udarnik” (vidi Bibliografiju NOR-a b. j. 4101).

¹¹ Pogrešno: treba: XVI brigada.

¹² Nastavak glasila 16. slovenačke NO brigade „Janko Premrl Vojko” „Vojkov borec” (vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 4228).

¹³ Te reportaže se odnose na operacije 9. korpusa NOVJ od 28. juna do 3. jula 1944 (vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 19). Podrobnije o pomenutim akcijama vidi tom VI, knj. 14, dok. br. 87, 90, 92, 94, 96, 97, 100—102, 109, 110—112, 114, 145 i 148 i knjige koje se pominu u napomeni br. 13 uz dok. br. 85, i napomeni br. 11 uz dok. br. 90.

¹⁴ Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 60.

¹⁵ Danas Šmarje-Sap. Odnosi se na rušenje tunela 26/27. jula 1944 (vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 28, 29. i 82).

¹⁶ Napisao Rado Trošt Murko (vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 1313).

¹⁷ Odnosi se na „Pesmi naših borcev” (vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 852 i 853).

¹⁸ Odnosi se na pesmaricu „Naša pesem” (vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 686).

¹⁹ Izašle pod naslovom „Pesmi”. Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 146.

²⁰ Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 870.

su izradili akademski slikari: drug Nikolaj Pirnat i drug Mihelič Franc. Tom prilikom izašao je i album linoreza, koji je izdao propagandni odsek IX korpusa pod naslovom „V imenu Kristusovih ran”.²¹ Linoreze za ovaj album je izradio akademski slikar drug Dorè Klemenčič-Maj, referent za slikarstvo kod propagandnog odseka IX korpusa.

O svirepim delima nemačkih fašista u internacionalnim logorima, naše odeljenje je izdalo brošuru „Obtožujemo”,²² koju je napisao član propagandnog odeljenja, novinar, drug Ladisiav Kiauta.

U borbama za Bosiljevo je poginuo jedan od najboljih partizanskih pisaca, pomoćnik političkog komesara bataljona Cankareve brigade, drug Klusov Joža — Flander Bogo,²³ koji je napisao više zbirke novela, reportaža, crtica i pesama iz partizanskog života. Ponovo smo štampali njegovu zbirku „Bataljon”,²⁴ i to izdanje posvetili kao uspomenu na njega.

Naša centralna štampa, kao i štampa u svim vojnim jedinicama, izlazi u ograničenom tiražu, zbog nedostatka papira i tehničkog pribora. Dnevnik VII korpusa²⁵ mora iz tih razloga izlaziti samo svakog drugog dana. Veliki nedostatak papira postoji naročito na teritoriji VII korpusa, dok tehnike na teritoriji IX korpusa i IV operativne zone taj nedostatak lakše savlađuju.

IV

Prošlog meseca smo za XII i V brigadu „Ivan Cankar”, koje su se posle pobedonosnih borbi kod Bosiljeva vraćale kroz Belu krajinu, priredili, za sav sastav brigada, miting na kome su sudelovali: Invalidski pevski zbor,²⁶ muzika Glavnog štaba²⁷ i Slovensko narodno gledališče.²⁸ . -

²¹ Vidi Bibliografiju NOR-a. b. j. 455.

²² Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 5553.

²³ Pomoćnik političkog komesara 2. bataljona 5. slovenačke NOU brigade „Ivan Cankar” Bogo Flander bio je u akciji na Bosiljevo, 30. juna 1944, teško ranjen i umro je na putu za bolnicu (AIZDG u Ljubljani, kartoteka poginulih).

²⁴ Vidi Bibliografiju NOR-a. b. j. 234.

²⁵ Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 1865.

²⁶ Vidi dok. br. 31, napomenu 6.

²⁷ O formiranju muzike Glavnog štaba NOV i PO Slovenije vidi dok. br. 31, napomenu 8.

²⁸ O formiranju Slovenskega narodnega gledališča vidi tom IX, knj. 5, dok. br. 30 i 31.

Posle zajedničkih akcija slovenačkih, hrvatskih i srpskih brigada na hrvatskoj teritoriji priređena je 5. jula velika vojna parada u Metliki, na kojoj su učestvovalе jedinice IV²⁹ i VII korpusa NOV i POJ i Oficirska škola Glavnog štaba NOV i POS. Paradi su prisustvovali: rukovodioci štaba IV korpusa NOV i POJ, Glavnog štaba NOV i POS, predstavnici ZAVNOH i SNOS i preko 500 civilnih stanovnika iz Slovenije i bratske Hrvatske. Vojnoj paradi usledio je miting na kome su sudelovali: vojna muzika Glavnog štaba NOV i POS, Invalidski pevački hor, Pevački hor pionira, zbor harmonikaša i Frontni teater³⁰ VII korpusa. Priredbi su prisustvovalа sva vojska i civilno stanovništvo koje je došlo iz udaljenih slovenačkih i hrvatskih krajeva, odakle su žene donosile hranu za brigade. Ova priredba je postala snažna manifestacija bratstva slovenačkog, hrvatskog i srpskog naroda. To je bila od dosad priređenih priredbi na oslobođenoj teritoriji Slovenije najlepša priredba i najveća manifestacija bratstva jugoslovenskih naroda.

Kada je okupatorova vojska htela da prodre u središte oslobođene teritorije, u Belu krajinu, jedinice IV korpusa i brigade VII korpusa odlučno su razbile tu ofanzivu.³¹ Prestonica Bele krajine Črnomelj je srpskim i hrvatskim brigadama, posle tog velikog uspeha, priredila svečan prijem. Brigade su bile dva dana gosti grada Črnomelja. Za te jedinice smo u toku dva dana priredili mitinge, na kojima su sudelovali: Invalidski pevački hor, Slovenačko narodno pozorište, vojna muzika Glavnog štaba, horovi pionira i pozorišna grupa VII korpusa. Za partizane su održane 3 kino-predstave. Boravak srpskih i hrvatskih partizana u Črnomelju izazvao je nove manifestacije bratstva slovenačkog, hrvatskog i srpskog naroda.

Sve te priredbe je organizovalo Propagandno odeljenje Glavnog štaba.

U poslednjem mesecu primili smo od saveznika dve pošiljke filmova. Održano je četrnaest kino-predstava. Zadnjih dana nabavili smo kino-aparaturu, kako bismo mogli davati filmove i u krajevima kuda će moći na predstave sve vojne jedinice.

U svim jedinicama VII korpusa priredili smo izložbu fotografija, koju je do sada posetilo preko 15.000 partizana i civila.³²

²⁹ Odnosi se na hrvatski korpus.

³⁰ Vidi dok. br. 58, napomenu 7.

³¹ Vidi napomenu br. 6.

³² Verovatno se odnosi na izložbu fotografija koja se pominje u dok. br. 66. napomeni 21 i dok. br. 92, napomeni 19.

Invalidski pevački hor je sudelovao na svima priredbama za hrvatske, srpske i slovenačke brigade. Bio, je i na koncertnoj turneji na oslobođenoj teritoriji i u tri partizanske bolnice. I muzika Glavnog štaba je priredila koičertnu turneju u vojnim jedinicama.

U poslednje vreme nam je uspelo mobilisati rudarske muzike iz Hrastnika i Zagorja. Čitav sastav obeju muzika je sa svim instrumentima stigao na našu oslobođenu teritoriju. Tako će svoju muziku dobiti i VII korpus.³³

Četvrtog jula je održana priredba povodom otvaranja Frontnog pozorišta VII korpusa. Prikazan je „Hlapec Jernej” od Ivana Cankara. Posle ove priredbe je pozorište održalo više predstava za vojne jedinice.³⁴

V

Pošto je narodnooslobodilački pokret zahvatio u širokom obimu čitavu Štajersku i Korušku, poslali smo tamo ponovo nekoliko propagandnih radnika iz VII korpusa. Moraćemo ih poslati još Ti Korušku, ali smo zasada u nevolji s kadrom u VII korpusu, koji je dao već toliko kadrova za druga operativna područja.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

M. P.

Načelnik odeljenja:
Gene Logar

³³ Muzika 7. korpusa NOVJ formirana je na osnovu, naredbe Glavnog štaba NOV i PO Slovenije br. 366. od 18. avgusta 1944. o formiranju vojnih muzika. Tom naredbom je predviđeno formiranje vojne muzike Glavnog štaba NOV i PO Slovenije i vojne muzike 7. korpusa NOVJ. Organizaciju muzike je izveo Propagandni odsek 7. korpusa NOVJ i svojim aktom br. 348 od 23. avgusta 1944. postavio za kapelnika muzike Joža Bruna i odredio sastav te muzike od 27 članova i ostalo potrebno osoblje (AIZDG u Ljubljani, f. 88/II—2).

³⁴ Predstava povodom otvaranja Frontnog pozorišta održana je uoči praznika Sv. Ćirila i Metodija (vidi dok. br. 66, napomenu 4).

BR. 127

IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA MORNARICE NOVJ OD 31. JULA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O VOJNO-POLITICKOM I ORGANIZACIONOM STANJU NA PODRUČJU MORNARICE I RADU PARTIJSKE I SKOJEVSKE ORGANIZACIJE¹

Pomoćnik politkomesara
Mornarice NOVJ
31. VII. 1944.

DRUGARSKOM C.K. K.P.J.

Dragi drugovi!

Pošto mi je ovo prvi izvještaj, iznio sam nešto malo i historijata, kako bi se moglo upoznati najmlađi vid oružane sile naše vojske — Mornaricu NOVJ.

God. 1942 formirao se na padinama Biokova odred Mornarice NOVJ od mornara i ribara Biokovskih partizana.² Taj odred imao je 2—3 mala plovna sredstva (leuta) naoružanih sa puškama ih sa 1 ih 2 puškomitraljeza. Oni su vršili akcije na neprijateljski pomorski saobraćaj koji se odvijao u kanalu ispod Biokova. Akcije su bile većinom ekonomske prirode. Aktivnost toga odreda primorala je okupatora da prolazi u konvojima u opasnoj zoni, usled čega morao je da smanji kapacitet prevoženja morem.

Pridolaskom grupe mornara NDH na čelu sa pokojnim drugom Škorpikom³ započelo se i organizaciono formirati Mornaricu. Usled nadmoćnosti neprijatelja, neimavši dovolj-

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u OADP SKJ, reg. br. 7012.

² i ⁸ Odnosi se na Prvi mornarički odred, koji je formiran u Podgori od 4. čete bataljona „Vid Mihaljević“. Iz raspoloživih dokumenata ne može se utvrditi tačan datum formiranja tog odreda, ali je najverovatnije da je to bilo januara 1943.

Brojno stanje Odreda iznosilo je 150 boraca, a čete su mu bile raspoređene u Tučepima, Podgori i Igranima. Polovinom februara 1943, tj. po ukidanju Sekcije za Ratnu mornaricu, za komandanta Odreda postavljen je Velimir Škorpik. Prvi mornarički odred dejstvovao je do početka marta 1943, kada se povukao na pl. Biokovo, gde je reorganizovan i preimenovan u Biokovski NOP odred (vidi tom VIII, knj. 1, dok. br. 7, objašnjenje 5 i AVII, reg. br. 28—11, k. 1101 A).

³ Velimir. Narodni heroj. Poginuo 7. novembra 1943. kod s. Zagorja, kao načelnik Štaba 3. dalmatinske brigade (vidi tom VIII, krij. 1, dok. br. 2, objašnjenje 3).

no plovnih sredstava a ni luka (baza), organizaciono je daljnji razvoj Mornarice zapeo.

Kapitulaciju Italije sačekala je Mornarica nepriprema i bez ikakvih perspektiva. Jedino Narodno-oslobodilački pokret Splita, organizacijom pomoraca u Akcionom odboru pomoraca uspio je da prikupi izvjestan dio pomoraca i ti su počeli prihvatati plovna sredstva koja su Italijani napuštali ukoliko se nisu s njima prebacili u svoju zemlju.

Pri Komandi Splitskog područja formirao se Odsek saobraćaja sa Sekcijom pomorskog saobraćaja. On je stajao u vezi sa Štabom Mornarice na čijem čelu je bio pokojni drug Škorpik.

Kapitulacija Italije došla je tako iznenadno da nije bilo poduzeto ništa ozbiljno na prikupljanju plovnih sredstava, njihovom osposobljavanju i organizovanju.

Sam Štab Mornarice⁴ bio je vezan uz IV. Operativnu zonu tako da nije imao pregleda nad čitavom oslobođenom obalom te se paralelno sa formiranjem Mornarice u predjelu Srednje Dalmacije formirala i Mornarica Istre i Hrvatskog primorja, koja je organizaciono bila vezana sa Glavnim Štabom Hrvatske. Tako smo zapravo imali 2 mornarice, jednu Istre i Hrvatskog primorja, drugu Dalmacije.

Kapitulacijom Italije okupator (Nijemac) usmjeruje svoje snage na obalski rub, prvo, da bi zaposjeo obalski rub i time osigurao Balkan, t. j. svoj lijevi bok italijanskog-fronta, drugo, da bi došao u posjed ratnog materijala i sredstava Italijanske vojske, treće, da bi onemogućio neposrednu vezu partizanskih snaga u unutrašnjosti zemlje sa Saveznicima.

Neprijateljsko ovladavanje obalom bilo je postepeno; prema tome gdje su naše snage bile jače (Nijemci nisu mogli ovladati ni samim obalnim rubom), te su bili prisiljeni da se preko oslobođene teritorije prebacuju morskim putem, pa su počeli da nište naše pomorske jedinice** napadima iz zraka. Tako je i ono malo plovnih sredstava (parobroda) nastradalo od bombardovanja. Iz Splita uspjeli smo izvući samo 2—3 broda dok iz Hrvatskog Primorja isto toliko.

/ Neprijatelj je počeo sa navalom protiv pojedinih otoka, koji su zaštićivali put njegovog snabdijevanja sa sjeverozapada prema jugo-istoku u cilju da sebi obezbedi plovni put duž istočne obale Jadrana kao dopune komunikacijskih veza sa Jadranske obale prema Panonskoj niziji, koje su ugrožene akcijom naših snaga u zaleđu dalmatinske obale.

⁴ Vidi naredbu Vrhovnog štaba NOV i POJ od 24. oktobra 1943. o postavljanju komandnog kadra u Štabu Mornarice NOVJ (tom VII, knj. 1, dok. br. 40).

Pomorske snage neprijatelja bile su ispočetka slabe ali imajući glavne luke Jadrana (Trst, Pula, Rijeka, Zadar, Šibenik, Split, Gruž, Kotor) započimao je dobivati premoć u plovnim jedinicama. "

Oktobra 1943. god. formira se novi Štab Mornarice i on počinje organizaciono da uspostavlja Mornaricu, podijelivši čitavu obalu na 6 sektora.⁵

- I Sektor linija Soče do Rovinja; II Sektor Rovinj — Kruščica ispod Velebita, obuhvatajući Kvarnerske otoke sa Rabom i Pagom; III Sektor obuhvatajući Sjevernu Dalmaciju sa otocima Silba, Olib, Ugljan, Pašman, Žirje sve do Rogoznice; IV Sektor od Rogoznice do Gradca kod Neretve, obuhvatajući otoke Šolta, Brač, Hvar i Vis; V Sektor od Gradca do Cavtata obuhvatajući poluotok Pelješac, otok Korčulu, Lastovo, i Mljet; VI Sektor od Cavtata, do ušća Bojane.

Uspostavljajući Štabove Sektora, formirajući od Štaba Mornarice Hrvatskog primorja i Istre — Štab II Pomorskog obalskog sektora; Štab III Pomor. obal. sektora; Štab IV. Pom. obal. sektora; Štab V Pom. obal. sektora. (Štabovi I i VI nisu ni do dan danas formirani).

Uzelo se formiranje tolikog broja Sektora radi teških komunikacionih veza, kako bi pojedini sektori, mogli samostalnije da rade, iako se ima u vidu da se, oslobodivši čitavu obalu, formiraju 3 Pomorske obalske zone (Gornjeg Jadrana, Srednjeg Jadrana i Južnog Jadrana) koje bi uglavnom obuhvatale po 2 sektora.

Neimajući dovoljno plovnih sredstava, mobiliziralo se sva plovna sredstva trgovačke mornarice i počelo se sa naoružavanjem pojedinih plovnih jedinica sa teškim mitraljezima, po koji top je bio vrlo rijedak.

Stvara se obalska artilerija napuštena od Italijana u vrlo lošem stanju sa nedovoljno municije. Partizanski odredi po otocima bili su dodijeljeni Mornarici.

Sve jačim pritiskom neprijatelja na otoke postepeno smo izgubili sva uporišta na kopnu. Na otocima sakupio se priličan broj naših snaga koje se nisu lagodno osjećale, broj ranjenih je zabrinjujuće rastao, problem ishrane postajao je akutniji. Zarobljavanje neprijateljskih jedinica sa hranom - sve otežanije i otežanije i podvrgnuto slučaju prisihlo je da su i pojedini članovi Oblasnog komiteta preuzeli na sebe odgovornost, da traže izlaza u toj situaciji s osvrtnom na Italiju. I tako polazi prvi naš brod, kojeg smo uspjeli sačuvati od bombardovanja sa ranjenicima i Zidovima (žene i djeca) u Bari, oslobođenom po Saveznicima.

⁵ Vidi tom VIII. knj. 1, dok. br. 41: obaveštenje komandanta Mornarice NOVJ od 24. oktobra 1943. o podeli obale na sektore.

Po prvi put je tada izvješena Jugoslovenska trobojka sa crvenom partizanskom zvijezdom. Taj put u Bari povezao nas je sa inostranstvom i formirala se dole Delegacija NOVJ koja je izrasla u Bazu i Zastupstvo.

Neprijatelj jače pritiskuje i nadire, hoće potpuno da nas istisne iz Jadranskog mora⁶. Vršiti pritisak na XXVI Diviziju i ona biva izbačena na otoke. Nedovoljna iskustva u pitanju saradnje vojske i mornarice, mladost kako Divizije tako i Mornarice, oslanjanje na ponioć Saveznika imalo je za posljedicu poraz na Korčuli, čime smo bili prisiljeni da napustimo i ostale srednjo-dalmatinske otoke, povukavši se na Vis.

Uočivši značaj Visa da dok god se držimo na Visu da neprijatelj nema čvrsto u svojim rukama Jadransku obalu s jedne strane, a s druge strane postojanje Mornarice da je pitanje baza mornarice, uporno smo postavljali pitanje odbrane Visa. Po tom pitanju bilo je razmimoilaženja između nas i Korpusa⁷ i to s razloga što se nismo dovoljno angažovali da objasnimo Korpusu situaciju na otocima. I tu dolazi do jakog zalaganja Oblasnog komiteta, jer bi nas gubljenje otoka dovelo do rasformiranja Mornarice, do neorganizovanosti i do onog istog stanja koje je bilo pri kapitulaciji Italije, gdje se nije moglo u potpunosti iskoristiti tu kapitulaciju.

Držanjem Visa omogućili smo daljnje organizovanje Mornarice, pripreme za daljnje širenje i organiziranje sektora i budućih događaja kapitulacije Njemačke, jačanje saradnje sa Saveznicima.

Plovne jedinice i tehnička sredstva

Kapitulacijom Italije nismo uspjeli zadobiti ni jednu ratnu jedinicu bilo bivše Jugoslavije bilo Italije. Sve je što pobjeglo a što potopljeno od njemačke avijacije. Tehnička sredstva, pomorski materijal, nije bio pravilno iskorišćen i sa izvjesnom perspektivom na budući razvoj mornarice sačuvan tako, da je manje Više pao neprijatelju u ruke. Počeli smo formirati radionice čija je tehnička organizacija zapinjala, a materijalna sredstva, alat, strojevi, bili su vrlo oskudni.

Naše plovne jedinice bile su u pretežnom dijelu ribarske brodice, motorni jedrenjaci, leuti, dakle sve drveni brodovi slabih brzina (prosjeak 5 Nm). Mašinska postrojenja

⁶ O rasporedu neprijateljskih snaga na tom području vidi tom VIII, knj. 2, dok. br. 76, objašnjenje 2 i dok. br. 150.

⁷ Reč je o 8. korpusu NOVJ.

motori dotrajali su uslijed neracionalnog iskorišćavanja, do kapitulacije Italije, za vrijeme okupacije Italijana i konačno našim iskorišćavanjem. Pogonska sredstva koja smo dobili padom Italije bila su uglavnom 100% oktanski benzin i nešto malo nafte. Te zalihe su brzo ponestale. Brodski motori tjerani mješavinom ulja i oktanskog benzina imali su za posljedicu naglo havariisanje brodskih motora. Od nekih 200 plovnih jedinica spali smo na nekih 50 jedinica. To nas je prisililo da počnemo voditi brigu o mehaničkim radionicama i brodogradilištima, organizirati i stvarati ih. Formiranjem Baze u Italiji, prebacili smo sve parobrode u Italiju jer je upotreba parobroda u našim vodama usled aktivnosti neprijateljske avijacije bila nemoguća. Najveći dio havariisanih motornih jedrenjaka također smo prebacili u inostranstvo. Njihov opstanak na dalmatinskoj obali bio je ugrožen stalnom prijetnjom invazije otoka od strane nadmoćnih neprijateljskih snaga kao i dejstvom neprijateljske avijacije. Sa druge strane interesi našeg pomorstva zahtevali su da nastojimo da sačuvamo svaku tonu broorskog prostora za naš pomorski saobraćaj kako u samom toku rata tako i posle zaključenja primirja.

Dolaskom na Vis utvrđivanjem Visa i kad je minula opasnost invazije neprijatelja na Vis, uz sve jaču i jaču pomoć Saveznika i udarničkim radom naših radnika, uspjeh smo da popravimo to loše stanje. Počelo se sa naoružavanjem naših jedinica tako da su one dobivale i kontraavionsko naoružanje i poprimah sve veći izgled stvarne ratne mornarice.

Naoružani brodovi su pretežno ribarske brodice male brzine (prosjek 7 milja) prilično istrošenih strojeva. Stalno u pokretu, tako da je današnje stanje ponovno zabrinjavajuće. Od 6 naoružanih brodova svega 2 su u ispravnom stanju. Mogućnosti naoružavanja novih brodica: nema prikladnih jedrenjaka koji bi bili male siluete a dovoljno brzi i dovoljno ispravnih motora da bi mogli biti naoružani.

Ljudstvo

Prvi počeci ljudstva Mornarice na Biokovu sastojali su se iz ribara i mornara prokušanih u borbi na kopnu u Biokovskom odredu.⁸ Zastoj u organizaciji mornarice nije se toliko osjetio zbog toga, što su se oni oslanjali na Biokovo i jer su bili borci iz redova odreda.

Kapitulacijom Italije sve ljudstvo koje je živilo na moru i od mora bilo je mobilisano. Pretežno se sastojalo iz mornara trgovačke mornarice, ribara, trabakulanata, dok je veći

dio mornara ratne mornarice već ranije bio u partizanskim jedinicama, a ne mali dio prešao u mornaricu NDH.

Mentalitet primorskog življa koji se nerado podvrgava disciplini otežavao je pravilan organizacioni rad u mornarici. Ljudstvo na mobilisanim brodovima sastojalo se od vlasnika brodova i njegove porodice ili rođaka, po čitave familije (žene i muškarci) živili su na brodovima, sakrivalo se i izbjegavalo mobilizaciju i otežavalo organizovanje mornarice. Jedino duboka svijest i privrženost tog življa Narodno-oslobodilačkoj borbi povedenog ustankom koji je plamtio na našoj obali uspjelo se postaviti mornaricu na noge.

Mornarica je prošla kroz fazu organizovanja gdje su se počeli sakupljati razni ljudi, koji su smatrali da će tu biti lakši rad, a pojedine kopnene jedinice isto su tako dodjeljivale ljudstvo mornarici koje u bilo čemu nije njima odgovalalo.

Specifičnost mornarice zahtjeva dobro izvježbano ljudstvo sa vrlo raznolikom stručnom spremom (od navigatora, mašiniste, atilerca, torpediste, električara, telegrafiste do palubara i administrativca), što je iziskovalo s jedne strane čuvanje stručnog kadra a s druge strane izobrazbu novog kadra i podmladka. Počeli smo stvarati razne kurseve tako da je do danas nekih 200—300 drugova prošlo kroz razne tečajeve.

Sam rad mornara je vrlo težak i u normalnim prilikama rata a pogotovo u našoj mornarici, gdje naši drugovi stalno rade, stalno su u pogonu i plove pretežno noću, a more ne pozna termin oslobođenog teritorija.

Moramo razlikovati ljudstvo na naoružanim brodovima i patrolnim čamcima, koje se razvija u smjeru ljudstva ratne mornarice, od ljudstva mobilisanih brodova, koje se razvija u smjeru trgovačke mornarice. Iskustvo naše borbe je pokazalo da je ljudstvo mobilisanih brodova jaka i čvrsta rezerva ratne mornarice i da je on manje više rezervoar novih snaga. Da se sadašnja, a i buduća, mornarica mora oslanjati na ljudstvo pretežno sa obalskog ruba i otočja ne treba dokazivati. Bivša Jugoslavija nije vodila tu politiku uglavnom usled političkog nepoverenja prema tom ljudstvu.

Posle kapitulacije Italije i masa je dolazila do spoznaje da rat neće tako brzo da završi. To je ohrabrilo protunarodne elemente koji su počeli aktivnije da rade. Vezivanje i tješnji kontakt naš sa Saveznicima dao je mogućnosti i hrabrosti velikom broju nacionalističkih a više i četnički nastrojenih elemenata, koji su došli uglavnom iz Splita i Šibenika, da se povežu sa Kairskom izbjegličkom vladom. Počeli su se okupljati i baviti mišlju kako bi stvorili jednu kraljevsku

mornaricu koja bi u danom povoljnom momentu prešla otvoreno na stranu izbjegličke vlade a protiv Narodno-oslobodilačkog pokreta. Budnošću našom bili su ti pokušaji u zametku sprečeni. Daljnim razvojem političke situacije, jačanjem našeg uticaja, učvršćivala se i naša mornarica. Ovo posljednje vrijeme kod dijela ljudstva zapaža se izvjesno kolebanje, koje je nastupilo iza sporazuma Nac. Kom. sa Šubašićevom vladom. Usled napornosti rada u našoj mornarici a s druge strane lakoćom i neradom, dobrim življenjem četničke mornarice, to kolebanje imalo je rezultat u dezertiranju pojedinaca. Nedovoljno razjašnjavanje značaja i uslova tog sporazuma, dezertiranje koje nije sada mnogobrojno ali značajno, zahtjeva jedan još uporniji svestraniji politički rad sa ljudstvom.

Sektori

Organizacija Mornarice zahtijevala je izvjesne specifičnosti i odvojenosti od kopnenih jedinica. Specifičnost mornarice je ta, da ona mora da ima dobro branjene i čvrsto držane baze. Njene jedinice su brojno skoncentrisane vaterena moć sa relativno malim brojem ljudstva a sa srazmjerno većim administrativno pomoćnim ljudstvom. Tako n. pr, sada imamo ljudstvo koje prelazi jačinu od 4.300 ljudi, dok se stvarno u užem smislu boračko ljudstvo kreće oko 450 ljudi. Dok imamo oko. 150 mobilisanih plovniha jedinica nenaoružanih ili vrlo slabo naoružanih koje se ne može smatrati po međunarodnim pravilima ljudstvom ratne mornarice, a pod prilikama naše Narodno-oslobodilačke borbe i to ljudstvo, iako nenaoružano, ipak vrši zadatke koje nijedna trgovačka mornarica na svijetu ne~vrši, te s punim pravom, ih možemo smatrati borcima iako neposredno ne učestvuju u borbi (oko 1.300). Brojno stanje pomoćnog osoblja radionica iznaša oko 650 radnika, dalje oko -500 lučkih transportnih radnika, veza, šifre, telefoni oko 260, dopunske čete u kojima se nalazi stručno ljudstvo koje čeka na raspored oko 250, nastavnički kadar i Škola oko 100., tako da otpada prilično veliki broj na administrativno osoblje (oko 800).

U organizaciji Sektora rukovodilo nas je već unapred napomenuto lakše rukovođenje i obuhvatanje velikog terena. Sama organizaciona struktura sektora je manje više kopija Štaba Mornarice sa njegovim odsjecima. Osnovna su odjeljenja Štaba Mornarice (t.j. sekcije Sektora): Operativni Odsjek (sekcija) koju vrši zapravo sam. už. Štab; Odsjek pomorskog saobraćaja sa lučkom službom što' bi u neku ruku odgovaralo kod kopnene vojske vojnopozadinske vlasti); teh-

nički odsjek (sekcija) sa mehaničkim radionicama i brodogradilištima; odsjek veže sa telefonskom telegrafskom i signalnom mrežom; intendantura. Dalje slijede odsjeci "koji nisu manje važni ali nisu tako bitni.

Drugi pomorski obalski sektor: koji se formirao iz ljudstva i jedinica Hrvatskog primorja i Istre, usljed toga što je izbačen po neprijatelju sa svog terena, momentalno se nalazi na zapadnom dijelu III P.O Sektora. Stanoviti dio ljudstva tog sektora prebačen je u ljudstvo drugih sektora, tako da je brojno stanje tog Sektora relativno malo, oko 200. Taj Sektor je bio oslonjen sve tamo do jänuara-'mjeseca 1944 na pomoć Glavnog štaba Hrvatske i njegov rad nije bio dovoljno objedinjen sa radom ostalih sektora, t.j. sa radom Štaba Mornarice. II Sektor nije dovoljno sproveo mobilizaciju pomoraca i plovniñ jedinica tako da su prilikom ofanzive neprijatelja jedinice se osipale, neke plovne jedinice čak prelazile na stranu neprijatelja (4—6 mot. jedrenjaka). Pojedine sekcije nisu dovoljno organizaciono uspostavljene a ni sam sektor nije imao dovoljno perspektive ni osvrt i pogled na svoj vlastiti teren, zauzimanje tog terena i organiziranje tog terena.

Treći pomorski obalski sektor: čije je sjedište Dugi Otok preživio je do sada više ofenziva (4 ofenzive) od kojih ga je druga, neprijateljska ofenziva izbacila na Vis (u januaru).⁸ Pod takvim okolnostima nije se mogao potpuno razviti, a brojčana snaga njegova (391) je malena: a isto tako i snaga plovniñ jedinica. Poteškoće u radu III POS-a i zbog razvedenosti njegovog sektora i pomanjkanja brzih plovniñ jedinica, nekoje njegove jedinice bile su dodijeljene IV POS-u radi ušćuvanja i važnosti tog sektora.

Četvrti pomorski obalski sektor: je najorganizovaniji sektor sa najvećim brojem ljudstva (1370). On je centar veže sa inòstranstvom i pružanja pomoći Saveznika, centar snabdijevanja ostalih sektora. Na tom Sektoru koji je zbijen na otok Vis skoncehtrisane su i radionice u koje dolaze na veći popravak jedinice svih sektora, a organizaciono iskustvo IV POS-a, u sklopu sa ostalim sektorima, daje nam. primjer u organizaciji svih sektora.

Dok nam II i III sektor služi kao primjer- borbenih akcija, napadajući komunikacije 'neprijatelja, III.' Sektor" služi:

⁸ Vidi t'òm VIII, knj. I, dok. br. 191: operativni dnevnik Trećeg pomorško-obalskog sektora za 'period od 27. septembra 1943. do 1. februara 1944. godine.

nam primjerom organiziranja lučkih kapetanija, IV sektor kao organiziranja radionica i lučke službe većeg obima.

Peti pomorski obalski sektor: čiji je centar bio Korčula, proživio je neuspeh i sa napuštanjem Korčule on je i sam bio rasformiran. Taj sektor pružio nam je primjer organiziranja saradnje vojske i mornariće kao i komplikovanu odbranu otoka. Poboljšanjem situacije formirao se ponovno V. Sektor u junu mjesecu 1944 sa bazom na Lastovu i on nam služi kao odskočna daska za daljnje nadiranje prema južnom dijelu obale t.j. prema VI sektoru.

Baza mornarice NOVJ — Monopoli: razvila se posle dolaska naše Delegacije u Bari u organizaciju što efikasnijeg pružanja pomoći Saveznika.¹⁰ Dok sektori nose obeležje operativnih jedinica dotle je Baza više intendantsko-tehničke prirode. U danima kad smo stajali pred -invazijom Visa (januara 1944) bili smo prisiljeni da brodovlje i stanoviti dio ljudstva evakuišemo na sigurnije mjesto, prebacivah smo ih u Bazu. U ono vrijeme bilo je izgleda da ćemo dobiti izvestan dio bivše mornarice, formirali smo dole i Bazu ratne mornarice, poslavši dio nepotrebnog mornaričkog kadra. Čekaajući brodove iskoristilo se da se to ljudstvo podvrgne izvjesnoj stručnoj spremi i tako smo počeli sa stručnim tečajevima. Kad se situacija na Visu poboljšala a pošto brodove nismo dobili, zapažajući štetni uticaj manje više mirnodopskog života povukli smo to ljudstvo natrag u domovinu nastavljajući sa tečajevima.¹¹ Baza u Monopoli-u pruža nam vrlo lijepe primjere izgradnje države i tamo smo se sréli sa niz problema, koji će i kasnije stajati pred nama i po završetku rata.

Akcije

Svrha i postojanje bilo koje mornarice, a put kako se formirala mornarica, jeste uspostavljanje i zaštita što. jeftinijeg puta po moru. Prve plovne jedinice bila su transportna sredstva a zadaci prvih naoružanih jedinica bilo je zaštita vlastitih plovnih transportnih jedinica i ometanje neprijateljskih transportnih puteva. Taj historijski put pomorstva proživila je i naša mlada partizanska mornarica. Prve partizan-

¹⁰ U Monopoliju (u Italiji) uspostavljena je 7. februara 1944. Baza Ratne mornarice NOVJ, O organizacionom stanju te baze vidi rijen izveštaj od 23. marta 1944. Štabu Mornarice NOVJ (tòm VIII, knj. 2, dok. br. 47).

¹¹ Vidi tom VIII, knj. 2, dok., br. 27: izveštaj Baze Mornarice NOVJ u Monopoliju od 10. marta 1944. štabu Mornarice b organizaciji škola i kurseva.

ske plovne jedinice bili su leuti koji su podržavali vezu kopna sa otocima, jednih partizanskih snaga sa drugima. Prve pomorske akcije naše mornarice bile su napadi na neprijateljski saobraćaj i uspostavljanje svog vlastitog saobraćaja. Neposredno po padu Italije nije se osjećala potreba plovljenja sa naoružanim brodovima, jer neprijatelj nije se pojavljivao na moru, par naoružanih brodica štitilo je naša transportna sredstva. Prvi ozbiljni zadatak koji se postavio pred našu mornaricu bilo je prebacivanje naših snaga sa Pelješca na Korčulu¹² i prebacivanje XXVI Divizije iz Makarskog primorja na otoke i te akcije izvršila je mornarica sa uspjehom. Od tog vremena pa dalje mornarica vrši stalno snabdevanje vojske i naroda sa hranom i ratnim materijalom, istovremeno napada neprijateljske transporte te zarobljava dva neprijateljska motorna jedrenjaka od kojih jedan veći i naoružan. Kod akcije na Korčuli glavni zadatak mornarice bio je izvlačenje snaga. Razbijanjem naših snaga na Korčuh uslijedilo je i neorganizovano izvlačenje naših snaga sa Korčule.¹³ Usljed nedovoljne upornosti mornarice za doturivanje pojačanja i nesnalaženju u kombinovanoj akciji, ta akcija nije bila sprovedena kako treba.

Još prije tog vremena usljed nedovoljno provjerenog ljudstva a i nekonvojisanja dogodila su se dva slučaja da su dva transporta hrane, t. j. dva motorna jedrenjaka, prešla u neprijateljske ruke. Posle pada Korčule pred mornaricu se postavljaju zadaci izvlačenja vojske i naroda sa otoka, izvlačenje i prebacivanje zbjega i ranjenika. Mornarica izvlači oko 4.000 ranjenika i oko 30.000 zbjega. Pred nju se stalno postavljaju zadaci održavanja veze i transporta između sektora, do kanala na kopnu, veza do naših jedinica rasutih po terenu zaposjednutih od okupatora, organizovanje vOjno-informativne službe, kako u defanzivnom smislu, tako isto u cilju što bolje i efikasnije upotrebe savezničke mornarice i avijacije.

Jača vojna aktivnost naoružanih brodova osjećala se na II i III sektoru gdje su naše snage ometale neprijateljski saobraćaj zarobivši nekih 10 brodova.

¹² Trinaesta brigada 26. divizije, pod pritiskom nadmoćnijih nemačkih snaga, prebačena je sa Pelješca na Korčulu 11. novembra 1943 (vidi tom VIII, knj. 1, dok. br. 162).

¹³ Vidi tom VIII, knj. 1, dok. br. 134: izveštaj Štaba Četvrtog pomorsko-obalskog sektora od 26. decembra 1943. Štabu Mornarice NOVJ o evakuaciji jedinica sa ostrva Korčule na ostrva Šćedro i Hvar.

U lijepim jesenskim vremenima naša mornarica nije imala dovoljno pogonskog goriva, bila je stalno izložena neprijateljskim napadima iz zraka. Očekujući duže zimske noći koje su omogućavale veću aktivnost naše mornarice, nije se postiglo vidljivih rezultata zbog neprestanih vremenskih nepogoda i male brzine. Dok su naši mornari u mirno doba plovili samo danju, sada su bili primorani ploviti samo noću, bez svetionika između hridina i pješćanih sprudova, izvrnuti vremenskim nepogodama. Nastupom ljepših vremena a kraćih noći nanovo dolazi do izražaja za aktivnost naše mornarice brzina brodova.

Jedan od značajnijih uspjeha naše mornarice je akcija na Korčuli i Mljetu gde se ona u potpunosti angažovala tako da je u tim akcijama učestvovalo 74 plovne jedinice. Zadaci koji su se postavljali mornarici bili su izvršeni zadovoljavajuće.

Zadaci i perspektive

Uočivši sve nedostatke i iskustva dosadašnjeg rada pred mornaricom se postavljaju zadaci uspostavljanja i jačanja novih baza kako prema jugu (Lastovo) tako prema sjeveru (Ist); organizovanje i uspostavljanje mornaričke pješadije. Iako je mornarica već imala pomorsku pješadiju u vidu otočkih odreda a u neku ruku i postojanje XXVI Divizije na otocima a naročito na Visu omogućilo je daljni razvoj mornarice. Iskustvo nam pokazuje da mornarica mora da ima izvjesno osiguranje svojih baza i obale, doduše mornarica bivše Jugoslavije nije imala mornaričke pješadije ali sam postanak i struktura bivše Jugoslovenske mornarice nije stvaran realno, ali je bila manje više kopija bivše austrougarske mornarice, koja je imala jedno dublje zaleđe, mornarice koja je imala jednu jaču industriju. Bivša jugoslovenska mornarica u osnovama svojim nije imala iskustva jedne male mornarice, nije imala ratnog iskustva, iskustva konkretne odbrane obale. Sve tamo od doba Ilirije, t.j. pojave Napoleona na našoj obali, nismo imali neke paralele, tek sada možemo povući tu paralelu, u koliko te paralele možemo povući na temelju sličnosti pojava. Napoleon, kao i Hitler, ovladava čitavim obalskim rubom dok se protivnici njegovi nalaze na otocima i konačno koncentrišu na obalu samog Visa. Iako je naša obala vrlo povoljna • za branjenje, imajući za leđima kopno, obrnuto mi nismo u takvom stanju jer je nama iza leđa more.

Naša mlada mornarica niče iz borbe, ona stiže iskustvo razvijajući se pod vrlo nepovoljnim uslovima, ona čini ono isto što i naše jedinice na kopnu, t.j. čini nemoguće mogućim.

Pitanje naše mornarice je pitanje svih naroda Jugoslavije, jer uz sami obalni rub žive kako Slovenci, tako i Hrvati, Crnogorci i ostali narodi koji će uz pravilnu politiku i saobraćajne veze imati izlaza na Jadransko more. Najznačajnija tekovina Narodno-oslobodilačke borbe, predstavlja oružano bratstvo naroda Jugoslavije ispoljeno u jedinstvu Narodno-oslobodilačke vojske. Mornarica kao sastavni dio Narodno-oslobodilačke vojske mora da ispoljava to jedinstvo iako do sada u više slučajeva došlo je do ispoljavanja lokal-patriotizma. Iz toga proističe da se tom pitanju mora posvetiti više pažnje i da se partijska organizacija više pozabavi po tom pitanju.

Vojnostrateški položaj naše obale zahteva da se u odabiranju centralnog položaja glavne baze mornarice rukovodi stvarno strateškim potrebama a ne slučajnostima kao što je bila ta, da je centralna baza bivše jugoslovenske mornarice bila Boka Kotorska, samo zato jer se pri formiranju jugoslovenske mornarice zateklo tamo stovarište ugljena i par državnih zgrada. Splitski bazen čini taj centar i splitsko-brački kanal omogućava manevarski prostor za vežbu mornaričkih plovnih jedinica i za vrijeme samog rata, jer plovne jedinice, izašavši iz luke, nisu neposredno za vrijeme rata izložene neprijateljskom podmorničkom napadu. S druge strane pomorsko-industrijski centri nalaze se u Sjevernom Jadranu, dakle više prema periferiji, i to će donekle otežavati formiranje jednog stvarno strateški povoljnog centra.

Pred nama se postavlja zadaci da već sada uformimo klicu prvog i šestog sektora,¹⁴ da organizujemo što prije pravilno prihvatanje vojno-pomorskih objekata, kako bi čim

¹⁴ Prvi pomorsko-obalski sektor (Slovehačko primorje) i Šesti pomorsko-obalski sektor (Crnogorsko, primorje) nisu bili obuhvaćeni radom (tom VIII, knj. 2, dok. br. 126). Štab Mornarice NOVJ imao je u planu da oformi Prvi pomorsko-obalski sektor: U tu svrhu pokušao je zamenik komandanta Mornarice na svom putovanju pri obilasku Drugog i Trećeg pomorsko-obalskog sektora da obiđe teritoriju Trst, Rijeka i da organizira Prvi pomorsko-obalski sektor. Ali plan se nije mogao ostvariti zbog jakih neprijateljskih snaga u Istri, sjevernom Primorju i ostrvima (tom VIII, knj. 2, dok. br. 33 i dok. br. 58, depeše br. 428, 449 i 495). štab; šestog pomorsko-obalskog sektora nije uopšte oformljen. Teritorija ovog sektora uključena je 25. novembra 1944. u Peti sektor, i otada je postojalo samo pet pomorskih obalskih sektora (vidi tom VIII, knj. 2, dok. br. 28, objašnjenje 17 i AVII, reg. br. 23—5, k. 2052).

prije vojno pomorski pogon stupio u normalne prilike. Uočivši da će doturivanje materijala za obnovu zemlje, na kojega ćemo biti prisiljeni obratiti se u inostranstvo, biti najjeftiniji transportom morem. S druge strane pošto je u brodograđevnoj industriji zainteresovan i uloženi strani kapital, dok se ne riješe razni sporovi, svojine i obaveza, biti će potrebno da preduzeća budu militarizirana, kako bismo što prije izašli iz krize pomorskih sredstava. Mi moramo da vodimo i ozbiljne predradnje da u što skorijem vremenu možemo osigurati normalan tok saobraćaja. Crpivši iskustva iz prošlog svjetskog rata, da Turska, ne mogavši sama urediti saobraćaj, bila je prisiljena da joj to čini inostranstvo. Sličan je primjer i sa našom zemljom gdje joj je Italija, iskoristivši sporo organiziranje saobraćaja, htjela nametnuti svoje „stručnjake“. Ovaj rat nam je primjer što bi značilo da neprijatelj posjeduje otok na našoj obali.

Organizaciono stanje partije

Došavši na rad u Mornaricu zatekao sam partijsku jedinicu Štaba Mornarice, Prištabsku jedinicu, Štabsku jedinicu IV POS-a, Prištabsku jedinicu IV POS-a, Prištabsku jedinicu III POS-a, na V Sektoru nije postojala uopće nijedna partijska jedinica. Sa II POS-om uopće nismo imali veze (stupili smo decembra mjeseca u vezu i tamo su se nalazile 3 partijske jedinice). Na brodovima nije bilo partijaca, jedino se postavljalo partijce za političke komesare na one brodove koji su plovili za inostranstvo, III i II Sektor nije imao partijskog rukovodioca (zamjenik politkoma). O nekom sistematskom partijskom radu nije moglo biti ni govora. Vojnički se mornarica naglo uzdizala dok partijska organizacija je stalno, izostajala u tempu uzdizanja kadra. Partijska organizacija sa terena stalno je davala kadar a ionako okljaštrena¹⁵ time što su mase pridolazile u vojsku povedene Narodnim ustankom. Partijci koji su imali izvjesnog iskustva partijskog staža i organizacione sposobnosti njih je bilo vrlo malo i oni su se usljed čisto vojničkog formiranja mornarice izgubili u svakodnevnom radu. Probaviti tu veliku količinu ljudstva bez dovoljnih iskustava, uspostavljanje nove organizacione forme bilo je vrlo teško. Čitav rad partijske organizacije nije se sveo na planski sprovedeno uzdizanje kadra i prispodobljavanje tog kadra novim i. specifičnim formama rada u mornarici.

¹⁵ oslabljena

Dok je partijska organizacija rada u vojsci na kopnu manje više uporedo rasla sa jačinom vojske, postepeno iskristalizirala organizacione forme partijskog rukovođenja s vojskom, dotle smo u mornarici imali drukčiji proces. Manje više mornarica je najedanput nastala i organizaciono se oformirala. Imali smo široku masu drugova povedenih ustanom i uspjehom nad italijanskim okupatorom. Mlado i neiskusno članstvo trebalo je tek tražiti organizacionu formu partijskog kadra mornarice. Polazilo se od osnova partijske organizacije ćelije na brodu. Ispočetka na nijednom brodu nije se mogla uspostaviti jedinica. Tek sada smo uspjeli da ispostavimo 7 jedinica po brodovima, na naoružanim i mobilisanim brodovima. Ne mogavši uspostaviti partijsku jedinicu na brodu, počeli smo uspostavljati partijsku jedinicu na flotili brodova, t.j. na 3—4 broda koja su manje više zajednički operisala i živila. (Dok smo na ostale plovne jedinice nastojali postaviti bar po jednog partijca). Ti drugovi nisu se mogli pravilno razvijati, jer nisu živili partijskim životom. Njihova funkcija bila je, da budu na brodovima garant da će se vojnička naređenja sprovađati (otuda je i niklo u mornarici spontano naziv: „odgovorni drug”); Takav život partijaca otcjepljenih od partijske organizacije, manje više prepuštenih slučaju da li će koji drug partijski rukovodioc imati vremena da s njima poražgovori o partijskom radu i partijskom uzdizanju, uslovilo je njihovo sporo razvijanje. Tu moramo tražiti uzroke sadašnje negativne pojave da su politički komesari na pojedinim brodovima izrodili se u neke nadziratelje doušnike, da nisu shvatili pravilnu funkciju političkog komesara na jednoj jedinici.

Od jedinica po flotilama formirali su se u toku vremena jedinice naoružanih brodova. Partijske jedinice na naoružanim brodovima i flotilama su iza partijskih jedinica po radionicama najbolje, jedinice. Što su partijske jedinice po radionicama najbolje naše jedinice razlog je što su radnici klasno svjesni i- što su manje više stalno na okupu.

Vojni poraz koji smo doživeli na Korčuli imao je odraza na partijsku organizaciju a partijsnost članova koji su radili u Korčulanskom odredu imao je i odražaja na borbenu sposobnost čitavog tog odreda, tako da su partijci bili ti koji su prvi dezertirali. Korčula nam je pokazala da nismo pravilno znali iskoristiti i starije ljudstvo, koje nije bilo za boračke jedinice, pa smo, povukavši se na Vis, rasformirali partizanske odrede, popunili Diviziju i Mornaricu ljudstvom sposobnim za borbu. Dolaskom na Vis završen je donekle i

period sasma neplanskog i neorganizovanog rada partijske organizacije.

Kad se manje više sve ljudstvo skoncentrisalo na Vis, a došao je bio i II i III Sektor na Vis, jer je bio izbačen sa svog terena, počeli smo ozbiljnije da mislimo na stvaranje partijske organizacije.

Uočivši specifičnost mornarice a to je vrlo velika rastranost partijaca po raznim funkcijama, terenima što je onemogućavalo njihovo pravilno partijsko uzdizanje i partijski život, formirali smo partijske jedinice po radionicama koje su do tada samo formalno postojale a stvarno nisu partijski radile. Da bi omogućili izdizanje partijske organizacije, uz neposrednu pomoć Oblasnog komiteta, formirali smo Sektorsko rukovodstvo, sa zadatkom, da- ono uzdigne niže partijsko rukovodstvo, da olakša rad partijskom rukovodiocu Sektora, sa zadatkom da u toku vremena formira partijski biro ćelija koje po svome životu i radu spadaju u zajednički rad.

Najveće poteškoće imali smo sa stvaranjem partijske organizacije kod mobilisanih brodova (trgovačka mornarica). Tu se nijedan brod ne zadržaje dulje u luci, pa pojedini partijac ne živi partijskim životom i ne može ga se priključiti nekoj partijskoj jedinici. Zadužili smo pojedine drugove da obilaze te brodove jer ti partijci bili su i prilično mladi i neiskusni da bi mogli sami dovoljno uticati na ljudstvo koje je bilo kako sam već napomenuo s jedne strane brojčano malo (posada 3—4 čovjeka: otac vlasnik, sin i rodbina), a s druge strane pohtički sirovo i neizgrađeno, i tako su se pojavili politkomesari mobilisanih brodova ih politkomesari luka.

Pošto su ti politkomesari bili vezani uz luke, stvorivši mogućnost da se i kod kapetanija počinju formirati partijske jedinice, oni su bili partijski rukovodioci tih jedinica tako da imamo još i sada funkciju da je politkomesar mobilisanih brodova i politkomesar lučkih kapetanija.

Nepostojanje čvrste partijske organizacije koja bi mogla da rukovodi i obuhvati radom velike mase neiskusnih i neprovjerenih drugova koji nisu imali ni dovoljno snalažljivosti, i iskustva, da sa ovako nedostatnim sredstvima pokrenu čitav rad, često se postavljalo pojedine drugove partije da bi svojom privrženošću pokretu* stvar pokrenuli sa mrtve točke i dremeža. Ti drugovi su bili dodeljeni pojedinim radionicama, oni u radionicama nisu bili nečim konkretno zaduženi, tako da smo imah uz tehnička lica i pohtičke komesare koji su se shćno razvijah kao i politkomesari mobilisa-

nih brodova. Partija se bila prvo vreme mnogo razgolitila, što je naročito štetilo konspirativnosti partije u inostranstvu.

Radi tijesne povezanosti sa inostranstvom, moraćemo pitanju konspirativnosti partijske organizacije posvećivati veću pažnju. .

Partijske organizacije po sektorima

II Pomorski obalski sektor: Već od samih prvih početaka II POS nije imao partijskog rukovodioca (zamjenika politkoma) što je otežavalo izdizanje partijske organizacije. Funkciju njegovu vršio je komesar. Usljed malobrojnosti partijske organizacije nije niti stvarano neko partijsko rukovodstvo i u tom sektoru postojali su tri partijske ćelije: Štabska, Prištabska i ćehja flotilja. Na II Sektoru nije se uzdizao dovoljno partijski kadar, tako da drugovi koji su odani našoj borbi nisu obuhvaćeni. Ta činjenica ne bi toliko izbijala iz sektaštva koliko iz nesnalažljivosti i neumjesnosti prilaženja drugovima.

Skojevska organizacija je isto tako malena i ne obuhvaća dovoljan broj drugova.

Kako partijska tako i Skojevska organizacija nisu dovele dovoljno računa na razbijanju lokalpatriotizma kod drugova iz Hrv. Primorja. Te se drugovi iz II POS-a stalno tuže da im Dalmatinci dovoljno ne pomažu.

III Pomorski obalski sektor: Partijska organizacija se u mnogom uzdigla odkada joj se pružilo više pomoći. Taj sektor isto kao i II sektor dugo vremena nije imao partijskog rukovodioca a i sam komesar nije mogao da obuhvati čitav rad. U tom sektoru češće dolazi do nepravilnih odnosa između partijske organizacije u vojsci i na terenu usljed obostrane krutosti i mladosti i jedne i druge organizacije. Rad partijske organizacije je naročito otežan rastrkanošću mornaričkih formacija na tom sektoru.

IV Pomorski obalski sektor: Partijska organizacija na tom sektoru je brojčano najjača a i iskustvo te partijske organizacije služilo je u mnogome u iskustvu organiziranja partijske organizacije uopšte u čitavoj mornarici. Naročito slabosti osjeća se u kadrovima i nedovoljnoj izgradnji kadrova. To je uvjetovala i ta činjenica, da se partijski kadar dizao sa tog sektora i dodjeljivao na ostale sektore, tako n.pr., i komesar i pomoćnik sektora dodijeljeni su na ostale sektore što je naravno imalo uticaja na rad partijske orga-

nizacije. Češće se direktive i uputstva nisu sprovodila sa dovoljno upornosti kao n.pr. rad sa kandidatima što su pravdali teškoćom opšteg rada i prenatrpanosti fizičkim poslom. Partijski rukovodioc nema dovoljno uvida nad partijskim kadrom i nije se dovoljno i pravilno iskoristilo pomoć koju je pružao Oblasni Komitet u vidu Srednje-partijskog kursa, tako da su ti kursisti, u radu sa ostalim partijcima, prenašali školski ono znanje stečeno na kursu.

V Pomorski obalski sektor: Partijska organizacija na tom sektoru bila je već od prvih početaka vrlo slaba i nad njom se osjetilo ono pogrešno shvatanje koje je obuhvaćalo partijsku organizaciju na terenu (oportunizam): ne smijemo izazivati neprijatelja i slično. Kad je došlo do borbenog iskušenja u borbama na Korčuli decembra 1943, čitava partijska organizacija se raspala. Formiranjem ponovno sektora formirala se i partijska organizacija koja se tek sada ustaljuje te ne možemo dati neku iščrpnu sliku jer je tek u nastajanju kako sektor tako i partijska organizacija.

Bazà Mornarice u Monopoli-u: Već iz samog prvog početka nastojali smo da tamo šaljemo prokušane i provjerene drugove uočivši da su ti drugovi izvrgnuti raznim poteškoćama kako komplikovanog rada tako i ilegalnosti samog rada. Sam Oblasni komitet je pružao veliku pomoć partijskoj organizaciji: Sama organizacija je bila formirana od Oblasnog komiteta i češće se odlazilo dole da im se na licu mjesta pruži pomoć, ali usprkos toga partijska organizacija je bila počela, da klizi u ponor.. Partijski rukovodioci povelili su se za karijerizmom partiji stranih elemenata, nije bio slučaj da je partija utjecala na malograđanske mase, nego obrnuto, malograđanske mase utjecale su na partijsku organizaciju. Tamo su se dešavale pojave da su partijci politkomesari koji su dolazili iz zemlje preko bili ti koji su se predavali raznim malograđanskim manama.

U Bazi je najviše došlo do izražaja da su politkomesari krivo shvatili svoju dužnost, da su se odvojili od mase, da su postali neki inspektori a ne stvarni rukovodioci masa. Tamo se stvaralo u svakoj radionici komesar, pa čak i zamjenik komesara, koji nisu ništa radili, čiji je bio zadatak da održe po koji politički čas i koji. partijski sastanak što je ljudstvo samo, zamaralo slušajući stereotipno izlaganje političke situacije. Tamo imamo pojavu, koja ovladava i čitavom, mornaricom, da su se partijci mnogo udubili u konkretan i-svakodnevni rad a da zanemaruju i svoj partijski život i svoju političku izobrazbu. Sama obavještajna služba je išla

pogrešnim putem što je od političkih komesara stvarala svoje povjerenike i time kompromitovala rad političkih komesara.

Partijski rukovodioc nije se snašao u tim komplikovanim situacijama, nije u potpunosti odgovorio, što su pored njega prolazili mnogi problemi i štošta dešavalo, a on nato nije reagirao.

Bazi se nije pružala dovoljna pomoć ni sa strane Zastupstva a mi smo joj bili predaleko.

S.K.O.J.

U uspostavljanju partijske organizacije vrlo veliku ulogu odigrao je SKOJ. Iz njega se partija jačala, preko njega je partija najviše mogla imati uticaja na široku masu. SKOJ-evci mornarice bili su ti koji su udarnički radili i koji su pokretah čitav rad mornarice. Sama Skojevska organizacija bila je slaba i partija joj je nedovoljno posvetila pažnju. Sam razvoj Skojevske organizacije išao je pa ni danas nije mnogo bolje, ka tome, da su se Skojevci i uopće omladina uozbiljili i postali kruti, da iz njih ne izbija onaj mladenački polet i mladenačka prodornost. Skoj je manje više kopirao partiju a Skojevsko rukovodstvo nije se dovoljno osjećalo niti dovoljno pružalo pomoć Skojevskoj organizaciji. Nije beznačajna i ta činjenica da ima više Skojevskih rukovodioca koji su postali partijski rukovodioci prosto iz tog razloga što su kočili polet i rad Skojevskih organizacija. Nisu se ispoljile pojedine specifičnosti omladinskog rada u pojedinim sektorima. Na partijskim sastancima često se ukazivalo na pomoć Skoju, ali preko toga se prelazilo i u koliko se nešto radilo, radilo se šablonski i toliko da se udovolji postavljanju zadatka.

U čitavoj Mornarici politički rad nije se odvijao kako treba baš usljed pomanjkanja partijskog kadra; tako da se i partija gubila u svakodnevnom radu i zanemarivala kako političko izdizanje samih partijaca tako i ostalog ljudstva, na što je uticalo i otežanost rada usled rasparčanosti i raznolikosti rada u mornarici. Plan političkog rada nije bio dovoljno razvijen i nije dovoljno uočio sirovost članstva. Ni sa kulturno-prosvjetnim radom ne stoji se dobro. Zadaci koji se postavljaju pred mornaricu, usljed njezine malobrojnosti plovnih Sredstava i opterećenja, nisu omogućavali da se može započeti sistematskim radom. Formiranje nekog, profesionalnog kulturno-prosvjetnog. rada nešto bi se pospješio kultur-

no-prosvjetni rad, ali bi pošao krivim putem i odalečio se od masa. Tu još moramo tražiti forme i načina za pravilno provođenje kulturno-prosvjetnog rada a nismo imali ni dovoljno iskustva.

Činjenica da nismo imali dulji period politkomesara¹⁶. uvjetovalo je da nam ni ekonomija ni sanitet ne rade kako bi trebalo.

Uz drugarski pozdrav

Smrt fašizmu Sloboda narodu!

Pomoćnik politkomesara
Mornarice: NOVJ

Ivan Randić

Dostavljeno:

1. C.K. K.P.J.
2. C.K. K.P.H.
3. Obi. K.K.P.H. za Dalmaciju.

i ¹⁶ Odlukom Vrhovnog štaba NOV i POJ, od 24. avgusta 1944, postavljen je za političkog komesara Mornarice NOVJ Dragiša Ivanović. Opširnije o tome vidi naredbu Štaba Mornarice NOVJ od 25. avgusta 1944. o postavljanju rukovodilaca (tom VIII, knj. 2. dok. br. 175).

STANJE PARTIJSKE ORGANIZACIJE POČETKOM JULA 1944. G.

	Rukovodstvo	Biroa	Jedinica	Članova	Radnika	Seljaka	Namještenika	Intelektualaca	Vojno-policij. lica	Srba	Hrvata	Slovenaca	Crnogoraca	Muslimana	Rukovodstvo	Aktiva	Članova	Radnika	Seljaka	Namještenika	Intelektualaca	Vojno-polit. lica	Srba	Hrvata	Slovenaca	Crnogoraca	Muslimana	Članova	Radnika	Seljaka	Namješten. intelektual.	Vojno-Polic. lica	Srba	Hrvata	Slovenaca	Crnogoraca	
II Pom. Obal. Sek.			3	13	3	1	6	1	2	2	10	1				3	20	2	11	4	1	2		17	3			9	3		4	1	1		8		
III Sektor		2	12	57											1	17	100											30									
IV Sektor	1	10	127	76	39	3	5	4	2	123	2				1	24	169	131	24	14			1	168			52	35	10	1	1	5					
V Sektor			4	22	8	3	4		7		20	1	1			3	20										9										
Štab Mornarice			4	41	19	2	10	3	7	2	34	3	2			4	53	34	10	8	1		1	49	3		6	2		1		3			1		
Baza Monopoli		1	10	83	35	4		8		3	41				1	6	190	38	12		9		1	45	13		65	18	1		7			23	3		
Ukupno	1	3	43	343											3	57	552										171										
					Partijski										Skojevci										Kandidati												

10 partijaca nestalo
u napadu 31. V. 44.
na Dugi Otok?

30 partijaca van
jedinica

if O tim deistvimo nn Dugom otoku vidi tom VIII, kni. 2, dok, br. 112, 127. depešu br. 281, 419 i 429 i dok. br. 196.

RASPORED KADROVA U MORNARICI PO KOMANDAMA

Red. broj	R A S T A V	Štab Mornarice	II. P.O.S.	III. P.O.S.	IV. P.O.S.	V. P.O.S.	Baza NOVJ Monopoli	Škola i kursevi	Svega
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	Komandni kadar	50	37	55	85	35	197	31	490
2.	Naoružani brodovi N.B.	—	—	—	96	—	—	—	96
3.	Patrolni čamci P.S.	—	26	65	138	59	—	—	288
4.	Transportni brodovi i brodice i lučka služba	—	—	153	476	42	589	—	1260
5.	Radionice — radnici	19	—	16	333	24	255	—	647
6.	Veze	40	—	84	103	31	—	—	258
7.	Mornarička pešadija	—	—	—	110	—	—	—	110
8.	Oružana grupa (mineri i baterije)	7	—	30	—	—	—	—	30
9.	Dopunsko i pomoćno osoblje (dopunske čete, ambulanta, kuriri, adm. osoblje, tumači, manuelni radnici)	192	84	107	107	48	397	—	935
10.	Učenici	20 +	—	—	—	—	—	171	191
S V E G A:		321	147	510	1448	239	1438	202	4305

Napomena: Pod drugom rubrikom „komandni kadar“ uzeti su svi oficiri koji su na službi kod štabova i ostalih jedinica koji su u njihovom sastavu, - Saboterski tečaj. —Podaci nisu sasvim tačno razvrstani, jer dosadašnji spiskovi nisu imali svih tih podataka, a i svi sektori nisu dostavili podatke.

BR. 128

IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 9. SLOVENAČKE NO BRIGADE OD 31. JULA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SLOVENIJE O RADU I STANJU ORGANIZACIJE KP U BRIGADI¹

Štab
IX SNOB XVIII div. NOV i POJ
Položaj, 31. jula 1944.

CENTRALNOM KOMITETU KP SLOVENIJE

Glavnom štabu Slovenije, partijskom komitetu²
Partijskom komitetu XVIII divizije NOV i POJ
Položaj

Četrnaestodnevni izveštaj
za vreme od 16. do 31. VII 1944.

I. Brojno stanje:

Članova KP:	po spisku	81,	razhod	12,	na licu	69
Kandidata:	"	28,	"	1,	"	27
Članova SKOJ-a:	" ..	97,	"	10,	"	87

Promene:

aj novoprimitljivi:	članovi [KP]	0,	kandidati	2
b) prekomandovani:	"	3,	"	2
c) dokomandovani:	"	2,	"	0
bolnica:	"	4,	"	0
d) poginuli:	"	5,	"	0
e) nestali:	"	1,	"	0
f) kursevi:	"	6,	"	0

Sve prekomande i dokomande izvršene su između bataljona u okviru brigade.

¹ Original (pisan na mašini na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Liubljeni, f. 16/1 i 193/1—4 d.

² Redakcija nije nigde naišla na podatke o tome da bi u okviru Glavnog štaba NOV i PO Slovenije postojao partijski komitet, odgovoran za rad partijskih organizacija u vojsci. Verovatno se ovde misli na zamenika političkog komesara Glavnog štaba NOV i PO Slovenije, koji je odgovarao za partijski rad u vojsci. Vidi dok, br. 26, napomenu 37.

II. Sastanci:

Brigadni biro održao je dva sastanka, 23. VII i 29. VII o. g. Održana su 4 sastanka bataljonskih biroa. Štab, brigade je održavao redovno nedeljne sastanke. Štabna četa održala je 8 sastanaka, štabovi bataljona 5, a ćelije u četama 13 sastanaka.

Održana su 22 redovna i 12 teoretskih sastanaka.

Zaključci sastanaka bili su sledeći: konspiracija, drugarstvo, naročito za vreme akcija (ranjenici), pravilan odnos prema civilnim vlastima, čuvanje i vaspitavanje kadra, kako prouzrokovati što veće rasulo u beloju gardi i nemačkoj vojsci, kontrašpijunaža i mobilizacija svih snaga. Zaključci sastanaka su u nekim slučajevima već sprovedeni ili se još sprovode.

Zadaci koji su postavljeni pred partijsku organizaciju u našoj brigadi u poslednje vreme izvršeni su na zadovoljavajući način. U svim akcijama koje je brigada vodila u poslednje vreme članovi partije, kandidati i članovi SKOJ-a bili su najbolji borci, što dokazuju i žrtve koje su doprineli. Pomenućemo samo dva primera i to političkog komesara II bataljona druga Brodnik Jožu³ i pomoćnika političkog komesara III bataljona Šink Matevža. U pomenutim akcijama poginulo je i 14 članova SKOJ-a. U početku ovog perioda sekretari su, usled velikih napora i borbi, nešto popustili u radu. Među, tim, zadnjih dana, usled promene sektora i odmora, ponovo su se s voljom prihvatili posla.⁴ Primećuje se da ima mnogo drugova koji nisu svesni svojih dužnosti i odgovornosti prema Partiji. To su pre svega drugovi koji su primljeni u poslednje vreme, a još nisu dovoljno izgrađeni.

Na teoretskim sastancima razmatran je pre svega sporazum Tito — šubašić.⁵ U vezi s ovim sporazumom drugovi su imali različite razloge za premišljanje, kao što su: povratak kralja Petra i reakcionarne klike, o tome da će prilike u Jugoslaviji opet biti takve kao što su bile pre rata./Svim ovim drugovima objasnili smo situaciju, upoznavši ih sa zaključcima

³ Poginuo 20. jula 1944. na Kremenjaku, kod Rdečeg Kala. Vidi karton poginulih i njegov kadrovski upitnik (AIZDG u Ljubljani, f. 197/11'—4 d) i izveštaj Štaba 9. slovenačke NO brigade od 23. jula 1944. Štabu 18. NO divizije (AIZDG u Ljubljani, f. 193/III—1 č).

*. O rasporedu i borbama 9. slovenačke NO brigade u tom periodu vidi dok. br. 5, 8, 18, 22, 29, 43 i 82 u 15. knjizi VI toma Zbornika i dnevne izveštaje 9. slovenačke NO brigade i 18. NO divizije (AIZDG u Ljubljani, f. 193 i 27).

⁵ O sporazumu Tito — šubašić vidi napomenu br. 5 uz dok. br. 8 u 7. knjizi IX toma Zbornika.

AVNOJ-a i SNOS-a⁶ i tako ih na pogodan način upoznali s novonastalom situacijom. Na teoretskim sastancima razmatrana je tekuća literatura, u prvom redu „Ljudska pravica“ i „Slovenski poročevalec“,⁷ i to načelni članci.

Partijska organizacija stalno kontroliše rad rukovodilaca i skreće im pažnju na greške, koje se, prema mogućnostima, smesta ispravljaju. Intendantura u redu obavlja svoj posao i u stalnom je kontaktu s civilnom vlašću. Propagandni rad u brigadi uzeo je maha. U svim bataljonima i štap-skoj četi izlaze zidne novine, koje su na nivou koji odgovara.

Pošto je broj kandidata mali, sastanke s njima održavaju pomoćnici političkih komesara bataljona. Iz istog razloga kandidati prisustvuju teoretskim sastancima članova Partije i SKOJ-a.

U ovom vremenu nije bila izrečena nijedna kazna.

III. Vojnički rad:

Borci su dobro uvežbani i dobro rukuju automatskim oružjem. U slobodno vreme stalno vežbaju. Borbenost i moral su uprkos naporima i akcijama u poslednje vreme, dosta dobri i još se poboljšavaju. Dezertiralo je nekoliko domorodaca iz Štajerske, zbog čežnje za zavičajem, zbog velikih napora u poslednje vreme i zbog razočarenja što nisu primili vojnu odeću, kao što im je bila obećana prilikom mobilizacije. Naime, zbog toga došli su k nama u slaboj odeći, iako su kod kuća imali dobra i podesna odela, ali im se [prilikom mobilizacije] nije dozvolilo da ih uzmu. Komandni kadar zadovoljava.

IV. O SKOJ-u:

Rad SKOJ-a ne zadovoljava, jer ima pojava avangardizma, počev od drugarice sekretara brigade pa naniže, što partijska organizacija stalno suzbija i smesta ispravlja greške.

V. Politički rad:

Politička čvrstina je zbog poslednjih spoljnopolitičkili događaja znatno porasla. Održavaju se sastanci s političkim rukovodiocima. Usled poslednjih akcija i napora nisu se mogli održavati sastanci i politički časovi u okviru bataljona i četa, već se politički radilo s pojedincima i manjim grupa-

⁶ Vidi AIZDG u Ljubljani, f. 441/III.

- Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 8553 i 8951.

ma. Na ovim sastancima su prorađivani pre svega sporazum Tito—Subašić i tekuća literatura. Odnos komandnog kadra prema drugovima je pravilan, a takođe i odnos između drugova i drugarica.

VI. Odnos prema civilnim i terenskim vlastima je uvek pravilan. Odnosi prema civilnom stanovništvu su konkretni i drugovi često pomažu stanovništvu pri poljskim radovima.

VII. O obući, odeći, hrani, zdravstvenom stanju i higijeni:

Drugovi su vrlo loše obučeni. Ovo pitanje pokušavamo rešavati na taj način da prilikom dolaska u selo, uz prisustvo civilnih vlasti, sprovedemo istragu i zaplenimo svu vojnu odeću. Međutim, to nije dovoljno. Hrana se kuva tri puta dnevno, ima je dovoljno i zadovoljava. U zadnje vreme dobili smo i nešto soli. Zdravstveno stanje zadovoljava, ah je zapažen stalan porast skorbuta. Higijena je dobra.

VIII. Razno:

Pošto je 17. VI u borbi kod Sela-Šumberk⁸ poginuo pomoćnik političkog komesara III bataljona drug Šink Matvž, na njegovo niesto je postavljen drug Culiberg Miha, do sada pomoćnik političkog komesara čete u II bataljonu.

Istom prilikom su sve karakteristike članova Partije u brigadi, od pomoćnika političkog komesara brigade, pale u ruke neprijatelju. Takođe su pali u ruke neprijatelju svi partijski dokumenti [koji su se nalazili kod] druga Šinka. Tom prilikom neprijatelj je zaplenio i dva primerka „Kratke zgodovine VKP(b)“.

Brojno stanje brigade na dan 31. jula 1944: po spisku: 543, u rashodu: 137, na licu 406.

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

M. P.

Pomoćnik politkomesara:

Radulović Branko⁹

⁸ O toj borbi vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 82, dnevni izveštaj Operativnog odseka 18. NO divizije br. 516 od 18. jula 1944; (AIZDG u Ljubljani, f. 193/11—1 i 27/11), operativni izveštaj Štaba 9. slovenačke NO brigade br. 1498/44 od 17. jula 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 193/III—1) i 15-dnevni operativni izveštaj Štaba 9. slovenačke NO brigade br. 1559/44 od 31. jula 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 193/III—2).

⁹ Branko Radulović je za v. d. pomoćnika političkog komesara 9. slovenačke NO brigade postavljen naredbom Štaba 18. NO divizije br. 35 od 16. juna 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 191/III—8 c).

BR. 129

IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 16. MUSLIMANSKE BRIGADE 27. NOU DIVIZIJE OD 31. JULA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ I OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA ISTOČNU BOSNU O MORALNO-POLITIČKOM STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE OD 1. MARTA DO 31. JULA¹

- 1) CENTRALNOM KOMITETU
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE
- 2) OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA ISTOČNU
BOSNU.

Šesta neprijateljska ofanzivana našu oslobođenu teritoriju u Istočnoj Bosni, drugi napad naših jedinica na neprijateljski garnizon Tuzlu,² borbe oko Goražda,³ Foče⁴ i Šejkovića, ostavile su dubok trag na našu brigadu. Brigada je u svim ovim borbama pretrpjela osjetne gubitke, naročito u rukovodiocima članovima Partije.

Poslije drugog napada na Tuzlu, brigada je spala na 240 boraca. U takvom stanju prelazi na Majevicu i Posavinu, gdje se za kratko vrijeme povećava na 900 boraca. Ljudstvo od koga se je brigada povećala, mobilisano je, mlado i neotporno.

Brigada u takvom stanju, još vojnički dovoljno neučvršćena i politički na dosta niskom nivou, prelazi u sastav XXVII divizije,⁵ i prebacuje se na prostoriju Goražde—Foča. Taj sektor pretežno je naseljavao muslimanski živalj, koji je iz agresivnog stava prešao u pasivni, po negdje simpatizirajući našem pokretu, čime su stvoreni uslovi da ih se aktivizira u borbi protiv okupatora i domaćih izdajnika. Svakako da bi taj posao najuspješnije mogla izvršiti Muslimanska brigada.

¹ Snimak originala (pisan na mašini, latinicom) u AVII mikrofilm BiH — 8/737—741.

² Napad je izveden sredinom januara 1944. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 21, dok. br. 56, 64, **19** i 176.

³ O dejstvima 16. muslimanske brigade na sektoru Goražde vidi tom IV, knj. 24, dok. br. 12 i 28.

⁴ Vidi tom IV, knj. 25, dok. br. 32: obaveštenje načelnika Štaba 27. NOU divizije od 7. maja 1944. o dejstvima na prostoru Foča, Čajniče, Pljevlja.

⁵ Sesnaesta muslimanska brigada je u drugoj polovini marta 1944. ušla u sastav 27. NOU divizije (vidi tom IV, knj. 23, dok. br. 22, objašnjenje 8).

Trebalo je prevesti od Majevice do Goražda i Foče novoformiranu brigadu⁶ od 900 ljudi, u pola mobilisanih, politički nedoraslih da shvate potrebe i značaj naše borbe, vojnički nesposobnih, sa vrlo malo vojničkog iskustva, nenaviknuti na partizanski način ratovanja, naoružanih za svega 14 puškomitraljeza, jednom riječju brigadu ni vojnički ni politički organizaciono neučvršćenu i slabo naoružanu. Zahvaljujući upornosti odgovornih drugova u brigadi u objašnjavanju i ubjeđivanju boraca u potrebu prisustva naše brigade na tome sektoru, i povoljnim perspektivama za njen razvoj krenulo se je na put.

Pri ovom pokretu, dugačkom i teškom, nestao je priličan broj boraca, koji su negdje i namjerno izostajali, a negdje i zbog premorenosti. Gubitak u putu oko 150 boraca rezultat je ne samo teških fizičkih napora, već i slabosti staranja Partije i rukovodioca o svome ljudstvu. Članova Partije u brigadi bilo je tada svega 80, a sve komande četa nisu bile popunjene.

Vijest o našem dolasku na prostoriju Goražde — Foča ubrzo se je proširila po čitavoj okolini. Neprijatelj je vrlo dobro shvatio značaj našega dolaska i odmah u početku počeo preduzimati potrebne mjere kako bi paralizovao naš rad. Tako je naš dolazak izmijenio situaciju na sektoru Goražde — Foča — Kalinovik, odnosno XXVII divizije.

Prvi utisci izgledali su vrlo povoljni. Na oči narod je sa simpatijama primao naše borce, ah teški ekonomski uslovi uticali su na raspoloženje toga još uvijek neodlučnog i kolebljivog življa, koji je iz straha od okupatora radije pružao ruku četnicima nego partizanima. Saradnja mještanske milicije i četnika najbolje ilustruje situaciju na sektoru Goražda.

Preko domaćih ljudi, koji su još uvijek daleko od našeg pokreta, za koje nije bila privlačna ni Muslimanska brigada nego su špekulisali i skriveno govorili protiv naše vojske, pojedini slabići pred fizičkim naporima kapitulirali su i bježali neprijatelju, računajući da im kao mobilisanim neće ništa. Preko njih je neprijatelj tačno saznao stanje u našoj brigadi, i položaje koje smo držali, tako da je jednom prilikom uspio opkoliti I, III i IV bataljon. I bataljon, koji je imao iskusnije i odvažnije rukovodioce, uspio se je probiti sa vrlo malim gubicima, dok je II i IV bataljon, koji su imali slabije rukovodstvo, mlado i kolebljivo ljudstvo, bih razbijeni. Jedinствен primjer u istoriji Narodno-oslobodilač-

⁶ Šesnaesta muslimanska brigada je formirana 21. septembra 1943 (AVII, reg. br. 1—4 i 8—1, k. 408 A).

ke borbe je i predaja polkomesara III bataljona,⁷ koji je situaciju shvatio bezizlaznom, i predao se neprijatelju. To je borcima dalo još više povoda da se na poziv predaju, a mnogi su i čekali zgodan momenat da to učine, jer su bili mobihsani. Tom prilikom predalo se je i nestalo oko 200 boraca. Vrlo mah broj izginuo je u borbi.

Poshje ovih gubitaka brigada je prebačena na desnu obalu Drine, na kompleks srpskih sela (četničkih) oko Foče kao zaštitnica bolnice XXVII divizije. Tada se je brigada odvojila od svoje divizije, i tek nakon tri i po mjeseca došla nanovo u sastav. Ovako dug rastanak bio je uslovljen vojničkom situacijom.

Baš u to vrijeme prebacio se iz Srbije Draškovićev⁸ četnički korpus od oko 300 ljudi gdje se povezao sa domaćim četnicima, i uz podršku okupatora često vršio prepade na nas. Zbog nestašice municije brigada je bila prisiljena da se povlači s položaja na položaj, štiteći vehku divizijsku bolnicu, i pri tome trpeći gubitke. Jednom prilikom brigada je iznenadnim napadom na jednu četničku brigadu u selu Čelebić pobila oko 25 četnika i zarobila nešto oružja.

Brigada se nakon toga prebacuje na teritoriju Crne Gore i stupa pod komandu II Korpusa,⁹ kome predaje 25 težih ranjenika. Ubrzo je bila pomognuta i sa 10 automatskih oruđa, što je brigadi u toj situaciji bilo neophodno potrebno i koje je brigadu učinilo sposobnom za izvršenje malo krupnijih vojničkih zadataka. Na granici Hercegovine, Crne Gore i Sandžaka brigada je boravila oko tri mjeseca, i vodila česte borbe sa četnicima i Vražjom divizijom.¹⁰

Dolaskom XVII divizije preko Crne Gore u Sandžak brigada je privremeno bila pod njenom komandom,¹¹ što je imalo vrlo velikog značaja za podizanje borbenosti i ofanzivnosti naše brigade. Dugim odsustvom od svoje divizije, i život van okvira jedne divizije, kao i slabo naoružanje, bili su jedan

⁷ Riječ je o Dervišu Pašiću.

⁸ Aleksa Drašković, komandant Drinskog četničkog korpusa (tom IV, knj. 29, dok. br. 19. objašnjenje 3).

⁹ Vidi tom III. knj. 7, dok. br. 272: naređenje štaba 2. korpusa NOVJ od 5. juna 1944. Štabu 5. divizije za postavljanje 16. muslimanske brigade na sektor Pljevlja — Foča.

¹⁰ Reč je o nemačkoj 369. legionarskoj diviziji, koja je nosila i naziv „Vražja“.

¹¹ Štab 3. korpusa NOVJ obavestio je 31. maja 1944. depešom Štab 17. divizije da se 16. muslimanska brigada stavlja pod komandu Štaba 17. divizije. Brigada je ušla u sastav ove divizije 10. juna (tom IV, knj. 26, dok. br. 62, str. 248), a od 8. do 15. jula nalazi se u pokretu sa prostorijske čajniča na prostoriu Vlasenice, gde je ušla u sastav 27. NOV divizije (tom IV. knj. 28, dok. br. 1, str. 110 i 111).

od glavnih uzroka slabe borbenosti i vojničkih neuspjeha naše brigade. To se je najbolje moglo vidjeti kada je brigada nakon toga privremeno ušla u sastav XVII divizije, gdje je odmah postigla i vojničke uspjehe, zauzimanjem čajniča¹² i razbijanjem četničkih bandi u tome kraju.

Pored ovih gore navedenih nedostataka, boravak brigade na teritoriji Crne Gore, Hercegovine i Sandžaka imao je i pozitivnih strana. Brigada se je kroz borbe koje je vodila prekaljivala, učvršćivala i stekla izvjesno vojničko iskustvo. Brigada sada broji oko 400 boraca (tri bataljona).

Partijska organizacija kroz taj period imala je svojih nedostataka i slabosti. Bilo je članova KP koji su u težim situacijama kapitulirali tako da su morali biti isključeni. Nedostatak partijske organizacije bio je taj što nije uvijek bila dovoljno budna u čuvanju ljudi. Pored ovoga ona se isto u ovom periodu za tri i po mjeseca jačala brojno i kvalitativno.

Stanje partijske organizacije

Partijska organizacija u brigadi broji 98 članova i 16 kandidata. Organizovano je 18 partijskih ćelija. Socijalni sastav partijaca je 40% radnika, ostalo seljaci, sa malim brojem intelektualaca.

Stanje partijske organizacije može se karakterisati ovim:

- 1) Mladost članova Partije i čitave organizacije.
- 2) Nizak teorijski nivo partijaca.
- 3) Šablon i prakticizam u radu.

Partijska organizacija u Šestoj neprijateljskoj ofanzivi, drugom napadu na Tuzlu izgubila je priličan broj svojih najboljih članova, tako da je bila brojno i kvalitativno oslabljena. Njena malobrojnost i mladost naročito se osjetila kada se brigada povećala, i kada part. organizacija nije bila u stanju da brzo obuhvati radom-sve borce i osjeti se u dovoljnoj mjeri kao rukovodilac. Taj problem na vrijeme le uočen i odmah se je pristupilo kvalitativnom i brojnom ojačanju Partije. Na m'ži part. kurs pri štabu XXVII divizije dato je 10 drugova, i unutar partijskih ćelija sproveden sistematski teoretski rad koji je pokazao prihćne rezultate.

¹² Vidi tom IV, knj. 27, dok. br. 62: izveštaj Štaba 17. NOU divizije od 16. jula 1944. o dejstvima u prvoj polovini jula na prostoru Foča, Cajniče, Pljevlja.

Bataljonski partijski rukovodioci postoje u svim bataljonima. Oni uglavnom zadovoljavaju. Nedostaje im jedino dovoljno samoinicijative i elastičnosti u radu. U II i IV bataljonu su stari rukovodioci i imaju prilično iskustvo, dok je u I bataljonu novopostavljeni drug, koji pokazuje prilične rezultate u radu, i dobro se razvija. Partijski rukovodioci nedostaju još uvijek u svim četama. Mnogi od njih su novopostavljeni, sa malo iskustva u radu. Zbog svoje mladosti i neiskustva, oni nisu još organizatori rada u svojim jedinicama. Njima je posvećena naročita pažnja i pomoć od partijskih rukovodioca u bataljonu, kao i od part. rukovodioca u brigadi.

Štabovi bataljona su podmlađeni sa novim i mladim vojničkim rukovodiocima, kod kojih se osjeća neiskustvo u rukovođenju, a istovremeno se kod njih osjeća polet i volja za rad. Štab brigade ukazuje im veliku pomoć.

Imajući u vidu perspektive naše brigade, jedan od najvećih problema za našu partijsku organizaciju jesu kadrovi. Do sada je brigada izgubila priličan broj članova KP, među kojima najveći broj rukovodioca. Među poginulim su 4 komandanta bataljona, dva polkomesara bataljona, dva pomoćnika polkomesara bataljona, rukovodioca SKOJ-a u brigadi i još mnogo četnih i ostalih rukovodioca. Izgubljeni kadrovi su bili najbolji rukovodioci u brigadi, tako da se je njihov nestanak osjetio. Ovaj problem rješava se uglavnom nižim partijskim kursevima pri štabu divizije, koje vojnička situacija često ometa. U brigadi je održan jedan vojnički kurs za desetare i vojnike koji je pokazao prilične rezultate.

Šablon i praktikizam u radu osjeća se, i nije potpuno iskorijenjen. To je uglavnom zbog mladosti i nedovoljnog iskustva u radu. U zadnje vrijeme taj šablon ne osjeća se u vehkoj mjeri, i on se uglavnom iskorjenjava vanrednim partijskim sastancima koje čehje održavaju i rješavaju konkretna pitanja. Bataljonski biro osjeća se kao rukovodstvo.

Pored svih gore navedenih nedostataka za partijsku organizaciju može se reći, da je u poletu i sve boljem učvršćenju. To se je naročito moglo primijetiti u zadnje vrijeme" gdje je partijska organizacija pokazala prilične rezultate u radu, rješavajući mnoge probleme u brigadi. Na uzdizanju borbenog i ofanzivnog duha u brigadi, partijska organizacija učinila je prihćno dosta. U zadnjim borbama koje je brigada vodila, Partija i SKOJ bih su nosioc borbenog elana.

Za našu partijsku organizaciju najveći su problemi danas kadrovi i popuna brigade.

Rad u brigadi.

Politički nivo boraca u brigadi je srednji. Politički komesari četa su vrlo mladi i mnogi su u upoznavanju svojih dužnosti. Politički komesari bataljona uglavnom zadovoljavaju. Pol. komesar I bataljona je sa najvećim političkim znanjem i iskustvom u radu, što se osjeća u njegovom bataljonu. Druga dvojica još nisu stekli ljubav sviju boraca, uglavnom zbog njihovog netaktnog odnosa prema borcima, na što im je ukazano i oni nastoje da taj nedostatak otklone.

Politički rad u ovom periodu odvijao se po planu, i sa dosta sistema, tako da su borci sada na mnogo većem političkom nivou nego ranije. Prorađivani su razni referati, i drugi tekući materijal.

Rad u narodu za posljednja tri i po mjeseca nije bio intenzivan. To se donekle može pravdati time, što su rukovodioci bili okupirani radom i rješavanju raznih problema u svojim jedinicama, a dijelom i zbog nenaseljenosti svih prostora kuda je brigada prolazila. Bilo je slučajeva gdje je ti prvi mah sve bježalo ispred nas, naročito u selima koja su okarakterisana kao četnička. Četnici su pronosili glasine da Mushmanska brigada kolje sve od reda. Ipak se je uspjelo održati nekoliko konferencija sa narodom U selima Crne Gore, Hercegovine i Sandžaka, formirati narodno-oslobodilačke odbore kao i dati priredbe za narod.

Odnos boraca prema narodu jedno vrijeme bio je problem. Međutim, u zadnje vrijeme je prilično korektan. Partijska organizacija se neprestano bori za što pravilniji odnos prema narodu, i njegovoj imovini.

Kulturni rad u brigadi je prilično razvijen. Postoje kulturno-prosvjetni odbori po četama i bataljonima. Naročiti rezultati su postignuti u iskorjenjivanju nepismenosti kod boraca. Održan je niz kulturnih predavanja po jedinicama. Pjevački horovi postoje u četama i bataljonima. Jedan nedostatak u kulturno-prosvjetnom radu jeste što se je malo pisalo za razne listove.;

Vojnički rad isto tako odvijao se po planu izdatom od strane vojnih rukovodioca štaba brigade, koristeći pri tome razna vojnička uputstva izdata od vojnih, stručnjaka iz naše vojske. I na ovome polju se prilično napredovalo. Jedinice su vojnički prilično učvršćene, ali im još nedostaje vojničke lukavosti u borbi zbog čega se trpe često puta nepotrebni gubitci.

Stanje u brigadi

Borbeno raspoloženje boraca i rukovodioca u brigadi je na prilično velikoj visini. Povjerenje boraca u svoje starješine takođe je dobro. Brigada je na svim poljima rada u poletu i organizacionom učvršćenju. Nisu još popunjena sva mjesta vojnih, političkih i partijskih rukovodioca po četama. Neki rukovodioci su ranjeni, koji će se uskoro vratiti u jedinice.

Mjesta sanitetskih kadrova su uglavnom popunjena. I na ovome polju rada se je u zadnje vrijeme napredovalo. Ovaj kadar osposobljava se kursevima pri divizijskoj bolnici.

Intendantska služba u brigadi prihćno dobro funkcioniše. Intendant brigade i njegov zamjenik neobićno su -vrijedni i poletni. Jedan im je nedostatak što pohtićki nisu dovoljno uzdignuti, te su zbog toga skloni i greškama prema narodu. Štab brigade u radu ih kontroliše. Intendantima bataljona nedostaje još dovoljno samoinicijative, i oslanjaju se na pomoć intendanta brigade.

Obavještajna služba u brigadi u zadnje vrijeme, od kako su popunjena mjesta ob. oficira u bataljonima, prihćno funkcioniše.

I pored teških ekonomskih uslova u kojima se brigada mentalno nalazi, u jedinicama se osjeća živost i veselost. Dezerterstvo koje u najzadnje vrijeme nije bilo problem, ukoliko vojnićka situacija bude teška, moće postati. Preduzete su sve mjere kako do ovoga ne bi došlo.

Rad SKOJ-a.

SKOJ-evska organizacija u brigadi pretrpjela je uporedo sa part. organizacijom nekohko potreba, poshje kojih je trebalo vremena da se oporavi. Izginulo je nekoliko ćetnih i bataljonskih rukovodioca kao i rukovodioc u brigadi.

Pred SKOJ-evsku organizaciju je bilo postavljeno predkongresno takmićenje, koje je bilo postavljeno u cilju što boljeg učvršćenja brigade, i koje je pokazalo vrlo dobre rezultate. Rezultati su objavljeni na proslavi godišnjice XVII divizije,¹³ kojom prilikom su dodijeljene i izvjesne nagrade od štaba brigade, i što je dalo još više poleta za rad, i drugo takmićenje koje se pred njih neprestano postavlja.

SKOJ-evska organizacija u mnogome je pomogla Partiji na rješavanju problema u brigadi. Part. organizacija u zad-

¹³ O formiranju 17. NOU divizije vidi naredbu Vrhovnog štaba NOV i POJ od 2. jula 1944 (tom II, knj. 1, str. 301).

nje. vrijeme shvatila je ozbiljno značaj i ulogu SKOJ-a, te mu je pružila i priličnu pomoć. Iz SKOJ-a Partija uglavnom i crpi nove članove. Prije kratkog vremena postavljen je novi brigadni rukovodioc, koji nema mnogo iskustva u radu u vojsci, ah ima vrlo dobre kvalitete i dobro će se razviti.

Pohtički nivo SKOJ-evaca je srednji. Posvećena mu je pažnja i radi se na njegovom organizacionom učvršćenju i političkom uzdizanju.

Organizacija sada broji 88 članova.

O štabu brigade

Drugovi iz štaba brigade su vrijedni i aktivni. Major drug Salem Čerić, komandant brigade, ranije politički rukovodilac, ima smisla za komandovanje, ah mu još nedostaje komandantske rutine u komandovanju. Zamj. komandanta brigade, major Mirko Batričević, koji je u zadnjoj borbi ranjen, dobro se razvija, i može u svako doba zauzeti i veći položaj. Pol. komesar drug Begić Muhidin, vrijedan i agilan u radu. Nedostatak mu je što je nije dovoljno približio boricima i mlađim političkim rukovodiocima. Na ovo mu je ukazano i on nastoji da taj nedostatak otkloni.

Između komandanta i pol. komesara brigade u zadnje vrijeme bilo je netrpeljivosti, koja proizilazi iz njihovog živog temperamenta. Ovo se u priličnoj mjeri otklonilo partijskim putem. Načelnik štaba major^Ervin Salcberger vrijedan. Nedostatak mu je sporost u radu. Ob. oficir kapetan Hilmija Sahinpašić nije dovoljno živ ni elastičan, ali je pošten i inteligentan.

Napomena: Za ovako dug vremenski period nisam slao izvještaj, uglavnom zbog toga što smo bili odvojeni od divizije, i što nije bilo veze.

. U buduće izvještaje slaću redovno ukoliko situacija to bude dozvoljavala.'

Izvještaj šaljem i Oblasnom Komitetu KPJ za Istočnu Bosnu.

Ovaj izvještaj obuhvata period od 1 marta 1944. do 31. jula 1944.

Sa drugarskim pozdravom,

•

.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

31 jula 1944 godine
s. Drapnići — Olovo

Pomoćnik politkomesara,
XVI Musi. nou brigade

Brenjo Mirko

BR. 130

**MESEČNI IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA KOSMAJ-
SKOG NOP ODREDA OD 31. JULA 1944. OKRUŽNOM KOMI-
TETU KPJ ZA MLADENOVAC O ORGANIZACIONOM STA-
NJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U ČETAMA I IZVRŠENIM
AKCIJAMA¹**

Položaj — augusta

Drugovima O. K. Mladeriovac
Izveštaj o radu part. jedinica u odredu
Od 1-VII — 31-VII 1944

I Četa: Organizaciono pitanje:

Partiska jedinica ove čete brojala je 7 članova: i to:

Voja Vučković koji nije više u odredu. Miča Ranković,
Dušan Nikolić, Svetislav Kostić, koji je na bolovanju, Života.
Novaković, Milić Milićević i Kaća, koja je sada učlanjena.

Kandidati su: Sava Marković koji je na bolovanju, Sr-
boljub Stepanović, Radomir Miloslavić, Dragomir Marko-
vić, koji je otišao u brigadu.²

Partiska jedinica održala je 3 sastanka i to 2 praktična-
i 1 radni sa kandidatima.

Političko-kulturno-prosvetni sektor:

Održana su 5 časova na političkom polju i 2 analfabet-
ska časa za ceo odred.

Vojni sektor: Održano je 4 časa teoretski i egzercir za-
sebno.

Rad sa omadinom: skoro še ništa ne oseća; jer je ru-
kovodilac u četi ranjen pa se skoro ništa ne radi.

II četa — organizaciono pitanje:

Partiska jedinica ove čete brojala je 5 članova i to: Đa-
ković Rajko, koji je otišao na kurs, Rodoljub Andrić, Alek-
sandar Milošević, Stevo Ivančević i Dušan Milošević, koji je
poginuo u borbi u Mihailovcu 19-VII 44.

Kandidati su: Živojin Stefanović, Nikola Popović, koji
je na bolovanju i Bosiljka Mitrović.

¹ Original (pisan mastilom ćirilicom) u Arhivu SR Srbije, reg.
br. OKM—670.

² Reč je o 2. šumadijskoj NO brigadi.

Održana su dva radna i jedan praktičan sastanak; radni sastanci su održani zajedno sa kandidatima.

Političko-prosvetni rad: Održano je više političkih konferencija sa temama o spoljnoj i unutrašnjoj političkoj situaciji, kao i o narod, oslob. vojsci i partizanima.

Vojni sektor: Pored svakodnevnog egzercira održano je nekoliko teoretskih časova.

Omladinski sektor: Na tom sektoru nije učinjeno gotovo ništa, usled teških uslova (stalne borbe i marševij, osim toga odgovorni drug se je pokazao nesposoban da organizuje aktiv. Skoja.

III četa organizacoino pitanje:

Partiska jedinica ove čete brojala je 7 članova i to: Bogoljub Milićević, koji je poginuo 11-VII 44, Đorđe Gostović, koji se bio izgubio za 8 dana, Spasoje Zrenjanin, Slobodan Samardžić, Milan Tojagić, Milan Aleksijević i Vlastimir Pavlović.

Kandidati su: Čeda Stanković, Ljubinko Burgić, Mladen Milanović (Vojislav Rajić i Žika Glavonjić koji su se izgubili u M. Orašju 22-VII-44) i Tojagić Nikola.

Jedinica je održala 2 radna i 1 teoretski sastanak zajedno sa kandidatima.

Politički rad: Održana su 3 politička časa i čitanje i pro- rađivanje vesti, objašnjavana spoljna i unutrašnja politička situacija.

Vojni rad: Pored egzercira, koji se vrši skoro svaki dan, davali su se i teoretski časovi.

Omladinski rad: Na ovom polju rada slabo se radilo jer je vrlo slab drug koji je po tom sektoru odgovoran.

Zdravstveno stanje u odredu je sada dosta dobro.

Moral isto tako u sadašnjem momentu je dobar.

Napomena:

Zašto je rad u ovom mesecu bio slab: 1) Zato što smo bili otišli u Šumadiju, gde smo se zadržali oko 8 dana, gde su se mnogi drugovi pogubili, izginuli ili bili ranjeni tako da je trebalo nekoliko dana da se pokupimo.³

2) Stalne borbe i pokreti na našem terenu i često menjanje po četama tako da se tačan izveštaj ne može dati jer jedan rukovodilac je po potrebi prelazio iz čete u čet. Tako je

³ O dejstvima Kosmajskog NOP odreda u to vreme vidi: Aleksandar Vitorović, Srbija u narodnooslobodilačkoj borbi, Centralna Srbija; Nolit — Prosveta, Beograd, 1967., str. 620—625.

bila obrazovana IV četa koja je u Šumadiji bila prešla u sastav ove druge 3 čete.

Akcije i borbe Odreda⁴

I-VII-44. Akcija u Mihailovcu, likvidiran jedan dražinovac, zaplenjene 2 puške i okvir holandske municije.

3-VII Borba sa čupavcima [četnicima] kod Suvodola, bilo je 18 mrtvih čupavaca i 5 zarobljenih. Zaplenjeno 20 puš. Isto smo likvidirali 2 dražinca u Suvodolu.

4. VII Probijanje od Binovca do Dubone kroz čupavačku blokadu, mi smo imali 1 ranjenog a čupavci 15 mrtvih. Zaplenjeno je dosta municije koja je odmah utrošena.

6-VII Borba sa čupavcima kod M. Orašja, ini smo imah 4 mrtva i 8 ranjenih. Neprijateljske gubitke tačno ne znamo, ali su bili mnogo veći od naših.

8-VII Izvršili akciju u Koračići, ubili 5 čupavaca, zaplenili arhivu i 3 revolvera. Posle podne bila borba sa čupavcima kod Vel. Ivanče, mi smo bih bez gubitaka i povukli smo se.

II-VII Borba sa čupavcima na Kruševačkom visu. Posle podne istog dana naišli na njihove posade kod Živkovaca, tu je poginulo 4 druga, 8 ranjeno i 8 se izgubilo.

15-VII Borba sa čupavcima na Kosmaju, tu su nam se izgubila 3 druga; poginula su 2 čupavca, zaplenjen 1 holandski mitraljez sa 300 kom. metaka.

17. Napali čupavce u Dražnju, tu je poginuo jedan aktivac, zarobih smo 5, od kojih smo 3 streljah. Tu smo zapalili 8 vršalica.

18-VII U Duboni zapalili 7 vršalica i likvidirah Danila Hajduk Veljkovića — agenta.

20. Napali dobrovoljce u Mihailovcu i zapalili 3 vršalice. Tu je poginuo 1 drug. Isto večer smo zapalili jednu vršalicu u Vrbovcu.

22-VII U Binovcu naišli na zasedu čuparičku, gdje smo ubili 3 čupavca. Posle~podne, na večeri, su nas napali dobrovoljci sa bacačima, tu su ranjena 2 druga i cela 1 četa se odvojila.

28-VII Odred je bio u Posavini i ceo dan vodio borbu sa čupavcima i žandarmima.

29-VII Jedna četa odreda probijala se ceo dan iz Posavine za Kosmaj. Na Parcanskom Visu su bila razbivena 2 čupavačka bataljona zajedno sa žandarmima.

⁴ O borbama Kosmajskog NOP odreda u junu 1944. vidi tom I, knj. 9, dok. br. 51.

31-VII Napali smo čupavce u Vlaškoj, oni su odmah pobjegli, zaplenili smo njihovu arhivu i pisaću mašinu.

Drugarski pozdrav!

Politički kom. odreda
Stevo Stajić⁵

BR. 131

IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 10. SLOVENAČKE NO BRIGADE »LJUBLJANSKE« OD 1. AVGUSTA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KP SLOVENIJE O STANJU I RADU ORGANIZACIJE KP U BRIGADI¹

Pomoćnik političkog komesara
X SNOB „Ljubljanske“
XVIII divizije NOV i POJ
Na položaju, 1. 8. 1944.

CENTRALNOM KOMITETU KP ZA SLOVENIJU
p o l o ž a j

Izveštaj o radu organizacije KP u X brigadi
„Ljubljanskoj“ od 15. 7. do 31. 7. 1944.

Brojno stanje partijske organizacije u brigadi:

	Članova KP	Kandidata	Članova SKOJ-a
Štab	14	0	0
štabna patrola	26	0	48
prateća četa	7	4	0
I bataljon	32	8	54
II bataljon	23	12	40
III bataljon	32	11	52
U k u p n o	134	35	194

⁵ Steva Stajić Boža. Poginuo 24. avgusta 1944. u borbi sa nedićevcima i četnicima Draže Mihailovića, iznad sela Kameridola (kod Grocke), kao komesar Kosmajskog NOP odreda.

¹ Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 16/1 i 193/1 — C 5, gde nedostaje kraj — od „Skoj“ pa nadalje.

Brojno stanje naše partijske organizacije se nešto smanjilo, naročito zbog toga što je inženjerska četa, koja je dosada bila u sastavu naše brigade, otišla u sastav divizije.² U vreme tih poslednjih 14 dana partijski rad u našoj brigadi nije se odvijao suviše redovno, i to pre svega zbog toga što smo u to vreme stalno vodili borbe ili bili na dugim pokretima.³ Ipak smo neaktuelne stvari rešavali. Pored sastanaka čehja održali smo i brigadnu partijsku konferenciju, na kojoj su bili prisutni član CK drugarica Pepca Kardelj, kao i članovi politodela⁴ i komesar korpusa.⁵ Na konferenciji je najpre iznesena aktivnost naših članova partije a zatim smo u dužoj diskusiji razmatrah razne greške utvrđene na ovoj konferenciji. Konferencija je bila vrlo korisna i drugovi su s nje poneh dosta novog materijala, naročito prema uputstvima drugarice Pepce. Na konferenciji je, pored ostalog, utvrđena nedovoljna briga o ideološkom, odnosno ličnom vaspitavanju partijaca. Takođe je bila podvučena pojava „vojvodstva“ kod nekih drugova u momentu kada su postali oficiri. Takođe su utvrđene greške u odnosima prema civilnom stanovništvu. Sve te greške su na ovoj konferenciji prikladno objašnjene i kontrolišu se, kako bi što pre nestale. Na sastancima čehja, i to organizacionim, pre svega je podvučena izgradnja novih

² U dnevnom izveštaju Štaba 10. slovenačke NO brigade „Ljubljanske“ br. 910 od 25. jula 1944. navodi se da je Inženjerska četa, u smislu naredbe Glavnog štaba NOD i PO Slovenije o reorganizovanju brigada, upućena u Štab 18. NO divizije i da će je sutra brisati sa spiska (AIZDG u Ljubljani, f. 193/III—2).

³ Deseta slovenačka NO brigada „Ljubljanska“ je od 7. jula 1944. držala položaje južno od Novog Mesta, gde je od 13. do 18. jula (uključno) vodila teške borbe protiv neprijatelja koji je pokušavao da proдре na oslobođenu teritoriju Bele krajine. Brigada je pred večer 22. jula 1944. krenula na nove položaje, i to najpre na sektor Žužemberk a zatim, 26. jula ujutro, preko Krke i dalje preko ceste i pruge kod Ribnice, u pravcu Notranjske, jer je dobila zadatak da zameni 4. slovenačku NOU brigadu „Matija Gubec“, koja je osiguravala partizanski aerodrom kod sela Nadlesk, kod Starog Trga pri Ložu. Brigada je stigla na mesto 27. jula u 20 časova i sutradan preuzela dužnost od brigade „Matija Gubec“. Podaci su iz dnevnih izveštaja i hronike brigade (AIZDG u Ljubljani, f. 193/III—2a i 197 a/II—1). Vidi takođe napomenu br. 5 uz dok. br. 29 u 15. knjizi VI toma.

⁴ Misli se na članove Politodela 18. NO divizije. Iz naredbe Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 2. jula 1944. o postavljenju tog politodela vidi se da su njegovi članovi bili: Meta Šitar, sekretar politodela, koja je na toj dužnosti bila već od ranije, Franc Kumše, bivši pomoćnik političkog komesara 9. slovenačke NO brigade, Zorka Gradišnik, do tada član Propagandnog odseka 18. NO divizije i Lado Jurančič (Arhiv CK SK Slovenije, t. 7. korpus 1943—1945).

⁵ Tada je v. d. političkog komesara 7. korpusa NOOJ bio Josip Zornada Frenk. Poginuo je 29. septembra 1944. u selu Dolenje ili Gorenje Otave (vidi tom IX, knj. 7, dok. br. 16, napomenu 24).

kadrova, njihova potreba, političko vaspitanje i poznavanje kadrova. Istovremeno je donet zaključak da je nužno da Partija svim snagama pomaže pri učvršćivanju autoriteta, pre svega nižeg komandnog kadra: vodnika i desetara. Pored ostalog, pretresano je i o pravilnom tumačenju političke situacije.⁶

Brojno stanje brigade:	po spisku	948
	u rashodu	129
	na licu	819

povećalo se usled priliva mobilisanih drugova. Brigada se reorganizovala prema novoj formaciji, i to u tri bataljona. Raspušten je naš II bataljon, koji je bio po broju najmanji. Sada imamo brigade u punoj formaciji.⁷ Brigada je od 15. do 19. jula vodila teške odbrambene borbe s neprijateljem koji je nadirao iz Novog Mesta sa zadatkom da po svaku cenu prodre u Belu krajinu.

U prvim danima borbe pokazale su se izvesne greške. Veza između pojedinih bataljona nije bila potpuna, ali se sledećih dana znatno popravila. Za sve vreme teških borbi, u kojima je neprijatelj, pored ostalog, iz topova u Novom Mestu i iz onih koje je vukao sa sobom izbacio oko 3000 granata na naše položaje, drugovi su se dobro držali. Komandanti i komandiri su se takođe dobro držali. Borbeni duh je bio na visini. Drugovi su bili svesni značaja tih borbi i za sve vreme s uspehom su pružali otpor neprijatelju koji je navaljavao. Za vreme ovih akcija teško su oštećena 4 tenka, što je neprijatelju bila vehka prepreka naročito prvog dana. Da bi spasao svoje oštećene tenkove on je iz Novog Mesta dovukao tenk veće tonaže i pomoću njega, pod zaštitom topova iz Novog Mesta, izvukao ih. Pored toga bila je jako oštećena jedna autoblanda i 8 kamiona. Neprijatelj je za to vreme imao oko 80 mrtvih i 90 ranjenih. Mi smo za sve vreme ovih borbi imali 17 mrtvih i 19 ranjenih. U tim borbama naš II bataljon je izgubio 2 laka mitraljeza i rusku protivtenkovsku pušku. Neprijatelj je toga dana svojim brojčano nadmoćnijim snagama, u gustoj magh, okružio naš II bataljon, koji

⁶ Konferencija je, verovatno, održana 25. jula 1944, pošto su drugovi koji su prisustvovali konferenciji bili tog dana i na zboru brigade (vidi hroniku brigade u AIZDG u Ljubljani, f. 197 a/II—1).

⁷ Radi se o organizaciji jedinica prema formaciji koju je Glavni štab NOV i PO Slovenije propisao svojim naređenjem od 13. jula 1944 (vidi tom VI, knj. 14, dok. br. 119). Brigada je reorganizovana 24. jula 1944 (vidi njenu hroniku i dnevni izveštaj njenog štaba br. 909 od 24. jula 1944, AIZDG u Ljubljani, f. 197 a/II—I' i 193/III--2 a).

se morao probijati iz obruča po grupama, U toj borbi je poginulo 8 drugova i kod njih je ostalo oružje koje smo izgubili. Mi smo zaplemlili 1 automat, 1 pištolj i nešto municije i šatorskih krila. Čitavo vreme nam je osetno nedostajao bar 1 top kojim bi neprijatelju mogli zadati osetnije gubitke.⁸

Vojnički sektor:

S obzirom na prilog novih drugova, naš rad je usmeren na to da se ti naši drugovi što pre i što bolje vojnički usavrše. Posebnu pažnju polažemo poznavanju stražarske službe, oružja, pre- svega automatskog, kao i ostalih vojnih stvari. S njima imamo svakog dana vojničke vežbe da što bolje upotpune svoje vojničko znanje. Pored toga, držimo vojne vežbe s nižim komandnim kadrom, vodnicima i desetarima. Takođe se velika pažnja polaže čišćenju oružja.

Politički sektor:

S obzirom na velik prilog novih drugova, u političkom radu smo pristupili osnovnom poznavanju naše narodnooslobodilačke borbe. Na političkim časovima se novodošlim drugovima prikazuje značaj naše narodnooslobodilačke borbe, potrebe i dužnosti te borbe, kojom jedino možemo da postignemo slobodu i lepšu budućnost. Da bismo kod novodošlih drugova izazvali što veću mržnju prema fašističkim okupatorima i domaćim izdajnicima, prikazujemo im na delu odnos ovih prema narodu i uopšte ciljeve njihove protivnarodne borbe. Pored političkog rada, govori im se o potrebi discipline u vojsci, o pozdravljanju i drugo. Koci novodošlih drugova se primećuje živo interesovanje za političke časove a takođe ih se priličan broj javlja u diskusiji.

Kulturni sektor:

Na kulturnom sektoru težimo za što boljim vaspitavanjem drugova na kulturnom polju. Veliki značaj polažemo pisanju: članaka u. brigadnim časopisima⁹ a delimično i u dnevnom

⁸ O rasporedu i borbama 10. slovenačke NO brigade „Ljubljanske“ u to vreme vidi dok. br. 114 u 14. knjizi i dok. br. 2, 8, 16, 22, 28, 29, 33 i 82 u 15. knjizi VI toma Zbornika, očuvane dnevne izveštaje njenog štaba i njenu hroniku (AIZDG u Ljubljani, f. 193/III—2 a i 197^a/II—1).

⁹ Očuvam su „Ljubljanski borec“, glasilo X SNOB „Ljubljanske“; „Ljubljanska mladina“, glasilo SKOJ-a brigade; „Minerac“, džepne novine 2. čete inženjersko-tehničkog bataljona i „Žmaga“, glasilo 3. bataljona. (Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 2876, 2877, 2914 i 4270).

časopisu koji izdaje štab korpusa¹⁰ i u zidnim novinama,¹¹ gde se primećuje napredak. Pored toga, održali smo 3 mitinga, od kojih je jedan imao sasvim vojni značaj, bio je isključivo za vojsku. Nž mitingu je učestvovalo 3/4 brigade, izuzev onih koji su osiguravali položaje. Na tom mitingu se govorilo o poslednjim akcijama, odnosno borbama, gde su iznesene dobre i slabe strane akcije i pročitane pohvale pojedinim drugovima koji su se u borbi, i to u priličnom broju, naročito istakli. Ostali mitinzi su bili mešoviti, tj. priređeni i za civilno stanovništvo.¹² Mitinzi su vrlo dobro uspeh kako po sadržaju tako i po masovnom nastupanju drugova i velikom učešću stanovništva.

Posebno se podvlače odnosi prema civilnom stanovništvu, bilo našem, bilo onom koje je prema nama neprijateljski raspoloženo. S njima se takođe pojedinačno diskutuje o nastaloj pohtičkoj situaciji.

Privredni sektor:

Stanje na ovom sektoru se prihćno pogoršalo. Naročito zbog toga što su novodošli drugovi došli u našu vojsku prihćno loše obučeni i obučeni. Postoji osetno pomanjkanje konca, koji dosledno tražimo, ah ga ne možemo nabaviti dovoljno. Zbog toga se upropašćava odeća, koja bi se inače, ako bismo imah konca, mogla znatno popraviti. Naročito je velik problem u obući, pošto imamo 15 drugova potpuno bosih, a mnogo ih je koji imaju obuću u slabom stanju.

Disciplina i moral:

Disciplina se popravlja. Ipak smo starijim drugovima, prihćkom prijema novodošlih drugova, posebno izneli značaj i

¹⁰ Verovatno se odnosi na „Dnevnik VII korpusa NOV in Po Jugoslavije” (vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 1865).

¹¹ Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 3960.

¹² Iz hronike brigade se vidi da su održani sledeći mitinzi: 6. jula 1944. miting u s. Teška Voda (Gornja i Dolnja), koji je priredio 3. bataljon, a bili su prisutni i borci iz drugih bataljona. 21. jula 1944. su održani zbor brigade, miting, nogometna utakmica i takmičenje TI preciznom streljanju, a govorio je komandant brigade Gliša Raco, koji je pohvalio borce za njihovo hrabro držanje u poslednjim borbama. Iz hronike se ne vidi gde je taj miting održan. Sedište štaba brigade je u to vreme bilo u Vinjoj Vasi. 24. jula 1944. održan je miting u žužemberku. Bilo je prisutno oko 500 vojnika i civila, među kojima i rukovodioci 7. korpusa NOVJ, 15. i 18. NO divizije i 12. NO brigade (AIZDG u Ljubljani, f. 197 a/II—1).

potrebu discipline. Zahtevali smo od njih da moraju služiti kao primer novodošlim drugovima. Borbenost i moral su dobri.

S k o j :

Pošto smo s novodošlim drugovima dobili priličan broj mladih, preduzeli smo mere da se isti što pre organizuju i ideološki vaspitaju. Partija i SKOJ rade zajedno i članovi Partije svesni su potrebe da se SKOJ što više podigne.

N a o r u ž a n j e :

15 puškomitraljeza bređa, 2 grčka puškomitraljeza, 1 engleski puškomitraljez, 8 šaraca, 6 teških bređa, 3 ruske protivtenkovske puške, 3 engleske protivtenkovske puške, 6 automata, 30 pištolja, 286 italijanskih pušaka, 93 mauzer puške, 89 francuskih pušaka, 3 teška minobacača, 5 lakih minobacača. Sada, kada smo brigadu popunili, imamo još oko 300 nenaoružanih drugova. Iz radionice Glavnog štaba¹³ dobili smo sada 79 francuskih pušaka i 2 laka minobacača. Ipak, momentalno nema izgleda da bismo iz ove radionice mogli dobiti neku veću količinu oružja.

U naš štab smo dobili novog v.d. načelnika štaba, druga Marjanovića,¹⁴ koji je već počeo da radi.

Pitanje ishrane na tom sektoru je prilično delikatno i možemo se posluživati samo rekvizicijama (na osnovu pre-

¹³ Odnosi se na centralnu radionicu oružja, koja je posle oktobarske ofanzive 1943. bila u Novoj Gori (oko 3 km severozapadno od Črmošnjica kod Semiča). Rukovodilac radionice je bio Gustelj Pogačnik. U njoj su izrađivali različito oružje ili delove oružja i popravljali staro. Ona je 1943. bila podređena direktno Glavnom štabu NOV i PO Slovenije. Posle kapitulacije Italije imala je 4 odeljenja: mašinsko, pirotehničko, odeljenje za popravljavanje pušaka i mitraljeza i odeljenje za preciznu mehaniku. Imala je takođe svoju kovačnicu i livnicu. U proleće 1944. došlo je postepeno do ponovne reorganizacije i stvaranja specijalizovanih odeljenja, prema vrsti oružja. Do 8. maja ona je pripadala pod Organizaciono, zatim pod Tehničko i od 23. juna 1944. opet pod Organizaciono odeljenje Glavnog štaba, već prema tome kako je to odeljenje menjalo svoj naziv. Od 19. septembra 1944. kada je formirano Prometno-tehničko odeljenje, ona je podređena Tehničkom odseku Prometno-tehničkog odeljenja Glavnog štaba. Podrobnije o toj radionici i drugim radionicama oružja u Sloveniji vidi članak Metke Lovrić objavljen u knjizi „Prispevki za zgodovino delavskega gibanja“, Inštitut za zgodovino delavskega gibanja, letnik V, številka 1—2, Ljubljana, 1965.

¹⁴ Kapetan Ratko Marjanović je za načelnika 10. slovenačke NO brigade »Ljubljanske« postavljen naredbom Štaba 7. korpusa NOVJ br. 498 od 26. jula 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 191/11—5 c).

suda) koje moramo vršiti sami. Pošto su to ponekad prilično udaljeni predeli i često čak kontrolisani od neprijatelja, moramo rekvizicije vršiti bataljonima koje povučemo iz predela koje moramo osiguravati.

S. f. — s. n.

Pomoćnik političkog komesara
Trček Anton

BR. 132

IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 13. DALMATINSKE BRIGADE 9. NO DIVIZIJE OD 1. AVGUSTA 1944. CENTRALNIM KOMITETIMA KPJ I KP HRVATSKE I OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O ORGANIZACIONOM STANJU I PARTIJSKO-POLITIČKOM RADU OD 1. JUNA DO 1. AVGUSTA¹

POMOĆNIK POLITIČKOG KOMESARA
XIII. JUŽ. DALM. BRIGADE IX. DIV.

Položaj, 1. VIII 1944. godine.

. . .

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE I OBLASNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE ZA DALMACIJU:

Dostavljam izvještaj partijskog rada od primanja moje dužnosti kao pom. Komesara XIII. Južno Dalmatinske brigade do danas, i to od 1. VI. do 1. VIII. ove godine.

Ranije vam izvještaj nisam mogao da pošaljem. dok se nisam upoznao sa stanjem i radom partijske organizacije naše brigade, te kada sam se upoznao mogu da vam pošaljem sljedeći izvještaj:

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) d AVII, reg. fer. 27—13., k. 847 A: . . . "—" .—" . . . ' i

Sp. Per. 24-11-10
847A

Dozvoljen izvještaj partijskog rada od prihvatanja svoje dužnosti kao
pov. komand. XII. Južno Dalmatinske brigade do danas, i to od I. VI. do I. VIII.
ove godine.

ORGANIZZAZIONE STAFFE: uno bitalfonico,
un bitalfonico e un bitalfonico. 8. Candidato DA SEGRETO

[illegible]

61,5 kandidata u bolnici, 9 sklopljeno u 5 linija i 1 na samostalnom radu.
 Sadržaj: stanje na lici 101 postilja, 45 kandidata, 101 sklopljeno.

Izjava je svih članova iz udjelništva zbog slatog držanja u borbi i njihoveg ponajboljeg držanja zbog čega, to izjavljujući članovi tako da su radi autoritet kod borcea ispunili. Društvo se osim činjenica i izjavljalo da bi se izjavili, ali da o činjenjama i izjavi nisu im ništa drugo nego da i dalje postoji a gradio, to se čini na pralim partijskih deljica članovi sa njihovim izjavljenjima i demoralizacijom društva.

Provođenje partije na dalje navedena, jer vjerovatno da im još ovakvih članova partije koji nisu zaslužili da nose ime člana partije, a koji će

...primanje novih članova u Partiju dogodilo se na neposrednoj liniji koje je vodila naša brigada, pokreni i tavi ulaziti ta se, kao tome svoje dinamike pro- videriti dovodi u drugova i ista primati u Partiju.

— Inako se naše političko-kulturno općelo odlikuje uvijek bataljonski
bivši pripadnici vojske, a u njemu su i bataljoni našeg vojskovođe, a u njemu

III. bataljonu naslag i Koprivara i pop. Ko-
2 pop. Koprivara i Koprivacko žeto. Biljevu Anđ.

poiz. komandir četa koji su istovremeno i članovi biroa. Bitna je poručjanka
poiz. komandir četa je stavljen pred bataljonske biro i oni u tom duhu stavlja

postavljanja drugova na to položaj, bez da ih se prije ne provjeri u torbi ni-
saje, utijelo, pošto imamo već iskustva iz ranijeg postavljanja gdje nam kroz bo-

be i tako uglavnom provjerami dolazi se do toga da ih se zbog ponavljanja mora isključiti i dezeretirati.

Bataljonički birovi još uvijek se ne odijeljavu kao 'jedinstvima' t.j. lo, ne odijeljavu se članovima birova za zajednički rad i ota. Voznost se dijeli batalj;

...da se o njemu, odgovorni za svoju četu. Na sastancima podnose izvještaje o svojim četama, a problemi drugih četa ih dovoljno ne interesiraju. Po ovome s

Organizaciono stanje: po bataljonima,

I. bataljon po spisku	24	partijca,	8	kandidata,	24	SKOJEVACA
II.	27	„	8		16	tt
III.	15	„	11		19	tt
IV.	18		9		18	tt
Miner, vod, četa za v. i Prat.	5		3		15	tt
Štab briga'de	8		2		12	ti
Pri Štabu brigade	3	tt		u	-	it
Intendantura	3		5		-	tt
Previjalište	3	tt	7	„	7	„
Ukupno	106	parti-	48	kandid.	111	Skojevaca
		jaca				

U rashodu še nalazi 5 članova Partije i to: 1 na višem ofic. kursu, 4 u bohiici, 3 kandidata u bolnici, 9 Skojevaca u bolnici i 1 na bolničarskom kursu.

Sadašnje stanje na licu 101 partijac, 45 kandidata, 101 Skojevac.

Ovo posljednje vrijeme od mog preuzimanja dužnosti imali smo isključena 2 druga i to: Komesara I. čete II. bataljona druga Vicka MILATA i Komesara III. čete I. bataljona druga Markić Ratko, dok smo primili u Partiju 10 članova, isključili smo 4 kandidata, a kandidirali 12 članova. Također smo isključili nekoliko Skojevaca dok smo veći broj primili u Skoj.

Isključenje ovih drugova je usljedilo zbog slabog držanja u borbi i njihovog, ponašanja, sitničavog zbog hrane, te lošeg vršenja dužnosti tako da su svaki autoritet kod boraca izgubili. Drugove se opominjalo i kažnjavalo da bi se ispravili, ali ta opominjanja i kazne nisu im ništa pomogle nego su i dalje srtali u greške, te se biro i na predlog partijskih ćelija složili za njihovo isključenje i degradiranje dužnosti komesara.

Ova isključenja su povoljno djelovale na ostale članove Partije kao i na dotične drugove; na koje je isključenje djelovalo i koji nastoje da se isprave.

Provjeravanje partijaca se i dalje nastavlja, jer vjerovatno da ima još ovakvih članova Partije koji nisu zaslužili da nose ime člana Partije, a koji će da otkriju pravo lice kroz daljne borbe i teškoće. Naročito ovakove loše pojave zapazilo se je kod političkog kadra u našoj brigadi. Uzrok

je tome što se postavljalo pred našu brigadu, popuniti politički kadar u momentu kada nije imala akcija, kada su uslovi bili bolji te se postavljalo na dužnostima nedovoljno provjerene drugove, koji sada dolaze do ispoljenja u njihovom ponašanju i držanju.

Primanje novih članova u Partiju omogućile su nam posljednje akcije koje je vodila naša brigada,² pokreti i teži uslovi te se prema tome moglo donekle provjeriti dotične drugove i iste primiti u Partiju.

Preko popune političkog kadra ovo posljednje vrijeme još uvijek bataljonski biro i nisu svi potpuni, na pr. u I. bataljonu nemamo pom. Komesara čete, u II. bataljonu nemamo 1 komesara čete, a u III. bataljonu nemamo 1 komesara, 1 pom. komesara, čete, u IV. bataljonu nemamo 1 pom. komesara i komesara čete. Njihovu dužnost vrše komesari četa koji su istovremeno i članovi biroa. Pitanje popunjavanja pom. komesara četa je stavljeno pred bataljonske biro i oni u tom duhu rade, ali postavljanje drugova na te položaje, bez da ih se prije ne provjeri u borbi nije najuputnije, pošto imamo već iskustva iz ranijeg postavljanja: gdje nisu kroz borbe i teže uslove provjereni dolazi se do toga da ih se zbog ponašanja mora isključiti i degradirati.

Bataljonski biro i još uvijek se ne osjećaju kao jedinstveno tijelo, ne osjećaju se članovima biroa za zajednički rad i odgovornost za cijeli bataljon već sa osjećaju odgovorni za svoju četu. Na sastancima podnose izvještaje samo o svojim četama, a problemi drugih četa ih dovoljno ne interesiraju. Po ovome se osjetio izvjestan napredak ali se još uvijek osjeća nejedinstvenost u biroima. Pored toga članovi biroa, odnosno čitavi biro i, osim biroa II. bataljona, ne osjećaju se smjeli da brzo reaguju na izvjesne nedostatke u radu, kod pojedinih članova K.P., kao i kod boraca na nevršenje ispravno svoje dužnosti te manje krađe koje se pojavljuju kod boraca i t. d. Već reaguju sporo pri kojem ne mobiliziraju Partiju, Skoju i kandidate da bi se te pojave sprečile i prikazale kao -štetne. U tom pogledu već danas imamo izvjesne uspjehe, ali se još uvijek osjeća nedovoljno uživljivanje i puno angažovanje po tim pitanjima. •

Na sastanke biroa zapaženo je da članovi dođu na sastanke nespremni tako da sastanci nemaju¹ živi karakter, već dobijaju neki mrtvi ton te, se otegnu u beskonačnost a sa malim rezultatima. . - •

.... « Vidi tom V, knj... 29, dok. br. 106; izvještaj Štaba 9. divizije od 30. jula 1944. Štabu' 8. korpusa & OVJ o napadu na Nemce na putu Golubić — Strmica.

Samokritika biroima nije još postala svojstvena, već se na nju gleda sa nekim nepovjerenjem. Nju se još uvijek ne smatra kao jedno od najpotrebnijih zadataka partijskih metoda za izgradnju partijskog rukovodstva i partijskog članstva. Premda se to stanje iz dana u dan sve više popravlja.

U bataljonskim biroima zapaženo je da se ne osjeća ravnopravnost između po.[litičkih] komesara četa odnosno komesara čete i komesara bataljona kao i njegovog pomoćnika, osjeća se neki respekt prema članovima biroa naprama onima koji su istovremeno i članovi Štaba bataljona. To se osjeća u diskusiji i kada se raspravljaju greške kojega draga, oni se ustručavaju prije dati svoje mišljenje, nego to dađe komesar ili pom. komesara bataljona, na tu manjkavost im je ukazano. I pored ovog tumačenja još uvijek se taj respekt i ustručavanje osjeća. Još treba ukazivanja da bi se svi članovi biroa osamostalili i smatrali ravnopravnim članovima.

Mogu da navedem kao zasebno pitanje našeg I. bataljona loš rad i niska partijsnost komesara i pom. komesara bataljona, tako da bataljonski biro ostaje u radu od ostalih bataljonskih biroa. Također i sami odnosi u Štabu bataljona nisu povoljni. Uzrok je nedovoljna samokritika i drugarska kritika na ukazivanje izvjesnih grešaka koje se pojavljuju kod izvjesnih drugova, već se ta njihova kritika svede na lično zaoštavanje između članova štaba bataljona. U tom pravcu se održalo niz sastanaka i najoštrije se postavilo partijski pred njima da se odnosi u Štabu bataljona moraju da poprave. U ovom pravcu mogu da istaknem, da preko ovoga toga ukazivanja nisu se postigli izvjesni rezultati, te ćemo biti prisiljeni, da napravimo izvjesnu reorganizaciju toga Štaba bataljona. *

Rad partijske ćelije Štaba brigade kao i odnosi među članovima se osjeća dobar. Jedino osjeća još nedovoljna konkretna pomoć koja bi se mogla pružiti Štabovima bataljona za uspješniji rad. To stanje se uočilo i po tom pitanju donijelo se izvjesne zaključke.

Bataljonski birovi održavaju radne i teoretske sastanke. Nedostatke na radnim sastancima sam već iznio. Teoretski sastanci održavaju se češće. Na teoretskim sastancima se proučavaju teme koje je DIVKOM⁸ postavio u zadatak a to su za ovaj prošli mjesec bili, I. „0 masovnom partijskom radu“,⁴ II. „0 kadrovima“,⁵ III. „Boljševistička partija kao or-

* Divizijski komitet

⁴ Kalmra, Mihail Ivanovič: O masovnom partiskom radu (Bibliografija NOR-a, b. j. 5389—5414).

⁵ Dimitrov, Georgi: O kadrovima (Bibliografija NOR-a, h. j. 4790—4792).

ganizator i inspirator u borbi protiv fašizma". Za ovaj mjesec smo dobili odluku da proučavamo VII. glavu „Istoriju Boljševika”,⁶ koju još nismo počeli da radimo zbog otežanih mogućnosti umnažanja iste, te smo nastavili teme iz prošlog mjeseca. O teoretskom radu zapaženo je da nije bilo jedinstvene metode rada, te smo uveli da bi partijski rukovodioc proučio temu i usmeno predavao članovima biroa i štabskoj ćeliji koja ujedno prisustvuje na tim teoretskim sastancima te se pri tome pomagaju sa izvjesnim citatima. Poslije tog da istu metodu rukovodioci ćetnih ćelija prenesu na svoje ćelije, ovakav rad se u mnogome pokazao efikasniji, jer se kod partijaca osjetilo da budnije paze i da ulaze u više u diskusiju. Sa ovom novom metodom teoretskog izučavanja nisu se još saživili rukovodioci i još im teško ide, ali se i u tom pravcu to stanje popravlja. Zapaža se da kod drugova nema dovoljno ljubavi za teoretski rad iako je općenito gledanje na partijski kadar u našoj brigadi teoretski nivo dosta nizak.

VOJNIČKI SEKTOR:

U toku prošlog mjeseca vojnički rad a i obuka tekla je po planu koga je dodijelio Štab naše Divizije, a kojeg smo produžili i za ovaj mjesec obzirom na popunu naše brigade novim borcima. Sam vojnički rad sa borcima izvođen je više mehanički tako da borci nisu bili mnogo zainteresovani za vojni rad. Sami Štabovi bataljona nisu dovoljno obratili pažnje da bi plan oni proučili i po detaljnom upoznavanju prenijeli na borce, a pri tome se poslužili izvjesnom razradom toga plana, na onaj način kako bi borcima bilo shvatljivije i interesantnije. Preko svih tih nedostataka moglo se zapaziti iz posljednjih akcija koje je vodila naša brigada, da je vojnički rad mnogo doprinio u snalažljivosti u borbi. Partijski rukovodioci nisu ni sami shvatili važnost proučavanja samog plana i za njegovo temeljito učenje i u tom pravcu bataljonski biro i nisu posvetili onoliko pažnje koliko bi morali posvetiti. Zapaženo je da u tim vojničkim radnjama mali interes političkih rukovodioca za vojni rad. Oni su smatrali da je njihov samo politički sektor i ništa više, čak se događalo da politički komesari, nijesu hodili na zanimanje. Borbenost same brigade i raspoloženje boraca je na dosta dobroj visini, što se moglo zapaziti i u ovim posljednjim borbama, koje je vodila naša brigada. Ofanzivni duh kod boraca se osjeća,

⁶ Istorila Svesaveztie komunističke partije (boljševika), Bibliografija NOR-a, b. j. 281—284.

jer i sami traže borbe. Osjeća se potreba da bi se učvrstila vojnički naša brigada češće akcije, koje bi morala da vodi.

Autoritet još uvijek ramlje kod nižih vojnih rukovodioca (vodnika, desetara, a i ponekih komandira). Ne zato što borci ne vole da poštivaju svoje starješine, već zato što je držanje ovih drugova tako da autoriteta ne mogu imati, uzrok je tome njihovo sitničarenje za hranu i za jedljivost. Znanja donekle posjeduju, obzirom na kurseve koji su se održali pri Štabu Divizije, te se moglo vidjeti i iz samih svjedožaba, koje su primili sa toga kursa. Nedostatak još u tome što znanje koje su dobili ne umiju još dovoljno da sprovedaju u život.

Disciplina je u stalnom porastu i ona se vidi i u vanjskom izgledu i u vršenju vojničkih dužnosti. Premda ima još uvijek izvjestan broj boraca koji progundaju na dužnosti, koji labavo shvaćaju dužnost izvidnice, patrole koji idu po kućama da traže hrane od seljaka i pri tome se loše ponašaju sa seljacima. Po ovome, a naročito po posljednjemu zahtjevu po kućama, terorisanje seljaka za hranu održalo se niz partijskih konferencija, obzirom na situaciju i pridobijanje naroda za nas, za simpatije našoj Vojsci da će se ovakvi postupci nastrože kažnjavati, koje se već uzelo u postupak po ovoj najnovijoj Disciplinskoj uredbi od V.Š. za kažnjavanje svih takovih prekršaja. Imali smo natrag nekoliko dana jedan slučaj slabog ponašanja sa seljacima od dvoje vojnika, koje smo uputili pred vojni sud u Diviziju, na kom je donesena kazna i to: VESELINOVIĆ JOVO, sa kaznom streljanja pred strojem njegovog bataljona i seljacima dotičnog sela u kome su malteretirali i prisiljavali seljake za hranu, dok KREBELJA JOŽU se osudilo na godinu dana prisilnog rada. Ovaj odjek je povoljno djelovao na borce i na same seljake, tako da se stanje i po tom u mnogome popravlja.

POLITIČKI SEKTOR:

Kroz ovaj mjesec politički rad sa borcima odvijao se po planu kojeg smo dobili od Komesara Divizije. Proučavane su sljedeće teme 1. „Ustav S.S.S.R”. 2. „Projekat Ustava SSSR”.

Dok sa rukovodiocima se proučavalo 1. „0 kadrovima” 2. „Borimo se za čistoću i boljševizaciju Komunističke Partije” i 3. „0 masovnom partijskom radu”: Dok za ovaj mjesec se izučavaju za borce i rukovodioce, sljedeće teme:

I. tema TITO: „Nacionalno pitanje u Jugoslaviji u svjetlosti Narodno Oslobođilačke borbe.”⁷

II. tema: „Odluka o odobravanju rada predstavnika Hrvatske na II. zasjedanju AVNOJ-a”. „Odluka o ZAVNOH-u kao vrhovnom zakonodavnom i izvršnom narodnom predstavništvu i najvišem organu državne vlasti u demokratskoj Hrvatskoj”⁸

III. tema: „Deklaracija o osnovnim pravima naroda i građana demokratske Hrvatske. Odluka o ustrojstvu i poslovanju Narodno Oslobođilačkih odbora i skupština u federativnoj državi Hrvatskoj”.

IV. tema: Staljin „0 projektu Ustava SSSR”.⁹

•Kod političkog obrađivanja i održavanja časova sa borcima nije se odvijalo u svim bataljonima jednako, tako n.pr. u nekim bataljonima održavali se politički časovi sa cijelim bataljonom, u nekim se radilo po četama, uopće nisu dolazile do izražaja bataljonske političke konferencije. Političke teme nisu predhodno rukovodioci proučavali da bi mogli spremniji da održe političke časove po pojedinim temama, tako da sam politički rad nije donio onoliko uspjeha koliko bi zapravo morao da donese. Osim toga zapazilo se da politički rukovodioci još se ne mogu da snađu u razjašnjavanju brzine događaja u svijetu i našoj zemlji. Dovoljno se ne koriste svakidašnjim ukazivanjem i tumačenjem o događajima i napredovanju Crvene Armije, aktivnošću Saveznika i događajima u našoj zemlji. U vezi toga da bi se u svim bataljonima odvijao sistematski rad postavili smo zadatke da Komesar brigade prouči teme koje dolaze u obzir sa političkim komesarima bataljona, a ovi sa komesarima četa, vodnim delegatima, da se održe četni politički časovi, a zatim na završetku teme da se održi bataljonska politička konferencija.

⁷ -Bibliografija NOR-a, b. j. 7804—7828.

⁸ Vidi brošuru: Odluke Drugog zasjedanja Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije i Trećeg zasjedanja Zemaljskog antifašističkog veća narodnog oslobođenja Hrvatske (Bibliografija NOR-a, b. j. 6393, 6394). *

⁹ Bibliografija NOR-a, b. j. 7367.

Ovakav rad će u mnogome biti bolji negoli što je bio do sada.

Odjek sporazuma između Nacionalnog komiteta, sa predsjednikom drugom Titom i šubašića je odjekao dobro među našim borcima, premda je u početku kod samih boraca izvjesnih nejasnih stavova u pogledu Kralja. Kada se vodila riječ o kralju, koji su izražavali da je i kralj onaj koji bi trebao da bude kažnjen i koji je otvoreno radio protiv Narodno-oslob. borbe. Dalje kakav stav ćemo zauzeti prema ustašama, ako se radi sporazum sa četničkim bandama i t.d. Međutim im se uspjelo da pravilno protumači, danas je sasma drugčije gledanje negoli što je to bilo u početku.

U vezi političke situacije kod nas i u svijetu najozbiljnije se postavilo pred partijske organizacije u bataljonima u pogledu ponašanja sa narodom, te prikazivanje najnovijih momenata u svijetu i kod nas. Ovo su ispravno shvatili rukovodioci i sami borci te u ovom pogledu imamo izvjesnih uspjeha, tako da su partijski rukovodioci shvatili ozbiljnost povezivanja sa partijskim organizacijama na terenu kao i Skojevskim organizacijama i u vezi toga se održalo par političkih konferencija sa narodom.

KULTURNO-PROSVJETNI RAD:

Kulturno-prosvjetni rad kod boraca još nije došao do izražaja, ne uviđaju ogromnu potrebu toga rada naročito danas u vezi situacije i za još čvršće povezivanje naroda s vojskom. Kulturno-prosvjetni rad je bio na dosta dobroj visini u našoj brigadi dok je brigada stala u mirnom stanju po selima dok ovo posljednje vrijeme držanje položaja, pokreti u mnogome su onemogućili da bi taj rad došao do izražaja. Pitanje: kulturno-prosvjetnog rada se ukazalo rukovodiocima na ozbiljnost, te se u tom pogledu ima izvjesnih rezultata, ali se ti rezultati ne ističu rtrnogo. Pitanje nepismenosti u našoj brigadi, koje je iskrsllo sa popunom novih boraca, prišlo se sistematskom otklanjanju, da u svim četama u bataljonu postave lica koja su odgovorna za suzbijanje nepismenosti i o održavanju analfabetskih tečajeva. U svim, bataljonima srno do danas uspjeli da pokrenemo kulturno-prosvjetne odbore koji su bili rasklimati i čiji se rad nije dovoljno osjećao. Do danas se je još nije uspjelo da bi se borce zainteresiralo dovoljno za kulturno-prosvjetni rad, pisanje članaka za list, održavanje skeceva, hora-i t.d. Na tom polju se dosta radi i ukaživa.

SANITET:

Sanitet je u našoj brigadi organiziran tako da imamo brigadnu ambulantu u kojoj se nalazi drug Miro Foretić, koji nije sa svojim studijama završio medicinski fakultet, još se nalazi referent saniteta kao i njegov zamjenik. Sam rad ambulante je na dosta dobroj visini premda se ne nalazi još tako sposobna da bi mogla da vrši ozbiljnije dužnosti koji bi se postavilo pred ambulantu zbog pomanjkanja stručnog osoblja. U svim bataljonima postoje referenti saniteta kao 1 potrebit broj bolničara i bolničarki sa svom spremom za prvu pomoć ranjenim ili bolesnim drugovima. U ovo posljednje vrijeme nema mnogo pojava bolesti u našoj brigadi osim iznemoglosti koja se pojavljuje kod dosta velikog broja boraca usljed loše ishrane, osim toga se pojavilo nekoliko slučajeva svraba, obolenja zuba zbog pomanjkanja vitamina. Drugih zaraznih bolesti nema. Kod drugova koji su svršili u ambulantu radi iznemoglosti osjetilo [se] nad nekolicinom tuberkuloza ili početak tuberkuloze.

INTENDANTURA:

Intendantura naše brigade ovo posljednje vrijeme uglavnom se snabdijevala iz Intendanture divizije. Ponekad se desilo da bi, se morah ishranjivati sa terena zbog pomanjkanja hrane u Intendanturi Divizije. Na terenu na kojem smo bili bio je dosta iscrpljen tako da je i ishrana naše brigade kao i čitave Divizije bila dosta loša. U izvjesnim momentima gladi koja se pojavljivala kod boraca a niska svijest pojavljivala se pojedinačne krađe i upadanje u seljačke kuće te tražili hranu i čak u momentima prisiljavali seljake da bi im branu dali, već nekoliko dana da se to stanje ishrane popravlja. Organizacija same Intendantura je na dosta dobroj visini, u istoj su formirate izvjesne radionice, iako'sa malini brojem stručnih lica, ali zadovoljavaju potrebama brigade. Zbog jačeg naoružanja naše brigade i popune municije bili smo prisiljeni da mobilišemo izvjestan broj kónja sa ovog sektora na kom smo se nalazili, koje se nije najbolje odrazilo na seljake ovoga terena. Obzirom na žetvu, koja je u toku, te smo u vezi toga odlučili ukoliko se budemo i dalje nalazili na ovom terenu da konje koje posjedujemo posuđivali ili vraćah konje seljacima da bi se žetva uspješno izvršila i spremila.

Dragi drugovi! Obzirom na to što je ovo moj prvi izvještaj kojeg vam upućujem po primanju moje dužnosti, ukoliko se nisam nečega dotakao, a iz kojega bi smatrah da bi imali

jasniju sliku rada partijske organizacije u našoj brigadi, molio bi vas da mi javite, da bi vam u buduće mogao da šaljem izvještaj u kome bi ste imali jasniju sliku rada, kao i problema u brigadi.

Uz drugarski pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda Narodu!

Pom. Političkog Komesara XIII. J. D. brig.
kapetan:
Oračić Niko

BR. 133

**IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA KOMANDE 2. OFICIR-
SKE ŠKOLE OD 1. AVGUSTA 1944. POLITIČKOM KOMESA-
RU GLAVNOG ŠTABA NOV I PO HRVATSKE O POLITIČ-
KOM I KULTURNO-PROSVETNOM RADU OD 29. MAJA DO
12. JULA¹**

KOMANDA II. OFICIRSKE ŠKOLE
NOV. I PO. HRVATSKE
Br. 70 dana 1/VIII 1944. g.

Predmet: Politički izvještaj
komesara II. oficirske škole
od 29. V. — 12. VII. 1944.

POLITKOMESARU GLAVNOG ŠTABA NOV HRVATSKE

POLOŽAJ

I Z V J E Š T A J

Politkomesara II. oficirske škole NOV i PO Hrvatske o političkom, kulturno-prosvjetnom radu od 29. V. 1944. — 12. VII. 1944: godine.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg.- br. 37—1, k. 482. • . ,

Po završenome kursu organizirana je svečana priredba, te tom prilikom prisustvovala je i kazališna družina Oblasnog NO za Slavoniju, kao i komandant VI. korpusa² i ostali predstavnici vojske i organizacija, te savezničke vojne misije pri štabu VI. korpusa. Tom prilikom govorio je jedan saveznički oficir Major Klerk. On se je osvrnuo sa nekoliko riječi na naše oficire i rekavši: „Mi se ne razumijemo u jeziku ali naše se oružje razumije, koje zajednički tuče njemački fašizam“. Tom prilikom podeljene su nagrade trima najboljim slušaocima, koji su završili kurs.—

Kod slušaoca vlada čelična volja za učenjem. Oni svaki svoj slobodni čas iskoriste za učenje. U toku kursa nije se dogodio nikakvi incident, samo se je naišlo na revolt kod drugova u pogledu discipline i vojničkog ophođenja. To je bilo samo prvih dana, a kasnije kad im se je pravilno objasnio, potreba discipline u vojsci, kao i vojničkog ophođenja, to su oni shvatili ozbiljno i kasnije se nije nailazilo na nerazumjevanje sa njihove strane. Razlog zašto oni imaju takvo shvaćanje, t.j. da nije potrebna disciplina kao i vojničko ophođenje, mnogo su krivi pojedini štabovi, što nisu pravilno shvatili potrebe oficirskè škole i što nisu "slali slušaoca na oficirski kurs, koji bi zaista pò završenom kursu mogli primiti dužnosti, kao rukovodioci i sprovodili u život sVe ono što su naučili u školi. Slali su na kurs ljude koji nišu do sada bili na nikakovim dužnostima ili su bih vrlo kratko u jedinicama i takovi drugovi po završenom kursu bili su raspoređeni kao borci a ne kao rukovodioci. Na mnoge intervencije i primjedbe koje smo stavljali sada se to pravilno shvatilo, tè su štabovi korpusa izdali energično naređenje, da se imaju slati na kurs ljudi kojima će zbilja kurs koristiti i koji će sé moći dalje razvijati u tome pogledu. To se je već i ostvarilo. Na IX. klasu došli su slušaoci uglavnom * vodnici, komandiri i komandanti bataljona. Isto tako sada na X. klasu odabrani su ljudi pravilno te će moći kurs odnosno škola dati dobre rezultate.

. . . Prema naredbi G. Š. H.³ Br. 136/44. od 20. aprila 1944.⁴ godine o centralizaciji svih dosadašnjih škola (kurseva) u jedriu komandu. To je učinjeno i kod naše škole. U tu svrhu je održan sastanak sa postojećim kursevima, t.j. kursom za vézu i nižim odjeljenjem pješačkog kursa. Po primitku gornjeg naređenja odmah smo pristupili organizaciji i ostalih kurseva (odelenja) i tako, sada postoji: Niže' odeljenje 'pje-

² Mate Jeirković

³ Glavni štab NOV i PO Hrvatske -

" Vidi naredbu Glavnog štaba Hrvatske o radu -i zadacima oficirске škole (AVII, reg. br. 4—13, k. 426 C).

šačkog kursa, minobacačko odeljenje, protuoklopno odeljenje, protivuavionski kurs, niži artiljerijski kurs i kurs za vezu. Isti kursevi su svi odpočeli sa radom i postavljene su komande kurseva, te sam održao sastanak sa svim političkim komesarima o njihovom radu i dao potrebna uputstva za rad, te je organizisano takmičenje između kurseva (odeljenja) nastavničkog osoblja, koji će kurs biti najbolji, koji će slušaoci najviše gradiva savladati, koji će nastavnici najviše napisati udžbenika kao i koji će najbolje predavati slušaocima i politički se izgraditi. Izvještaj o radu ostalih kurseva ne mogu sada dostaviti pošto nisam imao uvid o cjelokupnom radu i ti kursevi su sada nanovo obrazovani te u idućem izvještaju dostaviti će se rad u cijeloj školi (svim kursevima). Pojedini nastavnici nisu zadovoljili na svojim dužnostima, te su smijenjeni sa dužnosti i postavljeni drugi nastavnici, koji će moći dati više znanja slušaocima.

Uputstva koja su data svim političkim komesarima za rad, naglašeno je naročito da se trebaju redovno održavati skupni sastanci svih drugova na kojima će oni moći iznijeti sve nedostatke i nepravilnosti, koje se učine prema njima. Tako da neće dolaziti do anarhije i gundanja po strani već će se to ispraviti gdje je za to mjesto.

Hrana na svim kursevima dosta je dobra ali je i pored toga organizirano da se nabavlja povrće kako bi se još bolje poboljšala hrana. Odjeća i obuća dosta je slaba, ali su poduzete mjere kod štaba VI. korpusa da se snabdeju sa odjećom i obućom oni drugovi kojima je to potrebno.

Zdravstveno stanje kod drugova je dobro, osim nekoliko slučajeva škorbuta, ali tome se staje na put pošto sada ima voća, pa vjerovatno neće biti više takovih oboljenja. U programu i planu koji je izdala I. oficirska škola za političku nastavu predviđeno je svega 12 sati.

Pošto drugovi iz jedinica dođu sa vrlo slabom političkom izgradnjom, a iskustvo pokazuje, ako se njima pravilno ne objasni politički, da se nema onih rezultata kojih bi se trebalo imati. U tu svrhu mi smo predvidjeli 25 političkih časova. Mišljenja sam da ovo neće smetati odnosno oduzeti od nastave iz ostalih predmeta, već dapače oni će još s tim profitirati i steći još veću volju za učenje. Molim da se prednje odobri.

Iz ove škole nestao je nastavnik poručnik Miroslavljević Nikola. I to jednom, prilikom kada smo se nalazili na aerodromu po službenom poslu. Izgleda da je isti drug otišao, sa savezničkim avionom za Italiju. Po izjavi ostalih drugova nastavnika s kojima je on bio intiman, bio je dosta šovinistički nastrojen te veliki pristalica monarhije. Inače je bio aktivni

jugoslovenski poručnik u ostavci. Isti njegov slučaj izazvao je bio revolt i nepovjerenje kod drugova ali kasnije im je to objašnjeno, da pojedinac ne može uticati na sve one poštene ljude koji su došli k nama dobrovoljno i koji danas mnogo daju od sebe za opću stvar.

NAPOMENA: Politička nastava će se izvoditi prema novom planu, koji je dobiven od politkomesara G.Š.,⁵ razrađen od strane Politkomesara VI. korpusa.⁶ Te će se u idućem izvještaju podneti šta je rađeno. Molim da se izvijesti u pogledu slanja izvještaja nakon koliko dana ce se slati izvještaj.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar ppulcovnik:

Stanko Naletilić

štab

Narodnooslobodilačke vojske

i partizanskih odreda

Jugoslavije

M P

Br

Dana ... 194 .. u sati

BR. 134

IZVEŠTAJ SEKRETARA POLITIČKOG ODELJENJA 14. NO DIVIZIJE OD 2. AVGUSTA 1944. POLITIČKOM KOMESARU GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE O STANJU I RA- DU U POTČINJENIM JEDINICAMA¹

Politodel

XIV divizije NOV i POJ

Položaj, 2. VIII 1944.

POLITIČKOM KOMESARU GLAVNOG ŠTABA SLOVENIJE

Na položaju

IZVEŠTAJ O RADU POLITODELA OD 15. — 31. VII 1944.

U brigadama se u to vreme politički manje radilo jer su se sve jedinice većinom nalazile u pokretu, u borbi ili su

⁵ Rade Žigić

⁶ Vlado Janić

¹ Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 335/11.

sprovodile mobilizaciju. Međutim, svako slobodno vreme se dobro iskoristilo. Obradivali smo teme: o narodnoj vlasti, razlika između stare i nove Jugoslavije i vojske, o saveznicima i iz slovenačke političke istorije.

Za budući rad smo predvideli da italijanskoj antifašističkoj vladi podnesemo rezolucije da se pusti 30.000 Slovenaca, odnosno Jugoslovena, i da im se omogući stupanje u NOV.² Nekoliko rezolucija već smo poslali IOOF.³ Što se tiče cirkulara političkog komesara Zone o nepravilnim odnosima prema terenu i političkim organizacijama, preneli smo ga na sve jedinice.⁴ Kod nas se u tom pitanju nisu pravile greške. Odnosi su bili svuda dobri i pravilni. Vojvodstvo se ne može primetiti. Politodel već radi na tome da se političkim radnicima pruža pomoć i da saradnja između vojske i političkih organizacija i terena bude što bolja.

Uzeli smo veoma značajnu temu: sporazum (Tito — Šubašić,⁵ koji predstavlja velik uspeh našeg narodnooslobodilačkog pokreta. Delimično smo ga po jedinicama već razmatrali. Od sada moraju naši politički komesari dobro prorađivati sve direktivne članke u „Slovenskom poročevalecu“ i „Ljudskoj pravici“.⁶ Oni će im poslužiti za pravilnu političku liniju i za pojedinačne teme na političkim časovima. Nekoliko tih članaka prorađivali smo po štabovima zajedno.

S novim borcima, koji stalno stižu u naše redove, razmatraju se osnovna pitanja naše oslobodilačke borbe.⁷ Pošto je priličan broj novih boraca bio privremeno kod Pohorskog odreda, ostao je tamo drug Počkar⁸ i radio u odredu.

- Radi se o oko 15—20.000 Slovenaca i Hrvata na Sardiniji, 5000 — 6000 na Siciliji i oko 4000 u Severnoj Africi, rodnom s teritorija okupiranih od Italijana posle prvog svetskog rata. Oni su stigli u te krajeve kao vojnici mobilisani još pod italijanskim fašističkim režimom. Prilikom kapitulacije Italije došli su u sastav italijanske vojske koja se borila protiv Nemaca, koju su saveznici priznali. Većina ih je želela da stupi u NOV Jugoslavije, ali su im to onemogućavali italijanski fašistički oficiri, koji su ih šikanirali. IOOF slovenskega naroda je zato svojim aktom br. 90/44—0 od 4. juna 1944. pozvao sfanovništvo, naročito iz Slovenačkog primorja, da putem rezolucija upućenih novoj italijanskoj vladi, saveznicima i antifašistima Italije izrazi svoj protest protiv takvog postupanja prema našim ljudima i omogući im stupanje u NOV. štab 4. operativne zone je ovaj dokument IOOF 12. jula 1944. pod br. 918 uputio svim svojim potčinjenim jedinicama.

³ Veći deo tih rezolucija je očuvan u AIZDG u Ljubljani.

¹ Vidi dok. br. 110.

³ Vidi tom IX, knj. 7, dok. br. 8, napomenu 5.

« Ridi Bibliografiju NOR-a, b. j. 8951, b. j. 8553.

⁷ Vidi dok. br. 111.

⁸ Jože Počkar, član političkog odeljenja

Mobilizacija, na koju uvek skrećemo pažnju u svim štabovima, ne uspeva dobro, jer su je u većini mesta već izveli Nemci. Neprijateljem mobilizaciju smesta sprečavamo i većina onih koji dobijaju pozive za nemačku vojsku radije dolazi k nama.. Za ovih 14 dana je najviše mobilisala Šercerova brigada,⁹ oko 100 drugova. Pošto je u našim brigadama jedan deo boraca nenaoružan, nekoliko njih se izgubilo u borbama a nekoliko ih je dezertiralo. S oružjem još uvek imamo poteškoće i nismo ga primili onoliko koliko nam je bilo rečeno. Kod kuća se nalaze još sasvim mladi, delimično nesposobni i stariji ljudi, dok su sposobniji već svi mobilisani.

I brigada se zadržavala na sektoru Kozjak—Dobrna—Dramlje—Sv. Andraž kod Velenja.¹⁰ Održala je miting za vojsku i izvela akciju na vermansko uporište Št. Iurij ob južni železnici,¹¹ gde se posada predala.¹² Zaplenjene su 72 puške, mnogo sprema i drugog materijala. Takođe je srušila nekoliko mostova i železničku prugu.¹³ Zbog ovih akcija jako se podigao moral kod civilnog stanovništva a među vermanima je došlo do panike. Održali su takođe nekoliko mitinga za vojsku, kojima je prisustvovalo i nekoliko civila.

II brigada se zadržala na sektoru Lepoglav¹⁴ — Boč — Šmarje pri Jelšah — okolina Rogaške Slatine.¹⁵ Većina ljudi ovde još nije videla partizane. Održali su 2 velika mitinga, 1 na Sladkoj Gori a drugi u Jerovskoj Vasi.¹⁰ Svuda je bilo okupljeno više od 100 ljudi. Ljudi koji su prisustvovali mitinzima bili su ganuti slovenačkom rečju i našim pesmama, tako da su im navrle suze na oči. Ovde smo uspostavili vezu sa šmarsko — rogaškim okrugom, čiji su ljudi gotovo sasvim novi. Ljudi su jako dobri i partizani izjavljuju da je to druga Bela krajina. Sličan prizor desio se na Sv. Jungarti,¹⁷ gde su parztiani pevali prilikom mise. Ljudi su bili toliko ganuti da

⁹ Vidi dnevne izveštaje Štaba brigade u. AIZDG u Ljubljani, f. 335/1—2.

¹⁰ Danas: Andraž nad Polzelo; Podrobnije o pokretima 1. slovenačke NOU brigade „Tone Tomšič“ vidi njene dnevne izveštaje i izveštaje 14. NO divizije u AIZDG u Ljubljani, f. 335/1—1 i 334/11—1. Vidi takođe, i tom VI, knj. 15. dok. br. 23, 31, 47, 55, 83 i 102.

¹¹ Danas: Šentjur pri Celju.

¹² Akcija je izvedena noću 18/19. jula 1944 (vidi tom VI, knj. 15. dok. br. 23“i 158).

¹³ Vidi dokumente koji se pominju u napomeni br. 10.

¹⁴ Mali i Veliki Lipoglav, danas Lipoglav, oko 8,5 km jugoistočno od Slovenskih Konjici

¹⁵ Vidi dok. br. 111, napomenu 19.

¹⁰ Sladka Gora je oko 4 km a Jerovska Vas oko 4,5 km severoistočno od Šmarja pri Jelšah.

¹⁷ Na karti 1 : 100.000 Šti Jungerta, danas Sv. Jungert, oko 8 km severozapadno od Celja.

su od radosti plakali. Ova brigada je izvela više sabotažnih akcija na železničkoj pruzi i cestama, i vodila tri borbe na Pohorju.¹⁸

XIII brigada se nalazila na istočnom delu Pohorja¹⁹ i za to vreme uništila uporište Fram.²⁰ Uticaj ove akcije je ogroman i ljudi su jako zadovoljni, naročito zbog toga što je okupator pre izvesnog vremena baš u tom kraju streljao 25 talaca. Brigada nije imala mitinga.

Mitinzima smo lepo proslavili godišnjicu (formiranja) XIV i XV divizije.²¹ Članovi politodela²² su obišli sve brigade, održali sastanke s političkim komesarima i radili takođe s pojedinim rukovodiocima. Na političkim časovima nisu se pravile greške, ali su naši rukovodioci, naročito četni, veoma slabi i potrebna im je prilična pomoć. U II brigadi smo imali dva teoretska časa sa svim štabovima, [na kojima smo pro- rađivali gradivo] iz Dimitrovljeve brošure „0 kadrovima“²³ i iz „Smernica“.²⁴ Omladina je održala Više teoretskih časova.

U Slovenskoj Bistrici izlazi omanji list slovenačkih četnika „Kri in zemlja“, koji pokušavaju rasturati u okolini. Naš Propagandni odsek izdao je već više raznih letaka a redovno izlaze sva naša glasila. Imamo nameru da izdajemo i nedeljni list. Civilno stanovništvo samo traži našu literaturu, i trebalo bi je više rasturati po terenu.

Borbenost naših jedinica zadovoljava. Međutim, potrebna je sve veća budnost, jer se neprijatelj služi novom taktikom, napada i postavlja zasede na više mesta u manjim grupama, tako da nas neprekidno uznemirava. U poslednje vreme dešava se da se novi borci igraju s oružjem i došlo je do

¹⁸ O aktivnosti 6. slovenačke NOU brigade „Slavko Šlander“ u tom periodu vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 31, 32, 39, 44, 47. 63; 83 i 102.

¹⁹ Podrobnije o položajima 13. slovenačke NO brigade „Mirko Bračić“ vidi njene dnevne izveštaje i izveštaje Štaba 14. NO divizije u AIZDG u Ljubljani, f. 335/I—3 i 334/II—1. O njenoj aktivnosti vidi i tom VI, knj. 15, dok. br. 31, 32, 39, 47. 49 83 i 102.

²⁰ Napad na Fram je izveden noću 22/23. jula 1944. U napodu su učestvovala dva bataljona: 2. bataljon je napadao uporište, dok je 1. bataljon obezbeđivao pravce prema Celju i Mariboru (vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 32 i 47).

²¹ O formiranju ovih divizija vidi tom VI, knj. 6, dok. br. 39: naredbu Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 13. jula 1943.

²² Naredenjem Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 27. marta 1944 (vidi depešu u AIZDG u Ljubljani, f. 46/1) postavljeni su u političko odeljenje 14. NO divizije sledeći drugovi: za sekretara Miha Čerin Aleš i za članove Leopold Prošek-Bajdukov, Jože Počkar i Men- doš Peter Istok, koji je u to vreme još bio u 13. NO brigadi „Mirko Bračić“, gde je vršio dužnost pomoćnika političkog komesara bri- gade (vidi dok. br. 111, napomenu 18).

²³ Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 4733—4737.

²⁴ Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 3930.

nesreće u kojoj je bio smrtno ranjen potporučnik Gašper, komandir divizijske zaštite. Štab divizije je protiv toga preduzeo potrebne mere, kako se to više ne bi događalo.

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Za politodel XIV divizije

sekretar: **Čerin Miha-Aleš**

BR. 135

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 16. DIVIZIJE OD 3. AVGUSTA 1944. POLITIČKOM KOMESARU 12. KORPUSA NOVJ O PSIHOFIZIČKOM STANJU BORACA U DIVIZIJI¹

ŠTAB

XVI Udarne divizije NOVJ

3 avgusta 1944 god.

POLITIČKOM KOMESARU XII KORPUSA NOVJ

- 1.— Stanje u našoj diviziji je vrlo teško. Borci su jako iznureni. Imaju izgled sličan tifusarima poslije V ofanzive. Naša I brigada, kod koje je organizacija snabdevanja ipak najbolja, ljudstvo od iznurenosti mnogo izostaje. Pozivanje na odgovornost rukovodioca za ljudstvo koje izostaje postaje prilično neefikasno jer izostaje odnosno padaju² i članovi KP. Izostaju po neki i rukovodioci. Znači, nužno bi bilo odmoriti vojsku sa odgovarajućom ishranom.³ Ukoliko jedinice ne dobiju potreban odmor nastaće *poteže* stanje kod boraca. Simptomi tog težeg stanja već se daju uočiti. Napominjem, ima i rukovodioca i to *dobrih* koji mi pridu sa rječima:

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII res. br. 4—3, k. 951 A.

² i ⁴ Reči „odnosno padaju“ i „oko 120 mrtvih i ranjenih“ dopisane su mastilom.

³ U drugoj polovini juna 1944. jedinice 16. NOU divizije izvodile su napad na sektor Ritmica—Gare (tom IV, knj. 26. dok. br. 79). Opširnije o dejstvu i rasporedu tih jedinica vidi izvod iz operacijskog dnevnika Štaba 16. NOU divizije za juni 1944 (tom IV, knj. 26. dok. br. 119).

„Druže komesare, ne može se više izdržati" itd. Dakle, kao što vidiš stanje u našim jedinicama je teško. Odmor i ishrana to bi stanje izliječili.

Od polaska iz Birča prema rijeci Bosni imali smo više smrtnih slučajeva od iznemoglosti. Ukupan broj izbačenih iz stroja od, polaska prema r.-Bosni i nazad oko 120 mrtvih i ranjenih.⁴

- 2.— Izbačeno nam je iz stroja na Vranići tri bataljonska rukovodioca. Dva od njih su poginuli, i to komandant II bataljona I V[o]jvođanske]B, drug Boško Marković i zamjenik komandanta III bataljona II VB., četnih rukovodioca nam je takođe izbačeno dosta iz stroja.
- 3.— Naša divizija ima 7 teških ranjenika na nosilima, što takođe zamara i onako zamornu vojsku. Te ranjenike nigdje ne možemo bazirati, no smo prisiljeni da ih nosimo stalno sa sobom.
- 4.— Molim te riješite što prije pitanje štaba II brigade, da bi mogli, iako usput, i to pitanje riješiti. Meni izgleda da se drug Španac⁵ ne slaže sa izvjesnim izmjenama u onolikoj mjeri kao što smo se na sastanku u Dragunji sporazumjeli. Napominjem, riješite to pitanje da se ne odugovlači.
- 5.— Razgovarao sam sa jednim članom politodjela VI Proleterske divizije i sa jednim zamenikom politkoma brigade iste divizije, o nekim Organizacionim pitanjima i dobio sam od prilike ovakav odgovor:
 - a) u štapske partiske jedinice pripadaju, osim operativnog dijela štaba, šef II odsjeka, šef odsjeka za zaštitu naroda, intendant, divizije i referent saniteta divizije. U tom pogledu kod njih, kako oni kažu, nema izuzetaka. Sastanci su podvojeni, t.j. dijele se na štapske i partiske.. Na štapskim sastancima tretira se ono što se ne može tretirati na partiskim sastancima u širem sastavu. To se naročito odnosi na pitanje kadra u diviziji.
 - Molim te po tim pitanjima tvoje mišljenje kako bi se izjednačio rad.
 - b) Skojevski rukovodioci pripadaju partiski kao i kod nas, samo je težište da zamenicima⁴ politič. komesara bataljona odn. brigāda'da im oni ukazuju pomoć.
 - c) Odnos politedjelà i div-[izijskog] komiteta, uglavnom, kao i kod nas.

⁵ Marko Peričin Kamenjar, komandant 16. NOU divizije.

d) Što se tiče toga, da li politkom divizije treba da bude, principijelno, sekretar svoje štapske partiske jedinice, kod njih se to uopće nije ni postavljalo, nego se to samo po sebi razumije i važi kao pravilo da politkom div. treba da bude sekretar svoje partiske jedinice.

- 6.— Podatke o političkim komesarima nisam ti mogao dostaviti za predviđeni rok, jer su bih svakodnevni pokreti tako da i sami politkomesari brigada nisu ni mogli da dostave.
- 7.— Kao posljedica gladi pljačka, u selima kud prolazimo, kod naših jedinica postaje sve više kao problem. To se naročito primijetilo kod naše I, a donekle i IV brigade, radi čega smo zvali na razgovor politkomesara⁶ i pomoćnika⁷ I brigade. Mišljenja sam da je to vrlo teško spriječiti u ovakvim uslovima života.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za štab divizije,
potpukovnik

Politički komesar,
P.⁸ Romac

BR. 136

MESEČNI IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMEŠA RA 8. KRAJIŠKE BRIGADE 4. NOU DIVIZIJE OD 3. AVGUSTA 1944. OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE¹

OBLASNOM KOMITETU K.P.J. ZA BOSANSKU KRAJINU

Dostavljam vam redovni izvještaj za mjesec juli 1944. godine.

Broj partijskih ćelija	30
Broj članova	300 (u rashodu 29)
broj kandidata	23 -
Broj SKOJ-evaca	330 (u rashodu 40),

⁰ Jovan Štokovac . -

⁷ Ljuba Momčilović

⁸ Paško Romac Zdravko

¹ Dokument (pisan na mašini, latinicom) u OADP SKJ, reg. br. 2613, br. spiska 15.

Za protekli mjesec dana poginula su 3 člana Partije, 2 ranjena i 6 članova partije otišlo je u druge jedinice. Za isto vrijeme partijska organizacija se pojačala za 13 novih članova. Poslednjom mobilizacijom sa terena došla su nam 4 člana partije.

Rad partiske organizacije za mjesec juli tekao je normalno. Partija je obuhvatila sve sektore rada, a naročito politički. Stanje u svima partijskim organizacijama nije jednako. Part. organizacije I, II i IV bataljona su živahnije, čvršće i aktivnije u svakodnevnom radu. Dok je part. organizacija III bataljona pomalo zaostala uslijed nedovoljne aktivnosti part. rukovodioca tog bataljona i njegovoj pomoći čehjama. To smo uočili i rješavamo pružanjem-pomoći toj partijskoj organizaciji i partiskom rukovodiocu češćim obilaskom, drugarskim savjetima i kontroli. Sastanci radni i teoretski, ćelija i biroa održavaju se redovno. Problemi koje je part. organizacija tretirala bili su vojno političkog karaktera: „Politički rad i politička aktivnost komunista“, provjeravanje partijskog članstva, „pitanje ishrane“, „nedostatci u borbama i pomoć viših vojnih rukovodioca nižim“, „rad sa novomobilisanim borcima“ „pitanje bratstva, drugarstva“ i t.d. Ishrana cjelokupne brigade je u poslednje vrijeme riješena i to pitanje kao problem je otpalo.

Rad na teoretsko-političkom uzdizanju komunista je bio aktivan. U nekim part. organizacijama prorađena je temeljito tema „Teorija Partije“, dok smo u I i III bataljonu pro-radili temu „Nacionalno pitanje Jugoslavije“. Pored toga održana su u I i III bataljonu savjetovanja svih komunista sa dnevnim redom: 1. Politička situacija 2. Politički rad. — Ova savjetovanja pokazala su vidne rezultate u toliko što komunisti na njima mogu da shvate pravilno stvari i da ih lakše tumače borcima. No korisna su što se komunistima na ovakvim masovnim partiskim konferencijama politički izoštravaju i uče se politički postavljati i govoriti. Ljubav komunista za teoretsko uzdizanje je velika.

Politički rad je bio aktivan. Interesovanje za političke događaje kod boraca je veliko. Rad politkoma bataljona i brigade uglavnom je zadovoljio. Ponegdje se je osjetila površnost i nedovoljno shvatanje svestranog političkog rada. Politički život i svijest boraca je dobra. Rad politkomesara bataljona sa politkomesarom brigade bio je uzak i odvijao se je u češćim savjetovanjima sa komesarima bataljona. Po najnovijim političkim momentima i političkom radu sproveli smo političku kampanju. Događaje koje smo tretirali bili su „Sporazum šubašić — Nacionalni Komitet“, „II zasjedanje ZAVNOBiH-a“ „0 oslobodilačkoj fronti“, „Stanje na

frontovima", kao i drugi vojno-politički događaji. Svi ovi događaji ostavili su dobar efekat i vedrinu kod boraca. Borci su shvatili i u osnovi razumjevali i razumijevaju novonastale političke momente. No u isto vrijeme je rađen svakodnevni politički materijal, štampa i drugo. Pored toga je rađeno po pitanju bratstva, jedinstva, drugarstva i t.d. Slabost koja se je mogla zapaziti i koja se je pomalo ocrtavala jest vojniziranje nekih komesara četa i bataljona. Na ove njihove nedostatke ukazali smo im štetnost i olako shvatanje političkog rada.

Vojnički rad se uglavnom odvijao u praktičnom i teoretskom radu sa borcima i rukovodiocima. Radilo se na savlađivanju raznih vojnih vještina u modernom ratovanju. Uslijed dolaska novomobilisanih boraca morali smo prići svakodnevnoj obuci tih ljudi. Sa nižim oficirima i podoficirima rađeno je rukovođenje i manevrisanje jedinica i t.d. Borbenost i udarništvo boraca je na visini i mnogi zadaci na temelju te borbenosti zavisiće od pravilnog rukovođenja sa borcima. Disciplina i interesovanje za vojne radnje je dobra. Kulturni rad se za posljednji mjesec dana sastojao iz redovnih usmenih novina, predavanja o B. i H. za vrijeme stare Jugoslavije i danas federalne Bosne i Hercegovine, „geografsko objašnjenje frontova i t.d. Za protekli mjesec dana dato je nekoliko kulturnih priredaba pred narodom. Slabost na ovom polju rada se osjeća što kulturni odbori nisu još postali nosioci kulturno-prosvjetnog rada.

Rad SKOJ-evske organizacije bio je životniji nego prošli mjesec. Sastanci brigadnog komiteta, kao i bataljonskih komiteta SKOJ-a češći i živahniji. Ti sastanci pokazuju rezultate u svakodnevnom životu i radu mladih komunista. Na sastancima brigadnih i bataljonskih komiteta SKOJ-a prisustvuju i pomažu part. rukovodioci. To se pokazalo najboljom pomoći SKOJ-u. Bilo je slabosti u teoretskom i osnovnom vaspitnom uzdizanju mladih komunista. Te stvari rješavamo učećim sastancima i pružanjem pomoći partijskih rukovodioca SKOJ-evskim rukovodiocima u njihovom vaspitanju, drugarskoj kontroli i pružanju svih mogućnosti u radu.

Rad po svim granama u brigadi bio je aktivan i problemi koji iskrsavaju pred brigadom su lakše prirode i rješavaju se u svakodnevnom vojno-političkom radu. Danas nekih naročito težih problema pred brigadom nema, nego vaspitati i sačuvati novomobilisane borce.

Za slučaj iznenađenja radnog i pratećeg voda III bataljona kojom prilikom je zarobljen bacač, i poginulo 4 druga, tu stvar smo ispitali, donijeli slijedeći zaključak: Borce radnog i pratećeg voda smo kaznili ukorom štaba brigade i poslali ih u čete za strelce. Za istu stvar krivicu snosi koman-

dant i pomoćnik komesara bataljona. Po toj stvari dostavili smo predlog štabu divizije za degradiranje komandanta bataljona na funkciju zamjenika komandanta IV bataljona. Štab divizije se složio sa prijedlogom. Ovo se ne odnosi samo za ovaj slučaj, nego i za ranije propuste druga...

Početkom ovoga mjeseca brigada je imala dvodnevne borbe u kojima je podnijela veće gubitke.² Ti gubitci su došli uslijed jakih neprijateljskih utvrđenja, gdje je brigada imala zadatak da ih napadne i likvidira. To pitanje je danas za nas ozbiljno, pogotovo kada već duže vremena nismo imali većih žrtava. Sa ovim ozbiljno računamo i zabaviti ćemo se preko part. organizacije štabova. Borci do sada ne reaguju niti postavljaju pitanja ovih gubitaka, niti je borbenost i udarništvo time opalo, nego naprotiv još je pojačana veća mržnja prema neprijatelju. O ovome ću vas naknadno, odnosno u slijedećem izvještaju izvijestiti/

Dolaskom novog komandanta brigade druga Saje Grbića odnosi u Štabu su i dalje dobri. Moje mišljenje o Saji da će drug u potpunosti zadovoljiti. Njegova partijsnost je dobra. Treba mu pomoći da ima širinu odgovornosti pred sobom. Njegovo vojničko znanje zadovoljava na ovoj funkciji. Također isto mislim i o zamjeniku komandanta dragu Stevi Kovačeviću.

Odlaskom druga Rasima Delića, part. rukovodioca IV. bataljona na njegovo mjesto je postavljen drug Đukan Radošević, dosadnji komesar čete. Njegov staž u partiji je dvogodišnji. Seljak, star 22 godine, ima srednji partijski kurs. Moje mišljenje je da će drug zadovoljiti.

Moj rad sastojao se u redovnoj pomoći i obilasku partiskih ćelija i bataljonskih komiteta, kao i radu na nekim konferencijama i referatima o „Teoriji partije“ i „Nacionalnom pitanju“. Pored toga svakodnevne štabske stvari i ponegdje pomoć na terenu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

3. VIII. 1944 god. Pomoćnik politkoma VIII KNOU Brigade

Rahmija'

² Jedinice 8. krajiške brigade napadale su 1. i 2. avgusta 1944. neprijateljsko uporište Gorijevac. Ripački klanac i Mrki Brijeg., Opširnije o tome vidi izveštaj Štaba 4. divizije od 6. avgusta 1944. štabu 5. korpusa NOVJ o napadu na neprijateljska uporišta na liniji Bihać — Bosanski Petrovac (tom IV, knj. 28, dok. br. 28).

³ Vidi izveštaj pomoćnika političkog komesara 8. krajiške brigade • od 1. septembra 1944. Oblasnom komitetu KPJ za Bosansku krajinu (AVII, mikrofilm BiH "9/383—384).

⁴ Kadenić

BR. 137

**IZVEŠTAJ SEKRETARA PARTIJSKOG KOMITETA 31. NO
DIVIZIJE OD 4. AVGUSTA 1944. OBLASNOM KOMITETU
KPS ZA GORENJSKU O STANJU I RADU U POTČINJENIM
JEDINICAMA¹**

PARTIJSKI KOMITET XXXI. DIVIZIJE

- IX. KORPUSA NOV I POJ

Na položaju, dne 4. 8. 1944.

Predmet: Polumjesečni partijski izvještaj.

OBLASTNOM KOMITETU K.P.S. ZA GORENJSKU!

Polumjesečni izvještaj o partijskom djelovanju XXXI. divizije u toku druge polovice meseca julija 1944. je slijedeći:

1. Brojno stanje:

	Partije kandidata SKOJ-a ukupno			
Ćelija štaba div.	12	0	0	12
Pri štabu divizije	51	3	28.	82
III. UB. „I. Gradnika"	208	21	79	308
VII. UB. „Fr. Prešerna"	198	25	118	341
XVI. B. „J. P. Vojka"	182	23	52	257
Vojnička škola	6	0	3	9
Ukupno:	657	72	280	1009

2. Brojno stanje ćelijskih sastanaka:

	red. izvanred. leteć. studij. ² ukupno			
Ćelija štaba div.	2	0	0	2
Pri štabu divizije	6	7	3	21
III. UB. „I. Gradnika"	23	12	3	39
VII. UB. „Fr. Preš."	27	31	29	96
XVI. B. „J.P.-Vojka"	33	7	10	67
Vojnička škola	3	1	0	6
Ukupno:	94	58 •	45	35 ³ 232 ⁴

¹ Original (pisan na mašini, na srpskohrvatskom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 223/1 i 276 a/I—2. Naslov je dopisan mastilom.
² teoretskih

3. Brojno stanje sastanaka partbiroa:

	red. izvanred. leteć. studij, ukupno				
Partbiro pri št. div.	2	0	1 1	4	
III. UB. „I. Gradnika"	5	0	0	1	6
VII. UB. „Fr. Prešer."	7	6	8	5	26
XVI. B. „J.P.-Vojka"	5	0	3	1	9
Ukupno:	19	6	12	8	45

4. Brojno stanje održanih partijskih konferencija:

III. UB. „I. Gradnika" je imala jednu bataljonsku part. konferenciju.

VII. UB. „Fr. Prešerna" je imala tri bataljonske part. konferencije i jednu konferenciju svih sekretara ćelija, biroa i SKOJ-a u brigadi,

XVI. B. „J.P.—Vojka" je imala tri bataljonske part. konferencije.

5. Kratki opis života i rada dotične divizije u toku zadnjih 15 dana:

U periodu vremena od 16. do 31. julija su jedinice naše divizije imale kao glavni zadatak vršenje mobilizacije i jačanje žive sile, tako je svaka brigada krenula na svoj stari sektor: „Gradnikova" na Vipavskoj, „Prešernova" na Gorenjskoj, a „Vojkova" na sektoru Idrije i Poljanske doline,⁵ usporedo sa mobilizacijom su se vršile neke vojničke akcije na neprijateljske postojanke⁶ i zadnjih dana mjeseca julija je okupator počeo sa ofenzivom na oslobođenom ozemlju,⁷ sektor Čepovan — Lokve — Lažne — Predmeja. Neprijatelj je u toj ofenzivi pretrpio osjetljive gubitke u ljudstvu i vojnom materijalu. Osobito se je istakla „Gradnikova" brigada, koja

³ Treba: 34.

⁴ Pogrešno; treba: 231.

⁵ Brigade su na pomenute sektore krenule prema naredbi Štaba 31. NO divizije od 15. jula 1944 (vidi dok. br. 125 u 14. knjizi VI toma Zbornika).

⁶ uporišta

⁷ Teritoriji. O ovoj ofanzivi vidi dok. br. 117, napomenu 11.

je pri Predmeji podpuno uništila i zažgala⁸ 7 neprijateljskih kamiona, te pobila dobar broj neprijateljskih vojnika i zapjerala priličnu količinu raznog vojnog materijala, osim toga je imenovana brigada prije ofanzive likvidirala dvije belogardističke postojanke i to u Saksidih,⁹ gdje se je predalo 27 ljudi, i postojanku Rihemberg,¹⁰ gdje se je predalo oko 90 belogardista, dobili su ogromnu količinu oružja, municije i drugog vojnog materijala i spremne, poslije vodila borbe protiv akupatoreve ofenzive.¹¹

Isto tako je „Vojkova“ brigada prije ofanzive likvidirala belogardističku postojanku u Hotavlje, gdje je pao priličan broj belila, a nekoliko njih je bilo uhvaćenih i zaplijenila je ljepu količinu oružja i municije, te razne spremne, osim toga je 2 dana poslije ista brigada vodila borbe na Reki¹² prilikom pokreta u pravcu Čepovana. Posle toga je ista brigada vodila žestoke borbe kot Čepovana, gdje su borci hrabro jurišali u svrhu razbijanja te ofenzive.¹³

U tim borbama su obe imenovane brigade imale gubitaka u ljudstvu; „Gradnikova“ je imala vrlo male gubitke, dočim „Vojkova“ nešto veće.

„Prešernova“ brigada je imala manje borbe u toku toga vremena. Izvršila je akciju na Jesenice, te oslobodila 2 lagersa i mobilizirala oko 300 ljudi, među kojima je bilo raznih narodnosti. Usljed brze neprijateljske reakcije je kolona novomobiliranih na povlačenju bila razbita. Glavna krivda leži u tome, što je bila tamna i kišovita noć, tako, da se uopće nije videlo nikakve staze koja vodi prema vrhu Mežaklje i tako su Njemci na vrh stigli prije od naših i postavili zasede¹⁴. S obzirom na takve okolnosti, uspjeli smo zadržati i odpremiti u školsko taborište¹⁵ 153 novomobilizirana od onih 300. Ista brigada je 2 dana kasnije minirala i zažgala posto-

⁸ zapalila

⁹ Na karti 1 : 100.000 Saksidi. sada Saksid, oko 11,5 km jugoistočno od Gorice, kod Dorenberka.

¹¹ Danas: Branik.

¹¹ O napred pomenutim borbama 3. slovenačke NO brisade „Ivan Gradnik“ vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 50.

¹² Oko 5 km jugozapadno od Cerkna.

¹³ O borbama 16. slovenačke NO brigade „Janko Premrl Vojko“ u tom periodu vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 34 i 51.

¹⁴ Sedma slovenačka NOU brigada „France Prešeren“ je ovu akciju izvela 19. i 20. jula 1944. Većina oslobođenih su bili Francuzi. Podrobnije o tome vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 27 (napomenu 13), 50 i 179; tom IX, knj. 7, dok. br. 8, napomenu 4; Stanko Petelin Vojko: „Prešernova brigada“. Knjižnica NOV in POS 11, str. 386.

¹⁵ Vidi dok. br. 34, napomenu 7.

janku Sv. Janez,¹⁸ gdje je zaplijenila nešto vojne spremne, zatim se je vršio napad na postojanku Otoče,¹⁷ koji nije uspio. Poslije nekoliko dana je ista brigada razbila jednu neprijateljsku kolonu od 300 ljudi na Črnom Kalu¹⁸ (Martinj vrh). Osim toga je ista brigada izvršila dvije veće prehranjevalne akcije u Poljanskoj dolini.¹⁸

To su glavne crte života i rada naše divizije zadnjih 15 dana.⁰

Partija je ogromno doprinjela k pospješivanju navedenih akcija, a partijci i SKOJ-evci su se dobro izkazali u svim tim akcijama.

6. Razne aktuelne greške i kampanja protiv istih:

- a) Sektaštvo se stalno pojavljuje u ninogim slučajevima, osobito kod naših četnih i bataljonskih politkomesara, ali nespješno iz neznanja, radi čega ih

ⁱⁿ Vojni dopisnik 7. slovenačke NOU brigade „France Prešeren“, u svom vojnom izveštaju od 24. jula 1944, navodi da su mineri minirali i srušili uporište kod Sv. Janeza u Bohinju, koje su Nemci dan ranije napustili. Uništen je bunker i zapaljane su garaža i kuća u kojoj su stanovali neki članovi posade. Zaplenilo je 8 čebadi. Istog dana je 1. bataljon zaplenio u hotelu „Bellevue“ 116 čaršava, 72 deke, 45 peškira, 25. flaša vina. 5 kišnih mantila, 4 ranca, 8 kg masti, telefonski aparat, 2 lonca za kuvanje i razne druge sitnice (AIZDG u Ljubljani, f. 253/11).

¹⁷ Odnosi se na prepad na Otoče koji Nemci pominju 25. jula 1944. u dnevniku žandarmerijskog okruga Kranj (vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 179). Vojni dopisnik 7. slovenačke NOU brigade „France Prešeren“, u svom vojnom izveštaju od 26. jula 1944, o ovom prepadu kaže sledeće: « U noći između 24. i 25. jula 1944. je Prvi bataljon sa delom Dragog bataljona naše brigade napao neprijateljevo uporište u Otočama. Usled nedostatka teškog oružja i jako utvrđenog uporišta napad nije potpuno uspeo. Uništen je 1 bunker« AIZDG u Ljubljani, f. 253/11).

¹⁸ Kota 1107 ispod pl. Blegoš, oko 6. km jugozapadno od Železnika. Iz izveštaja pomenutog vojnog dopisnika od 31. jula 1944, vidi se da se to desilo 30. jula 1944. u popodnevnim časovima, kada je 3. bataljon 7. slovenačke NOU brigade napao kolonu od oko 200 Nemaca i 80 belogardista, koja se kretala iz Gorenje Vasi preko Hotavlja, Srednjeg Brda, Leskovice, Robidnice i Slugove doline prema Črnom kalu, na blegošku cestu. Neprijatelj je imao 1 mrtvog i 5 ranjenih a 3. bataljon 1 lakše ranjenog (AIZDG u Ljubljani, f. 253/11)..

¹⁰ Sedma slovenačka NOU brigada »France Prešeren« je noću 3. i 4. avgusta 1944. preduzela prehrambenu akciju u selima Hotavlje, Kremenik i Bukov Vrh. Rekviziciju hrane i stoke je izveo 1. bataljon sa delom Štapske čete a 2. i 3. bataljon su bili na osiguranju. Vidi izveštaj vojnog dopisnika ove brigade, od 5. avgusta 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 253/11).

²⁰ O ofanzivi i pomenutim borbama koje su vodile jedinice 31. NO divizije vidi, "pored napred pomenutih dokumenata, još dok. br. 11, 27, 54, 57, 66. 151 i 169 u 15. knjizi VI toma Zbornika.

xtreba stalno opominjati i podučavati. U glavnom se to pitanje znatno popravlja putem, objašnjavanja i pokazuje dosta uspjeha.

- b.) Dezerterstvo se je posljednje vreme u nekoliko ponovilo, osobito u „Vojkovoj“ i donekle u „Prešernovoj“ brigadi, većinom novinci.²¹ Ali u većoj mjeri je zabitništvo²² nego dezterterstvo, te smo radi tog zabitništva zaključili, da prvu takovu dvojicu kaznimo ekzemplarnom kaznom, t.j. smrću, da bi se jednom spriječilo.
- c.) Kampanja proti lokalpatriotizmu se nadaljuje, ali ne sa osobitim uspjesima. Težak je to zadatak izbiti iz njihovih mozgova domaće ognjište, njihovu domovinsku uskost, njihovu Gorenjsku (karakteristično za većinu Gorenjaca),
- d.) Kampanja za' eliminaciju prakticističkog rada partijaca i SKOJ-evaca pokazuje dosta uspjeha, što je pospješeno sa svakodnevnom kontrolom i podučavanjem.
- e.) U nekim jedinicama smo povelu borbu proti formalizmu, kojeg se ponajviše pridržavaju partijski funkcioneri. Za svaku najmanju sitnicu, traže formule, te nisu u stanju napraviti autoinicijativno nešto. Što je izvan neke date formule, i to samo radi bojažljivosti, da ne bi u čemu pogrešili.
- f.) Birokratizam, koji se izdvajao na svim područjima rada u našim jedinicama, sada se je, s posredovanjem svakodnevne partijske kontrole u velikoj mjeri izlječio. Sada se malo opaža rad samo putem okružnica itd."
- g.) Istovremeno sa povedenom kampanjom za eliminaciju formalizma, povedena je kampanja protiv šabloniziranja partijskih sastanaka. U tom pravcu se pokazuje dosta uspjeha.
- h.) Vojvodstvo, koje se je u nekoj mjeri pojavilo, osobito kod vojničkih funkcionera, si je Partija postavila sebi za zadatak da tu nezdravu pojavu izlječi, u čemu se do sada pokazuje dosta uspjeha. Dočim z druge strane se među ljudstvom (većinom pojedinci) pojavljuje suprotna nezdrava pojava, a to je gnjili demokratizam, kojeg također, medicinskim putem liječimo.

• \\\

- i) Kampanja za poboljšanje **odnosa između drugova i drugarica** se uspješno nastavlja, popularizirajući ulogu i silne napore žena u sadašnjim trenucima oslobodilačkog rata, ističući osobito žene u SSSR i naše partizanke kao borke,²³ bolničarke, političke aktivistkinje itd.
- j) **Psovke** se kod pojedinaca u njevoj mjeri smanjuju, dok mnogi, osobito viši, vojnički funkcioneri ne nailaze na razumjevanje.
- k) **Krađe** su se u velikoj mjeri proširile, osobito se to događa prilikom dolazka novinaca, koji odmah pridobiju neki loši utisak, isto onako kao što je bilo u bivšoj jug. vojsci. Radi toga smo svima pravovremeno dali na znanje, da prvoga kojeg dobijemo, da je nešto ukrao, ćemo kazniti ekemplarnom kaznom, t.j. kaznom smrću.

To bi bile glavne greške, koje se pojavljuju u jedinicama naše divizije.

7. **Mobilizacija** osrednje uspjeva. Terenske organizacije su nam posljednje vreme nudile kud i kamo veću pomoć nego prije prilikom vršenja iste. „Gradnikova“ brigada je u zadnjih 15 dana mobilizirala oko 240 ljudi, „Prešernova“ oko 210, a „Vojkova“ nešto vrlo malo, pošto je stalno bila u borbama. Mobilizacija se nastavlja.

8. Ne znam da li se je **takmovanje** zaključilo 27. julija kao što je bilo raspisano, pošto sam od nekoga čuo, da je opet produljeno do 25. avgusta.²⁴

Imali smo sjajnih uspjeha na polju takmovanja, o kojem mi detaljniji podaci još nisu tačno poznati. „Gradnikova“ brigada je bez sumnje odnula na prvo mjesto, mislim ne samo u XXXI. diviziji nego i IX korpusu. U toku je novo takmovanje, kojeg je raspisao IOOF pod geslom: „sve za konačnu pobjedu“. To takmovanje je počelo 20. julija, a zaključit će se 20. oktobra.²⁵ Takmujemo koja će

²¹ novi borci

⁵² sakrivanje

²¹ borbe

²⁴ Vidi dok. br. 85, napomenu 16.

²⁵ IOOF slovenskega naroda je 30. juna '1944, pod br. 95/44-0, obavestio podređene odbore o zaključenju prvog i objavi drugog takmičenja, pod nazivom „Sve za konačnu pobjedu“, koje bi trajalo od 20. jula do 20. oktobra 1944. Međutim 19. jula 1944, u svom aktu

jedinica više mobilizirati, koja će više pridobiti zapeljanih²⁶ elemenata i zatim bolje razumnjevanja, spoznavanje i tumačenje sporazuma između NKOJ-a sa drugom TITOM na čelu i inozemnog odbora na čelu sa dr ŠUBAŠIĆEM.²⁷

9. Djelo po odsecima:

a) **Vojnički odsek:** redovito se vrše vojnički teoretski i praktični časovi, u koliko to prilike dozvoljavaju. Borce se usposobljava na svim vrstama razpoložljivog oružja. Vrše se praktični primjeri za juriš, kako bombaši napadaju neprijateljsku postojanku itd. Moral i udarnost naših jedinica vidno raste. U ostalom, na vojničkom polju smo još najviše postigli.

Jd) **Politički odsek:** politički časovi po četama su se vršili skoro svaki dan. Razpravljalo se je o najvažnijim i najaktuelnijim pitanjima, koja ljudstvo najviše zanimaju. U početku je kod nekih drugova vladalo nerazumjevanje sporazuma između TITA i ŠUBAŠIĆA, što smo odmah na političkim časovima s jedne strane, a partijci individualnim radom s druge strane pravilno objašnjavali. Nezaustavljivo napredovanje Crvene Armije znatno upliviše na politične časove. Disciplina je u koliko toliko dobra.

c) **Kulturno-propagandni odsek:** na tom području se je zadnje vrijeme nešto popustilo. Mitingi se održavaju manje nego prije, dočim kulturne večeri za vojsku su u nekoliko bile brojnije, pjevanje se čuje na sve Strane, brigadni časopisi izlaze redovito, ah su izgubili dosta na svojoj kvaliteti. U istima se opaža premalo borbenosti i ofanzivnosti. Neki bataljoni također izdaju svoje časopise.

br. 96/44-0, on javlja da je doneo odluku da drugo takmičenje — iz tehničkih razloga, naročito da bi se što potpunije završilo prvo i dobro pripremilo novo takmičenje — započne 20. avgusta i završi 20. oktobra 1944. Konačni dokumenat kojim IOOF objavljuje novo takmičenje, pod nazivom »Tekmovanje zmage«, u trajanju od 20. avgusta do 20. oktobra 1944, izlazi 3. avgusta 1944. pod br. 99/44-0 (AIZDG u Ljubljani, f. 432/III i 222/III-1). Glavni štab NOV i PO Slovenije je na osnovu tog akta objavio takmičenje za jedinice NOV i PO Slovenije. Vidi tom IX, knj. 7, dok. br. 5, napomenu 11.

²⁶ zavedenih

²⁷ Vidi tom VI, knj. 7, dok. br. 8, napomenu 5.

- d) **Higijensko-sanitetni odsek:** se vidno poboljšava u svim našim jedinicama. Čiste se i drže u redu logorji, kuhinje, stanišća, ljudstvo se redovito umiva, brije, striže, pere se rublje i pari odjeća za razušivanje.²⁸ Zdravstveno stanje ljudstva je prilično dobro. Škrbut, koji je proisticao usljed pomanjkanja vitamina C, se je donekle izlječio, pošto **je** postojala mogućnost za nabavku zeljenjave.
- e) Djelo **SKOJ**-a: SKOJ u našoj diviziji gubi na kvantiteti ali, što je važnije, dobija na kvaliteti. Osobito sada, kada je postavljen divizijski sekretar SKOJ-a,²⁹ koji će pospješiti rad SKOJ-evske organizacije. Stoga će se u svim brigadama jednoličnije i aktivnije raditi. Partija isto vodi mnogo više : . računa o SKOJ-u nego prije.
- f) **Odsek za žepni (stenski) časopis:**³⁰ ne može da se razvije u unakvoj mjeri kao što bi mogao. U nekim, t.j. većini jedinica se nalaze na vrlo niskom stepenu.
- g) **Odnos do civilnog pučanstva:** je svakog dana bolji. **To** je podkrepljeno sjajnim međunarodnim dog. đajima na vojničkom polju (osobito uspjesima Crvene Armije) i s time što stalno ima veliki broj prostovoljaca,³¹ koji civilima rade na polju, koseći travu itd. Više puta se održavaju politički časovi među civilima, na kojima se jako zanimaju.
- h) **Pismoeno povezivanje i materijalna pomoć ranjenicima i invalidima:** je u prvim počecima sijajno odjeknulo, potom je u nekoliko zaspalo kod nekih jedinica. Kod ranjenih drugova u bolnicama je imalo silnog odjeka, te radi toga taj odsek moramo na svaki način aktivizirati i uvesti u tok života.

10. *Vojnička škola*²³ nadaljuje se tečajima, od kojih vojnički funkcioneri. (niži) pridobijaju dosta dobrih i vrlo korisnih stvari.

²⁸ radi uništenja vašaka

²⁹ Vidi dok. br. 85, napomenu 22.

³⁰ džepne (zidne) novine

³¹ dobrovoljaca

³² Vidi tom IX, knj: 8. dok. br. 142, napomenu 29.

Partijska škola³³ naše divizije je zaključena, pošto se ide za tim, da se formira škola za srednji partijski kurz, i to skupno, za Ob. K. Gorenjske i Primorske, te IX. korpusa.^{34*}

Divizijski partijski komitet se je sastao jedanput. Sastanku su prisustvovali pom. politkomesara brigada³⁵ i v.d. politkomesara divizije.³⁶ Prostudirali smo sve zadnje okružnice C.K.-ja i riješili smo razna druga važna pitanja i analizirali počinjene greške. Sekretar politodela³⁷ nije prisustvovao, pošto po novoprimitljenoj okružnici od C.K.-ja otpada iz članstva komiteta.³⁸

V.d. pom. politkomesara „Gradnikove“ brigade ne odgovara za brigadnog sekretara Partije.

Kroz par dana ću vam poslati (C.K.-ju) kadrovske upitne pole za sve sekretare ćelija i biroa u XXXI. diviziji i za sve članove div. part. komiteta, a potom ću vam poslati, za sve partije u diviziji. S obzirom na okružnicu C.K.-ja s dne 29. VI. 1944.,³⁹ vam odgovaramo, da smo do sada samo neki pojedinci čitali i proučavali razne direktivne članke iz „Ljudske pravice“, „Slovenskega poročevalca“⁴⁰ i „Naprijed“,⁴¹ a sada smo to pokrenuli u širinu, tako, da svaki partijac paž-

³³ Vidi dok. br. 26, napomenu 18.

³⁴ Odnosi se na tzv. Drugu partijsku školu, koja je "počela da radi 9. septembra 1944 (vidi dok. br. 16, napomenu 20).

³⁵ Pomoćnici političkih komesara u brigadama 31. NO divizije u to vreme su bili: u 3. slovenačkoj NO brigadi »Ivan Gradnik« Miro Pavlin (od 23. juna do 1. septembra 1944), u 7. slovenačkoj NO brigadi »France Prešeren« Petar Alfirević Pero (od 9. marta do 20. oktobra 1944), u 16. slovenačkoj NO brigadi »Janko Premrl Vojko« Ivan Puntar Gubec (od 25. maja do septembra 1944).

³⁶ V.d. političkog komesara divizije bio je u to vreme Rudi Kodrič Branko. Na tu dužnost je postavljen naredbom Glavnog štaba NOV i PO Slovenije 25. jula 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 11/1-2). Vidi takođe dok. br. 90, napomenu 18.

³⁷ Frane Copi Borutin

³⁸ Vidi dok. br. 84.

³⁹ U tom cirkularu CK KP Slovenije, upućenom partijskim komitetima i organizacijama, navodi se kao neophodna potreba da sve partijske organizacije počnu sistematski proučavati direktivne članke centralne partijske i OF štampe, pošto CK o mnogim značajnim pitanjima ne izdaje posebne pismene direktive ili cirkulare; skreće se pažnja partijskim organizacijama da sve direktivne članke prorade i aktivi OF; traži se izveštaj o preduzetim merama (AIZDG u Ljubljani, f. 10/1).

⁴⁰ Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 8353 i 8951.

⁴¹ Verovatno se odnosi na organ Komunističke partije Hrvatske (vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 8604).

ljivo prati i proučava direktivne članke iz gore imenovanih listova. Osim toga, da se isti dobro prostudiraju i prodiskutiraju na sastancima ćelija i biroa. O dosadašnjim uspesima u tom pravcu vam ne bih još mogao poročati.⁴¹-

Drugih osobitosti nema.

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

" Za
divizijski partijski komitet
sekretar:
Alifirević Petar
Alfirević Petar

Poslato:

Centralnom Komitetu KPS, preko TV 15.⁴³

Povjereništvu. Centralnog Komiteta KPS na Primorskoj, pressu P. 35.⁴⁴

Oblastnom Komitetu KPS za Gorenjsku, štev 120, preko G l.⁴⁵

Pom. politkomesara Glavnog Štaba NOV i POS, preko štaba IX. korpusa.⁴⁶

Štabu IX. korpusa NOV i POJ (na upogled).⁴⁷

⁴² javiti

⁴³ Vidi tom IX, knj. 7, dok. br. 8, napomenu 8.

⁴⁴ Vidi tom IX, !mj. 7, dok. br. 8, napomenu 9.

⁴⁵ Vidi dok. br. 26, napomenu 35. i tom IX, knj. 7, dok. br. 8, napomenu 10.

⁴⁸ Vidi dok. br. 26, napomenu 37.

⁴⁷ uvid

BR. 138

IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 11. HERCEGOVAČKE BRIGADE 29. NOU DIVIZIJE OD 4. AVGUSTA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O ORGANIZACIONOM STANJU I PARTIJSKO-POLITIČKOM RADU U BRIGADI¹

POMOĆNIK POLITIČKOG KOMESARA
XI HERCEGOVAČKE UDARNE BRIGADE

. N. O. V. JUGOSLAVIJE

4 avgusta 1944 god.

— 5. *Galešina*

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE
JUGOSLAVIJE

IZVEŠTAJ O RADU I STANJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U XI HERCEGOVAČKOJ U. BRIGADI OD 10 MAJA DO 1 AVGUSTA T. G.

U vremenu od 10 maja 1944 god. XI brigada nalazila se na sektoru Nevesinje, a zatim se prebacila na sektor Gacka, sa zadatkom razbijanja neprijateljskih bandi na ovome terenu. Svoj boravak na terenu Gacka partijska organizacija iskoristila je za vojničko i političko učvršćivanje brigade. Pošto je na teritoriji na kojoj se brigada nalazila uticaj neprijateljske propagande bio dosta jak, a pored toga bilo je češćih borbi sa neprijateljem na ovome sektoru, zbog toga brigada nije mogla izvršiti nikakvu mobilizaciju da bi se brojčano ojačala. Naredbom štaba XXIX U. Divizije naš 4. bataljon otišao je u sastav XIII Hercegovačke U. brigade.² Odlazak ovoga bataljona smanjio je i borbenu i brojčanu snagu brigade. Posle izvesnog vremena u sastav naše brigade, na mjesto 4. bataljona, došao je partizanski bataljon „Miro Popara”,³

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AIRP BiH, reg. br. spiska 1191

² Vidi naredbu Štaba 11. hercegovačke brigade od 17. maja 1944. kojom se prenosi odluka 29. NOU divizije o ulasku 4. bataljona u sastav 13. hercegovačke brigade (AVII, reg. br. 334, k. 1149/11) i naredbu 29. NOU divizije od 14. maja 1944. o formiranju 13. hercegovačke brigade (AVII, reg. br. 5—10, k. 1143 A).

³ Štab li. hercegovačke brigade, 19. juna 1944, prenosi odluku Štaba 29. NOU divizije o ulasku bataljona »Miro Popara« i »Vule Skoko« u sastav 11. hercegovačke brigade (AVII, reg. br. 374, k. 1149/11). Do tada se bataljon »Miro Popara« nalazio u sastavu 29. NOU divizije.

koji je prilično mlad i brojčano slab, te radi toga partijska organizacija je morala da posveti pažnju uzdizanju, i učvršćivanju ovog bataljona. Borbe koje je vodila ova brigada na sektoru Gacka u mjesecu maju i junu bile su teške, ali je brigada sve pokušaje neprijatelja na ovom sektoru uspješno razbijala.⁴ Kroz ove borbe-borci i rukovodioci pokazali su se hrabrim i umješnim, te ove borbe nisu imale nikakvog slabog odraza na čvrstinu brigade i njenu udarnu snagu, nego šta više postala je sposobnija i udarnija. Pored ovih borbi brigada je, odn. partijska organizacija, radila na političkom, vojničkom i kulturnom uzdizanju boraca i rukovodioca, što će se videti iz daljeg izlaganja.

I. Organizaciono stanje:

Danas u brigadi ima 161 član Partije i 30 kandidata Partije. Da bi imali jasniji pregled iznijeću stanje članova Partije po bataljonima:

čl. Partije kandidata, ukupno brojno stanje bat. (po spisku)				
i. bataljon	45	9	120	-rt
2. bataljon	39	7	110	tt
3. bataljon	31	6	87	ti
4. bataljon	20	2	60	a
Onilad. četa	4	-	24	ii
Izviđ. vod	5 V	3	16	”
Štab brigade	8 ; -"	-	8	'a
Pri št. brig.	9	3	52	tt
.Ukupno:	161	30	477	(po spisku)

Od prošlog izvještaja⁵ primljeno je u Partiju 32 nova člana Partije. Odkomandovano* je 43 člana Partije u druge jedinice van brigade. Prikomandovano je iz drugih jedinica u našu brigadu 15 članova Partije.

⁴ Opširnije o borbama 11. hercegovačke NOU brigade na području Gacka vidi tom IV, knj. 27, dok. br. 90: relacija Štaba 29. divizije od 21. jula 1944. štabu 2. korpusa NOVJ o dejstvima u Hercegovini u junu.

⁵ Vidi izveštaj političkog komesara 11. hercegovačke brigade od 1. jula 1944. političkom komesaru 29. NOU divizije (AVII, reg. br. J3-7, k. 1150).

S obzirom da u dosadašnjim izvještajima nije redovno obavještavano o gubicima članova Partije, to vam dostavljam te podatke. Od formiranja brigade, tj. novembra 1943⁰ g> do danas iz ove brigade poginulo je 31 član Partije, od kojih je jedan bio komandant 3. bataljona, trojica su bih zamjenici komandanta bataljona (2., 3. i 4. bat.), trojica komandiri četa, dvojica zamj. komandira četa, trojica polkomešari četa i trojica pomoćnika polkomesara četa. Kao teže ranjeni upućeni u Italiju ima 7 članova Partije, od kojih jedan komandir čete a jedan zamj. komandira čete. Poginulih kandidata; Partije od formiranja brigade do danas bilo je 8. Kao ranjeni upućeni su u Italiju na liječenje 2 kandidata.

Od prošlog izvještaja bila su dva druga isključena iz Partije, jedan zbog nemarnog -vršenja vojničke dužnosti, otkazivanja poslušnosti i kukavičluka u borbi, a drugi zbog nemarnog vršenja dužnosti i time je omogućio bježanje organizacija; torà dezerterstva koji je bio stavljen pod Vojni sud. Isto tako od prošlog izvještaja bilo je 6 članova Partije kažnjenih opomenom zbog nemarnog i netačnog izvršavanja zadataka; dva druga bila su kažnjena zbog nepravilnog odnosa prema drugaricama i to jedan ukorom a jedan strogim ukorom; jedna drugarica je kažnjena ukorom sa poslednjom opomenom zbog nepravilnog odnosa prema drugovima.

Vrijeme od prošlog izvještaja do danas partijska organizacija provela je u radu rešavajući uglavnom sledeća pitanja: a) na osposobljavanju i uzdizanju partijskih rukovodilaca; b) na teoretskom uzdizanju članova Partije; c) na podizanju odgovornosti kod članova Partije; d) na otklanjanju grešaka po organizacionom pitanju, (usko shvatanje raspodjele rada po sektorima); e) otklanjanje familijarnosti kod partijske organizacije 2. bataljona[^] i f) organizacioni učvršćenje partijske organizacije 4. bataljona. Isto tako partijska organizacija je posvetila punu pažnju otklanjanju grešaka u radu sa kandidatima.

Partijsko rukovodstvo u 1. i 3. bataljonu se dovoljno^v uzdiglo i osposobilo u rukovođenju dok rukovodstvo 4. bataljona je prilično mlado i nema još dovoljno iskustva u radu. Rukovodstvo 2. bataljona u radu se pokazalo prihćno ne[^] sposobnim da riješi probleme koji su se postavljali pređ: tim bataljonom, te je iz toga razloga morala biti izvršena izmjena partijskog rukovodioca u bataljonu. Problem familijarnosti i neborbenosti u ovome bataljonu partijska organizacija imala je da rešava i uspjela je unekoliko da ga riješi. Još uvijek partijska organizacija ovoga bataljona. izostaje iza or-

⁰ Brigada je formirana 22. novembra 1943 (tom IV, knj. 19, dok. br. 96).

organizacija 1. i 3. bataljona. U ovoj organizaciji problem familijarnosti i neborbenosti uglavnom pojavio se zbog nebudnosti Partije i zbog toga što rukovodstvo ove probleme nije na vrijeme uočilo i pristupilo njihovom rešavanju.

Rukovodstvo 4. bataljona uspjelo je unekoliko da sredi partijsku organizaciju, koja je prilično mlada, a članovi Partije bez dovoljno iskustva u radu i teoretske spremne. Rukovodstvo 1. bataljona bilo je skoro stalno nepotpuno usled ranjavanja i pogibije pojedinih članova partijskog biroa, ah ipak pravilno je rukovodilo radom partijske organizacije i uspjelo je da riješi sva tekuća pitanja koja su se postavljala pred organizaciju.

Četne ćelije održavale su redovno radne sastanke, kao i teoretske, i na taj način rešavale sva pitanja koja su se postavljala. Partijnost kod članova Partije u organizaciji 1. i 3. bataljona je dobra, dok u 2. bataljonu nije još dovoljno Uzdignuta. Ima slučajeva u Partijskoj organizaciji 2. bataljona da pojedini članovi neće da kritikiju druge zbog toga da se ne bi zamjerili. Na ovo je ukazano Partijskom rukovodstvu i ono je pristupilo otklanjanju ovih grešaka. Bilo je slučaj u čitavoj organizaciji da članovi Partije koji su vojni rukovodioci ponekad se ne osjećaju dovoljno odgovornim pred svojom organizacijom. Ovaj problem partijska organizacija rješavala je na taj način što je oštrije postavljala pitanje partijske odgovornosti i što je za svaku grešku pozivala na odgovornost. Time se je uspjelo djelimično riješiti to pitanje, iako ono nije još u potpunosti riješeno. Karakteristično je za organizaciju 3. bataljona da je otkazala kandidaturu dvojici kandidata. Iz ovoga se vidi da Partijske ćelije prilikom procjene kadrova ne unose se dovoljno. Na ovo je ukazano sekretaru te ćelije kao i čitavoj ćeliji.

U ovome periodu partijska organizacija 1., 2. i 3. bataljona intenzivno su radile na teoretskom uzdizanju članova Partije. Sve Partijske ćelije su proradile IV i V svesku „Kursa za čl. Part.“, koje izdaje Oblasni Komitet za Hercegovinu i brošuru „0 masovnom partijskom radu“ od M. Kahnjina. Pored ovoga materijala proradena je brošura „Fašizam i radnička klasa“ od G. Dimitrova,⁷ dok je organizacija 2. bataljona proradila još „Teoriju Partije“. Partijska organizacija 4. bataljona, s obzirom na nivo teoretski njenih članova Partije, nije proradila sav materijal koji su proradile ostale organizacije. Ona je proradila I, II i V svesku „Kursa za čl. Partije“. U ovim sveskama se nalaze sledeći članci: Staljin

⁷ Bibliografija NOR-a, b. j. 4687 — 4718.

— Klasa Proleterijata i partija proletarijata,⁸ Istorija VKP/b/ — Organizacioni principi Boljševičke partije, Istorija VKP/b/ — Statut Partije, Staljin — Partija, Staljin — Uslovi za boljševizaciju Partije, Lenjin — Osnovi gvozdene boljševičke discipline, Tito — NO borba i organizaciono pitanje naše Partije⁹ („Proleter" br. 14 i 15), A. Ranković — Organizaciono pitanje KPJ u NO borbi („Proleter" br. 16), Sreten Žujović — Borimo se za čistoću i boljševizaciju KPJ¹⁰ („Proleter" br. 16), Crni¹¹ — Za bolji agit. - propagandistički rad¹² („Borba" br. 20), Staljin — Pravilna partijska linija i njeno sprovođenje. Tito — KPJ u današnjoj NO borbi,¹³ Tito — KPJ i ko su sve saveznici okupatora,¹⁴ Tito — Borba protiv okupatora prvi i najvažniji zadatak,¹⁵ Tito — Značaj Odluka AVNOJ-a.¹⁶ Pored ovoga materijala partijska organizacija 4. bataljona proradila je brošuru „O masovnom partijskom radu" od M. Kalinjina.

Sa proradom ovoga materijala članovi Partije dobili su najosnovnije teoretsko znanje i sa ovom proradom drugovi su se zainteresovali za dalji rad. U ovome periodu bila su na partijskom kursu kod Obi. Komiteta 6 partijskih i političkih rukovodioca iz ove brigade. Kurs je drugovima mnogo pomagao, a partijska organizacija će time svakako ojačati.

Prilikom rešavanja svih problema koji su se postavljali pred organizacijom, Polit-odjel XXIX Divizije pružao je punu pomoć partijskom rukovodstvu da bi što brže i pravilnije riješili sve probleme.

SKOJ.—

Od prošlog izvještaja SKOJ-eva organizacija znatno se učvrstila, a njeno rukovodstvo se je uzdiglo i postiglo iskustva u radu. Danas u brigadi ima 15 SKOJ-evih aktiva sa ukup-

⁸ Bibliografija NOR-a, b. j. 7251 — 7260.

» Bibliografija NOR-a, b. j. 7831 — 7835.

m Bibliografija NOR-a, b. j. 8324 — 8326.

¹¹ Sreten Žujović

¹² Bibliografija NOR-a, b. j. 8323.

« Bibliografija NOR-a, b. j. 7786. 7788—7789.

» Bibliografija NOR-a, b. j. 7781 — 7784.

¹⁵ Bibliografija NOR-a, b. j. 7719—7723.

¹⁶ Značaj odluka AVNOJ-a za dalji razvoj oslobodilačke borbe i stvaranje federativne državne zajednice (Bibliografija NOR-a, b. j. 7905—7912).

no 130 članova SKOJ-a. Od prošlog izvještaja odkomandovana su 14 člana SKOJ-a iz brigade, 11 ih je primljeno u Partiju i 8 poginulo.

Brigadni komitet je potpun i odgovara svojoj dužnosti. Organizacija SKOJ-a u 1. i 3. bataljonu naročito se ističu u radu i postignutim uspjesima, dok organizacija 2. bat. nešto zaostaje, a organizacija 4. bataljona je mlada a ipak je uspjela da se sredi i učvrsti. Aktiv SKOJ-a u Omladinskoj, četi nepravilno je uvlačio drugove u organizaciju, tako da se pojavila nedisciplina i nerad u aktivu i moralo se pristupiti čak i isključivanju pojedinih članova da bi se uspjelo disciplinovati ostale i pravilno pokrenuti rad.

SKOJ-evà organizacija u punoj mjeri potpomaže rad partijske Organizacije po svim sektorima. Radilo se u ovom periodu da se SKOJ-evci što bolje upoznaju sa teorijom mafk-sizma-lenjinizma kao i sa materijalom sa II Omladinskog Kongresa. Svi referati sa II Kongresa prorađeni su po aktivima na vaspitnim sastancima, a SKOJ-eva organizacija 3. bataljona. radila je i „Ekonomski razvitak društva“ od Segala. I pored toga što. se radilo na što boljem uzdizanju članova SKOJ-a, ipak još. uvijek njihovo teoretsko znanje izostaje.

Rad SKOJ-eve organizacije po političkom sektoru svodio se uglavnom na prorađu članaka iz „Nova Jugoslavija“, „Oslobodjenje;“, „Omladinska borba“, „Odluke II zasjedanja ZAVNOBiH-a“ i ostalog tekućeg materijala. Prilikom prorade ovoga materijala SKOJ-evci se interesuju i diskutuju po svim pitanjima. U vojničkom pogledu SKOJ-eva organizacija uspješno je potpomogla u obučavanju boraca u rukovanju sa svim vrstama oružja. Isto tako SKOJ-eva organizacija unosi se u rad po kulturno-prosvjetnom sektoru, pišu članke za novine, uče skečeve, učestvuju u' horovima i drže pojedina¹ manja predavanja iz pojedinih grana nauke. ,

Učešćem članova Partije u SKOJ-evoj organizaciji, ona je prilično živnula u radu i uspjela 'da zainteresuje svu omladinu za rad. Borbenost SKOJ-evaca može se ogledati u svakoj borbi gdje oni neustrašivo jurišaju na neprijatelja. Isto tako omladina radi na zbližavanju naroda u borbi i stvara bratstvo i jedinstvo između boraca.

SKOJ-eva organizacija u brigadi se dosta zalagala u popularisanju zadataka koje je pred omladinu stavio II Kongres. U tom cilju organizacija je održavala konferencije sa omladinom na selu, slala borbena pisma svojim drugovima koji nijesu još u vojsci i pozivala ih da stupaju u • omladin-

sku hercegovačku brigadu, čije formiranje je jedan od' najvažnijih zadataka omladine Hercegovine.¹⁷ „

III. Politički sektor.-

Od prošlog izvještaja Partijska organizacija po ovome sektoru radila je na uzdizanju političke svijesti boraca i na osposobljavanju političkih rukovodioca. Najvažnija pitanja koja je Partijska organizacija rešavala po ovome sektoru bila su: a) pravilno objašnjavanje sporazuma između Maršala Tita i dr. šubašića; b) unošenje više plana u prorađivanje tekućeg političko-vaspitnog materijala; c) hkvodiranje familijarnosti u odnosima između boraca i rukovodioca; d) prekinuti sa praksom održavanja šablonskih i dosadnih konferencija i mnogo više raditi na pripremanju konferencija; e) unijeti živosti u radu i životu jedinica; f) uzdići i osposobiti političke rukovodioce i povećati njihovu odgovornost itd. Partijska organizacija je svim, ovim pitanjima posvećivala punu pažnju i mnoga od njih je uspješno riješila. Kao najaktuelniji problem za partijsku organizaciju ostaje i danas pitanje političkog rukovodstva jdo skoro, svim bataljonima, kod kojih se pojavljuju crté opasnog birokratizma i šablona. Materijal koji se prorađivao na polkonferencijama bio je uglavnom tekući. Svaki članak iz naše štampe („Nova Jugoslavija“, „Oslobođenje“, „Narodna borba“ i dr.) bio je zasebna tema na konferenciji. Preko tih konferencija borci su se upoznali sa opštom političkom i unutaršnjom situacijom, a tako isto i sa linijom naše Partije u NO borbi." •

Bratstvo : i jedinstvo između Srba, Hrvata i Muslimana u našoj brigadi je postignuto, što se najbolje ogleda u borbi i međusobnom odnosu. Bilo -je ispada od strane pojedinih boraca prema drugovima Dalmatincima, na što je Partijska organizacija odmah reagovala i pravilno postavila odnose između njih.

U ovome vremenu Partijska organizacija je unekoliko uspjela da uzdigne i osposobi i politdelegat vodova, koji su bili mladi i neiskusni u radu. Ovo se postiglo održavanjem redovnih radnih i teoretsko-vaspitnih sastanaka sa njima, a pored toga pojačavanjem rada po vodovima.... :

U proteklom periodu nije bilo neke mobilizacije, usled toga se brigada • stalno nalazila na terenu sa koga nije. uop-

¹⁷ Štab-29. NOU divizije je 4. septembra 1944. izdao naredbu za formiranje 14. omladinske brigade. U njen sastav je tada ušao i Omladinski bataljon, kao.1. bataljon. Opširnije o tome vidi naredbu-Štaba 29. NOU divizije od 12. jula 1944. za formiranje Omladinskog bataljona (tom IV," knj. 27. dok. br. 44).

šte moguće vršiti mobilizaciju. Za isto vrijeme nije bilo ni nekih većih pojava dezerterstva, sem nekoliko pojedinih slučajeva.

Partijska organizacija u brigadi se takođe zalagala u pogledu pomoći Partijskoj organizaciji na terenu. U tu svrhu održano je niz političkih konferencija po selima u kojima se brigada nalazila. Na tim konferencijama i zborovima prisustvovalo je ukupno oko 500 seljaka i seljanki. Takođe je dosta pažnje posvećeno dizanju autoriteta i učvršćavanju narodne vlasti.

IV. Vojni sektor.—

U ovome periodu Partijska organizacija radila je najviše na uzdizanju vojničkog kadra i osposobljavanju boraca. Za ovo vrijeme uspjelo se da se svi vojnici upoznaju sa rukovanjem svih vrsta oružja i da dobiju osnovno vojničko znanje. Naročito se posvetila pažnja vojničkom učvršćivanju boraca i rukovodioca 4. bataljona. Ovaj bataljon, iako mlad i brojčano mah, ipak je sposoban za izvršavanje svih zadataka koji se postavljaju pred njim.

S obzirom da niži vojni rukovodioci, odn. podoficiri, nisu bili dovoljno uzdignuti, Partijska organizacija pozabavila se ovim pitanjem i pristupila njegovom rešenju. Pojačanim radom sa ovim rukovodiocima, održavanjem podoficirskog kursa pri štabu brigade uspjelo se uzdići ove rukovodioce.

Od prošlog izvještaja do danas kroz ovaj kurs prošlo je 30 podoficira što je u mnogome pomoglo samim drugovima. Disciplina se znatno pojačala u ovome vremenu, kako u radu i logoru tako i u borbi. Isto tako partijska organizacija posvetila je pažnju uzdizanju oficirskog kadra i ukazivala im kako treba da imaju držanje prema podoficirima i borcima. Isto tako radilo se da se oficiri upoznaju sa čitanjem karata (ovo se odnosi na komandire četa), u čemu se unekoliko uspjelo.

Udarnost i disciplina boraca u ovome vremenu se dosta podigla i brigada je sposobna za izvršavanje svih zadataka koji se pred nju postave, a s obzirom na njeno brojno stanje. Obavezno je zavedeno raportiranje, pozdravljanje i svakodnevno prozivanje boraca. Borbena obuka i egzercir isto tako izvode se sa borcima i na taj način uspjelo se vojnizirati naše jedinice.

U ovome vremenu uspjelo se dosta borce obučiti u noćnim borbama. Isto tako postiglo se zavesti disciplinu vatre.

Naše jedinice sposobne su da se tuču kako sa četnicima i ustašama, tako i sa Nijemcima. Sa Švabama najviše vole da se bije.

Svi štabovi bataljona pokazali su se u ovome vremenu sposobnim u rukovođenju svojim jedinicama, kako u borbama tako i u izvođenju obuke. Postigli su više samoinicijative i samostalnosti prilikom vođenja borbi.

V. Kulturno-prosvjetni sektor. –

Partijska organizacija u vremenu od prošlog izvještaja radila je po ovome sektoru. Težilo se da se drugovi što više zainteresuju za izdavanje džepnih četnih novina i bataljonskih listova. U ovome se uspjelo, te su za ovo vrijeme izlazile redovno džepne novine po četama, a kod 1., 2. i 3. bataljona i bataljonski list. Štampa još najslabije radi u 4. bataljonu, s obzirom da je ovaj bataljon mlad i tek od skoro došao u sastav brigade. Isto tako bataljoni su radili na pripremanju raznih skečeva i recitacija kao i davanju priredbi. U radu se moglo zapaziti da se daju ponekad stari skečevi koji nisu u stanju da zainteresuju vojsku i narod u današnjoj situaciji. Ovo je uočeno i ukazano je na to.

Za ovo vrijeme radilo se na otklanjanju nepismenosti što je bilo i učinjeno do dolaska 4. bataljona, u kome se nalazio veći broj nepismenih. Partijska organizacija ovoga bataljona pozabavila se ovim pitanjem i pristupila njegovom rešavanju.

Prosvjetnih predavanja u ovome vremenu bilo je uglavnom iz geografije i istorije. Predavanja su prilično štura, jer nemamo sposobnih drugova za ovaj rad.

VI. Sanitetska služba. –

Sanitetsko osoblje u borbama koje smo vodili za ovo vrijeme pokazalo se požrtvovano i sposobno za vršenje svoje dužnosti. Ova služba u brigadi odvija se organizovano. Čitav sanitetski kadar u brigadi postoji iako nema dovoljno stručne spreme. Referent saniteta brigade održao je nekoliko predavanja po bataljonima o zaraznim bolestima. Isto tako održan je bolnički kurs u brigadnom previjalištu. Za ovo vrijeme nije se osjećala oskudica u sanitetskom materijalu. Zdravstveno stanje u brigadi je dobro i nije bilo nekih epi-

demija. Partijska organizacija posvećuje dovoljnu pažnju ovome sektoru i teži da čistoća stanova, i boraca bude uvijek na dostojnoj visini.

VII. Služba snabdijevanja.— —,

Po ovome sektoru Partijska organizacija je bila da rešava dva pitanja. Prvo: nastojati da ishrana boraca bude što bolja i redovna, što je bilo otežano uslijed godišnjeg doba i iscrpljenosti terena na kome se brigada nalazila. Drugo: nastojati da intendantsko osoblje ima potpuno pravilan odnos prema organima narodne vlasti, u čemu je takođe bilo izvjesnih grešaka baš uslijed nemanja dovoljne količine hrane. Oba ova pitanja je Partijska organizacija uspjela da na vrijeme riješi.

VIII. Obaveštajna služba.—

Partijska organizacija založila se da se ova služba što bolje organizuje i dala je najbolji kadar za tu službu. U prvo vrijeme ova služba nije davala očekivanih rezultata, ali u posljednje vrijeme nešto se poboljšala. Bilo je i izvjesnih grešaka koje su se uglavnom sastojale u tome što su ob. organi više radili, unutar jedinica a poshje je ovo uočeno i otklonjeno. Kao glavni zadatak pred ob. oficire postavlja no je da. saznaju stanje kod neprijatelja i njegove namjere. Na ovo je bačeno težište rada ob. organa.

S drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Pomoćnik političkog komesara
XI Hercegovačke. Udarne, brigade

Mato Markotić

BR. 139

MESEČNI IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 17. MAJEVIČKE BRIGADE 38. NOU DIVIZIJE OD 4. AVGUSTA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ I OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA ISTOČNU BOSNU O ORGANIZACIONOM STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE¹

Pom. pol. komesara XVII
Majevičke brigade
4. VIII 1944. godine
Mjesečni izvještaj o stanju
i radu part. organizacije
podnosim.—

1. CENTRALNOM KOMITETU KPJ (POL, KOMESARU III KORPUSA NOV)
2. OBLASNOM KOMITETU KPJ ZA ISTOČNU BOSNU.

1.) Partijska organizacija u brigadi broji 20 part. jedinica.— (4 bataljona po četiri, brigadna bolnica 1, Štaba brigade 1, pri Štabu brigade 1, brigadna intendatura 1). Novoformiranih jedinica ovog mjeseca nije bilo.

Brojno stanje članova Partije, kandidata — SKOJEVACA na dan 1. VIII 1944. godine iznosi: Članova partije, po spisku 188, na licu 157, u rashodu 31. Objašnjenje rashoda: Brigadna bolnica 13 ranjenih i bolesnih, centralna bolnica 5, prebačenih za Italiju 1, u Oblasnom komitetu 1, baziranih ranjenih 2, umrlih 1, poginulih 2, nestalih 2, na kursu 2, zalutali u drugu jedinicu 1, dezertirao 1.

Kandidata po spisku 21, na licu 20, u rashodu 1. Objašnjenje rashoda: 1 zalutao u drugu jedinicu.

Škojevska po spisku 131. Na licu 118. U rashodu, 13. Objašnjenje rashoda: brigadna bolnica 5 ranjenih i bolesnih, 1 na kursu, poginulih 4, dezertirao 1, nestalih 2.

Primljenih u Partiju u toku mjeseca 11.

II.

RAD UNUTAR PARTIJSKE ORGANIZACIJE

Partijske jedinice, kao i partijska bataljonska rukovodstva održavali su redovno radne partijske sastanke sed-

¹ Original u AIRP BiH, reg. br. 2605.

mično jedanput jedinice, a rukovodstva (Bataljonski Biroi) u 15 dana jedanput. Pored toga u međuvremenu su održavani vanredni part. sastanci, gdje su rješavana pitanja koja nisu mogla čekati redovne sastanke. Broj vanrednih sastanaka u raznim jedinicama bio je različit, što je zavisilo od broja pojavljenih pitanja koja su tražila hitna rješenja. U ovom periodu broj vanrednih sastanaka po jedinicama kretao se od 2—3 održana sastanka, a u rukovodstvima 1—2 održana sastanka. Teoretskih sastanaka po jedinicama održano je 4—5, a u rukovodstvima 2—3 sastanka.

U početku ovog perioda održan je sastanak partijskih rukovodioca bataljona u brigadi na kojem je detaljno pretreseno stanje u part. bat. organizacijama kao i u samim bataljonima. Na ovome sastanku konstatovano je sledeće:

1.) Da je teoretski nivo mnogih članova veoma nizak i da često puta mnogi članovi Partije na osnovu ovoga nedostatka čine veće ih manje greške.

2.) Da se pojedina part. jedinica (ćehja) u bataljonskim organizacijama nedovoljno osjećaju kao rukovodioci, što je dovelo do manjkavosti svijesti i odgovornosti.

3.) Da jednom dijelu partijskih rukovodioca u četama i bataljonima nedostaje potrebne upornosti u rješavanju pojedinih pitanja, što je dovelo do toga da neka pitanja, iako lako riješiva, ne riješe se za duži period.

4.) Da su odnosi između drugova i drugarica pogoršali se tj. da danomično poprimaju nepravilniji oblik, što je dovelo do oštrog postavljanja tog pitanja kao problema s jedne, i s druge strane do izbacivanja ih oštrijeg kažnjavanja članova Partije.

5.) Da je rad sa narodom u svim prošlim periodima bio veoma slab, i da se s obzirom na izmjenu terena a i situacije na terenu ovom važnom pitanju mora posvetiti mnogo više pažnje.

6.) Da se je u borbama u Majevidi, Birču i ostalim sektorima izgubilo priličan broj partijskih kadrova, kao što je i veliki broj boraca izbačeno iz stroja i time se brojno stanje brigade uveliko smanjilo.² Vezujući ovo pitanje neprestanog

² Vidi tom IV, knj. 27, dok. br. 130: izveštaj štaba 38. NOU divizije od 28. jula 1944. Štabu 3. korpusa NOVJ o dejstvu Divizije na prostoru Birča i oko Srebrenice.

gubljenja ljudstva kao i kadrova sa zadatcima Brigade koje zaslužujemo i koji će se ozbiljno pred nas postaviti na Majevici konstatovano je: da se pred čitavu Partijsku organizaciju, kao i brigadno rukovodstvo, postavlja ozbiljan zadatak čuvanja kadrova i ljudstva. O izvršenju ovog zadatka naglašeno je da je potrebno učiniti sledeće:

a.) Svim silama nastojati da se i kadrovima i borcima da što više vojničkog znanja i vještina, kako bi se naredni zadatci izvršavali uz što manje gubitaka.

b.) Voditi maksimalno računa o vojničkoj budnosti kako na položaju tako i u logoru, jer je jedan dio gubitaka bio uslovljen zbog nebudnosti.

v.) Što pravilnije upotrebljavati i maksimalno iskoristavati automatska oružja i time stvoriti vatrenu premoć što se do danas nije činilo.

Dalje u ovome periodu održan je sastanak svih drugarica članova Partije u brigadi na kom su postavljeni i detaljno razrađena sledeća pitanja:

1.) Odnosi drugova i drugarica, gdje je ukazano na dosad nepravilne odnose i efikasne mjere za likvidaciju tih nepravilnih odnosa.

2.) Vaspitni rad drugarica gdje je ukazano i postavljeno da se vaspitno-teoretski rad sa drugaricama mora pojačati a u tom cilju naglašeni su i materijali koje treba prorađivati.

3.) Rad drugarica na terenu. S obzirom na mobilizaciju muškaraca skoro na svim terenima bilo od strane koje vojske, našu vojsku na terenu u najčešće slučajeva dočekuju samo žene. Zbog pristupačnijeg i efikasnijeg rada specijalno na ovakvim terenima ovaj zadatak povjeren je drugaricama iz vojske.

Ovaj sastanak dao je izvjesne rezultate prvenstveno po prvoj i drugoj tački, dok po trećoj tački rad se nedovoljno osjeća.

Početak ovog perioda, tj. odmah poslije sastanka part. rukovodioca po bataljonima, održana su partijska bataljonska savjetovanja i to u II i III bataljonu po pitanjima sa sastanka partijskih rukovodioca bataljona, a u I i IV ista pitanja razrađena su na proširenim bataljonskim biroima. Po prijemu teksta o sporazumu šubašić — Tito isti je razrađen na proširenim bataljonskim biroima a posle toga u svima jedinicama.

III.

RAD PO SEKTORIMA

U ovome periodu rad po svima sektorima bio je na visini. Situacija koja je vladala na terenu jedan je od uslova ovakvog rada. Vredno je naglasiti da je ovo bilo najpovoljnije vrijeme za rad po svima sektorima od dolaska brigade sa Romanije, a s druge strane ovaj period vremena u kojem se je moglo i odmoriti i raditi bio je nužan i zbog odmora Brigade jer smo imali nekoliko smrtnih slučajeva koje je uslovila velika iscrpljenost i iznemoglost ljudstva proraćena sa nekom vrstom avitaminozne bolesti.

1. Vojnički rad. U ovom periodu održan je sastanak vojnih rukovodioca i Štabova bataljona sa dnevnim redom: 1.) Pretres svih grešaka u borbi, logoru i pokretu za prošlih mjesec dana. 2.) Plan rada za uzdizanje komandnog kadra i boraca. 3.) Razrađivanje zadatka za napad na Bratunac,³ čišćenje Srebreničkog kraja.⁴

Na ovome sastanku uočene su mnoge greške, a između ostalog nepravilno držanje jednog dijela oficira, kao oficira NOV. No ovaj nedostatak pored ostalog svestrano je ukazano. Pored toga na ovome sastanku napravljen je plan vojnčkog rada i to: iz nastave za gađanje: nišanje s puškom i p. mitraljezom. Iz borbene obuke: iskorištavanje automatskog oružja, korišćenje zemljišta i prebacivanje boraca u borbi. Iz ratne, službe: obezbeđenja u mjestu i kretanju. Iz stražarske službe: razvijanje osjećaja dužnosti stražara, zasjeda u cilju obezbeđenja. I vježbe starješina u komandovanju.

Ovaj sastanak dao je dobrih rezultata. Napravljenom planu rada odgovoreno je, tj. sav materijal predviđen u planu obrađen je, iako pojedine teme nisu dovoljno uspjele. I pored izvjesnih nedostataka u ovome sektoru rad je uslovio izvjesne rezultate. Mali gubitci prema veličini zadataka u poslednjim akcijama govore o uspjehu rada na ovom sektoru.

2.) Politički rad. I u ovome periodu politički rad bio je aktivan. Na početku ovog mjeseca održan je sastanak političkih komesara bataljona na kojem je, pored ostalih, prisustvovao i politkom divizije.³ Dnevni red na ovom sastanku

³ i ⁴ Vidi zapovest Operativnog štaba 27. i 38. NOU divizije od 18. jula 1944. - potčinjenim jedinicama kojom se naređuje da zbog novonastale situacije obustave napad na Srebrenicu i Bratunac (tom IV, knj. 27, dok...br. 78).

⁵ Tada je politički komesar 38. NOU divizije bio Vladimir Rolić (vidi dok. br. 101, objašnjenje 12).

bio je slijedeći: 1) Vojno-politička situacija u svijetu i kod nas. 2) Plan opšteg političko-kulturno-prosvetnog rada. 3) Razno.

U plan opšteg političkog rada ušle su teme: NO vojska, NO borba, NO pokret, Front — pozadina, narodna vlast — odbori. AVNOJ — drugo zasjedanje (odluke) ZAVNOH-a, Nacionalni komitet, kralj i izbjeglička vlada. Politička istorija Jugoslavije od 1918. do 1941. godine. Nacija, nacije u Jugoslaviji, nacionalno pitanje i NO borba (Tito, Proleter.) Sloboda, jedinstvo, bratstvo, demokratija: antička, buržoaska, narodna, socijalistička, federacija, samoopredeljenje, republika, autonomija, diktatura. Sporazum šubašić — Tito, deklaracija kralja Petra II, Draža — Četništvo, NO vojska i saveznici — Vojnička, ekonomska, moralna i politička pomoć. Englesko-Američki-Sovjetsko antifašistički, blok Moskva — Teheran — II front.

U plan kulturno-prosvjetnih predavanja dale su slijedeće teme: a) Pojam o zemlji (dokazi), kontinenti, vode, ostrvo-poluostvo, zaliv, kanal, ravnine, neravnine, Evropa, Rusija, Engleska, ostale zemlje Evrope, Balkan i balkanske zemlje, Jugoslavija (detaljno), Italija, osnovni pojmovi o razvitku društva.

b) Hor: Narodne pjesme iz vojske i naroda, iz raznih krajeva zemlje, borbene.

c) Dil. grupa: recitacije (horske i solo), vrabac, lagarije, veseli i propagandni skečevi.

Nepismenost: počinjati sa učenjem ime i prezime odnosno slova u imenu i prezimenu; ime TITO, STALJIN, parole' i slično, brojevi od 1—20. Čitanje naših listova i časopisa.

Štampa: pisati doživljaje iz borbe i života, reportaže, pjesme, biografije sa doživljajima istaknutih drugova-ca.

Ovom planu rada u ovom periodu polovično je odgovoreno. Drugi dio proradiće se u narednom periodu. U vezi sa kulturno-prosvetnim predavanjima koristimo dvojicu profesora od kojih je jedan član Partije a drugi kandidat. Odmor koji je prethodio ovom planu rada omogućio je donekle uspjehu postignutom određivanju pojedinih tema. Aktivnost političkih komesara bataljona kao i politkoma brigade je porasla sem politkoma IV bataljona koji sa svojim izvjesnim greškama nije u stanju da raščisti. Njegove negativne osobine ispoljile su se u kritizerstvu prema drugim i nesamokritici prema sebi, njegovim slabostima prema ženama uopšte kao i u podržavanju nezdravog stanja u štabu bataljona.

3.) Rad Skojevske organizacije. U ovom periodu rad Skojeve organizacije bio je dobar. Skojeva organizacija počinje se nešto više interesovati stanjem u svojim jedinicama i vidnije uzimaju učešće u rešavanju pitanja u četama kao: pitanje discipline, odnosa i si. U nekim jedinicama Skoj se interesuje pitanjem borbenosti u kom pogledu imaju pa i većih zasluga. Zbog mladosti većeg broja rukovodioca teoretski rad u Skojevim organizacijama sporo se odvija i samim tim izvjesne nedostatke u njihovom radu teže je otклонiti. Skojeva organizacija u izvjesnom momentu pruža pa i veću pomoć Partijskim organizacijama u rješavanju pojedinih pitanja (nepismenost), a iz svoje sredine izbacuje i nove članove Partije.

4.) Kulturno-prosvetni rad. U ovom periodu odvijao se dosta pravilno. Naročito se vodilo računa o kulturno-prosvetnim predavanjima. U sprovođenju plana kulturno-prosvetnog rada postavljenog pred političke komesare uzeli su učešća i odgovorni drugovi po tom pitanju iz partijske i Skojeve organizacije. Pojedini bataljoni dali su po neku priredbu na kojima je pored vojske bilo i manje grupe naroda.

5.) Rad sa narodom. U ovom periodu ovaj sektor živio je nešto bolje nego u prošlom periodu. Održan je jedan veći zbor naroda iz sela Pobuda, Hrnčića, Konjevića, Kasabe, Pervana i Pavića i drugih sela. Na ovom zboru prisustvovalo je oko 200 lica skoro isključivo muslimana i muslimanki. Govoreno je o vojno-političkoj situaciji, o Zemaljskom Antifašističkom Vijeću Bosne i Hercegovine, o narodnoj vlasti itd. Pored toga održana su dva sastanka sa NOO sa tog terena. Na prvom sastanku govoreno je o zadacima narodno-oslobodilačkih odbora i uopšte o značaju narodne vlasti. Na drugom sastanku govoreno je i raspravljano po pitanju pomoći popaljenim pravoslavnim selima (izbjeglicama iz tih sela).

IV

OCJENA PARTIJSKE ORGANIZACIJE

Situacija u kojoj smo se nalazili u ovom periodu stvorila, nam je jednu novu mogućnost da isprobamo sve partijske kadrove u radu po pojedinim sektorima. Partijske organizacije u ovom periodu povoljnijih uslova za rad pokazale su da znaju i udarnički raditi. Produbljujući uspjehe iz prošlih perioda mi smo uspjeli da ubijedimo pojedine jedinice (čelije) pa i bataljonske organizacije čitave o nužnosti uzi-

manja rukovodeće uloge Partije kao cjeline, tako da danas imamo tu situaciju da partijske organizacije I i III, pa donekle i II bataljona, samostalno rješavaju, i često puta pravilno, mnoga pa i teže rješiva pitanja. Zbog mladosti i zdravstvene slabosti partijskog rukovodioca IV bataljona i neaktivnosti politkoma iz toga bataljona partijska organizacija ovog bataljona nedovoljno je shvatila gornje pitanje i kao takva nedovoljno se osjeća kao rukovodilac. Neprestanim ukazivanjem na časnu i veliku ulogu člana Partije, na veličinu uspjeha koje je Partija postigla u ovoj borbi, partijnost i disciplina i dalje porasta kod većeg broja članova Partije. Partijske organizacije sa mnogo više upornosti u ovome periodu rješavaju pitanja, nego što je to bio slučaj ranije. Potrebno je naglasiti da je brzina reagovanja na pojedine probleme još uvijek nedovoljna. Ima slučajeva da su pojedini problemi i zaboravljeni tj. po njima se nije ništa učinilo.

Teoretski-rad u ovom periodu bio je u svim jedinicama aktivan. Planu rada odgovoreno je. Uspjesi u savlađivanju teme bih su dosta veliki. Ovom uspjehu uveliko su pridonijeli drugovi koji su došli sa prvog i drugog nižeg partijskog kursa, kojih u brigadi ima 30.

I pored mnogih teškoća vojničkih, ekonomskih i drugih, kao i prihćno teških zadataka koje brigada dobiva kao jedina jedinica divizije, Partijska organizacija Brigade ne samo da se sama hrabro drži i izdržava sve, nego je uspjela da ličnim primjerom pokaže i drugima kako se treba držati, tako da je brigada kao cjelina do danas po cijenu i znatnijih gubitaka, odgovorila skoro svim postavljenim zadacima. Da li će Brigada i dalje odgovoriti zadacima, ako bi situacija, naročito vojnička i ekonomska, ostala nepromjenjiva? Mi na ovo pitanje sa sigurnošću možemo odgovoriti da hoće ali da 3i će se moći i dalje zvati Brigadom ili ne, na to pitanje pravilnog odgovora ne bismo mogli dati.

V

STANJE U BRIGADI

I pored dosta dobrog stanja u Brigadi, a s obzirom na opštu situaciju u kojoj Brigada živi kao i zadatke koji se preda nju postavljaju i koji će se postaviti u bližoj ili daljoj budućnosti, a pogotovo uzimajući u obzir zadatke brigade koje treba da izvrši na Majevici,⁶ sa stanjem u Brigadi ne možemo se zadovoljiti.

* • -

⁶ O izvršenju tih zadataka vidi tom IV, knj. 27, dok. br. 104. -

Osnovni problemi u Brigadi su: sve veće poteškoće u ishrani a pogotovo bolnice koja je brojčano jaka više od svakog bataljona, posebno za koju kvalitativno ishrana treba bolja.— Nikakve mogućnosti popune Brigade, a u vezi ovoga često izbacivanje ljudstva iz stroja i samim tim svakodnevno opadanje brojnog stanja Brigade. Mogućnosti za rješenje gornjih problema su slabe i skoro nikakve.

Nevezano za gornje probleme kao i zadatke u bližoj i daljoj budućnosti, a s obzirom na uslove pod kojima je Brigada do sada živjela, stanje bi moglo da zadovolji.

Uz drugarski komunistički pozdrav.

Partijski rukovodioc XVII M. Brigade
M.⁷ Ilić

BR. 140

**IZVEŠTAJ SEKRETARA BRIGADNOG KOMITETA SKOJ-a 6.
KRAJIŠKE BRIGADE 4. NOU DIVIZIJE OD 4. AVGÜSTA
1944. OBLASNOM KOMITETU SKOJ-a ZA BOSANSKU KRA-
JINU O SAVETOVANJU SKOJEVSKIH RUKOVODILACA U
BRIGADI¹**

Brigadni komitet SKOJ-a
VI KNOU Brigade
dne 4./VIII 1944 god. / :

OBLASNOM KOMITETU SKOJ—

Za Bos. Krajinu

Dostavljamo vam izvještaj o Brigadnom savjetovanju skojevskih rukovodioca, održanom 25—26/1944 god.

Da bi se što bolje skojevsko članstvo, kao i omladina van SKOJ-a. upoznala, sa federativnim uređenjem naše zemlje kao i sa istorijskim značajem II zasjedanja ZAVNOBIH-a i

⁷ Miloš

¹ Snimak originala (pisanog na mašini, latinicom) u AVII, mikrofilm BiH-9/17-18.

odluka koje su donesene na zasjedanju, osjetila se potreba za jednim brigadnim savjetovanjem skojevskih rukovodioca.

Na savjetovanju, koje smo održali 25—26/VII-1944 god., skojevski rukovodioci sa ovim pitanjem su raščistili i kao takvi biće u stanju da sve ovo dobro razrade pred SKOJ-em i omladinom.

Naše savjetovanje trajalo je dva dana. U prvom redu na savjetovanju referisat je referat o Federalnoj Bosni i Hercegovini u Federativnoj Jugoslaviji, a u istom referatu obuhvaćena je deklaracija i Odluke sa II zasjedanja ZAVNOBiH-a.²

U ovom referatu kojega je izlago drug Brane iz Polit. Odjela bio je obuhvaćen predratni politički život u Bosni i Hercegovini, rad nenarodnih stranaka na razjedinjavanju naroda Bosne i Hercegovine, te sve one posledice koje su neizbježno došle poslije onakve politike, a to je nečuveni pokolj među narodima. Drugim riječima tu je ocrтана politika istih onih građanskih Partija koje su u stvari samo nastavile poslije rata svoj rad ali sa još strasnijim sredstvima, naslanjajući se na njemački fašizam. Zatim, iznešen je u kratkim crtama početak i razvoj narodnog ustanka koji je, svojom snagom i pravilnim rukovođenjem otpočeo teški posao ..³ kroz borbu sa okupatorom i narodnim izdajicama, ostvarujući jedinstvo Bosne i Hercegovine pripremao izgradnju srećnije domovine. Kroz daljno izlaganje objasnilo se i podvuklo kakve će sve prednosti tako uređenje donijeti građanima Bosne i Hercegovine. U tom dijelu izlaganja objašnjene su Odluke ZAVNOBiH-a a naročito podvukla Deklaracija. Cijeli referat iznešen je u glavnom objašnjavanjem dviju osnovnih tačaka i to: 1) zašto su se narodi Bosne i Hercegovine odlučili na Federativno uređenje, 2) na koji način su oni to načelo sprovodili i danas kroz borbu sprovode.

Poslije iznešenog referata razvila se živa diskusija. Postavljata su sadržana pitanja, koja su davata na diskusiji a iz pitanja proisticala su i podpitanja. Iz pitanja sa diskusijom moglo se vidjeti da su se drugovi udubijivali u mnogo

² Drugo zasjedanje Zemaljskog antifašističkog Vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine (ZAVNOBiH-a) održano je u Sari. Mostu .30. juna 1944. Na njemu su donete sledeće glavne odluke: Odluka, o odobrenju rada Predsjedništva ZAVNOBiH-a; - odluka o konstituisanju ZAVNOBiH-a u najviše zakonodavno i izvršno narodno predstavničko telo federalne BiH; Odluka o ustrojstvu i radu NO odbora i NO skupštine u federalnoj BiH. Usvojena je takođe i deklaracija o pravima arađana BiH (AVII, mikrofilm BiH-8/411, i tom I, knj. 1, str. 299).

³ Tako stoji u dokumentu.

stvari, ovo se može vidjeti iz mnogih pitanja od kojih ćemo navesti nekohko.

Postavljena su pitanja: da li će ostale pokrajine biti za federalnost Bosne i Hercegovine, iz čega je proisticalo pitanje: kako će federalne jedinice biti ekonomski povezane i kako će vršiti razmjenu. Na pr. Bosna i Hercegovina je bogata sa privrednim bogatstvima, dok Crna Gora nije, hoće li Bosna i Hercegovina prirodna bogatstva dati Crnoj Gori.

Kroz ovo pitanje objašnjeno je federativno uređenje naše zemlje kao i uzajamna pomoć koju su narodi Jugoslavije vršili kroz Narodno-oslobodilačku borbu.

Također su postavita pitanja: da je Bosna i Hercegovina autonomna, bili bio veći priliv muslimanskih masa u redove NOV.; kakva je razlika između izvršnog odbora i ZAVNO-BIH-a?, Kako postoje seoske i gradske skupštine i kakva je organizacija gradskih skupština i t.d.

Po gore navedenim pitanjima kao i po svim ostalim razvila se živa diskusija, iz čega se moglo vidjeti da su se drugovi udubijivali u mnoga pitanja iz iznešenog referata.

Poslije diskusije izvadito je iz iznešenog referata 28 sadržajnih pitanja koja su predložena na savjetovanju da se popišu na cedulje i idućeg dana podjele da drugovi na njih odgovaraju, kako bi se moglo vidjeti šta se iz predavanja naučilo i šta je najnejasnije da se objasni. Ova pitanja SKOJ-evski rukovodioci su sebi popisali još u toku prvoga dana, i do idućeg dana spremah se da na njih što bolje odgovore. Svaki drug je dobio po jedno pitanje drugoga dana i poslije kratkog razmišljanja na njega odgovorio. Iz odgovora se moglo vidjeti da je predavanje uspjelo i da su na predavanju mnoge stvari naučili, jer je većina drugova na pitanja odgovorila bez dopunjavanja.

Završetkom, odgovora i diskusije otpočelo je praktično savjetovanje SKOJ-evskih rukovodioca u njihovome radu.

Pošto su SKOJ-evski rukovodioci mladi i veći dio skoro primio. dužnost, upoznati su na savjetovanju sa dužnostima sekretara aktiva, a isto tako se raspravljalo o tome, kakav treba da bude rad SKOJ-evskih organizacija u vojsci i pozadini u sadašnjim trenucima.

Na savjetovanju se pretresalo i o SKOJ-evskom kadru u našoj Brigadi. Sekretarima aktiva ukazano je na potrebu izdizanja SKOJ-evskog - kadra a također im je ukazano na koji će način riješiti to pitanje i kako treba prilaziti ljudima koji se imaju u vidu za rukovodioce aktiva. Ukazano je i na potrebu da svaki sekretar aktiva ima svoga zamjenika te da delegati ne vrše dužnost rukovodioca SKOJ-a pored svoje dužnosti.

U našu brigadu došao je veliki broj novoga ljudstva i prema tome na savjetovanju je pretresano: kako i na koji način treba prići tome ljudstvu i zadržati ih u našim jedinicama.

Pored svega gore navedenog na savjetovanju je pretresano i o radu na terenu. Kakav treba da bude rad na terenu, i kako treba obuhvatiti omladinske mase koje nisu prišle NOP.

Kroz diskusiju na savjetovanju uočeni su svi nedostaci i propusti SKOJ-evske organizacije a rukovodiocima SKOJ-a ukazato je kako i na koji način da otklone ove nedostatke.

Na kraju savjetovanja pročitano je cirkularno pismo o Oblasnom savjetovanju SKOJ-a kako bi se otklonili svi nedostaci koji su uočeni na savjetovanju i u sadržaju toga pisma koji se tiču naše Organizacije i kroz otklanjanje ovih nedostataka da se i pripremimo za Oblasno savjetovanje SKOJ-a.⁴

Savjetovanje koje smo održali uspjelo je skoro onako kako se i očekivalo što se tiče samog savjetovanja. O njegovim rezultatima u SKOJ-evskim aktivima i omladinskim masama govorićemo opširnije u našem idućem izveštaju.⁵

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Sekretar brigadnog Kom. SKOJ-a
VI KNOU Brigade
Obad Branko

NAPOMENA: Izveštaj je zadocnio iz razloga što je ova brigada u posljednje vrijeme imala česte pokrete⁶ i što situacija uopšte nije dozvoljavala da se dostavi na vrijeme. Zgodno bi bilo da se ovo pošalje ostalim brigadama, da vide kako treba raditi!⁷

⁴ Prvo oblasno savjetovanje SKOJ-a za Bosansku krajinu održano je 2. i 3. septembra 1944. Opširnije o tome vidi AVII, mikrofilm BiH -10/2-28.

⁵ Vidi izveštaj pomoćnika političkog komesara 6. krajiške brigade od 31. avgusta 1944. Oblasnom komitetu KPJ za Bosansku krajinu o radu partijske organizacije i SKOJ-a (AVII, mikrofilm BiH -9/367-368).

⁶ Jedinice 6. krajiške brigade, sa 13. krajiškom brigadom 39. NOU divizije, 1. i 2. avgusta 1944, izvršile su napad na Bosanski Petrovac (opširnije o tome vidi tom IV, knj. 28, dok. br. 28).

⁷ Poslednja rečenica dopisana mastilom.

BR. 141

**MESEČNI IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA JUŽNOHER-
CEGOVACKOG NOP ODREDA OD 5. AVGUSTA 1944. POLI-
TIČKOM KOMESARU 29. NOU DIVIZIJE O RADU I MORAL-
NO-POLITIČKOM STANJU U ODREDU¹**

POLITIČKI KOMESAR
JUŽNOHERCEGOVAČKOG PART. ODREDA
Hrasno, 5. VIII. 44.

POLITIČKOM KOMESARU XXIX U. DIVIZIJE NOV.—
JUGOSLAVIJE

Dostavljam vam redovni izvještaj o radu i stanju Južnog Odreda² za mjesec juli 1944., g.

Prisustvo Južnog Odreda na terenu Južne Hercegovine osjetilo se je i vojnički i politički za vrijeme dosadašnje ofanzive neprijatelja. ..

Težište političkog rada je bilo na uzdizanju političke svijesti boraca u toku same ofanzive, podizanju njihovog borbenog morala, na mobilizaciji, i onemogućavanju i razbijanju mobilizacije četnika, i njihovom neutralisanju, na stvaranju bratskih odnosa u našim, redovima i popularisanju sadašnjih istorijskih događaja u Evropi i kod nas.

Mi smo shvatili ulogu i prisustvo Odreda na ovome terenu kao jedinice koje treba da se nađe svuda, i. da djeluje politički i vojnički svuda gdje je to moguće, — skupno, ili po jedinicama, ili pak ilegalnim grupicama — zasjedama, Kada je trebalo. — koncentrisali smo sve jedinice i istupali kao cjelina (Ljubinje), ili po pojedinim jedinicama. Nastojalo se je da se naše prisustvo iskoristi i vojnički i politički. Vojnički zadaci koordiniram su sa političkim.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 38/2, k. 1627.

² Pod rukovodstvom Operativnog štaba NOP; odreda za Hercegovinu, održano je u drugoj polovini marta 1942: u s. Patnici (kod Biće) vojno-političko savetovanje na kome je odlučeno da se izvrši reorganizacija partizanskih jedinica Hercegovine. Tom reorganizacijom koja je završena do kraja marta; ukinuti su štabovi sektora, teritorijalni bataljoni su pripojeni. Južnohercegovačkom i Sjevernohercegovačkom NOP odred, a Udarni bataljon je ostao pod neposrednom komandom Operativnog štaba NOP odreda za Hercegovinu (f. Hronologija NOR-a, str. 229).

Da bi se istakli zadaci koji su se pred nas postavljali, nabaciću nekoliko pitanja koja su za nas bila važna, uzevši ii obzir ofanzivu neprijatelja tokom prošlog mjeseca.

Pitanje mobilizacije morali smo postaviti prema situaciji i pojedinim srezovima konkretno, a ne načelno za čitavu Južnu Hercegovinu: U Stolačkom srezu — oštrije, osobito u Dubravama, u Ljubinjskom — razbijanje i neutralisanje četnika, t.j. izvlačenje iz Bileće, i vraćanje iz škripa,³ u Trebinjskom gdje je pritisak okupatora i četnika veliki — negdje oštrije, a negdje dobrovoljna mobilizacija i vraćanje iz škripa.

Iako je politička situacija u svijetu veoma povoljna, a i kod nas u prkos ofanzive neprijatelja, iako je politički rad na terenu priličan — još uvijek nijesu' široki uslovi mobilizacije. Jedno je činjenica: Uticaj situacije; ugleda naše NOV, i političkim radom, — primjećuje se prilično raslojavanje četnika na našem terenu u ovoj situaciji. Veliki broj četnika iz Bileće došao je u Ljubinje, iz Trebinja bježe pojedinci (Trebinjsko-četničko vodstvo ima više takta), dok Muslimani oko Stoca škripare uklanjajući se od svakoga, a Srbi škripari za vrijeme ofanzive većinom su pošli-U žicu.⁴ A što rade četnički dezerteri? — Škripare, neće natrag u žicu, a neće ni u našu vojsku. Jedan dio od njih ne puca, dok drugi dio puca na naše jedinice. Razlog da se ne odazivaju u NOV. jeste: Sadašnja ofanziva neprijatelja, veliki pritisak četnika — prijetnjama Nijemcima, lažima, špekulantski stav izvući glavu, i to da na ovome terenu nema bar jedne brigade čije bi prisustvo, posebno u Ljubinju, imalo velikog efekta/ a time i u čitavoj Južnoj Hercegovini. Na jednom zboru u Ljubinju postavljaju pitanja: A koće nas zaštititi od Bileće? Nećemo u Bileću makar nam sve četnici popalili, a poručićemo da se naši vraćaju iz Bileće. Vi ste na pravom putu, mi smo kukavice i pustite da radimo. U dva maha dolazio je skoro čitav Odred u Ljubinje, u dva maha odbili smo i razbili Bilećke i druge četnike u Ljubinju. Prvi put razjurili smo im 80 mobilisanih u škrip, a drugi put je ostao u škripu dobar broj Ljub rajskih četnika, koji su došli iz Bileće, dok ih je nekoliko ranjeno i poginulo. Našim akcijama o-meli smo četnicima da ne otjeraju stoku baš onih Četnika koji su pobjegli iz Bileće u škrip, a koji se ni na "četničke represaliije nijesu odazvali", i to sirio konferencijom iskoristili politički.' Prisustvo jedne brigade -u Ljubinju pored na*

³ Misli se na dezertere.

* Takò su nazivana neprijateljska uporišta ograđena žicom.

šeg Odreda omogućilo bi da se situacija u Ljubinju osjetno poboljša a time i u čitavoj Južnoj Hercegovini. Bileća je glava, a glavu joj treba razbiti.

Sve naše jedinice su bile aktivne prema škriparima i četnicima a to ste mogli vidjeti uglavnom iz redovnih izvještaja Štaba Odreda. Bitno je to da su se naše jedinice aktivizirale na terenu, iako ne koliko treba i ozbiljnije shvatile svoju ulogu na terenu.

Na pitanju razgonjenja i hvatanja škripara imalo se teškoća. Borci, pa i rukovodioci, nijesu vidjeli konkretnih rezultata od toga već samo trku, i jer škripari nijesu bili organizovani, te se mogu samo razgoniti. Ukazivanjem i uspješnim akcijama, kada srrio koncentrisali naše jedinice na terenu Ljubinja i radili politički, razbili smo mobilizaciju četnika i četnici napuštaju Bileću, te sada borci i rukovodioci imaju pravilno gledanje. Kod boraca nema plašnje „da puca sa svake- strane“, jer upućujemo bar po dvije jedinice iz dva pravca i široko prolazimo terenom.

Redovnim obilaskom jedinica Odreda pozabavili smo se konkretnom situacijom sreza na kome jedinica djeluje, i mjerilo koje treba poduzeti. Sada se već praktikuje u svim jedinicama u Odredu na sastanku rukovodstva detaljno prerađivanje političke situacije ne samo opšte i u Hercegovini, već i najbliže u srezu, pojedinim opštinama, pa čak i selima. Mislim da će ovakav način ulaženja u stvari činiti političke rukovodioce odgovornijim i zainteresovanim.

Ovoga mjeseca obišao sam bataljon „R. Pravica“ i „M. Čuzulan“ po dva puta, bataljon „M. Mihić“ i Ljubinjsku četvu po jedan put i bio sa njima u akcijama, dok je četvu „S. Belović“ obišao pomoćnik politkomesara Odreda. Pored usmenih uputstava na sastancima prilikom obilaska davata su i pismena uputstva za rad osobito u vezi ofanzive neprijatelja.

Borci i rukovodioci nijesu imali plašnje od ofanzive neprijatelja, jer su bili obavještavani o političkoj situaciji u svijetu i kod nas u Jugoslaviji, i o junačkim borbama i uspjesima naše XXIX Divizije za vrijeme protekle ofanzive neprijatelja. To im je davalo poleta, morala i postojanosti.

Osvrnuću se, poslije ovih opštih izlaganja, na rad i stanje po jedinicama, bar u glavnim crtama.

Bataljon „R. Pravica“ je dobre političke svijesti, odanosti N. O. borbi, visokog morala i dobre borbenosti, i može biti osnova za dobar bataljon. Sada ima 47 boraca, naoružanih sa 4 puškomitraljeza, 4 mašinke i puškama. Političkoga

rada je bilo prilično i on je bio uglavnom posvećen političkoj situaciji, i proradi članaka iz „Nove Jugoslavije“, čitanje Hercegovačkog Vijesnika i drugog materijala. Radio je uglavnom pomoćnik politkomesara Bataljona i politkomesar čete Rašević, dok je politkomesar čete Pravica prilično slab i nije u stanju da ma šta prenese i objasni borcima. Borci se interesuju za događaje i postavljaju umjesna pitanja. Na raznim konferencijama nije uočeno naročitih nezdarih pojava. Stav bataljona prema škriparima je pravilan i oštar, a također i njihovog rukovodstva. Primaju pravilno ukazivanja. Mobilisali su nekoliko boraca i nekoliko pohvatili iz škripa i sada su kućama. Uslovi za mobilizaciju su za sada mali. Bataljon je ubijeđen da se može uspješno tući sa Trebinjskom četničkom brigadom i da istu može potući, i imaju samopouzdanja što su dokazali u borbama. Više su za napad nego za odbranu, i u odbranu prelaze u, umjesan manevr i protivnapad. Iz Trebinja je trebalo doći nekoliko „legalnih“ partizana — muslimana maturanata, ali su uhapšeni i vjerovatno će biti uskoro pušteni i izići će. Bratstvo i jedinstvo u bataljonu je dobro, iako je bataljon sada sastavljen gotovo skoro od Srba. Bataljon se osjeća na svom terenu po kome stalno krstari.“ Dolaskom politkomesara bataljona sa kursa pojačaće se rad u bataljonu.

Bataljon „M. Ćuzulan“ se osjetno popravlja. Ranije nije rado išao u Ljubinjska škriparska sela, a sada ide bez ikakvih ustezanja. Borci se popravljaju i u pogledu svijesti i borbenosti. Bataljonu je bilo omogućeno da dva puta čuje radio vijesti u Hrasnu, a prilikom obilaska politkomesara Odreda govorio je na vaspitnoj i radnoj bataljonskoj konferenciji. Kod boraca postoji puno interesovanje za događaje i postavljaju puno pitanja, pored ostalih: Odnos Nacionalnog komiteta i Kr. Jugoslavenske vlade i njihova nadležnost, kao najinteresantnije. Rad politkomesara bataljona je bio mali, ali praktičan i prema aktuelnim potrebama. Rad politkomesara četa je bio nedovoljan. Prorađivani su članci iz „Nove Jugoslavije“, „Hercegovačkog Vijesnika“ i održavane političke i radne konferencije. Na radnim konferencijama je primijećeno da su tri borca prisvojili neke stvari prilikom реквизиције, i vratili su ih, a kažnjeni su — jedan Bataljonskim strogim ukorom, a dva bataljonskim ukorom. Borci su htjeli jednoga da linčuju zbog takvog postupka, što je dokaz da borci drže do svoga ponosa, tim više što se to dogodilo u Trebinjskom srezu. Kod boraca ima još zaostataka četničkih shvatanja i nasjedanja narodu po pitanju bratstva. Odnos Srba i Dalmatinaca je dobair i topao, ali še da naslutiti da

odnos prema katolicima i muslimanima Hercegovine ne bi bio na visini. To je rezultat prilika i četničkog uticaja i nedovoljnog rada po tom pitanju. Data su uputstva politkomesara bataljona, da povodom toga održi bataljonsku konferenciju, da uđe u suštinu uzroka, i objašnjenja naše linije borbe po tom pitanju. Lokalno shvatanje borbe na svome terenu popravljaju se uvođenjem bataljona u zajedničke akcije sa drugim jedinicama. Mobilisali su 5, a uhvatili 12 škripara. Politkomesar bataljona održao je konferencije u 6 sela sa puno zauzimljivosti i pravilnog shvatanja. Moral i polet u bataljonu su dobri. Bataljon ima 67 boraca sa 5 puškomitraljeza, ostalo puške.

Bataljon „M, Mihić“ je mlad bataljon, koji se popunjava ljudstvom iz Dubrava, većinom od dobrovoljaca. Bataljon se osjeća skoro kao porodica — navikli su jedni na druge i smatraju da je u njemu najbolje, te nerado idu u druge jedinice. Rad politkomesara bataljona je bio obiman, osobito vaspitni rad, dok je rad politkomesara četa mali — slab kvalitet rukovodilaca. Na vaspitnoj konferenciji postavljaju niz vrlo • interesantnih pitanja i borci se interesuju za sva pitanja koja su danas aktuelna. Redovno su obavještavani o političkoj situaciji putem vijesti i naših saopštenja o uspjesima brigada redovnim dopisima. Bataljon ima 60' boraca sa 5 p. mitraljeza, ima izvjestan broj boraca, bez pušaka. Prorađivan je materijal iz problematike N. Ö. borbe iz raznih publikacija. Mobilisali su 15 boraca, dezertirala dva od kojih se jedan vratio. Odnos Srba, Muslimana i katolika je dobar i na to je ukazana naročita pažnja rukovodiocima da taj odnos treba da razvijaju i njeguju. Uvlačenja hrvatskih masa u bataljon nije bilo jer ne kontrolišemo teren, na kome se te mase nalaze. Bataljon sada radije ide u borbu i protiv škripara poslije uvođenja.p. akcije sa ostalim jedinicama, jer su se ranije bojali pucanja sa svake strane. Uslovi za mobilizaciju su za ovaj bataljon sada povoljniji od ostalih jedinica.

Ljubinjska partizanska četa je. ostala mala, na. svome-terenu Ljubinjske opštine i nije imala uslova. da se omasovi Karakteristika Ljubinja vam je poznata. Bilo je političkoga rada u toj četi prilično, većinom posvećenog situaciji, i prorađivanju tekućeg materijala, kao i radnih sastanaka. Ima prilično interesovanja kod boraca, ali ih najviše interesuje dokle će ini četa biti tako mala na ovom terenu, jer su opterećeni službom. Ovu četvrtu smo ponekad dodali nekoj jedinici u akciju i tada je mnogo bolja i borbenija nego kada je sama, Politkomesar čete je održao.5 konferencija sa. seljacima. Četa ima 18 boraca i 2. Italijana. sa dva p. mitraljeza:, jedan.borac je

pušten kući i nije se vratio. Mobilisali nijesu ništa u Ljubljani, a sada će izgleda biti uslova da se nešto mobihše.

Četa „S. Belović“ je formirana sredinom prošlog-mjeseca, i prije nekoliko dana je dobila politkomesara čete. Mobilisala je 6 boraca. Četa je sastavljena od dobrih boraca i moral je dobar pa i onda kada je sama ostala na Hrgudu po odlasku XIII Brigade. Ima uslova mobilizacije u Dubravama, dok nema na Hrgudu. Zbog situacije, i udaljenosti malo joj se posvetilo pažnje. Ima 18 boraca sa 1 p. mitraljezom, a 3 borca bez pušaka. Četa će izgleda biti od razvoja. Nacionalni odnos je dobar, i borci su ubjeđeni u pravednost i pobjedu naše borbe. Političkog rada je bilo malo.

Prateća četa Odreda ima 32 borca, 2 p. mitraljeza, 5 bez pušaka. Sastavljena je od Srba, Hrvata i Muslimana. Političkog rada sa četom bilo je prilično, a pored toga borci svakodnevno čuju radio vijesti. Prorađivan je tekući materijal i održavani su radni sastanci. Ljudstvo je većinom novo i mlado. Iako se četa popravlja ipak nije dobra, jer nacionalni odnos nije na visini zbog ostatka četničkih shvatanja. Pored ostalih u njoj ima Prebilovčana, koji sii mentalitet za sebe. Problem Prebilovčana za nas je veoma važan Uzevši u obzir neke činjenice. Oko 800 njih je ubijeno i bačeno u jamu od ustaša. Većina preostalih su odgovorili istom mjerom. Dobar dio tih boraca je u našoj vojsci sa nama stranim shvatanjima po pitanju Muslimana i katolika. Radi se sa njima i prividno se ima uspjeha, ali povremeno iz njih izbija revolt i izjašnjavaju se b tome šta su radili ranije i da će u slobodi biti svima jednako i slično. Pored redovnog rada određeni su pojedini drugovi da rade pojedinačno i činjenica je da su se neki osjetno popravili. Inače, dobri su borci i odani borbi. Iz jednog izvještaja Štaba Odreda moglo se je vidjeti da še čak od četnika Prebilovčana odvojila jedna petorka, koja je poubijala neke ustaše kod Sjekosa, zatim dva njemačka oficira kod Klepaca, i zapalila njemačko sijeno kod Čapljine. Ovo je činjenica više. Moral Prateće čete je dobar.

To su opšte karakteristike stanja i rada jedinica u ovom Odredu. Rada je moglo da bude više ali stalno očekivanje borbe i sama borba kao i česti pokreti su to ometali. Odred je izvršavao dobro zadatke i izašao postojan i čvrst riše nego ranije.

Kulturno-prosvjetni rad je nešto živahniji. U svim našim jedinicama osjeća se pjesma i raspoloženje kao odraz današnjih zbivanja. Naročitih priredaba nije bilo. Bataljon! „R. Pravica“, „M. Mihić“ i Ljubljanska četa poslali su članke

za novine, koje još nisam pregledao. Ponegdje je bilo i kulturnih predavanja. U Hrasnom priređujemo usmene novine i Prateća četa daje priredbu.

U službi snabdjevanja podnio je izvještaj intendant Odreda. Stanje obuće i odjeće se nešto popravilo. Bilo je sitnih propusta intendantata bataljona zbog nepoznavanja svoje dužnosti, našto je obilaskom ukazano. Ljudstvo se hrani dobro i dovoljno u svim jedinicama. Intendant Odreda je vrlo bolestan (t.b.c.) i trebalo bi mu omogućiti liječenje ili ga premjestiti na laku dužnost, pošto je isti rasijan i nervozan, a stari je borac iz Mostarskog bataljona.

Izvještaj o sanitetskoj službi podnio je referent Odreda. Stanje sanitetskih kadrova je sada po jedinicama slabo, jer je 6 drugova pošlo na niži kurs, a 3 na viši kurs, a sada šaljem 3 na niži kurs, te smo ostali bez sanitetskog osoblja. Referent Odreda je zauzimljiv u radu i ovoga mjeseca će izvršiti vakcinaciju u svim jedinicama ukoliko to prilike dozvole. Ima više oboljenja malarije i prehlade.

Borbenost i disciplina su dobri kod bataljona „R. Pravica” i „M. Čuzulan”, a popravljaju se kod ostalih jedinica.

Odnos prema narodu je prosječno dobar, ima pojedinačnih ispada prema četničkim familijama.

Budnost kod nekih jedinica nije bila na visini našto je najoštrije usmeno i pismeno ukazano.

Odnos boraca i rukovodilaca i obratno je prosječno dobar. Jedino u Ljubinjskoj četi je komandir Radić pravio istupe za koje je kažnjen disciplinski ukorom i kao nepodesan premješten.

Autoritet rukovodilaca je prosječno dobar. Svi komandanti bataljona su dobri i popularni rukovodioci i zamjenik komandanta „R. Pravica”. Ostali vojni rukovodioci su manje više prosječno dobri, mlađi i još sa malim autoritetom. Politički komesari bataljona su se aktivizirali i imaju malo više sistema i odgovornosti u radu iako ne još dovoljno, a pomažu ih pomoćnici. Politički rukovodioci četa su prilično slabi i mora im se dati veća pomoć, dok neki teško mogu ostati na tom položaju.

Stab Odreda ima autoritet i pokazuje zauzimljivosti za rad kao cjelina. Odnosi u njemu su dobri, jedino prema intendantu koji pravi često propuste na kojemu se često bada ukazuje.

Ob. služba sada nešto bolje funkcioniše i drug Savo je sada obišao sve jedinice i dao jedno pismeno uputstvo. Vaša ukazivanja su na njega prenijeta o čemu sam vam ranije pi-

sao, i drag svoj odnos popravlja. Nije uspio da stvori nova uporišta u Ljubinju, ali je u izgledu da će se uz saradnju sa o. k. nešto uspjeti. •

Vaše napomene za prošli izvještaj sam primio i bile su mi od koristi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

S drugarskim pozdravom

M. P.

Politički komesar,
Miloš Stamatović

BR. 142

IZVEŠTAJ ŠTABA 9. KORPUSA NOVJ OD 6. AVGUSTA 1944.
GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SLOVENIJE O KADROVSKIM
PROMENAMA, MOBILIZACIJI I OPŠTOJ I POLITIČKOJ SI-
TUACIJI U POTČINJENIM 'JEDINICAMA I NA TERENU¹

Š T A B

IX KORPUSA NOV I POJ
Položaj, 6. avgusta 1944.
broj: 24

GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SLOVENIJE

Predmet: politički izveštaj od
20. jula do 6. avgusta 1944.

I

Kampanja koja je započeta u cilju podizanja stručne voj-
ne spremne nastavlja se. U tom cilju organizovana je vojnička
konferencija, kojoj su prisustvovali kandidati i oficiri obeju
divizija, brigada i svi politički komesari pomenutih jedini-

¹ Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG
u Ljubljani, f. 16/III.

ca.² Namera konferencije bila je temeljito pretresti sve greške do kojih je došlo u akcijama na Bašku grapu,³ pri napadu na Hotavlje⁴ i u akcijama na terenu. Cilj referata komandanta IX korpusa general-majora Ambrožiča⁵ i referata načelnika Štaba korpusa potpukovnika druga Jakopiča⁶ bio je prikazati i analizirati greške koje su se u tim akcijama dešavale. Posle referata razvila se živa diskusija koja je dopunila referate. Konferencija je trajala samo jedan dan, pošto je sutradan neprijatelj počeo odmah ujutru razvijati svoju ofanzivnost.⁷ Bih smo prisiljeni da je završimo, kako bi se mogli rukovodioci odmah vratiti svojim jedinicama. Pre vojnih referata, podnet je i pohtički referat koji je prikazao unutrašnju i spoljnu političku situaciju, dao analizu značaja sporazuma Tito—šubašić i u vezi s tim predočio zadatak naše vojske u bližoj budućnosti. Iz referata, kao i iz diskusije, videlo se da je jedna od glavnih slabosti naše vojske, koju smo već više puta konstatovali, to što niži komandni kadar ne dolazi do izražaja. U tom pogledu mogu se, bar u nekim jedinicama, primetiti izvesna poboljšanja. Ipak, biće potrebno još ogromno truda, vaspitavanja i kontrole da bi se niži komandni kadar aktivirao i mogao zadovoljiti na svom položaju.

Konferenciji su prisustvovali i svi nastavnici oficirske i podoficirske škole,⁸ s ciljem da se upoznaju sa svim nedostacima koji još postoje u našoj vojsci.

Kada jedinice nisu na položajima, ili na neki drugi način zaposlene, održava se u njima stalno vojna i politička nastava.

² Konferencija je održana 25. jula 1944. u Čepovanu (vidi dok. br. 57 u 15. i dok. br. 31 u 16. knjizi VI toma Zbornika). Štab 31. NO divizije je 24. jula 1944. jayio Oblasnom komitetu KPS za Primorsku koja će početi 25. jula u Čepovanu da se vrše tehničke pripreme za veikiu konferenciju (AIZDG u Ljubljani, f. 535/II-I-č.)

³ O napadu na neprijateljevo uporište u dolini reke Bače vidi dokumente i literaturu navedenu u napomeni 11 uz dok. br. 90, i u napomenama 11 i 13 uz dok. br. 85.

⁴ O napadu na neprijateljevo uporište -Hotavlje 18/19. jula 1944. vidi dok. br. 117, napomenu 9.

⁵ Lado Ambrožič Novljan;

⁶ Albert Jakopič Kajtimir. Vidi dok. br. 90, napomenu 27.

⁷ Odnosi se na neprijateljevo nadiranje na oslobođenu teritoriju 26. jula 1944. s pravaca Kanalska dolina—Gorica—Grgar—Trnovo—Zavrh—Podgozd, Idrija—Vojsko—Mrzla Rupa—Lažna i Ajdovščina—Predmeja. Ovi ofanzivni prodori su trajali do 5, odnosno 9. avgusta 1944 (vidi tom VI. knj. 15, dok. br.:50, 51, 54, 57, 66, 99, 100 i 169 i knj. 16, dok. br. 27 i 31).

⁸ O nastavnom kadru i njegovim promenama u pomenutim školama mogu se naći podaci u polumesečnim izveštajima Kadrovskog odseka 9. korpusa NOVJ (AIZDG u Ljubljni, f. 124/IV-I).

Treba priznati da politički komesari i njihovi pomoćnici ne pružaju pravu pomoć komandantima i komandirima, i to .zbog toga što još nisu izgrađeni i nemaju iskustava. Na konferencijama, u brigadama i bataljonima, pokušava se političkim komesarima na primerima iz prakse prikazati u čemu treba da pomognu komandantima i šta je zapravo njihov zadatak.

II

Zamenih smo sva tri politička komesara brigada XXX divizije.⁹ Za v. d. političkog komesara 17. SNOB „Simon Gregorčič“ postavljen je drug Koselj,¹⁰ stupio u partizane posle kapitulacije Italije, na povratku iz internacije, po zanimanju student. Za političkog komesara 18. SNOB „Bazoviške“ postavljen je Ukmar,¹¹ koji se upravo vratio s partijskog tečaja kod CK.¹² Za v. d. političkog komesara 19. SNOB „Srečko Kosovel“ postavljen je dosadašnji politički komesar bataljona drug Klemenčič.¹³ Njegovu karakteristiku poslaćemo kasnije. Za v. d. komandanta 19. brigade postavljen je drug Robek,¹⁴ koji je došao iz Dolenjske s novim štabom divizije.¹⁵ Dosadašnji komandant drug Vanja — Škraba Leopold,¹⁶ pre toga komandant GO,¹⁷ bio je ranjen u nogu istom prilikom kada je poginuo komandant XXX divizije drug major Iztok — Ivan Turšič.¹⁸ Od novodošlih drugova postavljen je za načelnika 17. brigade drug Samo Horvat.¹⁹

Isto tako smo zamenili sva tri pomoćnika političkih komesara brigada XXX divizije.²⁰ Za v. d. pomoćnika politič-

⁹ Vidi dok. br. 90,- napomenu 3.

¹⁰ Janez Koselj. Prema podacima iz kartoteke bio je v. d. političkog komesara 17. slovenačke NO brigade »Simon Gregorčič« od 1. avgusta do 18. septembra 1944.

¹¹ Mirko Ukmar

¹² Vidi dok. br. 47,- napomenu 35.

¹³ Edo Klemenčič. Umro 17. januara 1948. u Ljubljani.

¹⁴ Albin Majeršič Robi

¹⁵ Verovatno se odnosi na komandanta 30. NO divizije Jožu Klanjšeka Vasju, političkog komesara Janka Rudolfa i zamenika komandanta Franca Rojšeka Jaku koji su na tu dužnost postavljeni naredbom Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 25. jula 1944 (AIŽDG u Ljubljani, f. 11/I).

io Pravilno je: Leopold Škraber Vanja.

¹⁷ Narodni heroj. Poginuo 29. jula 1944 u blizini s. Lokve, u Slovenačkom primorju (vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 57).

¹⁸ Gorenjskog odreda.

¹⁹ Iz njegovih potpisa može se zaključiti da je on na toj dužnosti bio od 18. jula 1944.

²⁰ Vidi dok. br. 90, napomenu 4.

kog komesara 17. brigade postavljen je drug Grbec,²¹ partizan iz. g. [odine] 1942, bio u proleće 1942. godine politički komesar čete u-II grupi [odreda], bio ranjen i zarobljen od Italijana. Dobro ga poznaje drug general Tomaž,²² i na njegovu preporuku bio je odmah postavljen za pomoćnika komesara bataljona. Za v. d. pomoćnika 18. brigade postavljen je drug Popović,²³ rodom Crnogorac, ranije bio sekretar SKOJ-a u brigadi. On je po godinama doduše veoma mlad, ali ispoljava prilične sposobnosti. Za pomoćnika 19. brigade postavljen je drug Ljubo Podlipec, koji se vratio s partijskog tečaja kod CK/ U sporazumu sa drugaricom Lidijom,²⁴ predložen je za sekretara divizijskog partijskog komiteta. Ako se drugovi iz 17. i 18. brigade pokažu kao dobri, predložićemo ih merodavnom forumu da ih potvrdi.

U 3. brigadi je za političkog komesara postavljen drug Iztok Franko Ivan,²⁵ stari partizan iz početka 1943. g.[odine]. On se upravo vratio s partijskog kursa. Dosadašnji v. d. političkog komesara ove brigade postavljen je za komandanta bataljona u brigadi,²⁶ što je stalno želeo. Za ostale članove štabova brigada XXXI divizije poslaćemo karakteristike naknadno. Zamenici komandanata divizija²⁷ ostali su svak u svojoj diviziji, gde su bili postavljeni, iako ste nam vi predložili da ili možemo zameniti.

Za komandanta BBO postavljen je drug Nazdar,²⁸ dosadašnji komandant bataljona u odredu. Politički komesar odreda ostaje drug Zorko — Črnugelj Franc.²⁹

²¹ Vlado Gerbec

²² General-major Dušan Kveder Tomaž. Vidi dok. br. 59, napomenu 30.

²³ Svetislav Popović Puco

²⁴ Lidija Šentjunc. Vidi dok. br. 26, napomenu 36.

²⁵ Ivan Franko Iztok je politički komesar 3. slovenačke NO brigade »Ivan Gradnik« bio od početka avgusta do 20. novembra 1944.

²⁶ Ivan Sulič Iztok je v. d. političkog komesara 3. slovenačke NO brigade »Ivan Gradnik« bio od 28. aprila do početka avgusta 1944, kada je postavljen za komandanta 2. bataljona. (Njegov kadrovski upitnik vidi u AIZDG u Ljubljani, f. 268/III-4).

²⁷ U to vreme je zamenik komandanta 30. NO divizije bio Franc Rojšek Jaka (vidi napomenu br. 15) a zamenik komandanta 31. NO divizije Rudolf Hribernik Svarun (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 11/1-2: naredbu Glavnog štaba NOV i PO Slovenije o postavljenju od 25. jula 1944).

²⁸ Zvonimir Vodopivec Nazdar. Štab Briško-beneškog NOP odreda je 23. jula 1944, pod br. 768 poslao štabu 9. korpusa NOVJ predlog za postavljenje novog komandnog kadra, te za komandanta odreda predlaže Zvonimira Vodopiveca Nazdara, dotadašnjeg komandanta 3. bataljona (AIZDG u Ljubljani, f. 291/1-3).

²⁹ Vidi dok. br. 1, napomenu 7.

Za komandanta JPO je postavljen kapetan Stjenka — Šibelja Anton³⁰ a komesar ostaje drug Lado Švigelj. Za komandanta GO je postavljen dosadašnji načelnik štaba GO drug Damjan.³¹

III

U pogledu ishrane imamo još uvek poteškoće jer se nov način snabdevanja hranom, preko pozadinske vojske, još nije uhodao.³² Zato jedinice moraju nabavljati hranu na isti način kao do sada, što traži od njih ogromne napore i oduzima im mnogo dragocenog vremena. Postoji veliki nedostatak odeće i obuće i, uprkos stalnom pritisku na terenske političke organizacije i privredne komisije, u Slovenačkom primorju i u Gorenjskoj, ne možemo dobiti robu za odeću i za cipele, sem manjih količina koje su nam nabavili.

IV

Mobilizacija, uprkos povoljnoj međunarodnoj i unutrašnjoj situaciji, stalno napreduje. Mobilisani borci iz Trsta, navodno, u većem broju odlaze u Istru i odatle dalje u VII korpus. K nama dolaze samo Italijani, od kojih su se već mnogi javili u Tršćansku brigadu,³³ i to većim delom proletarijat. Iz Gorice su na Trnovsku visoravan stigla 23 druga Slovenca. Navodno je nekoliko njih otišlo u Brda, ali o tome još nemamo tačnih vesti.

Čišćenje od zelenaša i nepotrebnih terenskih radnika vrlo sporo napreduje, uprkos intervenciji vojske i Pokrajinskog odbora OF. Trebaće još mnogo truda da ove elemente otpremimo u vojsku. Situacija u Gorenjskoj je u poslednje vreme takva da je veoma teško preduzimati mobilizaciju s većim vojnim snagama. Naročito je teško prebacivanje novomobilisanih s leve obale Save. U GO smo poslali druga majora Dula³⁴ sa zadatkom da im da potrebna uputstva za

³⁰ Anton Šibelja Stjenka, narodni heroj. Postavljen na dužnost komandanta Južnoprimeorskog NOP odreda naredbom Štaba 9. korpusa NOVJ od 3. avgusta 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 221/1-la). Poginuo 1. aprila 1945. iznad Gačnika (imanje, oko 2 km južno od Dolenje Trebuše).

³¹ Boris Globočnik Damjan

³² Vidi dok. br. 118, napomenu 7.

³³ Odnosi se na brigadu »Triestina d' assalto Garibaldi«. O problemu novodošlih Italijana vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 57. 61 i 137.

³⁴ Dušan Švara Dule

izvođenje mobilizacije, i to: odred treba da se poveže s jedinicama IV operativne zone i zajedno-s njima sprovodi mobilizaciju i novomobilisane borce otprema u IV zonu ili VII korpus. Mislimo da će priliv novih boraca u naše redove sada, kada Hitler preduzima opštu mobilizaciju, biti veći nego do sada. Italijani iz Trsta i Tržiča počeh su dolaziti u većem broju i prema izveštajima, koje smo dobili poslednjih dana, doći će ih u partizane još priličan broj. Međutim, dosta se promenila politička situacija u Beneškoj Sloveniji.³⁵ Benečani su počeh pomalo stupati u partizane. Poslali smo tamo pozorišnu grupu IX korpusa³⁶ i, prema izveštajima koje smo primili od terenskih organizacija, Benečani su je dočekivali s velikim oduševljenjem. Grupa je dobila dozvolu da može ostati na tom terenu do opoziva.

V

Rasulo u redovima bele garde ne napreduje onako kao što bi se moglo očekivati s obzirom na povoljan međunarodni pohtički i vojnički razvoj, naročito zbog sporazuma Tito—šubašić, koji je svima, koliko-toliko, poštenim elementima pokazao gde je njihovo mesto. Najčvršće jezgore bele garde su još uvek Dolomiti. Umesto rasula primećuje se još pojačana vojna aktivnost be-ga, dok se među civilnim stanovništvom na tom sektoru ipak mogu primetiti promene. Neki su već počeli da naginju na stranu OF, dok je kod drugih zavladao zabrinutost i zaprepaštenost. Poteškoća je u tome da je zbog jake aktivnosti belogardističkih patrola teško propagirati i dostavljati propagandni materijal. Odštampano je više letaka za belu gardu,³⁷ za vojnike nemačke narodnosti i Italijane u nemačkim redovima.³⁸ Prema izveštajima koje smo primili, veći deo ovih letaka je dostavljen i vojnicima u uporištima, koji su ih s velikim interesovanjem čitali. Leci su pisani u smislu direktiva primljenih od Glavnog štaba i Izvršnog odbora OF.

³⁵ Očuvani partijski i politički izveštaji Briško-beneškog NOP odreda iz tog perioda nalaze se u AIZDG u Ljubljani, f. 291/1.

³⁶ Vidi dok. br. 16, napomenu 40 i tom IX. knj. 7, dok. br. 10, napomenu 23.

³⁷ Očuvani leci • (raznih izdavača iz čitave Slovenije) namenjeni pripadnicima bele garde, odnosno domobrancima, nalaze se u AIZDG u Ljubljani, NO tisk. f. D-XV/1, civilni fond, f. 441.

³⁸ Očuvani leci namenjeni nemačkim, odnosno italijanskim vojnicima nalaze se u AIZDG u Ljubljani, NO tisk. f. D-XVIII i D-XVII.

VI

Odnos između nas i italijanskih partizana se u poslednje vreme nešto pogoršao, i to zbog različitih elemenata koji su se u redove italijanskih partizana skupili iz okupatorovih uporišta, kao: karabinijeri, alpinci, bersaljeri itd. Svi ti elementi, šovinistički nastrojeni, počeli su uticati i na ostale drugove koji su imali drugačije poglede na saradnju između Slovenaca i Italijana. Zbog toga smo bili prinuđeni da savetujemo italijanskim drugovima da sve te protivnarodne elemente izdvoje iz svojih redova i pošalju u unutrašnjost Italije. To sada već rade.³⁹

VII

Pošto je naša kontrola u bolnicama, zbog prostranosti teritorija i udaljenosti jedne od druge, slabija, dešavale su se u poslednje vreme u nekim od njih velike greške, iako je svaka od bolnica imala pohtičkog komesara, i to stare partizane. Šef Sanitetskog odseka kapetan dr Volčjak nalazi se pod sudskom istragom i verovatno će još prema nekim rukovodiocima biti uveden sudski postupak. O toku istrage i konačnom rezultatu izvestićemo vas kad bude završena.⁴⁰

VIII

Uprkos različitim greškama i teškoćama, koje se u našoj vojsci još javljaju na svakom koraku, primećuje se napredak u čitavoj vojnoj organizaciji, i to u organizacionom, vojnostručnom i političkom pogledu. Iako se u težim borbama još uvek izgubi nekoliko drugova, taj broj postaje s vremenom sve manji. Velika šteta je u tome da u svakoj borbi pogine ili je teže ranjen neko od rukovodilaca. Zbog toga organizovaćemo kampanju za čuvanje rukovodećeg kadra, prvi put među samim rukovodiocima, a i među partizanima, kako bi sami shvatili potrebu da čuvaju svoj rukovodeći kadar. U svim borbama se pokazalo da bi vojska neuporedljivo bolje izvršavala zadatke koje dobiva ako bi rukovo-

³⁹ Vidi tom VI. knj. 15, dok. br. 62 i 137.

Optužbe protiv šefa Sanitetskog odseka 9. korpusa NOVJ dr Viktora Volčjaka i drugih rukovodilaca pokazale su se kao neosnovane, zato je sudski postupak prema njima obustavljen (vidi knjigu dr Metoda **Mikuža** »Oris partizanske sanitete na Slovenskem«, Zavod »Borec« v Ljubljani, 1967, str. 258—259 kao i materijale o tome u AIZDG u Ljubljani, f. 221/1-6 i 223/111-8).

deći kadar bio nešto bolje uvežban i vaspitan. Pošto je u borbama poginuo i bio onespособljen ogroman broj rukovodilaca, novi kadar nije mogao tako brzo da se uzdiže **da** bi zadovoljio sve potrebe vojske koja stalno raste.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar: M. P. Komandant, general-major:
Hribar J. Lado Ambrožič s. r.

BR. 143

**IZVEŠTAJ SEKRETARA OKRUŽNOG KOMITETA KPJ ZA
ZAJEČAR OD 7. AVGUSTA 1944. POKRAJINSKOM KOMITE-
TU KPJ ZA SRBIJU O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI U TI-
MOČKOJ KRAJINI¹**

POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ ZA SRBIJU

7. avgusta 1944 god.

Dragi drugovi,

posle uspešnih borbi naših jedinica na niškom terenu, pre nekoliko dana IX n. o. brigada sa jednim terenskim bataljonom prošla je kroz Timok². Prisustvo naše vojske u Timoku učinilo je da je narod skoro potpuno raskrstio sa dražinovštinom. Raspoloženje je potpuno na strani n. o. borbe, što se jasno odrazilo u dočeku i prihvatanju naših drugova. Sela su nas oduševljeno dočekivala, a redovno sa čitavim selom čekah su nas i dražinovski komandanti i predsednici, koji su bih obavešteni da partizani nikoga ne ubijaju. Tako su nas sačekivali i pojedinci koji su bili čak vrlo aktivni dražinovski saradnici, što je znak njihove demoralizacije. Dražinovske pozadinske organizacije su se većim delom raspale, a ono što je ostalo ne funkcioniše. Što se tiče vojnih dražinovskih grupa, koje su na terenu Timoka i Zaglavka, ta-

¹ Dokumentat (pisan ćirilicom, na mašini) u Arhivu SR Srbije reg. br. 560/V.

² Reč je o borbama koje su vodile jedinice 23. NOU divizije u julu i početkom avgusta 1944. Opširnije o tim borbama u istočnoj Srbiji vidi toro I, knj. 20, dok. br. 169, str. 702—704.

kode su mnogo oslabljene i još više demoralisane (2 cela bataljona Knjaževačkog korpusa zajedno sa komandantima predali su se bez ijednog metka).³

Tako da danas posle prolaska brigade kroz ovaj deo našega Okruga stvoreni su uslovi' za pozadinski rad naše part. org. U vezi sa tim naš O. K. na sastanku rešio je da se u Timok pošalju drugovi koji će otpočeti sa radom na svim sektorima. A pošto se najpre treba povezati sa simpatizerima i drugovima na čitavom ovom terenu, to su na teren pošli drugovi u grupama koje za sada ne predstavljaju rukovodstva niti komitete — već su to prosto grupe partijaca, koji čine partijsku ćeliju, iz kojih će se u najskorije vreme formirati partijska, skojevaska i ostala rukovodstva. Za srez Timočki — deo Zaječarskog pošla je grupa od 4 člana partije, za zaglavski srez takođe je poslata grupa od 4 č. p. Pored njih, za prvo vreme na ovom terenu ostala su 2 člana O. K. i to drug Šlem⁴ i Krsta.⁵ Na boljevačkom terenu takođe su se uslovi znatno poboljšali tako da je i tamo u najskorije vreme, pošto bi se vojnički reakcija još malo dotukla, omogućen pozadinski partijski politički rad. Sada na boljevačkom terenu operiše jedan terenski boljevački bataljon. Sa bataljonom se kreće jedan član O. K. drug Sava,⁶ koji takođe ima zadatak da uspostavi pozadinski rad što je on već preduzeo.

Ovime smo ovaj deo našega okruga obuhvatili koliko toliko za početak a, s obzirom na raspoloženje i uslove, perspektive su vrlo dobre. Što se tiče ostalog dela Okruga za sada još ništa nismo postavljali, premda smo se već povezali sa nekim drugovima i otuda. Nedavno je čak iz D. Milanovca dolazio drug za vezu sa nama i izneo nam situaciju kao vrlo dobro raspoloženje naroda koji nas željno očekuje. Isto tako imamo izveštaj o odličnom raspoloženju i držanju naroda u čitavoj Krajini, počev od Zaječara pa sve do ispod Negotina.. Narod nas i tamo željno očekuje i svakako da se može računati sa većim pristupanjem u vojsku. Izuzev Ključkog sreza, gde je dražinovski uticaj još uvek priličan, stanje na celom ostalom terenu je vrlo dobro.

Međutim sve to raspoloženje naroda mi ne možemo iskoristiti bez odlaska i prolaska naše vojske, koja bi dokraj-

³ Reč je o četnicima Draže Mihailovića, koji su u ovom delu istočne Srbije imali oko pet korpusa: Krajiški, -Timočki. Knjaževački i delovi Nišavskog i Deligradskog. O borbama sa tim četničkim snagama vidi tom I, knj. 20, dok. br. 149.

⁴ Mirko Babić Šlem

⁵ Miloško Đorđević Krsta

⁶ Janko Simeonović Sava

•čila dražinovsku reakciju. Zato je hitno potrebno da naša •divizija⁷ ili bar brigade krenu na teren prema Dunavu. Sa Borskim rudnikom smo se već delom povezali, ali uskoro treba da potpuno omogućimo prihvatanje ljudi za* vojsku. (To će učiniti boljevački bataljon, a sa kojim se kreće i drug Sava).

Tako uglavnom stoji situacija na tom terenu.

Preduzeli smo mere za uspostavu tehnike.

Od ostalih članova O. K. drug Stanko⁸ i ja smo ostali :sa divizijom da- bismo se što skorije prebacili za Krajinu, gde bismo takođe postavili rad.

Izvestite nas da li je prešao Moravu i da li se nalazi s vama drug Jova,⁹ koji je bio u Porečkom povereništvu sa Mladenom¹⁰ i Kostom.¹¹ Ukoliko je on tamo prešao treba da se hitno prebaci ovamo i poveže sa nama, jer je neophodan za postavljanje rada u Krajini. A s obzirom na njegov rad u zadnje vreme kao i na njegovo silno držanje kao i razvoj — naš O. K. je mišljenja da bi on mogao potpuno da odgovori dužnostima jednog člana O. K. i da bi svojim ulaskom pojačao komitet, pa zato vi primite ovaj predlog i dajte nam svoje mišljenje.

S obzirom na to da smo čitav svoj materijal stavili na raspoloženje vojsci — ostali smo skoro bez ikakvog partijskog materijala, pa ukoliko imate neki „Proleter“ i drugo pošaljite nam.

Još nismo dobili nikakvo zvanično tumačenje o novoj jugoslovenskoj vladi šubašića.

Smrt fašizmu — sloboda narodu.

Drugarski pozdrav

O. K. Zaječar

Na terenu Timoka i Zaglavka sada operiše odred jačine tri bataljona,¹² odnosno 300 ljudi.

⁷ Odnosi se na 23. NOU diviziju.

⁸ Dragomir Radosavljević Stanko

⁹ Dragomir Radojević Jovo

¹⁰ Sreten Vučković Mladen

¹¹ Rodoljub Stojanović Košta

¹² Reč je o Zaječarskom NOP odreda koji je formiran jula 1942. i postojao do kraja septembra. Obnovljen je u oktobru 1943. kada je dobio naziv Zaječarsko-timočki odred »Milenko Brković Crni«. Jedanaestog marta 1944. ušao je u sastav 9. srpske brigade (Vlado Strugar, n. d., str. 382).

br. 144

IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA VIROVITIČKE BRIGADE OD 8. AVGUSTA 1944. KOMITETU 40. NO DIVIZIJE I OBLASNOM KOMITETU KPH ZA SLAVONIJU O POLITIČKOM I ORGANIZACIONOM STANJU I KULTURNO-PROSVETNOM RADU¹

Pomoćnik Polikomesara
Virovitičke Brigade
Br. 1—
Dana 8/VIII. 1944. g.

**DIVIZIJSKOM KOMITETU XL DIVIZIJE
OBLASNOM KOMITETU ZA SLAVONIJU**

Podnašam redovni mjesečni izvještaj o radu Partije u Virovitičkoj brigadi.

1) Političko stanje Brigade:

Političko stanje naših jedinica je zadovoljavajuće pošto se ovaj mjesec zaista mnogo s njima radilo, usto nam je svakako išlo mnogo u pomoć razvoj politički situacije u svijetu, kao i u našoj zemlji. Pošto je velik priliv novih boraca, to je zahtjev bio mnogo velik, tako da su naši Polikom radili dan i noć kao i sam komesar Brigade.² Pošto je većina naše brigade sirovo ljudstvo to smo morali pristupiti sa slijedećim materijalom pred njih kako bi se upoznali, tako smo s njima ovaj mjesec proradili razvoj narodnooslobodilačke borbe, Treće zasjedanje ZAVNOH-a, Nacionalno pitanje i Sporazum Tito šubašić. Kako su se u Svijetu dogodile velike izmjene, porazi Nijemaca na istočnom bojištu, kao i u Francuskoj, kapitulacijom Rumunjske i Bugarske, te velike pobjede naše vojske kod Grđevca i Zdenaca, drugovi su dobili veliki moral i danas nema u našoj jedinici takvoga kojem te stvari nisu poznate, pa ipak u zadnjih nekoliko dana imamo nešto dezertera, ali isti nisu dezertirali radi toga što im nije jasna politička situacija, ih da je bio slab politički rad nego razlog njihovog dezerterstva je slijedeći, da iste neće da služe ni jednoj vojsci nego se skrivaju po kućama i baštama to su svi iz Vukosavljevice, Turnašice i okolnih sela

¹ Snimak originala u AVII, mikrofilm KPH-38/63-65.

² Josip Banak

Virovitice, gdje imade mnogo starih dezertera a koje mi ne možemo pokupiti i na taj način isti ti dezerteri truju nam i ostale koje mi mobilišemo. Drugovi naših jedinica rado čitaju našu tekuću štampu, a naročito radio vijesti, koje mi vrlo rijetko dobivamo, a koje bi bile poželjne za našu mladu Brigadu,³ inače drugovi sa oduševljenjem gledaju na Crvenu armiju, saveznike i rodoljube u porobljenim zemljama, a naročito na Komunističku partiju, kao organizatora i rukovodioca Narodno-oslobodilačke borbe, drugovima su poznati ciljevi Narodno-oslobodilačke borbe, ko su. četnici, ko prijatelji a ko neprijatelji, borci na svim mjestima na odmoru ili na prolazu popularišu Federalnu Hrvatsku u demokratskoj Jugoslaviji. U našoj Brigadi ne osjeća se nikakvo strančarenje, nema HSS-ovačkih ili četničkih tendenca kao ni drugih, pošto se do sada pokazalo da oni koji se ne slažu sa našim pokretom ili onima kojima naši ciljevi ne imponiraju ih se predomisle da prihvate ih pak moraju napustiti, pa uteći u neprijateljski tabor, ah da bi netko pokušao sprovesti neku organizaciju ili povesti strančarenje, toga kod nas nema, a niti se izdaleka osjeća.

2) Političko stanje na terenu

Političko stanje na našem terenu može se reći da je odlično, osobito onaj dio Podravine oko Suhopolja, Veliki Grđevac i cijela Bilo-gora, dok sela oko Pitomače, Vukosavljevića, Turnašica i ostala jesu vrlo loše nastrojeni naspram Narodno-oslobodilačkog pokreta, ista sela nije moguće mobilisati niti politički obraditi, pošto je tim selima manje-više svima poznat program NOP-a, da je tako svjedoče nam činjenice, što taj narod ne šalje svoju djecu i sinove u neprijateljski tabor, nego ih skrivaju kod kuće, danas oni sigurno računaju sa neizbježivom propašću Hitlera i njegovih vazala, ali oni govore da će poshje rata veće sile odlučiti a ne partizani. Mogućnosti za mobilizaciju ima jedino još u tim selima, koje ćemo mi pokušati na svemoguće načine mobilisati, pa makar to i protiv njihove volje, dok na ostalom sektoru nema više snaga koje bi mogli mobilisati, pošto je Virovitički kotar dao preko 2.500 boraca u naše Brigade, prolazeći sa našom jedinicom kroz Male Zdenice priredili smo

³ Virovitička NO brigada formirana je 24. avgusta 1944. u Grubišnom Polju od Bilogorskog NOP odreda i 1. bataljona Omladinske brigade »Joža Vlahović«. Ona je imala četiri bataljona. Prateću i Bolničku četu i Četu za vezu. Komandant brigade je bio Lazo Dragaš, a pohtički komesar Josip Banak. Prema nekim naredbama štaba 6. korpusa NOVJ i izveštajima Štaba 40. NO divizije, ta brigada je formirana 26. avgusta (vidi tom V, knj, 28, dok. br. 57, objašnjenje 10).

smo miting, koji je bio naročito posjećen sa preko 300 ljudi, iako većinom Česi, narod je veoma raspoložen za NOP, u istom selu smo mobilisali 60 boraca što Čeha, Mađara i Hrvata i koje smo poslali sa jednom patrolom u Grubišno Polje, međutim, kako je banda iznenada upala u Gr. Polje, ti svi novomobilisani su se razbježali kuda koji, tako da od njih nemamo ništa, inače u ostalim selima malo smo mitinzirali, pošto je ovaj mjesec bila žetva na redu, to je naš Odred⁴ davao osiguranje, pomoć antifašističkim organizacijama bila je u tome što smo s njima u saradnji izvukli svu žetvu čak i ispod same Virovitice, neprijatelju ispod nosa. Pomoć antifašističkih organizacija nama bila je vrlo malena ili nikakva, pošto se njihov rad uopće na terenu niti ne osjeća, a i vrlo ih je malen broj.

3) Organizaciono stanje:

U našoj brigadi formirana su 4 bataljona sa po 3 čete, bolnička četa i vod za vezu, u svakom bataljonu formirane su 3 part. jedinice i u bolničkoj četi, dok u vodu za vezu nema part. jedinice, u vodu za vezu formirana je SKOJ-evska grupa. Brojno stanje članstva po bataljonima prilazem, organizaciono stanje naše Brigade je čvrsto, partijska disciplina je čvrsta, svi članovi Partije odgovorni su i daleko otkaču od ostalih koji nisu članovi, sastanci se redovito održavaju kako radni tako i izobrazbeni. Ovaj mjesec članovi Partije od literature pročitah su članke iz Naprijed, o masovnom Partijskom radu, Staljinova biografija i ostala direktivna pisina kao i ostala tekuća štampa, Naprijed, Vjesnik i dr.

Ovaj mjesec bataljonski part. biro sastao se je dva puta, redovito se sastaje svakih 14 dana, na kojem se daju redovito direktive i upute za daljnji rad, na istom se kontroliše rad pojedini ćelija i sekretara kao i ostalih članova, sve rukovodstvo, tj. sekretari, postoje u ćelijama izim što dvojicu zamjenjuju, dok se za par dana vrata sa nižeg partijskog kursa, sa koga treba da za par dana dođu, inače sekretari su mladi, ne raspolažu sa mnogo znanja, ali su disciplinovani, vrijedni i marljivi i imaju uslova za razvoj. Dok sekretari bataljonskih part. biroa su već dugo na toj dužnosti i sposobni tako da pružaju sekretarima četnih ćelija veliku pomoć, vrlo su vrijedni i borbeni tako da im se mora diviti, najborbenijisu u štabovima bataljona, ja također nastojim i pružam im svu moguću pomoć u svemu kako bi čim lakše sebe razvijali i pomagali ostalim borcima. Ovaj mjesec nije bio nitko isključen iz Partije a niti kažnjen, kao što nije niti primano novo članstvo.

⁴ Bilogorski NOP odred.

Štabske ćelije također su se redovito sastajale, kako naša tako i bataljonske, rad samih štabova je odličan, među njima vlada harmonija i drugarstvo, ne dolazi do nesuglasica, komesari bataljona, kao i komandanti, pokazuju mnogo volje za rad, i daju si mnogo truda za ličnu izobrazbu kao i svojih vojnika. Da su naši rukovodioci borbeni i odani članovi najbolje se vidi da je u zadnjoj borbi, koju smo vodili kod Gr.[ubišnog] Polja ranjen Bosanac Đuro, komandant II. bataljona. Ukupno ranjenih u ovom mjesecu imademo: 6 članova KP i 7 SKOJ-evaca, dok su nečlanovi 2 poginula 11 ranjen, u borbama od članova ranjen je komandant I. bataljona, komandant II bataljona, od ofi[cira] bataljona: komesar čete, zamjenik komesara čete i rukovodioc SKOJ-a u Brigadi, svi navedeni drugovi su veoma hrabri i odani do skrajnosti. Ovaj mjesec nije se održavalo savjetovanje sa članovima Partije kao ni sa SKOJ-em.

4) Kulturno-prosvjetni rad:

U kulturno-prosvjetni rad naša Partija mnogo ulaže truda, da putem usmenih novina, džepnih novina, pjesama, raznih priredbi okupi sve borce na suradnju i podigne njihovo znanje i drugarstvo proširi po bataljonima i četama, kao i sa narodom. Tako n. p. svaki bataljon imade osnovan kulturno-prosvjetni odbor u bataljonu, koji se brine za članke i koji priređuje skečeve i dr. Pa zaista svaki naš bataljon imade pjevački hor, neki su bolji a neki lošiji, lošijima se nastoji pomoći da budu jednaki, svaki bataljon može da daje po jedan skeč, redovito se izdaju zidne i džepne novine u kojima surađuje preko 60% boraca, nastoji se da se i ostali okupe na suradnju. Usmene novine održavamo Brigadne a i po bataljonima uvijek uz pjesmu i priredbu, sada ćemo pokušati urediti radio-aparat tako da u ovim važnim momentima mogu drugovi na svoje uši da čuju što se događa u svijetu. Primijetilo se je da poshje tako silnih udaraca Crvene armije i naših saveznika po Hitlerovoj famfari, te kapitulacijom Rumunjske i Bugarske borcima je dosadno slušati historijski materijal, samo bi rado čitati vijesti i slušati radio-vijesti.

5) Vojnički rad:

Na taj sektor rada naša Partija najviše ulaže truda i muke, ali još do danas uvijek šepamo u tom pogledu, istina znadu svi rukovati sa oružjem kojega posjedujemo, vrši se egzercir, pozdravljanje, patroliranje i dr. Ali ono najglavnije jako teško ide, da se naši rukovodioci niži i viši osposobe u svom rukovanju sa vojskom, da borci znadu pravilno iskoristiti svoje oružje raspoložemo, dok to posti-

gnemo sigurno neće više naši rukovodioci onda toliko biti ranjeno i sigurno će više uspjeha biti. Naša Partija je sve u to uložila da to sprovede u život, inače moral naših jedinica je na visini, kao i borbenost nije loša, pozdravljanje, uopće formalna disciplina je zadovoljavajuća. Sav naš ,oficirski i podoficirski kadar šaljemo na kurseve, kako bi čim bolje i uspješnije rukovali sa svojim jedinicama, vjerujemo da će našim borcima biti malo nezgodno dok se ne nauče na Brigadni život, a tako isto i rukovodiocima.

6) Rad SKOJ-a:

Naša Brigada za sada obuhvaća 200 omladinaca, od kojih je u SKOJ-u obuhvaćeno 90 omladinaca i omladinki, u svakoj četi postoji grupa sa pročelnikom, svaki bataljon imade rukovodioca u bataljonu koji je član bat. part. biroa, zadnje vrijeme kako je rukovodioc SKOJ-a ranjen rad je na teoretskoj izgradnji malo zastao, ali disciplina je još uvijek zadovoljavajuća, sada kao u Brigadi vjerujem da ćemo imati mnogo više mogućnosti posvetiti radu pa će rad krenuti još na bolje, iako je rukovodioc SKOJ-a ranjen, SKOJ-evski sastanci su se ipak redovito održavali, pošto partija daje sve što može da SKOJ-u pomaže, SKOJ-evci također daleko otkaču od ostalih omladinaca koji nisu obuhvaćeni u SKOJ-u.. Uslova za primanje u SKOJ imade i vjerujemo da će se naša SKOJ-evska organizacija za kratko vrijeme povećati.

7) Rad sa ženama:

U našoj brigadi za sada imade 35 žena od kojih je 20 obuhvaćeno u SKOJ dok sa ostalima nema posebnog rada osim kao i sa ostalim borcima, prije smo dobivali redovito list žena u borbi i udarnica, međutim već duže vremena istoga ne dobivamo a bio bi poželjan pošto istoga se rado čita.

Molim drugove da me obavijeste ukoliko sam nešto' izostavio, pošto je ovo moj prvi izvještaj u Brigadi.

Do sada u Odredu ovakvi moji izvještaji zadovoljavali su. Drugarski vas pozdravljam sa našim borbenim

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Pomoćnik. Politkomesar

Fabijan Franjo

BR. 145

**IZVEŠTAJ SEKRETARA BJELOVARSKOG NOP ODREDA OD
8. AVGUSTA 1944. SEKRETARU OKRUŽNOG KOMITETA
KPH ZA BJELOVAR O MORALNO-POLITIČKOM I ORGANI-
ZACIONOM STANJU¹**

Sekretar
Bjelovarskog Partizanskog
Odreda Hrvatske
P. Broj 1
8. VIII. 1944.

SEKRETARU OKRUŽNOG KOMITETA K.P.H. BJELOVAR

Politički izvještaj.

Političko stanje u Odredu dosta je slabo. Razlog tome bio je pomanjkanje partijskih i političkih rukovodioca. Materijal jest dosta dobar. Stari borci prihćno su upoznati sa političkom situacijom, dok se kod novomobiliziranih malo teško to sproveda, ali se isti dosta interesiraju.

Na sporazum Tito—šubašić gledaju uopće sa našim velikim uspjehom, a naročito mnogo gledaju da se nije diralo u tačke drugog Zasjedanja AVNOJ-a koje je sporazum u cjelosti potvrdio, a isto tako veliku važnost polažu na stav prema kralju Petru, t. j. da će se pitanje kralja riješiti poshje rata, može se naročito napomenuti da sva ova pitanja mnogo interesiraju novomobilizirane drugove te postavljaju mnoga pitarija o tome. Sva ova pitanja dosta se dobro razrađuju. Gledanje na naše saveznike dosta je dobro. Primećuje se malo sektašenje. Drugovi su oduševljeni na vehke uspjehe Crvene armije, ali ne potcjenjuju zato Englesku i Ameriku, ah češće pitaju zar ne bi i oni mogli ovako napredovati, kao Crvena armija. Veliko oduševljenje nastaje kod drugova, kad prolaze englesko-američki avioni nad našim teritorijama. Uopšte gledište na naše Saveznike može se reći da je dobro s obzirom na sektašenje prije otvorenja druge fronte. Kod pojedinih rukovodioca t. j. pohtkomesara primjećuje se pomanjkanje slabog prenošenja razrađenog materijala na drugove, iako to dosta dobro shvaćaju. Isto tako se primjećuje da se ne polaže dovoljno pažnje na političke sastanke uopće sa boricima.

¹ Kopija originala (pisana na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 41—17. k. 1604.

Odnos boraca spram narodu nije baš loš, ali se kod novomobihziranih drugova primjećuje da se ne ponašaju kao pravi narodni borci, naročito oni koji su skoro došli iz neprijateljskog uporišta, na iste drugove polaže se mnogo pažnja da ne idu nikuda sami, naročito kod raspodjele na hranu po kućama. Odnos drugova spram drugarica nije na visini kako bi morao biti, tako kod boraca isto tako i kod rukovodioca, koji postavljaju neku krutost spram drugarica. To se primjećuje najviše na sastancima partijskih ćelija gdje postavljaju na drugarice da ne smiju mnogo razgovarati sa drugovima, što više postavljaju im zasjede, prate ih kao neki stražari. Naročito se primjećuje kod novomobiliziranih drugova da predbacuju razne primjedbe drugaricama. Što se tiče jedinstva Srba i Hrvata ne primjećuje se uopšte neko ispoljavanje nacija, kako kod rukovodioca tako isto i kod boraca, uopće se ne primjećuje ko je Srbin ko Hrvat.

Borbenost drugova ne može se reći, pošto nisu bih još ni u jednoj borbi od kako sam ja ovdje, ali se primjećuje kod pojedinaca želja za borbom. Traže manje zasjede i vole ići u patrole u blizinu neprijateljskih uporišta, ali se i ne primjećuje naročita mržnja prema neprijatelju već više iz razloga, da se obuku i naoružaju. Novaci većim dijelom traže oružje.

Disciplina je jako slaba, gotovo nikakva, a isto tako slabo su disciplinovani i rukovodioci, to se naročito primijetilo u našoj posljednjoj ekonomskoj akciji, gdje se primijetilo da se rukovodioci uopće ne smatraju odgovorni za ništa, a isto tako nemaju kod boraca autoriteta.

Povodom mobilizacije susrećemo se sa mnogim problemima, uglavnom narod u pojedinim selima slabo je politički orijentiran, t. j. slaba politička svijest, a napose sii slabo upoznati sa međunarodnom situacijom uopšte. Velika većina seljaka još uvijek vjeruje na povratak kralja Petra i Jugoslavije, s tim mislim da bi trebalo polagati na radio-izvještaj i uopće našu propagandu, nastojati da naši borci postanu svi propagandisti. Mišljenje i dojam naroda spram NOV i POJ u ovome kraju dosta je dobro, može se reći jedan od najboljih sektora. Isti nam izlaze u susret u svakom pogledu, osim mobilizacije u pojedinim selima, iako nam mobilizacija većim dijelom sto posto uspijeva u većini sela, iako treba uložiti mnogo truda. Jedno od najslabijih sela jest Međuraća, a to je razlog što velika većina seljaka nalazi se u neprijateljskim uporištima, a ovi koji su kod svojih kuća većim dijelom bili su u pripravnim ustaškim bojnama: Pokazala se isto tako greška i od naše strane. Prvo što nije bio pripremljen teren za mobilizaciju, a s druge strane nisu se izabrale

obitelji u istom selu, koje bi imale ostale obitelji da se u njih ogledaju, već su izabrani neki na koje selo ne polaže važnosti, a nije nad njima izvršena konfiskacija, iako su stvari bile popisane u pet slučajeva, samo je kod jednog zaplenjena jedna trećina i unatoč toga žena ostavljena kod kuće. Drugo došlo se pred kuću nekog žandara kojem je sin u bolnici, još od prije naše mobilizacije, tako da je isti čovjek dokazao sa potvrdom da mu sin leži u bolnici i kola su se vraćala ispred njegove kuće, tako da se doživio još "veći neuspjeh i naše slabosti. U selu Kozarevcu dogodio se slučaj da je sudska komisija dobila popis, za konfiskaciju gdje isti uopće nije dobio poziv niti se je kod istog bilo, što se naknadno dokazalo, da isti mladić rođen 1928 g.

U više sela nailazimo na neke greške pojedinih NOO-a, na pr. Partijske jedinice u Donjoj Kovačici, koja se bavi "sa nekim sitnicama, a nema šire pogleda na potrebe istoga sela, s druge strane selo je politički dosta jako, a naročito drugovi, koji se nalaze u NOO-U, ali se ne osjećaju kao narodna vlast, jer im se slabo pruža pomoć. Od većine seljaka u istome selu primjećuje se da loše gledaju na člana Partije Ištoka, koji ne uživa kod njih nikakovo povjerenje, već gledaju u njemu nekog švercera. Može se reći da se u više slučajeva desi u svim selima velikih grešaka kod same raspodjele prevoznih sredstava, a i pojedini naši drugovi za svaku sitnicu traže od seljaka da ih prevažaju iz sela u selo (oni koji se prebacuju preko ovog sektora), a to najviše peče seljake, jer nije pravedna raspodjela, a još više kod prevažanja drugova, koji nemaju potvrda od NOO-a. Držim da bi po svim ovim selima po uzoru u Moslavini postavilo se ekonome, koji bi o tom vodili računa, da ne bi dolazilo do raznih incidenata.

Organizaciono stanje, što se tiče organizacionog stanja u našem Odredu bilo je jako slabo, tako rekuć počelo se odnova. Razlog tome jest što nije bilo Partijskih rukovodioca te se nisu uopće održavali sastanci partijskih ćelija. U roku od 14 dana održala je svaka ćehja po dva radna sastanka, a isto tako i obrazovana sem ćelije štaba bataljona, koja nije održala niti jedan. Ćelija pri štabu Odreda održala je također samo jedan sastanak partijske ćelije na kojem je bio drug Marijan. Rad samih ćelija općenito je slab, jedno što su to mladi rukovodioci, a drugo što s njima nije nitko radio. Materijal je dobar, samo treba mnogo raditi i neumorno podizati kadrove, jer nemamo ni jednog partijskog ni političkog rukovodioca u rezervi, koji bi mogao preuzeti koju od spomenutih dužnosti.

Prisustvovao sam na dva sastanka bataljonskog biroa, tako da su se drugovi upoznali sa novim direktivama za rad,

jer se do sada po njihovim izvještajima mnogo sektašilo, naročito o primanju i održavanju sastanaka sa kandidatima, a isto tako sa SKOJ-evcima, to se vidi i po organizacionom stanju Komunističke partije u Odredu, t. j. mali broj kandidata i SKOJ-a spram članova K. P. Drugovi sekretari, kao i komesari imaju dobro gledište na današnju situaciju a isto tako dosta dobro rješavaju sva pitanja dosadašnje situacije, jedino na obrazovnim sastancima primjećuje se pomanjkanje političkog znanja, a naročito se osjeća pomanjkanje političkog materijala. U ovo nekohko dana od kako sam u ovome Odredu ne može se vidjeti kako se drugovi razvijaju, već se primjećuje da mnogi drugovi ne izvršuju dobivena naređenja od viših štabova. Još uvijek postoji u nekim četama kao i samom štabu bataljona labavo, t. j. familijarnost. Jedan od najboljih drugova, kako kako partijski tako i pohtički, jest drug Pjevač Milenko, koji ima uslova za daljnje razvijanje, a isto tako ima samo niži partijski kurs, s tim mislim da bi se istoga moglo uputiti na srednji kurs.

Rad sa kandidatima jest da na svakom sastanku prisustvuju pa i na radnom ukoliko nije nešto strogo povjerljivo, t. j. da se rešavaju neki važni problemi, dok na obrazovanom sastanku sudjeluju dobri borci odnosno političko svjesni.

Rad SKOJ-a u Odredu bio je naročito slab i pristupilo se posve nanovo organiziranju SKOJ-evskih grupa, gdje se je naročito grešilo primanje SKOJ-evaca, tako da se je već održalo nekoliko sastanaka SKOJ-evskih grupa pa i konferencija Odredskog SKOJ-a na kojoj je prisustvovala drugarica Vera. Politička svijest Omladinaca naročito je dobra, to se pokazalo na konferenciji gdje su pokazali u radu sa mnogo volje i truda. Na istoj konferenciji izabran je sekretar bataljonskog SKOJ-a kojega do tada nije bilo, jer je isti u bolnici. Kod omladinaca se također osjeća pomanjkanje materijala, jer od istog baš ništa nemaju, osim Omladinskog borca i „Mi mladi“.

Kulturno-prosvjetni rad u našem Odredu jako je slab, te se pokazuje slaba volja za isti rad, i tome je razlog da u cijelom Odredu nema niti jedna pjesmarica, a isto tako niti skečeva, recitacija itd.

Sanitet se dosta popravio, te se održaje bolnički kurs u Odredu, što će nakon toga isti kursisti biti raspoređeni u čete u našem Odredu.

Što se tiče higijene također je dosta dobra. Stanje uši je riješeno, jer vodimo sa sobom kaban za šurenje, a isto tako redovito se pere rublje svim borcima, koji se također redovito peru i čiste.

Iz gore navedenog izvještaja nisam mogao sve tačke u detalju dati izvještaj, jer nisam se još upoznao dovoljno sa svim rukovodiocima, tako da ću u sljedećem izvještaju moći dati povoljnije rezultate i nastojati da se partijski rad u Odredu oživi i podiže partijske kadrove.

ORGANIZACIONO STANJE ČLANOVA K.P. SKOJ-a ODREDA

Ukupan broj ćelija	Članova K.P.	Kandidata	SKOJ-	Opaska
Štab Odreda	9		6	
Štab I. Bataljona	4		—	
1. četa	U	2	8	
2. četa	5	2	6	
Ukupno:	29	4	20	

BROJNO STANJE ODREDA

Jedinica -	Po spisku		U rashodu		Na licu		Opaska:
	Dru-gova	Dru-garica	Dru-gova	Dru-garica	Dru-gova	Dru-garica	
Štab Odreda	21	2	4	—	17	2	—
I. Bataljon	152	3	14	—	138	3	Novih u Bataljonu 66
Ukupno:	173	5	18	—	155	5	—

Smrt Fašizmu — Sloboda Narodu! -

Sekretar:

br. 146

**UPUTSTVA CENTRALNOG KOMITETA KP SLOVENIJE OD
10. AVGUSTA 1944. PARTIJSKIM ORGANIZACIJAMA U VOJ-
SCI O PODIZANJU MANEVARSKJE SPOSODBNOSTI VOJSKE¹**

CENTRALNI KOMITET KOMUNISTIČKE D ma 10 avgusta 1944
PARTIJE SLOVENIJE

CIRKULAR

partijskim organizacijama o njihovim dužnostima za podizanje manevarske sposobnosti vojske

U poslednje vreme neprijatelj pokušava nekim novostima u svojoj taktici prikriti političku i vojničku slabost i paralisati sve jači razvoj naše vojske. Pri tome iskorištava neke njene slabosti.

Osnovna slabost naše vojske danas proističe iz njene nedovoljne uvežbanosti i spremnosti za manevrisanje ria terenu. Zbog toga moraju sve partijske organizacije i organizacije SKOJ-a posvetiti najviše svog rada vojnim vežbama i podizanju manevarske sposobnosti vojske.

Partijskim organizacijama, koje ne smeju da zanemare ostale svoje političke i vojničke zadatke u' vojsci, skrećemo pažnju na neke njihove najznačajnije dužnosti u kampanji za podizanje manevarske sposobnosti vojske.

1) Vežbanju vojske treba posvećivati najveću pažnju.

Svi štabovi su, što se tiče vežbanja, ponovo primili uputstva od pretpostavljenih štabova.² Osnovna načela ovih uputstava iznosirno ukratko. Dosada se vežbanje većim delom ograničavalo na vežbanje u poznavanju oružja i osnovnih pojmova vojne taktike. Današnji stepen razvoja naše vojske traži, pre svega, plansko vežbanje uz saradnju svih vrsta oružja i čitavog pomoćnog aparata u vojsci. Aktuelne su, pre svega, dve greške:

a) nebrižljivost u podizanju stručne vojne spreme svakog pojediriog vojnika i oficira na njegovom poslu,

b) ograničavanje svakog pojedinog vojnika i oficira isključivo na njegovu granu u organizaciji vojske i zaboravljanje na dužnost i funkbije-vojničke organizacije njegove grane s obzirom na vojsku'kao celinu.

¹ Dokument umnožen na ciklostilu (pisan na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 10/1, 15/IV i drugi fascikli.

² Glavni štab NOV i PO Slovenije izdao je takva uputstva, u vidu cirkulara, 11; avgusta 1944. pod br. 354- (vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 74).

Ovo dvoje je uzrok što se pojedine grane vojske ne razvijaju u skladu s razvojem celokupne vojske i ponekad postaju teret za celokupnu vojsku. Da bismo postigli veću manevarsku sposobnost vojske, moramo iz nje ukloniti sve što je čini tromom i sporom. Svaka grana u vojnoj organizaciji mora biti talco sagrađena da služi kao neposredna pomoć jedinici kada je u borbi.

2) Treba iz vojske ukloniti sav aparat koji slabi njenu manevarsku udarnu sposobnost. Svaki pojedinac treba da bude postavljen na pravo mesto, tako da neposredno služi podizanju manevarske sposobnosti jedinice u borbi. Štetne su suviše velike posebne institucije (suviše veliki broj intendantata, suviše velik propagandni aparat itd.).

3) Do krajnosti treba pojačati budnost svakog rukovodioca i svakog vojnika pri izvršavanju njegovih dužnosti. Lakoumnost u pogledu obezbeđenja naših jedinica i kontrole terena, na kome se jedinice nalaze slabi manevarsku sposobnost vojske i predstavlja neposrednu opasnost, jer dovodi do nepotrebnih žrtava. Lakoumnost i nebudnost dovode do iznenađenja naših jedinica i omogućavaju da neprijatelj dobije u borbi inicijativu u svoje ruke. Vojska može da manevriše ako svaka njena jedinica izvršava svoj zadatak tačno prema naređenju pretpostavljenog štaba. Ako jedinica, zbog svoje nebrižljivosti, lakomislenosti i nebudnosti, mora izmeniti svoj plan, oslabljen je time manevarski plan vojske kao celine. Zato su bezuslovno izvršavanje naredbi i krajnja budnost pri sprovođenju zadataka preduslov za podizanje manevarske sposobnosti u vojsci.

4) Sav pohtički, propagandni, kulturno-prosvetni rad, podizanje ideološke i političke svesti boraca, kao i članova Partije i ZKM³ moraju služiti podizanju manevarske sposobnosti vojske.

U tom pogledu, naši rukovodioci osobito greše u organizacionim pitanjima. Veoma rado izdvajaju iz vojničkog aparata, u prvom redu, propagandne radnike. U vojsci ne sme biti nijednog rukovodioca koji nije pre svega vojnik. Da svaki vojnik, oficir i pohtički komesar najsavesnije izvršava sve vojničke dužnosti — to mora biti preduslov, mora biti princip pri organizovanju političkog i propagandnog rada u vojsci. Zato je Glavni štab uklonio iz brigada i odreda sve profesionalne propagandne radnike.⁴ Zadatak partijske organizacije i (organizacije) ZKM je da propagandnu i kulturno-

³ Zveze komunistične mladine (Saveza komunističke omladine)

⁴ Vidi dok. br. 152; tom IX, knj. 7, dok. br. 29, 30, 31 i 38; tom IX, knj.-8, dok. br. 1, napomenu 17.

-prosvetnu aktivnost prenesu na same borce i vojne rukovodioce i da uklone sve profesionalce, koji uspešan rad na tom polju samo ometaju. U propagandnim odsecima divizije ostade potreban broj stručno spremnih rukovodilaca, koji će moći pružati stručnu pomoć pri organizovanju propagandnog i kulturno-prosvetnog rada vojske. Ti odseci mogu pružati isključivo samo pomoć, dok osnovni rad treba da leži na samoj vojsci.

U kampanji koju odgovorni štabovi u vojsci organizuju radi podizanja manevarske sposobnosti vojske, partijske organizacije su dužne da pružaju svestranu pomoć i mobilišu sve svoje snage za što veći uspeh kampanje. Partijske organizacije moraju ovaj cirkular proraditi na svojim sednicama i konferencijama i izvestiti nas o preduzetim merama i o razvoju kampanje.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za CK KPS
sekretar
Leskošek Franc s. r.

BR. 147

IZVEŠTAJ POLITODELA 39. NOU DIVIZIJE OD 10. AVGUSTA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O RADU PARTIJSKE I SKOJEVSKE ORGANIZACIJE U 16. KRAJIŠKOJ BRIGADI¹

POLIT-ODEL
39 divizije

Izveštaj o stanju XVI. brigade

CENTRALNOM KOMITETU KPJ

Dragi drugovi,
partijska organizacija ove brigade broji 172 člana, 18 kandidata. Partija je organizaciono pravilno postavljena. Svaka vojnička jedinica ima i svoju partijsku ćeliju. Sastanci

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u OADP SKJ, reg. br. 6213/IV, 2-66.

se održavaju redovno, a prema potrebi održavaju se i vanredni sastanci. I pored toga što je partijska organizacija organizaciono pravilno oformljena, bilo je sektašenja po primanju novih članova, šablona, u radu, nedovoljno razvijene partijske odgovornosti, što joj je sve, uz-i izvesne druge razloge, smetalo da postane organizovana snaga, koja bi omogućila jedinici da izvrši zadatke, koji bi se pred nju postavili.

Brigada je formirana iz Udarnog drvarskog odreda.² Odredski duh, koji se izvesno vreme vidno zapažao u brigadi, pa ga ima još i danas, ostavio je dubokog traga i u partijskoj organizaciji. On se tu ogledao prvo u nepostojanju dovoljne partijske odgovornosti, zbog čega se razvila familijarnost. Često se dešavalo da jedinica diskutuje o nedostacima, koje je sama uočila, pa se ipak ne učini ništa na njihovom otklanjanju. Tako se i može desiti da se o istim stvarima diskutuje na po nekoliko sastanaka, a da se ne donesu neka konkretna rešenja. Jedinica uoči da štab bataljona treba da pruži više pomoći vojnim rukovodiocima po četama, u • vojničkom radu i osposobljavanju njih kao rukovodioca, ali zato se ipak dešava da ta štabska ćelija ne zna da li se i kako se sprovodi plan vojničkog rada. Ili, partijski biro je svestati da komesar bataljona ne daje sve od sebe u radu, ali mu ipak ne ukazuje na to iz straha da to može „krivo shvatiti“. U čitavoj partijskoj organizaciji izostravanja pri postavljanju zadataka pred članove, kao i udubljavanja u.uzroke njihovog neizvršenja, nije bilo; tako da se ta odgovornost pred Partijom nije odgajivala kod drugova. *

Razume se da zbog toga nije ni moglo biti nekog planskog i sistematskog rada.- On se odvijao više forme radi, po određenom planu da radni sastanci moraju da se drže jedanput nedeljno, da se na njima treba da podnesu izveštaji i postave novi zadaci. Sastanak nije uopšte unapred pripreman. Šta će se govoriti na njemu, to se reši na samom sastanku, pri čemu se u većini slučajeva ne uzimaju u obzir problemi koji su se u međuvremenu pojavili u četi, ili u samoj ćeliji. Zato je dnevni red bio uvek po istom kalupu, izveštaji dugačke priče, a zadaci uopšteni, na pr. — treba oživiti rad sa SKOJem, ili — treba pojačali odgovornost u našoj ćeliji, .— u čemu, kako, o tome se nije diskutovalo. Kao- ni u svakodnevnom praktičnom radu, tako ni u teoretskom nije bilo ni plana, ni sistema.- Radio se materijal koji

² Brigada je formirana 5. maja 1944. u Drvara (vidi AVII, reg. br. 2-3, k, 1265).

sekretaru pre dođe do ruke, bez obzira da li je ćelija zrela da ga primi i da li je sekretar u stanju da ga razradi, te pri samoj proradi nije ni moglo biti nikakvog sistema. Tako se i može objasniti da partijske jedinice i pored toga što redovito održe jedan ili dva teoretska sastanka u nedelji dana, ne pokazuju nekih vidnih rezultata u podizanju teoretskog nivoa.

Iako je brigada sastavljena od boraca iz drvarskog i petrovačkog kraja, a sem toga u njoj ima i dobar broj starih boraca iz drugih krajiških jedinica, koji su bili ranjavam i tako ostali u odredu, ipak je mali broj članova Partije. Ovo" lika brojnost Partije i kandidata nikako ne odgovara onoj velikoj većini divnih ljudi, a specijalno dobrom broju skojevaca, koji su odavno zaslužili da budu članovi Partije a još to nisu postali. Ovaj sektaški stav najbolje se ogleda u činjenici da ima svega četiri drugarice, člana KP, iako ih je većina koje su preko godinu dana u borbi. Postoji strah od primanja novih drugova u Partiju. Zna se da skojevce ne treba kandidovati ali može li se skojevac bez ikakve pripreme primiti u Partiju, to našim drugovima, kao ni čitavim ćelijama, nije jasno, i otuda pojava da ćelija odlučuje da jednog skojevca posmatra, a to posmatranje traje puna dva meseca, bez nekog prilaženja i proveravanja toga druga. Kad je najzad uočena ta nepravilnost, ćelija se ipak ne usuđuje da ga primi na istom sastanku, nego se to opet odlaže za idući put. Ovo divno karakteriše jedan primter — jedan drug je skojevac skoro dve godine, vodnik je i vrlo hrabar, a još uvek je van Partije; ili jedna drugarica koja je u borbi skakala prva na kamione, inače vrlo savesna bolničarka, stoji van Partije samo zato, što — kako oni kažu — nema dovoljno znanja. Ima više političkih delegata vodova, skojevaca, koji su bez razloga van Partije itd.

Sve ovo smetalo je partijskoj organizaciji da se omasovi i ojača, i da se organizaciono učvrsti, i tako postane nosioc života i rada u brigadi. Ima primera nepravilnog shvatanja dužnosti sekretara ćelije, otuda sputavanje slobodne misli i reči u samoj Partiji, nepravilno odgajivanje članstva — firerstvo u Partiji. Ovo se zgodno vidi iz primera da sekretar ćelije kaže ostalim članovima: — Ma šta vi, ja sam partijski rukovodioc, ja sam najstariji, što ja kažem, važi za sve!

Iz svega ovoga vidi se da drugovi vole Partiju, cene je, prave pokušaje u radu, tuinaraju čas desno, •čas levo, ali žbbg toga što su ostavljeni bez pomoći, nisu mogli da nađu pravi put i smisao svog rada, te za sve ovo po našem mišljenju, glavni je uzrok u radu ili bolje rečeno neradu druga part. rukovodioca-odreda, koji je kašnje ostao kao partijski

rukovodioc brigade, i drugova iz Okružnog komiteta Drvar, pod čiju je partijsku kontrolu spadao odred.

Koliki je i kakav rad partijskog rukovodioca u organizaciji bio i u odredu i kasnije u brigadi najbolje se vidi iz primera da je za dva meseca svega jedanput obišao jedan bataljonski biro, i to mu je bio sav rad u partijskoj organizaciji brigade. Osim toga dešavalo se da u obilasku partijskih ćelija sa drugom rukovodiocem polit-odjela zaspri na sastanku što se ponovilo i na savetovanju štabova bataljona sa štabom brigade. Isto tako drug part. rukovodioc na sastanku svoje štabske ćelije govori toliko u koliko otvori sastanak i pročita dnevni red, u toku sastanka da reč drugovima koji je traže, i na kraju završi sastanak s tim, što naglasi da je sastanak završen, dok po pitanjima koja su na dnevni red postavljena, niti govori, niti vodi računa hoće li se pravilno postaviti i rešiti. O ovome je obavešten OB komitet, koji ga je smenio s dužnosti.

Pre izvesnog vremena ovoj brigadi je dodeljen jedan bataljon Drvarsko-petrovačkog odreda. Prolazeći kroz partijsku organizaciju ovog bataljona može se primetiti da je rad partijskih rukovodioca u odredima slab, što svakako dolazi zbog nedovoljne kontrole drugova iz Okružnog komiteta. U organizaciji ovog bataljona tvrdi se na pr. da je drug part. rukovodioc odreda za šest meseci svega dva puta bio na sastanku biroa, a da za to vreme nije obišao nijednu četnu ćeliju. Slična je stvar i sa obilaskom drugova iz O.K., jer se pri obilasku zadržavaju samo u komitetu, dok u ćelije ne zalaze.

Smenom dosadašnjeg partijskog rukovodioca i dolaskom druga Milorada u mnogome se moglo pomoći bržem otklanjanju ovih nedostataka, čemu se u poslednja dva meseca ozbiljno i temeljno pristupilo. Sada pošto ste Vi povukli druga Milorada, brigada je ostala bez partijskog rukovodioca.

Partijski biro I bataljona je zasada najbolji, naročito posle smene dosadašnjeg političkog komesara bataljona, koji je u ovom rukovodstvu bio izvesna kočnica ne samo u radu, nego i u zdravom partijskom odnosu, gde se osećalo izvesno zajahivanje sekretara biroa i biroa kao celine. Najbolji partijski rukovodioc je u III. bataljonu, ali sam biro u celini ne zadovoljava, a i organizacija ovog bataljona je najslabija. Po osećanju partijske odgovornosti, kroz celokupni rad u bataljonu, sada je najbolja partijska organizacija I. bataljona. Vrlo lepe izgleda na razvoj ima organizacija u najmlađem, IV. bataljonu. " - "

Uočavanjem ovih nepravilnosti u radu part. organizacije, sprovođenjem žive kampanje za njihovo otklanjanje, direk-

tnom pomoći da se to što pre sprovede, živnula je čitava organizacija. S druge strane postavljanjem plana teoretskog rada, u kome je kao prvo predviđena temeljita prorada Organizacionog pitanja i linije KP — na način kako se radi na svim part. kursevima, predavanje pred part. aktivom bataljona, — prorada materijala kroz ćelije i konferencija sa aktivom, — napravilo je prekretnicu u smislu brze i temeljitije izgradnje partijskog članstva.

Politička svest boraca je na visini. Tome je najveći razlog činjenica da su borci sa terena koji je od prvog dana ustanka vezan za narodno-oslobodilački pokret. Kod većine boraca se nailazi na nepokolebljiv stav u pogledu borbe do konačne pobeđe, kao i za sprečavanje povratka na staro. Osim toga u brigadi ima i radnika, ili onih koji su živeli u radničkoj porodici, od radničke nadnice, i ti ljudi, koji su osetili šta je klasna borba, udubljuju se u mnoga politička pitanja i više nego prosečan borac. Otuda na konferencijama i dolaze ovakva pitanja i mišljenja: — Može li kralj sutra reći — ja sam srušio trojni pakt, pa formirao šubašićevu vladu, i eto pomoću toga opet doći da vlada, ili — kako engleska i američka vlada posmatraju danas razvitak radničkog pokreta; — Nama će biti bolji život sutra, ali kada će fabrikantima i dalje da rade radnici, onda bi bilo bolje da mi odmah produžimo borbu, pa i njih da srušimo, itd.

Kao ni u jednoj brigadi u našoj diviziji, u ovoj nema onakve vezanosti boraca za svoj teren, koja bi prouzrokovala pri daljnjem pokretu osipanje. Harangerstvo u ovoj brigadi, ma u kom pogledu, je retka pojava, na koju sami borci znaju prilično pravilno i zdravo da reaguju. Disciplina i borbenost boraca je na visini.

U poslednjoj neprijateljskoj ofanzivi³ dezerterstvo iz brigade bilo je u malom broju. Glavni razlog za ovo je, pored nedovoljne budnosti partijske organizacije i nedovoljnog obaveštavanja o događajima, nebriga i nestaranje o ljudstvu, često gladovanje i onda, kada se to nije moralo. Za nekoliko slučajeva dezerterstva glavni razlog je nepravilan stav izvesnih drugova rukovodioca prema tim borbama. Tako na pr. uzrok dezerterstva jednog vodnika, člana KPJ, inače jednog od najboljih boraca u čitavoj brigadi, junaka, nije ništa drugo nego nepravilan stav prema njemu od strane štaba bataljona. To je dokazano između ostalog i time, da se on sam vratio posle četiri dana, raskritikivao se i tražio da ga Partija kazni.

³ Reč je o drvarskoj operaciji. Opširnije o borbama 16. krajiške NOU brigade vidi tom IV, knj. 27, dok. br. 7.

Govoreći o političkoj svesti, nismo postavili da je ona prvenstveno plod političkog rada u brigadi, njega je nesumnjivo bilo, ali način kako je on sproveden nije mogao ostaviti neke trajnije rezultate u pogledu proširenja znanja boraca. Skoro je bila redovita pojava da se politički komesar ne spremi za konferenciju, da prorađuje materijal a da ga prethodno nije sam proučio, otuda da zamuckuje i pogrešno čita, da posle svake rečenice stane i traži da mu borci ponove. Razumljivo je da je ovakav način rada pravio konferencije dosadnim i za borce, da oni posle tako prorađenog članka, često ne znaju šta se u stvari govori u njemu. Radile su se po svima jedinicama odluke AVNOJ-a, na pr., po tome je održano dosta konferencija, ali šta su borci naučili, o tome komesari četa ili bataljona nemaju jasan uvid. Brigada se stalno popunjava novim borcima, ali se, nije uočila potreba da se njima pokloni posebna pažnja u političkom radu, da bi se nivo znanja i svesti starih i novih boraca približno izravnao, to pogotovu kad naši stari borci još nisu postali agitatori i pohtički radnici u sredini u kojoj se nalaze. ...

U poslednje vreme i u organizaciji i u opštem političkom radu u brigadi sprovedena je kampanja za proučavanje poslednjih političkih događaja, sporazuma Tito—šubašić, II zasedanje ZAVNOBIH-a i stvaranje NOF-a za B i H. Po ovim pitanjima prvo su održana predavanja kroz organizaciju Partije i SKOJ-a, a zatim su održane bataljonske konferencije po istim pitanjima. Sporazum Tito—šubašić je potpuno primljen i shvaćen kao značajna pobeda n. o. pokreta, u ovoj brigadi bilo je pojedinačnih nerazumevanja i straha od povratka monarhije, o čemu smo već napred napomenuli. Karakteristično je primetiti da borci po pitanju II. zasedanja ZAVNOBIH-a i federalnosti Bosne i Hercegovine ne razvijaju onako živu diskusiju, kao po pitanju sporazuma, mada se i ovome posvetila puna pažnja, osvrćući se na istorijat Bosne i Hercegovine. I U ovoj brigadi sprovodi se plan rada, koji je postavljen za čitavu diviziju, preko koga će se prisiliti politički rukovodioci na temeljitije proučavanje političkih materijala.

Kulturno-prosvetni rad bio je usko postavljen a i pogrešno se sprovodio u jedinicama. Umesto da se razne forme kulturno-prosvetnog rada iskoriste da svi borci budu obuhvaćeni, on se svodio na po desetak drugova. Oni su sačinjavali i hor, i diletantsku grupu, i pisali zidne novine. Nepismenih nema mnogo po izveštajima, a u suštini skoro su svi polupismeni. Kulturno-prosvetna predavanja su se slabo držala, jer nije bilo dovoljno samoinicijative kod političkih rukovodioca da iskoriste znanje makar i one nekolicine drugova intelektualaca, koji se nalaze u brigadi.

U zadnje vreme, pored rada na organizaciji i pravilnom sprovođenju opšte političkom i kulturnom radu u brigadi, posebna pažnja posvećena je pomoći političkim komesarima, za njihov lični razvitak i uzdizanje. Ovo je naročito omogućeno po dolasku druga komesara brigade iz bolnice, jer je bio ranjen. Komesar brigade⁴ je vrlo savestan drug, koji poseduje sve osobine da se razvije u dobrog političkog rukovodioca i da postane nosioc političkog života u brigadi. Istina, njemu momentalno nedostaje živosti i energičnosti, ali on je svestan tih nedostataka i nastoji da ih otkloni.

Brigadi je u celini vrlo borbena, ali ipak ne ispunjava sve uslove da u punom smislu reči bude udarna. Komandant brigade⁵ ima potrebnog vojničkog znanja, ali mu nedostaje i dovoljno samoinicijative, brzine u odlučivanju, a ponekad i odlučnosti. Te karakteristike uglavnom važe i za štabove bataljona kao celine, uz to još nedostaje im dovoljno snalažljivosti i energičnosti, naročito kod komandanata III. bataljona. Obična pojava na pr. je da četa ili bataljon u borbi sa Švabama nanese neprijatelju gubitke, da borci vide mrtve i ranjene neprijateljske vojnike i oficire, ah zaplenjenog oružja i materijala nema. Ili, da u zasedi uspe se neprijatelj iznenaditi, nanese mu se gubitci, ali opet borci ne dođu do nekog opipljivog piana, samo zato što vojni rukovodioci nisu imali smelosti niti rutine u manevrisanju da stupe u prognojenje iznenađenog ili potučenog neprijatelja. Nedostatak inicijative manifestuje se kroz to što bataljoni, iako se nalaze na mestu odakle mogu udariti neprijatelja i naneti mu gubitke, čekajući naređenje štaba brigade, propuste ovakvu situaciju. Ovo najvećim delom nije karakterna crta tih drugova, nego najviše dolazi otuda što sa jedinicama nisu imali prilike da prođu kroz jače okršaje i steknu potrebnu rutinu i smelost. Razumljivo ovi nedostatci kod samih rukovodioca bili su izvesna kočnica u razvijanju udarništva i prodornosti kod brigade kao celine. Borci su vrlo borbeni, disciplina u jedinicama je dobra i razbijanjem ovog veštački stvorenog uverenja kod boraca — mi možemo udariti Švabu, ali ne možemo ništa zarobiti — brigada ima sve uslove da postane udarna jedinica, sposobna da izvrši i teže zadatke.

Da bi se to postiglo u prvom redu bilo je potrebno izvršiti neke izmene u štabovima bataljona i postaviti drugove koji će dati više poleta i prodornosti jedinicama i samim štabovima (smenjeni su komesari u I. i III. i komandant u III. bataljonu). Pored toga, stalnim ukazivanjem i direktnim

* Dušan Vujatović

⁵ Savo Batinić

učestvovanjem u otklanjanju navedenih pojava, kao i zadovoljenjem više vojničke odgovornosti nižih vojničkih rukovodioca prema višim. U pogledu vojničkog obrazovanja radi se po planu predviđenom od štaba brigade u saglasnosti sa štabom divizije.

SKOJ. —

Glavna karakteristika za skojevsku organizaciju u brigadi je, da nije postao jezgro oko kojega se zbija omladina. Skoj je bio neka organizacija odvojena, organizacija sama za sebe. Vanskojevskoj omladini nije ništa govoreno o SKOJ-u — mi smo mislili da se to ne sme, govorili su skojevci. Sa njom nije skoro ništa rađeno. Smatralo se da je rad s tom omladinom stvar političkog komesara, a da sekretar aktiva može na ponekim konferencijama posle njega da kaže par reči — u ime omladine. Trebalo je dosta posmatranja pa da prime nekog omladinca u organizaciju. U tom posmatranju, oni su određivali druga iz aktiva, koji treba da radi s njim, da ga pripremi za ulazak u SKOJ — kako su to oni govorili, i tako su, nesvesno, počeli uvoditi neku vrstu kandidatskog staža za skojevce. Bilo je čak slučajeva da u nekim četama u SKOJ nije primao aktiv čete, već četna ćelija. Ovim šeketašenjem po primanju novih članova i odvajanjem organizacije od omladine, može jedino da se tumači to da je svega 40% omladine obuhvatala skojevska organizacija, ma da se ona neobuhvaćena omladina malo, po hrabrosti i požrtvovanju nimalo, ne razlikuje od ove. SKOJ nije postao predvodnik omladine i iz tih razloga što je rad unutar skojevske organizacije ukalupljen, često odvojen od svakodnevnog života omladine i pitanja koja najviše interesuju omladinu. Skojevci se na sastancima osećaju prilično sputani, ne oseća se ona omladinska živost. Zadaci su se slično kao i u partijskoj Organizaciji postavljali prilično uopšteno i neprecizirano, "te ako se oni ne izvrše, ne prilazi se traženju uzroka, koji su onemogućili njihovo neizvršenje, već sekretar aktiva, a možda i viši skojevski rukovodioc — bataljona ili brigade — počnu da uopštenom i širokom pričom objašnjavaju kakav mora da bude skojevac i da se to ne sme više nikad desiti, bez direktnih i konkretnih opomena i uputstava kako zadatke izvršavati. Osim toga bilo je i takvih pojava, da je sekretar-aktiva nepartijac, ma da u ćeliji ima drugova koji bi to mogli biti, a čak su u ćeliji zaduženi po nekom manje važnijem pitanju. Tako je skojevski aktiv bio odvojen od života i rada partijske organizacije -te čete.

Razlozi ovakvog stanja u skojevskoj organizaciji su u prvom redu što Partija nije tu shvatila u čemu se sastoji njena pomoć SKOJ-u. Drugo, što bataljonska i brigadno rukovodstvo SKOJ-a nisu davali organizaciji ni onoliko koliko su bili u stanju da učine. Sam brigadni komitet se nije sastao puna četiri meseca, mada je za to znao i partijski rukovodioc, te i po ovom pitanju ni on nije ništa preduzeo da se stanje u organizaciji izmeni. Brigadni rukovodioc SKOJ-a, i pored toga što je bio vrlo bistar i mogao puno da učini, svojom neozbiljnošću izgubio je autoritet rukovodioca u očima skojevaca.

Kada se partijskoj organizaciji ukazalo da se njena pomoć SKOJ-u ne može svesti na suvu kontrolu, na formalno prisustvo pomoćnika polit, komesara sastanku aktiva ili komiteta, već da ona mora biti konkretna, biti sastavni deo svakodnevnog rada Partije, a preko bataljonskih konferencija prodiskutovali čitav dosadašnji rad, kako unutar organizacije, tako i s neskojevskom omladinom, stvoreni su uslovi da se ovakvo stanje popravi. Izmenom brigadnog rukovodioca SKOJ-a omogućeno je i brigadnom komitetu da dođe do izražaja kao rukovodeći organ. Po živosti, koja se počela da oseća posle ovih mera, proširenju organizacije, više odgovornosti, više shvatanja smisla organizacije kako kod aktiva, tako i kod rukovodstava, vidi se da su navedeni razlozi bili uzroci sputavanja i živosti skojevske organizacije.

Glavni nedostatak saniteta je nedovoljan broj stručnog sanitetskog osoblja, kako bolničarki tako i referenata saniteta. Karakteristično je da se drugarice bolničarke u ovoj brigadi ističu hrabrošću i požrtvovanošću ali nedovoljno stručno znanje im smeta da se ističu i kao dobre bolničarke. Ovo pogotovu kad i drugarica referent saniteta brigade nema potrebnog stručnog znanja i ne može da im pomogne u tom poslu. Najviše zbog toga a i zbog pomalo familijarnog odnosa prema bolničarkama, ona nije imala potrebnog autoriteta u brigadi. Sada je u brigadu došao i jedan student medicine, koji će joj pružiti pomoć u smislu stručnog osposobljavanja i uzdizanja četnih bolničarki. Po svojoj vrednosti i organizacionom smislu, drugarica referent može da zadovolji.

Intendantura ove brigade je takođe organizovana pre izvesnog vremena, jer sve intendantsko osoblje dotada nije odgovaralo, a sam intendant, ne samo što nije odgovarao, nego je ponekad i sabotirao ishranu jedinice, što se naročito očitovalo u VII. ^ofanzivr Zbog ovoga je predat vojnom sudu i smenjen sa dužnosti. Dolaskom novog osoblja intendantura je pravilno organizovana, ali još neisprobana u različitim si-

tuacijama. Novo osoblje daje puno volje i požrtvovanja u radu. Ishrana brigade na terenu Drvar—Petrovac obavljala se isključivo preko intendanture divizije, te se organizatorske sposobnosti novog intendantskog osoblja u nabavci i prikupljanju hrane nisu mogle dovoljno ispoljiti.

Ova brigada, sadašnjom popunom ljudstva i delimično reorganizacijom štabova, je sređena i vojnički u potpunosti oformljena jedinica, koja kroz kratko vreme obećava da postane jedna od najudarnijih brigada na ovom terenu. Uz pravilnu sistematsku pomoć može isto tako u relativno kratkom vremenu da postane i izvor kadrova ne samo vojničkih, nego i političkih, po našem mišljenju.

Situacija na terenu — drvarski i jedan deo petrovačkog sreza. Kod naroda je bilo donekle kolebanja posle poslednje ofanzive, što uslovljava s jedne strane prisustvo neprijatelja u garnizonima, odakle pravi povremene ispade i pljačke, a s druge strane nedovoljan a ponekad i nepravilan rad drugova iz terenske partijske organizacije, koji u mnogim slučajevima blagovremeno narod ne obaveste, a poneki put i krivo ga obaveste, ovo naročito neposredno iza ofanzive, kada su veze sa višim partijskim forumima bile poremećene. Tako na primer kada su nedavno saveznički avioni u dva puta bacili materijal u Drvar, narod je to tumačio na razne načine, pri čemu je uspela četnička propaganda da narodu prikaže da saveznici i njima šalju pomoć. Drugovi iz terenske organizacije nisu imali snage da ih u ovome razuvere. Ili, na pr., sporazum Tito—Subašić, zbog nepravilnog i nedovoljnog razjašnjavanja, seljaci su krivo shvatili, te je bilo izjava s njihove strane da je to sporazum s četnicima i sa kraljem, međutim, kada se docnije sporazum detaljno i pravilno objasnio, narod ga je pravilno i prihvatio.

Odnos vojske prema narodu je u potpunosti dobar i pravilan, što prvenstveno uslovljava to da su oni sa tog terena.

Naša nastojanja da pomognemo partijskoj organizaciji na terenu u početku nisu bila dovoljno organizovana. Mi smo pružali pomoć pojedinim ćelijama, pa je pružali i rukovodstvima, a da tu nismo naišli na razumevanje i želju za njom. Bilo je kod pojedinih drugova čak i izvesnog nepoverenja. Tek kad smo mi to pitanje postavili pred O. K. KPJ, na njegovu intervenciju ćelije i rukovodstva počinju da se obraćaju nama za pomoć i savete. Kroz ovo videla se izvesna birokratija u partijskoj organizaciji, a ona se prenela, našla svoj izraz i u narodnooslobodilačkim odborima. Na pr.; pored direktne pomoći partijskoj organizaciji, mi smo nastojali da pomognemo izvesnim sugestijama, a i direktno i n. o. odbo-

rima, a i masovnim organizacijama. Čitavu partijsku organizaciju brigade aktivizirali smo da političkim konferencijama po selima, priredbama itd. pomognemo part. organizaciji na terenu.

POLIT-ODEL

10. VIII. 44 g.

Branko, Vera⁶, Stanka,⁷ Sveto⁸

BR. 148

IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA BJELOVARSKOG NOP ODREDA OD 10. AVGUSTA 1944. POLITIČKOM KOMESARU ISTOČNE GRUPE NOP ODREDA HRVATSKE O POLITIČKOM, KULTURNO-PROSVETNOM RADU I MOBILIZACIJI¹

Politkomesar
Bjelovarskog Partizanskog
Odreda Hrvatske
P. Broj 18
10. Vili. 1944.

Predmet: Redoviti komesarski
izvještaj.—

POLITKOMESARU ISTOČNE GRUPE P. ODREDA
HRVATSKE

1. *Opći pregled.*—

Od zadnjeg izvještaja² Odred se kretao po selima Bjelovarskog okruga. Dana 14. VII. 44. imao je borbu u sastavu sa XXXII. Divizijom.³ Borba je bila dosta jaka, tako da su

⁶ Crvenčanin

⁷ Glomazić

⁶ Drecun

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg., br. 45—17, k. 1604.

² Vidi izvještaj od 29. juna 1944. Okružnom komitetu KPJ za Bjelovar o organizacionom stanju i radu bataljonskih biroa i četnih ćelija u Bjelovarskom odredu (AVII, mikrofilm CK KPH-39/226-231).

³ Opširnije o borbi jedinica Bjelovarskog NOP odreda 14. jula 1944. u sastavu 32. divizije vidi tom V, knj. 29 dok. br. 51, str. 291 i 292. > • ' . • " • " •

se pojedine jedinice morale samostalno probijati kroz neprijateljski obruč. Prema iskazu drugova borci su se u većini slučajeva dobro držali. U borbi izgubili smo jednog mrtvog, sedam ranjenih, a dva druga su nestala.

Naročito se istakao drug borac Kos Josip koji je bio ranjen na tri mjesta, i htio se sam ubiti da ne smeta drugovima u povlačenju, ali su ga u tome sprečili.

Povraćajući se u Odred našao sam istoga na terenu općine N. Rača. Tu je vršio mobilizaciju prema uputama mobilnog oficira X. Korpusa. Način mobilizacije izgledao bi ovakav: Najprije se održi sastanak sa vojnim obveznicima dotičnog sela, gdje se iznosi politička situacija i naglasi potreba stupanja u vojsku, povezujući to sa deklaracijom III. Zasedanja ZAVNOH-a. Posle toga u diskusiji rasprave se pitanja koja se tiču specijalno toga sela na pr: pitanje kovača, vršidbe i slično. Iza toga, po završenom sastanku, uručuju se pozivi vojnim obveznicima ili njihovim obiteljima. Sutradan vrši se komisijski pregled. Oni koji se osposobe za jedinice upućuju se odmah u iste, a nesposobni se otpuštaju.

U većini slučajeva vojni obveznici su se odazvali na pozive, ali u svakom selu jedna manjina ostala je neodazvana. Takvi elementi nisu neprijateljski raspoloženi, nego špekuliraju sa vremenom i nastoje da na sve moguće načine izvuku se iz vojske računajući da će rat naskoro završiti. Ima i takovih koji iz straha da mu neprijatelj ne popali kuću neće da se odazove na vojnu obavezu. Jedan mali dio, njih nekolicina, su otvoreno izjavili da neće da se bore protiv okupatora i otišli su u Bjelovar. Protiv onih koji se ne odazovu na pozive poduzima se prisilne mjere, t.j. konfiskacija imovine i protjerivanje njihovih obitelji u Bjelovar. Na svaki način nastoji se izbjeći konfiskaciju, te se po nekoliko puta odlazi k njihovim kućama, da ih se uvjeri u besmislenost neodazivanja na vojnu obavezu, uvjeravajući ih u sigurnu našu pobjedu. U nekim slučajevima na taj način uspjeh smo da su se javili naknadno te tako izbjegli prisilne mjere. Do sada na ovom terenu izvršene su 4 konfiskacije. Taj posao vrši sudska komisija pri Komandi Bjelovarskog Područja.

Najviše neodazvanih vojnih obveznika ima u selima Međuraća i Dautan. Iz tih sela oko 30 ljudi nalazi se u neprijateljskoj, vojsci. U ostalim selima ima samo po nekoliko vojnih obveznika neodazvanih. Svi oni većinom sakrivaju se po selima, a samo dio otišao je u Bjelovar. Iz toga može se vidjeti da je mobilizacija 90% uspjela. Broj mobiliziranih na ovom terenu dosada iznaša 185 drugova. Od toga imamo

54 novomobilisanih drugova. Oni se vladaju dobro. Već su se mnogi privikli i saživili sa ostalim borcima, te se ne razhkuju od njih. Dobar dio još je nesaživljen.

2. *Politički rad.*—

Od kako sam otišao iz Odreda političko stanje se pogoršalo. Uslijed toga što nije bilo pomoći ni kontrole sa strane štaba bataljona, polit. komesari četa su popustili u svom radu. To se najviše odrazilo u slaboj disciplini i neshvaćanju rada na terenu. Zbog toga održan je sastanak sa svim političkim rukovodiocima u Odredu, gdje se raspravljala kroz diskusiju politička situacija, a iz nje, vezivajući je konkretno za ovaj teren, izvukli su se zadaci. Glavni zadatak u jedinici jest, da se podigne disciplina i autoritet starijima, koja je jako slaba.

Pored toga što nije svijest boraca takova da su shvatili potrebu discipline, samoj disciplini smeta i nevojnički rad podoficira i oficira. Događa se da borci ili niži rukovodioci dobivaju naređenja suprotnog smisla od različitih pretpostavljenih, te tako i sami ne znaju što da rade. Da bi se izbjegao taj nered, održan je sastanak sa ovim starješinama i to se isto kroz diskusiju raspravilo. Na tom sastanku-govoreno je i o nezainteresovanosti vojnih rukovodioca za politička pitanja i ukazalo na potrebu, da oni kao podoficiri i oficiri moraju više znati nego borci, jer smo mi narodna vojska i zato imamo jedan pohtički cilj. Naročito se pažnja skrenula nižim rukovodiocima o njihovom ličnom uzdizanju u vezi sa prilivom novih boraca.

Imali smo jednu bataljon. konferenciju u kojoj smo raspravljali o par. situaciji. Tu se kroz diskusiju dokazala potreba discipline i rada na terenu sa narodom i to baziranog na pojedincima. Trebalo še istaći da svaki od boraca treba da se bori ne samo puškom ū ruci'nego i političkim uvjerenjem na terenu. Na toj konferenciji istakli su se naročito novomobilisani drugovi i Vrlo živo su sudjelovali.. U mnogim slučajevima bolje su postavljali stvari nego stari borci. Na četnim konferencijama, kojih je bilo 4, govorilo se o Jedinstvenoj NOF Hrvatske. Isticala sé široka "linija naše politike i borbe za svakog "pojediniog kolebljivog elementa na selu, povezujući to sa III. Zasjedanjem ZAVNOH-a i II. Zasjedanjem AVNOJ-a".

Isto ovako prorađivan je tekst sporazuma Tito—šubašić. Većina drugova je shvatila to kao našu pobjedu, ali ima jedan dio koji u tome vide našu slabost: Stoje na stanovištu da to nije trebalo raditi. Njima sé Objašnjavalo' ali nisu. još

to pravilno shvatili. Oni još uvijek misle da je to neki trik, pomoću kojeg mi hoćemo da prevarimo kralja, a kralj nas.

Od zadnjeg izveštaja održano je vodnih sastanaka ⁵, čet-nih ⁶.

3. *Kulturno-prosvjetni rad.*—

Kulturno prosvjetni odbori postoje u četama kao i u bataljonu. Rad tih odbora do sada bio je jedino prikupljanje dopisničke službe i izdavanje zidnih novina. Od zadnjeg izvještaja izašle su 4 zidne novine. Sadržaj dopisa u zidnim novinama je većinom iz života pojedinaca. Ima nekoliko pjesama koje su po sadržaju dobre, ali pjesnički slabo dotjerane.

Nepismenih imamo tri druga, koji se uče. Njihovo učenje napreduje dobro, sva trojica imaju želju da što prije nauče čitati i pisati. Pjesma se u bataljonu čuje češće, ali drugovi znadu pjevati samo strane pjesme. Novomobilizirani drugovi ne znaju još borbene pjesme, ali pjevaju svoje narodne pjesme i primjećuje se da na mitinzima aktivno prisustvuju.

Za ostali kulturno-prosvjetni rad (skečeve, recitacije) bilo bi nam potrebno materijala, jer ga nemamo. Tražio sam od Telmike XXXII. Divizije pa nisu imali ništa da mi dadu. Isto tako tražio sam od prop-odjela ONOO Bjelovar⁷, pa nismo ništa dobili. Zato, ako je tamo moguće nabaviti kakav, molim da nam se pošalje.

Može se reći da kulturno-prosvjetni rad za sada stoji na mrtvoj tački, i da je potrebno čitav rad organizirati, jer u zadnjih mjesec i pol dana nije ga bilo.

4. *Rad i zapažanja na terenu.*—

Po terenu općine N. Rača kroz sela M. Pisanica, Orlovac, D. Kovačica, Si- Kovačica, Međuraća, Nevinac, N. Rača, Stara Rača, Sasovac, ovaj Odred je vršio mobilizaciju a u Dautanu, Drljanovcu također mobilizirao ono što se nije odazvalo na pozive XXXII. Divizije. Po odazivu na pozive vojnih obveznika može se zaključiti da narod ove općine poštiva vašu vlast i simpatizira NOB, a uzimajući oružje u ruke da voli NOV. U svakom selu se našlo po nekoliko takovih koji se nisu htjeli odazvati na poziv. Nekima od njih, i to onima koji su najgori, konfiskovana je imovina sa strane Komande Područja.

⁴ ³ i ⁸ U originalu ostavljen prazan prostor za upisivanje broja.

⁷ Propagandni odjel općinskog narodnooslobodilačkog odbora za Bjelovar.

U svim selima, osim u Tociljevcu i Orlovcu, nismo naišli na NO Odbore. Odbore Jedinствene NOF također ima jedino **TI** Orlovcu i Kovačici.

Vršēći mobilizaciju razgovarali smo sa narodom i na sastancima i pojedinačno po kućama. Iz diskusije može se zaključiti da narod ocjenjuje situaciju tako da će rat skoro svršiti. Prema njihovom mišljenju to bi trebalo biti u najkraće vrijeme. Ogromna većina je uvjerena u našu pobjedu, pa i oni čiji se sinovi nisu odazvali na poziv, samo se plaše neprijatelja da im ne popali kuću, a to se još potencira dolaskom „Čerkeza“⁸ u Bjelovar i pljačkom koju su izvršili u selu Kokincu. Što nema NOO-a u tim selima, mislim da je zbog toga što se narod plaši ući u NO Odbor, jer su neki raniji odbojnici pohvatani i odvedeni u logore, te taj strah pred neprijateljem još uvijek vlada. Ulaskom većine u NOV, mišljenja sam da će se moći uskoro organizovati NOO, jer zato postoje mogućnosti.

Na sporazum Tito—šubašić narod gleda sa naročitim zanimanjem. Još vlada bojazan da je to kapitulacija pred kraljem, bolje reći odstupanje od tekovine postignutih kroz NOB. Oni bi najvolili, talco su se mnogi izrazili, da do tog sporazuma nije došlo, jer boje se da nas oni iz Kaira neće prevartiti. Neprijateljski raspoloženih elemenata ima tu i tamo, i to ideoloških, kojima se ne može dokazati nikakav rad protiv naroda.

Mobilizirajući Čehe primjećuje se da se oni ni najmanje ne uznemiruju što moraju ići u vojsku. Dapače, ima mnogo mjesta kao D. Kovačica, Česi su bili prvi koji su se javili. Objašnjavajući pravilno deklaraciju III. Zasedanja ZAV-NOH-a i ukazujući na nju, oni su vidjeli da im je zagarantovano njihovo nacionalno razvijanje. Sasvim suprotan slučaj je sa Mađarima.

5. Drugarice.—

U čitavom Odredu imamo 5 drugarica. One su kao bolničarke, a jedna je šef kancelarije u Štabu Odreda, dok je druga kuharica. Odnos drugova boraca i rukovodioca s jedne strane i drugarica s druge strane je pravilan. Nemamo nikakvih nepravilnosti. Sve su drugarice čiste i održavaju higijenu. Politički su sve zainteresirane. Jedna je član K.P. a druge su SKOJ-evke. Njihova borbenost je srednja.

⁸ Odnosi se na delove nemačke 1. kozačke divizije koji su vršili akcije na tom području (tom V, knj. 28. dok. br. 5).

6. *Ishrana, odjeća i obuća.*—

Ishrana se vrši po selima, kroz koja prolazimo. Hrana na ovom terenu je obilna i ukusna. S te strane nije se čulo nikakvih prigovora od boraca.

U bataljonu postoji krojač i postolar. Njihov rad je slab, zbog pomanjkanja materijala. Bosih u Odredu imademo 15 drugova, a slabih cipela oko 27 komada. Slabo obučениh imade oko 20 drugova, dok su svi novomobilizirani u civilnim odijelima i sa šeširima na glavi ili gologlavi. Neophodno bi nam bilo potrebno da napravimo partizanke za njih, te, ukoliko postoji mogućnost, da nam se pošalju kape koje bacaju Saveznici.

7. *Higijena.*—

U Odredu postoji sanitetska desetina, koja se sastoji od 3 bolničarke i 4 nosača nosila. Ona je pod stručnim nadzorom referenta saniteta u Odredu. Nosila imademo dvojа, napravljena iz domaćeg platna.

Bolesti u zadnje vrijeme u Odredu nema, osim malih slučajeva prehlade i žuljeva na nogama. Borci se umivaju svako jutro redovito. A pošto su bhzu svojih kuća, to imaju mogućnosti češće presvlačenje tako da je ušljivost smanjena.

Cijepljenje protiv tifusa izvršeno je prije mjesec dana.

8. *Rad štabova.*—

Štab Odredа, koliko sam mogao primijetiti, ne radi kolektivno. Često se dogodi da se izdaju suprotna naređenja, što smanjuje autoritet štabа. U samom štabu osjeća se dvije struje, dve grupe, i to na jednoj strani komandant i pomoćnik komesara a na drugoj strani ostali članovi štabа. Nekih konkretnih navoda razlogа za to odvojenje ne bi mogao navesti, jer mi nisu poznati. Nije došlo do sporova, ali ipak to koči u mnogočem pravilan rad samog štabа. Mislim da pomoćnik politkomesara previše se bavi drugim poslovima, a manje partijskim, tako da u stvari imamo dva komandanta, što je osjetio i štab bataljona prema izvještaju politkomesara bataljona.

U ophođenju prema borcima, ja sam se promijenio, te mi se čini da sam na putu da potpuno odbacim nedostatke, koji se sa te strane pojavljivali kod mene. U jedinicu odlazim sam među borce kada sam išao na političku pripremu prije mobihzacije, i održao sa njima bataljonsku konferenciju i sastanak sa rukovodiocima. Još sasvim nisam odklo-

nio greške rijetkog odilaženja u čete, zbog toga, jer sam bio zaposlen mobilizacionim spiskovima i kod pripreme na terenu. Nastojaću da i tu grešku odklonim. Ostali članovi štaba zadovoljavaju na svojim dužnostima. Štabskih sastanaka nije bilo.

Štab bataljona je dosta nesamostalan, te - je potrebno stalno ih opominjati za neke stvari. Izgleda da se postavljeni komesar još nije snašao u novoj sredini, te se osjeća njegova osamljenost, tako da i u tom štabu postoji neka vrst grupišenja.

Za ove novosti ne bi mogao navesti'nešto konkretno nego su to zapažanja, što sam ja do sada primijetio. Štabski sastanci u bataljonu se također ne održavaju redovito.

9. *Kadrovi.*—

-Od rukovodioca imamo komandira čete koji ima uslova za razvijanje i mislim da bi mogao odgovarati na dužnosti-oper. oficira bataljona — to je Magličić Zdravko.

Ostali rukovodioci, kako politdelegati tako i komesari, nemaju dovoljno teoretskog znanja.

Inače svi rukovodioci odgovaraju svojim dužnostima i na njima zadovoljavaju.

10. *Razno.*—

Od zadnjeg izvještaja imali smo 2 dezertera i to dvojicu Čeha, koji su se vraćali sa Vojnovića kući u Hercegovac, te su bili izjavili da će ostati u vojsci, zatim su pobjegli.

Imali smo mitinge u selima N. Rača, Slovinska Kovačica, Međurača i Donja Kovačica.

Smrt Fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
Knežević

BR. 149

IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 12. HERCEGOVAČKE NOU BRIGADE OD 12. AVGUSTA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O ORGANIZACIONOM STANJU I RADU PARTIJSKE I SKOJEVSKE ORGANIZACIJE¹

POMOĆ. POL. KOMESARA
XII HERC. NOU BRIGADE
12 augusta 1944 g.
5. g. Bezdede

**CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE
JUGOSLAVIJE**

Izveštaj o radu i stanju partijske organizacije u XII Herceg. NOU brigadi

1) OPŠTI IZGLED BRIGADE

U vrijeme od 10. V. naša brigada je u sastavu 4 bataljona dok je novoformirani Talijanski bataljon, koji je bio priključen kao 5. bataljon, rasformiran. Jedan manji dio Talijana uključen je kao borci u ostale naše jedinice, a ostatak upućen na rad u pozadinu (obrađivanje polja). Kao cjelina, ovaj bataljon nije mogao opstati radi slabe, skoro nikakve, svijesti boraca, i nedostatka svjesnih rukovodioca, koji bi se sa njima mogli sporazumijevati. U -više mahova taj je bataljon bio teret našoj brigadi zbog svojih nepravilnih odnosa prema narodu, a kao boračka jedinica nije mogao opstati pošto većina boraca nije htjela da se bori.

Radi novonastale situacije u Hercegovini, i ofanzive neprijatelja na oslobođenu teritoriju,² naša brigada prebacila se je iz Crne Gore i bavila se većinom na jednom terenu, držeći neprijateljski garnizon u Bileći.

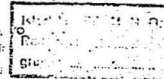
Kroz ovaj period vremena imali smo dosta prilike da uočimo razne nedostatke i mnoge postojeće, intenzivnim radom, otklonimo.

¹ Neovereni prepis originala (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. 36-7, k. 1151/11.

² Neprijateljska ofanziva u Hercegovini je trajala od 13. do 30. jula 1944. Dvanaesta hercegovačka NOU brigada je zatvarala pravac Nevesinje—Bileća a u zajednici sa 13. NOU brigadom Nevesinje—Dabar (tom IV, knj. 27, dok. br. 63, 84, 119, 146. i 158; knj. 28, dok., br. 30).

POMOĆ. POL. KOMESARA
XII. HERC. NOY. BRIGADE
12 augusta 1944 g.
S. R. Bezade

12. VIII. 1944
S. R. 36-7
12. 1151-1

CENTRALNI KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

Izveštaj o radu i stanju partijske organizacije u XII Herceg. NOY brigadi

1/ OPŠTI IZGLEDE BRIGADE

U vrijeme od 10. V. naša brigada je u sastavu 4 bataljona dok je novoformirani Talijanski bataljon, koji je bio priključen kao 5 bataljon, rasformiran. Jedan manji dio Talijana uključen je kao borci u ostale naše jedinice, a ostatak upućen na rad u pozadinu, obradivljevanje polja. Kao cjelina, ovaj bataljon nije mogao opstati radi slabe skoro nikakve svijesti boraca, i nedostatka svjesnih rukovodioca, koji bi se sa njima mogli sporazumjevati. U više mahova taj je bataljon bio teret našoj brigadi zbog svojih nepravilnih odnosa prema narodu, a kao boračka jedinica nije mogao opstati pošto većina boraca nije htjela da se bori.

Radi novo nastale situacije u Hercegovini, i ofanzive neprijatelja na oslobođenu teritoriju, naša brigada prebacila se je iz Crne Gore i bavila se većinom na jednom terenu, držeći neprijateljski garnizon u Bileći.

Kroz ovaj period vremena imali smo dosta prilike da uočimo razne nedostatke i mnoge postojeće, intenzivnim radom otklonimo.

Pred nas se postavlja zadatak učvrstiti jedinicu vojničkih i političkih, izdići njenu borbenost i udarnost i učiniti brigadu sposobnom da riješava zadatke koji se pred nju postavljaju. Isto tako postavljao se zadatak povećanja budnosti prema neprijatelju, koji nedostatak se ogledao u potcjenjivanju neprijatelja i suvišnom samouvjerenju nižih rukovodioca. Dalje, otkloniti krutost boraca i rukovodioca prema narodnoj vlasti i antifašističkim organizacijama, koje se u sve većoj mjeri ispoljavaju kao rukovodeći faktor naše pozadine. Otklanjanje krutosti u odnosu prema članovima onih, koji se iz bilo kojih razloga nalaze u taboru neprijatelja, izdizanje političke svijesti svakog borca da bi shvatio liniju NO borbe i tako postao vaspitač novih boraca.

U posljednje vrijeme naša brigada imala je i težih borbi kakvih dosada nije bilo i imala je lijepih uspjeha. Disciplina, moral, kao i borbenost bila je na visini, što se ni u koliko nije izmijenilo ni poslije borbe. Uslovi mobilizacije, priliv novih boraca, bili su dosta slabi, dok je bio izvestan broj dezertera, njih 30.

Projno stanje brigade, kao i broj partijaca, kandidata i SKUJ-evaca izgleda ovako:

1. bataljon: 105 boraca od kojeg broja 33 partijca, 5 kandidata, 21 SKUJ-evac.

2. bataljon: 90 boraca, od kojeg broja 32 partijca, 6 kandidata, 22 SKUJ-evaca.

27 " 3. bataljon: 103 " " " " 40 " 3 "

30 " 4. bataljon: 105 " " " " 29 " 6 "

23. " Stab brigade i na oko štaba brigade: 94 " " " 23 " " "

Dakle ukupno stanje brigade jeste: 494 boraca, od kojeg broja je 168 partijaca, 23 kandidata i 128 SKUJ-evaca.

Socijalni sastav partije: 126 seljaka, 21 radnik, 11 intelektualaca i đaka, 9 podoficira i 1 oficir. Za ovo vrijeme poginulo je 8 članova partije, među kojima 2 politička rukovodioca čete, 3 kandidata i 6 SKUJ-evaca, dok je na teren i u ostale jedinice van brigade upućeno 9, među kojima komandant brigade i 2 komandanta bataljona.

Za ovo vrijeme uključeno je u partiju 17 partijaca.

Pred nas se postavlja zadatak učvrstiti jedinicu vojnički i politički, izdići njenu borbenost i udarnost i učiniti brigadu sposobnom da riješava zadatke koji se pred nju postavljaju. Isto tako postavljao se zadatak povećanja budnosti prema neprijatelju, koji nedostatak se ogleda u potcjenjivanju neprijatelja i suvišnom samouvjerenju nižih rukovodioca. Dalje, otkloniti krutost boraca i rukovodioca prema narodnoj vlasti i antifašističkim organizacijama, koje se u sve većoj mjeri ispoljavaju kao rukovodeći faktor naše pozadine. Otklanjanje krutosti u odnosu prema familijama onih koji se iz bilo kojih razloga nalaze u taboru neprijatelja, izdizanje političke svijesti svakog borca da bi shvatio liniju NO borbe i tako postao vaspitač novih boraca.

U posljednje vrijeme naša brigada imala je i težih borbi, kakvih dosada nije bilo, i imala je lijepih uspjeha.³ Disciplina, moral, kao i borbenost bila je na visini, što se ni u koliko nije izmijenilo ni poslije borbe. Uslovi mobilizacije, priliv novih boraca, bili su dosta slabi, dok je bio izvjestan broj dezertera. Njih 30.

Brojno stanje brigade, kao i broj partijaca, kandidata i SKOJ-evaca izgleda ovako:

1. bataljon: 105 boraca od kojeg broja 33 partijca, 5 kandidata, 21 SKOJ-evac.
 2. bataljon: 90 boraca, od kojeg broja 32 partijca, 6 kandidata, 22 SKOJ-evca.
 3. bataljon: 103 borca, od kojeg broja 40 partijaca, 3 kandidata, 27 SKOJ-evaca.
 4. bataljon: 105 boraca, od kojeg broja 29 partijaca, 6 kandidata, 30 SKOJ-evaca. -
- Štab brigade i oko štaba brigade: 94 borca, od kojeg broja 23 partijaca, ./.kandidata, 23 SKOJ-evca.

Dakle ukupno stanje brigade jeste: 494 borca, od kojeg broja je 168 partijaca, 23 kandidata i 128 SKOJ-evaca.

Socijalni sastav partije: 126 seljaka, 21 radnik, 11 intelektualaca i daka, 9 podoficira, 1 oficir. Za ovo vrijeme poginulo je 8 članova partije, među kojima 2 politička rukovodioca čete, 3 kandidata i 6 Skojevac, dok je na teren i u ostale jedinice van brigade upućeno 9, među kojima komandant brigade i 2 komandanta bataljona.

Za ovo vrijeme uključeno je u partiju 17 partijaca.

³ i ¹² Vidi izveštaj 12. hercegovačke brigade od 17. avgusta. 1944. Štabu 29. NOU divizije o razbijanju četnika na-prostoru Crnča—Babija Glava (tom IV, knj. 28, dok. br. 65).

2) ORGANIZACIONO

i pored toga što je partijska organizacija naše brigade još uvijek mlada i sa pomlađenim partijskim rukovodstvom, ipak joj to nije smetalo da se učvrsti. Znatne nezdravine koje su se ispoljile za ovo vrijeme uspjela je da otkloni, a i uoči mnoge druge nedostatke koji postoje unutar partije. Raniji nedostaci koji su uočeni, a u kojima se ogledalo neiskustvo i nesnalažljivost u radu u pojedinim težim situacijama borbe, partijska organizacija uspjela je u mnogo da ih otkloni i postala je elastičnija.

Osjeća se da se partijnost izdigla na jedan viši stepen, naročito kod članova višeg partijskog staža, dok kod izvjesnog broja mladih partijaca partijnost nije na visini, još se nijesu saživjeli sa partijom, što se vidi iz toga da pojedine stavove i direktive ne provode u djelo radi toga što osjećaju potrebu, nego što' je to direktiva partije i više osjećaju da treba izvršiti naređenje jednoga štaba nego partije. Nedovoljna saživljenost sa partijom ispoljava se po malo i u istome, što su stidni, ustručavaju se da ulaze u diskusiju, ali samoinicijativnost starijih drugova doprinosi da se ovakvi nedostaci postepeno otklanjaju. Skoro kod svih partijaca i mladih rukovodioca osjeća se da po izvjesnim problemima koji su se nametali unutar naše brigade (pogrešan rad intendanata, sprečavanje dezerterstva, mobilizacija itd) postoji samo zadržavanje na konstatacijama, ne posmatrajući to i sa političke strane, ne donoseći pravilne stavove i zaključke u rješavanju istih. Kada se dislcutuje o kojem probiemu diskusija postane toliko široka da se u istoj rasplinu i na koncu se završava bez ikakvog konkretnog zaključka. Pored toga se diskusija teško ograničava na po jedan problem, već se u isti mah diskutuje o više problema.

Daljnji problem bio je u otklanjanju krutoga stava, naročito kod vojnih rukovodioca u odnosu na Partiju 11a terenu, a koja se najviše osjeća kod rukovodioca našeg III bataljona, koji još uvijek smatraju da je Partija na terenu jedno, a Partija u vojsci drugo. Kao najvažniji problem koji postoji u našoj partijskoj organizaciji jeste familijarnost koja je uslovila i priličnu mjeru neiskrenosti, a naročito u našem III bataljonu. Ovo se ispoljava naročito u kritici i samokritici pojedinih drugova i u odnosu pretpostavljenog prema potčinjenom. Najveći razlog toga leži u tome što su naši borci mahom iz istih sela, ili iz istih općina, svrstani u istu jedinicu. Partijska organizacija je rješavala ovaj problem na taj način što je jedan dio partijaca premještala iz jedinice u jedinicu, a što se pokazalo vrlo korisno. Pada u oči, kao što

je slučaj našeg 1. i 2. bataljona, gdje je ljudstvo i članovi Partije izmiješani, da se partijci mnogo bolje i zdravije izdižu pa se tu ovaj problem više ni ne postavlja i tu je partija dala veći broj izdignutih kadrova.

Nedovoljno iskustvo u pravilnoj procjeni i poznavanju ljudi dovelo je do pogrešnog izdizanja na rukovodeća mjesta, kao i onih koji su bili dorasli za partiju. Po tom pitanju se je partija mnogo angažovala da partiju u tom pogledu izdigne, da im pruži više znanja. Pozitivni rezultati se znatno uočavaju tako da je politika kadrova danas mnogo pravilnija nego ranije.

Partija naše brigade još nije uspjela da se politički izdigne i da politički misli, a što se najviše uočava po pitanju današnje političke situacije iz koje se ne izvlače političke, već se više zadržava na vojničkim konstatacijama.

Pravilnim uočavanjem nedostataka i pravovremenim reagovanjem, partijska organizacija uspjela je da otkloni nezdravine koje su u njoj postojale, a koje su iskrsele u posljednje vrijeme. Te nezdravine ogledale su se u tome što su pojedini drugovi sa bolesnom ambicijom za viši položaj, iskripljavajući liniju NO borbe i govoreći da je to sve demagogija, nastojali da prikažu tobože neke nezdravosti unutar partije (n. pr. da štabovi jašu konje) i naturali svoje ovakvo mišljenje pojedinim manje svijesnim partijcima kako bi pomoću njih postigli željeni cilj. Ova nezdravost nije imala većeg zamaha i ograničila se svega na jednu partijsku jedinicu. Partijska komisija, koja je taj slučaj ispitivala, donijela je zaključak, sa kojim se složio i divizijski komitet, da se inicijator isključi iz partije, premjesti u drugu jedinicu, 2 druga kazne ukorom i premjeste takođe u drugu jedinicu.

Svega jedan slučaj isključenja iz partije bio -je radi nemoral ali ovo nije problem partije unutar brigade.

. Partijska rukovodstva znatno su se izdigla, iako su pomlađena, čemu su mnogo doprinijeli kursevi, kroz koje su prošli skoro svi naši partijski rukovodioci. Oni se osjećaju kao rukovodioci, osjećaju potrebu za rad, iskusniji su i to pobuđuje samoinicijativu. Nastoje se riješiti šablonskog rada, birajući efikasnije forme u pojedinim situacijama i uslovima. Još uvijek im je potrebna pomoć u pravilnom donošenju zaključaka.

Teoretski rad je u periodu ovoga vremena bio naročito intenzivan i u njemu je bilo mnogo živosti i interesovanja. Ovome su mnogo doprinijeli drugovi koji su svršili kurs i oni su pokretači toga rada. Izdizanje partije po ovom sektoru vrši se uglavnom po planu CK za niže kurseve. Materijal za rad dobivamo od Oblasnog komiteta za Hercegovinu.

Dok se u prvo vrijeme obrađivalo razvitak društva od Segala — prva sveska — članci o partiji, koja sadrži „klasu proleterijata“, „organizacioni principi“ iz druge glave istorije, „partija od Staljina“,⁴ o kadrovima od Dimitrova,³ sada se kroz ovo vrijeme proradila druga sveska članaka: Organizaciono pitanje od Rankovića,⁰ organizaciono pitanje od Tita,⁷ za boljševizaciju naše Partije, za bolji agitacioni i propagandistički rad od Crnog,⁵ nacionalno pitanje od Tita,⁹ o masovnom partijskom radu od Kalinjina.¹⁰

Sada se prorađuje: Fašizam i radnička klasa.¹¹

Iako je prorađeni materijal prilično dobro shvaćen, ipak željenih rezultata u pogledu sposobnosti prenošenja i znanja na druge, jer se osjeća nedostatak izražavanja misli. Prorađivanje materijala vrši se preko redovnih sastanaka po grupicama komunista, a teži se i samostalno.

Jedinica štaba brigade. Iako su izvršene neke izmjene, to se nije naročito osjetilo. Postignuto je više zbližavanje i međusobno poznavanje članova Partije. Raniji nedostatak u tom pogledu otežavao je donošenje pravilnijih odluka i više planskog rada na izdizanju same brigade. Iskustvo u rukovođenju znatno se izdiglo, a međusobna harmonija po svim pitanjima je na visini. Partijska jedinica nije još dovoljno ukazala pomoći drugovima, koji su odgovorni po sanitetu, ob. službi, intendanturi, te im je u buduće ta pomoć u punoj mjeri potrebna obzirom na teškoće na koje nailaze u svom radu. Svi članovi nijesu dovoljno izdignuti teoretski te smatram da u buduće taj rad treba pojačati.

3) RUKOVODSTVO

Kroz razne političko-partijske i vojne (oficirske i podoficirske) kurseve, prošlo je naših 86 rukovodioca. Svi kursevi održavali su se pri Štabu II u. Korpusa, štabu XXIX u. divizije, Oblasnom komitetu za Hercegovinu. Podoficirski kur-

⁴ Bibliografija NOR-a, b. j. 7414—7428.

⁵ Georgi Dimitrov (Bibliografija NOR-a, b. j. 4738—4778).

⁰ Aleksandar Ranković: Organizaciono pitanje KPJ u narodnooslobodilačkoj borbi (Bibliografija NOR-a, b. j. 6823—6832).

⁷ Josip Broz Tito: Organizaciono pitanje Komunističke partije Jugoslavije (Bibliografija NOR-a, b. j. 7925).

⁸ Sreten Žujović: Asitaciono-propagandni rad (Bibliografija NOR-a, b. j. 8323).

» Nacionalno pitanje u Jugoslaviji u svjetlosti narodnooslobodilačke borbe (Bibliografija NOR-a, b. j. 7804—7822).

„Miail Ivanovič Kalinin (Bibliografija NOR-a, b. j. 5389—5413).

¹¹ Georgi Dimitrov: Fašizam i radnička klasa (Bibliografija NOR-a, b. j. 4687—4718).

sevi uglavnom održavali su se pri štabu brigade, kroz koji je prošlo 56 drugova. Uticaj ovih kurseva i stečeno znanje, koje su drugovi postigli, omogućilo im je da steknu veći autoritet i povjerenje kod ostalih, baš zbog toga što su i ostali borci i rukovodioci koji nijesu bili na kursu osjetili njihovo stečeno znanje. Naročito se interesovanje produbilo kod onih drugova koji još nijesu bili na kursu u želji da se i oni osposobe. Stečeno znanje koje su rukovodioci postigli na kursovima vidno se žapaža kod vojnih rukovodioca, koji nakon kursa pokazuju više snalažljivosti i više samopouzdanja. Novopostavljeni rukovodioci su se lako i brzo snašli, pa se nedostatak drugova, koji su upućeni u druge jedinice, ne osjeća. Sadanje rukovodstvo u brigadi sposobno je da rukovodi i sa brojnijom jedinicom.

4) VOJNIČKI SEKTOR

Partijska organizacija ove brigade posvetila mnogo pažnje vojničkom izgledu jedinice, izdizanju discipline, kako borbeno, tako napose one u kantonmanima, koja nije zadovoljavala. Na vojničkom izdizanju, kako boraca tako i rukovodioca, rad je bio usmjeren naročito u otklanjanju nedostataka, koji su postojali u sposobnosti brigade za borbu u odbrani i osvajanju gradova i utvrđenih mjesta. Uspjesi ovog rada najbolje su se vidjeli u svim posljednjim borbama, koje brigada vodila, jer su baš bile takvog karaktera.

Disciplina je na priličnoj visini, ali se osjeća da još nije dovoljna, naročito kada su česte borbe i ljudstvo zamoreno.

70% boraca rukuje svim vrstama oružja kojim raspolažemo. U tom pravcu najviše je doprinjeo SKOJ.

Izdizanje vojničke spremnosti boraca i rukovodioca vrši se po predviđenom planu, a također se ne propuštaju nedostaci koji se uoče u toku pojedinih akcija.

Zapaža se da se borci mnogo brže izdižu vojnički nego pohtički.

Moral i borbenost, naročito iza posljednjih borbi koje je ova brigada vodila, a koje su bile uspješne, na visini je.¹²

Obavještajna služba nije na onoj visini na kojoj bi trebalo da bude. Ovaj sektor za jedan izvjestan period nije se mogao srediti, što nijesmo imali kadrova koji bi mogli po istom odgovarati. Ipak smo uspjeh da se sva mjesta popune osim jednoga koje je još upražnjeno. Bili smo prisiljeni da na ta mjesta dajemo političke rukovodioce. Drugovi su vrijedni, nastoje da zadovolje u tom poslu, ali im nedostaju iskustva u snalažljivosti u samostalnom radu. Nedostajala je

jača podrška partijske organizacije i na uočene nedostatke nije se pravovremeno reagovalo. Odr ovih drugova samo jedan je svršio obavještajni kurs, koji teži dati potrebno znanje ostalima. Zadatak je partijske organizacije da pristupi širem obrazovanju ovih drugova i pruži im jaču podršku.

5) POLITIČKO-KULTURNO PROSVJETNI SEKTOR

Budući da je brigada u ovom periodu imala više prilike da se odmara, partijska organizacija najviše je težila da vaspita borce u duhu linije N. O. borbe, da pravilno shvate današnje događaje i da bi pravilnije bilo naše djelovanje, koje je imalo niz nedostataka. Ti nedostaci ogledali su se naročito po pitanju novostvorene situacije u Hercegovini, stvaranjem oslobođene teritorije u kojoj se učvršćivala naša vlast. Prema tome i naša pomoć nije bila dovoljna. Direktiva koja je data u sprovođenju političkog rada sa masama u pozadini, u održavanju zborova, priredaba, upoznavanja naroda sa političkom situacijom, nije shvaćena u potpunosti. Usko se ogradilo jedino na pohtički rad unutar vojske. Naročito ovo nijesu shvatili politički rukovodioci. Pored toga još se i danas osjeća u izvjesnoj mjeri kruti stav, naročito kod vojnih rukovodioca i kod većine boraca, po pitanju dezerterstva, koja su se kod nas dešavala prihćno masovno (mišljenje, sve pobiti i t.d.) i u odnosu na četničke familije sa kojima su se borci ustručavali razgovarati. Prorađivanjem raznog materijala, kao i objašnjavanjem političke situacije, a naročito u vezi naših nedostataka, partijska organizacija uspjela je da svijest boraca znatno izdigne, čime se uspjelo postići da naši borci događaje i situaciju pravilnije shvate. U duhu izdizanja političke svijesti, kako boraca tako i rukovodioca, u glavnom se prorađivao materijal „Problematika NO borbe, koristeći za to članke iz naših novina „Oslobođenje”¹³ i „Nova Jugoslavija”.¹⁴ Naročito su dobro prorađeni članci iz „Nove Jugoslavije”: „Bosna i Hercegovina u NO Borbi” i „Bosna i Hercegovina u budućoj federativnoj Jugoslaviji”¹⁵ težeći objasniti kroz to bratstvo i jedinstvo naroda Jugoslavije. Materijal se uglavnom prorađuje preko konferencija postavljanjem pitanja, čitanje u manjim grupicama, težeći spontanoj diskusiji. Uspjelo se je borce više zainteresovati tako da i

¹³ Organ Narodno-oslobodilačke fronte za Bosnu i Hercegovinu (Bibliografija NOR-a, b. j. 8759).

¹⁴ Časopis za politička i društvena pitanja (Bibliografija NOR-a, b. j. 6246).

¹⁵ Avdo Hurno: Bosna i Hercegovina u Demokratskoj Federativnoj Jugoslaviji (Bibliografija NOR-a, b. j. 6246).

sami traže materijal koji bi čitali. Borce mnogo interesuje današnja politička situacija i trude se da je shvate.

Obzirom na svijest boraca kakva je bila ranije, po ovom sektoru postiglo se je najviše.

Kulturno-prosvjetni rad dao je najmanje rezultata. Budući da nismo uspjeh da taj rad omasovimo i što se je svodio na izvjestan dio drugova, koji su radili po diletantskoj sekciji i horovima, isti je bio vrlo ograničen. Kako su naši borci većinom seljaci koji prije izvjesnog vremena nijesu znali ni pisati, a osim toga su bez sluha i smisla za glumu, uspijevamo dosta teško. Ipak dali smo nekoliko priredaba unutar brigade, pozivajući i narod, koje su bile uspješne. S druge strane pokazuje se veliko interesovanje boraca za kulturno-prosvjetna predavanja od kojih je održato u ovom periodu četiri i to dva iz opšte istorije, jedno o Sovjetskom Savezu i jedno iz opšte geografije.

Nepismenost postoji samo kod drugarica i to njih 7 koje su novomobilisane. Polupismenost privodimo kraju i forsiramo, u obučavanju vrsta računa, a one koji su u vojsci naučili pisati, u obučavanju poznavanja rimskih i arapskih brojeva. U pogledu izdavanja listova nijesmo mnogo postigli zato što nijesmo imali materijalnih sredstava (papira). Partijska organizacija nastojeće u buduće forsirati ovaj rad i pružiti borcima u tom pravcu više znanja.

6)- SLUŽBA SNABDIJEVANJA

Ovaj sektor prilično zadovoljava. Uglavnom ishrana vojske vrši se od naroda putem rekvizicije sporazumno sa NO odborima, komandama mjesta, Područja i td. I ovdje je bilo izvjesnih nedostataka, što se očitovalo u nepravilnom odnosu prema NO odborima, a radi još nedovoljnog iskustva intendantskih organa. Nastojimo da ishranu centralizujemo kako bi greške u tom pogledu bile što manje.

Nemamo mogućnosti da snabdijemo borce odjećom, koja je vrlo slaba. Inače drugih nedostataka nema.

7) SANITETSKA SLUŽBA

Po ovom pitanju ranije imali smo mnogo poteškoća usljed nedostataka kadrova, koji su u borbama ginuli. Razlog tome je što se malo pažnje poklanjalo ovom osoblju na vojničkom izdizanju. Održavanjem stalnih kurseva u ovoj brigadi i pri Štabu divizije, uspjeh smo da se osposobi veći broj drugarica i drugova i sada su sva mjesta popunjena. Bolničari i

referenti saniteta u bataljonima uglavnom su drugarice. 80% boraca osposobilo se u davanju prve pomoći. Inače sanitet u našoj brigadi danas u potpunosti zadovoljava.

8) SKOJ

U nastojanju sređavanja prilika u brigadi glavnu podršku partiji dala je SKOJ-eva organizacija. Ona se osjeća danas u potpunosti kao borbeni i politički rukovodilac omladine. Da je brigada danas na ovoj visini njene udarnosti i borbenosti, najviše doprinosi SKOJ. Primjeri koje daju SKOJ-evci, naročito prilikom borbe, unose borbeni duh među ostale borce. Kroz posljednje borbe bilo je sjajnih primjera i može se reći čak herojstva, gdje su pojedini SKOJ-evci ubijali po 16 i 10 i t.d. neprijateljskih vojnika u jednoj borbi. Često puta u težim situacijama i skoro bezizlaznim spašavali su svoje ranjene drugove. SKOJ ne zaostaje ni u drugom pogledu rada unutar i van brigade. On je inicijator i vojničkog izdizanja omladine, osposobljavanja u rukovanju svim vrstama oružja, kao i inspirator političkih diskusija. SKOJ je uglavnom i nosioc kulturno-prosvetnog rada u brigadi. Disciplina SKOJ-evaca je primjerna. Pada u oči da je SKOJ danas u brigadi nešto manje brojna nego ranije. Moglo bi se reći da se u prvo vrijeme formiranja naše brigade¹⁶ i formiranja organizacije, SKOJ nije pravilno shvatio kao organizacija mladih komunista i kao rezerva partije. Kriterij primanja u SKOJ nije bio u potpunosti pravilan te se tako desilo, da se SKOJ-eva organizacija omasovila primajući u svoje redove i one koji nijesu bili dostojni. Radi toga, a usljed neiskustva i samih rukovodioca u radu na učvršćenju organizacije, desilo se da prilikom dezertiranja dezertira i 22 SKOJ-evca. Sada to nije slučaj, ali se ponekad prelazi i u drugu krajnost, t. j. da se kriterij primanja u SKOJ postavlja i preoštro. SKOJ se danas kod omladine u našoj brigadi mnogo pravilnije i ozbiljnije shvata. Da je njihova teoretska i politička svijest danas na većoj visini, vidi se iz ovoga primjera: Kada su neki drugovi SKOJ-evci, dezerteri, bili povraćeni nazad u brigadu, članovi SKOJ-a su sami donijeli svoj stav prema njima. Sami su održali konferenciju, na koju su pozvali ostale borce i rukovodioce svojega bataljona i izrekli kaznu, koja se sastojala u skidanju petokrake, razoružavanju govoreći: „nijeste dostojni da nosite ovaj znak i oružje“. Pa i pored toga sa njima su ostali najbolji drugovi. Budući da je većina SKOJ-evih rukovodioca primila nove dužnosti koje im je dala partija, to se postav-

¹⁰ Brigada je formirana 22. novembra 1943 (AVII, reg. br. 4—3, k. 391).

lja pred partijsku organizaciju da SKOJ više pomogne u njegovom nastojanju i osposobljavanju mladih rukovodioca. Direktiva, koja je data na II Kongresu omladine Jugoslavije, SKOJ-u u Hercegovini za formiranje omladinske brigade, naša SKOJ-eva organizacija dala je inicijativu u takmičenju po svim brigadama naše divizije. Takmičenje se vrši po ovim tačkama: Pisanje pisama omladincima svih opština i srezova u Hercegovini, održavanje sijela, priredaba i zborova. Rezultati ovih takmičenja još nijesu završeni i po istome se nastavlja sa radom.

Po teoretskom i političkom radu i izdizanju omladine, prorađuje se razvitak društva i kongresni referati. Teoretski materijal nailazi na prilično interesovanje i razumijevanje kod omladine. Materijal se prorađuje na sastancima, a skoro svaki omladinac uzeo je poneki materijal i nakon prorade podnose izvještaj na sastanku aktiva. Neobuhvaćenih omladinaca 48.

9) ZAKLJUČAK:

Na osnovu gornjeg izvještaja, pred partijsku organizaciju postavljaju se sledeći zadaci:

- 1) Još više izdignuti političku i teoretsku svijest kako borača tako i rukovodioca, kako bi što pravilnije shvatili današnje događaje, liniju naše borbe i po tome donosili pravilne zaključke.
- 2) Odbaciti nepravilan stav nižih rukovodioca u odnosu na NO vlast i vojnih rukovodioca u odnosu na partiju na terenu, kojoj pružiti veću i izdašniju pomoć.
- 3) Izdići partijnost, naročito mlađih partijaca, pojačati odgovornost svih članova Partije u sprovođenju partijskih direktiva i u svemu tome pružiti efikasniju pomoć partijskim rukovodiocima u otklanjanju familijarnosti.
- 4) I nadalje pružiti punu podršku SKOJ-u, da se više omašovi a naročito njegovim rukovodiocima, koji su dosta mlađi, kako bi mogli ispuniti zadatke koji se pred njih postavljaju.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Pomoćnik polit, komesara
XII Herc. NOU Brigade
Franc Novak, s. r.

br. 150

**IZVEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPJ ZA MLADENOVAC
OD 13. AVGUSTA 1944. POKRAJINSKOM KOMITETU KPJ
ZA SRBIJU O ORGANIZACIONOM STANJU U KOSMAJSKOM
NOP ODREDU¹**

13 avgusta 1944 g.

O. K. Mladenovac

Položaj

Dragi drugovi²

Posle našeg rastanka odred je, po prilivu novih boraca, narastao toliko da je morao formirati dva bataljona i to: komandant I bataljona Mića Ranković iz Drugovca, za političkog komesara Spasoje Zrenjanin (Tesla), za zamenika pol. komesara Rajko Đoković, za zamenika komandanta Bataljona je komandir I čete.

Za komandanta II Bataljona Steva Ivančević, pohtički komesar Rodoljub Andrić, zam. pohtkoma Katarina Bonožan (Kaca), zamenik kom. isto komandir I čete istoga Bataljona.

Komandir I čete I Bataljona je Đorđe Petrović-(Deda), politkom Dušan Nikolić, zamenik komandira prvi vodnik.³

Za komandira II čete Milan Tojagić, za komesara Ljubiša Vasić (Ćale).

Za komandira III čete Slobodan Samardžić (Grgo), politkom Miodrag Radovanović (Tuđinac).

Za komandira I [čete] II Bataljona Milan Aleksijević (Koverna), pohtkom Aleksandar Milošević (Sane).

Komandir II [čete] Svetislav Kostić (Brka), komesar Matija Grujičić; komandir III čete Dušan Adžić (Lika), komesar Đorđe Gostović.

Napomena: da zamenici pol. komesara zasebno nema, da dužnost vrše komesari četa; isto tako zamenici komandira su vodnici I voda.⁴

¹ Orginal (pisan olovkom, ćirilicom) u Arhivu SR Srbije, reg. br. OKM—693.

² Ovakvi izveštaji su upućivani Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju.

³ i ⁴ Misli se na komandira 1. vođa iz te čete.

Stanje partiske organizacije je uglavnom sređeno. Formiran je odredski biro kao i bataljonski biro; isto tako postoje u svim četama par. jedinice, s tim što smo učlanili 2 druga od kojih je jedan komandant i to Deda, a drugi nije bio ni kandidat a to je Čale. Objašnjenje: da Čale ne zasluđu da bude član, drugovi iz odreda se nisu složili već su ga predložili za politkoma čete s tim da mu se ukažu sve greške, to je učinjeno i on je ih priznao u potpunosti i zamerio što mu to nije dosada rečeno.

Spisak članova iz odreda dajem bez karakteristike jer nemam mogućnosti da ih iznesem u potpunosti.

Jedinica štaba odreda:

Ljubomir Ivković, zam. pol. komesara,
Steva Stajić, pol. komesar, radnik, 1923,
Dragoljub Stevanović, komandant, zem. 1907,
Karović Rista, zam. komandanta, radnik, 1909.

Dragi drugovi interesovaćete se zbog čega nije drug Sima⁵ komandant jednog Bataljona razlog je kada je već u pitanju osposobljavanje novih rukovodioca onda smo se složili da postavimo ravne jedan prema drugom, onda smo se složili da ovako uradimo s tim da im se posveti najveća pažnja, to jedno; a drugo, zbog samog druga komandanta Drage⁶ da drug Sima bude u štabu odreda da bi mogli lakše da radimo kao štab i da postavimo rad na zdrave noge. To su razlozi koje nas je rukovodilo da ovako, postavimo.

Ostali članovi partije su sledeći:

Jedinica štaba I Bataljona:

Mića Ranković, komandant, zem. 1915,
Spasoje Zrenjanin, pol. komesar, činov., 1910,
Rajko Đaković, zam. pol. komesara, bravar, 1922.

Jedinica štaba II Bataljona:

Katarina Bolnažon, zam. pol. komesara, činov., 1914,
Rodoljub Andrić, pol. komesar, činov., 1922,
Steva Ivančević, komandant, bravar, 1918.

⁵ Karović

⁶ Stevanović

Jedinica I čete I Bataljona:

Dušan Nikolić, pol. komesar, metalac,
Đorđe Petrović, komandir, zem. 1902,
Dušan Miljušević, vodnik, dreer, 1921.

Jedinica II čete I Bat:

Milan Tojagić, komandir, radnik, 1919,
Ljubiša Vasić, pol. komesar, radnik, 1908,
Radomir Milošević, vodnik, zem., 1924.

Jedinica III čete:

Slobodan Samardžić, komandir, radnik, 1922,
Miodrag Radovanović, pol. komesar, zem., 1923,
Života Novaković, mitraljezac, đak, 1927.

Jedinica I čete II Bataljona:

Milan Aleksijević, komandir, zem. 1911,
Aleksandar Milošević, komesar, zem., 1904,
Žive Stevanović, mitraljezac, zem., 1924.

II četa:

Svetislav Kostić, komandir, zem., 1909,
Matija Gručić, pol. komesar, radnik, 1925,
Ljuba Marinković, vodnik, zem., 1906.

III četa:

Dušan Adžić, komandir, zem., 1924,
Đorđe Gostović, komesar, đak, 1925,
Živojin Stevanović, vodnik, zem., 1927.
Milić Milićević, mitraljezac, zem., 1926.

Brojno stanje u odredu [sa] svim rukovodiocima 202
Br. Komandant Ljubinko Burgić I čete I Bat., radnik, 1926;
Milan Savić, đak, 1926; Nikola Tojagić II čete I Bat., radnik,
1920; Mladen Milanović, radnik, III čete I Bat. [i] Đuro Sta-
nić, radnik, 1922, isto III čete.

Komandant II Bataljon I čete⁷ Dušan Tasić, zem., 1913; Pe-
tar Tepšić, radnik 1922.

⁷ Odnosi se na komandira 1. čete iz tog bataljona.

Akcije u Selevcu⁸. Pojavili smo se pred veče. U selu sazvali zbor, nije niko došao na zbor izuzev nekolicino, razlog radni dan, upaljeno 6 vršalica u Azanji, isto otišli za dana. Moglo je da se održi zbor ali zbog toga što smo obavješteni da postoji 10—20 naoružana aktivna četnika koji vrše učene 100 mladića iz Azanje, koji isto tako imaju puške, i zbog toga nismo mogli zvati na zbor, ali od toga nije bilo. Bilo 20 četnika koji vežbali mladiće koji nisu imali puške. Zato smo izgubili u vremenu, da je bilo dockan pošto se desio nesretn slučaj da je naš jedan drug opalio pušku slučajno i ubio jednog dečka od 16 god. pri paljenju vršalice. Mi smo učinili sve da ga razuverimo da je nehotice ali roditelja teško možeš utešiti.

Upaljeno je 7 vršalica. U Dobravi smo imah da napadnemo malo četnike, ali njih nije bilo, čak su i vršalice odvucli iz sela (njih dve). Likvidirah smo jednog Lazarevićevog⁹ četnika rodoin iz Dobrave, aktivac, koji je došao na bolovanje kući. U Suvodolu smo održali miting koji je potpuno uspeo. Svuda narodno raspoloženje dosta dobro, naročito u Selevcu, Azanji i Suvodolu.

U odredu se radi punom parom, kako par. organizacija tako i među borcima 2 konfer. polit, a dva časa vojna i svaki dan egzercir.

Drugarski pozdrav
Ljuba Šuća

⁸ O deistvima Kosmajskog NOP odreda u junu i julu 1944. vidi tom I, knj. 9, dok. br. 51 i 56 i knj. 20, dok. br. 153, 154 i 158.

⁹ Dušan Lazarević, načelnik Štaba 2. ravnogorskog četničkog korpusa.

br. 151

**IZVEŠTAJ ŠTABA 15. NO DIVIZIJE OD 14. AVGUSTA 1944.
POLITIČKOM KOMESARU GLAVNOG ŠTABA NOV I PO
SLOVENIJE O OPŠTEM I POLITIČKOM STANJU U POT-
ČINJENIM JEDINICAMA I O PREDUZETIM MERAMA ZA
POBOLJŠANJE TOG STANJA¹**

Š T A B

XV divizije NOV i POJ
Položaj, 14. 8. 44.

Politički izveštaj:

POLITIČKOM KOMESARU GLAVNOG ŠTABA²

Položaj

IV brigada: bila je izvesno vreme u Beloj krajini.³ To je dobro uticalo na borce, podigao se moral, uvežbavanje je pojačalo disciplinu, stanovnici Črnomelja srdačno su prihvatili brigadu, što je na borce, naročito nove, ostavilo najbolje utiske. Novi borci su jako disciplinovani, dobro obavljaju svoju službu, borbeni su, naročito oni iz Revira,⁴ dok su drugovi iz Slovenačkog primorja slabiji. Međutim, Štab brigade misli da će posle temeljite obrade oni postati najbolji borci. Od najboljih već su odabrani niži rukovodioci, koji su dobri.

Pohtički rad je pružao podršku vojnim rukovodiocima. S novim borcima, koji pokazuju veliko interesovanje za politički rad, proučavan je sporazum⁵ i čitav razvoj OF.⁶ Partizani pravilno gledaju na sporazum.

Trojica iz brigade, rodom iz Zagorja,⁷ dezertirah su s puškama. Dosadivah su traženjem da idu kući, u jedinice sa one

¹ Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 16/111.

² Na toj dužnosti je tada bio Boris Krajger (Kraigher) a od sredine oktobra 1944. Boris Kidrič (vidi zapisnik IOOF slovenskega naroda od 12. oktobra 1944, AIZDG u Ljubljani, f. 432/1).

³ četvrta NOU brigada »Matija Gubec« zadržavala se na sektoru Bele krajine od 5. do 11. avgusta 1944 (vidi dnevne izveštaje Operativnog odseka 15. NO divizije, objavljene kao dok. br. 68, 69 i 75 u 15. knjizi VI toma Zbornika; AIZDG u Ljubljani, f. 26/11).

⁴ Odnosi se na oblast rudnika uglja Trbovlje, Zagorje i Hrastnik.

⁵ Reč je o sporazumu Tito—šubašić (vidi tom IX, knj. 7. dok. br. 8, napomenu 5).

⁶ Vidi dok. br. 111, napomenu 5.

⁷ Odnosi se na Zagorje ob Savi.

strane Save, i politički komesari su im zatim govorili o lokalpatriotizmu. Vojnički i politički kadar je mlad. Čitav Štab brigade je sasvim nov,⁸ još nemaju rutine, ali su vredni i razvije se u dobre rukovodioce, sem načelnika Husa.⁹

Potrebna im je odeća, obuća i rublje. Divizija će sada dobiti 250 pari cipela, tako da će najpotrebniji biti obučeni, ali veoma loše stojimo sa odećom i rubljem.

V brigada: Brigada je sada organizovana prema novoj formaciji.¹⁰ Do punog broja sada ponovo nedostaje 70 ljudi, koji su otišli u prekomandu, poginuli ili dezertirali. Dobre borbe ima Cankareva brigada. S novim borcima je zadovoljna i brzo ih je temeljito prevaspitala, jer je bila već ranije spremna da ih primi onako kako je to potrebno. U izvršavanju naređenja su disciplinirani, ali nemaju još onog vojničkog držanja, koje nedostaje i samom komandantu brigade,¹¹ koji podnosi raport kao da je kod svoje kuće, što odbija. U tom pogledu radi se s kadrovima i desetari i vodnici onda stiču autoritet.

Pretežan broj boraca je politički svestan, izvestan broj među njima je lokalpatriota, 11 ih je dezertiralo, četiri sa one strane Save,¹² ostali iz Slovenačkog primorja. Od ove 11-orice pet ih se već vratilo, jer su ih pohvatah, a ostali još nisu. Dezertirah su pojedinačno, nije bilo organizovano. Politički komesari su preduzeli mere da se ovakvi slučajevi ne bi po-

⁸ Iz dopisa Štaba 4. slovenačke NOU brigade »Matija Gubec« br. 670 i 671 od 23. jula 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 188/III-2), upućenih Štabu 15. NO divizije, vidi se da je posle smrti političkog komesara brigade Vanje Groznika, koji je poginuo 14. jula 1944, prilikom napada na Drašiče (vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 33), dužnost političkog komesara preuzeo Stane Škrlj, a dužnost pomoćnika političkog komesara, umesto Karla Taufera Šarlija, koji je otišao u Politodel 15. NO divizije (Naredba Glavnog štaba NOV i PO Slovenije o postavljenju kadra u Politodelu 15. NO divizije od 2. jula 1944 Arhiv CK SK Slovenije, f. 7, korpus 1943—1945), preuzeo Viktor Umek (Naredba Glavnog Štaba NOV i PO Slovenije o njegovom postavljenju na tu dužnost, br. 349 od 5. avgusta 1944, nalazi se u AIZDG u Ljubljani, f. 11/1-2), dok. je dužnost komandanta preuzeo 5. avgusta 1944. Vinko Mojškerc Jesen (karton njegovih personalnih podataka vidi u AIZDG u Ljubljani), umesto Janeza Hribara, koji je otišao na dužnost zamenika komandanta 18. NO divizije. (Postoje dva Janeza Hribara, obojica narodni heroji. Jedan od njih je u to vreme bio politički komesar 9. korpusa NOVJ).

⁹ Bogomil Gaberc

¹⁰ Vidi tom VI, knj. 14, dok. br. 119 i knj. 15, dok. br. 82. napomenu 93.

¹¹ Alojz Dragan

¹² Misli se: iz Štajerske.

navijali. Inače su borci uvideli da se iz naše vojske ne može tako lako pobeći, jer su svuda partizani. Ukoliko te ne pro-nađe brigada, pronaći će te pozadinska jedinica.

U brigadi smo imali tri slučaja nediscipline samih rukovodilaca. Komesar bataljona, komandant bataljona i komandir čete su bez dozvole napustili svoje jedinice i vratili se nakon nekohko časova; po sredi su bile žene. Štab brigade je oštro istupio prema njima i kaznio ih ukorom, jer bi se takve stvari mogle izroditi u anarhiju. Borci sebi ne mogu priuštiti takve stvari.

U brigadi se često održavaju sastanci sa desetarima. U napadu na Dolž¹³ dva puškomitraljeza nisu radila jer nisu bila očišćena. Zbog toga se sada puškomitraljezi stalno čiste i održavaju se vežbe. Održavaju se sastanci sa svim rukovodiocima. Jedan intendant je razrešen dužnosti jer nije hteo da se potčinjava načelniku štaba.

Odnos prema civilnom stanovništvu i -terenskim organizacijama je dobar. Rukovodioci bataljonskih i četnih komandi su dobri, a Štab brigade se malo pogospodio, [članovi Štaba] nisu bliski partizanima i drže se sami za sebe. Previše se zadržavaju u štabu. Slabije je s političkim delegatima, koji su još neizgrađeni. Sistematski ih šalju na kurseve. Ovi kursevi jako dobro utiču na njih, podižu ih iz mrtvila, [tako da] postaju samopouzdaniji i više se usuđuju da govore. Otkako je brigada pod Gorjancima¹⁴ imala je trinaest mrtvih, pet ranjenih a izgubila je tri puškomitraljeza, tri puške i jedan laki [mino]bacač. Bataljon koji je pretrpio ove gubitke na Dolžu bio je najpre nešto demoralisan, ali se stanje kasnije popravilo jer su na njega ugodno uticale borbe oko Gabrja,¹⁵ gde su belogardistima zaplenili 7 kola pšenice. Gore pomenute gubitke imao je jedan vod. Štab brigade je preduzeo sve mere da se takve stvari ne bi ponavljale. Sagrađeni su novi bunker. Pohtički komesari su objasnili partizanima šta se dogodilo s trojicom novih boraca koji su se u ovoj borbi pre-dah, a zatim su ih belogardisti streljali.

¹³ Verovatno se odnosi na sukob do koga je došlo 4. avgusta 1944 (vidi tom VI, knj. 16, dok. br. 12 i tom IX, knj. 7. dok. br. 5, napomenu 9).

¹⁴ Brigada je na položajima pod Gorjancima bila od 22. jula 1944 (tom VI, knj. 15, dok. br. 17, 42 i 69; AIZDG u Ljubljani, f. 26/11: dnevni izveštaji Operativnog odseka 15. NO divizije).

¹⁵ Do borbe kod Gabrja (oko 7,5 km jugoistočno od Novog Mesta) došlo je 11. avgusta 1944 (vidi tom VI, knj. 16, dok. br. 12 i AIZDG u Ljubljani f. 26/11: dnevni izveštaj Operativnog odseka 15. NO divizije br. 475 od 12. avgusta 1944).

Hrana je dobra, ali nedostaje soli. Sa privrednim komisijama¹⁶ i terenskim organizacijama drže kontakt. Dosta boraca u brigadi ima svrab i skorbut. Jedinice se planski čiste od vašiju i kupaju u Jugorjima.

XII brigada: Ova brigada broji najmanje ljudi, ali je borbeni moral među partizanima dobar. U brigadu se stigle dve grupe novih boraca. Neki od partizana (iz Štajerske) koji su došli sa prvom grupom jako su dobri borci, gotovo bolji nego stari partizani. Druga grupa, koja je stigla pre nekoliko dana, slabija je. Borci iz te grupe su uplašeni, verovatno zbog toga što su morali u garnizonu i prilikom prelaska granice¹⁷ nekoliko puta da beže. Stanje obuće i odeće je isto kao u ostalim brigadama. Od 120 novih boraca bilo je 17 sasvim bosih. Novi borci iz druge grupe u borbi ne poznaju discipline i trčkaraju tamo-amo. U brigadi je bilo nekoliko slučajeva nepravilnog odnosa prema drugaricama. Komandni kadar nije radio ispravno. Sastanci sa štabovima i sa četnim komandama se održavaju. Međutim, na političkim časovima ne razmatraju konkretne probleme brigade.

Jedan bataljon je oko 10 dana bio odvojen od brigade i imao samostalan sektor.¹⁸ Ovaj bataljon je zbog oportunizma člana Štaba brigade izbegavao borbu s neprijateljem. Borci su želeli borbu. Od naših štabova, ovaj štab brigade je najmanje radio. Svi [članovi] su novi,¹⁹ mladi i suviše se zadržavaju u štabu. Štab XII brigade nije vredan. To se odražava kod potčinjenih rukovodilaca u čitavoj brigadi. Dva člana Štaba divizije temeljito su porazgovarali sa Štabom brigade o tome kako podići brigadu, čiji su borci jedni od najboljih.

¹⁶ O privrednim komisijama vidi tom IX, knj. 8, dok. br. 40, napomenu 32.

¹⁷ Odnosi se na bivšu granicu između nemačkog i italijanskog dela okupirane Slovenije.

¹⁸ Bio je to 2. bataljon 12. slovenačke NO brigade. On se od 28. jula do 7. avgusta (uključno), zamenivši 1. bataljon, nalazio na sektoru Dolnji i Gornji Ajdovec, dok su se ostali delovi brigade noću između 31. jula i 1. avgusta 1944. prebacili na sektor Čatež—Moravče—Tihaboi sa zadatkom da prikupe obaveštajne podatke i unište »Crnu ruku« (vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 38, 42, 68, 69 i 82). O rasporedu 12. slovenačke NO brigade mogu se naći detaljniji podaci i u drugim dnevnim izveštajima Operativnog odseka 15. NO divizije (AIZDG u Ljubljani, f. 26/11).

¹⁹ Štab 12. NO brigade su u to vreme sačinjavali: komandant Vid Jerič, politički komesar Stefan Gebert Stepko, zamenik komandanta Viktor Pezdirc Crni, načelnik Tomaž Slapar Tugo i pomoćnik političkog komesara Jože Butara. Ovaj poslednji je postavljen na tu dužnost naredbom Glavnog štaba NOV i PO Slovenije br. 349 od 5. avgusta 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 11/1-2).

Teren na kome se brigada dosad nalazila²¹; onemogućavao je sprovođenje higijenskih mera, partizani su vašljivi i imaju svrab. Ishrana je dobra.

Dezertirala su četiri [druga] iz Slovenačkog primorja. Otišli su zajedno. Brigada je imala u borbama 9 mrtvih, 7 ranjenih i izgubila 3 puškomitraljeza i 8 pušaka. Pohtički komesari četa ne znaju na političkim časovima zanimljivo iznositi stvari. Za delegate u vodovima su postavljeni većim delom novi borci, koji su dobri. Odnos prema terenskim radnicima je dobar.

XV brigada: nalazila se duže vremena na sektoru oko Sela Šumberk.²¹ [Moralno] stanje brigade je opalo. Brigada je veći deo vremena bila sama i partizani su mnogo bih na dužnostima. Budnost je bila tako vehka da su neki borci postali nervno rastrojeni. Neprekidno čekanje neprijatelja i defanzivna taktika uticah su na borce i na štabove, uhvatio ih je strah. Tri partizana su se sami ranili da bi se spasili od ove situacije. Jedan od njih je postavljen pred vojni sud. Štab brigade je jako mnogo radio s jedinicama. To je naš najvredniji štab, sem pomoćnika političkog komesara druga Kokija.²² Pohtički su radili na svim problemima brigade. Bilo je nekohko partizana koji nisu shvatili sporazum, navodeći „za kralja se nećemo boriti“. Kadrovi su, kao svuda, mladi. Komesari četa, koji su mlađi partizani, mnogo su sposobniji i imaju više mogućnosti za dalji razvoj nego komesari bataljona, koji su stari partizani.

Hrana je dobra, samo je suviše jednolika. Brigada se sada prebacila [na nov sektor]. Prilikom dolaska na nove položaje, terenski aktivisti odbora Zalna — Račna dali su Štabu brigade 12.000 hra za vino za borce.

Zdravstveno stanje je dobro. Zbog nezrelog voća, bilo je nekoliko slučajeva stomaćnih oboljenja.

Vrlo je potrebna odeća i obuća. Komandant brigade²³ se pre dva dana, nesretnim slučajem, teško ranio automatom.

Obaveštajci iz obaveštajnih četa i vodova su se, uzvav u celini, pokvarili, neborbeni su. Obaveštajne patrole su na terenu iznuđivale novac od civila, krale. Nekoliko puta smo s terena primili žalbe zbog obaveštajaca. Pohtički komesari su

²⁰ Brigada se 8. avgusta vratila na sektor Suhe krajine između Krke i drumu Stična—Novo Mesto (vidi napomenu br. 8).

²¹ O rasporedu 15. slovenačke NO brigade „Belokranjske“ vidi dnevne izveštaje 15. NO divizije (tom VI, knj. 15, dok. br. 42, 68, 69, 75 i 82 i AIZDG u Ljubljani, f. 26/11).

²² Odon Pakiž. Vidi tom IX, knj. 7, dok. 24, napomenu 43.

²³ Stefan Pavšič Jure

temeljito pregledali sve obaveštajne vodove i izdvojili sve što je bilo slabo, te stalno kontrolišu njihov rad. Isto se desilo sa intendantima. Oni su, kada nije bilo novca, prodavali sve do čega su došli i za novac od prodaje pili. Politički komesari održavaju često sastanke s njima i kontrolišu ih.

S obzirom na rasulo bele garde i vezu sa švapskim oficirima još nismo postigli neke veće uspehe. Propagandni materijal šaljemo u utvrđene garnizone. V brigada je pomoću članova rejona Šmihel — Stopiče²⁴ uspostavila vezu s tri nemačka vojnika u Novom Mestu. Ovi su im već tri puta pisali. U jednom od tih pisama mole da u Novo Mesto pošalju što više letaka. Jedna žena, koja je održavala vezu s Novim Mestom, bila je sada izdajom otkrivena i belogradisti su je ubili. XII brigada je imala organizovan kanal sa Št. Vidom,²⁵ koji je takođe bio prokazan. XV brigada je imala vezu s nemačkim oficirima u Višnjoj Gori. Ovaj je poslao dva vojnika van [u partizane] da bi video šta će partizani učiniti s njima. Zatim bi i sam došao. Međutim, ovu dvojicu je zarobila IX brigada i ubila ih. O tome su saznali u Višnjoj Gori i oficir je bio premešten. Politički komesari su upoznati sa svojim zadacima s obzirom na rasulo bele garde i vezu sa uporištima. O svakom uspehu javićemo odmah.

XV brigada nam je javila da je' u šumama oko Sela Šumberk našla 8 mrtvih partizana IX brigade, koje su belogradisti pobili, a nisu bili sahranjeni. Oni su se već raspadah. Ovo je ostavilo jako loš utisak na partizane.

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Politički komesar:
Janez Vipotnik

Komandant-ppukovnik:
Franc Kocevar

²⁴ Odnosi se na srez Stopiče, koji je verovatno obuhvatao i šmihel (pri Novom Mestu) i spadao pod okrug Novo Mesto. Naime, prema odluci CK KP Slovenije od 7 februara 1944. o promeni naziva pokrajinskih komiteta KPS i odbora OF u oblasne, rejoni dobijaju nov naziv: sreski komiteti i odbori (vidi dok. br. 16, napomenu 16).

²⁵ Danas: Šentvid pri Stični.

**OBJAŠNJENJA PROPAGANDNOG ODELJENJA GLAVNOG
ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE OD 15. AVGUSTA 1944. U
VEZI S REORGANIZACIJOM PROPAGANDNOG RADA U
VOJSCI¹**

GLAVNI STAB NOV I PO
SLOVENIJE
PROPAGANDNO ODELJENJE
15. 8. 1944.
Br. 83/44 — A

Objašnjenja reorganizacije propagandnog rada u vojsci

U vezi s naredbom Glavnog štaba o organizaciji propagande u vojsci od 11. 8. 1944,² smatramo za potrebno da podvučemo sledeće:

- 1.) Profesionalizam u propagandnom i kulturno-prosvetnom radu naših brigada i odreda imao je za posledicu opadanje samoinicijative komandnog sastava i boraca. Razvoj centralnih listova je takav da su glasila brigada i odreda; kao reprezentativni organi, postala nepotrebna. Izvestan balast u propagandnim odsecima ometao je takođe manevarsku sposobnost naših brigada, osobito njihove tehnike.

Time je opravdano ukidanje propagandnih odseka brigada i odreda. Organizatori propagandnog i kulturno-prosvetnog rada u tim jedinicama su politički komesari i pomoćnici a u tom radu treba aktivirati sve borce i sav komandni sastav. (Vidi takođe uputstva o likvidaciji propagandnih odseka brigada i odreda).³

¹ Kopija originala (pisana na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 87/1. Broj dokumenta je ispravljen olovkom: od 81/44 na 83/44. U desnom uglu iznad naslova je olovkom dopisano: »10 izv.« (izvoda).

² Odnosi se na naredbu Glavnog štaba NOV i PO Slovenije br. 352, objavljenu kao napomena br. 11 uz dok. br. 26 u 7. knjizi IX toma Zbornika. Original ove naredbe očuvan je u AIZDG u Ljubljani, f. 11/1 i nosi datum 10. avgust 1944, a i ostali dokumenti koji se odnose na reorganizaciju propagande, a pominju se u napred pomenutoj napomeni, nemaju svuda jednak datum: na primer, dokumenti očuvani u f. 178/1 nose datum 18. avgust 1944.

³ Odnosi se na Uputstva o likvidaciji propagandnih odseka kod štabova brigada, br. 87/44—A od 16. avgusta 1944, koja se odnose i na odrede, i glase: »Da bi se uklonio profesionalizam u propagandnom i

- 2.) Brigadama i odredima moraju pružati svu stručnu pomoć propagandni odseci divizija i korpusa, koji moraju biti tako organizovani da će biti dorasli svojim zadacima. Dok ćemo u brigadama forsirati zidne i džepne novine, dotle će svu ostalu štampu izdavati divizije, korpusi i Glavni štab. Korpusne muzike i pozorišne grupe moraće u prvom redu da se koriste za održavanje priredbi u brigadama i odredima.

Kao što, s jedne strane, ukidamo profesionalizam u nižim jedinicama, tako, s druge strane, podržavamo tendenciju postizanja što većeg kvaliteta propagandnih odseka viših jedinica, u kojima osobito forsiramo podizanje dopisničkog kadra i profesionalnih grupa (muzika, pozorišnih grupa kod korpusa).

- 3.) Razvojem naše nove državne vlasti i učvršćivanjem organizacija, ove preuzimaju u propagandi sve veću inicijativu (odsek za propagandu, i informacije, prosvetni odsek, umetničko odeljenje itd.)⁴, čime se olakšava propagandni rad vojske. Zato treba shvatiti da je glavni zadatak propagande u vojsci da preduzima propagandu u vojsci za vojsku i iz vojske o vojsci. Drugim rečima, propaganda naših odseka mora biti namenjena u prvom redu samoj vojsci, ali isto tako ona mora da pruža civilnim propagandnim institucijama sve gradivo za propagandu za vojsku. Razume se da ćemo propagandi na terenu ipak pomoći, ukoliko je to potrebno, naročito tamo kuda naše jedinice tek prodiru.

M. P.

kultunio-prosvetnom radu u vojsci i podigla samoinicijativa boraca i rukovodilaca u tom radu. Glavni štab je naredio da organizacija čitavog propagandnog rada u odredima i brigadama i u pozadinskoj vojsci bude isključiva dužnost političkih komesara i njihovih pomoćnika. Dosadašnji propagandni odseci u brigadama i odredima se, dakle, likvidiraju. Sve sposobne propagandne radnike u brigadama treba povući u propagandne odseke divizije, pre svega dopisnike. Druge koji se, kao propagandni radnici i dopisnici, nisu pokazali sposobni, treba staviti na raspolaganje štabovima brigada, da ih rasporede prema svojoj uvidavnosti«. (Kopija u AIZDG u Ljubljani, f. 87/1).

⁴ Deklaracija SNOS-a o formiranju NKOS-a (Nacionalnega komiteta osvoboditve Slovenije), prihvaćena na Prvom zasedanju SNOS, 19. februara 1944. konstatuje, između ostalog, da je u vezi sa organizacijom vlasti potrebno odmah prići organizaciji odseka kao što su: odsek za unutrašnje poslove, za izgradnju narodne vlasti, za privredu, za finansiranje, za prosvetu, za zdravstvo, za obnovu itd.

Na osnovu te deklaracije, Predsedništvo SNOS-a je odmah pristupilo formiranju odseka, među kojima su, odlukom SNOS-a od 12. marta 1944, formirani Odsek za informaciju i propagandu i Odsek za

br. 153

**PISMO POLITIČKOG KOMESARA 12. KORPUSA NOVI OD
15. AVGUSTA 1944. ŠTABU 16. I 36. UDARNE DIVIZIJE
POVODOM DOLASKA NA SLOBODNU TERITORIJU CRNE
GORE¹**

ŠTAB
XII KORPUSA NOVJ
BROJ: 7.
15. VIII. 1944.

ŠTABU XVI I XXXVI NOU DIVIZIJE

Nalazimo se na oslobođenoj teritoriji Crne Gore gdje se ogromna većina naroda nalazi u narodno-oslobodilačkoj borbi.²

Potrebno je uspostaviti najpravilniji odnos prema narodu, potrebno je odlučno likvidirati sa dosadašnjim zločincima i visoko podići čast i dostojanstvo vojvođanskih jedinica. Zato će štabovi divizija odmah poduzeti sledeće mjere:

1. — Održati u toku sutrašnjeg dana konferencije sa borcima na kojima im odlučno staviti do znanja da će se svaki prekršaj u odnosu prema narodu kažnjavati. Pozvati borce da se povezu ljubavlju sa crnogorskim narodom, koji ih rado i bratski prima. Te konferencije treba da budu kratke i na njima obavezno treba da prisustvuju članovi štaba divizije ili članovi politodjela.

2. — *Pod svaku cijenu* prekinuti sa smaovlasnim snabdijevanjem. Snabdijevanje će se obavljati isključivo preko komandi mjesta i to isključivo preko *intendanture* Korpusa. Znači, zabranjuje se svima intendanturama divizija i brigada, da si prikupljaju hranu osim intendanture Korpusa.

3. — Dok je lijepo vrijeme vojska će stanovati van sela.

prosvetu, koji su, kao i ostali odseci, imali svoja odeljenja. Tako je u okviru Odseka za prosvetu postojalo posebno odeljenje za umetnost i narodnu prosvetu. Slična organizacija propagandnog i kulturno-prosvetnog rada je postojala i kod nižih organa vlasti. (Podatke dala Marija Oblak Carni na osnovu podataka iz AIZDG u Ljubljani, civilni fond).

¹ Original (pisan na mašini, ćirilicom) u AVII, reg. br. 3—9, k. 589 B.

² O prelasku jedinica 12. korpusa NOVJ u Crnu Goru i borbama na tom području vidi tom IV, knj. 28, dok. br. 127.

4. — Štabovi divizija će obrazovati privremene kontrolne komisije od jednog člana štaba brigade (komesara ili njegovog pomoćnika) i tri člana štabova bataljona. Zadatak je ovih komisija da neprestano kontrolišu odnos boraca prema narodu i u opšte njihovo držanje.

5. — Odmah u punoj mjeri aktivizirati političko-kulturnu djelatnost, kako bi se likvidiralo što prije današnje stanje u jedinicama. Pokloniti naročitu pažnju kulturno-zdravstvenom radu među narodom.

Smrt. fašizmu — sloboda narodu!

Za Štab Korpusa

Politički komesar,
pukovnik S.³ Mitrović

M. P.

BR. 154

ZAPISNIK SA SASTANKA DIVIZIJSKOG KOMITETA KPJ
20. NO DIVIZIJE ODRŽANOG 15. AVGUSTA 1944. O ORGANIZACIONOM PITANJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE I VOJNO-POLITICKOM STANJU U JEDINICAMA¹

Z A P I S N I K

SA SASTANKA DIVIZIJSKOG KOMITETA XX DIVIZIJE
VIII KORPUSA

održanog 15. avgusta 1944.

Na sastanku je, pored članova Komiteta, prisustvovao i politodjel.

Dnevni red:

1. Organizaciono pitanje Partije
 - a. kadrovi
 - b. SKOJ
 - c. teoretski rad

³ Stefan

¹ Original (pisan na mašini latinicom) u AVII, reg. br. 2—1/5, k. 1029 II.

2. Vojno-političko stanje
 - a. vojno stanje, rukovodioci, problemi
 - b. političko stanje
 - c. kulturno-prosvjetni rad
 - d. rad na terenu
3. Razno.

1. ORGANIZACIONO PITANJE:

VIII Brigada:

Partijska organizacija broji 100 članova, 20 ćelija, 25 kandidata i 135 članova SKOJ-a.

Od zadnjeg sastanka Divizijskog Komiteta primljena su u Partiju 24 nova člana, 3 su prekomandovana, 5 na kursu (telegrafskom i artiljerijskom), 3 ranjena, a u četi koja je iznenadena na Zelovu bilo je 11 članova Partije od kojih su 3 poginula, 5 ih je u rukama neprijatelja, 3 su uspjela da pobjegnu i isključeni su iz Partije (zam. komandanta bataljona, pomoćnik komesara čete i vodni delegat), 2 su člana poginula u borbama.² Isključeni su iz Partije komesar čete — Baranović Stipe i pomoćnik komesara čete — Grubišić Petar, zbog neizvršavanja direktiva i slabog držanja prema narodnoj imovini. Bih su i ranije kažnjavani. Kažnjeni su ukorom komandanta i komesara III bataljona, radi neukazivanja pomoći brigadnoj komori i neiskrenosti prilikom davanja izvještaja.

Brigada nije imala dovoljno komunista da popuni rukovodeća mjesta (komesara i pomoćnika). Taj problem je riješen na taj način što su se najbolji borci izdvajali za rukovodioce. To se pokazalo dobro, jer ti rukovodioci zadovoljavaju iako nemaju dovoljno znanja.

Politički nivo kadra je loš, išlo se naprijed ali minimalno, jer rad koji se sprovodi ne može tako brzo da uzdiže kadar.

Nedostaju 2 pomoćnika komesara četa i 1 komesar čete.

Bataljonski biro i se još nisu osposobili da budu u potpunosti rukovodioci u bataljonima. Njihov kvalitet je u skoro svim bataljonima podjednak izuzev I b. u kome biro otskače po svome snalaženju u radu, uočavanju i rješavanju problema.

Ćelije štabova se redovno sastaju, prenose se odluke biroa i po njima se radi. Odnosi u štabovima su dobri.

² O borbama 20. divizije u julu 1944. vidi tom V, knj. 31, dok. br. 11 i 21.

Članovi SKOJ-a su se u zadnjim akcijama pokazali dobri, nisu zaostajali za članovima Partije. Još uvijek Partija ne pruža dovoljnu pomoć SKOJ-u, ne pomaže na sastancima aktiva u ukazivanju na praktičan rad. Događa se često smenjivanje bataljonskih komiteta što otežava rad.

Teoretski rad je sproveden po planu sa prošlog sastanka Div. kom-a, ali nedovoljno i slabo, jer se rukovodioci nisu snalazili da rade u pokretima i borbama. Posvetiti više pažnje bržem uzdizanju kadra, jer su partijci svi mladi, politički neizgrađeni.

IX Brigada:

U brigadi ima na licu 111 članova Partije, 16 u rashodu, 21 ćelija, 20 kandidata i 150 skojevaca.

Poginulo je 7 članova Partije i to svi iz komandnog kadra — komandant bat., 2 komandira četa, komesar čete, vodnici i desetari. Ranjeno je 8 drugova — 3 komandira, 2 pomoćnika komesara bataljona, informativni oficir, vodnici i desetari. Kažnjena su 2 partijca i 3 isključena. Biroi su potpuni, pomoćnici komesara zadovoljavaju na svojim dužnostima izuzev i pomoćnika i komesara čete.

Mladi partijci se dobro razvijaju.

U ćelijama štabova nije partijnost na visini. Ustručavaju se da kritikuju jedan drugoga (pr. u I bataljonu).

Skojevci se drže u većini dobro, u borbama se ističu. Partijski rukovodioci pružaju pomoć komitetima i aktivima odlazanjem na sastanke i ukazivanjem na zadatke i propuste. Primljen je priličan broj skojevaca u Partiju.

Teoretski sastanci se ne održavaju redovno, radi se po planu. Kadru je potrebno više znanja što se ne može postići održavanjem teoretskih sastanaka, taj problem bi trebalo rješavati i putem kursa.

X Brigada:

Brojno stanje partijske organizacije: 171 član Partije, od toga 21 u bolnicama, 16 kandidata, 24 partijske ćelije, 172 skojevca na licu i 24, u rashodu.

Od prošlog sastanka Komiteta poginulo je 19 članova Partije, 14 je prekomandovano u druge jedinice, 2 su isključena, nekoliko kažnjeno. Postavljeno je 9 novih partijskih i političkih rukovodioca.

I pored izmjena i postavljanja novih partijskih rukovodioca, partijska organizacija se učvršćuje. Redovniji je bio život ćelija, naročito štabskih. Sadašnji sastav biroa je bolji nego ranije, naročito u I bataljonu, gdje je biro najčvršći. U II b., iako je sastav biroa bolji nego prije, još uvijek je najslabiji.

Partijski rukovodioci zadovoljavaju na svojoj dužnosti, služe primjerom svojim držanjem u borbi i životu kao i u radu, izuzev dvojice u IV b. koji se drže slabije — nesamokritični su, jedan voli da uljepšava stvari, ali će se lakše ispravljati.

Kritika i samokritika nije dovoljno razvijena, iako se poboljšala.

Teoretski se radilo više nego ranije, ali se moglo više dati u tom pogledu. Jedno od najozbiljnijih pitanja je podizanje kadra teoretski, jer se vidi nesnalaženje rukovodioca u objašnjavanju na teoretskim sastancima i nepoznavanje osnovnih pitanja.

Skojeva organizacija radi redovno iako se rukovodstvo po bataljonima često mijenja. Skojevcu se ističu svojim dobrim držanjem naročito u borbi. Iako održavaju teoretske sastanke, nivo je slab.

Brigadni komitet je dobar, rukovodioci se zalažu u radu, mada se komitet u zadnje vrijeme nije redovno sastajao.

Partijska organizacija ima manje uslova da se omasovljava nego do sada, jer novi borci nisu dovoljno provjereni (mobilisani su, mnogi su služili ranije u neprijateljskoj vojsci, povezani su za teren i si.), dok su skoro svi stari borci organizovani koji su za to imali uslova.

Jedan od osnovnih problema je učvršćavanje partijske organizacije i teoretsko uzdizanje.

Unutar ćelija treba razbijati familijarnost i razvijati kritiku i samokritiku.

Štab Divizije:

Pri štabu divizije ima 6 ćelija sa štabskom ćelijom, 30 članova Partije, 4 kandidata i 40 skojevacu.

Od prošloga sastanka stanje se nije u mnogome promijenilo, primljena su 2 nova člana u Partiju.

Ovdje je teže primati u Partiju i stoji se na tome da se ne primaju koji nisu provjereni u borbi.

Formiran je biro koji bi rukovodio radom prištabskih ćehja od 3 člana, ah zbog svoga sastava nije zadovoljio.

Ćelije se sastaju redovno, rade dobro po svojim praktičnim pitanjima, ali slabost partijskih rukovodioca, njihova niska politička svijest i malo teoretsko znanje ometa da bi se i teoretski radilo više i sa uspjehom.

SKOJ je zaostao jer su pročelnici slabi, stari su prekomandovani a novi se ne snalaze, jer je nedovoljna pomoć partijske organizacije.

Postavlja se pitanje jednog ozbiljnog rukovodioca, koji bi pomogao rad i ćelija i aktiva, jer se sa postojećim komešarima neće krenuti naprijed, niti se neko od njih može uzdići.

Štabska ćehja nije održavala nekog zvaničnog teoretskog sastanka izuzev pojedinačnog čitanja.

DISKUSIJA:

Nastale su promjene u partijskoj organizaciji: isključenjem i kažnjavanjem onih koji su svojim držanjem rušili autoritet Partije, smenjivanjem onih rukovodioca koji su se slabo držali bilo u borbama ih u odnosu prema narodnoj imovini i primanjem u Partiju provjerenih boraca koji su to svojim držanjem i radom zaslužili a najviše onih koji su se istakli svojom hrabrošti. Najbolji drugovi su postavljeni za rukovodioce. Partijska organizacija je napredovala.

Vojnički i politički uspjesi divizije u zadnje vrijeme su rezultat punog zalaganja partijaca u izvršenju zadataka. Komunisti su služili primjerom ostalim borcima svojim držanjem u borbama (preko 60 članova Partije je izbačeno iz stroja) svojim držanjem u narodu i životom u logoru.

Da bi se dalje partijska organizacija podizala i učvršćivala nužan je intenzivniji teoretski rad, jer više nije problem da se rukovodioc-partijac dobro drži, nego da treba da više zna od boraca. Pored teoretskog rada koji treba sprovoditi na sastancima ćelija i bataljonskim aktivima, potrebno je povesti kampanju i za individualan teoretski rad, naročito rukovodioca. Da bi se političko i partijsko rukovodstvo brže uzdizalo i upoznalo sa najosnovnijim teoretskim pitanjima postavlja se kao nužno održavanje partijskog kursa pri divizije, zašto treba odmah tražiti pomoć i odobrenje od Oblasnog Komiteta.³

I pored napretka u partijskoj organizaciji ima mnogih nedostataka i propusta.

Bataljonski biro i se nisu učvrstih, osamostalili i postah u potpunosti rukovodioci. U ćelijama se rad po sektorima ne razvija ravnomjerno, niti su svi članovi podjednako odgovorni za sprovođenje plana rada. Ako je ćehja brojnija jedan dio članova aktivno radi dok se pred druge ne postavljaju konkretni zadaci. Takođe se kruto shvaća podjela rada po sektorima, vojni rukovodioci se slabo založe u objašnjavanju aktuelnih političkih problema, nego to jedino ostane na političkom kadru.

³ Reč je o Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju.

Kritika i samokritika se razvija ali nije na dovoljnoj visini. Zbog toga ima familijarnosti unutar ćelija, ustezanja od kritike.

Iako priličan broj članova Partije pomaže radu skojevskih organizacija, ta pomoć ostaje još nedovoljna. Nije se pomogao rad skojevskih aktiva u postavljanju i rješavanju praktičnih pitanja. Skojevsko članstvo je borbena, kvalitativno bolje od neorganizovanih omladinaca, ali mu nedostaje političko iskustvo i teoretsko znanje.

U toku rada isključeno je i kažnjeno nekoliko članova Partije, starih boraca, kojima se nije dovoljno i na vrijeme ukazivalo na njihove nedostatke i propuste u radu niti im se pomagalo da ih otklone, o čemu treba voditi računa.

Divizijski komitet se nije na vrijeme sastao, što je otežalo brže rešavanje mnogih pitanja unutar partijske organizacije. Komitet treba češće da se sastane da bi rešavao tekuće probleme.

Partijska organizacija nije pokazala dovoljno razumijevanja niti je posvetila potrebnu pažnju OZN-i i Informativnoj službi. A i drugovi koji rade na tim dužnostima nisu sami shvatili i razumili svoju funkciju. Postojala je tendencija da drugovi koji rade po OZN-i obilaze partijsku organizaciju, što je nepravilno jer bi se pretvorili u kontrolu Partije.

2. VOJNO-POLITIČKO STANJE:

. VIII Brigada:

U akcijama na Vrlici⁴ pokazalo se da je brigada vojnički napredovala, da su se borci dobro držali iako je brigada imala vojničkih propusta. Ima uslova da se brigada i dalje vojnički učvršćuje.

Dok su bataljoni u napadu i odbrani dobri, dotle u povlačenju nastane nered, trka, povlačenje se vrši neplanski, rukovodioci se ne snalaze dovoljno.

Veza je podbacila, unutar brigade među bataljonima, sa ostalim brigadama i štabom divizije, što je otežavalo pravilno rukovođenje sa jedinicama.

U odbrani nisu došla do izražaja teška oruđa, krivicom i štaba brigade, koji nije imao pregleda nad svojim jedinicama.

⁴ i ⁸ Vidi izveštaj štaba 20. divizije od 4. avgusta 1944. Štabu 8. korpusa NOVJ o borbama sa Nemcima, ustašama i četnicima koji su iz Knina, Drniša i Sinja prodirali u pravcu Vrlike, borbama u dolini Cetine i oslobođenju Vrlike (tom V, knj. 31, dok. br. 10 i 12).

Komandni kadar je uglavnom popunjen, razvija se ali se ne snalazi dovoljno u borbama, a naročito u povlačenju, nema pregleda nad cijelom jedinicom kojom rukovodi, nedovoljno se osiguraju pri držanju položaja tako da neprijatelj često prodre sa bokova. I štabovi bataljona i brigade zadrže se kod jedne od svojih jedinica i nemaju pregleda cijelog fronta.

I ukoliko momentano pojedini rukovodioci ne odgovaraju svojim zadacima, skoro svi imaju uslova da se razviju uz pomoć i stalnim radom.

Borce treba učiti da pucaju kad treba i gdje treba, jer se često troši mnogo municije uzalud.

Plan komesara Korpusa⁵ za politički rad je prorađen, ah „Nacionalno pitanje“⁶ nije dovoljno obrađeno ni shvaćeno. Sporazum između Tita i šubašića je prilično shvaćen od starih boraca, ah novima je to bilo teže, a naročito nekolicini sa Sinjskog kotara koji su odlazili kući i donosili u jedinice neprijateljske parole i shvatanja.

Politički rukovodioci su počeli da rade svakodnevno i da bolje snalaze. Novopostavljeni komesari po svojoj borbenosti i odanosti zadovoljavaju, ali po političkoj izgradnji ne mogu još samostalno da rade. Svi imaju uslova da se razviju samo što to uzdizanje ide sporo. U bataljonima se dobro odrazilo smenjivanje onih komesara koji su griješili.

...

Od političkog kadra nedostaje 1 komesar i 9 delegata.

Jedan od najvećih problema je uzdizanje političkog kadra, naročito komesara četa i delegata.

Kulturni rad je slab, osim učenja nepismenih drugog organizovanog rada nema. Kulturno-prosvjetni odbori nisu organizatori kulturnog rada.

Rad na terenu prema mogućnostima bio je priličan, naročito u Vrličkom kotaru, gdje su se borci zalagali u objašnjavanju političkih pitanja.

Političkih grešaka u zadnjim akcijama nije bilo većih. Borci su se dobro odnosili prema narodu i narodnoj imovini.

Kad je slaba i neredovna ishrana borci zalaze u kuće i traže hranu (u LiVanjskom polju kad su 2 dana neredovno jeli).

⁵ Tada je politički komesar 8. korpusa NOVJ bio Boško Šiljegović.

⁶ Bibliografija NOR-a, b. j. 647, 6128—6134.

⁷ i ¹⁰ Izostavljeni tekst se odnosi na partijske ocene članova KPJ.

Takmičenje se osjetilo u jedinicama, svi su se trudili da im bataljon bude prvi, samo je III b. izgubio polet zbog stava štaba bataljona. Takmičenje je pokazalo da je" pitanje uspjeha ili neuspjeha jedne jedinice pitanje komandnog kadra, da borci izvršavaju zadatke ako su pravilno rukovođeni.

Stari štab brigade je smatrao da ne može zadovoljiti kao cjelina u svom sastavu, radi slabe pomoći komesara i pomoćnika komandantu, dok dolazak novog komandanta daje nade da će se lakše međusobno pomagati, i da će odnosi između komandanta i načelnika biti bolji nego što je bilo ranije. Drug Valent misli da ne može zadovoljiti na svojoj dužnosti radi vojničkog nesnalaženja i slabog zdravlja.

IX Brigada:

Vojničko stanje se prihćno popravilo. Borbenost, naročito u ofanzivnim bojevima, je dobra. U defanzivnim borbama primijećeno je dosta nedostataka. Povlačenje je neorganizovano, ne snalaze se ni štabovi bataljona ni komande četa. Ozbiljan problem je gubljenje oružja u borbama. Izgubljena su 3 p. mitraljeza, uglavnom što nisu bila u rukama dobrih boraca.

Štabovi bataljona i u ofanzivi ne djeluju kao cjelina niti se dovoljno snalaze. Komandanti bataljona uz pomoć štaba brigade mogu i dalje da se razvijaju. Komandiri četa, vodnici i deseteri su uglavnom dobri, hrabri, izabrani od najboljih boraca.

Politički se radi redovno, pretresane su akcije na konferencijama kao i problemi unutar jedinica. Politički plan je obrađen.

Dezerterstvo je ozbiljan problem (u II b. 12 dezertiralo).. Razlozi su nebudnost, rad neprijateljskih elemenata, nedovoljno zalaganje pozadinskih organizacija da se dezerteri skupe i da im se onemogući život kod kuća. Dezerteri su uglavnom mobilisani borci sa Mučkog kotara.

Krađa se ne pojavljuje.

Politički rukovodioci su dobri borci, nedostaje im političkog znanja ali mogu da zadovolje.

Rad na terenu bio je dobar, držale su se konferencije po selima, bio je dobar odnos prema narodu. Postoji saradnja između političkih rukovodioca u brigadi i organizacija na terenu, sa Vrličkim Kotarskim Komitetom, Komandom Mjesta, K. [otarskim] NOO-om.

X Brigada:

Prilično se uspjelo u učvršćivanju jedinica, podizanju borbene sposobnosti, dok se nije dizao nivo rukovodioca. Taj;

nedostatak se naročito osjeća s obzirom na mnogo drugova rukovodioca u štabovima bataljona i komandama četa. U akcijama je ljudstvo provjereno, i borci a naročito rukovodioci. Bilo je dobrih osobina kod rukovodioca — inicijativa, pomaganje drugoj jedinici, puno zalaganje za izvršenje zadatka, ah je bilo i nedostataka i propusta, naročito u povlačenju. Iako su jedinice ostajale kompaktne, komande čete se nisu dovoljno snalazile prilikom prebacivanja s položaja na položaj. Trošilo se mnogo municije, nekorisno. Veza je slaba i u borbama a u pokretu se slabo prenosi komanda.

Brigadi su nužne akcije da bi se vojnički učvrstila.

Rukovodioci uglavnom zadovoljavaju, ah u težim i složenijim akcijama neki su se pokazali nedorasli: komandant II b. [ataljona] Kažo, komandir Križanović, zam. komandanta Petrić, nema izgleda da će zadovoljiti.

Politički rad je bio prilično aktivan. Riješila su se mnoga pitanja: kralja, jugoslovenstva i si.

Političke teme koje su obrađivane nailazile su na interesovanje kod boraca, veliki dio je učestvovao u diskusiji. Politički rad uticao je na borce da se jače vežu za naš pokret i svoje jedinice, a i da se uzdignu politički. Pojedinci su ostali po strani, nezainteresovani.

Pitanje dezerterstva je najozbiljniji problem, pojedinci samovoljno odlaze kući, iako nemaju namjeru da dezertiraju (poslije nekoliko dana vraćaju se u jedinicu), to sprečava brigadu da se u potpunosti provjeri.

Kulturni rad je zaostao, slab. Listovi su življe izlazili.

Postojala je puna saradnja sa K.[otarskim] K.[omitetom] za Sinj i komandom mjesta po pitanju dezertera, u čemu su oni mnogo pomogli da se dezserterima sprečava ostanak kod kuća. Pomoglo se narodu za vrijeme žetve. Borci se dobro drže u selima, nema pljačke ih slabog odnosa prema narodu.

Pitanje odjeće je težak problem za brigadu.

Jedinice oko Štaba Divizije:

Osjeća se pomanjkanje dobrih komesara, koji bi pravilno radili, podizali jedinice. One su se vojnički sredile, učvrstile, bolje se snalaze na svojim zadacima, ali da bi se paralelno s tim i politički razvijale i rešavale svoje političke probleme potrebna je promjena rukovodioca.

DISKUSIJA:

U posljednjim akcijama u Cetinskoj dolini,⁸ sve naše brigade pokazale su da su se učvrstile kao vojničke jedinice i da su sposobne da rješavaju postavljene zadatke. Bilo je divnih primjera, borbenosti i samopožrtvovanja pri izvršava-

nju naređenja, volje i zalaganja da se zadatak ispuni. Brigade su pokazale istrajnost i upornost i odgovorile datim zadacima, naročito u ofanzivnim borbama. I pored toga bilo je propusta i nedostataka, koji su skoro isti za sve jedinice.

Divizija je vršila akciju kao cjelina, zadaci su bili složeni, borbe raznolike: sa četnicima, Nijemcima; osvajanje bunkera, kota, borba s tenkovima, a sve je to tražilo više sposobnosti i snalaženja kod komandnog kadra. Osjetio se nedostatak teorijskog rada sa vojnim rukovodiocima, nisu imali potrebni pregled nad jedinicama kao i na cijelom frontu, štabovi nisu djelovali kao rukovodioci nad svim svojim ljudstvom, a naročita se slabost pokazala u defanzivnim borbama. Tu su štabovi bataljona i komande četa gubile često kontrolu nad svojim jedinicama, povlačile se bez plana i neorganizovano.

Slaba organizacija veze unutar brigada, i brigada međusobno, u mnogome je ometala i pravilnu orijentaciju i rukovođenje štabova sa nižim jedinicama. Pokazali su [se] nedostaci u sredstvima za vezu, jer kurirska služba ne može zadovoljiti na širokom frontu.

U svim brigadama je stalan problem trošenje municije, koje je nesrazmjerno sa postignutim rezultatima. Borci još ne znaju da nišane, da ocijene kada treba i gdje da pucaju, o čemu treba u četama i bataljonima ozbiljno diskutovati i sa borcima i sa rukovodiocima.

U ovom periodu bio je priličan broj gubljenja oružja u borbama, naročito p. mitraljeza iz različitih razloga. U IX brigadi nije bila provjerena borbenost i izdržljivost boraca kojima se povjeravalo to automatsko oruđe, i gubilo se jednim dijelom zbog kukavičluka i slabosti onih koji su ga nosili. Ostali slučajevi su bili neopreza ili što su ginuli oni koji su ga nosili.

Držanje jedinica u borbama i prema narodu su rezultati političkog rada. Politička svijest se nešto podigla, borci se više vezali za jedinice, zavolili borbu, shvatili potrebu pravilnog stava prema narodu iz svoga ličnog držanja kao i boraca narodne vojske, bilo je više interesovanja za političke teme, diskusije na konferencijama, interesovanja za događaje u svijetu i kod nas.

Komesarski kadar, iako zadovoljava po svom držanju i zalaganju da se izvrše vojnički zadaci i sprovode u život političke direktive, ne može da nas zadovolji, nego moramo nastojati da se što više radi teoretski na podizanju njihove političke svijesti, jer svi propusti koje prave dolaze uglavnom iz nedovoljnog snalaženja i neznanja. Najbolji primjer je objašnjavanje sporazuma Tito — šubašić, — gdje su se ko-

mesari snašli i pravilno postavili stvar tu su borci lako shvatili i ocijenili to ispravno, kao naš uspjeh, a gdje oni sami nisu bili s tim na čisto tu su i borci nasjedah neprijateljskim parolama.

Pitanje dezertera je problem koji je stalno aktuelan u našim jedinicama. Pored rada koji treba sprovoditi u jedinicama da bi se dezterstvo spriječilo, budnosti i kontrole rukovodioca nad svim pojavama u jedinicama, nužno je da se i pozadinske organizacije pravilno odnose po ovom pitanju. U praksi se pokazalo da ondje gdje su komande i odbori zauzeli pravilan stav prema dezterima bilo ih je mnogo manje, na pr. na Sinjskoj opštini, gdje deztere hvataju, ne daju im da žive kod kuće, sprovode ih u jedinice, tu je dezterstvo druge vrste — odu kućama po nekoliko dana i vrate se, dok na Mučkom kotaru, gdje odbori kriju deztere, njihov broj stalno raste.

Naši borci su se pravilno odnosili prema narodu i njegovoj imovini za vrijeme akcije u Vrličkoj dolini, ali to držanje ne smijemo smatrati privremenom potrebom nego stalnim našim stavom u što treba borce ubijediti.

i Radi toga što se divizija za cijelo vrijeme svoga postojanja⁹ nalazila na jednom sektoru Dinara — Kamešnica — — Svilaja, to postoji opasnost da ta povezanost za teren ne bude u jednom momentu fatalna za diviziju kao vojničku snagu. Da ne bi u takvom slučaju došlo do osipanja potrebno je kod boraca razbijati lokalpatriotizam, razvijati širinu u posmatranju naše divizije kao dijela NOV-a, vojničkih i političkih perspektiva i zadataka koji stoje pred nama.

Kod ponekih drugova u brigadama izbija kadkada osjećaj superiornosti, pomalo i potcjenjivanja drugih jedinica, što smeta da dođe do potpunog zbliženja, povjerenja i ljubavi među brigadama naše divizije. To treba ukazivati i ne dozvoliti da se proširi a naročito drugovi iz X brigade treba o tome da vode računa, jer pojedinci iz njihovih jedinica grijoš po tom pitanju.

10

ZAKLJUČAK:

Iz izvještaja i diskusije o stanju u brigadama i problemima, postavljaju se zadaci pred partijsku organizaciju u diviziji:

⁹ Vrhovni štab NOV i POJ izdao je, 7. oktobra 1943, naredbu da se u Dalmaciji formiraju 19. 20. i 26. divizija i 8. korpus NOVJ (tom II, knj. 10, dok. br. 168).

1. Učvršćujući do sada partijsku organizaciju čišćenjem iz Partije i primanjem zaslužnih i provjerenih boraca, kao i osnovni zadatak koji se postavlja pred partijsku organizaciju je: *podizanje teoretskog znanja članova i rukovodioca*. Treba otkloniti aljkav odnos partijskih rukovodioca prema teoretskom radu, zvesti kontrolu, sistematsko pomaganje i provjeravanje u radu.

2. *Otkloniti organizacione nedostatke unutar ćelija i biroa*: razvijati ravnomjieran rad po svim sektorima, učiniti svakog člana odgovornim pred ćelijom za rad po svom sektoru, angažovati sve partijsko članstvo u objašnjavanju i rješavanju važnih političkih problema (sporazum), a ne prepustiti to samo onima koji su zaduženi po političkom sektoru rada. Na taj način će se razbiti i kruto shvaćanje o podjeli sektora rada.

3. *Razvijati i dalje samokritiku, uklanjati neodlučnost i strah od kritikovanja*, razbijati familijarnost u ćelijama (naročito štabskim) i na taj način podići odgovornost pred Partijom.

4. *Podizati nivo SKOJ-a* praktičnim pomaganjem na sastancima komiteta i aktiva i uzdizanjem pohtičkog nivoa teoretskim radom.

5. Pred vojne rukovodioce brigada i bataljona postavlja se zadatak jačeg sistematskog rada sa nižim komandnim kadrom. — težište rada prenijeti na prenošenje iskustva i što više povezivanje s praksom. Učiti komandovati i rješavati taktičke zadatke na terenu.

6. *Raditi na političkom uzdizanju rukovodioca*, ne zadržavajući se samo na površnom proučavanju tema, nego politička pitanja produbljivati kako bi se rukovodioci lakše snalazili u svakodnevnom radu, ne samo praktičnom nego i u političkoj orijentaciji.

Pravilno i na vrijeme uočavati probleme unutar jedinica i u političkim događajima, diskutovati o njima na konferencijama i na taj način osigurati i borcima pravilno mišljenje i snalaženje u novim situacijama.

7. Kod boraca treba razviti svijest da *dobro držanje naše vojske* prema narodu je *svakodnevna zadaća* a. ne samo momentani zadatak.

Pravilno se odnositi prema pozadinskim organizacijama, pomagati ih u političkom, privrednom i kulturnom radu.

8. Ne zadovoljiti se u kulturnom radu samo pisanjem novina i radom sa nepismenima, nego *preko kulturnih pre-*

davanja, usmenih novina i priredbi za bataljone probuditi ljubav za kulturni rad i preko njega pomoći političkom podizanju boraca.

Zapisničar:
Ljubica Mihić

Sekretar Div. Komiteta:
Đuržić N. Ivo

ZAKLJUČAK (Zaključci Divizijskog Komiteta održanog na sastanku dana 15. avgusta 1944. god.).

Iz izvještaja i diskusija o stanju u brigadama i problemima, postavljaju se zadaci pred partisku organizaciju u diviziji:

1. Učvršćujući do sada partisku organizaciju čišćenjem iz Partije i primanjem zaslužnih i provjerenih boraca, kao osnovni zadatak koji se postavlja pred partisku organizaciju — *podizanje teoretskog znanja članova i rukovodioca.*

Treba otkloniti aljkav odnos partiskih rukovodioca prema teoretskom radu, zvesti kontrolu, sistematsko pomaganje i provjeravanje u radu.

2. *Otkloniti organizacione nedostatke unutar ćelija i biroa:* razvijati ravnomjeren rad po svim sektorima, učiniti svakog člana odgovornim pred ćelijom za rad po svom sektoru, angažovati sve partisko članstvo u objašnjavanju i rješavanju važnih političkih problema (sporazum), a ne prepustiti to samo onima koji su zaduženi po političkom sektoru rada. Na taj način će se razbiti i kruto shvaćanje o podjeli sektora rada.

3. Razvijati i dalje samokritiku, uklanjati neodlučnost i strah od kritikovanja, razbijati familijarnost u ćelijama (naročito štabskim) i na taj način podići odgovornost pred Partijom.

4. Podizati nivo SKOJ-a praktičnim pomaganjem na sastancima komiteta i aktiva i uzdizanjem pohtičkog nivoa teoretskim radom.

5. Pred vojne rukovodioce brigada i bataljona postavlja se zadatak jačeg sistematskog rada sa nižim komandnim kadrom — težište rada prenijeti na prenošenje iskustva i što više povezivanje s praksom. Učiti komandovati i rješavati taktičke zadatke na terenu.

6. *Raditi na političkom uzdizanju rukovodioca,* ne zadržavajući se samo na površnom proučavanju tema, nego politička pitanja produbljivati kako bi se rukovodioci lakše snalazili u svakodnevnom radu, ne samo praktičnom nego i u političkoj orijentaciji.

Pravilno i na vrijeme uočavati probleme unutar jedinica i u političkim događajima, diskutovati o njima na konferencijama i na taj način osigurati i borcima pravilno mišljenje i snalaženje u novim akcijama.

7. Kod boraca treba razviti svijest da *'dobro držanje naše vojske prema narodu je svakodnevna zadaća* a ne samo momentalni zadatak.

Pravilno se odnositi prema pozadinskim organizacijama, pomagati ih u političkom, privrednom i kulturnom radu.

8. Ne zadovoljiti se u kulturnom radu samo pisanjem novina i radom sa nepismenim, *nego -preko kulturnih predavanja, usmenih novina i priredbi za bataljone probuditi ljubav za kulturni rad i preko njega pomoći političkom podizanju boraca.*

Sekretar Div. Komiteta

BR. 155

**IZVEŠTAJ PROPAGANDNOG ODSEKA BRIŠKO-BENEŠKOG
NOP ODREDA OD 18. AVGUSTA 1944. PROPAGANDNOM
ODSEKU 9. KORPUSA NOVJ O PROPAGANDNOM I KUL-
TURNO-PROSVETNOM RADU U ODREDU¹**

ŠTAB
BRIŠKO-BENEŠKOG ODREDA
NOV I POS

PROPAGANDNI ODSEK
Broj 928
Na položaju, 18. 8. 44.
Prop. izvještaj broj 13

ŠTABU IX KORPUSA NOV I POJ!

Propagandni odsek!

Rad propagandnog sektora bio je u posljednjem razdoblju još uvek usmeren na dalju demoralizaciju neprijateljevih redova i na učešće boraca u kulturnom radu jedinica. Ipak,

¹ Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG' u Ljubljani, f. 89/1. U desnom uglu iznad naslova je ljubičastom olovkom dopisano: „Prop” a mastilom (jedno ispod drugog): „1804”, „dost. 23/8”, „ad a GŠS” i „poročila”.

još uvek nedostaje propagandnog kadra, pre svega takvog koji bi perfektno vladao nemačkim i italijanskim jezikom, što bi bilo nužno za uspešnu i što efikasniju propagandu u neprijateljevim redovima.

Ako razmotrimo propagandno kulturni rad u našim jedinicama, dobijamo sledeću sliku:

Uopšte: Izdato je više cirkulara² za usmeravanje propagandnog rada u jedinicama i na terenu. Nastavljeno je prikazivanje pravog značaja sporazuma Tito—šubašić, popularizacija totalne mobilizacije svih narodnih snaga³ i kampanja za RKS.⁴ Dopisništvo. Kao što sam već prošli put pomenuo, imaju bataljoni svoja glasila. To je jako značajno, naročito ako imamo u

² Redakcija je pronašla sledeće cirkulare iz tog perioda: cirkular Propagandnog odseka Briško-beneškog NOP odreda br. 660 od 12. jula 1944, upućen potčinjenim jedinicama, odnosno propagandnim radnicima, u kome se govori o podeli i proučavanju literature, 0 pripremanju i izdavanju listova i o propagandnoj akciji za žetvu (priložene su mu parole za žetvenu kampanju); Cirkular od istog izdavača od 28. jula 1944, pod naslovom „Propagandistu“, koji tretira propagandu na terenu, korišćenje sporazuma Tito—šubašić za demoralizaciju i ubrzanje raspada bele garde, i za popularizaciju ovoga sporazuma, značaj izbora i dr. (AIZDG u Ljubljani, f. 291/1—4 b.). Štab Briško-beneškog NOP odreda je vojnim dopisnicima izdao uputstva u kojima objašnjava šta je vojni dopis, reportaža, kronika itd., kao i „Uputstva terenskim dopisnicima“, izdata jula i avgusta 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 291/11—5 č i 291 b/I—3). Kasnije, tj. 24. avgusta 1944, politički komesar ovog odreda je izdao cirkular o neprijateljevoj i o našoj propagandi (AIZDG u Ljubljani, f. 291/11—5 c). Slična uputstva su izdali i pretpostavljeni forumi.

³ Štab 9. korpusa NOVJ je 12. marta 1944, pod br. 38, izdao uputstvo o potrebi razvijanja kampanje za mobilizaciju a 19. juna 1944, pod br. 406, uputstvo o nužnosti mobilizacije i o greškama u odredu (AIZDG u Ljubljani, f. 291/1—3).

⁴ Rdeči križ Slovenije — Crveni krst Slovenije. Formiran je na osnovu sporazuma između SNOS-a i Glavnog štaba NOV i PO Slovenije. Osnivačka skupština Crvenog krsta Slovenije održana je 18. juna 1944. u 10 časova u Gradacu, kod Crnomelja. Za prvog predsednika je izabran dr Darko Marušić. Da bi se što više ljudi privuklo u članstvo Crvenog krsta i što više sredstava prikupilo za ranjene 1 bolesne, period od 13. do 20. avgusta 1944. je proglašen „nedeljom CK“. U vezi s tim, Propagandni odsek Glavnog štaba NOV i PO Slovenije je 1. avgusta 1944, pod br. 67/44—F, izdao poseban dokument, upućen korpusima i zoni, u kome preporučuje da jedinice u toj nedelji, na terenu na kome se nalaze, zajedno s terenskim političkim organizacijama, pripreme posebne mitinge u cilju upoznavanja ljudi s tom nepolitičkom organizacijom i njenim humanim ciljevima i da se u samoj vojsci, preko štampe i na drugi način, objašnjava potreba takve organizacije. Dopis o sazivu osnivačke skupštine od 11. juna 1944. i drugi dokumenti nalaze se u AIZDG u Ljubljani, civilni fond, f. 452, fond PK SKOJ, f. I/V. vojni "fond, f. 192/III i 87/IV.

vidu prilike u kojima su se listovi razvili i teren na kome listovi kruže. U početku se mogao primetiti nedostatak interesovanja, znanja i još niz drugih preduslova za razvoj ove vrste kulturne aktivnosti. Ipak, uspelo se za to zainteresovati šire slojeve ljudstva, posle čega su se listovi formirali. Isto tako je jako poraslo interesovanje za svakodnevne vesti i časopise, i to zbog sve češćih i povoljnijih, vesti vojničkog i političkog značaja. S obzirom na to, treba zabeležiti povoljan razvoj zidnih novina u našim jedinicama. Sadržaj ovih zidnih novina je najaktuelniji i komentariše svakidašnje najnovije političke i vojničke novosti, razne savremene zanimljivosti, i daje pregled najnovijih naredbi i promena itd. U jedinicama su svuda, više ili manje dobro, organizovani pevački horovi. Ipak, ovu vrstu rada donekle ometa nedostatak dobrih, iscrpnih pesmarica. I kampanje, kako za žetvu tako i za mobilizaciju i za popularizaciju sporazuma, sprovedene su, negde više, negde manje, izrazito. U nekim jedinicama rade i glumačke grupe, ali je njihov rad prilično otežan zbog apsolutnog nedostatka odgovarajuće literature, dok starija, već toliko puta igrana pozorišna literatura ne odgovara i ne pali više, što je sasvim razumljivo.

Pregled po jedinicama daje nam sledeću sliku:

I bat.: Postavljen je nov propagandni [referent].⁵ Raniji, uprkos svojoj sposobnosti, nije bio dorastao svojim zadacima jer nije vladao slovenačkim jezikom. Pisanje članaka i [drugih] sastava u bataljonu povoljno napreduje i bataljon se nalazi na [tom] stepenu [razvoja] da izdaje svoje glasilo.[®] Časovi školske nastave se održavaju i na njima se borci upoznaju sa slovenačkim jezikom i s literarnim delima naših velikana. Vojne iz-

⁵ Na osnovu podataka iz više dokumenata redakcija je došla do zaključka da je u 1. bataljonu Blaža Hajdukovića zamenio Boris Marinič. (Podaci o Mariniču od 31. avgusta 1944. u AIZDG u Ljubljani, f. 291 b/I—5).

^c Prvi bataljon Briško-beneškog NOP odreda je izdavao svoj list „Brda“ (Bibliografija NOR-a. b. j. 1739).

veštaje, koje primaju od našeg propagandnog odseka,⁷ rasturaju po terenu. Kulturne priredbe su unekoliko prestale i bataljon je u tom zadnjem razdoblju sudelovao samo na jednom mitingu. Vrlo dobro se podigao bataljonski pevački hor.

, II bat.: Ima opet nov teren, zapadnu Benečiju.⁸ U propagandi se najviše služe usmenim načinom ubeđivanja a podelili su i nešto štampanog materijala. U Benečiji se propagandni rad obavlja strogo prema planu i strogo taktički.⁹ [Primenjuje se] taktika ubeđivanja i prikazivanja istine i pravde a isto tako odgovarajuća, za taj. sektor pravilna, kampanja za mobilizaciju. Bataljon je obrazovao svoj list.¹⁰ Zidne novine bataljona¹¹ su interesantne i sastavljene delimično u stihovima, naročito što se tiče unutrašnjih događaja u jedinici.

III bat.: Izašao je bataljonski list.¹² Isto tako izlaze svakog dana zidne novine sa otprilike ovakvim sadržajem: dnevne radio-vesti, karta frontova, razne promene i postavljenja i zanimljivosti. Kulturni život se razvija: održavaju se kulturni časovi i časovi nastave na kojima se govori o štampi, o našim pesmama, o partizanskim pesnicima, o današnjoj vojnoj tehnici itd. Propagandni rad, koji je namenjen neprijatelju, obavljaju posebne patrole, koje raznose propagandne letke u blizini neprijateljevih uporišta a isto tako u Benečiji i Furlaniji. Priredili su miting u Benečiji koji je dobro uspeo. Takođe je formiran dobar pevački hor, ali mu nedostaje sposobnih snaga da bi mogao imati neku vanrednu perspektivu.

⁷ Verovatno se radi o vojnim izveštajima koje je pisao vojni dopisnik odreda. (Očuvani su u- AIZDG u Ljubljani, f. 251/11 i 291/I—3).

⁸ Iz izveštaja Štaba odreda br. 907- od 14. avgusta 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 291/1—3) vidi se da je 2. bataljon bio u Benečiji na sektoru Breginja. Izveštaje Štaba bataljona o aktivnosti vidi u AIZDG u Ljubljani, f. 292/11.

⁹ O propagandnom-radu 2. bataljona Briško-beneškog NOP odreda u tom periodu očuvani su izveštaji kulturno-propagandnog referenta bataljona (AIZDG u Ljubljani f. 291 b/I—5).

¹⁰ List nosi-naziv „V nove zarje“ (Bibliografija NOR-a, b. j. 4158).

>> Očuvan je br. 1 (Bibliografija NOR-a, b. j. 3959).

¹² List-. 3. bataljona nosi naziv „Zarja svobode“ (Bibliografija NOR-a, b. j. 4261).

Ostale jedinice: Obaveštajni centar je naš najbolji raznosilac propagandnog materijala, s obzirom na to što ima razapete mreže po čitavom našem sektoru i van njega.

Beneška četa:¹³ Ova značajna propagandna grupa, kojoj se posvećuje mnogo pažnje, vrlo uspešno napreduje na sektoru Benečije. Kao što sam već prošlog puta pomenuo, Benečija predstavlja delikatan problem koji treba pravilno i s razumevanjem rešavati. Rad je naznačen prema planu i pravilan propagandni i politički rad je već pokazao razveseljavajuće pozitivne rezultate, i to u obliku priliva beneških dobrovoljaca. Svojim pravilnim radom Beneška četa pridobija na stranu narodnooslobodilačke borbe beneški narod, koji, iz dana u dan, sve više uviđa kojim mu je putem omogućen spas. U toku svoje delatnosti ova beneška grupa je priredila više sastanaka s narodom i improvizirala nekoliko mitinga.¹⁴ Uvek dolazi do širokih diskusija s narodom koje Benečani sa interesovanjem prate. Interesovanje za političke događaje raste. Radi lakšeg prilaza Furlaniji, 1. beneška četa je preduzela više „propagandnih akcija” na tu teritoriju, čak u sam Čedad, i delila naše letke. Uzev u celini, u predelima gde se Slovenci prelivaju u Italijane (Furlane) ispoljava se prilična nezrelost i neorijentisanost. To se može primetiti ne samo

¹³ Iz političkog izveštaja Štaba Briško-beneškog NOP odreda br. 872 od 7. avgusta 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 291/1-4) vidi se da je 1. beneška četa formirana 1. avgusta 1944. priključenjem dobrovoljaca grupi od 7 ljudi koju je Štab Briško-beneškog NOP odreda 26. jula 1944. poslao u Benešku Sloveniju kao jezgro za formiranje te čete' (vidi izveštaj Štaba Briško-beneškog NOP odreda br. 817 od 29. jula 1944, AIZDG u Ljubljani, f. 291/1—3). Iz hronike, kasnije formiranog Beneškog bataljona (AIZDG u Ljubljani, f. 292 a/I—1) vidi se da je četa formirana u selu Postaku, kod Št. Lenarta, gde se jezgru priključilo 20 dobrovoljaca Benečana. O prethodnoj propagandnoj delatnosti grupe od 5 ljudi, pod rukovodstvom dr. Marjana Zdravljica, koja je u Benečiji boravila 14 dana (počev od 29. juna 1944), o javljanju dobrovoljaca, formiranju i razvoju 1. beneške čete vidi hroniku 'odreda i ostale vojne i političke izveštaje u napred pomenutim fasciklima.

¹⁴ Dva izveštaja o propagandnoj delatnosti 1. beneške čete, odnosno njenog jezgra, i to od 31. jula i 12. avgusta 1944. nalaze se u AIZDG u Ljubljani, f. 291 b/I—5. Ostale izveštaje komande čete vidi u AIZDG u Ljubljani, f. 292/IV—b.

kod običnog naroda već i kod intelektualaca koji žive po gradovima. Veliki uzrok tome je dezinteresovanost ovih ljudi, neodlučnost i neprijateljeva propaganda. Zato smo jednom prilikom izdali letak i za ove ljude i izveštaji o učinku tog letka su povoljni.

PRIREDBE:

Ukoliko ih je bilo, bile su suviše prema šablonu. Uopšte se u poslednje vreme moglo primetiti da je sadržaj mitinga postao suviše neaktualan, uspavljujući. Jasno je da je u velikoj meri uzrok tome nedostatak odgovarajuće novije literature a isto tako nedostatak kadra sposobnog za izvođenje. Date su direktive za sadržajno oživljavanje mitinga i uputstva za što planskiji rad pri sastavljanju programa za mitigne. Zbog nedostatka tačnih izveštaja o toj vrsti priredbi naših jedinica, pominjem samo da je priređen veći broj mitinga, i to, pre svega, u saradnji s terenom. U Benečiji je III bataljon 6: VIII priredio miting u Gor. Trbiljima.¹⁵ Sakupilo se oko 400 Benečana. Pevane su partizanske i narodne, pesme i [prikazana je] komedija. Drug Zorko,¹⁶ politički komesar BBO, održao je uspešan govor. Istovremeno smo sproveli kampanju za žetvu i delili, specijalno radi toga izrađene, letke „Bratje Benečani!”¹⁷

LITERATURA:

Izdavanje vlastitih radova je u povoljnom razvoju. Zbog samog terena je potrebno da izdajemo mnogo, jer su potrebe za literaturom sve veće.

U poslednje vreme smo izdali:

„Zarja svobode” (glasilo III bat.) . . . u 105 primeraka
 „V nove zarje” (glasilo II bat.) • . . . u 206
 „Soško-nadiški kurir” •
 (br. 3, vesnik BBO)¹⁸ „. u 410 ”

¹⁵ Pravilno: u Gorenjem Trbilju. Očuvan je dopis Štaba 3. bataljona Briško-beneškog NOP odreda od 4. avgusta 1944, upućen Štabu odreda, u kome javlja da će 6. avgusta sudelovati na mitingu u Gorenjem Trbilju (AIZDG u Ljubljani, f. 291 b/I—5). Miting je pripremila 1. beneška četa. Vidi politički izveštaj Štaba Briško-beneškog NOP odreda br. 872 od 7. avgusta 1944 (AIZDG u Ljubljani f. 291/1—4)..

¹⁶ Franc Črnugelj Zorko.

¹⁷ Ti leci nisu pronađeni.

¹⁸ Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 3941.

Sve se to deli pre svega na terenu kome je literatura potrebna. Isto tako po nekoliko primeraka šaljeimo ostalim vojnim jedinicama NOV i POS. Literaturu na terenu rado prihvaćaju i čitaju je sa interesovanjem.

PROPAGANDA:

Nastavljeno je s jaćanjem demoralizacije u neprijateljevoj vojsci. S obzirom na to, izdali smo u poslednje vreme sledeće letke:

1) Slovenci (proglas)	u 1000 primeraka
2) Italijani, friuli	u 800
3) Hitlers Todt	u .800 "
4) Domobranci ¹⁹	u 600

Svim našim neprijateljima, italijanskim fašistima, nacistima i domobrancima, poslati su leci koji im prikazuju beznadežan položaj i jedini mogući izlaz iz situacije — dezertiranje. Za te letke smo iskoristili najnovije vojničke i političke događaje kod nas i u svetu; naša propaganda oslanja se na činjenice i zato je neoborljiva. Stanje u neprijateljevim uporištima je iz dana u dan haotičnije. U domobranskim redovima doduše već postoji razdor između vojnika i nemačkog rukovodstva, ali te svoje antipatije, i gotovo neprijateljsko raspoloženje prema svojim rukovodiocima, odriješno gospodarima, ne realizuju u praksi, to jest dezertiranjem, u takvoj meri u kakvoj bi se to moglo očekivati. Uzroke treba tražiti u neznanju i neinformisanosti kako da dezertiraju, kako će im biti itd. Zato je naša propaganda usmerena u dva pravca: prvo postići razdor između njih i Nemaca, i njihovih rukovodilaca, i jasno im prikazati da ih sa uništenjem nemačkog fašizma, ukoliko ih kraj [rata] zatekne u službi Nemaca, očekuje isto što i Nemce; a drugo, plastično im prikazati kako da dezertiraju i na osnovu činjenica savetovati ih i objasniti im značaj dezertiranja. Međutim, nemačke i italijanske fašiste naša propaganda ubeđuje i ruši im svaku veru u pobeđu. Govore samo činjenice koje moraju imati efekat. Za rasturanje propagandnog materi-

¹⁹ Očuvan je veći broj létaka pod naslovom „Slovenci“ i „Domobranci“, ali nije pronađen nijedan iz koga bi se moglo videti da sa je izdao Briško-beneški NOP odred. Letak pod naslovom „Italfiani-friuli“ je očuvan (AIZDG u Ljubljani, NO tisk, f. D/XVII/4), dok letak pod naslovom „Hitlers Todt“ redakcija takođe nije uspela. pronaći.

jala služimo sé našim-jedinicama, koje, prilikom slanja izviđačkih i bojnih patrola, raznose propagandni materijal u neposrednu blizinu neprijateljevih uporišta. Isto tako se koristimo obaveštajnom mrežom i terenskim organizacijama.

Za Benečiju važi isto što sam javio već prošlog puta. Sav dalji politički i propagandni rad obavlja se na osnovu dosadašnjih konstatacija. Grupa koja operiše na sektoru Benečije²⁰ dobro je upoznata s potrebnom taktikom. Jako im je potrebna literatura i teško je zadovoljiti potrebe, li planu su opširni sastavi za Benečane.²¹ Kao što sam već prošlog puta naveo, a na što do danas nisam primio ni pozitivan ni negativan odgovor, hitno je da nam pošaljete što. više propagandnog materijala za Benečiju; pre svega se preporučujemo za slike Tita i rukovodilaca naših saveznika. Mnogo se interesuju i raspituju za njih. Iako stvar izgleda nevažna ipak upravo ovako sitni momenti ponekad imaju uticajnu ulogu. Pri pridobivanju Benečana treba iskoristiti svako njihovo interesovanje i treba u što većoj meri ugađati njihovim željama, jer ćemo takvim našim radom postići veći uspeh.

D o p i s n i š t v o / h r o n i k a :

Vojno dopisništvo bazira na što većoj ekspeditivnosti i tačnosti. Organizacija slanja dopisa s terena je veoma široka. Posle opširnih, uputstava i cirkulara²² stižu više ili manje uspeli dopisi. Hronika odreda i [njegovih] jedinica, napisana je i poslali smo je vašem Propagandnom odseku.²³

T e h n i k a :

Izradila je sve napred pomenute letke, glasila i časopise. Sem toga, umnožila je veći broj obrazaca za inten-

Verovatno se odnosi na 1. benešku četvu, koja je, prema izveštaju Briško-beneškog NOP odreda br. 907 od 14. avgusta 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 291/1—3), bila u to vreme na sektoru Št. Peter (Slovenov) — Stara Gora (vidi takođe napomenu br. 8).

²¹ Iz zapisnika sa sastanka članova Štaba Briško-beneškog NOP odreda od 17. avgusta 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 291/1—4) vidi se da su planirali izdavanje omanjih brošura. Redakcija nije mogla da utvrdi na koje se to brošure odnosi. Brošura namenjenih stanovništvu ima više i nalaze se u AIZDG, NO tisk.

²² Vidi napomenu br. 2.

²³ Verovatno se odnosi na hroniku odreda za jul 1944, koja nosi datum 5. avgust 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 291/1—3).

Hronike potčinjenih jedinica su takođe očuvane (AIZDG u Ljubljani, f. 292/1, II, III i IV)..

³ Odnosi se na neprijateljstvo ofanzivii koja je trajala, od 19. do 24. jula i od 26. jula do 13. avgusta 1944. Podrobnije o ovoj ofanzivi

radu već i gubitak tehnike sa svim materijalom. Bunker, u kome se čuvao materijal, bio je pukim slučajem otkriven.⁴ Tom prilikom izgubili smo rotacionu mašinu i ciklostil. Drugi značajan momenat je redukcija osoblja Propagandnog odseka, koja se sprovodila na osnovu opšte redukcije u Štabu. U redukciju moramo, pored toga, ubrojiti opoziv dosadnjeg šefa odseka inž. Marjana Tepina, koji je bio pozvan u Glavni štab.⁵ Redukcijom sprovedenom od Štaba korpusa poslani su: drug Mile — France Vreg u Korušku, drugarica Bogdana Stritar u Glavni štab,⁶ prvi je dopisnik i saurednik „Partizanskog dnevnika“⁷ i referent za lepu književnost a druga je rukovodilac pozorišne grupe. Pored toga, otišli su: drug: Ažnik Maks, referent za hroniku, i to u bolnicu, drugarica Ančka Verdir, administrator, u Glavni štab, 3 drugarice iz ekspedita, 4 člana iz pozorišne grupe, a u XXX diviziju poslat je harmonikaš drug Danilo.

Pored ova dva momenta možemo dodati i treći, tj. priključenje tehnike „Drago“, koja je bila potčinjena našem odseku, Pokrajinskoj tehnici.

Zbog ovih činjenica pojavili su se pred Propagandnim odsekom IX korpusa, pored sasvim propagandnih, i potpuno novi, organizacioni zadaci. Novo osoblje, od koga je delimično sastavljen sadašnji odsek, bilo je opozvano iz jedinica. Tako su opozvani v. d. šefa odseka Štempihar Alekšander, do sada rukovodilac Propagandnog odseka XXX divizije, i sadašnji urednik za lepu književnost drug Fortič Dušan, član tehnike „Drago“. Kao osnovne zadatke postavili smo sebi, tj. sadašnjem osoblju: unutrašnju reorganizaciju odseka prema radu, tačnu podelu rada pojedinim članovima, veću kontrolu nad članovima i planski rad. Osoblje odseka u celini sada je ovakvo:

V. d. šefa odseka: Štempihar Alekšander,⁸

vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 34, 50, 51 54, 57, 66;- 78; 99; 100; 151 i 169 i knj. 16, dok. br. 27 i 31.

⁴ Prema izjavi Dušana Fortiča, bunker se nalazio u blizini sela Dolenji Novaki.

⁵ Iz kartona personalnih podataka (kartoteka oficira u AIZDG u Ljubljani) vidi se da je Marjan Tepina 10. avgusta 1944. već bio u Propagandnom odeljenju Glavnog štaba NOV i PO Slovenije.

⁶ Iz dopisa Propagandnog odeljenja Glavnog štaba NOV i PO Slovenije br. 407 od 30. avgusta 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 87/IV—10), upućenog Odeljenju za umetnost Odseka za prosvetu Predsedništva . SNOS-a, vidi se da je Bogdana Stritar stavljena na raspolaganje tom odseku.

⁷ Bibliografija NOR-a, b. j. 3499.

⁸ On je, sa Edvardom Kokoljem, 1. aprila 1945, kod sela Vojsko, naišao na neprijateljevu zasedu i, teško ranjen, izvršio samoubistvo, da ne bi pao u ruke neprijatelju (AIZDG u Ljubljani, f. 534/IV).

1. pom.: Koren Jože.

Vojni dopisnik: Orek Tone.⁹

Referent za književne priloge i urednik „Nove pisarije”:¹⁸
Fortič Dušan.

Prevodilac: dr Jože Seražin.

Administrator: Fajgel Nuška.

3 člana tehnike i 1 kurir.

1. pozorišna grupa „KIS”,¹¹

rukovodilac: Türk Danilo-Joco i 7 članova.

2. pozorišna grupa „KIS”,

rukovodilac Hlebce Tone¹² i 8 članova.

Foto-sekcija: Jelič Mate, rukovodilac sekcije,

1. pomoćnik i 1 kurir i nabavljač materijala Fajt

Franc i 1 pomoćnik.

HoroVođa: Stepišnik Rado.

Kao prvi zadatak uredili smo, inače interno pitanje, arhiv na sledeći način: od svake literature čuvaćemo po 1 primerak u posebnoj biblioteci — Centralnom arhivu. Arhiv je bio u priličnom neredu, do čega je došlo zbog pokreta za vreme ofanzive.

Međutim, najveći zadatak koji smo sebi zadali je organizacija dveju novih tehnika: pokretne, koja će biti stalno uz odsek, i druge, konspirativne, koja će se koristiti većim i nepokretnim mašinama. U vezi s tim, dva člana odseka su nabavila prilično materijala, a veće i preciznije zadatke za nabavku materijala dobio je naš nabavljač Fajt. Njemu je isto tako poverena briga za organizaciju tehnike. Osoblje za tehniku dobićemo prilikom redukcije referenata u jedinicama. Sto se tiče crtača tehnike „Drago” Mlakara, stupili smo u kontakt s Pokrajinskim odborom i nadamo se da će nam dati pomenutog druga.

U cilju organizacije rada i upoznavanja potreba današnje propagande održana su odmah, prilikom promena, dva sastanka, i to: prvi sa svim referentima odseka i drugi između v. d. šefa odseka, političkog komesara¹³ i načelnika Štaba¹⁴ IX korpusa. Na tim je sastancima, na osnovu smernica,

„Tone Orel je, prema nekim izjavama, pred kraj rata, iti još ranije, zarobljen od Nemaca i obešen u Kostanjevici na Krasu (kod Gorice).

¹⁸ Bibliografija NOR-a, b. j. 721—723.

¹¹ Korpusna igralska skupina

¹⁵ Vidi dok. br. 54. napomenu 40.

¹³ Janez Hribar. Vidi dok. br. 1, napomenu 20.

¹⁴ Albert Jakopič Kajtimir. Vidi dok. br. 90, napomenu 27.

uputstava i cirkulara Glavnog štaba, i na osnovu posebnih prilika koje vladaju u Slovenačkom primorju; određena linija naše propagande u vojsci i na terenu, kao i za postizanje rasula u neprijateljevim redovima. Ovom poslednjem posvetiće naša propaganda što veću pažnju.

Izveštaj o radu pojedinih referenata:

Vojni dopisnik ima zadatak da registruje i izveštava o vojnim uspesima naših jedinica i uređuje „Bilten”.¹⁵ Isto tako je njegov zadatak da priprema materijal za „Vojaški vestnik”.¹⁶ „Bilten” i „Vojaški vestnik”, zbog vanrednih prilika, nisu sada duže vremena izlazili.

Referent za lepu književnost ima zadatak da oživi obamrlo izlaženje „Nove pisarije”, da sakuplja književno gradivo, priprema razne brošure, saraduje u „Partizanskom dnevniku” i istovremeno rukovodi tim radom u jedinicama. Kao član tehnike stekao je iskustva u organizaciji tehnika, zbog čega je preuzeo i funkciju ekonoma.

Prevodilac dr Seražin Jože prevodi slovenačku literaturu koja se odnosi pre svega na primorsku teritoriju i njene kritične momente, i dostavlja prevode drugu Vranu.¹⁷ Pored toga, sluša radio i redovno izdaje radio-vesti.¹⁸

Ekspeditom privremeno rukovode članovi tehnike.

Prva pozorišna grupa draga Joce nalazi se već duže vremena u sektoru Beneške Slovenije i Brda.¹⁹ Njen boravak tamo bio je produžen zbog vanrednih uspeha, koje ne dokazuju samo njihovi izveštaji već i dopisi s terena i izveštaji BBO.²⁰

Druga pozorišna grupa je sada reorganizovana i s novim članovima priprema nov program. Nalazi se uz odsek.

Foto-sekcija druga Jeliča uveliko je procvetala. Formirana je foto-radionica „Vipava”, koja ima sav potreban materijal za samostalno razvijanje, povećavanje i umnožavanje. Drug Jelič je pokazao veliki smisao za rad i preduzimljivost. Centralno, pitanje foto-sekcije je organizacija ovog sektora rada po jedinicama, zadatak koji mu je bio postavljen na poslednjem sastanku. Nabavljač materijala je takođe pokazao dovoljno razumevanja i smisla za svestranu nabavku materijala. Za srazmerno kratko vreme nabavio je nove pi-

¹⁵ Bibliografija NOR-a, b. i. 1555.

¹⁶ Bibliografija NOR-a; b. j. 4225.

¹⁷ Dr Anton Vratuša Vran održavao je vezu između narodnooslobodilačkog pokreta u Slovenačkom primorju i partizanskog pokreta u severnoj Italiji.

¹⁸ Vidi tom IX, knj. 8, dok. br. 91, napomenu 7.

¹⁹ Vidi tom IX, knj. 7, dok. br. 10, napomenu 23.

²⁰ Politički i partijski izveštaji Briško-beneškog NOP odreda o uspesima pozorišne grupe 9. korpusa NOVJ nalaze se u AIZDG u Ljubljani, f. 291/1.

saće mašine, na putu je rotaciona mašina. Isto tako je u velikoj meri njegova zasluga da naša foto-sekcija raspolaže priličnom količinom novog foto-materijala. Najveći problem je bio novac. Sada je stvar, uz razumevanje štaba, uređena i nabavljač je, s kreditom od 25.000 lira, već otišao na teren.

Horovođa Stepišnik se donedavna nalazio u XXXI diviziji, gde je njegov rad, zbog stalnih borbi, bio jako otežan. Zbog toga smo ga pozvali iz XXXI divizije i poslali ga u BBO, sa zadatkom da organizuje pevačke horove po jedinicama i na terenu. Poslali smo ga tamo zato što na tom sektoru mnogo nedostaje propagandnih radnika, a u poslednje vreme veoma je poraslo interesovanje za našu pesmu.

Šef odseka i njegov pomoćnik imaju zadatak da kontrolišu rad pojedinih referenata, arhiv i ekspedit; uređuju probleme u odseku i u jedinicama; proučavaju kadrove i raspoređuju ih; vode prepisku s jedinicama. Isto tako je njihov zadatak da pružaju pomoć ostalim referentima, naročito u izdavanju propagandnih letaka.

Ubeđeni smo da će se na osnovu ove podele rada moći dosta raditi, naročito ako budu pojedini referenti postali samoinicijativni i svesno disciplinovani. S obzirom na vaša uputstva, u poslednje vreme smo izdali značajniji cirkular koji se odnosi na otpremanje propagandne literature. Isto tako smo već uredili u pogledu nekohko slabo raspoređenih kadrova.

Od engleske savezničke misije²¹ primili smo u poslednje vreme, posle ofanzive, ogromno propagandnog materijala, kao: „Glas pobjede“, „Pobjeda“,²² glasnik, reviju „Zašto se borimo“,²³ više letaka za nemačke vojnike itd. Kao poseban

²¹ Iz izveštaja oficira za vezu sa savezničkim misijama kod Glavnog štaba NOV i PO Slovenije, upućenog Vrhovnom štabu NOV i PO Jugoslavije 31. jula 1944 (i drugih), vidi se sastav te vojne misije u to vreme. šef misije je bio major britanske vojske P. Vud (Wood). Spustio se na teritoriju 9. korpusa NOVJ 9. juna 1944. On je zamenio kapetana Dejvida Dejvisa (David Dawies — vidi napomenu br. 26 uz dok. br. 34). Ostali članovi misije su bili: Dž. Kolins (J. Collins), podnarednik britanske vojske, i A. Karpenter (Carpenter), redov britanske vojske, prvi kao telegrafista a drugi kao njegov pomoćnik. Kolins je u 9. korpus NOVJ došao 9. juna a Karpenter 7. jula 1944. Vud je iz 9. korpusa NOVJ otišao, verovatno početkom oktobra. Kolins je 2. februara 1945. iz 9. korpusa NOVJ stigao u Glavni štab NOV i POS, sutradan produžio za Glavni štab Hrvatske a zatim u Dalmaciju i Bari. Karpenter je iz 9. korpusa NOVJ u Glavni štab NOV i POS stigao 31. marta 1945. Ova grupa je nosila oznaku „Krejon“: (Crayon) (AIZDG u Ljubljani, f. 18).

²² „Glas pobjede“ i „Pobjeda“ su očuvani u AIZDG u Ljubljani, NO tisk, f. D—XXXIV/1 i 2.

²³ Revija „Zašto se borimo“ očuvana je u AIZDG u Ljubljani, NO tisk, f. XXXI H/I b.

dogadađ u posledijie vreme, koji ne možemo mimoići, predstavlja pošta koju su nam poslali naši drugovi borci iz južne Italije. Nećemo govoriti o velikom utisku koji je ovaj događaj ostavio na sve naše ljude. Momenat smo propagandno iskoristili objavljivanjem u „Partizanskem dnevniku“, pisma smo umnožili i poslali u jedinice, gde će se ona čitati prilikom podele poklona pred zborom. Takođe smo sproveli u našim jedinicama kampanju da borci na ta pisma odgovore, a mi bismo te odgovore onda poslali na italijanski jug. Zbog interesantnosti prilažemo jedan primerak ovih pisama.²⁴ Originale smo prefotografisali i spremili u centralni arhiv, a pisma koja su potpisana pokušaćemo dostaviti njihovim kućama ili bar obavestiti rodbinu.

Izveštaje o radu iz jedinica nismo primili i poslaćemo vim ih naknadno.

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Načelnik štaba, potpukovnik:

Jakopič Albert

M.P.

V. d. šefa odseka:

Štempihar Saša

S. Štempihar

BR. 157

IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 2. PROLETERSKE DALMATINSKE BRIGADE OD 20. AVGUSTA 1944; CENTRALNOM KOMITETU KPJ O ORGANIZACIONOM STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE OD 20. MAJA DO 20. AVGUSTA¹

Pomoćnik polit-koma
II ProleTERSke Dalmatinske
N.O.U. Brigade
20-VIII- 1944 g.

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

Dostavljam Vam izvještaj o opštem radu u II ProleTERSkoj Dalmatinskoj NOU brigadi, od 20 maja tg. do 20 augusta 1944 god.

- " Vidi AIZDG'u Ljubljani, f. 88/11—7. ' < . . .
¹ Orginal (piSari na mašini, latinicom) 'u OADP SKJ, reg. br. 6358.

Partijska organizacija ima ukupno po spisku 296 članova Partije, sa ukupno 31 (trideset i jednu) partijsku jedinicu. Od ovoga su 270 drugova i 26 drugarica. Socijalni sastav u organizaciji je slijedeći: zemljoradnika (seljaka) 145, radnika 88, drugarica 26, đaka 23, intelektualaca 5, podoficira bivše jugoslavenske vojske 9.

Kandidata za Partiju u brigadi imamo po spisku 34.

U SKOJ-u imamo ukupno po spisku 188 drugova i drugarica.

Cjelokupnog ljudstva u brigadi imamo po spisku oko 715 drugova i drugarica.

Partija se u brigadi osjeća kao pokretač inspirator cjelokupnog rada i života u brigadi, te ona kao takova ima visoki autoritet. Samo članstvo Partije ima svojih dobrih strana, kao na primjer čvrstoća, disciplina, samokritika, odanost itd, ali jedan glavni nedostatak jeste u teoretskom znanju.

Partija daje punu i moguću pomoć opštem pravilnom radu, uzdizanju i osposobljavanju kadrova. Rad sa kandidatima odvija se po posljednoj direktivi (pojedinačno uz konkretne zadatke). Njihovo uzdizanje i razvoj su zadovoljavajući. Uz redovne partijske sastanke omogućeno je svima članovima Partije, da žive partijskim životom, stičući iskustvo i povećavajući svoje znanje i partijnost. Tako isto uz teoretske partijske sastanke, koje nastojimo da održavamo što češće, omogućeno je svima članovima Partije, da nauče i upoznaju osnovno iz teorije Marksizma-Lenjinizma. Na ovakovim sastancima prisustvuju i kandidati.

Naročitih problema pred Partijom nije bilo, ali ih organizacija nije na vrijeme uočila i potrebno poduzela. Jedan od glavnih nedostataka u organizaciji bilo je postavljanje i rešavanje kazne, o čemu sam Vas i u prošlom izvještaju obavijestio.² Još se kod pojedinaca događa da imaju nepravilno shvatanje, te se takove greške tu i tamo ponove.

Opšte stanje organizacije uglavnom zadovoljava. Rukovodioci po četama i bataljonima su većinom mladi, njihov rad uglavnom zadovoljava.

Za ovaj period primljeno je u Partiju 76 novih članova, a za isti period poginulo je oko 23 člana Partije.

Pfosječan staž jest jedna godina. Cjelokupni rad podijeljen je po sektorima, za koje su zaduženi pojedini drugovi, te za rad po istima odgovaraju.

. *Politički sektor:* Za ovaj rad su odgovorni politički komesari u brigadi po nadležstvu. Rad se uglavnom odvija zadovoljavajuće. Do sada se češće puta događalo, da je rad

² Redakcija nije pronašla taj izveštaj.

bio samo radi reda i ispunjenja plana rada, a o uspjehu se nije mnogo vodilo računa. Uslijed takvog nesistematskog rada moralo se izvjesne osnovne materijale ponavljati više puta. Vrijeme kojim raspolažemo, a koje se može iskoristiti za učenje je vrlo malo, te su drugovi primorani češće puta da održavaju razne časove na samom položaju. Još jedna otežavajuća okolnost je ta, što su čete i bataljoni mali, te dužnost kolika bila da bila ometa rad u jedinici na teoretskom i opštem uzdizanju. Prosječan politički nivo boraca zadovoljava, dočim rukovodioci trebali bi da posvete još više vremena svom vlastitom uzdizanju. Cjelokupni rad na političkom polju je krenuo napred i zadovoljava. Politički komesari bataljona dostavljaju redovne 15-dnevne i mjesečne izvještaje komesaru brigade, te on, pored svog ličnog obilaska po bataljonima, ima pregled i preko izvještaja.

Raci na terenu: Uslijed raznih razloga ovaj rad nije bio zadovoljavajući, mada se tome teži da sa narodom budemo u što tješnoj vezi. Smatram, iako nismo uspjeli da održavamo na terenu zborove, konferencije i kojekakove priredbe u onolikoj mjeri koliko bi to trebalo, ipak narod kuda se krećemo i gdje dolazimo ima dobre simpatije prema brigadi kao cjelini i prema svakom borcu pojedinačno.

Organizacija iz vojske nastoji gdje god je to moguće, da se poveže sa organizacijom na terenu. Od ovoga se imalo dosta koristi, tako da eventualni nedostaci koji mogu da iskrsnu u vojsci ili na terenu uoče se blagovremeno i uklone.

Pomoć koju smo trebali dati N. O. Odborima nije data, ali ipak svojim radom i odnosom prema njima nastojimo da njihov autoritet podignemo na dostojnu visinu. Njihov odnos i rad za vojsku je bio uz male izuzetke uglavnom dobar.

Vojnički sektor: U našoj brigadi imamo 5 bataljona sa ukupno po spisku oko 715 ljudi. Socijalni sastav brigade je od prilike kao i u partijskoj organizaciji. Naoružanje je dosta dobro, isto se svakog dana poboljšava. Borbenost i prodorna moć brigade je na visini i zadovoljava. Nove borce koje smo dobili iz Konavala, njih oko 50, njihove vojničke sposobnosti su prosječne. Stari borci koji se nalaze u ovoj brigadi, veći dio od njih mogli bi biti rukovodioci. Vojnički razvoj boraca je mnogo veći nego politički i ma koji drugi. Vojnička teoretska izgradnja nedostaje kod mnogih drugova, mada smo kroz protekli period održavali 2 vojnička kursa. U ovome pogledu u posljednje vrijeme poradilo se umnogome na uzdizanju vojničkog kadra sa strane vojnih rukovodioca u brigadi, naročito u vojnoj administraciji. Današnje vojnič-

ko stanje brigade zadovoljava, vojnička disciplina je na visini, kao i volja kod boraca i rukovodioca za učenjem.

Kulturno-prosvjetni sektor: U prvo vrijeme ovaj sektor rada nije pravilno shvaćen i nije mu se dovoljno posvetila pažnja i mnogi drugovi nisu bili zainteresovani za ovaj rad. Sam rad u ovome pravcu odvijao se nejednako, čas oživi i pođe napred, a čas odjednom zastane. U ovome bio je glavni razlog što se po jedinicama nije imalo dovoljno vremena, da bi ovaj rad odvijao se kako treba. Kulturno-prosvjetni odbori koji su bili formirani po bataljonima i četama nisu imali dovoljno sposobnosti da bi ovaj rad se odvijao pravilno, a i sam sastav istih odbora bio je nepravilan. U odborima su češće puta bili takvi ljudi, koji za kulturno — prosvjetni rad i organizaciju istoga nisu imali smisla, te rad, i pored njihove najbolje volje, nije mogao da ide napred. Međutim, kulturno-prosvjetni rad u brigadi danas je znatno krenuo napred. Formirali smo kulturno-prosvjetni odbor u brigadi, kojeg do sada nismo imali, a u njega smo uzeli najbolje ljude koji imaju najviše smisla za taj rad. te uz njihovu pomoć, kao i komesara brigade i komesara bataljona rad je krenuo napred. Sada izlaze redovno džepne novine, bataljonski listovi, a uskoro će izaći i brigadni list. Održavaju se analfabetski tečajevi, te s time je doprinošeno da je nepismenost pred likvidacijom. Redovno se također održavaju po četama i bataljonima kulturna predavanja iz raznih oblasti nauka, koja su kod boraca pobudila živo zainteresovanje. Također po selima i terenu kuda se nalazimo, kada god se zato ukaže prilika i mogućnost, održavaju se priredbe, koje su popraćene sa govorima u odnosu na borbu i političku situaciju, te uz borbene i narodne pjesme.

SKOJ. — Stanje SKOJ-a za ovaj period se znatno popravilo. U samoj organizaciji nastavljene su izvjesne promjene u pogledu rukovodstva i njihovog rada, kao i pomoći koju SKOJ dobija od strane Partije. Sastanci aktiva i komiteta su se održavali samo zato da ih ima više na broju u izvještaju. Sami sekretari bataljonskih komiteta SKOJ-a nisu bili pravilno i dovoljno shvatili svoju dužnost. Na sastancima SKOJ-a učestvuju i pojedini članovi-Partije, te ukazuju pomoć na licu mjesta prilikom teoretskih sastanaka. Po svim četama postoje sekretari aktiva koji su Članovi bataljonskih komiteta, a sekretari bataljonskih komiteta sačinjavaju brigadni komitet sa sekretarom, koji ide stalno po bataljonima i ukazuje im svoju pomoć: Uglavnom sadašnje stanje SKOJ-a zadovoljava i u vojničkom i u političkom pogledu.

Ekonomija: — Ekonomsko se stanje sredilo. Pomoć koju smo dobili od saveznika znatno je pomogla, te sada uglavnom nemamo, kao što smo prije imali, oko polovine ljudstva slabo odjevenog i obuvenog. Ishrana se također poboljšala, a prispjela je također i nova ljetina, te stanje u pogledu ishrane također zadovoljava. Ekonomsko osoblje koje imamo u brigadi, također sa svojim radom zadovoljava, njihov odnos prema pozadinskim vlastima, narodu i narodnoj imovini uglavnom zadovoljava.

Sanitet: Staje saniteta u brigadi zadovoljava. Sanitetske dužnosti uglavnom vrše drugarice, koje su prošle kroz najmanje jedan sanitetski kurs. Njihovo stručno znanje se je prilično podiglo, mada još nedostaje. Opšte zdravstveno stanje zadovoljava, za ovo vrijeme nije se pojavila ni jedna epidemična bolest. Liječenje bolesnika i ranjenika je umnogome olakšano, jer su teže ranjeni i bolesni drugovi otpremljeni na liječenje u inostranstvo. Čistoća po jedinicama vlada i postoji. Pelcovanja protiv tifusa su vršena kod svili boraca i rukovodioca u brigadi, tako sada ta opasnost je otklonjena s obzirom na teren na kome se nalazimo uopšte nema žive vode (izvorne).

Samokritički osvrt: — Moj rad kao partijskog tijela U brigadi u prvo vrijeme je bio dosta zakočen, uslijed mog nesnalaženja. Cijeli rad i moja pomoć svodili su se na jednu krutu formu i od njega se nije moglo imati onoliko koristi koliko je to trebalo da bude. Sa mojim dobivenim iskustvom, te sa održavanim kursevima (političko-partijski) na kojima se dalo bataljonskim i četnim rukovodiocima više teoretskog znanja, rad se poboljšao, te se ne događa, a smatram da se neće dogoditi, da budu iskršli pred Partiju bilo kakvi problemi, a da se ne bi snašli i taj problem riješili.

U partijskoj orgaizaciji se dogodilo to, da bataljonski komiteti Partije nisu bili rukovodstvo Partije u bataljonu, nego sekretar komiteta je bio rukovodioc, a ostali članovi komiteta bili su izvršitelji pred njih u komitetu postavljeno-ga. Ovu smo stvar riješili" tako, da u buduće svi članovi komiteta treba da budu odgovorni za po jedan sektor rada u cijelom bataljonu pored svoje dužnosti koju vrše u svojoj četi. S tim se rad koordinira, a članovi partijskog rukovodstva, koji se upoznaju, ličnim prisustvom po drugim četama u bataljonu, o opštem stanju. Ovaj propust smatram svojim i vjerujem da se u buduće neće ovakav i sličan dogoditi.

Uslijed slabosti partijskih i političkih rukovodioca bilo se dogodilo to, da vojni rukovodioci su bili-pomalo tu i tamo Partiju prevazišli. Ovo se odražavalo u radu po vojnom

i drugim sektorima, vojnički rad se je uglavnom odvijao, a drugi sektori su kao manje važni zapostavljeni. Danas toga više ne postoji, svaki član Partije je prvo komunista, te kao takav biće dobar borac i vojnik. Ovo je postavljeno u partijskim jedinicama i potpuno uspjelo.

Politički rad u brigadi imao je tu i tamo izvjesnih grešaka kao, na primjer, nedovoljan pohtički i kruti rad po jedinicama. Ovo se popravilo s time što komesari bataljona upoznali su pravilno svoje dužnosti i da se njihov rad ne sastoji samo u održavanju političkih časova, nego u opštem političkom, kulturnom, prosvjetnom, teoretskom radu u jedinicama. Također pitanje drugarica i njihovo uzdizanje bilo je na postavljenom redu. Drugarice su bile bolničarke, kuharice, a uz to sve ono što zahtjeva gospodar od sluga (pranje, parenje, šivanje, krpanje, pomaganje u kuhinji pri kuhanju i tako si.). Ovakav rad onemogućio je našim drugaricama razvoj, a njihova perspektiva svodila se samo na četvrtu u kojoj se nalaze, a o sutrašnjoj potrebi svijesnih i izgrađenih drugarica nije se vodilo računa. Ovome smo pitanju posvetili pažnju, te dobar dio drugarica povukli smo na političko učenje pri brigadi, a njih dobar dio uputili na bolnički kurs. Ovo će doprinijeti da poslije bolničkog kursa i političkog učenja pri brigadi imaćemo dobar dio od njih nižih političkih rukovodioca, kao i dobrih bolničarki.

Kulturno-prosvjetni rad, s obzirom na mogućnosti rada, zadovoljava. U prošlom periodu osjetila se nezainteresovanost za ovaj rad, dok sada ovoga nema, nego kada je god to moguće radi se na tome polju rada. Ipored najbolje volje za učenjem i saznanjem naših boraca, uspjeh nije postignut, te kulturni nivo još je nizak.

Rad SKOJ-a odvija se sada normalno. Uslijed nove rekonstrukcije u rukovodstvu, tj. dolazak novih rukovodioca koji se još nisu dovoljno snašli, a posjeduju i neumješnosti u radu, događaju se tu i tamo izvjesne greške u organizaciji. Pomoć partijskih rukovodioca nije bila blagovremena, a i sami su partijski rukovodioci imali pogrešno mišljenje o organizacionom pitanju SKOJ-a. Tako se dogodilo u jednom bataljonu, da je sekretar bataljonskog komiteta SKOJ-a bio kandidat koji je trebao biti primljen u Partiju istog vremena. Ali dogodilo se je to, da je prije primio dužnost sekretara bataljonskog komiteta SKOJ-a, nego što je postao član Partije. Sa ovim se je onemogućilo da u bataljonskom komitetu Partije imamo direktnu kontrolu nad radom SKOJ-a. Još je bilo tu i tamo sitnih grešaka u organizaciji SKOJ-a,

ali se sve greške pomalo otstranjuju i rad se stabilizuje. U opštem radu u brigadi SKOJ se osjeća i njegov rad zadovoljava. .

Ekonomski rad kao i sanitet zadovoljavaju. Ekonomskom osoblju bi bili potrebni stručni kursevi, na koje ćemo prvom prilikom izvjestan broj ekonomskog osoblja i uputiti.

Pitanje kadrova u brigadi je dobrim dijelom riješeno. Sa odlaskom oko 55 rukovodioca brigade, koji su otišli za Dalmaciju, omogućeno je onima koji se nisu mogli više razvijati na svojim starim dužnostima da dođu na njihove dužnosti. Kod pojedinih drugova se osjeća da se smatraju zapostavljenim. Ovo uglavnom se osjeća kod boraca koji su od prvoga dana borci, kao i kod rukovodioca, koji su na istim dužnostima po godinu i više dana.

Problema u brigadi ne postoji, osim što bi brigada trebala biti popunjena. Sa ovom popunom koja bi trebala biti jača, omogućilo bi se svima onima, koji se osjećaju zapostavljenim da dođu do izražaja. U boračkim jedinicama' (u četama) mi imamo prosječno oko 15—18 ljudi skupa sa rukovodiocima. Zato, pitanje popune koje se pred nas postavlja jeste takvog karaktera, da ga se, ukoliko postoji ikakvih mogućnosti, riješi čim prije. Dobivali smo izvjesne grupe ljudi iz Konavala, ali to je sve malo. Njih sada u brigadi imamo svega oko 50.

U slučaju potrebe mogli bi dati jedan mali broj raznih rukovodioca iz brigade.

Primate drugarski pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

M. P.

Pomoćnik polit - koma,
Nikola Mihaljević

IZVEŠTAJ ŠTABA 18. NO DIVIZIJE OD 21. AVGUSTA 1944.
GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SLOVENIJE O POLITIČKOM
STANJU I RADU U POTČINJENIM JEDINICAMA¹

Š t a b

XVIII divizije NOV i POJ
Položaj, 21. VIII 1944.

GLAVNOM ŠTABU NOV I PO SLOVENIJE
Štabu VII korpusa NOV i POJ

Na položaju

14-dnevni politički izveštaj:

VIII brigada: Dok se brigada još nalazila na sektoru Suhe krajine,² politički rad u brigadi je obavljan dosta redovno. Za to vreme su u svim bataljonima održana po dva bataljonska politička časa, dok su se četni održavali svakog dana. Političkih časova u okviru vodova nije bilo, već su politički delegati prisustvovali i sarađivali na bataljonskim i četnim političkim časovima. Politički časovi su bili većinom dinamični. Uglavnom su se razvijali u smislu podizanja osećanja odgovornosti i borbenosti, [unošenja] rasula među belu gardu i rada s civilnim stanovništvom u cilju [upoznavanja] sa svet-skom političkom i vojnom situacijom i izvršavanja zadataka koje primaju od svojih pretpostavljenih foruma. Isto tako su na političkim časovima kritikovane i ispravljane greške koje su pojedinci počinili nad civilnim stanovništvom. Istovremeno su stalno, na svim

¹ Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 16/111.

² Osmu slovenačku NO brigadu „Fran Levstik“ je u Suhu krajinu krenula prema zapovesti Štaba 18. NO divizije od 5. avgusta 1944 (vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 59) i zadržala se tu do 11. avgusta, kada se, prema zapovesti Štaba 7. korpusa NOVJ od 11. avgusta 1944 (vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 75), prebacila na sektor Velike i Male Lipljene — Turjak, gde je, u okviru divizijske akcije na tunel kod Šmarje-Sapa, imala zadatak da likvidira neprijateljevo uporište Škofljicu (vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 103).

političkim časovima, borci pripremaju za buduće predviđene akcije i na poteškoće povezane s njima. Politički komesari brigada su često održavali sastanke sa bataljonskim političkim komesarima, a bataljonski s četnim [komesarima] i političkim delegatima. Na svim tim sastancima su iznošena uputstva kako politički kadar treba da vaspitava borce i kako da se ponaša na položajima. U to vreme, kada se brigada prebacila na sektor Velike Lipljene, a zatim na sektor Škrilje — Golo, redovan politički rad je otpao.? Politički rukovodioci su radili pre svega s pojedincima, i to u cilju podizanja borbenosti, koja je osetno opala kada je brigada, zajedno sa IX brigadom, pretrpela neuspeh prilikom napada na tunel i morala se probijati kroz neprijateljeve zasede.⁴ Stanje se u to vreme, posle zadnjih borbi, koje su se vodile na Golom i Kureščeku, popravilo.³

Politički kadar brigade je, naročito u borbi na sektoru Št. Jurje^G — Lipljene (prilikom probijanja zaseda), otkazao i nije pružao nikakvu pomoć vojničkom kadru, koji u borbi takođe nije odgovarao. Zbog toga je politički kadar prilično izgubio autoriteta i poverenja kod ljudstva ! teško će ih ponovo sasvim steći. Opšta ocena je da je ljudstvo u brigadi dobro, dok kadar, naročito niži, ne odgovara, što je uočeno pre svega na osnovu toga što su se komandiri odvajali od četa te su čete < ostale bez rukovodilaca. Brigada je u borbi izgubila ukupno 28 pušaka, 3 mitraljeza, 1 laki minobacač, 1 protivtenkovsku pušku, 1 pištolj, 1 automat, 2 mule, 2 telefona i nešto žice. Imala je 5 mrtvih, 5 ranjenih i 33 nestala. Priličan broj drugova, koji su ubrojeni među nestale, predao se. Štab brigade je, pre-

³ Brigada je na sektor Škrilje — Golo stigla 17. avgusta 1944 (vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 103).

⁴ Radi se o miniranju tunela kod s. Šmarje-Sap noću 13/14. avgusta 1944 (vidi tom VI, knj. 15 dok. br. 103 i knj. 16, dok. br. 12 i 27)..

⁵ O tim borbama vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 103 i knj. 16, dok. br. 57.

Na karti 1 : 100.000: Šenturje; danas: Podtabor pri Grosupljem.

ma naređenju Štaba divizije, uložio sve svoje snage da se neuspesi koje je brigada pretrpela objasne i da se pomoću intenzivnijeg rada čitavog kadra, zaista temeljito upućenog, podigne brigada na viši nivo. Osnovni problem koji se sada javlja u brigadi je problem kadra, koji pokušavamo rešiti. Drugi problem je odeća. Ljudi u brigadi su poderani. Pokušava se u okviru same brigade, pomoću реквизиција i otkupa, obući što više ljudi. Problem je i obuća, ali će on uglavnom biti rešen čim brigada dobije od divizije dovoljan broj par cipela. U cilju [postizanja] rasuša kvislinških redova, brigada je, pod nadzorom političkog komesara brigade⁷ i na osnovu svih poslednjih cirkulara, odnela, preko kanala, priličan broj letaka u utvrđeni garnizon Kočevje, dok u Ribnici i Velikim Laščama to nije uspela. Leci su rasturani pomoću patrola i Obaveštajnog voda, po terenu koji kontrolišu be-ga posade. Uručeni su takođe priličnom broju porodica koje imaju svoje najbliže i rođake kod be-ga. Uspeh ove akcije još nije poznat i do sada se nije javio još nijedan belogardista. Sav kadar je, do poslednjih akcija, bio popunjen. U poslednjim akcijama nestali su 1 [politički] komesar bataljona⁸ i 2 politička komesara čete. Brigada je u poslednje vreme bila reorganizovana na osnovu nove formacije,⁹ ukoliko je to dopuštalo stanje oružja i ljudstva. Sav balast koji je bio u Štabu brigade poslat je u bataljon.

IX brigada: Dok se IX brigada nalazila na sektoru Suhe krajine,¹⁰ politički rad je obavljan u redu. Sa-

⁷ Vršilac dužnosti političkog komesara 8. slovenačke NO brigade „Fran Levstik“ u to vreme bio je Venčeslav Kolenc, postavljen na tu dužnost naredbom Štaba 7. korpusa NOVJ br. 498 od 26. jula 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 191/11—5 c).

⁸ Verovatno Mihael Penko, politički komesar 2. bataljona 8. slovenačke NO brigade „Fran Levstik“ (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 196/1—9a: naredbu Štaba brigade br.-50 od 23. avgusta 1944).

⁹ Vidi tom VI, knj. 14, dok.-br. 119 i knj. 15, dok. br. 45.

¹⁰ Deveta slovenačka NO brigada je u Suhoj krajini bila od 28. juna do 15. avgusta 1944, kada je stigla na sektor Golo. Naređenje za pokret iz Suhe krajine na sektor Golo, gde je trebalo da zameni 8. slovenačku NO brigadu „Fran Levstik“, izdao je Štab 18. NO divizije 5. avgusta 1944 (vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 59 i AIZDG u Ljub-

stanci su održavani redovno. Jednom sastanku su prisustvovali politički komesar divizije,¹¹ komesar brigade,¹² politički komesari bataljona¹³ i svih četa. Uglavnom je sadržaj rada obuhvatao iste kao u VIII brigadi. Politički delegati u to vreme nisu održavali političke časove u okviru vodova, već su oni održavani samo u okviru četa i bataljona. Kada je brigada krenula na nov sektor, politička aktivnost je opala. Politički radnici nisu bili svesni značaja političkog rada u borbi i na pokretima. Potpuno su otkazali u akcijama, u kojima je trebalo da ulože sve svoje snage. Primećuje se da nedostaje pravilnog konkretnog političkog rada u vezi s vojničkim akcijama. Glavno težište rada u poslednjoj sedmici je na podizanju vojske, koja je moralno, posle zadnjih poraza, prilično utučena. Razmatraju se takođe politički problemi sa stanovišta međunarodnih događaja i pokušava se otkloniti slabost gledanja vojske i nižih rukovodilaca samo na spoljne političke i vojne događaje. Po političkoj liniji pokušava se sada podići poverenje i autoritet koje su kadrovi izgubili u zadnjim borbama zato što se nisu dobro držali i nisu izdali potrebna naređenja kada je situacija bila teška i zapletena. Pokušava se uvesti strogo i odlučno sprovođenje vojne i borbene discipline i svih naređenja. Pristupilo se takođe analizi i proučavanju manevarske borbe. Kadar je u poslednje vreme nepotpun i slabo odgovara zadacima koji su mu postavljeni. Pokušavamo ga izgraditi, predoli-

liani, f. 27/11: dnevne izveštaje Operativnog odseka 18. NO divizije). O rasporedu brigade i njenoj aktivnosti za to vreme vidi tom VI knj. 14, dok br. 93, 108, 113; krij. 15 dok. br. 8, 18 22, 29. 33; 43, 82, 103 i 115 i knj. 16. dok. br. 12.

¹¹ U to vreme je dužnost političkog komesara 18. NO divizije vršio Dušan Gorkič (vidi naredbu Glavnog štaba NOV i PO Slovenije br. 326 od 26. jula 1944. o njegovom postavljenju za v. d. političkog komesara 18. NO divizije, AIZDG u Ljubljani, f. 11/1—2).

¹² Politički komesar 9. slovenačke NO brigade je u to vreme bio Marjan Jenko Vid. Iz njegovog kartona s personalnim podacima vidi se da je na toj dužnosti bio od 1. maja 1944 (kartoteka boraca 9. slovenačke NO brigade u AIZDG).

¹³ Verovatno su u to vreme politički komesari bataljona bili: u 1. bataljonu. Bernard Bizjak Košta, 2. bataljonu Stane Uhernik Maršalo, 3. bataljonu Franc Presečnik.

čiti mu njegove zadatke i slabosti. Opšte borbeno i moralno stanje je u poslednje vreme dosta slabo. Uzrok su svakako neuspesi brigade, neorganizovanost u akcijama, nedostatak prave i odlučne komande, a značajan faktor je takođe nepotpuno i nedovoljno naoružanje, koje je sada još slabije nego ranije. Brigada je u akcijama od 14. pa do 20. VIII» izgubila 30 pušaka, 5 mitraljeza, 1 laki bacač, 1 protivtenkovsku pušku, 1 automat, 1 pištolj, 1 itešku „bredu“, 8 mula, 6 redenika za „šarac“ i imala 37 mrtvih, 100 nestalih i 6 ranjenih. Od nestalih, dosta ih je dezertiralo, naročito drugova iz Slovenačkog primorja. Kod njih se još uvek primećuje lokalpatriotizam, koji se uprkos radu s njima ne može otkloniti. Glavni problemi u brigadi su: uklanjanje dezerterstva, podizanje političkog i vojnog kadra i njegovo usavršavanje i pitanje obuče i odeće, koje brigada rešava sredstvima kojima raspolaže. U političkom pogledu nisu se mogli primetiti drugi problemi sem da se borci jako interesuju za svetsku vojnu i političku situaciju. Što se tiče rasula među kvislinškim redovima, brigada je uspela da priličan broj letaka unese u samo Kočevje, dok u druga mesta to nije uspela. Literatura se takođe delila belogardističkim porodicama i rasturala po teritoriji koju kontrolišu neprijateljeve patrole. Brigadi se nije javio nijedan dezerters. Brigada je reorganizovana prema novoj formaciji. Ali se u zadnjim borbama njeno brojno stanje prihćno smanjilo. Patrole su učinile nekoliko grešaka prema civilnom stanovništvu dok se brigada još nalazila u Suhoj krajini. Sada je, međutim, odnos prema civilnom stanovništvu i vlastima dobar.

X brigada: Nalazi se u Notranjskòj i ima mnogo više mogućnosti za rad nego ostale dve brigade.¹⁵ Politički rad je vrlo intenzivan. Pošto je brigada

¹⁴ Reč ie o napadu na tunel, kod s. Šmarje-Sap i o borbama koje su mu usledile (vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 103 i knj. 16. dok. br! 12, 27 i 57).

¹⁵ Deseta slovenačka NO brigada „Ljubljanska“ je u Notranjsku stigla 27. jula 1944. u 20 časova (vidi dok. br. 138, napomenu_N 3; tom VI, knj. 15, dok. br. 89).

dobila priličan broj novih boraca posvećena je pažnja uglavnom njihovom vaspitavanju i razmatrane su teme koje su već poznate. U okviru bataljona održani su posebni politički časovi samo za nove borce. Bataljonskih političkih časova nije bilo, sem kratkih govora političkih komesara bataljona, odnosno njihovih pomoćnika, koji su sadržavali razne probleme. Politički časovi u četama redovno su održavani. Politički delegati u vodovima su isto tako održali u jednoj nedelji 114 časova a u drugoj 103. Drugovi pokazuju mnogo interesovanja za politički rad, naročito za sporazum,¹⁶ koji je tumačen u smislu primljenih direktiva; za posleratno uređenje naše države; za zaključke II zasedanja AVNOJ-a (posebno novodošli drugovi); za pitanje čuvanja kadrova, (tumačeno) prema primljenim direktivama;¹⁷ za Osvobodilnu frontu slovenskega naroda; za rasulo kvislinga. Posvećivala se također briga poklanjanju pažnje civilnom stanovništvu, disciplini i odnosu prema rukovodiocima i saborcima. Drugovi su zagrejani za politički rad, diskutuju i postavljaju pitanja. Brigada je pretrpela jedan neuspeh kada je razbijena skoro kompletna četa,¹⁸ ali to, zbog istrajnog rada političkih komesara, nije suviše uticalo na borce. Zbog nespornog dokaza da je pogrešio štab bataljona, koji nije dovoljno kontrolisao situaciju, bio je v.d. komandanta bataljona Podržaj Jože razrešen [dužnosti] i kažnjen ukorom, politički komesar¹⁹ ukorom, zamenik komandanta bataljona²⁰ razrešen dužnosti i postavljen za komandira baterije minobacača, a pomoćnik političkog komesara²¹

¹⁶ Odnosi se na sporazum Tito — šubašić (vidi tom IX, knj. 7, dok. br. 8, napomenu 5).

¹⁷ Vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 25.

¹⁸ Odnosi se na neuspeh 3. bataljona. On je 10. avgusta 1944. upao u neprijateljevu zasedu kod Radleka (oko 7,5 km jugoistočno od Cerknice) i pretrpeo veće gubitke (vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 93 i knj. 16, dok. br. 12; AIZDG u Ljubljani, f. 197/11—1: hroniku 10. slovenačke NO brigade „Ljubljanske“ za avgust 1944). „• •

¹⁹ Jože Škarabot Stefan

²⁰ Mojsije Milačić

²¹ Franjo Brodnik' ' . . . " . ' . . . ,

razrešen dužnosti i kažnjen ukorom. Komandir 2. čete²² bio je razrešen dužnosti, postavljen za borca i kažnjen ukorom.²³ Brigada je u toj borbi imala 7 mrtvih, 3 ranjena, 2 zarobljena i 16 nestalih; ukupno 28 ljudi izbačenih iz stroja. Moral u brigadi potpuno zadovoljava i stariji borci prenose ga na mlade. Politički rad na terenu se takođe ne zanemaruje. Odnosi prema civilnom stanovništvu su dobri i vojska mu pomaže u radovima na polju i istovremeno politički agituje. Brigada organizuje unošenje naše literature u utvrđeni garnizon Rakek. Nije joj se javio još nijedan domobranac, ali su se komandi Notranjskog vojnog područja javila 4 padobranca. U to vreme dezertiralo je 11 drugova, rodом iz Slovenačkog primorja. Izgleda da su se javili domaćim jedinicama. Uzrok dezertiranja je lokalpatriotizam.

Kadar je sav popunjen i većim delom je dobar. U borbama se dosta dobro pokazao, seni kod zadnjeg neuspeha. Postoje isti politički problemi kao u ostalim brigadama i rešavaju se odmah, na podesan način. Jednak je problem sa odećom i obućom. Teško je takođe za hranu jer je sektor prilično iscrpen. Sastanci sa rukovodiocima i rad na vojničkom polju održavaju se redovno.

Pokretna ambulanta: Izveštaj o političkom radu nije poslala.

Štab divizije: Politički rad obavlja se redovno. Nekih posebnih problema nije bilo.

Politodel:²⁴ Održava stalan kontakt sa Štabom divizije i učestvuje u radu po brigadama. U poslednje vreme on je uglavnom, po svojoj hnji, pripremao brigade i rukovodioce za akcije.

²² Jože Dolenc

²³ Vidi naredbu Štaba .10. slovenačke NO brigade „Ljubljanske“ od 17. avgusta 1944. o, kažnjavanju Štaba 3; bataljona (AIZDG u- Ljubljani, f. 197 a/V—6—6).

²⁴ Vidi dok. br. 131, napomenu 4.

²⁵ Verovatno se odnosi na direktive Štaba 18. NO divizije od 18. avgusta 1944, upućene potčinjenim brigadama (AIZDG u Ljubljani, f. 191/111—10).

Opšti zaključak: Zbog neuspeha koji su pretrpele VIII i IX brigada opala je borbenost. Borci se povlače s položaja posle nekoliko pucnjeva i potreban . . . > je/ogroman napor da zadrže položaje. Upravo zbog toga je politička svest ovih dveju brigada niska. Kadar, 'naročito niži, ne odgovara. U teškim situacijama se ne snalazi. Politički rad nije dinamičan i do sada nije imao pravog uspeha. Štab divizije je zbog toga izdao poseban circular štabovima brigada u cilju podizanja budnosti, podizanja kadrova i podizanja političke svesti.²⁵ Istovremeno Štab divizije stalno, svakog dana, kontroliše rad brigada kada miruju, kada su na položajima ili u akcijama i na sve greške smesta reaguje i rešava ih. Međutim, izgleda da se vojska u tim borbama prekalila i da je s nje otpalo sve što je bilo slabo. Postoji perspektiva da će se pravilno postavljenim i sprovedenim političkim i vojničkim radom stanje u diviziji popraviti.

Izveštaj je zakasnio nekoliko dana, jer je divizija bila bez prekida u borbama i politički komesari brigada nisu mogli naći vremena da ga napišu i pošalju. Ukoliko je izveštaj nepotpun, želeli bismo da nam to javite.

Ujedno prilažemo izveštaj o političkom radu svih triju brigada.²⁶

Smrt- fašizmu — Sloboda narodu!

V. d. političkog komesara: M.P. Komandant—pukovnik:
Gorkič Dušan Daki²⁷

²⁵ Očuvani nedeljni politički izveštaji brigada za prvu polovinu avgusta nalaze se u AIZDG u Ljubljani, f. 193/1 i 152/11.

²⁷ Stanko Semič

br. 159

IZVEŠTAJ POMOĆNIKA POLITIČKOG KOMESARA 12. BRIGADE 26. NO DIVIZIJE OD 22. AVGUSTA 1944. O RADU PARTIJSKE I SKOJEVSKE ORGANIZACIJE¹

POMOĆNIK KOMESARA XII DALM. BRIGADE
XXVI. DIVIZIJE NOVJ.—
22. VIII. 1944. —
PART. IZVJEŠTAJ.² —

BROJNO STANJE:

<i>Čelija:</i>	<i>Članova Part.</i>	<i>Kandidata:</i>	<i>SKOJ-a</i>	<i>Br. stanje Brigade:</i>
• 28	223	58	363	1.360.—

U vezi opšte Vojno-političke situacije u svijetu, a posebno kod nas, koja se odvija u znaku velikih pobjeda naših Saveznika nad neprijateljem, povoljno utječe na borce ove Brigade, kao i rukovodioce. Moral, disciplina i želja za borbom svakim danom sve više raste. Tromjesečno takmičenje, kojè je postavio Glavni Štab Hrvatske za Korpuse, a Korpusi prenijeli na dolje niže jedinice, donijelo je vidnih rezultata i u našoj Brigadi kroz ovaj prvi period takmičenja, koji se jasno zapražaju na pojačanoj disciplini, svjesti i moralu i t. d. Kampanja za takmičenje uglavnom je uspjela. Borci su naelektrisani voljom u svakidašnjem radu na svim poljima, to se može objasniti s tim, da u nekim Bataljonima borci desetina nazivaju se „Stahanovskim" i raznim -drugim udarničkim imenima. U ovom periodu, odnosno prvom periodu prvih petnaest dana, takmičenje nije uzelo maha, jer se naši rukovodioci nijesu odmah snašli. U prvom periodu, a i ranije od mog prošlog izvještaja³ bataljonski biroi razrađivah su planove rada, stvarali zaključke u vezi nedostatka za daljnji rad. U ovom praktičnom radu bilo je i nedostataka, na pr. biroi nisu imali dovoljno uvida na kulturno-prosvjetnom i kulturno-zabavnom radu. Rad se je odvijao bez dovoljne kontrole partijskih rukovodstava, tako da se više puta kroz rad odstupalo od linije. Bataljonski biroi nemaju dovoljno budnosti. U našem drugom bataljonu odigralo se ovo:

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u OADP SKJ= reg. br. 6359.

² Izveštaj je vèrovalno upućen Centralnom komitetu KPJ i političkom komesaru 26. NO divizije.

³ Redakcija nije pronašla taj izvještaj.

Štab bataljona poslije akcije na Braču⁴ kod analize akcije zaključio je, da se rukovodstvo u borbi u glavnom dobro držalo, jedino što komande četa I i II nijesu dovele čete na određeno mjesto i radi toga ih Štab Bataljona kaznio vojničkim ukorom, ali ne na sastanku komanda četa i Štaba Bataljona, koji je održan odmah poslije akcije, već nakon 20 dana. Ova kazna se negativno odrazila na komande četa, iako su se oni formalno složili sa izrečenom kaznom. U istom Bataljonu komandir III. čete, stari borac, ima dobrog iskustva, nema dovoljno partijnosti. Kroz Bataljon komandiri ovih četa reklamirali su ga govoreći, da bi on bio. bolji komandant, nego ovaj što je sada. Ovo se je prenijelo i na borce. Borci su izgubili povjerenje u sadašnjeg komandanta. Ovakvo raspoloženje boraca prema komandantu unijeli su komandiri. Razvijajući nepovjerenje na bazi nekih grešaka komandanta, koje su oni uveličavali pred borcima, sam biro nije uočio opasnost od ovakvog harangiranja, a. koja je kasnije, izbila na vidjelo. Biro, iako je znao. za ovo, smatrao je stvar ništavnom i nije preduzimao nikakve mjere, da bi ovo sprječio. Komandir III. čete krivac je u toliko, što je dozvolio borcima, da pred njim loše se izražavaju o komandantu, što se i sam držao nevojnički pred njim jer se je smatrao sposobnijim. Ostala dvojica komandira popularisali su komandira III. čete radi toga što su smatrali dodjeljenu im. kaznu — vojnički ukor — stvar za koju je dao inicijativu komandant. Sam komandant ima izvjesnih grešaka iz borbe i ličnog života, ali na sastancima partijskim njemu se. je vrlo malo o tome govorilo. Njegove negativne strane ne bi bile dovoljne, kao razlozi, da ga se smijeni sa dužnosti, koliko su stvarni razlozi nepovjerenje od strane boraca, jer su sami komandiri tako naelektrisali borce. U saglasnosti sa Divizijskim Komitetom komandant će biti. smijenjen i poslat na neku dužnost sličnu ovoj, a neke od komandira kazniti, će se sa. partijskom kaznom.

U biroima raspodjela rada je pravilno izvršena. Pomoćnici komesara praktikuju, da obilaze jedni drugima sastanke bogateći se uzajamnim iskustvom. Biroi nijesu svugdje potpuni. Tu i tamo fali po koji član. U najskorije. vrijeme moći ćemo sami, da se popunimo, inače smo pred priličnom poteškoćom kod izbora partijskog i političkog kadra, jer se razvija usporenim tempom. Partijskim jedinicama od nekih pomoćnika komesara bataljona nema dovoljno pomoći. Pomoćnik komesara IV. Bataljona i pomoć, komesara I.

⁴ Vidi direktivu Štaba 26. NO divizije od 11. jula 1944. podređenim jedinicama za napad na neprijateljska uporišta (tom V, knj. 29, dok. br. 32).

bataljona malo su se zaštabili. Na ovo je strogo ukazano. Rad po jedinicama odvija se normalno. Sastanci se održavaju redovito, izuzev nekih jedinica (Štabskih) koje se redovito ne sastaju, pogotovo kad je pitanje teoretske izgradnje. Najslabiji rad po jedinicama bio je sa kandidatima. Prvo zato, što jedinice nisu davale ovaj rad najboljim članovima, drugo što u našem IV. Bataljonu nisu kandidatima uopće saopštavali da je kandidat i treće, što se stvarno nije radilo ili se je radilo površno. Pored sistematske pomoći odozgo politodjela imene, još uvijek ima vidnih grešaka u postavljanju stvari i u radu. Neki od komesara četa ograđuju se o svoj sektor nalazeći uvijek nešto da rade sporednijeg za vrijeme vojne obuke ili kojeg vojničkog časa. Kod članova partije ima pomalo straha od komandanata ili komandira četa. Na partijskim sastancima jasno se vidi izvjesno ustručavanje u iznošenju grešaka o pojedinim pomenutim rukovodiocima. U donošenju partijskih kazna dobro ne ocjenjuju stvar. Sekretari jedinica vole da prebjegavaju većim kaznama, to proističe iz toga što se drugu recimo ne ukazuje odmah na počinjene greške, već mu se odjednom mnogo saspe. Proučavah smo „Diktaturu proletarijata“⁵ i Teoriju proleterske revolucije“⁶ mjesec dana, jer je za nivo članstva gradivo bilo prihćno teško. Ova tema prihćno je savladana. Za vrijeme učenja neke jedinice su i pretjerale u broju održanih sastanaka. Individualno učenje i sam interes ne vlada u većoj mjeri. Za ovo su se dala uputstva i direktive. Sada se proučava „Strategija i taktika“.⁷ Za ovu temu, jer im je nova, vlada veliki interes. Proučavaju se i drugi razni politički članci iz „Naprijed“,⁸ „Vjesnika“,⁹ i ostale naše propagandne štampe. Teoretski nivo članova, kao i politički, svakim danom rastu, jer se planski i sistematski odvija. Nismo još dovoljno provjerili borbenost kod većine našega kadra, jer kroz dvije akcije ne može se sigurno ocijeniti. Ipak u dvjema posljednjim akcijama članovi partije dobro su se držali iako većina njih prvi put učestvuje u borbi.

SKOJ. Posljednje vrijeme prihćno se omasovio. U svakidašnjem radu, pa i u akcijama, mi u SKOJ-u možemo naći dobru snagu na koju se možemo osloniti. U prošlom prvomajskom takmičenju SKOJ kao organizacija dao je mnogo od sebe. Pojedina SKOJ-a rukovodstva vole da rade bez da se unaprijed posavjetuju sa odgovornim drugovima, tako, na

^{5, 6, 7} Bibliografija NOR-a, b. j. 7689.

⁸ Organ Komunističke partije Hrvatske (Bibliografija NOR-a, b. j. 8604).

⁹ Vjesnik Hrvatske jedinstvene nacionalne oslobodilačke fronte (Bibliografija NOR-a, b. j. 9071).

pr., sam Brigadni rukovodioc SKOJ-a posljednje vrijeme održao je nekoliko omladinskih konferencija. Konferencije nisu donijele željenog ploda jer nisu bile pripremljene. Također se nije upoznalo dotične članove Štaba Bataljona u čijem su se bataljonu konferencije i održavale. Ranije nije bilo dovoljno razumijevanja od članova za SKOJ i stoga je slijedio i nemar po pitanju pomoći SKOJ-u. Sad se stanje malo popravilo, osobito poslije prvomajskog takmičenja, jer su i političko-partijski i vojnički rukovodioci uvidjeli da je SKOJ organizacija preko koje mogu najbolje obezbediti izvršenje postavljenih zadataka. Proučavalo se na teoretskom polju iz „Teorije Partije” 6 tačaka, koje govore o osobinama Partije, i „Šta je SKOJ”.¹⁰ Ovdje je vladao prilično veliki interes. Materijal je osrednje savladan.

Vojnički sektor. Teoretski i praktično izvršavala se borbeno obuka, te u ovom periodu postiglo se dobrih uspjeha, malo se pretjeravalo u ovom radu. U ovom drugom periodu takmičenja prešli smo na „Ratnu službu”, koju praktično izvodimo. Disciplina je na priličnoj visini, samo po malo iseterana, nije stopostotno utemeljena na osnovu svijesti. Ovo je posljedica što većina naših rukovodioca misle, da će postići veći autoritet i podignuti disciplinu na veći stupanj ako ne budu stalno uz borce. Radi ovog pribjegavaju odvajanju od boraca, nalazeći za sebe posebne kancelarije, na nekima od njih stoji napisano „zabranjen nezaposlenima ulaz”. Ovo se događalo u nekim komandama četa, tako da se nisu više puta pročitale zidne novine od većine boraca jer su se iste nalazile u ovakvim kancelarijama. U ovome se je mnogo izmijenilo jer smo na stvar ukazali, koja se je prilično shvatila. Za niže vojne rukovodioce i bolje borce održala su se do sada tri vojnička kursa pri ovoj Brigadi sa dobrim građevnim materijalom. Kursevi su trajali od 25 do 30 dana, postiglo se sjajnih rezultata, jer su i nastavnici bili vrlo marljivi i sposobni ljudi, sa ovakovim kursevima mislimo i dalje nastaviti. Na ovakav način podizanja vojničkih rukovodioca mnogo se podigao i autoritet nižih rukovodioca, koji do sada nije bio na visini. Borbenost kod boraca je na visini, koju nijesmo očekivali, to se jasno vidjelo u dvjema akcijama i u zasjedama gdje su u posljednje vrijeme naši borci uništili tri-četiri njemačke patrole od po 25 do 30 ljudi. Moral kod boraca je na priličnoj visini, to se zapaža na ovom takmičenju jer vlada veliko raspoloženje i živost u radu. Možda u defanzivnim akcijama i u težim situacijama moral—borbenost ne bi bila

¹¹¹ Bibliografija NOR-a, b. j. 7634—7640, 7654.

na visini ovakvoj, a to je i logično jer smo se mi razvijali pod ovakovim uslovima.

Politički sektor: Kroz posljednje vrijeme sa borcima se obrađivalo nekoliko tema: „Treće zasjedanje ZAVNOH-a”¹¹ „Nacionalno pitanje”,¹² sada se prorađuje „Fašizam i demokracija”. Na konferencijama diskusija prilično živo teče, malo se i pretrčalo u ovim temama. Rad se donekle sveo uglavnom samo na ideološko podizanje boraca, ostali manji i veći problemi ostali su dovoljno politički nerazjašnjeni, kao na primjer stalne promjene na međunarodnom — vojničkom i političkom polju. Pitanje sporazuma „TITO — šubašić” još kod pojedinih boraca predstavlja neku nejasnoću, te mišljenje kao da smo mi ovdje popustili. Politička rukovodstva po četama mnogo rade sa borcima, ali taj rad ne donosi ploda po uloženom trudu, jer pohtički rukovodioci su shvatili da samo oni treba da uče borce, pa ne-umeju uvijek organizovati posao. Drugo što mnogo ne slušaju težnje i želje boraca, drugim riječima, ne uče se od boraca i treće što nisu uvidjeli, da oni ne znaju najbolje raditi, te da im treba mnogo da se i sami pohtički i teoretski uzdignu, te da bi njihov trud bio uvijek nagrađen. Politička svijest kod boraca je na prihćnoj visini, raznih neprijatnih pojava nema, a kojih ranije je bilo, na pr. manje krađe, samoranjavanje i t. d. Ne isključujem u drugoj situaciji i težim uglovima života, da se ne bi i ovakve pojave i u buduće-pojavljivale.

Kulturni sektor: Po svim četama i Bataljonima postoje kulturno-prosvjetni odbori, rad se odvija po postavljenom planu, uspjelo se prihćno omasoviti rad, moglo bi se i bolje kada pojedini odbori, bolje reći komesari, da bi reklamisali svoj bataljon, ograničavaju rad s tim što ža isti angažuju uglavnom srednjoškolce i intelektualce, na pr. u jednoj četi borci napišu do 20 članaka za zidne novine ili bataljonski list, od tih 20 članaka dođe samo 5 ili 6 u zidne novine ili bataljonski list i to boljih. Radi' se na kulturno-prosvjetnom i kulturno-zabavnom polju. Na prosvjetnom naučilo se mnogo boraca pisati i čitati, kao i četiri osnovna računa, vrlo malo je nepismenih, po svim četama izlaze redovito zidne novine, bataljoni svaki mjesec dana izdaju po jedan bataljonski list. Kvalitet članaka se podigao na veći stepen. Po svim bataljonima održavaju se kulturno-prosvjetna predavanja, kao i stručna, za ova-predavanja kulturno-prosvjetni odbori određuju sposobnije ljude koje šalju da rade i u drugim jedinicama ove Brigade. Pjevački horovi postoje, ali ne u svim

¹¹ Bibliografija NOR-a b. i. 1303, 1304, 7942—7946.

¹² Bibliografija NOR-a, b. j. 647, 6128—6134.

četama, radi toga što su neki odbori pogriješno shvatili, da ne bi trebalo organizovati horove kad i onako čitava četa može da pjeva. Održano je nekoliko priredaba, ah nijesu sve bile u duhu vremena, negdje se odstupalo i od linije, obično u parolama i poklicima na priredbi. Također se je i na ove greške ukazalo i dalo im se punu pomoć. Pomoć od mene, uslijed toga što sam bio bolestan, skoro mjesec dana nije bila nikakva. Za ovo vrijeme sam komesar Brigade pomagao je u Partijskom radu. Ja sam se u ovom izvještaju uglavnom dotakao rada kao i problema koji su uočeni, a koje treba riješiti.

Uz drugarski pozdrav

Pomoćnik politkomesara
XII. Dalm. Brigade:
Granić¹³

BR. 160

DIREKTIVA POKRAJINSKOG KOMITETA SKOJ-a ZA SLOVENIJU OD 23. AVGUSTA 1944. O PODIZANJU MANEVAR-SKE SPOSOBNOSTI VOJSKE¹

Pokrajinski komitet SKOJ-a
za S l o v e n i j u

Dana 23. VIII 1944.

Svim biroima SKOJ-a u brigadama, bataljonima i odredima

Da bismo vojsku osposobili za teže borbe protiv neprijatelja, koji je počeo da upotrebljava taktiku iznenađenja, noćnih pokreta, prevare i licemerstva, započela je opšta kampanja za vojničko vežbanje i podizanje manevarske sposobnosti naše vojske. **U** vezi s ovom kampanjom, Glavni Štab i CK KPS izdali su cirkular² potčinjenim štabovima i partij-

¹³ Dragan

¹ Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 16/11, fond PK SKOJ-a za Sloveniju, f. 1 i 2.

. - Odnosi se na cirkular Glavnog štaba NOV i PO Slovenije br. 354 od 11. avgusta 1944., koji sadrži uputstva o podizanju manevarske sposobnosti naše vojske, a objavljen je kao dok. br. 74 u 15. knjizi VI toma Zbornika, i na cirkular Centralnog komiteta KP Slovenije od 10. avgusta 1944 (vidi dok. br. 146).

skim organizacijama u vojsci. Podići udarnost i manevarsku sposobnost naše vojske je danas centralno pitanje vojnih štabova, kao i partijskih organizacija i organizacija SKOJ-a. Zato mora danas organizacija SKOJ-a posvetiti najviše pažnje tom pitanju.

Rukovodioci SKOJ-a treba da stupe u kontakt s partijskim rukovodiocima, od kojih će dobiti cirkular CK KPS, čiji sadržaj moraju temeljito proraditi u biroima SKOJ-a u brigadama, odredima i bataljonima. Sadržaj i [direktive] za rad koje postavlja ovaj cirkular moraju, međutim, preneti na sve aktive i pojedine članove SKOJ-a. U vezi s tim dajemo izvesna uputstva.

Organizacija SKOJ-a u jedinicama radila je i takmičila se u sastavljanju i rastavljanju automatskog oružja, uglavnom je uticala na članove SKOJ-a da budu aktivni u drugim vojnim vežbama (razvijanje u strelce, utvrđivanje položaja, traženje zaklona itd.), međutim, nije došlo do toga da bi dala pobudu za vežbanje jedinica u pružanju međusobne pomoći, u sadejstvu svih vrsta oružja, u [sticanju] samostalnosti osnovnih jedinica naše vojske (desetina, vodova) i njihovih rukovodilaca, koji su često članovi SKOJ-a. Naši rukovodioci su najčešće grešili u tome što su bili isključivo rukovodioci SKOJ-a, koji su brinuli samo o SKOJ-u, a nisu vodili računa o potrebama naše Vojske kao celine. Zbog toga rad našeg SKOJ-a nije bio tako uspešan kao što bi mogao da bude da su naši rukovodioci poznavali probleme vojske kao celine i uključili SKOJ i razvili njegov rad u tom pravcu. Ako želimo otkloniti ove nedostatke moraju se naši rukovodioci povezati s vojnim štabovima i partijskim rukovodiocima i porazgovarati o tome kako bi rad SKOJ-a najbolje uskladili s potrebama pojedinih jedinica. Zbog ovih nedostataka rad SKOJ nije bio povezan sa životom, bio je šablonski a naši rukovodioci ga nisu znali odmah prilagođavati stepenu razvoja naše vojske. SKOJ mora u prvom redu da pazi na opšte, dobre i slabe, strane naših jedinica. Mora da razmišlja o tome i pronalazi načine kako izvesne stvari popraviti i usavršavati; a s druge strane, kako ukloniti greške koje se dešavaju. O tome je potrebno savetovati se s vojnim štabovima, kako bi preduzeli sve mere za usavršavanje naše taktike, odnosno za otklanjanje grešaka koje se ponavljaju. Organizacija SKOJ-a treba uvek prva da pristupi radu koji odgovarajući štab preduzima za poboljšanje dotične jedinice. SKOJ je zato organizovan da preko svoje organizacije pomaže štabovima i partijskim organizacijama u njihovom radu. Isto tako je svaki rukovodilac SKOJ-a, bilo četni, bataljonski ili brigadni sekretar, u prvom redu, i pre svega, vojnik i mora zato

sav svoj rad i sve svoje organizacione mere usklađivati sa ovom činjenicom. Ako naš rad u vojsci bude takav, biće neporedivo korisniji i uspešniji.

Rad SKOJ-a, odnosno pojedinog skojevca, mora se osećati i primećivati svuda — u borbi, na maršu, na odmoru, u pozadini itd. Vojni štabovi uvešće strogu kontrolu nad tim da se vojnička služba (patrolna, stražarska, izviđačka, obaveštajna itd.) obavlja u redu. Svakog skojevca treba u prvom redu odgojiti i osposobiti za dobrog i savesnog vojnika NOVJ. U njemu treba pobuditi osećanje odgovornosti ne samo za sebe već i za ostale drugove i čitavu jedinicu. Ovaj odgoj treba da se ispoljava pri izvršavanju najrazličitijih vojničkih službi, tako da već samo prisustvo skojevca utiče na sve ostale drugove da poverene im zadatke u redu izvrše. U slučaju da ostali drugovi, bilo da su skojevci ih nisu, svoju službu zanemaruju ili je obavljati nesavesno i lakoumno, zadatak je skojevca da tim drugovima skrene pažnju na greške koje su počinili i [traži] da ih odmah poprave. U suprotnom slučaju, skojevac treba da podnese izveštaj štabu kako bi ovaj, u pogledu nediscipline i neodgovornosti pojedinih drugova, preduzeo dalje mere. Isto tako svaki skojevac treba da svoje sekretaru javi sve nepravilnosti koje je neka jedinica počinila za vreme dok je bila na određenoj dužnosti, odvojena od celine, tako da ne bi bilo nijedne nepravilnosti za koju naši štabovi ne bi znali (odnos prema civilnom stanovništvu, savesno izvršavanje primljenih zadataka itd.). Većina uspeha koje je neprijatelj postigao u poslednje vreme upravo je posledica nesavesnog, lakoumnog i neodgovornog izvršavanja osnovnih vojničkih dužnosti. To će se ponavljati sve dotle dok svaki pojedinac ne bude svestan odgovornosti koju kao vojnik NOVJ snosi pred svojim narodom.

Za podizanje manevarske sposobnosti naše vojske potrebno je da se iz naše vojske ukloni sav aparat koji bi, na bilo kakav način, radio mimo štaba jedinice. Zato je Glavni štab izdao naredbu prema kojoj se ukidaju propagandni odseci pri štabovima brigada.³ Isto tako se ukidaju agitpropi pri brigadnim biroima SKOJ-a,⁴ tako da u brigadi neće više biti nijednog druga koji bi bio odgovoran samo za agitprop. Drugovi koji će odgovarati za agitprop biće pre svega vojnici na svom mestu, u desetini, vodu, četi; biće borci, bombaši, mitraljesci ili bilo kakvi rukovodioci, koji će pored svojih vojničkih funkcija obavljati rad agitpropa. Za organiza-

³ Vidi dok. br. 152, napomenu 2 i 3.

⁴ Vidi dok. br. 161.

ciju agitpropa u vojsci poslaćemo vam u najskorije vreme
podrobnija uputstva.³

Rukovodioci SKOJ-a moraju sadržinu partijskog cirkulara, kao i ova uputstva, temeljito proraditi i upoznati s njom svaki skojevski aktiv i svakog skojevca ponaosob. Sprovođenje ove kampanje je danas osnovni zadatak čitave naše vojske, koji neće uspeti ako ga ne prihvati svaki pojedinac, svaki borac ponaosob.

Sa drugarskim pozdravima ;

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za: M, P.
Gorše Mirko-Iztok

BR. 161

DIREKTIVA POKRAJINSKOG KOMITETA SKOJ-a ZA SLOVENIJU OD 25. AVGUSTA 1944. O REORGANIZACIJI OMLADINSKE PROPAGANDE U JEDINICAMA NOV I PO SLOVENIJE¹

POKRAJINSKI KOMITET SKOJ-a
ZA SLOVENIJU

Dana 25. VIII 1944.

Svim biroima SKOJ-a u brigadama i odredima

U vezi s kampanjom za povećanje udarnosti i manevarske sposobnosti² naših vojnih jedinica došlo je, u poslednje vreme, u NOV i PO Slovenije do raznih promena. Tako je reorganizovana i propaganda u našoj vojsci. Ukinuti su svi propagandni odseci štabova brigada³ i ostaju samo propa-

⁵ Verovatno se odnosi na uputstva Agitpropa PK SKOJ-a za Sloveniju, upućena, pod različitim datumom, svim biroima SKOJ-a u brigadama i odredima. U AIZDG u Ljubljani, fond PK SKOJ-a za Sloveniju, f. 1/I i f. 2/1, nalaze se kopije od 2, 3. i 4. septembra 1944.

¹ Original (pisan na mašini, na slovenačkom jeziku) • u AIZDG u Ljubljani, f. 16/11.

² Vidi dok. br. 160.

³ Vidi dok. br. 152, napomenu 2 i 3.

gandni odseci divizija⁴ i korpusa:⁵ Ukinuti su takođe svi brigadni listovi i ostaju samo divizijski i korpusni.⁶

U smislu ove reorganizacije, a u dogovoru sa Propagandnim odsekom Glavnog štaba NOV i POS, reorganizovana je i omladinska propaganda. Ukinuti su svi omladinski agitpropi u brigadama, a brigadni omladinski listovi prestaće da izlaze.⁷ Brigadni biro i SKOJ-a neka dosadašnje referente za omladinski agitprop u brigadi stave na raspolaganje štabovima brigada. Ovi referenti moraju sve svoje poslove predati brigadnim sekretarima SKOJ-a i objasniti im čitav rad omladinskog agitpropa, a u prvom redu one direktive koje smo im dali na konferenciji omladinskih propagandnih radnika VII korpusa.⁸ Na novom položaju, gde će odsad biti, neka

⁴ O sastavu propagandnog odseka divizije i o njegovim dužnostima vidi „Nacrt za formaciju propagandnih odseka kod štabova divizija” br. 86/44—1 od 16. odnosno 18. avgusta 1944 (AIZDG u Ljubljani, f. 87/1 i 178/1). Prema toj formaciji; propagandni odsek divizije se sastoji od 12 ljudi: šefa odseka, pomoćnika, administratora, referenta za štampu, referenta za kulturno-prosvetni rad, 6 dopisnika i jednog foto-reportera. Tehnike u divizijama se ukidaju, zadržava se ciklostil u administraciji za umnožavanje formulara. „Redakcija ovaj dokument ne objavljuje, jer je krajem septembra ponovo izvršena reorganizacija, kojom se ukidaju i propagandni odseci divizija (vidi napomenu br. 9).

⁵ O sastavu i dužnostima propagandnih odseka korpusa i zone postoji „Nacrt za formaciju propagandnih odseka kod korpusa i zone”, koji je Propagandno odeljenje Glavnog štaba NOV i PO Slovenije izdalo 15. odnosno 18. avgusta 1944. pod br. 85/44—A (AIZDG u Ljubljani, f. 87/1 i 178/1). Prema toj formaciji predviđa se u korpusu ili zoni sledeći sastav propagandnog odseka: rukovodstvo koje se sastoji od šefa i njegovog pomoćnika i jednog administratora, sekcija za štampu od 3 čoveka, dopisnička sekcija od 10 ljudi, foto-sekcija od 4 čoveka, kulturno-prosvetna sekcija od 2 čoveka, radio-sekcija od 2 čoveka, tehnika od 13 ljudi i 1 kurir, ukupno 38 ljudi. Pored toga, u sastav odseka spadaju vojna muzika i pozorišna grupa. U dokumentu se navode i zadaci ovih sekcija. Redakcija ne objavljuje ovaj dokument, jer se iz objavljenih izveštaja korpusa, odnosno zone, vidi organizacija i rad ovih sekcija.

« Vidi dok. br. 152, . . . »

⁷ Agitprop PK SKOJ-a za Sloveniju izdao je 4. septembra 1944. svim biroima SKOJ-a u brigadama i odredima poseban dokument u kome objašnjava najvažnija pitanja propagandnog rada SKOJ-a: organizaciju rada, dopisničku službu i službu izveštavanja, popularizaciju boraca-heroja i štampu. Prema; ovim objašnjenjima, omladinski listovi u brigadama i odredima se ne ukidaju, već oni mogu izlaziti svuda gde postoje uslovi za to (AIZDG, u Ljubljani, fond PK SKOJ-a za Sloveniju, f. 2/1).

⁸ Redakcija nije uspjela utvrditi kada je održana konferencija omladinskih propagandnih radnika. U AIZDG u Ljubljani, f. 152/IV—5 b, postoje samo zaključci 2. konferencije SKOJ-a 7. korpusa NOVJ od 5. avgusta 1944.

organizaciji SKOJ-a pružaju što veću pomoć u propagandnom radu među omladinom.

U brigadama i odredima odsad će čitavim propagandnim radom rukovoditi komesari i njihovi pomoćnici, a među omladinom sekretari SKOJ-a brigade i odreda. Zato neka se ovi što bolje povežu s komesarima i njihovim pomoćnicima, a mi ćemo im i ubuduće pružati pomoć i davati im direktive za rad. Pomoć će dobiti takođe od divizijskih propagandnih odseka, naročito od onih drugova koji će, sem za svoj opšti propagandni rad u tim odsecima, biti posebno odgovorni za omladinsku propagandu.⁹ Sekretari SKOJ-a brigada i odreda treba da nastoje da u propagandni rad uključe što više skojevaca, a i ostalu omladinu. Posebnih referenata za omladinski agitprop, koji bi se bavili samo tim radom, više neće biti, već će na propagandi među omladinom raditi skojevci, koji su istovremeno mitraljesci, desetari, delegati, borci itd. Oni će svakako morati savesno obavljati svoje vojničke dužnosti, a propagandni rad moraće povezati s vojničkim. Čitavim propagandnim radom među omladinom rukovodiće i odgovarati za njega sekretari SKOJ-a brigada i odreda, koji će biti dužni o njemu redovno podnositi izveštaj Pokrajinskom komitetu SKOJ-a.

Gornja reorganizacija ima za cilj da se našoj vojsci omogućiti što veća manevarska sposobnost i udarna snaga, i zato moramo voditi računa o njoj i odmah je sprovesti. Međutim, propagandni rad treba, uz saradnju čitave omladine, još više razviti i njime takođe pomoći našoj vojsci u izvršavanju njenih teških i odgovornih vojnih zadataka.

O radu omladinske propagande u vojsci izdaćemo u najskorije vreme poseban cirkular,¹⁰ u kome će biti šire obrađeni i prikazani svi zadaci i način rada omladinske propagande u našoj vojsci.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za: M. P.

Niko Belopavlović

⁹ Iz „Nacrta za formaciju propagandnih odseka kod štabova divizija“ (vidi napomenu br. 4) ne vidi se da je neko od članova odseka posebno bio odgovoran za omladinsku propagandu. Pored toga, naredbom Glavnog štaba NOV i PO Slovenije br. 450 od 30. septembra 1944. ukidaju se propagandni odseci u divizijama. U diviziji ostaje...samo referent za propagandu a propagandnim i kulturno-prosvetnim "radom rukovode kulturno-prosvetni odbori. Podrobnije o ovoj reorganizaciji vidi tom IX, knj. 7, dok. br. 29, 30 i 31.

¹⁰ Verovatno se odnosi na dokumenat koji se pominje u napomeni br. 7.

br. 162

**UPUTSTVO POLITIČKOG KOMESARA 6. KORPUSA NOVJ
OD 25. AVGUSTA 1944. ŠTABOVIMA 12. I 28. UDARNE I 40.
NO DIVIZIJE O METODU PARTIJSKO POLITIČKOG RADA
PRILIKOM VRŠENJA MOBILIZACIJE¹**

ŠTAB VI. KORPUSA
NARODNO OSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA
JUGOSLAVIJE
K BR. službeno
Dana 25/VIII 1944 u sati

ŠTABU XII DIVIZIJE
ŠTABU XXVIII UDAR. DIVIZIJE
ŠTABU XL DIVIZIJE

U vezi naredbe VI Korpusa raspored naših snaga koji će biti u Daruvarskoj kotlini, biti će u glavnom radi mobilizacije i političkoga uticaja na tamošnje stanovništvo.² Čim dođemo na određeni teren Daruvarskog sektora, odmah se treba povezati sa svima organizacijama dotičnoga sela. Zajedno sa njima izraditi plan za mitinge a poslije mitinga, t.j. drugi dan, treba preći na mobilizaciju.

Vanjsku -političku situaciju obilježava vojnička i politička kriza u Njemačkoj, ogromno napredovanje Crvene armije i prodori saveznika u Francuskoj, kao i prelaz Rumunja na stranu saveznika. Našu unutarpolitičku situaciju obilježava ogromni polet u svim krajevima naše zemlje i jednako tako naše dobre pozicije u međunarodnim odnosima.

U vezi sa time mi moramo kako vanjsku političku situaciju tako i unutrašnji politički i vojnički polet da temeljito iskoristimo.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII, reg. br. -9—1, k. 482.

² U cilju mobilizacije i političkog rada u selima Daruvarske kotline, Štab 6. korpusa NOVJ, 25. avgusta 1944, izdao je 12, 40. i 28. NOU diviziji zapovest kojom su precizirani vreme i pravci pokreta divizija, kao i raspored Štaba Korpusa. Zapovest je dostavljena divizijama radiogramom"(vidi AVII, reg. br. 32—1, k. 473).

Time u vezi postavljaju se pred nas sledeći zadaci:

1.— Težište rada treba prebaciti na mobilizaciju i jačanje naše vojske.

2 — Mobilizaciju provoditi u najširim razmjèrimà, od Čisto dobrovoljne, do prisilne mobilizacije, vodeći uvijek računa o tome kakove su, gdje prilike i uslovi za pojedine mjere.

3.— Vojsku treba i politički i vojnički što više učvrstiti.

4. Vojne operacije voditi u mobilizacionom smislu t.j. napadati tamo gdje uporište sprečava mobilizaciju, a gdje će akcija da ima uspjeha prvenstveno u mobilizaciji.

S obzirom na to da nam stari kadar treba da ostane kostur vojske i isti se mora čuvati, a jednako tako u svima operacijama voditi kurs ka što manjim gubicima. Danas nije važno da li ćemo mi zauzeti jedno ili više uporišta, ali je važno da se vojska učvrsti i brojčano ojača. Jasno da to ne znači neaktivnost, dapače treba biti aktivan to više, ali uvijek sa smjerom mobilizacije.

Pojačati u vojsci disciplinu i vojnički duh, to je garancija naše konačne pobjede.'

S time upoznati sve naše političke i vojne rukovodioce.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu.

Politkomesar
pukovnik
Vlado Janić

M. P.

IZVEŠTAJ SEKRETARA KOMITETA SKOJ-a MOTAJIČKOG
NOP ODREDA OD 25. AVGUSTA 1944. OKRUŽNOM KOMI-
TETU SKOJ-a ZA PRNJAVOR O ORGANIZACIONOM STA-
NJU I RADU SKOJEVSKE ORGANIZACIJE¹

Odredskog komiteta SKOJ-a
Motajičkog N. O. P. odreda
dana 25. VIII. 1944 god.

PRNJAVOR

Politička svijest SKOJ-evaca i omladinaca je na prilič-
noj visini. To se vidi na raznim primjerima borbenosti., mr-
žnje prema četnicima, odnosa drugova i drugarica te prim-
jerima discipline SKOJ-evaca i omladinaca. Može se slobod-
no reći da su izgledi za daljnji napredak u tom pogledu ve-
liki. Dezerterstva je bilo vrlo malo. Većina su dezertirali no-
vomobilisani, sem jednog omladinca koji je, po svoj prilici,
potpao pod uticaj rodbine koja je u izvjesnoj mjeri četnički
nastrojena. Nema izgleda da bi ovaki slučajevi u buduće do-
šli do izražaja, pošto je moral boraca u odredu na velikoj
visini, što dokazuje činjenica da se i oslabljenom odredu čet-
ničke bande na terenu Motajice nisu u stanju suprotstaviti
niti primiti borbu. Sama svjetska situacija, kao i situacija
u našoj domovini i u buduće će ići u prilog jačanju političke
svijesti i razbistravanju pojmova. Da je moral na velikoj vi-
sini, dokazuje i činjenica da je za vrijeme posljednjeg nepri-
jateljskog ispada bio malen broj dezertera, svega 5%. Svi-
jest SKOJ-evaca je odlična. SKOJ-evci rade dosta pravilno i
prilaze masama omladine i naroda koje su po strani borbe,
pa čak i onima koji trpe manje ili više, četnički uticaj.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AIRPBiH, reg. br. 3583, reg. br. spiska 82." '

2. ORGANIZACIONI SEKTOR:

Broj članova SKOJ-a u odredu je Slijedeći: U odredu ima 46 SKOJ-evaca. Članova KPJ. od 46 SKOJ-evaca ima 6, dok ima još 63 omladinca neobuhvaćena organizacijom. Od 63 omladinca 7 ih dolazi u obzir za skori primitak u SKOJ. Skojevci su u odredu svrstani u 4 SKOJ-evska aktiva i to:

I. četa:	16	SKOJ-evaca	3	koji dolaze u obzir	18	neobuhvaćeno
II. „ :	16		2	„	20	
rad- i						
mitr. vod:	7		1	„	22	„
pri štabu:	7	„	1	„	3	„
S v e g a:	46	„	7	„	63	

Promjene koje su se desile u toku ovo mjesec dana slijedeće su: Jedna četa (100) data je XVIII. S. B. N. O. U.² Brigadi (II. bataljonu). Prema tome cijeli aktiv od 13 članova spada više u odredsku organizaciju SKOJ-a. U toku mjeseca primljeno je 12 novih članova Skoja. Sekretar aktiva radnog i mitraljeskog voda drug Ivanović Uroš postao je politički komesar I. čete, a na njegovo mjesto, tj. za sekretara aktiva, došao je drug Sandić Ljubo, član KPJ, čiji bi rad zadovoljavao. Tako isto u aktivu III čete sada II dosadnji sekretar primio je dužnost vodnika i otišao na vojni kurs a na njegovo mjesto došao je Savo Petrović, član KPJ., budući je dobar i raspolaže priličnim znanjem u radu zadovoljava. Rad SKOJ-a u odredu, tj. Skojevske organizacije izgubio je, doduše, nešto od svoje intenzivnosti ali ga se ipak osjećalo. Uzrok takvom stanju su promjene nastale davanjem 100 boraca za brigadu³ i u rukovodećem kadru, što -je išlo uporedo sa reorganizacijom odreda, kojeg je trebalo, iako brojčano oslabljena, ipak osposobiti za dodeljenje mu zadatke. Prošli neprijateljski upad poslužio nam je kao prilično vjerodostojno mjerilo za provjeravanje ljudi i primanjem takvih omladinaca u SKOJ i pojačanim radom, s obzirom na potrebe jedinice i terena, SKOJ-evska organizacija ponovo se digla na dostojnu visinu. Nastojanjem partijske organizacije pravilno su raspoređeni rukovodeći kadrovi tim prije što se je u tom pogledu o SKOJ-u s partijske strane povelu dovoljno računa.

² i ³ Reč je o 18. srednjobosanskoj NOU brigadi.

Sadnji rukovodioci SKOJ-evskih aktiva su omladinci sa poletom i izgledom za dalji razvitak. U svakom aktivu održavani su redovni sastanci, do kažnjavanja i pozivanja na odgovornost nije došlo ali je pojedinim drugovima ukazivano na potrebu boljeg rada.

3. VOJNI SEKTOR:

Rad na vojnom sektoru je dosta dobar ali se time ne možemo u potpunosti zadovoljiti, budući još uvijek znatan broj omladinaca ne rukuje automatskim oružjem, a novomobilisani nisu vični našem načinu ratovanja. Puškomitraljezom znade rukovati oko 60 boraca omladinaca, šarcem oko 35, teškim mitraljezom zna rukovati samo 13 omladinaca iz mitraljeskog voda. Uzeli smo u zadatak da uklonimo, po mogućnosti što prije, ove nedostatke i da svi borci postanu majstori svoga oružja.

4. KULTURNO-PROSVJETNI RAD:

Pitanje kulturno-prosvjetnog rada je kod nas. dosta veliko pitanje na kome šepa naša SKOJ-evska organizacija, sve mjere su preduzete preko SKOJ-a te formiranjem kulturno-prosvjetnih odbora koji već uveliko počinju ponovan rad usmjeren na sve podsektore ovog sektora pošto u odredu broj nepismenih iznosi 26, od tih potpuno nepismenih 13, ostali znadu potpisati svoje ime, dok dvojica su unekoliko naučili pisati. Od tih 26 nepismenih je 6 SKOJ-evaca. Data je 1 priredba, nekohko igranki je priređeno sa ponekim govorom i si., pjevački horovi iako postoje znaju malen broj borbenih pjesama, recitacija sasma malo a sad smo dobili pa ćemo se potruditi da ih naučimo.

5. DOPISNIŠTVO:

Posebno bih želeo da Vas upoznam o stanju dopisništva u našem odredu. Rad oko dopisništva, iako je postojao, nije od strane SKOJ-evske organizacije dovoljno shvaćen niti mu je bila posvećena dovoljna pažnja. Borci su pisali u zidnim novinama iz borbe i života, pjesme i članke humorističke sadržine, ah im nije ukazano šta treba da bude predmet i sadržina njihovih dopisa. Vaš dopis od 15 ovog mj.⁴ primio sam, temeljito ga proučio sa pomoć, polit, komesara odreda i u potpunosti shvatio njegovu važnost. Proučavajući ga, mi

⁴ Redakcija ne raspolaže tim dopisom.

smo povelili računa o tome kako i na koji način da pristupimo oživljavanju i pravilnom razvijanju dopisništva kao sektora rada u našem odredu.. Stvorivši -kulturno-prosvetne odbore, u koje .su, pored ostalih, ušli po jedan član KPJ i član SKOJ-a odgovoran preko SKOJ-evske organizacije po dopisništvu. Povezujući na taj način rad SKOJ-evskih grupa s radom kulturno-prosvjetnih odbora mi smatramo da je takvo postavljanje Stvari i prisustvo odgovornih drugova garancija da će dopisništvo uskoro biti razvijeno U dovoljnoj' mjeri. Mi ćemo vidjeti u kolikoj će' se mjeri drugovi snaći u tome radu, pa ćeriii, uočivši nedostatke i potrebe, nastojati drugove osposobiti. Kada u tome postignemo zadovoljavajuće rezultate mi ćemo Vas š'tim upoznati,'kako bi mógli predvidjeti rok za održanje okružne konferencije dopisnika. Takve konferencije mi ćemo održavati ü odredu.

6. POLITIČKO-VASPITNI SEKTOR:

Političko-vaspitnom radu pristupalo, se do sada prilično šablonski a da se nije vodilo dovoljno računa o tome koliki je dio prerađenog materijala zaista svojina boraca. Partijska organizacija je pristupila u zadnje vrijeme reorganizaciji tóg rada u cijelom odredu. U okvir te reorganizacije" ušao je i rad SKOJ-a. Primjera radi spominjemo Vam slijedeći slučaj. Sporazum šubašić — TITO prerađen je na sastancima svih partijskih ćelija, sa Skojevskim rukovodstvima u odredu, na vodnim konferencijama, na konferencijama u četama i na konferencijama sa narodom u pojedinim selima gdje su prisustvovali i borci. Nakon ovako svestrane obrade tog pitanja ono je postalo zaista popularno i borci ga u potpunosti pravilno shvaćaju.

7; RAD NA TERENU:

Odnos drugova Skojevac i omladinaca sa narodom na ovom terenu je vrlo dobar. Omladini sé pristupa povodom igranki, priredaba dok inače narodu preko konferencija i u ličnom razgovoru sa pojedincima. Na priredbama a uz to konferencijama sii zapažene prilične 'posjete" iàko jé posljednji upad neprijatelja na našu oslobođenu teritoriju mnogo uticao na'demoralisanje, naroda uz četničku propagandu i strah koji su četničke bande nanijele ubijajući jednog naprednog domaćina i NOO odbornika Dragu Petkovića iz sela Kaocä, te pljačkom i raznim sistemima terora svojstvenog'četničkim bandama. Odbori USAOJ-a postoje u selu Kaocima i -Novoj Vesi dok u ostalim selima ne, ali ima izgleda za formiranje,

sastanci su održavani vrlo rijede i malo se šta postiglo u radu, na pr. formiranje radnih četa uopšte zasad je nemoguće dok ,god postoje ,ovi. četnički gadovi u većim dijelovima tako zvanih ,crnih, petorki— grupica neke njihove kazaiene ekspedicije koja zalazi noću po selima i ubija nevin narod iako je omladina 75% za nas. Pomoć odbora USAOJ-a svodila bi se na okupljanje omladine na priredbe i igranke na kojim se pored ostalih dotiče i- omladinskih -pitanja te na pomoć NO odborima u malom obimu. Materijal koji im je dat „Riječ Bos. Herc. omladine" te zadatci da nedeljom na odmaranju i zajedničkim sastancima pročitaju tj. da zainteresuju ostalu omladinu.

Ovaj izvještaj sastavio sam temeljitije primivši Vaše dosadanje primjedbe. Nadam se da ćete s njime biti zadovoljni, a ja ću i u buduće nastojati da moji izvještaji budu zaista ogledalo rada i stanja SKOJ-evske organizacije svjestan činjenice da ćete i Vi na osnovu toga moći pružiti efikasniju pomoć. Vaše primjedbe o radu naše SKOJ-evske organizacije poželjne su.

Primite drugarski pozdrav uz naš 'borbeni-

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

SEKRETAR

Mirko

BR. 164

**PREGLED BROJNOG STANJA PARTIJSKE ORGANIZACIJE
U BRIGADI „MATIJA GUBEC" OD 27. AVGUSTA 1944. GO-
DINE¹**

BROJNO STANJE PARTIJSKIH ORGANIZACIJA U
BRIGADI „MATIJA GUBEC" za mjesec 1944.

Jedinica	1 Broj bat. biroa	6 Član bat. biroa	3 Broj čet. ćelija	2 Broj štab. ćelija	42 Broj članova partije	Nac. sast.			Soc. sast.					Broj ofic. i komes. čl. partije				OPASKA			
						Hrvata	1 Srba	2 Ostalih nacija	22 Radnika	14 Seljaka	6 i obrt. namješt. intelekt.	1 ofic. podof. of. b. Jugosl.	24 Broj ofic. i komes. čl. partije	13 1 Br. podof. i pol. deleg. čl. part.	5 Broj partizana članova partije	2 Broj žena u partiji	4 Broj kandidata				
I. Bat.	1	6	3	2	42	35	5	2	22	14	6	1	24	13	5	2	4				
II. Bat.	1	6	3	1	28	23	2	3	19	5	4	1	18	4	6	1	5				
III. Bat.	1	6	3	1	35	29	4	2	19	12	4	1	19	10	6	1	?				
Stab brig. i jed. pri. štabu brig.	-	-	4	1	28	23	4	1	12	5	10	1	15	6	7	1	2				
Ukupno	3	18	13	5	133	110	15	8	72	36	24	1	76	33	24	5	13				

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Dne 27. kolovoza 1944.

Sekretar:
Gluhač Milivoj

¹ Snimak originala u AVII, mikrofilm CK KPH—41/639.

br. 165

**IZVEŠTAJ POLITODELA 19. NO DIVIZIJE OD 30. AVGUSTA
1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O ORGANIZACIONOM
STANJU I POLITIČKOM RADU U BRIGADAMA¹**

IZVEŠTAJ POLITODJELA
XIX DIVIZIJE NOVJ
30. VIII. 1944. s.

CENTRALNOM KOMITETU K.P.J.

Partijska organizacija u diviziji broji 429 članova Partije, 74 kandidata i 455 SKOJ-evaca na licu. Brojno stanje čitave divizije na licu-iznosi 2714 boraca.

I pored ovolikog broja članova part. organizacija nije uspjela da se u dovoljnoj mjeri poveže sa borcima čitave divizije i da sa njima u svako vrijeme u potpunosti rukovodi. To podkrepljuje činjenica da u poslednjim događajima, naime u ofenzivi i poslije ofenzive na Bukovicu² imamo priličan broj osipanja iz jedinica. Sam Divkom nije se u potpunosti postavio na rukovodeće mjesto, nije dovoljno koordinirao rad po brigadama, te isti više izgleda kao sastanak part. delegata iz brigada. U poslednjim događajima Divkom nije na vrijeme reagirao, te je neprijatelj uspio ubaciti nekoliko parola koje su mu manje-više i uspjele. Slučaj sa parolom „sada je svejedno u četnike ili partizane“, odmah poslije sporazuma, uslovilo je manje prelaženje izvjesnih boraca u neprijateljske redove. Iako je kasnije zauzet pravilan stav ostalo" je još nerazumijevanja, pa čak i kod izvjesnih rukovodioca. Zbog toga, pitanju sporazuma, zato što je isti uznemirio, iznenadio priličan broj rukovodioca, pridalo se više značaja nego što je trebalo, te su odluke AVNOJ-a, naročito za ovaj kraj odluke ZAVNOH-a bile zanemarene. Za ovaj sektor a naročito za diviziju (u prvom redu za novu XIV Bukovičku brigadu)³ od prvostepene važnosti je prorađivanje ovih odluka i značaja JNOF-a, koje je u toku, naročito poslije dolaska druga Marka iz Obi. K. K.P.H. za Dalmaciju.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u OADP SKJ, reg. br. 6360.

- Napad nemačkih, ustaških i četničkih snaga na Bukovicu počeo je 24. jula. Opširnije o tome vidi tom V, knj. 33, dok. br. 73: izveštaj Štaba'8.. korpusa NOVJ o dejstvima u julu, avgustu i prvoj polovini septembra 1944.

³ i ⁰ Četrnaesta dalmatinska (Bukovička) brigada formirana je 28. juna 1944 (vidi tom V, knj. 25. dok. br. 94). •

Kada su ove neprijateljske parole potisnute isti je pokušao ubaciti još niz parola koje su bile pomirijivije, naime, manje se osjećale kao neprijateljske, te ih naši drugovi nisu na vrijeme primijetili. „Smjena 19. divizije sa 35. ili 9. divizijom” je parola koja je trebala da služi demoralizatorski, naročito kada se uzmu u obzir lokalne crte boraca sa ovoga terena, koji su zaista čvrsto vezani za svoj kraj. Neprijatelj je pokušao također, koristeći nisku svijest, naročito naših mladih drugova, a koristeći greške naših odbora, da navede veći broj drugova na direktno raskrinkavanje naše vlasti. Zatim, neprijatelj je također pokušao da koristi u svoje svrhe uspehe, pa i popularnost pojedinih naših brigada, bacajući parole: „nemojte ići u V ud. brigadu, jer borci iste mnogo ginu, do sada je poginulo preko 1000 boraca”. Neprijatelj u ovom kraju, u prvom redu četnici sada u poslednje vrijeme uzimaju kao svoje „socijalne parole”, „tražeći rešenje seljačkog pitanja” itd., da bi na taj način unijeli izvjesnu zabunu. Ovo je na vrijeme primijećeno, te su i terenske organizacije manje-više zauzele svoj stav. Po svim ovim pitanjima Divkom je zauzimao stav, u nekoliko slučajeva ne baš na vrijeme.

U sprovođenju odluka primjećuje se da se Divkom nije u potpunosti založio iako su preduzimate mjere, kao ni sam politodjel. Naime, stalno uzdizanje partijskog kadra ostavljeno je u velikom, samo nižem partijskom kursu pri diviziji; omasovljenje Partije, naročito u VI ud. brigadi, gdje se osjeća nepravilan stav, rešava se tek u poslednje vrijeme; nije bilo dovoljno zalaganja za sprovođenje političkog plana rada; pitanje dezerterstva nije svestrano rešavano — Divizija napose — a rezultata, nije bilo. Zajedničkim zaključcima na savjetovanju part. organizacija Divizije i terena koje je održano 12. VIII. 1944. g. prišlo se rešavanju tog problema. Glavni razlozi koji su usloveli dezterstvo su: nedovoljni politički rad i razjašnjenje svih stavova, nemanje dovoljnih perspektiva i predstava o borbi i uspjesima; direktan četnički uticaj (organizovani slučaj dezterstva u XIV brigadi) još od ranije nepravilan — povlađujući stav mnogih terenskih organizacija i ustanova; nepravilan i nedovoljno budan stav mnogih vojnih rukovodioca; dalje, borci nisu bili upoznati i pripremljeni za ofenzivu, te je ista za njih bila bauk. Izbacivanje naših snaga na Velebit stvorilo je kod boraca predstavu: odlaska i samo dalo povoda da izvjesni dezteriraju. Zato su za rešenje ovog problema” preduzeté rnjère od najšireg ubeđivanja” i podizanja svijesti, razbijanja oslonca dezterima u vojsci i na terenu, do najstrožijeg kažnjavanja organizatora. Do sada se uspjelo-prikupiti veliki broj dezterera. U vezi sa ovim ”postavlja se” pitanje mobilizacije, i po-

pune naše divizije. Mora se odmah naglasiti da je neprijatelj uspio u ovakvoj situaciji iz Ravnih kotara odvesti oko 1500 ljudi u svoje redove, da je na još izvjesnim mjestima uspio izvršiti delomičnu mobilizaciju: Znači, da se ovo pitanje mora posmatrati kroz čitav tok naše mobilizacije na ovom sektoru, koja često nije uspijevala i gdje su se pravile izvjesne greške. (Hvatanje ljudi po selima za vojsku, bacanje parola „Visa i III Sektora" itd.). Mnoge organizacije, a Odredi u prvom redu nisu shvatili svoj zadatak u odnosu na Diviziju. Nisu pravilno vaspitavali borce, razvijajući ljubav za brigade, što je svakako bio odraz štabova Odreda i Štaba Grupe. Ondje, gdje vojska nije logorovala teško se prilazilo političkom radu. Još od ranije odredska politika nije rješavala pitanje popune Divizije, jer su sve te popune bile nesigurne (Dezertiranje natrag u Odred, a uz slabije stanje na terenu bježanje kući).

Iz gore navedenog može se primijetiti kako i na koji način je rukovala i rukovodi part. organizacija na čelu sa Divkomom, kako rješava probleme, koji su problemi najvažniji, dodajući tome pitanje općeg izdizanja i posebnog marksističkog—lenjinističkog izdizanja partijskih kadrova i uopšte članova Partije. Održavanje nižeg partijskog kursa ide ovom u prilog. Još nije u potpunosti riješeno pitanje popune kadrova, naročito nižih političkih rukovodioca svojim vlastitim snagama, svojim starim borcima. Kako smo gore naveli da rad u Diviziji nije potpuno koordiniran, to ćemo iznijeti izvjesne specifičnosti pojedinačno po brigadama:

V ud. brigada broji na licu 178 članova Partije, 18 kandidata i 170 ŠKOJ-evaca. Brojno stanje ljudstva iznosi 726 na licu. Partijske ćelije u ovoj brigadi su čvršće nego u drugim dvema. Partijska disciplina, budnost i partijnost su prilično razvijeni. Zadaci postavljeni pred brigadu dovoljno se izvršavaju, mada bi uticaj Partije mogao biti još veći. Herojstvo razvijeno kod rukovodioca, iako dosta prošireno, nije postalo masovno. Osjeća se da oni kao „udarnici" malo pretjeruju, zanose se, što se osjeća i kod samog Štaba Brigade, te precjenjuju uspjehe. Rukovodeći je kadar u glavnom popunjen, sem manjeg broja nižeg političkog kadra. Vojničkog kadra ima dovoljno. U ćeliji Štaba IV bataljona bilo je zatvorenosti nedovoljne iskrenosti i harmonije. (Uslovljeno komesarom bataljona koji se nije otresao mnogih mana i dosta je lijen)...„Kod rukovodioca še još pojedinačno pojavljuje nepravilan stav prema borcima. Štabovi imaju dovoljno autoriteta i mogu da rukovode. Pomoćnik komesara brigade Maričić Vlado (sekretar Divkoma) savladao je partijsku organizaciju u svojoj brigadi. Kao sekretar Divkoma¹ trebao

bi se osjetiti više odgovornim nad čitavom Divizijom, naime part. organizacijom u procjeni i podizanju kadrova, kao i koordiniranje rada.

Politički rad se odvija poslednjih mjesec dana više .samoinicijativno, jer nema korpusnog plana. Teme bi trebalo prorađivati još šire da bi dale više rezultata. Neke teme prođu nedovoljno objašnjene pa čak i zakasne. Borci pa i rukovodioci, baš zbog toga što su „udarnici“ znaju da izgube iz vida to, da su oni i politička vojska, pa se često odstrane od naroda, i nisu spremni da mu dovoljno pomognu. Tako pri napadu na neprijateljska mjesta pljačka je stalan problem, ali ne i na mjestima gdje se logoruje i unutar jedinica. Zato u akcijama ima često i nepotrebnih gubitaka. (Primjer Oklaja gdje je bilo boraca i rukovodioca koji su baš zbog gornjega izginuli. Čalić, komandir čete, najhrabriji borac također je poginuo). Iako je brigada starija nema tradicije za brzo uzdizanje kadrova i brzu procjenu istih, a što je izvjesno ustanovljeno i malobrojnošću brigade. Pitanje jedinstva, sporazuma i JNOF-e ne postavlja se nepravilno. Komesar brigade je Ilija Radaković, vrijedan, dobar, dovoljan, energičan. Zna malo da precjeni uspjehe, što je uopšte kod njihovog Štaba. Vrlo bistar i mogao bi da daje više u brzom vaspitanju kadrova.

Vojnički rad uspijeva. Ima dobar broj uzdignutih rukovodioca. Brigada je uspjela da savlada manevarsku taktiku. Brzo se prebacuje, i udara oštro i tuče neprijatelja. Komandant je nov, major Gvardiol.⁴ Odnosi se u štabu dobro razvijaju i Štab kao cjelina u potpunosti odgovara. Načelnik tog Štaba Ihja Repac, kapetan, predložen za komandanta XIV brigade.

Kulturno-prosvjetni rad: Plan toga rada je stvoren još od ranije. Isti se teško nastavlja, nema dovoljno tempa u radu. Izdaju se brigadni i bataljonski listovi, koji nisu potpuni odraz punog života čitave brigade, bataljona. Kulturni plan prevazilazi često same objektivne mogućnosti, uzevši u obzir dobar broj nepismenih, češće pokrete brigade itd. Kulturnim temama i to najobičnijim nije pridodata velika pažnja.

SKOJ: SKOJ-evska organizacija nije još osamostaljena. Rukovodioci se teško mijenjaju i rad se usporava. Ima izvjesne monotonije, nedovoljnog pronalaženja raznih zadataka, svojstvenih SKOJ-u. Hrabrost i disciplina su razvijeni, ali nisu dovoljno prenešeni na omladinu. Partijska pomoć i zalaganje više se osjeća kao opšte postavljanje sektora na

⁴ Ante

partijskom sastanku, a ne direktna pomoć obilaženja, i pomoć u teoretskoj naobrazbi. Sekretar brigadnog komiteta SKOJ-a nije dovoljno zauzimljiv, u protivnom organizacija bi bila jača.

VI ud. brigada broji na licu 120 članova Partije, 22 kandidata i 153 SKOJ-evca. Ovdje nije uračunato oko 30 nanovo primljenih članova Partije. Brojno stanje čitavog ljudstva u brigadi iznosi 744 na licu. Do prošlog sastanka Divkoma postavljalo se pitanje nepravilnog stava u odnosu primanja u Partiju. Ovo se u ovoj brigadi najviše osjećalo, jer je bilo odraz izvjesne bojažljivosti samog brigadnog rukovodioca, u pogledu primanja novih članova, a jedan od razloga je bio neispravnost u akcijama. Partijska organizacija za poslednjih 20 dana sigurno je narasla za 30 — 40 drugova, te se vidi da je taj stav zaista bio nepravilan i prešlo se u skoro masovno primanje, nasuprot stalnom procesu uzdizanja i primanja drugova. U ovoj brigadi partijska organizacija se manje angažuje, manje odgovornosti i zalaganja za izvršenje zadataka. Rukovodeći kadar se dovoljno ne poznaje, a niži često nije ni najbolje izabrat. Neborbenost kod nižih političkih rukovodioca češće puta je karakteristika. U štabovima ima izvjesna doza familijarnosti što je od ranije primijećeno i postavljeno, tako da danas ima dobrih rezultata. Brigadni rukovodioc trebao bi biti energičniji, mada dobro zapaža stvari. Nije dovoljno uticao na ćeliju Štaba Brigade (uvidio je da u ćeliji štaba postoji familijarnost, naročito između komesara i bivšeg komandanta D., taktizirao u odnosu na njih da ne bi bio izoliran). Brigadnu partijsku organizaciju nije dovoljno savladao i nije se dovoljno uživio u dužnost. Treba mu još oštine i potpunih zalaganja.

Politički rad se odvija kao i u V ud. brigadi, s tom razlikom, što je naročito bataljonski pohtički kadar nešto jači a i ova brigada imala je više uslova za rad. Opšta politička pitanja su prorađena i nema nekih naročitih zapažanja, sem onih u opštem dijelu. Pljačka u ovoj brigadi se manje pojavljuje. U ovoj brigadi se pitanje jedinstva ranije postavljalo, međutim danas ono nema nekog većeg zamaha. Komesar brigade Maoduš Stevo je neke nedostatke koji sii naglašeni u prošlom izveštaju politodjela u glavnom otklonio, a više se angažuje, obilazi jedinice, mada ima izvjesnih crta zataškavanja pojedinih stvari.

Vojnički rad, kako teoretski tako i praktički normalno se odvija. Diskusija i pretresanje akcija je redovno. Rukovodioci se uzdižu i na poslednjim sastancima, ali požrtvovanje i angažovanje za akcije nije na ovoj visini kao kod V ud. brigade. U donošenju odluka" kao i u procjeni situacije ima

zakašnjenja. Brigada se teže prebacuje i manevriše. Zadatke u posljednje vrijeme bolje izvršava. Komandant je kapetan Bursać,⁵ nov je i vjerovatno će odgovoriti dužnosti. Ranije je bio v. d. komandanta u istoj brigadi. Nedostaje mu teoretskog vojničkog znanja.

Kulturno-prosvjetni rad je kao i u V ud. brigadi. Nema potrebne širine. Ima veliki broj nepismenih (oko 100). Nije se postiglo plansko uzdizanje i izučavanje nepismenih drugova. Listovi izlaze, mada povremeno, oni su, kao i u V brigadi, odraz brigade, bataljona. Težište se nije bacilo na kulturna predavanja, mada je mali broj drugova spreman za takva predavanja. (U Diviziji ima oko 25 intelektualaca).

SKOJ-evska organizacija je nešto jača nego u V. ud. brigadi. Sekretar brigadnog komiteta kao i brigadni komitet u cjelini su jači, a imah su i više uslova za rad. Ipak rad sa omladinom nije dovoljno širok, niti pronađeni najpotrebniji zadaci.

XIV Bukovička brigada broji na licu 77 članova Partije, 14 kandidata i 63 SKOJ-evca. Brojno stanje ljudstva čitave brigade iznosi 627 na licu. To je nova brigada formirana pred 2 — 3 mjeseca od S. D; P. Odreda, koji je prerastao u brigadu.⁶ Dolaskom u diviziju u jedinicama nije bila oformljena partijska organizacija. Nije bilo mnogih ćelija po četama, pa ni dva biroa. Težište rada je bačeno na tu brigadu te sada stanje izgleda ovako: Ćelije postoje po svim četama izuzev nekih pomoćnih jedinica. Biroi su potpuni. Broj članova je manji a isti su i sirovi. Partija ne rukovodi, jedino u obliku Štabova, ima četničkog uticaja, nema dovoljno iskovane linije Partije, mada su se u posljednje vrijeme posljednji događaji i odluke detaljnije prorađivale. Rukovodeća se mjesta popunjavaju. Izvršene su izmjene i postavljeni politički rukovodioci po bataljonima i većim dijelom po četama. Divkom je riješio da istoj brigadi pruži pomoć u kadrovima. Mlađi politički kadar nije na dovoljnoj visini i često ima nepravilan stav prema borcima. Vojnički rukovodioci su popunjeni i skoro svi drugovi iz II dalmatinske proleterske brigade dodijeljeni su ovoj brigadi. Pitanje Štaba Brigade nije rešeno. Novi komesar brigade⁷ je tek došao i nije primio dužnost. Komandant brigade je kapetan Simo Dubaić. Isti ima nepravilan stav i prema nižim štabovima i prema borcima. Prelazi često iz krajnosti u krajnost⁸ (u momentu grli borce, a u momentu vadi pištolj na iste)..⁹

⁵ Dušan

⁷ Tada je politički komesar 14. dalmatinske (Bukovičke) brigade bio Bulat Žiki.

⁹ i ⁰ Izostavljeni tekst se odnosi na personalna pitanja.

O planu političkog rada još nema govora. Rade se najosnovnije stvari. Stari komesar je smijenjen. Isti je dobar komunista, vrijedan, odgovoran, dugo bio u Odredima, te nema dovoljno iskustva. Suviše mek i tih, te se nije mogao snaći u brigadi kao komesar, a naročito u odnosu na komandanta Dubaića. Isti se zove Ferdo Toplalc.

Vojni sektor: Opšta karakteristika je: nedovoljna čvrstina, nedovoljna disciplina, a i nedovoljna borbena moć. Brzim uklanjanjem ovih nedostataka brigada može da bude dobra i borbena, jer je elemenat u njoj borben, samo ga treba pažljivo uvući u borbu. Nema dovoljno saglasnosti u radu komandira i komesara . . . Težište se mora baciti na učvršćenje i razvijanje borbenosti u jedinicama. Nije dovoljna pažnja poklonjena teškim i automatskim oruđima, te se ista ne iskorištavaju dovoljno. Kulturni rad se u početku postavljao suviše glomazan. Naime, stvaranje četnih odbora od 4 — 5 ljudi, stvaranje diletantskih grupa po četama, stvaranje četnog hora itd., a čete imaju svega 15—20 ljudi. Jasno je da se takav rad nije mogao odvijati. U brigadi ima vrlo veliki broj nepismenih (preko 150 drugova). Ovo je posledica stanja na terenu same Bukovice odakle su uglavnom borci. Težište kulturnog rada baca se na ovaj rad, naime učenje nepismenih postaviti stalnim i planskim radom, kao i sprovođenje predavanja o najobičnijim kulturnim temama. Listova nema, možda negdje pojedinačne džepne novine, četne ili bataljonske.

SKOJ je dosta, dobro postavljen. Ima izvjesnog uticaja. Stvoreni su aktivni i bataljonski komiteti. Oformljen je brigadni komitet, mada se nije još postavio u ulozi rukovodstva. Rukovodioc brigadnog komiteta je dobar i dosta je pomagao radu SKOJ-a. U početku se nije dovoljno snašao, postavljajući najkrupnije zadatke, a čim je pružena pomoć rad je pošao pravilno. Pomoćne jedinice u ovoj brigadi nisu dovoljno i u potpunosti formirane. Sanitet i intendatura zaostaje. Tu su im dati izvjesni kadrovi kao pomoć.

Čelija Štaba i oko Štaba Divizije broje 54 člana Partije i 69 SKOJ-evaca i 20 kandidata. U ovo brojno stanje nisu uračunate čelije Udarnih Grupa. Brojno stanje ljudstva oko Divizije iznosi (sa udarnim grupama, bolnicom i raznim kursevima) 513 na licu.

Štab Divizije je u mnogome izmijenjen. . .⁹

Pored Štaba Divizije ima raznih pomoćnih jedinica. Čelija oko Štaba imamo 12 (prištabska čelija, šifrantska, čehja straže, čete za vezu, inženjerskog bataljona, vozaškog bataljona, intendature, bolnice, straže pri bolnici, glumačke

grupe, bataljona narodne odbrane i brdske baterije). Ove ćelije su pod direktnom kontrolom Divkorna. Manieravamo da stvorimo jedan komitet koji bi rukovodio radom, podijelio sve ćelije i u tom komitetu ušao rukovodioc SKOJ-a prištabskih dijelova. Ovaj komitet bi imao 4 — 5 članova. Sekretar bi bio pomoćnik komesara Vozarskog bataljona koji ne bi bio mnogo vezan za svoj bataljon. Na ovaj način omogućila bi se lakša kontrola, a i pomoć, jer to nisu tako pokretne jedinice. Pored ovih ćelija ima još ćelije udarnih grupa. Ove Udarne Grupe samostalno djeluju, prebacuju se u zaleđe neprijatelja i vrše diverzantske akcije. Ove su ćelije oformljene pre kratkog vremena.

Intendantura nije najbolje uređena. Part. organizacija ne rukovodi u potpunosti sa radom Intendanture. Često se ide linijom manjeg otpora i iscrpljuju se nama prijateljska, slobodna sela. Kanali sa otocima nisu sigurni. Uspjelo se do sada prebaciti nešto materijala- Na ovim kanalima nije bio dovoljno koordiniran rad Divizije i III P. O. Sektora, koji se nije dovoljno ni zauzimao.

Sanitet Funkcioniše zadovoljavajuće, svi ranjenici, sem najlakših, prebacuju se odmah na otoke. Kod saniteta postoji jedna crta, tendencija za izvjesno odvajanje svog sektora van domena štabova, također i kod Intendanture.

Kursevi pri Diviziji su održala tri niža partijska kursa. Na prvom je bilo 26 slušaoca, na drugom 34, a trećem 35 drugova, rukovodioca četa i bataljona iz Divizije i Odreda, kao i rukovodioca iz terenskih komiteta. Sa terena je uzimata obično $\frac{1}{4}$ slušaoca. Drugi kurs je imao više uspjeha nego prvi, a razlog je dobijanje iskustva u tom radu, kao i bolji izbor slušaoca. Na drugom kursu teme su držali drugovi iz Divkoma i politodjela. Odlučeno je da težište rada na trećem kursu padne na politodjel. Sve teme su uzeli drugovi iz politodjela, a nekoliko lakših rukovodioc kursa Hrnjak. Vodi se direktna kontrola nad kursem. Sa postignutim uspjesima se zadovoljno, mada neki od rukovodioca još shvataju kurs kao jedini način vaspitanja kadrova. Četvrti kurs biće posjećen u glavnom od komesara i pomoćnika komesara bataljona iz Divizije i Odreda, kao i odgovarajućih drugova sa terena. Razlika u nivou komesara bataljona i komesara četa nije velika, ali će kurs biti jedinstven i dati više rezultata. Karakteristike sa III kursa ćemo vam poslati da bi na iste dali primedbe.

Održana su dva produžena vaspitna kursa za mlađe drugove, obično SKOJ-evske rukovodioce. Na istim je bilo po 35 drugova. Ovi kursevi su uspjeli i potpomogli vaspita-

nju omladinaca. Predavač nam je oduzet, te se kursevi dalje ne održavaju. Predavače smo tražili. ,

Rad politodjela: Politodjel ima četiri člana. Rukovodioc je došao prije izvjesnog vremena, a iz politodjela su pošli drag Mišćević i drug Veljko Kadijević na raspoloženje CK KPJ. Zbog nedovoljne stalnosti politodjela rad se nije mogao odvijati jedinstveno. Odnosi u politodjelu su dobri. Oseća se uzajamno potpomaganje. Autoritet politodjela je na priličnoj visini. U odnosima politodjela prema Štabu Divizije i štabovima brigada i obratno, kao i u odnosima na ostale rukovodioce i borce ne može se dati neke naročite primedbe. Nije bilo slučajeva nezgodnih istupa, niti zamjeravanja. Težište rada politodjela je bilo slconcentrisano na najmlađu XIV brigadu. Istoj se i sada ukazuje najveća pomGC. U radu politodjela se osjećaju sledeći nedostaci: a) isti još nije uspio u potpunosti da djeluje u okviru Divizije, mada se to već rešava; b) nisu se u potpunosti savlađivali dodijeljeni sektori, naime drugovi su često gubili iz vida svoj sektor gdje treba baciti težište, više su se zauzimah i za ostale stvari, što je u nekoliko kočilo dovoljan razvoj dodijeljenog sektora; c) Kako na ovom sektora ima Grupa od 3 — 4 Odreda, politodjel joj nije davao neposrednu pomoć, nego više opštu principijelno postavljenu za sve Odrede. (Mora se napomenuti da je politika tih Odreda dosta nepravilna u vaspitavanju kadrova, boraca za brigade, ima nepravilnih • stavova prema mobilizaciji, ima nepravilnog i nedovoljno sarađivačkog stava Štabova odreda prema Štabu Grupe. U mnogim slučajevima je dolazila do izražaja nezdrava ambicija. Odredi se nisu dovoljno angažovali za svoje partizanske — diverzantske borbe. Riješili smo da jedan od drugova iz politodjela obiđe 'Odrede, pomogne im, naročito u postavljanju političkih stavova, gdje se mnogo griješilo, i da ta naša pomoć u buduće bude češća. Povezujući nedostatke Odreda i njihove politike sa stvarnim problemima u Diviziji znači — rešavati probleme Odreda — rešavati problem Divizije.) d) politodjel je održavao kontakte sa terenskim komitetima mada isti treba da bude veći i stalniji. Poslednjih dana održana je zajednička konferencija SKOJ-evskih rukovodioca Divizije i Odreda i SKOJ-evskih rukovodioca sa terena. Donešeni zaključci će sigurno dati dobrih rezultata. (U vezi raznih nepravilnih stavova, ovakve političke situacije na terenu i u vojsci, povezano sa mnogim greškama naših Odbora, mišljenja smo da bi se u najkraće vrijeme trebala održati konferencija part. rukovodioca Divizije i Odreda sa part. organizacijama sa terena. Ta bi konferencija trebala biti šira,

bataljonski komiteti i Divkom, kao i Okružni Šibenika, Zadra i Knina sa Kotarskim, pa možda i općinskim komitetima. Bilo bi dobro kada bi Oblasni za Dalmaciju pokrenuo i dao sugestije za ovo. Tu bi se pretresla sva pitanja, donijeli zajednički zaključci i rad pošao mnogo brže i bolje).

Sa ovim bi naš izvještaj bio i završen. Molimo da nam na isti odgovorite, naime dadete primedbe da bi se mogli upravljati i u idućim izveštajima obuhvatiti potrebne stvari.

Sa drugarskim pozdravom

S. F. — 'S. N. .

Politodjel,

- 1) Slavko Božović
- 2) Petar Damjanović
- 3) Blažo Jovanović
- 4) Zdenka Šegić

BR. 166

IZVEŠTAJ PROPAGANDNOG ODELJENJA GLAVNOG ŠTABA NOV I PO SLOVENIJE OD 31. AVGUSTA 1944. PROPAGANDNOM ODELJENJU VRHOVNOG ŠTABA NOV I PO JUGOSLAVIJE O REORGANIZACIJI PROPAGANDE U JEDINICAMA NOV I PO SLOVENIJE I RADU U AVGUSTU 1944. GODINE¹

GLAVNI ŠTAB NOV I PO
SLOVENIJE
PROPAGANDNO ODELJENJE
31. avgust 1944.

VRHOVNI ŠTAB NOV I PO JUGOSLAVIJE

Propagandni odsek

Izveštaj propagandnog odeljenja Glavnog štaba NOV i PO Slovenije za vreme od 1. avgusta do 1. septembra 1944.

- 1.) Uopšte
- 2.) -Tečajevi
- 3.) Priredbe
- 4.) Štampa
- 5.) Promette u rukovodstvu odeljenja

¹ Kopija (pisana na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 88/1.

I

Da bi se podigla samoinicijativa političkih komesara, komandnog sastava i boraca u propagandnom i kultumoprosvetnom radu, Glavni štab je izdao posebnu naredbu, kojom ukida profesionalne propagandne odseke u odredima i brigadama.³

Glavni akcenat rada u mesecu avgustu bio je, dakle, na reorganizaciji propagandnog aparata. Uporedo s novim, formacijskimi planovima NOV i POS,³ Propagandno odeljenje izradilo je i formacijski nacrt za Propagandno odeljenje pri Glavnom štabu⁴ i za propagandne odseke korpusa³ i divizija" (zone i grupe odreda). Reorganizacija je težila pre svega za tim da, s jedne strane, podigne inicijativu boraca i, s druge strane, ojača propagandni aparat kod viših jedinica, naročito kod Glavnog štaba. Da produbi poznavanje prilika i potreba u raznim pokrajinama, Propagandno odeljenje Glavnog štaba je pojačano kadrovima iz oba korpusa i zone. S ciljem da se podigne manevarska sposobnost naše vojske, ukinuli smo sve brigadne i divizijske tehnike⁷ i sva štampa će se od sada štampati u tehnikama korpusa (zone) i Glavnog štaba. Poseban značaj pridajemo organizaciji dopisničkog kadra. Vojni dopisnici nisu, kao do sada, članovi jedinica u kojima deluju, već članovi pretpostavljenih jedinica. Tako divizijski odseci šalju svoje dopisnike u brigade, korpusni propagandni odsek šalje svoje dopisnike u divizije i odrede, Propagandno odeljenje Glavnog štaba šalje svoje dopisnike u korpusu i zonu. Time je postignuta veća nezavisnost, veća inicijativa i viši kriterijum prema dopisničkom kadru. Pored toga, mi ćemo taj kadar stalno razmenjivati između jedinica, kako bi se proširili njegovi vidici i omogućio bolji kriterijum za njegovo osmatranje.

II

Prošli mesec održan je I tečaj za propagandne radnike, koji je priredio Odsek za informacije i propagandu pri Predsedništvu SNOS.⁸ Kao predavači, sarađivali su i članovi Propagandnog odeljenja Glavnog štaba. Iz vojnih jedinica

² Vidi dok. br. 152, napomenu 2 i 3.

³ Vidi tom VI, knj. 14., dok. br. 119 i knj. 15, dok. br. 45.

⁴ Redakcija nije pronašla taj nacrt, ali se organizacija "može videti iz dok. br. 38 u 7, knjizi IX toma Zbornika.

⁵ Vidi dok. br. 161, napomenu 5. •

⁶ Vidi dok. br. 161, napomenu 4.

⁷ Vidi dok. br. 161, napomenu 4.

⁸ Vidi dok. br. 126, napomenu 8.

učestvovalo je na tečaju 7 propagandnih radnika. Sada već radi drugi tečaj, na kome učestvuje 9 propagandnih radnika iz vojnih jedinica, pre svega iz IV operativne zone i IX korpusa.

Na te propagandne tečajeve slaćemo i ubuduće propagandne radnike iz vojnih jedinica a isto tako, i političke komesare.

III

Za vreme „Tedna Rdečega križa Slovenije“, koji je trajao od 13. do 20. avgusta,⁹ bile su aktivne sve propagandne grupe NOV i POS (vojna muzika Glavnog štaba je u okviru ove nedelje održala 3 koncerta, „Invalidski pevsli zbor“ 5 a „Frontno gledalište“ VII korpusa održalo je 4 akademije).

Za naše jedinice koje prolaze kroz oslobođenu teritoriju priređujemo još uvek velike mitinge i kino-predstave, povezane sa prijemima od strane stanovništva i zakuskama.

Sve ostale priredbe održane su u istom stilu kao ranije. Naročito, međutim, moramo podvući da se u svim novooslobođenim krajevima u Štajerskoj, naročito u Zgornjoj Savinjskoj dolini,¹⁰ održavaju veliki narodni zborovi, koje organizuju propagandni odseci. Na ovim velikim manifestacijskim zborovima štajerskog stanovništva prisustvuju i istupaju kao govornici vojni rukovodioci, predstavnici političkih vlasti i savezničkih misija.

IV

U vezi s reorganizacijom propagandnih odseka, brigade i odredi više neće izdavati svoje reprezentativne mesečne listove, njih će zameniti sa džepnim i zidnim novinama. Samo odredi koji imaju šire, od centra udaljene teritorije izdavaće i ubuduće svoje listove. Podići ćemo kvahtet štampe i divizijama, korpusima i zoni. U jedinicama, do, uključno, brigada, izlaziće zidne i džepne novine. Divizije će, pored drugih publikacija, izdavati nedeljne listove, korpusni dnevnik a Glavni

⁹ Glavni odbor Crvenog krsta Slovenije je 20. jula 1944. pod br. 23, izdao uputstva o nedelji Crvenog krsta. (AIZDG u Ljubljani, f. 87/IV—15; Vidi takođe dok. br. 155, napomenu 4).

¹⁰ O borbama za stvaranje slobodne teritorije u Zgornjoj Savinjskoj dolini vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 31 i 102.

štab list „ Slovenski partizan”,¹¹ za sada kao polumesečnik. Do sada su u jedinicama NOV i PO Slovenije izlazili mesečno:

51 mesečni list,
6 nedeljnih listova, -
3 periodična lista,
2 dnevnika,
72 džepne novine,
30 zidnih novina,

dakle, ukupno 164 časopisa mesečno, i to 350 brojeva.' U toku jednog meseca javlja se sa člankom ili pesmom 4000 partizana.

V

Dosadašnji načelnik odeljenja, drug Cene Logar, bio je premešten u AGITPROP CK KPS. Poslove načelnika odeljenja preuzeo je dosadašnji član odeljenja drug Ante Novak (po rangu politički komesar-major).¹² Uopšte, u odeljenju su u toku kadrovske promene, koje još nisu završene.

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Načelnik odeljenja:

BR. 167

PROGRAM POLITIČKOG RADA JEDINICA 7. NOU DIVIZIJE OD 31. AVGUSTA 1944. ZA MESEC SEPTEMBAR¹

ŠTAB
VII. UDARNE DIVIZIJE IV. KORPUSA N.O.V.
JUGOSLAVIJE
Br. 479/44
Dne 31. VIII 1944.

POLITKOMESARU I, III, IV BRIGADE, I i II

BANIJSKOG ODREDA, ART. DIVIZIONA, PRIŠTABSKIH
DIJELOVA PRI ŠTABU OVE DIVIZIJE.

Dostavljamo vam program političkog rada za mjesec septembar t. g.

¹¹ Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 3925.

¹² Iz dnevnika Ante Novaka (AIŽDG u Ljubljani f. 17/111) vidi se da je ovaj na tu dužnost postavljen 10. avgusta 1944.

¹ Original (pisan na mašini, latinicom) u AVII reg. br. 23—15, k. 813 A.

Proradom političkog programa početi tačno 10 septembra 1944 g. zaključno sa 10 oktobrom t. g.

1. — Deklaracija o osnovnim pravima naroda i građana demokratske Hrvatske. (Deklaracija je svečano objavljivanje prava naroda ili neke važne stvari, u uvodu ove teme osvrnuti se na deklaraciju prava naroda koju je sebi 1789 g. izvojevao francuski narod, osnov te deklaracije je sloboda, bratstvo i jednakost).

2. — Ustav Sovjetskog Saveza. Napomene: ne baciti težište na paragrafe Ustava, nego na knjižicu o projektu Ustava, koju je napisao drug STALJIN. Iz samog Ustava naročito obraditi glavu X. temeljna prava i dužnosti građanina. Ovu temu dati prije ili poslije deklaracije ZAVNOH-a. Po volji.

3. Makedonija u narodno-oslobodilačkoj borbi.

a) Geografski smještaj i granice.

b) Istorijat Makedonaca — slavensko pleme, car Samuilo i Aleksandar Makedonski.

c) Robovanje pod Turcima, ilindensko vostanije 1903 g., stvaranje Kmševske republike, koja je imala demokratski karakter i predstavljala veliku borbenu tradiciju za Makedonce.

d) Život Makedonaca pod Jugoslavijom — teror, objasniti da Srbi i Makedonci nisu jedan narod, kao što nisu Makedonci i Bugari.

e) Narodno-oslobodilačka borba probudila je Makedoniju-pravo Makedonskog naroda na samoodređenje kojé mi podupiremo, stvaranje Antifašističkog Sabora na kome su se Makedonci izjasnili za život u federativnoj Jugoslaviji.

4. — Pravilnik o poslovanju Narodno-oslobodilačkih odbora i skupština u federalnoj državi Hrvatskoj. (Uvod u ovu temu osvrnuti se na postanak i istorijat narodno-oslobodilačkih odbora do danas).

5. — Redovno obavještavati borce o vojno-političkoj situaciji.

Ovaj vam program dostavljamo uriapred nekoliko dana, da biste za njega prikupili potrebni materijal, po njemu održali konferenciju sa komesarima prije nego što počne njegova prorada.

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Politkómesar—potpukovnik,

M. P.

Uroš Krnić

IZVEŠTAJ V. D. POLITIČKOG KOMESARA 31. NO DIVIZIJE
OD 31. AVGUSTA 1944. ŠTABU 9. KORPUSA NOVJ O POLI-
TIČKOM RADU I STANJU U POTČINJENIM JEDINICAMA¹

ŠTAB
XXXI DIVIZIJE IX KORPUSA
NOV I POJ

Položaj, 31. avgusta 1944.
Broj 944.
14-dnevni politički
izvještaj

ŠTABU IX KORPUSA NOV I POJ

Tokom poslednjih 14 dana održana su "u III SNOUB „Ivan Gradnik" sledeća predavanja na političkim časovima: o odnosu slovenačkih partizana prema italijanskim partizanima, s obzirom na činjenicu da se priličan broj partizana italijanske narodnosti priključio našim jedinicama; o odnosu partizana prema civilnom stanovništvu i o nedisciplinovanom ponašanju pojedinaca za vreme pohoda; o suzbijanju lokal-patriotizma; o našoj novoj, narodnoj vlasti; o ponašanju naših boraca prema civilnom stanovništvu na novom sektoru, izričito se svim partizanima zabranilo svako branje voća; o uspesima NOV i POJ; o razlici između stare i nove Jugoslavije; o sporazumu Tito—šubašić.²

Za vreme boravka brigade na sektoru Notranjske,³ s obzirom na to da je brigada bila koncentrisana, politički

¹ Original (pisari na mašini, na slovenačkom jeziku) u AIZDG u Ljubljani, f. 223/1. U desnom uglu iznad naslova dopisano je plavom olovkom: „polit" i mastilom: „715". U sredini iznad naslova je nepoznat paraf mastilom.

² Vidi tom IX, knj. 7; dok. br. 8, napomenu 5.

•
Treća slovenačka NO brigada „Ivan Gradnik" je boravila u Notranjskoj od 20. do 23. avgusta (uključno) 1944. Ovamo je stigla, zajedno sa ostalim jedinicama 30. i 31. NO divizije, prilikom evakuacije ranjenika iz Slovenačkog primorja. O ovoj evakuaciji vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 88, 94, 99 i 123; tom IX, knj. 7, dok. br. 8, napomenu 3; Stanko Petelin Vojko: „Gradnikova brigada", Knjižnica NOV in POS 7, Nova Gorica, 1966, str. 327—334, „Prešernova brigada", Knjižnica NOV in POS 11 Nova Gorica, 1967, str. 394—407, „Vojkova brigada", Knjižnica NOV in POS 20, Nova Gorica, 1968, str. 336—373.

komesar brigade⁴ održao je politički čas na kome je govorio „O našoj narodnoj vlasti“. Istovremeno je analiziran pravilnik o disciplinskim kaznama, kojom prilikom je borcima objašnjen značaj disciplinskog pravilnika.⁵

Dana 11. avgusta o. g. nije održan politički čas u pratećoj četi pomenute brigade, jer su svi borci bili zaposleni pružajući pomoć civilnom stanovništvu u poljskim radovima.

21. i 22. avgusta o. g. izvršena je u pomenutoj brigadi dezinfekcija sprema, ljudi su pelcovani i okupali su se. Zbog svega toga su politički časovi tih dana otpali a održana su kratka predavanja o higijeni i značaju pelcovanja. Pelcovani su svi borci brigade, zajedno s rukovodiocima, a isto tako im je dezinficirana sprema i okupali su se. Sve to izvršeno je prema direktivama Štaba divizije, a pod nadzorom brigadnih sanitetskih referenata i divizijskog sanitetskog referenta,⁶ koji je na sektoru Notranjske pripremio sve što je potrebno za pelcovanje jedinice.

U isto vreme su u VII SNOUB „France Prešeren“ održana sledeća politička predavanja: razvoj Narodnooslobodilačke vojske i ciljevi bele garde i domobranaca; o disciplini; odnos naše vojske prema civilnom stanovništvu; pitanje crkve; odnos drugova prema drugaricama; sporazum Tito — Šubašić; o SNOS-u i njegovim odlukama; o OF — njena organizacija na terenu i u vojsci; odnos s terenskim radnicima; nova naredba o disciplinskim postupcima i krivičnim delima i o disciplinskom kažnjavanju;⁷ rasulo i bekstvo nemačke vojske- na raznim frontovima; odnosi između Titove i dr Šubašićeve vlade. Prilično se na političkim časovima raspravljalo o napredovanju saveznika na svim delovima fronta i o sve većem rasulu u redovima nemačke vojske, domobranaca i bele garde.

⁴ Politički komesar 3. slovenačke NO brigade „Ivan Gradnik“ je od početka avgusta do 20. novembra 1944. bio Ivan Franko Iztok.

⁵ Pravilnik o disciplinskim kaznama nije pronađen. Verovatno se odnosi na naredbu Vrhovnog štaba NOV i POJ od 24. maja 1944. o disciplinskoj odgovornosti vojnih lica. Ova je naredba prevedena na slovenački jezik i upućena potčinjenim jedinicama (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 117/IV—1, 183/11—2 i 281/11—1, gde su i drugi dokumenti koji govore o disciplini i kaznama).

⁶ Dr Svetomira Jaukovića je na dužnosti referenta saniteta 31. NO divizije početkom avgusta 1944. zamenio dr Vladimir Klajn (vidi AIZDG u Ljubljani, f. 357/11: izveštaj Sanitetskog odseka 9. korpusa NOVJ od 4. avgusta 1944). Međutim, kada je ovaj bio ranjen prilikom prelaska pruge za vreme evakuacije ranjenika (vidi napomenu br. 3), zamenjivao ga je referent saniteta 16. slovenačke NO brigade Janko Premrl Vojko“ Jože Ferjančič, apsolutent medicine.

⁷ Vidi napomenu br. 5.

U XVI SNOB „Janko P. Vojko“ se na političkim časovima raspravljalo o sledećim temama: o domaćoj reakciji; o disciplini u vojsci; o budućem uređenju Jugoslavije; o pravilnom odnosu vojske prema civilnom stanovništvu; o beloju gardi; o AVNOJ-u; o NKOJ-u; sporazumu Tito — dr šubašić; o dezterstvu; o nužnosti naše borbe; o odavanju priznanja starim borcima — partizanima; o poštovanju privatnog vlasništva; o podršci terenskih organizacija našoj vojsci; o nužnosti štednje narodne imovine; razlika između stare i nove, rađajuće se Jugoslavije; o lokalpatriotizmu i njegovim štetnim posledicama; o oportunizmu i sredinstvu; o priznanju naše vojske od strane saveznika; o raspadanju u redovima naše domaće reakcije; o zaključcima Drugog zasedanja AVNOJ-a; naša vojska i Crvena armija; o dezterima i kaznama koje ih čekaju; o drugarstvu, pre svega drugarstvu prema ranjenicima; o privrednim prilikama u Sovjetskom [Savezu],

U to vreme je naša divizija preuzela poseban zadatak, ito prenos ranjenika sa svih sektora i iz svih bolnica naših jedinica na teritoriju Notranjske, t. j. na oslobođenu teritoriju.⁸ Jedinice su taj teški i odgovorni zadatak izvršile u celini i bez ikakvih nezgoda. U vezi s tim, upravo pre samog transporta su u svim jedinicama divizije održani politički časovi, i ljudstvo se stvarno prihvatilo tog zadatka sa svim srcem i ljubavlju prema našim borcima — ranjenicima. Ljudstvo svih naših jedinica se za vreme pohoda iz Primorske na sektor oslobođene teritorije odlično držalo i sve napore tog dugog marša sa strpljenjem podnosilo, uprkos teško prolaznom terenu po uskim stazama Javornika, s našim ranjenicima na ramenima. Isto tako su se naše jedinice odlično držale prilikom prelaska pruge, iako je neprijatelj tukao po našim kolonama svim raspoloživim oružjem. Takođe su se naše jedinice držale vrlo dobro na sektoru oslobođene teritorije; u vezi s tim, održani su i politički časovi. Odnos naših jedinica prema civilnom stanovništvu na sektoru Notranjske bio je vrlo dobar. Napominjemo da je ishrana ljudstva na tom sektoru za sve vreme našeg boravka bila jako slaba, većinom su dobili samo po jedan obrok (prvi dan) ili eventualno po dva obroka hrane. Uzrok toj lošoj ishrani bile su slabe privredne prilike koje [tamo] vladaju, posebno zbog toga što su krajevi u velikoj meri iscrpljeni. Naša vojska je to sasvim shvatila i, uprkos [slaboju ishrani], nisu se mogle čuti nikakve žalbe, bilo protiv intendantata, bilo protiv štabova jedinica. Isto tako su naše jedinice primile samo jedan

⁸ Vidi napomenu br. 3.

obrok hrane na maršu prilikom povratka, koji je trajao sve od 6 časova ujutro 25. avgusta do 4 časa ujutro 26. avgusta o. g. Prilikom prelaska preko pruge, na povratku, neprijatelj je veoma snažno tukao naše kolone iz čitavog oružja, te je sam prelazak preko pruge bio jako težak, ali su se naši borci, uprkos tome, odlično držali. Možemo reći da u našim jedinicama vlada vrlo dobra disciplina.

Za vreme našeg boravka na oslobođenoj teritoriji sve naše jedinice su pregledali komandant Narodnooslobodilačke vojske Slovenije generalmajor drug Rozman⁹ i njegov pomoćnik general-poručnik drug Jaka Avšič, koji su se veoma pohvalno izrazili o našim jedinicama. General-poručnik Jaka Avšič je izjavio da je Ili SNOUB „Ivan Gradnik“ najbolja slovenačka brigada i ta činjenica mora pričinjavati radost svim našim jedinicama i mora nam dati nove pobude za još veće i bolje uspehe.

Rad na političkom polju u jedinicama je u poslednje vreme dosta trpeo, i to najviše zbog dugih i teških pokreta koje su imale naše jedinice. Da se vreme odmora sasvim ne gubi, upotrebljavamo odmor za individualne političke časove po pojedinim grupama, kojom se prilikom najviše čita tekuća pridošla literatura i dnevne radio-vesti. Primećuje se veliki nedostatak literature, jer je u poslednje vreme dosta neredovno pristizala, dok „Partizanski dnevnik“¹⁰ naše jedinice uopšte više ne primaju. Gde leži uzrok ovom zastoju u dostavljanju literature za potrebe naših jedinica i zašto je izostao „Partizanski dnevnik“ nije nam poznato. Napominjemo da u jedinicama, koliko smo mogli primetiti, vlada izvesno nezadovoljstvo. Dnevne radio-vesti su se, prema mogućnostima, svakog dana redovno prenosile ljudstvu usmeno. S obzirom da svakog dana dobijamo sve povoljnije radio-vesti, vlada u našim jedinicama veoma dobro raspoloženje.

S obzirom na činjenicu da se javlja sve veće i veće rasulo u nemačkoj vojsci i kod njenih satelita, a i u redovima naše domaće bele garde i domobranaca, vlada u našim jedinicama sve veće interesovanje za političke časove. Amo-tamo javlja se, doduše, manja bezbrižnost za te časove, ali to dolazi, u prvom redu, zbog umora ljudstva od dugih marševa koje su naše jedinice imale u poslednje vreme. U vezi s tim stanjem se u priličnoj meri povećava i borbenost u našim jedinicama, tako da možemo reći da je borbeno stanje u jedinicama veoma dobro.

¹¹ Franc Rozman Stane, narodni heroj. Teško ranjen prilikom isprobavanja savezničkog oružja, umro je 7. novembra 1944. u Črnomelju. Sahranjen je u Grobnici narodnih heroja u Ljubljani.
... "Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 3499.

Zbog činjenice da se sve više i više približava kraj ovog rata, i time naša nova Jugoslavija, ljudstvo se u svim jedinicama jako interesuje za njeno uređenje i na takvim političkim časovima uključuje se veoma živo u diskusiju.

Zbog zadnjih, veoma napornih pokreta, i zbog loše hrane, bilo je i nekoliko dezertera u jedinicama, i to, u prvom redu, onih novomobilisanih boraca koji su već ranije simpatizirali sa bega, i nekoliko Francuza¹¹ koji su bili mobilisani u Gorenjskoj.

Pojedinim¹² drugovima još je neshvatljiv sporazum Tito — dr šubašić, odnosno između NKOJ, s jedne, i izbegličke jugoslovenske vlade u Londonu, kojoj je na čelu bivši ban Hrvatske dr šubašić, sa druge strane, a u koju su vladu ušli i Slovenac dr. Marušić, koji je bio član SNOS, i jedan Srbin, obojica kao predstavnici Tita.¹³ Drugovi su s velikom radošću prihvatili vest o priznanju naše vojske od strane saveznika, kao i od strane naše izbegličke londonske vlade, i dekret bivšeg jugoslovenskog kralja, kojim je raspušten štab njegove jugoslovenske vojske, kojoj je bio na čelu zloglasni ministar Draža Mihailović.

Među rukovodiocima u našim brigadama i bataljonima vlada još prično zadovoljavajuće stanje. U poslednje vreme izmenjeno, prema naređenju štaba IX korpusa, štab VII SNOUB „France Prešeren”.¹⁴ U novopostavljenom štabu ne može se, zasada, primetiti nikakvo međusobno trvenje, i nadamo se da će novoDostavljeni štab u celini odgovoriti, bilo to u vojničkom, bilo u političkom pogledu. . ,¹⁵

U poslednje vreme imali smo u naše brigade dosta veliki priliv novomobilisanih boraca italijanske narodnosti, koji masovno napuštaju italijansku vojsku (republikansku) i radionice, koje su pod kontrolom Nemaca, naročito u Trstu i

¹¹ Vidi dok. br. 137, napomenu 14 i dok. br. 118, napomenu -10.

¹² Ta je reč sa strane dopisana mastilom, pošto je prva reč u tekstu precrtana.

¹³ Dr Drago Marušić i Sreten Vukosavljević su ušli u vladu dr šubašića kao ugledne ličnosti NÖP-a a ne kao predstavnici NKOJ (Dušan Plenča: „Međunarodni odnosi Jugoslavije u toku drugog svjetskog rata”, Institut društvenih nauka, odeljenje za istorijske nauke, Beograd, 1962, str. 266—271, napomena br. 28).

¹⁴ Komandanta Janka Prezelja Staneta zamenio je Karei Leskovec a komesara Davorina Ferligoja Viktor Kirn (vidi prepis naredbe Štaba 9. korpusa NOVJ od 3. septembra 1944. o postavljenju Viktora Kirna za v. d. političkog komesara 7. slovenačke NOU brigade „France Prešeren”, AIZDG u Ljubljani, f. 281/11—4—č. Načelnika Franca Jernejca Milčeta je zamenio Karei Nardin Jakec (vidi pregled komandnog kadra na kraju napred pomenute knjige Stanka Petelina Vojka „Prešernova brigada”).

¹⁵ U izostavljenom tekstu govori se o kadrovskim pitanjima. •

Tržiču. Ti novomobilisani se dosta brzo uživljavaju u svoj novi život, naročito zbog toga što dobijaju priličnu podršku, u tom pogledu, od strane naših starih partizana, koji imaju razumevanje prema novomobilisanima. Većina tih novodošlih drugova Italijana poslata je na našu oslobođenu teritoriju, u granicama bivše Jugoslavije. Sada se u našim jedinicama nalazi samo manji broj Italijana,¹⁸

U poslednje vreme primećuje se sve veći i veći priliv Nemaca, dezertera iz raznih industrijskih preduzeća u Nemačkoj, koji su svi smešteni u naše jedinice, i određeni drugovi, stariji partizani, vode kontrolu nad njima. Ti novodošli Nemci su jako disciplinovani, što se ne može primetiti kod partizana francuske narodnosti, koji su u poslednje vreme bili mobilisani u raznim krajevima Gorenjske i raspoređeni po svim našim brigadama. Za te poslednje moramo staviti primedbu da se može kod njih primetiti prilično gundanja, ali to ne utiče na red i disciplinu u celini.

Brojno stanje naših jedinica nije u poslednje vreme povećano novomobilisanima, jer za sprovođenje mobilizacije nije bilo dovoljno vremena, s obzirom da su sve jedinice bile zaposlene pripremama i prenosom ranjenika.

Velika pažnja na političkim časovima posvećuje se odgoju partizana za što bolji odnos naše narodnooslobodilačke vojske prema terenskim političkim radnicima i civilnom stanovništvu. U tom pogledu primećuje se prilično poboljšanje i naši odnosi prema stanovništvu i terenskim političkim radnicima jako zadovoljavaju i možemo reći da se ti odnosi svakog dana sve više poboljšavaju. S druge strane, pak, moramo priznati da dolazi, tu i tamo, do izvesnih manjih ispada od strane naših partizana, naročito mladih, koji ne bacaju najbolje svetlo na našu vojsku. Ipak su takvi ispadi veoma retki i uvele se nastoji da se suzbiju na samom početku, a ukoliko dođe do ispada, da se krivac strogo kazni.

Mnogo inteligencije i snalažljivosti moraju, u odnosu prema civilnom stanovništvu, pokazati naši intendanti, naročito u krajevima koji su jako iscrpljeni i gde zbog toga organizovane privredne komisije¹⁷ ne rade, ili u krajevima gde one uopšte nisu organizovane, te su naši intendanti prinuđeni nabavljati hranu neposredno od stanovništva. Pri takvom nabavljanju hrane dolazi između naših intendantata i civilnog stanovništva do nesporazuma. Do takvih nesporazuma dolazi najčešće u slučajevima gde civilno stanovništvo još ne shvaća sasvim naše potrebe ili je više belogardistički nastrojeno.

¹⁵ Vidi tom VI, knj. 15, dok. br. 57, 62 i 137.

¹⁷ Vidi tom IX, knj. 8, dok. br. 40, napomenu 32.

Takođe ima slučajeva kada naši intendanti ne postupaju prilikom nabavke hrane onako kako bi to trebalo, čemu je u velikoj meri, uzrok njihov slab pohtički odgoj. Ukoliko dolazi do takvih ispada, oni nisu većeg značaja i uređuju se na licu mesta, najčešće lepim rečima ili pravilnim postupkom. Napominjemo da je služba intendantata vrlo delikatna, i od njihovog postupka u velikoj meri zavise simpatije stanovništva prema našem pokretu i obrnuto. U tu svrhu izdate su intendantu naše divizije¹⁸ potrebne direktive za odgoj intendantata u jedinicama. Isto tako od strane intendanture IX korpusa i Glavnog štaba¹⁹ je izdato više naredbi u pogledu postupanja intendantata.

U poslednje vreme su se jedinice naše divizije kretale na prilično velikom sektoru. Možemo reći da su svuda prihvaćene sa simpatijama i, u tom pogledu, potpuno smo zadovoljni. Naročito s velikim simpatijama nas je prihvatio narod u Cerkniškoj dohni i na Pivki, osobito kada su videli naše napore i brige koje imamo sa ranjenicima.

Za vreme poslednjih dugačkih i napornih marševa naših jedinica propagandni rad je u velikoj meri trpeo, jer mu se nismo mogli posvetiti onoliko koliko bi trebalo. U tom pogledu se jako istakla III SNOUB „Ivan Gradnik“ koja je uprkos teškim prilikama, redovno izdavala novine.²⁰ Za vreme boravka naših jedinica u Notranjskoj priređen je niz mitinga, koji su uspeli iznad svakog očekivanja i narod je bio jako zadovoljan njima.²¹

Rad političkih rukovodilaca u našim jedinicama još uvek nije na onoj visini na kojoj bi trebalo da bude, naročito se ne primećuju veći i uočljiviji uspesi kod političkih komesara četa i političkih delegata. Politički komesari bataljona i brigada obavljaju svoje dužnosti dosta zadovoljavajuće. Moramo priznati da je rad političkih komesara sve lakši i lakši, jer su borci počeli sve više shvatati našu borbu.

¹⁸ Početkom avgusta to je bio Jože Goličič Lister, a kasnije ga je zamenjivao njegov pomoćnik Valentin Frlan Tine.

¹⁹ Većina dokumenata o tome, koje je izdao Glavni štab, odnosno njegov Ekonomski odsek, nalazi se u AIZDG u Ljubljani, f. 40/1 i 255/II, a od 9. korpusa NOVJ u f. 255/III.

²⁰ Iz polumesečnog izveštaja Propagandnog odseka 3. slovenačke NO brigade „Ivan Gradnik“ od 31. avgusta 1944. vidi se da su u tom periodu izašla dva broja, i to 13. i 14. broj brigadnog lista „Naš klic“, zatim 10. broj džepnih novina 3. bataljona „Naše delo“ i 6. broj časopisa 2. bataljona „Naš glas“. Ovo isto navodi i izveštaj Propagandnog odseka 31. NO divizije P — št. 104 od 31. avgusta 1944 (oba izveštaja u AIZDG u Ljubljani, f. 250/1). Vidi Bibliografiju NOR-a, b. j. 3122/3249, 3113 i 3115.

²¹ Vidi propagandne izveštaje u napomeni br. 19.

Ponašanje oficira u našim jedinicama još nije na onoj visini na kojoj bi trebalo da bude, naročito se to primećuje u pogledu njihovog autoriteta, koji još nije na onoj visini na kojoj bi trebalo da bude. Taj veoma slab autoritet primećuje se naročito kod mlađih oficira, zastavnika i potporučnika, i u manjoj meri kod poručnika. Takođe moramo staviti primedbu da je autoritet podoficira sasvim minimalan i trebaće mnogo rada da se taj autoritet podigne, bilo kod oficira, bilo, posebno, kod podoficira.

Napominjemo da se u poslednje vreme primećuje da razni referenti u vašem štabu zadržavaju u korpusu drugove iz našeg štaba, ili iz naših jedinica, koje smo službeno poslali u vaš štab, ili na kakva druga mesta, a da o tom zadržavanju ne izveštavaju naš štab ili štabove jedinica, niti se prethodno informišu o potrebama našeg štaba i štabova jedinica. Zbog takvih postupaka jako trpi služba u štabovima jer su takva prekomandovanja neočekivana i nije se predviđala potrebna smena. Takav slučaj se, npr., dogodio pre nekoliko dana, kada smo u Dorenberg poslali foto-reportera našeg Propagandnog odseka²² da tamo obavi razne poslove za potrebe našeg štaba. Od našeg²³ foto-reportera saznali smo da isti više ne spada pod naš štab, da nemamo mi nad njim nikakve kompetencije, jer se navodno sada nalazi u štabu IX korpusa. Pošto je foto-reporter još mlad partizan — stupio je u partizane 17. maja o. g. — izgleda, i mišljenja smo, da je pomenuti sam želeo doći na službu kod vas, i to preko kakvih svojih prijatelja, i na taj način hteo sebi ostvariti za sada lagodan život i osigurati u budućnosti sigurnu i dobru karijeru. Skrećemo pažnju da pomenuti, za vreme službovanja u našem štabu, nije pokazao mnogo volje za rad i imali smo nameru da ga pošaljemo u bataljon za borca, da malo, bar za izvesno vreme, okuša težak partizanski život, a na njegovo mesto postavimo starog iznurenog partizana fotografa.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

M. P.

V. d. političkog komesara

Kodrič Rudi

Kodrič Rudi²⁴

²² Verovatno Božidar Štajer. Vidi izveštaj Propagandnog odseka 9. korpusa NOVJ od 4. septembra 1944. upućen Propagandnom odeljenju Glavnog štaba NOV i PO Slovenije (AIZDG u Ljubljani, f. 89/1).

²³ Možda bi trebalo: vašeg.

²⁴ Vidi dok. br. 137, napomenu 36 i dok. br. 90, napomenu 18.

PARTIJSKO-POLITIČKI DOKUMENTI ZA PERIOD OD
1. MAJA DO 31. AVGUSTA 1944. KOJI SU DOSADA
OBJAVLJENI U ZBORNIKU

1. Izveštaj biroa Trećeg bataljona Kosmajskog NOP odre-
da od 1. maja 1944. zameniku političkog komesara Od-
reda o formiranju bataljona i četnih rukovodstava (tom
I, knj. 7, dok. br. 163).
2. Pismo Dobrivoja Radosavljevića od 3. maja 1944. Tre-
ćem oblasnom komitetu KP Makedonije od koga traži
izveštaj o neprijateljskim snagama na teritoriji Oblas-
nog komiteta (tom VII, knj. 3, dok. br. 49).
3. Izveštaj Sreskog- komiteta KPJ za srez Gračanički (Pri-
ština) od 10. maja 1944. Oblasnom komitetu za Kosovo
o političkoj situaciji i o radu partijske organizacije
(tom I, knj. 19, dok. br. 131).
4. Izvještaj Prve komande područja od 10. maja 1944.
god. Korpusnoj vojnoj oblasti o vojno-političkoj situa-
ciji u nikšićkom i šavničkom srezu (tom III, knj. 7,
dok. br. 243).
5. Izveštaj Mita Micajkova, sekretara Okružnog komiteta
KP Makedonije za Kumanovo, od 9. maja 1944. god.,
Centralnom komitetu KP Makedonije o odjeku borbi
Treće makedonske udarne brigade, kao i o pokretu i
rasporedu okupatorskih snaga na terenu Kumanovo-Kri-
va Palanka (tom VII, knj. 3, dok. br. 50).
6. Izveštaj Mita Miljkovića, političkog komesara Prve ma-
kedonske kosovske udarne brigade, od 10. maja 1944.
god. Dobrivoju Radosavljeviću o razgovorima sa rukovo-
diocima NOV Albanije (tom VII, knj. 3, dok. br. 51).
7. Izvještaj Štaba Primorske operativne grupe od 15. maja
1944. god. Štabu Drugog udarnog korpusa NOVJ o voj-

- no-političkoj situaciji na svojoj teritoriji od 1. do 15. maja 1944. godine (tom III, knj. 7, dok. br. 246).
8. Izveštaj Blagoja Talevskog, sekretara Drugog oblasnog komiteta KP Makedonije, od 15. maja 1944. god., Centralnom komitetu KP Makedonije o pogibiji sekretara Sreskog komiteta Prilep i članova Drugog oblasnog komiteta (tom VII, knj. 3, dok. br. 57).
 9. Izvještaj Štaba Šestog korpusa od 20. maja 1944. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o vojno-političkoj situaciji u Slavoniji i o radu korpusne vojne oblasti (tom V, knj. 27, dok. br. 104).
 10. Izvještaj člana Okružnog komiteta KPJ za Boku od 21. maja 1944. god. Okružnom komitetu o stanju u bokeljskim bataljonima (tom III, knj. 7, dok. br. 252);
 11. Izvještaj Štaba Dvadesete divizije od 22. maja 1944. Štabu Osmog -korpusa NOVJ o stanju u jedinicama i na terenu (tom V, knj. 27, dok. br. 113).
 12. Izvještaj Štaba Trideset četvrte divizije od 31. maja 1944. Štabu Četvrtog korpusa NOVJ o stanju u jedinicama i na terenu (tom V, knj. 27, dok. br. 168).
 13. Izveštaj Štaba Druge šumadijske NO brigade od 14. juna 1944. god. sekretaru Okružnog komiteta KPJ za Kragujevac o stanju u Prvom bataljonu (tom I, knj. 9, dok. br. 5).
 14. Izveštaj Kira Georgijevskog od 19. juna 1944. god. Dobrivoju Radosavljeviću o stanju u Egejskoj Makedoniji i stavu predstavnika E L A S-a prema makedonskom stanovništvu (tom VII, knj. 3, dok. br. 80).
 15. Izvještaj Štaba Trideset sedme udarne divizije od 22. juna 1944. go'd. Štabu Drugog udarnog korpusa NOVJ o vojno-političkoj situaciji na sektoru Divizije (tom III, knj. 7, dok. br. 312).
 16. Zapisnik sa sastanka partijsko-političkog rukovodstva Mornarice NOVJ održanog 30. juna 1944. po nekim pitanjima vojnog i političkog rada (tom VII, knj. 2, dok. br. 126).
 17. Proglas Kavadarskog sreskog komiteta KP Makedonije od juna 1944. god. narodu tikveškog kraja (tom VII, knj. 3, dok. br. 79).
 18. Izveštaj političkog komesara 4. korpusa od 4. jula 1944. političkom komesaru Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske o političkom stanju i radu u Žumberku i Pokuplju (tom V, knj. 29, dok. br. 7).

19. Izveštaj političkog komesara 33. divizije od 6. jula 1944. političkom komesaru 10. korpusa NOVJ o političkom stanju i radu u jedinicama i na terenu (tom V, knj. 29, dok. br. 12).
20. Pismo Vere Aceve, sekretara Trećeg oblasnog komiteta od 10. jula 1944. god. Ljubču Arsovu o stanju na teritoriji Oblasnog komiteta (tom VII, knj. 3, dok. br. 90).
21. Izvještaj Štaba 28. divizije od 13. jula 1944. štabovima 6. i 10. korpusa NOVJ o nekim borbama, političkom radu i moralno-političkom stanju u Diviziji (tom V, knj. 29, dok. br. 40).
22. Telegram Prvog antifašističkog narodnooslobodilačkog kongresa Albanije od 16. jula 1944. god. maršalu Jugoslavije Josipu Brozu-Titu (tom VII, knj. 3, dok. br. 103).
23. Izveštaj Ljupča Arsova od 19. jula 1944. god. Centralnom komitetu KP Makedonije o političkoj situaciji u Bugarskoj (tom VII, knj. 3, dok. br. 93).
24. Izvještaj političkog komesara 26. divizije od 20. jula 1944. političkom komesaru 8. korpusa NOVJ o stanju i radu u Diviziji (tom V, knj. 29; dok. br. 60).
25. Izveštaj Ljupča Arsova od 20. jula 1944. god. Štabu Porečkog partizanskog odreda o beskompromisnom stavu prema pristalicama Draže Mihailovića (tom VII, knj. 3, dok. br. 94).
26. Izvještaj Štaba 7. divizije od 26. jula 1944. Štabu 4. korpusa NOVJ o vojno-političkoj situaciji u Baniji, o organizacionom stanju i radu u jedinicama i na terenu (tom V, knj. 29, dok. Tir. 78)./ ..
27. Izvještaj političkog komesara-8--divizije od 27. jula 1944. političkom komesaru 4. korpusa NOVJ o političkom stanju u Diviziji i na Kordunu, u Žumberku, Pokuplju i jednom dijelu Bele Krajine (tom V, knj. 29, dok. br. 90).
28. Izvještaj, političkog komesara. 19. divizije od 28. jula 1944. političkom komesaru 8. korpusa NOVJ o radu i stanju u Diviziji i na terenu (tom V, knj. 29, dok. br. 95).
29. Izvještaj političkog komesara 12. divizije od 31. jula 1944. političkom komesaru 6. korpusa NOVJ o političkom radu u Diviziji od 20. juna do 10. jula (tom V, knj. 29, dok. br. 115).
30. Izvještaj operativnog, štaba za Istru iz druge polovine jula 1944. političkom komesaru 11. korpusa NOVI o političkom stanju i radu u jedinicama i na terenu (tom V, knj. 29, dok. br. 77).

31. Izvod iz izveštaja vršioca dužnosti zamenika političkog komesara Kosmajskog NOP odreda od jula 1944. god. Okružnom komitetu KPJ za Mladenovac o borbama odreda u junu 1944 (tom I, knj. 9, dok. br. 51).
32. Proglas Trećeg oblasnog komiteta KP Makedonije od jula 1944. godine (tom VII, knj. 3, dok. br. 92).
33. Pismo glavnog štaba NOV i PO Makedonije od 2. avgusta 1944. god. članu Sofijskog oblasnog komiteta BRP(k) Dimitrovu u kome ga obaveštava da ne »dozvoljava odlazak bugarske brigade »Georgi Dimitrov« na bugarski teren (tom VII, knj. 4, dok. br. 2).
34. Izvještaj političkog komesara 4. korpusa od 5. avgusta 1944. političkom komesaru Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske o političkom stanju i radu u jedinicama i na terenu (tom V, knj. 31, dok. br. 16).
35. Izvještaj političkog komesara 12. divizije od 7. avgusta 1944. političkom komesaru 6. korpusa NOVJ o političkom i kulturno-prosvjetnom radu i stanju u diviziji (tom V, knj. 31, dok. br. 26).
36. Izvještaj političkog komesara 28. divizije od 14. avgusta 1944. političkom komesaru 6. korpusa, NOVJ o političkom radu i stanju u Diviziji (tom V, knj. 31, dok. br. 39).
37. Izvještaj političkog komesara 6. korpusa od 16. avgusta 1944. političkom komesaru Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske, o političkom radu i stanju u jedinicama (tom V, knj. 31, dok. br. 43).
38. Izveštaj političkog komesara Šeste istočnobosanske NOU brigade od 19. avgusta 1944. god. političkom komesaru Sedamnaeste NOU divizije o političkom stanju i radu brigade od 1—5 avgusta 1944. godine (tom I, knj. 9, dok. br. 171).
39. Izvod iz izveštaja sekretara Drugog oblasnog komiteta KPM Blagoja Talevskog od 19. avgusta 1944. god. Centralnom komitetu KPM o aktivnosti rukovodstva VMRO u Bitoljskoj oblasti i Egejskoj Makedoniji (tom VII, knj. 4, dok. br. 14).
40. Izvod iz izveštaja Pokrajinskog komiteta KPJ za Vojvodinu od 24. avgusta 1944. god. Centralnom komitetu KPJ (tom I, knj. 8, dok. br. 124).
41. Izvještaj političkog komesara 7. divizije od 24. avgusta 1944. političkom komesaru 4. korpusa NOVJ o prelasku jednog dijela divizije u Moslavinu i o stanju u jedinicama i na terenu (tom V, knj. 31, dok. br. 76).

42. Uputstvo Štaba Koruške grupe NOP odreda od 26. avgusta 1944. potčinjenim odredima za vojno-političku izgradnju i podizanje političke svesti stanovništva (tom VI, knj. 15, dok. br. 124).
43. Izveštaj instruktora CK KP Slovenije Lidije Šentjunc od 29. avgusta 1944. političkom komesaru Glavnog štaba NOV i PO Slovenije o odnosima sa italijanskim partizanskim jedinicama (tom VI, knj. 15, dok. br. 12).
44. Pismo političkog komesara 4. korpusa NOVJ od 30. avgusta 1944. političkom komesaru 7., 8. i 34. divizije i Unske operativne grupe da izvrše političku pripremu jedinica za predstojeće zadatke (tom V, knj. 31, dok. br. 91).
45. Izvještaj političkog komesara 8. divizije od 30. avgusta 1944. političkom komesaru 4. korpusa NOVJ o političkom stanju i radu u jedinicama i na terenu (tom V, knj. 31, dok. br. 94).

REGISTAR LIČNIH IMENA

A

<p>Abromič Franc Primorac — '364
 Adamič Bojan — 199
 Adlešič Niko — 200'
 Adžić Dušan — 297, 900, '902
 Adžijević Mato — '496
 Ajtić Predrag — 736
 Aleksić Jovo — 504_A 505
 Aleksijević Dragan — 296, 648
 Aleksijević Milan — 778, 900, 902
 Alfirić Petar — 181, 293, 530 811, 819, 820
 Ambrožič Lado Novljan'—' lđ, 350 559, 69% 850, 856
 Andrejević Pavle — 297
 Andrić Jovan — 435'
 Andrić Rodoljub — 297, 777, 900, 901-
 Anđelić Novak — 435
 Arhar Franc — 259
 Arigler Adolf Bodin — 103
 Aškerc. Anton — 575
 Avbelj Viktor Rudi — 7, 92, 182, 285, 473, 478, 523, 546, 643, 689, 691, 765,-
 Avsec Alojz — 147 '
 Avsec Filip Mitja — 161', 258 '
 Avšič Jaka- — 990
 Ažnik Makš — 935 "' ."</p> | <p>Babić Mirko Šlem — 875
 Babić Simo — 442
 Babin Josip — 642
 Bahra Bajro — 21
 Bahrić Branco — 397. :
 Bajt Jože — 552
 Bakston (Buxton) Čarls — 475 ,
 Banak Josip — 859, 860 .. -
 Banda Dušan Ganjo — 161
 Baranović Stipe — 914 .! -
 Barle Avguštin Ambrož — 103
 Batinica Savo — 877
 Batričević Mirko — 776
 Bavdek Franc — 475 ' .'. ;.'
 Bavec Anton Cene — 290..
 Bavec Franjo Branko — 552, 555, 556 - - -
 Bebler dr Aleš Primož — '92, 93, 105, 182, 691 ' , ' ; " "
 Begić Muhidin — 776
 Begović Veljko — 705
 Belin Jože' — "474" ' , ' ,
 Belopavlović Niko — 964 '
 Beltram. Julij — 92 "'
 Bčnčić Dragomir Brkin — 37, 38, '42, 141 . -;" ' ;
 Benedetić Aha ~r 102
 Berieš Eduafd — 137:
 Berger Edo Don — 110, 111 :
 Bertok Miran — 104, 178 .
 Bertoncelj Ivan Janoš — 102
 Bertončelj Ivan Johan — 105, 106
 Berus Valéentin- Tine f- 275
 Besar Gabor — 405, 407, 578, 589
 Bevk France — 92, 198 ,
 Bigović Aco -• 724, 729' , "
 Bijedić Suknja t- 19, 24, 335, 338
 Biljan Antun — 220 - -
 Bizjak Bernard Kösta 949"
 Bizjak Stane Kostja — 105 406, 473</p> |
|---|--|

; b

- Blek Ričard (Black Richard) — 475
 Blažević Miško — 334
 Boban Rafajlo — 120
 Bobetko Janko — 57
 Bobnar Franc Gedžo — 690
 Bole Dušan — 103
 Bor Matej — 375
 Borštinar Jože — 491, 494, 650, 653, 691
 Bosanac Đuro — 862
 Bosnić Nikola — 389
 Bošković Đuro — 642
 Božanić Andrija — 68
 Božović Bogdan — 210 ..
 Božović Slavko — 982
 Bradeško Ludvik Iztok — 9
 Brajović Božidar — 444, 457
 Brajović Pero — 691
 Brand Piter (Peter) — 475
 Bratko Ivan Andrej — 66, 95, 293
 Bravničar Dušan Veljko — 95
 Breclj dr Marjan — 1SS
 Brenner Antun — 220
 Brenjo Mirko — 769, 776
 Brešan Vika Tatjana — 345
 Brilej dr Jože Bolko — 375 377, 569.
 Brkić Duško — 69
 Brkić Zvonko — 137, 506
 Brnčić Danijel — 466
 Brodić Radenko — 131
 Brodnik Franjo — 951
 Brodnik Jože — 766
 Brodnjak Ivan — 119
 Broz Josip Tito — 40, 154, 191, 212, 247, 266, 323, 330, 340, 392, 394 415, 420, 436, 466, 485, 501, 507, 518, 564, 581, 600, 612 618, 639, 641, 664, 676, 698, 700' 726, 727, 737, 738,, 766, 768, 795" 798, 802, 817, 825, 827, 833, 835' 850, 854, 859, 864, 876, 880, 883 885, 894 904, 919, 923, 927, 951 ' 958, 970, 987—989, 991
 Brozović Milan — 721
 Bruno Jože — 743
 Bubić Vlado — 68, 71, 152, 159 603, 606, 607, 635, 642
 Bukovec Bogdan — 362
 Bukovec Lojze Nani — 552
 Bulat žiki — 978 \
 Buneta Mate — 459,
 Burgar Maks — 181
 Burgić Ljubiflko — 778, 902
 Burić Stanojka — 613
 Bursać Dušan — 978
 Butara Jože — 907
 Butara Mihael Aleksa — 141
- ## C
- Čami Uke — 511
 Cankar Ivan — 375, 571, 743
 Crnobrnja Bogdan — 505, 506
 Crvenčanin Vera — 881
 Culiberg Miha — ,768
 Cvetković Bogomir — 297
 Cviter (Zwitter) Fran — 98
- Čakalo Jovo — 57
 Calie Dušan — 505
 Cepelinik Dora — 67
 Cerci! Vinston — 212, 215
 Cerin Miha Aleš — 38, 145, 653, 656, 801, 804, 805
 Cernetič Avgust. — 213
 Copić Franc Borutin — 176, 181, 289, 293, 819 / '
 Copie Ivan Seljak — 375
 Crnugelj Franc 'Zorko — 8, 557, 852, 931
 Cus Julijana — 110
- ## ć
- ćemalović Enver — 435
 ćerić Salem — 776
 ćoralić Teufik — 255
 Ćurgus Ljubiša — 660, 662, 665
- ## D
- Damianović Petar — 982
 Damjanović Stevo Bomba — 505
 Darčević Nikola — 687
 Dautović Memaga — 20, 22
 Dejanović Steva — 498
 Dejvis Dejvid (Dawies David) — 215, 938'
 Delić Rasim — 810
 Dcmastia dr Marjan — 692
 Demonja' Nikola — 307
 Derikonja Savo — 609
 Destovnik Karei Kajuh — 429/7-10
 Dimitrov Georgi — 64, 100, 140, 154, 323, 326, '329, '330 737, 791, 804, 824, 894

Divić Milenko — 497
 Divić Stojan — 301, 304
 Dizdar Mujo — 480—483
 Dlzdarević Mustafa — 630
 Dobovšek Franc Zdenko — 141
 Doganoč Nande Bošomir — 346
 Dolčić Emil — 50, 151
 Dolenc Jože — 952
 Dolničar Janko — 141
 Domović Valent — 136
 Došen Stevan — 119
 Dougan dr Danilo — 699
 Dragan Alojz — 905
 Dragaš Lazo — 860
 Drašković Aleksa — 771
 Drecun Sveto — 881
 Drenovec Frančelc — 200, 569, 572
 Drucker Gerda — 674
 Družić N. Ivo — 925, 926
 Dubaić Simo — 978, 979
 Dugonjić Rato — 632, 635
 Dušhin Frane — 637
 Dukić Branko — 290
 Durjava Tončka — 104
 Dvojmoč Tone — 103

Đ

Đaković Rajko — 296, 777, 900—902
 Đaković Savka — 733
 Đerković Vojin — 280, 316, 331, 332
 Đikić Osman — 135
 Điković Smilja — 220
 Đilas Milovan — 436
 Đorđević Milojko Krsta — 857
 Đujić Momčilo — 409
 Đukanović Drago — 442, 443
 Đukić Cedo — 395
 Đukić Toma — 613
 Đuričković Boško — 687
 Đurić Radomir — 586
 Đurković. Milorad — 204

- E

Egić Obrad — 274

F

Fabijan Franjo — 859, 863
 Fajgelj Nuška. — 936
 Faišar Jože Tomaž — 523
 Fajfar Tone — 198

Fait Franc — 936
 Feie Anton — 374
 Ferjančič Jože — 988
 Ferligoj Davorin — 991
 Fieroi Maklin (Fitzroy Maklean) — 623
 Fijavž Franjo Matevž — 18, 198
 Fišer Peter — 106
 Flander Bogo — 741
 Flandij Vinko — 529
 Flego Hrvoj — 459
 Foretić Mirko — 796
 Fornazarič Franc — 346
 Fortič Dušan — 214, 935, 936
 Fotič Konstantin — 677
 Frančeškin Hilarii — 95
 Franko Ivan Iztok — 852, 988
 Frlan Valentin Tine — 993
 Furlan Dušan — 361
 Furlan Rudolf — 674

G

Gaberc Bogomil — 905
 Gačinović Risto — 443
 Gajić Živojin — 297
 Gale Jože — 200
 Gams Slavko Lipe — 110
 Gardner Carls (Charles) — 475
 Gažević Nikola — 285
 Gebert Stefan Stepko — 907
 Geminih Silvester Srečko — 558
 Gerbec Vlado — 852
 Gerdović Leopold Jure — 732
 Gičardi Luidi (Luigi Guicciardi) — 347
 Girandon Maks Grega — 66
 Gitivušić Arslan — 610
 Glavonjić želimir — 296, 648,
 Gliša Raco — 8, 784
 Globočnik Damjan Boris — 547, 853
 Globočnik Vito — 569
 Glomažič Stanka — 881
 Gluhač Milivoj — 972
 Godina Ferdo Marko — 674
 Goličič Jože Lister — 993
 Gorenc Bojan Dušan — 180
 Gorjan Božidar Bogo — 477
 Gorkič Dušan — 945, 953
 Gornik Gojko Iztok — 65, 67, 474
 Gorše Mirto Iztok — 962
 Goršič Mimi — 374
 Goršič Stane Jelko — 374, 375
 Goršič Milfco — 293 -
 Gostović Đorđe — 296, 778, -900, 902

Gradišnik Zorka — 781
 Grahek Ferdinand — 144
 Grah Anica — 723
 Granić Dragan — 959
 Grbić Sajo — 810
 Grmuša Rade — 56
 Grozan Marijan — 309
 Groznik Vanja — 905
 Gruber Viljem Drago — 346
 Grubišić Petar — 914
 Gruden Alojz — 674
 Gručić Matija — 296, 900, 902
 Gubec Puntar — 819
 Guberević Mirko — 497
 Gudvin Džeims (Goodwin James) — 198
 Gvardiol Ante — 976

H

Hace Matevž — 37, 42, 654, 656, 691
 Hafner Vinko — 103
 Hajduk Veljković Danilo — 779
 Hajduković Blaža — 928
 Hamović Rade — 443
 Hasić Avdaga — 609
 Hando Ivan — 589
 Hebrang Andrija — 63, 316
 Herman Alojzije Diišan — 9
 Hitler Adolf — 21, 47, 90, 492, 507, 512, 717, 725, 726, 727, 754, 854, 860, 862
 Jlladnik-Hrzič Zdenka — 48/149
 Hlebce Tone — 349, 936
 Hojak Venčeslav — 552
 Hol (Hali). Piter — 475
 Holjevac Vječeslav — 19, 53, 333, 341, 431, 433, 717
 Horvat Samo — 851
 Hostnik Alojz-Jovo .v- 690, 691
 Hreščak-Bebler Vera — 41
 Hribar Franc Savinjšek — 104, los
 Hribar Janez — 905 . .
 Hribar Janez 10, 92, '559, 699, 856, 905. 936-
 Hribernik Rudolf' Svaruh r^ 852
 Hrستیć Dušan - • 335, 337'
 Huber Dragutin — - 224 . .-
 Hubmajer Danilo — 662
 Humo Avdo — 896 •"-;
 Humar Branko — 362

I

Ilič Vladimir Lenjin — 16, 329 737
 Ilič Dragomir — 297
 Ilič Gavriilo Gašo — 141
 Ilič Miloš — 241, 245, 515, 521 831, 838
 Ilovica Albert — 144
 Ivančević Steva — 296, 777, 900 901
 Ivanović Mihail Kalinin — 64, 308 323, 791, 824, 825, 894
 Ivanović Dragiša — 368, 433, 444 762, 842
 Ivanović Uroš — 968
 Ivković Ljubomir — 183, 294, 295 301, 901, 903
 Ivković Miodrag — 297
 Ivković Obren — 442

J

Jagodič Florjan — 346
 Jakić Radoman — 33, 37
 Jakolin Lucijan Julij — 101
 Jakopič Albert Kajtimir — 216, 351, 558, 850; 936, 939
 Jakopič Vekoslav — 569
 Jakše Ljuban Zveličar — 108
 Jančar Rudi Türk, — 692
 Jandrić Dušan — 338
 Janić Tihomir — 274
 Janić Vlado — 219, 230, 265, 304, 307, 415, 489, 537, 587, 801, 965, 966
 Janković Radišav — 297
 Janša Silva Darja — 102. . . .
 Jare Samo — 374 . .
 Jauković dr Svetomir — 528, 988
 Jeftić Đorđe — 296
 Jeftić Luka — 296 . . .
 Jelenič Borivoj — 150
 Jelić Mate — 936, 937 " '
 Jenko Marjan Vid — 949
 Jenšterl Jože — 102
 Jerić Vid — 907.
 Jerkić Branko — 361, 364, 367
 Jerković Mate — 799
 Jerman Janez — 546, 547, 550
 Jernejac Franc Milče — 991
 Jež Pavel Stanko — 9
 Jošilo Živko — 368, 372, 435
 Jovanović Blažo — 447, 982
 Jovanović Dragoljub — 628:
 Jovanović Čedo — 26
 Jović Joco — 404
 Jović Mile — 297

Jugovec Oto Luka — 374, 429
 Julijanac Preslav — 204
 Jurančić Lado — 781
 Jurca Mirko — 196
 Jiirić Mile — 480-483
 Jurin Smiljan — 637

K

Kacin Irma — 348
 Kacjan Milan — 374
 Kacjanka Johan (Kazianka Johan) — 106
 Kadenić Rahmija — 807, 810
 Kadijević Veljko — 981
 Kalabić Nikola — 649
 Kalan Filip (Kumbatović Filip) — 200
 Kalan Franc Evstahij — 103
 Kapetanović Miodrag — 409
 Kapičić Jovan — 320, 704
 Kapun Dušan — 374
 Karačić Nedeljko Brka (Milisav) — 205
 Karadorđević Petar — 84, 232, 305, 314, 410, 507, 564, 583, 678, 717, 766, 795, 835, 864, 865
 Kardelj Edvard Beve — 390, 436
 Kardelj Pepca — 92, 781
 Karović Rista — 295; 300, 901
 Kastelic Franjo Džon — 66
 Katić Košta — 658
 Katić Sveto — 642
 Kenda Bogomil — 645
 Kenji Katica — 220
 Kern Marian — 9
 Keržić Cini Metod — 293, 556, 591
 Késer Milan — 497
 Keserović Dragutin — 205
 Kesić Lazār — 218
 Kiauta Ladislav — 741
 Kidrić Boris — 16, 195, 198, 592, 692, 904
 Kidrić Zdenka — 198
 Kilibarda Mile — 690
 Kimovec Franc Žiga — 363
 Kir Viktor — 991
 Kjuzek Alfagar (Cahusac) — 475—477
 Klajn dr Vladimir — 588
 Klajndinst (Kleindienst) Lovro — : 176
 Klanjšek Jože Vasja — 851
 Klapac Vili — 143
 Klemenčič Dorè Maj — 350, 741
 Klemenčič Edo — 851
 Klemenčič Miro — 721

Kleut Petar — 334
 Klicov Petar — 408, 409
 Klinc-Srebrnjak Francka — 47, 293
 Klobučar Ivan — 361
 Klun Jože Pavel — 212
 Knebl Franjo — 335
 Kmecik Mijo — 139 . -"
 Kobe dr Božidar Božo — 351, 698, 699
 Kobe Roman — 48
 Kočevar- Franc — 909
 Kodrič Rudi Branko — 556, 557, 819, 987, 994
 Kogej Vasja — 8
 Kokolj Edvard Martin — 213, 214, 935
 Kolaši Miftar — 511
 Kolenc Črtomir Crt — 346
 Kolenc Venčeslav — 196, 732, 948
 Kolesnikov Alekšander — 642
 Komar Slavko — 622, 634
 Komnenić Petar — 442
 Komnenović Danilo — 435
 Kopriva Alojz — 224
 Kordiš Pepca — 143
 Koren Jože — 350, 936
 Koržič Ciril — 181
 Kos Josip — 882
 Kos Jože Jožek — 429
 Kosanović Dorde — 497
 Kosanović Ljuban — 497
 Koselj Janez — 851
 Kosmač. France — 200, 655
 Kosorić Radivoje — 609
 Kostić Svetislav — 296, 777, 900, 902
 Košmrlj Drago — 552.
 Kotoraš Dušan — 479-483
 Kovačević Adam — 359
 Kovačević Andro — 59, 68—70, 154, 604
 Kovačević Joso — 58
 Kovačević Mišo — 391
 Kovačević Stevo — 810
 Kovačević Vjera — 269
 Kovačić Janko Zoran — 365
 Krajger Boris — 92, 653, 688, 692, 715, 904
 Krajger Sergej — 103, 104
 Krall Jože — 114, 377, 427, 688
 Kranjc Janez — 67
 Kranjc Milan — 674
 Kreačić Otmar — 165, 173, 230, 304, 313, 415, 416, 421
 Krebelj Jože — 793
 Kreč Stanko — 338
 Kremžar Ludvik — 692 ,

Krener Franc — 90
 Križnar-Jakulin Ivka — 47, 96, 104, 105, 293, 644, 674 •
 Križman Malija — 346 x.
 Kronja Tomislav — 334
 Krmelj Maks — 103
 Krnečić Miša — 229
 Krstulović Vicko — 514
 Krulj Vrleta Vrle — 176, 289, 591, 592
 Krimiće Uroš — 53, 59, 335, 483, 488, 986
 Kržišnik Anton. Ljubo — 547
 Kuhareriĸo Semjon — 359
 Kujačić Milorad — 436
 Kuk Jože Branko — 290
 Kukanić Josip — 459
 Kukrika Rade — 495
 Kulenović Hajro — 251, 256
 Kumar Miloš — 365
 Kump Anton — 731
 Kumše Franc — 781
 Kuralt Drago — 231, 214
 Kveder Dušan Tomaž — 345, 346, 852

L

Lah Borivoj — 164
 Lazarević Dušan — 903
 Lazić Nikola — 596
 Lekić Danilo — 130
 Lenart Jože — 176
 Lesar Jože — 96
 Lesić Velimir — 396, 404
 Lesjak Nande — 346
 Leskošek Franc Luka — 92, 117, 248, 522, 871
 Leskovec Karei — 991
 Levačić Stefan Pišta — 552
 Logar Cene — 204, 430, 743, 958
 Lončarević Đuro — 599, 601
 Lovše Vladimir — 164
 Lukić Milisav — 65, 68, 71, 601, 603, 607
 Lukić Relja — 392, 540, 546
 Lukić Vojin — 378, 386
 Lukman Ciril Anja — 101
 Lusar Ivan Dušan — 104

LJ

Ljubibratić Nikola — 435
 Ljubić Ante — 268

M

Maček Ivan Matija — 93, 117
 Maček Vladimir — 136—138, 169, 191, 232, 236, 262, 315/ 409
 Magličić Zdravko — 887-
 Mahnić Angelca — 103
 Mahnić Franc Boj — 473, 474, 477
 Majetić Alojz — 144
 Majeršić Albin Bobi — 851
 Majnik Ivo Džems — 164
 Malešević Dušan — 212
 Malići Ali — 511
 Malnarić Jože — 572
 Mandžić Pašaga — 632
 Manola Srećko — 664
 Maoduš Stevo — 977
 Maričić Iviša — 480—483
 Maričić Vlado — 978
 Marinić Boris — 928
 Marinko Miha — 92, 694
 Marinković Ljuba — 902
 Marjani Ivo — 480-483
 Marjanović Ratko — 785
 Markić Ratko — 789
 Markotić Mato — 72, 79, 435, 821, 830
 Marković Blažo — 330
 Marković Boško — 806
 Marković Dragomir — 777
 Marković Dragutin — 296
 Marković Sava — 295, 777
 Marolt Marjan — 668
 Marović Đura — 297
 Martelanc Cvetko Taras — 336
 Martinović Luka — 391, 399
 Marušić dr Darko — 927
 Marušić dr Drago — 198, 630, 991
 Mastnjak-Košir Pavia — 293
 Matetić Vlado — 118, 120
 Matić Dragoslav — 296
 Matošić Jugoslav — 637
 Matulić Benko — 614, 619
 Mavser Ivo — 349
 Mavser Sabina — 568
 Matzoti Mario — 665
 Medenica Đuro — 131
 Mehandžija Stanko — 495
 Mencilj Martin — 644
 Mendoš Peter Iztok — 38, 656, 804
 Mihailović Nikolaj Svernik — 330
 Mihailović Draža — 168, 232, 266, 314, 315, 505, 628, 630, 649, 650, 664, 677, 835, 857, 991
 Mihaljević Nikola — 185, 189, 939, 945
 Mihelić Franc — 741
 Mihelić Stane — 571

Mihevc Jože Rudar — 178, 290
 Mihić Ljubica — 925
 Miklavčič Milorad — 403
 Milačić Mojsije — 951
 Miladinović Veljko — 359
 Milanović Mladen — 778, 902
 Milat Vicko — 789
 Milek Jože — 257
 Miletic Martin — 497, 579
 Miličević Ivica — 230, 236, 309
 Miličević Bogoljub — 279, 648, 649, 778
 Miličević Dragoslav — 295, 648
 Miličević Milić — 648, 777, 902
 Milosavljević Nikola — 800
 Miloslavić Radomir — 777
 Milošević Aleksandar — 295, 296, 777, 900, 902
 Milošević Danilo — 297
 Milošević Dušan — 297, 777
 Milošević Radomir — 902
 Milovanović Miodrag Lune — 634
 Miljković Huška — 19—22, 57, 254—256
 Miljković Petar — 57
 Miljković Saban — 20
 Miljušević Dušan — 902
 Minderović Čedomir — 128
 Mišćević Pero — 497
 Mišica Lado — 38
 Mišić Mihael — 49, 150 •
 Mitrović Bosiljka — 648, 771
 Mitrović Dragoslav Učo — 389
 Mitrović Milosav — 297
 Mitrović Stefan — 805, 912, 913
 Mivšek Anton — 474 -
 Mladenović Dragoljub — 297
 Mladenović Tasa — 629
 Mlakar Franc Gerik — 109
 Mlakar Tone — 214
 Modic dr Helij — 37, 38, 656
 Mohorić Milena — 213
 Mojškerc Vinko Jesen — 905
 Momčilović Ljuba — 807
 Moro Lisac — 477
 Mraković P. Milan — 262, 264
 Mršek Andrej — 161
 Mule Nežka — 161
 Muminagić Džemo — 77
 Murovec Milka Iva — 98
 Musić Zufer — 736

N

Naletilić Stanko — 797, 801
 Nardin Karei Jakec — 991
 Nazor Vladimir — 575

Nedić Luka — 389
 Nedić Milan — 628
 Nedog Jožef Joso — 644
 Nemanič Ivan — 674
 Nemgar Franc — 178
 Nemec Vojko — 103
 Nešković Blagoje — 634
 Nikolić Aco — 28
 Nikolić Dušan — 648, 777, 900, 902
 Nikolić Mica — 705
 Nikolić Radosav — 648
 Novak Ante — 18, 985
 Novak Franc — 80, 87, 435, 888, 897
 Novak Jože — 143
 Novaković Ratko — 533
 Novaković Života — 296, 777, 902
 Novosel Đoko — 435

O

Oberstar Zdravko — 176
 Obad Branko — 838, 841
 Oblak Marija Carni — 912
 Oblak Milan — 13
 Ocepek Angela — 92
 Ocvirk Vasja — 374
 Ogorelc Jože — 569
 Okanović Emin — 21
 Omahen Dušan — 374, 570, 571
 Opažem Tone — 144
 Oračić Niko — 786, 797
 Orel Tone — 936
 Oreščanih Bogdan — 330
 Osolnik Bogdan — 103, 525, 591
 Ožbolt Jože — 197

P

Pagon Andrej Ogarev — 344
 Pahor Karei — 199
 Pajlodza David — 646
 Pajtnar Franc Močnik — 9
 Pakiž Odon — 908
 Paltrinjeri Jerko — 479
 Pantelić Milojica — 386, 395
 Papež Draga — 569
 Pašić Derviš — 771
 Patrahaljcev Nikolaj — 198
 Pavelić Ante — 209, 263, 409, 507
 Pavlin Miro — 819
 Pavlović Branko — 497
 Pavlović Vlastimir — 778
 Pavšič Jože — 161
 Pavšič Stefan Jure — 908
 Pehaček Antun — 190, 194

Pelicon Ivo — 428
 Penko Mihael — 196, 948
 Peričin Marko Kamenjar — 806
 Perović Brana — 622, 634
 Perovšek Janež Pelko — 200, 655, 672
 Perušić Ivo — 154
 Pervanja-Bavec Ana Marija — 176, 289
 Pervanja Jane — 346
 Petelin Stanko Vojko — 289, 523
 Peternelj Anton Igor — 103, 525.
 Petković Drago — 970
 Petković Ractisav — 626
 Petovar Rudolf Rudi — 128, 130
 Petrič Slavko Slave — 258
 Petričević Branko Kada. — 384, 540, 560, 568
 Petrović Blagoje — 297
 Petrović Đorđe (Deda) — 900-902
 Petrović Marisav — 626
 Petrović Savo — 968
 Pezdirc Viktor Crni — 907
 Pipan Tone — 346
 Pipić Ivan — 472
 Pirjevec .Dušan Ahac — 105, 106, 473, 474, .478
 Pirnat Nikolaj — 429, 739, 741
 Pirnik Maks — 99
 Pjevač Milenko — 867
 Pletilić Teufik — 255
 Počkar Gregor — 95
 Počkar Jože — 38, 802, 804
 Podobnik Danilo Dane — 258
 Podravac Ivan — 589
 Podržaj Jože — 951
 Pogačnik Gustelj — 785
 Poglajen Franc Kranjc — 690
 Pokovec Franc Poki — 360, 361, 368
 Polajnar Ciril — 109, 568
 Popit France — 92
 Popović Dušan — 295
 Popović Milentije — 629, 634
 Popović Nikola - 648, 777
 Popović Savo — 531, 536
 Popović Svetislav Puco — 552, 852
 Popović Vladimir — 241, 378, 560, 568, 831
 Poslek Viktor — 497
 Poslen Rajko — 497
 Potočar Anton — 150
 Potočar Stane Lazar — 527
 Potočnik Janez — 674
 Potrč Ivan — 103, 571
 Povh Martin — 110
 Požar Franc Al.joša — 143
 Požar Ivan — 643
 Požar Stefan — 668
 Prajs (Preis) Franči — 346, 347
 Prapotnik Cvetka Štefka — 103
 Prdec Ivan — 596
 Premrl Janko Vojko — 347, 740
 Presečnik Franc — 949
 Prezelj Janko Stane — 991
 Primožič Franc Marko — 473
 Privrat Ivan — 459
 Prodnik Mirko — 141
 Prošek Leopold Bajdukov — 38, 666, 676/804
 Pruški Karei Gašper — 106, 474
 Puc dr Boris — 699
 Pucar Đuro — 632
 Puher (Pucher) Konrad Andreas — 106
 Puntar Ivan Gubec — 289, 290
 Purić Božidar — 195

R

Radaković Ilija — 976
 Radojević Dragomir Jovo — 858
 Radosavljević Dragomir Stanko — 858
 Radovanović Miodrag Tuđinac — 649, 900, 902
 Radović Radovan — 237, 240
 Radošević Đukan — 810
 Radović Ratko — 27, 28, 33
 Radulović Branko — 643, 647, 765, 768
 Rađenović Savo — 497
 Rajer Albert Borut — 346
 Rajić Vojislav — 778
 Rajner Fridrih (Rainer Friedrich) — 90
 Rak Rudi — 479483 •
 Rakić Selimir — 297
 Randić Ivan — 744, 762
 Ranković Aleksandar — 825, 894
 Ranković Mića — 295, 648, 777, 900, 901
 Ravnihar Darja — 96. 101, 105, 110, 213
 Rej Marjan — 474
 Remec Egon Borut — 476
 Remih Dušan — 144
 Remškar Miroslav Boštajn — 361
 Remškar Tine — 558, 934
 Repac Ilija — 976
 Ribičič Mitja Ciril — 473, 487
 Rihard Srečko — 346
 Rihtar Srečko — 342
 Rizvić Mujo — 19

Rodić Mile — 662
 Rogulj Martin — 156, 637
 Rojšek Franc Jaka — 164, 851, 852
 Rak Rafael — 118
 Rolović Vladimir — 613, 834
 Romac Paško Zdravko — 130, 805, 807
 Roš Miha Polde — 473
 Rozman Franc Stane — 688, 990
 Rožič Anton — 108
 Rožman dr Grearri — 90
 Rudolf Janko — 851
 Rukavina Zlatko — 119
 Ruparčič Jože — 674
 Rupena Vlatko — 459
 Rupić Slavko — 610
 Rupnik Leon — 11, 89, 90, 195
 Rus Ciril — 202, 373, 428
 Rustja Franjo Čanci — 8
 Ruzvelt Franklin — 215

S

Sahinpašić Hilmiya — 776
 Salcberger Ervin — 776
 Samardžić Slobodan — 778, 900, 902
 Samsa Jože — 147
 Samsa Peter — 668
 Sanders Herbert — 475
 Savie Milan — 902
 Sandić Ljubo — 968
 Savnik Dušan San — 373
 Sadej Ivan — 9
 Sedlarić Mijo — 497
 Sekirnik Janko Simon — 141
 Seliškar dr Vladimir Peter — 377, 572
 Semič Stanko Daki — 953
 Seražin dr Jože — 214, 936, 937
 Sešek Nasta Julija — 111
 Sever Frane Franta — 65, 67, 364
 Simončič Vinko Gašper — 477
 Simeonović Janko Sava — 857
 Simonović Danilo — 642
 Sinkovič Jože — 200
 Sintič Zvonimir Zvone — 374, 571
 Sitar Meta — 781
 Skočilić Joža — 573, 577
 Skurov Aleksej — 575
 Slamič Herman — 474
 Slapar Tomaž Tugo — 907
 Sluga Jože Lenart — 103
 Smit Henri (Smith Henry) — 475
 Spahija Šabo — 733
 Srimšek Kuhar Anica — 96
 Srnec Đuro — 118-

Srzentić Spiro — 435
 Stajić Steva Boža — 295, 300, 648, 650, 777, 780, 901
 Stamatović Miloš — 842, 849
 Stamenković Dragi — 205
 Stanić Dragan — 123
 Stanić Đuro — 902
 Stanković Čeda — 778
 Stanković Obrad — 648, 649
 Stanojević Živorad — 297
 Stante Jurij Juš — 213, 214, 347
 Stante Peter Skala — 104
 Starčević Adam — 494, 501, 578, 581
 Starič Vinko — 643
 Stegnjajić Milorad — 408
 Stefanović Dragoljub — 300, 901
 Stefanović Živojin — 296, 777
 Stepanović Mika — 295
 Stepanović Srboljub — 777
 Stepišnik Rado — 936, 938
 Stibel Hinko — 665
 Stibilj Bogomir Gorazd — 364
 Stojanović Rodoljub Košta — 858
 Stojković Milenko — 403
 Stritar Bogdana — 348-350, 935
 Stritar Jože — 374
 Strle Franci — 674
 Stupica Srećko — 364
 Sudar Franjo — 608
 Svetek Franc — 198
 Sulić Ivan Iztok — 852
 Svetek Lev Zorin — 349

Š

Šahman Stanislav — 67
 Šajatović M. — 472
 Šakanović Halil — 21
 Šakota Slobodan — 435
 Šavli Oskar Jaka — 95, 103
 Šavor Jože — 101
 Šćepanović Radomir — 397
 Šega Anton Tonček — 367
 Šegić Zdenka — 982
 Šegrt Vlado — 443
 Šehović Šerif (Herceg) — 479-483
 Senk Vladimir Gaber — 195, 197
 šentjunc Lidija — 92, 93, 182, 525, 556, 590, 591, 715, 852
 Šibalić Mijuško — 24, 27
 šibelja Anton Stjenka — 853
 Šibi Ivan — 119, 502, 503, 676, 678
 Šiljegović Boško — 62, 68, 608, 639, 919
 Šimunović Simun — 136
 Sink Matevž — 766, 768

Šlajpah Franc — 141
 Škarabot Jože Štefan — 951
 Škarja Anica — 674
 Škerović Zarije — 608, 614
 Škodlar Coro — 348
 Škorpik Velimir — 744, 745
 Škraber Leopold Vanja — 549, 557, 851
 Škrlj Stane — 905
 Šmicberger Đuro — 429
 Šnuderl Maks — 701
 Šoić Milan — 224
 Šoštarič Alojz Peter — 11, 14
 Šperac Josip — 479483
 Šprogar Alojz Lugi — 477
 Šramelj Franc — 374
 Šrkljan Mato — 118
 Štajer Božidar — 994
 Štajndl Franc (Steindl Franz) — 40, 669
 Štempihar Aleksandar Saša — 342, 344, 935 939
 Štokovac Jovan — 807
 Štok Ivan — 119
 Štucin Jaka Cvetko — 103
 Šubašić dr Ivan — 195, 351, 466, 485, 495, 507, 533, 564, 600, 612, 618, 629, 630, 631, 639, 676-678, 698, 700, 712, 717, 726, 727, 730, 732, 737, 738, 750, 166, 768, 795, 802, 808, 817, 827, 833, 835, 850, 854, 858, 859, 864, 876, 880, 883, 885, 904, 919, 923, 927, 951, 958, 970, 987-989, 991
 Šubić Janez — 113
 Šuca Ljuba — vidi Ivković Ljubomir
 Šučurović Pero — 497
 Šumrada Vinko Radoš — 558
 Šulin Miloš Miha — 346
 Šutler Stjepani — 118
 Švagan Alojz Mika — 475, 552
 Švara Dušan Dule — 8, 557, 853
 Švigelj Lado — 853

T

Tartalja Hrvoje — 479483.
 Tasić Dušan — 902
 Täufer Karlo šarli — 905
 Tavčar Ivo — 374
 Telenta Franko — 604
 Tepina Marjan — 214, 216, 351, 935
 Tepšić Petar — 902
 Tešić Nemanja — 394
 Tmušić Vuko — 702, 709

Tojagić Milan — 778, 900, 902
 Tojagić Nikola — 778, 902
 Tomaseo Vanja — 480, 481, 483
 Tomšič Tone — 195, 203, 289
 Tomšič Vida — 92
 Toplak Ferdo — 979
 Tot Dragutin — 589
 Tratnik Tone — 934
 Trček Anton Gorazd — 160, 164, 256, 261, 780, 786
 Trebješanin Milan — 28
 Trninić Mića — 56
 Troha Stanislav Slave — 141
 Trošt Rado Murko — 731, 740
 Tuđman Franjo — 119
 Türk Danilo Joco — 349, 936
 Turner Franc Kostja — 49, 150
 Turnher Tone — 145
 Turšič Ivan Iztok — 8, 851
 Tvrtković Rifat — 143

U

Uhernik Stane Maršalo — 949
 Ulčar Jože Mirko — 474, 476
 Ukmar Dušan Mirko — 552, 851
 Umek Viktor — 905
 Uršič Franc Joško — 8, 557
 Uskoković Jagoš — 269, 705

V

Vajnaht Ivo — 220
 Vasić Jovo — 344
 Vasić Marjeta — 109
 Vasić Ilija — 398
 Vasić Ljubiša (Cale) — 900-902
 Velebit Vladimir — 634
 Velikonja Venčeslav Kras — 336
 Venišnik Milan Savinc — 37, 38, 42
 Verdir Ančka — 347, 935
 Verdnik Matija Tomaž — 105, 106
 Veselinović Jovo — 793
 Vidak Ljubo — 637
 Vidmar Josip — 198
 Vidmar Jože Leon — 164
 Vidmar Micka — 374
 Vidmar Tone Luka — 141
 Vilfan dr Jože — 215, 350
 Vinketa Luka — 209
 Vipotnik Albin Strgar — 103
 Vipotnik Janez — 909
 Visarionovič Josif Staljin — 140, 215, 329, 433, 794, 824, 825, 835, 861, 894, 986

Vještica Stevo — 308
 Vladetić Đuro — 579
 Vodnik Jože — 524
 Vodopivec Zvonimir Nazdar — 558, 852
 Vodušek Ferdo — 479-483
 Vojaček Josip — 136, 139
 Volčjak Viktor — 855
 Voljč Ignac Fric — 103, 105
 Vratuša Anton Vran — 117 937
 Vreg France Mile — 214, 345, 347, 935
 Vrhunec Oto (Blaž Ostrovrhar) — 178 • •
 Vrščaj Vinko — 348
 Vučinić Đoko — 674
 Vučković Sreten Mladen — 858
 Vučković Vojislav — 295, 648, 777
 Vujasinović Todor Toša — 630, 632
 Vujatović Dušan — 877
 Vujović Ratko — 399
 Vujčić Ignjo — 497
 Vujičić Tripko — 439
 Vujnović Milan — 644
 Vukanović Radovan — 686
 Vukelić Savo — 577
 Vukićević Dušan — 28
 Vukomanović Ilija — 496
 Vukosavljević Sreten — 630, 991
 Vuletić Marko — 582, 593, 595, 598
 Vulić Ivan — 119

Z

Zatezalo Drago — 497
 Zbasnik Jože — 674
 Zdravljich Marjan — 930
 Zgonjanin Milan — 382
 Zihlerl Boris — 293
 Zihlerl Miloš — 103
 Zornada Josip Frenk — 781
 Zlatnar Mirko — 8, 694, 695
 Zrenjanin Spasoje — 295, 778, 900, 901
 Zrinjanin M. Rade — 657, 659
 Zubčević Reuf (Rauf) — 141, 142
 Župan Zvone — 49
 Župane Aleksander — 150
 Župančič Franc Marjan — 108
 Župančič Karei Žan — 108

ž

Žaučer Pavle Matjaž — 103. 106
 Žerovnik Stanislav — 362
 žiberna 'Srečko — 144
 Žigic Rade — 168, 307, 797, 801
 Žigon Matjaž — 176, 180, 529
 Živković Dušan — 497
 Žlogar Joža Ivanova — 109
 Žnidaršič Janez — 348
 Žujović Sreten — 154, 436, 564
 825, 894"
 Žulj Slavko — 156
 žužek Rina — 374
 žužek Vinko — 144

REGISTAR GEOGRAFSKIH NAZIVA

A

Afrika — 594, 596, 665
 Ajdovec (D. i G., kod žužember-
 ka) — 162, 570/ 907
 Ajdovščina — 175, 346, 366, 850
 Albanija — 511, 512, 733, 736
 Aleksandrija (u Egiptu) — 595
 Aleksandrovac — 626
 Aleksinac — 627
 Alžir — 660, 664, 665
 Ambras — 47, 48
 Amerika — vidi Sjedinjene Ameri-
 čke Države
 Andrijevi (kod Slav. Broda) —
 231
 Anhovo (kod Kanala) — 364
 Andraž nad Polzelo — 803
 Andrejevac (sada Minićevo kod
 Knjaževca) — 627
 Austrija — 106, 475, 476
 Austro-Ugarska — 302
 Azanja (kod Smed. Palanke) —
 903
 Azot (predeo,, kod Velesa) — 735,
 736

B

Babja gora (pl., kod Nove Gradi-
 ške) — 509
 Babija Glava — 891
 Đabno Polje (kod Prezida) — 144,
 692
 Bača (r.) — 525, 556, 559, 689, 850
 Bagdad (u Iraku) — 473
 Bair (kod Novske) — 496
 Bakije (kod Goražda) — 128
 Balkan — 745, 835
 Baljci (kod Bileće) — 370

Banija — 53, 54, 56, 57, 252, 255,
 262, 263, 338, 340, 484, 485, 487
 Banjška planota (visoravan) —
 98, 101, 558
 Barč (u Mađarskoj) — 58/
 Bari (u Italiji) — 205, 215, 475,
 593, 629, 634, 664, 665, 746, 747,
 938
 Barilović (kod Karlovca) — 720
 Barletta (u Italiji) — 103
 Barna (M. i V., kod Grubišnoa
 Polja) — 405, 728
 Bastaji (M. i V., kod Daruvara)
 — 219, 220, 224, 227
 Baška grapa (dolina r. Bače) —
 555, 556, 689, 850
 Batinjani (kod Pakraca) — 220,
 405'
 Batuje (kod Gorice) — 366
 Begunščica (r., kod Radovljice) —
 547
 Bela krajina (predeo) — 108, 658,
 674, 739, 742, 781, 782, 803, 904
 Bele Vode (kod šoštanja) — 429
 Benečija (predeo) — 203, 344, 555,
 558, 854, 929-931, 933, 937
 Beneška Slovenija — vidi Bene-
 čija
 Benina (u Libiji) — 660
 Benkovac — 408
 Beograd — 230, 231, 305, 312, 347,
 410, 416, 497, 628, 629, 634, 692
 Berane (sada Ivangrad) — 31, 444
 Bezade (kod Nevesinja) — 368,
 888
 Bihać — 20, 255, 531, 536, 810
 Bijela (kod Daruvara) — 305, 587
 Bijela Stijena (kod Novske) —
 496
 Bijelo Polje — 449
 Bijeljina — 128

- Bileća — 368, 442, 842, 843, 844, 888
 Bilišane (D. i G., kod Benkovca) — 412
 Bilo-gora — 227, 503, 860
 Biljane (D. i G., kod Benkovca) — 408, 409
 Bilje (kod Gorice) — 697
 Binovac (kod Kolarca) — 296, 779
 Biograd (n/m) — 409
 Biokovo (pl.) — 744, 748
 Biovicino Selo (kod Knina) — 412
 Birač (predeo, kod Vlasenice) — 126, 128, 242, 608, 610, 806, 832
 Bjelašnica (pl.) — 385
 Bjelimići (sada Odžaci) — 385
 Bjelovar — 882, 884, 885
 Blace (kod Kuršumlije) — 204, 626
 Blagovica (kod Domžala) — 477
 Bled — 102, 287, 344, 696
 Blegoš (pl.) — 814
 Boč (pl.) — 803
 Bočna (kod Gornjeg Grada) — 92
 Bohinj (predeo,) — 102, 287, 288, 814
 Bohinjska Bistrica — 287
 Bohinjsko jezero — 102
 Bohor (pl.) — 104
 Bojana (r.) — 746
 Bojna njiva (predeo, kod Mojkovca) — 449
 Boka Kotorska — 280, 755
 Bolomače (kod Slav. Požege) — 509
 Boljevac — 627
 Borki (D. G. i Sr., kod Daruvara) — 248, 405
 Borova Kosa (kod Daruvara) — 220, 405, 407
 Borski rudnik — 858
 Bosanska krajina — 53, 55, 57, 340, 484, 487, 532, 534, 631
 Bosanska Krupa — 531, 532
 Bosanski Novi — 262, 263, 483
 Bosanski Petrovac — 531, 532, 536, 810, 841, 873, 880
 Bosansko Grahovo — 20, 157, 602, 640
 Bosiljevo (kod Vinice) — 208, 209, 717, 718, 723, 739, 741
 Bosna — 84, 230-236, 243, 306, 309, 312, 369, 381, 387, 397, 398, 408, 412, 418, 436, 440, 533, 563, 632, 769, 809
 Bosna i Hercegovina — 631, 632, 809, 839, 840, 876, 896
 Bosna (r.) — 806
 Botinovac (kod Koprivnice) — 502
 Bovec (kod Tolmina) — 96
 Brač (o.) — 746, 955
 Bratunac (kod Tuzle) — 516, 560, 608, 834 -
 Brda (kod Zvornika) — 608
 Brda (predeo) — 203, 699, 853, 937
 Brđani (kod Slav. Požege) — 504, 505, 507, 509
 Bregi (kod Pazina) — 461
 Breginj (kod Kobarida) — 929
 Brestovac (kod Daruvara) — 136, 137, 587
 Breza (kod Trebnja) — 259
 Brezik (kod Zvornika) — 608
 Breznica — vidi Našička Breznica
 Brezovi. Dol (kod Ambrusa) — 48
 Bribir (kod Kistanja) — 408
 Brje (kod Ajdovščine) — 366
 Brkini (predeo) — 97
 Brodarevo (kod Bijelog Polja) — 449
 Brode (kod Škofje Loke) — 111
 Brodić (kod Đurđevca) — 587-589
 Bufarik (kod Alžira) — 660, 662
 Bugarska — 859, 862
 Bugojno — 25-27
 Btije — 462
 Bukov Vrh (kod Poljana nad Škofjo Loko) — 814
 Bukovica (predeo, kod Benkovca) — 408, 410, 937, 979
 Buševac (kod Zagreba) — 336
 Buzet — 459, 461
 Bužim — 252, 253

C

- Cavtat (kod Dubrovnika) — 749
 Cazin — 19-21, 55, 255
 Cazinska krajina — 19-21, 252, 255, 263
 Celje — 105, 116, 654, 666, 667, 669, 803, 804
 Cerkljansko (sektor Cerkna) — 177
 Cerknica — 951, 993
 Cerkno — 7, 95, 96, 98, 103, 175, 176, 214, 287, 288, 349, 556, 689, 696, 813
 Cetinska dolina — 918, 921
 Cetinje — 319, 320
 Civitež (kod Buzeta) — 461
 Col (kod Ajdovščine) 7, 175

Crna Gora — 28, 33, 122, 188, 379, 389, 390, 400, 402, 403, 439, 442, 446, 562, 567, 582, 629, 634, 679, 634, 679, 737, 771, 772, 764, 840, 888, 912
 Crna Rijeka (sela oko Crne r., kod Trnova) — 121, 122, 131
 Crna Trava — 627, 629
 Crnca (kod Nevesinja) — 891
 Crni vrh (k. 1288, kod Cerkna) — 525
 Crnogorsko primorje — 755
 Cunj (kod Buzeta) — 461

č

čačinci (kod Podravske Slatine) — 165
 Čadrg (kod Tolmina) — 96
 Čaglič (D. i G., kod Novske) — 496
 Čajniče — 540, 541, 543, 562, 565, 610, 769, 771, 772
 Čapljina — 847
 Catež (kod Trebnja) — 259, 907
 Čečava (kod Slav. Požege) — 509
 Čedad (Cividale, u Italiji) — 930
 Čehoslovačka — 137
 Celebič (kod Foče) — 771
 Cemernica (D. i G., kod Topuskog) — 335
 Čemerno (kod Gacka) — 379
 Cepovan — 7, 92, 98, 100, 175, 812, 813, 850
 Cevo (kod Danilovgrada) — 320
 Crmošnjice (kod Semiča) — 427, 785
 Crna (kod Ravna na Koroškem) — 42, 144
 Crni Kal (kod Kopra) — 97, 100
 Crni kal (k. 1107 ispod pl. Ble-goš) — 814
 Crni Kras (kod Kanala) — 98
 Crni vrh (k. 1288, kod Cerkna) — 696
 Crni Vrh (kod Idrije) — 211
 Crnomelj — 47, 109, 199, 200, 203, 427, 429, 430, 688, 742, 904, 927, 990

D

D. Milanovac — 875
 Dabar (kod Stoca) — 438, 888
 Dajta (pl., u Albaniji) — 733

Dalmacija — 280, 409, 481, 513, 635, 640, 712, 745, 746, 923, 938, 945
 Daniči (kod Avtovca) — 625
 Danilovsrrad — 319, 320
 Daruvar — 136—138, 220, 222, 224, 225, 227, 248, 251, 405, 587
 Daruvarska kotlina — 965
 Dautan (kod Bjelovara) — 882, 884
 Davča (kod Cerkna) — 102, 108, 525
 Davča (potok) — 103
 Davidoviči (kod Bileće) — 72
 Debar — 510, 733, 736
 Desinec (kod Samobora) — 469
 Dilj (pl.) — 304, 306
 Dinara (pl.) — 269, 923
 Divača (kod Sežane) — 366
 Delijaš (kod Sarajeva) — 125
 Dežanovac (kod Daruvara) — 136, 137, 219, 224
 Dobovljani (kod Struge) — 511
 Dobra kuća (kod Daruvara) — 220
 Dobrava (kod Smed. Palanke) — 903
 Dobrelji (kod Avtovca) — 625
 Dobrič (predeo, kod Prokuplja) — 204
 Dobrna (kod Celja) — 803
 Dobro Polje (kod Kalinovika) — 125
 Dobrovlje pri Mozirju — 92
 Dol pri Ljubljani — 102, 108
 Dole (Dolenje i Gorenje, kod Tr-žišča) — 201
 Dolenja Trebuša — 100, 853
 Dolenja Vas (kod-Škofje Loke) — 175
 Dolnja i Gornja Briga (kod Ko-čevja) — 107
 Dolenjska — 93, 101, 103, 104, 106, 108, 109, 111, 140, 182, 348, 349, 850
 Dolomiti (predeo) — 211, 854
 Dolž (kod Novog Mesta) — 906
 Domžale — 102, 104, 108
 Dornberk (kod Gorice) — 366, 994
 Drač (u Albaniji) — 733
 Dragović Polje (kod Kolašina) — : 679
 Dragunja (D. i G., kod Tuzle) — 806
 Dramlje (kod Celja) — 803
 Drapniči (kod Olova) — 776
 Drašiči (kod Metlike) — 905

Drava (r.) — 65, 251, 473, 474, 476, 477, 587
 Dravograd — 105
 Dražanj (kod Smedereva) — 648, 779
 Drečji Vrh (kod Mokronoga) — 259
 Drenje (kod Našica) — 419
 Drežnica (kod Ogulina) — 207
 Dfijenak (kod Kolašina) — 275, 316
 Drina (r.) — 128, 129, 540, 560, 561, 563, 603, 771
 Drljanovac (kod Bjelovara) — 884
 Drniš — 918
 Drugovac (kod Kolar) — 295, 296, 299, 300, 900
 Drvar — 261, 263, 529, 531, 532, 634, 872, 873, 880
 Dubica — 54, 484
 Diibona (kod Mladenovca) — 296, 298, 779
 Dubovik (kod Slav. Broda) — 236
 Dubrave (D. i G., kod Ogulina) — 719, 722
 Dubrave (predeo, kod Stoca) — 843, 846
 Dubrovnik — 513
 Dugaresa (kod Karlovca) — 719, 720
 Dugi otok (o.) — 751, 763
 Dulići (St. i N., kod Avtovca) — 621, 625
 Dunav (r.) — 858
 Duplica (kod Kamnika) — 102
 Dvor na Uni — 262, 263
 Dvor (kod žužemberka) — 149, 377, 430, 570, 571

Đ

Đakovo — 415, 419
 Đevrske (kod Kistanja) — 408
 Đulavec (kod Virovitice) — 219, 220, 223, 228, 266
 Đurdenovac (kod Našica) — 165

E

Egipat — 582, 583, 585, 594, 595
 Engleska — vidi V. Britanija
 Evropa — 235, 392, 492, 700, 835, 842

F

Fatnica (kod Bileće) — 842
 Foča — 121—123, 127—130, 384—386, 442, 516, 540, 562, 769—772
 Fram (kod Maribora) — 804
 Francuska — 463, 464, 491, 511, • 670, 717, 859, 965
 Furlanija — 699, 929, 930
 Fužine (kod Idrije) — 175

G

Gabrje (kod Novog Mesta) — 906
 Gabrovica pri Črnem Kalu (kod Kopra) — 97, 100
 Gacko — 379, 434, 442, 821, 822
 Gačnik (kod Dolenje Trebuše) — 100, 213, 853
 Gaglovo (kod Kruševca) — 206
 Gaj (kod Pakraca) — 579
 Gakovo (kod Grubišnog Polja) — 248
 Galešine (kod Avtovca) — 625
 Gare (kod Zavidovića) — 805
 Glamoč — 20, 152
 Glavatičevo — 127
 Glina — 55, 264
 Godovič — 7
 Golija (pl.) — 679
 Golo (kod Iga pri Ljubljani) — 947
 Golobar (k. 1254) — 96
 Golobinjek (kod Novog Mesta) — 731
 Golubić (kod Knina) — 790
 Golubinjak (kod Daruvara) — 136
 Gorazde — 128, 129, 378, 384, 769, 770
 Gore (kod Gline) — 56, 57
 Gorenja Trebuša — 101
 Gorenja Vas (kod Škofje Loke) — 814
 Gorenji Trbilj (u Italiji) — 931
 Gorenjska — 89, 92, 95, 96, 100—102/ 149, 150, 175—178, 181, 182, 213, 287, 291, 345, 347, 361, 367, 525, 551, 555—557, 689, 695, 696, 812, 815, 853, 991, 992
 Gorica — 97, 99, 101, 212, 364, 555, 661, 663, 697, 740, 850, 853, 936
 Gorijevac (kod Bihaća) — 810
 Gorjanci (pl. masiv) — 906
 Gornja Kovačica (kod Bjelovara) — 405, 587, 726
 Gornji Borki — vidi Borki kod Daruvara

Gornji Grad — 105, 690
 Gornji kraj (predeo, kod Osulina) — 207
 Gornji Vakuf — 27
 Gorski kotar (predeo) — 431, 464, 724
 Gospić — 409, 596
 Goteniški Snežnik (trig. 1289, kod Kočevja) — 107
 Goveđe Polje (kod Daruvara) — 224
 Gradac (kod Crnomelja) — 199, 927
 Gradac (kod Metkovića) — 746
 Građene (kod žužemberka) — 48, 149
 Gradnik (kod Metlike) — 674
 Grahovljani (kod Pakraca) — 223
 Grahovo (kod Vilusa) — 133, 319 — 321, 328
 Grapa (kod Cerkna) — 98
 Graška Gora (kod Slovenj Grade-
 ca) — 654, 666
 Gravina (u Italiji) — 529, 582
 Grbovac (kod Bjelovara) — 405
 Grgar (kod Gorice) — 850
 Grocka — 300, 650, 780
 Grosuplje — 689, 740
 Grubišno Polje — 248, 860—862
 Gruž (deo grada Dubrovnika) — 746
 Guberevac (kod Sopota) — 184

H

Haloze (predeo) — 656, 667, 669
 Hercegovac (kod Daruvara) — 136, 887
 Hercegovina — 84, 122, 369, 433, 434, 437—439, 443, 444, 533, 592, 625, 771, 772, 774, 809, 822, 827, 842, — 844, 846, 888, 896, 899
 Homolje (predeo) — 627
 Hotavlje (kod Škofje Loke) — 689, 813, 814, 850
 Hotedršica (kod Vrhnike) — 7
 Hrasno (D. i G., kod Ljubinja) — 841, 845, 848
 Hrastnik — 410, 647, 742, 904
 Hrgud (pl., kod Stoca) — 434, 847
 Hrnčić (kod Vlasenice) — 836
 Hrvatska — 266, 313—315, 355, 410, 417, 460, 485, 502, 582, 594, 629, 742, 794, 860, 986; 991
 Hrvatsko primorje — 745, 746, 751, 759

Hudajužna (kod Cerkna) — 689
 Hum (kod Vočina) — 266
 Hvar (o.) — 746, 753

I

Idrija — 7, 99, 175, 288, 689, 812, 850
 Ifsar (D. i G., kod Cajniča) — 540, 541
 Ig (kod Ljubljane) — 11, 14, 201
 Igrani (kod Makarske) — 744
 Ilirska Bistrica — 99
 Imsovc (kod Daruvara) — 587—589
 Irak — 473
 Islam Grčki (kod Benkovca) — 408
 Ist (o.) — 754
 Istra — 97, 144, 208, 460, 461, 462, 661, 663, 745, 746, 751, 755, 853
 Italija — 56, 96, 97, 99, 107, 412, 417, 491, 511, 529, 552, 559, 582, 583, 593, 594, 613, 634, 676, 680, 733, 745—748, 752, 753, 785, 801, 802, 823, 831, 835, 851, 855, 937
 Izačić (kod Bihaća) — 255
 Ivanec (kod Varaždina) — 119
 Ivanovo Selo (kod Daruvara) — 220, 587
 Izgori (kod Gacka) — 128

J

Jablanica (predeo) — 627
 Jablanica (kod Tuzle) — 242
 Jabuka (kod Goražda) — 121
 Jadovnik (tris. 1650, kod Drvara) — 480
 Jadran — 745—747, 755
 Jagodnik (kod Novog Mesta) — 109
 Jajce — 582
 Jakšić (kod Slav. Požege) — 305
 Jama pri Dvoru (kod žužemberka) — 377
 Jasenovac (kod Novske) — 409, 496
 Jastrebac (pl.) — 628
 Jastrebarsko (Jaska kod Samobora) — 467—469, 658
 Javornik (M. k. 1218 i V. trig. 1268, kod Postojne) — 989
 Jelovica (pl.) — 92, 178, 288, 290, 525, 526, 556

Jerovska Gora (kod Šmarja pri Jelšah) — 803
 Jesenica (kod Cerkna) — 214
 Ješenice — 102, 175, 288, 344, 555, 696, 740, 813
 Jezersko (kod Cazina) — 20
 Jugorji pri Metliki — 907
 Jugoslavija — 11, 16, 59, 108, 137, 148, 314, 346, 355, 460, 463, 489, 533, 584, 588, 595, 599, 630, 645, 654, 671, 677, 700, 739, 747, 749, 754, 755, 766, 794, 798, 802, 809, 835, 839, 840, 844, 860, 865, 899, 987, 989, 991, 992
 Julijski Alpi — 96
 Juradi (kod Buzeta) — 461
 Južna Morava (r.) — 626, 627

K

Kačja rida (trig. 419, kod N. Mes-
 ta) — 161, 258
 Kairo (u Egiptu) — 595, 749, 885
 Kal (kod Trbovlja) — 110
 Kal nad Kanalom — 98
 Kalesija (kod Zvornika) — 608
 Kalinovik — 121—123, 125, 127, 128, 130, 384, 516, 770
 Kalnik — 120
 Kam. Most (kod Topuskog) — 335
 Kamendol (kod Grocke) — 300, 650, 780
 Kamešnica (pl., kod Sinja) — 923
 Kamnik — 41, 102, 104, 107, 108, 546
 Kamniška Bistrica — 108
 Kamniški Alpi — 547
 Kanada — 594
 Kanal (kod Nove Gorice) — 98, 363, 555
 Kanalska dolina — 850
 Kaoci (kod Bos. Kobaša) — 970
 Karlovac — 658, 719, 724
 Karovinja (u Italiji) — 582, 593
 Kastav (kod Rijeke) — 144, 464
 Kašić (kod Benkovca) — 408
 Kasina (kod Zagreba) — 120
 Katinci (kod Virovitice) — 220
 Kazanci (kod Avtovca) — 625
 Kazlje (kod Sežane) — 99
 Kičevo — 735
 Kindrovo (kod Slav. Broda) — 236, 538
 Kip (kod Daruvara) — 251, 405
 Kistanje (kod Šibenika) — 408, 409
 Kladanj — 609, 610

Klana (kod Rijeke) — 465
 Klepac (kod Metkovića) — 847
 Kloka (kod Arandelovca) — 299
 Ključ — 631
 Ključ (predeo, kod Kladova) — 875
 Knin — 513, 532, 918
 Kočevje — 107, 688, 948, 950
 Kočevski roa — 107, 199, 293, 377, 674, 688
 Kojsko (kod Gorice) — 97
 Kokinac (kod Bjelovara) — 885
 Kokra (r.) — 102, 547
 ICokrška Kočna (tria. 2589) — 547
 Kolašin — 275, 3167 319, 679, 684
 Komarevo (G. i D., kod Siska) — 335, 483
 Komolec (kod žužemberka) — 377
 Kompari (kod Ajdovščine) — 346
 Kompolje — 40
 Konavli (predeo) — 941, 945
 Končanica (kod Daruvara) — 136
 Konjic — 434
 Konjević (kod Vlasenice) — 836
 Konjička župa — 434
 Konjiška gora (brdo) — 669
 Konjodor (kod Cazina) — 20
 Kopar — 97, 100
 Koračića (kod Mladenovca) — 299, 779
 Korčula (o.) — 746, 747, 752—754, 757, 760
 Kordun — 20, 21, 263, 334, 336, 339, 340, 470, 484, 486, 722, 724
 Koreničani (kod Virovitice) — 227, 405, 407
 Koritnica (kod Cerkna) — 525
 Korito (kod Bleda) — 287
 Koruška — 39, 42, 90, 93, 105, 106, 107, 117/ 182, 203, 294, 344, 473, 475, 477, 650, 739, 743, 935
 Kosančić (kod Leskovca) — 633
 Kosanica (kod Pljevalja) — 379
 Kosmaj (pl.) — 183, 297, 627, 633, 779
 Kosovo (predeo) — 626, 733, 735, 736
 Kostajnica — 54, 263, 483, 484, 578
 Kostanjevica na Krasu — 936
 Kozari (kod Buzeta) — 461
 Kotor — 746
 Kovačica (Donja i Slovinska, kod Bjelovara) — 866, 884, 885, 887
 Kozarevac (kod Bjelovara) — 866
 Kozjansko (predeo) — 104
 Kozje — 690
 Kragujevac — 297

- Krajina (predeo, kod Negotina) — 857, 858
 Kraljevi kamen (k. 777, na Kočevskom rogu) — 107
 Kranj — 102, 110, 175, 287, 555, 696, 814
 Kras (kod Buzeta) — 460
 Kras (predeo) — 99, 211, 212, 349
 Krašić (kod Sombora) — 467, 658
 Kremenik (kod Poljana nad Škofjo Loko) — 814
 Kremenjak (k. 454, kod Trebnja) — 766
 Kreševo — 26
 Kreštelovac (kod Daruvara) — 136, 587
 Krka (r.) — 781, 908
 Kruščica (Tribanj-Kruščica) — 746
 Kruševac — 206, 626, 649
 Kučeli (kod Opatije) — 465
 Kujbišev (u SSSR-u) — 646
 Kukavica (pl.) — 626
 Kula Atlagića (kod Benkovca) — 408
 Kupa (r.) — 336, 718, 722
 Kuršček (brdo) — 947
 Kuršumlija — 626
 Kutjevo (kod Našica) — 304, 311
 Kvarnerski otoci — 476
- L
- Labinje (kod Cerkna) — 97
 Lalić dol (dolina kod Ogulina) — 722
 Langersvald (kod Lovrenca na Pohorju) — 141
 Landol (kod Kolara) — 297
 Lastovo (o.) — 746, 752, 754
 Laško (kod Celja) — 110
 Lavtarski Vrh (kod škofje Loke) — 287, 288
 Lazani — vidi Lozan (kod. Pitomače) — 587
 Laze (kod Planine pri Rakeku) — 697
 Laze v Tuhinju — 40
 Lažna (kod Čepovana) — 92, 812, 850
 Lesen (kod Slovenj Gradeca) — 110
 Lekovina — 33
 Lepena (potok) — 110
 Leskovac — 627, 629, 633
 Leskovec (kamenolom, kod Kranja) — 102
 Leskovica (kod Cerkna) — 175, 814
 Lešće (kod. Karlovca) — 720
 Levertara (kod Žabljaka) — 390
 Lika — 263, 296, 297, 337, 412, 594, 596
 Lim (r.) — 449, 540, 541
 Lipa (kod* Bočne) — 92
 Lipa (kod Opatije) — 464, 465
 Lipe (kod Smedereva) — 295—297
 Lipijene (V. i M., kod Grosuplja) — 946, 947
 Lipoglav (V. i M., kod Slovenskih Konjica, danas Lipoglav) — 668, 803
 Lipovec (M. i V., kod žužemberka) — 161, 162
 Litija — 102, 108, 144, 689
 Livanjsko polje — 919
 Livno — 20, 152
 Lobnica (potok) — 102
 Log (kod Škofje Loke) — 110
 Logarska dolina — 476
 Lögateg (Dolenji i Gorenji) — 7, 428
 Lokovec (kod Ajdovščine) — 346
 Lokov (kod Strage) — 511
 Lokovec (kod, Čepovana) — 349
 Lokve (kod Čepovana) — 348, 812, 851
 London — 195, 215, 991
 Lopare (kod Tuzle) — 517
 Loški potok (predeo) — 143
 Lovrenc na Pohorju — 141
 Lovska (kod Novske) — 495, 578
 Lovran — 465
 Lozan (kod Pitomače) — 587, 725
 Lož — 10
 Ložice (kod Planme pri Sevnici) — 104
 Luče (kod Gornjeg Grada) — 41, 42, 104
 Lukač (kod Virovitice) — 587
 Lukanja. — 41
 Lulcovac (kod Konjica) — 385
 Lukovica (pri Domžalah) — 40
 Lušin (kod s. Kneža) — 689
 Lužani (kod Slav. Požege) — 230
 Lužnica (predeo) — 627
- LJ
- Ljubina (M. i V., kod Foče) — 561
 Ljubinje — 368, 842—847, 849

Ljubljana — 11, 89, 90, 113, 117, 195, 347, 428, 429, 473, 477, 569, 653, 688, 689, 692, 740, 990
 Ljubljanska pokrajina — 11, 90, 91, 93, 103, 105—108, 257, 293
 Ljubno ob Savinji (kod Gornjeg Grada) — 41, 42, 104, 690
 Ljuma (u Albaniji) — 733, 734

M

M. Požarevac — 299
 M. Šiljegovac (kod Kruševca) — 206
 Mahmić Selo (kod Cazina) — 20
 Majevica' (pl.) — 128, 242, 306, 389, 515—518, 520, 521, 566, 769, 770, 832, 833, 837
 Makarska — 735
 Makedonija — 510, 564, 634, 733, 986
 Mala lažna (predeo, kod čepovana) — 98, 100
 Mali Rakitovec (kod Lukovice pri Domžalah) — 40 -
 Malo Orašie (kod Smedereva) — 778, 779
 Maribor — 110; 116, 667, 669, 804
 Marin Dvor (kod Slav. Požege) — 537
 Martinj Vrh (kod Škofje Loke) — 525, 814
 Martinja Vas (kod Trebnja) — 259
 Matrož — 646
 Maslenjača (M. i V., kod Daruvara) — 224, 227
 Matković Mala (kod Slav. Broda) — 236
 Medojevići (kod Olova) — 396
 Medvode (kod Ljubljane) — 287
 • Medaš (kod Živinica) — 608
 • Međurača (kod Virovitice) — 865, 882, 884, 887
 Menina (pl.) — 92
 Metaljka (kod Cajniča) — 540, 541
 Metlika — 109, 198, 429, 658, 674, 718, 742
 Mežaljka (pl.) — 696, 813
 Mihailovac (kod Male Krsne) — 777, 779
 Milievina (kod Foče) — 121, 123, 125, 127
 Miren (kod Gorice) — 101
 Mirna Peč (kod Novog Mesta) — 258

Mirvići (kod Goražda) — 128
 Mislinjska dolina — 110
 Mislodežda (kod Struge) — 511
 Mljet (o.) — 746, 754
 Modruš potok (kod Karlovca) — 722
 Mohorc (kod Bohinjske Bistrice) — 525
 Mojkovač — 449, 706
 Mokronog — 109, 428, 689
 Monopoli (u Italiji) — 752, 760, 763, 764
 Moravče pri Gabrovki (kod Čateža) — 907
 Moravče (kod Domžala) — 40, 41, 102, 104, 108, 690
 Moskva — 692, 835
 Moslavina — 119, 120, 235, 484, 503, 866
 Mošćenica (kod Siska) — 263
 Mošenik (kod Ravna na Korošicem) — 144
 Motovun (kod Pazina) — 460, 461
 Mozirje — 41, 42
 Mrki Brijeg (kod Bihaća) — 810
 Mrzla Rupa (kod Idrije) — 850
 iVrlzica (pl., kod Trbovlja) — 110
 Muć (D. i G., kod Splita) — 920, 923
 Muretinci (kod Ptuja) — 110

N

Nadlesk (kod Starog Trga pri Ložu) — 692, 781
 Nanos (pl.) — 99
 Našička Breznica' (kod Našica) — 305
 Negotin — 857
 Nemačka — 16, -235, 262, 465, 492, 493, 505, 511, 701, 725, 726, 736, 739, 747, 965, 992
 Neretva (r.) — 359, 746
 Netretić (kod Karlovca) — 720
 Nevesinje — 368, 438, 440, 442, 821, 888
 Nevinac (kod Bjelovara) — 884
 Nezavisna Država Hrvatska (NDH) — 138, 263, 513, 744, 749
 Nikšić — 319—321, 328
 Nin — 411
 Niš — 626
 Nišava (r.) — 627
 Normandija — 670
 Notranjska — 109, 691, 692, 781, 950, 987—989, 993

Nova Cerkev (danas Strmec pri Vojniku) — 655, 666
 Nova Gora (kod črmošnjica) — 785
 Nova Kasaba (kod Vlasenice) — 561, 836
 Nova Ves (kod Srbca) — 970
 Novaki (Dolenji i Gorenji, kod Cerknja) — 525, 935
 Novigrad — 411
 Novi Marof (kod Varaždina) — 120
 Novo Mesto — 107—109, 162, 258, 781, 782, 906, 908, 909
 Novska — 496

O

Občice (kod Podstenica) — 109
 Ogulin — 208
 Okić Grad (kod Samobora) — 467
 Oklaj (kod Knina) — 976
 Oklo (kod Domžala) — 102
 Okučani — 497
 Olib (o.) — 746
 Olovo — 396, 776
 Olovske Luke (kod Olova) — 396
 Opatija — 465
 Oplotnica (kod Slov. Bistrice) — 41, 667
 Orahovica (kod Našica) — 165, 304
 Orehek (kod Cerkna) — 98
 Orešje (D. i G., kod Sv. Ivana Zelina) — 120
 Oriovčić (kod Slav. Broda) — 236
 Orlovac (kod Bjelovara) — 884, 885
 Orljavac (kod Slav. Požege) — 509
 Oruglica (G. i D., kod Vranja) — 627
 Osijek — 415
 Osipaonica (kod Smedereva) — 297
 Osp (kod Kopriva) — 97
 Otave (Dolenje i Gorenje, kod Cerknice) — 781
 Otoče (kod Radovijice) — 814
 Otoka (kod Bos. Krupe) — 20
 Ozren (pl., kod Maglaja) — 516
 Ozrenovići (kod Goražda) — 128

P

Pađene (kod Knina) — 412.
 Pag (o.) — 746
 Paka (kod Slav. Broda) — 236

Paklenica (kod Novske) — 579
 Pakoštane (kod Biograda n/m) — 409
 Pakrac — 220, 579
 Pameče (kod Slovenj Gradeca) — 41
 Panonska nizija — 745
 Papuk (pl.) — 165, 304
 Parcanski vis (k. 408, kod Parcana) — 779
 Paški kozjak (pl.) — 666, 803
 Pašman (o.) — 746
 Pavići (kod Vlasenice) — 836
 Pelješac — 746, 753
 Peničići (kod Buzeta) — 461
 Perjasica (D. i G. i Sr. kad Ogulina) — 722
 Perkovci — vidi Stari Perkovci (kod Slavenskog Broda)
 Pervani (kod Vlasenice) — 836
 Pesnica pri Mariboru — 110
 Petelinje (kod Dola pri Ljubljani) — 102
 Petrijevo (kod Mladenovca) — 296
 Petrinja — 54, 263, 264
 Pirot — 627
 Pisanica (kod Cerkna) — 101
 Pisanica (M. i V., kod Bjelovara) — 405, 407, 587, 884
 Filomača (kod Virovitice) — 860
 Piva (r.) — 128, 177
 Pivka (predeo) — 97, 99
 Pivka (r.) — 361, 993
 Pivnica (kod Voćina) — 266
 Planina (kod črnomelja) — 199
 Planina pri Rakeku — 697
 Planina pri Sevnici — 104
 Planinka (k. 1392 na Pohorju) — 667
 Plave (kod Kanala) — 363, 364
 Plešivica (kod Samobora) — 467
 Pleternica (kod Slav. Požege) — 231
 Pločnik (D. i G., kod Prokuplja) — 204
 Plješivica (pl.) — 337
 Pljevlja — 390, 540, 562, 769, 771, 772
 Pobude (kod Vlasenice) — 836
 Podbrdo (kod Bohinjske Bistrice) — 526, 556, 590, 689
 Podcrkavlje (kod Slav. Broda) — 537
 Podgora (kod Makarske) — 744
 Podaozd (kod Trnova) — 850
 Podić (kod Knina) — 482
 Podgorica (sada Titoarad) — 319, 320

Podravina — 120, 725, 860
 Podsela (kod Tolmina) — 363
 Podstenice na Kočevskom rogu —
 • 109, 688
 Podunavlje — 183, 294, 297
 Po" torje (pl.) — 39, 41, 144, 203,
 654, 666, 667, 669, 690, 804,
 Pokljuka (pl.) — 696
 Pokuplje (D. i G., kod Karlovca)
 — 339, 340, 431
 Polača (kod Benkovca) — 408, 409
 Poljani (kod Daruvara) — 224
 Poljanska dolina (dolina r. Poljan-
 ske Sore) — 696, 812
 Poljanska Sora (r.) — 110, 111
 Popovac (kod Novske) — 496,
 578
 Popović (kod M. Požarevca) —
 299
 Poreč (predeo, kod D. Milanovca)
 — 858
 Poreč (predeo, kod Kičeva) —
 735, 736
 Posavina — 128, 231, 242, 516 566,
 769, 779
 Postak (kod Št. Lenarta u Italiji)
 — 930
 Postojna — 99, 101, 177, 697
 Povšnar (kod Kranja) — 102
 Požeška kotlina — 304, 311
 Pračna (kod Siska) — 263
 Pranger (kod Cerkna) — 525
 Pravutina (kod Karlovca) — 723
 Prebilovci (kod Čapljine) — 847
 Predjama (kod Postojne) — 99
 Predmeja (kod Ajdovščine) — 7,
 175, 524, 812, 813, 850
 Prekomurje — 350
 Prigorje (predeo) — 120
 Prijepolje — 449
 Primča Vas (kod Ambrusa) — 48
 Primorska — vidi Slovenačko pri-
 morje
 Prnjavor — 231
 Prnjavor (kod Zvornika) — 608
 Prodani (kod Buzeta) — 461
 Prošek (kod Trsta) — 366
 Prozor — 27
 Prvačina (kod Gorice) — 366
 Psunj (pl.) — 165
 Ptuj — 110
 Ptujaska Gora (kod Ptuja) — 110
 Pudob (kod Starog Trga pri Lo-
 žu) — 732
 Pula — 746

R

Rab (o.) — 746
 Rača (N. i St., kod Bjelovara) —
 882, 884, 887
 Račna (V. i M., kod Grosuplja) —
 908
 Radatovići (kod Kostanjevice) —
 658
 Radeče (kod Zidanog Mosta) —
 — 428, 429
 Radlek (kod Cerknice) — 951
 Radomanova Poljana — 659
 Radomlje (kod Domžala) — 108
 Radovanje (kod Slav. Požege) —
 230, 231
 Radovna (r.) — 102, 696
 Rajčici (kod Pakraca) — 579
 Rajić (D. i G. kod Novske) —
 495, 578
 Rakek — 952
 Rakovica (kod Beograda) — 296,
 297
 Ratari (kod Smed. Palanke) —
 229
 Ratkovac (kod Okučana) — 496
 Rasina (predeo, kod Kruševca) —
 205
 Rastovac (kod Daruvara) — 224
 Ravna gora (predeo, kod Vočina)
 — 165, 304
 Ravnace (kod Metlike) — 109
 Ravne na Koroškem — 144
 Ravni kotari (predeo, kod Zadra)
 — 408—411, 975
 Ravnice (predeo, kod Daruvara)
 — 219, 225, 226
 Rdeči Kal (kod Trebnja) — 766
 Rdeči Kamen (kod Žužemberka)
 — 377 -
 Rečica ob Savinji — 42
 Reka (kod Cerkna) — 813
 Ribnica (na Dolenjskem) — 45,
 46, 49, 109, 161, 781, 948
 Ribnica na Pohorju — 667
 Ribnica (kod Zavidovića) — 805
 Ribno (kod Bleda) — 287
 Ribnjak (Ribogojstvo, kod Daru-
 vara) — 223
 Rihemberk (sada Branik) — 366,
 813
 Rijeka — 466, 746, 755
 Rim — 51
 Ripački klanac — 810
 Rižana (r.) — 97
 Robidnica (kod Cerkna) — 525,
 814

Rogaška Slatina — 39, 656 689, 803
 Rogatica — 128, 561, 608
 Rogoznica (kod Šibenika) — 746
 Romanija (pl.) — 516,, 609, 612, 834
 Rosopajnik (kod Karlovca) — 722
 Rovinj — 746
 Rožaj — 706
 Rožar (kod Kopra) — 97
 Rudnik (pl.) — 628
 Rudnik pri Radomljah (kod Dom-
 žala) — 108
 Rudno (kod Železnika) — 92
 Rujište (kod Knina) — 412
 Rumunija — 859, 862, 965
 Rut (kod čepovana) — 98
 Ržišče (kod Litije) — 144

S

Sadinja Vas (kod Semiča) — 375
 Saksid (kod Gorice) — 813
 Samobor — 467, 468
 San Ferdinand (u Italiji) — 103
 Sandžak — 27 28, 32, 33, 122,, 237, 319, 379, 381, 396,, 403, 439, 442, 446. 449, 562, 563, 682, 771, 772, 774
 Sanski Most — 631 839
 Sarajevo — 121, 387, 516, 608
 Sardinija — 802
 Sasovac (kod. Bjelovara) — 884
 Sava (r.) — 39, 107, 108; 176, 230, 306. 312, 484, 670, 689, 853, 905 :
 Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika (SSSR) — 47, 76, 179, 180, 190, 191. 262, 266, 281, 324, 460, 493, 541. 542, 564, 641, 725, 726, 736, 793, 794,, 798 816, 835, 986, 989
 Savinja (r.) — 39, 670 689
 Sela pri šumberku — 768, 908, 909
 Selca (kod škofje Loke) — 102, 181
 Selevac (kod Smedereva) — 299, 300, 903
 Semberija (predeo) — 242, 517, 566
 Semič — 92, 109, 199, 200, 293, 429, 739, 785
 Seona (kod Smedereva) — 296
 Severin (kod Bjelovara) — 719
 Severna Afrika — 802
 Sežana — 98, 99
 Sicilija — 802
 Silba (o.) — 746

Sinj — 918, 919, 923
 Širač (kod Daruvara) — 587, 589
 Šivača (kod Daruvara) — 251, 405
 Sjedinjene Američke Države (SAD) — 76, 190, 191, 281, 460, 495, 725, 798, 864
 Sjenica — 706
 Sjenokos (kod Čapljine) — 847
 Skokovi (kod Cazina) — 252
 Skomarje (kod Celja) — 666
 Skradin (kod Šibenika) — 409
 Sladka Gora (kod Šmarja pri Jel-
 •šah) — 803
 Slani Dol (kod Samobora) — 467
 Slap (kad Rogatice) — 561
 Slapar (kod Kamnika) — 102
 Slavonija — 58 230-233, 235, 236, 253, 305, 306, 309, 415, 484
 Slavonska Požega — 307, 504, 505
 Slavonski Brod — 231, 415, 516, 538
 Slivnica (kod Novigrada) — 411
 Slovenačko primorje — 10, 88, 90, 92—97, 100, 101, 108, 109, 112, 115, 144, 146, 148, 149, 161, 163, 176, 182, 196, 203, 213, 214, 259, 294, 342, 343, 345, 346, 347, 349, 360, 361,, 428, 473, 475, 530, 555, 596, 695, 696, 731 755, 802, 819, 851, 853, 904, 905, 908, 937, 950, 952, 987
 Slovenija — 16, 47, 88, 93, 100, 195, 201, 215, 342, 475, 484, 582, 594 629, 700, 721, 739, 742, 785, 854, 907
 Slovenska Bistrica (kod Maribo-
 ra) — 654, 655, 667, 668, 804
 Slovenske gorice (predeo) — 656
 Slovenske Konjice — 655, 666, 803
 Slovenj Gradec — 41, 42 110, 654, 666
 Smilčić (kod Benkovca) — 408
 Smoljinac (kod Požarevca) — 297
 Snežnik (pl.) — 99
 Soča (r.) — 555, 746
 Sokobanja — 627, 628
 Sokolac — 387, 561
 Sokolovići (kod Han-Pijeska) — 609
 Sokolovići (kod Rudog) — 379
 Solčava — 475, 690
 Solkan (predgrađe Nove Gorice) — 348, 363
 Sošice (kod Kostanjevice) — 658
 Sovodenj (kod Idrije).— 175
 Split — 513, 745, 746, 749. 755 •
 Spodnja Polskava (kod Slov. Bis-
 trice) — 667

- Spodnja Savinjska dolina — 690
 Spodnje gorje (kod Bleda) — 287
 Spodnji Razbor (kod Slovenj Gradca) — 110, 654
 Spreča (r.) — 608, 610
 Srbija — 237, 238, 240, 355, 560, 609, 626-629, 632-635, 771, 856-858
 Srbski klanac (kod Gračaca) — 412
 Srebrenica — 387, 561, 608, 609, 832, 834
 Srednja Radovna (sada Radovna, kod Bleda) — 102
 Srednja Vas (kod Semiča) — 293
 Srednja Vas v Bohinju — 287
 Srednje Brdo (kod Gorenje Vasi) — 814
 Srednje Laknice (kod Mokronoga) — 109
 Srem — 387
 Sremska Mitrovica — 653
 St. Grabovac (kod Novske) — 578
 St. Gradac (kod Pitomače) — 587, 589
 St. Slatinik (kod Slav. Broda) — 231
 Stara Glažuta (kod Vitanja) — 144
 Stara Gora — 933
 Stara Gradiška — 487
 Stara Povšna (kod Kranja) — 102
 Stari Perkovci (kod Slavonskog Broda) — 305
 Stari Trg pri Ložu — 692, 732, 781
 Stative (D. i G. kod Karlovca) — 720
 Stavča Vas (kod žužemberka) — 48
 Stepiani (kod Kopra) — 97
 Stična — 689, 908
 Stogovci (kod Ptuja) — 110
 Stojnik (kod Mladenovca) — 297
 Stolac — 368, 843
 Stopiče (kod Novog Mesta) — 909
 Stopnik (kod Cerkna) — 101
 Storžič (pl.) — 547
 Stranje (kod Planine pri Sevnici) — 104
 Stražeman (kod Slav. Požege) — 509
 Stražišče (kod Kranja) — 110
 Stražnji Vrh (kod Črnomelja) — 109
 Stirpnik (kod Škofje Loke) — 175
 Strizivojna (kod Slavonskog Broda) — 305
 Strmica (kod Knina) — 602, 790
 Strmica (M. i V., kod Novog Mesta) — 109
 Struga — 511
 Studena (kod Klane) — 465
 Studenec-Ig — vidi Ig (kod Ljubljane)
 Stupnik (kod Slavonskog Broda) — 231, 538
 Subocka (kod Novske) — 496
 Suha krajina — 47, 908, 946, 948, 950
 Suhopolje (kod Virovitice) — 860
 Sunja — 54, 483, 484, 578
 Sutla (r.) — 39, 689
 Suvodol (kod Smedereva) — 299, 779, 903
 Sv. Donat (kod Buzeta) — 461
 Sv. Gregor (kod Velikih Lašča) — 164
 Sv. Jana (kod Samobora) — 467
 Sv. Jurij (kod Tržišča) — 428
 Sv. Janez (crkva, kod Bohinjskog jezera) — 814
 Sv. Lucija (sada Most na Soči) — 363, 556, 590, 689
 Sv. Miklavž (sada Miklavž pri Taboru) — 105
 Sv. Mohor (k. 948, kod Železnika) — 181
 Svilaja (pl.) — 923
 Svinjska pl. (u Austriji) — 474
 Svrijig — 627
 š
 Šargan (pl., kod Višegrada) — 238
 Šćedro (o.) — 753
 Šekovići (kod Vlasenice) — 769
 Šentjur pri Celju — 39, 689
 šentvid pri Planini (kod Sevnice) — 104
 šentviška visoravan — 7, 175, 176
 šepšin (kod M. Požarevca) — 298, 299
 Šibenik — 513, 746, 749
 Šibovac (kod Daruvara) — 136
 Šebreijske (kod Cerkna) — 96, 98, 101, 552
 šekovići (kod Vlasenice) — 561
 Šenturje (danas Podtabor pri Grosupljem) — 947
 Šentvid pri Stični — 909
 Škalnica (kod Rijeke) — 465
 Škalske Cirkovce (kod šoštanja) — 110

- Škofijica (kod Ljubljane) — 689, 946
 Škrabutnik (kod Slav. Požege) — 509
 Škrapna (kod Opatije) — 465
 Škofja Loka — 102, 110, 111, 287, 288
 Škrilje (kod Iga pri Ljubljani) — 947
 Šmarje (sada Šmarje-Sap, kod Grosuplja) — 730, 732, 740, 946, 947, 950
 Šmarje pri Jelšah (kod Rogaške Slatine) — 803
 Šmarjeta (kod Novog Mesta) — 109
 Šmartno (kod Gorice) — 203
 Šmihel pri Novem Mestu — 258, 909
 Šmiklavž (kod Slovenj Gradeca) — 110
 Šmohor (kod Laškog) — 110
 Solta (o.) — 746
 šoštanj — 42, 14, 429
 Št. Jungert (danas Sv. Junsert, kod Celja) — 803
 Št. Jurij (danas Šentjur pri Celju) — 803
 Št. Lenart (u Italiji) — 930
 Št. Peter Slovenov (u Italiji) — 933
 Štajerska — 18, 38, 40, 42, 89, 90, 100, 103, 104, 106, 107, 109, 112, 116, 117, 140, 142, 200, 203, 259, 260, 430, 478, 647, 650, 656, 669, 670, 689, 690, 730, 741, 743, 767, 905, 984
 Štampetov most — 428, 429
 Štjak (kod Sežane) — 98
 Štokholm — 613
 Štrped (kod Buzeta) — 461
 Šumadija — 184, 627, 628, 633, 649, 778, 779
 Šuplja Lipa (kod Daruvara) — 228
 švedska — 613
- T
- Tabor (k. 945 na Kočevskom rogu) — 109
 Tanča gora (kod Črnomelja) — 190
 Teheran — 835
 Težka • Voda (D. i G, kod Novog Mesta) — 261, 784
 Tičevo (V. i M., kod Drvara) — 479
- Tihaboj (kod Cateža) — 907
 Timar (kod Bronzanog Majdana) — 534
 Timočka krajina — 856-858
 Tinjan (brdo, kod Kopra) — 97
 Tirana (u Albaniji) — 733
 Tociljevac (kod Bjelovara) — 885
 Tolmin — 96, 363, 558
 Tolminka (r.) — 96
 Tomašica (kod Daruvara) — 136
 Toplica (r.) — 626
 Topolovica (kod Grubišnos Polja) — 587
 Topusko (kod Vrginmosta) — 307, 314
 Trbovlje — 110, 647, 904
 Trgovište (kod Sokobanje) — 627
 Trebelno (kod Novog Mesta) — 259
 Trebinje — 133, 843, 845
 Trebnje — 90, 202, 212, 258
 Tremušnjak (kod Petrinja) — 264
 Trenkovo (kod Slav. Požege) — 509
 Treskavica (pl.) — 385
 Trnovo (kod Gorice) — 850
 Trnovo (kod Sarajeva) — 121, 123, 125, 130, 131, 378, 384
 Trnovska visoravan — 100, 101, 853
 Trnjava (kod Lukovice pri Domžalah) — 40
 Trogir — 158
 Trojeglava (kod Daruvara) — 136, 137, 587
 Trpinje (kod čajniča) — 395, 540
 Trst — 100, 177, 362, 428, 555, 634, 661, 695, 696, 699, 746, 755, 853, 854, 991
 Trška gora (kod Novog Mesta) — 108
 Tržič — 555, 696, 699, 854, 992
 Tržišče (kod Novog Mesta) — 201, 257—260, 428
 Tučepi (kod Makarske) — 744
 Tuhinjska dolina — 40
 Turjak (kod Grosuplja) — 946
 Turnašica (kod Virovitice) — 725, 859, 860
 Tuzla — 123, 128, 517, 608, 610, 611, 769, 772
- U
- Učka (pl.) — 465
 Ugljan (o.) — 746

Uloševina (predeo, kod Mojkovca) — 449
 Ulianik (kod Daruvara) — 136, 219, 220, 224, 228
 Umag — 462
 Umčari (kod Smedereva) — 296
 Uništa (kod Bos. Grahova) — 269
 Uskovnica (pl.) — 102, 696
 Ustikolina (kod Foče) — 128
 Užice (sada Titovo Užice) — 296

V

V. Britanija — 76, 137, 190, 191, 212, 216/ 281, 348, 460, 495, 725, 798, 864, 835
 V. Siljegovac (kod Kruševca) — 205, 206
 Valjevo — 649
 Varaždin — 119
 Vašington — 677
 Vel. Ivanča (kod Mladehovca) — 779
 Velebit (pl.) — 746, 974
 Velenje — 39, 42, 142-144, 803
 Veles — 735
 Velika (kod Slav. Požege) — 304, 311, 509
 Velika Kladuša — 20, 21
 Velika kopa (trig. 1542, kod Sloveni Gradeca) — 666
 Velika Lažna — vidi Lažna, kod čepovana
 Velika Loka (kod Trebnja) — 259
 Velika Morava (r.) — 295, 858
 Velike Lašče — 164, 689, 948
 Veliki Grđevac (kod Daruvara) — 405, 725, 859, 860
 Veliki Rakitovec (kod Lukovice pri Domžalah) — 40
 Velimlje (kod Vilusa) — 319
 Verd (kod Vrhnike) — 428
 Videm (Udine) — 348
 Vilič Selo (kod Slav. Požege) — 506, 509
 Vilusi (kod Trebinja) — 80, 133, 319, 320
 Vinkovci — 415
 Vinja Vas (kod Novog Mesta) — 784
 Vinje pri Moravčah (kod Domžala) — 102, 108
 Vipava (r.) — 211, 212
 Vipavsko — vidi Vipavska dolina
 Vipavska dolina — 98, 349, 812
 Vir (kod Domžala) — 108
 Virovitica — 538, 587, 725, 859, 861

Vis (o.) — 412-414, 485, 630, 634, 736-748, 751, 752, 754, 757, 758
 Višegrad — 516
 Viševak (kod Moravča) — 108
 Višnja Gora — 909
 Vitanje (kod Celja) — 655, 666
 Vivodina (kod Ozlja) — 471, 658
 Vlahovići (kod Kolašina) — 684
 Vlajna (trig. 1441, na Kukavici planini) — 626
 Vlasenica — 126, 387, 561, 610, 771
 Vlasotinci — 627
 Vlaška (kod Mladenovca) — 296, 780
 Vodanj (kod Kolara) — 295-297
 Vodriž (kod Slovenj Gradeca) — 110
 Vogrsko (kod Gorice) — 99, 101, 366
 Vojsko (kod Idrije) — 99, 213, 850, 935
 Voleja Draga (kod Gorice) — 366
 Volujak (pl.) — 679
 Vrana (kod Biograda) — 408, 409
 Vraniča (k. 1017, kod Zenice) — 806
 Vranje — 627
 Vratkovići (kod Avtovca) — 625
 Vrbica (D. i G., kod Bileće) — 132
 Vrbnica (kod Foče) — 561
 Vrh Sv. Trojice (sada Trojica, kod Domžala) — 108
 Vrijeska (D. i G., kod Daruvara) — 220
 Vrlička dolina — 923
 Vrlika (kod Sinja) — 918, 919
 Vrnjačka Banja — 626
 Vukosavljevića (kod Pitomače) — 587, 589, 725, 859, 860
 Vukovje (kod Daruvara) — 220, 224

Z

Zaborani (kod Kreševa) — 127
 Zadar — 411, 513, 746
 Zaglavak (predeo, kod Knjaževca) — 856, 858
 Zagrad (kod Opatije) — 465
 Zagorje ob Savi — 110, 743, 904
 Zagozd (kod Litije) — 201
 Zagreb — 37, 120, 230, 231, 305, 312, 416, 497
 Zagreben (kod Laškog) — 110
 Zaječar — 875
 Zakmur (kod Foče) — 121

Zali Log (kod Železnika) — 102	. ž
Zapadna Morava (r.) — 628	
Zapolje (most kod Hudajužne) — 689	Žalna (kod Grosuplja) — 908
Zavrh (kod Gorice) — 850	Železna Kapla (u Austriji) — 473, 474
Zdenci (M. i V., kod Bjelovara) — 859, 860	Železniki — 92, 102, 181, 814
Zgornja Bistrica (kod Slovenske Bistrice) — 655	Želin (kod Cerkna) — 96
Zgornja Polskava (kod Slov. Bistrice) — 667	Žiri (kod Idrije) — 175, 288
Zgornja Savinjska dolina — 41, 105, 108, 690, 984	Žirje (o.) — 746
Zgornje Gorje (kod Bleda) — 287	Žirovac (D. i G., kod Vrnoarača) -i- 252
Zgornji Razbor (kod Slovenj Gradca) — 654	Živinice — 609 .
Zelovo (kod Sinja) — 914	Živkovci (kod Grocke) — 779
Zlatac (kod Zagreba) — 118	Žunovi (kod Olova) — 397
Zreče (Sp. i Zg., kod Slovenskih Konjica) — 141, 668	Žumberak — 339, 340, 431, ' 467, 484, 657, 659
Zupci (kod Trebinja) — 133	žužemberk — 50, 90, 146—148 150, ' 162, 202, 212, 377, 571, 781, 784
Zvornik — 517, 608, 610, 611	

REGISTAR VOJNIH JEDINICA

Jedinice NOV i POJ

Čete

- »Matija Gubec« — 496, 497, 499, 500, 579

Bataljoni

- 1. bokeljski — 269, 280
- 1. srpski Istočne grupe NOP odreda 10. korpusa — 503
- 2. bokeljski — 280
- 2. kosovsko-metohijski »Boris Vukmirović« — 733, 736
- Bihaćki područni — 20
- Bužimski — 253, 254
- Glavnog štaba Hrvatske protiv pete kolone — 190—193, 265—267, 537
- »Hajduk Veljko« — 494—501, 578/ 579, 581¹
- Krajiški — 253, 255, 256
- »Miro Popara« — 434, 821
- »Nevesinjska puška« — 434
- Prateći Glavnog štaba za Crnu Gora i Boku — 445
- Pohorski — 110
- Poljski — 232
- Prozorski — 27
- »Savo Belović« — 434
- Severni Zapadnokoruškog NOP odreda — 65
- »Šandor Petefi« — 225, 251, 405, 587
- »Vid Mihaljević« — 744
- »Vule Skoko« — 434, 436, 821
- Zaštitni 9. korpusa — 10
- Udarni Zapadne grupe NOP odreda — 118

Odredi

- 1. banijski — 985
- 1. južnomoravski — 205
- 1. mornarički — 744
- 2. banijski — 985
- 3. krajiški — 27
- Banijski — 484, 487, 488
- Belokranjski — 115, 376, 431, 570, 688
- Bilogorski — 248, 249, 301, 538, 587, 860, 861, 863
- Biokovski — 744, 748
- Bircanski — 126
- Bjelovarski — 676, 864, 866
- ~~868, 881—886~~
- Briško-beneški — 8, 115, 176, 202, 203, 346, 347, 555, 557, 559, 852, 854, 926—933, 937, 938
- Cazinski — 19—21
- Daruvarski — 225, 226, 248, 249, 251, 301, 405, 497, 587
- Diljski — 243, 497
- Doienjski — 115, 201, 374, 689
- Dolomitski — 9, 115, 201, 346, 557
- Drvarsko-petrovački — 872, 874
- Durmitorski — 275, 319, 330, 444, 445
- Gorenjski — 9, 115, 346, 477, 523, 546, 547, 549, 550, 696, 851, 853
- Idrijsko-tolminski — 9, 115, 346, 558
- Istarski — 115, 374, 376, 570
- Istočnokoruški — 38, 39, 65—67, 116
- Jahorinski — 112, 131

- Jastrebački »Nikodije Stojanović Tatko« (od aprila 1942. Toplički) — vidi 1. južnomoravski
- Južnohercegovački — 434, 842—845, 847, 848
- Južnoprиморski — 8, 9, 115, 346, 350, 555, 557
- Kamniško-savinjski — 116
- Karlovački — 413, 721 722
- Kladanjski — 609, 612 '
- Kočevski — 688
- Koprski — 176
- Komiški — 275, 319
- Korčulanski — 757
- Kordunaški — 339
- Kosmajski — 183, 184,, 294, 297, 298, 300, 627, 648—650, 777, 779, 780, 900, 901—903
- Kozjanski — 39, 116, 689
- Lovčenski — 269 319
- Mostarski — 353, 433—435, 848
- Motajički — 232, 968
- Nikšićki — 275, 319, 445,
- Niski — 627
- Notranjski — 115, 376. 570, 572
- Otočki — 411
- Plaščanski — 339
- Pohorski (preimenovan u Lachkov) — 116 654, 667, 802
- Posavski — 128, 301, 494, 496—501, 578—581
- Požeški — 505
- Ramski — 26, 27,' 353, 354, 356, 358. 434
- Romanijski — 121, 122
- Sjevernodalmatinski — 978, 980
- Sievernohercegovački — 434, 842 •
- Šumadijski — 627
- Timočki — 627
- Visoko-fojnički — 353
- Zadarski — 410
- Zagorski — 118
- Zagrebački — 118, 120
- Zaječarski — 858
- Zapadnokoruški — 65, 115, 346
- Zetski — 275, 319, 444
- 1. čehoslovačka »Jan Žižka« — 136, 138, 139, 416, 418, 506
- 1. kosovsko-metohijska — 735, 736
- 1. makedonska — 510, 512
- 1. moslavačka 33. divizije — 119
- 1. muslimanska Unske operativne grupe — 19 21—23, 252, 253, 338
- 1. tenkovska — 582—586, 593, 595, 596, 598
- 1. SNOUB »Tone Tomšič« — 38—41, 116, 141—143, 145, 654, 655, 666, 674, 740; 803
- 1. Unske operativne grupe — vidi 1. muslimanska
- 1. Vojske državne varnosti (VDV) — 428
- 1. vojvodanska — 806, 807
- 1-va 7. divizije — 55, 56, 336, 337. 486, 958
- 1-va 9. divizije — vidi 3-ća 9. divizije
- 1. dalmatinska 19. divizije — vidi 5. dalmatinska
- 1-va 26. divizije — 615
- 1. zagorska 32. divizije — 118
- 2. dalmatinska Primorske operativne grupe — 185—189, 268—274, 281, 319, 939—943, 945, 978
- 2. krajiška — 121 123—125, 127, 128, 129, 131; 378—380, 382—386, 562, 565
- 2. muslimanska Unske operativne grupe — 19, 21—23, 252—254, 256, 338
- 2. proleterska — 128
- 2. SNOUB »Ljubo Šercer« — 116, 141—143, 654—656, 666, 667, 668, 674, 740, 803
- 2. šumadijska — 777
- 2. Unske operativne grupe — vidi 2. muslimanska
- 2. Vojske državne varnosti (VDV) — 115, 176, 360, 361, 363—365, 367
- 2. vojvodanska — 806
- 2-ga 7. divizije — 55, 56, 336, 337, 486
- 2-ga 8. divizije — 657, 659
- 2-ga 9. divizije — vidi 4. dalmatinska
- 2-ga 13. divizije — 206—210
- 2-ga 19. divizije — vidi 6. dalmatinska

Brigade

- 1. artiljerijska 7. korpusa — 50 145—151, 164, 430
- 1. bokeljska — 269, 280

- 3. sandžačka — 28, 30
- 3. SNOUB »Ivan Gradnik« — 173—175, 177, 178, 216, 286, 288, 289, 291, 344, 346, 523—525, 530, 811—813, 816, 819, 852, 987, 988, 990, 993
- 3-ća 7. divizije — 53, 56, 57, 336, 486, 987
- 3-ća 9. divizije — 59, 61, 68, 71, 152—156, 158, 159, 602, 604, 641, 642, 744
- 3-ća 35. divizije (ranije 7. dalmatinska 19. divizije) — 411
- 4. • crnoaorska 2. proleter-ske divizije — 237—240, 445, 629
- 4. dalmatinska — 60, 61, 602, 603
- 4. SNOUB »Matija Gubec« — 114, 259, 375, 428, 502, 570, 781, 904, 905
- 4. sandžačka — 30, 31
- 4. vojvođanska — 807
- 4-ta 7. divizije — 53, 57, 58, 336, 487, 987
- 5. crnogorska — 32, 445, 679—682, 684, 686, 702, 704—707
- 5. dalmatinska — 408, 411—413, 974—978
- 5. SNOUB »Ivan Cankar« — 11—14, 48, 114, 201, 202, 375, 428, 570, 741, 905, 906, 909
- 5.: srpska — 205, 206
- 6. SNOUB »Slavko šlander« — 38—41, 116, 141, 803, 804
- 6. crnogorska Primorske ope-rativne grupe — 269, 275—280, 316—326, 328—332, 679
- 6. dalmatinska — 408, 411—413, 709, 711) 713, 714, 977, 978
- 6. istočnobosanska — 386—395, 398, 399, 401, 404, 540, 544, 545, 561, 562, 565, 566
- 6-ta 4. diviziie — 33, 35—37, 53—37, 531—536, 840, 841
- 7. SNOUB »France Prešeren« — 173—175, 177, 286—289, 291, 346, 523, 524, 696, 811, 812—816, 819, 988, 991
- 7. crnogorska — 679, 683—686, 703
- 7. krajiška — 24—27
- 8. crnogorska — 31, 32, 33, 444, 446—450, 453, 457
- 8. dalmatinska — 914, 918, 919
- 8. SNOB »Fran Levstik« — 114, 194—196, 644, 730—732, 740, • 946—949, 953
- 8. krajiška — 21, 807, 810
- 9. crnogorska — 679, 685, 686, 703
- 9. dalmatinska — 915, 920, 922
- 9. srpska -r- 856—858
- 9-ta SNOB 18. divizije — 114, 259, 569, 643—645, 647, 765—768, 781, 947, 948, 949, 953
- 10. crnogorska — 269
- 10. dalmatinska — 915, 920, 923
- 10. hercegovačka — 321, 368, 369, 371, 434, 435, 437, 440, 441, 630
- 10. krajiška — 122, 123
- 10. SNOB »Ljubljanska« — 114, 160—164, 200, 256—261, 376, 428, 570, 572, 780, 781—785, 950—952
- 11. dalmatinska — 614—616, 619, 620
- 11. hercegovačka — 72, 75—77, 79, 433—435, 437, 621, 624, 625, 821—923, 828—830
- 11. SNOB »Miloš Zidanšek« — 38, 39, 41, 143
- 12. dalmatinska 26. divizije — 954, 957, 959
- 12. hercegovačka — 80—87, 132—135, 319, 321, 434—436, 438, 888, 891, 893—895, 897—899
- 12. slavonska — 230, 231, 235, 236, 305, 306, 309, 312, 418, 420
- 12-ta 15. divizije — 114, 375, 428, 741, 784, 907—909
- 13. dalmatinska 9. divizije — 753, 786, 790, 794—797
- 13. dalmatinska 26. divizije — vidi 13-ta 9. divizijè
- 13. hercegovačka — 433—437, 439, 821, 847, 888
- 13. krajiška — 841
- 13. SNOB »Mirko Bračić« — 39, 116, 141—144, 654—656, 667, 674, 690, 804
- 13. proleTERSka — 600
- 14. dalmatinska (Bukovička) 19. diviziie — 411, -973, 974, 976, 978, 981
- 14. omladinska hercegovačka — 827

- 15. SNOB »Belokranjska« — 114, 375, 569, 908, 909.
- " — 15. majevička — 391, 396—399, 403, 565—567.
- 16. SNOB »Janko Premrl Vojko« — 173—175, 178, 286—290, 346, 347, 523—525, 689, 740, 811—813, 815, 816, 819, 988, 989.
- 16. krajiška — 871—878, 880, 881.
- 16. muslimanska — 121, 128, —130.; 379, 540, 541, 610 769—776.
- 17. krajiška 10. divizije — 352, 353, 355—359, 434.
- 17. majevičlca — 121, 131, 241—245, "515—521 831, 833—835, 837, 838.
- 17. SNOB »Simon Gregorčič« — 346, 552, 557, 689, 851, 852.
- 18. SNOB »Bazoviška« — 346, 552, 851, 825.
- 18. istočnobosanska (hrvatska) — 632.
- 18. slavonska — 165 167, 169, 172, 231, 306, 309, '310, 312, 418.
- 18. srednjobosanska — 968.
- 19. birčanska — 121, 126, 128, 608, 610 611, 613.
- 19. SNOB »Srečko Kosovel« — 346, 475, 549, 552, 556", 557, 689, 851, 852.
- — 20. srpska — 627.
- 20. romanijska — 520, 608, 609, 611, 612.
- — »Braća Radić« — 119.
- »Franjo Ogulinac SeljO'< — 337.
- Karlovačka — 337, 658, 720, 721.
- »Matija Gubec« — 972.
- Omladinska" »Joža Vlahović« — 484, 860.
- Osječka 12. slavonske divizije — 167, 168, 170, 225, 305, 306, 308,, 309, 312, 417.
- »Triestina d'assalto Garibaldi« — 212, 216, 346, 559, 699, 853.
- Virovitička — 859—861, 863.

Divizio ni

- artiljerijski 18. divizije — 145, ' 146, 147, 150.

Divizije

- 1. proleterska — 599, 600.
- 2. proleterska — 33, 184, 237, 240, 446.
- 3-ća — 283, 319, 679, 686, 687, 702, 704 705, 706.
- 4-ta — '33, 531, 532, 631, 807, 810, 838.
- 5-ta — 122, 771.
- 7-ma — 19, 53, 55—58, 335, 336, 338, 483, 484, 488, 985.
- 8-ma — 335—339, 431, 657, 721.
- 9-ta — 59 61—65, 68—71, 152, 158, 159, '514, 601, 602, 604—607, 635, 638, 639 641, 642, 786, 790, 792, 793, 796, 974.
- 10-ta —, 24, 25, 27 352.
- 11-ta — 232, 312.
- 12-ta — 165—167, 170—172, 225, 230, 234, 236, 304—308, 310, 312, 415, 416, 418, 419, 422, 965.
- 13-ta — 206, 207, 210, 431, 458, 468, 721.
- 14-ta — 38-42, 116, 139—145, 200, 429, 492, 653—656, 660—668, 672, 674, 675, 804, 805.
- 15-ta — 45, 47—50, 114, 145—148, 150, 151, 201, 258, 374—376, 431,, 522, 721, 740, 784, 804, 904—908.
- 16-ta — 387, 805—807, 912.
- 17-ta — 121, 125, 128, 378—380, 384, 386, 387, 390, 391, 392, 396,, 540, 560—563, 565—567, 610, 771, 772, 775.
- 18-ta — 114, 146, 147, 150, 162, 194, 200, 202, 256, 258, 259, 373, 375, 569, 571, 643—645, 647,, 691, 730, 732, 765, 766, 768, 780, 781, 905, 946, 948, 949, 952 953.
- 19-ta — 408, 411, 413, 514, 709, 711, 714, 923; 974—976, 978—981.
- 20-ta — 514, 916—918, 921—923.
- 22-ga — 627.
- 23-ća — '627, 628, 856, 858.
- 24-ta — 627.
- " — 26-ta — 514, 614, 615, 619, 747, 753, 754, 923; 954, 955.
- 27-ma — 121, 123, 125, 126—130, 378, 381, 384, 387, 520, 608; 610—614, 769—772, 834.
- 28-ma — 119, 120, 407, 965.
- 29-ta — 72, 74, 80, 83, 132,.

- 368, 433 434, 436. 439—444, 621, 821, 822, 827, 842, 844, 891, 894, 897
- 30-ta — 8, 10, 97, 115, 216, 342, 344, 346, 348—350, 552, 555, 556, 559, 689, 694, 851, 852, 935, 987
- 31-va — 8, 10, 115, 173—178, 180, 181, 214, 285, 287—293, 342, 344—346, 348, 367, 523—525, 529, 530, 547, 551, 552, 555, 556, 590, 591, 689, 699, 811, 812, 814, 816, 819, 850, 852, 938, 987, 988, 993
- 32-ga — 97, 118, 119, 120, 881, 884
- 33-ća — 118, 119
- 34-ta — 58, 335, 337, 338, 431, 484, 721
- 35-ta — 411, 794
- 36-ta — 912
- 37-ma — 27, 28, 446, 449
- 38-ma — 241, 515, 517, 612, 613, 632, 831, 832, 834, 837
- 39-ta — 871, 880
- 40-ta — 859, 860, 965
- 48-ma — 510
- 434, 442, 444, 540, 562, 568, 621, 678, 705, 771, 894
- 3-ći — 121, 125, 241, 243, 378, 379, 396, 515—517, 560, 568, 608, 771, 831, 832
- 4-ti — 19, 21, 53, 56, 252, 262, 333, 335, 336, 340, 431, 467, 468, 483, 484, 654, 717, 722, 739, 742, 985
- 5 (ranije 2. bosanski) — 34, 217, 255, 532, 536, 810
- 6-ti — 136, 165, 167, 219, 229—232, 251, 265, 268, 301, 304, 307, 313, 405, 415, 416, 420—423, 489—491, 504, 506, 509, 510, 537, 539, 587, 589, 724, 726, 729, 798—801, 860, 965
- 7. slovenački — 15, 16—18, 45, 50, 114, 145—150, 164, 198—202, 212, 257, 285, 293, 343, 374, 377, 428, 430, 431, 568, 570, 571, 572, 643—645, 688, 689, 690, 694, 732, 739, 741—743, 781, 784, 785, 853, 854, 946, 948, 984
- 8-mi — 62, 68, 69, 71, 156, 159, 408, 412, 478—481, 513, 514, 602, 605, 635, 639, 641, 747, 879, 913, 918, 919, 923, 973
- 9. slovenački — 7—10, 18, 92, 96, 97, 115, 173, 182, 198—202, 211—213, 215, 216, 285, 294, 342, 345, 347—351, 367, 428, 430, 475, 477, 523—525, 530, 550, 551, 555—559, 688, 689, 693, 694, 696—700, 740, 741, 811, 816, 819, 820, 849, 850, 852—855, 905, 927, 934—938, 984, 987, 988, 991, 994
- 10-ti — 118—120, 497, 502, 503, 676, 798, 882
- 11-ti — 206, 207, 431, 458, 573
- 12-ti — 805, 912, 913
- Mornarica NOVJ — 513, 664, 744—748, 750—753, 755—757, 761, 762, 763, 764

Grupe

- Istočna NOP odreda Hrvatske — 503, 881
- Južnodalmatinska NOP odreda — 514
- Koruška NOP odreda — 473—477
- Primorska operativna — 185, 268, 269, 271, 274, 281—285, 319, 330
- Sjevernodalmatinskih NOP odreda — 410, 411, 514
- Srednjodalmatinska NOP odreda — 514
- Unska operativna — 19, 21—23, 55, 57, 252—255, 335, 338
- Zapadna NOP odreda — 118—120, 165, 301, 494, 497, 498, 578

Korpusi NOVJ

- 1. bosanski — 20, 27
- 1. proleterski — 582, 593
- 2. hrvatski — 248, 584
- 2. udarni. — 30, 32, 72, 83, 128, 268, 319, 326, 329, 433,

Operativni štabovi za:

- Hercegovinu — 842
- Istru — 458, 460, 464—466, 573, 576, 577
- zapadnu Sloveniju — 10

Operativne zone

- 4. Slovenije — 18, 37, 38, 40—42, 65, 67, 116, 141, 144, 199, 200, 202, 474—477, 491, 650, 654—656, 688, 690, 691, 741, 745, 802, 854, 984
- Jadransko primorje (nemačka) — 90

Komande mesta

- Čepovan — 699
- Kastav — 466
- Kobarid — 559
- Kojško — 559
- Krašić — 469—471
- Orljavac — 505, 509
- Ribnik — 718
- Samobor — 469, 471
- Severin. — 718, 721
- Sošice — 469—471
- Suhopolje — 725, 727, 728
- Špišič-Bukovica — 725, 727, 728
- Tolmin, — 559
- Velika (kod Slav. Požege) — 506, 509
- Veliki Grđevac — 726—728
- Vrlika — 820

Komande područja

- Banijsko — 262
- Belokranjsko — 431
- Bilogorsko — 120, 250
- Bjelovarsko — 882, 884
- Buzetsko — 458, 460, 462
- Daruvarsko — 219—222, 227, 229, 250
- Diljsko — 491
- Idrijsko — 559
- Istarsko — 374, 570
- Karlovačko — 431, 717, 721, 723, 726, 728, 729
- Notranjsko — 376, 570, 952
- Papučko — 491
- Požeško — 504, 506, 508
- Primorsko-goransko — 431, 722
- Riječko — 463, 465
- Slovenačko-logarsko — 476
- Splitsko — 745
- Tolminsko — 559
- Vipavsko — 559

- Virovitičko — 724
- Žumberačko — 431, 467, 468, 470—472, 722

Bolnice NOVJ

- Slovenačka vojna partizanska bolnica (SVPB) »Franja« — 9, 18, 559
- Slovenačka vojna partizanska bolnica (SVPB) »Pavla« — 9, 559
- 37. divizije — 456
- 3. korpusa — 381

Glavni štabovi NOV i PO

- Hrvatske — 19, 21, 119, 168, 304, 307, 310, 333, 340, 415, 431, 468, 509, 582, 584, 593, 711, 745, 751, 797, 799, 801, 938, 954
- Slovenije — 7, 8, 10, 13, 15—18, 37, 38, 47, 92, 108, 140, 141, 145, 148, 161, 173, 182, 196, 198, 202, 203, 215, 285, 294, 341—343, 345, 348, 349, 427, 429, 430, 473, 475—477, 492—494, 523, 546, 551, 552, 558, 568, 569, 571, 592, 643, 653, 670, 688, 689—694, 698, 699, 715, 732, 741—743, 765, 781, 782, 785, 801, 804, 817, 819, 820, 849, 851, 852, 854, 869, 870, 904, 905, 907, 910, 911, 927, 935, 937, 938, 945, 949, 959, 962, 964, 983, 984, 993

Štab detašmana NOVJ u sastavu RAF-a u. Alžiru — 660

Vrhovni štab NOV i POJ — 34, 69, 154, 158, 215, 243, 395, 426, 433, 439, 475, 476, 481, 516, 530, 567, 592, 599, 639, 679, 683, 692, 696, 745, 762, 775, 793, 923, 938, 988

Sektori

- Kozjanski — 689
- Žumberačko-posavski — 484
- 1. pomorsko-obalski — 746, 755
- 2. pomorsko-obalski — 746, 751, 753, 755, 756, 758, 759, 763, 764
- 3. pomorsko-obalski — 746, 751, 753, 755, 756, 758, 759, 763, 764, 980

- 4. pomorsko-obalski — 746, 751, 752, 753, 756, 759, 763, 764
- 5. pomorsko-obalski — 746, 752, 755, 756, 760, 763, 764
- 6. pomorsko-obalski — 746, 752, 755
- Baza Ratne Mornarice NOVJ — 752, 760, 763, 764

Vojne oblasti

- 4. korpusa — 467, 469, 472, 722
- 6. korpusa — 505, 508, 724
- 9. korpusa — 559
- 29. divizije — 442, 443

Vojne škole

- Sanitetska podoficirska 6. korpusa — 489
- Podoficirska 7. korpusa — 374
- Oficirska Glavnog štaba NOV i PO Slovenije* — 161, 164, 196, 552, 694, 742
- Oficirska Vrhovnog štaba NOV i POJ — 629
- Tenkovska NOVJ — 582
- 2. oficirska NOV Hrvatske — 796

Vojne misije

- Sovjetska — 47, 198,
- Anglo-američka — 215
- Engleska — 215, 475, 938

* . *

Crvena armija — 47, 148, 149, 180, 235, 266, 417, 432, 433, 439, 460, 485, 489, 492, 493, 511, 563, 564, 641, 698, 700, 701, 717, 794, 817, 818, 860, 862, 864, 965, 989

Nemačke jedinice

- 1. kozačka konjička divizija — 335, 885
- 7. SS divizija »Princ Eugen« — 26, 706

- 13. legionarska SS VHandžar« — 242
- 369. legionarska — 771

Ustaško-domobranske jedinice

- 5. ustaški zdruk — 120
- 12. ustaški djelatni zdruk — 609
- 36. ustaška viteška bojna (»Kladanjska«) — 609

četničke jedinice

Brigade

- Birčanska. — 610
- Kladanjska — 610
- Zadarska — 408
- 3. toplička — 204

Divizije

- Dinarska — 409

Korpusi

- Deligradski — 857
- Drinski — 771
- Knjaževački — 857
- Krajiški — 857
- Nišavski — 857
- Rasinski — 205
- Sarajevski — 609
- Timočki — 857
- Toplički — 204
- Zenički — 610
- 2. ravnogorski — 903

Gorska garda — 649

Ofanzive

- 3-ća — 7, 175
- 4-ta — 20
- 5-ta — 122, 435, 449
- 6-ta — 25, 138, 319, 388, 403, 769, 772
- Trina — 599, 600, 641, 879
- nemačka operacija »Šah« (Schach) — 263 V

REGISTAR PARTIJSKO POLITIČKIH ORGANIZACIJA I RUKOVODSTAVA

Mesni komiteti KPJ za:

- Beograd — 629
- Sarajevo — 122

Sreski (kotarski) komiteti KPJ za:

- Bileću — 435
- Bos. Grahovo — 607, 640
- Daruvar — 220, 250
- Sinj — 921
- Vrliku — 920

Sreski komiteti SKOJ-a za:

- Gacko — 625

Okružni komiteti KPJ za:

- Baško — 94
- Belu krajinu — 107, 108
- Beljak — 106
- Biokovo-Neretvu — 514
- Bjelovar — 864, 881
- Brda — 97
- Boku — 421
- Brda i Benečiju — 8
- Brkine — 94
- Celovec — 106
- Celje — 102
- Cerknicu — 109
- Cetinje — 321
- T- Dolehju Lendavu — 102
- Drvar — 874, 880
- Dubrovnik — 514
- Goricu — 94

- Grosuplje — 107-109
- Idriju — 95
- Istru — 94
- Jesenice — 97
- Kamnik — 98, 99, 108
- Kanal — 95
- Karlovac — 20
- Knin — 514, 982
- Konjice — Slovensku Bistricu — 101
- Korušku — 105
- Kozje-Brezice — 102-104
- Kranj — 98
- Kras — 94
- Litiju — 102
- Leskovac — 627
- Ljutomer — 102
- Maribor — 102
- Mežicu — 106
- Mladenovac — 183, 184, 294, 648, 777, 900
- Mursku Sobotu — 102
- Našice — 169
- Nikšić — 321
- Niš — 628
- Notranjsku — 107, 108, 109
- Novu Gradišku — 494, 500, 578
- Novo Mesto — 106, 108
- Pivku — 94
- Ptuj — 102
- Radeče-Laško — 102
- Revirje — 102
- Ribnicu — 107-109
- Savinjsku dolinu — 102, 104
- Split — 514
- Srednjedalmatinsko otočje — 514

— šaleško-mislinjsku dolinu — 102, 103, 110
 — Šibenik — 514, 982-
 — Škofju Loku — 100
 — Šmarje-Rogatec — 102
 — Tolmin — 94
 — Toplicu — 204, 206, 627
 — Trst — 94
 — Tržič — 95
 — Velikovec — 106
 — Vipavu — 95
 — Viroviticu — 219, 228, 248, 249, 251
 — Vrhniku — 109
 — Zadar — 514, 712, 982
 — Zaječar — 856, 858

Okružni komiteti ŠKOJ-a za:

— Prnjavor — 967

Oblasni komiteti KPJ za:

— Bosansku krajinu — 33, 217, 352, 531, 807, 810, 341, 874
 — Dalmaciju — 63, 68, 152, 479, 635, 746-758, 760, 762, 786, 917, 973, 982
 — Gorenjsku — 93, 95, 97, 100, 101, 109, 181, 294, 361, 473, 525, 530, 546, 548, 590, 591, 811, 819, 820
 — Hercegovinu — 74, 82, 321 442, 824, 825, 893, 894
 — istočnu Bosnu — 122, 123, 131, 241, 378, 386, 515, 568, 608, 769, 776, 831
 — Korušku — 65-67, 93, 105, 106, 117, 473, 650
 — Primorsku — vidi Slovenačko primorje
 — Sandžak — 563
 — Slavoniju — 139, 190, 248, 799, 859-
 — Slovenačko primorje — 93, 95-97, 360, 363, 695, 819, 850
 — Štajersku — 92, 93, 102-105, 182, 650, 691
 — zagrebačku oblast — 118

Oblasni komiteti SKOJ-a za:

— Bosansku krajinu — 838
 — Dalmaciju — 156, 479
 — Hercegovinu — 132, 134, 135, 621

— Slavoniju — 136, 193
 — Štajersku — 67, 666

Pokrajinski komiteti KPJ za:

— Bosnu i Hercegovinu — 443, 630, 632
 — Crnu Goru, Boku i Sandžak — 403, 447, 543, 681, 686, 704, 705
 — Gorenjsku — 95, 549, 650
 — Korušku — 105, 106, 650
 — Slovenačko primorje — 215
 — severnu Sloveniju — 105, 650
 — Srbiju — 204, 205, 626, 630, 856, 900
 — Štajersku — 104
 — Vrhniku — 109

Pokrajinski komiteti SKOJ-a za:

— Bosnu i Hercegovinu — 85, 86, 136
 — Crnu Goru i Boku — 321, 322
 — Sloveniju — 11, 666, 959, 962, 963, 964
 — Srbiju — 632-634

Odredski komiteti SKOJ-a

— Motajičkog NOP odreda — 967

Centralni komiteti KPJ

— Jugoslavije — 16, 24, 25, 27, 59, 68-72, 80, 88, 121, 152, 185, 237, 241, 268, 316, 352, 386, 391, 396, 444-446, 515, 564, 568, 582, 593, 601, 614, 626, 630, 635, 660, 679, 744, 762, 769, 786, 821, 831, 871, 888, 891, 939, 954, 973, 981
 — Hrvatske — 56, 63, 68, 69, 206, 251, 313, 323, 333, 657, 762, 786
 — Slovenije — 16, 45, 47, 88, 92, 93, 95, 96, 102-105, 139, 140, 145, 160, 161, 181, 182, 195, 211, 246-248, 256, 257, 293, 294, 350, 360, 362-364, 366, 367, 473, 522, 523, 525, 529, 530, 590, 644, 650, 670, 674, 688, 692, 702, 709, 715, 780, 781/819, 820,

- 852, 869, 871, 909, 959, 960, 985
- Srbije — 128, 629
- Centralni komitet SKOJ-a — 630, 632
- Centralni komitet KP Austrije — 106

Politodeli divizija

- 3—će — 320, 327, 679, 687, 704
- 6. proleterske — 806
- 9—te — 642
- 12—te — 167
- 14—te — 42, 145, 653, 656, 801, 802, 805
- 15—te — 905
- 18—te — 781, 952
- 19—te — 413, 973, 981, 982
- 27—me — 121, 122, 131
- 29—te — 72, 77, 79, 825
- 31—ve — 181, 289
- 37—me — 27, 28
- 39—te — 871, 881
- 4. operativne zone — 37, 38, 42, 654, 656
- Primorske operativne grane — 268, 269, 271, 277, 283—285, 322, 327

Brigadni komiteti SKOJ-a

- 1—ve 9. divizije — 155
- 1. čehoslovačke »Jan Žižka« — 139
- 2. dalmatinske — 187
- 6. istočnobosanske — 391
- 6. krajiške — 838, 841
- 10. dalmatinske — 916
- 11. hercegovačke — 77, 78, 621, 623, 625, 626; 826
- 12. hercegovačke — 85, 132, 134, 135
- 15. majevičke — 400

Divizijski komiteti - KPJ

- 1: proleterske — 599, 601
- 4—te — 533, 534
- 9—te — 59, 62—65, 68—71, 152—155, 158, 601—607, 636, 638, 6340, 641, 791
- 13—te — 208
- 14—te — 139, 145

- 17—te — 401
- 18—te — 643
- 19—te — 413, 973—975, 980, 982
- 20—te — 913—915, 918, 925, 926
- 26—te — 955
- 27—me — 122, 125, 131
- 29—te — 435, 441, 442
- 31—ve — 181, 313, 523, 530, 819, 820
- 40—te — 859
- Artiljerijskog diviziona 5. korpusa — 217, 219
- Unske operativne grupe — 251, 255, 256
- Primorske operativne grupe — 284, 321

Antifašistički front žena (AFŽ) — 125, 385

Antifašističko veće narodnog oslobođenja Jugoslavije (AVNOJ) — 13, 83, 167, 179, 265, 356, 370, 410, 436, 454, 460, 517, 533, 541, 629, 645, 671, 677, 700, 730, 767, 798, 825, 835, 876, 973, 989

Austrijski oslobodilački front (Österreichische Freieitsfront) — 473

Bela garda — 175, 288, 549, 587, 854, 909, 927

Prvi kongres USAOS-a — 634

Drugi kongres Ujedinjenog saveza antifašističke omladine" Jugoslavije (USAOS) — 50, 151, 155, 441, 529, 622, 625, 632, 826, 899

Drago zasjedanje AVNOJ-a — 76, 167, 190, 195, 265, 296, 297, 307, 330, 485, 507, 563, 504, 618, 629, 664, 677, 678, 726, 794, 798, 864, 883, 951, 989

Drago zasjedanje ZAVNO BiH-a — 631, 808, 826, 828; 839, 876

Treće zasjedanje ZAVNOH-a — 307, 313, 314/406, 413, 417, 419, 506, 507, 538, 710, 711, 726, 727, 859, 882, 883, 885, 958

Glavni odbor Narodnooslobodilačke fronte — 628, 629

Glavni odbor ZSM (Zveza slovenske mladine) — 529

IOOF Slovenije — 12, 16, 17, 47, 109, 182, 198, 203, 427, 692, 701, 802, 816, 817, 854

Hrvatska seljačka stranka (HSS) — 136—138, 266, 315, 484, 860

Jedinstvena narodnooslobodilačka fronta Hrvatske — 314—316, 484, 506, 883, 885, 956, 973, 976

Kamunistička partija Jugoslavije (KPJ) — 11—13, 17, 20, 25, 28—30, 32—34, 36, 49, 50, 60—63, 65—75, 78—82, 85—87, 94, 95, 97—99, 103—107, 114—117, 123, 124, 126, 128, 129, 134, 135, 140—144, 146, 150, 151, 153, 155, 160, 173, 176—181, 183—193, 207, 209, 210, 217, 218, 229, 237—239, 241, 242, 244, 248—252, 254—257, 261, 269—273, 275, 276, 278, 279, 281, 282, 286, 288—291, 293, 295—298, 320—323, 326, 327, 330, 353, 354—358, 381—383, 385, 386, 390, 391, 395—397, 401, 403, 407, 442, 443, 445^149, 455, 456, 465, 477, 479—482, 489, 491, 496, 497, 499, 500, 513—516, 519, 520, 521, 523, 526, 527, 530—535, 547—549, 579—584, 586, 591, 592, 603—606, 616, 619, 620, 621, 627, 629, 636—639, 641—645, 648, 649, 658, 659, 670, 673—675, 680, 681, 683, 685, 686, 702, 703, 705, 706, 708, 712—714, 733, 734, 736, 756, 759, 761, 763, 765—770, 772, 773, 776, 780, 785, 789, 790, 793, 798, 805, 808, 811, 815, 819, 822—825, 831—833, 836, 837, 857, 859—863, 866—868, 872, 873, 875, 879, 885, 891—894, 899, 913—919, 924, 925, 940, 942—944, 954, 956, 957, 968, 970, 973—975, 977—979

Komunistička partija Hrvatske — 192, 314, 819, 956'

Komunistička partija Slovenije (KPS) — 92, 102, 104, 109, 111, 289, 360—362, 644, 695

Komunistička partija Austrije (KPA) — 106, 117, 473

Komunistička partija Italije — 117

-Moskovska konferencija — 40, 190, 266, 495

Nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije (NKOJ) — 83, 167, 179, 266, 480, 485, 495, 517, 533, 541, 548, 630, 631, 634, 677, 712, 717, 730, 732, 750, 795, 808, 817, 835, 845, 989, 991

Nacionalni komitet osvoboditve Slovenije (NKOS) — 911

Oblasni narodnooslobodilački odbor za Dalmaciju — 479

Odeljenje za zaštitu naroda (OZ-NA) — 479, 637, 640, 918

Osvobodilna fronta (OF) — 9, 14, 16, 17, 38, 39, 47, 48, 89, 91, 92, 95, 100, 105, 106, 149—179, 181, 199, 200, 202, 203/ 213—216, 344, 345, 348, 360, 363, 428, 548, 550, 555, 592, 651, 654, 655, 669, 670, 676, 695—698, 701, 819, 853, 854, 904, 951, 988

Propagandno odeljenje Glavnog štaba NOV i PO Slovenije — 15, 18, 40, 198, 200, 203, 204, 211, 216, 341, 342, 343, 348, 349, 351, 373, 426, 427, 429, 568, 738, 742, 910, 927, 934, 935, 963, 982, 994

Propagandno odeljenje VŠ NOVJ — 128, 197, 738, 982'

Propagandni odsek 4. operativne zone Slovenije — 41, 200, 201, 655

Propagandni odsek 7. korpusa — 200, 343, 373, 376, 377, 568, 571, 743

Propagandni odsek 9. korpusa — 101, 201, 211, 212, 215, 216, 341, 344, 347—349, 351, 740, 741, 926, 934, 935, 994

Radio slobodna Jugoslavija (RSJ) — 700

Rdeči križ Slovenije — Crveni krst Slovenije — 927, 984

Samostalna demokratska stranka (SDS) — 484

Savez komunističke omladine Jugoslavije (SKOJ) — 11—14, 31, 32—34, 46, 48—50, 60, 61, 64, 67, 77, 78, 80, 85, 86, 97, 98, 123, 124, 127, 131—135, 142, 143, 146, 147, 149, 151, 155, 156, 160, 163, 173, 174, 176, 177, 180, 185, 187—190, 192, 193, 196, 209, 217, 218, 242, 254—257, 261, 269, 270, 273, 278—280, 282, 286, 290, 291, 297, 298, 320—322, 326, 327, 353—355, 358, 359, 362, 363, 367, 382, 385, 388, 391, 396, 399—404, 412, 441, 453—456, 489, 497, 499, 500, 541, 518, 523—526, 529, 531, 535, 547, 548, 570, 574, 580, 582, 585, 586, 591, 603—606, 616, 617, 621, 624, 625, 631, 637, 638, 643, 644, 646, 659, 668, 671—673, 675, 676, 682, 685, 702, 703, 708, 713, 731, 733—737, 759, 761, 763, 765—767, 773, 775, 776, 780, 785, 789, 809, 811, 812, 814, 815, 818, 825, 826, 831, 836,

- 838—841, 852, 862, 863, 867, 869, 872, 876, 878, 879, 885, 891, 895, 898, 899, 913—916, 924, 925, 940, 942, 944, 945, 954, 956, 957, 960—964, 968—970, 976, 977—980
- Slovenska protivfašistička ženska zveza (SPŽZ) — Slovenački antifašistički savez žena — 17
- Slovenačko narodno pozorište (Slovensko narodno gledališče — SNG) — 343, 348, 349, 374, 570, 571, 572, 741, 742
- Slovenski narodnoosvobodilni svet (SNOS) — 13, 16, 47, 48, 93, 179, 198, 215/ 346, 348, 360, 363, 427, 429, 548, 645, 664, 671, 701, 739, 742, 767, 911, 927, 935, 983, 988, 991
- Teheranska konferencija — 190, 191, 235, 266, 495
- Ujedinjeni savez antifašističke omladine Srbije — 634
- Ujedinjeni savez antifašističke omladine Jugoslavije (USAOJ) — 78, 125, 127, 134, 385, 621, 970—971
- Zemaljsko antifašističko -vijeće narodnog oslobođenja BiH (ZAVNOBiH) — 76, 436, 631, 836, 840
- Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Hrvatske (ZAVNOH) — 167, 266, 314, 315, 410, 677, 742, 794, 798, 835, 973, 986
- Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Sandžaka (ZAVNOS) — 543, 706
- Zveza komunistične mladine (ZKM) — Savez komunističke omladine — 17, 94, 95, 106, 107, 114—116, 674, 870

SADRŽAJ

Dokumenata o partijsko-političkoj delatnosti u jedinicama NOV i PO Jugoslavije

1. maj — 31. avgust 1944.

	Strana
Politički izveštaj Štaba 9. korpusa NOVJ od 1. maja 1944. glavnog štabu NOV i PO Slovenije o stanju i radu u potčinjenim jedinicama	7
Izveštaj sekretara biroa SKOJ 5. slovenačke NOU brigade „Ivan Cankar“ od 1. maja 1944. Pokrajinskom komitetu SKOJ za Sloveniju o stanju i radu organizacije u brigadi	11
Izveštaj Propagandne sekcije Sanitetskog odeljenja Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 2. maja 1944. o političkom i kulturno-prosvetnom radu u bolnicama ;—:	15
Izveštaj političkog komesara Unske operativne grupe od 3. maja 1944. političkom komesaru 4. korpusa NOVJ o političkom stanju u 1. i 2. muslimanskoj brigadi posle ubistva Huske	
Izveštaj zamenika političkog, komesara 7. krajiške brigade 10. NOU divizije od 3. maja 1944. Centralnom komitetu KPJ o radu i organizacionom stanju partijske organizacije —	24
Izveštaj rukovodioca Političkog odeljenja 37. NOU divizije od 4. maja 1944. Centralnom komitetu KPJ o radu, partijskih organizacija u brigadama od 4. februara do 1. maja	27
Mesečni izveštaj zamenika političkog komesara 6. brigade 4. NOU divizije od 4. maja 1944. Oblasnom komitetu KPJ za Bosansku krajinu o moralno-političkom stanju u brigadi	33
Izveštaj Politodela 4. operativne zone Slovenije od 4. maja 1944. Glavnom štabu NOV i PO Slovenije o stanju i radu u potčinjenim jedinicama — — — — —	37
Izveštaj zamenika političkog komesara artiljerije 15. NO divizije od 5. maja 1944. Centralnom komitetu KP Slovenije o stanju i radu partijske organizacije — — — — —	45
Izveštaj političkog komesara 7. udarne divizije od 6. maja 1944. političkom komesaru 4. korpusa NOVJ o vojno-političkoj situaciji na sektoru divizije i stanju u brigadama — —	53
Zapisnik sa sastanka divizijskog komiteta 9. NO divizije od 6. maja 1944. o stanju partijske organizacije u brigadama —	59

Izveštaj političkog komesara Istočnokoruškog NOP odreda od 9. maja 1944. zameniku političkog komesara 4. operativne zone Slovenije o stanju i radu partijske organizacije u odredu	65
Izveštaj sekretara komiteta 9. NO divizije od 10. maja 1944. Centralnom komitetu KPJ o radu divizijskog komiteta u martu i aprilu	68
Izveštaj zamenika političkog komesara 11. hercegovačke brigade 29. NOU divizije od 10. maja 1944. Centralnom komitetu KPJ o organizacionom stanju i političkom radu partijske i skojevske organizacije od 15. februara do 10. maja	72
Izveštaj zamenika političkog komesara 12. hercegovačke brigade 29. NOU divizije od 10. maja 1944. Centralnom komitetu KP' Jugoslavije o organizacionom stanju KPJ. i SKOJ-a, političkom i kulturno-prosvetnom radu u brigadi	80
Izveštaj Centralnog komiteta KP Slovenije od 12. maja 1944. Centralnom komitetu KP Jugoslavije o opštoj situaciji u Sloveniji	88
Izveštaj komandanta 10. korpusa NOVJ od 12. maja 1944. Oblasnom komitetu KP Hrvatske za Zagrebačku oblast o stanju u potčinjenim jedinicama	118
Izvod iz izveštaja Politodela 27. NOU divizije od 12. maja 1944. Centralnom komitetu KPJ o moralno-političkom stanju u potčinjenim jedinicama	121
Izveštaj brigadnog komiteta SKOJ-a 12. hercegovačke brigade 29. NOU divizije od 12. maja 1944. Oblasnom komitetu SKOJ-a za Hercegovinu o organizacionom stanju i radu skojevske organizacije	132
Izveštaj političkog komesara 1. čehoslovačke brigade »Jan Žižka« od 13. maja 1944. Oblasnom komitetu KPH za Sloveniju o političkom stanju u brigadi i na području Daruvara	136
Izveštaj partijskog komiteta 14. NO divizije od 15. maja 1944. Centralnom komitetu KP Slovenije o radu partijske organizacije i stanju u diviziji	139
Izveštaj zamenika političkog komesara 1. artiljerijske brigade 7. korpusa NOVJ od 15. maja 1944. Centralnom komitetu KP Slovenije o radu i stanju partijske organizacije u brigadi	445
Izveštaj pomoćnika političkog komesara 1. brigade 9. NO divizije od 15. maja 1944. Centralnom komitetu KPH za Dalmaciju o organizacionom stanju i političkom radu partijske i skojevske organizacije	152
Izveštaj zamenika političkog komesara 10. slovenačke NO brigade »Ljubljanske« od 15. maja 1944. Centralnom komitetu KP Slovenije o radu i stanju organizacije KP u brigadi	160
Izveštaj političkog komesara 12. divizije od 16. maja 1944. političkom komesaru 6. korpusa NOVJ o moralno-političkom stanju i kulturno-prosvetnom radu od 20. aprila do 10. maja	165
Izveštaj partijskog komiteta 31. NO divizije od 18. maja 1944. zameniku političkog komesara Glavnog štaba NOV i PO Slovenije o stanju i radu partijske organizacije u potčinjenim jedinicama	173

Uputstvo sekretara Okružnog komiteta Mladenovac od 18. maja 1944. zameniku političkog komesara Kosmajskog NOP odreda o organizovanju političkog rada — — — —	183
Izveštaj zamenika političkog komesara 2. dalmatinske brigade Primorske operativne grupe od 20. maja 1944. Centralnom komitetu KPJ o organizacionom stanju i političkom radu partijske i skojevske organizacije od 23. februara do 20.	
Izveštaj sekretara partijskog biroa Bataljona protiv pete kolone od 21. maja 1944. Oblasnom komitetu KPH za Slavoniju o organizacionom stanju partijske i skojevske organizacije, političkom i kulturno-prosvetnom radu — — — —	190
Nedeljni izveštaj Štaba 8. slovenačke NO brigade od 23. maja 1944. štabu 18. NO divizije o političkom radu i stanju u brigadi — — — — — — — — — —	194
Mesečni izveštaj Propagandnog odeljenja Glavnog štaba NOV 1 PO Slovenije od 25. maja 1944. Propagandnom odeljenju Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije — — — — —	197
Pismo Okružnog komiteta KPJ za Toplicu, od 27. maja 1944. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o mobilizaciji i formiranju jedinica — — — — — — — — — —	204
Mesečni izveštaj zamenika političkog komesara 2. brigade 13. NO divizije od 28. maja 1944. Centralnom komitetu KP Hrvatske o organizacionom i partijsko-političkom stanju u brigadi — — — — — — — — — —	206
Izveštaj Propagandnog odseka 9. korpusa NOVJ od 30. maja 1944. Propagandnom odeljenju Glavnog štaba NOV i PO Slovenije o radu u drugoj polovini maja 1944. — — — —	211
Izveštaj komiteta KPJ Artiljerijskog divizionu 5. korpusa NOVJ od 30. maja 1944. Oblasnom komitetu KPJ za Bosansku krajinu o organizacionom stanju partijske i skojevske organizacije i političkom radu — — — — — — — — — —	217
Izveštaj Komande Daruvarskog područja od 31. maja 1944. političkom komesaru 6. korpusa NOVJ o moralno-političkom stanju na ovom području — — — — — — — — — —	219
Izveštaj političkog komesara 12. brigade od 31. maja 1944. političkom komesaru 6. korpusa NOVJ i političkom komesaru 12. divizije o moralno-političkom stanju u brigadi — — — — — — — — — —	230
Izveštaj pomoćnika političkog komesara 4. crnogorske brigade 2. proleterske divizije od 1. juna 1944. Centralnom komitetu KPJ o radu partijske organizacije od 1. marta do 1. juna — — — — — — — — — —	237
Dvomesetni izveštaj zamenika političkog komesara 17. majevičke brigade 38. NOU divizije od 1. juna 1944. Centralnom komitetu KPJ i Oblasnom komitetu KPJ za istočnu Bosnu o organizacionom stanju i radu partijske organizacije — — — — — — — — — —	241
Direktive Centralnog komiteta KP Slovenije od 2. juna 1944. partijskim komitetima na terenu i u vojsci o potčinjenosti partijskih Organizacija u pozadinskim vojnim jedinicama i ustanovama, partijskim komitetima na terenu i o njihovim međusobnim odnosima — — — — —	246

Izveštaj Okružnog komiteta KPH za Viroviticu od- 2. juna 1944. Obblasnom komitetu KPH za Slavoniju o radu partijske organizacije u Daruvarskom i Bilogorskom odredu — —	248
Mesečni izveštaj sekretara divizijskog komiteta Unske operativne grupe od 3. juna 1944. Centralnom komitetu KP Hrvatske o moralno-političkom stanju u jedinicama i na terenu — — — — —	251
Izveštaj pomoćnika političkog komesara 10. slovenačke NO brigade »Ljubljanske« od 3. juna 1944. Centralnom komitetu-KP Slovenije o stanju i aktivnosti partijske organizacije u brigadi — — — — —	256
Mesečni izveštaj političkog komesara Komande Banijskog područja od 4. juna 1944. političkom komesaru 4. korpusa NOVJ o vojno-političkom stanju na Baniji — — — —	262
Izveštaj političkog komesara Bataljona protiv pete kolone od 4. juna 1944. političkom komesaru 6. korpusa NOVJ o političkom i kulturno-prosvetnom radu. — — — — —	265
Izveštaj Politodela Primorske operativne grupe 2. korpusa NOVJ od 5. juna 1944. Centralnom komitetu KPJ o organizacionom stanju, političkom i kulturno-prosvetnom radu u jedinicama Grupe — — — — —	268
Izveštaj partijskog komiteta 31. NO divizije od 5. juna 1944. zameniku političkog komesara Glavnog štaba NOV i PO Slovenije o stanju i radu partijskih organizacija u jedinicama divizije — — — — —	285
Izveštaj zamenika političkog komesara Kosmajskog NOP odreda od 5. juna 1944. Okružnom komitetu KPJ za Mladencovac o organizacionom i moralno-političkom stanju u odredu — — — — —	294
Uputstvo političkog komesara Zapadne grupe NOP odreda 6. korpusa NOVJ od 6. juna 1944. političkim komesarima Posavskog, Daruvarskog i Bilogorskog odreda o organizaciji kulturno-prosvetnog rada — — — — —	301
Izveštaj politkomesara 12. divizije od 8. juna 1944. političkom komesaru 6. korpusa NOVJ o moralno-političkom stanju u jedinicama divizije od 10. maja do 1. juna — — — —	304
Uputstvo Centralnog komiteta KP Hrvatske od 10. juna 1944. divizijskom komitetu 13. NO divizije o načinu objašnjenja odluka Trećeg zasjedanja ZAVNOH-a — — — — —	313
Izveštaj zamenika političkog komesara 6. crnogorske NOU brigade od 10. juna 1944. Centralnom komitetu KPJ o organizacionom stanju partijske i skojevske organizacije, političkom i kulturno-prosvetnom radu od 15. novembra 1943. do 1. juna 1944. godine — — — — —	316
Izveštaj političkog komesara 4. korpusa NOVJ od 12. juna 1944. političkom komesaru Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske i Centralnom komitetu KP Hrvatske o moralno-političkom stanju u jedinicama i na teritoriji korpusa — — — —	333
Izveštaj Propagandnog odseka 9. korpusa NOVJ od 14. juna 1944. Glavnom štabu NOV i PO Slovenije o radu i organizaciji propagande u korpusu i potčinjenim jedinicama — — — — —	341
Izveštaj Politodela 10. NOU divizije od 17. juna 1944. Centralnom komitetu KPJ o organizacionom stanju partijske i skojevske organizacije, političkom i kulturno-prosvetnom radu u 17. brigadi — — — — —	352

Izveštaj sekretara partijskog biroa 2. brigade Vojske državne. varnosti od 17. juna 1944. Oblasnom komitetu KP Slovenije za Primorsku o stanju organizacije i partijskom radu u potčinjenim jedinicama — — — — — •	360
Mesečni izveštaj političkog komesara 10. "hercegovačke brigade od 17. juna 1944. političkom komesaru 29. NOU divizije 0 političkom i kulturno-prosvetnom radu u jedinicama brigade — — — — —	368
Izveštaj Propagandnog odseka 7. korpusa NOVJ od 18. juna 1944. Propagandnom odeljenju Glavnog štaba NOV i PO Slovenije o radu odseka i potčinjenih jedinica — — —	373
Izveštaj zamenika političkog komesara 2. krajiške brigade 17. NOU divizije od 19. juna 1944. političkom komesaru 3. korpusa NOVJ i Oblasnom komitetu KPJ za istočnu Bosnu o radu brigadne partijske organizacije od 1. aprila do 19. juna — — — — — •	378
Izvod iz izveštaja zamenika političkog komesara 6. istočnobosanske brigade 17. NOU divizije od 19. juna 1944. Centralnom komitetu KPJ i Oblasnom komitetu KPJ za istočnu Bosnu o radu brigadne partijske i skojevske organizacije	386
Izveštaj zamenika političkog komesara 15. majevičke brigade 17. NOU divizije od 19. juna 1944. Centralnom komitetu KPJ o radu partijske i skojevske organizacije — — —	396
Izveštaj političkog komesara mađarskog bataljona »Šandor Petefi« od 19. juna 1944. političkom komesaru 6. korpusa NOVJ o političkom radu u bataljonu — — — — —	405
Izveštaj političkog komesara 19. divizije od 20. juna 1944. političkom komesara 8. korpusa NOVJ o vojno-političkoj situaciji u Ravnim Kotarima i političkom stanju u diviziji	408
Izveštaj političkog komesara 12. divizije od 23. juna 1944. političkom komesara 6. korpusa NOVJ o moralno-političkom stanju — — — — —	415
Uputstvo Štaba 6. korpusa NOVJ od 24. juna 1944. Štabu 12. divizije o organizovanju dopisne službe — — — — —	422
Mesečni izveštaj Propagandnog odeljenja Glavnog štaba NOV 1 PO Slovenije od 25. juna 1944. Propagandnom odeljenju Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije — — — — —	426
Uputstvo političkog komesara 4. korpusa NOVJ od 25. juna 1944. političkom komisarima 8, 34, 15. i 13. divizije, Belokranjskog i Karlovačkog odreda o političkoj pripremi jedinica za predstojeće zadatke — — — — —	431
Izvod, iz izveštaja političkog komesara 29. udarne divizije od 25. juna 1944. političkom komesara 2. korpusa NOVJ o moralno-političkom i formacijskom stanju u diviziji —	433
Izveštaj pomoćnika političkog komesara 8. crnogorske NOU brigade od 25. juna 1944. Centralnom komitetu KPJ o političkom i kulturno-prosvetnom radu partijske i skojevske organizacije od 25. februara do 25. juna — — — — —	444
Petnaestodnevni izveštaj Komande Buzetskog područja od 25. juna 1944. Operativnom štabu za Istru o političkom stanju u jedinicama i na terenu — — — — —	458
Izveštaj političkog komesara Komande Riječkog područja od 25. juna 1944. političkom komesaru Operativnog štaba za Istru o moralno-političkom stanju — — — — —	463

Mesečni izveštaj Komande žumberačkog područja od 25. juna 1944. Vojnoj oblasti 4. korpusa NOVJ o političkom, vojnom i organizacionom stanju — — — -r- . — — —	467
Izveštaj političkog komesara Koruške grupe odreda od 27. juna 1944. pomoćniku političkog komesara Glavnog štaba NOV i PO Slovenije o stanju u Koruškoj	473
Izveštaj sekretara štapske partijske ćelije od 27. juna 1944. političkom komesaru 8. korpusa NOVJ o partijsko-političkom radu od 20. maja do 24. juna — — — . — — —	478
Mesečni izveštaj političkog komesara 7. udarne divizije od 28. juna 1944. političkom komesaru 4. korpusa NOVJ o političkom stanju u diviziji — — — — — — — — — —	483
Izveštaj političkog komesara Sanitetske podoficirske škole od 28. juna 1944. političkom komesari — 6. korpusa NOVJ o nastavi i kulturno-prosvetnom radu	489
Uputstva političkog komesara 4. operativne zone Slovenije od 29. juna 1944. političkim komesarima potčinjenih jedinica o sprovođenju mobilizacije i izvršavanju ostalih zadataka	491
Izveštaj partijskog sekretara Posavskog NOP odreda od 29. juna 1944. Okružnom komitetu KPH za Novu Gradišku i političkom komsaru Zapadne grupe NOP odreda o političkom i organizacionom stanju — — — — — — — — — —	494
Uputstvo političkog komesara 10. korpusa NOVJ od 30. juna 1944. političkim komesarima potčinjenih jedinica o odnosu vojske prema srpskom-narodu — — — — — — — — — —	502
Mesečni izveštaj političkog, komesara Komande Požeškog područja od 30. juna 1944. štabu 6. korpusa NOVJ o političkom radu — — — — — — — — — —	504
Poziv Štaba 1. makedonske brigade 48. NOU divizije od juna 1944. albanskom narodu u Makedoniji da se bori u sastavu Narodnooslobodilačke vojske	510
Pregled članova KPJ i novomobilisanih boraca na terenu Dalmacije, u jedinicama 8. korpusa i Mornarice NOVJ u junu 1944. godine — — — — — — — — — —	513
Mesečni izveštaj zamenika političkog komesara 17. majevičke brigade 38. NOU divizije od 1. jula 1944. Centralnom komitetu KPJ i Oblasnom komitetu KPJ za istočnu Bosnu o radu partijske organizacije u brigadi	515
Uputstva Centralnog komiteta KP Slovenije od 2. jula 1944. partijskom komitetu 15. NO divizije o razgraničenju rada između partijskih komiteta i politodela u divizijama	522
Izveštaj partijskog komiteta 31. NO divizije od 4. jula 1944. pomoćniku političkog komesara Glavnog štaba NOV i PO Slovenije o stanju i radu partijske organizacije u potčinjenim jedinicama — — — — — — — — — —	523
Mesečni izveštaj pomoćnika političkog komesara 6. brigade 4. NOU divizije od 4. jula 1944. Oblasnom komitetu KPJ za Bosansku krajinu o radu partijske organizacije — — — — — — — — — —	531
Mesečni izveštaj Štaba Bataljona protiv pete kolone od 4. jula 1944. štabu 6. korpusa NOVJ o političkom i kulturno-prosvetnom radu — — — — — — — — — —	537
Petnaestodnevni izveštaj političkog komesara 6. istočnobosanske brigade od 6. jula 1944. političkom komesaru 17. NOU divizije o političkom stanju na terenu i političkom i kulturno-prosvetnom radu u jedinicama — — — — — — — — — —	540

	Izveštaj zamenika političkog komesara Gorenjskog NOP odreda od 6. jula 1944. zameniku političkog komesara glavnog štaba NOV i PO Slovenije o stanju partijske organizacije i radu u odredu — — — — —	546
	Izveštaj Štaba 9. korpusa NOVJ od 7. jula 1944. Glavnom štabu NOV PO Slovenije o političkom radu i stanju u potčinjenim jedinicama — — — — —	551
	Izveštaj političkog komesara 17. udarne divizije od 7. jula 1944. političkom komesaru 3. korpusa NOVJ o moralno-političkom stanju i kulturno-prosvetnom radu od 1. aprila' do 7. jula — — — — —	560
	Izveštaj Propagandnog odseka 7. korpusa NOVJ od 8. jula 1944. Propagandnom odeljenju Glavnog štaba NOV i PO Slovenije o aktivnosti odseka u drugoj polovini juna 1944. — — — — —	568
	Uputstvo političkog komesara Operativnog štaba za Istru 11. korpusa NOVJ od 8. jula 1944. o organizaciji kulturno-prosvetnog rada u jedinicama i plan kulturno-prosvetnog rada za juli i avgust — — — — —	573
	Izveštaj sekretara partijske organizacije Posavskog NOP odreda od 8. jula 1944. Okružnom komitetu KPH za N. Gradišku i Štabu Zapadne grupe NOP odreda o političkom i organizacionom stanju u odredu — — — — —	578
	Izveštaj političkog komesara 1. tenkovske ¹ brigade NOVJ od 10. jula 1944. o političkom radu i organizacionom stanju — — — — —	582
£	Izveštaj političkog komesara mađarskog bataljona »Šandor Petefi« od 10. jula 1944. političkom komesaru 6. korpusa NOVJ o političkom i kulturno-prosvetnom radu od 20. do 10. jula — — — — —	587
	Izveštaj člana Politodela 31. NO divizije od 12. jula 1944. Centralnom komitetu KP Slovenije o svom radu i o stanju u potčinjenim jedinicama — — — — —	590
	Izveštaj političkog komesara 1. tenkovske brigade NOVJ od 12. jula 1944. o političkom stanju i kulturno-prosvetnom radu od 1. januara do jula — — — — —	593
	Pismo sekretara divizijskog komiteta 1. proleterske divizije od 13. jula 1944. partijskim organizacijama u diviziji o radu partijske organizacije za vreme sedme ofartz'ive — — — — —	599
	Mesečni izveštaj sekretara divizijskog komiteta 9. NOU divizije od 13. jula 1944. Centralnom komitetu KPJ o radu divizijskog komiteta i stanju u partijskoj organizaciji — — — — —	601
	Mesečni izveštaj političkog komesara 27. NOU divizije od 13. jula 1944. o vojno-političkoj situaciji na terenu i stanju u jedinicama divizije' — — — — —	608
	Mesečni izveštaj zamenika političkog komesara 11. dalmatinske brigade 26. NOU divizije od 14. jula 1944. Centralnom komitetu KPJ o radu* partijske organizacije — — — — —	614
	Petnaestodnevni izveštaj brigadnog komiteta SKOJ-a 11. hercegovačke brigade 29. NOU divizije od 15. jula 1944. Oblasnom komitetu SKOJ-a za Hercegovinu o radu brigadne skojevske organizacije — — — — —	621
f	Izveštaj Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju od 16. jula 1944. Centralnom komitetu KPJ o političkom stanju — — — — —	626
j	Izveštaj Pokrajinskog komiteta KPJ za Bosnu i Hercegovinu od 16. jula 1944. Centralnom komitetu KPJ o shvatanju sporazuma Tito šubašić — — — — —	630

Pismo Rate Dugonjića od 16. jula 1944. Centralnom komitetu SKOJ-a o radu Pokrajinskog komiteta SKOJ-a za Srbiju	632
Dvomesetni izveštaj pomoćnika političkog komesara 3. dalmatinske brigade 9. NOU divizije od 16. jula 1944. Centralnom komitetu KPJ i Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju o radu partijske i skojevske organizacije u brigadi	635
Izveštaj pomoćnika političkog komesara 9. slovenačke NO brigade od 16. jula 1944. pomoćniku političkog komesara Glavnog štaba NOV i PO Slovenije o radu organizacije KP i stanju u brigadi	643
Izveštaj zamenika političkog komesara Kosmajškog NOP odreda Okružnom komitetu KPJ za Mladenovac o organizacionom stanju partijske i skojevske organizacije i borbama od 9. do 16. jula 1944. godine	648
Uputstva političkog komesara 4. operativne zone Slovenije od 17. jula 1944. potčinjenim jedinicama o otklanjanju negativnih pojava	650
Izveštaj sekretara Političkog odeljenja 14. NO divizije od 17. jula 1944. političkom komesaru Glavnog štaba NOV i PO Slovenije o radu i stanju u diviziji	653
Izveštaj sekretara partijske organizacije 2. brigade 8. NOU divizije od 17. jula 1944. Centralnom komitetu KPH o radu partijske organizacije	657
Izveštaj zamenika komandanta jugoslovenskog detašmana NOVJ u Alžiru od 18. jula 1944. Centralnom komitetu KPJ o političkom i kulturno-prosvetnom radu	660
Izveštaj sekretara SKOJ-a 14. NO divizije od 19. jula 1944. Pokrajinskom komitetu SKOJ za Sloveniju o stanju i radu organizacije u potčinjenim jedinicama	666
Uputstvo političkog komesara 10. korpusa NOVJ od 21. jula 1944. političkom komesaru Bjelovarskog NOP odreda o tumačenju sporazuma Tito — šubašić	676
Izveštaj Politodela 3. NOU divizije od 21. jula 1944. Centralnom komitetu KPJ o organizacionom stanju, političkom i kulturno-prosvetnom radu u jedinicama divizije	679
Obaveštenje političkog komesara Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 22. jula 1944. kojim upoznaje Centralni komitet KP Slovenije o situaciji u potčinjenim jedinicama i na njihovim sektorima i o merama koje se preduzimaju za poboljšanje te situacije	688
Izveštaj štaba 9. korpusa NOVJ od 22. jula 1944. Glavnom štabu NOV i PO Slovenije o političkom radu i stanju u potčinjenim jedinicama	693
Izveštaj pomoćnika političkog komesara 5. crnogorske brigade 3. NOU divizije od 22. jula 1944. Centralnom komitetu KPJ o organizacionom stanju partijske i skojevske organizacije i političkom radu od 15. aprila do 15. jula	702
Izveštaj sekretara partijske organizacije 2. NOU brigade 19. NO divizije od 22. jula 1944. Centralnom komitetu KPJ o političkom i kulturno-prosvetnom radu	709
Pismo od 24. jula 1944. upućeno političkom komesaru Glavnog štaba NOV i PO Slovenije o razgraničenju rada između partijskih komiteta i politodela u divizijama i o njihovoj saradnji	715

Mesečni izveštaj političkog komesara Komande Karlovačkog područja od 25. jula 1944. političkom komesaru 4. korpusa NOVJ o političkom stanju — — — — —	717
Mesečni izveštaj vršioca dužnosti političkog komesara Komande Virovitičkog područja od 28. jula 1944. Štabu 6. korpusa NOVJ o moralno-političkom stanju na teritoriji područja	724
Izveštaj štaba 8. slovenačke NO brigade »Fran Levstik« od 29. jula 1944. Štabu 18. NO divizije o političkom radu i stanju u brigadi — — — — —	730
Zapisnik sa sastanka biroa partijske organizacije bataljona »Boris Vukmirović« od 29. jula i bataljonske konferencije od 2. avgusta 1944. o organizacionom stanju, političkom i kulturno-prosvetnom radu — — — — —	733
Mesečni izveštaj Propagandnog odeljenja Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 31. jula 1944. Propagandnom odeljenju Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije — — — — —	738
Izveštaj pomoćnika političkog komesara Mornarice NOVJ od od 31. jula 1944. Centralnom komitetu KPJ o vojno-političkom i organizacionom stanju na području Mornarice i radu partijske i skojevske organizacije — — — — —	744
Izveštaj pomoćnika političkog komesara 9. slovenačke NO brigade od 31. jula 1944. Glavnom štabu NOV i PO Slovenije o radu i stanju organizacije KP u brigadi — — — — —	765
Izveštaj pomoćnika političkog komesara 16. muslimanske brigade 27. NOU divizije od 31. jula 1944. Centralnom komitetu KPJ i Oblasnom komitetu KPJ za istočnu Bosnu o moralno-političkom stanju i radu partijske organizacije od 1. marta do 31. jula — — — — —	769
Mesečni izveštaj političkog komesara Kosmajskog NOP odreda , od 31. jula 1944. Okružnom komitetu KPJ za Mladenovac o organizacionom stanju partijske organizacije u četama i izvršenim akcijama — — — — —	777
Izveštaj pomoćnika političkog komesara 10. slovenačke NO brigade »Ljubljanske« od 1. avgusta 1944. Centralnom komitetu KP Slovenije o stanju i radu organizacije KP u brigadi — — — — —	780
Izveštaj pomoćnika političkog komesara 13. dalmatinske brigade 9. NO divizije od 1. avgusta 1944. centralnim komitetima KPJ i KP Hrvatske i Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju o organizacionom stanju i partijsko-političkom radu od 1. juna do 1. avgusta. — — — — —	786
Izveštaj političkog komesara, Komande 2. oficirske škole od 1. avgusta 1944. političkom komesaru Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske o političkom i kulturno-prosvetnom radu od 29. maja do 12. jula — — — — —	797
Izveštaj sekretara. -Političkog odeljenja 14. NO divizije od 2. avgusta 1944. političkom komesaru Glavnog štaba NOV i PO Slovenije o stanju i radu potčinjenim jedinicama — — — — —	801
Izveštaj političkog komesara 16. divizije od 3. avgusta 1944. političkom komesaru 12. korpusa NOVJ o psihofizičkom stanju boraca u diviziji — — — — —	805
Mesečni izveštaj pomoćnika političkog komesara 8. krajiške brigade 4. NOU divizije od 3. avgusta 1944. Oblasnom komitetu KPJ za Bosansku krajinu o radu partijske organizacije — — — — —	807

Izveštaj sekretara partijskog komiteta- 31. NO divizije od 4. avgusta 1944. Oblasnom komitetu KPS za Gorenjsku o stanju i radu u potčinjenim jedinicama — — — — —	811
Izveštaj pomoćnika političkog komesara 11. hercegovačke brigade 29. NOU divizije od 4. avgusta 1944. Centralnom komitetu KPJ o organizacionom stanju i partijsko-političkom radu u brigadi — — — — —	821
Mesečni izveštaj pomoćnika političkog komesara. 17. majevičke brigade 38. NOU divizije od 4. avgusta 1944. Centralnom komitetu KPJ i Oblasnom komitetu KPJ za istočnu Bosnu 0 organizacionom stanju i radu partijske organizacije —	831
Izveštaj sekretara brigadnog komiteta SKOJ-a 6. krajiške brigade 4. NOU divizije od 4. avgusta 1944. Oblasnom komitetu SKOJ-a za Bosansku krajinu o savetovanju skojevskih rukovodilaca u brigadi — — — — —	838
Mesečni izveštaj političkog komesara Južnohercegovačkog NOP odreda od 5. avgusta 1944. političkom komesaru 29/ NOU. divizije o radu i moralno-političkom stanju u odredu —	842
Izveštaj štaba 9. korpusa NOVJ od 6. avgusta 1944. Glavnom štabu NOV i PO Slovenije o kadrovskim-promenama. mobilizaciji i opštoj i političkoj Situaciji u potčinjenim jedinicama i na terenu — — — — —	849
Izveštaj sekretara Okružnog komiteta KPJ za Zaječar 'od 7. avgusta 1944. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju 0 vojno-političkoj situaciji u Timočkoj krajini — — —	856-
Izveštaj pomoćnika političkog komesara Virovitičke brigade od 8. avgusta 1944. komitetu 40. NO divizije i Oblasnom komitetu KPH za Sloveniju o političkom i organizacionom stanju i kulturno-prosvetnom- radu, — — — — —	859
Izveštaj sekretara Bjelovarskog NOP odreda od 8. avgusta 1944. sekretaru Okružnog komiteta KPH za Bjelovar o moralno-političkom i organizacionom stanju — — — — —	864
Uputstva Centralnog komiteta KP Slovenije od 10. avgusta 1944. partijskim organizacijama u vojsci o podizanju manevarske sposobnosti vojske — — — — —	869
Izveštaj Politodela 39. NOU divizije od 10. avgusta 1944. Centralnom komitetu KPJ o radu partijske, i skojevske organizacije u 16. krajiškoj brigadi — — — — —	871
Izveštaj političkog komesara Bjelovarskog NOP odreda od 10. avgusta 1944. političkom komesaru Istočne grupe NOP odreda Hrvatske o političkom, kulturno-prosvetnom radu 1 mobilizaciji — — — — —	881
Izveštaj pomoćnika političkog komesara 12. hercegovačke NOU brigade od 12. avgusta 1944. Centralnom -komitetu KPJ o organizacionom stanju i radu partijske i skojevske organizacije — — — — —	888
Izveštaj Okružnog komiteta KPJ za Mladenovac od 13. avgusta 1944. Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju o organizacionom stanju u Kosmajskom NOP odredu — — — — —	900
Izveštaj štaba 15. NO divizije od 14. avgusta 1944. političkom komesaru Glavnog štaba ;NOV i PO- Slovenije o opštem-f političkom stanju u potčinjenim jedinicama i o preduzetim merama za poboljšanje tog stahjài-é¹- — — — — —	904

Objašnjenje Propagandnog odeljenja Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 15. avgusta 1944. u-vezi s reorganizacijom propagandnog rada u vojsci — — — — —	910
Pismo političkog komesara 12. korpusa NOVJ od 15. avgusta 1944. Štabu 16. i 36. udarne divizije povodom dolaska na slobodnu teritoriju Crne Gore — — — — —	912
Zapisnik sa sastanka divizijskog komiteta KPJ 20. NO divizije održanog 15. avgusta 1944. o organizacionom pitanju partijske organizacije i vojno-političkom stanju u jedinicama — — — — —	913
Izveštaj Propagandnog odseka Briško-beneškog NOP odreda, od 18. avgusta 1944. Propagandnom odseku 9. korpusa NOVJ o propagandnom i kulturno-prosvetnom radu u odredu —	926
Izveštaj Propagandnog odseka 9. korpusa NOVJ od 20. avgusta 1944. Propagandnom odeljenju Glavnog štaba NOV i PO Slovenije o kadrovskim promenama i radu odseka —	934
Izveštaj pomoćnika političkog komesara 2. proleTERSke dalmatinske brigade od 20. avgusta 1944. Centralnom komitetu KPJ o organizacionom stanju i radu partijske organizacije od 20. maja do 20. avgusta — — — — —	939
Izveštaj Štaba 18. NO divizije od 21. avgusta 1944. Glavnom štabu NOV i PO Slovenije o političkom stanju i radu u potčinjenim jedinicama — — — — —	946
Izveštaj pomoćnika političkog komesara 12. brigade 26. NO divizije od 22. avgusta 1944. o radu partijske i skojevske organizacije — — — — —	954
Direktiva Pokrajinskog, komiteta SKOJ-a za Sloveniju od 23. avgusta 1944. o podizanju manevarske sposobnosti vojske	959
Direktiva Pokrajinskog komiteta SKOJ-a za Sloveniju od 25. avgusta 1944. o reorganizaciji omladinske propagande u jedinicama NOV i PO Slovenije — — — — —	962
Uputstvo političkog komesara 6. korpusa NOVJ od 25. avgusta 1944. štabovima 12. i 28. udarne i 40 NO divizije o metodu partijsko-političkog rada prilikom vršenja mobilizacije	965
Izveštaj sekretara komiteta SKOJ-a Motajičkog NOP odreda od 25. avgusta 1944. Okružnom komitetu SKOJ-a za Prnjavor o organizacionom stanju i radu skojevske organizacije — — — — —	967
Pregled brojnog stanja partijske organizacije u brigadi »Matija Gubec« od 27. avgusta 1944. godine — — ¹ — — — —	972
Izveštaj Politodela 19. NO divizije od, 30. avgusta 1944. Centralnom komitetu KPJ o organizacionom stanju i političkom radu u brigadama — — — — —	973
Izveštaj Propagandnog odeljenja Glavnog štaba NOV i PO Slovenije od 31. avgusta 1944. Propagandnom' odeljenju Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije o reorganizaciji propagande u jedinicama NOV. i PO Slovenije i radu u avgustu 1944. godine — — — — —	982
Program političkog rada jedinica 7. NOU divizije od 31. avgusta 1944. za mesec septembar — — — — —	985
Izveštaj V. D. političkog komesara 31. NO divizije od 31. avgusta 1944. Štabu 9. korpusa NOVJ o političkom radu i stanju u jedinicama — — — — —	987

L e k t o r i

Prof. *Miloš Gajić, Nada Ribar*

T e h n i č k i u r e d n i k

Nikola Savić

K o r e k t o r i

Dobrica Galac, Biljana Đorđević

Rukopis predat u štampu juna 1974. godine

Štampa završena aprila 1975. godine

Tiraž 1000 primeraka